IC.24 Pl.7

Digitized by Google

37
26 A
24

CURÆ SED DELICIÆ
EX
BIBLIOTHEC
RAPHAELIS
MECENATE

H.d.5

MAG3217

Digitized by Google

T 2 : 90

Digitized by Google

AVR. THEODOSII
MACROBII
V. C. ET ILLVSTRIS
OPERA
CVM
NOTIS INTEGRIS
ISACII PONTANI, IO. MEVRSII,
IAC. GRONOVII
QVIBVS
ADIVNXIT ET SVAS
IO. CAR. ZEVNIVS

LIPSIAE
IMPENSIS G. THEOPHILI GEORGI.
CIƆIƆCCLXXIV.

Digitized by Google

VIRO

MAGNIFICO, ILLVSTRI

CAROLO ANDREAE

BELIO

IN AVLA PR. ELECT. SAX. A CONSILIIS, POESEOS PROFESSORI ORDINARIO, ACADEMIAE DECEMVIRO, NATIONIS BAVARICAE, COLLEGIATORVM COLLEGII MINORIS PRINCIPVM, ET FACVLTATIS PHILOSOPHICAE SENIORI, BIBLIOTHECAE PAVLINAE PRAEFECTO, SOCIETATVM LITTERARIARVM BAVARICAE, OLMVCENSIS, ROVEREDENSIS, HISTORICI INSTITVTI GOETTINGENSIS, ET SOCIETATIS OECONOMICAE LIPSIENSIS SODALI ETC.

VIR

MAGNIFICE ILLVSTRIS

PATRONE SVMMO STVDIO

COLENDE

Cum ſemper deliberauiſſem, qua ratione pro TVA, PATRONE, erga me beneuolentia ac liberalitate, qua adhuc ſaepenumero ſum vſus, gratum animum declararem: occaſio-

nem Macrobii edendi et qualicunque mea opera curandi, mihi caſu an conſilio, neſcio, oblatam, quamuis multarum aliarum rerum occupatione, vti ſcis, ſatis diſtentus, auide arripui, vt ita certe leue aliquod munuſculum haberem, quod offerrem, et adeo effugerem ingrati animi, quo nihil fere turpius et eſt et habetur, crimen atque ignominiam. Non enim fui immemor, nec vnquam ero, quam ſingularis ſaepe adhuc extiterit TVA erga me liberalitas atque benignitas vel conſulendo, vel adiuuando, vel ornando, vel commendando, vel aliis beneuolentiae generibus, quae nec hic commemorare attinet, nec TVA, VIR MAGNIFICE, modeſtia deſiderauerit. Huc acceſſit cauſa alia, cur hanc Editionem TIBI dedicandam eſſe cenſerem. Etenim cum audiuiſſem, TE non modo Bibliopolae cuidam nuper auctorem extitiſſe, vt, propter raritatem et praeſtantiam, Gronouia-

nouianam Macrobii Editionem recudendam curaret, ſed et ipſum exemplar, quod operis traderetur, ex TVA Bibliotheca ſelectiſſima et ornatiſſima liberaliſſime TE exhibuiſſe; ſtatim intellexi, hanc Editionem TVA, VIR GRAVISSIME, auctoritate iterum emiſſam ad TE redire debere, TIBIque conſecrari. Habes igitur eandem ipſam Editionem, ſed mea cura qualicunque paullo auctiorem. Quae acceſſiones ſi TIBI non ob doctrinam et elegantiam probantur; eas certe non plane a TE condemnatum iri ſpero propterea, quod a me ſunt profectae, quem TV, PATRONE LIBERALISSIME, TIBI dudum quam commendatiſſimum habes. Hoc patrocinium vt mihi quoque in poſterum conſerues, vehementer etiam atque etiam rogo et oro. Certe omnem curam et induſtriam adhibebo, ne TVA beneficia in hominem indignum

et ingratum collata eſſe videantur. Vale.

VIR

MAGNIFICE ATQVE ILLVSTRIS

TIBI

addictiſſimus

IO. CAROLVS ZEVNIVS.

LECTORI ERVDITO

S. P. D.

IO. CAR. ZEVNIVS.

Etſi Macrobii ingenium et ſcripturae genus, ſi cum nonnullis aliis Graecae Latinaeue antiquitatis Auctoribus comparatum fuerit, non ſatis probatur commendaturque: tamen ob varietatem praeſtantiamque rerum, quas aliunde com-

pilauit ac congeſſit, atque ob loca Auctorum, inprimis Poetarum, laudata, quae aut ſolus nobis ſeruauit, aut certe ſua lectione comprobare recepta, corruptaque emendare poteſt, eius libros non modo lectu eſſe iucundiſſimos, ſed et cognitu vtiliſſimos cenſemus; praeſertim cum dicendi genus non vbique tam barbarum reperiatur, vt delicatum lectorem prorſus debeat deterrere: imo ſaepe ita ſit nitidum, elegans et variatum, vt vitia, ſi qua ſunt, et Graeciſmos, qui quidem non raro deprehenduntur, facile aequus lector, opinor, condonet. Multa enim, eaque haut contemnenda hic continentur, quae ad veterem Philoſophiam, eiuſque partem Phyſicen, inprimis Pythagoricam et Platonicam cognoſcendam, ad ritus quoſdam Graecorum Latinorumue omnis fere generis diſcendos, ad ſignificationes quorundam verborum recte interpretandas, ad loca Poetarum comparanda et iudicanda, mirifice valeant. Cum igitur Gronouiana Editio, quam adhuc optimam habebamus, vix poſſet reperiri, cum ipſa Vulpiana, quae anno huius ſeculi ſexto et trigeſimo

ſimo in Italia prodiit, certe his in terris admodum eſſet rara: illam ſub finem proximi anni Bibliopola quidam exterus hac ipſa in vrbe typis repetendam curauit. Verum non ita multo poſt conſilio mutato, quibus de cauſis neſcio, ius ſuum conceſſit Lipſienſi Bibliopolae. Hic igitur, cum dimidia iam pars eſſet confecta, rem mihi aperuit, petiitque, vt, ſi quid haberem, nunc ſuae adderem Editioni. Equidem quamquam cum aliorum negotiorum occupatione, tum Terentii edendi cura diſtentus tenebar: cum tamen haut leues adeſſent cauſae, textum ipſum a vitiis operarum ſatis eſſe purgatum, et poſthac purgatum iri, adeo vt ne ipſe ſingulas paginas, aut potius ſyllabas et litterulas, inſpicere cogerer, onuſque Correctoris in me ſuſcipere: conditionem oblatam recepi, promiſique aliquot notulas, quae inprimis ad lectionum rationem pertinerent, me additurum eſſe. Verum poſtquam plagulas ipſas curioſius inſpexi, animaduertique non modo, quae Gronouianam obſiderent Editionem opera-

rum

rum vitia, tanquam ſacra Myſteria, quae profanis manibus contrectare nefas habeatur, eſſe relicta, ſed etiam, vt fere fit, niſi Argus oculatiſſimus operarum laboribus inuigilet, nouorum nubem irrepſiſſe: coepit me capti conſilii non mediocriter poenitere, et parum abfuit, quin illud totum abiicerem. Sed nunc res mihi quaſdam ob cauſas integra non erat. Quapropter vt et quae reſtabant, ſeruarentur plagulae, et quae iam commiſſa erant vitia, quantum fieri poterat, lenirentur notarenturque; hanc rationem inſtitui, vt ipſe inde a libro quinto Saturnaliorum vetera vitia delerem; melius diſtinguerem; ſuum cuique loco laudato numerum, cum ad diuerſorum Auctorum loca facile diſcernenda, tum aliorum quorundam commodorum gratia, adſcriberem; plagulas purgandas, et numeros Indicum, vbi vtique labor Herculeus reſtabat, ad paginas nouae Editionis refingendos duobus Amicis, de quorum fide et diligentia mihi ſatis conſtabat, committerem. Atque vtrumque probe meae

exſpecta-

exſpectationi ſatisfeciſſe, vehementer laetor. Tum ipſe a fronte vſque ad calcem omni diligentia, qua poteram, librum coepi perlegere atque conferre, vt non modo vitia Gronouianae Editionis, in noſtram translata animaduerterem, quae inter Corrigenda ſigno * notata conſpiciuntur, ſed et noua, quae quidem vel plane ſenſum turbare, vel certe impedimentum aliquod Lectori obiicere viderentur, notarem; vt adeo, quantum poſſet, puritati libri conſuleretur, qui non raro per ſe integritate laborat.

De obſeruationibus, lectionibus, et coniecturis, ſeu quocunque nomine appellare tibi libuerit, quas addidi, quamquam non nego, vſui Lectorum, dummodo lectu dignae habeantur, melius conſultum fuiſſe, ſi ſuo quaeque loco ſtatim ſubiectae eſſent: id tamen, cum ſerius, vti ante dixi, ad rem accederem, fieri non potuit, niſi in textu Ciceronis, et in libello vltimo de Differentiis

rentiis verbi Graeci et Latini. In illis autem inprimis ſpectaui, vt loca corrupta vel lectione antiqua, a qua non ſemel Stephanum, quem ſecutus eſt Gronouius, temere receſſiſſe deprehendi, vel coniecturis e legibus linguae, vſu Macrobii, et orationis ſerie petitis emendarentur, praetermiſſis locis iis, quae iam aut a Pontano, aut Meurſio, aut Gronouio ſatis reſtituta videbantur. Niſi igitur anguſtia temporis eſſem impeditus, omnes omnino Editiones Macrobii, vti a principio decreueram, excuſſiſſem. Verum nullam niſi Editionem alteram, quae cura Arnoldi Veſalienſis, Viri docti et diligentiſſimi, vti inſpectio facile docet, Coloniae Agrippinae anno ſeculi ſexti decimi ſeptimo vigeſimo prodiit, inſpicere mihi licuit; quam hic *Editionem veterem* diximus; et eſt eadem, quam Gronouius et alii appellant *Veſalienſem.* Inde variantes lectiones, quae quidem alicuius momenti eſſe videbantur, necdum ab aliis

inter-

interpretibus occupatae, collegi. Haec ſunt, quae TE, LECTOR ERVDITE, ignorare nolui; de caeteris, quae praeterea acceſſerunt, TV ipſe iudica. Caeterum ſi qui forte me reprehendunt, quod ego hanc Editionem occuparim, et doctioribus occaſionem edendi praeripuerim; ii teneant velim, Gronouianam Editionem, vti ex ante dictis apparet, etiam ſine mea opera, prodituram fuiſſe, eamque non ſine magna, vti veriſimile eſt, typographicorum errorum multitudine. At enim, dicent alii, acceſſione tuarum Obſeruationum, quas nos minime curamus, ſed tanquam futiles et pueriles abiiciendas eſſe exiſtimamus, factum eſt, vt pretium ipſius libri augeretur emtoribus. Nae hos bonos viros egregie falli, et forte alios in eundem errorem male inducere, certiſſime confirmo. Etenim libri pretium priuſquam res ad me deferretur, eſſe ſtatutum, Bibliopola ipſe teſtis eſto. Si quibus igitur omnino nihil grati acceptique ego fecero, quod vehementer doleo, quia certe aliud quippiam ſpectaui, iis ſum auctor, vt iſtas aliquot mearum Obſeruatiuncularum pla-

gulas

gulas, antequam bibliopegis exempla [illegible]dant, (eteres per ſigna typographica, quibus plagulae notari ſolent, commode fieri poteſt) vel in vſum ſuum quemcunque, per me licet, conuertant, vel mulierculis et mercatoribus halec piperque vendentibus vendant, vt adeo procul abſit, vt per me damni quicquam ipſorum rei familiari inferatur, vt potius lucrum, quod forte non male olet, acquiratur. Audimus, dicent; at cur tu es auſus non modo poſteriores Macrobii libros, et Ciceronis textum notulis, ſed Indicem quoque aliquot locis et numeris additis conſpurcare et infamare, quorum nihil ita poteſt aboleri? Recte. Concedo totum argumentum, et veniam peto. Igitur, Lector ſiue beneuole ſiue maleuole, vale, et ama certe me. Scripſi Lipſiae in ipſis Nundinis vernis CIↃ IↃCCLXXIV.

JACO-

JACOBVS GRONOVIUS
LECTORI.
S. P. D.

Si hoc, quicquid eſt a me obſeruatorum in Macrobianam Somnii commentationem, erumpere priuatos parietes libenter vides, Paulus Iunius nuper ſcholae Lugdunenſis Rector *νομιμώτατος*, nunc coeleſtis pacis conſors, habet, quod imputet tibi, Beneuole Lector. Poſt delegatam Patri meo ordinationem publicorum librorum (anni iam ſunt quatuor) dum curioſius, quicquid membranarum aut chartarum veterum illic peſtem et libitinam vitauit, recenſeo ac purgo, duorum hujus commentarii MStorum ſitu et ſqualore horrentium, ſatis tamen antiquam manum oſtendentium, conferendi cupido animum inceſſebat; et prout quaeque varietas ſe mihi probarat, annotabam. Haec cum ille (erat enim aſſidua nobis et ſuauiſſima iam a conuictu et condiſcipulatu conſuetudo) forte conſpexiſſet, vix conſiderato, eſſetne aliquid publico dignum, non deſiit obtundere amicus affectu nimius, vt ad editionem, quae comparabatur, velut ex ſymbolo conferrem. Nec negare ei poteram, cui pene omnia iura in me ipſe conceſſeram. Sed et dum Somnium praela properant, idem me Saturnalibus applicuit, in quae nonnihil ex chartaceo eiuſdem Bibliothecae MS. margini alleueram. Iam procedebant omnia ex voto: iam committebatur operis liber ſecundus; cum rem omnem perturbauit et vel retroegit *βελτίστα μακάρων Υγιεία* a ferali praecedentis anni morbo mihi quoque adempta. O infelicitatem et miſeriam eius diei, quae me poſt patrem iam totum in imagine mortis, ita vt ne Iunio quidem, tantopere meo, tantopere in domus noſtrae ſalute anxio, valere dicerem, feſtinare ad mutan-

dum aerem et fomenta alibi quaerenda compulit! O acerbam calamitatem et amarum nuncium, quum infirmitas (a qua eum curatiſſima vitae diſciplina redimere videbatur) mei Iunii, et duodecimo deinceps die decretoria hora mittebatur febricitanti et mihi, et poſt eiectam hanc tabificam κατάςασιν ſociatos cum eo, vt ante, annos et ſtudiorum impetus exoptanti? Nunc quod ſolum poſſum, ſola recordationis pietate dulciſſimam animam proſequar, nulla memoria eius (vt Pacuuii verbo vtar) concordiam deiugatura. Sed haec nimia; quamuis pro titulo, quem indico penſandum cum amore viuentis et nouiſſima eius in me voluntate, perpauca. Narro autem iſta tibi, Lector beneuole, vt animum aduortas ad ſubita et condicta fercula te vocari. Neque enim ambigendum, quum ſi aſſidue ac diutius inhaerere licuiſſet, idque corpuſculo bene compoſito, acceſſione non parua locupletior et pleniore apparatu Macrobius proditurus fuerit. Atque vtinam aliquis ad ea, quae mihi latuerunt, veſtiganda, tantundem laboris afferre non dedignaretur! Ita certe fore augurarer, vt Macrobius vere nomine ſuo frueretur. Nos quidem auctorem hunc, qui gratulandum nobis habemus, quod bonorum ſcriptorum lauerna audiat, nec poſt hanc curam omnino e manibus deponemus, quantum per aliam occupationem fas erit; tantum, vt haec minuta et iuuenilia poſſint placere, opto. Sic et deſtinatum tetigiſſe et fortuito euentui ea me commiſiſſe non putabo. Vale et vive.

DE

DE MACROBIO

Eiuſque Scriptis

TESTIMONIA,

Et alia quaedam.

LIBRI PRIMI SATVRNAL.

CAP. I.

Niſi ſicubi nos ſub alio ortos coelo Latinae linguae vena non adiuuat. Et ſtatim: *Petitum impetratumque volumus, aequi bonique conſulant, ſi in noſtro ſermone natiua Romani oris elegantia deſideretur.*

COMMENTARIO

In Somnium Scipionis.

LIB. I. CAP. I.

Inter Platonis et Ciceronis libros quos de repub vtrumue conſtituiſſe conſtat, Euſtathi fili, vitae mihi pariter dulcedo et gloria, etc.

Lib. 1. Cap. 2. Saturnal.

Seruius inter Grammaticos Doctorem recens profeſſus, cta doctrinam mirabilis et amabilis verecundiae.

Lib. 6. Cap. 6.

Sed nunc dicat volo Seruius quae in Virgilio notauerit, Quotidie enim Romanae indoli enarrando eundem vatem, ſe eſt habeat huius annotationis ſcientiam promtiorem.

Lib, 6. Cap. 7.

Exoratus ſit a nobis (Seruius) doctiſſimus doctor. ibi- : *doctorum maximus.*

Lib. Saturnal 5. Cap. 1.

Quatuor ſunt genera dicendi; copioſum, in quo Cicero dominatur: breue, in quo Saluſtius regnat: ſiccum, quod Frontoni adſcribitur: pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum minor noſter Symmachus luxuriatur.

Lib. 1. Saturnal. Cap. 6.

In locum Poſtumiani abnuentis Euſebium Graia et doctrina et facundia clarum rhetorem ſubrogaui.

Ibidem Cap. 5.

Euſtathius tantus in omni philoſophiae genere, vt ſolus nobis repraeſentet ingenia trium philoſophorum, de quibus noſtra antiquitas gloriata eſt. Et ibidem ſtatim: *Omnia inter Graecos genera dicendi ſolus implet: inter nos tamen ita ſui locuples interpres eſt, vt neſcias qua lingua facilius vel ornatius expleat operam dicendi.*

Lib. 1. Saturnal. Cap. 6.

Flauianus et Euſtathius, par inſigne amicitiae.

Lib. 7. Saturnal. Cap. 4.

Cum ergo videas, mi Auiene (inſtituenda eſt enim adoleſcentia tua, quae ita docilis eſt vt diſcenda praecipiat) cum videas, inquam, anceps eſſe omne ſcommatum genus: ſuadeo in conuiuiis, in quibus laetitiae inſidiatur ira, ab eiuſmodi dictis faceſſas.

Lib. 6. Saturnal. Cap. 7.

'Quin age, inquit Praetextatus, Euſtathi, verecundiam 'Auieni probi adoleſcentis iuua.

Occurrunt praeterea paſſim *Vettius Praetextatus, Euangelus, Dyſarius.* De quibus auctor ipſe conſulendus, et praeſertim lib. 7. cap. 4. introducitur loquens *Dyſarius* medicae artis peritiſſimus. De Vettio Praetextato, vt et Flauiano Auienoque et aliis vide in Notis ad lib. 1. Saturn. cap. 17. Notarum inſcriptiones aliquot luculentas.

De.

De Opere vero hoc ſuo et modo ſcribendi inſignis eſt ipſius Macrobii locus p. 208. quem ſubieci.

Tale hoc praeſens opus volo. multae in illo artes, multa praecepta ſint, multarum aetatum exempla, ſed in vnum conſpirata. Et paulo ante: *Nec mihi vitio vertas, ſi res, quas ex lectione varia mutuabor, ipſis ſaepe verbis, quibus ab ipſis auctoribus enarratae ſunt, explicabo, etc.* Quae ad euitandam calumniam (quam tamen effugere haut potuit) ab eo dicta eſſe ſatis apparet. Sed de hoc alias et alibi, ſi volet Deus, otio meliori.

Imp. Honorius et Theodoſius
AA. Florentio P. V.

Qui ſacri cubiculi noſtri fuere praepoſiti, vel nunc eſſe coeperunt, vel quos poſtea ſors ad aſcendendi huius gradum faſtigii deuocarit, ea dignitate fungantur qua ſunt praediti, qui eminentiſſimam praetorianam et vrbanam meruerint praefecturam, aut certe militarem magiſteriam poteſtatem; ita vt ſit inter eos poſt depoſitas adminiſtrationes nulla diſcretio, ſiue noſtrae ſerenitatis adoraturi admittuntur imperium, ſiue pro ſuo arbitrio ſolemnes feſtiuitates et coetus, vel ſalutationes, vel quaelibet alia officia frequentent, vt in ſedibus et conſeſſu is eis ordo ſeruetur, quem ordo prouectionis oſtenderit, ſub habitu ipſis videlicet conſueto: cum manifeſte decretum ſit eum eſſe, qui praeceſſerit, potiorem; vel illum ſubſequi quem recentius probauerit examen. Sed vt nos ad hanc promulgationem, Macrobii viri illuſtris *merita prouocarint, ita obſeruationem quoque legis ab eius volumus ſumere prouectionis auſpicium.* Caetera, et locum vnde haec ſumpta, vide initio Notarum lib. I. ad Saturnalia cap. I.

Geſneri Bibliotheca.

Vertit in Graecum ſermonem Aurelii Macrobii in Somnium Scipionis Commentarios Maximus Planudes.

Et in praefatione Theſauri ſui omnium vocum Gulielmus Morelius.

Quod Somnium Scipionis Graece translatum, perperam Gazae tribuatur, veteres codices manuſcripti teſtantur: in quibus non modo id Somnium, verum etiam tota Macrobii eius ſomnii explicatio Graeca continetur, Maximoque Planudi adſcribitur. Huius opuſculi Mſ. vti accepi a clariſſimo Ioſ. Scaligero, fuit aliquando penes iuris conſultiſſimum I. Cuiacium. Morelium quoque habuiſſe liquet ex plurimorum Planudis locorum laudationibus in eodem, quod dixi, vocum Dictionario.

Iſidori Gloſſae.

Vaſcillum, *paruum vas. Macrobius*: Soluens radiis aqua ſubiecta vaſcillo. *Sed monente Scriuerio locus hic Gloſſographi corruptus eſt, legendumque non* Macrobius, *ſed* Marbotus ſiue Marbodus *aut* Marbodaeus *denique, qui de Gemmis ſcripſit carmine. Auctor ſane non contemnendus; a Iano Cornario, celeberrimi nominis medico, ſuppoſititio ſcriptori de Herbis additus,* Macri *titulum praeferens. Quamquam is cenſeat eſſe* incerti auctoris, *notetque exemplaria quaedam habere* Merboldi Epiſcopi. *Sed ſub* Merbodei Galli *nomine publicauit Pictorius quidam et Scholiis illuſtrauit. Legitur autem locus, quem deſignat auctor Gloſſarum cap.* XXVIII. *de Heliotropia.* Ex re nomen habens (*inquit*) eſt Heliotropia gemma.

Quod ſolis radiis in aquae ſubiecta vatillo
Sanguineum reddat mutato lumine ſolem.

Quomodo igitur corrigendus ſit Iſidorus vel quiſquis alius, vides.

Laurentius Valla lib. I. Eleg. cap. 13.

Curioſiſſimus in loquendo et reconditiſſimae ſcientiae MACROBIVS.

M. TVL-

M. TVLLII CICERONIS

SOMNIVM SCIPIONIS.

[a]) SCIPIO LOQVITVR.

Cum in Africam veniſſem, [b]) M. Manilio conſuli ad quartam legionem tribunus (vt ſcitis) militum; nihil mihi potius fuit quam vt Maſiniſſam conuenirem regem, familiae noſtrae iuſtis de cauſis amiciſſimum. Ad quem vt veni, complexus me ſenex collacrimauit, aliquantoque poſt ſuſpexit in coelum; et, Grates, inquit, tibi ago, ſumme Sol, vobiſque, reliqui Coelites, quod ante quam ex hac vita migro, conſpicio in meo regno, et his tectis P. Cornelium Scipionem, cuius ego nomine ipſo recreor: ita numquam ex animo meo [c]) deſcendit illius optimi, atque inuictiſſimi viri memoria. Deinde ego illum de ſuo regno: ille me de noſtra rep. percontatus eſt; multiſque verbis vltro, citroque habitis, ille nobis conſumtus eſt dies. Poſt autem regio apparatu accepti, ſermonem in multam noctem produximus, cum ſenex nihil niſi de [d]) Africano loqueretur, omniaque eius non facta ſolum, ſed etiam dicta meminiſſet. Deinde, vt cubitum diſceſſimus, me et [e]) de via, et qui ad multam noctem vigilaſſem, arctior,

b 4 quam

a) *Scipio loquitur*] Ed. vet. *Ex libro ſexto Ciceronis de Republica excerptum.*

b) *M. Manilio*] Ed. vet. *Anitia Manlio*, et Eraſmus in opuſculis quibuſdam Ciceronis, quae prodierunt 1519, edidit *Anitio Manilio COSS.* Sed Camerarius, *Cum in Africam veniſſem a Manlio Conſule ductus.* De nomine Conſulis vide, quos laudat Auctores Cl. Erneſti in Claue.

c) *Deſcendit*] Melius Edit. vet. et Eraſm. *diſcedit.*

d) *Africano*] Ed. vet. *Africano meo auo.*

e) *De via*] Ed. vet. *defeſſum via.* Sed Eraſ. et Camerar. *feſſum de via.*

quam ſolebat, ſomnus complexus eſt. Hic mihi (credo equidem ex hoc, quod eramus locuti: fit enim fere, vt cogitationes, ſermonesque noſtri pariant aliquid in ſomno tale, quale de Homero ſcribit Ennius, de quo videlicet ſaepiſſime vigilans ſolebat cogitare, et loqui) Africanus ſe oſtendit illa forma, f) quae mihi ex imagine eius, quam ex ipſo, erat notior. Quem vt agnoui, equidem cohorrui. ſed ille, Ades, inquit, animo, et omitte timorem, Scipio, et quae dicam, trade memoriae. Videſne illam vrbem, quae parere populo R. coacta per me, renouat priſtina bella, nec poteſt quieſcere? (oſtendebat autem Karthaginem de excelſo, et pleno ſtellarum, illuſtri, et claro quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc venis paene miles? hanc hoc biennio conſul euertes, eritque cognomen id tibi per te partum, quod habes adhuc a nobis hereditarium. Cum autem Karthaginem deleueris, triumphum egeris, cenſorque fueris, et obieris legatus Aegyptum, Syriam, Aſiam, Graeciam, deligere iterum Coſ. abſens, bellumque maximum conficies, Numantiam exſcindes. Sed cum eris curru Capitolium inuectus, offendes remp. perturbatam conſiliis nepotis mei. Hic tu, Africane, oſtendas oportebit patriae, lumen animi, ingenii, conſiliique tui. Sed eius temporis ancipitem video quaſi fatorum viam: nam, cum aetas tua ſeptenos octies ſolis anfractus, redituſque conuerterit, duoque hi numeri, quorum vterque plenus, alter altera de cauſa, habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te vnum, g) atque in tuum nomen, ſe tota conuertet ciuitas: te ſenatus, te omnes boni, te ſocii, te Latini intuebuntur: tu eris vnus, in quo nitatur ciuitatis ſalus; ac ne multa, Dictator Rempubl. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Hic cum

f) *Quae*] Ed. vet. cum Eraſm. *qua*.

g) *Atque in tuum*] Abeſt recte ab Ed. vet. Eraſm. et Camer. illud *in*.

cum exclamaſſet Laelius, ingemuiſſentque caeteri vehementius: leniter arridens Scipio, Quaeſo, inquit, ne me e ſomno excitetis, et pax ſit rebus: audite caetera. Sed quo ſis, Africane, alacrior ad tutandum Rempub. ſic habeto: Omnibus, qui patriam conſeruarint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in coelo ac definitum locum, vbi beati aeuo ſempiterno fruantur; nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia coetuſque hominum, iure ſociati, quae ciuitates appellantur: harum rectores, et conſeruatores hinc profecti, huc reuertuntur. Hic ego, etſi eram perterritus, non tam metu mortis, quam inſidiarum a meis, quaeſiui tamen, viueretne ipſe et Paulus pater, et alii, quos nos exſtinctos arbitraremur. Immo vero, inquit, ii viuunt, qui ex corporum vinculis, tamquam e carcere, euolauerunt: veſtra vero, quae dicitur vita, mors eſt. quin tu aſpicias ad te venientem Paullum patrem. Quem vt vidi, equidem vim lacrimarum profudi. Ille autem me complexus, atque oſculans flere prohibebat. Atque ego vt primum, fletu repreſſo, loqui poſſe coepi, Quaeſo, inquam, pater ſanctiſſime atque optime, quoniam haec eſt vita, (vt Africanum audio dicere) quid moror in terris, quin huc ad vos venire propero? Non eſt ita, inquit ille. h) Niſi Deus is, cuius hoc templum eſt omne, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt. homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quae terra dicitur: hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quae ſidera, et ſtellas vocatis: quae globoſae, et rotundae, diuinis animatae mentibus, circulos ſuos orbeſque conficiunt celeritate mirabili. Quare et tibi, Publi, et piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis; nec

h) *Niſi Deus*] Ed. vet. Eraſin. et Camerar. *Niſi enim Deus.* Recte. Sic enim quoque infra pag. 73. repetitur.

iniuſſu eius, a quo ille eſt vobis datus, ex hominum vita migrandum eſt, ne munus humanum aſſignatum a Deo defugiſſe videamini. Sed ſic, Scipio, vt auus hic tuus, vt ego, qui te genui, iuſtitiam cole et pietatem: quae cum ſit magna in parentibus et propinquis, tum in patria maxima eſt: i) ea vita, via eſt in coelum, et in hunc coetum eorum, qui iam vixerunt, et corpore laxati illum incolunt locum, quem vides: erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas k) circus elucens, quem vos, vt a Graiis accepiſtis, orbem lacteum nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplanti praeclara caetera et mirabilia videbantur. erant autem eae ſtellae, quas numquam ex hoc loco vidimus: et eae magnitudines omnium, quas eſſe numquam ſuſpicati ſumus: ex quibus erat illa minima, quae vltima coelo, citima terris, luce lucebat aliena. ſtellarum autem globi terrae magnitudinem facile vincebant. Iam ipſa terra ita mihi parua viſa eſt, vt me imperii noſtri, quo quaſi punctum eius attingimus, poeniteret. Quam cum magis intuerer, Quaeſo, inquit Africanus, quousque humi defixa tua mens erit? nonne adſpicis, quae in templa veneris? nouem tibi orbibus, vel potius globis connexa ſunt omnia: quorum vnus eſt coeleſtis, extimus, qui reliquos omnes complectitur, ſummus ipſe Deus, arcens et continens caeteros: in quo infixi ſunt illi, qui voluuntur, ſtellarum curſus ſempiterni: cui ſubiecti ſunt ſeptem, qui verſantur retro, contrario motu atque coelum; ex quibus vnum globum poſſidet illa, quam in terris Saturniam nominant. deinde eſt hominum generi l) proſperus et ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis; tum

i) *Ea vita, via eſt*] Ed vet. cum Eraſmo et Camer. *Quia ea vita, via eſt.* Non male. Quamquam infra p. 22. *quia* quoque abeſt.

k) *Circus*] Ed. vet. Eraſm. Camer et infra p. 22. *circulus.* Recte.

l) *Proſperus*] Ed. vet. Eraſm. et Camerar. *proſper.*

tum rutilus, horribiliſque terris, quem m) Martium dicitis: deinde ſubter mediam fere regionem Sol obtinet, dux et princeps, et moderator luminum reliquorum, mens mundi et n) temperatio, tanta magnitudine, vt cuncta ſua luce illuſtret et compleat. hunc vt comites conſequuntur, alter Veneris, alter Mercurii curſus: in infimoque orbe Luna, radiis ſolis accenſa, conuertitur. infra autem iam nihil eſt, niſi mortale et caducum, praeter animos generi hominum, munere deorum datos. ſupra lunam ſunt aeterna omnia. nam ea, quae eſt media et nona tellus, neque mouetur, et infima eſt, et in eam feruntur omnia ſuo nutu pondera. Quae cum intuerer ſtupens, vt me recepi, Quid? hic, inquam, quis eſt, qui complet aures meas tantus, et tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit ille, qui interuallis coniunctus imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis, impulſu et motu ipſorum orbium conficitur: qui acuta cum grauibus temperans, varios aequabiliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt, et natura fert, vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acute ſonent. Quam ob cauſam ſummus ille coeli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acuto et excitato mouetur ſono: grauiſſimo autem hic lunaris, atque infimus. nam terra, nona, immobilis manens, ima ſede ſemper haeret, complexa medium mundi locum. Illi autem octo curſus, in quibus eadem vis eſt duorum, Mercurii, et Veneris, ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos: qui numerus rerum omnium fere o) modus eſt. quod

m) *Martium*] Ed. vet. Eraſ. et Cam. *Martem*. Sed vid. p. 91.

n) *Temperatio*] Lambinus, omnibus libris inuitis, corrigit *temperator*.

o) *Modus*] Lege *Nodus*. Nam non modo ſenſus id poſcit, ſed et Ed. vet. Eraſm. Cam. et locus infra p. 125. comprobat.

quod docti homines neruis imitati atque cantibus, aperuere ſibi reditum in hunc locum: ſicut alii, qui praeſtantibus ingeniis in vita humana diuina ſtudia coluerunt. Hoc ſonitu oppletae aures hominum obſurduerunt: nec eſt vllus hebetior ſenſus in vobis: ſicut vbi Nilus ad illa, quae Catadupa nominantur, praecipitat ex altiſſimis montibus, ea gens, quae illum locum accolit, propter magnitudinem ſonitus, ſenſu audiendi caret. Hic vero tantus eſt totius mundi incitatiſſima conuerſione ſonitus, vt eum aures hominum capere non poſſint: ſicut intueri ſolem aduerſum nequitis, eiuſque radiis acies veſtra ſenſuſque vincitur. Haec ego admirans, referebam tamen oculos ad terram identidem. Tum Africanus, Sentio, inquit, te ſedem etiam nunc hominum ac domum contemplari: quae ſi tibi parua, vt eſt, ita videtur, haec coeleſtia ſemper ſpectato, illa humana contemnito. Tu enim quam celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetendam gloriam conſequi potes? vides habitari in terra raris et anguſtis in locis: et in ipſis quaſi maculis, vbi habitatur, vaſtas ſolitudines interiectas: hoſque qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, vt nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit: ſed partim obliquos, partim p) auerſos, partim etiam aduerſos ſtare vobis: a quibus exſpectare gloriam certe nullam poteſtis. Cernis autem eandem terram, quaſi quibuſdam redimitam et circumdatam cingulis: e quibus duos maxime inter ſe diuerſos, et coeli verticibus ipſis ex vtraque parte ſubnixos, obriguiſſe pruina vides; medium autem illum

et

bat. Sic quoque legiſſe Theodorum, patet ex eius verſione, quam laudat Eraſmus, ἐκεῖνοί γε μὴν οἱ ὀκτὼ δρόμοι, ὧν διττὴ ἀυτοῖς πρόσεστι δύναμις, ἑπτὰ διωρισμένους τοῖς διαστήμασι ἤχους ἀποτελοῦσιν, ὅστις δῆτα ἀριθμὸς, σύνδεσμος ἀντικρὺς τῶν ὄντων ἐστίν. Hinc quoque vides, pro *modorum*, quod eſt in Ed. vet. et infra pag. 125 interpretem legiſſe *duorum*.

p) *Auerſos*] In Ed. vet. et infra p. 143. eſt *tranſuerſos*.

et maximum ſolis ardore torreri. Duo ſunt habitabiles: quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa vobis vrgent veſtigia, nihil ad veſtrum genus: hic autem alter ſubiectus aquiloni, quem incolitis, cerne, quam tenui vos parte contingat. Omnis enim terra, quae colitur a vobis, anguſta verticibus, lateribus latior, parua quadam inſula eſt, circumfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod Magnum, quod Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine, quam ſit paruus, vides. Ex his ipſis cultis notiſque terris, num aut tuum aut cuiuſquam noſtrum nomen, vel Caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit; vel illum Gangem tranſnatare? quis in reliquis Orientis, aut abeuntis ſolis vltimis, aut aquilonis, auſtriue partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis, cernis profecto, quantis in anguſtiis veſtra gloria ſe dilatari velit. Ipſi autem, qui de vobis loquuntur, quam diu loquentur? Quin etiam, ſi cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes vniuſcuiuſque noſtrum a patribus acceptas poſteris prodere, tamen propter eluuiones, exuſtioneſque terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modo aeternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. Quid autem intereſt, ab iis, qui poſtea naſcentur, ſermonem fore de te, cum ab iis nullus fuerit, qui ante nati ſint? qui nec pauciores, et certe meliores fuerunt viri: praeſertim cum apud eos ipſos, a quibus audiri nomen noſtrum poteſt, nemo vnius anni memoriam conſequi poſſit: homines enim populariter annum tantummodo ſolis, id eſt, vnius aſtri reditu metiuntur: cum autem ad idem, vnde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandemque totius coeli deſcriptionem longis interuallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari poteſt: in quo vix dicere audeo, quam multa ſaecula hominum teneantur. Namque vt olim deficere ſol hominibus, exſtinguique viſus

eſt

eſt, cum Romuli animus haec ipſa in templa penetravit: ita q) quandoque eadem parte ſol, eodemque tempore iterum defecerit, tum ſignis omnibus ad idem principium, ſtellisque reuocatis, expletum annum habeto. huius quidem anni nondum viceſimam partem ſcito eſſe conuerſam. Quocirca ſi reditum in hunc locum deſperaueris, in quo omnia ſunt magnis, et praeſtantibus viris: quanti tandem eſt iſta hominum gloria, quae pertinere vix ad vnius anni partem exiguam poteſt? Igitur alte ſpectare ſi voles, atque hanc ſedem, et aeternam domum contueri: neque te ſermonibus vulgi dederis, nec in praemiis humanis ſpem poſueris rerum tuarum: ſuis te oportet illecebris ipſa virtus trahat ad verum decus. quid de te alii loquantur, ipſi videant: ſed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille, et anguſtiis cingitur iis regionum, quas vides; nec vnquam de vllo perennis fuit; et obruitur hominum interitu; et obliuione poſteritatis exſtinguitur. Quae cum dixiſſet, Ego vero, inquam, o Africane, ſi quidem bene meritis de patria quaſi limes ad coeli aditum patet, quanquam a pueritia veſtigiis ingreſſus r) patriis, et tuis, decori veſtro non defui: nunc tamen tanto praemio propoſito, enitar multo vigilantius. et ille, Tu vero enitere, et ſic habeto, on eſſe te mortalem, ſed corpus hoc. nec enim tu is es, quem forma iſta declarat: ſed mens cuiusque, is eſt quiſque: non ea figura, quae digito demonſtrari poteſt.

q) *Quandoque eadem*] Ed. vet. *quando ab eadem*, ſed infra p. 173. *quandoque cum ab eadem*. Forte legi debet *quandocunque eadem*.

r) *Patriis*] Ed. vet. cum Camerar. *patris*.

eſt. Deum te igitur ſcito eſſe: ſiquidem Deus eſt, qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui prouidet, qui tam regit, et moderatur, et mouet id corpus, cui praepoſitus eſt, quam hunc mundum ille princeps Deus: et vt mundum ex quadam parte mortalem ipſe Deus aeternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. Nam quod ſemper mouetur, aeternum eſt: quod autem motum affert alicuii quodque agitatur aliunde; quando finem habet motus, viuendi finem habeat neceſſe eſt. ſolum igitur, quod ſeſe mouet, quia nunquam deſeritur a ſe; numquam ne moueri quidem deſinit: quin etiam caeteris, quae moventur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. Principio autem nulla eſt origo. nam ex principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt: nec enim eſſet principium, quod gigneretur aliunde: quod ſi numquam oritur, nec occidit quidem vmquam. nam principium exſtinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt a principio oriri omnia. Ita fit, vt motus principium ex eo ſit, quod ipſum a ſe mouetur: id autem nec naſci poteſt, nec mori: vel concidat omne coelum, omniſque natura conſiſtat neceſſe eſt, nec vim vllam nanciſcatur, quae a primo impulſu moueatur. Cum pateat igitur aeternum id eſſe, quod a ſe ipſo moueatur, quis eſt, qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omne, quod pulſu agitatur externo: quod autem [a])animal eſt, id motu cietur interiore, et ſuo. nam haec eſt natura propria animae atque

a) *Animal*] Ed. vet hic et infra p. 180. cum Gronouiana; it. Eraſm. et Camerar. habent *anima*. Male.

atque vis. Quae ſi eſt vna ex omnibus, quae ſeſe moueat: neque nata eſt certe, et aeterna eſt. Hanc tu exerce in optimis rebus. ſunt autem optimae curae, de ſalute patriae, quibus agitatus et exercitatus animus, velocius in hanc ſedem, et domum ſuam peruolabit: idque ocyus faciet, ſi iam tum, cum erit incluſus in corpore, eminebit foras, et ea, quae extra erunt, contemplans, quam maxime ſe a corpore abſtrahet. Nam eorum animi, qui ſe corporis voluptatibus dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros praebuerunt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientium, Deorum et hominum iura violauerunt: corporibus elapſi circum terram ipſam volutantur: nec hunc in locum, niſi multis exagitati ſeculis, reuertuntur. Ille diſceſſit: ego ſomno ſolutus ſum.

*) AVRE-

Digitized by Google

[1] AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et illuſtris,

COMMENTARIVS EX CICERONE

In Somnium Scipionis.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Quae differentia et quae ſimilitudo ſit inter Platonis ac Ciceronis de republica libros; curque aut ille indicium Eris, aut hic ſomnium Scipionis operi ſuo adſciuerit.

Inter Platonis et Ciceronis libros, quos de re publica vtrumque conſtituiſſe conſtat, Euſtathi fili, vitae mihi pariter dulcedo et gloria, hoc intereſſe prima fronte perſpeximus, quod ille rem publicam ordinauit, hic retulit; alter qualis eſſe deberet, alter qualis eſſet a maioribus inſtituta, diſſeruit. in hoc tamen

1) *Aurelii Macrobii*] Plura huius libri in Somnium Scipionis habentur apud plures Mss. exemplaria. Praeter caeteros vſus eſt membranis aliquot ſelectis Franciſcus Modius. Quarum tamen lectiones praecipuas repraeſentauit editio noſtra prior: Et nunc quoque iſti adiecimus, quae ſupererant, praeter perpaucas hiſce Notis inſpertas, vtpote dubias, et tales fere, de quibus ſuum cuique iudicium erit. Contuliſſe etiam ſe Mss.

men vel maxime operis ſimilitudinem ſeruauit imitatio, quod, cum Plato in voluminis concluſione [2]) a quodam vitae reddito, quam reliquiſſe videbatur, indicari faciat qui ſit [3]) exutarum corporibus ſtatus animarum, adiecta quadam ſphaerarum vel ſiderum non otioſa deſcriptione, rerum facies non diſſimilia ſignificans a Tulliano Scipione per quietem ſibi ingeſta narratur. Sed quod vel illi commento tali, vel huic tali ſomnio in his potiſſimum libris

Mss. duo tria Vir Cl. Caſp. Barthius in Aduerſariis ſuis l. 37. cap. 17. et lib. 39. 12. commemorat; quorum vnius hic erat titulus: *Macrobii Theodoſii, viri conſularis et illuſtris, Commentariorum tertiae diei Saturnaliorum Liber primus incipit:* quaſi Saturnaliorum pars II. Libri duo in Somnium fuerint. De quibus ipſum Barthium differentem vide locis iam dictis. Alterius codicis ab eodem inſpecti haec verba prima fronte reperiebantur: *Macrobii Ambroſii Oriniocenſis in Somnium Scipionis Commentarium incipit:* Quarum tertia voce aut patriam aut potius Onirocriticam reſpicere exſcriptorem idem Barthius exiſtimat. Tertio exemplari inſcriptio ſeu titulus talis erat: *Macrobii Ambroſii Theodoſii, viri clari et illuſtris, ex Cicerone in Somnium Scipionis incipiunt.* Pont. Scholiaſtes quoque vnius noſtrorum codd. teſtatur triplex auctori nomen fuiſſe: *Macrobius Ambroſius Ornicenſis.* Id monſtrum quid ſibi velit, aut quomodo procurandum ſit, non liquet. Poſt explicationem priorum duum nominum idem Scholiaſtes reddit *Onocriſius*, quod antea ediderat *Ornicſis.* Sic enim pergit: *Onocriſius dictus eſt quod ſomniorum index: ideo quia oſtendit et diiudicat, quae ſomnia ſint vera, et quae aliquid deſignent, et quae non.* Quali e ſcholio Cl. Barthii coniecturam natam ſuſpicere. Si nihil aliud latet, fruſtra laboramus: neque felicius hoc Macrobio, quam *Coti* Martiali, Plauto *Aſinii* vocabula attributa. De patria non deeſt, quod coniiciam; deeſt, cui fidam. Caeterum duo tantum libros Mss. Barthius habuit. Sed quem primum hic vides referri titulum, erat praefixus Saturnalibus, ſecundus commentario ad Somnium, vterque eiuſdem voluminis. Vidi Barthii verba. *Gronouius.*

2) *A quodam vitae reddito*] Ms. *a quodam Eri vitae reddito.* Eſt hic *Er Platonicus*: quem eodem hoc capite *Platonicum Erem* vocat. Et ibidem ſtatim: *qui ſit exutarum corporibus ſtatus animarum*; idem Ms. *a corporibus.* Pont.

A quodam vitae reddito] Noſter item antiquiſſimus nomen proprium inſerit, *a quodam Er*: unde non *Eri* faciendum, quod amplecti videtur Iſaacius, (*Erum* vocari video, ſed ſine auctore, ab aliis) ſed *Ere*, vt c. 2. *Cum de Platonico Ere iactantur.* Neque hoc nomen a priſcis librariis recte additum dicimus, ſed ab ipſo auctore. Tum etiam ſuperius in quatuor ſcriptis inueni *vterque conſtituit*, quod non video, cur vulgato ſit poſthabendum *Gronou.*

3) *Exutarum corporibus*] Non addo cum Barthio et Iſaacio, particulam *a*, etſi mihi quoque in vno inuentam. Arnobius lib. 2. *In pecudes atque alias belluas ire animas improborum, poſtquam ſunt corporibus humanis exutae.* Gronou.

libris opus fuerit, in quibus de rerum publicarum ſtatu loquebatur, quoque attinuerit inter gubernandarum vrbium conſtituta, circulos, orbes globoſque deſcribere, de ſtellarum modo, de coeli conuerſione tractare, quaeſitu dignum et mihi viſum eſt, et aliis fortaſſe videatur: ne viros ſapientia praecellentes nihilque in inueſtigatione veri niſi diuinum ſentire ſolitos, aliquid caſtigato operi adiecisse ſuperfluum ſuſpicemur. de hoc ergo prius pauca dicenda ſunt, vt liquido mens operis, de quo loquimur, innoteſcat. Rerum omnium Plato et actuum naturam penitus inſpiciens aduertit in omni ſermone ſuo de reipublicae inſtitutione propoſito infundendum animis iuſtitiae amorem; ſine qua non ſolum reſpublica, ſed nec exiguus hominum coetus, nec domus quidem parua conſtabit. ad [4]) hunc porro iuſtitiae affectum pectoribus inoculandum nihil aeque patrocinaturum vidit, quam ſi fructus eius non videretur cum vita hominis terminari. hunc vero ſuperſtitem durare poſt hominem [5]) qui poterat oſtendi, niſi prius de animae immortalitate conſtaret? fide autem facta perpetuitatis animarum conſequens eſſe animaduertit, vt certa illis loca nexu corporis abſolutis, pro contemplatu probi improbiue meriti deputata ſint. Sic in Phaedone, inexpugnabilium luce rationum anima in veram dignitatem propriae immortalitatis aſſerta, ſequitur diſtinctio locorum, quae hanc vitam relinquentibus ea lege debentur [6]) quam

ſibi

4) *Hunc porro iuſtitiae, etc.*] Minus accurate in aliis libris, *inculcandum*. *Inoculare*, ἐνοφθαλμίζειν, eſt metaphora, vt admonet Camerarius, ab inſitoribus tracta. Siue enim alluſum, quod non abſone exiſtimes, ad dictum Poëtae apud Athenaeum veteris, qui iuſtitiae dixit χρύσεον ὄμμα. *Pont.*

5) *Qui poterat oſtendi.*] Addit optimus *iuſte*, vt et membranae Barthianae. *Gron.*

6) *Quam ſibi quiſque viuendo ſanxerit*] Vnus *ſanxit*, ſed in duobus melioribus vere opinor *ſanxerunt*. Vt lib. I. Saturn. 5 *Diſcedentes domum quiſque ſuam regreſſi ſunt.* Iuſtinus lib. V cap. 7. *Sibi quiſque ante oculos famem, obſidionem proponentes.* Corn. Nepos Themiſt. 4. *Plurimi hortarentur, vt domos ſuas quiſque diſcederent.* Vbi pronomen perperam in nonnullis editis omittitur. Familiariſſimum poëtis. *Gronov.*

ſibi quiſque viuendo ſanxerit. Sic in Gorgia, poſt peractam pro iuſtitia diſputationem, de habitu poſt corpus animarum morali grauitate Socraticae dulcedinis ammonemur. Idem igitur obſeruanter ſecutus eſt in illis praecipue voluminibus, 7) quibus ſtatum reipublicae formandum praecepit. nam poſtquam principatum juſtitiae dedit, docuitque animam poſt animal non perire: per illam demum fabulam (ſic enim quidam vocant) quo anima poſt corpus euadat 8) et vnde ad corpus veniat, in fine operis aſſeruit, vt iuſtitiae vel cultae praemium vel ſpretae poenam, animis quippe immortalibus ſubiturisque iudicium, ſeruari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore judicio reſeruans quam ingenio repertus eſt, poſtquam in omni reipublicae otio ac negotio palmam iuſtitiae diſputando dedit: ſacras immortalium animarum ſedes et coeleſtium arcana regionum in ipſo conſummati operis faſtigio locauit; indicans quo his peruenieridúm vel potius reuertendum ſit, qui rempublicam cum prudentia, iuſtitia, fortitudine ac moderatione tractaueruut. Sed ille Platonicus ſecretorum relator 9) Er quidam

7) *Quibus ſtatum reipubl. formandum praecepit*] Non MSS. modo omnes, ſed et primitus editi *recepit*. Quod omnino auctoris eſt. Huius libri cap. 8. *Vt poſtea locum omnem, quem hic tractandum recepimus, reuoluamus.* Ita legendum ſuo loco dicemus. II, 4. *Illa ſunt perſequenda, quibus verba, quae explananda receperis, poſſint liquere.* Et cap. 5. eod. *Quae hoc loco explananda recepimus.* Gronov.

8) *Et vnde*] Iidem rurſus *vel vnde* Gr.

9) *Er quidam nomine*] Verba Platonis ſunt libro vltimo de republ. Ἀλλ' οὐ μέντοι σοὶ, ἦν δ' ἐγὼ, Ἀλκίνου γε ἀπόλογον ἐρῶ, ἀλλ' ἀλκίμου μὲν ἀνδρὸς, Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος Παμφύλου, ὅς ποτε ἐν πολέμῳ τελευτήσας, ἀναιρεθέντων δεκαταίων τῶν νεκρῶν ἤδη διεφθαρμένων, ὑγιὴς μὲν ἀνῃρέθη, κομισθεὶς δὲ οἴκαδε, μέλλων θάπτεσθαι, δωδεκαταῖος ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενος ἀνεβίω. Sed ſi Plutarcho fides, vitium in his verbis latet: is enim non Armenium ipſum fuiſſe, vt volunt interpretes Platonis, ſed Harmonii filium ſcribit, et certa ratione Platonem ei hunc patrem attribuiſſe. Verba eius ſunt libro XI Sympoſ. problemate 7. Ἐνταῦθα δὲ τὸν αὐτάγγελον τῶν ἐν ᾅδου, Πάμφυλον γένος, Ἁρμονίου πατρὸς, Ἡρα (ſic lege cum quibuſdam MSS.) δὲ αὐτὸν ὀνομάζειν, αἰνιττόμενον, ὅτι γεν-

quidam nomine fuit, natione Pamphylus, miles officio. qui, cum vulneribus in praelio acceptis vitam effudiſſe viſus, duodecimo die demum inter ceteros vna peremptos vltimo eſſet honorandus igne, ſubito ſeu recepta anima ſeu retenta quicquid emenſis inter vtramque vitam diebus egerat videratue, tamquam publicum profeſſus indicium, humano generi enuntiauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quaſi ipſe veri conſcius doleat irriſam, exemplum tamen ſtolidae reprehenſionis vitans excitari narraturum quam reuiuiſcere maluit.

γεννῶνται μὲν αἱ ψυχαὶ καθ' ἁρμονίαν, καὶ συναρμόττονται τοῖς σώμασιν· ἀπαλλαγεῖσαι δὲ συμφέρονται πανταχόθεν εἰς τὸν ἀέρα. Eſt autem Er nomen Aſiaticum, vt diſcimus ex ſacris libris. *Gronov.*

CAPVT II.

Quid reſpondendum Coloti Epicureo putanti philoſopho non eſſe vtendum fabulis; quaſque fabulas philoſophia recipiat, et quando his philoſophi ſoleant uti.

Ac, prius quam ſomnii verba conſulamus, enodandum nobis eſt, a quo genere hominum Tullius memoret vel irriſam Platonis fabulam, vel ne ſibi idem eueniat non vereri. nec enim his verbis vult imperitum vulgus intelligi, ſed genus hominum veri ignarum ſub peritiae oſtentatione: quippe quos et legiſſe talia, et ad reprehendendum animatos conſtaret. Dicemus igitur et quos in tantum philoſophum referat quandam cenſurae exercuiſſe leuitatem, quisue eorum etiam ſcriptam reliquerit accuſationem; et poſtremo quid pro ea duntaxat parte, quae huic operi neceſſaria eſt, reſponderi conueniat obiectis. quibus, quod facto facile eſt, eneruatis, iam quicquid [1]) vel contra Platonis vel contra Ciceronis opinionem etiam

1) *Vel contra Platonis*] Senſus auctoris eſt, ſe reſponſurum obiectis in ea parte, qua negabatur fabulas acturo de coeleſtibus operi inmiſcendas a Platone fuiſſe: cuius vbi vanitatem clare oſtendiſſet, iam pari-

iam in Scipionis ſomnium ſeu iaculatus eſt vnquam morſus liuoris, ſeu forte iaculabitur, diſſolutum erit. Epicureorum tota factio, [2]) aequo ſemper errore a vero deuia, et illa exiſtimans ridenda quae neſciat, ſacrum volumen et auguſtiſſima irriſit naturae ſeria. Colotes vero inter Epicuri auditores [3]) famoſior et loquacitate notabilior, etiam in librum retulit quae de hoc amarius reprehendit. ſed cetera, quae iniuria notauit, ſiquidem ad ſomnium de quo hic procedit ſermo non attinent, hoc loco nobis omittenda ſunt. illam calumniam perſequemur, quae, niſi ſupplodatur, manebit Ciceroni cum Platone communis. ait a philoſopho fabulam non oportuiſſe confingi: quoniam nullum figmenti genus veri profeſſoribus conueniret. Cur enim, inquit, ſi rerum coeleſtium notionem, ſi habitum nos animarum docere voluiſti, non ſimplici et abſoluta hoc inſinuatione curatum eſt, ſed quaeſita perſona caſuſque excogitata nouitas [4]) et compoſita advocati ſcena figmenti ipſam [5]) quaerendi veri ianuam mendacio polluerunt? Haec quoniam, cum de

pariter nullius fore momenti ea, quae contra Ciceronem vel excogitata ſunt, vel forte etiam num excogitabuntur. Qui ſenſus ſatis dilucidus et manifeſtus. Ac propterea *τὰ vel contra Platonis* auctoritate ſcriptorum et vetuſte cuſorum non retinenda iudico. *Gronov.*

2) *Aequo errore deuia*] Ita loquitur Euangelus de Virgilio III. Sat. 2. *Ne non vbique in libando pari errore ſit deuius.* Id.

3) *Famoſior et loquacitate notabilior*] Τὰ *famoſior et* iidem a poſterioribus editoribus eſſe inculcata produnt, quippe nuſquam reperias. Sed et pro *reprehendit*, quo verbo in antecedentibus vtitur, omnes conſtanter *cauillatus eſt*, et hoc modo non ſemel ſibi aduerſantes Macrobius perſtringit. II. 16. *In his etiam vir tantus et alias vltra caeteros ſerius, ſimilis cauillanti eſt.* Gronov.

4) *Et compoſita aduocati ſcena figmenti*] Quid eſt *aduocati*? Verum longe arceſſiti? an potius ſcribendum: *et compoſiti aduocata ſcena figmenti.* Sic *aduocata* eſſet adhibita, ut *quaeſita* et *excogitata.* Vt cap. 20 hoc lib. *Et vterque lunaris defectus argumentum pro ſe aduocat.* Sat. V. I. 14. *Et illam* rationem *aduocata memoria recognoſcit.* Et cap. vlt. *Remediis, quae contra perniciem putredinis aduocantur.* *Compoſitum figmentum*, vt *compoſitam fallaciam* Plautus, *compoſitam fabulam* Liuius et Iuſtinus, *componere mimum* Petronius dixere. *Gronov.*

5) *Quaerendi veri ianuam*] Eodem modo *ianuam narrandi* dixit V. Sat. 2. *Id.*

de Platonico Ere iactantur, etiam quietem Africani noſtri ſomniantis incuſant (vtraque enim ſub appoſito argumento electa perſona eſt, quae accommoda enuntiandis haberetur) reſiſtamus vrgenti; et fruſtra arguens refellatur: vt vna calumnia diſſoluta vtriusque factum incolumem, vt fas eſt, retineat dignitatem. Nec omnibus fabulis philoſophia repugnat, nec omnibus acquieſcit. et, vt facile ſecerni poſſit, quae ex his ab ſe abdicet ac velut profana [6]) ab ipſo veſtibulo ſacrae diſputationis excludat, quaeue etiam ſaepe ac libenter admittat, diuiſionum gradibus explicandum eſt. Fabulae, quarum nomen indicat falſi profeſſionem, aut tantum conciliandae auribus voluptatis aut adhortationis quoque in bonam frugem gratia repertae ſunt, auditum mulcent; velut comoediae, quales Menander eiuſue imitatores agendas dederunt: vel argumenta fictis caſibus amatorum referta; [7]) quibus vel multum ſe Arbiter exercuit, vel Apuleium nonnunquam luſiſſe miramur. Hoc totum fabularum genus, quod ſolas aurium delicias profitetur, [8]) e ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiae tractatus eliminat. Ex his autem, quae ad quamdam virtutis ſpeciem intellectum legentis hortantur, fit ſecunda diſcretio. in quibuſdam enim et argumentum ex ficto locatur et per mendacia ipſe relationis ordo contexitur: vt ſunt illae [9]) Aeſopi

6) *Ab ipſo veſtibulo ſacrae diſputationis*] Ita *veſtibulum quaeſtionis* cap. 21. *Nec longum eſt inuenire rationem, quae in ipſo veſtibulo excubat quaeſtionis.* Ἀντὶ τῶν *quaeue etiam* MSS. *quae vero etiam*, quod non ſperno. Sed et videtur ſcribendum: *quas ex his ab ſe abdicet, ac velut profanas:* tum *quas vero*, nempe fabulas. *Gron.*

7) *Quibus vel multum ſe Arbiter exercuit*] Ita Camerarii et alia illa vetuſtior editio. Tamen quod ſuggerit Stephanus. *Quibus vel multum eſſe Arbitrum*, ſi ex libris eſt; non diſplicebit quod aliis iam diu obſeruatum, *In quibus vel multum, etc.* Pont.

8) *E ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiae, etc.*] Seruat ad oram, liber Lugdunenſis, *directo*. Quae fortaſſis ſuggeſtio non temeraria; et velificaretur modo MS. aura, credam fuiſſe: *Sapientia directo eliminat.* Videndus de voce ea Feſtus et Plautus. *Pontan.*

9) *Aeſopi fabulae*] Editiones Aſcenſiana et Camerariana *Aeſopiae.* quod valde

ſopi fabulae elegantia fictionis illuſtres. at in aliis argumentum quidem fundatur veri ſoliditate: ſed haec ipſa veritas per quaedam compoſita et ficta profertur. et hoc iam vocatur fabuloſa narratio, non fabula: vt ſunt cerimoniarum ſacra; vt Heſiodi et Orphei, quae de deorum progenie actuue narrantur; vt myſtica Pythagoreorum ſenſa referuntur. Ex hac ergo ſecunda diuiſione, quam diximus, a philoſophiae libris prior ſpecies, quae concepta de falſo per falſum narratur, aliena eſt. Sequens in aliam rurſum diſcretionem ſciſſa diuiditur. nam, cum veritas argumento ſubeſt, ſolaque fit narratio fabuloſa; non vnus reperitur modus per figmentum vera referendi. aut enim contextio narrationis per turpia et indigna numinibus ac monſtro ſimilia componitur: vt di adulteri, Saturnus pudenda Coeli patris abſcindens, et ipſe rurſus a filio regno potito in vincula coniectus; quod genus totum philoſophi neſcire maluerunt: aut ſacrarum rerum notio [10]) ſub pio figmentorum velamine honeſtis et tecta rebus et veſtita nominibus enuntiatur. et hoc eſt ſolum figmenti genus, quod cautio de diuinis rebus philoſophantis admittit. Cum igitur nullam diſputationi pariat iniuriam vel Er index, vel ſomnians Africanus, ſed rerum ſacrarum enuntiatio integra ſui dignitate his ſit tecta nominibus, accuſator tandem edoctus a fabulis fabuloſa ſecernere conquieſcat. Sciendum eſt tamen non in omnem diſputationem philoſophos [11]) admitte-

valde probem, ſi quae habuerint membranae. Sic Phaedrus libros ſuos *Aeſopiarum fabularum* inſcribit. Sic Theo Sophiſta Αἰσωπείους λόγους, Aphthonius Αἰσώπειον μῦθον. Gronou.

10) *Sub pio figmentorum velamine*] Haec vera et vetuſta lectio. Miror, quare ſecutus Stephanum Iſaacius maluerit ſecundam vocem loco huic commodiſſimam inducere. Poſtea niſi legas, *quod cautio de diuinis rebus philoſophantis admittit*, ne ſenſum quidem perfectum eſſe puto: illi tamen boni viri expulerunt inuito auctore vocem *philoſophantis*. Gronou.

11) *Admittere fabuloſa*] Hic auctius olim vulgo legebatur: *fabuloſa vel licita*. Deleuit Modius duo poſteriora verba, et eum ſecuti editores. Noſtri ſcripti ea retinent, et leui-

mittere fabuloſa; ſed his vti ſolent, cum vel de anima, vel de aëreis aetheriisue poteſtatibus, vel de ceteris dis loquuntur. Ceterum cum ad ſummum et principem omnium deum, [12]) qui apud Graecos τ' ἀγαθὸν, qui πρῶτον αἴτιον nuncupatur, tractatus ſe audet attollere; vel ad mentem, quem Graeci νοῦν appellant, originales rerum ſpecies, quae ἰδέαι dictae ſunt, continentem, ex ſummo natam et profectam deo [13]) cum de his, inquam, loquuntur, ſummo Deo ac mente, nihil fabuloſum penitus attingunt. ſed [14]) ſi quid de his aſſignare conantur,

leuiter corrigenda cenſeo, *admittere fabuloſa vel ficta*; vt paulo ante *per quaedam compoſita et ficta*. Gronou.

12) *Qui apud Graecos τ' ἀγαθὸν*] Vnde probabitur ſummum Deum vocari Graecis τ' ἀγαθόν? MSS. vitium indicant; quorum in altero expreſſum quidem eſt Tagaθon ſed ſupra ſcriptum: i. *ſummum*. in altero τογαθον, ſupra vero *Tugaton* i. *ſummus*. Quod ſequitur, in priori eſt, *qui* πρωτοναίτιον, et ſupra *protopanton* i. *omnipotens*: in altero, *qui* παντῶν, et in verſuum intervallo, *protopanton* i. *primus princeps omnium*. Videtur Macrobius ſcripſiſſe: *qui apud Graecos* Ϡ' ὕπατον, *qui* πρῶτον πάντων *nuncupatur*. Nam et quod inferius: *Plato cum de* τ' ἀγαθῷ *loqui eſſet animatus*: pro eo quem poſteriorem dixi, *de* τωγαθων, et rurſus ſupra, *tugato*; prior *de tagatho*, cum explicatione: i. *omnium rerum principio*. Legas tamen apud Platonem, quod propugnat vulgatam. *Idem*.

13) *Cum de his, inquam, loquuntur ſummo Deo ac mente*] Hanc lectionem qui ab auctore eſſe negant, ſed a neſcio quo ad commentarios hoc commentante, vt eam ſuſpicionem nobis approbarent, non hic ſiſtere debuerunt, ſed per ſingulas paginas ire, et quae paſſim explanandi cauſa Macrobius adiicit, recidere. Ita intellexiſſent, ſaeuire id eſſe, non opiferum venire. Nam ſic ſequenti capite pronunciatis quinque ſomniorum diuerſitatibus, quorum vltima duo ἐνύπνιον et Φάντασμα poſuerat, addit: *Vltima ex his duo, cum videntur, cura interpretationis indigna ſunt, quia nihil diuinationis apportant*: ἐνύπνιον *dico et* φάντασμα. Rurſus capite ſexto agens de numero diſpari ſeptem et pari octo, ait: *Vnde intelligi datur, hos duos numeros, octo dico et ſeptem, etc.* cum tamen nullorum praeterea meminiſſet. Sed faſtidium parerem, ſi plura adderem, quae exploratum mihi faciunt γνησιώτατα eſſe. Et libri quatuor omnes confirmant. *Gronou.*

14) *Si quid de his aſſignare*] Conieceram *ſignare*, quo vtitur pro ſignificare, aperite, cap. 5. *Ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignauimus*. et paſſim. Sed compoſitum ferri poteſt, quo etiam vtitur cap. 6. *Ternarius aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam*. cap. 10. *Omnia in nobiſmet ipſis et in ipſis humanis corporibus aſſignare conati ſunt*. cap. 18. *Haec autem etiam quinque ſtellarum receſſum aſſignare ſufficient*. Gronou.

quae non ſermonem tantummodo ſed cogitationem quoque humanam ſuperant, ad ſimilitudines et exempla confugiunt. Sic Plato cum de τ' ἀγαθῷ loqui eſſet animatus, dicere quid ſit non auſus eſt, hoc ſolum de eo ſciens, quod ſciri quale ſit ab homine non poſſet: ſolum vero [15]) ei ſimillimum de viſibilibus ſolem repperit; et per eius ſimilitudinem [16]) viam ſermoni ſuo attollens ſe ad non comprehendenda patefecit. ideo et nullum eius ſimulacrum, quod cum dis aliis conſtitueretur, finxit antiquitas: quia ſummus deus nataque ex eo mens ſicut vltra animam, ita ſupra naturam ſunt: quo nihil fas eſt de fabulis peruenire. De dis autem, vt dixi, ceteris, et de anima non fruſtra ſe, nec, vt oblectent, ad fabuloſa conuertunt: ſed quia ſciunt inimicam eſſe naturae apertam nudamque expoſitionem ſui: quae ſicut vulgaribus hominum ſenſibus intellectum ſui vario rerum tegmine operimentoque ſubtraxit: ita a prudentibus arcana ſua voluit per fabuloſa tractari, ſic ipſa myſteria figurarum cuniculis operiuntur; ne vel haec adeptis nuda rerum talium ſe natura praebeat: ſed ſummatibus tantum viris ſapientia interprete veri arcani conſciis, contenti ſint reliqui ad venerationem figuris defendentibus a vilitate ſecretum. Numenio denique inter philoſophos occultorum curioſiori offenſam numinum, quod Eleuſinia ſacra interpretando vulgauerit, ſomnia prodiderunt, viſas [17]) ſibi

15) *Ei ſimillimum de viſibilibus ſolem repperit*] Nec vane apud Plutarchum Zoroaſtres *Lucem* appellavit. Et ipſe inter homines homo olim Deus, quid niſi ſe *Lucem* eſſe profeſſus eſt? Vnde nec alienum fortaſſis vulgatum illud Pythagorae; *De Deo non eſſe ſine lumine loquendum.* Nam vt ait Romanus Philoſophus, *furioſa res eſt in tenebris impetus.* Pontan.

16) *Viam ſermoni ſuo attollens ſe*] Magis me paſcit ſcriptura antiqua *attollendi ſe.* Neque enim Platonem ſe attollere ait, ſed ſermonem; quae perpetua Aurelii ratio eſt. Paullo ante eſt: *Cum ad ſummum tractatus ſe audet attollere.* Gronov.

17) *Viſas ſibi ipſas Eleuſinias*]*D. ludere proſtantes*] Tanquam non ſatis nefas foret et impium eas ſtare ante fornicem, etiam laſciuum luſum affingit. Sed correctorum manum vel ſola orationis σύνταξις tibi probabit; et MSS. omnes cum primis editionibus exhibent: *viſo ſibi*

ſibi ipſas Eleuſinias deas habitu meretricio ante apertum lupanar ludere proſtantes; admirantique et cauſas non conuenientis numinibus turpitudinis conſulenti reſpondiſſe iratas, ab ipſo ſe adyto pudicitiae ſuae vi abſtractas et paſſim adeuntibus proſtitutas. Adeo ſemper ita ſe et ſciri et coli numina maluerunt, qualiter in vulgus antiquitas fabulata eſt; quae et imagines et ſimulacra formarum talium prorſus alienis, et aetates tam incrementi quam diminutionis ignaris, et amictus ornatuſque varios corpus non habentibus aſſignauit. ſecundum haec Pythagoras ipſe atque Empedocles, [18]) Parmenides quoque et Heraclitus de diis fabulati ſunt: nec ſecus Timaeus; qui progenies eorum ſicuti traditum fuerat, exſecutus eſt.

ſibi etc. *videre proſtantes.* hoc eſt, quum ſibi viſus eſt videre. Et propria haec illarum imaginum oratio eſt, vnde et *nocturnus viſus.* Noſter cap. ſeq. *Omnium, quae videre ſibi dormientes videntur.* Et: *amicum peregre commorantem, quem non cogitabat, viſus eſt ſibi reuerſum videre.* Cap. 5. *Partem coeli in qua ſibi Scipio per quietem haec vel vidiſſe viſus eſt vel audiſſe quae retulit.* Ouid. VII. Met. 650. *Qualeſque in imagine ſomni Viſus eram vidiſſe viros.* Gronov.

18) *Parmenides quoque et Heraclitus de Diis fabulati ſunt*] Barthii membranae: *Parmenides quoque et Heraclitus deſabulati ſunt.* Et ſtatim: *nec ſecus Timaeus; qui progenies Deorum, ſicuti traditum fuerat, exſecutus eſt.* Vulgo et perperam ibi, *eorum,* pro *Deorum.* Pontanus.

CAPVT III.

Quinque eſſe genera ſomniandi; atque ſomnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri.

His praelibatis, antequam ipſa ſomnii verba tractemus, prius quot ſomniandi modos [1]) obſeruatio deprehenderit, cum licentiam figurarum quae paſſim quieſcentibus ingeruntur ſub definitionem ac regulam vetuſtas mitteret, ediſſeramus: vt cui eorum generi ſomnium, de quo agimus, applicandum ſit innoteſcat. Omnium, quae

1) *Obſeruatio deprehenderit*] Scribe membranis auctoribus: *Obſeruatio veterum deprehenderit, cum licentias figurarum q. p. q. ing. ſub def. ac regulam mitteret.* Gronov.

quae videre ſibi dormientes videntur, quinque ſunt principales et diuerſitates et nomina: aut enim eſt ὄνειρος ſecundum Graecos, quod Latini *ſomnium* vocant; aut eſt ὅραμα, quod *viſio* recte appellatur, aut eſt χρηματισμὸς, quod [2]) oraculum nuncupatur, aut eſt ἐνύπνιον, quod inſomnium dicitur; aut eſt Φάντασμα, quod Cicero, quotiens opus hoc nomine fuit, viſum vocauit. Vltima ex his duo, cum videntur, cura interpretationis indigna ſunt, quia nihil diuinationis apportant: ἐνύπνιον dico et Φάντασμα. eſt enim ἐνύπνιον quotiens cura oppreſſi animi corporiſue ſiue fortunae, qualis vigilantem fatigauerat, [3]) talem ſe ingerit dormienti. [4]) animi; ſi amator deliciis ſuis aut fruentem ſe videat aut carentem: ſi metuens quis imminentem ſibi [5]) vel inſidiis vel poteſtate perſonam, aut incurriſſe hanc ex imagine cogitationum ſuarum,

2) *Oraculum nuncupatur*] Oraculum ſomnium intellexit antiquitas, quod in fanis ſiue templis ſingulari cura captabant. Cic. I. de Diuinatione: *Qui praeerant Lacedaemoniis Ephori non contenti vigilantibus curis, in Paſiphaës fano, (quod eſt in agro propter vrbem) ſomniandi cauſa incubabant, quia vera quietis oracula ducebant.* Apuleii ſimile ſomnium in templo Iſidis, exſtat Mileſii ſermonis vndecimo. Suetonii quoque locus. Veſpaſiano cap. 7. notabilis. *E plebe*, inquit, *quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, ſedentem pro tribunali Veſpaſianum pariter adeunt, orantes opem Valetudinis demonſtratam a Serapide per quietem.* Certam eam fuiſſe demonſtrationem addit item Suetonius: *Cum vix fides eſſet rem vllo modo ſucceſſuram, ideoque ne experiri quidem auderet,* (Veſpaſianus) *Extremo hortantibus amicis, palam pro concione vtrumque tentauit; nec euentus defuit.* Pontan.

3) *Talem ſe ingerit dormienti, animi; vt ſi amator, etc.*] ſequitur Barthius ductum ſui codicis, legitque *dormientis animo.* Mihi, quod editur, praeualet. *Pont.*

4) *Animi; ſi amator delitiis ſuis*] Ἐνύπνιον par deſcripſit eleganter Petronius: vbi et id ab oraculo ſiue χρηματισμῷ diſcriminat:

Somnia quae mentes ludunt, volitantibus vmbris,
Non delubra Deum, nec ab aethere numina mittunt,
Sed ſibi quiſque facit. Nam quum proſtrata ſopore
Vrget membra quies, et mens ſine pondere ludit;
Quicquid luce fuit, tenebris agit, oppida bello
Qui quatit, et flammis miſerandas ſaeuit in vrbes:
Tela videt, verſaſque acies, et funera regum,
Atque exundantes perfuſo ſanguine campos, etc. Pontan.

5) *Vel inſidiis vel poteſtate*] Mavult idem Barthius *vel inſidiis proue poteſtate*, cum in membranis ſit *pro poteſtate* Pont.

ſuarum, aut effugiſſe videatur. [6]) corporis; ſi temeto ingurgitatus aut diſtentus cibo, vel ex abundantia praeſocari ſe exiſtimet, vel [7]) grauantibus exonerari: aut contra, ſi eſuriens cibum aut potum ſitiens deſiderare, quaerere, vel etiam inueniſſe videatur. fortunae; cum ſe quis aeſtimat vel potentia, vel magiſtratu aut augeri pro deſiderio, aut exui pro timore. Haec et his ſimilia, quoniam ex habitu mentis quietem ſicut praeuenerant, ita et turbaverant dormientis, [8]) vna cum ſomno auolant et pariter euane-

6) *Corporis; ſi temeto ingurgitatus*] Apuleius lib. I. *Nae merito, inquam, medici fidi cibo et crapula diſtentos ſaeua et grauia ſomniare autumant. Mihi denique, quod poculis veſperi minus temperaui, nox acerba diras, et truces imagines obtulit.* Plutarchus quoqueSympoſiacωn lib. 8. quaeſtione decima, *cibos*, ait, *certos eſſe qui difficiles ſomnos faciant et animam perturbent; teſtatumque id fieri fabarum exemplo et polypodii capite, quibus abſtinere iubentur qui diuinare per ſomnum cupiunt.* Hinc Cicero (quod a re alienum non erit addidiſſe) cenſuit Pythagoreis interdictum, ne faba veſcerentur, quod is cibus tranquillitatem mentis quaerentibus conſtaret eſſe contrarius. *Sed Ariſtoxenus muſicus*, (vti annotat ſtudioſe Noctium Scriptor) *vir literarum diligentiſſimus, Ariſtotelis auditor, in libro quem de Pythagora reliquit, nullo ſaepius legumento Pythagoram dicit vſum quam fabis: quoniam is cibus et ſubduceret ſenſim aluum et leuigaret.* Verba ipſa Ariſtoxeni adſcripſit, quem dixi, Auctor, et obiter de κυάμω non eſitato cauſam erroris adnectit ex male intellecto Empedoclis verſu. Locus eſt lib. 4. c. 11. Et Clemens Alexandrinus 3. Strom, ait prohibitam a Pythagoricis fabam quia ſterilitatem mulieribus inducit et viris. Theophraſtus quoque de cauſis Plantarum refert, fabarum femina ſata prope radices arborum ipſas arbores ſteriles efficere. Et denique Plutarchus: *Fabis abſtine*, id eſt, *reipublicae adminiſtrationem vita. Nam olim Magiſtratus per ſuffragia fabis lata creabantur.* Porro in Apuleii, quae poſui, verbis, *medici fidi*, non fidam ſatis ſcripturam animaduerterunt viri eruditi. Cenſuit Cl. Lipſius reſcribendum, *medicifici*, vel *medicifices* pro ipſis *medicis*, quique artem eam faciant, vt *ſignifices* et talia. Alii *medici viri* vrgent. Ego hic nihil definiam: videndum tamen moneo, ne Auſoniana voce fuerit; *medicini cibo et crapula diſtentos ſaeua et grauia ſomniare autumant.* Nam ita pro *medicis* dixiſſe alicubi Burdigalenſem illum in Epiſtolis obſeruaui. Hoc, inquam, videndum; quamuis ipſe, vt rem dicam, malim: *Medici filii.* Macrob. lib. I. cap. 17. *Eadem opinio ſoſpitalis et Medici Dei in noſtris quoque ſacris fouetur. namque virgines Veſtales ita indigetant:* APOLLO. MEDICE. APOLLO PAEAN. Pont.

7) *Grauantibus exonerari*] in Ms. Barthius innuit eſſe *grauantia*; quod eo modo accipiendum ſit, quemadmodum *abundantia*, quod vno verſu praecedit. *Id.*

8) *Vna cum ſomno aduolant et pariter euaneſcunt*] Probat magis Modius,

euaneſcunt. hinc et inſomnio nomen eſt, non quia per ſomnium videtur (hoc enim eſt huic generi commune cum ceteris) ſed quia in ipſo ſomnio tantummodo eſſe creditur, dum videtur; poſt ſomnium nullam ſui vtilitatem vel ſignificationem relinquit. Falſa eſſe inſomnia nec Maro tacuit;

Sed falſa ad coelum mittunt inſomnia manes.

coelum hic viuorum regionem vocans: quia ſicut di nobis, ita nos defunctis ſuperi habemur. Amorem quoque deſcribens, [9]) cuius curam ſequuntur inſomnia, ait;

— — Haerent infixi pectore vultus,

Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.

et poſt haec.

Anna ſoror quae me ſuſpenſam inſomnia terrent?

Φάντασμα vero, hoc eſt viſum, cum inter vigiliam et adultam quietem, [10]) in quadam, vt aiunt, prima ſomni nebula adhuc ſe vigilare aeſtimans, qui dormire vix coepit, aſpicere videtur irruentes in ſe, vel paſſim vagantes formas;

dius, quod in membranis ſuis reperiri ait: *auolant et pariter euaneſcunt.* Pontan. Veriſſime Modius, et nunc ita edimus. *Gronov.*

9) *Cuius curam ſequuntur*] In omnibus antiquis offendo *ſemper ſequuntur*, etſi eam particulam expellat Modius. *Gronov.*

10) *In quadam (vt aiunt) prima ſomni nebula, etc.*] Non abſimilem dixit ſomnum ſuum Seneca ad Lucilium Epiſtol. 83.

Conſuetudinem meam noſti, breuiſſimo ſomno vtor et quaſi interiungo; ſatis mihi eſt vigilare deſiiſſe.

Sed clarior res erit, ſi cum ſcriptis plerisque reformes: *et quaſi interuigilo*, id enim eſt, quod explicat ipſe, et quaſi dicat, ſufficit mihi nec indormiiſſe omnino, nec plane vigilaſſe. Senſit hoc liquido Seneca, illud ſcripſit; ſed ita vt vocem *interuigilo* interpretemur non veluti verbum, verum vt *ſomni* adiectionem. *Somno* itaque *breuiſſimo et quaſi interuigilo* erit leui et veluti inſomni. Tale de canum natura expreſſit poëta vetus; *Haec lacuiſomna canum fide cum murmure corda.* Dictio denique, quam eruimus, poſſit aliquid, qua flexione, adferre dubitationis, ſed non debet. Plautus, *Tuam fidem Venus noctuuigila.* Et Apuleius lib. 9. Met. *Lucubrabant peruigilam farinam.* Amo autem virum doctum qui licet mentem hanc Philoſophi non tetigerit, maluit tamen de ſcriptura ſatagere quam temere reiicere. *Pontan.*

formas, a natura ſeu magnitudine ſeu ſpecie diſcrepantes, variasque tempeſtates rerum vel laetas vel turbulentas. [11]) In hoc genere eſt ἐφιάλτης; quem publica perſuaſio quieſcentes opinatur inuadere et pondere ſuo preſſos ac ſentientes grauare. His duobis modis ad nullam noſcendi futuri opem receptis, tribus ceteris in ingenium diuinationis inſtruimur. Et eſt oraculum quidem, cum in ſomnis parens vel alia ſancta grauiſque perſona, ſeu ſacerdos, vel etiam deus, [12]) aperte euenturum quid, aut non euenturum, faciendum vitandumue denunciat. Viſio eſt autem, cum id quis videt, quod eodem modo quo apparuerat eueniet. amicum peregre commorantem, quem non cogitabat, viſus ſibi eſt reuerſum videre, [13]) et procedenti obuius, quem viderat, [14]) venit in amplexus. depoſitum in quiete ſuſcipit; [15]) et matutinus ei precator occurrit

11) *In hoc genere eſt ἐφιάλτης*] Maro in Culice:

Deuictum moeſtus procul aſpiciens Ephialten. Pont.

12) *Aperte euenturum quid, aut non euenturum*] Vtrobique membranae quas inſpexit Barthius, *venturum*. et ſtatim *nunciat*, non *denunciat*. Pont.

13) *Et procedenti obuius*] An non? *procedens obuio, quem viderat, venit in amplexus.* Egreſſus aedibus in publicum, cum obuium haberet, quem ſecundum quietem viderat. *Gronov.*

14) *Venit in amplexus, depoſitum*] Perperam interpungit haec poſtrema editio, quaſi omnia eſſent vnum ὅραμα, cum duo ſint ὁράματος exempla, alterum amico occurrentis reuerſo; alterum depoſitos excipientis nummos; quorum rerum vterque ſomnurnam imaginem acceperat. Sed et membranae *ſuſcepit*, recte: nam quia eueniſſe narrat, quod ſignificatum erat, hoc praeterito melius pronunciatur. Ve ante: *Viſus eſt ſibi reuerſum videre*, non *videt*: iam enim geſta res fuerat. Dein membrana: *mandans pecuniam tutelae, et fidae celandam cuſtodiae committens.* Gronov.

15) *Et matutinus ei precator occurrit*] Locus eſt Senecae Philoſophi c. 16. lib. 6. de Beneficiis:

Itaque medico qui nihil amplius quam manum tangit, et me inter eos, quos perambulat, ponit, ſine vllo affectu facienda vitandaue praecipiens, nihil amplius debeo, quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam imperatorem.

Qui quam miſerum in modum huius ſuperiorisque aetatis doctiſſimos exercuerit abunde ſciet quiſquis conſuluerit Alciat. l. 7. c. 13. parerg. Duarenum lib. 1. cap. 54. Diſput. Anniverſ. Connanum, Hotomannum, Pincianumque et, omnes ne enumerem, vnus Gruterus ad Senecam eſto inſtar omnium. Eo autem

currit mandans pecuniae tutelam, [16]) et fidae cuſtodiae celanda committens. [17]) Somnium proprie vocatur, quod tegit figuris et velat ambagibus non niſi interpretatione intelligendam ſignificationem rei quae demonſtratur, quod quale ſit, a nobis non exponendum eſt, cum hoc vnusquiſque, ex vſu quid ſit, agnoſcat. [18]) Huius quinque ſunt ſpecies, aut enim proprium, aut alienum, aut commune, aut publicum, aut generale eſt. Proprium eſt; cum ſe quis facientem patientemue aliquid ſomniat: alienum; cum alium: commune; cum ſe vna cum alio. Publicum eſt; cum ciuitati foroue vel theatro ſeu quibuslibet publicis moenibus actibusue triſte vel laetum quid exiſtimat accidiſſe. generale eſt, cum circa ſolis orbem lunaremue, [19]) ſeu alia ſidera vel coelum omnesue terras ali-

tem ſententiae fere ſingulorum redeunt, vt aegrotos imperantes ſiue imperatores antiquitus cenſeant appellatos: Quod quam abſonum hoc certe Senecae loco ſit, vberius aliquando, ſi volentibus Muſis erit, demonſtrabimus; nunc ſufficiat monuiſſe omnino Macrobiana illa voce faciendum: *quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam precatorem.* Vitii cauſa fuit quod finalis litera in voce *tanquam*, geminauerit in ſequenti. Deinde *amicum* et *precatorem* quam eleganter comparauerit Philoſophus, quis niſi cui animus pro ſale ſit, non videat? *Pont.* De hoc loco Senecae vide, ſi lubet, Salmaſium ad Spartiani Hadrianum, qui primus verum eius ſenſum vidit, pag. 7. et 8. quem ſequitur Ludouicus Sauotus de nummis lib. III. cap. 12. *Gronov.*

16) *Et fidae cuſtodiae celanda committens*] Libri nonnulli *celandam*, vt ad *pecuniam* ſiue *tutelam referatur*, quod praecedit. *Pontan.*

17) *Somnium proprie vocatur, quod tegit figuris*] Idque ὄνειρος eſt. Artemidorus ſignanter: *Siquidem ὄνειρος Graecis ab ὂν id eſt verum, et εἴρειν quod eſt loquor conſtruitur.* Pontan.

18) *Huius quinque ſunt ſpecies*] Sumptum ab eodem, quem dixi, Artemidoro. Qui et aptiſſime adnectit eiuſmodi tunc ſomnia dici proprie ἀλληγορικοὺς ὀνείρους. Vide cap. 1. lib. 1. Doctos itaque viros qui hanc ſugillant Macrobii partitionem, ſugillare prius oportuit in hac palaeſtra principis Artemidori. *Pont.*

19) *Seu alia ſidera vel coelum omnesque terras aliquid ſentiat innovatum*] Ita accipio iſtud Aſtrampſychi in Onirocritico, πολὸν βλέπειν θέοντα, μυστικὸν τόδε. Nam quod alias legitur, πῶλον, quomodo nouum aut notabile? Hippocrates quoque aſpexit in rebus aegri, Libro de Inſomniis: Γῆ κινευμένη θεωμένη, ἢ οἰκίη, ὑγιαίνοντι μὲν ἀνδρὶ, ἀσθενείην σημαίνει. νοσεῦντι δὲ, ὑγείην καὶ μετακίνησιν τοῦ ὑπάρχοντος: *Terra aut domus moueri viſa, ſano quidem viro debilitatem ſignificat; aegrotanti vero ſanitatem, et ex praeſenti ſtatu tranſmotionem.* Pontan.

aliquid ſomniat innouatum. Hoc ergo, quod Scipio vidiſſe ſe retulit,[20] et illa quae ſola probabilia ſunt genera principalitatis amplectitur, et omnes ipſius ſomnii ſpecies attingit. eſt enim oraculum; quia Paulus et Africanus[21] vterque parens, ſancti graueſque ambo, nec alieni ſacerdotio, quid illi eventurum eſſet denuntiauerunt. eſt viſio; quia loca ipſa, in quibus poſt corpus vel qualis futurus eſſet, aſpexit. eſt ſomnium; quia rerum, quae illi narratae ſunt altitudo tecta profunditate prudentiae non poteſt nobis niſi ſcientia interpretationis aperiri.[22] Ad ipſius quoque ſomnii ſpecies omnes refertur. eſt proprium; quia ad ſupera ipſe perductus eſt, et de ſe futura cognouit. eſt alienum; quod, quem ſtatum aliorum animae ſortitae ſint, deprehendit. eſt commune; quod eadem loca tam ſibi quam caeteris eiuſdem meriti didicit praeparari. eſt publicum; quod victoriam patriae et Karthaginis interitum et Capitolinum triumphum ac ſolicitudinem futurae ſeditionis agnouit. eſt generale; quod coelum coelique

20) *Et illa quae ſola probabilia*] MSS. *et tria illa q. ſ. p.* Qua non video probabiliorem eſſe vulgaram ſcripruram. *Gronov.*

21) *Vterque parens ſancti graueſque ambo*] Haec priſtina et certa Aurelii lectio, quae neſcio quem verborum concentum vltima voce conciliat, et ex poëticis videtur hauſiſſe. Ouid. I. Met. 325. *Innocuos ambo, cultores numinis ambo.* Virgilius IV. Georg. 341. *Oceanitides ambae, Ambae auro, pictis incinctae veſtibus ambae.* Sratius IV. Theb. *Ambo pii, carique ambo.* Itaque nil murem apud eundem Ouid. VIII. Met. 3-2.

At gemini, nondum coeleſtia ſidera, fratres,
Ambo conſpicui, niue candidioribus ambo
Vectabantur equis.

Tum etiam MSS. *alieni a ſacerdotio*, vt perpetuo auctor. *Gronov.*

22) *Ad ipſius quoque ſomnii ſpecies omnes refertur*] Legunt membranae Modianae: *Ad ipſum quoque ſomnii ſpecies omnes referuntur.* Et ſtatim, pro, *ad ſupera ipſe*, membranae Barthii *ad ſuperna per ſe ipſe*; Pont. Sane et noſter optimus *referuntur*, ſed non etiam *ad ipſum.* An concinnior longe ſit ea ſcripta lectio, quam adeo laudat Modius, auctor indicabit ipſe, cuius verba ſunt cap. 4. *Tractatis generibus ac modis, ad quos Scipionis ſomnium refertur.* Et, cap. 5. *Ipſiusque diſtinximus ſpecies ſomniorum, ad quas Africani ſomnium conſtaret referri.* In ſequentibus optimus noſter, perinde vt Barthianus *ad ſuperna per ſe ipſe.* Gronouius.

lique circulos conuerſioniſque concentum viuo adhuc homini noua et incognita, ſtellarum etiam ac luminum motus, terraeque omnis ſitum, ſuſpiciendo vel deſpiciendo concepit. Nec dici poteſt non aptum fuiſſe Scipionis perſonae ſomnium, quod et generale eſſet et publicum: quia nec dum illi contigiſſet ampliſſimus magiſtratus; imo cum adhuc, vt ipſe dicit, paene miles haberetur. aiunt enim non habenda pro veris de ſtatu ciuitatis ſomnia, niſi quae rector eius magiſtratuſue vidiſſet, aut quae de plebe non vnus ſed multi ſimilia ſomniaſſent, ideo apud Homerum, cum in concilio Graecorum Agamemnon ſomnium, quod de inſtruendo praelio viderat publicaret, Neſtor, qui non minus ipſe prudentia quam omnis iuuenta viribus iuuit exercitum, concilians fidem relatis, [23]) De ſtatu, inquit, publico credendum regio ſomnio: quod ſi alter vidiſſet, repudiaremus vt futile. Sed non ab re erat, vt Scipio, etſi necdum adeptus tunc fuerat conſulatum, nec erat rector exercitus, Karthaginis ſomniaret interitum, cuius erat auctor futurus; audiretque victoriam beneficio ſuo publicam; videret etiam ſecreta naturae vir non minus philoſophia quam virtute praecellens. His aſſertis, quia ſuperius falſitatis inſomniorum Vergilium teſtem citantes, eius verſus fecimus mentionem eruti de geminarum ſomnii deſcriptione portarum. Si quis forte quaerere velit cur porta ex ebore falſis, et e cornu

23) *De ſtatu*, inquit, *publico credendum regio ſomnio*] Neſtoris verba ſunt Iliad. B.

Ὦ φίλοι, Ἀργείων ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες,
Εἰ μέν τις τὸν ὄνειρον Ἀχαιῶν ἄλλος ἔνισπε,
Ψεῦδός κεν φαῖμεν, καὶ νοσφιζοίμεθα μᾶλλον.
Νῦν δ' ἴδεν ὃς μέγ' ἄριστος ἐνὶ στρατῷ εὔχεται εἶναι.

Nos ita obiter reddebamus:

O chari, Argiuumque duces late induperantes,
Si quis ab hoc alius Danaum ſua ſomnia narret,
Vana aiam et veris confutabo argumentis;
Nunc vidit, populo qui praeſidet, ille Agamemnon.

Vbi ὄνειρον ἔνισπε formulariter intellexi quomodo Amphitruone Plautus, *Recte dicit, vt conniuet; ſomnium narrat tibi.* Et Martialis: *Semper mane mihi de me mera ſomnia narras.* Pontan.

cornu veris ſit deputata; inſtruetur auctore Porphyrio, qui in commentariis ſuis haec in eundem locum dicit ab Homero ſub eadem diuiſione deſcriptum: Latet, inquit, omne verum. hoc tamen anima, cum ab officiis corporis ſomno eius paululum libera eſt, interdum aſpicit; nonnunquam tendit aciem, nec tamen peruenit: et, cum aſpicit, tamen non libero et directo lumine videt, ſed interiecto velamine, quod nexus naturae caligantis obducit. Et hoc in natura eſſe idem Vergilius aſſerit dicens:

Adſpice; namque omnem quae nunc obducta tuenti
Mortales hebetat viſus tibi, et humida circum
Caligat, nubem eripiam.

Hoc velamen cum in quiete ad verum vſque aciem animae introſpicientis admittit de cornu creditur, cuius iſta natura eſt, vt tenuatum viſui peruium ſit: cum autem a vero hebetat ac repellit obtutum, ebur putatur: 24) cuius

24) *Natura denſatum eſt*] Codex Barthii, *natura denſetum eſt*, (vt et editio Pariſienſis, anni 1585.) Gloſſa eiuſdem codicis marginalis: *Inter denſetum et denſatum eſt differentia. Eſt enim denſetum, quod in ſua natura habet ſpiſſitudinem; denſatum vero quod ab alio agente.* Pontan.

Cuius corpus ita natura denſatum] *Denſetum* nos quoque in optimae fidei membranis offendimus: ſed in alteris vulgatum, quod miror: etenim hae quoque eandem, quae ex Barthianis annotatur, explicationem in margine habebant. Sed ea nebula cyatho digna non eſt. Macrobii ſcimus eſſe *denſetum*. Vt c. 22. *quod de omni ſilueſtri tumultu vaſtum, impenetrabile, denſetum, ex defoecatis reſedit elementis.* VII. Sat. 7. *Leue autem eſt mulierum corpus, quaſi naturali frigore denſetum.* cap. 9. *Oſſa nimia ſiccitate ita denſeta ſunt, vt penetrabilia non ſint.* Ibidem Cap. 12. *Nix ergo, quae nihil aliud eſt, quam aqua in aëre denſeta, tenuitatem ſui cum denſeretur amiſit.* Vt recte Mureus. Cap. vlt. lib. I. ad Somnium. *Nam ſi aër terreni frigoris exhalatione denſetus in nubem cogitur.* Ita quippe MSS, non *denſatus*, vt editur. Priſciani verba ſunt lib. 8. *Sunt alia quamuis eandem ſignificationem ſeruent, diuerſae tamen ſunt coniugationis in vſu, vt denſo denſas, et denſeo denſes.* Vbi exempla habes ex Virgilio. Stabiliendus obiter locus huius libri cap. 15. *Diodorus ignem eſſe denſatae concretaeque naturae.* Sic vulgo legitur, et adſentitur vnus a manu prima: nam poſtea *e* ſuperimpoſitum eſt. Antiquior diſerte *denſetae*, ſed chartaceus tantum *denſae*, quod in hac diuerſitate ab auctoris manu eſſe credo. Coniungit eadem huius libri c. 19. *Quia illa luna aëris* et

ius corpus ita natura denſatum eſt, vt ad quamuis extremitatem tenuitatis eraſum, nullo viſu ad vlteriora tendente penetretur.

et aquae, quae per ſe concreta et denſa ſunt, faex habetur. II, 4. aëris concentum tractans, de ſpiritu inquit: *Vt circa terram, quae vltima ſphaerarum eſt, tam concretus tam denſus habeatur, vt cauſa ſit terrae in vna ſede ſemper haerendi.* Itaque tuto poſtremum elegi. *Gronov.*

CAPVT IV.

Propoſitum ſeu ſcopus huius ſomnii quis ſit.

Tractatis generibus et modis, ad quos ſomnium Scipionis refertur, nunc ipſam eiuſdem ſomnii mentem, [1]) ipſumque propoſitum, quem Graeci σκοπὸν vocant, antequam verba inſpiciantur, tentemus aperire; et eo pertinere propoſitum praeſentis operis aſſeramus, ſicut iam [2]) in principio huius ſermonis adſtruximus, vt animas bene de republica meritorum poſt corpora coelo reddi et illic frui beatitatis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipſum haec occaſio ad narrandum ſomnium prouocauit, quod longo tempore ſe teſtatus eſt ſilentio condidiſſe. cum enim Laelius quereretur nullas Naſicae ſtatuas in

1) *Ipſumque propoſitum*] Abeſt hoc totum a codice Barthii. *Pont.* Sed eſt in iis, quos vidimus et manere debet: nam ſeq. cap. *Super his omnibus ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignauimus.* Gron.

2) *In principio huius ſermonis*] Quamuis hoc quidem non mendoſe, haud cunctanter tamen arripimus, quod qui aetate caeteros praeſtat, MS. exhibet, *in primo*, VII. Sat. 5. *In primo ſpecioſis magis quam veris exemplis poene nos Diſarii noſtri cepit ingenium.* Et praefatione eorundem de Albino: *In eius hiſtoriae primo ſcriptum eſt;* quod Polybius dixerat, *λογίαν ἐν ῷ δ.ὰ προοιμίου*, etc. Gellius vero, *in eius hiſtoriae principio.* V. Sat. 2. *Homerus in primo cum vellet iniquum Graecis Apollinem facere.* Sic contra *in vltimo* III. Sat. 4. *Id potiſſimum ab eo probatum, quod ex ſua conſuetudine in vltimo poſuit. In nouiſſimo.* IV Sat. 2. *Poſthaec in nouiſſimo. quod irati libenter faciunt, maledicit.* Tale etiam eſt I. Saturn. 5. *A primo lucis in coenae tempus.* l. 5. § 1. De in litem iur. *Sed iudex poteſt praefinire certam ſummam, vſque ad quam iuretur: licuit enim et a primo deferre.* Adde quae pater notauit ad Liv. X, 14. *Gronov.*

in publico, [3]) in interfecti tyranni remunerationem, locatas; reſpondit Scipio poſt alia in haec verba: *Sed quamquam ſapientibus conſcientia ipſa factorum egregiorum ampliſſimum virtutis eſt praemium: tamen illa diuina virtus* [4]) *non ſtatuas plumbo inhaerentes, nec triumphos areſcentibus laureis, ſed ſtabiliora quaedam et viridiora praemiorum genera deſiderat. Quae tamen iſta ſunt, inquit Laelius? Tum Scipio, Patimini me, inquit, quoniam tertium diem iam feriati ſumus.* et cetera, quibus ad narrationem ſomnii venit, docens illa eſſe ſtabiliora et viridiora praemiorum genera, quae ipſe vidiſſet in coelo bonis rerump. ſeruata rectoribus: ſicut his verbis eius oſtenditur: *Sed quo ſis, Africane, alacrior ad tutandam rempublicam; ſic habeto. Omnibus qui patriam conſeruarint, adiuuerint, auxerint* [5]) *certum eſſe in coelo et definitum locum, vbi beati aeuo ſempiterno fruantur.* et paulo poſt, hunc certum locum, qui ſit deſignans, ait: *Sed ſic, Scipio, vt auus hic tuus, vt ego qui te genui, iuſtitiam cole et pietatem: quae cum magna in parentibus et propinquis, tum in patria maxi-*

3) *In interfecti tyranni remunerationem*] Nec codicum ſcriptorum ita quiſquam, nec vlla veterum editionum, quae praeferunt *in interfecti tyranni remuneratione*. Longe dulcius. Florus III, 20. Spartacus *de milite deſertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator.* II, 2. *In cauſa belli Saguntus deleta eſt.* Ita enim Nazar. codex, non *in cauſam*, quod magnus commentator amplectitur. Trebellius Pollio de Poſthumio iuniore: *In honore eius Auguſtus.* Minutius Felix. *inepta ſolatia a poëtis in dulcedine carminis luſa.* Pro quo Iuſtinus dixit *in fabulae dulcedinem.* Arnobius *ad voluptatem.* Solinus c. 2. *Heretum a Graecis in honore Herae.* c. 44. *In cuius memoria vſque adhuc ſolemni curſitatione lacum populus circuit.* Ita vtrobique MSS. Scholiaſtes Arati: *Canem Procridi in munere datam.* Melior tamen membrana omiſſo τοῦ *in* oſtendit Macrobium hoc loco vſum epexegeſi *ſtatuas remunerationem*, quo vix me teneo, quin declinem. *Gronov.*

4) *Non ſtatuas plumbo inhaerentes, nec triumphos areſcentibus laureis*] Hinc adumbrata Tiberii Caeſaris verba apud Tacitum Annal. 4. *Satis ſuperque memoriae meae tribuent (poſteri) vt maioribus meis dignum, rerum veſtrarum prouidum, conſtantem in periculis, offenſionum pro vtilitate publica non pauidum, credant. Haec mihi in animis veſtris templa, hae pulcherrimae effigies et manſurae. Nam quae ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur.* Pont.

5) *Certum eſſe et definitum locum*] Et hic cap. 8. vbi ea repetit, et in ipſo ſomnii contextu abeſt a melioribus libris copula. *Gronov.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

maxima eſt. ea vita via eſt in coelum, et in hunc coetum eorum qui iam vixere et corpore laxati illum incolunt locum, quem vides, [6]) ſignificans galaxian. Sciendum eſt enim quod locus, in quo ſibi eſſe videtur Scipio per quietem, lacteus circulus eſt, qui galaxias vocatur; ſiquidem his verbis in principio vtitur: *Oſtendebat autem Karthaginem de excelſo et pleno ſtellarum illuſtri et claro quodam loco*, et paulo poſt apertius dicit: *Erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circulus elucens, quem vos, vt a Graiis accepiſtis, orbem lacteum nuncupatis; ex quo omnia mihi contemplanti praeclara et mirabilia videbantur.* et de hoc quidem galaxia, cum de circulis loquemur, plenius diſſeremus.

6. *Significans galaxian*] Haec quoque quaſi Scipionis continua verba eſſent, eadem literarum forma ſcribi curabant Stephanus et eum plerumque fideliter ſecutus Iſaacius. Sed et Scholiaſtae MSStorum marginibus adſcribunt *verba Macrobii*, et praeterea in ipſa ſomnii narratione nec in MSS. nec in editis reperiuntur, neque ſomniantis decori ſeruiunt. *Idem.*

CAPVT V.

Quamquam omnes numeri modo quodam pleni ſint; tamen ſeptenarium et octonarium peculiariter plenos dici; quamque ob cauſam octonarius plenus vocetur.

Sed iam quoniam inter libros, quos de republica Cicero, quoſque prius Plato ſcripſerat, quae differentia quae ſimilitudo habeatur, expreſſimus, et cur operi ſuo [1]) vel Plato Eris indicium vel Cicero ſomnium Scipionis adſciuerit, quidue ſit ab Epicureis obiectum Platoni, vel quemadmodum debilis calumnia refellatur, et quibus tractatibus philoſophi admiſceant, vel a quibus penitus excludant fabuloſa, retulimus; adiecimuſque poſt haec neceſſario genera omnium imaginum, quae falſo quaeque vero

1. *Vel Plato Eris indicium*] MS. optimus *redivivi Eris*. nec ſuſtineo repellere: vitae redditum ſupra dixit. *Gronov.*

vero videntur in ſomnis, ipſaſque diſtinximus ſpecies ſomniorum, ad quas Africani ſomnium conſtaret referri; [2]) et cur Scipioni conuenerit talia ſomniare; et de geminis ſomnii portis, quae fuerit a veteribus expreſſa ſententia; ſuper his omnibus, ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignauimus, et partem coeli euidenter expreſſimus, in qua ſibi Scipio per quietem haec vel vidiſſe viſus eſt vel audiſſe quae retulit: nunc iam diſcutienda nobis ſunt ipſius ſomnii verba, non omnia, ſed vt quaeque videbuntur digna quaeſitu. ac prima nobis tractanda ſe ingerit pars illa de numeris, in qua ſic ait: *Nam cum aetas tua ſeptenos octies ſolis amfractus reditusque conuerterit, duoque hi numeri, quorum vterque plenus alter altera de cauſa habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te vnum atque in tuum nomen ſe tota conuertet ciuitas. te ſenatus, te omnes boni, te ſocii, te Latini intuebuntur: tu eris vnus in quo nitatur ciuitatis ſalus; ac, ne multa, dictator remp. conſtituas oportet ſi impias propinquorum manus effugeris.* Plenitudinem hic non fruſtra numeris aſſignat. plenitudo enim proprie niſi diuinis rebus ſuperniſque non conuenit: neque enim corpus proprie plenum dixeris, quod cum ſui ſit impatiens effluendo, alieni eſt appetens hauriendo. quae ſi metallicis corporibus non vſu veniunt, non tamen plena illa ſed vaſta dicenda ſunt. Haec eſt igitur communis numerorum omnium plenitudo; quod cogitationi a nobis ad ſuperos meanti occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. inter ipſos tamen proprie pleni vocantur ſecundum hos modos, qui praeſenti tracta-

2) *Et cur Scipioni conuenerit*] Ferri hoc facile poteſt, ſed tamen adhibendi libri manu exarati, in quibus dilucide *et ſi Scipioni* vt ad marginem Camerarius. Quod quin ſit auctoris, non dubito. *Si* pro an. Hoc libro cap. 11. *Ergo velim dicas, inquit, ſi et pater Paulus tecum et alii ſuperſint.* Cap. 16. *De luna, ſi vere luce lucet aliena, ſequentia docebunt.* Cap. 17. *Quod cum dicit, admonet, vt quaeratur, ſi verſatur coelum, et ſi illi ſeptem et verſantur et contraria motu mouentur*, Gronov.

tractatui neceſſarii ſunt, qui aut vim obtinent vinculorum, aut corpora rurſus efficiuntur, aut corpus efficiunt, ſed corpus, quod intelligendo non ſentiendo, concipias. Totum hoc, 3) vt obſcuritatis deprecetur offenſa, paulo altius repetita rerum luce, pandendum eſt. Omnia corpora ſuperficie finiuntur, et in ipſam eorum pars vltima terminatur. hi autem termini, cum ſint ſemper circa corpora quorum termini ſunt, incorporei tamen intelliguntur. nam quouſque corpus eſſe dicetur; necdum terminus intelligitur:. cogitatio, quae conceperit terminum, corpus relinquit. ergo primus a corporibus ad incorporea tranſitus oſtendit corporum terminos. et 4) haec eſt prima incorporea natura poſt corporea, ſed non pure nec ad integrum carens corpore: nam licet extra corpus natura eius ſit; tamen non niſi circa corpus apparet. cum totum denique corpus nominas; etiam ſuperficies hoc vocabulo continetur; de corporibus eam 5) tametſi non res ſed intelle-

3) *Vt obſcuritatis deprecetur offenſa*] Libri *offenſam*: vnde in Beroaldina diſtinguitur, neſcio quo ſenſu *deprecetur: offenſam paulo.* Aſcenſius edidit, *vt obſcur. depulſetur offenſa*, et hoc placuit Camerario. Sed quod diximus eſſe in ſcriptis, ocius admittendum cenſemus: eſt enim *deprecari* poſitum pro euitare, vt II, 15. *Ergo nec principium motus ad deprecandum alterius moventis neceſſitatem ſtare dicetur.* Gronov.

4) *Haec eſt prima incorporea natura poſt corporea*] Ita et Camerarius. Praefero tamen quod in vetuſtis eſt, *poſt corpora.* Infra, *primam poſt corpora diximus incorpoream naturam.* Pont. Ab Iſaacio ſtant etiam omnes ſcripti. Gronov.

5) *Tametſi non res, ſed intellectus ſequeſtrat*] Chartaceus liber: *tamen intellectus*, quae non paulo exquiſitior apodoſis. Vlpianus l. III. § 1. D. de receptis. *Tametſi neminem praetor cogat arbitrium recipere, attamen, vbi ſemel quis in ſe receperit arbitrium, ad curam ſuam hanc rem putauit pertinere.* Neratius l. XLVI. D. de vſufructu. *Tametſi meliorem, excolendo aedificium, domini cauſam facturus eſſet, non tamen id iure ſuo facere poteſt.* Noſter I. Saturn. 3. *Quidnam id ſit, tametſi adhuc neſcia, dubitare tamen non debeo eſſe ſcitu optimum.* Quamuis duo membranacei *tamenetſi non res*, deleta in vno vocula *ſed.* Vnde ſuſpicio ſuboriri poſſet veram ſcripturam eſſe, *tamenetſi non res, tamen intellectus.* Nam in hoc quoque valde luſerunt. Cicero IV. fam. 15. *Sed tamenetſi antea ſcripſi, quae exiſtimaui ſcribi oportere, tamen hoc tempore breuiter commonendum putaui.* Adde locum Caeſaris. et reliqua collecta a Mureto XI. Var. 17. Iulium Scaligerum, cum in his verbis Cardani. *Quaedam tamenetſi ſicca molliunt tamen*, Grammaticorum ferulae ſubiiceret ad-

tellectus ſequeſtrat. Haec ſuperficies ſicut eſt corporum terminus, ita lineis terminatur, [6]) quas ſuo nomine grammas Graecia nominauit. [7]) punctis lineae finiuntur. Et haec ſunt corpora quae mathematica vocantur; de quibus ſollerti induſtria geometricae diſputatur. Ergo haec ſuperficies, cum ex aliqua parte corporis cogitatur, pro forma ſubiecti corporis accipit numerum linearum. nam ſeu trium vt trigonum, ſeu quatuor vt quadratum, ſeu plurium ſit angulorum; totidem lineis ſeſe ad extrema tangentibus [8]) planicies includitur. Hoc loco ammonendi ſumus, quod omne corpus longitudinis, latitudinis et altitudinis dimenſionibus conſtat. Ex his tribus in lineae ductu vna dimenſio eſt. longitudo eſt enim ſine latitudine. planicies vero, quam Graeci ἐπιφάνειαν vocant, longo latoque diſtenditur, alto caret, et haec planicies quantis lineis contineatur expreſſimus. ſoliditas autem corporum conſtat, cum his duabus additur altitudo. ſit enim tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod ςερεὸν vocant: qualis eſt teſſera, [9]) quae cubus vocatur: ſi vero non vnius partis ſed totius velis corporis ſuperficiem cogitare, quod proponamus eſſe quadratum (vt de vno, quod exemplo ſufficiet, diſputemus) iam non quatuor ſed octo anguli colliguntur. quod animaduertis, ſi ſuper vnum quadratum, quale prius diximus, alterum tale altius impoſitum mente conſpicias, vt altitudo, quae illi plano deerat, adiiciatur;

aduerſatiuam coniunctionem repetitam, Exercit. 104, 3. alias res egiſſe aliquando ex patre audiebam. *Gron.*

6) *Quas ſuo nomine grammas, etc.*] Gloſſae, *Liſta* γραμμή. Niſi *Linea* ibi potius quam *Liſta* legendum. *Pont.*

7) *Punctis lineae finiuntur*] Suſpicor ob praecedentis verbi poſtremas literas excidiſſe binarium numerum II. nam hac eadem pagina inquit; *duo, lineae ductum faciunt, quae duobus punctis, vt ſupra diximus, coërcetur.* alludens ad hunc locum: vt ſit ſcribendum *duobus punctis*, etc. *Gronov.*

8) *Planities includitur*] Interponunt vett. ſcripti *eius*, idque adponendum. *Id.*

9) *Quae cubus vocatur*] MSS. *cubos.* Ita etiam paulo poſt et II, 2. vbi ſunt eadem, optima membrana graeciſſat. Sed et praeterea in ſcriptis videas prius ςερεὸν Latinis formari figuris, poſterius Graecis: contrarium adſciſcunt editores. *Id.*

tur; fiatque tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod ſtereon vocant ad imitationem teſſerae, quae cubus vocatur. Ex his apparet octonarium numerum ſolidum corpus et eſſe et haberi. ſiquidem vnum apud geometras puncti locum obtinet. duo, lineae ductum faciunt, quae duobus punctis, vt ſupra diximus, coërcetur. quatuor vero puncta aduerſum ſe in duobus ordinibus bina per ordinem poſita exprimunt quadri ſpeciem a ſingulis punctis in aduerſum punctum eiecta linea. Haec quatuor, vt diximus, duplicata et octo facta duo quadra ſimilia deſcribunt: quae ſibi ſuperpoſita [10]) additaque altitudine formam cubi, quod eſt ſolidum corpus, efficiunt. Ex his apparet antiquiorem eſſe numerum ſuperficie et lineis, ex quibus illam conſtare memorauimus, formiſque omnibus. a lineis enim aſcenditur ad numerum tamquam ad priorem, vt intelligatur ex diuerſis numeris linearum quae formae geometricae deſcribantur. [11]) Ipſam ſuperficiem cum lineis ſuis, primam poſt corpora diximus incorpoream eſſe naturam, nec tamen ſequeſtrandam, propter perpetuam cum corporibus ſocietatem. ergo quod ab hac ſurſum recedit, iam pure incorporeum eſt. numeros autem hac ſuperiores praecedens ſermo patefecit. Prima eſt igitur perfectio incorporalitatis in numeris; et haec eſt, vt diximus, numerorum omnium plenitudo. ſeorſum autem illa, vt ſupra admonuimus, plenitudo eſt eorum, qui aut corpus efficiant, aut efficiantur, aut vim obtineant vinculorum; licet alias quoque cauſas quibus pleni numeri efficiantur eſſe [12]) non ambigam. Qualiter autem octonarius numerus ſolidum corpus

10. *Additaque altitudine*] Deleo copulam auctore optima membrana. *Gron.*

11) *Ipſam ſuperficiem*] MSS. *ipſam vero ſuperf.* Idem.

12) *Non ambigam*] Imo *ambigamus* lege cum antiquis, quamuis ſingularem teneant omnes editiones: ita *diximus*, *admonuimus*. Defectus idem in lib. 2. cap. 12. *Vt breuiter a principio omnem operis continentiam reuoluam*, cum libri vett. omnes *reuoluamus*. Gronov.

corpus efficiat antelatis probatum eſt. Ergo ſingulariter quoque plenus iure dicetur propter corporeae ſoliditatis effectum. Sed et ad ipſam coeli harmoniam, id eſt, concinentiam, hunc numerum magis aptum eſſe non dubium eſt; cum ſphaerae ipſae octo ſint, quae mouentur: de quibus ſecuturus ſermo procedet. Omnes quoque partes, de quibus conſtat hic numerus, tales ſunt, vt ex earum compage plenitudo naſcatur: eſt enim aut de his quae neque generantur neque generant; de monade et ſeptem: quae qualia ſint, ſuo loco plenius explicabitur. Aut de duplicato eo, qui et generatur et generat, id eſt, quatuor: nam hic numerus quatuor et naſcitur de duobus, et octo generat. Aut componitur de tribus et quinque; quorum alter primus omnium numerorum impar apparuit. Quinarii autem potentiam ſequens tractatus attinget. Pythagorici vero hunc numerum iuſtitiam vocauerunt: quia primus omnium ita ſoluitur in numeros pariter pares, hoc eſt, in bis quaterna, vt nihilominus in numeros aeque pariter pares diuiſio quoque ipſa ſoluatur, id eſt, in bis bina. Eadem quoque qualitate contexitur; id eſt, bis bina bis. Cum ergo et contextio ipſius, [13]) pari aequalitate procedat, et reſolutio aequaliter redeat vſque ad monadem, quae diuiſionem arithmetica ratione non recipit; merito propter aequalem diuiſionem iuſtitiae nomen accepit: et quia ex ſupradictis omnibus apparet quanta et partium ſuarum et ſeorſum ſua plenitudine nitatur, iure plenus vocatur.

13) *Pari aequalitate procedat*] Libb. *aequabilitate*, et poſtea *aequabiliter*. Cap. 22. *Coelum ab omni parte aequabiliter diſtat.* Sic *aequabiliter locari* alio loco. Et Lactantii verba ſunt V, 14. *Aequitatem dico, non vtique bene iudicandi, ſed ſe cum caeteris coaequandi, quam Cicero aequabilitatem vocat.* Gronov.

CAPVT

CAPVT VI.

Multas eſſe cauſas cur ſeptenarius plenus vocetur.

Supereſt vt ſeptenarium quoque numerum plenum iure vocitandum ratio in medio conſtituta perſuadeat. Ac primum hoc tranſire ſine admiratione non poſſumus; quod duo numeri, qui in ſe multiplicati vitale ſpatium viri fortis includerent, ex pari et impari conſtiterunt. Hoc enim vere perfectum eſt, quod ex horum numerorum permixtione generatur. nam. [1]) impar numerus mas et par femina vocatur. item arithmetici imparem patris et parem matris appellatione venerantur. Hinc et Timaeus Platonis fabricatorem mundanae animae deum partes eius ex pari et impari, id eſt, duplari et triplari numero, intertexuiſſe memorauit, ita vt a duplari vſque ad octo, a triplari vſque ad viginti ſeptem, ſtaret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi vtrimque naſcuntur, ſiquidem a paribus bis bini, qui ſunt quatuor, ſuperficiem faciunt: bis bina bis, quae ſunt octo, corpus ſolidum fingunt. A diſpari vero ter terna, quae ſunt nouem, ſuperficiem reddunt; et ter terna ter, id eſt, ter nouena, quae ſunt viginti ſeptem, primum aeque cubum alterius partis efficiunt. Vnde intelligi datur hos duos numeros, octo dico et ſeptem, qui ad multiplicationem annorum perfecti in republica viri conuenerunt, ſolos idoneos ad efficiendam mundi animam iudicatos: quia nihil poſt auctorem poteſt eſſe perfectius. Hoc quoque notandum eſt, quod ſuperius aſſerentes communem numerorum omnium dignitatem, antiquiores eos ſuperficie et lineis eius omnibuſque corporibus oſtendimus: praecedens autem tractatus inuenit numeros et ante animam mundi fuiſſe, quibus illam contextam

1) *Impar numerus mas et par foemina*] II, 2. *Vt, quia impar numerus mas habetur, et par foemina, ex pari et impari, id eſt, ex mari et foemina naſceretur.* Gron.

textam auguſtiſſima Timaei ratio [2]) naturae ipſius conſcia et teſtis expreſſit. Hinc eſt quod pronunciare [3]) non dubitauere ſapientes animam eſſe numerum ſe mouentem. Nunc videamus cur ſeptenarius numerus ſuo ſeorſum merito plenus habeatur. Cuius [4]) vt expreſſius plenitudo noſcatur, primum merita partium de quibus conſtat, tum demum quid ipſe poſſit, inueſtigemus. Conſtat ſeptenarius numerus vel ex vno et ſex, vel ex duobus et quinque, vel ex tribus et quatuor. Singularum compagum membra tractemus; ex quibus fatebimur nullum alium numerum [5]) tam varia eſſe maieſtate ſecundum. Ex vno et ſex compago prima componitur. Vnum autem, quod μονὰς, id eſt, vnitas dicitur, et mas idem et femina eſt; par idem atque impar; ipſe non numerus, ſed fons et origo numerorum. Haec monas initium finiſque omnium, neque ipſa principii aut finis ſciens, ad ſummum refertur deum, eiusque intellectum a ſequentium numero rerum et poteſtatum ſequeſtrat: nec in inferiore poſt deum gradu eam fruſtra deſideraueris. Haec illa eſt mens ex ſummo enata

ta

2) *Naturae ipſius conſcia et teſtis*] Copulam ὀβελίζω ſuffragantibus libris ſcriptis et praecedentibus Stephanum editis: ſunt enim priores voces velut ad maiorem fidem conciliandam teſti adiecta commendatio, ſaepe vſitata Macrobio. Cap. 16. *Hoc eſt, quod poëta naturae ipſius conſcius dixit.* I. Sat. 12. *Homerus naturae conſcius.* Et cap. 14. *Aegyptios ſolos naturae conſcios.* Gronov.

3) *Non dubitauere ſapientes*] Xenocraten innuit, de quo vide Cap. 14. huius libri. Fauonius Eulogius. *Eſtque numerus, vt Xenocrates cenſuit, animus ac Deus.* Gronov.

4) *Vt expreſſius plenitudo noſcatur*] In optimis membranis prima ſecundae vocis ſyllaba erat eraſa: aliae iuxta vulgatos conſtanter *preſſius*, quod Macrobii putamus eſſe, aduerſis licet poſtremis editoribus. Hoc, lib. cap. 8. *Ab omni huius mundi aſpergine preſſe pureque deterſi.* Et, *Illa autem definitione quid preſſius poteſt eſſe, quid cautius de nomine ciuitatum.* Cap. 14. *Inuenietur preſſius intuenti.* Cap. 18. *Apud preſſius intuentes ita verum eſſe conſtabit.* II, 3. *Et vt ipſam eſſe quae conſit ex omnibus, preſſius indicaret.* VII. Sat. vlt. *Sed illud preſſius intuendum eſt.* Gronov.

5) *Tam varia eſſe maieſtate ſecundum*] Repone *fecundum*, et ſic libri. Infra: *Eſt ergo natura fecundus hic numerus.* nam et haec vetuſta ſcriptura ibi, omiſſo τῷ *ita.* Similia ſunt II, 5. *Verborum parcus, rerum fecunditate.* Gronou.

ta deo, quae vices temporum neſciens, in vno ſemper quod adeſt conſiſtit aeuo; cumque, vtpote vna, non ſit ipſa numerabilis, innumeras tamen generum ſpecies et de ſe creat et intra ſe continet. Inde quoque aciem paululum cogitationis inclinans, hanc monadem reperies ad animam poſſe referri. Anima enim aliena a ſilueſtris contagione materiae tantum ſe auctori ſuo ac ſibi debens, ſimplicem ſortita naturam, cum ſe animandae immenſitati vniuerſitatis infundat, nullum init tamen cum ſua vnitate diuortium. Vides vt haec monas orta a prima rerum cauſa vſque ad animam vbique integra et ſemper indiuidua continuationem poteſtatis obtineat. Haec de monade caſtigatius quam ſe copia ſuggerebat. Nec te remordeat, quod, cum omni numero praeeſſe videatur, in coniunctione praecipue ſeptenarii praedicetur. nulli enim aptius iungitur monas incorrupta, quam virgini. Huic autem numero, id eſt ſeptenario, adeo opinio virginitatis inoleuit, vt Pallas quoque vocitetur. nam virgo creditur, quia nullum ex ſe parit numerum duplicatus, qui intra denarium coartetur, quem primum limitem conſtat eſſe numerorum. Pallas ideo; quia ex ſolius monadis fetu, et multiplicatione proceſſit, ſicut [6]) Minerua ſola ex vno parente nata perhibetur. Senarius vero, qui cum vno coniunctus ſeptenarium facit, variae ac multiplicis religionis et potentiae eſt. primum [7]) quod ſolus ex omnibus numeris, qui infra decem ſunt, de ſuis partibus conſtat. habet enim medietatem et tertiam

6. *Minerua ſola ex vno par.*] A Fr. Modio primum ex MSS. prodiit haec lectio: nec eſt, cur in dubium reuocetur. Tantum nota Macrobio non conuenire cum aliis, quibus praeter Mineruam, eodem pacto Vulcanus, etiam Mars dicuntur Junoni duo nomina debere. *Gronov.*

7) *Quod ſolus ex omnibus numeris, qui infra, etc.*] Modius *ſolus* extrudit: item *intra* legit, pro *infra*. Pont. Et hoc verum eſt: nam paulo ante etiam, *qui intra denarium coarctetur*. Praeterea eſt id in MSS. omnibus. Caeterum *τὸ ſolus* caue moueas. *Gronov.*

am partem, et ſextam partem: et eſt medietas tria; tertia pars duo, ſexta pars vnum: quae omnia ſimul ſex faciunt. Habet et alia ſuae venerationis indicia, ſed, ne longior faciat ſermo faſtidium, vnum ex omnibus eius officium perſequemur. quod ideo praetulimus, quia hoc commemorato, non ſenarii tantum, ſed et ſeptenarii pariter dignitas adſtruetur. Humano partui frequentiorem vſum nouem menſium, certo numerorum modulamine natura conſtituit: ſed ratio ſub adſciti ſenarii numeri multiplicatione procedens etiam ſeptem menſes compulit vſurpari. quam breuiter abſoluteque dicemus duos eſſe primos omnium numerorum cubos, id eſt, a pari octo, ab impari viginti ſeptem: et eſſe imparem marem, parem feminam ſuperius expreſſimus. horum vterque ſi per ſenarium numerum multiplicetur, efficiunt dierum numerum, qui ſeptem menſibus explicantur. coëant enim numeri mas ille qui memoratur et femina, octo ſcilicet et viginti ſeptem; pariunt ex ſe quinque et triginta. haec ſexies multiplicata creant decem et ducentos: qui numerus dierum menſem ſeptimum claudit. Ita eſt ergo natura ſecundus hic numerus, vt primam humani partus perfectionem quaſi arbiter quidam maturitatis abſoluat. Diſcretio vero futuri partus; ſicut Hippocrates refert, ſic in vtero dinoſcitur. aut enim ſeptuageſimo aut nonageſimo die conceptus mouetur. dies ergo motus, quicunque fuerit de duobus, ter multiplicatus, aut ſeptimum aut nonum explicat menſem. Haec de prima ſeptenarii copulatione libata ſint. Secunda de duobus et quinque eſt. ex his dyas, quia poſt monadem prima eſt, primus eſt numerus. haec ab illa omnipotentia ſolitaria in corporis intelligibilis lineam prima defluxit. ideo et ad vagas ſtellarum et luminum ſphaeras refertur; quia hae quoque ab illa, quae ἀπλανὴς dicitur, in numerum ſciſſae et in varii motus contrarietatem retortae ſunt. hic ergo numerus cum quinario aptiſſime

tiſſime iungitur, dum hic ad errantes, vt diximus, ad coeli Zonas ille referatur: ſed ille ratione ſciſſionis; hic numero. [8]) Illa vero quinario numero proprietas excepta potentiae vltra ceteras eminentis euenit, quod ſolus omnia quaeque ſunt, quaeque videntur eſſe, complexus eſt. eſſe autem dicimus intelligibilia, videri eſſe corporalia omnia, ſeu diuinum corpus habeant ſeu caducum. Hic ergo numerus ſimul omnia et ſupera et ſubiecta deſignat. aut enim deus ſummus eſt, aut mens ex eo nata in qua ſpecies rerum continentur, aut mundi anima quae animarum omnium fons eſt, aut coeleſtia ſunt vſque ad nos, aut terrena natura eſt: et ſic quinarius rerum omnium numerus impletur. De ſecunda ſeptenarii numeri coniunctione dicta haec pro affectatae breuitatis neceſſitate ſufficiant. Tertia eſt de tribus et quatuor. quae quantum valeat reuoluamus. Geometrici corporis ab impari prima planicies in tribus lineis conſtat. his enim trigonalis forma concluditur. a pari vero prima in quatuor inuenitur. Item ſcimus ſecundum Platonem, id eſt, ſecundum ipſius veritatis arcanum, illa forti inter ſe vinculo colligari, quibus interiecta medietas praeſtat vinculi firmitatem. cum vero medietas ipſa geminatur, ea quae extima ſunt non tenaciter tantum, ſed etiam inſolubiliter vinciuntur. Primo ergo ternario contigit numero vt inter duo ſumma medium, quo vinciretur, acciperet. quaternarius vero duas medietates primus omnium nactus eſt, quas ab hoc numero deus mundanae molis artifex

8) *Illa vero quinario numero, etc.*] Quinarii ſeu imparis numeri magna ratio et reuerentia fuit apud Veteres. Notum verbum Graecum; ἢ πέντε πῖν', ἢ τρεῖς πῖν', ἢ μὴ τέτταρα. Qui locus in Plauti Sticho eſt, et male interpretes, quot vidi, ad vini temperationem referunt. Liquet ex praemiſſis.

Quot cyathos hos bibimus? ST. tot quot digiti ſunt in manu.

De cyathorum itaque numero capiendus. Plinius hanc ad rem proprie: *Numerum quoque quaternarium prodidit Demetrius condito volumine; et quare quaterni cyathi ſextrarii non eſſent bibendi.* Extat lib. 28. cap. 6. et mirum quomodo Plautinos id enarratores fugerit, cum et Eraſmo iam olim annotatum in Chiliadibus. *Pont.*

tifex conditorque mutuatus, inſolubili inter ſe vinculo elementa deuinxit: ſicut in Timaeo Platonis aſſertum eſt, non aliter tam controuerſa ſibi ac repugnantia et naturae communionem abnuentia permiſceri, terram dico et ignem, potuiſſe et per tam iugabilem competentiam foederari, niſi duobus mediis aëris et aquae nexibus vincirentur. ita enim elementa inter ſe diuerſiſſima opifex tamen deus ordinis opportunitate connexuit, vt facile iungerentur. nam, cum binae eſſent in ſingulis qualitates, talem vnicuique de duobus alteram dedit, vt in eo, cui adhaereret, cognatam ſibi et ſimilem reperiret. Terra eſt ſicca et frigida: aqua vero frigida et humecta eſt. haec duo elementa, licet ſibi per ſiccum humectumque contraria ſint, per frigidum tamen commune iunguntur. Aër humectus et calidus eſt: et, cum aquae frigidae contrarius ſit calore, conciliatione tamen ſocii copulatur humoris. ſuper hunc ignis cum ſit calidus et ſiccus, humorem quidem aëris reſpuit ſiccitate, ſed connectitur per ſocietatem caloris. et ita fit vt ſingula quaeque elementorum duo ſibi hinc inde vicina ſingulis qualitatibus velut quibuſdam amplectantur vlnis. aqua terram frigore, aërem ſibi nectit humore. aër aquae humecto ſimili et igni calore ſociatur. ignis [9]) aëri miſcetur vt calido; terrae iungitur ſiccitate. terra ignem ſicco patitur; aquam frigore non reſpuit. Haec tamen varietas vinculorum, ſi elementa duo forent, nihil inter ipſa firmitatis habuiſſet; ſi tria, minus quidem valido, aliquo tamen nexu vincienda nodaret. inter quatuor vero inſolubilis colligatio eſt; cum duae ſummitates duabus interiectionibus vinciuntur, quod erit manifeſtius, ſi in medio poſuerimus ipſam continentiam ſenſus [10]) de Timaeo Platonis exceptam.

9) *Aëri miſcetur vt calido*] MSS. multo melius *in calido*. Gronov.

10) *De Timaeo Platonis*] Vbi haec Philoſophi verba. Σωματοειδὲς δὴ καὶ ὁρατὸν ἁπτόν τε δεῖ τὸ γενόμενον εἶναι. Χωρισθὲν δέ τε πυρὸς οὐδὲν

ceptam. Diuini decoris, inquit, ratio poſtulabat talem fieri mundum, qui et viſum pateretur, et tactum. conſtabat autem neque videri aliquid poſſe ſine ignis beneficio, neque tangi ſine ſolido, et ſolidum nihil eſſe ſine terra. unde mundi omne corpus de igni et terra inſtituere fabricator incipiens vidit duo conuenire ſine medio colligante non poſſe, et hoc eſſe optimum vinculum, quod et ſe pariter et a ſe liganda deuinciat: vnam vero interiectionem tunc ſolum poſſe ſufficere, cum ſuperficies ſine altitudine vincienda eſt: at, vbi artanda vinculis eſt alta dimenſio, nodum niſi gemina interiectione non connecti. inde aërem et aquam inter ignem terramque contexuit: et ita per omnia vna et ſibi conueniens iugabilis competentia occurrit elementorum diuerſitatem ipſa differentiarum aequalitate conſocians. nam quantum intereſt inter aquam et aërem cauſa denſitatis et ponderis, tantundem inter aërem et ignem eſt, et rurſus quod intereſt inter aërem et aquam cauſa leuitatis et raritatis, hoc intereſt inter aquam et terram. item quod intereſt inter terram et aquam cauſa denſitatis et ponderis, hoc intereſt inter aquam et aërem: et quod inter aquam et aërem, hoc inter aërem et ignem. et contra quod intereſt inter ignem et aërem tenuitatis leuitatiſque cauſa, hoc inter aërem et aquam eſt: et quod eſt inter aërem et aquam;

ἄν ποτε ὁρατὸν γένοιτο. ὐδὲ ἁπτὸν ἄνευ τινὸς ςερεῦ. ςερεὸν δὲ οὐκ ἄνευ γῆς. ὅθεν ἐκ πυρὸς καὶ γῆς τὸ τῦ παντὸς ἀρχόμενος συνιςάναι σῶμα ὁ θεὸς ἐποίει. δύο δὲ μόνω ξυνίςασθαι τρίτυ χωρὶς ὐ δυνατόν. δεσμὸν γὰρ ἐν μέσῳ δεῖ τινα ἀμφοῖν ξυναγωγὸν γίνεσθαι. δεσμῶν δ' ὁ κάλλιςος, ὃς ἂν αὐτὸν καὶ τὰ ξυνδύμενα, ὅτι μάλιςα ἓν ποιῇ. Εἰ μὲν ὖν ἐπίπεδον μὲν, βάθος δὲ μηδὲν ἔχων ἔδει γίγνεσθαι τὸ τοῦ παντὸς σῶμα, μία μεσότης ἂν ἐξήρκει τάτε μεθ' αὐτῆς ξυνδεῖν καὶ ἑαυτήν. νῦν δὲ (ςερεὸν γὰρ αὐτὸ προσῆκεν εἶναι, τὰ δὲ ςερεὰ μία μὲν ὐδέποτε, δύο δὲ ἀεὶ μεσότητες συναρμόττουσιν) ὕτω δὴ πυρός τε καὶ γῆς ὕδωρ ἀέρα τε ὁ θεὸς ἐν μέσῳ θεὶς, καὶ πρὸς ἄλληλα καθ' ὅσον ἦν δυνατὸν ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπεργασάμενος, ὅ, τι πῦρ πρὸς ἀέρα, τῦτο ἀέρα πρὸς ὕδωρ· καὶ ὅ, τι ἀὴρ πρὸς ὕδωρ, τῦτο ὕδωρ πρὸς γῆν. Gron.

quam; hoc inter aquam intelligitur et terram. Nec ſolum ſibi vicina et cohaerentia comparantur: ſed eadem alternis ſaltibus cuſtoditur aequalitas. nam quod eſt terra ad aërem, hoc eſt aqua ad ignem; et, quotiens verteris, eandem reperies iugabilem competentiam. ita ex ipſo quo inter ſe ſunt aequaliter diuerſa ſociantur. Haec eo dicta ſint vt aperta ratione conſtaret neque planiciem ſine tribus, neque ſoliditatem ſine quatuor poſſe vinciri. ergo ſeptenarius numerus geminam vim obtinet vinciendi: quia ambae partes eius vincula prima ſortitae ſunt; ternarius cum vna medietate, quaternarius cum duabus. hinc in alio loco eiuſdem ſomnii Cicero de ſeptenario dicit: ***Qui numerus rerum omnium fere nodus eſt.*** Item omnia corpora aut mathematica ſunt alumna geometriae, aut talia quae viſum tactumue patiantur. horum priora tribus incrementorum gradibus conſtant. aut enim [11]) linea eiicitur ex puncto, aut ex linea ſuperficies, aut ex planicie ſoliditas. Altera vero corpora quatuor [12]) elementorum collato tenore, in robur ſubſtantiae corpulentae concordi concretione coaleſcunt. Nec non omnium corporum tres ſunt dimenſiones, longitudo, latitudo, profunditas: termini adnumerato effectu vltimo quatuor; punctum, linea, ſuperficies, et ipſa ſoliditas item, cum qua-

11) *Linea eiicitur ex puncto*] Sic iam ſuperius locutus eſt cap. 5. *A ſingulis punctis in aduerſum punctum eiecta linea.* MSS. tamen hoc loco *creſcit.* Et ſatis hoc elegans videtur: nam et *creſcere* dicitur, quicquid mouetur in altum, de quo patet in Obſeruationum libro III. cap. 1. et naſci lineam dicit cap. 12. *Sicut a puncto naſcitur linea et in longum ex indiuiduo procedit.* Gronov.

12) *Elementorum collato tenore*] Admodum variant ſcripti codd. et multi *foenore.* Sed admodum me afficit chartae ſcriptura *foedere*, quae vox optime huc quadrat, et notat vinculum, continentiam. Sic interius. *Hi duo numeri, tam multiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociati, efficiendis vtriſque corporibus conſenſu miniſtri foederis obſequuntur.* Et antea dixit terram et ignem *per iugabilem competentiam foederari.* Licet etiam ſequatur: *explicandis corporibus hi duo numeri collatiuum praeſtant fauorem.* Gron.

quatuor ſint elementa ex quibus conſtant corpora, terra, aqua, aër, et ignis, tribus ſine dubio interſtitiis ſeparantur. quorum vnum eſt a terra vſque ad aquam, ab aqua vſque ad aërem ſequens, tertium ab aëre vſque ad ignem. et a terra quidem vſque ad aquam ſpatium, neceſſitas a phyſicis dicitur; quia vincire et ſolidare creditur, quod eſt in corporibus lutulentum: [13]) vnde Homericus cenſor cum Graecis imprecaretur, Vos omnes, inquit, in terram et aquam reſoluamini, in id dicens, quod eſt in natura humana turbidum, quo facta eſt homini prima concretio. illud vero quod eſt inter aquam et aërem, ἀρμονία dicitur; id eſt apta et conſonans conuenientia: quia hoc ſpatium eſt quod ſuperioribus inferiora conciliat, et facit diſſona conuenire. inter aërem vero et ignem obedientia dicitur: quia, ſicut lutulenta et grauia ſuperioribus neceſſitate iunguntur, ita ſuperiora lutulentis obedientia copulantur, harmonia media [14]) coniunctionem vtriuſque praeſtante. Ex quatuor igitur elementis et tribus eorum interſtitiis abſolutionem corporum conſtare manifeſtum eſt. ergo hi duo numeri, tria dico et quatuor, tam multiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociati, efficiendis vtriſque corporibus conſenſu miniſtri foederis obſequuntur. Nec ſolum explicandis corporibus hi duo numeri collatiuum praeſtant fauorem: ſed quaternarium quidem Pythagorei [15]) quem τετρακτὺν vocant, adeo quaſi ad perfectionem animae pertinentem inter arcana venerantur, vt ex eo et iuriſiurandi religionem ſibi fecerint.

Οὐ

13) *Vnde Homericus cenſor cum Graecis imprecaretur, etc.*] Menelaum intelligit Iliad. η dicentem: ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε. Pont.

14) *Coniunctionem vtriſque praeſtante*] Modii membranae *vtriuſque* Idem.

15) *Quem τετρακτὺν vocant*] Pronomen a membranarum altera abeſt. Puto fuiſſe: *Quaternarium quidem Pythagorei* (*τετρακτὺν vocant*) *adeo quaſi, etc.* Gronov.

οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν.

[16]) *Iuro tibi per eum, qui dat animae noſtrae quaternarium numerum.*

Ternarius vero aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam. quarum prima eſt ratio, quam λογιστικὸν appellant. ſecunda animoſitas, quam θυμικὸν vocant. tertia cupiditas; quae ἐπιθυμητικὸν nuncupatur. item [17]) nullus ſapientum animam ex ſymphoniis quoque muſicis conſtitiſſe dubitauit. inter has non paruae potentiae eſt quae dicitur διὰ πασῶν. haec conſtat ex duabus, id eſt, διὰ τεσσάρων, et διὰ πέντε: fit autem diapente ex hemiolio et fit diateſſaron ex epitrito. et eſt primus epitritus quatuor. quod quale ſit, ſuo loco [18]) planius exſequemur. Ergo ex his duobus numeris conſtat diateſſaron et diapente, ex quibus diapaſon ſymphonia generatur, vnde Virgilius nullius diſciplinae expers, plene et per omnia beatos exprimere volens, ait:

O terque quaterque beati.

Haec de partibus ſeptenarii numeri ſectantes compendia diximus. de ipſo quoque pauca dicemus. Hic numerus ἑπτὰς nunc vocatur antiquato vſu primae literae. apud veteres enim ſeptas vocitabatur, quod Graeco nomine teſtabatur

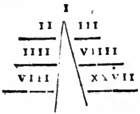
16) *Iuro tibi per eum*] Haec Latina iuriſiurandi formula, neſcio cuius nugatoris eſt. Scriptorum alius: *per ſ. qui noſtrae animae numerum dedit ipſe quaternarium.* Alter: *Perque noſtrae animae numerum dedit eſſe quaternum*: quem ſequitur Beroaldina editio. Sed quid haec aliud volunt, quam vt cum Camerario (qui tamen paulum diſcrepat) Modio et membrana vna et ipſo, certe ſcio, Macrobio reſcribamus,

Per, qui noſtrae animae numerum dedit eſſe quaternum. Gronov.

17) *Nullus ſapientium animam ex ſymphoniis*] Praecipue tamen hoc affirmauerunt Pythagoras & Philolaus, de quibus infra. *Gronov.*

18) *Planius exſequemur*] Libri omnes *plenius*. Cap. 4. *De hoc quidem galaxia plenius diſſeremus*, quae eadem c. 14. cap. 5. *Suo loco plenius explicabitur.* Sic alibi, *plene et docte oſtendere, plene exprimere, plene inſinuare.* Infra pro *vocitabatur* MSS. *nuncupabatur.* Gronov.

ſtabatur venerationem debitam numero. nam primo omnium hoc numero anima mundana generata eſt, ſicut Timaeus Platonis edocuit. monade enim in vertice locata, terni numeri ab eadem ex vtraque parte fluxerunt; ab hac pares, ab illa impares: id eſt, poſt monadem a parte altera duo, inde quatuor, deinde octo: ab altera vero parte tria, [19]) deinde nouem, et inde viginti ſeptem. et ex his numeris facta contextio generationem animae imperio creatoris effecit.

Non parua ergo hinc potentia numeri huius oſtenditur, quia mundanae animae origo ſeptem finibus continetur. ſeptem quoque vagantium ſphaerarum ordinem illi ſtelliferae et omnes continenti ſubiecit artifex fabricatoris prouidentia; quae et ſuperioris rapidis motibus obuiarent, et inferiora omnia gubernarent. Lunam quoque quaſi ex illis ſeptimam numerus ſeptenarius mouet, curſumque eius ipſe diſpenſat. quod cum multis modis probetur, ab hoc incipiat oſtendi. Luna octo et viginti prope diebus totius zodiaci ambitum conficit. nam etſi per triginta dies ad ſolem, a quo profecta eſt, remeat; ſolos tamen fere viginti octo in tota zodiaci circuitione conſumit: reliquis ſolem, qui de loco in quo eum reliquit abſceſſerat, comprehendit. Sol enim vnum de duodecim ſignis integro menſe metitur. ponamus ergo ſole in prima parte arietis conſtituto ab ipſius, vt ita dicam, orbe emerſiſſe lunam, quod eam naſci vocamus. haec poſt viginti octo dies et horas fere ſeptem ad primam partem arietis redit; ſed illic non inuenit ſolem. interea enim et ipſe progreſſionis ſuae lege vlterius abſceſſit, et ideo ipſa necdum putatur eo vnde profecta fuerat reuertiſſe: quia oculi noſtri tunc non

19) *Deinde nouem*] Numerorum itaque digramma refingendum. Loco VIII. ponendum IX. *Pontan.*

non a prima parte arietis, ſed a ſole eam ſenſerant proceſſiſſe. hunc ergo diebus reliquis, id eſt, duobus, plus minuſue conſequitur; et tunc orbi eius denuo ſuccedens ac denuo inde procedens rurſus dicitur naſci. inde fere numquam in eodem ſigno bis continuo naſcitur niſi in geminis, vbi hoc nonnunquam euenit; quia dies in eo ſol duos ſupra triginta altitudine ſigni morante conſumit. rariſſimo in aliis, ſi circa primam ſigni partem a ſole procedat. huius ergo viginti octo dierum numeri ſeptenarius origo eſt. nam ſi ab vno vſque ad ſeptem, quantum ſinguli numeri exprimunt, tantum antecedentibus addendo procedas; inuénies viginti octo nata de ſeptem. Hunc etiam numerum, qui in quater ſeptenos aequa ſorte digeritur, ad totam zodiaci latitudinem emetiendam remetiendamque conſumit. nam ſeptem diebus ab extremitate ſeptemtrionalis orae oblique per latum meando ad medietatem latitudinis peruenit; qui locus appellatur eclipticus: ſeptem ſequentibus a medio ad imum auſtrale delabitur: ſeptem aliis rurſus ad medium obliquata conſcendit: vltimis ſeptem ſeptemtrionali redditur ſummitati. ita iſdem quater ſeptenis diebus omnem zodiaci et longitudinem et latitudinem circum perque diſcurrit. Similibus quoque diſpenſationibus hebdomadum luminis ſui vices ſempiterna lege variando diſponit. primis enim ſeptem vſque ad medietatem velut diuiſi orbis excreſcit, et *διχότομος* tunc vocatur: ſecundis orbem totum renaſcentes ignes colligendo iam complet, et plena tunc dicitur: tertiis *διχότομος* rurſus efficitur, cum ad medietatem decreſcendo contrahitur: quartis vltima luminis ſui diminutione tenuatur. Septem quoque permutationibus, quas phaſis vocant Graeci, toto menſe diſtinguitur; cum naſcitur, cum fit dichotomos; et cum fit *ἀμφίκυρτος*, cum plena, et rurſus amphicyrtos; ac denuo dichotomos, et cum ad nos luminis vniuerſitate priuatur. amphicyrtos eſt autem, cum ſupra diametrum dichotomi eſt antequam orbis conclu-

ſione cingatur, vel de orbe iam minuens inter medietatem ac plenitudinem inſuper mediam luminis curuat eminentiam. Sol quoque ipſe, de quo vitam omnia mutuantur, ſeptimo ſigno vices ſuas variat. nam [20]) a ſolſtitio hiemali ad aeſtiuum ſeptimo peruenit ſigno; et a tropico verno vſque ad autumnale tropicum ſeptimi ſigni peragratione producitur. Tres quoque conuerſiones lucis aethereae per hunc numerum conſtant. eſt autem prima maxima, ſecunda media, minima eſt tertia. et maxima eſt anni ſecundum ſolem, media menſis ſecundum lunam, minima diei ſecundum ortum et occaſum. Eſt vero vnaquaeque conuerſio quadripartita: et ita conſtat ſeptenarius numerus, id eſt, [21]) ex tribus conuerſionum, et ex quatuor modis, quibus vnaquaeque conuertitur: hi ſunt autem quatuor modi. ſit enim prima humida, deinde calida, inde ſicca, et ad vltimum frigida. et maxima conuerſio, id eſt, anni, humida eſt verno tempore, calida aeſtiuo, ſicca autumno, frigida per hiemem. [22]) media autem conuerſio menſis per lunam ita ſit, vt prima ſit hebdomas humida (quia naſcens luna humorem aſſolet concitare) ſecunda calida adoleſcente in ea iam luce de ſolis adſpectu: tertia ſicca quaſi plus ab ortu remota; quarta frigida, deficiente iam lumine. Tertia vero conuerſio, quae eſt diei ſecundum ortum et occaſum, ita diſponitur; quod humida ſit vſque ad primam de quatuor partibus partem diei, calida vſque ad ſecun-

20) *A ſolſtitio hiemali ad aeſtiuum*] Addunt libri antt. *ſolſtitium.* Cur id ab editoribus neglectum, ipſi vi derint: certe eadem repetitione dicit ſequentia *a tropico verno vſque ad autumnale tropicum.* Gronov.

21) *Ex tribus conuerſionum et ex quatuor modis*] Scripti: *ex tribus generibus conuerſionum et ex quatuor modis.* Et omnino ſic ſcribi debet. *Gronov.*

22) *Media autem conuerſio menſis per lunam*] Augenda haec ex Ms. Oxonienſi Bodleiano: *media autem conuerſio, id eſt, menſis per lunam.* Vides eum plane ſic loqui de maxima conuerſione tribus ante verſibus. Deinde idem liber: *tertia ſicca, quia plus eſt ab ortu remota.* Quod indubitanter accipio. Nam profecto rationem dat variationis, non hariolatur; et ita de prima hebdomade loquitur. *Gronov.*

cundam, ſicca vſque ad tertiam, quarta iam frigida. [23]) Oceanus quoque in incremento ſuo hunc numerum tenet. nam primo naſcentis lunae die ſit copioſior ſolito; minuitur pauliſper ſecundo; minoremque videt eum tertius quam ſecundus: et ita decreſcendo ad diem ſeptimum peruenit. rurſus octauus dies manet ſeptimo par; et nonus ſit ſimilis ſexto; decimus quinto; et vndecimus ſit quarto par; tertio quoque duodecimus; et tertius decimus ſit ſimilis ſecundo; quartus decimus primo. tertia vero hebdomas eadem facit quae prima, quarta eadem quae ſecunda. Hic denique numerus eſt qui hominem concipi, formari, edi, viuere, ali, ac per omnes aetatum gradus tradi ſenectae atque omnino conſtare facit. nam vt illud taceamus, quod vterum nulla vi ſeminis occupatum hoc dierum numero natura conſtituit velut decreto exonerandae mulieris vectigali, menſe redeunte purgari: hoc tamen praetereundum non eſt, quia ſemen, quod poſt iactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, haeſiſſe in vitam pronuntiatur. verum ſemine ſemel intra formandi hominis monetam locato, hoc primum artifex natura

23) *Oceanus quoque in incremento ſuo*] MSS. *in cremento*. Vt et infra hoc capite: *nihil de ſe amplius in crementis virium ſperent.* Quin ſequior aetas ita locuta ſit, dubium non eſt. Favonius Eulogius: *Adde quod octauus hic numerus dierum noctiumque crementa conuertit.* Scholiaſtes Germanici: *Denique crementis lunae abſciſſa ligna furfuraceis tinearum terebramentis fiſtulaſcunt.* Quae totidem literis legas apud Fulgentium lib. 2 fab. vlt. vbi hanc vocem bis offendes. Idem de contin. Virgil. *ad deſideratam olim peruenitur Auſoniam.* i. *ad boni crementa.* Sic cunabula dixerunt, et incunabula: et Arnobius *adſcribere fortunio.* Quid quod et apud Plinium XI. Nat. Hiſt. 37. illis in verbis: *Veterina tantum quaedam ad incrementa lunae morbos ſentiunt:* celebris ille Chiffletianus *ad crementa* prodit, et idem mihi occurrit in bibliothecae publicae exemplari. Addas licet, quae notauit Iac. Bongarſius ad Iuſtini lib. XXII. cap. 2. in variis lectionibus, cui adiicere poſſum, ſic et in eiuſdem bibliothecae membrana ſcriptum reperiri. Vix tamen crediderim vel Plinium vel Curtium vel Iuſtinum *crementa* dixiſſe; ſed id propagatum cenſeo ex facto ea aetate exemplari, qua *crementa* quam *incrementa* dicere malebant. Cui licet Macrobius ſit propinquior, meliores tamen eum ſecutum malim, et librarios alterum IN feciſſe lucri. *Gronov.*

tura molitur, [24]) vt die ſeptimo folliculum genuinum circumdet humori ex membrana tam tenui, qualis in ouo ab exteriore teſta clauditur, et intra ſe claudit liquorem. Hoc cum a phyſicis deprehenſum ſit; Hippocrates quoque ipſe, qui tam fallere quam falli neſcit, experimenti certus aſſeruit, referens in libro, qui de natura pueri inſcribitur, tale ſeminis receptaculum de vtero eius eiectum, quam ſeptimo poſt conceptum die grauidam intellexerat. Mulierem enim ſemine non effuſo, ne grauida maneret orantem, imperauerat ſaltibus concitari; aitque [25]) ſeptimo die ſaltum ſeptimum eiiciendo cum tali folliculo, qualem ſupra retulimus ſuffeciſſe conceptui. haec Hippocrates. Straton vero Peripateticus, et Diocles Caryſtius per ſeptenos dies concepti corporis fabricam hac obſeruatione diſpenſant, vt hebdomade ſecunda credant guttas ſanguinis in ſuperficie folliculi, de quo diximus, apparere, tertia demergi eas introrſum ad ipſum conceptionis humorem; quarta humorem ipſum coagulari, vt quiddam velut inter carnem et ſanguinem liquida adhuc ſoliditate conueniat; quinta vero interdum fingi in ipſa ſubſtantia humoris humanam figuram magnitudine quidem apis, ſed vt in illa breuitate membra omnia et deſignata totius corporis lineamenta conſiſtant. Ideo autem adiecimus, interdum; quia conſtat, quotiens quinta hebdomade fingitur deſignatio iſta membrorum, menſe ſeptimo maturari partum: cum autem nono menſe abſolu-

24. *Vt die ſeptimo folliculum genuinum circumdet humori ex membrana*] Ita ad oram Camerarius: quod ſequutus Stephanus. In textu tamen et vetuſtioribus quoque libris *genitiuum* remanet. Cato de Liberis educandis, *Nutrix haec omnia faciat in verbenis ac tubis ſine hoſtia, vt Deli ad Apollinis Genitiui aram.* Porro de *folliculo* Arnobius: *Nihil enim eſt nobis promiſſum ad hanc vitam, nec in carunculae huius folliculo conſtitutis, opis aliquid ſponſum eſt.* Modii MS. *folliculo genuino circumdetur ex membrana.* Pont.

25. *Septimo die ſaltum ſeptimum eiiciendo cum tali folliculo*] Haec antiqua et ſcripta lectio. Alias diſerte legitur, *ſeptimo die ſaltu eiectum cum.* Illud cogitandum ſi fuerit; *ſeptimo die conceptum eiiciendo.* Vide Hippocratem libro περὶ φύσιος παιδίου. Pontan.

ſolutio futura eſt, ſiquidem femina fabricatur, ſexta hebdomade [26]) membra diuidi; ſi maſculus, ſeptima. Poſt partum vero vtrum victurum ſit quod effuſum eſt, an in vtero ſit praemortuum, vt tantummodo ſpirans naſcatur, ſeptima hora diſcernit. vltra hunc enim horarum numerum, quae praemortua naſcuntur, aëris halitum ferre non poſſunt: quem quiſquis vltra ſeptem horas ſuſtinuerit, intelligitur ad vitam creatus, niſi alter forte, qualis perfectum poteſt, caſus eripiat. item poſt dies ſeptem iactat reliquias vmbilici; et poſt bis ſeptem incipit ad lumen viſus eius moueri, et poſt ſepties ſeptem libere iam et pupulas et totam faciem vertit ad motus ſingulos videndorum. Poſt ſeptem vero menſes dentes incipiunt mandibulis emergere, et poſt bis ſeptem ſedet ſine caſus timore. Poſt ter ſeptem ſonus eius in verba prorumpit; et poſt quater ſeptem non ſolum ſtat firmiter, ſed et incedit. Poſt quinquies ſeptem incipit lac nutricis horreſcere; niſi forte ad patientiam longioris vſus continuata conſuetudine protrahatur. Poſt annos ſeptem dentes, qui primi emerſerant, aliis aptioribus ad cibum ſolidum naſcentibus cedunt; eodemque anno, id eſt ſeptimo, plene abſoluitur integritas loquendi. vnde et ſeptem vocales litterae a natura dicuntur inuentae; licet Latinitas eaſdem modo longas modo breues pronunciando, quinque pro ſeptem tenere maluerit. Apud quos tamen, ſi ſonos vocalium, non apices numeraueris, ſimiliter ſeptem ſunt. Poſt annos autem bis ſeptem [27]) ipſa aetatis neceſſitate pubeſcit. tunc enim moueri incipit vis generationis in maſculis, et pur-

26) *Membra diuidi*] Interponunt libri vett. *iam*, et recte: nam id maiorem temporis feſtinationem notat: vt cap. 13. hoc libro: *Hoc primum probare voluit, nihil ſe magis deſiderare, quam vt cum eo iam moraretur.* Sicuti quidem ibi quoque MSS. omnes, male omittentibus poſtremis editionibus omnes, quaſi praeuenire et occupare definitum tempus cuperet. *Gronov.*

27) *Ipſa aetatis neceſſitate pubeſcit*] Legendum hic cenſuit Ioſeph. Scaliger: *ipſa aetatis neceſſitas, pubeſcit. Aetatis neceſſitas*, ipſum ſignum pubertatis ſit, vt pluribus explicauit illuſtris idem heros in Elencho Orationis chronologicae pag. 69. *Pont.*

purgatio feminarum. ideo et tutela pueriſi quaſi virile iam robur abſoluitur, de qua tamen feminae, propter votorum feſtinationem; maturius biennio legibus liberantur. Poſt ter ſeptenos annos flore genas veſtit iuuenta: idemque annus finem in longum creſcendi facit. et quarta annorum hebdomas impleta in latum quoque creſcere vltra iam prohibet. quinta omne virium, quantae ineſſe vnicuique poſſunt, complet augmentum: nulloque modo iam poteſt quisquam ſe fortior fieri. inter pugiles denique haec conſuetudo ſeruatur, vt, quos iam coronauere victoriae, nihil de ſe amplius in incrementis virium ſperent: qui vero expertes huius gloriae vſque illo manſerunt, a profeſſione diſcedant. Sexies vero ſeptem anni ſeruant vires ante collectas, nec diminutionem niſi ex accidenti euenire patiuntur. Sed a ſexta vſque ad ſeptimam ſeptimanam fit quidem diminutio, ſed occulta, et quae detrimentum ſuum aperta defectione non prodat. ideo nonnullarum rerumpublicarum hic mos eſt, vt poſt ſextam ad militiam nemo cogatur. in pluribus datur remiſſio iuſta poſt ſeptimam. Notandum vero quod, cum numerus ſeptem ſe multiplicat, facit aetatem quae proprie perfecta et habetur et dicitur: adeo vt illius aetatis homo (vtpote qui perfectionem et attigerit iam, et necdum praeterierit) et conſilio aptus ſit, nec ab exercitio virium alienus habeatur. Cum vero decas, qui et ipſe perfectiſſimus numerus eſt, perfecto numero, id eſt, ἑπτάδι, iungitur, vt [28]) aut decies ſeptem, aut ſepties deni computentur anni: haec a phyſicis creditur meta viuendi, et hoc vitae humanae perfectum ſpatium terminatur. quod ſi quis exceſſerit; ab omni officio vacuus ſoli exercitio ſapientiae vacat, et omnem vſum ſui in ſuadendo habet, aliorum munerum vacatione reuerendus. a ſeptima enim vſque ad decimam ſeptimanam pro captu virium,

28) *Aut decies ſeptem*] Liber optimus *ſepteni*. Sane etiam ſequitur, *aut ſepties deni*, eodem modo. *Gronov.*

virium, quae adhuc ſingulis perſeuerant, variantur officia. idem numerus totius corporis membra diſponit. ſeptem enim ſunt intra hominem, quae a Graecis nigra membra vocitantur; lingua, cor, pulmo, iecur, lien, renes duo. et ſeptem alia cum venis et meatibus, quae adiacent ſingulis, ad cibum et ſpiritum accipiendum reddendumque ſunt deputata, guttur, ſtomachus, aluus, veſica, et inteſtina principalia tria: [29] quorum vnum diſſiptum vocatur; quod ventrem et cetera inteſtina ſecernit. alterum medium; quod Graeci μεσέντερον dicunt. tertium; quod veteres hiram vocarunt. [30] habeturque praecipuum inteſtinorum omnium, et cibi retrimenta deducit. De ſpiritu autem et cibo quibus accipiendis (vt relatum eſt) atque reddendis membra, quae diximus, cum meatibus ſibi adiacentibus obſequuntur, hoc obſeruatum eſt, quod ſine hauſtu ſpiritus vltra horas ſeptem, ſine cibi, vltra totidem dies vita non durat. Septem ſunt quoque gradus in corpore, qui dimenſionem altitudinis ab imo in ſuperficiem complent; medulla, os, neruus, vena, arteria, caro, cutis. haec de interioribus. In aperto quoque ſeptem ſunt corporis partes; caput, pectus, manus, pedeſque et pudendum. Item, quae diuiduntur, non niſi ſeptem compagibus iuncta ſunt; vt in manibus eſt humerus, brachium, cubitus, vola et digitorum terni nodi: in pedibus vero femur, genu, tibia, pes ipſe, ſub

quo,

29) *Quorum vnum diſſiptum vocatur*] Faciendum cum Fruterio, *imum diſſiptum*. *Diſſiptum*, *diſſeptum* eſt, vt *conſiptum* Feſto. Celſo, *ſeptum* memini dictum. Graecis, διάφραγμα eſt. *Pontan.*

30) *Habeturque praecipuum inteſtin.*] Praecipuum intelligi poteſt vel vſu vel dignitate: quod enim hic tacet, indicat, lib. VII. Sat. cap. 9. Spinalis medulla *adeo vſu vel dignitate praecipua eſt, vt longum cerebrum a medicis ſit vocata.* Itaque nihil nunc ſollicitandum pronunciarem, niſi in duobus libris obueniret *principium*, vnde forcaſſis: *habetque principium*. Principium eſt primus locus et eminentior, principatus. Sulpicius Seuerus in hiſtoria ſacra: *Dictumque reſponſo domini eſt, duos in his populos praenunciari, et maiorem minoris ſubdendum eſſe principio*, notante Barthio. Adde Lipſium ad primum Taciti Annalem. *Gronov.*

quo vola eſt, et digitorum ſimiliter nodi terni. Et, quia ſenſus eorumque miniſteria natura [31]) in capite, velut in arce, conſtituit; ſeptem foraminibus ſenſuum celebrantur officia: id eſt, oris, ac deinde oculorum, narium et aurium binis. vnde non immerito hic numerus, totius fabricae diſpenſator et dominus, aegris quoque corporibus periculum ſanitatemue denuntiat. imo ideo et ſeptem motibus omne corpus agitatur. aut enim acceſſio eſt, aut receſſio, aut in laeuam dextramue deflexio, aut ſurſum quis ſeu deorſum mouetur, aut in orbem rotatur. Tot virtutibus inſignitus ſeptenarius, quas vel de partibus ſuis mutuatur vel totus exercet, iure plenus et habetur et dicitur. Et abſoluta, vt arbitror, ratione iam conſtitit cur diuerſis ex cauſis octo et ſeptem pleni vocentur. Senſus autem hic eſt. Cum aetas tua quinquageſimum et ſextum annum compleuerit, quae ſumma tibi fatalis erit: ſpes quidem ſalutis publicae te videbit, et pro remediis communis bonorum omnium ſtatus virtutibus tuis dictatura debebitur; ſed ſi euaſeris inſidias propinquorum. nam per ſeptenos octies ſolis amfractus reditusque, quinquaginta et ſex ſignificat annos, amfractum ſolis et reditum annum vocans: amfractum; propter zodiaci ambitum: reditum; quia eadem ſigna per annos ſingulos certa lege metitur.

CAPVT VII.

Obſcura inuolutaque ſemper eſſe ſomnia ac ſigna de aduerſis; et tamen ſemper ſubeſſe aliquid, quo poſſit quoquo modo deprehendi veritas, modo diligens aſſit ſcrutator.

Hic quidam mirantur quid ſibi velit iſta dubitatio, *ſi effugeris*, quaſi potuerit diuina anima et olim coelo reddi-

31) *In capite velut in arce*] Minutius Felix: *Oculi in ſummo velut in ſpecula conſtituti, et omnes caeteri ſenſus velut in arce compoſiti.* Solinus in praefat. *Sicut ergo ii, qui corporum formas aemulantur, poſtpoſitis quae reliqua ſunt, ante omnia effigiant modum capitis, nec in alia membra*

reddita, atque hic maxime ſcientiam futuri profeſſa, neſcire, poſſitne nepos ſuus an non poſſit euadere. ſed non aduertunt hanc habere legem omnia vel ſigna vel ſomnia, vt de aduerſis oblique aut denuntient, aut minentur, aut moneant. et ideo quaedam cauendo tranſimus; alia exorando et litando vitantur. alia ſunt ineluctabilia, quae nulla arte, nullo auertuntur ingenio. nam, vbi admonitio eſt, vigilantia cautionis euaditur: quod apportant minae, litatio propitiationis auertit: nunquam denuntiata vaneſcunt. Hic ſubiicies: [1]) Vnde igitur iſta diſcernimus, vt poſſit cauendumne an exorandum an vero patiendum ſit deprehendi? Sed praeſentis operis fuerit inſinuari, qualis ſoleat in diuinationibus eſſe affectata confuſio; vt deſinas de inſerta velut dubitatione mirari. ceterum in ſuo quoque opere artificis erit ſigna quaerere, quibus iſta diſcernat, ſi hoc vis diuina non impedit. nam illud,

Prohibent nam cetera Parcae
Scire,

Maronis eſt ex intima diſciplinae profunditate ſententia. Diuulgatis etiam docemur exemplis quam paene ſemper cum praedicuntur futura, ita dubiis obſerantur, vt tamen diligens ſcrutator niſi diuinitus, vt diximus, impeditur, ſubeſſe reperiat apprehendendae veſtigia veritatis: vt ecce Homericum ſomnium a Ioue, vt dicitur, miſſum ad conferendam futuro die cum hoſtibus manum ſub aperta promiſſione victoriae, ſpem regis animauit. ille velut diuinum ſecutus oraculum, commiſſo proelio, amiſſis ſuorum plurimis, vix aegreque in caſtra remeauit. num dicendum eſt deum mandaſſe mendacium? non ita eſt, ſed,

membra prius lineas deſtinant, quam ab ipſa, vt ita dixerim, figurarum arce auſpicium faciant incohandi. Lactantius de Opificio Dei cap. 8. *Eius* (hominis) *prope diuina mens in ſummo capite collocata, tanquam in arce ſublimis ſpeculatur omnia et contuetur.* Gronov.

1) *Vnde igitur iſta diſcernimus*] Immo *decernimus*, vt habetur Oxonii; id eſt diiudicamus. Illud *eſt* ſeparamus, cui locus hic non eſt. *Gronov.*

ſed, quia illum caſum Graecis fata decreuerant, latuit in verbis ſomnii quod animaduerſum vel ad vere vincendum vel ad cauendum ſaltem potuiſſet inſtruere. habuit enim praeceptio, vt vniuerſus produceretur exercitus. at ille ſola pugnandi hortatione contentus von vidit, quid de producenda vniuerſitate praeceptum ſit: praetermiſſoque Achille, qui tunc recenti laceſſitus iniuria ab armis cum ſuo milite feriabatur, rex progreſſus in proelium et caſum qui debebatur excepit, et abſoluit ſomnium inuidia mentiendi, non omnia de imperatis ſequendo. Parem obſeruantiae diligentiam Homericae per omnia perfectionis imitator Maro in talibus quoque rebus obtinuit. nam apud illum Aeneas ad regionem inſtruendo regna fataliter eligendam, ſatis abundeque Delio inſtructus oraculo, in errorem tamen vnius verbi negligentia relapſus eſt. non quidem locorum fuerat, quae petere deberet, nomen inſertum: ſed, cum origo vetus parentum ſequenda diceretur, fuit in verbis, quod inter Cretam et Italiam, quae ipſius gentis auctores vtraque produxerant, magis oſtenderet; et, quod aiunt, digito demonſtraret Italiam. nam quum fuiſſent inde Teucer, hinc Dardanus; vox ſacra ſic alloquendo: *Dardanidae duri:* aperte conſulentibus Italiam, de qua Dardanus profectus eſſet, obiecit appellando eos parentis illius nomine, cuius erat origo rectius eligenda. Et hic certae quidem denuntiationis eſt, quod de Scipionis fine praedicitur: ſed gratia conciliandae obſcuritatis inſerta dubitatio dicto tamen, quod initio ſomnii continetur, abſoluitur. nam cum dicitur; *circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint:* vitari hunc finem non poſſe pronuntiat. Quod autem Scipioni reliquos vitae actus ſine offenſa dubitandi per ordinem retulit, et de ſola morte ſimilis eſt viſus ambigenti, haec ratio eſt, quod ſiue dum humano vel moerori parcitur vel timori, ſeu quia vtile eſt hoc maxime latere, pronius

pronius cetera oraculis quam vitae finis exprimitur, aut cum dicitur non ſine aliqua obſcuritate profertur.

CAPVT VIII.

Quatuor eſſe virtutum genera, politicas, purgatorias, animi purgati, et exemplares: et cum virtus beatos efficiat, ſitque primum illud virtutum genus in rerumpublicarum gubernatoribus, ideo hos vtique fore felices.

His aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua. *Sed, quo ſis, Africane, alacrior ad tutandam rempublicam, ſic habeto: Omnibus qui patriam conſeruarint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in coelo definitum locum, vbi beati aeuo ſempiterno fruantur. nihil eſt enim illi principi deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia coetuſque hominum iure ſociati, quae ciuitates appellantur: earum rectores et ſeruatores hinc profecti huc reuertuntur.* Bene et opportune, poſtquam de morte praedixit, mox praemia bonis poſt obitum ſperanda ſubiecit: quibus adeo a metu praedicti interitus cogitatio viuentis erecta eſt, vt ad moriendi deſiderium vltro animaretur maieſtate promiſſae beatitudinis et coeleſtis habitaculi. Sed de beatitate quae debetur conſeruatoribus patriae pauca dicenda ſunt, vt poſtea [1]) locum omnem, quem hic tractandum recepimus, reſoluamus. Solae faciunt virtutes beatum: nullaque alia quiſquam via hoc nomen adipiſcitur. vnde, qui exiſtimant nullis niſi philoſophantibus ineſſe virtutes, nullos praeter philoſophos beatos eſſe pronuntiant. agnitionem enim rerum diuinarum ſapientiam proprie vocantes, eos tantummodo

1) *Locum omnem reſoluamus*] Libri *reuoluamus*, et ſic auctor ſcripſit. Supra cap. 6. de ſeptenarii diuiſionibus. *Tertia eſt de tribus et quatuor, quae, quantum valent, reuoluamus.* II. 4. *Vt de grauitate et acumine ſonorum diuerſitates, quae aſſerit, reuoluamus.* Gronov.

modo dicunt eſſe ſapientes, qui ſuperna acie mentis requirunt, et quaerendi ſagaci diligentia comprehendunt, et, quantum viuendi perſpicuitas praeſtat, imitantur. et in hoc ſolo eſſe aiunt exercitia virtutum: quarum officia ſic diſpenſant. Prudentiae eſſe, mundum iſtum et omnia quae in mundo inſunt, diuinorum contemplatione deſpicere, omnemque animae cogitationem in ſola diuina dirigere. temperantiae; omnia relinquere, in quantum natura patitur, quae corporis vſus requirit. fortitudinis; non terreri animam a corpore quodammodo ductu philoſophiae recedentem, nec altitudinem perfectae ad ſuperna aſcenſionis horrere. iuſtitiae; ad vnam ſibi huius propoſiti conſentire viam vniuscuiuſque virtutis obſequium. atque ita fit, vt ſecundum hoc [2]) tam rigidae definitionis abruptum, rerumpublicarum rectores beati eſſe non poſſint. Sed Plotinus inter philoſophiae profeſſores cum Platone princeps, libro de virtutibus, gradus earum vera et naturali diuiſionis ratione compoſitos per ordinem digerit. Quatuor ſunt, inquit, quaternarum genera virtutum. ex his primae politicae vocantur, ſecundae purgatoriae, tertiae animi iam purgati, quartae exemplares. Et ſunt politicae hominis, qua ſociale animal eſt. his boni viri reipublicae conſulunt, vrbes tuentur; his parentes venerantur, liberos amant, proximos diligunt; his ciuium ſalutem gubernant; his ſocios circumſpecta prouidentia protegunt, iuſta liberalitate deuinciunt:

Hiſque ſui memores alios fecere merendo.

Et eſt politici prudentia, ad rationis normam quae cogitat, quaeque agit vniuerſa dirigere, ac nihil praeter rectum velle vel facere, [3]) humaniſque actibus tanquam diuinis

2) *Tam rigidae definitionis abruptum*] Quintilianus decl. 4. *Teſtor, in nouiſſimo fati ſtamus abrupto.* Declam. 5. *Exſpectatis, iudices, vt in triſtiſſimae neceſſitatis poſitus abrupto, ad aegrum continuo properauerim.* Idem.

3) *Humaniſque actibus, tanquam diuinis*

nis arbitris, prouidere. prudentiae inſunt ratio, intellectus, circumſpectio, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudinis eſt, animum ſupra periculi metum agere, nihilque niſi turpia timere; tolerare fortiter vel aduerſa vel proſpera. fortitudo praeſtat magnanimitatem, fiduciam, ſecuritatem, magnificentiam, conſtantiam, tolerantiam, firmitatem. Temperantiae, nihil appetere poenitendum, in nullo legem moderationis excedere, ſub iugum rationis cupiditatem domare. temperantiam ſequuntur modeſtia, verecundia, abſtinentia, [4]) caſtitas, moderatio, parcitas, ſobrietas, pudicitia. Iuſtitiae; ſeruare vnicuique quod ſuum eſt. de iuſtitia veniunt innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His virtutibus vir bonus primum ſui, atque inde reipublicae rector efficitur, iuſte ac prouide gubernans humana, diuina non deſerens. Secundae, [5]) quas purgatorias vocant, hominis ſunt, qui diuini capax eſt; ſolumque animum eius expediunt, qui decreuit ſe a corporis contagione purgare, [6]) et quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerere diuinis. hae ſunt otioſo-

 rum

diuinis arbitris prouidere] Editiones pleraeque, *diuis arbitris.* Quod placet, et malim porro, *praeſidere.* Arnobius lib. 3. *Niſi forte hoc dicitis Deos artifices non eſſe, ſed eos his artibus praeſidere.* et iterum, *Cornificius balare conuincitur, qui nouitati praeſidentibus diuis alienae potentiae vim donat.* Pontan. Sexcenta talia proferri poſſunt: non tamen ideo et malim Macrobio impingere. Vtitur enim hic τῷ *prouidere*, vt lib. I. Saturn. cap. 16. *Nundinae ſunt paganorum itemque ruſticorum, quibus conueniunt negotiis propriis vel mercibus prouiſuri.* Gronov.

4) *Caſtitas, moderatio*] MSS. cum nonnullis editt. auctiores vna temperantiae propagine, *caſtitas, honeſtas, moderatio.* Gronov.

5. *Quas purgatorias vocant*] Praeclare et appoſite Pythagorae interpres Hierocles, φιλοσοφία ἐςὶ ζωῆς ἀνθρωπίνης κάθαρσις, καὶ τελειότης. κάθαρσις μὲν ἀπὸ τῆς ὑλικῆς ἀλογίας καὶ τοῦ θνητώδους σώματος. τελειότης δὲ, τῆς οἰκείας εὐζωΐας ἀνάληψις, πρὸς τὴν θείαν ὁμοίωσιν ἐπανάγουσα. *Philoſophia eſt vitae humanae purgatio et perfectio. Purgatio quidem cum faece rationi contraria mortalique corpore liberat. Perfectio, cum vitae ſuae praeſtantia ad diuinam ſimilitudinem deducit.* Pont.

6) *Et quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerere diuinis*] Platonis haec omnia Pythagoraeque moneta percuſſa. Arnobius. *Quid Plato veſter in Theaeteto, nonne animo fugere ſuadet e terris, et circa illum ſemper (quantum fieri poteſt) cogitatione ac mente verſari?* Idem.

rum, qui a rerumpublicarum actibus ſe ſequeſtrant. Harum quid ſingulae velint ſuperius expreſſimus, cum de virtutibus philoſophantium diceremus; quas ſolas quidam exiſtimauerunt eſſe virtutes. Tertiae ſunt purgati iam defaecatique animi et ab omni mundi huius aſpergine preſſe pureque deterſi. illic prudentiae eſt diuina non quaſi in electione praeferre, ſed ſola noſſe, et haec, tanquam nihil ſit aliud, intueri. temperantiae; terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliuiſci. fortitudinis; paſſiones ignorare, non vincere, vt [7]) *neſciat iraſci, cupiat nihil.* iuſtitiae; ita cum ſupera et diuina mente ſociari, vt ſeruet perpetuum cum ea foedus imitando. Quartae exemplares ſunt, quae in ipſa diuina mente conſiſtunt, quam diximus νῦν vocari: a quarum exemplo reliquae omnes per ordinem defluunt. Nam ſi rerum aliarum, multo magis virtutum ideas eſſe in mente credendum eſt. Illic prudentia eſt mens ipſa diuina. temperantia; quod in ſe perpetua intentione conuerſa eſt. fortitudo; quod ſemper idem eſt, nec aliquando mutatur. iuſtitia; quod perenni lege a ſempiterna operis ſui continuatione non flectitur. Haec ſunt quaternarum quatuor genera virtutum; quae, praeter cetera, maximam in paſſionibus habent differentiam ſui. paſſiones autem, vt ſcimus, vocantur, quod homines

Metuunt, [8]) *cupiunt, gaudentque, dolentque.*

has primae molliunt, ſecundae auferunt, tertiae obliuiſcuntur: in quartis nefas eſt nominari. Si ergo hoc eſt officium et effectus virtutum, beare; conſtat autem et politicas eſſe virtutes: igitur ex politicis efficiuntur beati. iure ergo Tullius de rerumpublicarum rectoribus dixit; *vbi beati*

7) *Neſciat iraſci, cupiat nihil*] Alio charactere expreſſimus, quippe quod ſit hemiſtichion Iuuenalis e Satira decima. *Gronov.*

8) *Cupiunt gaudentque dolentque*] Hoc editorum metrum eſt. Liber antiquiſſimus: *cupiuntque dolent gaudentque.* Et ſic Virgilius in VI. Aeneide. *Gronov.*

beati aeuo ſempiterno fruantur. qui, vt oſtenderet alios otioſis, alios negotioſis virtutibus fieri beatos, non dixit abſolute nihil eſſe illi principi deo acceptius quam ciuitates; ſed adiecit, *quod quidem in terris fiat,* vt eos, qui ab ipſis coeleſtibus incipiunt, diſcerneret a rectoribus ciuitatum, quibus per terrenos actus iter paratur ad coelum. Illa autem definitione quid preſſius poteſt eſſe, quid cautius de nomine ciuitatum? *quam concilia,* inquit, *coetuſque hominum iure ſociati, quae ciuitates appellantur?* nam et ſeruilis quondam et gladiatoria manus concilia hominum et coetus fuerunt, ſed non iure ſociati. illa autem ſola iuſta eſt multitudo, cuius vniuerſitas in legum conſentit obſequium.

CAPVT IX.

Quo ſenſu rerumpublicarum rectores coelo deſcendiſſe, eoque reuerti dicantur.

Quod vero ait: *Harum rectores et ſeruatores, hinc profecti, huc reuertuntur*; hoc modo accipiendum eſt. Animarum originem manare de coelo inter recte philoſophantes indubitatae conſtat eſſe ſententiae. et animae, dum corpore vtitur, haec eſt perfecta ſapientia, vt, vnde orta ſit, de quo fonte venerit, recognoſcat. hinc illud a quodam inter alia ſeu feſtiua ſeu mordacia ſerio tamen vſurpatum eſt:

De coelo deſcendit γνῶθι σεαυτόν.

nam et Delphici vox haec fertur oraculi [1]) conſulenti ad beatitatem quo itinere perueniret: Si te, inquit, agnoueris. ſed et ipſius fronti templi haec inſcripta ſententia eſt. Homini autem, vt diximus, vna eſt agnitio ſui, [2]) ſi originis

1) *Conſulenti*) Oraculum Croeſo datum: Σαυτὸν γνώσκων εὐδαίμων, Κροῖσε περάσεις. Camerarius.

2) *Si originis nataliſque principii atque exordia*] Alteram copulatiuam particulam ignorant tam chartaceus quam

nis natalíſque principia atque exordia prima reſpexerit, nec *ſe quaeſiuerit extra.* ſic enim anima virtutes ipſas conſcientia nobilitatis induitur, quibus poſt corpus euecta, eo vnde deſcenderat, reportatur: quia nec corporea ſordeſcit nec oneratur eluuie, quae puro ac leui fonte virtutum rigatur; nec deſeruiſſe vnquam coelum videtur, quod reſpectu et cogitationibus poſſidebat. hinc anima, quam in ſe pronam corporis vſus effecit, atque in pecudem quodammodo reformauit ex homine, et abſolutionem corporis perhorreſcit, et, cum neceſſe eſt;

Non niſi cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.

ſed nec poſt mortem facile corpus relinquit (quia *non funditus omnes Corporeae excedunt peſtes*) ſed aut ſuum oberrat cadauer, aut noui corporis ambit habitaculum, non humani tantummodo, ſed ferini quoque, electo genere moribus congruo quos in homine libenter exercuit; mauultque omnia perpeti vt in coelum, quod vel ignorando vel diſſimulando, vel potius prodendo deſeruit, euadat. ciuitatum vero rectores ceterique ſapientes coelum reſpectu vel cum adhuc corpore tenentur habitantes, facile poſt corpus coeleſtem, quam pene non relinquerant, ſedem repoſcunt. nec enim de nihilo aut de vana adulatione veniebat, quod quoſdam vrbium conditores aut claros in republica viros in numerum deorum conſecrarit antiquitas. ſed Heſiodus quoque diuinae ſubolis aſſertor priſcos reges cum diis aliis enumerat; hiſque exemplo veteris poteſtatis etiam in coelo regendi res humanas aſſignat officium. et, ne cui faſtidioſum ſit, ſi verſus ipſos vt poëta Graecus protulit inſeramus,

quam binae membranae, ſed hoc amplius hae *principii.* Legendum *ſi originis natalisque principii exordia prima reſpexerit.* Solent enim hi ſcriptores, immo et meliores, ſic πλεονάζειν. Sic ſuperius bis dixit *caerimoniarum ſacrae.* Sed et *quaeſiverit* duo habent: quo numero magis apparet commodatum eſſe. *Gronov.*

ramus, referemus eos vt ex [3]) verbis ſuis in Latina verba conuerſi ſunt.

Indigetes diui fato ſummi Iouis hi ſunt:
Quondam homines, modo cum ſuperis humana tuentes,
Largi ac munifici, ius regum nunc quoque nacti.

Hoc et Vergilius non ignorat; qui, licet argumento ſuo ſeruiens, heroas in inferos relegauerit, non tamen eos abducit a coelo: ſed aethera his deputat largiorem, et noſſe eos ſolem ſuum ac ſua ſidera profitetur; vt geminae doctrinae obſeruationes praeſtiterit, et poëticae figmentum et philoſophiae veritatem: et, ſi ſecundum illum res quoque leuiores quas viui exercuerant, etiam poſt corpus exercent,

Quae gratia curruum
Armorumque fuit viuis, quae cura nitentes
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.

multo magis rectores quondam vrbium recepti in coelum curam regendorum hominum non relinquunt. Hae autem animae in vltimam ſphaeram recipi creduntur, quae aplanes vocatur. nec fruſtra hoc vſurpatum eſt; ſiquidem inde profectae ſunt. animis enim nec dum deſiderio corporis irretitis ſiderea pars mundi praeſtat habitaculum, et inde labuntur in corpora. ideo his illo eſt reditio, qui merentur. rectiſſime ergo dictum eſt cum in galaxia, quem aplanes continet, ſermo iſte procedat, *hinc profecti huc reuertuntur.* Ad ſequentia tranſeamus.

3) *Verbis ſuis*] Quae haec ſunt:
Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς,
Ἐσθλοὶ, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
Οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα.
Πλουτοδόται, καὶ τοῦτο γέρας βασιλήϊον ἔσχον. Camerarius.

CAPVT X.

Quid ſecundum priſcos illos theologos inferi; et quando ex eorum ſententia, anima aut viuere aut mori dicatur.

Hic ego, etſi eram perterritus non tam mortis metu quam inſidiarum a meis, quaeſiui tamen, viueretne ipſe, et Paulus pater, et alii, quos nos exſtinctos eſſe arbitraremur. Vel fortuitis et inter fabulas elucent ſemina infixa virtutum, quae nunc videas licet vt e pectore Scipionis vel ſomniantis emineant. in re enim vna politicarum virtutum omnium pariter exercet officium. Quod non labitur animo praedicta morte perterritus, fortitudo eſt. quod ſuorum terretur inſidiis, magisque alienum facinus quam ſuum horreſcit exitium; de pietate et nimio in ſuos amore procedit. haec autem diximus ad iuſtitiam referri, quae ſeruat vnicuique quod ſuum eſt. quod ea quae arbitratur non pro compertis habet, ſed ſpreta opinione, quae minus cautis animis pro vero inoleſcit, quaerit diſcere certiora; indubitata prudentia eſt, quod cum perfecta beatitas, et coeleſtis habitatio humanae naturae, in qua ſe nouerat eſſe, promittitur, audiendi tamen alia deſiderium frenat, temperat, et ſequeſtrat, vt de vita aui et patris interroget; quid niſi temperantia eſt? vt iam tum liqueret Africanum per quietem ad ea loca, quae ſibi deberentur abductum. In hac autem interrogatione de animae immortalitate tractatur. ipſius enim conſultationis hic ſenſus eſt: Nos, inquit, arbitramur animam cum fine morientis exſtingui, nec vlterius eſſe poſt hominem. ait enim: *quod exſtinctos eſſe arbitraremur.* quod autem exſtinguitur eſſe iam deſinit. [1]) Ergo velim iam, dicas, inquit, ſi et pater Paulus tecum et alii ſuperſunt. Ad hanc interrogationem, quae et de parentibus vt a pio filio,

1) *Ergo velim iam dicas*] Delent τὸ *iam* libri omnes. Iidem habent *et de caeteris*, nec puto commode praepoſitionem illam omitti. *Gronov.*

filio, et ceteris vt a ſapiente ac naturam ipſam diſcutiente proceſſit, quid ille reſpondit? *Imo vero*, inquit, *hi viuunt, qui e corporum vinculis tamquam e carcere euolauerunt. veſtra vero quae dicitur eſſe vita, mors eſt.* Si ad inferos meare mors eſt, et vita eſt eſſe cum ſuperis: facile diſcernis quae mors animae, quae vita credenda ſit, ſi conſtiterit qui locus habendus ſit inferorum, vt anima dum ad hunc truditur mori, cum ab hoc procul eſt vita frui et vere ſupereſſe credatur. Et quia totum tractatum, quem veterum ſapientia de inueſtigatione huius quaeſtionis agitauit, in hac latentem verborum paucitate reperies; ex omnibus aliqua, quibus nos de rei quam quaerimus abſolutione ſufficiet admoneri, amore breuitatis excerpſimus. Antequam ſtudium philoſophiae circa naturae inquiſitionem ad tantum vigoris adoleſceret, qui per diuerſas gentes auctores conſtituendis ſacris ceremoniarum fuerunt, aliud eſſe inferos negauerunt quam ipſa corpora, quibus incluſae animae carcerem foedum tenebris, horridum ſordibus et cruore patiuntur. hoc animae ſepulchrum, hoc Ditis concaua, hoc inferos vocauerunt: et omnia, quae illic eſſe credidit fabuloſa perſuaſio, in nobismetipſis, et in ipſis humanis corporibus aſſignare conati ſunt: *) obliuionis fluuium aliud non eſſe aſſerentes quam errorem animae obliuiſcentis maieſtatem vitae prioris, qua, antequam in corpus truderetur, potita eſt, ſolamque eſſe in corpore vitam putantis. Pari interpretatione Phlegetontem ardores irarum et cupiditatum putarunt; Acherontem, quicquid feciſſe dixiſſeue vſque ad triſtitiam humanae varietatis more nos poenitet; Cocytum, quicquid homines in luctum lachrymaſque compellit; Stygem, quicquid inter ſe humanos animos in gurgitem mergit odiorum. ipſam quoque poenarum deſcriptionem de ipſo vſu conuerſationis humanae ſumptam

 credi-

*) *Obliuionis fluuium aliud non eſſe*] Oxonienſis: *Obliuionis fluuium Letheum nihil aliud eſſe.*

crediderunt: [3]) vulturem iecur immortale tundentem, nihil aliud intelligi volentes, quam tormenta malae conſcientiae obnoxia flagitio viſcera interiora rimantis, et ipſa vitalia indefeſſa [4]) admiſſi ſceleris admonitione laniantis. ſemperque curas, ſi requieſcere forte tentauerint excitantis, tanquam fibris renaſcentibus inhaerendo, nec vlla ſibi miſeratione parcentis, lege hac, qua *ſe iudice nemo nocens abſoluitur,* nec de ſe ſuam poteſt vitare ſententiam. illos aiunt epulis ante ora poſitis excruciari fame, et inedia tabeſcere; quos magis magiſque acquirendi deſiderium cogit praeſentem copiam non videre; qui in affluentia inopes, egeſtatis mala in vbertate patiuntur, neſcientes parta reſpicere, dum egent habendis. illos radiis rotarum pendere diſtrictos; qui nihil conſilio praeuidentes, nihil ratione moderantes, nihil virtutibus explicantes, ſeque et actus omnes ſuos fortunae permittentes, caſibus et fortuitis ſemper rotantur: ſaxum ingens voluere, inefficacibus laborioſiſque conatibus vitam terentes: atram ſilicem lapſuram ſemper et cadenti ſimilem illorum capitibus imminere,

3) *Vulturem iecur immortale tundentem*] Plane eiuſdem notae Petronii Epigrammatium:

Qui vultur iecur vltimum pererrat,
Et pectus trahit intimaſque fibras,
Non eſt quem timidi vocant poëtae,
Sed cordis mala liuor atque luxus.

Vbi non diſplicet filii Douzae diuinatio, *Tityi vocant poëtae*, licet vulgatum ſua quoque ratione probum. At vltimo verſu, quod nondum, quod ſciam, aduerſum, et tamen rei quodammodo cardo eſt, admoneo ego ſcriboque, *liuor atque luctus.* Eodem hoc capite Macrobius; *Cocytum quicquid homines in luctum lacrimaſque compellit.* Sed hoc quoque poſtmodum ex Euſtathio aſſertum comperi in nuperis ad Arbitrum Spicilegiis filio eidem Douzae. Quod rei et fidei meae cauſa dictum volui; et illud inſuper Epitaphium breue melos additum, iudicii et amoris erga eum noſtri ſi non aeternum, certe pium monumen.

IANI DOVSAE FILII EPITAPHIVM.

Hanc quiſquis teris orbitam, viator,
Noli nobile praeterire marmor,
Phoebi delicium, Mineruae amores,
Phoebi lux Latio, Minerua Athenis,
Ars et gratia, Coelitumque norma,
Patris gloria, floſculuſque vatum,
Plautini decus et dolor choragI,
Atque illae Veneres Triumuirorum,
Hoc, quo Douza iacet, manent ſepulchro.

4) *Admiſſi ſceleris admonitione laniantis*] Efficacius foret, *lancinantis.*

re, qui arduas poteſtates et [5]) infauſtam ambiunt tyrannidem, nunquam ſine timore victuri; et cogentes ſubiectum vulgus odiſſe, dum metuat, ſemper [6]) ſibi videntur exitium, quod merentur, excipere. Nec fruſtra hoc theologi ſuſpicati ſunt. nam et [7]) Dionyſius aulae Siculae inclementiſſimus incubator, [8]) familiari quondam ſuo ſolam beatam exiſtimanti vitam tyranni, volens quam perpetuo

5) *Infauſtam ambiunt tyrannidem nunquam ſine timore victuri*] Talem inquietudinem expreſſit in Caligula Suetonius, cap. 50. *Magna parte noctis vigiliae, cubandique taedio, nunc toro reſidens, nunc per longiſſimas porticus vagus, innocare itentidem atque exſpectare lucem conſueuerat.* Cui plane par Taciti ſuper Nerone locus: obſcuriuſculus tamen et non omnibus fors intellectus. Ego adſcribam vt illuſtrem et alium eius occaſione emaculem. Lib. 14. Annal.

Reliquo noctis modo per ſilentium defixus, ſaepius pauore exſurgens, et mentis inops lucem opperiebatur, tanquam exitium allaturam.

Vulgariter enim ſi penultimam vocem interpretemur, ſimilius fortaſſe vero ſit, *ablaturam*. Praeter laudatum iam Tranquilli ſuffragium, ipſe Tacitus ea mente lib. 3. Hiſtoriarum de Vitellio: *Quae*, inquit, *natura pauoris eſt, cum omnia intuenti, praeſentia maxime diſplicerent, in palatium regreditur.* Pariter hic Nero, quaſi metum omnem et diſcrimen dies eximeret, luce noctem mutare deſiderat. Haec ſententia videtur eſſe Taciti, quam tamen ſeruata ſcriptura veteri, rite elicio; modo *exitium* cum Feſto et ἀρχαικῶς capiatur pro fine et exitu cuiuſque rei. Apuleius, *Lanceam venatoriam, qua parte minatur exitium, in ima viſcera condidiſſe.* *Initium* deinde ſimiliter vſitatum idem Feſtus et Veteres annotarunt. Ego Tacito, vt dixi, redonandum cenſeo, vbi editur lib. Hiſtoriarum 3.

Iam reſerata militia, impulſas Vitellii audietis; innabit ſequi et veſtigiis vincentis inſiſtere.

Putauit autem aeternus ille Cornelii cenſor reſcribendum: *reſerata Italia.* At, *reſerata initia* elementa literarum et mentem auctoris propius erit. Et ea emendatio vt mihi videtur certa, ita de priori dubito, et locum, vt vulgo acceptus eſt, accipi poſſe puto, ex illo Senecae Epiſtol. 122. *Grauis malae conſcientiae lux eſt.*

6. *Sibi videntur exitium quod merentur excipere*] Aſpexit indubie Petronii verba; *Dii deaeque quam male eſt extra legem viuentibus! quicquid meruerunt ſemper exſpectant.*

7) *Dionyſius aulae Siculae inclementiſſimus incubator*] Seruius in tertium Aeneidos: *Apud nos incubator imperii tyrannus dicitur.* Et idem ad illud Aeneid. I. *Nox incubat. incubare proprie dicitur, per vim rem alienam velle retinere.* Martialis alluſit,

Largiris nihil, incubaſque gazae
Vt magnus Draco.

Videndus vberius Turnebus Aduerſ. primo.

8) *Familiari quondam ſuo ſolam beatam exiſtimanti vitam tyranni*] Quod de Saturnino Vopiſcus ſcripſit,

tuo metu miſera, quamque impendentium ſemper periculorum plena eſſet oſtendere, gladium vagina raptum et a capulo de filo tenui pendentem, mucrone demiſſo, iuſſit familiaris illius capiti inter epulas imminere: cumque ille [9]) inter et Siculas et tyrannicas copias praeſentis mortis periculo grauaretur, Talis eſt, inquit Dionyſius, vita quam beatam putabas: ſic nobis [10]) ſemper mortem imminentem videmus. aeſtima quando eſſe felix poterit, qui timere non deſinit. Secundum haec igitur, quae a theogis aſſeruntur, ſi vere *quiſque ſuos patimur manes*, et inferos in his corporibus eſſe credimus; quid aliud intelligendum

pſit, plane geminum eſt: *Et cum eum animarent vel ad vitam vel ad imperium, qui induerant purpuram, in haec verba diſſeruit, Neſcitis amici quid mali ſit imperare. Gladii et tela noſtris ceruicibus impendent, imminent haſtae vndique, vndique ſpicula, ipſi cuſtodes timentur, ipſi comites formidantur. Non cibus pro voluptate, non bella pro iudicio, non arma pro ſtudio. Adde quod omnis aetas in imperio reprehenditur.* Pontan.

Familiari quondam ſuo] Sed et tum quoque, vt patet ei Ciceronis V. Tuſc. quaeſt. 22. cum vitae me ticuloſae fidem faceret; quamuis ad tempus narrantis Macrobii referri poſſit. Sed ex Mſſ. ſcribendum *cuidam*, vt perpetuo aſſolet. *Gronov.*

9) *Inter Siculas et tyr. cop. p. m. periculo grauaretur*] Verba librariorum ſimul et editorum haeſitationibus ſane quam incerta et varia. Membrana antiquior legit: *Cumque ille inter epulas* (ſuprascripto *ſiculas*) *et tyrann. cop. p. m. p. grauaretur.* Altera: *cumque ille ſiculas* (ſpatio inter et *ſiculas* ſuprapoſitum *inter*, tum ſupra τὰ *ſicu as et* eſt *dapes*) *et tyrannicas praeſentis* etc. abſque *copias*. Oxonii legitur; *cumque ille et Siculas et tyrannicas opes praeſentis mortis periculo deſpiceret, talis*, etc. Chartaceus autem: *Cumque ille et ſiculas et tyrannicas copias p. m. p. aſpernaretur.* Quam lectionem ſecutae ſunt editiones vſque ad Stephanum, vt ſuſpicamur. Nos hinc veram Macrobii manum reuiuiſcere facimus, quae fuit: *Cumque ille et Siculas dapes et tyrannicas copias inter praeſentis mortis pericula grauaretur.* Non potuerunt barones illi concoquere τὸ *grauari* ἐνεργητικῶς vſurpari et apponi ei caſum quartum, qui tralaticius et velut conceſſus error fuit hactenus. Vide a patre meo annotata ad Senecae Thyeſten vſ. 105. *Siculae dapes* famoſae, vnde VII. Sat. menſam Siculam et Aſianam componit. *Gronov.*

10) *Semper mortem imminentem videmus*] Aeliani obſeruatio legitur lib. eius ποικ. ἱςορ. X. cap. 5. Φρύγιος δ᾽ ὁ λόγος, τὴν ὗν ἐάν τις ἅψηται αὐτῆς, βοᾶν, καὶ μάλα γε εἰκότως. οὔτε γὰρ ἔρια ἔχει, οὔτε ἄλλο τι. καὶ ὀνειροπολεῖ εὐθὺς τὸν θάνατον, εἰδυῖα εἰς ὅ, τι τοῖς χρησαμένοις λυσιτελεῖ. Ἐοίκασι δὲ οἱ τοῦ Αἰσώπου οἱ τύραννοι, ὑποπτεύοντες καὶ δεδοικότες πάντα. ἴσασι γὰρ ἅτε ὥσπερ αἱ ὗς, ὀφείλουσι καὶ ἐκεῖνοι τὴν ψυχὴν πᾶσι. Gronov.

gendum eſt quam mori animam, cum ad corporis inferna demergitur; viuere autem, cum ad ſupera poſt corpus euadit?

CAPVT XI.

Quid et vbi inferi ſecundum Platonicos; quando horum ſententia aut viuere anima aut mori dicatur.

Dicendum eſt, quid his poſtea veri ſolicitior inquiſitor philoſophiae cultus adiecerit. nam et qui primum Pythagoram et qui poſtea Platonem ſecuti ſunt, duas eſſe mortes, vnam animae, animalis alteram prodiderunt: mori animal cum anima diſcedit e corpore, ipſam vero animam mori aſſerentes cum a ſimplici et indiuiduo fonte naturae in membra corporea diſſipatur. Et quia vna ex his manifeſta et omnibus nota eſt; altera non niſi a ſapientibus deprehenſa ceteris eam vitam eſſe credentibus: ideo hoc ignoratur a plurimis cur eundem mortis deum, [1]) modo ditem, modo immitem vocemus: cum per alteram, id eſt, animalis mortem abſolui animam et ad veras naturae diuitias, atque ad propriam libertatem remitti, fauſtum nomen indicio ſit; per alteram vero, quae vulgo vita exiſtimatur, animam de immortalitatis ſuae luce ad quaſdam tenebras mortis impelli, vocabuli teſtemur horrore. nam, vt conſtet animal, neceſſe eſt, vt in corpore anima vinciatur. ideo corpus δέμας, hoc eſt vinculum, nuncupatur, et σῶμα, quaſi quoddam σῆμα, id eſt, animae ſepulchrum. vnde Cicero, pariter vtrumque ſignificans corpus eſſe vinculum, corpus eſſe ſepulchrum, quod carcer eſt ſepultorum, ait: *Qui e corporum vinculis tanquam e carcere euolauerunt.* Inferos autem Platonici non in corporibus eſſe, item non a corporibus incipe-

1) *Modo ditem modo immitem*] Vetuſtae etiam ſic editiones. Stephaniana *modo item* vitio typorum. Videtur mihi neceſſario legendum: *modo ditem modo immitem*, vt eſt in membranis. *Gronov.*

cipere, dixerunt; ſed certam mundi ipſius partem Ditis ſedem, id eſt, inferos vocauerunt. de loci vero ipſius finibus inter ſe diſſona publicarunt. et in tres ſectas diuiſa ſententia eſt. alii enim mundum in duo diuiſerunt; quorum alterum facit, alterum patitur. et illud facere dixerunt, quod, cum ſit immutabile, alteri cauſas et neceſſitatem permutationis imponit: hoc pati; quod per mutationes variatur. et immutabilem quidem mundi partem a ſphaera, quae aplanes dicitur, vſque ad globi lunaris exordium, mutabilem vero a luna ad terras vſque dixerunt: et viuere animas dum in immutabili parte conſiſtunt; mori autem, cum ad partem ceciderint permutationis capacem; atque ideo inter lunam terraſque locum mortis et inferorum vocari, 2) ipſamque lunam vitae eſſe mortiſque confinium, et animas inde in terram fluentes mori, inde ad ſupera meantes in vitam reuerti, non immerito exiſtimatum eſt. a luna enim deorſum natura incipit caducorum: ab hac animae ſub numerum dierum cadere et ſub tempus incipiunt. 3) denique illam aetheream terram phyſici vocauerunt. et 4) habitatores eius lunares populos nuncuparunt. quod ita eſſe plurimis argumentis, quae nunc longum eſt enumerare, docue-

2) *Ipſamque Lunam vitae eſſe mortiſque confinium*] Vel hinc lucem aliquam accipient verba Apuleii; quae, vt ipſe aſſerit, non ſine piaculo ad prophanorum enunciari intelligenties. Extant libro vndecimo: *Acceſſi confinium mortis, et calcato Proſerpinae limine per omnia vectus elementa remeaui. Nocte media vidi Solem candido coruſcantem lumine Deos inferos et Deos ſuperos; acceſſi coram et adoraui de proximo.* Pont.

3) *Denique illam aetheream terram phyſici vocauerunt*] Idem infra, *Lunam quoque terram ſed aetheream vocauerunt.* Statii interpres verus et doctus Lutatius hinc emaculandus eſt. Ait ad iſtud Thebaid. I. *Mediaeque ſilentia Lunae: Philoſophi lunam eſſe in terra dicunt, quae circa noſtrum hoc ſolum circulo altiore ſuſpenſa.* Certiſſima emendatio: *Lunam aetheream terram dicunt.* Pont.

4) *Habitatores eius lunares populos nuncuparunt*] Recepta opinio, Lunam non minus ac terram habitari ac coli. Arati interpres: *εἶναι δὲ ἐπ' αὐτῆς οἴκησιν ἄλλων ποταμούς τε καὶ ὅσα ἐπὶ γῆς.* Videndus Politianus ad illud Tragici.

Sublimis alias Luna concipiat feras. Id.

euerunt. nec dubium eſt, quin ipſa ſit mortalium corporum et auctor et conditrix, adeo vt nonnulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiantur augmenta, et hac decreſcente minuantur. Sed ne de re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generetur; ad ea quae de inferorum loco alii definiunt, tranſeamus. maluerunt enim mundum alii in elementa ter quaterna diuidere; vt in primo numerentur ordine, terra, aqua, aër, ignis, quae eſt pars liquidior aëris vicina lunae: ſupra haec rurſum totidem numero ſed naturae purioris elementa; vt ſit luna pro terra quam aetheream terram a phyſicis diximus nominatam. aqua ſit ſphaera Mercurii, aër Veneris, ignis in Sole: Tertius vero elementorum ordo ita ad nos conuerſus habeatur; vt terram vltimam faciat, et caeteris in medium redactis, in terram deſinat tam ima quam ſumma poſtremitas: igitur ſphaera Martia ignis habeatur, aër Iouis, Saturni aqua, terra vero aplanes, [5]) in qua Elyſios campos eſſe puris animis deputatos, antiquitas nobis intelligendum reliquit. de his campis anima, cum in corpus emittitur, per tres elementorum ordines, trina morte, ad corpus vſque deſcendit. haec eſt inter Platonicos de morte animae cum in corpus truditur, ſecunda ſententia. Alii vero (nam tres eſſe inter eos ſententiarum diuerſitates ante ſignauimus) in duas quidem ipſi partes, ſicut primi faciunt, ſed non iſdem terminis diuidunt mun-

5) *In qua Elyſios campos eſſe*] Maro de Elyſio magnifice lib. 5. *Sed amoena piorum Concilia Elyſiumque colo.* Aliter in Sexto Martialis:

O quam paene tibi Stygias ego raptus ad vndas,

Elyſiae vidi nubila fuſca plagae!

Quo tamen loco tenent me illa verba, *nubila fuſca.* Nonne enim vtraque vox eiuſdem notae? An augere loci tenebras voluit geminatis copulatiſque epithetis? Mihi vix probabile, et credam magis non ſincera ea verba, imo ineptum par. Emaculem componamque: *Elyſiae vidi nubila fluſtra plagae.* Fefellerat fortaſſis librarios priſca dictio. Tertull. *Mare de fluſtris tempe atum et extemplo de decumanis inquietat.* Feſtus: *Fluſtra dicuntur, cum in mari fluctus non mouentur, quam Graeci μαλακίαν vocant.* Quo quid aptius liuenti huic ſilentique paludi? At, *nubila fuſca* cum ſit Mss. omnium lectio, erit *fuſca* veluti epithetum vocis *nubila.* Idem.

mundum. hi enim coelum quod aplanes ſphaera vocitatur, partem vnam, ſeptem vero ſphaeras quae vagae vocantur, et quod inter illas ac terram eſt, terramque ipſam, alteram partem eſſe voluerunt. Secundum hos ergo, quorum ſectae amicior eſt ratio, animae beatae ab omni cuiuscunque contagione corporis liberae coelum poſſident. quae vero appetentiam corporis et huius quam in terris vitam vocamus ab illa ſpecula altiſſima et perpetua luce deſpiciens deſiderio latenti cogitauerit, [6]) pondere ipſo terrenae cogitationis paulatim in inferiora delabitur. [7]) nec ſubito hac perfecta incorporalitate luteum corpus induitur; ſed ſenſim per tacita detrimenta, et longiorem ſimplicis et abſolutiſſimae puritatis receſſum in quaedam ſiderei corporis incrementa turgeſcit: in ſingulis enim ſphaeris, quae coelo ſubiectae ſunt, aetherea obuolutione veſtitur; vt per eas gradatim ſocietati huius indumenti teſtei concilietur. et ideo totidem mortibus, quot ſphaeras tranſit, ad hanc peruenit quae in terris vita vocitatur.

6) *Pondere ipſo terrenae cogitationis paulatim in inferiora delabitur*] Senſit idem ſublimis ille inter Chriſtianos Philoſophus, inter Philoſophos Chriſtianus Origenes: Notauit ad Pammachium D. Hieronymus. *Dicit Origenes*, inquit, *cunctas rationales creaturas incorporales et inviſibiles, ſi negligentiores fuerint paulatim ad inferiora labi, et iuxta qualitates locorum ad quae defluunt aſſumere ſibi corpora. Verbi gratia, primum aetherea, deinde aërea. Cumque ad vicina terrae peruenerint craſſioribus corporibus circundari, nouiſſime humanis carnibus alligari.* Idem.

7) *Nec ſubito hac perfecta*] Fateor me non intelligere hunc locum, niſi cum Vett. Edd. et ſcriptis *nec ſubito a perfecta* reſcribatur. *Gronov*.

CAPVT XII.

Quomodo anima ex ſuperiore mundi parte ad inferna haec delabatur.

Deſcenſus vero ipſius, quo anima de coelo in huius vitae inferna delabitur, ſic ordo digeritur: Zodiacum ita lacteus circulus obliquae circumflexionis occurſu ambien-

biendo complectitur, vt eum, qua duo tropica ſigna Capricornus et Cancer feruntur, interſecet. [1]) Has Solis portas phyſici vocauerunt; quia in vtraque obuiante ſolſtitio vlterius ſolis inhibetur acceſſio, et fit ei regreſſus ad zonae viam cuius terminos nunquam relinquit. per has portas animae de coelo in terras meare, et de terris in coelum remeare creduntur. ideo hominum vna, altera deorum vocatur. hominum Cancer, quia per hunc in inferiora deſcenſus eſt. Capricornus deorum; quia per illum animae in propriae immortalitatis ſedem et in deorum numerum reuertuntur. Et hoc eſt quod Homeri diuina prouidentia in antri Ithaceſii deſcriptione ſignificat. hinc et Pythagoras putat a lacteo circulo deorſum incipere Ditis imperium, quia animae inde lapſae [2]) videntur iam a ſuperis receſſiſſe. [3]) ideo primam naſcentibus offerri ait lactis alimoniam; quia primus eis motus a lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde et Scipioni de animis beatorum oſtenſo lacteo dictum eſt: *Hinc profecti huc reuertuntur.* Ergo deſcenſurae cum adhuc in cancro ſunt, quoniam illic poſitae necdum lacteum reliquerunt, adhuc in numero ſunt deorum. cum vero ad leonem labendo peruenerint; illic conditionis futurae auſpicantur exordium. et

quia

1) *Has ſolis portas*] I. Sat. 17. *His duobus ſignis, quae portae ſolis vocantur, cancro et capricorno haec omnia contigerunt.* Gronov.

2) *Videntur iam a ſuperis receſſiſſe*] Haec quidem omnia ad intellectum prona. Vide tamen an non ſcripſerit; *videntur iam ſuperis deceſſiſſe.* Ditis imperium ſunt inferi et mors; animabus autem mortem euenire, cum ad corpora labuntur, ſupra Macrobius oſtendit. Itaque cum vltra lacteum circulum deſcendendo animae peruenerint, ſuperi, id eſt, qui ſupra lacteum agunt, putant eas iam in ditis imperium, hoc eſt, corpus quod mori vocant, deueniſſe. Hic ſenſus auctoris. Certe praepoſitionem membranarum altera ignorat. *Gronov.*

3) *Ideo primam naſcentibus offerri ait lactis alimoniam; quia primus eis motus a lacteo incipit*] Hinc et circulo huic nomen natum innuit libro de Nympharum antro Porphyrius: Δῆμος δὲ, inquit, ὀνείρων κατὰ Πυθαγόραν αἱ ψυχαὶ, ἃς συνάγεσθαί φησιν εἰς τὴν γαλαξίαν τὴν οὕτω προσαγορευόμενον ἀπὸ τῶν γάλακτι τρεφομένων, ὅταν εἰς γένεσιν πέσωσιν. Vide Spicilegium Meurſii ad illud Theocriti, καὶ ἐμπλήσασα γάλακτος, Idyll. 25. *Pont.*

quia in leone ſunt rudimenta naſcendi, et quaedam humanae naturae tyrocinia; aquarius autem aduerſus leoni eſt, et illo oriente mox occidit: ideo, cum ſol aquarium tenet, manibus parentatur; vtpote in ſigno quod humanae vitae contrarium vel aduerſum feratur. illinc ergo, id eſt, a confinio quo ſe Zodiacus lacteuſque contingunt, anima deſcendens a tereti, quae ſola forma diuina eſt, in conum defluendo producitur: ſicut a puncto naſcitur linea et in longum ex indiuiduo procedit, ibique a puncto ſuo, quod eſt monas, venit in dyadem, quae eſt prima protractio. Et haec eſt eſſentia, quam indiuiduam eandemque diuiduam Plato in Timaeo, cum de mundanae animae fabrica loqueretur, expreſſit. animae enim ſicut mundi, ita et hominis vnius modo diuiſionis reperientur ignarae, ſi diuinae naturae ſimplicitas cogitetur; modo capaces; cum illa per mundi, haec per hominis membra diffunditur. anima ergo cum trahitur ad corpus, in hac prima ſui productione ſilueſtrem tumultum, id eſt, hylen influentem ſibi incipit experiri. et hoc eſt, quod Plato notauit in Phaedone, animam in corpus trahi noua ebrietate trepidantem, [4]) volens nouum potum materialis alluuionis intelligi, quo delibuta et grauata deducitur. arcani huius indicium eſt et crater Liberi patris ille ſidereus

in

4) *Volens nouum potum materialis alluuionis intelligi*] Non debet hac occaſione inſanatus abire illuſtris alioqui Arnobii locus. Editur lib. I. *Puerile, puſillum eſt, et exile, vix et illis conueniens, quos iam dudum experientia doctorum daemonas appellat, et hos non noſſe coeleſtia et in hac rerum materia craſſiori, conditionis ſuae forte verſari.* Sed oſtendit clare, praeter ſententiae ſalebram, loci plagam liber Romanus, qui ſeruat, *errores non noſſe coeleſtia.* vnde probabiliter, diducta compendiali ſcriptura extractaque ex proxima voce litera, fecerim: *terreſtres non noſſe coeleſtia et in hac.* Quaſi vero, inquit, coeleſtibus illis numinibus terreſtrium non eſſet perſpecta conditio et natura. *Materiam* autem *craſſiorem* intelligit quam Macrobius *materialem* dixit *alluuionem*, quae, vt Plato ſentit, hyle influente hauritur. Porro quemadmodum Arnobius *terreſtres*, ita *coeleſtes* dixit Tibullus lib. I. *Parcite coeleſtes, aequum eſt impune licere Numina formoſis laedere veſtra ſemel.* Et ipſe Arnobius lib. 4. *Nam quid de illis amoribus dicam, quibus in foeminas ſanctos incaluiſſe coeleſtes, veſtris proditum literis atque auctoribus continetur.* Idem.

in regione quae inter cancrum eſt et leonem locatus, ebrietatem illic primum deſcenſuris animis euenire ſilua influente ſignificans. vnde et comes ebrietatis obliuio illic animis incipit latenter obrepere. nam ſi animae memoriam rerum diuinarum, quarum in coelo erant conſciae, ad corpora vſque deferrent; nulla inter homines foret de diuinitate diſſenſio. ſed obliuionem quidem omnes deſcendendo hauriunt; aliae vero magis, minus aliae. et ideo in terris verum cum non omnibus liqueat, tamen opinantur omnes: quia opinionis ortus eſt memoriae defectus. hi tamen hoc magis inueniunt, qui minus obliuionis hauſerunt: quia facile reminiſcuntur quod illic ante cognouerant. hinc eſt quod, quae apud Latinos lectio, apud Graecos vocatur repetita cognitio: [5]) quia cum vera diſcimus, ea recognoſcimus quae naturaliter noueramus, priusquam materialis influxio in corpus venientes animas ebriaret. haec eſt autem hyle, quae omne corpus mundi quod vbicumque cernimus, ideis impreſſa formauit. ſed altiſſima et puriſſima pars eius, qua vel ſuſtentantur diuina vel conſtant, nectar vocatur, et creditur eſſe potus deorum: inferior vero et turbidior, potus animarum. et hoc eſt quod veteres Lethaeum fluuium vocauerunt. ipſum autem Liberum Patrem Orphaici νῦν ὑλικὸν ſuſpicantur intelligi; qui ab illo indiuiduo natus in ſingulos ipſe diuiditur. ideo in illorum ſacris traditur Titanio furore in membra diſcerptus, et fruſtis ſepultis rurſus vnus et integer emerſiſſe; quia νῦς, quem diximus mentem vocari, ex indiuiduo praebendo ſe diuidendum, et rurſus ex diuiſo ad indiuiduum reuertendo et mundi implet officia, et naturae ſuae arcana non deſerit. Hoc ergo primo ponde-

 re

5) *Quia cum vera diſcimus, ea recognoſcimus*] Conſulendus eſt Cicero lib. I. Tuſc. quaeſt. cap. 24. Arnobius aduerſus gentes lib. II. *Quid in Menone, o Plato, quaedam rationibus numeri admota ex puerculo ſciſcitaris? et ex eius niteris reſponſionibus comprobare, quae diſcamus, non diſcere, ſed in eorum memoriam, quae antiquitus noueramus, redire?* Gronov.

re de zodiaco et lacteo ad ſubiectas vſque ſphaeras anima delapſa, dum et per illas labitur in ſingulis non ſolum (vt iam diximus) luminoſi corporis amicitur acceſſu; ſed et ſingulos motus, quos in exercitio eſt habitura, producit: in Saturni, ratiocinationem et intelligentiam, quod λογιστικὸν et θεωρητικὸν vocant: in Iouis, vim agendi, quod πρακτικὸν dicitur: in Martis, animoſitatis ardorem, quod θυμικὸν nuncupatur: in Solis, ſentiendi opinandique naturam, quod αἰσθητικὸν et φανταστικὸν appellant: deſiderii vero motum, quod ἐπιθυμητικὸν vocatur, in Veneris: pronuntiandi et interpretandi quae ſentiat, quod ἑρμηνευτικὸν dicitur, in orbe Mercurii: φυτικὸν vero, id eſt, naturam 6) plantandi et agendi corpora, ingreſſu globi lunaris exercet. et eſt haec ſicut a diuinis vltima, ita in noſtris terreniſque omnibus prima. corpus enim hoc ſicut faex rerum diuinarum eſt; ita animalis eſt prima ſubſtantia. Et haec eſt differentia inter terrena corpora et ſupera, coeli dico et ſiderum aliorumque elementorum; quod illa quidem ſurſum arceſſita ſunt ad animae ſedem, et immortalitatem ex ipſa natura regionis et ſublimitatis imitatione meruerunt: ad haec vero terrena corpora anima ipſa deducitur, et ideo mori creditur cum in caducam regionem et in ſedem mortalitatis includitur. 7) Nec moueat quod de anima, quam eſſe

6) *Plantandi et agendi corpora*] Reponendum ex Mss. *augendi*. Gronov.

7) *Nec moueat quod de anima, quam eſſe immortalem dicimus, mortem totiens nominamus*] Tangit Platonem Arnobius: quod *cum animas dicat immortales, perpetuas et corporali ſoliditate priuatas, puniri eas dicat tamen et doloribus affici ſenſuum. Quis autem*, ſubdit, *hominum non videt, quod ſit immortale quod ſimplex, nullum poſſe dolorem admittere? quod autem ſentiat dolorem, immortalitatem habere non poſſe?* Hinc itaque συλλογίζει gentium ille antagoniſta, mediae eſſe qualitatis animas. *Sunt enim*, inquit, *mediae qualitatis (ſicut Chriſto auctore compertum eſt) et interire quae poſſunt, Deum ſi ignorauerint, vitae et exitio liberari, ſi ad eius ſe minas atque indulgentias applicarint.* Pontanus.

Nec moueat] Interiiciendum te auctoritate librorum vett. nam alloquitur filium. Sic cap. 6. *Nec te remordeat* etc. cap. 15. *Nec te moueat, quod ſaepe in longiſſimo poſitum montem videmus.* II, 15. *Nec te confundat, quod moueri paſſiuum verbum eſt.* Gronov.

eſſe immortalem dicimus, [8]) mortem totiens nominamus. etenim ſua morte anima non exſtinguitur, ſed ad tempus obruitur. nec temporali demerſione beneficium

 perpe-

8) *Mortem totiens nominamus*] Neſcio an refingi debeat, *ominamus.* Pomponius, *ita tibi bene ſit, qui recte ominas.* Sed in peiorem partem, Plautus: *Ob iſtud omen ominator capies quod te condecet.* Et de *Ominibus* quia tam opportune ſe offert, adferam ea de re quae ſub manu mihi, vt dicitur, nata. Sub manu, inquam, nata; nam ea potiſſimum promam quae vel lucis huiuſmodi egere videbuntur vel medicinae. Caetera autem, et quae talia huic negotio aptanda ſcio, non otii huius non loci ſunt.

Omen itaque Feſtus explicat quaſi *orimen*, quod ore fiat augurium. Id accidebat vel Deorum vel hominum nutu. Hominum proprie appellat *omina* Cicero de Diuinat. *Neque ſolum Deum*, inquit, *voces Pythagorei obſeruabant; ſed etiam hominum, quae omina vocabant.* Apuleius de Deo Socratis: *Ita eſt apud Platonem: ne quiſquam arbitretur omina eum vulgo loquentium captaſſe.* Et ſtatim: *Videmus plerisque vſu venire, qui nimia ominum ſuperſtitione non ſuopte corde ſed alterius verbo regantur. Ominis* tamen finitionem ad voces ſeu effata non conſtringo, vtpote quod late adeo pateat ac ipſa vita et vitae actus. Quare cum Graecis *σύμβολα* interpreter, quae indicia et notas credebant antiquitus ſecundorum ſeu aduerſorum. Tale eſt (vt a Caeſare initium ſit) *quod Auguſtus laeuum ſibi prodidit calceum, praepoſtere inductum quo die ſeditione militari prope afflictus eſt.* Itidem Lampridius inter indicia imperaturi aliquando Alexandri recenſet, *Quod tabula Traiani Imp. quae lecto geniali Patris imminebat, dum mater eum in Templo pareret, in lectum decidit.* Idque *caducum auſpicium* Feſto aliiſque auctoribus. Spartianus in Hadriano, *Natali vltimo cum Antoninum commendaret, praetexta ſponte delapſa caput ei operuit. Annulus in quo imago eius ſculpta erat, ſponte de digito delapſus eſt.* Hinc cecinit Naſo:

Omina ſunt aliquid: modo cum decedere vellet
Ad limen digitos reſtitit icta Nape.

Intellexit huiuſmodi quoque obſtacula ſiue remoras Plinius, et *offenſiones pedum* dixit. Plautus *auſpicia* ſiue *religionem* appellauit. Amphitruone: *An te Auſpicium commoratum eſt?* Et alibi, *An religio tibi obiecta?* Tale capio quod oblatum Othoni in Vitellium eunti, Tacitus, *Fuere qui proficiſcendi Othoni moras religionemque non conditorum ancilium offerrent.* Vide et Suetonium in Nerone cap. 19. Porro offenſiones pedum diſerte quoque innuit Tibullus:

O quoties ingreſſus iter mihi triſtia dixi
Offenſum in porta ſigna dediſſe pedem!

In acceſſu talia. Ex receſſu etiam auſpicia captabant: vtpote ſi quis deſtinato quopiam proficiſcens, ſubito vel infecto propoſito reuerteretur. In ſacrificiis id potiſſimum occupauit. Apollonius ſuper Sacris Triuiae Deae ita vertitur:

. . . Sacriſque peractis
Rurſus abire pyra moneo. conuertere nullus
Te retro ſtrepituſque pedum, fremituſque caninus
Cogat; nam ſacri fiat labor irritus omnis.

Recte

perpetuitatis eximitur: cum rurſus e corpore, vbi meruerit contagione vitiorum penitus elimata purgari, ad peren-

Recte inquit irritum reddi Sacrum ſtrepitu vel ſimili interpellatione. Valerium ita explico et ex veteri Scripto corrigo lib. 3. *Ne ſacrificium Alexandri aut concuſſo thuribulo aut edito gemitu impediret.* Vulgo magiſtelli alicuius Gloſſema legitur: *gemitu regias aures aſpergeret.* Sed vti hoc in Sacris praeſertim, religioſe ſeruatum, ita Pythagoras perpetuo ſymbolo et paſſim praecautum voluit: *βαδίζοντες*, inquit, *εἰς ἀποδημίας, μὴ μεταστρέφεσθαι.* Cauſam addit et aperit, *Furiae enim tranſeunt.* Nec abſimile, ſed maioris momenti, ſalutis humanae datoris monitum, *Qui aratro manum applicuit ne reſpiciat.* Denique vt iſta *religionum obiectam* nominabant, ſic contra ex Plauto iterum diſco, cum omen in melius mitiuſque interpretari amabant, dixiſſe, *Religionem a ſe reiicere.* Graeci *ἀποπεμπτὴν* appellarunt. Quod vt exemplis plurimis depromi poſſit ita illuſtriſſimum in Iulio reperio. Suetonius, *Cum Caeſar Africae oram appuliſſet, et in terram inſiliturus corruiſſet, dixit vt infauſtum ex caſu omen auerteret: Teneo te Africa.* At idem ille Caeſar adeo ſuperſtitionibus hiſce maiorem ſemper extulit animum, vt nulla vnquam religione vel ab incepto abſterritum vel retardatum legamus. Iterum Suetonius, *Licet immolanti aufugiſſet hoſtia, profectionem aduerſus Scipionem et Iubam non diſtulit.* Quo reſpexiſſe fortaſſis Senecam Conſol. ad Marciam valde probabiliter credo, ſcripſiſſeque, *Tam cito dolorem vicit quam omina ſolebat.* nam vulgo eſt *omnia.* His adnecto *manum, pedem* et ſimilia corporis ſiniſtra, vt infauſti ominis paſſim habita; ab Apuleio in indicium felicius replicata. Ait de ſiniſtra lib. II. *Quartus aequitatis oſtendebat indicium, deformatam manum ſiniſtram porrecta palmula: quae genuina pigritia, nulla calliditate, nulla ſolertia praedita, videbatur aequitati magis aptior quam dextra.* Macrobius Saturnal. I. *Apollinis ſimulacra manu dextra Gratias geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra, quod ad noxam ſit pigrior, et ſalutem manus promptior largiatur.* Iſta videndum an alluceant Catulli loco:

Haec vt dixit, Amor ſiniſtra amanti
Dextram ſternuit approbationem.

Nam ſubdit, *Nunc ab auſpicio bono profecti,*
Mutuis animis amant amantur.

Sed haec proprie humanae vitae ipſos actus reſpiciunt. Erant inſuper veteribus *omina* quaedam occultiora, quae ex *Rebus*, ex *Diebus* etiam et *nominibus*, ex *locis* denique et *veſtibus* deducebant. Ad *res* ſpectare videbantur omnia infeliciter vſurpata, vtpote naufragia eorumque reliquiae. Et praeſertim natae olim paroemiae: *Aurum Toloſanum, equus Seianus.* Quae ſingula vti notiſſima, ſciens praeteruolo. Nouiter vero inſignem his adopto Virgilii locum, quem puëta ille Auguralis Pythagoricaeque doctrinae peritiſſimus, occulte hac ſuperſtitione velauit. Ne enim infauſta Didoni eſſe dona illa Aeneae palam aſſereret, tali ambitione verborum inſinuauit:

Munera praeterea Iliacis erepta ruinis
Ferre iubet, pallam ſignis auroque rigentem,
Ornatus Argiuae Helenae: quos illa Mycaenis

Per-

perennis vitae lucem reſtituta in integrum reuertatur. Plene, vt arbitror, de vita et morte animae definitio li-

Pergama cum peteret, inconceſſoſque Hymenaeos,
Extulerat, Ledae matris mirabile donum.

Et paulo inferius,

Dona ferens Pelago et flammis reſtantia Troiae.

Intellexit lib. I. Thebaid. Papinius, et imitatus eſt:

Nec mirum. Nam tu infauſtos donante marito
Ornatus Argia geris; dirumque monile
Hermiones. Longa eſt ſeries, ſed nota malorum
Perſequar, vnde nouis tam ſaeua potentia donis.

Baltheus deinde Pallantis huc quoque facit ex Aeneidos 12. Donaſſet enim proſtrato Turno vitam Aeneas, niſi infauſtum iſtud inſigne, quod Pallante necato Turnus rapuerat, ſuauiſſimi amici memoriam doloremque reuocaſſet. Verba parco ſubſcribere, ſicuti et Homeri; qui Achillem viſis, quae Patroclo Hector detraxerat, armis, ira atrociter exſurgentem deſcribit. Tu videro. Sequitur de *diebus*. Ii cladibus vel alius ominis alicuius diritate inſignes et impediti, *Religioſi*, *nefaſti*, *atri* dicebantur. Super quis ordine viſendus Agellius; et addendus illuſtris Taciti locus, lib. 2. Hiſtor. *Funeſti*, inquit, *ominis loco acceptum eſt quod maximum pontificatum adeptus Vitellius, de Caeremoniis XV. Kal. Aug. edixiſſet, antiquitus infauſto die Cremerenſi Alienſique cladibus.* *Nomina* deinde omina praeferebant vel proſperitatis vel diuturnitatis, et contra. Bona erant *Craſſus*, *Valerius*, *Macrobius*, *Lucius*, *Lucris* apud Plautum Perſa 10. *Nomen atque omen quantiuis eſt precii.* DO. *Si te emam mibi quoque Lucridem confido fore te.* Vbi tamen leue, me iudice, mendum ſit, quod ita emendem: *confido fore re.* Non nomine tantum, reſpondit Dordalus ſed re quoque Lucridem mihi futuram ſpero. Omnino correctio talis neceſſaria, vt extollatur acumen loci alioqui iacentis. Mala deinde, *Furius*, *Hoſtilius*, *Macer*. Martialis,

Quintum pro Decimo; pro Craſſo, Regule, Macrum,

Ante ſalutabat Rhetor Apollonius.

Ita enim recte leges pro quod vulgo *Marcum*; et addes ex Feſto in *Lacu Lucrino*. Agellius quoque non omittendus lib. I. cap. 28. *Cauenda igitur non improprietas ſola verbi, ſed etiam prauitas ominis, ſi quis ſe nunc ſenior aduocatus adoleſcenti ſupereſſe dicat.* Sed pertinaciter in libris omnibus hactenus legitur, *prauitas omnis*. Inepte. et vidit id ſolus, quod ſciam, Ariſtaeneti nuperus editor. Quiſquis is eſt, agnoſco lectiſſimum ingenium. Porro, *loca ominoſa* cenſebant vel a nuncupatio- vel a tractatione aliqua ferali. *Nuncupationem* reſpexit Plautus Menaechmis; *Ne mibi damnum in Epidamno duas.* Et Petronius, *Epidamni nomina quaere.* Super *feralibus* vero praeter ab interpretibus cumulatim et paſſim dicta, Taciti inſigne teſtimonium indictum reperio lib. Annal. I. vbi Germanicus campos ſeu loca luſtrat in quis cum exercitu toto occubuerat Varus: *Quod Tiberio*, inquit, *haud probatum, ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti; ſiue exercitum imagine caeſorum inſepultorumque, tardatum ad praelia, et formidoloſiorem hoſtium credebat.*

quet; quam de adytis philoſophiae doctrina et ſapientia Ciceronis elicuit.

Neque imperatorem auguratu et vetuſtiſſimis ceremoniis praeditum, attrectare feralia debuiſſe. De veſtibus denique aliquid apponi poſſit non occupatum. Quod nempe Q. Curtius ominoſum et imperii mutationem portendiſſe credidit, Alexandrum Perſarum et exotico habitu delectatum delitiarumque. Quo, niſi fallor, reſpexit firmi et alti iudicii doctor Tertullianus: *Video*, inquit, *quaſdam et capillum croco vertere. Pudet etiam nationis ſuae, quod non Germanae aut Gallae procreatae ſint. Ita Patriam capillo transferunt. Male ac peſſime ſibi auſpicantur flammeo capite. Flammeo capite*, ignem illum innuit perpetem, vt alibi appellat, et iugem. D. Hieronymus ſimiliter: *Ne caput gemmis oneres, nec capillum irrufes, et ei aliquid de Gehennae ignibus auſpiceris.* Extat epiſt. ad Laetam, et indubie a Tertulliano, vt alia illius multa, tractum. *Pont.*

CAPVT XIII.

Hominem duplici ratione mori; primum ſi anima corpus relinquat; deinde ſi anima in corpore adhuc manens, corporeas illecebras contemnat, voluptateſque et affectiones omnes exuat: ex his mortibus poſteriorem hanc omnibus appetendam; priorem arceſſendam non eſſe, ſed exſpectandum donec deus ipſe animam a corpore diſſoluat.

Sed Scipio per quietem et coelo, quod in praemium cedit beatis, et promiſſione immortalitatis animatus, tam glorioſam ſpem tamque inclutam magis magiſque firmauit viſo patre; de quo vtrum viueret, cum adhuc videretur dubitare, quaeſiuerat. mortem igitur malle coepit, vt viueret. nec fleſſe contentus viſo parente, quem crediderat exſtinctum, vbi loqui poſſe coepit, hoc primum probare voluit nihil ſe magis deſiderare, quam vt cum eo iam moraretur. [1]) nec tam apud ſe quae deſiderabat facienda conſtituit, quam ante conſuleret: quorum vnum

1) *Nec tam apud ſe*] Libri antiqui, *nec tamen*, quod verum eſt, ſyntaxi eadem qua Ouidius IV. Met. 317.
Nec tamen ante adiit, etſi properabat adire,
Quam ſe compoſuit, quam circumſpexit amictus.

Dein videtur legendum; *antequam conſuleret*, cum vna membrana. *Gronov.*

vnum prudentiae, alterum pietatis aſſertio eſt. Nunc ipſa vel conſulentis vel praecipientis verba tractemus. *Quaeſo, inquam, pater ſanctiſſime atque optime, quoniam haec eſt vita, vt Africanum audio dicere, quid moror in terris? quin huc ad vos venire propero? Non eſt ita, inquit. niſi enim cum Deus hic, cuius hoc templum eſt omne quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt. homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum quem in templo hoc medium vides, quae terra dicitur: hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quae ſidera et ſtellas vocatis, quae globoſae et rotundae diuinis animatae mentibus circos ſuos orbeſque conficiunt celeritate mirabili. Quare et tibi, Publi, et piis omnibus retinendus animus eſt in cuſtodia corporis: nec iniuſſu eius a quo ille eſt vobis datus, ex hominum vita migrandum eſt; ne munus aſſignatum a deo defugiſſe videamini.* Haec ſecta et praeceptio Platonis eſt, qui in Phaedone definit [2]) homini non eſſe ſua ſponte moriendum, ſed in eodem tamen dialogo idem dicit mortem philoſophantibus appetendam, [3]) et ipſam philoſophiam meditationem eſſe moriendi. haec ſibi ergo contraria videntur:

 ſed

2) *Homini non eſſe ſua ſponte moriendum*] Cebes apud Philoſophum quaerit ex Socrate, qui dicat Μὴ θεμιτὸν εἶναι ἑαυτὸν βιάζεσθαι. Et inferius: Λύειν δέ γε αὐτήν, ὥς φαμεν, προθυμοῦνται ἀεὶ μάλιστα οἱ φιλοσοφοῦντες ὀρθῶς, καὶ τὸ μελέτημα αὐτὸ τοῦτό ἐστι τῶν φιλοσόφων λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. Gronov.

3) *Et ipſam philoſophiam meditationem eſſe moriendi*] Haec fere ſententia corrumpendo fuit inſigni apud Senecam loco. Ait de morbo ſuo, quod ſuſpirium appellat Epiſt. 55. *Itaque medici hanc meditationem mortis vocant.* Et ambigit vir eximius noſtraque tempeſtate medicinae antiquae princeps Hieron. Mercurialis Lib. 6. cap. 16. Variarum lectionum quae proprie haec fuerit aegritudo. ὀρθόπνοιαν vix dicendam cenſet, cum aiat Seneca intra horam deſinere conſueuiſſe, illa vero diutius protrahatur. Ipſemque itaque δύσπνοιαν vel cordis palpitationem ſtatuendam non reſtat, cum in ea non modo grauiſſima anhelandi difficultas, quaſique ſuſpiratio, verum etiam praeſentaneum ſuffocationis periculum ſit. Nam inquit iterum Philoſophus, *Quis enim diu exſpirat?* Itaque vt ad rem; miratur hoc loco Mercurialis cur aiat Seneca medicos malum hoc *mortis* dixiſſe *meditationem*.

ſed non ita eſt. nam Plato duas mortes hominis nouit. nec hoc nunc repeto quod ſuperius dictum eſt duas eſſe mortes; vnam animae, animalis alteram: ſed ipſius quoque animalis, hoc eſt hominis, duas aſſerit mortes; quarum vnam natura, virtutes alteram praeſtant. homo enim moritur, cum anima corpus relinquit ſolutum lege naturae: mori etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore conſtituta corporeas illecebras philoſophia docente contemnit, et cupiditatum dulces inſidias reliquaſque omnes exuitur paſſiones. et hoc eſt quod ſuperius ex ſecundo virtutum ordine, quae ſolis philoſophantibus aptae ſunt, euenire ſignauimus. Hanc ergo mortem dicit Plato ſapientibus appetendam: illam vero, quam omnibus natura conſtituit, cogi, vel inferri vel [4]) accerſiri vetat, docens expectandam eſſe naturam; et has cauſas huius aperiens ſanctionis, quas ex vſu rerum, quae in quotidiana conuerſatione ſunt, mutuatur. ait enim eos, qui poteſtatis imperio truduntur in carcerem, non oportere inde diffugere,

nem. Maluiſſet ille *exercitationem*, cum profiteatur ipſe Seneca nihil aliud eſſe eiuſmodi aegritudinem, quam animam agere. Praeclare Mercurialis, niſi quod ego ipſum ἄσθμα fuiſſe cenſeam; nam, vt diſerte Celſus, *ἄσθμα eſt cum vehementior eſt ſpirandi difficultas, et ſpirare aeger ſine ſono et anhelitu non poſſit.* Et ſtatim, *Ἄσθμα et ὀρθόπνοια acuta eſſe conſueuerunt; δύσπνοια poteſt diutius trahi.* Praeclare tamen Mercurialis; et eo duce pedum mihi viſa via eſt. Senecae, inquam, ſuam vocem et mentem eruiſſe mihi videor tali emendatione: *Modulationem mortis vocant.* Corruptio, vt dixi, a ſuperiori illi non diſſimili gnoma dimanauerit, quae ſacro illi gregi in animo et calamo crebrior, quam haec venuſte a Philoſopho efformata dicendi figura. *Modulationem* enim *mortis* quam ſignate dixerit funeſtum illum reciprocumque ſpiritum vel illud *κύκνειον ᾆσμα* a Martiale celebratum comprobauerit:

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

Pont.

4) *Accerſiri vetat*] Legitur hoc verbum etiam I. Sat. 16. *Accerſita eſt ab Aegypto auctoritas.* II. Sat 11. *Accerſebantur autem murenae ab vſque freto Siculo.* Sed haec ſcribentium errata eſſe mihi exploratum eſt: nam melius habes cap. praeced. *Illa quidem ſurſum arceſſita ſunt.* Infra autem hoc cap. *Celerem finem ſpe futurae beatitatis arceſſit.* Et alibi quod fortiſſime me huc attrahit, eſt quod videam etiam Virgilio impingi id verbi, lib. IV. Sat. cap. 5. quaſi ſcripſiſſet. *Si potuit manes accerſere coniugis Orpheus*, cum ab omni memoria ibi lectum ſit *arceſſere* agnoſcente etiam Seruio. *Gronov.*

re, priuſquam poteſtas ipſa quae clauſit abire permiſerit; non enim vitari poenam furtiua diſceſſione, ſed creſcere. hoc quoque addit nos eſſe in dominio deorum, quorum tutela et prouidentia gubernamur. nihil autem eſſe inuito domino de his quae poſſidet ex eo loco, in quo ſuum conſtituerat, auferendum: et ſicut qui vitam mancipio extorquet alieno, crimine non carebit; ita eum qui finem ſibi, domino necdum iubente, quaeſiuerit, non abſolutionem conſequi ſed reatum. haec Platonicae ſectae ſemina altius Plotinus exſequitur. Oportet, inquit, animam poſt hominem liberam corporeis paſſionibus inueniri; quam qui de corpore violenter extrudit liberam eſſe non patitur. qui enim ſibi ſua ſponte necem comparat, aut pertaeſus neceſſitatis aut metu cuiusquam ad hoc deſcendit aut odio; quae omnia inter paſſiones habentur. ergo etſi ante fuit his ſordibus pura, hoc ipſo tamen quo exit extorta ſordeſcit. deinde mortem debere ait animae a corpore ſolutionem eſſe, non vinculum: exitu autem coacto animam circa corpus magis magiſque vinciri. et reuera ideo ſic extortae animae diu circa corpus eiuſue ſepulturam vel locum in quo iniecta manus eſt peruagantur: cum contra illae animae, quae ſe in hac vita a vinculis corporeis philoſophiae morte diſſoluunt, adhuc exſtante corpore coelo et ſideribus inſerantur. et ideo illam ſolam de voluntariis mortibus ſignificat eſſe laudabilem, quae comparatur, vt diximus, philoſophiae ratione, non ferro; prudentia, non veneno. Addit etiam illam ſolam eſſe naturalem mortem, vbi corpus animam, non anima corpus relinquit. conſtat enim numerorum certam conſtitutamque rationem animas ſociare corporibus. hi numeri dum ſuperſunt, perſeuerat corpus animari; cum vero deficiunt, mox arcana illa vis ſoluitur, qua ſocietas ipſa conſtabat. et hoc eſt quod fatum et fatalia vitae tempora vocamus. Anima ergo ipſa non deficit, quippe quae immortalis atque perpetua eſt; ſed impletis numeris

ris corpus fatiſcit: nec anima laſſatur animando; ſed officium ſuum deſerit corpus, cum iam non poſſit animari. hinc illud eſt doctiſſimi vatis:

Explebo numerum reddarque tenebris.

Haec eſt igitur naturalis vere mors, cum finem corporis ſolus numerorum ſuorum defectus apportat; non cum extorquetur vita corpori adhuc idoneo ad continuationem ferendi. Nec leuis eſt differentia vitam vel natura vel ſponte ſoluendi. anima enim, cum a corpore deſeritur, poteſt in ſe nihil retinere corporeum, ſi ſe pure cum in hac vita eſſet, inſtituit: cum vero ipſa de corpore violenter extruditur, quia exit rupto vinculo non ſoluto, fit ei ipſa neceſſitas occaſio paſſionis; et malis, vinculum dum rumpit, inficitur. Hanc quoque ſuperioribus adiicit rationem non ſponte pereundi. Cum conſtet, inquit, remunerationem animis illic eſſe tribuendam pro modo perfectionis, ad quam in hac vita vnaquaeque peruenit: non eſt praecipitandus vitae finis, cum adhuc proficiendi eſſe poſſit acceſſio. Nec fruſtra hoc dictum eſt; nam in arcanis de animae reditu diſputationibus, fertur in hac vita delinquentes ſimiles eſſe ſuper aequale ſolum cadentibus, quibus denuo ſine difficultate praeſto ſit ſurgere: animas vero ex hac vita cum delictorum ſordibus recedentes, aequandas his; qui in abruptum ex alto praecipitique delapſi ſunt, vnde facultas numquam ſit reſurgendi. ideo ergo conceſſis vtendum vitae ſpatiis, vt ſit perfectae purgationis maior facultas. Ergo, inquies, qui iam perfecte purgatus eſt manum ſibi debet inferre, cum non ſit ei cauſa remanendi: quia profectum vlterius non requirit, quia ad ſupera peruenit. Sed hoc ipſo, quo ſibi celerem finem ſpe fruendae beatitatis arceſſit, irretitur laqueo paſſionis: quia ſpes, ſicut timor, paſſio eſt. ſed et cetera, quae ſuperior ratio diſſeruit, incurrit. Et hoc eſt quod Paulus filium ſpe vitae verioris ad ſe venire properantem

pro-

prohibet ac repellit: ne feſtinatum abſolutionis aſcenſioniſque deſiderium magis eum hac ipſa paſſione vinciat ac retardet. nec dicit, quod niſi mors naturalis aduenerit emori non poteris, ſed, huc venire non poteris. *niſi enim, cum deus*, inquit, *iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt:* quia ſcit iam receptus in coelum niſi perfectae puritati coeleſtis habitaculi aditum non patere. pari autem conſtantia mors nec veniens per naturam timenda eſt, nec contra ordinem cogenda naturae. Ex his quae Platonem quaeque Plotinum de voluntaria morte pronunciaſſe retulimus, nihil in verbis Ciceronis, quibus hanc prohibet, remanebit obſcurum.

CAPVT XIV.

Cur mundus hic vniuerſus, dei vocetur templum: quotuplici ſenſu accipiatur nomen animi: et quomodo mens homini cum ſideribus communis eſſe dicatur: tum variae de animi natura ſententiae: quid inter ſtellam et ſidus interſit: quid ſphaera, quid orbis, quid circus: ſtellae errantes vnde nomen acceperint.

Sed illa verba, quae praeter hoc ſunt inſerta, repetamus: *Homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in templo hoc medium vides, quae terra dicitur: hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quae ſidera et ſtellas vocatis; quae globoſae et rotundae diuinis animatae mentibus, circos ſuos orbeſque conficiunt celeritate mirabili.* De terra, cur globus dicatur in medio mundo poſitus, plenius diſſeremus cum de novem ſphaeris loquemur. Bene autem vniuerſus mundus dei templum vocatur: propter illos qui aeſtimant nihil eſſe aliud deum, niſi coelum ipſum et coeleſtia iſta quae cernimus. ideo vt ſummi omnipotentiam dei oſtenderet

ret [1]) poſſe vix intelligi, numquam poſſe videri; quicquid humano ſubiicitur aſpectui, templum eius vocauit, qui ſola mente concipitur; vt, qui haec veneratur vt templa, cultum tamen maximum debeat conditori; ſciatque quiſquis in vſum templi huius inducitur ritu ſibi viuendum ſacerdotis. vnde et quaſi quodam publico praeconio tantam humano generi diuinitatem ineſſe teſtatur, vt vniverſos ſiderei animi cognatione nobilitet. Notandum eſt, quod hoc loco animum et vt proprie et vt abuſiue dicitur poſuit. animus enim proprie mens eſt. quam diuiniorem anima nemo dubitauit. ſed nonnumquam ſic et animam vſurpantes vocamus. cum ergo dicit; *hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus:* mentem praeſtat intelligi, quae nobis proprie cum coelo ſideribuſque communis eſt. cum vero ait; *retinendus animus eſt in cuſtodia corporis:* ipſam tunc animam nominat quae vincitur cuſtodia corporali, cui mens diuina non ſubditur. Nunc qualiter nobis animus, id eſt mens, cum ſideribus communis ſit ſecundum theologos diſſeramus. Deus qui prima [2]) cauſa eſt et vocatur, vnus omnium [3]) quaeque ſunt quaeque videntur eſſe, princeps et origo eſt. hic ſuperabundanti maieſtatis fecunditate de ſe mentem creauit. Haec mens, quae νῦς vocatur, qua patrem inſpicit, plenam ſimilitudinem ſeruat auctoris: animam vero de ſe creat poſteriora reſpiciens. [4]) Rurſus anima partem quam intue-

1) *Poſſe vix intelligi, numquam poſſe videri*] Poſterius *poſſe*, ſi non melius, at certe non peius abeſt a libris vetuſtis. *Gronov.*

2) *Cauſa eſt, et vocatur*] Scripſit Macrobius *cauſa et eſt et voc.* Ita habent MSS. Ita locutus eſt ſupra, ita loquitur infra, *corpora quae diuina et ſunt et videntur.* cap. 19. *Omnimodo medius et ſit habeatur.* Gronov.

3) *Quaeque ſunt, quaeque videntur*] Vt cap. 6. *Quod ſolus omnia, quaeque ſunt, quaeque videntur eſſe, complexus eſt.* Sed MS. optimus vtroque loco, *quaecunque*, de quo ἐπέχω, praeſertim cum et V. Sat. cap. vlt. *Grammaticorum omnium, quique ſunt quique fuerunt, inſtructiſſimus.* Gronov.

4) *Rurſus anima partem, quam intuetur, induitur*] Oxonii, *mentem*, quod omnibus interdictis defendendum puto. Animae pars, quae mentem proxima eſt, mentis conſors

intuetur induitur, ac paulatim regrediente reſpectu in fabricam corporum, in corporea ipſa degenerat. habet ergo et puriſſimam ex mente, de qua eſt nata, rationem, quod λογικὸν vocatur; et ex ſua natura accipit praebendi ſenſus praebendique incrementi ſeminarium. quorum vnum αἰσθητικὸν, alterum φυτικὸν nuncupatur. ſed ex his primum, id eſt λογικὸν, quod innatum ſibi ex mente ſumpſit, ſicut vere diuinum eſt, ita ſolis diuinis aptum. reliqua duo, αἰσθητικὸν et φυτικὸν, vt a diuinis recedunt, ita conuenientia ſunt caducis. Anima ergo [5]) creans condenſque corpora (nam ideo ab anima natura incipit, quam ſapientes de deo et mente νοῦν nominant) ex illo mero ac puriſſimo fonte mentis, quem naſcendo de originis ſuae hauſerat copia, corpora illa diuina vel ſupera, coeli dico et ſiderum, quae prima condebat, animauit: diuinaeque mentes omnibus corporibus, quae in formam teretem, id eſt, in ſphaerae modum, formabantur infuſae ſunt. et hoc eſt quod cum de ſtellis loqueretur, ait; *quae diuinis animatae mentibus.* in inferiora vero ac terrena degenerans fragilitatem corporum caducorum deprehendit meram diuinitatem mentis ſuſtinere non poſſe; imo partem eius vix ſolis humanis corporibus conuenire: quia et ſola coelum facile tamquam ſemper erecta ſuſcipiunt; ſolisque ineſt vel in capite ſphaerae ſimilitudo, quam formam diximus, ſolam mentis capacem. ſoli ergo homini rationem, id eſt, vim mentis infudit, cui ſedes in capite eſt. ſed et geminam illam ſentiendi creſcendique naturam, quia caducum eſt corpus, inſeruit. Et hinc eſt, quod homo et rationis compos eſt et ſentit et creſcit, ſolaque ratione meruit praeſtare ceteris animalibus: quae quia ſemper prona ſunt et ex ipſa quoque ſuſpiciendi

ſors ſit: quae vero a mente remotior, et rebus corporeis propinquior eſt, licet anima ipſa ſit incorporea, tamen corporea participat. Haec ſententia Macrobii, quae per τὸ *partem* non parum obſcurior videtur fieri. *Gronov.*

5) *Creans condenſque corpora*] Libri omnes *creans ſibi cond.* Gronov.

di difficultate a ſuperis receſſerunt, nec vllam diuinorum corporum ſimilitudinem aliqua ſui parte meruerunt, nihil ex mente ſortita ſunt; et ideo ratione caruerunt: duo quoque tantum adepta ſunt, ſentire vel creſcere. Nam ſi quid in illis ſimilitudinem rationis imitatur, non ratio ſed memoria eſt; et memoria non illa ratione mixta, [6]) ſed quae hebetudinem ſenſuum quinque comitatur. de qua plura nunc dicere, quoniam ad praeſens opus non attinet, omittemus. Terrenorum corporum tertius ordo in arboribus et herbis eſt, quae carent tam ratione quam ſenſu, et quia creſcendi tantummodo vſus in his viget, hac ſola viuere parte dicuntur. Hunc rerum ordinem et Vergilius expreſſit, nam et mundo animam dedit, et, [7]) vt puritati atteſtaretur, mentem vocauit. *Coelum* enim, ait, *et er ras, et maria et ſidera ſpiritus intus alit*, id eſt, anima, ſicut alibi pro ſpiramento animam dicit:

Quantum ignes animaeque valent.

et, vt illius mundanae animae aſſereret dignitatem, mentem eſſe teſtatur:

Mens agitat molem.

nec non, vt oſtenderet ex ipſa anima conſtare et animari vniuerſa quae viuunt, addidit:

Inde hominum pecudumque genus:

et cetera. vtque aſſereret eundem ſemper in anima eſſe vigorem, ſed vſum eius hebeſcere in animalibus corporis denſitate, adiecit: *Quantum non noxia corpora tardant*, et reliqua. Secundum haec ergo cum ex ſummo deo mens, ex mente anima ſit; anima vero et condat, et vita compleat omnia quae ſequuntur, cunctaque hic vnus fulgor illuminet, et in vniuerſis appareat, vt in multis ſpeculis

6) *Sed quae hebetudinem ſenſuum quinque comitatur*] Eſt qui malit *habitudinem*, pro *hebetudinem*. Pontan.

7) *Vt puritati atteſtaretur*] MS. *puritati eius att.* Tum pro *teſtatur*, illi *teſtatus eſt.* Gronov.

culis per ordinem poſitis vultus vnus; cumque omnia continuis ſucceſſionibus ſe ſequantur, degenerantia per ordinem ad imum meandi: inuenietur preſſius intuenti a ſummo deo vſque ad vltimam rerum faecem vna mutuis ſe vinculis religans et nuſquam interrupta connexio. et haec eſt Homeri catena aurea, quam pendere de coelo in terras deum iuſſiſſe commemorat. His ergo dictis, ſolum hominem conſtat ex terrenis omnibus mentis, id eſt animi, ſocietatem cum coelo et ſideribus habere communem. et hoc eſt quod ait: *hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quae ſidera et ſtellas vocatis.* nec tamen ex ipſis coeleſtibus et ſempiternis ignibus nos dicit animatos. ignis enim ille licet diuinum, tamen corpus eſt. nec ex corpore quamuis diuino poſſemus animari; ſed vnde ipſa illa corpora quae diuina et ſunt et videntur animata ſunt, id eſt, ex ea mundanae animae parte quam diximus de pura mente conſtare. et ideo poſtquam dixit: *hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quae ſidera et ſtellas vocatis:* mox adiecit; *quae diuinis animatae mentibus;* vt per ſempiternos ignes, corpus ſtellarum; per diuinas vero mentes, earum animas [8]) manifeſta diſcretione ſignificet, et ex illis in noſtras venire animas vim mentis oſtendat. Non ab re eſt vt haec de anima diſputatio in fine ſententias omnium, qui de anima videntur pronuntiaſſe, contineat. Plato dixit animam eſſentiam ſe moventem; Xenocrates numerum ſe mouentem; Ariſtoteles ἐντελέχειαν; Pythagoras et Philolaus harmoniam; Poſſidonius ideam; Aſclepiades quinque ſenſuum exercitium ſibi conſonum; Hippocrates ſpiritum tenuem per corpus omne diſperſum; Heraclitus Ponticus lucem; Heraclitus phy-

8) *Manifeſta deſcriptione ſignificet*] Praeferam quod erat in membranis Modianis, *manifeſta diſcretione ſignificet*. Innuit enim diſcretionem ſiue diſcrimen eſſe inter *ſempiternos ignes, et diuinas mentes.* Pontan. Nullum vidi codicem, in quo non ſit *diſcretione*, quod omnino requiritur, et ideo contextum mutaui. *Gronov.*

phyſicus ſcintillam ſtellaris eſſentiae; Zenon concretum corpori ſpiritum; Democritus ſpiritum inſertum atomis, hac facilitate motus, vt corpus illi omne ſit peruium: Critolaus peripateticus conſtare eam de quinta eſſentia; Hipparchus ignem; Anaximenes aëra; Empedocles et Critias ſanguinem; Parmenides ex terra et igne. Xenophanes ex terra et aqua, Boëthos ex aëre et igne; Epicurus ſpeciem ex igne et aëre, et ſpiritu mixtam. Obtinuit tamen non minus de incorporalitate eius quam de immortalitate ſententia. Nunc videamus quae ſint haec duo nomina quorum pariter meminit cum dicit: *quae ſidera et ſtellas vocatis.* 9) neque enim hic res vna gemina appellatione monſtratur, vt enſis et gladius: ſed ſunt ſtellae quidem ſingulares, vt erraticae quinque et ceterae, quae non admixtae aliis ſolae feruntur. ſidera vero, quae in aliquod ſignum ſtellarum plurium compoſitione formantur. vt aries, taurus, Andromeda, Perſeus, vel corona, et quaecunque variarum genera formarum in coelum recepta creduntur. ſic et apud Graecos aſter et aſtron diuerſa ſignificant, et aſter ſtella vna eſt; aſtron ſignum ſtellis coactum, quod nos ſidus vocamus. Cum vero ſtellas globoſas et rotundas dicat, non ſingularium tantum exprimit ſpeciem, ſed et earum quae in ſigna formanda conuenerant. omnes enim ſtellae inter ſe, etſi in magnitudine aliquam, nullam tamen habent in ſpecie differentiam. Per haec autem duo nomina, ſolida ſphaera deſcribitur, quae nec ex globo, ſi rotunditas deſit; nec ex rotunditate, ſi globus deſit, efficitur; cum alterum a forma, alterum ſoliditate corporis deſeratur. Sphaeras

9) *Neque enim hic res vna*] Reprehendere videtur Macrobium Laurentius Valla lib. 6. cap. 22. Eleg. quod exiſtimarit ex ſententia Ciceronis, ſtellas eſſe ſingulares, vt ſunt erraticae; ſidera vero, quae in aliquod ſignum, ſtellarum plurium compoſitione formantur: vt Aries, Taurus. Additque Ciceronis loca alia, vbi *ſidus* et *ſidera* etiam planetas notant, vt de Vniuerſitate: *itemque neſciunt hos ſiderum errores.* Eſt et alius locus Macrobii in Saturnalibus, qui ab eodem Valla notatur. Quam recte, apud eum vide lib. I. cap. 13. Eleg. *Pontan.*

ras autem hic dicimus ipſarum ſtellarum corpora, quae omnia hac ſpecie formata ſunt. dicuntur praeterea ſphaerae et aplanes illa quae maxima eſt, et ſubiectae ſeptem per quas duo lumina et quinque vagae diſcurrunt. circi vero et orbes duarum ſunt rerum duo nomina. et his nominibus quidem alibi aliter eſt vſus. nam et *orbem*, pro, *circulo* poſuit: vt *orbem lacteum;* et *orbem*, pro, *ſphaera*: vt, *nonem tibi orbibus vel potius globis.* ſed et circi vocantur qui ſphaeram maximam cingunt, vt eos [10]) ſequens tractatus inueniet; quorum vnus eſt lacteus, de quo ait: *inter flammas circus elucens.* ſed hic horum nihil neque circi neque orbis nomine voluit intelligi. ſed eſt *orbis* in hoc loco ſtellae vna integra et peracta conuerſio, id eſt, ab eodem loco poſt emenſum ſphaerae, per quam mouetur, ambitum in eundem locum regreſſus. Circus autem eſt hic linea ambiens ſphaeram, ac veluti ſemitam faciens, per quam lumen vtrinque diſcurrit, et inter quam vagantium ſtellarum error legitimus coërcetur. Quas ideo veteres errare dixerunt: quia et curſu ſuo feruntur, et contra ſphaerae maximae, id eſt, ipſius coeli, impetum contrario motu ad orientem ab occidente voluuntur. et omnium quidem par celeritas, [11]) motus ſimilis et idem eſt modus meandi, ſed non omnes eodem tempore circos ſuos orbeſque conficiunt. et ideo eſt celeritas ipſa mirabilis. quia cum ſit eadem omnium, nec vlla ex illis aut concitatior eſſe poſſit aut ſegnior; non eodem tamen tempo-

 ris

10) *Sequens tractatus inueniet*] Scripti quidam vel *oſtenderet*, vel *oſtendet*, ſed auſcultare vereor: nam tanquam ad haec verba reſpiciens dicit hoc libro cap. 21. *Quid inter eos diſſenſionem fecerit, quaeue magis ſit ſequenda ſententia, tractatus inuenit.* Et id pro oſtendere hoc modo etiam cap. 6. legitur: *Praecedens autem tractatus inuenit, numeros et ante animam mundi fuiſſe.* Gronov.

11) *Motus ſimilis et idem eſt modus meandi*] Capite 21. *Cum ſit omnibus idem modus meandi, tantam eis diuerſitatem temporis ſola ſpatiorum diuerſitas facit.* Vnde elucet modum meandi nihil eſſe aliud, quam ipſum motum et circuitus feſtinationem: ac proinde libens amplector, quod ſuggerit optimae fidei membrana: *Motus ſimilis, id eſt modus meandi.* Gronov.

ris ſpatio omnes ambitum ſuum peragunt. cauſam vero ſub eadem celeritate diſparis ſpatii aptius nos ſequentia docebunt.

CAPVT XV.

De vndecim circulis coelum ambientibus.

His de ſiderum natura et ſiderea hominum mente narratis, rurſus filium pater, vt in deos pius, vt in homines iuſtus eſſet hortatus, praemium rurſus adiecit, oſtendens lacteum circulum virtutibus debitum et [1]) beatorum coetu refertum. cuius meminit his verbis. *Erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circus elucens. quem vos, vt a Graiis accepiſtis, orbem lacteum nuncupatis. Orbis* hic idem quod *circus* in lactei appellatione ſignificat. [2]) eſt autem lacteus vnus e circis, qui ambiunt coelum: et ſunt praeter eum numero decem. de quibus quae dicenda ſunt proferamus, cum de hoc competens ſermo proceſſerit. Solus ex omnibus hic ſubiectus eſt oculis; ceteris circulis magis cogitatione quam viſu comprehendendis. de hoc lacteo multi inter ſe diuerſa ſenſerunt: cauſasque eius alii fabuloſas, naturales alii protulerunt. ſed nos fabuloſa reticentes, ea tantum, quae ad naturam eius viſa ſunt pertinere, dicemus. Theophraſtus lacteum dixit eſſe compagem, qua de duobus hemiſphaeriis coeli ſphae-

1) *Beatorum coetu refertum*] Abſit vt damnem verba bene de hominum genere pronuntiantia. Oxonienſis tamen *reſeruatum.* Gronov.

2) *Eſt autem lacteus vnus e circis qui ambiunt coelum*] Imo non vnus ille e coeli circulis, ſed vnicus quodammodo in coelo circulus. Errantium enim reliquique circuli nec re nec ſpecie tales, ſed *eos*, vt caute ſcripſit Capella, *Circulos non ita dicimus, vt liquentis naturae diſcrimina corpulenta fingamus, ſed vt aſcenſus deſcenſusque ad nos errantium demonſtremus.* Et de ipſo Lacteo paulo poſt: *Nam confinio ſeptentrionis circuli natus in finitorem antarcticae regionis acclinans, paene totum videtur permeare coelum, quem quidam mihi deſipere videntur, qui circulum negauerunt.* Quae verba in ſuſpicionem me ducunt, ſcriptum paulo ante eidem Capellae: *Ego praecepta potius ediſſeram diſciplinae, ac vndecim mundi circulos aſſeuero*; pro quod editur *decem.* Pontan.

ſphaera ſolidata eſt; et vbi orae vtrinque conuenerant notabilem claritatem videri: Diodorus ignem eſſe denſatae concretaeque naturae in vnam curui limitis ſemitam, diſcretione mundanae fabricae coaceruante concretum; et ideo viſum intuentis admittere, reliquo igne coeleſti lucem ſuam nimia ſubtilitate diffuſam non ſubiiciente conſpectui: Democritus innumeras ſtellas breueſque omnes, quae ſpiſſo tractu in vnum coactae ſpatiis, quae anguſtiſſima interiacent, opertis vicinae ſibi vndique et ideo paſſim diffuſae, lucis aſpergine continuum iuncti luminis corpus oſtendunt. ſed Poſſidonius, cuius definitioni plurium conſenſus acceſſit, ait lacteum caloris eſſe ſiderei infuſionem; quam ideo aduerſa Zodiaco curuitas obliquauit, vt, quoniam ſol numquam Zodiaci excedendo terminos expertem feruoris ſui partem coeli reliquam deſerebat, hic circus a via ſolis in obliquum recedens vniuerſitatem flexu calido temperaret. quibus autem partibus Zodiacum interſecet, ſuperius iam relatum eſt. haec de lacteo. Decem autem alii, vt diximus, circi ſunt; quorum vnus eſt ipſe Zodiacus, qui ex his decem ſolus potuit latitudinem hoc modo, quem referemus, adipiſci. Natura coeleſtium circulorum incorporalis eſt linea; quae ita mente concipitur, vt ſola longitudine cenſeatur, latum habere non poſſit. ſed in Zodiaco latitudinem ſignorum capacitas exigebat. quantum igitur ſpatii lata dimenſio porrectis ſideribus occupabat, duabus lineis limitatum eſt: et tertia ducta per medium, ecliptica vocatur, quia cum curſum ſuum in eadem linea pariter ſol et luna conficiunt, alterius eorum neceſſe eſt venire defectum: ſolis; ſi ei tunc luna ſuccedat: lunae; ſi tunc aduerſa ſit Soli. ideo nec Sol vmquam deficit, niſi, cum triceſimus lunae dies eſt; et niſi quinto decimo curſus ſui die neſcit luna defectum. ſic enim euenit vt aut lunae contra ſolem poſitae ad mutuandum ab eo ſolitum lumen, ſub eadem inuentus linea terrae conus obſiſtat, aut

Soli ipſa ſuccedens obiectu ſuo ab humano aſpectu lumen eius repellat. In defectu ergo Sol ipſe nil patitur, ſed noſter fraudatur adſpectus. Luna vero circa proprium defectum laborat non accipiendo Solis lumen, cuius beneficio noctem colorat. quod ſciens Vergilius diſciplinarum omnium peritiſſimus, ait:

Defectus Solis varios, lunaeque labores.

Quamuis igitur trium linearum ductus Zodiacum et claudat et diuidat; vnum tamen circum auctor vocabulorum dici voluit antiquitas. Quinque alii, circuli paralleli vocantur. horum medius et maximus eſt aequinoctialis. duo extremitatibus vicini atque ideo breues: quorem vnus ſeptemtrionalis dicitur, alter auſtralis. inter hos et medium duo ſunt tropici, maiores vltimis, medio minores; et ipſi ex vtraque parte zonae vſtae terminum faciunt. Praeter hos alii duo ſunt coluri; quibus nomen dedit imperfecta conuerſio. ambientes enim ſeptemtrionalem verticem, atque inde in diuerſa diffuſi et ſe in ſummo interſecant, et quinque parallelos in quaternas partes aequaliter diuidunt, zodiacum ita interſecantes, vt vnus eorum per arietem et libram, alter per cancrum atque capricornum meando decurrat: ſed ad auſtralem verticem non peruenire creduntur. 3) duo, qui ad numerum praedictum ſuperſunt; meridianus et horizon, non ſcribuntur in ſphaera; quia certum locum habere non poſſunt, ſed pro diuerſitate circumſpicientis habitantiſue variantur. Meridianus eſt enim, quem ſol cum ſuper hominum verticem venerit ipſum diem medium efficiendo deſignat. et, quia globoſitas terrae habitationes omnium aequales ſibi eſſe non patitur, non eadem pars coeli omnium verticem deſpicit. et ideo vnus omnibus meridianus eſſe non poterit: ſed ſingulis gentibus ſuper verticem ſuum proprius

3) *Duo qui ad numerum praedictum ſuperſunt, meridianus et horizon*] Lege rurſus ex Oxonienſi; *ſuperſunt, id eſt meridianus et horizon.* Gronov.

prius meridianus efficitur. ſimiliter ſibi horizontem facit circumſpectio ſingulorum. horizon eſt enim velut quodam circo deſignatus terminus coeli, quod ſuper terram videtur. et quia ad ipſum vere finem non poteſt humana acies peruenire; quantum quiſque oculos circumferendo conſpexerit proprium ſibi coeli quod ſuper terram eſt, terminum facit. hinc horizon, quem ſibi vniuſcuiuſque circumſcribit adſpectus, vltra trecentos et ſexaginta ſtadios longitudinem [4]) in ſe continere non poterit. centum enim et octoginta ſtadios non excedit acies contra videntis. ſed viſus cum ad hoc ſpatium venerit acceſſu deficiens in rotunditatem recurrendo curuatur. atque ita fit vt hic numerus ex vtraque parte geminatus trecentorum ſexaginta ſtadiorum ſpatium, quod intra horizontem ſuum continetur efficiat; ſemperque quantum ex huius ſpatii parte poſtera procedendo dimiſeris, tantum tibi de anteriore ſumetur: et ideo horizon ſemper quantacunque locorum tranſgreſſione mutatur. hunc autem, quem diximus, admittit adſpectum, aut in terris aequa planities, aut pelagi tranquilla libertas, qua nullam oculis obiicit offenſam. Nec te moueat quod ſaepe in longiſſimo poſitum montem videmus, aut quod ipſa coeli ſuperna ſuſpicimus. aliud eſt enim cum ſe oculis ingerit altitudo; aliud cum per planum ſe porrigit et extendit intuitus: in quo ſolo horizontis circus efficitur. Haec de circis omnibus, quibus coelum cingitur dicta ſufficiant. tractatum ad ſequentia transferamus.

4) *In ſe continere*] Membranarum altera *inter ſe*, ſed optima cum chartacco libro *intra ſe*, quod auctoris eſt. Habuimus ſupra: *Vnitas innumeras ſpecies et de ſe creat et intra ſe continet.* Et ſequitur: *quod intra horizontem ſuum continetur.* Gronov.

CAPVT XVI.

Qui fiat vt quaedam ſtellae numquam a nobis videantur, et quanta ſtellarum omnium magnitudo.

Ex quo mihi omnia contemplanti praeclara cetera et mirabilia videbantur. Erant autem hae ſtellae quas numquam ex hoc loco vidimus, et eae magnitudines omnium quas eſſe numquam ſuſpicati ſumus. ex quibus erat ea minima, quae vltima a coelo citima terris luce lucebat aliena. ſtellarum autem globi terrae magnitudinem facile vincebant. Dicendo; *Ex quo mihi omnia contemplanti*, [1]) id quod ſupra retulimus affirmat: in ipſo lacteo Scipionis et parentum per ſomnium contigiſſe conuentum. duo ſunt autem praecipua, quae in ſtellis ſe admiratum refert, aliquarum nouitatem, et omnium magnitudinem. Ac prius de nouitate, poſt de magnitudine diſſeremus. Plene et docte adiiciendo, *quas numquam ex hoc loco vidimus*, cauſam cur a nobis non videantur oſtendit. locus enim noſtrae habitationis ita poſitus eſt, vt quaedam ſtellae ex ipſo numquam poſſint videri. quia ipſa pars coeli, in qua ſunt, numquam poteſt hic habitantibus apparere. pars enim haec terrae, quae incolitur ab vniuerſis hominibus, qui nos inuicem ſcire poſſumus, ad ſeptemtrionalem verticem ſurgit: et ſphaeralis conuexitas auſtralem nobis verticem in ima demergit. cum ergo ſemper circa terram ab ortu in occaſum coeli ſphaera voluatur; vertex hic, qui ſeptemtriones habet, quoquo verſum mundana volubilitate vertatur, quoniam ſuper nos eſt, ſemper a nobis videtur ac ſemper oſtendit

Arctos Oceani metuentes aequore tingui.

Auſtralis contra, quaſi ſemel nobis pro habitationis noſtrae

1) *Id eſt quod ſupra retulimus affirmat*] Lapſus ex Stephani officina propagatus: nam verbum ſubſtantiuum neceſſario eradendum, et ſic MSS. *Gronov.*

ſtrae poſitione demerſus, nec ipſe nobis vmquam videtur, nec ſidera ſua, quibus et ipſe ſine dubio inſignitur, oſtendit. et hoc eſt quod poëta naturae ipſius conſcius dixit,

Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Maneſque profundi.

Sed cum hanc diuerſitatem coeleſtibus partibus vel ſemper vel numquam apparendi terrae globoſitas habitantibus faciat: ab eo qui in coelo eſt omne ſine dubio coelum videtur non impediente aliqua parte terrae, quae tota puncti locum pro coeli magnitudine vix obtinet. Cui ergo auſtralis verticis ſtellas numquam de terris videre contigerat, vbi circumſpectu libero ſine offenſa terreni obicis viſae ſunt, iure quaſi nouae admirationem dederunt. et quia intellexit cauſam propter quam eas numquam ante vidiſſet, ait; *erant autem hae ſtellae quas numquam ex hoc loco vidimus.* hunc locum demonſtratiue terram dicens, in qua erat dum iſta narraret. ſequitur illa diſcuſſio, quid ſit quod adiecit; *et hae magnitudines omnium, quas eſſe numquam ſuſpicati ſumus.* cur autem magnitudines, quas vidit in ſtellis, numquam homines ſuſpicati ſunt, ipſe patefecit addendo: *ſtellarum autem globi terrae magnitudinem facile vincebant.* nam quando homo, niſi quem doctrina philoſophiae ſupra hominem, imo vere hominem, fecit, ſuſpicari poteſt ſtellam vnam omni terra eſſe maiorem, cum vulgo ſingulae vix facis vnius flammam aequare poſſe videantur? ergo tunc earum vere magnitudo aſſerta credetur, ſi maiores ſingulas, quam eſt omnis terra, eſſe conſtiterit. quod hoc modo [a]) licebit recognoſcas. Punctum dixerunt eſſe geometrae quod ob incomprehenſibilem breuitatem ſui in partes diuidi

 non

a) *Licebit recognoſcas*] Vt I. Sat. 7. *Vnde quae ſciri fas eſt, Horus noſter licebit mecum recognoſcat.* Quare nec audiendi MSS. in quibus *li et*, vt ante Stephanum legebatur. *Gronov.*

non poſſit; nec ipſum pars aliqua, ſed tantummodo ſignum eſſe dicatur. phyſici, terram ad magnitudinem circi, per quem ſol voluitur, puncti modum obtinere docuerunt. Sol autem quanto minor ſit circo proprio deprehenſum eſt. manifeſtiſſimis enim dimenſionum rationibus conſtat, menſuram ſolis ducenteſimam ſextamdecimam partem habere magnitudinis circi, per quem ſol ipſe diſcurrit. cum ergo [3]) ſol ad circum pars certa ſit; terra vero ad circum ſolis punctum ſit, quod pars eſſe non poſſit: ſine cunctatione iudicii ſolem conſtat terra eſſe maiorem, ſi maior eſt pars eo, quod partis nomen nimia breuitate ſui non capit. verum ſolis circo ſuperiorum ſtellarum circos certum eſt eſſe maiores, ſi eo quod continetur, id quod continet maius eſt; cum hic ſit coeleſtium ſphaerarum ordo, vt a ſuperiore vnaquaeque inferior ambiatur. vnde et lunae ſphaeram quaſi a coelo vltimam et vicinam terrae minimam dixit; cum terra ipſa [4]) in punctum quaſi vere iam poſtrema deficiat. ſi ergo ſtellarum ſuperiorum circi, vt diximus, circo ſolis ſunt grandiores; ſingulae autem huius ſunt magnitudinis vt ad circum vnaquaeque ſuum modum partis obtineant: ſine dubio ſingulae terra ſunt ampliores, quam ad ſolis circum qui ſuperioribus minor eſt, punctum eſſe praediximus. De luna, ſi vere luce lucet aliena, ſequentia docebunt.

3) *Sol ad circum pars certa ſit*] Rectius leges ex Mss. *ad circum ſuum*. Deinde Membranae: *quod partis nomen nimia breuitate non capit.* omiſſo *ſui*. Gron.

4) *In punctum quaſi vere iam poſtrema deficiat*] Seruant ad oram libri loco *vere*, *ſphaerae*. Quaſi terram non ſphaeram dignaretur dixiſſe, ſed ſphaericum quaſi punctum. Quod non abſonum adeo fuerit. Prius tamen quis ſollicitet? *Pont.*

CAPVT

CAPVT XVII.

Coelum quamobrem ſemper et in orbem moueatur: quo ſenſu ſummus vocetur deus: et ecquid ſtellae, quas fixas vocant, ſuo etiam proprioque motu agantur.

Haec cum Scipionis obtutus non ſine admiratione percurrens ad terras vſque fluxiſſet, et illic familiarius haeſiſſet: rurſus aui monitu ad ſuperiora reuocatus eſt, ipſum a coeli exordio ſphaerarum ordinem in haec verba monſtrantis: *Nouem tibi orbibus vel potius globis connexa ſunt omnia; quorum vnus eſt coeleſtis extimus, qui reliquos omnes complectitur, ſummus ipſe deus arcens et continens ceteros, in quo ſunt infixi illi qui voluuntur ſtellarum curſus ſempiterni: huic ſubiecti ſunt ſeptem, qui verſantur retro contrario motu atque coelum, e quibus vnum globum poſſidet illa, quam in terris Saturniam nominant. deinde eſt hominum generi proſperus et ſalutaris ille fulgor qui dicitur Iouis; tum rutilus horribiliſque terris, quem Martium dicitis. deinde ſubter mediam fere regionem ſol obtinet, dux et princeps et moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio. tanta magnitudine vt cuncta ſua luce luſtret et compleat. hunc vt comites conſequuntur Veneris alter; alter Mercurii curſus: infimoque orbe luna radiis ſolis accenſa conuertitur. infra autem eam nihil eſt niſi mortale et caducum, praeter animos munere deorum hominum generi datos: ſupra lunam ſunt aeterna omnia. nam ea, quae eſt media et nona tellus, neque mouetur et infima eſt, et in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera.* Totius mundi a ſummo in imum diligens in hunc locum collecta deſcriptio eſt; et integrum quoddam vniuerſitatis corpus effingitur, quod quidam τὸ πᾶν, id eſt, omne, dixerunt. vnde et hic dicit: *connexa ſunt omnia.* Vergilius vero magnum corpus vocauit:

Et magno ſe corpore miſcet.

Hoc autem loco Cicero rerum quaerendarum iactis ſeminibus, multa nobis excolenda legauit. de ſeptem ſubiectis globis ait; *qui verſantur retro contrario motu atque coelum.* quod cum dicit; admonet, vt quaeramus, ſi verſatur coelum: et ſi illi ſeptem et verſantur et contrario motu mouentur; aut ſi hunc eſſe ſphaerarum ordinem quem Cicero refert, Platonica conſentit auctoritas; et, ſi vere ſubiectae ſunt: quo pacto ſtellae earum omnium zodiacum luſtrare dicantur, cum zodiacus et vnus et in ſummo coelo ſit: quaeue ratio in vno Zodiaco aliarum curſus breuiores aliarum faciat longiores. haec enim omnia in exponendo earum ordine neceſſe eſt aſſerantur. et poſtremo, qua ratione in terram ferantur, ſicut ait, *omnia nutu ſuo pondera.* Verſari coelum mundanae animae natura et vis et ratio docet. cuius aeternitas in motu eſt; quia numquam motus relinquit, quod vita non deſerit: nec ab eo vita diſcedit, in quo viget ſemper agitatus. igitur et coeleſte corpus, quod mundi anima futurum ſibi immortalitatis particeps fabricata eſt, ne vmquam viuendo deficiat, ſemper in motu eſt et ſtare neſcit: quia nec ipſa ſtat anima qua impellitur. nam cum animae, quae incorporea eſt, eſſentia ſit in motu; primum autem omnium coeli corpus anima fabricata ſit: ſine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migrauit. cuius vis integra et incorrupta non deſerit, quod primum coepit mouere. ideo vero coeli motus neceſſario volubilis eſt; quia cum ſemper moueri neceſſe ſit; vltra autem locus nullus ſit quo ſe tendat acceſſio; continuatione perpetuae in ſe reditionis agitatur. ergo in quo poteſt vel habet, currit, et accedere eius reuolui eſt: quia ſphaerae ſpatia et loca complectentis omnia vnus eſt curſus, rotari. ſed et ſic animam ſequi ſemper videtur; quae in ipſa vniuerſitate

tate diſcurrit. Dicemus ergo quod eam numquam reperiat, ſi ſemper hanc ſequitur. imo ſemper eam reperit; quia vbique tota, vbique perfecta eſt. cur ergo ſi quam quaerit reperit, non quieſcit? quia et illa requietis eſt inſcia. ſtaret enim ſi vſquam ſtantem animam reperiret. cum vero illa, ad cuius appetentiam trahitur, ſemper in vniuerſa ſe fundat; ſemper et corpus ſe in ipſam et per ipſam retorquet. haec de coeleſtis volubilitatis arcano pauca de multis Plotino auctore reperta ſufficiant. Quod autem hunc iſtum extimum globum, qui ita voluitur, ſummum deum vocauit; non ita accipiendum eſt, vt ipſe prima cauſa et deus ille omnipotentiſſimus exiſtimetur: cum globus ipſe, quod coelum eſt, animae ſit fabrica; anima ex mente proceſſerit; mens ex deo, qui vere ſummus eſt, procreata ſit. ſed ſummum quidem dixit ad ceterorum ordinem, qui ſubiecti ſunt: vnde mox ſubiecit; *arcens et continens ceteros.* deum vero quod non modo immortale animal ac diuinum ſit, plenum inclytae ex illa puriſſima mente rationis; ſed quod et virtutes omnes, quae illam primae omnipotentiam ſummitatis ſequuntur, aut ipſe faciat aut ipſe contineat, ipſum denique Iouem veteres vocauerunt, et apud theologos Iupiter eſt mundi anima. hinc illud eſt;

Ab Ioue principium Muſae. Iouis omnia plena.

quod de Arato poëtae alii mutuati ſunt, qui de ſideribus locuturus a coelo, in quo ſunt ſidera, exordium ſumendum eſſe decernens, [1]) ab Ioue incipiendum eſſe memorauit. hinc Iuno et ſoror eius et coniunx vocatur. eſt autem Iuno aër: et dicitur ſoror; quia iſdem ſeminibus, quibus coelum, etiam aër eſt procreatus: coniunx; quia aër ſubiectus eſt coelo. his illud adiiciendum eſt; quod praeter duo lumina et ſtellas quinque, quae appellantur vagae, relin-

1) *Ab Ioue incipiendum*] Ἐκ Διὸς ἀρχόμεσθα. Quo principio et in Ptolemaeo Theocritus eſt vſus. *Camerarius.*

reliquas omnes alii infixas coelo, nec niſi cum coelo moueri; alii, quorum aſſertio vero propior eſt, has quoque dixerunt ſuo motu, praeter quod cum coeli conuerſione feruntur, accedere: ſed propter immenſitatem extimi globi excedentia credibilem numerum ſecula in vna eas curſus ſui ambitione conſumere; et ideo nullum earum motum ab homine ſentiri: cum non ſufficiat humanae vitae ſpatium ad breue ſaltem punctum tam tardae acceſſionis deprehendendum. hinc Tullius nullius ſectae inſcius veteribus approbatae ſimul attigit vtramque ſententiam dicendo: *in quo ſunt infixi illi qui voluuntur ſtellarum curſus ſempiterni.* nam et infixos dixit, et curſus habere non tacuit.

CAPVT XVIII.

Stellas errantes contrario quam coelum motu verſari.

Nunc vtrum illi ſeptem globi, qui ſubiecti ſunt, contrario, vt ait, quam coelum vertitur, motu ferantur, argumentis ad verum ducentibus requiramus. Solem ac lunam et ſtellas quinque quibus ab errore nomen eſt, praeter quod ſecum trahit ab ortu in occaſum coeli diurna conuerſio, ipſa ſuo motu in orientem ab occidente procedere non ſolum [1]) litterarum profanis, ſed multis quoque doctrina initiatis, abhorrere a fide ac monſtro ſimile iudicatum eſt: ſed apud preſſius intuentes ita verum eſſe conſtabit, vt non ſolum mente concipi, ſed oculis quoque ipſis poſſit probari. tamen vt nobis de hoc ſit cum pertinaciter negante tractatus, age, quisquis tibi hoc liquere diſſimulas, ſimul omnia quae vel contentio ſibi fingit detractans fidem, vel quae ipſa veritas ſuggerit

1) *Literarum profanis*] Ita Minutius in Octauio ſuo: *Audere quosdam et hos ſtudiorum rudes, literarum profanos, expertes artium niſi ſordidarum, certum aliquid de ſumma rerum et maieſtate decernere.* Gronov.

gerit in diuiſionis membra mittamus. Has erraticas cum luminibus duobus aut infixas coelo, vt alia ſidera, nullumque ſui motum noſtris oculis indicare, ſed ferri mundanae conuerſionis impetu, aut moueri ſua quoque acceſſione dicemus. rurſus, ſi mouentur: aut coeli viam ſequuntur ab ortu in occaſum et communi et ſuo motu meantes; aut contrario receſſu in orientem ab occidentis parte verſantur. praeter haec, vt opinor, nihil poteſt vel eſſe vel fingi. nunc videamus quid ex his poterit verum probari. Si infixae eſſent: numquam ab eadem ſtatione diſcederent; ſed in iſdem locis ſemper, vt aliae, viderentur. ecce enim de infixis vergiliae nec a ſui vmquam ſe copulatione diſpergunt; nec hyadas, quae vicinae ſunt, deſerunt; aut Orionis proximam regionem relinquunt, ſeptemtrionum quoque compago non ſoluitur. anguis qui inter eos labitur ſemel circumfuſum non mutat amplexum. hae vero modo in hac modo in illa coeli regione viſuntur. et ſaepe cum in vnum locum duae pluresſue conuenerint, et a loco tamen in quo ſimul viſae ſunt et a ſe poſtea ſeparantur. ex hoc eas non eſſe coelo infixas oculis quoque approbantibus conſtat. igitur mouentur. nec negare hoc quiſquam poterit, quod viſus affirmat. quaerendum eſt ergo vtrum ab ortu in occaſum an in contrarium motu proprio reuoluantur. ſed et hoc quaerentibus nobis non ſolum manifeſtiſſima ratio ſed viſus quoque ipſe monſtrabit. 2) conſideremus enim ſingulorum ordinem, quibus zodiacum diuiſum vel diſtinctum videmus, et ab vno ſigno quolibet ordinis eius ſumamus exordium. Cum aries exoritur, poſt ipſum taurus emergit: hunc gemini ſequuntur, hos cancer, et per ordinem reliqua ſigna. ſi iſtae ergo in occidentem ab oriente procederent: non ab ariete in taurum, qui retro locatus eſt; nec a tauro in geminos ſignum

2) *Conſideremus enim ſingulorum ordinem, quibus*] Nonne res ipſa ſcribi poſtulet? *ſignorum ordinem.* Nam et ſequitur continuo, *et ab vno ſigno quolibet*, etc. *Pontan.*

ſignum poſterius voluerentur: ſed a geminis in taurum, et a tauro in arietem recta et mundanae volubilitatis conſona acceſſione prodirent. cum vero a primo in ſignum ſecundum, a ſecundo ad tertium, et inde ad reliqua, quae poſteriora ſunt, reuoluantur; ſigna autem infixa coelo ferantur: ſine dubio conſtat, has ſtellas non cum coelo ſed contra coelum moueri. hoc vt plene liqueat, adſtruamus de lunae curſu, qui et claritate ſui et velocitate notabilior eſt. Luna, poſtquam a ſole diſcedens nouata eſt, ſecundo fere die circa occaſum videtur, et quaſi vicina ſoli quem nuper reliquit. poſtquam ille demerſus eſt; ipſa coeli marginem tenet antecedenti ſuperoccidens. tertio die tardius occidit quam ſecundo; et ita quotidie longius ab occaſu recedit, vt ſeptimo die circa ſolis occaſum in medio coelo ipſa videatur: poſt alios vero ſeptem, cum ille mergit, haec oritur: adeo media parte menſis dimidium coelum, id eſt, vnum hemiſphaerium, ab occaſu in orientem recedendo metitur. rurſus poſt ſeptem alios circa ſolis occaſum latentis hemiſphaerii verticem tenet. et huius rei indicium eſt, quod medio noctis exoritur: poſtremo totidem diebus exemptis ſolem denuo comprehendit, et vicinus videtur ortus amborum, quamdiu ſoli ſuccedens rurſus nouetur, et rurſus recedens paulatim ſemper in orientem regrediendo relinquat occaſum. Sol quoque ipſe non aliter quam ab occaſu in orientem mouetur; et, licet tardius receſſum ſuum quam luna conficiat (quippe qui tanto tempore [3]) ſignum vnum emetiatur, quanto totum zodiacum luna diſcurrit) manifeſta tamen et ſubiecta oculis motus ſui praeſtat indicia. hunc enim in ariete eſſe ponamus. quod, quia aequinoctiale ſignum eſt, pares horas ſomni et diei facit. in hoc ſigno cum occidit; libram, id eſt, ſcorpii chelas mox oriri videmus: et apparet taurus vicinus occaſui. nam et vergilias

3) *Signum vnum emetiatur*] Libri vetuſti *vnumquodque*. Gronov.

gilias et hyadas partes tauri clariores non multo poſt ſole mergente videmus. ſequenti menſe ſol in ſignum poſterius, id eſt, in taurum recedit: et ita fit, vt neque vergiliae neque alia pars tauri illo menſe videatur. ſignum enim, quod cum ſole oritur et cum ſole occidit, ſemper occulitur. adeo vt et vicina aſtra ſolis propinquitate celentur. nam et canis tunc, quia vicinus tauro eſt, non videtur tectus lucis propinquitate. et hoc eſt quod Vergilius ait;

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, et aduerſo cedens canis occidit aſtro.

non enim vult intelligi tauro oriente cum ſole, mox in occaſum ferri canem, qui proximus tauro eſt; ſed occidere eum dixit tauro geſtante ſolem: quia tunc incipit non videri ſole vicino. tunc tamen occidente ſole libra adeo ſuperior inuenitur; vt totus ſcorpius ortus appareat: gemini vero vicini tunc videntur occaſui. rurſus, poſt tauri menſem gemini non videntur; quod in eos ſolem migraſſe ſignificat. poſt geminos recedit in cancrum: et tunc, cum occidit, mox libra in medio coelo videtur. adeo conſtat ſolem tribus ſignis peractis, id eſt, ariete et tauro et geminis, ad medietatem hemiſphaerii receſſiſſe. denique, poſt tres menſes ſequentes, tribus ſignis quae ſequuntur emenſis, cancrum dico, leonem et virginem, inuenitur in libra, quae rurſus aequat noctem diei, et, dum in ipſo ſigno occidit, mox oritur aries, in quo ſol ante ſex menſes occidere ſolebat. ideo autem occaſum magis eius quam ortum eligimus proponendum; quia ſigna poſteriora poſt occaſum videntur, et, dum ad haec quae ſole mergente videri ſolent, ſolem redire monſtramus, ſine dubio eum contrario motu recedere, quam coelum mouetur, oſtendimus. Haec autem, quae de ſole et luna diximus, etiam quinque ſtellarum receſſum aſſignare ſufficient. pari enim ratione in poſteriora ſigna

migrando ſemper mundanae volubilitati contraria receſſione verſantur.

CAPVT XIX.

Quem Cicero et quem Plato Soli inter errantes ſtellas aſſignauerint ordinem: cur luna lumen ſuum mutuetur a ſole, ſicque luceat vt tamen non calefaciat. dehinc cur ſol non abſolute ſed fere medius inter planetas eſſe dicatur. unde ſideribus nomina: et cur ſtellarum errantium aliae aduerſae nobis ſint, aliae proſperae.

His aſſertis de ſphaerarum ordine pauca dicenda ſunt. in quo diſſentire a Platone Cicero videri poteſt: cum hic ſolis ſphaeram quartam de ſeptem, id eſt, in medio, locatam dicat. Plato a luna ſurſum ſecundam, hoc eſt, inter ſeptem a ſummo locum ſextum tenere commemoret. Ciceroni Archimedes et Chaldaeorum ratio conſentit. Plato Aegyptios omnium philoſophiae diſciplinarum parentes ſecutus eſt, qui ita ſolem inter lunam et Mercurium locatum volunt, [1]) vt ratione tamen deprehenderint et edixerint, cur a nonnullis ſol ſupra Mercurium ſupraque Venerem eſſe credatur. nam nec illi, qui ita aeſtimant, a ſpecie veri procul aberrant. opinionem vero iſtius permutationis huiuſmodi ratio perſuaſit. A Saturni ſphaera, quae eſt pri-

1) *Vt ratione tamen deprehenderint et edixerint*] Animo meo poſtrema hic vocula ſpuria ſit. Suggerit ad marginem Lugdunenſis: *elicuerint*. Fallor? aut ſcripſit Aurelius. *delicuerint*, quod nos *delicauerint* aut *declarauerint* dixiſſemus. Nonius: *Delica eſt aperi vel explana*. Titinnius, *Quid iſtuc eſt? aut quid iſtic ſibi vult ſermo, mater delica*. Pont. Non parua lectionis in Mss. eſt varietas: ſed antiquiſſimus: *vt rationem tamen et deprehenderint et edixerint*. Quod forte verum eſt: nam et lib. 2. cap. vlt. *Poſtquam quanta et quam diuina praemia virtutibus debeantur*, *edixit*. Suſpicor tamen fuiſſe olim, *et ediderint*. Eſt enim interdum *edere* id ipſum, quod et *prodere* dicunt et diuulgare. Cicero 3. de legibus: *apud eoſdem, qui magiſtratu abierint, edant et exponant, quid in magiſtratu geſſerint*. Gronov.

prima de ſeptem, vſque ad ſphaeram Iouis a ſummo ſecundam, interiecti ſpatii tanta diſtantia eſt, vt zodiaci ambitum ſuperior triginta annis, duodecim vero annis ſubiecta conficiat. rurſus tantum a Ioue ſphaera Martis recedit, vt eundem curſum biennio peragat. Venus autem tanto eſt regione Martis inferior, vt ei annus ſatis ſit [2]) ad zodiacum peragrandum. iam vero ita Veneri proxima eſt ſtella Mercurii, et Mercurio ſol propinquus; vt hi tres coelum ſuum pari temporis ſpatio, id eſt, anno, plus minuſue circumeant. igitur et Cicero hos duos curſus comites ſolis vocauit, quia in ſpatio pari longe a ſe numquam recedunt. luna autem tantum ab his deorſum recedit, vt quod illi anno, viginti octo diebus ipſa conficiat, ideo neque de trium ſuperiorum ordine, quem manifeſte clareque diſtinguit immenſa diſtantia, neque de lunae regione, quae ab omnibus multum receſſit, inter veteres aliqua fuit diſſenſio. horum vero trium ſibi proximorum Veneris, Mercurii et Solis ordinem vicinia confudit; ſed apud alios. nam Aegyptiorum ſollertiam ratio non fugit: quae talis eſt. [3]) Circulus, per quem ſol diſcurrit, a Mer-

2) *Ad zodiacum peragrandum*] Conſueta Aſtrologis et Arateorum ſcholiaſtae et infra noſtro quoque loquendi ratio. Sed non fuerat hoc loco expellenda vetus ſcriptura, quae apparet in ſcriptis *ad Zodiacum peragendum*, quae melior eſt. Sic cap. praeced. *Solem tribus ſignis peractis* etc. hoc eſt, emenſis. Quintilianus decl. 1. *Nec tota tibi penatium ſacra peragenda ſunt.* et Ouidius illic a patre meo adductus: *Cum ſol duodena peregit Signa.* Infra quoque non male ſcripti, *ideo et Cicero.* Item, *luna a. t. ab his deorſum receſſit.* Gronov.

3) *Circulus per quem Sol diſcurrit, a Mercurii circulo*] Reſpexit ingenioſiſſimus ſeculi ſui Nicolaus Copernicus: *Qua propter*, inquit, *minime contemnendum arbitror, quod M. Capella, qui Encyclopaedian ſcripſit, et quidam alii Latinorum percalluerunt. Exiſtimant enim, quod Venus et Mercurius circumerrant Solem in medio exiſtentem, et eam ob cauſam ab illo non vlterius digredi putant, quam ſuorum connexitas orbium patiatur, quoniam terram non ambiunt vt caeteri, ſed abſidas conuerſas habent.* Quam deinde ſolertiam aemulus Clariſſimus ille Danorum et aeui noſtri Atlas, vir inluſtris Tycho Brahe, non Soli Coelove, vt Torinenſis ille torpentem quietem, ſed naturae eorum, quae vt anima noſtra in motu ſemper, conuenientiſſimum habitum tribuit, aſſimilem plane Aegyptiorum huic, vti noſter ſentit; vt Capella, Pytha-

Mercurii circulo vt inferior ambitur, illum quoque ſuperior circulus Veneris includit: atque ita fit vt hae duae ſtellae, cum per ſuperiores circulorum ſuorum vertices currunt, intelligantur ſupra ſolem locatae: cum vero per inferiora commeant circulorum; ſol eis ſuperior aeſtimetur. Illis ergo qui ſphaeras earum ſub ſole dixerunt, hoc viſum eſt ex illo ſtellarum curſu qui nonnumquam, vt diximus, videtur inferior; qui et vere notabilior eſt, quia tunc liberius apparet. nam cum ſuperiora tenent, magis radiis occuluntur. et ideo perſuaſio iſta conualuit; et ab omnibus paene hic ordo in vſum receptus eſt: perſpicacior tamen obſeruatio meliorem ordinem deprehendit, quem praeter indaginem viſus haec quoque ratio commendat; quod lunam, quae luce propria caret et de ſole mutuatur, neceſſe eſt fonti luminis ſui eſſe ſubiectam. haec enim ratio facit lunam non habere lumen proprium, ceteras omnes ſtellas lucere ſuo, quod illae ſupra ſolem locatae in ipſo puriſſimo aethere ſunt, in quo omne, quicquid eſt, lux naturalis et ſua eſt: quae tota cum igne ſuo ita ſphaerae ſolis incumbit, vt coeli zonae, quae procul a ſole ſunt, perpetuo frigore oppreſſae ſint, ſicut infra oſtendetur. luna vero, quia ſola ipſa ſub ſole eſt et caducorum iam regioni luce ſua carenti proxima, 4) lucem niſi de ſuperpoſito ſole, cui reſplendet, habere non potuit. 5) denique quia totius mundi ima pars terra eſt; aetheris autem ima pars luna eſt; lunam quoque terram ſed aetheream vocauerunt; immo-

thagorae inuento. Tychonianas vero hypotheſes ipſas, coeleſti ingenio et cura elaboratas (quod nos, dum in inſula Ponti Danici Venuſia iucundiſſime cum eo degimus penitius didicimus) agnoſcet aliquando nec mirabitur ſatis noſtra aut poſtera aetas. *Pontan.*

4) *Lucem niſi de ſuperpoſito Sole, cui reſplendet*] Malim, *de ſuper oppoſito.* Dixit iam ante, *Sic enim euenit, vt aut Lunae contra Solem poſitae ad mutuandum ab eo ſolitum lumen.* Idem.

5) *Denique quia totius mundi vna pars terra eſt; aetheris autem vna pars luna eſt*] Legendum omnino cum Modio, *ima pars terra eſt.* item; *ima pars luna eſt:* vtrobique inquam *ima* pro *vna* reponendo. *Idem.*

immobilis tamen, vt terra, eſſe non potuit, quia in ſphaera, quae voluitur, nihil manet immobile praeter centrum. mundanae autem ſphaerae terra centrum eſt; ideo ſola immobilis perſeuerat. Rurſus terra accepto ſolis lumine clareſcit tantummodo, non relucet; luna ſpeculi inſtar, lumen quo illuſtratur emittit: quia illa aëris et aquae, quae per ſe concreta et denſa ſunt, faex habetur, et ideo extrema vaſtitate denſata eſt, nec vltra ſuperficiem quauis luce penetratur: haec licet et ipſa finis eſt, ſed liquidiſſimae lucis et ignis aetherei, ideo quamvis denſius corpus ſit quam cetera coeleſtia, vt multo tamen terreno purius, ſit acceptae luci penetrabilis adeo, vt eam de ſe rurſus emittat, nullum tamen ad nos perferentem ſenſum caloris, quia lucis radius, cum ad nos de origine ſua, id eſt, de ſole peruenit, naturam ſecum ignis de quo naſcitur deuehit: cum vero in lunae corpus infunditur et inde reſplendet, ſolam refundit claritudinem non calorem. nam et ſpeculum, cum ſplendorem de ſe vi oppoſiti eminus ignis emittit, ſolam ignis ſimilitudinem carentem ſenſu caloris oſtendit. Quem ſoli ordinem Plato dederit vel eius auctores, quoſue Cicero ſecutus quartum locum globo eius aſſignauerit, vel quae ratio perſuaſionem huius diuerſitatis induxerit, et cur dixerit Tullius, *infimoque orbi luna radiis ſolis accenſa conuertitur,* ſatis dictum eſt. ſed his hoc adiiciendum eſt, cur Cicero, cum quartum de ſeptem ſolem velit, quartus autem inter ſeptem non fere medius ſed omnimodo medius et ſit et habeatur, non abrupte medium ſolem ſed fere medium dixerit his verbis: *deinde ſubter mediam fere regionem ſol obtinet.* ſed non vacat [6]) adiectio, quam haec pronunciatio temperat. nam ſol

6) ***Adiectio, quam haec pronuntiatio temperat***] Certe pronunciatio haec non temperat adiectionem, hoc eſt, particulam *fere*, ſed ipſi particulae ineſt vis pronuntiationem iſtam temperandi, ne praeciſe et, vt ait, auctor, abrupte medius Sol pronuncietur. Itaque relicto Stephano

ſol quartum locum obtinens mediam regionem tenebit numero, ſpatio non tenebit. ſi inter ternos enim ſummos etimos locatur, ſine dubio medius eſt numero: ſed totius ſpatii, quod ſeptem ſphaerae occupant, dimenſione perſpecta, regio ſolis non inuenitur in medio ſpatio locata; quia magis a ſummo ipſe quam ab ipſo receſſit ima poſtremitas, quod ſine vlla diſceptationis ambage compendioſa probabit aſſertio. Saturni ſtella, quae ſumma eſt, Zodiacum triginta annis peragrat; ſol medius anno vno; luna vltima vno menſe non integro. tantum ergo intereſt inter ſolem et Saturnum, quantum inter vnum et triginta; tantum inter lunam ſolemque, quantum inter duodecim et vnum. Ex his apparet totius a ſummo in imum ſpatii certam ex media parte diuiſionem ſolis regione non fieri. ſed quia hic de numero loquebatur, in quo vere qui quartus, et medius eſt; ideo pronunciauit quidem medium, ſed, propter latentem ſpatiorum diuiſionem, verbum quo hanc definitionem temperaret adiecit. Notandum, quod eſſe ſtellam Saturni et alteram Iouis, Martis aliam, non naturae conſtitutio, ſed 7) humana perſuaſio eſt; quae *ſtellis numeros et nomina fecit.* non enim ait illam, quae Saturnia eſt, ſed *quam in terris Saturniam nominant;* et, *ille fulgor qui dicitur Iouis*, et, *quem Martium dicitis.* adeo expreſſit in ſingulis nomina haec 8) non eſſe inuenta naturae, ſed hominum commenta ſigni-

phano ſequamur potius veteres editos et ſcriptos, in quibus eſt: *adiectio fere* (hoc ex Mss. addo, nam in editis omiſſum), *qua haec pronuntiatio temperatur.* Et eodem modo poſtea reponendum, *ſed propter ſpatiorum dimenſionem adiecit verbum fere, quo hanc definitionem temperat.* Hic namque ordo ab iiſdem exhibetur, omiſſo *τῷ latentem* et *dimenſionem* non *diuiſionem*, tum adiecta particula. *Gronov.*

7) *Humana perſuaſio eſt; quae ſtellis numeros et nomina fecit*] Plenus fere verſiculus eſt, et Senecae quoque annotatus lib. 7. Natural. Quaeſtionum cap. 25. *Nondum ſunt*, inquit, *anni mille quingenti, ex quo Graecia.*

- - *ſtellis numeros et nomina fecit.*

Eſtque Virgilii lib. I. Georg. ſub initium: *Nauita dum ſtellis*, etc. *Pont.*

8) *Non eſſe inuenta naturae*] Totum locum ita referunt Mss. *Non eſſe*

gnificationi diſtinctionis accommoda. Quod vero fulgorem Iouis humano generi proſperum et ſalutarem, contra Martis rutilum et terribilem terris vocauit; alterum tractum eſt ex ſtellarum colore (nam fulget Iouis, rutilat Martis) alterum ex tractatu eorum, qui de his ſtellis ad hominum vitam manare volunt aduerſa vel proſpera. nam plerumque de Martis ſtella terribilia, de Iouis ſalutaria euenire definiunt. cauſam ſi quis forte altius quaerat, [9]) vnde diuinis maliuolentia, vt ſtella malefica eſſe dicatur (ſicut de Martis et Saturni ſtellis exiſtimatur) aut cur notabilior benignitas Iouis et Veneris inter genethliacos habeatur, cum ſit diuinorum vna natura; in medium proferam rationem apud vnum omnino, quod ſciam, lectam. nam Ptolemaeus in libris tribus, quos de harmonia compoſuit, patefecit cauſam quam breuiter explicabo. [10]) Certi ſunt numeri, per quos inter omnia, quae ſibi conueniunt iunguntur et aptantur, fit iugabilis competentia; nec quicquam poteſt alteri niſi per hos numeros conuenire. [11]) ſunt autem epitritus, hemiolius, epogdous, duplaris, triplaris, quadruplus. quae hoc loco interim quaſi nomina numerorum accipias volo. in ſequentibus vero, dum de harmonia coeli loquemur, quid ſint hi numeri, quidue poſſint opportunius aperiemus. modo hoc noſſe ſufficiat, quia ſine his numeris nulla colligatio, nulla poteſt eſſe concordia. vitam vero noſtram praecipue ſol et luna moderantur. nam cum ſint caducorum corporum haec duo propria, ſentire vel creſcere;

 αἰσθη-

eſſe inuenta ex natura, ſed hominum commento ſignif. diſt. *accommodata.* Gronov.

9) *Vnde diuinis maleuolentia*] Mss. adiuunt ſine haeſitatione *adſcribatur*, nec reprobandum puto. Et iidem *genealogos* pro *genethliacos.* Gronov.

10) *Certi ſunt numeri*] Ratio Macrobii poſcit, vt ſcribamus cum Mss. *Certi ſunt, inquit, numeri.* Et deinde *quae ſibi conuenienter iunguntur*, multo melius. *Gronov.*

11) *Sunt autem epitritus*] Reſoribo cum antiquis. *Sunt autem hi epitritus*, etc. Plane vt libro II. cap. 1. *Numerorum pauci inuenti ſunt, qui ſibi ad efficiendam muſicam conuenirent. Sunt autem hi ſex omnes a epitritus*, etc. Gron.

αἰσθητικὸν, id eſt, ſentiendi natura, de ſole; φυτικὸν autem, id eſt, creſcendi natura, de lunari ad nos globoſitate perueniunt. ſic vtriuſque luminis beneficio haec nobis conſtat vita, qua fruimur. Conuerſatio tamen noſtra et prouentus actuum tam ad ipſa duo lumina, quam ad quinque vagas ſtellas refertur. ſed harum ſtellarum alias interuentus numerorum, quorum ſupra fecimus mentionem, cum luminibus bene iungit ac ſociat; alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. ergo Veneriá et Iovialis ſtella per hos numeros lumini vtrique ſociantur: ſed Iouialis ſoli per omnes, lunae vero per plures, et Veneria lunae per omnes, ſoli per plures numeros aggregatur. Hinc, licet vtraque benefica credatur, Iouis tamen ſtella cum ſole accommodatior eſt, et Veneria cum luna: atque ideo vitae noſtrae magis commodant, quaſi luminibus vitae noſtrae auctoribus numerorum ratione concordes. Saturni autem Martiſque ſtellae ita non habent cum luminibus competentiam, vt tamen aliqua vel extrema numerorum linea Saturnus ad ſolem, Mars aſpiciat ad lunam. ideo minus commodi vitae humanae exiſtimantur, quaſi cum vitae auctoribus apta numerorum ratione non iuncti. cur tamen et ipſi nonnumquam opes vel claritatem hominibus praeſtare credantur, ad alterum debet pertinere tractatum: quia hic ſufficit aperuiſſe rationem, cur alia terribilis, alia ſalutaris exiſtimetur. Et Plotinus quidem in libro qui inſcribitur, *Si faciunt aſtra*, pronunciat nihil vi vel poteſtate eorum hominibus euenire; ſed ea quae decreti neceſſitas in ſingulos ſancit, ita per horum ſeptem tranſitum ſtatione receſſuue monſtrari, vt aues ſeu praeteruolando ſeu ſtando futura pennis vel voce ſignificant neſcientes: ſic quoque tamen iure vocabitur hic ſalutaris, ille terribilis; cum per hunc proſpera, per illum ſignificentur incommoda.

CAPVT

CAPVT XX.

De diuerſis nominibus Solis, deque eiuſdem magnitudine.

In his autem tot nominibus, quae de ſole dicuntur, non fruſtra nec ad laudis pompam laſciuit oratio: ſed [1]) res vere vocabulis exprimitur. *Dux et princeps*, ait, *et moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio.* Plato in Timaeo, cum de octo ſphaeris loqueretur, ſic ait: Vt autem per ipſos octo circuitus celeritatis et tarditatis certa menſura et ſit et noſcatur; deus in ambitu ſupra terram [2]) ſecundum lumen accendit, quod nunc ſolem vocamus. Vides vt haec definitio vult eſſe omnium ſphaerarum lumen in ſole. ſed Cicero ſciens etiam ceteras ſtellas habere lumen ſuum, ſolamque lunam, vt ſaepe iam diximus, [3]) proprio carere; obſcuritatem definitionis huius liquidius abſoluens et oſtendens in ſole maximum lumen eſſe, non ſolum ait, *dux et princeps et moderator luminum reliquorum* (adeo et ceteras ſtellas ſcit eſſe lumina,) ſed hunc ducem et principem, quem Heraclitus fontem coeleſtis lucis appellat. dux ergo eſt, quia

 omnes

1) *Res vere vocabulis exprimitur*] Vera ſcriptura eſt: *ſed res verae vocabulis exprimuntur.* Gronov.

2) *Secundum lumen accendit*] At vero ſi omnium ſphaerarum lumen eſſe in Sole dixit Plato, iam vnum tantum lumen agnoſcere videtur, vt ſecundum lumen eſſe non poſſit. Vitium ſcripturae agnoſco, et reſcribo: *Deus in ambitu ſupra terram ſecundo lumen accendit.* Eo enim loco Plato ſolem collocabat, a luna ſurſum ſecundam dicens, vt inquit Macrobius cap. 19. Et de hac emendatione dubitare non poteſt, qui Platonem conſuluerit, cuius verba, vt opinio mea clareſcat, adſcribam. ἵνα δὲ ἔῃ μέτρον ἐναργές τι πρὸς ἄλληλα βραδύτητι καὶ τάχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀκτὼ φορὰς πορεύοιτο, φῶς ὁ θεὸς ἀνῆψεν ἐν τῇ πρὸς γῆν δευτέρᾳ τῶν περιόδων, ὃ δὴ νῦν κεκλήκαμεν Ἥλιον. Ecce verbotenus a Macrobio expreſſum Platonem. Video nunc iam aliis hanc lectionem obſeruatam, et ab iis ac Camerario ad marginem appoſitam: eoque magis neglectam poſtea miror. *Gronov.*

3) *Proprio carere*] Vetuſti additum habent *lumine*, quod non videtur ab Aurelii ſimplicitate alienum. Poſt paulo legas neceſſe eſt, *non ſolum ait*, dux, *ſed* et princeps et moderator lum. reliquorum. *A deo et cet. ſtellas ſcit eſſe lumina, ſed hunc*, etc. *Gronov.*

omnes luminis maieſtate praecedit. princeps; quia ita eminet, vt propterea quod talis ſolus appareat ſol vocetur; moderator reliquorum dicitur, quia ipſe curſus eorum recurſuſque certa definitione ſpatii moderatur. nam certa ſpatii definitio eſt, ad quam cum vnaquaeque erratica ſtella recedens a ſole peruenerit, tamquam vltra prohibeatur accedere, agi retro videtur, et rurſus cum certam partem recedendo contigerit, ad directi curſus conſueta reuocatur. ita ſolis vis et poteſtas motus reliquorum luminum conſtituta dimenſione moderatur. mens mundi ita appellatur [4]) vt phyſici eum cor coeli vocauerunt. inde nimirum; quod omnia, [5]) quae ſtatuta ratione per coelum fieri videmus, diem noctemque et migrantes inter vtrumque prolixitatis breuitatiſque vices et certis temporibus aequam vtriuſque menſuram, dein veris clementem teporem, torridum cancri ac leonis aeſtum, mollitiem autumnalis aurae, vim frigoris inter vtramque temperiem, omnia haec ſolis curſus et ratio diſpenſat. iure ergo cor coeli dicitur, per quem fiunt omnia quae diuina ratione fieri videmus. Eſt et haec cauſa, propter quam iure cor coeli vocetur; quod natura ignis ſemper in motu perpetuoque agitatu eſt. Solem autem ignis aetherei fontem dictum eſſe retulimus. hoc eſt ergo ſol in aethere, quod in animali cor: cuius iſta natura eſt, ne vmquam ceſſet a motu; aut breuis eius quocumque caſu ab agitatione ceſſatio mox animal interimat. haec de eo quod ſolem mundi mentem vocauit. Cur vero et temperatio mundi dictus ſit, ratio in aperto eſt. ita enim non ſolum terram ſed ipſum quoque [6]) coelum, quod vere mundus vocatur,

4) *Vt Phyſici eum cor coeli vocauerunt*] Membrana vtraque *vocarent*. Igitur lege *vocarunt*. Gronov.

5) *Quae ſtatuta ratione*] *Quae ſtata ratione* erat in membranis. Pontan.

6) *Coelum, quod vere mundus vocatur*] II. 1. *Ideo et annus mundanus dicitur, quia mundus proprie coelum vocatur*. I. Sat. 9. *Alii* Ianum *mundum, id eſt, coelum eſſe voluerunt*. Ibidem cap. 18. *Quia ſolem mundi mentem eſſe dixerunt; mundus autem vocatur coelum*. Gronov.

tur, temperari a ſole certiſſimum eſt, vt extremitates eius, quae a via ſolis longiſſime receſſerunt, omni careant beneficio caloris, et vna frigoris perpetuitate torpeſcant. quod ſequentibus apertius explicabitur. Reſtat vt et de magnitudine eius [7]) quam veriſſima praedicatione, pauca et non praetereunda dicamus. Phyſici hoc maxime conſequi in omni circa magnitudinem ſolis inquiſitione voluerunt, quanto maior eſſe poſſit quam terrae. et Eratoſthenes in libris dimenſionum ſic ait: Menſura terrae ſepties et vicies multiplicata menſuram ſolis efficiet. [8]) Poſſidonius dicit multo multoque ſaepius multiplicatam ſolis ſpatium efficere: et vterque lunaris defectus argumentum pro ſe aduocat. ita cum ſolem volunt terra maiorem probare teſtimonio lunae deficientis vtuntur: cum defectum lunae conantur aſſerere, probationem de ſolis magnitudine mutuantur, et ſic euenit, vt, [9]) dum vtrumque de altero adſtruitur, neutrum probabiliter adſtruatur, ſemper in medio viciſſim nutante mutuo teſtimonio. quid enim per rem adhuc probandam probetur? ſed Aegyptii nihil ad coniecturam loquentes ſequeſtrato ac libero argumento nec in patrocinium ſibi lunae defectum vocantes, quanta menſura ſol terra maior ſit probare voluerunt, [10]) vt tum demum per terrae magnitudinem oſtenderent cur luna deficiat. hoc autem nequaquam dubitabatur non poſſe aliter deprehendi, niſi menſura et terrae et ſolis inuenta,

vt

7) *Quam veriſſima praedicatione*] De ſe haec verba auctorem protuliſſe nuperi contextus voluerunt: at veteres habent additum τὸ *extulit*, nempe Scipio ſomnians et per eum Cicero, dum eum tanta magnitudine eſſe ait, vt cuncta ſua luce luſtret et compleat. *Gronov.*

8) *Poſſidonius dicit multo multoque ſaepius*] Cleomedes, Ποσειδώνιος ὑποθέμενος μυριοπλασίονα τὸν ἡλιακὸν κύκλον τοῦ τῆς γῆς κύκλου, ἀπὸ τούτου ὁρμώμενος, δείκνυσιν, ὅτι μυριάδων τριακοσίων εἶναι δεῖ τὴν τοῦ ἡλίου διάμετρον. Pont.

9) *Dum vtrumque de altero adſtruitur*] Omnino *dum alterum de altero*, vt eſt in MSS. *Gronov.*

10. *Vt tum demum per terrae magnitudinem*] Nil magis contra mentem auctoris, quem lunae defectum non per terrae ſed ſolis magnitudinem velle dicere Aegyptios probauiſſe res ipſa loquitur. Emendo ex MSS. omnibus *per magnitudinem eius.* Gronov.

vt fieret ex collatione diſcretio. et terrena quidem dimenſio oculis rationem iuuantibus de facili conſtabat. ſolis vero menſuram aliter niſi per menſuram coeli per quod diſcurrit, inueniri non poſſe viderunt. ergo primum metiendum ſibi coelum illud, id eſt, iter ſolis, conſtituerunt, vt per id poſſent modum ſolis agnoſcere. Sed quaeſo, ſi quis vmquam tam ocioſus tamque ab omni erit ſerio feriatus, vt haec quoque in manus ſumat; ne talem veterum promiſſionem quaſi inſaniae proximam aut horreſcat aut rideat. etenim ad rem, quae natura incomprehenſibilis videbatur, viam ſibi fecit ingenium: et per terram [11]) qui coeli modus ſit repererunt. vt autem liquere poſſit ratio commenti, prius regulariter pauca dicenda ſunt, vt ſit rerum ſequentium aditus inſtructior. In omni orbe vel ſphaera medietas centrum vocatur: nihilque aliud eſt centrum, niſi punctum quo ſphaerae aut orbis medium certiſſima obſeruatione diſtinguitur. item ducta linea de quocumque loco circuli, qui deſignat ambitum, in quacumque eiuſdem circuli ſummitate orbis partem aliquam diuidat neceſſe eſt. ſed non omni modo medietas eſt orbis quam ſeparat iſta diuiſio. illa enim tantum linea in partes aequales orbem medium diuidit, quae a ſummo in ſummum ita ducitur, vt neceſſe ſit eam tranſire per centrum. et haec linea, quae orbem ſic aequaliter diuidit, diametros nuncupatur. item omnis diametros cuiuscumque orbis triplicata cum adiectione ſeptimae partis ſuae, menſuram facit circuli, quo orbis includitur: id eſt, ſi vncias ſeptem teneat diametri longitudo, et velis ex ea noſſe quot vncias orbis ipſius circulus teneat, triplicabis ſeptem, et faciunt viginti vnum. his adiicies ſeptimam partem, hoc eſt vnum; et pronunciabis in viginti et duabus vnciis huius circuli eſſe menſuram, cuius diametros ſeptem vnciis extenditur. Haec omnia geometricis euidentiſſimisque rationibus probare poſſemus, niſi et neminem

11) *Qui coeli modus ſit, repererunt*] Fatua ſcriptura; audacter reponerem *reperit*, niſi id audacter non fieri docerent MSS. *Gronov.*

minem de ipſis dubitare arbitraremur, et caueremus iuſto prolixius volumen extendere. Sciendum et hoc eſt, quod vmbra terrae quam ſol poſt occaſum in inferiore hemiſphaerio currens ſurſum cogit emitti, ex qua ſuper terram fit obſcuritas quae nox vocatur, ſexagies in altum multiplicatur ab ea menſura, quam terrae diametros habet. et hac longitudine ad ipſum circulum, per quem ſol currit, erecta, concluſione luminis tenebras in terram refundit. Prodendum eſt igitur, quanta diametros terrae ſit, vt conſtet quid poſſit ſexagies multiplicata colligere. vnde, his praelibatis, ad tractatum menſurarum quas promiſit oratio reuertatur. Euidentiſſimis et indubitabilibus dimenſionibus conſtitit vniuerſae terrae ambitum, quae quibuscumque vel incolitur vel inhabitabilis iacet, habere ſtadiorum milia ducenta quinquaginta duo. cum ergo tantum ambitus teneat; ſine dubio octoginta milia ſtadiorum vel non multo amplius diametros habet, ſecundum triplicationem cum ſeptimae partis adiectione, quam ſuperius de diametro et circulo regulariter diximus. et quia ad efficiendam terrenae vmbrae longitudinem non ambitus terrae ſed diametri menſura multiplicanda eſt (ipſa eſt enim quam ſurſum conſtat excreſcere) ſexagies multiplicanda tibi erunt octoginta milia quae terrae diametros habet; quae faciunt quadragies octies centena milia ſtadiorum eſſe a terra vſque ad ſolis curſum,[12]) quo vmbram terrae diximus peruenire. terra autem in medio coeleſtis circuli, per quem ſol currit, vt centrum locata eſt. Ergo menſura terrenae vmbrae medietatem diametri coeleſtis efficiet, et, ſi ab altera quoque parte terrae [13]) par vſque ad dimidium circuli menſura tendatur, integra circuli, per quem ſol currit, diametros inuenitur. duplicatis igitur illis quadragies

12) *Quo vmbram terrae diximus peruenire*] Pulcherrime et conuenientiſſime Oxonienſis: *pertinere*.

13) *Par ad dimidium circuli menſura tendatur*] Libri omnes *ad eundem circulum*. Vt praecedente pagina: *et hac longitudine ad ipſum circulum, per quem Sol currit, erecta*. Gronov.

gies octies centenis milibus, erit integra diametros coeleſtis circuli nonagies ſexies centenis milibus ſtadiorum: et inuenta diametros facile menſuram nobis ipſius quoque ambitus prodit. hanc enim ſummam, quam diametros fecit, debes ter multiplicare, adiecta parte ſeptima, vt ſaepe iam dictum eſt: et ita inuenies totius circuli, per quem ſol currit, ambitum ſtadiorum habere trecenties centena milia, et inſuper centum ſeptuaginta milia. His dictis, quibus menſura quam terrae vel ambitus, vel diametros habet, ſed et circuli modus per quem ſol currit vel diametri eius oſtenditur: nunc quam ſolis eſſe menſuram vel quemadmodum illi prudentiſſimi deprehenderint indicemus. nam ſicut ex terrena vmbra potuit circuli per quem ſol meat deprehendi magnitudo; ita per ipſum circulum menſura ſolis inuenta eſt, in hunc modum procedente inquiſitionis ingenio. Aequinoctiali die ante ſolis ortum aequabiliter locatum eſt ſaxeum vas in hemiſphaerii ſpeciem cauata ambitione curuatum, infra per lineas deſignato duodecim diei horarum numero, quas ſtyli prominentis vmbra cum tranſitu ſolis praetereundo diſtinguit. hoc eſt autem, vt ſcimus, huiuſmodi vaſis officium, vt tanto tempore a priore eius extremitate ad alteram vſque ſtyli vmbra percurrat, quanto ſol medietatem coeli ab ortu in occaſum vnius ſcilicet hemiſphaerii conuerſione metitur. nam totius coeli integra conuerſio diem noctemque concludit. et ideo conſtat, quantum ſol in circulo ſuo meat, tantum in hoc vaſe vmbram meare. huic igitur aequabiliter collocato circa tempus ſolis ortui propinquantis inhaeſit diligens obſeruantis obtutus: et cum ad primum ſolis radium, quem de ſe emiſit prima ſummitas orbis, emergens vmbra de ſtyli decidens ſummitate primam curui labri eminentiam contigit; locus ipſe, qui vmbrae primitias excepit; [14]) nota impreſſione ſignatus

14) *Nota impreſſione*] legendum cet excerptum Geometriae hic annotae, vt praeter omnes MSS. denexum.

tus eſt; obſeruatumque quamdiu ſuper terram ita ſolis orbis integer appareret [15]) vt ima eius ſummitas adhuc horizonti videretur inſidere, et mox locus ad quem vmbra tunc in vaſe migrauerat, adnotatus eſt: habitaque dimenſione inter ambas vmbrarum notas, quae integrum ſolis orbem, id eſt, diametrum, natae de duabus eius ſummitatibus metiuntur; pars nona reperta eſt eius ſpatii, quod a ſummo vaſis labro vſque ad horae primae lineam continetur. et ex hoc conſtitit, quod in curſu ſolis vnam temporis aequinoctialis horam faciat repetitus nouies orbis eius acceſſus. et quia conuerſio coeleſtis hemiſphaerii peractis horis duodecim [16]) diem condidit; nouies autem duodecim efficiunt centum octo; ſine dubio ſolis diametros centeſima et octaua pars hemiſphaerii aequinoctialis eſt. ergo aequinoctialis totius circuli ducenteſima ſexta decima pars eſt. ipſum autem circulum habere ſtadiorum trecenties centena milia et inſuper centum et ſeptuaginta milia antelatis probatum eſt. Ergo ſi eius ſummae ducenteſimam ſextamdecimam [17]) partem perfecte conſideraueris; menſuram diametri ſolis inuenies. eſt autem pars illa fere in centum quadraginta milibus. diametros igitur ſolis centum quadraginta milium fere ſtadiorum eſſe dicenda eſt: vnde paene duplex quam terrae diametros inuenitur. conſtat autem geometricae rationis examine, cum de duobus orbibus altera diametros duplo alteram vincit, illum orbem cuius diametros dupla eſt, orbe altero octies eſſe maiorem. ergo ex his dicendum eſt

15) *Vt ima eius ſummitas*] Vulgo editur, *vna*, pro *ima*. ſed ſuperius, vbi editum, *denique quia totius mundi vna pars terra eſt*, legendum ſimiliter oſtendimus, *ima pars*, pro *vna*: et ſtatim, *aetheris autem ima pars*, non *vna*. Pont.

16) *Diem condidit*] Quomodo Callimachus, ἥλιον κατεδύσαμεν. Et Maro, *ſoles condere*. Nec aliter locus ille Senecae ſcribendus in Epiſtolis; *Alexandrum ille Herculaneus et fatalis ſcyphus condidit*. nam *perdidit* gloſſematium eſt. Idem Conſol. ad Martiam: *Atque ita lumen omne praecludi iuſſit et ſe in tenebris condidit*. Phaedrus: *Si maneret ſenſus condito patri*. Vbi Rittershuſius: *condere, verbum mortuale*. Idem.

17) *Partem perfecte conſideraueris*] Libri vett. ſolummodo *conſideraueris partem*. Gronov.

eſt ſolem octies terra eſſe maiorem. Haec de ſolis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus.

CAPVT XXI.

Qua ratione inferiorum ſphaerarum ſtellae in zodiaci ſignis meare dicantur, cum in iis non ſint: curque ex illis aliae breuiori, aliae longiori tempore zodiaci ſigna percurrant; et quomodo circulus zodiacus in duodecim partes diuiſus ſit.

Sed quoniam ſeptem ſphaeras coelo diximus eſſe ſubiectas, exteriore quaque quas interius continet ambiente, longeque et a coelo omnes et a ſe ſingulae receſſerunt: nunc quaerendum eſt, cum zodiacus vnus ſit, et is conſtet coelo ſideribus infixis, quemadmodum inferiorum ſphaerarum ſtellae in ſignis Zodiaci meare dicantur. nec longum eſt invenire rationem, quae in ipſo veſtibulo excubat quaeſtionis. verum eſt enim neque ſolem lunamue, neque de vagis vllam ita in ſignis zodiaci ferri, vt eorum ſideribus miſceantur; ſed in illo ſigno eſſe vnaquaeque perhibetur, quod habuerit ſupra verticem in ea, quae illi ſigno ſubiecta eſt, circuli ſui regione diſcurrens. quia ſingularum ſphaerarum circulos in duodecim partes aeque vt zodiacum ratio diuiſit: et, quae in eam partem circuli ſui venerit, quae ſub parte zodiaci eſt arieti deputata, in ipſum arietem veniſſe conceditur: ſimiliſque obſeruatio in ſingulas partes migrantibus ſtellis tenetur. Et quia facilior ad intellectum per oculos via eſt, id quod ſermo deſcripſit, viſus aſſignet. eſto enim zodiacus circulus, cui adſcriptum eſt A per ordinem affixis notis, quibus adſcribentur litterae ſequentes, in partes duodecim diuidatur: ſitque ſpatium, quod inter A et B clauditur, arieti deputatum; quod intra B et C tauro; quod inter C et D geminis; cancro quod ſequitur, et reliquis per ordinem cetera. his conſtitutis iam de ſingulis zodiaci notis et litteris ſingulae deorſum lineae per omnes circulos ad vltimum vſque ducantur: pro-

proculdubio per orbes ſingulos duodenas partes diuidet tranſitus linearum. in quocumque igitur circulo ſeu ſol in illo, ſeu luna, vel de vagis quaecumque diſcurrat, cum ad ſpatium venerit quod inter lineas clauditur ab A et B, notis et litteris defluentes, in ariete eſſe dicetur: quia illic conſtituta ſpatium arietis in zodiaco deſignatum ſuper verticem, ſicut deſcripſimus, habebit. ſimiliter in quamcumque migrauerit partem, in ſigno ſub quo fuerit, eſſe dicetur.

Atque haec ipſa deſcriptio eodem compendio nos docebit, cur eumdem Zodiacum eademque ſigna aliae tempore longiore, aliae breuiore percurrant. Quotiens enim plures orbes intra ſe locantur, ſicut maximus eſt ille qui primus eſt et minimus qui locum vltimum tenet, ita de

 mediis,

mediis, qui ſummo propior eſt, inferioribus maior, qui vicinior eſt vltimo, breuior ſuperioribus habetur. et inter has igitur ſeptem ſphaeras gradum celeritatis ſuae ſingulis ordo poſitionis adſcripſit. ideo ſtellae, quae per ſpatia grandiora diſcurrunt, ambitum ſuum tempore prolixiore conficiunt; quae per anguſta, breuiore. conſtat enim nullam inter eas celerius ceteris tardiusue procedere. ſed cum ſit omnibus idem modus meandi, tantam eis diuerſitatem temporis ſola ſpatiorum diuerſitas facit. nam, vt de mediis nunc praetermittamus, ne eadem ſaepe repetantur, quod eadem ſigna Saturnus annis triginta, luna diebus viginti octo ambit et permeat, ſola cauſa in quantitate eſt circulorum: quorum alter maximus, alter minimus. ergo et ceterarum ſingulae pro ſpatii ſui modo tempus meandi aut extendunt aut contrahunt. Hoc loco diligens rerum diſcuſſor inueniet quod requirat. inſpectis enim zodiaci notis, quas monſtrat in praeſidium fidei aduocata deſcriptio. Quis vero, inquiet, circi coeleſtis duodecim partes aut inuenit aut fecit, maxime cum nulla oculis ſubiiciantur exordia ſingularum? Huic igitur tam neceſſariae interrogationi hiſtoria ipſa reſpondeat factum referens, quo a veteribus et tentata eſt tam difficilis et effecta diuiſio. Aegyptiorum enim retro maiores, quos conſtat primos omnium coelum ſcrutari et metiri auſos, poſtquam perpetuae apud ſe ſerenitatis obſequio coelum ſemper ſuſpectu libero intuentes deprehenderunt, vniuerſis vel ſtellis vel ſideribus infixis coelo, cum ſole ſolas et luna quinque ſtellas vagari; nec has tamen per omnes coeli partes paſſim ac ſine certa erroris ſui lege diſcurrere; numquam denique ad ſeptemtrionalem verticem deuiare; numquam ad auſtralis poli ima demergi; ſed intra vnius obliqui circi limitem omnes habere diſcurſus; nec omnes tamen ire pariter et redire; ſed alias aliis ad eumdem locum peruenire temporibus: rurſus ex his alias accedere; retro agi alias, viderique ſtare nonnumquam. poſtquam, inquam, haec

haec inter eas agi viderunt: certas ſibi partes decreuerunt in ipſo circo conſtituere et diuiſionibus annotare; vt certa eſſent locorum nomina, in quibus eas morari, vel de quibus exiſſe, ad quaeue rurſus eſſe venturas, et ſibi inuicem annunciarent et ad poſteros noſcenda tranſmitterent. [1]) Duobus igitur vaſis aeneis praeparatis, quorum alteri fundus erat in modum clepſydrae foratus; illud quod erat integrum vacuum ſubiecerunt pleno aquae altero ſuperpoſito; ſed meatu ante munito et quamlibet de infixis vnam clariſſimam ſtellam lucideque notabilem orientem obſeruauerunt. quae vbi primum coepit emergere: mox munitione ſubducta permiſerunt ſubiecto vaſi aquam ſuperioris influere, fluxitque in noctis ipſius et ſequentis diei finem, atque in id noctis ſecundae: quamdiu eadem ſtella ad ortum rurſus reuerteret: quae vbi apparere vix coepit; mox aqua quae influebat amota eſt. cum igitur obſeruatae ſtellae itus ac reditus integram ſignificaret coeli conuerſionem: menſuram ſibi coeli in aquae de illo fluxu ſuſceptae quantitate poſuerunt. hac ergo in partes aequas duodecim ſub fida dimenſione diuiſa alia duo huius capacitatis procurata ſunt vaſa; vt ſingula tantum ſingulas de illis duodecim partibus ferrent: totaque rurſus aqua in vas ſuum priſtinum foramine prius clauſo refuſa eſt; et de duobus illis vaſis capacitatis minoris alterum ſubiecerunt pleno, alterum iuxta expeditum paratumque poſuerunt.

H 2 his

1) *Duobus igitur vaſis aeneis praeparatis*] Expreſſit hanc veterum aſtra ſpectantium inuentionem non minus perſpicue Theo in Commentariis ad Ptolemaeum lib. 5. συντάξ. μεγάλης. Quam qui volet ibidem recognoſcito. Ptolemaeus vero ipſe rationem iſtam vt incertam praeterit. Hipparchus in rectis aſcenſionibus locum aliquem dat, in obliquis non item. Verba ſunt Theonis: Ἵππαρχος δὲ ἐπὶ μὲν τῆς ὀρθῆς σφαίρας ἀληθὲς εἶναι τοῦτο φασὶν ὡς ἀδιαφοροῦντες ἐν τῇ ἰσημερίᾳ τοῦ χρόνου τῆς τοῦ κόσμου περιστροφῆς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἡμέρας, ὅς ἐστιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς κατὰ τὴν ἑξῆς ἡμέραν πρώτης ἀνατολῆς. ἐπὶ δὲ τῆς ἐγκεκλιμένης ψεῦδος. Cauſam deinde adiiciens ait, διὰ τὸ τὸν ἐπὶ τῶν βορειοτέρων κλιμάτων παρὰ τὴν τοῦ ἰσημερινοῦ ἔγκλισιν ἐν πλείοσι χρόνοις ἀναφέρεσθαι τοῦ ὁρίζοντος ἤπερ ἐπὶ τῶν νοτιοτέρων. Pont.

his praeparatis; nocte alia in illa iam coeli parte, per quam ſolem lunamque et quinque vagas meare diuturna obſeruatione didicerant, quamque poſtea zodiacum vocauerunt, aſcenſurum obſeruauerunt ſidus, cui poſtea nomen arietis indiderunt. huius incipiente ortu ſtatim ſubiecto vaſi ſuperpoſitae aquae fluxum dederunt. quod vbi completum eſt; mox eo ſublato effuſoque alterum ſimile ſubiecerunt, certis ſignis obſeruatis ac memoriter annotatis, item eius loci ſtella quae oriebatur cum primum vas eſſet impletum, intelligentes quod eo tempore, quo totius aquae duodecima pars fluxit, pars coeli duodecima conſcendit. Ab illo ergo loco, quo oriri incipiente aqua in primum vas coepit influere, vſque ad locum qui oriebatur cum idem primum vas impleretur, duodecimam partem coeli, id eſt, vnum ſignum, eſſe dixerunt. item ſecundo vaſe impleto et mox retracto illo, ſimile quod olim effuſum parauerant, iterum ſubdiderunt, notato ſimiliter loco qui emergebat, cum ſecundum vas eſſet impletum: et a fine primi ſigni vſque ad locum, qui ad ſecundae aquae finem oriebatur, ſecundum ſignum notatum eſt. atque ita viciſſim vaſa mutando, et per ſingulas influentis aquae partes ſingulos ſibi aſcendentium coeli partium limites annotando, vbi conſummata iam omni per duodecim partes aqua, ad primi ſigni exordia peruentum eſt: ſine dubio iam diuiſas certisque ſibi obſeruationibus et indiciis annotatas duodecim coeli partes tantae compotes machinationis habuerunt. quod non nocte vna ſed duabus effectum eſt. quia omne coelum vna nocte non voluitur; ſed per diem vertitur pars eius media et medietas reliqua per noctem. Nec tamen coelum omne duarum ſibi proximarum noctium diuiſit inſpectio: ſed diuerſorum temporum nocturna dimenſio vtrumque hemiſphaerium [2]) paribus

2) *Paribus aeque vicibus annotauit*] Omnino reducendum quod ad oram Camerarii edit. *paribus aquae vicibus*. Elegans ea dictio et a militia

ribus aquae vicibus annotauit. et has ipſas duodecim partes ſigna appellari maluerunt: certaque ſingulis vocabula gratia ſignificationis adiecta ſunt: et, quia ſigna Graeco nomine ζώδια nuncupantur, [3]) circum ipſum zodiacum quaſi ſigniferum vocauerunt. Hanc autem rationem iidem illi cur arietem, cum in ſphaera nihil primum nihilque poſtremum ſit, primum tamen dici maluerint prodiderunt. aiunt incipiente die illo, qui primus omnium luxit, id eſt, quo in hunc fulgorem coelum et elementa purgata ſunt, [4]) qui ideo mundi natalis iure vocitatur, arietem in medio coelo fuiſſe: et, quia medium coelum quaſi mundi vertex eſt, arietem propterea primum inter omnes habitum, qui vt mundi caput in exordio lucis apparuit. ſubnectunt etiam cauſam, cur haec ipſa duodecim ſigna aſſignata ſint diuerſorum numinum poteſtati. aiunt enim in hac ipſa genitura mundi ariete, vt diximus, medium coelum tenente, horam fuiſſe mundi naſcentis, cancro geſtante tunc lunam. poſt hunc ſol cum leone oriebatur, cum Mercurio virgo, libra cum Venere; Mars erat in ſcorpio; ſagittarium Iupiter obtinebat; in capricorno Saturnus meabat. ſic factum eſt vt ſinguli eorum ſignorum domini eſſe dicantur, in quibus cum mundus naſceretur, fuiſſe creduntur. ſed duobus quidem luminibus ſingula tantum ſigna, in quibus tunc fuerant, aſſignauit antiquitas, cancrum lunae, ſoli leonem. quinque vero ſtellis praeter illa ſigna, quibus tunc inhaerebant, quinque reliqua ſic adiecit vetuſtas, vt in aſſignandis a fine prioris ordinis ordo ſecundus inciperet. ſuperius enim diximus in capricorno Saturnum poſt omnes fuiſſe. ergo ſecunda

 adiectio

litia ducta. Plautus, *vices memorat et cicatrices denudat*. Propertius lib. 3. *Remorumque pares ducite ſorte vices*. Idem.

3) *Circum ipſum Zodiacum*] Membranae, *circum ipſum ſignorum Zodiacum* Gronov.

4) *Qui ideo mundi natalis iure vocitatur*] De tota hac re videndus vberius Iulius Firmicus cap. 1. lib. 3. vbi mundani thematis auctores ponuntur Aeſculapius, Anubis, et eos ſecuti Petoſyris et Necepſo. *Pont.*

adiectio eum primum fecit, qui vltimus fuerat: ideo aquarius, qui capricornum ſequitur, Saturno datur; Ioui, qui ante Saturnum erat, piſces dicantur; aries Marti, qui praeceſſerat Iouem, taurus Veneri quam Mars ſequebatur, gemini Mercurio, poſt quem Venus fuerat, deputati ſunt. Notandum hoc loco quod in genitura mundi vel ipſa rerum prouidentia [5]) vel vetuſtatis ingenium hunc ſtellis ordinem dedit, quem Plato aſſignauit ſphaeris earum, vt eſſet luna prima, ſol ſecundus, ſuper hunc Mercurius, Venus quarta, hinc Mars, inde Iupiter, et Saturnus vltimus. ſed ſine huius tamen rationis patrocinio abunde Platonicum ordinem prior ratio commendat. Ex his, quae de verbis Ciceronis proxime praelatis quaerenda propoſuimus, qua licuit breuitate a ſumma ſphaera, quae aplanes dicitur, vſque ad lunam, quae vltima diuinorum eſt, omnia iam, vt opinor, abſoluimus. nam et coelum volui, et cur ita voluatur oſtendimus; ſeptemque ſphaeras contrario motu ferri ratio indubitata patefecit; et de ipſo ſphaerarum ordine quid diuerſi ſenſerint vel quid inter eos diſſenſionem fecerit, [6]) quaeue magis ſequenda ſit, ſententia, tractatus inuenit. nec hoc tacitum eſt cur inter omnes ſtellas ſola ſine fratris radiis luna non luceat. ſed et quae ſpatiorum ratio ſolem ab his quoque, qui eum inter ſeptem quartum locarunt, non tamen abrupte medium ſed fere medium dici coëgerit publicatum eſt. quid ſignificent nomina, quibus ita vocatur vt laudari tantum putetur, innotuit. magnitudo quoque eius, ſed et coeleſtis per quem diſcurrit circuli, terraeque pariter, quanta ſit vel quemadmodum deprehenſa monſtratum eſt, ſubiectarum ſphaerarum ſtellae quemadmodum zodiaco, qui ſupra omnes eſt ferri dicantur, vel quae ratio diuerſarum faciat

5) *Vel vetuſtatis ingenium*] Apuleius de Mundo: *Sola philoſophia ſuum non deſpexit ingenium.* Gloſſarium, *ingenium*, *εὐφυία*, *Φύσις*. Idem.

6) *Quaene magis ſequenda ſit ſententia*] Liber optimae notae *quaeque magis ſequenda ſint.* Gronov.

faciat ſeu celerem ſeu tardum recurſum; ſed et ipſe zodiacus in duodecim partes qua ratione diuiſus, curque aries primus habeatur, et quae ſigna in quorum numinum ditione ſint, abſolutum eſt. Sed omnia haec, quae de ſummo ad lunam vſque perueniunt, ſacra, incorrupta, diuina ſunt: quia in ipſis eſt aether ſemper idem nec vmquam recipiens inaequalem varietatis aeſtum. infra lunam et aër et natura permutationis pariter incipiunt. et ſicvt aetheris et aëris, ita diuinorum et caducorum luna confinium eſt. Quod autem ait: ***nihil infra lunam*** eſſe ***diuinum, praeter animos munere deorum hominum generi datos;*** non ita accipiendum eſt, animos hic eſſe vt hic naſci putentur: ſed ſicut ſolem in terris eſſe dicere ſolemus, cuius radius aduenit et recedit; ita animorum origo coeleſtis eſt, ſed lege temporalis hoſpitalitatis hic exſulat. haec ergo regio diuinum nihil habet ipſa, ſed recipit; et, quia recipit, etiam remittit. proprium autem habere diceretur, ſi ei ſemper tenere licuiſſet. Sed quid mirum, ſi animus de hac regione non conſtat, cum nec corpori fabricando ſola ſuffecerit? nam quia terra, aqua, et aër infra lunam ſunt; ex his ſolis corpus fieri non potuit quod idoneum eſſet ad vitam: ſed opus fuit praeſidio ignis aetherei, qui terrenis membris vitam et animam ſuſtinendi commodaret vigorem, qui vitalem calorem et faceret et ferret. Haec et de aëre dixiſſe nos ſatis ſit. reſtat vt de terra, quae ſphaerarum nona et mundi vltima eſt, dictu neceſſaria diſſeramus.

CAPVT XXII.

Terra qua de cauſa immobilis ſit, et omnia in eam ſuo nutu ferantur pondera.

Nam *ea quae eſt media et nona tellus,* inquit, *neque mouetur et infima eſt, in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera.* Illae vero inſolubiles cauſae ſunt quae mutuis inuicem nexibus vinciuntur, et, dum altera alteram facit, ac viciſſim de ſe naſcuntur, numquam a naturalis ſocietatis amplexibus ſeparantur. talia ſunt vincula quibus terram natura conſtrinxit. nam ideo in eam feruntur omnia, quia vt media non mouetur: ideo autem non mouetur, quia infima eſt: nec poterat infima non eſſe, in quam omnia feruntur. Horum ſingula quae inſeparabiliter inuoluta rerum in ſe neceſſitas vinxit tractatus expediat. *Non mouetur*, ait. eſt enim centron, in ſphaera autem ſolum centron diximus non moueri; quia neceſſe eſt vt circa aliquid immobile ſphaera moueatur. adiecit; *infima eſt.* recte hoc quoque. nam quod centron eſt, medium eſt, in ſphaera vero hoc ſolum conſtat eſſe imum, quod medium eſt, et ſi terra ima eſt, ſequitur vt vere dictum ſit in eam ferri omnia. ſemper enim natura pondera in imum deducit. nam et in ipſo mundo, vt eſſet terra ſic factum eſt. Quicquid ex omni materia, de qua facta ſunt omnia, puriſſimum ac liquidiſſimum fuit, id tenuit ſummitatem; et aether vocatus eſt. pars illa cui minor puritas et inerat aliquid leuis ponderis, aër exſtitit; et in ſecunda delapſus eſt: poſt haec, quod adhuc quidem liquidum ſed iam vſque ad tactus offenſam corpulentum erat, in aquae fluxum coagulatum eſt. iam vero, quod de omni ſilueſtri tumultu vaſtum, impenetrabile, denſetum ex defaecatis abraſum reſedit elementis, haeſit in imo: quod demerſum eſt ſtringente perpetuo gelu, :quod eliminatum in vltimam mundi partem, longinquitas ſolis coaceruauit.

Digitized by Google

vit: quod ergo ita concretum eſt terrae nomen accepit. hanc ſpiſſus aër et terreno frigori propior quam ſolis calori ſtupore ſpiraminis denſioris vndique verſum fulcit et et continet: nec in receſſum aut acceſſum moueri eam patitur vel vis circumuallantis et ex omni parte vigore ſimili librantis aurae, vel ipſa ſphaeralis extremitas; quae, ſi paululum a medio deuiauerit, fit cuicumque vertici propior, et imum relinquit. quod ideo in ſolo medio eſt, quia ipſa ſola pars a quouis ſphaerae vertice pari ſpatio recedit. In hanc igitur, quae et ima eſt et quaſi media et non mouetur, quia centron eſt, omnia pondera ferri neceſſe eſt: quia et ipſa in hunc locum quaſi pondus relapſa eſt. [1]) cuius cum alia innumera ſunt argumenta; tum praecipue imbres, qui in terram ex omni aëris parte labuntur. nec enim in hanc ſolam quam habitamus ſuperficiem decidunt: ſed et in latera, quibus in terra globoſitas ſphaeralis efficitur, et in partem alteram, quae ad nos habetur inferior, idem imbrium caſus eſt. nam ſi aër terreni frigoris exhalatione denſatus in nubem cogitur, [2]) et ita abrumpit imbres, aër autem vniuerſam circumfuſus ambit: proculdubio ex omni parte aëris, praeter vſtam calore perpetuo, liquor pluuialis emanat, qui vndique in terram, quae vnica eſt ſedes ponderum, defluit. Quod qui reſpuit, ſupereſt vt aeſtimet extra hanc vnam

1) *Cuius cum alia innumera ſunt argumenta*] Mss. *Argumento ſunt cum alia innumera.* Quod verius. Supra cap. 11. *Ad propriam libertatem remitti fauſtum nomen indicio eſt.* II. 4. *Si tardior leniorue ictus incidit, grauiorem* ſonum praeſtat. *Indicio eſt virga.* cap. 14. *Non eſſe omnia immobilia adſpectus ipſe indicio eſt.* I Sat. 1. *Quod licito fieri Platonis dialogi teſtimonio ſunt.* et cap. 7. *Simulacrum eius indicio eſt.* Et ſaepius. *Gronov.*

2) *Et ita abrumpit imbres*] Mss. omnes *abrumpit in imbres*, quorum ſcripturam meliorem iudico. II. 1. *Cogente natura, vt in ſonum erumpat duorum corporum violenta colliſio.* Haec ibi membranarum lectio, non *deſinat.* I Sat. 8. *Quod donec erumpat in lucem, mollibus naturae vinculis detinetur.* Sic *prorumpere in verba* ſupra cap. 6. *Poſt ter ſeptem ſonus eius in verba prorumpit.* Gronov.

ſuperficiem, quam incolimus, quicquid niuium imbriumue vel grandinum cadit, hoc totum in coelum de aëre defluere. coelum enim ab omni parte terrae aequabiliter diſtat; et vt a noſtra habitatione, ita et a lateribus et a parte quae ad nos habetur inferior pari altitudinis immenſitate ſuſpicitur. Niſi ergo omnia pondera ferrentur in terram; imbres qui extra latera terrae defluunt non in terram, ſed in coelum caderent. quod vilitatem ioci ſcurrilis excedit. Eſto enim terrae ſphaera, cui adſcripta ſunt A, B, C, D. circa hanc ſit aëris orbis, cui adſcripta ſunt E, F, G, L, M. et vtrumque orbem, id eſt, terrae et aëris,

diuidat linea ducta ab E, vſque ad L, erit ſuperior iſta quam poſſidemus, et illa ſub pedibus. Niſi ergo caderet omne pondus in terram; paruam nimis imbrium partem terra ſuſci-

ſuſciperet ab A, vſque ad C. latera vero aëris, id eſt, ab F, vſque ad E, et a G, vſque ad L, humorem ſuum in aërem coelumque deiicerent: de inferiore autem coeli hemiſphaerio pluuia in exteriora et ideo naturae incognita deflueret, ſicut oſtendit ſubiecta deſcriptio. Sed hoc vel refellere dedignatur ſermo ſobrius: quod ſic abſurdum eſt, vt ſine argumentorum patrocinio ſubruatur. reſtat ergo vt indubitabili ratione monſtratum ſit, in terram ferri omnia nutu ſuo pondera. Iſta autem, quae de hoc dicta ſunt, opitulantur nobis et ad illius loci diſputationem quae antipodas eſſe commemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus ad ſecundi commentarii volumen diſputationem ſequentium reſeruemus.

Commentarii libri primi finis.

AVRE

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et inluſtris

COMMENTARIVS EX CICERONE

In Somnium Scipionis.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Concentum quemdam effici motu coeleſtium corporum, et quomodo ratio eius concentus a Pythagora ſit depre-henſus: tum qui numeri apti ſint conſonantibus mu-ſicis; quotque conſonantiae ſint.

Superiore commentario, Euſtathi, [1]) luce mihi dile-ctior fili, vſque ad ſtelliferae ſphaerae curſum et ſub-iectarum ſeptem ſermo proceſſerat. nunc iam de mu-ſica earum modulatione diſputetur. *Quis hic, inquam, quis eſt, qui complet aures meas tantus et tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit, ille, qui interuallis disiunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis impulſu et motu ipſorum orbium efficitur, et acuta cum grauibus temperans, va-rios aequabiliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt: et natura fert, vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acute ſonent. Quam ob cauſam ſum-mus ille coeli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acute excita-*

1) *Luce mihi dilectior*] Mss. di-verſitate ſua me adducunt, vt cen-ſeam ſcriptum ſcribendumque eſſe *luce mihi charior dilectiorque*, quo-modo diſertim eſt in chartaceo et editionibus. *Gronov.*

excitato mouetur ſono, grauiſſimo autem hic lunaris atque infimus. nam terra nona immobilis manens ima ſede ſemper haeret complexa mundi medium locum. illi autem octo curſus, [2]) *in quibus eadem vis eſt modorum, ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos: qui numerus rerum omnium fere nodus eſt, quod docti homines neruis imitati atque cantibus, aperuerunt ſibi reditum in hunc locum.* Expoſito ſphaerarum ordine motuque deſcripto quo ſeptem ſubiectae in contrarium coelo feruntur; conſequens eſt, vt, qualem ſonum tantarum molium impulſus efficiat, hic requiratur. ex ipſo enim circumductu orbium ſonum naſci neceſſe eſt: quia percuſſus aër ipſo interuentu ictus vim de ſe fragoris emittit, ipſa cogente natura vt in ſonum deſinat duorum corporum violenta colliſio. Sed is ſonus, qui ex qualicumque aëris ictu naſcitur, aut dulce quiddam in aures et muſicum defert, aut ineptum et aſperum ſonat. nam, ſi ictum obſeruatio numerorum certa moderetur,

2) *In quibus eadem vis eſt modorum*] Olim legebatur hic vt eſt in Mss. *in quibus eadem vis eſt duorum, ſeptem efficiunt.* Suppoſuerunt hic *modorum:* at capite quarto, vbi eadem verba reperiuntur, reliquerunt *duorum* magno vel inconſtantiae vel diſſolutionis probro. Retinendum autem vtrobique *duorum*, niſi Ciceronem quoque volunt ſibimet ipſum reſponſare. Senſus eſt, quamuis ſint octo curſus vel orbes, qui ſinguli edunt muſicum ſonum, non tamen octo diuerſos effici ſonos, ſed tantummodo ſeptem. quia duorum, nempe Veneris, et Mercurii, eadem vis, idem ſonus. At ecce tibi apud Ciceronem vno ex codice reddiderunt *in quibus eadem vis eſt duorum Mercurii et Veneris.* At mihi exploratum eſt has tres voces eſſe ab interprete, ac per errorem librarii quocunque illo in codice addita: quum Cicero de induſtria cauerit ne nominibus iſtis ſphaerarum frequentius vteretur, quo auguſtior eſſet obſcuritas. Sed aiunt ſine his locum fore obſcuriſſimum omnibus, praeterquam Aſtronomis. Certe omnibus, qui nihil legerunt. Nam qui Macrobio dederunt operam, ſciunt huius ipſius libri cap. 4. haberi: *Octo ſunt igitur, quae mouentur: ſed ſeptem ſoni ſunt, qui concinentiam de volubilitate conficiunt: propterea, quia Mercurialis et Venerius orbis pari ambitu comitati ſolem, viae eius tanquam ſatellites obſequuntur, et ideo a nonnullis aſtronomiae ſtudentibus eandem vim ſortiri exiſtimantur.* Eodem pertinet, quod c. 11. *Nam curſus quidem Veneris atque Mercurii paene par ſoli eſt.* Nec diuerſa habes l. I. c. 19. Et accepit a Platone, cuius eſt in libro de anima mundi. Δύο δ' ἰσόδρομοι ἀελίῳ ἐντὶ, Ερμᾶ τε καὶ Ηρας, τὸν Αφροδίτας καὶ φωσφόρον τοὶ πολλοὶ καλέοντι. Gron.

retur, [3]) compoſitum ſibique conſentiens modulamen editur. at, cum increpat tumultuaria et nullis modis gubernata colliſio, fragor turbidus et inconditus offendit auditum. in coelo autem conſtat nihil fortuitum, nihil tumultuarium prouenire; ſed vniuerſa illic diuinis legibus et ſtata ratione procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum eſt, muſicos ſonos de ſphaerarum coeleſtium conuerſione procedere: quia et ſonum ex motu fieri neceſſe eſt, et ratio, quae diuinis ineſt, fit ſono cauſa modulaminis. Hoc Pythagoras primus omnium Graiae gentis hominum mente concepit: et intellexit quidem compoſitum quiddam de ſphaeris ſonare propter neceſſitatem rationis, quae a coeleſtibus non recedit; ſed quae eſſet illa ratio, vel quibus obſeruanda modis non facile deprehendebat: cumque eum fruſtra tantae tamque arcanae rei diuturna inquiſitio fatigaret, fors obtulit quod cogitatio alta non reperit. cum enim caſu praeteriret in publico fabros [4] ignitum ferrum ictibus mollientes, in aures eius malleorum ſoni certo ſibi reſpondentes ordine repente ceciderunt: in quibus ita grauitati acumina conſonabant, vt vtrumque ad audientis ſenſum ſtata dimenſione remearet; et ex variis impulſibus vnum ſibi conſonans naſceretur. Hic, occaſionem ſibi oblatam ratus deprehendendi oculis et manibus, quod olim cogitatione quaerebat, fabros adit, et imminens operi curioſius intuetur annotans ſonos, qui de ſingulorum lacertis conficiebantur. quos cum ferientium viribus adſcribendos putaret; iubet vt inter ſe malleolos mutent, quibus mutatis ſonorum

3) *Compoſitum, ſibique conſentiens modulamen editur*] Alias eſt *educitur*. Ego praeeunte marginali lectione *efficitur*, refingam, *elicitur*. Pontan.

4) *Ignitum etc. mollientes*] Modius ex Ms. *molientes*. Horat. tamen Sat. 4. l. 1. *Dum ferrum molliat ignis.* Attamen illa MSti lectio haudquaquam inſuper habenda, dixitque Ovidius II. de Arte. *Iam molire animum, qui duret, et adſtrue formam, Solus ad extremos peruenit ille rogos.* Sic et Maro, *moliri claſſem, moliri habenas.* Et Terent. *dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.* Pontan.

norum diuerſitas ab hominibus recedens malleolos ſequebatur. tunc omnem curam ad pondera eorum examinanda vertit: cumque ſibi diuerſitatem ponderis, quod habebatur in ſingulis, annotaſſet; aliis ponderibus in maius minuſue excedentibus fieri malleos imperauit, quorum ictibus ſoni nequaquam prioribus ſimiles nec ita ſibi conſonantes exaudiebantur: tunc animaduertit concordiam vocis lege ponderum prouenire; collectiſque omnibus numeris, quibus conſentiens ſibi diuerſitas ponderum continebatur, ex malleis ad fides vertit examen; et inteſtina ouium vel boum neruos tam variis ponderibus illigatis tetendit, qualia in malleis fuiſſe didicerat: taliſque ex his concentus euenit, qualem prior obſeruatio non fruſtra animaduerſa promiſerat, adiecta dulcedine quam natura fidium ſonora praeſtabat. Hic Pythagoras tanti ſecreti compos deprehendit numeros ex quibus ſoni ſibi conſoni naſcerentur: adeo vt fidibus ſub hac numerorum obſeruatione compoſitis certae certis, aliaeque aliis conuenientium ſibi numerorum concordia tenderentur; vt vna impulſa plectro, alia licet longe poſita ſed numeris conueniens ſimul ſonaret. ex omni autem innumera varietate numerorum pauci et numerabiles inuenti ſunt, qui ſibi ad efficiendum muſicam conuenirent. Sunt autem hi ſex omnes; epitritus, hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplus et epogdous. Et eſt epitritus, cum de duobus numeris maior habet totum minorem et inſuper eius tertiam partem; vt ſunt quatuor ad tria. nam in quatuor ſunt tria, et tertia pars trium, id eſt, vnum. et is numerus eſt vocatus epitritus: deque eo naſcitur ſymphonia quae appellatur *διὰ τεσσάρων.* Hemiolius eſt, cum de duobus numeris maior habet totum minorem, et inſuper eius medietatem; vt ſunt tria ad duo. nam in tribus ſunt duo et media pars eorum, id eſt, vnum. et ex hoc numero, qui hemiolius dicitur, naſcitur ſymphonia quae appellatur *διὰ πέντε.* Duplaris numerus eſt, cum de duobus numeris minor bis

bis in maiore numeratur; vt ſunt quatuor ad duo. et ex hoc duplari naſcitur ſymphonia, cui nomen eſt *διὰ πασῶν*. Triplaris autem cum de duobus numeris minor ter in maiore numeratur; vt ſunt tria ad vnum. et ex hoc numero ſymphonia procedit, quae dicitur *διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε*. Quadruplus eſt, cum de duobus numeris minor quater in maiore numeratur; vt ſunt quatuor ad vnum; qui numerus facit ſymphoniam, quam dicunt *δὶς διὰ πασῶν*. Epogdous eſt numerus, qui intra ſe habet minorem et inſuper eius octauam partem, vt nouem ad octo; quia in nouem et octo ſunt et inſuper octaua pars eorum, id eſt, vnum. hic numerus ſonum parit, quem tonon muſici vocauerunt. ſonum vero tono minorem veteres quidem ſemitonium vocitare voluerunt. ſed non ita accipiendum eſt, vt dimidius tonus putetur; quia nec ſemiuocalem in litteris pro medietate vocalis accipimus. deinde tonus per naturam ſui in duo diuidi ſibi aequa non poterit. cum enim ex nouenario numero conſtet, nouem autem numquam aequaliter diuidantur; tonus in duas diuidi medietates recuſat. ſed ſemitonium vocauerunt ſonum tono minorem: quem tam paruo diſtare a tono deprehenſum eſt, quantum hi duo numeri inter ſe diſtant, id eſt, ducenta quadraginta tria et ducenta quinquaginta ſex. Hoc ſemitonium Pythagorici quidem veteres dieſin nominabant: ſed ſequens vſus ſonum ſemitonio minorem dieſin conſtituit nominandum. Plato ſemitonium limma vocitauit. Sunt igitur ſymphoniae quinque, id eſt, *διὰ τεσσάρων*, *διὰ πέντε διὰ πασῶν*, *διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε*, *καὶ δὶς διὰ πασῶν*. ſed hic numerus ſymphoniarum ad muſicam pertinet, quam vel flatus humanus intendere vel capere poteſt humanus auditus. vltra autem ſe tendit harmoniae coeleſtis acceſſio, id eſt, vſque ad quater *διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε*. nunc interim de his, quas nominauimus, diſſeramus. Symphonia diateſſaron conſtat de duobus tonis et ſemitonio; vt minutias,

tias, quae in additamento ſunt, relinquamus ne difficultatem creemus: et fit ex epitrito. diapente conſtat ex tribus tonis et hemitonio; et fit de hemiolio. diapaſon conſtat de ſex tonis; et fit de duplari. verum διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε conſtat ex nouem tonis et hemitonio, et fit de triplari numero. dis autem diapaſon continet tonos duodecim, et fit ex quadruplo.

CAPVT II.

Plato quem in modum animam mundi ex numeris fabricatam eſſe docuerit; et quod hinc etiam probari poſſit concentum quemdam eſſe coeleſtium corporum.

Hinc Plato poſtquam et Pythagoricae ſucceſſione doctrinae, et ingenii proprii diuina profunditate cognouit nullam eſſe poſſe ſine his numeris iugabilem competentiam: in Timaeo ſuo mundi animam per iſtorum numerorum contextionem ineffabili prouidentia dei fabricatoris inſtituit. cuius ſenſus, ſi huic operi fuerit appoſitus, plurimum nos, ad verborum Ciceronis, quae circa diſciplinam muſicae videntur obſcura, intellectum iuuabit. Sed ne, quod in patrocinium alterius expoſitionis adhibetur, ipſum per ſe difficile credatur; pauca nobis praemittenda ſunt, quae ſimul vtriuſque intelligentiam faciant lucidiorem. Omne ſolidum corpus trina dimenſione diſtenditur. habet enim longitudinem, latitudinem, profunditatem. nec poteſt inueniri in quolibet corpore quarta dimenſio: ſed his tribus omne corpus ſolidum continetur. Geometrae tamen alia ſibi corpora proponunt, quae appellant mathematica, [1]) cogitationi tantum ſubiicienda, non

1) *Cogitationi tantum ſubiicienda*] Libb. vett. *ſubiacentia*, quamuis I. S. dixerit, *reliquo igne coeleſti lucem ſuam nimia ſubtilitate diffuſam non ſubiiciente conſpectui*. Gronov.

non ſenſui. Dicunt enim punctum corpus eſſe indiuiduum, in quo neque longitudo neque latitudo neque altitudo deprehendatur: quippe quod in nullas partes diuidi poſſit. hoc protractum efficit lineam, id eſt, corpus vnius dimenſionis. longum eſt enim ſine lato, ſine alto; et duobus punctis ex vtraque parte ſolam longitudinem terminantibus continetur. Hanc lineam ſi geminaueris, alterum mathematicum corpus efficies, quod duabus dimenſionibus aeſtimatur longo latoque; ſed alto caret. (et hoc eſt quod apud illos ſuperficies vocatur) punctis autem quatuor continetur, id eſt, per ſingulas lineas binis. ſi vero hae duae lineae fuerint duplicatae, vt ſubiectis duabus duae ſuperponantur, adiicietur profunditas; et hinc ſolidum corpus efficietur, quod ſine dubio octo angulis continebitur: quod videmus in teſſera, quae Graeco nomine cubus vocatur. His geometricis rationibus applicatur natura numerorum. et μονὰς punctum putatur; quia ſicut punctum corpus non eſt, ſed ex ſe facit corpora; ita monas numerus eſſe non dicitur ſed origo numerorum. Primus ergo numerus in duobus eſt; qui ſimilis eſt lineae de puncto ſub gemina puncti terminatione productae. hic numerus, *duo*, geminatus de ſe efficit quatuor, ad ſimilitudinem mathematici corporis quod ſub quatuor punctis longo latoque diſtenditur. quaternarius quoque ipſe geminatus octo efficit; qui numerus ſolidum corpus imitatur: ſicut duas lineas diximus duabus ſuperpoſitas octo angulorum dimenſione integrari corporis ſoliditatem creare, et hoc eſt, quod apud geometras dicitur, bis bina bis corpus eſſe iam ſolidum. Ergo a pari numero acceſſio vſque ad octo ſoliditas eſt corporis. ideo inter principia huic numero plenitudinem deputauit. Nunc oportet ex impari quoque numero quemadmodum idem efficiatur inſpicere. et quia tam paris quam imparis numeri monas origo eſt; ternarius numerus prima linea eſſe credatur. hic triplicatus nouenarium numerum facit: qui et ipſe quaſi de duabus lineis

neis longum latumque corpus efficit; ſicut quaternarius ſecundum de paribus efficit: item nouenarius triplicatus tertiam dimenſionem praeſtat: et ita a parte imparis numeri in viginti ſeptem, quae ſunt ter terna ter, ſolidum corpus efficitur: ſicut in numero pari bis bina bis, qui eſt octonarius, ſoliditatem creauit. Ergo ad efficiendum vtrobique ſolidum corpus monas neceſſaria eſt, et ſex alii numeri, id eſt, terni, a pari et impari. a pari quidem, duo, quatuor, octo. ab impari autem, tria, nouem, viginti ſeptem. Timaeus igitur Platonis in fabricanda mundi anima conſilium diuinitatis enuncians ait illam per hos numeros fuiſſe contextam, qui et a pari et ab impari cubum, id eſt, perfectionem ſoliditatis efficiunt: non quia aliquid ſignificaret illam habere corporeum; ſed vt poſſit vniuerſitatem animando penetrare, et mundi ſolidum corpus implere per numeros ſoliditatis affecta eſt. Nunc ad ipſa Platonis verba veniamus. nam cum de deo animam mundi fabricante loqueretur, ait: [2]) Primam ex omni fermento partem tulit. hinc ſumpſit duplam partem prioris; tertiam vero ſecundae hemioliam, ſed primae triplam, et quartam duplam ſecundae, quintam tertiae triplam, ſextam primae octauam, et ſeptimam vicies ſepties a prima multiplicatam. poſt hoc, ſpatia quae inter duplos et triplos numeros hiabant, inſertis partibus adim-

plebat;

2) *Primam ex omni fermento*] Verba Platonis ſunt: Μίαν ἀφῄρει τὸ πρῶτον ἀπὸ παντὸς μοῖραν. μετὰ δὲ ταύτην ἀφῄρει διπλασίαν ταύτης. τὴν δ' αὖ τρίτην, ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης. τετάρτην δὲ τῆς δευτέρας διπλῆν. πέμπτην δὲ τριπλῆν τῆς τρίτης. τὴν δ' ἕκτην, τῆς πρώτης ὀκταπλασίαν. ἑβδόμην δὲ ἑπτακαιεικοσαπλασίαν τῆς πρώτης. μετὰ δὲ ταῦτα ξυνεπλήρωσε τά τε διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα, μοίρας ἔτι ἐκεῖθεν ἀποτέμνων, καὶ τιθεὶς εἰς τὸ μεταξὺ τούτων ὥστε ἐν ἑκάστῳ διαστήματι δύο εἶναι μεσότητας. τὴν μὲν ταυτῷ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπερεχομένην, τὴν δ' ἴσῳ μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑπερέχουσαν, ἴσῳ δ' ὑπερεχομένην, ἡμιολίων δὲ διαστάσεων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων γενομένων. Vnde apparet nouarum editionum mendum eſſe in τοῖς *ſextam primae octauam*, et mutandum in *octuplam*, vt eſt in vett. libb. omnibus. *Gronov.*

plebat; vt binae medietates ſingula ſpatia colligarent. ex quibus vinculis hemiolii et epogdoi naſcebantur. Haec Platonis verba ita a nonnullis excepta ſunt; vt primam partem monada crederent, ſecundam, quam dixi duplam prioris, dualem numerum eſſe conſiderent; tertiam, ternarium numerum, qui ad duo hemiolius eſt, ad vnum triplus; et quartam, quatuor, qui ad ſecundum, id eſt, ad duo duplus eſt; quintam, nouenarium, qui ad tertium, id eſt, ad tria triplus eſt; ſextam autem octonarium, qui primum octies continet. at vero pars ſeptima in viginti et ſeptem fuit; quae faciunt, vt diximus, augmentum tertium imparis numeri. [3]) Alternis ſaltibus enim, vt animaduertere facile eſt, proceſſit illa contextio: vt poſt monadem, quae et par et impar eſt, primus par numerus poneretur, id eſt, duo; deinde ſequeretur primus impar, id eſt, tria; quarto loco ſecundus par; id eſt, quatuor; quinto loco ſecundus impar, id eſt, nouem; ſexto loco tertius par, id eſt, octo; ſeptimo loco tertius impar, id eſt, viginti et ſeptem: vt, quia impar numerus mas habetur et par femina, ex pari et impari, id eſt, ex mari et femina naſceretur, quae erat vniuerſa paritura, et ad vtriuſque ſoliditatem vſque procederet quaſi ſolidum omne penetratura. Deinde ex his numeris fuerat componenda, qui ſoli continent iugabilem competentiam, quia omni mundo ipſa erat iugabilem praeſtatura conc rdiam. nam duo ad vnum dupla ſunt; de duplo autem diapaſon ſymphoniam naſci iam diximus. tria vero ad duo hemiolium numerum faciunt, hinc oritur diapente.

3) *Alternis ſaltibus enim*] Vox *ſaltibus* Modio omiſſa. *Pontanus* Tò *ſaltibus* in nullo exemplari inuenio. Non tamen auſculto. I, 6. *Nec ſolum ſibi vicina et cohaerentia comparantur: ſed eadem alternis ſaltibus cuſtoditur aequalitas* Sed et neſcio vnde chartaceus pro τοῖς *animaduertere facile eſt*, habet *an. poſſe eſt* cum quibuſdam editionibus, etſi membranae vulgatum ſeruent. Forte fuit: *anim. praeſto eſt*, cuius explicatio primo ſuperſcripta, deinde gloſſae locum inuaſit. Supra I, 14. *Similes eſſe ſuper aequale ſolum cadentibus, quibus denuo ſine difficultate praeſto ſit ſurgere.* Gronov.

pente. quatuor ad tria epitritus numerus eſt. ex hoc componitur diateſſaron. item quatuor ad vnum in quadrupli ratione cenſentur. ex quo ſymphonia disdiapaſon naſcitur. Ergo mundi anima, quae ad motum hoc quod videmus vniuerſitatis corpus impellit, contexta numeris muſicam de ſe creantibus concinentiam, neceſſe eſt vt ſonos muſicos de motu, quem proprio impulſu praeſtat efficiat; quorum originem in fabrica ſuae contextionis inuenit. ait enim Plato, vt ſupra retulimus, auctorem animae deum, poſt numerorum inter ſe imparium contextionem, hemioliis, epitritis, et epogdois, et limmate hiantia interualla ſuppleſſe. ideo doctiſſime Tullius in verbis ſuis oſtendit Platonici dogmatis profunditatem. *Quis hic, inquam, quis eſt, qui complet aures meas tantus et tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit, ille qui interuallis diſiunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, impulſu et motu ipſorum orbium efficitur.* Vides vt interualla commemorat, et haec inter ſe imparia eſſe teſtatur; nec diffitetur rata ratione diſtincta: quia ſecundum Timaeum Platonis imparium inter ſe interualla numerorum, ratis ad ſe numeris, hemioliis ſcilicet, epitritis, et epogdois hemitoniiſque diſtincta ſunt; quibus omnis canora ratio continetur. Hinc enim animaduertitur, quia haec verba Ciceronis numquam profecto ad intellectum paterent, niſi hemioliorum, epitritorum et epogdoorum ratione praemiſſa, quibus interualla numerorum diſtincta ſunt, et niſi Platonicis numeris quibus mundi anima eſt contexta patefactis, et ratione praemiſſa cur ex numeris muſicam creantibus anima intexta ſit. haec enim omnia et cauſam mundani motus oſtendunt, quem ſolus animae praeſtat impulſus, et neceſſitatem muſicae concinentiae, quam motui a ſe facto inſerit anima innatam ſibi ab origine.

CAPVT III.

Aliis praeterea indiciis ac rationibus concentum illum motuum coeleſtium poſſe oſtendi: quodque interualla ea, quae eſſe in anima ratione ſola intelliguntur, reuera in ipſo mundi corpore deprehendantur.

Hinc [1]) Plato in republica ſua, cum de ſphaerarum coeleſtium volubilitate tractaret, ſingulas ait Sirenas ſingulis orbibus inſidere, ſignificans ſphaerarum motu cantum numinibus exhiberi. nam Siren dea canens Graeco intellectu valet. theologi quoque nouem muſas, octo ſphaerarum muſicos cantus et vnam maximam concinentiam quae conſit ex omnibus eſſe voluere. Vnde Heſiodus in theogonia ſua octauam muſam Vraniam vocat: quia poſt ſeptem vagas, quae ſubiectae ſunt, octaua ſtellifera ſphaera ſuperpoſita proprio nomine coelum vocatur: et, vt oſtenderet nonam eſſe et maximam, quam conficit ſonorum concors vniuerſitas, adiecit;

Καλλιόπη θ' ἣ δὴ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων,

ex nomine oſtendens ipſam vocis dulcedinem nonam Muſam vocari (nam Καλλιόπη optimae vocis Graeca interpretatio eſt) et, vt ipſam eſſe quae conſit ex omnibus preſſius indicaret, aſſignauit illi vniuerſitatis vocabulum; videlicet, ἣ δὴ προφερεστάτη ἁπασέων. nam et Apollinem ideo Μȣσηγέτην vocant, quaſi ducem et principem orbium ceterorum, vt ipſe Cicero refert: *Dux et princeps et moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio.* Muſas eſſe mundi [2]) cantum etiam ſciunt, qui

1) *Plato in republica ſua*] Libro decimo haec leguntur: *ἐπὶ δὲ τῶν κύκλων αὐτȣ̃ ἄνωθεν ἐφ' ἑκάστȣ βεβηκέναι Σειρῆνα συμπεριφερομένην, φωνὴν μίαν ἱεῖσαν ἀνάτονον. ἐκ πασῶν δὲ ὀκτὼ ȣσῶν μίαν ἁρμονίαν ξυμφωνεῖν.* Gronov.

2) *Cantum etiam ſciunt, qui eas Camenas*] Quia, vt emendarent librariorum ineptias, editoribus nuperis

qui eas Camenas quaſi canenas a canendo dixerunt. Ideo canere coelum etiam theologi comprobantes ſonos muſicos ſacrificiis adhibuerunt; qui apud alios lyra vel cithara, apud nonnullos tibiis aliisue muſicis inſtrumentis fieri ſolebant. in ipſis quoque hymnis deorum per ſtropham et antiſtropham metra canoris verſibus adhibebantur; vt per ſtropham rectus orbis ſtelliferi motus, per antiſtropham diuerſus vagarum regreſſus praedicaretur. ex quibus duobus motibus primus in natura hymnus dicandus deo ſumpſit exordium. [3]) mortuos quoque ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu plurimarum gentium vel regionum inſtituta ſanxerunt, perſuaſione hac; quia poſt corpus animae ad originem dulcedinis muſicae, id eſt, ad coelum redire credantur. nam ideo in hac vita omnis anima muſicis ſonis capitur; vt non ſoli qui ſunt habitu cultiores, verum vniuerſae quoque barbarae nationes cantus, quibus vel ad ardorem vir-

peris obuium non fuit, recidendum, quod affectum erat, cenſuerunt. In editionibus enim ante Stephanum legas *etiam ruſtici ſciunt*, vt et codex Leidenſis in charta. At id ingenium agreſtibus tribuiſſe Macrobium facile aſperneris, et aliud oſtendunt membranae, quarum antiquior ſic habet: *cantum et etbruſci. Erant q eas.* Sine τῷ *ſciunt*: eſt autem ſuprapoſitum *vel ruſtici* ti *ſciunt*. Secunda: *cantum etruſci ſciunt, qui eas.* Non dubito, quin ſcripſerit auctor: *Muſas eſſe mundi cantum etiam Etruſci ſcierunt, qui eas.* Quod probare multis nihil attinet, cum Etruſcae circa iſta ſacra diſciplinae in veterum libris quam maxime ſunt τεθρυλλημέναι. Niſi forte malis: *Muſas eſſe mundi cantum et priſci ſcierunt.* Gronov.

3) *Mortuos quoque ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu*] Hinc apud Gloſſographum, ὕμνοι ἐπὶ τῶν νεκρῶν *Neniae* Et apud Agellium, *Siticines dicti quod apud ſitos id eſt vita functos canebant.* Quales erant et *praeficae*, niſi quod lamentabilior harum fuerit clangor Macrobius autem hoc loco quarundam gentium peculiare inſtitutum notat, quibus hilariores erant et gaudentes exequiae. Et addit, *Hac perſuaſione id factum, quia poſt corpus animae ad originem dulcedinis muſicae, id eſt. ad coelum redire credantur.* Fortaſſis itaque et Chriſtianorum eo aeuo ritus hic aſpexerit Aurelius. D Hieronymus in funere Fabiolae: *Sonabant pſalmi et aurata templorum reboans in ſublime quatiebat alelvia.* Vbi adnotat eruditiſſimus Scholiaſtes, *canebatur aleluia quaſi gratulantium quod euolaſſet ad ad coelum.* Haec addenda iis, quae annotata nuper de funeribus Romanorum accuratiſſimo Kirchmanno lib. 2. cap. 6. ſub finem. *Pontan.*

virtutis animentur, vel ad mollitiem voluptatis reſoluantur, exerceant: quia anima in corpus deſert memoriam muſicae cuius in coelo fuit conſcia; ita delinimentis canticis occupatur, vt nullum ſit tam immite tam aſperum pectus quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. hinc aeſtimo et Orphei vel Amphionis fabulam, quorum alter animalia ratione carentia, alter ſaxa quoque [4]) trahere cantibus referebantur, ſumpſiſſe principium: quia primi forte gentes vel ſine rationis cultu barbaras vel ſaxi inſtar nullo affectu mobiles ad ſenſum voluptatis canendo traxerunt. ita denique omnis habitus animae cantibus gubernatur, vt et ad bellum progreſſui et item receptui canatur cantu et excitante et rurſus ſedante virtutem: *dat ſomnos adimitque;* nec non curas et immittit et retrahit: iram ſuggerit, clementiam ſuadet, corporum quoque morbis medetur. nam hinc eſt, quod [5]) aegris remedia praeſtantes praecinere dicuntur. [6]) et, quid mirum ſi inter homines muſicae tanta dominatio eſt, cum aues quoque, vt luſciniae, vt cygni aliaeue id genus, cantum veluti quadam diſciplina artis exerceant; nonnullae vero vel aues vel terrenae ſeu aquatiles beluae inuitante cantu in ratia ſponte decurrant; et paſtoralis fiſtula ad paſtum progreſſis quietem imperet gregibus? nec mirum. ineſſe enim mundanae animae cauſas muſicae, quibus

4) *Trahere cantibus referebantur*] In omnibus antiquis habetur *ferebatur*. Deinde etiam *nullo affectu molles*, pro *mobiles*. Gronov.

5) *Aegris remedia praeſtantes praecinere*] Illuſtrat et confirmat in his verbis Macrobium pater meus lib. II. obſeruationum cap. I. *Gronov.*

6) *Et quid mirum ſi inter homines muſicae tanta dominatio*] Cenſorinus: *Hominum quoque mentes ipſae, quamuis Epicuro reclamante, diuinae ſuam naturam per cantus agnoſcunt. Denique, quo facilius ſufferant laborem vel in nauis metu a vectore ſymphonia adhibetur.* Quibus in verbis bis peccatum. Primum lego: *diuinam ſuam naturam.* Et hoc erit quod dixit Macrobius, *Anima in corpus defert memoriam muſicae cuius in coelo fuit conſcia.* Deinde, *nauis meatu*, vel, quod potius puto, *metatu*, vel *motu*. *Metare* enim proprie de re prolixa et longa. Maro de Serpente: *Metabat ſeſe circum loca.* etc. *Pontan.*

bus eſt intexta, praediximus. ipſa autem mundi anima viventibus omnibus vitam miniſtrat,

Hinc hominum pecudumque genus vitaeque volantum,
Et quae marmoreo fert monſtra ſub aequore pontus.

Iure igitur muſica capitur omne quod viuit; quia coeleſtis anima, qua animatur vniuerſitas, originem ſumpſit ex muſica. Haec dum ad ſphaeralem motum mundi corpus impellit, ſonum efficit, qui interuallis eſt disiunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, ſicut a principio ipſa contexta eſt. ſed haec interualla, quae in anima quippe incorporea ſola aeſtimantur ratione non ſenſu, quaerendum eſt vtrum et in ipſo mundi corpore dimenſio librata ſeruauerit. et Archimedes quidem ſtadiorum numerum deprehendiſſe ſe credidit, quibus a terrae ſuperficie luna diſtaret et a luna Mercurius, a Mercurio Venus, ſol a Venere, Mars a ſole, a Marte Iupiter, Saturnus a Ioue. ſed et a Saturni orbe vſque 7) ad ipſum ſtelliferum coelum omne ſpatium ſe ratione emenſum putauit. quae tamen Archimedis dimenſio a Platonicis repudiata eſt quaſi dupla et tripla interualla non ſeruans: et ſtatuerunt hoc eſſe credendum vt, quantum eſt a terra vſque ad lunam, duplum ſit a terra vſque ad ſolem, quantumque eſt a terra vſque ad ſolem, triplum ſit a terra vſque ad Venerem; quantumque eſt a terra vſque ad Venerem, quater tantum ſit a terra vſque ad Mercurii ſtellam; quantumque eſt ad Mercurium a terra, nouies tantum ſit a terra vſque ad Martem; et quantum a terra vſque ad Martem eſt, octies tantum ſit a terra vſque ad Iouem; quantumque eſt a terra vſque ad Iouem, ſepties et vicies tantum ſit a terra vſque ad Saturni orbem. Hanc Platonicorum perſuaſionem Porphyrius libris ſuis inſeruit, quibus Timaei obſcuritatibus nonnihil lucis infudit; aitque eos credere ad

I 5 ima-

7) *Ad ipſum ſtelliferum coelum*] Membranae *curſum*, quam vocem a Macrobio retentam veroſimillimum eſt. *Gronov.*

Digitized by Google

imaginem contextionis animae eſſe in corpore mundi interualla, quae epitritis, hemioliis et epogdois hemitoniiſque complentur et limmate; et ita prouenire concentum. cuius ratio in ſubſtantia animae contexta mundano quoque corpori, quod ab anima mouetur, inſerta eſt. vnde ex omni parte docta et perfecta eſt Ciceronis aſſertio, qui interuallis imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, coeleſtem ſonum dicit eſſe disiunctum.

CAPVT IV.

Qui fiat vt inter ſonos coeleſtis illius concentus alius acutior ſit, alius grauior: quodnam ibi melodiae ſit genus; et cur ſonus ille a nobis non audiatur.

Nunc locus admonet vt de grauitate et acumine ſonorum diuerſitates quas aſſerit reuoluamus. *Et natura fert vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acute ſomnent; quam ob cauſam ſumnus ille coeli ſtelliferi curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acute excitato mouetur ſono, grauiſſimo autem hic lunarius atque infimus.* Diximus numquam ſonum fieri niſi aëre percuſſo. vt autem ſonus ipſe aut acutior aut grauior proferatur, ictus efficit: qui, dum ingens et celer incidit, acutum ſonum praeſtat; [1]) ſi tardior leniorue, grauiorem. indicio eſt virga; quae, dum auras percutit ſi impulſu cito feriat, ſonum acuit; [2]) ſi lentior, grauius ferit auditum. in fidibus quoque idem videmus: quae, ſi tractu artiore tenduntur, acute

1) *Si tardior lentiorue*] Ad oram editionum veterum eſt, *leniorne.* Et firmat quod ſequitur, *ſi leniore; ingrauius ferit auditum.* Vbi tamen libri alii *lentiore.* Sed illud retinuerim. *Pont.*

2) *Si lentior, grauius ferit auditum*] Verum induſtria an diſſimulatione Pontani ſic exhibuerint typographi, parum liquet: certe alio modo allegat in notis, quam habent editiones. Sed celare non poſſum lectionem optimae membranae: *in grauius flectit auditum.* Deinde ἀντὶ τοῦ *ſi laxiore grauius*, Modius malit *grauius laxiore*, membranae *grauius*

acute ſonant; ſi laxiore grauius. [3]) Ergo et ſuperiores orbes, dum pro amplitudine ſua impetu grandiore voluuntur, [4]) dumque ſpiritu vt in origine ſua fortiore tenduntur, propter ipſam, vt ait, concitatiorem conuerſionem acute excitato mouentur ſono; grauiſſimo autem hic lunaris atque infimus: quoniam ſpiritu vt in extremitate langueſcente iam voluitur, et, propter anguſtias quibus penultimus orbis artatur impetu leniore conuertitur. Nec ſecus probamus in tibiis; de quarum foraminibus vicinis ori inflantis ſonus acutus emittitur; de longinquis autem [5]) et termino longiore poſitis grauior: item acutior per patentiora foramina, grauior per anguſta. et vtriuſque cauſae ratio vna eſt; quia ſpiritus vbi incipit fortior eſt, defectior vbi definit: et quia maiorem impetum per maius foramen impellit; contra autem in anguſtis contingit et eminus poſitis. Ergo orbis altiſſimus et vt in immenſum patens et vt ſpiritu eo fortiore, quo origini ſuae vicinior eſt, incitatus ſonorum de ſe acumen emittit. Vox vltimi et pro ſpatii brevitate et pro longinquitate iam frangitur. Hinc quoque apertius approbatur ſpiritum, quantum ab origine

grauius ſi laxiore, quas probem potius. *Gronov.*

3) *Ergo et ſuperiores orbes, dum pro amplitudine ſua impetu grandiore voluuntur*] Capiet Macrobius de diurno curſu, qui indubie concitatiſſimus in ſupremis, ſi ambitionis videamus ad inferiores orbes diſparitatem, et tamen progreſſionis aequalitatem. Alias autem, et aſpectu annui motus, Saturni orbem tardiſſimum intelligi, peruulgatum eſt. *Pont.*

4) *Dumque ſpiritu vt in origine ſua fortiore*] Malim, *ſui*. Idem.

5) *Et termino longiore poſitis*] Explicanda haec remittimus auctori ſuo; neque enim videmus, qui tolerari poſſint. Legimus interim cum primis exemplaribus, *de longinquis autem et termino proximis*. Deinde reſtitue, *quanto ab origine ſua deorſum recedit, tanto*, etc. Quod non capientes nuper mutauerunt eodem auſu, quo etiam Ouidium, nunc tamen hac in parte ſuum opera et beneficio τοῦ ἐν ποιητικοῖς ἐπιστημοτάτου, VIII. Met. 749. *Nec non et caetera tanto Silua ſub hac, ſilua quanto iacet herba ſub omni.* Fortaſſis etiam hoc pacto corrigendus Macrobius hoc lib. cap. 1. vbi vulgo: *quem tam paruo diſtare a tono deprehenſum eſt, quantum hi duo numeri diſtant.* Fortaſſis inquam ibi reponendum *quanto*. Gronov.

ne ſua deorſum recedit, tantum circa impulſum fieri leniorem; vt circa terram, quae vltima ſphaerarum eſt, tam concretus tam denſus habeatur, vt cauſa ſit terrae in vna ſede ſemper haerendi; nec in quamlibet partem permittatur moueri obſeſſa vndique circumfuſi ſpiritus denſitate. in ſphaera autem vltimum locum eſſe qui medius eſt antecedentibus iam probatum eſt. Ergo vniuerſi mundani corporis ſphaerae nouem ſunt. prima illa ſtellifera, quae proprio nomine coelum dicitur et aplanes apud Graecos vocatur, arcens et continens ceteras. haec ab oriente ſemper voluitur in occaſum. ſubiectae ſeptem, quas vagas dicimus, ab occidente in orientem feruntur. nona terra ſine motu. Octo ſunt igitur quae mouentur: ſed ſeptem ſoni ſunt, qui concinentiam de volubilitate conficiunt; propterea quia Mercurialis et Venerius orbis pari ambitu comitati ſolem viae eius tamquam ſatellites obſequuntur, et ideo [6]) a nonnullis aſtronomiae ſtudentibus eamdem vim ſortiri exiſtimantur. vnde ait: ***illi autem octo curſus, in quibus eadem vis eſt duorum, ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos; qui numerus rerum omnium fere nodus eſt:*** Septenarium autem numerum rerum omnium nodum eſſe plene cum de numeris ſuperius loqueremur expreſſimus. ad illuminandum, vt aeſtimo, obſcuritatem verborum Ciceronis de muſica tractatus ſuccinctus a nobis qua licuit breuitate ſufficiet. nam netas et hypatas aliarumque fidium vocabula percurrere, et tenorum vel limmatum minuta ſubtilia, et quid in ſonis pro littera, quid pro ſyllaba, quid pro integro nomine accipiatur aſſerere, oſtentantis eſt non docentis. nec enim, quia fecit in hoc loco Cicero muſicae mentionem, occaſione hac eundum eſt per vniuerſos tractatus, qui poſſunt eſſe de muſica: quos, quantum mea fert opinio, ter-

6) *A nonnullis Aſtronomiae ſtudentibus*] Lego apud Senecam, ea philoſophiae vis, *vt non ſolum ſtudentes, ſed etiam conuerſantes iuuet.* Et iterum, *Minore labore opus eſt ſtudentibus in diem.* Pontan.

terminum habere non aeſtimo: ſed illa ſunt perſequenda, quibus verba, quae explananda receperis, poſſint liquere: quia in re naturaliter obſcura qui in exponendo plura quam neceſſe eſt ſuperfundit, addit tenebras non adimit denſitatem. vnde finem de hac tractatus parte faciemus, adiecto vno quod ſcitu dignum putamus: quia cum ſint melodiae muſicae tria genera, enarmonium, diatonum et chromaticum, primum quidem propter nimiam ſui difficultatem ab vſu receſſit; tertium vero eſt infame mollitie. vnde medium, id eſt, diatonum, mundanae muſicae doctrina Platonis adſcribitur. Nec hoc inter praetereunda ponemus, quod muſicam perpetua coeli volubilitate naſcentem ideo claro non ſentimus auditu, quia maior ſonus eſt quam vt humanarum [7]) aurium percipiatur anguſtiis. nam, ſi Nili catadupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt, quid mirum ſi noſtrum ſonus excedit auditum quem mundanae molis impulſus emittit? nec enim de nihilo eſt quod ait: *qui complet aures meas tantus et tam dulcis ſonus?* ſed voluit intelligi, quod ſi eius, qui coeleſtibus meruit intereſſe ſecretis, completae aures ſunt ſoni magnitudine; ſuperest vt ceterorum hominum ſenſus mundanae concinentiae non capiat auditum. ſed iam tractatum ad ſequentia conferamus.

7) *Aurium percipiatur anguſtiis*] tert *aurium anguſtia recipiat.* Sed *Recipiatur* membrana vetuſtior. Al- primam praepono. *Gronov.*

CAPVT

CAPVT V.

Terrae medietatem eam, in qua nos ſumus, quinque eſſe diſtinctam zonis: quodque ex iis duae tantum ſint habitabiles; quarum altera habitetur a nobis, alteram qui incolant homines ignoretur, tum vero et in reliqua terrae medietate zonas eſſe eaſdem; et inter illas duas quoque ab hominibus habitari.

[1]*Vides habitari in terra raris et anguſtis locis* [2] *et in ipſis quaſi maculis vbi habitatur vaſtas ſolitudines interiectas; eoſque, qui incolunt terram, non modo interruptos*

1) *Vides habitari in terra raris et anguſtis locis*] Senecae locum Natural. Quaeſtion. lib. I. ſub Prologi finem hac occaſione correxerim. Vulgatur: *Quid tibi inquam iſta proderint? Ss nihil aliud, hoc certe, ſciam omnia anguſta eſſe.* Correxerim, inquam, *caetera ſciam omnia anguſta eſſe.* Facit pro hac mente ſententia praemiſſa et illa paulo ante verba: *Nec poteſt ante contemnere porticus et lacunaria ebore fulgentia et penſiles ſiluas et derivata in domos flumina, quam totum circumeat mundum, et terrarum orbem ſuperne deſpiciens, anguſtum et magna ex parte opertum mari, etiam ea parte qua extat late ſqualidum, et aut vſtum aut rigentem, ſibi ipſe ait; Hoc eſt punctum quod inter tot gentes ferro et igni diuiditur.* Et iterum Epiſtol. 120. *Maximum argumentum eſt animi ab altiori venientis ſede, ſi haec in quibus verſatur humilia iudicat et anguſta.* Pont.

2) *Et in ipſis quaſi maculis, vbi habitatur*] Hac forma inſulas *naevulos maris* elegantiſſime dixit in libello de Mundo Apuleius: *Minores*, inquit, *vt naeuuli quidam per apertas ponti ſunt ſparſae regiones.* Quam lectionis venuſtatem debemus Cl. Vir. Vulcanii Manuſcripto. Nam alias editur, *vt nebulae quidem.* Et ſtatim eiuſdem Apuleiani libelli eodem capite locus, qui huc quoque faciat, in mendo etiamnum manet, et neſcio an iuuare potuerit idem ille codex, certe non iuuit. Exſtat pag. 64. *Multae aliae vrbes admodum ſparſa hanc noſtram inſulam, id eſt, hunc terrarum orbem, ornamentis ſuis pingunt et continuatione, vt quibuſdam ſertis, coronant.* At obſecro quaenam iſtae vrbes ſive oppida ſint, hunc terrae orbem tam decore cingentia? Ego interpretem nullum reperio nec puto reperiri. Quocirca ingenio duce, et, niſi valde fallar, certiſſima correctione expedio, *Multaeque aliae, tuberes admodum.* περὶ τῶν νήσων φύσεως καὶ θέσεως omnis hic ſermo. Ideoque Apuleius Ariſtotelis mentem proprie et preſſe ſublegens μεγίστας νήσους interpretatus eſt, *aggeres inſularum.* Minuſculas vero quas Philoſophus μικράς appellauit καὶ οὐκ ὀλίγας, ille metaphorae ſuae memor *tuberes admodum ſparſas* aptiſſime extulerat ſi per

ruptos ita eſſe vt nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit, ſed partim obliquos, partim tranſuerſos, partim etiam aduerſos ſtare vobis: a quibus exſpectare gloriam certe nullam poteris. cernis autem eandem terram quaſi quibuſdam redimitam et circumdatam circulis. e quibus duos maxime inter ſe diuerſos et coeli verticibus ipſis ex vtraque parte ſubnixos obriguiſſe pruina vides, medium autem illum et maximum ſolis ardore torreri. duo ſunt habitabiles; quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt aduerſa vobis vrgent veſtigia, nihil ad veſtrum genus: hic autem alter ſubiectus aquiloni, quem incolitis, cerne quam tenui vos parte contingat. omnis enim terra quae colitur a vobis anguſta verticibus, lateribus latior, parua quaedam eſt inſula circumfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quem oceanum appellatis in terris, qui tamen tanto nomine quam ſit paruus vides. Poſtquam coelum quo omnia continentur, et ſubiectarum ſphaerarum ordinem motumque ac de motu ſonum, coeleſtis muſicae modos et numeros explicantem, et aërem ſubditum lunae Tullianus ſermo per neceſſaria et praeſenti operi apta ductus ad terram vſque deſcripſit; ipſius iam terrae deſcriptionem verborum parcus, rerum fecundus, abſoluit. etenim maculas habitationum, ac de ipſis habitatoribus alios interruptos aduerſoſque obliquos etiam et tranſuerſos alios nominando [3]) terrenae ſphaerae globoſitatem [4]) ſermone tantum non coloribus pinxit. Illud quoque non

per imperitos licuiſſet. Nos reducamus περιλογίῃ huic conuenientiſſimam vocem. Petron. *laeuior aere, vel rotundo Horti tubere, quod creauit vnda.* Et Martialis:

Laeta ſuburbanus mittantur apyrina ramis,
Et vernae tuberes: quid tibi cum Libycis?

3) *Terrenae ſphaerae globoſitatem ſermone tantum non coloribus pinxit*] Modii membranae paulo aliter, et auctiores. Habent enim: *terrenae ſphaerae globoſitatem tantum non coloribus pinxit, ſed veritate rei vel certiſſimis ſpatiis deſignauit.* Pontan.

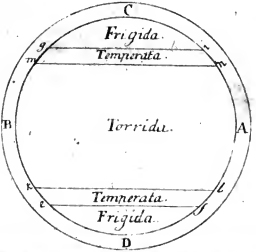
4) *Sermone tantum non coloribus etc.*] Prima vox abeſt ab vtraque membrana, et omnino turbat ſententiam. In ſequentibus miror variari:

non ſine perfectione doctrinae eſt, quod cum aliis nos non patitur errare, qui terram ſemel cingi oceano crediderunt. nam, ſi dixiſſet; *omnis terra parua quaedam eſt inſula, circumfuſa illo mari;* vnum oceani ambitum dediſſet intelligi. ſed adiiciendo, *quae colitur a vobis*, veram eius diuiſionem, de qua paulo poſt diſſeremus, noſſe cupientibus intelligendam reliquit. De quinque autem cingulis ne, quaeſo, aeſtimes duorum Romanae facundiae parentum Maronis et Tullii diſſentire doctrinam; cum hic ipſis cingulis terram redimitam dicat, ille iſdem, quas Graeco nomine zonas vocat, aſſerat coelum teneri. vtrumque enim incorruptam veramque nec alteri contrariam retuliſſe rationem procedente diſputatione conſtabit. Sed vt omnia, quae hoc loco explananda recepimus, liquere poſſint, habendus eſt primum ſermo de cingulis: quia ſitu eorum ante oculos locato cetera erunt intellectui proniora. prius autem qualiter terram coronent, deinde quemadmodum coelum teneant, explicandum eſt. Terra et nona et vltima ſphaera eſt. hanc diuidit horizon, id eſt, finalis circulus; de quo ante retulimus: ergo medietas, cuius partem nos incolimus, ſub eo coelo eſt, quod fuerit ſuper terram; et reliqua medietas ſub illo, quod dum voluitur ad ea loca quae ad nos videntur inferiora deſcendit. in medio enim locata ex omni ſui parte coelum ſuſpicit. [5]) huius igitur ad coelum breuitas, cui punctum eſt, ad nos vero immenſa globoſitas, diſtinguitur locis inter ſe viciſſim preſſis nimietate vel frigoris vel caloris geminam nacta inter diuerſa temperiem. nam et ſeptemtrionalis et auſtralis extremitas perpetua obriguerunt pruina. et hi velut duo ſunt cinguli quibus terra redimitur,

riari: edidit enim Iſaacius, *qui colitur a vobis:* In ſecunda membrana habetur *quod*, quaſi de mari id diceret, cum neceſſario requiratur *quae*, vt eſt in optima. *Gronov.*

5) *Huius igitur ad coelum breuitas, cui punctum eſt*] Coelo videlicet terra punctum eſt. Male alias, *quae punctum eſt* Quod ad oram, *cen punctum eſt* proxime verum eſt, non tamen verum. Liquet ex filo orationis. *Pont.*

mitur. ſed ambitu breues quaſi extrema cingentes. horum vterque habitationis impatiens eſt; quia torpor ille glacialis nec animali nec frugi vitam miniſtrat. illo enim aëre corpus alitur quo herba nutritur. medius cingulus et ideo maximus aeterno afflatu continui caloris vſtus ſpatium, quod et lato ambitu et prolixius occupauit, nimietate fervoris facit inhabitabile victuris. inter extremos vero et medium duo maiores vltimis, medio minores ex vtriuſque vicinitatis intemperie temperantur: in hiſque tantum vitales auras natura dedit incolis carpere. Et, quia animo faciſius illabitur 6) concepta ratione quam ſermone deſcriptio; eſto orbis terrae cui adſcripta ſunt *a, b, c, d.* et circa, *a*, adſcribantur *n* et *l*; circa *b* autem *m* et *k*; et circa *c*, *g et i*, et circa *d*, *e* et *f*. et ducantur rectae lineae a ſignis ad ſigna, quae dicimus, id eſt a *g*, in *i*; ab *m*, in *n*: a *k*, in *l*: ab *e*, in *f*. ſpatia igitur duo aduerſa ſibi, id eſt, vnum a, *c*, vſque ad lineam quae in, *i*, ducta eſt, alterum a *d*, vſque ad lineam quae in, *f*, ducta eſt, intelliganturpruina obriguiſſe per-

6) *Concepta ratione quam ſerm. deſ.*] Haec Macrobij verba incomprehenſibilia ſunt. Repone: *concepta ratio deſcriptione quam ſermone.*

petua. eſt enim ſuperior ſeptemtrionalis, inferior auſtralis extremitas. medium vero ab, *n*, vſque in, *l*, zona ſit torrida, reſtat vt cingulus ab, *i*, vſque ad *n*, ſubiecto calore et ſuperiore frigore temperetur: rurſus vt Zona quae eſt inter, *l*, et *f*, accipiat de ſuperiecto calore et ſubdito frigore temperiem. Nec excogitatas a nobis lineas, quas duximus, aeſtimetur. circi ſunt enim de quibus ſupra retulimus, ſeptemtrionalis et auſtralis et tropici duo. nam aequinoctialem hoc loco, quo de terra loquimur, non oportet adſcribi, qui opportuniore loco rurſus addetur. Licet igitur ſint hae duae *mortalibus aegris Munere conceſſae diuum*, quas diximus temperatas, non tamen ambae zonae hominibus noſtri generis indultae ſunt: ſed ſola ſuperior quae eſt ab, *i*, vſque ad, *n*, incolitur ab omni, quale ſcire poſſumus, hominum genere, Romani Graeciue ſint vel barbari cuiuſque nationis. Illa vero ab, *l*, vſque ad, *f*, ſola ratione intelligitur, quod propter ſimilem temperiem ſimiliter incolatur, ſed [7]) a quibus, neque licuit vmquam nobis nec licebit cognoſcere. interiecta enim torrida vtrique hominum generi commercium ad ſe denegat commeandi. denique de quatuor habitationis noſtrae cardinibus, oriens, occidens, et ſeptemtrio ſuis vocabulis nuncupantur: quia ab ipſis exordiis ſuis ſciuntur a nobis. nam, etſi ſeptemtrionalis extremitas inhabitabilis eſt, non multo tamen eſt a nobis remota. quarto vero noſtrae habitationis cardini cauſa haec alterum nomen dedit, vt meridies non auſtralis vocaretur; quia et ille eſt proprie auſtria-

Sic habent libri omnes, et eſt horum ſenſus idem illis in cap. 21. lib I. *Quia facilior ad intellectum per oculos via eſt*. Nam deſcriptio auctori huic eſt figura, γραφή, tabula. Infra cap. 6. de hac ipſa: *redeundum tibi eſt ad orbis terrae deſcriptionem*. cap. 7. *Vt inſtruit viſum antelatae deſcriptio*. lib. I. cap. 21. *Zodiaci notis, quas monſtrat in praeſidium fidei aduocata deſcriptio*. Et alibi. *Gronov*.

7) *A quibus, neque licuit vmquam nobis nec licebit cognoſcere*] Melior et verior ille apud Senecam Tragicum vates. In Medea:

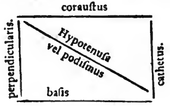
— — *Venient annis*
Secula ſeris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, et ingens
Pateat tellus, Typhiſque nonos
Detegat orbes; nec ſit terris
Vltima Thyle. Pont.

auſtralis, qui de altera extremitate procedens aduerſus ſeptemtrionali eſt: et hunc meridiem iure vocitari facit locus, de quo incipit nobis. nam, quia ſentiri incipit a medio terrae, in qua medii eſt vſus diei, ideo tamquam quidam medidies, vna mutata littera, meridies nuncupatus eſt. Sciendum eſt autem quod ventus qui per hunc ad nos cardinem peruenit, id eſt, auſter, ita in origine ſua gelidus eſt, vt ad nos commendabilis eſt blando rigore ſeptemtrio: ſed, quia per flammam torridae Zonae ad nos commeat, admixtus igni caleſcit; et, qui incipit frigidus, calidus peruenit. neque enim vel ratio vel natura pateretur vt ex duobus aequo preſſis rigore cardinibus, diſſimili tactu flatus emitteretur. Nec dubium eſt noſtrum quoque ſeptemtrionem ad illos, qui auſtrali adiacent, propter eamdem rationem calidum peruenire; et auſtrum corporibus eorum [8]) gemino aurae ſuae rigore blandiri. Eadem ratio nos non permittit ambigere quin per illam quoque ſuperficiem terrae, quae ad nos habetur inferior, integer Zonarum ambitus, quae hic temperatae ſunt, eodem ductu temperatus habeatur; atque ideo illic quoque eaedem duae Zonae a ſe diſtantes ſimiliter incolantur. aut dicat, quiſquis huic fidei obuiare mauult, quid ſit quod ab hac eum definitione deterreat. nam ſi nobis viuendi facultas eſt in hac terrarum parte quam colimus, quia calcantes humum coelum ſuſpicimus ſuper verticem, quia ſol nobis et oritur et occidit, quia circumfuſo fruimur aëre cuius ſpiramus hauſtu: cur non et illic aliquos viuere credamus vbi eadem ſemper in promptu ſunt? nam, qui ibi dicuntur morari, eamdem credendi ſunt ſpirare auram: quia eadem eſt in eiuſdem Zonalis ambitus continuatione temperies.

8) *Gemino aurae ſuae rigore blandiri*] Quis tandem ille geminus rigor? neceſſario corrige cum Oxonienſi *genuino*. Dicit enim Macrobius ſeptemtrionem apud nos frigidiorem eſſe, vtpote cis torridam poſitos vna cum illo: apud iſtos, qui ab altera torridae parte habitant, calidiorem, quippe ad quos non peruenit, niſi tranſgreſſus torridam, cuius ardore caleſcit. Auſtrum vero apud ipſos frigidiorem, quippe vbi eius aura natiua eſt, non adulterata et calefacta, per Zonam torridam, qualis demum ad nos peruenit. *Gronov.*

peries. idem ſol illis et obire dicetur noſtro ortu et orietur cum nobis occidet: calcabunt aeque vt nos humum; et ſupra verticem ſemper coelum videbunt. nec metus erit ne de terra in coelum decidant; cum nihil vnquam poſſit ruere ſurſum. ſi enim nobis quod aſſerere genus ioci eſt, 9) deorſum habetur vbi eſt terra, et ſurſum vbi eſt coelum

9) *Deorſum habetur, vbi eſt terra*] Prima (quod ſciam) hoc recepit Aſcenſiana, quam imitati Stephanus cum ſequutis editoribus. Sed Beroaldina, *genus ioci eſt viſum, habetur, vbi.* Quod ferri poſſe vix puto, etſi omnes hoc modo quos vidi, Mss. libri, vt ramen diſcernere vix poſſis, *viſum, niſum*, an *inſum* voluerint ſcribere. Videtur latere gloſſa. Poſterior aetas pro deorſum vſurpauit *inſum*, vt ex Martyrologiis iam notatum eſt, in quibus inter alia Speuſippus, Eleuſippus, et Meleuſippus narrantur *ligatis manibus ſuſum et pedibus inſum.* Hanc vocem Macrobii aeuo vſurpatam et ab auctore nunc adhibitam probat mihi Geometria Anonymi, ſcripta vetere manu, in membrana, quam poſſidet pater meus. Haec ſunt verba: *Lineae vero rectae, quibus trigoni vel tetragoni et aliae quaedam planae figurae determinantur, his ferme vocabulis deſignantur Linea quae in ima parte figurae directim et non oblique iacet,* BASIS *nomen accipit eo, quod ſuper ipſam figura fundata eſt. Quae vero in ſumma quaſi in culmine figurae ſimiliter directim ducetur,* (ſupraſcriptum *ducitur*) CORAVSTVS *appellatur. At quae inſum a ſummo directim more perpendiculi pendens, vbi baſi corauſtone coniungitur, rectum angulum efficit,* CATHETI *ſiue* PERPENDICVLARIS *vocabulum ſuſcipit. Illa autem, quae obliqua inſum ſiue ſuſum deducta hebetis vel acuti anguli effectrix videtur* HYPOTENVSA, *id eſt, obliqua, ſiue* PODISMVS *nominatur.* In margine addita erat haec figura.

Sic ille in Geometriae parte quam Theoricam inſcribit. Idem auctor et hic et in Practica Geometriae, quam definit eſſe, quae quibuſdam inſtrumentis agitur, et ex aliis alia proportionaliter coniiciendo diiudicat, ſaepius et Boëthii et Auguſtini mentionem facit, et quia etiam huius, cui cum maxime attendimus, Macrobii non ſemel, non me teneo, quin aliquid praeterea ex eo excerpam et hac occaſione euulgem, praecipue quia tractat materiam eamdem quae eſt Macrobii lib. I. cap. XX. quod et legiſſe eum res ac verba demonſtrant; tum quia Macrobii rara eſt apud vulgatos auctores memoria. Incipit ergo: *Deinceps ad coſmimetriam perſequendam accingamur. Menſura mundi a centro medio inchoans in diametris et circumferentiis coeleſtis ſphaerae, et ſub iſtorum circulorum omnium proportione excreſcente diſcurrit, et in his omnibus, quae ad haec probata conſecuntur,* [Forte *conferuntur*]. *ſpeculationem exercet*

coelum: illis quoque ſurſum erit quod de inferiore ſuſpicient, nec aliquando in ſuperna caſuri ſunt. Affirmauerim

exercet certos limites principii et finis omnibus aſſignans et internallorum ſpatia cunctorum in certa proportione et quantitate conſtituens. Cuius ſpeculationem nos a centro medio inchoantes ad reliquum ordinem progrediamur. Terra igitur in hoc mundi ſenſilis globo medio conſtituta [Ms. conſtituto] *loco vicem puncti obtinet, qui in circumferentia circuli aequali vndique diſtantiae* [Ms. diſtantia] *ambitu centrum vocatur. Haec igitur licet ad aliam incomprehenſibilem ſphaerae coeleſtis, quae omnia ſuo ambitu includit, immenſitatem comparata quodammodo ſecundum naturam puncti indiuiſibilis videatur; in ſe tamen conſiderata noſtris anguſtiis inaeſtimabilem magnitudinem praeſert. Ab hac igitur totius huius inueſtigationis excurſus exordium ſumet. Et primum ambitus terrae totius quantus ſit, explicandum videtur, et quemadmodum humanus ſenſus ad hunc comprehendendum acceſſerit, reuoluendum. Terrae igitur ambitus a veteribus, in occulta naturae diſpoſitione perquirenda ſtudioſis, ducenta quinquaginta duo millia ſtadia continere probatus eſt. Stadium autem octaua pars eſt milliaris, habens paſſus* CXXV. *Ducenta igitur et quinquaginta duo millia ſtadia faciunt miliaria* XXX. *et vnum millia et quingenta. Quae ſi per trecentos ſexaginta gradus diuidantur, eueniunt vnicuique Stadia ſeptingenta, hoc eſt, octoginta ſeptem miliaria et ſemis vnum. i. dimidium. Huius inueſtigationis primus auctor Eratoſthenes fertur: qui in hac diſciplina ſpectabilis et ſagaciſſimus eorum, quae latent, ſcrutator exſtitit. Hic itaque cum terrae ambitum aeſtimare diſponeret, tali arte viam ſibi feciſſe dicitur; et hoc argumento ſatis mirabili ingenio excogitato* [Ms. excogito] *vſus memoratur. Nam a menſoribus regis Ptolemaei adiutus, qui totam Aegytum tenebat, a Syene vſque ad Meroën horoſcopicis vaſis cum aequali gnomonum dimenſione diſpoſitis, et per ſingula vaſa ſingulos gnomonicae ſupputationis doctiſſimos ordinans, vna die omnes vmbram meridianam obſeruare praecepit. qua per ſingulos gnomones computata, comperit, quod vltra ſeptingenta ſtadia ad vnius longitudinis gnomonem vmbra non reſpondit. Poſt haec altiori ingenio veritatem huius rei perſequens, ſub ſtellatae noctis tempore ſumpto aſtrolapſu qui ſecundum ambitum firmamenti in* CCCLX. *gradus* [Ms. *gradibus*] *per circuitum diuiditur, et per vtrumque mediclinii foramen polo inſpecto gradum, in quo mediclinium ſtetit diligenti adnotatione ſignauit. Et profectus inde recta linea a meridie contra ſeptentrionem rurſus ſubſequenti nocte polum per vtrumque foramen mediclinii contemplatus, et tertia ſimiliter, tandem vno gradu mediclinium ad ſuperiora promotum inuenit. Tunc dictante ratione huius itineris ſpatium diligenter emenſus inuenit* DCC *ſtadia, ſiue miliaria octoginta ſeptem et ſemis vnum, hoc eſt, dimidium. Poſt haec datis vnicuique de trecentis ſexaginta totius circuli gradibus totidem, inuentus eſt totius terrae ambitus ducenta quinquaginta duo Stadia ſiue* XXXI. *et quingenta miliaria continere. Atque ita probabili ratione concluſit, quod partes ſiue gradus* CCCLX. *quibus omnis Zodiaci circuli tractus ac coeleſtis ſphaerae circuitus diuiditur, ad terras vſque proueniunt, et pars quae incompertae et inaeſtimabilis menſurae in terra ſub certa menſura cadat. Terrae ambitu comperto quantitatem diametri inquiramus. Omne diametrum triplica-*

quoque et apud illos minus rerum peritos haec aeſtimare de nobis, nec credere poſſe nos in quo ſumus loco degere;

tum et addita ſeptima parte circulum facit. Igitur de omni circulo ablata viceſima ſecunda parte et eius quod remanet, ſumpta tertia quantitas diametri eſt. Sic ergo de ducentis quinquaginta duobus millibus ſtadiis viceſima ſecunda auferatur quae conſtat in XI CCCLIIII. *ſemis viceſima ſecunda vnius, remanent* CCXL. D. XLV.

e e

et decem xx. II. *Cuius ſummae pars tertia ſumpta facit diametrum terrae in octoginta milibus ſtadiis* CLXXXI.

e e

et ſemis vnius ſtadii et VII. xx. II. *vnius ſtadii: quamuis Macrobius idem diametrum* LXXX. *ſtadia vel non multo amplius habere dicat. Nunc iam conſequenter pandendum eſt, qualiter ad altitudinem ſolis comprehendendam priſca ſagacitas peruenerit. Sole medio die deſuper conſtituto et ſuae lucis radios in omnem partem ſpargenti trianguli forma pari proportione circumquaque exſurgit, vno in medio omnium triangulorum ad quamcunque partem ſumantur catheto, qui eſt altitudo ſolis. hypotenuſae vero ex omni parte ſunt radii obliquo ductu a ſole in terram porrecti et vnam aliquam partem deorſum in ſuperficie terrae inter ſe et cathetum pro baſi apprehendentes. Quodcunque ergo corpus pro catheto erectum ſub radio ſolis in compoſitam partem vmbra proiicit, triangulum format in eadem proportione manens cum ſit Orthogonium ſub eadem hypotenuſa conſtitutum. Qualis ergo proportio inter vmbram deorſum iacentem et corpus illud, quodcunque erectum, a quo vmbra formatur, fuerit, talis proculdubio inter ſpatium illud, quod a fine vmbrae vlteriori retrorſum vſque ad ſub ſolem iure baſi protenſum eſt, et ipſam altitudinem ſolis proportio erit. Hac conſideratione altitudo ſolis primum comperta ab Aegyptiis creditur, quod et aequalitate regionis et vicinia ſolis adiuti menſuram interiacentis ſpatii facile comprehendere potuerunt. Inuenta eſt igitur altitudo ſolis ſuper terram ſtadia quater mille millia octingenta et* XX. *millia. quod eſt quadragies octies centena millia et viginti millia. Si erga ab altera quoque parte vſque ad ſolis circulum par menſura tendatur, dupla quantitas exſurgit nonagies ſepties centena millia et quadraginta millia. Quibus ſi diametros terrae media coniungatur quae eſt octoginta millia ſtadia* CLXXXI.

e e

5: *et* VII. xx. II. *erit integra ſolaris circuli diametros a circumferentia in circumferentiam per medium centrum.* [Ms. *per medium. per medium centrum*] *ſtadia nonagies ſepties centena milia et* XX.

e e

millia CLXXXI. 5. *et* VII. XXII. *Quae ſi ſecundum rationem circuli triplicationi ſuae ſeptimam adiecerit, faciet trigies mille millia et quinquies* CXLIX. *et* CXLII. *et dextantem et ſeptimam vnius* 3. *Et haec eſt perfecta quantitas circuli ſolaris. Hanc vero computationem quam ob cauſam Macrobius ita negligenter praeterierit ignoro Sine* [Sic Ms. Forte *Niſi.*] *quia apud philoſophos diametrum centri quaſi punctum indiuiſibile ad menſuram computatum non eſt. Ergo vt breuiter in vnum dicta colligamus, diametrus terrae continet ſtadia octoginta millia et* CLXXXI. 5. *et* VII. XXII. *vnius. Ambitus terrae continet ſtadia ducenta quinquaginta duo millia. Altitudo ſolis quadragies octies centena millia et* XX. *millia. Diametrus circuli ſolaris continet ſtadia nonagies ſepties centena millia et* XX. *millia et* CLXXXI. *et* 5. *et* VII. *viceſimas ſecundas*

gere; ſed opinari ſi quis ſub pedibus eorum tentaret ſtare, casurum.

ſecundas vnius. Circulus ſolaris continet ſtadia trigéſies mille millia et quinquies C *millia* XLVIV. *et* CXLII. *et* 555. *et ſeptimam vnius* 3. *Sed antequam ad reliqua, quae ſequuntur, progrediamur, adhuc de altitudine ſolis, qualiter ab his etiam, qui remoti ſunt in qualibet terrae regione comprehendi poſſit, manifeſtandum eſt. Ad quos duos modos propono. vnum ſecundum vmbram gnomonis, alium ſecundum mediclinium et radium ſolis. Secundum gnomonem ſic. Erigatur orthogonaliter gnomo cuiuslibet quantitatis ad radium ſolis in media die. Deinde vmbra quam gnomo proiicit diligenter cum ipſo comparetur. et eadem proportio inter altitudinem ſolis et ſpatium quod interiacet eſſe pronuntietur. Et quia illius ſpatii quantitas propter ſui immenſitatem actu veſtigari non poteſt, arte retrorſum eſt metiendum. Quapropter menſor ad ſecundam ſtationem retrorſum pergat, et iterum ſupradicto gnomone erecto vmbram ad comparationem adducat, iterumque eandem inter altitudinem ſolis et ſpatium quod interiectum eſt comparationem eſſe pronuntiat, quae fuerit inter gnomonem et vmbram eius comparatio; et videat quantum baſis ſecunda primam baſin ſuperet, quia hoc eſt ſpatium quod eſt inter primam et ſecundam ſtationem. Quo diligenter emenſo per eius quantitatem caetéra omnia facile pateſcunt. Haec breuiter tranſcurrimus, propterea quod omnia ex ſupradictis certiſſime conſtent. Eſt autem alius modus longe iſta facilior, nec tantum laborem expetens, in quo id magis mireris, quod tam difficilis tamque ſublimis res ſine grandi argutione* [Ms. *arguttione.* et ſupraſcriptum *ſubtilitate.*] *et ſine laborioſa ſcrutatione manifeſta fiat. Ambitus firmamenti totius, qui in trecentos ſexaginta gradus diuiſus eſt, terrae ambitum ita medio libratum loco complectitur, vt a ſingulis ſuae diuiſionis interſtitiis rectis lineis deorſum deductis in totidem partes ipſum ambitum terreni globi diſtinguere videatur. Quo fit, vt illae coeleſtis partes globi, licet incomprehenſibilis ſint magnitudinis, his tamen, quae in ambitu terrae ſub certa tenentur menſura, partibus aequa circuitionis parilitate reſpondeant. Si ergo a quibuslibet duobus gradibus ex* CCCLX. *firmamenti gradibus lineae rectae vſque ad terram deducantur, quot gradus deſuper ex gradibus firmamenti inter ſe continent deorſum, totidem ex minoribus gradibus terreni ambitus complectentur. et quam proportionem earum interuallum deſuper ad totum firmamenti ambitum habuerit, eandem proculdubio diſtantia ipſarum deorſum ad totum terrae circulum continebit. Sole igitur in linea meridiana deſuper conſtituto ſublenato aſtrolapſu contra eius radium mediclinium diſponamus. cumque eum normaliter per vtraque mediclinii foramina in directum tranſire viderimus, reducto ſtatim inſtrumento, quot gradus inter mediclinium et lineam meridianum deſuper numerentur, perquiramus. Quibus inuentis totidem inter ſolem et verticem noſtrum de* CCCLX *totius firmamenti gradibus nullatenus dubitemus, ac per hoc deorſum quoque inter nos et eum locum, qui recta linea deſuper ſolem ſuſpicit* [Ms. *ſuſcipit.* ſedillud ſupraſcriptum] *totidem de* CCCLX. *gradibus, quos ambitus terrae continet,* [Ms. *Quos ambitus terrae continet ambitus.*] *veriſſime affirmamus. Cumque trecenteſimae ſexageſimae partis terreni ambitus menſura nota ſit, numero graduum inuento conſequenter omnium ſimilis menſura nota erit. Si autem baſis menſura et catheti proportio nota fuerit, et menſura catheti ſecundum ſupradi-*

ctam

caſurum. numquam tamen apud nos quisquam timuit ne caderet

ctam regulam nota erit. Et de altitudine quidem ſolis haec ad praeſens dicta ſint. Nunc de perquirenda magnitudine ſolaris globi et diametro eius ſubſequens ſermo exordium ſumit. Die aequinoctiali ante ſolis ortum coſmimetria vas horoſcopicum cum certis horarum interſtitiis ſignatum gnomone adhibito ita diſpoſuit, vt primum emergentis ſolis radium ſtilus excipiens vmbram in oppoſitum ſuper primam lineam primae horae limitem ſignantem dirigeret; locusque ipſe, qui primum vmbrae venientis adtactam excepit, notae impreſſione ſignatus eſt, obſeruatuſque diligenter eſt procurſus vmbrae, donec ſolis orbis totus ab orizonte ita integer emerſiſſet, vt adhuc ima ſummitas orizonti videretur inſidere et locus, quem tunc vmbra de ſtilo cadens occupauit, notatus, habitaque dimenſione [Sic Ms. ac ſi vellet *dimenſino eſt.* Scribendum *dimenſione.* Ad verbum haec deſumpta ex Macrobii lib. I. cap. 20. *inter primam et ſecundam vmbrae notam quae integrum ſolis orbem, hoc eſt, diametrum, natae de duabus eius ſummitatibus metiebantur, inuenta eſt pars nona eius ſpatii, quod inter primum et ſecundum limitem primae horae continebatur. Vnde certum eſt, quod vnam aequinoctialem horam integram faciat ſolaris orbis nouies repetitus acceſſus. Et quia totum coeleſtis ambitus hemiſphaerium duodecim integris horis aequinoctialibus inuoluitur, tota autem ſphaera* XXIIII. *horis circumagitatur,* XXIIII. *vero nouem vnicuique datis ducenti ſedecim complentur, ſolis diametros ſui circulo ducenteſima ſextadecima* [Ms. *ducenteſimo*] *pars neceſſaria conſequente ratione probatum eſt. Et ſicut haec ratio fortaſſe vacillare videatur propter motum ſolis eo quod in vlteriora ſine ceſſatione progrediens ampliori, quam quantitas ſua exier* [Sic Ms.] *et in ortu ſuo, mora menſorem feſelliſſe credatur, poteſt per aſtrolapſum huius rei certiſſimum capere experimentum: emergente ſolis ſphaera et inſidente adhuc orizontis margini, ſi ipſum mediclinium ad eius ſummitatem leuauerit, et gradus, qui ſubterius ſupra mediclinium apparent, ad totum quadrantem comparauerit, eam quoque inter diametrum ſolis et circuli quadrantem eſſe dixerit proportionem. Diametro ſolaris globi inuento ratione circuli quantitas orbis eius facile cognoſcitur, ſi ſecundum ſupradictam regulam triplicationi diametri ſeptima pars adiiciatur. Diametros autem ſolis quia veriſſima ratione ſolaris circuli circumferentiae ducenteſima ſextadecima pars probata eſt, terrae diametros multum excedere inuenitur. Licet tamen ad duplarem proportionem nullatenus exſurgat.* X. *et* XI. H. *millibus ſtadiis et eo amplius minus continet eius duplo. Quamuis Macrobius duplam aſſerat habere proportionem ad aliam, temperamento quidem aſſertionis vſus in iſto tam audaci in adiiciendo quam prius in terrae diometro in detrahendo fuit, forſitan taedio lectorem* [Proculdubio *lectorum.*] *parcens in multiplicandis numeris conſummate. Nunc ſupereſt, vt per diametron ſolis et per diametron circuli ſolaris vmbram terrae aeſtimemus ex diametro eius. Penamus ergo ſummam in medium et videamus quid ratione dictante ex his conſequatur. Diametros ſolaris circuli, ſicut ſupra dictum eſt, continet ſtadia nonagies ſepties centena milia et* XX. *milia trecenta triginta tria et trientem* [Ms. *tigentem.*] *vnius. Diametros ſolis continet ſtadia* C *quadraginta vnum millia ducenta triginta et quadrantem et ſemunciam vnius et ducenteſimam ſextam decimam partem vnius integri et vnius ſemunciae et vnius ſeptimae partis ſemunciae vnius ſtadii. Hic eſt integer diametros ſolis.*

caderet in coelum. ergo nec apud illos quiſquam in ſuperiora caſurus eſt: ſicut omnia nutu ſuo pondera in terram

lis. Diametros terrae continet ſtadia octoginta millia trecenta tria et trientem vnius. Si duo catheti ad eandem baſin erigantur, alter in capite duplus et alter in medio ſubduplus eandem ypotenuſam contigit eidem baſi concurrentem. Quod ſi fuerint impares a duplo catheti, alia atque [Ms. adque.] *alia ypotenuſa concurrit ad eandem baſin a principio medio. Et minoris catheti ypotenuſa a medio vel ſecundo catheto et deinceps ſubterius tendet maioris deſuper. Exemplum vtriuſque ſubter formauimus ſic. Sint duo catheti duplus et ſubduplus ad eandem baſin a principio et medio taliter. Sint item duo catheti ad eandem baſin a principe medio impares a duplo, hoc eſt, non dupli, primo primus maior duplo hoc modo. deinde primus maior duplo et ſit figura talis.*

Eodem pertinent, Macrobiique mentionem habant, quae ex Ms. Anglicano incerti auctoris excerpſimus: *Quamuis Ambroſii Theodoſii auctoritate vniuerſi orbis ambitus notabilis habeatur, tamen quia ab illo auctoritatis ratio quaſi praetermiſſa eſt, volentibus ſcire proponatur. Quia enim a modernis impoſſibile indicatur, id a veteribus ſapientia duce facillimum affirmatur; et quod corporis ſenſibus indagari non poſſe videtur, id rationis acumine luce clarius indagatum habetur. Sumpto horoſcopo ſub ſtellatae noctis claritudine, inſpectoque polo cum vtroque mediclinii foramine notataque graduum, in quibus ſtetit mediclinium, multitudine, profectus eſt coſmimetra per directam lineam contra Septentrionem a meridie, tamdiu, donec in alterius noctis claritudine viſo vt prius polo cum vtroque mediclinii foramine ſtetit ipſum mediclinium altius gradus vnius numeroſitate. Poſthaec ratione dictante menſus eſt hoc itineris ſpatium, et notata huius quantitate* DCC. *ſtadia ſiue* LXXXVII. *ſemis* (5) *milliaria affirmant. Deinde datis vnicuique* CCCLX. *aſtrolapſus graduum tot ſtadiis ſiue milliariis inuentus eſt ambitus terreni orbis. Non multiplicato per alios gradus vnius ſpatio quantum ex hac prouenitur multiplicatione, tantum contineri probatur in totius mundi circuitione. Eratoſthenes philaſophus geometricaeque ſagaciſſimus totius orbis terrae circuitum per imitationem gnomonis vmbrarum in terra ſecundum partes zodiaci ingenioſe deprehenſum* CCLII. *ſtadia, id eſt,* XXXI. D *miliaria continere diffinit, vnicuique* CCCLX. *partium in zodiaco* DCC. *ſtadia, id eſt,* LXXXVII. *miliaria et ſemiſſem deputans. Ex his iuxta regulam circuli et diametri craſſitudinem ſeu diametri craſſitudinem ſeu diametrum terrae ſic comprehendere poteris. Aufer* XXII. *de circuitu terrae, id eſt, de* CCLII. *ſtadiis, tollo* XI. CCCCLIIII. *et ſemiſſem et viceſimam ſecundam partem vnius ſtadii et remanent* CC. *cum ſemiſſe et* XXI. *partibus ſtadii vnius. horum tertia pars, id eſt,* LXXX. CLXXXI. *ſemis et* VII. *viceſimae ſecundae vnius ſtadii terreni orbis diametrum ſeu ſpiſſitudinem iuxta praedictam terrae circuitionem dubietate poſtpoſita continebit. Quod liquido ſatis caute ſupputanti patet. Quamuis Macrobius ſuper ſomnium Scipionis idem diametrum* LXXX. *ſtadiorum tantum vel non multa plus dicat habere. Ambitus terreni orbis* CCLII. *ſtadiorum ſiue* XXXI. D *miliaria Eratoſthene philoſopho probatur auctore, cuius viceſimam ſecundam partem in* X. D. *ſtadia ſiue in* CCCXII. *ſemis millia ſol vna tranſcendit vel tranſcurrit hora. Hora autem par-*

ferri ſuperius relata docuerunt. Poſtremo quis ambigat in [10]) ſphaera terrae ea quae inferiora dicuntur ſuperioribus ſuis eſſe contraria vt eſt oriens occidenti? nam in vtraque parte par diametros habetur. cum ergo et orientem et occidentem ſimiliter conſtet habitari; quid eſt quod fidem huius quoque diuerſae ſibi habitationis excludat? Haec omnia non otioſus lector in tam paucis verbis Ciceronis inueniet. nam, cum dicit ***terram cingulis ſuis redimitam atque circumdatam***, oſtendit per omne corpus terrae eamdem temperatorum cingulorum continuatam eſſe temperiem: et, cum ait ***in terra maculas habitationum videri***, non eas dicit quae in parte noſtrae habitationis nonnullis deſertis locis interpoſitis incoluntur. non enim adiiceret,

tem quintamdecimam, hoc eſt, vnius ex CCCLX. *gradibus aſcenſu vel deſcenſu ſolem* DCC. *ſtadia ſiue* LXXXVI *ſemis miliaria tranſcurrere, praedicti terrae ambitus per* CCCLX. *clarebit diuiſione. Diametrum autem terrae iuxta circuli geometricalem regulam in* LXXX. CLXXXI. *ſemis ſtadiis ſeu in* X. XXII. *miliariis cum* XI. *ſextis decimis vnius miliarii colligi probatur. quamuis Macrobius idem diametrum* LXXX. *ſtadiis vel non multo plus eſſe fateatur. Sol vnumquodque ſignum peragit* XXX. *diebus et* X. *horis et dimidia. triceſimam autem partem vnius ſigni, id eſt, gradum tranſcurrit per diem. Inter reuolutionem firmamenti de puncto ad punctum, quod ſunt* XXIIII. *horae et tertia pars vnius horae et oſtentum. Si ergo volueris ſcire quotam partem vnius infra diem tranſeat, diuide totum ſpatium diei in oſtenta rerum in* CCCCLX. *oſtenta, quibus deinde adde trientem horae, id eſt,* XX. *oſtenta cum vno ſupra memorato oſtento, et excreſcet ſumma in oſtenta* I. CCCCLXI. *Quia ergo ſol in tanto ſpatio vnum gradum percurrit; ſic etiam in ſingulis partibus huius ſpatii, id eſt, oſtentis peragit ipſius gradus ſingulas milleſimas quadringenteſimas primas partes. Infra ſpatium ergo vnius diei percurrit ſol* MCCCCLXI. *partes vnius gradus.* XXII. *vero partem et vnam, quam ſuperſunt de toto gradus tranolat ſol infra trientem vnius horae et oſtentum. Itaque finita die reſtat ſoli ad currendum de vno gradu ſextula, id eſt, ſeptuageſima ſecunda pars ipſius gradus et biſſe et ſemuncia vnius milleſimae quadringenteſimae ſexageſimae primae partis vnius gradus. In tanto igitur, id eſt, in ſextula vnius gradus et in biſſe et in ſemuncia ſupra determinatae partis gradus firmamenti gradum diei ſuperat. Cum ergo ſol peragat vnum gradum firmamenti in vno die excepto triente vnius horae et oſtento conſtat, quia* CCCLX. *gradus firmamenti percurrit infra* CCCLX *dies excepto totiens triente vnius horae et oſtento, vnde colliguntur* V. *dies et* VI. *horae. Redit ergo ſol de puncto ad punctum per* CCCLXV. *dies et inſuper* VI. *horas, de quibus in quarto anno bis ſextus oritur.*

10) *In ſphaera terrae ea quae inferiora*] Legendum vel cum membrana optima *terrae ita, quae inf.* vel cum chartaceo, *terrae ita ea, quae inf.* Gronov.

ceret, *in ipſis maculis vaſtas ſolitudines interiectas*; ſi ipſas ſolitudines diceret, inter quas certae partes macularum inſtar haberentur. ſed quia maculas dicit has quatuor, quas in duobus terrae hemiſphaeriis binas eſſe ratio monſtravit, bene adiecit; *interiectas ſolitudines*. nam ſicut pars quae habitatur a nobis multa ſolitudinum interiectione diſtinguitur: credendum eſt in illis quoque tribus aliis habitationibus ſimiles eſſe inter deſerta et culta diſtinctiones. Sed et quatuor habitationum incolas et relatione ſitus et ipſa quoque ſtandi qualitate depinxit. primum enim ait alios praeter nos ita incolere terram vt a ſe interrupti nullam meandi habeant ad ſe facultatem: et verba ipſa declarant non eum de vno hominum genere loqui in hac ſuperficie a nobis ſolius torridae [11]) interiectione diuiſa (ſic enim magis diceret, *ita interruptos vt nihil ab illis ad vos manare poſſit*) ſed dicendo, *ita interruptos vt nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit*, qualiter inter ſe illa hominum genera ſint diuiſa ſignificat. Quod autem vere ad noſtram partem referretur adiecit dicendo de illis qui et a nobis et a ſe inuicem diuiſi ſunt; *partim obliquos, partim tranſuerſos, partim etiam aduerſos ſtare nobis*. interruptio ergo non vnius generis a nobis, ſed omnium generum a ſe diuiſorum refertur; quae ita diſtinguenda eſt. Hi quos ſeparat a nobis peruſta, quos Graeci *ἀντοικὰς* vocant, ſimiliter ab illis qui inferiorem zonae ſuae incolunt partem interiecta auſtrali gelida ſeparantur. rurſus illos ab *ἀντοικοῖς* ſuis, id eſt, per noſtri cinguli inferiora viuentibus interiectio ardentis ſequeſtrat: et illi a nobis ſeptemtrionalis extremitatis rigore remouentur. Et quia non eſt vna omnium affinis continuatio; ſed interiectae ſunt ſolitudines ex calore vel frigore mutuum negantibus commeatum: has terrae partes, quae a quatuor hominum generibus incoluntur, maculas habitationum vocauit.

11) *Interiectione diuiſa*] Magis placet cum Mss. et editis antiquis *diuiſo*. Gronov.

cauit. Quemadmodum autem ceteri omnes veſtigia ſua figere ad noſtra credantur, ipſe diſtinxit: et auſtrales quidem aperte pronunciauit aduerſos ſtare nobis, dicendo; *quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa nobis vrgent veſtigia.* et ideo aduerſi nobis ſunt, quia in parte ſphaerae quae contra nos eſt morantur. Reſtat inquirere quos tranſuerſos et quos obliquos nobis ſtare memorauerit. ſed nec de ipſis poteſt eſſe dubitatio, quin tranſuerſos ſtare nobis dixerit inferiorem zonae noſtrae partem tenentes, obliquos vero eos, qui auſtralis cinguli deuexa ſortiti ſunt.

CAPVT VI.

Quanta terrae ſpatia habitationi ceſſerint, quanta inculta ſint.

Supereſt vt de terrae ipſius ſpatiis, quanta habitationi ceſſerint, quanta ſint inculta, referamus; id eſt, quae ſit ſingulorum dimenſio cingulorum. Quod vt facile dinoſcas, redeundum tibi eſt ad orbis terrae deſcriptionem, quam paulo ante ſubiecimus; vt per notas adſcriptarum litterarum ratio dimenſionum lucidius explicetur. Omnis terrae orbis, id eſt, circulus qui vniuerſum ambitum claudit, cui adſcripta ſunt *a, b, c, d,* ab his qui eum ratione dimenſi ſunt, in ſexaginta diuiſus eſt partes. habet autem totus ipſe ambitus ſtadiorum ducenta quinquaginta duo milia. ergo ſingulae ſexageſimae extenduntur ſtadiis quaternis milibus ducenis. et ſine dubio medietas eius, quae eſt a *d,* per orientem, id eſt per *a,* vſque ad *c,* habet triginta ſexageſimas et ſtadiorum milia centum viginti ſex. quarta vero pars, quae eſt ab *a,* vſque ad *c,* incipiens a medio peruſtae, habet ſexageſimas quindecim et ſtadiorum milia ſexaginta et tria huius quartae partis menſura relata conſtabit totius ambitus plena dimenſio. [1]) Ab *a,* igitur

1) *Ab a igitur vſque ad* p, *quod* cum tamen certus reſideat error in
eſt] Hoc modo editiones omnes, litera *p* hoc loco et inferius, item in

igitur vſque ad *p*, quod eſt medietas peruſtae, habet ſexageſimas quatuor; quae faciunt ſtadiorum milia ſexdecim, cum octingentorum adiectione. ergo omnis peruſta partium ſexageſimarum octo eſt, et tenet ſtadiorum milia triginta tria et ſexcenta inſuper. latitudo autem cinguli noſtri qui temperatus eſt, id eſt, a *p*, vſque ad *o*, habet ſexageſimas quinque, quae faciunt ſtadiorum milia viginti et vnum. et ſpatium frigidae ab *o*, vſque ad *c*, habet ſexageſimas ſex: quae ſtadiorum tenent viginti quinque milia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terrarum, cuius menſuram euidenter expreſſimus, alterius quartae partis magnitudinem, ab *a*, vſque ad *d*, pari dimenſionum diſtinctione cognoſces. cum ergo quantum teneat ſphaerae ſuperficies, quae ad nos eſt, omne in ſua medietate cognoueris: de menſura quoque inferioris medietatis, id eſt, a *d*, per *b*, vſque ad *c*, ſimiliter inſtrueris. modo enim quia orbem terrae in plano pinximus (in plano autem medium exprimere non poſſumus ſphaeralem tumorem) mutuati ſumus altitudinis intellectum a circulo; qui magis horizon quam meridianus videatur. Ceterum volo hoc mente percipias, ita nos hanc protuliſſe menſuram, tamquam a *d*, per *a*, vſque ad *c*, pars terrae ſuperior ſit, cuius partem nos incolimus; et a *d*, per *b*, vſque ad *c*, pars terrae habeatur inferior.

in litera *o*, quarum neutra eſt in ſuperiore deſcriptione. Itaque Aſcenſius nouum ſchema hic appinxit, in quo *P* literam poſuit loco τοῦ *n* et loco τοῦ *i*, quem tamen nemo ſecutus, vt opinor, quia in ſcriptis non reperiebant: et ex ſuo ingenio eam commentum eſſe Aſcenſium colligo inde, quod Macrobius nouam ſphaeram hic non repoſuit, ſed ad proximam remiſit lectorem, dicens, ei redeundum eſſe ad orbis terrae deſcriptionem, quam paulo ante ſubiecerat. Sed etiam in nullo Ms. inuenio vſquam literas *p* vel *o*. Quare hic reſcribe cum iis: *ab* a *igitur vſque ad* n, *quod eſt.* Deinde: *qui temperatus eſt ab* n *vſque ad* i. Item, *et ſpatium frigidae ab* i *vſque ad* c. Gronov

CAPVT

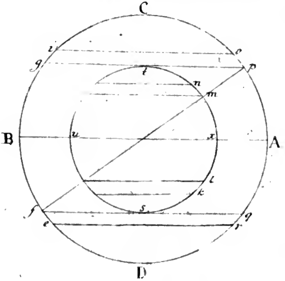
CAPVT XII.

In coelo eaſdem ineſſe zonas quae inſunt terrae; atque cauſam huius diuerſitatis eſſe Solem: qui vt acceſſu ſuo cauſa caloris eſt; ita receſſu frigus inducit.

Hoc quoque tractatu proprium ſortito finem, nunc illud quod probandum promiſimus, aſſeramus, id eſt, hos cingulos et Maronem bene coelo, et bene terrae aſſignaſſe Ciceronem; et vtrumque non diſcrepantia ſed conſona eademque dixiſſe. natura enim coeli hanc in diverſis terrae partibus temperiem nimietatemque diſtinxit: et qualitas vel frigoris vel caloris, quae cuilibet aetheris parti ſemel inhaeſit, eamdem inficit partem terrae, quam deſpicit ambiendo. Et quia has diuerſitates, quae certis finibus terminantur, [1]) cingulos in coelo vocarunt, neceſſe eſt totidem cingulos et hic intelligi: ſicut in breuiſſimo ſpeculo, cum facies monſtratur ingens tenent in anguſto membra vel lineamenta ordinem quem ſua in vero digeſſerat amplitudo. Sed hic quoque aſſerendi quod dicitur minuemus laborem oculis ſubiiciendo picturam. Eſto enim coeli ſphaera *a, b, c, d.* et intra ſe claudat ſphaeram terrae, cui adſcripta ſunt *f, x, t, u,* et ducatur in coeli ſphaera circulus ſeptemtrionalis ab *i,* vſque in *o.* tropicus aeſtiuus a *g,* in *p.* et aequinoctialis a *b,* in *a.* et tropicus hiemalis ab *f,* in *q,* et auſtralis ab *e,* in *r.* ſed et zodiacus ducatur ab *f,* in *p.* rurſus in ſphaera terrae ducantur iidem limites cingulorum, quos ſupra deſcripſimus in *n,* in *m,* in *l,* in *k.* His ita depictis ſine difficultate conſtabit ſingulas terrae partes a ſingulis coeli partibus ſuper verticem ſuum impoſitis qualitatem circa nimietatem vel temperiem mutuari. nam quod eſt ſurſum a *d,* vſque ad *r,* hoc deſpicit terram ab

1) *Cingulos in coelo vocarunt*] Supra ſimiliter *ſtadios* dixit *Vitr. trecentos et ſexaginta ſtadios longitudinem in ſe continere non poterit. Centum enim et octoginta ſtadios,* etc. Gloſſarium: *Cingillus, ςgόφιον, ζώνιον.* Pontan.

ab ſ, vſque ad *k*, et quod eſt in coelo ab *r*, vſque ad *q*, hoc inficit terram a *k*, vſque ad *l*. et quod in coelo eſt a *q*, vſque in *p*, tale facit in terra ab *l*, vſque ad *m*. qualeque eſt deſuper a *p*, vſque ad *o*: tale in terra ab *m*, vſque ad *n*. et quale illic ab *o*, vſque ad *c*, tale hic eſt ab *n*, vſque ad *t*. Sunt autem in aethere extremitates ambae, id eſt, a *d*, vſque ad *r*, et a *c*, vſque ad *o*, aeterno rigore denſatae. ideo, in terra idem eſt ab ſ, vſque ad *k*, et a *t*, vſque ad *n*. rurſus in coelo, a *q*, vſque ad *p*, nimio calore ſeruet. ideo in terra quoque, ab *l*, vſque ad *m*, idem feruor eſt. item ſunt in coelo temperies, ab *o*, vſque ad *p*, et a *q*, in *r*. ideo ſunt hic quoque temperatae, ab *n*, in *m*, et ab *l*, in *k*. aequinoctialis enim circulus, qui ab *a*, vſque ad *b*, ductus eſt, mediam ſecat peruſtam. Et ipſum autem ſciſſe Ciceronem, quod terreni cinguli coeleſtibus inficiantur, ex ver-

bis eius oſtenditur. ait enim: *E quibus duo maxime inter ſe diuerſos et coeli verticibus ipſis ex vtraque parte ſubnixos* *obri-*

obriguiſſe pruina vides. Ecce teſtatur finale frigus eſſe de coelo. idem quoque de feruore medio dicit, ***medium autem illum et maximum ſolis ardore torreri.*** Cum ergo manifeſte et rigorem de coeli verticibus et feruorem de ſole in terrae cingulos venire ſignauerit: oſtendit prius in coelo hos eoſdem cingulos conſtituiſſe. Nunc, quoniam conſtitit eaſdem in coelo et in terra zonas eſſe vel cingulos (haec enim vnius rei duo ſunt nomina) iam dicendum eſt, quae cauſa in aethere hanc diuerſitatem qualitatis efficiat. Peruſta duobus tropicis clauditur, id eſt, [2]) a *g*, in *p*, tempore aeſtiuo: et ab *f*, in *q*, hiemali. ab *f*, autem in *p*, zodiacum deſcribendo perduximus. ergo ſignum *p*, tropicus ille cancer habeatur, et ſignum *f*, capricornus. conſtat autem ſolem neque ſurſum vltra cancrum neque vltra capricornum deorſum meare; ſed, cum [3]) ad tropicorum confinia peruenerit, mox reuerti: vnde et ſolſtitia vocantur. et quia aeſtiuus tropicus temperatae noſtrae terminus eſt; ideo cum ſol ad ipſum finem venerit, facit nobis aeſtiuos calores de vicino vrens ſenſu maiore ſubiecta. illo denique tempore auſtrali generi reuerti hiemem non poteſt ambigi; quia tunc ab illis ſol omni viae ſuae ſpatio recedit. rurſus, cum ad *f* ſignum, id eſt, ad capricornum venerit, facit hiemem nobis receſſu ſuo et illis vicinitate reducit aeſtatem. Hic notandum eſt de tribus tantum cardinibus [4]) in quamcumque domum ingredi ſolem; de quarto numquam. nam et ab ortu et ab occaſu feneſtra ſolem recipit;

2) *A g*, *in* p *tempore aeſtiuo et ab* f *in* q *hiemali*] Haec abſurdiſſima lectio quomodo inſinuauerit in editionem Stephani, quomodo fefellerit ab Tychone coeleſtia doctum Iſaacium, mirari eſt. Quis enim vel ſomniauit vnquam aequinoctialem aliis tropicis claudi aeſtiuo, aliis hiberno tempore? et ſic tropicos mutare nonnunquam ſitum, ſemel humano ingenio illis attributum? Nos re ipſa iubente εἰς 'Αφάνιας mittimus furtiuum illud *tempore*, quod nec primae editiones nec librorum ſcriptorum quiſquam agnoſcit. *Gronov.*

3) *Ad tropicorum confinia*] Liber vetus *tropicorum ſigna.* Alter *tropicum ſignum.* Poſſis dubitare vtrum ſit ſcribendum cum chartaceo *ad tropicum confinia*, an *ad tropicorum finem.* Gronov.

4) *In quamcunque domum*] Mſſ. omnes *aedem.* Gronov.

recipit; quippe quem orientem obeuntemque proſpectet. recipit et a meridie; quia omne iter ſolis in noſtro meridie eſt; vt inſtruit viſum antelata deſcriptio. numquam vero ſolem feneſtra ſeptemtrionis admittit; quia numquam a *p* ſigno, ad *o*, ſol accedit; ſed a *p*, ſemper retrocedendo numquam fines poli ſeptemtrionalis attingit: et ideo numquam per hunc cardinem radius ſolis infunditur. Eiuſdem rei probationem vmbra quoque cuiuslibet corporis ſufficiet adſtruere. nam et in occaſum cadit oriente ſole, et in ortum cum ſit occiduus: medio autem die, quia ſol meridiem tenet, in ſeptemtrionem vmbra depellitur. in auſtrum vero circa noſtram habitationem impoſſibile eſt vmbram cuiuslibet corporis cadere: quia ſemper in aduerſam ſoli partem vmbra iactatur. Aduerſus autem auſtro apud nos ſol eſſe non poterit, cum numquam fines ſeptemtrionales attingat. Sane quoniam pars illa peruſtae, quae temperatae vicina eſt, admittit habitantes illic, id eſt, trans tropicum; quaecumque habitantur ſpatia vmbram mittunt in auſtrum eo tempore quo ſol cancrum tenet. Tunc enim eis fit ſol ſeptemtrionalis, cum tropicum tenet; quod ab illis ad ſeptemtrionem recedit. Ciuitas autem Syene, quae prouinciae Thebaidos poſt ſuperiorum montium deſerta principium eſt, ſub ipſo aeſtiuo tropico conſtituta eſt: et eo die, quo ſol certam partem ingreditur cancri hora diei ſexta (quoniam ſol tunc ſuper ipſum inuenitur verticem ciuitatis) nulla illic poteſt in terram de quolibet corpore vmbra iactari, ſed nec ſtylus hemiſphaerii monſtrantis horas, quem γνώμονα vocant, tunc de ſe poteſt vmbram creare. et hoc eſt quod Lucanus dicere voluit, nec tamen plene, vt habetur, abſoluit. dicendo enim,

5) *Atque vmbras numquam flectente Syene,*

rem

5) *Atque vmbras numquam flectente Syene*] Sugillat Macrobium Brodaeus, quod verſu hoc Lucani perverſius legerit *nunquam.* Ipſe nuſ-

rem quidem attigit, ſed turbauit verum. [6]) non enim numquam flectit ſed vno tempore; quod cum ſua ratione retulimus. His relatis conſtat ſolem numquam egredi fines peruſtae. quia de tropico in tropicum Zodiacus obliquatus eſt. manifeſta eſt igitur cauſa cur haec zona flammis ſit ſemper obnoxia: quippe quam ſol totius aethereae flammae et fons et adminiſtrator, numquam relinquat. Ergo ambae partes vltimae, id eſt, ſeptemtrionalis et auſtralis, ad quas numquam [7]) ſolis calor accedit; neceſſario perpetua premuntur pruina: duas vero, vt diximus, temperat hinc atque illinc vicinia caloris et frigoris. denique in hac ipſa zona, quam incolimus, quae tota dicitur temperata, partes tamen, quae peruſto cingulo vicinae ſunt, ceteris calidiores ſunt, vt eſt Aethiopia, Arabia, Aegyptus et Libya; in quibus calor ita circumfuſi aëris corpus extenuat; vt aut numquam aut raro cogatur in nubes; et ideo nullus pene apud illos vſus eſt imbrium. rurſus quae vſque ad frigidae fines preſſius accedunt; vt eſt palus Maeotis, vt regiones quas praeterfluunt Tanais et Iſter, omniaque ſuper Scythiam loca, quorum incolas vetuſtas Hyperboreos vocauit, quaſi originem boreae introrſum recedendo tranſiſſent, adeo aeterna pene premuntur pruina, vt non facile explicetur quanta ſit illic frigidae nimietatis iniuria: loca vero quae in medio temperatae

nuſquam reponit. At tu, vtcunque legeris, habebit rationem Macrobiana nota. Verſus Poëtae totus talis eſt:

- - *Calida medius mihi cognitus axis*
Aegypto, atque vmbras nuſquam flectente Syene.

Si enim dicat cognitum ſibi etiam meridianum illius oppidi, quod vmbras neſcit; γενικῶς dixerit nimis, nam vmbras nouit ſemper, praeterquam exiſtente in tropico meridiano Cancri Sole. Si iccirco explicueris, quando vmbras non flectit; mathematicum non poëtam intelliges. Et certe iuuanda in pluribus potius vatum ſenſa, quam exigenda omnia ad rigidam normam. *Pont.*

6) *Non enim vmquam flectit*] Membranae auctiores *numquam quidem flectit*. Gronov.

7) *Solis calor accedit*] Membrana optima *ſolis accedit ardor*. Altera *ſolis ardor accedit*. Certe vtraque *ardor*, non *calor*. vt cap. 8. *Inacceſſum eſt propter nimium ſolis ardorem.* Gronov.

peratae ſunt, quoniam ab vtraque nimietate longe recedunt, veram tenent ſalutaremque temperiem.

CAPVT VIII.

Obiter quomodo explicandus locus Virgilii primo Georgicon de circulo zodiaco.

Locus nos admonet vt (quoniam diximus, rem quae a nullo poſſit refelli, vtrumque tropicum circum Zodiaco terminos facere, nec vmquam ſolem alterutrum tropicum excedere poſſe vel ſurſum vel deorſum meando; trans Zodiacum vero circum, id eſt, trans vſtam, quae tropicis clauditur, [1]) ex vtraque parte [2]) accipere temperatas) quaeramus quid ſit quod ait Virgilius, quem nullius vmquam diſciplinae error inuoluit;

. . . duae mortalibus aegris
Munere conceſſae diuum: et via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.

videtur enim dicere his verſibus Zodiacum per temperatas ductum et ſolis curſum per ipſas ferri; quod nec opinari fas eſt: quia neutrum tropicum curſus ſolis excedit. num igitur illud attendit quod diximus et intra tropicum in ea peruſtae parte, quae vicina eſt temperatae, habitatores eſſe? nam Syene ſub ipſo tropico eſt: Meroë autem tribus milibus octingentis ſtadiis in peruſtam a Syene introrſum recedit: et ab illa vſque ad terram cinnamomi feracem ſunt ſtadia octingenta. et per haec omnia ſpatia peruſtae licet rari tamen vita fruuntur habitantes. vltra vero iam inacceſſum eſt; propter nimium ſolis ardorem.

 cum

1) *Ex vtraque parte accipere temperatas*] Scripſerit Macrob. *occipere.* Conſidera, et probabis. *Pont.*

2) *Accipere temperatas*] Qua in parte, oro, hoc praeſtat vulgato ante Stephanum *incipere*, quod ſervant omnes Mss. et tamen in Stephanino voluit alius vetuſtatis ingenium conſiderando legere *occipere.* Gronov.

cum ergo tantum ſpatii ex peruſta vitam miniſtret; et ſine dubio circa viciniam alterius temperatae, id eſt, antoecorum, tantumdem ſpatii habere peruſtae fines [3]) et parem manſuetudinem non negetur (paria enim in vtraque parte ſunt omnia) ideo credendum eſt per poëticam tubam, quae omnia ſemper in maius extollit, dixiſſe viam ſolis ſectam per temperatas: quoniam ex vtraque parte fines peruſtae in eo ſunt ſimiles temperatis, quod ſe patiuntur habitari. an forte poëtica licentia particulam pro ſimili paene particula poſuit; et pro, *ſub ambas*, dicere maluit, ***per ambas?*** nam reuera ductus Zodiaci ſub ambas temperatas vltro citroque peruenit, non tamen per ambas. Scimus autem et Homerum ipſum et in omnibus imitatorem huius Maronem ſaepe tales mutaſſe particulas. an, quod mihi vero propius videtur, ***per ambas***, pro, ***inter ambas***, voluit intelligi? Zodiacus enim inter ambas temperatas voluitur, non per ambas. [4]) familiariter autem,

3) *Et parem manſuetudinem*] Modius legit *pari manſuetudine*, cui intercedunt omnes Leidenſes libri, et an ſit mutandum, cuiuis videre praeſto eſt. *Gronov.*

4) *Familiariter autem*, per, *pro*, inter, *ponere ſolet*] Nec aliter P. Arbiter illo verſu:

- - *Nec, vaga paſſim,*
Flumina per notas ibant morientia ripas.

Per notas ripas, id eſt, *intra ripas.* Nec audio qui in nuperis et electiſſimis alias Notis *morientibus* hiſce *fluminibus* mederi conatur, quaſi ſcriptum fuiſſet Petronio:

- - *Nec vaga paſſim*
Flumina per notas ibant torrentia ripas.

Hoc ſenſu: *vaga flumina paſſim torrentia, tunc non ibant per notas ripas.* Sed veriſſimum eſt, quomodo poſui ego, et interpunxi. Non manebant, inquit, intra ripas ſuas flumina, paſſim vaga. Et ne haeſitet quiſpiam porro, ponam Manilianos verſus, lib. 4. Aſtronomicōn, quos hic adumbrauit Petronius,

Donec in Aegyptum redeant curuata per vndas
Littora, Niliacis iterum morientia ripis.

Quod autem ait Arbiter, *ibant morientia*, aſpexit quodammodo Claudianus, *Naſcentes ibant in ſecula libri.* Nec tempero mihi quin hac occaſione inſigni item loco ſubueniam, qui nondum diſcuſſus ſatis, in *Culice Maroniano.* Exſtat a principio non longe:

Haec teneras fruticum ſentes rimatur, at illa
Imminet irrigui praeſtanti marginis vndae.

Vbi ambigere video viros doctos, num faciendum potius *properanti* mar-

autem, *per*, pro, *inter*, ponere ſolet; ſicut alibi quoque,

Circum perque duas in morem fluminis arctos.

neque enim anguis ſidereus arctos ſecat: ſed, dum et amplectitur et interuenit, circum eas et inter eas voluitur, non per eas. Ergo poteſt conſtare nobis intellectus, ſi *per ambas*, pro, *inter ambas*, more ipſius poëtae dictum exiſtimemus. nobis aliud ad defenſionem, vltra haec quae diximus, non occurrit. Verum quoniam in medio poſuimus quos fines numquam via ſolis excedat; manifeſtum eſt autem omnibus quid Maro dixerit, quem conſtat erroris ignarum: erit ingenii ſingulorum inuenire quid poſſit amplius pro abſoluenda hac quaeſtione confiteri.

marginis vndae. At germaniſſimum hic eſſe *praeſtanti vndae*, obſeruo luculenter ex Iuuenali:

- - *Quanto praeſtantius eſſet*
Numen aquae, viridi ſi margine clauderet vndas
Herba, nec ingenuum violarent marmora tophum.

Qui locus ex Satyra tertia eſt, et vnicus explicandis iſtis Maronianis. *Pont.*

CAPVT IX.

Non vno ſed gemino oceani ambitu terram omnem circumflui: quomodo anguſta verticibus, latior lateribus, ſit habitabilis noſtra: tum de exiguitate oceani, quem nos magnum vocamus.

His quoque, vt arbitror, non otioſa inſpectione tractatis: nunc de oceano quod promiſimus adſtruamus, non vno ſed gemino eius ambitu terrae corpus omne circumflui. [1]) cuius primus meatus eſt, qui ab indocto hominum genere neſcitur. is enim, quem ſolum oceanum plures opinantur, de ſinibus ab illo originali refuſis ſecundum

1) *Cuius primus meatus*] Scripti libri *cuius verus et primus m.* Infra vides originalem et veriorem alueum vocari: vt de hac lectione non ſit dubitandum. *Greuer.*

dum ex neceſſitate ambitum fecit. ceterum prior eius corona per zonam terrae calidam meat ſuperiora terrarum et inferiora cingens, flexum circi aequinoctialis imitata. ab oriente vero duos ſinus refundit; vnum ad extremitatem ſeptemtrionis, ad auſtralis alterum: rurſuſque ab occidente duo pariter enaſcuntur ſinus: qui vſque ad ambas, quas ſupra diximus, extremitates refuſi occurrunt ab oriente demiſſis; et, dum vi ſumma et impetu immaniore miſcentur, inuicemque ſe feriunt, ex ipſa aquarum colliſione naſcitur illa famoſa oceani acceſſio pariter et receſſio. et, vbicumque in noſtro mari contingit idem vel in anguſtis fretis, vel in planis forte litoribus, ex ipſis oceani finibus, quos oceanum nunc vocamus, eueniunt: quia noſtrum mare ex illis influit. ceterum verior, vt ita dicam, eius alueus tenet zonam peruſtam. et tam ipſe qui aequinoctialem, quam ſinus ex eo nati qui horizontem circulum ambitu ſuae flexionis imitantur, omnem terram quadrifidam diuidunt; et ſingulas, vt ſupra diximus, habitationes inſulas faciunt. nam inter nos et auſtrales homines means ille per calidam zonam, totamque cingens, et rurſus a) vtriuſque regionis extrema finibus ſuis ambiens, binas in ſuperiore atque inferiore terrae ſuperficie inſulas facit. vnde Tullius hoc volens intelligi non dixit; *omnis terra parua quaedam eſt inſula;* ſed, *omnis terra quae colitur a vobis parua quaedam eſt inſula:* quia et ſingulae de quatuor habitationibus paruae quaedam efficiuntur inſulae, oceano bis eas, vt diximus, ambiente. Omnia haec ante oculos locare poteſt deſcriptio ſubſtituta: ex qua et noſtri maris originem, quae totius vna eſt, et rubri atque Indici ortum videbis, Caſpiumque mare vnde oriatur inuenies. licet non ignorem eſſe nonnullos qui ei de oceano ingreſſum negent.

a) *Vtriuſque regionis extrema finibus ſuis ambiens*] Membranae Modianae, *finibus ſuis*; quomodo paulo ante hac pag. *de finibus ab illo originali refuſis.* Vbi vulgo etiam edunt *de finibus*, ſed perperam, et contra membranas. *Pont.*

gent. Nec dubium eſt in illam quoque auſtralis generis temperatam mare de oceano ſimiliter influere. ſed deſcribi hoc noſtra atteſtatione non debuit, cuius ſitus nobis

incognitus perſeuerat. Quod autem dixit noſtram habitabilem *angnſtam verticibus*, *lateribus latiorem*, [3]) in eadem deſcriptione poterimus aduertere. nam, quanto longior eſt tropicus circus ſeptemtrionali circo, tanto zona verticibus quam lateribus anguſtior eſt: quia ſummitas eius in artum extremi cinguli breuitate contrahitur. decuctio autem laterum cum longitudine tropici ab vtracye parte diſtenditur. denique veteres omnem habitabilem noſtram extentae chlamydi ſimilem eſſe dixerunt. item quia omnis terra, in qua et oceanus eſt, ad quemvis coeleſtem circulum quaſi centron obtinet puncti locum

3) *In eadem deſcriptione poterimus aduertere*] Nec abſonum quod ad oram Lugdunenſis, *Id eadem.* Idem.

cum, neceſſario de oceano adiecit. *Qui tamen tanto nomine quam ſit paruus vides.* nam licet apud nos Atlanticum mare magnum vocetur: de coelo tamen deſpicientibus non poteſt magnum videri, cum ad coelum terra ſignum ſit et punctum quod diuidi non poſſit in partes. ideo autem terrae breuitas tam diligenter aſſeritur, vt parui pendendum ambitum famae vir fortis intelligat, quae in tam paruo magna eſſe non poterit, vt contentus potius conſcientiae praemio gloriam non requirat. quod doctrinae propoſitum non minus in ſequentibus apparebit.

CAPVT X.

Mundum quidem eſſe aeternum: ceterum inde non poſſe ſperari perpetuitatem gloriae ac famae apud poſteros; quando mundo ipſo manente ea, quae in ipſo ſunt viciſſitudine quadam nunc occidant, nunc rurſus oriantur.

Quinetiam ſi cupiet proles futurorum hominum deinceps laudes vniuſcuiuſque noſtrum acceptas a patribus poſteris prodere: tamen propter eluuiones exuſtioneſque terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modo non aeternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. Virtutis fructum ſapiens in conſcientia ponit, minus perfectus in gloria: vnde Scipio perfectionem cupiens infundere nepoti, auctor eſt [1]) vt contentus conſcientiae praemio, gloriam non requirat. in qua appetenda quoniam duo ſunt maxime quae praeoptari poſſint; vt et quam latiſſime vagetur et quam diutiſſime perſeueret: poſt-

1) *Vt contentus potius conſcientiae praemio gloriam non requirat*] Profecto Macrobius hoc loco οἶνον πίνει καὶ οὐκ ἀνθοσμίαν; nam futiliſſimi fartoris eſt haec periodus, quam vniuerſam audacter deleo. In principio ſtatim ſequentis capitis eandem ſententiam paribus vocibus leges, vbi locum ſuum tuetur. Debeo autem huius rei indicium libro Oxonienſi, vbi nihil eorum erat. Gron.

poſtquam ſuperius, de habitationis noſtrae anguſtiis diſſerendo, totius terrae quae ad coelum puncti locum obtinet [a]) minimam quandam docuit a noſtri generis hominibus particulam poſſideri; nullius vero gloriam vel in illam totam partem potuiſſe diffundi (ſiquidem Gangem tranſnare vel tranſcendere Caucaſum Romani nominis fama non valuit) ſpem, quam de propaganda late gloria ante oculos ponendo noſtri orbis anguſtias amputauit, vult etiam diuturnitatis auferre; vt plene animo nepotis contemptum gloriae compos diſſuaſor inſinuet. et ait, nec in hac ipſa parte, in quam ſapientis et fortis viri nomen ſerpere poteſt, aeternitatem nominis poſſe durare; cum modo exuſtione, modo eluuione terrarum diuturnitati rerum intercedat occaſus. quod quale ſit differemus. in hac enim parte tractatus illa quaeſtio latenter abſoluitur, quae multorum cogitationes de ambigenda mundi aeternitate ſolicitat. nam quis facile mundum ſemper fuiſſe conſentiat? cum et ipſa hiſtoriarum fides multarum rerum cultum emendationemque vel inuentionem ipſam recentem eſſe fateatur: cumque rudes primum homines et incuria ſilueſtri non multum a ferarum aſperitate diſſimiles meminerit vel fabuletur antiquitas; tradatque nec hunc eis, quo nunc vtimur, victum fuiſſe, ſed glande prius et baccis altos, ſero ſperaſſe de ſulcis alimoniam: cumque ita exordium rerum et ipſius humanae nationis opinemur, vt aurea primum ſaecula fuiſſe credamus; et inde natura per metalla viliora degenerans ferro ſaecula poſtrema foedauerit. ac, ne totum videamur de fabulis mutuari, quis non hinc aeſtimet mundum quandoque coe-

a) *Maximam quandam docuit noſtri g. h. particulam*] Quare hanc noſtrorum hominum magis maximam, quam tres alias? Pontanum lector, non Macrobium, his verbis manifeſte corruptis inſcribes, et corriges *minimam quandam docuit a noſtri.* Sic enim eſt in vett. membranis et editionibus, Stephanius quoque, niſi quod praepoſitionem omiſit; ac Andreae Veſalienſis, ad cuius oram Pontanus primum notas ſuas coniecit, nunc aere mihi comparata. Per me ergo obtinebit antiquum, donec quid ille reſpexerit, inſtruar. *Gron.*

coepiſſe, nec longam retro eius aetatem: cum abhinc vltra duo retro annorum milia de excellenti rerum geſtarum memoria ne Graeca quidem exſtet hiſtoria? nam ſupra Ninum, a quo Semiramis ſecundum quoſdam creditur procreata, nihil praeclarum in libros relatum eſt. ſi enim ab initio imo ante initium fuit mundus, vt philoſophi volunt: cur per innumerabilium ſeriem ſaeculorum non fuerat cultus quo nunc vtimur inuentus? non litterarum vſus quo ſolo memoriae fulcitur aeternitas? cur denique multarum rerum experientia ad aliquas gentes recenti aetate peruenit? vt ecce: Galli vitem vel cultum oleae Roma iam adoleſcente didicerunt. aliae vero gentes adhuc multa neſciunt, quae nobis inuenta placuerunt. Haec omnia videntur aeternitati rerum repugnare, dum opinari nos faciunt certo mundi principio paulatim ſingula quaeque coepiſſe. Sed mundum quidem fuiſſe ſemper philoſophia auctor eſt, conditore quidem deo, ſed non ex tempore. ſiquidem tempus ante mundum eſſe non potuit: cum nihil aliud tempora niſi curſus ſolis efficiat. res vero humanae ex parte maxima ſaepe occidunt manente mundo, et rurſus oriuntur vel eluuione viciſſim vel exuſtione redeunte. cuius viciſſitudinis cauſa vel neceſſitas talis eſt. Ignem aetherium phyſici tradiderunt humore nutriri, aſſerentes ideo ſub Zona coeli peruſta, quam via ſolis, id eſt, Zodiacus, occupauit, oceanum, ſicut ſupra deſcripſimus, a natura locatum; vt omnis latitudo qua ſol cum quinque vagis et luna vltro citroque diſcurrunt, habeat ſubiecti humoris alimoniam: et hoc eſſe volunt quod Homerus diuinarum omnium inuentionum fons et origo, ſub poëtici nube figmenti verum ſapientibus intelligi dedit, [3]) Iouem cum dis ceteris, id eſt, cum ſtellis.

3) *Iouem cum Dis ceteris profectum in Oceanum*] Arnobius libro VI. *Hoc eſt enim proprium Deorum vbique eſſe totos, non adeſſe, non abeſſe, non coenatum ad Aethiopas pergere, et poſt dies biſſenos priuatum ad domicilium redire.* Verſus autem Homericos et eandem pene enarrationem poſuit auctor

ſtellis profectum in oceanum Aethiopibus eum ad epulas inuitantibus. per quam imaginem fabuloſam Homerum ſignificaſſe volunt hauriri de humore nutrimenta ſideribus: qui ob hoc Aethiopas reges epularum coeleſtium dixit, quoniam circa oceani oram non niſi Aethiopes habitant, quos vicinia ſolis vſque ad ſpeciem nigri coloris exurit. Cum ergo calor nutriatur humore: [4]) hoc viciſſitudinis contingit vt modo calor modo humor exuberet. euenit enim vt ignis vſque ad maximum enutritus augmentum, hauſtum vincat humorem, et ſic aëris mutata temperies licentiam praeſtet incendio, et terra penitus flagrantia immiſſi ignis vratur. ſed mox, impetu caloris abſumpto, paulatim vires reuertuntur humori, cum magna pars ignis incendiis erogata minus iam de renaſcente humore conſumat. ac rurſus longo temporum tractu ita creſcens humor altius vincit, vt terris infundatur eluuio, rurſus calor poſt hoc vires reſumit. et ita fit vt manente mundo inter exſuperantis caloris humoriſque vices, terrarum cultus cum hominum genere ſaepe intercidat, et reducta temperie rurſus nouetur. numquam tamen ſeu eluuio, ſeu exuſtio, omnes terras, aut omne hominum genus vel omnino operit, vel penitus exurit. Aegypto certe, vt Plato in Timaeo fatetur, [5]) numquam nimie-

auctor lib. I. Saturn. cap. 23. diſcrepans ab Arnobio, quod δωδεκάτῃ non ἡμέρᾳ explicet, ſed ὥρᾳ. Tu vide ſis, et adiunge Lipſium in Phyſiologia Stoica. *Gron.*

4) *Hoc viciſſitudinis contingit*] Hoc quidem non reprobandum: libri tamen veteres *haec viciſſitudo.* Gronov.

5) *Numquam nimietas humoris*] Rem ipſam et cauſam ſimul aperit Soloni in his Platonis verbis τῶν ἱερέων ὁ μάλα παλαιός. ὅταν διὰ μακρῶν χρόνων γίνεται τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῷ φθορὰ, τότε ὅσοι κατ' ὄρη καὶ ἐν ὑψηλοῖς τόποις καὶ ἐν ξηροῖς οἰκοῦσι, μᾶλλον διόλλυνται τῶν ποταμοῖς καὶ θαλάττῃ προσοικούντων. ἡμῖν δὲ ὁ Νεῖλος εἴς τε ἄλλα σωτὴρ καὶ τότε ἐκ ταύτης τῆς ἀπορίας σώζει λυόμενος. ὅταν δ' αὖ οἱ θεοὶ τὴν γῆν ὕδασι καθαίροντες κατακλύζωσιν, οἱ μὲν ἐν τοῖς ὄρεσι διασώζονται βουκόλοι νομεῖς τε, οἱ δ' ἐν ταῖς παρ' ὑμῖν πόλεσιν εἰς τὴν θάλατταν ὑπὸ τῶν ποταμῶν φέρονται. κατὰ δὲ τὴν χώραν οὔτε τότε οὔτε ἄλλοτε ἄνωθεν

nimietas humoris nocuit vel caloris. vnde et infinita annorum milia in ſolis Aegyptiorum monumentis librisque releguntur. ceterae igitur terrarum partes internecioni ſuperſtites ſeminarium inſtaurando generi humano fiunt: atque ita contingit vt non rudi mundo rudes homines et cultus inſcii, cuius memoriam intercepit interitus, in terris oberrent, et aſperitatem paulatim vagae feritatis exuti conciliabula et coetus [6]) natura conſtituente patiantur: ſitque primum inter eos mali neſcia et adhuc aſtutiae inexperta [7]) ſimplicitas; quae nomen auri primis ſaeculis praeſtat. inde, quo magis ad cultum rerum atque artium vſus promouet, tanto facilius in animos ſerpit [8]) aemulatio. quae primum bene incipiens in inuidiam latenter euadit. et ex hac iam naſcitur quicquid genus hominum poſt ſequentibus ſaeculis experitur. Haec eſt ergo quae rebus humanis pereundi atque iterum reuertendi incolumi mundo viciſſitudo variatur.

ἄνωθεν ἐπὶ τὰς ἀρούρας ὕδωρ ἐπιῤῥεῖ. τὸ δὲ ἐναντίον κάτωθεν ἐπανιέναι πέφυκεν. Gronov.

6) *Natura conſtituente*] Auctor ſcripſit *inſtruente*, quod eſt, docente et formante vt patiantur coetus et conciliabula. Id eſt in omnibus libris I, 4. *Si quis forte quaerere velit*, etc. *inſtruetur auctore Porphyrio*. cap. 14. *de menſura quoque inferioris medietatis inſtrueris*. cap. 15. *Vt inſtruit viſum antelata deſcriptio*. II, 15. *Hoc quemadmodum accipiendum ſit, inſtruemus*. Et multis ita locis. *Gronov.*

7) *Simplicitas; quae nomen auri primis ſaeculis praeſtat*] Claudianus:

> - - *Lactatur Terra reuerſo*
> *Numine, quod priſci poſt tempora*
> *perdidit auri*. Pontan.

8) *Aemulatio, quae primum bene incipiens, in inuidiam latenter euadit*] Velleius; *Alit aemulatio ingenia, et nunc inuidia nunc admiratio incitationem accendit*. Pontan.

CAPVT

CAPVT XI.

De diuerſitate annorum: quodque is qui vere annus vertens eſt ac mundanus, quindecim annorum noſtrorum ambiat milia.

Quid autem intereſt ab his qui poſtea naſcentur ſermonem fore de te; cum ab his nullus fuerit, qui ante nati ſunt, qui nec pauciores et certe meliores fuerunt viri? praeſertim cum apud eos ipſos, a quibus audiri nomen noſtrum poteſt, nemo vnius anni memoriam conſequi poſſit. homines enim populariter annum tantummodo ſolis, id eſt, vnius aſtri reditu metiuntur. re ipſa autem cum ad idem vnde ſemel profecta ſunt cuncta aſtra redierint, eandemque totius coeli deſcriptionem longis interuallis retulerint: tum ille vere vertens annus appellari poteſt. in quo vix dicere audeo quam multa hominum ſaecula teneantur. namque, vt olim deficere ſol hominibus exſtinguique viſus eſt cum Romuli animus haec ipſa in templa penetrauit; quandoque ab eadem parte ſol eodemque tempore iterum defecerit; tum ſignis omnibus ad idem principium ſtellisque reuocatis expletum annum habeto. cuius quidem anni nondum viceſimam partem ſcito eſſe conuerſam. Idem agere perſeuerat inſtans diſſuaſioni gloriae deſiderandae. quam cum locis artam, nec in ipſis anguſtiis aeternam ſupra docuiſſet; nunc non ſolum perpetuitatis expertem ſed nec ad vnius anni integri metas poſſe propagari docet. cuius aſſertionis quae ſit ratio dicemus. Annus non is ſolus eſt quem nunc communis omnium vſus appellat: ſed ſingulorum ſeu luminum ſeu ſtellarum, emenſo omni coeli circuitu a certo loco in eumdem locum reditus annus ſuus eſt. ſic menſis lunae annus eſt intra quem coeli ambitum luſtrat. nam et a luna menſis dicitur: quia Graeco nomine luna mene vocatur. Vergilius denique ad diſcretionem lunaris anni, qui

qui breuis eſt, annum qui circumcurſu ſolis efficitur ſignificare volens ait:

Interea magnum ſol circumuoluitur annum,

magnum vocans ſolis, comparatione lunaris. nam curſus quidem Veneris atque Mercurii pene par ſoli eſt. Martis vero annus fere biennium tenet. tanto enim tempore coelum circumit. Iouis autem ſtella duodecim et Saturni triginta annos in eadem circuitione conſumit. Haec de luminibus ac vagis, vt ſaepe relata, iam nota ſunt. Annus vero, qui mundanus vocatur, qui vere vertens eſt, qui conuerſione plenae vniuerſitatis efficitur, largiſſimis ſaeculis explicatur cuius ratio eſt talis. Stellae omnes et ſidera quae infixa coelo videntur, quorum proprium motum numquam viſus humanus ſentire vel deprehendere poteſt, mouentur tamen; et praeter coeli volubilitatem, qua ſemper trahuntur, [1]) ſuo quoque acceſſu tam ſero promouentur, vt nullius hominum vita tam longa ſit quae obſeruatione continua factam de loco permutationem in quo eas primum viderat, deprehendat. mundani ergo anni finis eſt; cum ſtellae omnes omniaque ſidera quae aplanes habet, a certo loco ad eumdem locum ita remeauerint, vt ne vna quidem coeli ſtella in alio loco ſit, quam in quo fuit, cum aliae omnes ex eo loco motae ſunt, ad quem reuerſae anno ſuo finem dederunt: ita vt lumina quoque cum erraticis quinque in iſdem locis et partibus ſint in quibus incipiente mundano anno fuerunt. hoc autem, vt phyſici volunt, poſt annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo ſicut annus lunae menſis eſt, et annus ſolis duodecim menſes, et aliarum ſtellarum hi ſunt anni quos ſupra retulimus: ita mundanum annum quindecim milia annorum, quales nunc computamus, efficiunt. Ille ergo vere annus vertens

1) *Suo quoque acceſſu tam ſero promouentur*] Placet quod ad oram vetuſtae editionis, *promouent.* Imo omnino reducendum. *Pont.*

tens vocandus eſt, quem non ſolis, id eſt, vnius aſtri, reditu metiuntur; ſed quem ſtellarum omnium, in quocumque coelo ſunt, ad eumdem locum reditus ſub eadem coeli totius deſcriptione concludit. vnde et mundanus dicitur: quia mundus proprie coelum vocatur. Igitur vt annum ſolis non ſolum a Kalendis Ianuariis vſque ad eaſdem vocamus; ſed et a ſequente poſt Kalendas die vſque ad eumdem diem, et a quocumque cuiuslibet menſis die vſque in diem eumdem, reditus annus vocatur: ita huius mundani anni initium ſibi quiſque facit quodcumque decreuerit. vt, ecce, nunc Cicero a defectu ſolis, qui ſub Romuli fine contigit, mundani anni principium ſibi ipſe conſtituit. et licet iam ſaepiſſime poſtea defectus ſolius euenerit; non dicitur tamen mundanum annum repetitá defectio ſolis impleſſe; ſed tunc implebitur, cum ſol deficiens in iſdem locis et partibus et ipſe erit, et omnes coeli ſtellas omniaque ſidera rurſus inueniet, in quibus fuerant cum ſub Romuli fine deficeret. Igitur a diſceſſu Romuli poſt annorum quindecim milia, ſicut aſſerunt phyſici, ſol denuo ita deficiet, vt in eodem ſigno eademque parte ſit ad idem principium, in quo ſub Romulo fuerat, ſtellis quoque omnibus ſigniſque reuocatis. peracti autem fuerant, cum Scipio in Africa militaret, a diſceſſu Romuli anni quingenti ſeptuaginta et tres. anno enim ab vrbe condita ſexcenteſimo ſeptimo hic Scipio deleta Karthagine triumphauit. ex quo numero annis remotis triginta duobus regni Romuli et duobus qui [2]) inter ſomniumScipionis et conſummatum bellum fuerunt, quingenti ſeptuaginta tres a diſceſſu Romuli ad ſomnium vſque remanebunt. ergo ratiocinabiliter vereque ſignauit necdum mundani anni viceſimam partem eſſe conuerſam. nam viceſimae parti quot anni ſuperſint a fine Romuli ad Africanam militiam Scipionis,

2) *Inter ſomnium Scipionis*] Vett. libb. ignorant nomen proprium, idque penitus non deſideratur. *Gronov.*

nis, quos diximus annos fuiſſe quingentos ſeptuaginta tres, [3]) quiſquis in digitos mittit inueniet.

3) *Quiſquis in digitos mittet*] Talis Veterum computus modus. Plautus, *Dextra digitus rationem computat, feriens femur dextrum.* Sed haec talia aliis vberius enotata. Et exſtat de eo ſingularis libellus Bedae, quem in commentariis Hieronymianis exſcripſit fere Eraſmus. Tu videbis. *Pontan,* Lib. I. Sat. 1. *Annos ergo coëuntium mitti in digitos, exemplo Platonis nobis ſuffragante non conuenit.* Gronov.

CAPVT XII.

Hominem non corpus eſſe ſed mentem: et numquid in hoc mundo vere intereat ac corrumpatur.

Tu vero enitere et ſic habeto; non eſſe te mortalem, ſed corpus hoc. nec enim tu is es quem forma iſta declarat: ſed mens cuiuſque is eſt quiſque, non ea figura quae digito demonſtrari poteſt. deum te igitur ſcito eſſe: ſiquidem eſt deus qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui prouidet, qui tam regit et moderatur et mouet id corpus cui praepoſitus eſt, quam hunc mundum ille princeps deus, et vt ille mundum quadam parte mortalem ipſe deus aeternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. Bene et ſapienter Tullianus hic Scipio circa inſtitutionem nepotis ordinem recte docentis impleuit. nam, vt breuiter a principio omnem operis continentiam reuoluam, [1]) principio tempus ei mortis et imminentes propinquorum praedixit inſidias; vt totum de hac vita ſperare dediſceret, quam non diuturnam comperiſſet. dein, ne metu praedictae mortis frangeretur, oſtendit ſapienti et bono ciui in immortalitatem morte migrandum: cumque eum vltro ſpes iſta traxiſſet ad moriendi deſiderium; ſuccedit Pauli patris opportuna diſſuaſio accenſam filii feſtinationem ab appetitu

1) *Principio tempus ei mortis*] Non parum inamoena accidit tam propinqua primae vocis repetitio, quod nuſquam a Macrobio factum memini. Lego proinde cum Mss. *primum tempus eius mortis.* Gronov.

titu ſpontaneae mortis excludens. Plene igitur in animo ſomniantis vtrimque plantata ſperandi exſpectandique temperie altius iam [2]) circa diuina erigendum nepotis animum Africanus ingreditur: nec prius eum terram patitur intueri, quam coeli ac ſiderum naturam, motum, ac modulamen agnoſcat; et haec omnia ſciat praemio ceſſura virtutum. ac poſtquam mens firmata Scipionis alacritate tantae promiſſionis erigitur: tum demum gloria, quae apud indoctos magnum virtutis praemium creditur, contemni iubetur; dum oſtenditur ex terrarum breuitate vel caſibus, arta locis, anguſta temporibus. Africanus igitur paene exutus hominem et defaecata mente iam naturae ſuae capax hic apertius admonetur vt eſſe ſe deum nouerit. Et haec ſit praeſentis operis conſummatio, vt animam non ſolum immortalem ſed deum eſſe clareſcat. Ille ergo iam poſt corpus qui fuerat in diuinitatem receptus dicturus viro adhuc in vita poſito, *deum te eſſe ſcito*, non prius tantam praerogatiuam committit homini, quam qui ſit ipſe diſcernat: ne aeſtimetur hoc quoque diuinum dici, quod mortale in nobis et caducum eſt. et, quia Tullio mos eſt profundam rerum ſcientiam ſub breuitate tegere verborum, nunc quoque miro compendio tantum concludit arcanum, quod Plotinus magis quam quiſquam verborum parcus libro integro diſſeruit, cuius inſcriptio eſt; *Quid animal, quid homo.* in hoc ergo libro Plotinus quaerit cuius ſint in nobis voluptates, maerores, metusque ac deſideria et animoſitates vel dolores, poſtremo cogitationes et intellectus, vtrum merae animae an vero animae vtentis corpore: et poſt multa, quae ſub copioſa rerum denſitate diſſeruit, quae nunc nobis ob hoc ſolum praetereunda ſunt, ne vſque ad faſtidii neceſſitatem [3]) volumen

2) *Circa diuina erigendum nep. an.*] vocem *diuina* indicio veterum librorum abundare pronuntio: quod ſi illis inuitis eam retineas, inconcinne nimium apparebit ſubſequentis periodi ordo. *Gronov.*

3) *Volumen extendant*] Nec male tamen membranae *volumen ſe extendat.*

men extendant, hoc poſtremo pronunciat; animal eſſe corpus animatum. ſed nec hoc neglectum vel non quaeſitum relinquit quo animae beneficio quaue via ſocietatis animetur. has ergo omnes quas praediximus paſſiones aſſignat animali: verum autem hominem ipſam animam eſſe teſtatur. Ergo qui videtur non ipſe verus homo eſt, ſed verus ille eſt a quo regitur quod videtur. ſic, cum morte animalis diſceſſerit animatio, cadit corpus regente viduatum. et hoc eſt quod videtur in homine mortale: anima autem, qui verus homo eſt, ab omni conditione mortalitatis aliena eſt adeo, vt ad imitationem dei mundum regentis regat et ipſa corpus dum a ſe animatur. ideo phyſici mundum magnum hominem, [4]) et hominem breuem mundum eſſe dixerunt. per ſimilitudines igitur ceterarum praerogatiuarum, quibus deum anima videtur imitari, animam deum et priſci philoſophorum et Tullius dixit. Quod autem ait *mundum quadam parte mortalem:* ad communem opinionem reſpicit qua mori aliqua intra mundum videntur; vt animal exanimatum, vel ignis exſtinctus, vel ſiccatus humor. haec enim omnino interiſſe creduntur. Sed conſtat ſecundum verae rationis aſſertionem, quam et ipſe non neſcit, nec Vergilius ignorat dicendo;

Nec morti eſſe locum;

conſtat, inquam, [5]) nihil intra viuum mundum perire; ſed eorum quae interire videntur ſolam mutari ſpeciem: et illud in originem ſuam atque in ipſa elementa remeare, quod tale quale fuit eſſe deſierit. Denique et Plotinus alio in loco cum de corporum abſumptione diſſere-

ret,

tendat. I, 20. *Et caueremus iuſto prolixius volumen extendere.* Gronov.

4) *Et hominem breuem mundum eſſe dixerunt*] Nec abſonum iſtud Cerphilidis; τί ἄνθρωπος; ὀλιγοχρόνιον φάντασμα. *Quid homo? minimi temporis phantaſia.* Arnob. lib. II. *Hic eſt ille pretioſus et rationibus homo anguſtiſſimis praeditus, mundus minor qui dicitur, et totius in ſpeciem ſimilitudinis fabricatus atque formatus.* Gron.

5) *Nihil intra viuum mundum perire*] Seneca: *Non credis nihil in hoc mundo perire ſed mutare regionem? Magni iſta credidere viri.* Pont.

ret, [6]) et hoc diſſolui poſſe pronuntiaret quicquid effluit: obiecit ſibi; Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto eſt non ſimiliter aliquando ſoluuntur? et [7]) breuiter tantae obiectioni validaeque reſpondit, [8]) ideo elementa licet fluant numquam tamen ſolui, quia non foras effluunt. a ceteris enim corporibus quod effluit recedit: elementorum fluxus numquam ab ipſis recedit elementis. ergo in hoc mundo pars nulla mortalis eſt ſecundum verae rationis aſſerta. Sed quod ait, *cum quadam parte mortalem:* ad communem, vt diximus, opinionem paululum inclinare ſe voluit: in fine autem validiſſimum immortalitatis animae argumentum ponit, quia ipſa corpori praeſtat agitatum. quod quale ſit ex ipſis verbis Ciceronis quae ſequuntur inuenies.

6) *Et hoc diſſolui poſſe pronuntiaret quicquid effluit:*] Non habent Modii membranae illud *hoc.* Et ſane omitti ſine incommodo poteſt. *Idem.* Leidenſes a me adhibitae nullae Modio addicunt: et quia ſenſui parum officit, nondum adducor, vt in hanc voculam ſtylum vertam. *Gronov.*

7) *Breuiter tantae obiectioni validaeque*] Nullam vim habet vox vltima. Lego, *valideque*, vt cap. 16. *Haec et alia valide dicerentur.* Sic ibi libb. vett. non *valde.* Gronov.

8) *Ideo elementa licet fluant*] Apposite ad Mallium Claudianus:

At quotiens elementa doces, semperque fluentis
Materiae cauſas, quae vis animauerit aſtra
Impleritque choros, Pont.

CAPVT XIII.

De tribus ratiocinandi modis, quibus immortalitatem animae aſſeruere Platonici.

Nam quod ſemper mouetur, aeternum eſt, quod autem motum affert alicui quodque ipſum agitatur aliunde, quando habet finem motus, viuendi finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſe ipſum mouet, quia numquam deſeritur a ſe, numquam ne moueri quidem deſinit. quin etiam ceteris quae mouentur hic fons hoc principium

pium eſt mouendi. principii autem nulla eſt origo. nam e principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt. nec enim eſſet principium quod gigneretur aliunde. quod ſi non oritur, nec occidit quidem vmquam: nam principium exſtinctum nec ipſum [1]) *ab alia renaſcetur nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt a principio oriri omnia. ita fit vt motus principium ex eo ſit quod ipſum a ſe mouetur. id autem nec naſci poteſt nec mori: vel concidat omne coelum omniſque natura et conſiſtat neceſſe eſt, nec vim vllam nanciſcatur quam a primo impulſa moueatur.* [2]) *cum pateat igitur aeternum id eſſe quod ipſum ſe moueat, quis eſt qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omne quod pulſu agitatur externo. quod autem eſt anima, id motu cietur interiore et ſuo. nam haec eſt propria natura animi atque vis. quae ſi eſt vna ex omnibus quae ſeipſa moueat; neque nata certe eſt et aeterna.* Omnis hic locus de Phaedro Platonis ad verbum a Cicerone translatus eſt; in quo validiſſimis argumentis animae immortalitas aſſeritur. et haec eſt argumentorum ſumma; eſſe animam mortis immunem, quoniam ex ſe mouetur. Sciendum eſt autem quod duobus modis immortalitas intelligitur. aut enim ideo eſt immortale quid, quia per ſe non eſt capax mortis, aut quia procuratione alterius a morte defenditur. ex his prior modus ad animae, ſecundus ad mundi immortalitatem refertur. illa enim ſuapte natura a conditione mortis aliena eſt: mundus vero animae beneficio in hac vitae

1) *Ab alia renaſcetur*] Lib. I. Tuſc. Quaeſt. 23. legitur *ab alio renaſc.* Hoc loco Mss. omnes *ab alio naſcetur*, quod veriſimilius ſuadent verba Platonis, ἤτ' αὐτή ποτε ἔκ του γίγνεται. Gronov.

2) *Cum pateat igitur aeternum*] Quae dehinc ſequuntur, in Stephani et vtraque Pontani editione alio ſuperioribus charactere ſunt expreſſa, quaſi Macrobii exordiatur inde oratio. Qua re non poteſt fieri, quin ſtudioſus lector aut fallatur aut turbetur. Sunt autem et haec Ciceronis vſque ad illa: *quae ſe ipſa moueat; neque nata certe eſt et aeterna.* Hoc ergo vitium vt tolleretur, curaui. Verba Platonis cum Cicerone confert Ant. Muretus lib. VIII. Var. cap. 3. *Gronov.*

vitae perpetuitate retinetur. Rurſus ſemper moueri dupliciter accipitur. hoc enim dicitur et de eo quod ex quo eſt ſemper mouetur; et de eo, quod ſemper et eſt et mouetur. et ſecundus modus eſt, quo animam dicimus ſemper moueri. His praemiſſis iam quibus ſyllogiſmis de immortalitate animae diuerſi ſectatores Platonis ratiocinati ſint oportet aperiri. ſunt enim qui per gradus ſyllogiſmorum ad vnum finem probationis euadant certam ſibi propoſitionem ſequentis ex antecedentis concluſione facientes. apud quos hic prior eſt: Anima ex ſe mouetur: quicquid autem ex ſe mouetur, ſemper mouetur, igitur anima ſemper mouetur. ſecundus ita, qui naſcitur ex prioris fine: Anima ſemper mouetur. quod autem ſemper mouetur, immortale eſt. igitur anima immortalis eſt. et ita in duobus ſyllogiſmis duae res probantur, id eſt, et ſemper moueri animam, vt in priore; et eſſe immortalem, vt colligitur de ſecundo. Alii vero vſque ad tertium gradum ita argumentando procedunt: Anima ex ſe mouetur. quod autem ex ſe mouetur, principium eſt motus. igitur anima principium motus eſt. rurſus ex hac concluſione naſcitur propoſitio: Anima principium motus eſt. quod autem principium motus eſt, natum non eſt. igitur anima nata non eſt. tertio loco: Anima nata non eſt. quod natum non eſt, immortale eſt. igitur anima immortalis eſt. Alii vero omnem ratiocinationem ſuam in vnius ſyllogiſmi compendium redegerunt. Anima ex ſe mouetur. quod ex ſe mouetur, principium motus eſt. quod principium motus eſt, natum non eſt. quod natum non eſt, immortale eſt. igitur anima immortalis eſt.

CAPVT XIV.

Quibus rationibus Ariſtoteles contra Platonem monſtrare voluerit animam a ſeipſa moueri non poſſe.

Sed harum omnium ratiocinationum apud eum poteſt poſtrema concluſio de animae immortalitate conſtare, qui primam propoſitionem, id eſt, ex ſe moueri animam, non refellit. hac enim in fide non recepta, debilia fiunt omnia quae ſequuntur: ſed huic Stoicorum quidem accedit aſſenſio. [1]) Ariſtoteles vero adeo non acquieſcit, vt animam non ſolum ex ſe non moueri, ſed ne moueri quidem penitus conetur aſſerere. ita enim callidis argumentationibus adſtruit nihil ex ſe moueri, vt etiam ſi quid hoc facere concedat, animam tamen hoc non eſſe confirmet. Si enim anima, inquit, principium motus eſt: doceo non poſſe principium motus moueri. et ita diuiſionem ſuae artis ingreditur; vt primum doceat in rerum natura eſſe aliquid immobile, deinde hoc eſſe animam tentet oſtendere. Neceſſe eſt, inquit, aut omnia quae ſunt immobilia eſſe, aut omnia moueri, aut aliqua ex his moveri, aliqua non moueri. item ſi damus, ait, et motum et quietem: neceſſe eſt aut alia ſemper moueri et alia numquam moueri; aut omnia ſimul nunc quieſcere nunc moveri, de his, inquit, quid magis verum ſit requiramus. Non eſſe omnia immobilia adſpectus ipſe teſtimonio eſt; quia ſunt quorum motum videmus. rurſus non moueri omnia viſus docet, quo immota cognoſcimus. ſed nec omnia dicere poſſumus modo motum pati, modo eſſe ſine motu quia ſunt quorum perpetuum motum videmus; vt de coeleſtibus nulla dubitatio eſt. reſtat igitur, ait, vt, ſicut aliqua ſemper mouentur, ita ſit aliquid ſemper immobile. ex his vt collectum ſit eſſe aliquid immobile, nullus obviat

1) *Ariſtoteles vero adeo non acquieſcit, vt animam non ſolum ex ſe non moueri*] Senior apud Gloſſographum Niciarius, τί ψυχή; τὸ κινούμενον. τί ἄψυχον; τὸ μὴ κινούμενον. *Quid anima? Quod mouetur. Quid ſine anima? Quod non mouetur.* Pontan.

viat vel refellit. nam et vera diuiſio eſt, et ſectae Platonicae non repugnat: neque enim, ſi quid eſt immobile, ſequitur vt hoc ſit anima: nec, qui dicit animam ex ſe moveri, iam moueri vniuerſa confirmat; ſed modum adſtruit quo anima mouetur: ſi quid vero eſt aliud immobile; nihil ad hoc quod de anima adſtruitur pertinebit. Quod et ipſe Ariſtoteles videns, poſtquam docuit aliquid eſſe immobile, hoc eſſe animam vult dicere: et incipit aſſerere nihil eſſe quod ex ſe moueri poſſit, ſed omnia quae mouentur ab alio moueri. quod ſi vere probaſſet; nihil ad patrocinium Platonicae ſectae relinqueretur. quemadmodum enim credi poſſet ex ſe moueri animam, ſi conſtaret nihil eſſe quod ex ſe poſſit moueri? in hac autem Ariſtotelica argumentatione huiuſmodi diuiſionis ordo contexitur. Ex omnibus quae mouentur, inquit, alia per ſe mouentur, alia ex accidenti. et ex accidenti, inquit, moventur, quae cum ipſa non moueantur, in eo tamen ſunt quod mouetur: vt in naui ſarcina ſeu vector quieſcens. aut etiam cum pars mouetur, quieſcente integritate: vt ſi quis ſtans pedem manumue vel caput agitet. per ſe autem mouetur, quod neque ex accidenti, neque ex parte, ſed et totum ſimul mouetur; vt cum ad ſuperiora ignis aſcendit. et de his quidem, quae ex accidenti mouentur, nulla dubitatio eſt quin ab alio moueantur. probabo autem, inquit, etiam ea quae per ſe mouentur ab alio moueri. Ex omnibus enim, ait, quae per ſe moventur alia cauſam motus intra ſe poſſident: vt animalia, vt arbores; quae ſine dubio ab alio intelliguntur moueri, a cauſa ſcilicet quae in ipſis latet. nam cauſam motus ab eo quod mouetur ratio ſequeſtrat. alia vero aperte ab alio mouentur, id eſt, aut vi aut natura. et vi dicimus moueri omne iaculum, quod, cum de manu iaculantis receſſerit, ſuo quidem motu ferri videtur; ſed origo motus ad vim refertur. ſic enim nonnumquam et terram ſurſum et ignem deorſum ferri videmus: quod

alienus ſine dubio cogit impulſus. natura vero mouentur vel grauia cum per ſe deorſum, vel leuia cum ſurſum feruntur. ſed et haec dicendum eſt ab alio moueri, licet, a quo, habeatur incertum. ratio enim, ait, deprehendit eſſe neſcio quid quod haec moueat. nam, ſi ſponte mouerentur, ſponte etiam ſtarent: ſed nec vnam viam ſemper agerent; imo per diuerſa mouerentur, ſi ſpontaneo ferrentur agitatu. cum vero hoc facere non poſſint, ſed leuibus ſemper adſcenſus et deſcenſus grauibus deputatus ſit: apparet, eorum motum ad certam et conſtitutam naturae neceſſitatem referri. Haec ſunt et his ſimilia, quibus Ariſtoteles omne quod mouetur ab alio moueri probaſſe ſe credidit. Sed Platonici, vt paulo poſt demonſtrabitur, argumenta haec arguta magis quam vera eſſe docuerunt. Nunc ſequens eiuſdem iungenda diuiſio eſt; qua non poſſe animam ex ſe moueri, etiamſi hoc alia res facere poſſet, laborat oſtendere: et huius rei primam propoſitionem ab illis mutuatur, quae ſibi aeſtimat conſtitiſſe. ſic enim ait: Cum igitur omne, quod mouetur, conſtet ab alio moueri: ſine dubio id quod primum mouet, quia non ab alio mouetur (neque enim haberetur iam primum ſi ab alio moueretur) neceſſe eſt, inquit, vt aut ſtare dicatur aut ſeipſum mouere. nam ſi ab alio moueri dicatur: illud quoque, quod ipſum mouet, dicetur ab alio moueri; et illud rurſus ab alio: et in infinitum inquiſitio iſta caſura eſt, numquam exordia prima reperiens ſi ſemper aliud ea, quae putaueris prima, praecedit. reſtat igitur, inquit, vt, ſi quod primum mouet non dicatur ſtare, ipſum ſe mouere dicatur. et ſic erit in vno eodemque aliud quod mouet, aliud quod mouetur. ſiquidem in omni, ait, motu tria haec ſint neceſſe eſt: id quod mouet, et quo mouet, et quod mouetur. ex his, quod mouetur, tantum mouetur, non etiam mouet: cum illud quo fit motus, et moueatur et moueat; illud vero, quod mouet, non etiam moueatur: vt ex tribus ſit commune quod medium,

dium, duo vero ſibi contraria intelligantur. nam ſicut eſt quod mouetur et non mouet; ita eſt, inquit, quod movet et non mouetur: propter quod diximus quia cum omne quod mouetur ab alio moueatur, ſi hoc quod movet et iam ipſum mouetur: quaeremus ſemper motus huius, nec vmquam inueniemus exordium. deinde ſi quid ſe mouere dicatur: neceſſe eſt, inquit, vt aut totum a toto, aut partem a parte, aut partem a toto, aut totum a parte exiſtimemus moueri: et tamen motus ille, ſeu a toto ſeu a parte procedat, alterum ſui poſtulabit auctorem. Ex omnibus his in vnum Ariſtotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo. Omne quod mouetur ab alio mouetur. quod igitur primum mouet, aut ſtat, aut ab alio et ipſum mouetur: ſed ſi ab alio, iam non poteſt hoc primum vocari; et ſemper quod primum moueat requiremus. reſtat vt ſtare dicatur. ſtat igitur quod primum mouet. Contra Platonem ergo, qui dicit animam motus eſſe principium, in hunc modum opponitur ſyllogiſmus: Anima principiam motus eſt. principium autem motus non mouetur. igitur anima non mouetur. et hoc eſt quod primo loco violenter obiecit: nec eo vſque perſuadere contentus animam non moueri: aliis quoque rationibus non minus violentis perurget. Nullum, inquit, initium idem poteſt eſſe ei cuius eſt initium. nam apud geometras principium lineae punctum dicitur eſſe non linea: apud arithmeticos principium numeri non eſt numerus. item cauſa naſcendi ipſa non naſcitur. et ipſa ergo motus cauſa vel initium non mouetur. ergo anima quae initium motus eſt non mouetur. additur hoc quoque. Numquam, inquit, fieri poteſt, vt circa vnam eamdemque rem vno eodemque tempore contrarietates ad vnum idemque pertinentes eueniant. ſcimus autem quia mouere facere eſt et moueri pati eſt. ei igitur, quod ſe mouet, ſimul euenient duo ſibi contraria et facere et pati: quod impoſſibile eſt. anima igitur non poteſt ſe mouere. item dicit: Si animae eſſentia motus eſſet; numquam quieſce-

 ret

ret a motu. nihil eſt enim quod recipiat eſſentiae ſuae contrarietatem. nam ignis numquam frigidus erit; nec nix vmquam ſponte ſua caleſcet. anima autem nonnumquam a motu ceſſat (non enim ſemper corpus videmus agitari) non igitur animae eſſentia motus eſt, cuius contrarietatem receptat. ait etiam; Anima, ſi aliis cauſa motus eſt, ſibi cauſa motus eſſe non poterit. nihil enim eſt, inquit, quod eiuſdem rei ſibi cauſa ſit cuius eſt alii: vt medicus, vt exercitor corporum, ſanitatem vel valentiam, quam ille aegris, hic luctatoribus praeſtat, non vtique ex hoc etiam ſibi praeſtant. item dicit: Omnis motus ad exercitium ſui inſtrumento eget, vt ſingularum artium vſus docet. ergo videndum ne et animae ad ſe mouendum inſtrumento opus ſit. quod ſi impoſſibile iudicatur: et illud impoſſibile erit, vt anima ipſa ſe moueat. item dicit: Si mouetur anima; ſine dubio cum reliquis motibus et de loco et in locum mouetur. quod ſi eſt: modo corpus ingreditur, modo rurſus egreditur; et hoc frequenter exercet. ſed hoc videmus fieri non poſſe. non igitur mouetur. his quoque addit: Si anima ſe mouet; neceſſe eſt vt aliquo motus genere ſe moueat. ergo aut in loco ſe mouet, aut ſeipſam pariendo ſe mouet aut ſeipſam conſumendo, aut ſe augendo, aut ſe minuendo. haec ſunt enim, ait, motus genera. horum ſingula, inquit, quemadmodum poſſint fieri requiramus. Si in loco ſe mouet: aut in rectam lineam ſe movet, aut ſphaerico motu in orbem rotatur. ſed recta linea infinita nulla eſt. nam, quaecumque in natura intelligatur linea, quocumque fine ſine dubio terminatur. ſi ergo per lineam terminatam anima ſe mouet; non ſemper mouetur. nam, cum ad finem venitur et inde rurſus in exordium reditur, neceſſe eſt interſtitium motus fieri in ipſa permutatione redeundi. ſed nec in orbem rotari poteſt: quia omnis ſphaera circa aliquod immobile, quod centron vocamus, mouetur. ſi ergo et anima ſic mouetur: aut intra ſe habet quod immobile eſt; et ita fit ut non tota moveatur:

veatur: aut, ſi non intra ſe habet; ſequitur aliud non minus abſurdum, vt centron foris ſit, quod eſſe non poterit. conſtat ergo ex his, ait, quod in loco ſe non moueat. ſed ſi ipſa ſe parit; ſequitur vt eamdem et eſſe et non eſſe dicamus. ſi vero ſe ipſa conſumit; non erit immortalis. quod ſi ſe aut auget aut minuit; eadem ſimul et maior ſe et minor reperietur. et ex his talem colligit ſyllogiſmum: Si anima ſe mouet: aliquo motus genere ſe mouet. nullum autem motus genus quo ſe moueat inuenitur. non ſe igitur mouet.

CAPVT XV.

Quibus argumentis Platonici magiſtrum ſuum aduerſus Ariſtotelem tueantur, oſtendentes vtique eſſe aliquid quod a ſeipſo moueatur; idque neceſſario eſſe animam: quibus probatis eneruata eſt prima obiectio Ariſtotelis.

Contra has tam ſubtiles et argutas et veriſimiles argumentationes, accingendum eſt ſecundum ſectatores Platonis, qui inceptum quo Ariſtoteles tam veram tamque validam definitionem magiſtri ſauciare tentauerat ſubruerunt. neque vero tam immemor mei aut ita male animatus ſum, vt ex ingenio meo vel Ariſtoteli reſiſtam vel aſſim Platoni. ſed vt quiſque magnorum virorum, qui ſe Platonicos dici gloriabantur, aut ſingula aut bina defenſa ad oſtentationem ſuorum operum reliquerunt, collecta haec in vnum continuae defenſionis corpus coaceruaui; adiecto ſi quid poſt illos aut ſentire fas erat, aut audere in intellectum licebat. Et quia duo ſunt quae aſſerere conatus eſt: vnum quod dicit nihil eſſe quod ex ſe moueatur; alterum, quo animam hoc eſſe non poſſe confirmat: vtrique reſiſtendum eſt; vt et conſtet poſſe aliquid ex ſe moueri, et animam hoc eſſe clareſcat. In primis igitur illius diuiſionis oportet nos cauere praeſtigias; in qua enumerans aliqua quae ex ſe mouentur, et oſtendens illa quo-

que

que ab alio moueri, id eſt, a cauſa interius latente, videtur ſibi probaſſe omnia quae mouentur, etiamſi ex ſe moueri dicantur, ab alio tamen moueri. huius enim rei pars vera eſt. ſed eſt falſa concluſio. nam eſſe aliqua quae, cum ex ſe moueri videantur, ab alio tamen conſtet moueri, nec nos diffitemur. non tamen omnia quae ex ſe mouentur hoc ſuſtinent, vt ab alio ea moueri neceſſe ſit. Plato enim cum dicit animam ex ſe moueri, id eſt, cum *αὐτοκίνητον* vocat, non vult eam inter illa numerari, quae ex ſe quidem videntur moueri, ſed a cauſa quae intra ſe latet mouentur; vt mouentur animalia auctore quidem alio, ſed occulto (nam ab anima mouentur) aut vt mouentur arbores (quarum etſi non videtur agitator, a natura tamen eas interius latente conſtat agitari) ſed Plato ita dicit animam ex ſe moueri, vt non aliam cauſam vel extrinſecus accidentem, vel interius latentem huius motus dicat auctorem. Hoc quemadmodum accipiendum ſit, inſtruemus. Ignem calidum vocamus, ſed et ferrum calidum dicimus, et niuem frigidam et ſaxum frigidum nuncupamus: mel dulce ſed et mulſum dulce vocitamus. horum tamen ſingula de [1]) diuerſis diuerſe ſignificant. aliter enim de igne aliter de ferro calidi nomen accipimus: quia ignis per ſe calet, non ab alio fit calidus; contra ferrum non niſi ex alio caleſcit. vt nix frigida, vt mel dulce ſit, non aliunde contingit, ſed per naturam: ſaxo tamen frigus vel mulſo dulcedo a niue vel melle proueniunt. ſic et ſtare et moueri tam de his dicitur quae ab ſe vel ſtant vel mouentur, quam de illis quae vel ſiſtuntur vel agitantur ex alio. ſed quibus moueri ab alio vel ſtare contingit; haec et ſtare deſiſtunt et moueri. quibus autem idem eſt et eſſe, et moueri; numquam a motu ceſſant: quia ſine eſſentia ſua eſſe non poſſunt. ſicut ferrum amittit calorem; ignis vero calere non deſinit. ab ſe ergo mouetur anima, licet et animalia vel arbores per ſe videantur moueri. ſed illis,

1) *Diuerſis diuerſe ſignificant*] *per naturam*, nec neceſſaria ſunt, Mss. *diuerſis diuerſa*. Sequentia *ſed* nec ab vllo Ms. probantur. *Gronov.*

illis, quamuis interius latens, alia tamen [2]) cauſa eſt, id eſt, anima vel natura, quae motum miniſtrat: ideo et amittunt hoc quod aliunde ſumpſerunt. anima vero ita per ſe mouetur vt ignis per ſe calet, nulla aduentitia cauſa vel illum calefaciente vel hanc mouente. nam, cum ignem calidum dicimus, non duo diuerſa concipimus, vnum quod calefacit, alterum quod calefit; ſed totum calidum ſecundum naturam ſuam vocamus. cum niuem frigidam cum mel dulce appellamus, non aliud quod hanc qualitatem praeſtat, aliud cui praeſtatur accipimus. ita et cum animam per ſe moueri dicimus, non gemina conſideratio ſequitur mouentis et moti; ſed in ipſo motu eſſentiam eius agnoſcimus. quia, quod eſt in igne nomen calidi, in niue vocabulum frigidi, appellatio dulcis in melle; hoc neceſſe eſt de anima [3]) *αὐτοκίνητον* nomen intelligi: quod Latina conuerſio ſignificat per ſe moueri. Nec te confundat quod *moueri* paſſiuum verbum eſt: nec ſicut *ſecari* cum dicitur duo pariter conſiderantur, quod ſecat et quod ſecatur; item cum *teneri* dicitur duo intelliguntur, quod tenet et quod tenetur: ita hic *moueri* duarum rerum ſignificationem putes, quae mouet et quae mouetur. nam *ſecari* quidem et *teneri* paſſio eſt; ideo conſiderationem et facientis et patientis amplectitur: *moueri* autem cum de his quidem dicitur quae ab alio mouentur, vtramque conſiderationem ſimiliter repraeſentat; de eo autem quod ita per ſe mouetur vt ſit *αὐτοκίνητον* cum *moueri* dicitur, quia ex ſe non ex alio mouetur, nulla poteſt ſuſpicio paſſionis intelligi. nam et ſtare licet paſſiuum verbum non eſſe videatur, cum de eo tamen dicitur quod ſtat alio ſiſtente; vt, *ſtant terris defixae haſtae:* ſignificat paſſionem. ſic et *moveri*, licet paſſiuum ſonet; quando tamen nihil ineſt faciens, patiens ineſſe non poterit. et, vt abſolutius liqueat non

2) *Cauſa eſt, id eſt, etc.*] Breuius et non paulo concinnius Mss. *cauſa, id eſt, anima vel natura, motum miniſtrat.* Gronov.

3) Αὐτοκίνητον] Lege *αὐτοκινήτως* vt praecedit *nomen calidi, vocabulum frigidi*. Et Mss. quoque id exigunt. *Gronov.*

non verborum ſed rerum intellectu paſſionem ſignificari; ecce ignis cum fertur ad ſuperna nihil patitur; cum deorſum fertur ſine dubio patitur. quia hoc niſi alio impellente, non ſuſtinet: et cum vnum idemque verbum proferatur; paſſionem tamen modo ineſſe modo abeſſe dicemus. ergo et *moueri* idem in ſignificatione eſt quod *calere;* et cum ferrum calere dicimus vel ſtylum moueri (quia vtrique hoc aliunde prouenit) paſſionem eſſe fatemur. cum vero aut ignis calere aut moueri anima dicetur (quia illius in calore et in motu huius eſſentia eſt) nullus hic locus relinquitur paſſioni: ſed ille ſic calere ſicut moueri iſta dicetur. Hoc loco Ariſtoteles argutam de verbis calumniam ſarciens, Platonem quoque ipſum duo, id eſt, quod mouet et quod mouetur, ſignificaſſe contendit dicendo: Solum igitur quod ſeipſum mouet, quia numquam deſeritur a ſe, numquam ne moueri quidem deſinit; et aperte illum duo expreſſiſſe proclamat his verbis; quod mouet et mouetur. ſed videtur mihi vir tantus nihil ignorare potuiſſe; ſed in exercitio argutiarum talium [4]) cohibentem ſibi operam ſponte luſiſſe. Ceterum qui non aduertat; cum quid dicitur ſeipſum mouere, non duo intelligenda? ſicut et cum dicitur ἑαυτὸν τιμωρȣ́μενος, id eſt, ſe puniens; non alter qui punit alter eſt qui punitur; et, cum ſe perdere, ſe inuoluere, ſe liberare quis dicitur; non neceſſe eſt vnum facientem alterum ſubeſſe patientem. ſed

4) *Cobibentem ſibi*] Quia nondum concoquo, quae de verbo iſto a viris ſummis notantur, ſequor membranarum ſcripturam, quae dictat *conniuente ſibi opera*, et poteſt vtcunque defendi. Attamen vox *operam* verbo *luſiſſe* non videtur poſſe deberi. Plautus Caſina: *Si nunc me ſuſpendam, meam operam luſerim.* Pſeudolo: *In pertuſum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.* Sic ergo Macrobius: *in exercitio minutiarum talium conniuentem ſibi, operam ſponte luſiſſe.* Hoc eſt indulgentem ſibimet ipſum. Vt faciunt maxima quaeque ingenia. M. Seneca controv. 10. de Ouidio: *Verbis minime licenter vſus eſt, niſi in carminibus, in quibus non ignorauit vitia ſua, ſed amauit*, etc. *Ex quo apparet ſummi ingenii viro iudicium non defuiſſe ad compeſcendam licentiam carminum ſuorum, ſed animum. Aiebat interim decentiorem faciem eſſe, in qua aliquis naeuus eſſet.* Macrobius cap. ſequenti: *quoniam ſpontaneae conniuentia conceſſimus.* Gronov.

ſed hoc ſolum intellectu huius elocutionis exprimitur, vt qui ſe punit aut qui ſe liberat, non ab alio hoc accepiſſe, ſed ipſe ſibi aut intuliſſe aut praeſtitiſſe dicatur, ſic et de *αὐτοκινήτῳ*, cum dicitur, *ſeipſum mouet*, ad hoc dicitur vt aeſtimationem alterius mouentis excludat: quam volens Plato de cogitatione legentis eximere, his quae praemiſit expreſſit. Nam quod ſemper, ait, mouetur, aeternum eſt: quod autem motum affert alicui, quodque ipſum mouetur aliunde, quando finem habet motus, viuendi finem habeat neceſſe eſt. Quid his verbis inuenietur expreſſius clara ſignificatione teſtantibus, non aliunde moueri quod ſeipſum mouet, cum animam ob hoc dicat aeternam quia ſeipſam mouet et non mouetur aliunde? ergo ſe mouere hoc ſolum ſignificat, non ab alio moueri. Nec putes quod idem moueat idemque moueatur; ſed moueri ſine alio mouente ſe mouere eſt. aperte ergo conſtitit quia non omne quod mouetur ab alio mouetur. ergo *αὐτοκίνητον* poteſt non ab alio moueri. ſed ne a ſe quidem ſic mouetur, vt in ipſo aliud ſit quod mouet, aliud quod mouetur; [5]) nec ex toto, nec pro parte, vt ille proponit: ſed ob hoc ſolum ſeipſum mouere dicitur, ne ab alio moueri aeſtimetur. Sed et illa de motibus Ariſtotelica diuiſio, quam ſupra retulimus, ſurripienti magis apta eſt quam probanti, in qua ait; ſicut eſt quod mouetur et non mouet, ita eſt quod mouet et non mouetur. conſtat enim quod omne quicquid mouetur mouet alia: ſicut dicitur aut gubernaculum nauem, aut nauis circumfuſum ſibi aërem vel vndas mouere. quid autem eſt quod non poſſit aliud dum ipſum mouetur impellere? ergo, ſi verum non eſt ea quae mouentur alia non mouere, non conſtat illud vt aliquid quod moueat nec tamen moueatur inuenias. Illa igitur magis probanda eſt in decimo de legibus a Platone motuum prolata diuiſio. Omnis motus, inquit, aut ſe

5) *Nec ex toto nec pro parte*] Libri omnes *ex parte*. Gronov.

ſe mouet et alia, aut ab alio mouetur et alia mouet. et prior ad animam, ad omnia vero corpora ſecundus refertur. hi ergo duo motus et differentia ſeparantur et ſocietate iunguntur: commune hoc habent, quod et prior et ſecundus mouent alia: hoc autem differunt quod ille a ſe, hic ab alio mouetur. Ex his omnibus, quae eruta de Platonicorum ſenſuum fecunditate collegimus, conſtitit non eſſe verum, omnia quae mouentur ab alio moueri. ergo nec principium motus ad deprecandam alterius mouentis neceſſitatem ſtare dicetur: quia poteſt ſe ipſe, vt diximus, mouere alio non mouente. eneruatus eſt igitur ſyllogiſmus, quem praemiſſa varia et multiplici diuiſione collegerat. hoc eſt; Anima principium motus eſt. principium autem motus non mouetur. igitur anima non mouetur. Reſtat vt, quia conſtitit poſſe aliquid per ſe moueri alio non mouente, animam hoc eſſe doceatur. quod facile docebitur, ſi de manifeſtis et indubitabilibus argumenta ſumamus. Homini motum aut anima praeſtat aut corpus aut de vtroque permixtio. et quia tria ſunt, de quibus inquiſitio iſta procedit, cum neque a corpore neque a permixtione praeſtari hoc poſſe conſtiterit, reſtat vt ab anima moueri hominem nulla dubitatio ſit. Nunc de ſingulis ac primum de corpore loquamur. Nullum inanimum corpus ſuo motu moueri manifeſtius eſt quam vt aſſerendum ſit. nihil eſt autem quod dum immobile ſit aliud poſſit mouere. igitur corpus hominem non mouet. videndum ne forte animae et corporis ipſa permixtio hunc ſibi motum miniſtret. ſed quia conſtat motum corpori non ineſſe, ſi nec animae ineſt (duabus rebus motu carentibus nullus motus efficitur; ſicut nec ex duabus dulcibus amaritudo, nec ex duabus amaris dulcedo proueniet, nec ex gemino frigore calor, aut frigus ex gemino calore naſcetur. omnis enim geminata qualitas creſcit: numquam ex duplicatis ſimilibus contrarietas emergit) ergo nec ex duabus immobilibus motus erit. hominem igitur permixtio

non

non mouebit. hinc in expugnabilis ſyllogiſmus ex confeſſarum rerum indubitabili luce colligitur: Animal mouetur. motum autem animali aut anima praeſtat aut corpus aut ex vtroque permixtio. ſed neque corpus neque permixtio motum praeſtat. igitur anima motum praeſtat. Ex his apparet animam initium motus eſſe. initium autem motus tractatus ſuperior docuit per ſe moueri. animam ergo *αὐτοκίνητον* eſſe, id eſt, per ſe moueri nulla dubitatio eſt.

CAPVT XVI.

Quem in modum reliquae Ariſtotelis obiectiones Platonicis refellantur.

Hic ille rurſus obloquitur, et [1]) alia de initiis diſputatione confligit. eadem enim hic ſoluendo repetimus, quae ſupra in ordinem obiecta digeſſimus. Non poſſunt, inquit, eadem initiis ſuis eſſe, quae inde naſcuntur; et ideo animam, quae initium motus eſt, non moueri. ne idem ſit initium et quod de initio naſcitur, id eſt, ne motus ex motu proceſſiſſe videatur. Ad haec facilis et abſoluta reſponſio eſt. quia vt principia et haec quae de principiis prodeunt in aliquo nonnumquam inter ſe differre fateamur; numquam tamen ita poſſunt ſibi eſſe contraria, vt aduerſa ſibi ſunt *ſtare* et *moueri.* nam ſi alibi initium nigrum vocaretur, et ſiccum eſſet humoris exordium; bonum de malo, ex amaro initio dulce procederet. ſed non ita eſt. quia vſque ad contrarietatem initia et conſequentia diſſidere natura non patitur, inuenitur tamen inter ipſa nonnumquam talis differentia, qualis inter ſe origini progreſſionique conueniat: vt eſt hic quoque inter motum quo mouetur anima

1) *Alia de initiis diſputatione*] Membrana media: *in aliam de initiis ſtipationem*, Sed optima: *in aliam de initiis diſputationem.* Gronov.

anima et quo mouet cetera. non enim animam Plato ſimpliciter motum dixit, ſed motum ſe mouentem. inter motum ergo ſe mouentem et motum quo mouet cetera quid interſit in aperto eſt. ſiquidem ille ſine auctore eſt, hic aliis motus auctor eſt. conſtat ergo neque adeo poſſe initia ac de initiis procreata differre, vt contraria ſibi ſint, nec tamen hic moderatam differentiam defuiſſe. non igitur ſtabit principium motus, [2]) quod ille artificii concluſione collegit. His tertia, vt meminimus, ſucceſſit obiectio; vni rei contraria ſimul accidere non poſſe, et quia contraria ſibi ſunt *mouere* et *moueri*, non poſſe animam ſe mouere; ne eadem et moueatur et moueat. ſed hoc ſuperius aſſerta diſſoluunt. ſiquidem conſtitit in animae motu duo non intelligenda, quod moueat et quod moueatur. quia nihil aliud eſt ab ſe moueri, quam moueri alio non mouente. nulla eſt ergo contrarietas, vbi quod fit, vnum eſt: quia fit non ab alio circa alium; quippe cum ipſe motus animae ſit eſſentia. Ex hoc ei, vt ſupra retulimus, nata eſt occaſio quarti certaminis. Si animae eſſentia motus eſt, inquit: cur interdum quieſcit, cum nulla alia res contrarietatem propriae admittat eſſentiae? [3]) ignis, cuius eſſentiae calor ineſt, calere non deſinit. et quia frigidum niuis in eſſentia eius eſt, non niſi ſemper eſt frigida. et anima igitur eadem ratione numquam a motu ceſſare deberet. ſed dicat velim, quando ceſſare animam ſuſpicatur. Si mouendo, inquit, ſe moueat et corpus: neceſſe eſt vtique, quando non moueri corpus videamus, animam quoque intelligamus non moueri. Con-

2) *Quod ille artificii concluſione*] Lege cum Mss. *artifici* I, 6. *Artifex fabricatoris prouidentia.* Ibid. *Hoc primum artifex natura molitur.* Ouidius 15. Met. *Artifices natura manus admonit.* Sic I Saturn. 24. *Quanta de Graecis tanquam aliud agens modo profeſſa imitatione tranſtulerit.* Male illic quoque *artificii.* II Sat. 9. *artifex nodut.* Aliquid etiam notauit Salmaſius ad Solinum. *Gronov.*

3) *Ignis, cuius eſſentiae calor ineſt*] Malim ego: *cuius eſſentia calor eſt.* quo modo diſerte Lugdunenſis editionis ora. Supra dixit: *Cum ipſe motus, animae ſit eſſentia.* Pontan.

Contra hoc in promptu eſt gemina defenſio. primum quia non in hoc deprehenditur motus animae, ſi corpus agitetur. nam et, cum nulla pars corporis moueri videtur in homine, tamen ipſa cogitatio, aut in quocumque animali auditus, viſus, odoratus, et ſimilia; ſed et in quiete ipſa ſpirare, ſomniare, omnia haec motus animae ſunt. deinde quis ipſum corpus dicat immobile etiam dum non videtur agitari; cum incrementa membrorum, aut, [4]) ſi iam creſcendi aetas et tempus exceſſit, cum ſaltus cordis ceſſationis impatiens, cum cibi ordinata digeries naturali diſpenſatione inter venas et viſcera ſuccum miniſtrans, cum ipſa collectio fluentorum perpetuum corporis teſtentur agitatum? et anima igitur aeterno et ſuo motu, ſed et corpus quamdiu ab initio et cauſa motus animatur ſemper mouetur. Hinc eidem fomes quintae ortus eſt quaeſtionis. Si anima, inquit, aliis cauſa eſt motus; ipſa ſibi cauſa motus eſſe non poterit. quia nihil eſt quod eiuſdem rei et ſibi et aliis cauſa ſit. Ego vero, licet facile poſſim probare plurima eſſe quae eiuſdem rei et ſibi et aliis cauſa ſint, ne tamen ſtudio videar omnibus quae aſſerit obuiare, hoc verum eſſe concedam: quod et pro vero habitum ad aſſerendum motum animae non nocebit. Etenim animam initium motus et cauſam vocamus. de cauſa poſt videbimus. interim conſtat omne initium ineſſe rei, cuius eſt initium: et ideo, quicquid in quamcumque rem ab initio ſuo proficiſcitur, hoc in ipſo initio reperitur. ſic initium caloris non poteſt non calere. ignem ipſum, de quo calor in alia tranſit, quis neget calidum? Sed ignis, inquit, non ſe ipſe calefacit: quia natura totus eſt calidus. Teneo quod volebam, nam

4) *Si iam creſcendi aetas et tempus exceſſit*] Camerarij liber, *ceſſit*. Pont. Sicubi reperiretur in libris veteribus *conceſſit*, quod tamen mihi non contigit, ſine vlla mora eliminato τῷ *exceſſit* reponendum cenſerem: quippe et melius conueniens et ſuauius. Ouidius VI. Met. 19. *Ergo vbi conceſſit tempus puerile iuuentae.* Virgilius VIII. Aen 40. *Tumor omnis et irae Conceſſere Deum.* Gronov.

nec anima ita ſe mouet, vt ſit inter motum mouentemque diſcretio; ſed ita tota ſuo motu mouetur, vt nihil poſſis ſeparare quod moueat. Haec de initio dicta ſufficient. De cauſa vero, quoniam ſpontanea conniuentia conceſſimus ne quid eiuſdem rei et ſibi et aliis cauſa ſit, libenter acquieſcimus, ne anima, quae aliis cauſa motus eſſe videatur. his enim cauſa motus eſt quae non mouerentur, niſi ipſa praeſtaret. illa vero, vt moueatur non ſibi ipſa largitur, ſed eſſentiae ſuae eſt quod mouetur. ex hoc quaeſtio [5]) quae ſequitur abſoluta eſt. Tunc enim forte concedam vt ad motus exercitium inſtrumenta quaerantur, quando aliud eſt quod mouet, aliud quod mouetur. in anima vero hoc nec ſcurrilis iocus ſine damno verecundiae audebit expetere, cuius motus eſt in eſſentia: cum ignis, licet ex cauſa intra ſe latente moueatur, nullis tamen inſtrumentis ad ſuperna conſcendat. multoque minus haec in anima quaerenda ſunt, cuius motus eſſentia ſua eſt. in his etiam, quae ſequuntur, vir tantus et alias vltra ceteros ſerius, ſimilis cauillanti eſt. Si mouetur, inquit anima, inter ceteros motus etiam de loco in locum mouetur. ergo modo, ait, corpus egreditur; modo rurſus ingreditur; et in hoc exercitio ſaepe verſatur; quod fieri non videmus. non igitur mouetur. Contra hoc nullus eſt qui non ſine haeſitatione reſpondeat, non omnia quae mouentur etiam de loco in locum moueri. aptius denique in eum ſimilis interrogatio retorquenda eſt. Moueri arbores dicis; quod cum, vt opinor, annuerit; pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores; ſine dubio, vt tu dicere ſoles, inter alios motus etiam de loco in locum mouentur. hoc autem videmus per ſe eas facere non poſſe. igitur arbores non mouentur. Sed vt hunc ſyllogiſmum addita-

5) *Quae ſequitur etc.*] Fr. Modius *iam ſoluta:* cui quia accedunt membranae noſtrae, libenter aſſentire poſſum, quamuis vulgatum defendatur I, 20. *Obſcuritatem diuiſionis huius liquidius abſoluens.* II, 8. *Quid poſſit amplius pro abſoluenda hac quaeſtione confiteri.* Et I Saturn. 6. *Qui ambiguitatem ſortis abſoluerat.* Gronov.

additamento ſerium facere poſſimus; poſtquam dixerimus, ergo arbores non mouentur, adiiciemus; ſed mouentur arbores. non igitur omnia quae mouentur etiam de loco in locum mouentur. et ita finis in exitum ſanae concluſionis euadit. Si ergo arbores fatebimur moueri quidem, ſed apto ſibi motu: cur hoc animae negemus vt motu eſſentiae ſuae conueniente moueatur, haec et alia valde dicerentur, etiamſi hoc motus genere moueri anima non poſſet. cum vero et corpus animet acceſſu, et a corpore certa conſtituti temporis lege diſcedat; quis eam neget etiam in locum, vt ita dicam, moueri? quod autem non ſaepe ſub vno tempore acceſſum variat et receſſum; facit hoc diſpoſitio arcana et conſulta naturae: quae ad animalis vitam certis vinculis continendam, tantum animae iniecit corporis amorem, [6]) vt amet vltro quo vincta eſt; raroque contingat ne finita quoque lege temporis ſui maerens et inuita diſcedat. Hac quoque obiectione, vt arbitror, diſſoluta, ad eas interrogationes quibus nos videtur vrgere veniamus. Si mouet, inquit, ſe anima; aliquo motus genere ſe mouet. dicendumne eſt igitur animam ſe in locum mouere? ergo ille locus aut orbis aut linea eſt; an ſe pariendo ſeu conſumendo mouetur? Sene auget aut minuit? aut proferatur, ait, in medium aliud motus genus, quo eam dicamus moueri. Sed omnis haec interrogationum moleſta congeries ex vna eademque defluit male conceptae definitionis aſtutia. nam quia ſemel ſibi propoſuit omne quod mouetur ab alio moueri: omnia haec motuum genera in anima quaerit: in quibus aliud quod mouet,

aliud

6) *Vt amet vltro, quo iuncta eſt*] Omnino legerim, *quo vincta eſt.* Amat, inquit, corpus anima; et eo licet carcere veluti quodam teneatur, arcano nihilominus Naturae conſulto, amat tamen. In Lugdunenſi erat, *cui deuincta eſt.* Quod ſuffragatur. Et ipſe Macrob. lib. I. cap. 11. *Nam vt conſtet animal, neceſſe eſt vt in corpore anima vinciatur.* Et nunc, quia ita quoque habent membranae Modianae, in textum recepimus. *Pontan.*

aliud eſt quod mouetur, cum nihil horum in animam cadere poſſit, in qua nulla diſcretio eſt mouentis et moti. Quis eſt igitur, dicet aliquis, aut vnde intelligitur animae motus, ſi horum nullus eſt? Sciet hoc quiſquis noſſe deſiderat vel Platone dicente vel Tullio. quinetiam ceteris, quae mouentur, hic fons hoc principium eſt mouendi. [7]) Quanta ſit autem vocabuli huius expreſſio, quo anima fons motus vocatur, facile reperies, ſi rei inviſibilis motum ſine auctore atque ideo ſine initio ac ſine fine prodeuntem et cetera mouentem mente concipias: cui nihil ſimilius de viſibilibus quam fons potuerit reperiri; qui ita principium eſt aquae, vt cum de ſe fluuios et lacus procreet, a nullo naſci ipſe dicatur. nam, ſi ab alio naſceretur, non eſſet ipſe principium: et ſicut fons non ſemper facile deprehenditur; ab ipſo tamen qui funduntur aut Nilus eſt, aut Eridanus, aut Iſter, aut Tanais; et, vt [8]) illorum rapacitatem videndo admirans, et intra te tantarum aquarum originem requirens, cogitatione recurris ad fontem, et hunc omnem motum intelligis de primo ſcaturiginis manare principio: ita cum corporum motum, ſeu diuina ſeu terrena ſint, conſiderando quaerere forte auctorem velis, mens tua ad animam quaſi ad fontem recurrat, cuius motum etiam ſine corporis miniſterio teſtantur cogitationes, gaudia, ſpes, timores. nam motus eius eſt boni malique diſcretio, virtutum amor, cupido vitiorum; ex quibus effluunt

7) *Quanta ſit autem vocabuli h. e.*] Sic legitur in omnibus, quas vidi, editionibus. At in membrana vtraque *iam* pro *autem*. Quod notandum. quia placuit ea vocula veteribus in connectendo IuſtinusVI,8. poſt multas Epaminondae recenſitas virtutes addit: *Iam literarum ſtudium, iam philoſophiae doctrina tanta.* XLI, 5. *Iam fontium ac ſiluarum ea copia eſt, iam promontoriorum altitudo.* V, 4. *Iam multis locis praelia facit.* Vt ibi habetur in Mss. Bongarſianis et Lugdunenſi. *Gronov.*

8) *Illorum rapacitatem videndo*] Mss. *rapiditatem*; vtrumque bonum, et quod innumeris apud Poëtas exemplis adſtrui facile eſt. Sed vltimum, quia id agnoſcunt libri antiqui, praeferendum cenſeo. Quintilianus VI. Inſtitut. 2. *Aeſtu feruntur et velut rapido flumini obſequitur.* Gronov.

unt omnes inde naſcentium rerum meatus. motus enim eius eſt quicquid iraſcimur, et in feruorem mutuae colliſionis armamur: vnde paulatim procedens rabies fluctuat praeliorum. motus eius eſt; quod in deſideria rapimur, quod cupiditatibus alligamur. ſed hi modus ſi ratione gubernentur proueniunt ſalutares; ſi deſtituantur; in praeceps et rapiuntur et rapiunt. Didiciſti motus animae, quos modo ſine miniſterio corporis, modo per corpus exercet. ſi vero ipſius mundanae animae motus requires; coeleſtem volubilitatem et ſphaerarum ſubiacentium rapidos impetus intuere, ortum occaſumue ſolis, curſus ſiderum vel recurſus; quae omnia anima mouente proueniunt. immobilem vero eam dicere, quae mouet omnia, Ariſtoteli non conuenit (qui quantus in aliis ſit probatum eſt,) ſed illi tantum, quem vis naturae quem ratio manifeſta non moueat.

CAPVT XVII.

Scipionem ab auo ſuo Africano tam ad otioſas quam ad negotioſas virtutes incitatum fuiſſe: tum de tribus philoſophiae partibus, quarum nullam Cicero intactam praeterierit.

Edocto igitur atque aſſerto animae motu, Africanus qualiter exercitio eius vtendum ſit in haec verba mandat et praecipit. *Hanc tu exerce optimis in rebus. ſunt autem optimae curae de ſalute patriae: quibus agitatus et exercitatus animus, velocius in hanc ſedem et domum ſuam peruolabit, idque ocius faciet, ſi iam tum cum erit incluſus in corpore eminebit foras, et ea quae extra erunt contemplans, quam maxime ſe a corpore abſtrahet. namque eorum animi, qui ſe voluptatibus corporis dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros praebuerunt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientium deorum et hominum iura violauerunt, corporibus elapſi, circum terram ipſam volutantur;*

tur; nec hunc in locum niſi multis agitati ſaeculis reuertuntur. In ſuperiore huius operis parte diximus alias otioſas, alias negotioſas eſſe virtutes; et illas philoſophis, has rerumpublicarum rectoribus conuenire; vtraſque tamen exercentem facere beatum. hae virtutes interdum diuiduntur; nonnumquam vero miſcentur, cum vtrarumque capax et natura et inſtitutione animus inuenitur. nam ſi quis ab omni quidem doctrina habeatur alienus, in republica tamen et prudens et temperatus et fortis et iuſtus ſit; hic a feriatis remotus eminet tamen actualium vigore virtutum; quibus nihilominus coelum cedit in praemium. ſi quis vero inſita quiete naturae non ſit aptus ad agendum; ſed ſolum optima conſcientiae dote [1]) erectus ad ſupera doctrinae ſupellectilem ad exercitium diuinae diſputationis expendat, ſectator coeleſtium deuius caducorum; is quoque ad coeli verticem otioſis virtutibus ſubuehitur. ſaepe tamen euenit vt idem pectus et agendi et diſputandi perfectione ſublime ſit; et coelum vtroque adipiſcatur exercitio virtutum. Romulus nobis in primo genere ponatur: cuius vita virtutes numquam deſeruit, ſemper exercuit. in ſecundo Pythagoras, qui agendi neſcius, fuit artifex diſſerendi; et ſolas doctrinae et conſcientiae virtutes ſecutus eſt. ſint in tertio ac mixto genere apud Graecos Lycurgus et Solon; inter Romanos Numa, Catones ambo, [2]) multique alii qui et philoſophiam hauſerunt altius et firmamentum reipublicae praeſtiterunt. [3]) ſoli enim ſapientiae

1) *Erectus ad ſupera*] *Ad ſuperna* membranae. *Pontan.*

2) *Multique alii qui et philoſophiam hauſerunt altius, et firmamentum reipublicae praeſtiterunt*] Talis ille apud Tacitum Priſcus: *Heluidius Priſcus*, inquit, *ingenium illuſtre altioribus ſtudiis iuuenis admodum dedit: non vt plerique, vt nomine magnifico ſegne otium velaret, ſed quo firmior aduerſus fortuita Rempubl. capeſſeret. Doctores ſapientiae ſecutus eſt qui ſola bona quae honeſta, mala tantum quae turpia; potentiam, nobilitatem, ceteraque extra animum, neque bonis neque malis annumerant.* Et Aurelii noſtri verba quo attentius noto; hunc ille virum, haec verba reſpexerit. *Pontan.*

3) *Soli enim ſapientiae otio deditos vt abunde Graecia tulit, ita Roma non neſciuit*] Membranae Modii: *ſapien-*

tiae otio deditos vt abunde Graecia tulit, ita Roma non neſciuit. Quoniam igitur Africanus noſter quem modo auus praeceptor inſtituit, ex illo genere eſt; quod et de doctrina viuendi regulam mutuatur et ſtatum publicum virtutibus fulcit: ideo ei perfectionis geminae praecepta mandantur: ſed vt in caſtris locato et ſudanti ſub armis, primum virtutes politicae ſuggeruntur his verbis: ***Sunt autem optimae curae de ſalute patriae, quibus agitatus et exercitatus animus, velocius in hanc ſedem et domum ſuam prouolabit.*** deinde quaſi non minus docto quam forti viro philoſophis apta ſubduntur, cum dicitur: ***idque ocius faciet, ſi iam tunc cum erit incluſus in corpore eminebit foras, et ea quae extra erunt contemplans quam maxime ſe a corpore abſtrahet.*** Haec enim illius ſunt praecepta doctrinae, quae illam dicit mortem philoſophantibus appetendam. ex qua fit vt adhuc in corpore poſiti corpus vt alienam ſarcinam, in quantum patitur natura, deſpiciant. et facile nunc atque opportune virtutes ſuadet; poſtquam quanta et quam diuina praemia virtutibus debeantur edixit. Sed quia inter leges quoque illa imperfecta dicitur, in qua nulla deuiantibus poena ſancitur; ideo in concluſione operis 4) poenam ſancit extra haec praecepta viuentibus, quem locum Er ille Platonicus copioſius exſecutus eſt ſaecula infinita dinumerans, quibus nocentum animae in eaſdem poenas ſaepe reuolutae ſero de tartaris emergere permittuntur, et ad naturae ſuae principia, quod eſt coelum, tandem impetrata purgatione remeare. neceſſe eſt enim omnem animam ad originis ſuae ſedem reuerti. ſed quae corpus tamquam peregrinae incolunt

N 5

ſapienti otio; item, ***Roma neſciuit,*** omiſſa vocula *non.* Sed nos receptam lectionem non mutauimus: et placet ea ob praecedentia, vbi inter Romanos memorantur Numa, Catones ambo, multique alii qui et philoſophiam hauſerunt altius, et firmamentum reipublicae praeſtiterunt. *Pontan.*

4) ***Poenam ſancit extra haec praecepta viuentibus***] Petronius:. ***Dii deaeque quam male eſt extra legem viuentibus.*** Idem.

colunt cito poſt corpus velut ad patriam reuertuntur. quae vero corporum illecebris vt ſuis ſedibus inhaerent; quanto ab illis violentius ſeparantur, tanto ad ſupera ſerius reuertuntur. Sed iam finem ſomnio cohibita diſputatione faciamus, hoc adiecto quod concluſionem decebit. Quia cum ſint totius philoſophiae tres partes, moralis, naturalis, et rationalis: et ſit moralis quae docet morum elimatam perfectionem; naturalis, quae de diuinis corporibus diſputat; rationalis, cum de incorporalibus ſermo eſt, quae mens ſola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc ſomnio praetermiſit. nam illa ad virtutes amoremque patriae et ad contemptum gloriae adhortatio, quid aliud continet niſi ethicae philoſophiae inſtituta moralia? cum vero vel de ſphaerarum modo, vel de nouitate ſiue magnitudine ſiderum, deque principatu ſolis et circis coeleſtibus cinguliſque terreſtribus et oceani ſitu loquitur, et harmoniae ſuperum pandit arcanum: [5]) phyſicae decreta commemorat. at cum de motu et immortalitate animae diſputat; cui nihil conſtat ineſſe corporeum, cuiuſque eſſentiam nullius ſenſus ſed ſola ratio deprehendit: illic [6]) ad altitudinem philoſophiae adſcendit. Vere igitur pronuntiandum eſt nihil hoc opere perfectius, quo vniuerſa philoſophiae continetur integritas.

5) *Phyſicae decreta commemorat*] Lactantius V, 17. *Voluit oſtendere latere in abdito veritatem, et decretum diſciplinae ſuae tueretur*, de Carneade. Arnobius lib. II. *Cunctis tamen argumenta non deſunt, quibus et ſua decreta confirment, et aliorum ſubuertant et labefaciant ſcita.* Libri tamen omnes *ſecreta*. Gronov.

6) *Ad altitudinem philoſophiae aſcendit*] Imperfecta oratio: nam et ethica praecepta et phyſica decreta ipſo Macrobio auctore philoſophiae partes ſunt. Supple ex Mss. et antiquis edd. *philoſophiae rationalis aſc.* Quem tertium philoſophandi modum dixit, iſque hic deſideratur. *Gronov.*

AVRE-

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et inluſtris

CONVIVIORVM PRIMI DIEI

SATVRNALIORVM

LIBER PRIMVS.

Digitized by Google

Digitized by Google

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

[1]) V. C. et inluſtris

CONVIVIORVM PRIMI DIEI

SATVRNALIORVM

[2]) *LIBER PRIMVS.*

Multas variaſque res in hac vita nobis, Euſtathi fili, natura conciliauit: ſed nulla nos magis quam eorum qui e nobis eſſent procreati caritate deuinxit: eamque noſtram in his educandis atque erudiendis curam eſſe voluit; vt parentes neque, ſi id quod cuperent ex ſententia cederet, tantum

vlla

1) *V. C. et inluſtris*] Magnifica ſcriptoris huius, et muneris quoque eius mentio in codice Theodoſiano, lib. 6. Titulo 8. de praepoſitis ſacri cubiculi. Verba ſunt; *Sed vt nos ad hanc promulgationem Macrobii viri inluſtris merita pronocarunt, ita obſernationem quoque legis ad eius volumus ſumere pronectionis auſpicium, vt qui ante ipſum fuerunt ſub hac conditione, praeſtituto honore laetentur, vt non ſuae promotionis tempora ad legis vſurpationem renoluant, nec praeferri poſtulent iis qui praetorianam vel vrbanam praefecturam vel militare magiſterium poſt eorum pronectionem ſortiti ſunt, ſed perinde habeantur ac ſi nunc ceperint, et in eodem ordine permanentes, in quo nunc eos liberalitas noſtra conſtituit, pronectionis viri inluſtris Macrobii tempora metiant, vt ex huius adminiſtrationis exordio, prout quiſque pronectus eſt vel fuerit pronehendus, ſuae locum vindicet dignitatis.* Quem locum indicio debeo atque humanitati clariſſimi viri Ioſ. Scaligeri; cui et maiora debeo. *Pont.* Neſcio an einſdem viri, idem certe nomen honoratum ſub Arcadio et Honorio monſtrare poſſumus ex Codicis Iuſtinianei libro I tit. 9. de paganis lege 3. quae miſſa dicitur *Macrobio praefecto praetorio Hiſpaniarum.* Gronov.

2) *Liber primus*] Semel hoc dixero.

vlla alia ex re voluptatis, neque, ſi contra eueniret, tantum maeroris capere poſſint. hinc eſt quod mihi quoque inſtitutione tua nihil antiquius aeſtimatur. ad cuius perfectionem compendia longis amfractibus anteponenda ducens, moraeque omnis impatiens, non opperior vt per haec ſola promoueas quibus ediſcendis nauiter ipſe inuigilas: ſed ago, vt ego quoque tibi legerim; et quicquid mihi vel te iam in lucem edito, vel antequam naſcereris, in diuerſis ſeu Graecae ſeu Romanae linguae voluminibus elaboratum eſt, id totum ſit tibi ſcientiae ſupellex: et quaſi de quodam litterarum peno, ſi quando vſus venerit, aut hiſtoriae quae in librorum ſtrue latens clam vulgo eſt, aut dicti factiue memorabilis reminiſcendi, facile id tibi inuentu atque depromptu ſit. Nec indigeſte tamquam in aceruum congeſſimus digna memoratu: ſed variarum rerum diſparilitas auctoribus diuerſa, confuſa temporibus, ita in quoddam digeſta corpus eſt; vt, quae indiſtincte atque promiſcue ad memoriae ſubſidium annotaueramus, in ordinem inſtar membrorum cohaerentia conuenirent. Nec mihi vitio vertas, ſi res, quas ex lectione varia mutuabor, ipſis ſaepe verbis quibus ab ipſis auctoribus enarratae ſunt explicabo. quia praeſens opus non eloquentiae oſtentationem, ſed noſcendorum congeriem pollicetur. et boni conſulas oportet, ſi notitiam vetuſtatis modo noſtris non obſcure, modo ipſis antiquorum fideliter verbis recognoſcas, prout quaeque ſe vel enarranda vel transferenda ſuggeſſerint. [3]) apes enim quodammodo debemus imitari, quae vagantur et flores carpunt; deinde quicquid attulere diſponunt ac per fauos diuidunt; et ſuccum varium in vnum ſaporem mixtura quadam et proprietate ſpiritus ſui mutant. Nos quoque, quic-

xero. Stephani textum, qui optimus viſus, expreſſimus, niſi ſi operarum alicubi aut alias error fuerit. Caeterum de Scripto quae vel addita vel immutata ad autographum pariter edidimus. Et id et alia ſuis indicabimus locis. *Pont.*

3) *Apes enim*] Habet ex Senecae Epiſtola 84. vbi tamen *per fauos digerunt*, non *diuidunt*. Idem.

quicquid diuerſa lectione quaeſiuimus, committemus ſtylo; vt in ordinem eodem digerente coaleſcant. nam et in animo melius diſtincta ſeruantur; et ipſa diſtinctio non ſine quodam fermento, quo conditur vniuerſitas, in vnius ſaporis vſum varia libamenta confundit: vt, etiamſi quid apparuerit vnde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe quam vnde ſumptum noſcetur appareat. quod in corpore noſtro videmus ſine vlla opera noſtra facere naturam. Alimenta quae accipimus, quamdiu in ſua qualitate perſeverant, et ſolida innatant, male ſtomacho oneri ſunt. at cum ex eo, quod erant, mutata ſunt; tum demum in vires et ſanguinem tranſeunt. idem in his quibus aluntur ingenia praeſtemus; vt quaecumque hauſimus, non patiamur integra eſſe ne aliena ſint; ſed in quamdam digeriem concoquantur. alioquin in memoriam ire poſſunt, non in ingenium. Ex omnibus colligamus vnde vnum fiat ex omnibus, ſicut vnus numerus fit ex ſingulis. hoc faciat noſter animus; omnia, quibus eſt adiutus, abſcondat; ipſum tamen oſtendat quod effecit: vt qui odora pigmenta conficiunt, ante omnia curant vt nullius ſint odoris propria quae condientur, [4]) confuſura videlicet omnium ſuccos odoraminum in ſpiramentum vnum. Vides quam multorum vocibus chorus conſtet. vna tamen ex omnibus redditur. aliqua eſt illic acuta, aliqua grauis, aliqua media: accedunt viris feminae: interponitur fiſtula. ita ſingulorum illic latent voces, omnium apparent, [5]) et fit concentus ex diſſonis

4) *Confuſura videlicet omnium ſuccos*] Lego ex vet. cod. *confuſuri.* Meurſius.

5) *Et fit concentus ex diſſonis*] Apulei de Mundo locus geminus eſt. Eum, quia leui vitio hactenus nutat, apponam vt confirmetur: *At enim vt in choreis, cum dux carminis hymno praecinit, concinentium vulgus virorum et foeminarum mixtis grauibus et acutis clamoribus vnam harmoniam reſonant: Sic diuina mens mundan s varietates, ad inſtar vnius concentionis, reuelat.* Scripſerat Lucius, *euelat.* Feſtus *euelatum euentilatum, vnde velabra quibus frumentum ventilatur.* Certe non potuit ſignantiori, quod voluit, dictione depromere. *Pont.*

ſonis. tale hoc praeſens opus volo. multae in illo artes, multa praecepta ſint, multarum aetatum exempla, ſed in vnum conſpirata. in quibus ſi neque ea quae iam tibi ſunt cognita aſperneris, nec quae ignota ſunt vites: invenies plurima, quae ſit aut voluptati legere, aut cultui legiſſe, aut vſui meminiſſe. nihil enim huic operi inſertum puto aut cognitu inutile aut difficile perceptu; ſed omnia quibus ſit ingenium tuum vegetius, memoria adminiculatior, [6]) oratio ſollertior, ſermo incorruptior: niſi ſicubi nos ſub alio ortos coelo Latinae linguae vena non adiuuet. Quod ab his, ſit tamen quibuſdam forte nonnumquam tempus voluntaſque erit iſta cognoſcere, petitum impetratumque volumus, vt aequi bonique conſulant, ſi in noſtro ſermone natiua Romani oris elegantia deſideretur. [7]) Sed ne ego incautus ſum, qui venuſtatem reprehenſionis incurri a M. quondam Catone profectae in A. Albinum, qui cum L. Lucullo conſul fuit. is Albinus res Romanas oratione Graeca ſcriptitauit. in eius hiſtoriae primo ſcriptum eſt ad hanc ſententiam: Neminem ſuccenſere ſibi conuenire, ſi quid in illis libris parum compoſite aut minus eleganter ſcriptum foret, nam ſum, inquit, homo Romanus natus in Latio; et eloquium Graecum a nobis alieniſſimum eſt. ideoque veniam gratiamque malae exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulauit. Ea cum legiſſet M. Cato: Ne tu, inquit, Aule

6) *Oratio ſollertior, ſermo incorruptior*] Circumludit Agellii verba quae lib. 20. capite poſtremo. Et ea ipſa quia ſimiliter ibi labe correctorum, etiam in ſcriptis, quos vidi, aſperſa, huc adducam, vt emaculem: *Ex quo facile adoleſcent ingenita hominum vegetiora. aut memoria adminiculatior, aut oratio ſolertior, aut ſermo incorruptior aut delectatior motio aut in ludis liberalior.* Quid enim hic, *delectatior motio?* Mea fide reſcribe, *delectator in otio.* Haec olim notata nobis. Nunc dum iſta recognoſcimus, deprehendi eandem Gellienam emendationem in mentem quoque fuiſſe atque expreſſam V. Cl. Iano Rutgerſio Var. Lect. lib. 4. cap. XI. Qui et ibi videndus. Item Theodoro Cantero V. Cl. epiſtola ad P. Scriuerium. *Pont.*

7) *Sed ne ego incautus ſum*] Diverſa eſt et melior priſca ſcriptura, *ſed nae ego incautus ſum, qui etc. incurram.* Sic etiam infra: *nae tu, inquit, Aule.* Gron.

Aule nimium nugator es, cum maluiſti culpam deprecari, quam culpa vacare. nam petere veniam ſolemus aut cum imprudentes errauimus, aut cum noxam imperio compellentis admiſimus. te, inquit, oro, quis perpulit, vt id committeres, quod priuſquam faceres, peteres vti ignoſceretur? Nunc argumentum, quod huic operi dedimus, velut ſub quodam prologi habitu dicemus.

CAPVT I.

Argumentum operis totius.

Saturnalibus apud Vettium Praetextatum Romanae nobilitatis proceres doctique alii congregantur; et tempus ſollemniter feriatum deputant colloquio liberali, conuiuia quoque ſibi mutua comitate praebentes, nec diſcedentes a ſe niſi ad nocturnam quietem. nam per omne ſpatium feriarum meliorem diei partem ſeriis diſputationibus occupantes, coenae tempore ſermones conuiuiales agitant: ita vt nullum diei tempus docte aliquid vel lepide proferendi vacuum relinquatur. ſed erit in menſa ſermo iucundior; vt habeat voluptatis amplius, ſeueritatis minus. nam cum apud alios quibus ſunt deſcripta conuiuia, tum in illo Platonis ſympoſio non auſteriore aliqua de re conviuarum ſermo, ſed Cupidinis varia et lepida deſcriptio eſt. in quo quidem Socrates non artioribus, vt aſſolet, nodis vrget atque implicat aduerſarium; [1]) ſed eludendi magiſque decertandi modo apprehenſis dat elabendi prope atque effugiendi locum: oportet enim verſari in conviuio ſermones vt caſtitate integros, ita appetibiles venuſtate. Matutina vero erit robuſtior diſputatio; quae viros et doctos et praeclariſſimos deceat. neque enim Cottae, Laelii, Scipiones ampliſſimis de rebus quoad Romanae litte-

1) *Sed eludendi] magiſque decertandi modo*] Melius v. c. *magis quam decertandi.* Meurſ.

litterae erunt in veterum libris diſputabunt: Praetextatos vero, Flauianos, Albinos, Symmachos, et Euſtathios, quorum ſplendor ſimilis et non inferior virtus eſt, eodem modo loqui aliquid licitum non erit. Nec mihi fraudi ſit ſi vni aut alteri ex his, quos coetus coëgit, matura aetas poſterior ſaeculo Praetextati ſit. quod licito fieri Platonis dialogi teſtimonio ſunt. quippe Socrate ita Parmenides antiquior, vt huius pueritia vix illius apprehenderit ſenectutem: et tamen inter illos de rebus arduis diſputatur. inclutum dialogum Socrates habita cum Timaeo diſputatione conſumit; quos conſtat eodem ſaeculo non fuiſſe. Paralus vero et Xanthippus, quibus Pericles pater fuit, cum Protagora apud Platonem diſſerunt ſecundo aduentu Athenis morante; quos multo ante infamis illa peſtilentia Athenienſis abſumpſerat. Annos ergo coëuntium mitti in digitos, exemplo Platonis nobis ſuffragante, non conuenit. Quo autem facilius quae ab omnibus dicta ſunt apparere ac ſecerni poſſent; Decium de Poſtumiano quinam ille ſermo aut inter quos fuiſſet ſciſcitantem fecimus. Et ne diutius lectoris deſideria moremur, iam Decii et Poſtumiani ſermo palam faciet, quae huius colloquii vel origo fuerit, vel ordo proceſſerit.

CAPVT II.

Quae conuiualis huius ſermonis origo et quis ordo fuerit.

D*ecius.* Tentanti mihi, Poſtumiane, aditus tuos [1]) et molliſſima conſultandi tempora commodo aſſunt feriae, quas indulget magna pars menſis Iano dicati. ceteris enim ferme diebus, qui perorandis cauſis opportuni ſunt, hora omnino reperiri nulla poteſt; quin tuorum clien-

1) *Et molliſſima conſultandi tempora*] Adumbratum de Marone. Martialis quoque notauit:

Noſti tempora tu Iouis ſereni,
Cum fulget placidus ſuoque vultu,
Quo nil ſupplicibus ſolet negare.

Pont.

clientium negotia vel defendas in foro, vel domi diſcas. Nunc autem (ſcio te enim non ludo ſed ſerio feriari) ſi eſt commodum reſpondere id quod rogatum venio: tibi ipſi, quantum arbitror, non iniucundum, mihi vero gratiſſimum feceris. Requiro autem abs te id primum, interfuerisne conuiuio per compluſculos dies continua comitate renouato, eique ſermoni quem praedicare in primis, quemque apud omnes maximis ornare laudibus diceris: quem quidem ego ex patre audiſſem; niſi poſt illa conuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. aliis vero nuper interfui admirantibus memoriae tuae vires, vniuerſa quae tunc dicta ſunt per ordinem ſaepe referentis. *Poſtumianus:* Hoc vnum, Deci, nobis (vt et ipſe, quantum tua ſinit adoleſcentia, videre et ex patre Albino audire potuiſti) in omni vitae curſu optimum viſum, vt, quantum ceſſare a cauſarum defenſione licuiſſet, tantum ad eruditorum hominum tuique ſimilium [2]) congreſſum aliquem ſermonem conferrem. neque enim recte inſtitutus animus requieſcere aut vtilius aut honeſtius vſquam poteſt, quam in aliqua opportunitate docte ac liberaliter colloquendi interrogandique et reſpondendi comitate. Sed quodnam iſtud conuiuium? an vero dubitandum non eſt quin id dicas quod doctiſſimis procerum ceteriſque nuper apud Vettium Praetextatum fuit, et quod diſcurrens poſt inter reliquos grata viciſſitudo variauit? *Decius:* De hoc ipſo quaeſitum venio, et explices velim quale illud conuiuium fuerit, a quo te afuiſſe propter ſingularem omnium in te amicitiam non opinor. *Poſtumianus:* Voluiſſem equidem, neque id illis, vt aeſtimo, ingratum fuiſſet. ſed, cum eſſent amicorum complures mihi cauſae illis diebus pernoſcendae, ad coenam tum rogatus meditandi non edendi illud mihi tempus eſſe reſpondi; hortatuſque

O 2

2) *Ad congreſſum aliquem ſermonem conferrem*] Solius hoc Stephani eſt; quod tamen ne ſubſiſtere quidem poſſe puto. Sub τῷ *tantum* ſubintelligendum temporis, otii, ceſſationis. Reuocandum igitur ex priſtinis *ſermonemque*. *Gronov.*

tuſque ſum vt alium potius nullo inuolutum negotio atque a cura liberum quaererent. itaque factum eſt. nam facundum et eruditum virum Euſebium rhetorem, inter Graecos praeſtantem omnibus idem noſtra aetate profeſſis, doctrinae Latiaris haud inſcium Praetextatus meum in locum inuitari imperauit. *Decius:* Vnde igitur illa tibi nota ſunt, quae tum iucunde et comiter ad inſtituendam vitam exemplis, vt audio, rerum copioſiſſimis et variae doctrinae vbertate prolata digeſtaque ſunt? *Poſtumianus:* Cum ſolſtitiali die, qui Saturnaliorum feſta quibus illa conuiuia celebrata ſunt conſecutus eſt, forenſi cura vacuus laetiore animo eſſem domi; eo Euſebius cum paucis e ſectatoribus ſuis venit: ſtatimque vultu renidens; Permagna me, inquit, abs te Poſtumiane cum ex aliis tum hoc maxime gratia fateor obſtrictum, quod a Praetextato veniam poſtulando, mihi in coena vacuefeciſti locum. itaque intelligo, non ſtudium tantum tuum, ſed ipſam quoque, vt aliquid abs te mihi fiat commodi, conſentire atque adſpirare fortunam. Vis ne, inquam, reſtituere id nobis quod debitum tam benigne ac tam libenter fateris; noſtrumque hoc otium, quo perfrui raro admodum licet, eo ducere, vt his, quibus tunc tu interfueris, nunc nos intereſſe videamur? Faciam, inquit, vt vis. Narrabo autem tibi non cibum aut potum, tametſi ea quoque vbertim caſteque affuerint; ſed et quae vel in conuiuiis vel maxime extra menſam ab iſdem per tot dies dicta ſunt, in quantum potero, animo repetam. quae quidem ego cum audirem: ad eorum mihi vitam qui beati a ſapientibas dicerentur accedere videbar. nam et, quae pridie quam adeſſem inter eos dicta ſunt, Auieno mihi inſinuante comperta ſunt; et omnia ſcripto mandaui, ne quid ſubtraheret obliuio. quae ſi ex me audire geſtis: caue aeſtimes diem vnum referendis, quae per tot dies ſunt dicta, ſufficere. *Decius:* Quemnam igitur et inter quos aut vnde ortum ſermonem Poſtumiane fuiſſe dicebat? ita praeſto ſum indefeſſus auditor.

tor. *Poſtumianus*: Tum ille, [3]) Declinante, inquit, in veſperum die, quem Saturnale feſtum erat inſecuturum, cum Vettius Praetextatus [4]) domi conuenire geſtientibus copiam faceret: eo venerunt Aurelius Symmachus et Caecina Albinus, cum aetate tum etiam moribus ac ſtudiis inter ſe coniunctiſſimi. hos Seruius inter Grammaticos doctorem recens profeſſus, iuxta doctrinam mirabilis et amabilis verecundiae, terram intuens et velut latenti ſimilis ſequebatur. Quos cum proſpexiſſet obuiamque proceſſiſſet, ac perblande ſalutauiſſet: conuerſus ad Furium Albinum, qui tum forte cum Auieno aderat, Visne, ait, mi Albine, cum his, quos adueniſſe peropportune vides, quoſque iure ciuitatis noſtrae lumina dixerimus, eam rem de qua inter nos naſci coeperat ſermo communicemus? Quid ni maxime velim? Albinus inquit. nec enim vlla alia de re quam de doctis quaeſtionibus colloqui aut nobis aut his poteſt eſſe iucundius. cumque conſediſſent; tum Caecina: Quidnam id ſit, mi Praetextate, tametſi adhuc neſcio; dubitare tamen non debeo eſſe ſcitu optimum, cum et vobis ad colloquendum cauſam attulerit, et nos eius eſſe expertes non ſinatis. [5]) Atqui ſcias, inquit, oportet eum inter nos ſermonem fuiſſe, vt, quoniam dies craſtinus feſtis Saturno dicatis initium dabit, quando Saturnalia incipere dicamus, id eſt, quando craſtinum diem initium ſumere exiſtimemus. et inter nos quidem parua quaedam de hac diſputatione libauimus. verum, quia te quicquid in libris latet inueſtigare notius eſt, quam vt per verecundiam negare poſſis, pergas volo in

 medium

3) *Declinante in veſperum die*] Charta Academica *veſperam;* quod, licet editiones omnes in vulgatum conſentiant, Macrobio aſſerunt vel illa capitis ſeq. *Deinde veſpera, quod a Graecis tractum eſt, illi enim ἑσπέραν a ſtella Heſpero dicunt.* Gronov.

4) *Domi conuenire geſtientibus*] Vet. cod. auctior voce, *conuenire ſe* g. Meurſ.

5) *Atque ſcias oportet*] Stephanus dedit *atqui.* Sed vtrumque defectum, alterum et nugatorium eſt. Lege. *atqui ſcias, inquit, oportet.* Nam loquentis perſona mutatur, et deſinente Caecina Praetextatus incipit. *Gronov.*

medium proferre quicquid de hoc quod quaerimus [6]) edoctum tibi comprehenſumque eſt.

6) *Edoctum tibi comprehenſumque eſt*] Erat in Anglicano recte, *eductum tibi*. P.

CAPVT III.

De principio ac diuiſione ciuilis diei.

Tum Caecina: Cum vobis, [1]) qui me in hunc ſermonem inducitis, nihil ex omnibus quae veteribus elaborata ſunt aut ignoratio neget, aut obliuio ſubtrahat: ſuperfluum video inter ſcientes nota proferre. Sed ne quis me aeſtimet dignatione conſultationis grauari, quicquid de hoc mihi tenuis memoria ſuggeſſerit, paucis reuoluam. Poſt haec, cum omnes paratos ad audiendum erectoſque vidiſſet, ita exorſus eſt. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus ſcripſit, *Homines*, inquit, *qui ex media nocte* [2]) *ad proximam mediam noctem his horis viginti quatuor nati ſunt, vno die nati dicuntur.* quibus verbis ita videtur dierum obſeruationem diuiſiſſe, vt qui poſt ſolis occaſum ante mediam noctem natus ſit illo, quem nox ſecuta eſt; contra vero qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcitur, eo die videatur natus qui poſt eam noctem diluxerit. Athenienſes autem aliter obſeruare idem Varro in eodem libro ſcripſit; eoſque a ſolis occaſu ad ſolem iterum occidentem omne in medium tempus vnum diem eſſe dicere. Babylonios porro aliter. a ſole enim exorto ad exortum eiuſdem incipientem id ſpatium vnius diei nomine vocare. Vmbros vero vnum et eumdem diem eſſe dicere a meridie ad inſequentem meridiem.

1) *Qui me in hunc ſermonem inducitis*] Idem vetus, *adducitis*, quod fuerit, *abducitis*. Pont.

2) *Ad proximam mediam noctem his horis 24. nati ſunt*] Apud Agell. lib. 3. cap. 2. verba haec Varronis monoſyllabo auctiora: *in his horis 24.* etc. Emendabis obiter Cenſorinum cap. 23. vbi male hodie *in his oris quatuor et viginti*. Scribo, *horis q. e. v.* Leuiculum eſt. *Meurſ.*

ridiem. *Quod quidem*, inquit Varro, *nimis abſurdum eſt. nam qui Kalendis hora ſexta apud Vmbros natus eſt, dies eius natalis videri debebit et Kalendarum dimidiatus, et* [3]) *qui poſt Kalendas erit vſque ad horam eiuſdem diei ſextam.* Populum autem Romanum ita vti Varro dixit dies ſingulos annumerare a media nocte ad mediam proximam multis argumentis oſtenditur. [4]) Sacra ſunt enim Romana partim diurna, alia nocturna. et ea quae diurna ſunt [5]) ab initio diei ad medium noctis protenduntur: ab hora ſexta noctis ſequentis nocturnis ſacris tempus impenditur. ad hoc ritus quoque et mos auſpicandi eamdem eſſe obſeruationem docet. nam magiſtratus, quando vno die eis et auſpicandum eſt et id agendum ſuper quo proceſſit auſpicium, poſt mediam noctem auſpicantur, et poſt exortum ſolem agunt: auſpicatique et egiſſe eodem die dicuntur. praeterea tribuni plebis, quos nullum diem integrum abeſſe Roma licet, cum poſt mediam noctem proficiſcuntur, et poſt primam facem ante mediam noctem ſequentem reuertuntur, non videntur afuiſſe diem: quoniam ante horam noctis ſextam regreſſi partem aliquam illius in vrbe conſumunt. Quintum quoque Mucium iureconſultum [6]) dicere ſolitum: lege non iſſe vſurpatum mulierem, quae, cum Kalendis Ianuariis apud virum matrimonii cauſa eſſe coepiſſet, a. d. diem quartum Kalendas Ianuarias ſequentes vſurpatum iſſet. non enim poſſe impleri trinoctium, quo abeſſe a viro vſurpandi cauſa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiae noctis poſteriores

3) *Qui poſt Kalendas erit ante horam eiuſdem diei ſextam*] Agellius aliter citat haec Varronis: *Et qui eſt poſt Kalendas dies ante horam e. d. ſ.* Idem.

4) *Sacra ſunt enim Romana partim diuina, alia nocturna*] Lego ex v. c. et Agellio *partim nocturna.* Idem. Sane ſi Stepheno ſua mutatio aut Pontano conſtet, nobis non placebit *βαλανηφαγῶν.* Vide, ſi operae eſt, obſeruata patri lib. III. obſ. cap. 2. *Gronov.*

5) *Ab initio diei ad medium noctis protendantur*] Haec verba abſunt a v. c. *Meurſ.*

6) *Dicere ſolitum: lege non iſſe vſurpatum mulierem*] Eadem et Anglicano ſcriptura fuit. Videatur tamen immiſſa voce legend. *ſolitum legi: lege.* Pont.

ſex horae alterius anni eſſent, qui inciperet ex Kalendis. Vergilius quoque id ipſum oſtendit, vt hominem decuit poëticas res agentem, recondita atque operta veteris ritus ſignificatione:

Torquet, inquit, *medios nox humida curſus:*
Et me ſaeuus equis oriens afflauit anhelis.

His enim verbis diem, quem Romani ciuilem appellauerunt, a ſexta noctis hora oriri admonet. idem poëta quando nox quoque incipiat expreſſit in ſexto. cum enim dixiſſet:

Hac vice ſermonum roſeis aurora quadrigis
Iam medium aethereo curſu traiecerat axem.

mox ſuggeſſit vates:

Nox ruit Aenea. nos flendo ducimus horas.

7) ita obſeruantiſſimus ciuilium definitionum diei et noctis initia deſcripſit. qui dies ita diuiditur. Primum tempus diei dicitur mediae noctis inclinatio; deinde gallicinium, 8) inde conticinium, cum et galli conticeſcunt et homines etiam tum quieſcunt; deinde diluculum, id eſt, cum incipit dies dignoſci; inde mane, cum dies clarus eſt. 9) mane autem dictum aut quod 10) ab inferioribus, id eſt, a mani-

7) *Ita obſeruantiſſimus ciuilium definitionum*] Vet. c. auctior: *Sed ita.* Lego, *Et ita.* Meurſ.

8) *inde conticuum*] Et veteres excuſi et ſcriptus retinent, *conticinium.* Pont.

9) *Mane autem dictum, aut quod ab inferioribus id eſt a manibus*] Idem, *inferioribus locis*, ſed male. Toto vero hoc loco Varronem ſequitur, aut potius non ſequitur. Non enim a *manibus* ille, ſed *manando* dictionem iſtam deducit. Ait Varro: *Diei principium mane, quod tunc manat dies ab oriente. Niſi potius quod bonum antiqui dicebant manum, ad cuiuſmodi religionem Graeci quoque, cum lumen adfertur, ſolent dicere* φῶς ἀγαθόν. Sed ad poſteriorem hanc ſententiam Macrobius quoque poſt inclinat. *Idem.*

10) *Ab inferioribus, id eſt a manibus*] MS. Anglicanus habet, *ab inferioribus locis.* quae lectio non, vt olim exiſtimauimus, omnino reiicienda. Nam Plinius et Martialis, vt me poſtea commonuit amicus vetus, vir Cl. Petrus Scriuerius, videntur aſſerere lectionem codicis membranacei. Quorum hic lib. 12. epigr. 63.

Nec

manibus exordium lucis emergat, aut, quod verius mihi videtur, ab omine boni nominis. nam et Lanuuii *mane* pro *bono* dicunt: ſicut apud nos quoque contrarium eſt *immane*. vt, *immanis bellua*, vel, *immane facinus*, et hoc genus cetera, pro *non bono*. deinde a mane ad meridiem, hoc eſt, ad medium diei. inde iam ſupra vocatur tempus occiduum; et mox ſuprema tempeſtas, hoc eſt diei noviſſimum tempus. ſicut expreſſum eſt in duodecim tabulis [11]) SOLIS. OCCASVS. SVPREMA. TEMPESTAS. ESTO [12]) deinde veſpera; quod a Graecis tractatum eſt. illi enim ἑσπέραν a ſtella heſpero dicunt: vnde et Heſperia Italia, quod occaſui ſubiecta ſit, nominatur. ab hoc tempore prima fax dicitur; deinde concubia; et inde intempeſta; quae non habet idoneum tempus rebus gerendis. haec eſt diei ciuilis a Romanis obſeruata diuiſio. ergo noctu futura, cum media eſſe coeperit, auſpicium Saturnaliorum erit; quibus die craſtini mos inchoandi eſt.

Nec regale nimis fulmen, nec fulmine digna,

Sciſſa nec ad Manes, ſed ſita diues humus.

Plinius vero Hiſtoriae Naturalis lib. 53. in Prooemio: *Imus in viſcera eius, et in ſede Manium opes quaerimus.* Pontan.

11) *Solis occaſus ſuprema tempeſtas*] Mirum ſimiliter hanc formulam concipi etiam in editionibus priſcis, cum manifeſtum ſit et proculcatum iam in XII. Tabulis legi, SOL OCCASVS. Et ſallor? an apud Valerium cap. 3. lib. 7. legendum hac itidem forma; *Vt equis inſidentes, ſole orto curſum in quendam locum dirigerent*; pro quod editur, *ſolis ortu*. Pontan.

12) *Deinde veſpera; quod a Graecis tractatum eſt.*] Omnino verum, *tractum eſt*. Ita liber et Gryph. edit. et iſtud Typographi mendum putaſſem, niſi reperiſſem in pluribus editionibus. *Idem.*

CAPVT IV.

Latine dici Saturnaliorum, noctu futura, *et*, die craſtini.

Hic, cum omnes quaſi vetuſtatis promptuarium Albini memoriam laudauiſſent, Praetextatus Auienum videns Furio inſuſurrantem, Quidnam hoc eſt, mi Auiene, inquit,

inquit, quod vni Albino indicatum clam ceteris eſſe velis? tum ille: Moueor quidem auctoritate Caecinae, nec ignoro errorem in tantam non cadere doctrinam: aures tamen meas iſta verborum nouitas perculit; cum, ***noctu futura***, et ***die craſtini***, magis quam ***nocte futura***, et ***die craſtino***, dicere vt regulis placet maluit. nam, ***noctu***, non appellatio ſed aduerbium eſt. porro, ***futura***, quod nomen eſt, non poteſt cum aduerbio conuenire. nec dubium eſt hoc inter ſe eſſe ***noctu*** et ***nocte***, quod ***diu*** et ***die***. et rurſus, ***die craſtini***, non de eodem caſu ſunt; et niſi caſus idem nomina in huiuſmodi elocutione non iungit. ***Saturnaliorum*** deinde cur malimus quam *Saturnalium* dicere opto dinoſcere. Ad haec cum Caecina renidens taceret; et Seruius a Symmacho rogatus eſſet quidnam de his exiſtimaret: Licet, inquit, in hoc non coetu minus nobilitate quam doctrina reuerendo, magis mihi diſcendum ſit quam docendum: famulabor tamen arbitrio iubentis; et inſinuabo primum de Saturnalibus, poſt de ceteris, vnde ſit ſic eloquendi non nouitas ſed vetuſtas. Qui *Saturnalium* dicit, regula innititur. nomina enim quae datiuum pluralem in ***bus***, mittunt, numquam genitiuum eiuſdem numeri ſyllaba creuiſſe patiuntur; ſed aut totidem habet; vt, ***moniſibus monilium, ſedilibus ſedilium;*** aut vna ſyllaba minus eſt; vt, ***carminibus carminum; luminibus luminum.*** ſic ergo *Saturnalibus* rectius *Saturnalium* quam *Saturnaliorum*. ſed, qui *Saturnaliorum* dicunt, auctoritate magnorum muniuntur virorum. nam et Salluſtius in tertia ***Bacchanaliorum*** ait; et [1]) Maſurius Faſtorum ſecundo *Vinaliorum dies*, inquit, *Ioui ſacer eſt. non, vt quidam putant, Veneri.* [2]) et, vt ipſos quoque Grammaticos in teſtimonium citem, Verrius

1) *Maſurius Faſtorum ſecundo*] Idem hic Maſurius de quo Perſius.

Cur mihi non liceat, iuſſit quodcunque voluntas,
Excepto ſiquid Maſuri rubrica notauit?

Ad quod vetus Gloſſarius, *Maſurius hic Sabinus, legis conſultus fuit.* Ponr.

2) *Et vt ipſos quoque Grammaticos in teſtimonium citem*] Petron. *Ne poenas quidem ad teſtimonium citem.*

rius Flaccus in eo libello, qui Saturnus inſcribitur. *Saturnaliorum*, inquit, *dies apud Graecos quoque feſti habentur.* et in eodem libro *Dilucide me*, inquit, *de conſtitutione Saturnaliorum ſcripſiſſe arbitror.* item Iulius Modeſtus de feriis *Saturnaliorum,* inquit, *feriae.* et in eodem libro *Antias*, inquit, *Agonaliorum repertorem Numam Pompilium refert.* Haec tamen, inquies, auctoritas quaero an poſſit aliqua ratione defendi. plane, quatenus alienum non eſt committi Grammaticum cum ſua analogia, tentabo ſuſpicionibus eruere quid ſit quod eos a ſolita enunciatione detorſerit, vt mallent *Saturnaliorum* quam *Saturnalium* dicere. Ac primum aeſtimo quod haec nomina, quae ſunt feſtorum dierum neutralia carentque numero ſingulari, diuerſae conditionis eſſe voluerunt ab his nominibus quae vtroque numero figurantur. Compitalia enim, et Bacchanalia, et Agonalia, Vinaliaque, et reliqua his ſimilia feſtorum dierum nomina ſunt, nec ſingulariter nominantur; aut, ſi ſingulari numero dixeris, non idem ſignificabis niſi adieceris feſtum: vt, *Bacchanale feſtum, Agonale feſtum*, et reliqua: vt iam non poſitiuum ſit ſed adiectiuum, quod Graeci ἐπίθετον vocant. animati ſunt ergo ad faciendam diſcretionem in genitiuo caſu; vt ex hac declinatione exprimerent nomen ſollemnis diei, ſcientes in nonnullis ſaepe nominibus datiuo in *bus* exeunte, nihilominus genitiuum in *rum* finiri: vt, *domibus domorum, duobus duorum, ambobus amborum.* Ita et, *viridia*, cum ἀντὶ ἐπιθέτȣ accipiuntur, genitiuum in *ium* faciunt; vt *viridia prata, viridium pratorum.* cum vero ipſam loci viriditatem ſignificare volumus; *viridiorum* dicimus: vt cum dicitur; *formoſa facies viridiorum.* tunc enim *viridia* quaſi poſitivum ponitur non accidens. tanta enim apud veteres fuit licentia huius genitiui; vt Aſinius Pollio *vectigaliorum* frequenter

tem. Nec fugit ad Petronium filium Douzam. Douzam breues illos et longum deflebiles Reipublicae litterariae amores. Addatur et Varro de Re Ruſt. cap. 4. *Sed quid ego illum voco ad teſtimonium?* Idem.

quenter vſurpet: quod *vectigal* non minus dicatur quam *vectigalia.* ſed et cum legamus; *laeuaque ancile gerebat:* tamen et *anciliorum* relatum eſt. Videndum ergo ne magis varietas veteres delectauerit, quam vt ad amuſſim verum ſit feſtorum dierum nomina ſic vocata. ecce enim et praeter ſollemnium dierum vocabula, alia quoque ſic declinata reperimus vt praecedens ſermo patefecit; *viridiorum,* et, *vectigaliorum,* et *anciliorum.* ſed et ipſa feſtorum nomina ſecundum regulam declinata apud veteres reperio: ſiquidem Varro *Ferialium diem* ait, *a ferendis in ſepulchra epulis* dici. non dixit *Ferialiorum,* et alibi *Floralium* non *Floraliorum* ait cum idem non ludos florales illic ſed ipſum feſtum Floralia ſignificaret. Maſurius etiam ſecundo Faſtorum, *Liberalium dies*, inquit, *a pontificibus agonium Martiale appellatur.* et in eodem libro: *Eam noctem deinceps que inſequentem diem qui eſt Lucarium,* non dixit *Lucariorum.* itemque, *Liberalium,* multi dixere, non *Liberaliorum.* vnde pronunciandum eſt veteres indulſiſſe copiae per varietatem: vt dicebant, *exanimos* et *exanimes, inermos* et *inermes*, tum *hilaros* atque *hilares.* et ideo certum eſt licito et *Saturnalium* et *Saturnaliorum* dici: cum alterum regula cum auctoritate, alterum etſi ſola ſed multorum defendat auctoritas. ³) reliqua autem verba, quae Auieno noſtro noua viſa ſunt, veterum nobis ſunt teſtimoniis aſſerenda. Ennius enim, niſi cui videtur inter noſtrae aetatis

3) *Reliqua autem verba, quae Auieno noſtro noua viſa ſunt, veterum nobis.*] Probaturum ſe ait antiquitus ſolitum dici, *hac noctu* et *concubia noctu.* Item *diequarte*, *diecraſtini.* Quae autem, ſi verba ipſa ſpectemus, quomodo Auieno noua viſa ſint, mihi nouum. Sed tollit hunc ſcrupulum liber, qui ſcribit; *Reliqua autem a verbi ore Auieno noſtro noua viſa, veterum.* Et hoc veriſſimum eſt, ab vſu ſuo et efferendi forma nouiora paruerunt. Non ceperunt hanc dictionem muſtei homines, *a verbi ore,* ideoque pro libidine interpolarunt. at nos pro priſco et probo aſſeremus vel ipſius Macrobii monitu, qui alibi non diſſimilius locutus, *Quae*, inquit, *cum in ore priſcae auctoritatis crebro fuerint.* Porro de *Noctu futura* et alia quae hoc capite diſſeruntur, ad Agellii librum octauum cap. I. pertinere, vel index ibidem adhuc reliquus indicio ſit. *Pont.*

tis politiores munditias reſpuendus, *noctu concubia* dixit his verſibus:

Qua Galli furtim noctu ſumma arcis adorti

Moenia concubia, vigilesque repente cruentant.

quo in loco animaduertendum eſt non ſolum quod *noctu concubia*, ſed quod etiam *qua noctu* dixerit. et hoc poſuit in annalium ſeptimo. [4]) in quorum tertio clarius idem dixit:

Hac noctu filo pendebit Etruria tota.

Claudius quoque Quadrigarius annali tertio: *Senatus autem de noctu conuenire, noctu multa domum dimitti.* Non eſſe ab re puto hoc in loco id quoque admonere. quod decemuiri in duodecim tabulis inuſitate *nox* pro *noctu* dixerunt. Verba haec ſunt. SEI. NOX. FVRTVM. FACTVM. ESIT. SEI. IM. OCCISIT. IOVRE. CAISVS. ESTO. in quibus verbis id etiam notandum eſt, quod ab eo quod eſt, *is*, non, *eum*, caſu accuſatiuo ſed, *im*, dixerunt. Sed nec, *die craſtini*, a doctiſſimo viro ſine veterum auctoritate prolatum eſt: quibus mos erat modo *diequinti* modo *diequinte* pro aduerbio copulatiue dicere. cuius indicium eſt quod ſyllaba ſecunda corripitur quae natura producitur cum ſolum dicitur *die*. Quod autem diximus extremam iſtius vocis ſyllabam tum per *e*, tum per *i*, ſcribi; conſuetum id veteribus fuit vt his litteris plerumque in fine indifferenter vterentur; ſicut *praefiſcine* et *praefiſcini*, *procliue* et *procliui*. Venit ecce, illius verſus Pomponiani in memoriam qui eſt ex Attellana, [5]) quae Meuia inſcribitur:

[6]) *Dies hic ſextus, cum nihil egi; die quarte moriar fame.*

Die priſtine eodem modo dicebatur; quod ſignificabat die

4) *In quorum tertio clarius idem dixit*] V. c. *clarius quidem idem dixit.* Meurſ.

5) *Quae Meuia inſcribitur*] Scribe *Maeuia*, et apud Agellium lib. 10. c. 24. *inſcribitur.* Hodie ibi, *ſcribitur.* Meurſ.

6) *Diei hic ſextus, cum nihil egi; die*

die priſtino, id eſt priore: quod nunc pridie dicitur conuerſo compoſitionis ordine, quaſi *priſtino die.* nec inficias eo lectum apud veteres, *die quarto.* ſed inuenitur de tranſacto non de futuro poſitum. nam Cn. Mattius homo impenſe doctus, in mimiambis pro eo dicit quod nudius quartus nos dicimus, in his verſibus;

[7]) *Nuper die quarto vt recordor, et certe*
Aquarium vrceum vnicum domi fregit.

hoc igitur intererit vt, [8]) *die quarto,* quidem de praeterito dicamus, *die quarti* autem de futuro. Verum ne de *die craſtini* nihil retuliſſe videamur: [9]) ſuppetit Caelianum illud ex libro hiſtoriarum ſecundo: *Si vis mihi equitatum dare; et ipſe cum cetero exercitu me ſequi: die quinti Romae in Capitolium curabo tibi coenam coctam.* Hic Symmachus, Caelius tuus, inquit, et hiſtoriam et verbum ex Originibus M. Catonis accepit; apud quem ita ſcriptum eſt: *Igitur dictatorem Karthaginienſium magiſter equitum monuit, Mitte mecum Romam equitatum, diequinti in Capitolio coena cocta erit.* Et Praetextatus. [10]) Aeſti-

die quarte moriar fame] Quomodo *die quarte,* quum iam *ſextum diem* praeteritum fateatur? An ſcribendum *die ſeptime,* item *edi* pro *egi?* vt reſpexerit ſcilicet poëta illud Varronis: *Nec non id etiam eſt ad vim facultateſque eius numeri* (ſeptenarii) *augendas, quod quibus inedia mori conſilium eſt, ſeptimo demum die mortem oppetunt.* Pontan.

Dies hic ſextus etc.] Malit hic Scriuerius noſter *tertius* loco *ſextus.* Sed vide in Notis noſtris ad hunc ipſum locum. *Pont.*

7) *Nuper die quarto, vt recordor, et certe*] Adſcriptum orae codicis Scriueriani, *vt recordor, extrte.* Idem.

8) *Die quarto quidem de praeterito*] Sic et *breue* eſt praeteriti temporis, *breui* futuri. Catullus: *Vos bonae ſenibus viris cognitae breue foeminae.* Idem.

9) *Suppetit Caelianum illud ex libro Hiſtoriarum ſecundo*] In Codice vetere eſt, *Caecilianum.* Sed bene ex Agellio repoſuerunt viri docti, *Caelianum.* Fuit Coelius Antipater hiſtoricus non ignobilis. Laudat eum Cic. lib. I. de Oratore, et Val. Maximus lib. I. cap. 7. his verbis: *Coelius etiam certus Romanae hiſtoriae auctor ſermonem de ea re ad ſuas aures illo adhuc viuo perueniſſe ſcribit.* Scripſit Annales, et Hiſtorias. Illos citat Nonius non ſemel: Has Feſtus in *Topper.* Agellius lib. 10. cap. 24. Macrobius hoc loco. De aetate eius, Gracchorum fratrum coaetaneum fuiſſe colligo ex Valerii verbis citatis. *Menrſ.*

¹⁰) Aeſtimo nonnihil ad demonſtrandam conſuetudinem veterum etiam praetoris verba conferre; quibus more maiorum ferias concipere ſolet, quae appellantur Compitalia ea verba haec ſunt: DIE. NONI. POPOLO. ROMANO. QVIRITIBVS. COMPITALIA. ERVNT. QVANDO. CONCEPTA. FOVERINT. N.

10) *Aeſtimo nonnihil ad demonſtrandam conſuetudinem*] Occaſione horum verborum, emendabo Agellium loco citato. Hodie male: *Is autem erit perpetuae veterum conſuetudinis gratia verba ſolennia praetoris ponere*, etc. Lego, *Ius autem erit*, etc. Idem.

CAPVT V.

De exauctoratis obſoletiſque verbis: tum recte ac Latine dici, mille verborum eſt.

Tum Auienus adſpiciens Seruium, Curius, inquit, et Fabricius et Coruncanius antiquiſſimi viri, vel etiam his antiquiores Horatii illi trigemini plane ac dilucide cum ſuis fabulati ſunt: neque Auruncorum aut Sicanorum aut Pelaſgorum, qui primi coluiſſe in Italia dicuntur, ſed aetatis ſuae verbis vtebantur. tu autem perinde quaſi cum matre Euandri loquare, vis nobis verba multis iam ſaeculis oblitterata reuocare: ad quorum congeriem praeſtantes quoque viros, quorum memoriam continuus legendi vſus inſtruit, incitaſti. ſed antiquitatem vobis placere iactatis; quod honeſta et ſobria et modeſta ſit. viuamus ergo moribus praeteritis, praeſentibus verbis loquamur. ego enim id, quod a [1]) C. Caeſare excellentis ingenii ac prouidentiae viro in primo Analogiae libro ſcriptum eſt, habeo ſemper in memoria atque in pectore, vt tamquam ſcopulum [2]) ſic fugiam infrequens atque inſolens verbum:

1) *C. Caeſare, excellentis ingenii ac prouidentiae viro*] Monente eodem amico noſtro, in Gellio legitur *prudentiae*, lib. I. cap. 10. *Pont.*

2) *Sic fugiam infrequens atque inſolens verbum*] Ad conſuetudinem itaque vocamur, quam et ipſe omni- no

bum: mille denique verborum talium eſt: quae, cum in ore priſcae auctoritatis crebro fuerint, exauctorata tamen a ſequenti aetate repudiataque ſunt. horum copiam proferre nunc poſſem, ni tempus noctis iam propinquantis neceſſariae diſceſſionis nos admoneret. Bona verba, quaeſo, Praetextatus morali, vt aſſolet, grauitate ſubiecit: nec inſolenter parentis artium antiquitatis reuerentiam verberemus, cuius amorem tu quoque dum diſſimulas magis prodis. cum enim dicis *mille verborum eſt*; quid aliud ſermo tuus niſi ipſam redolet vetuſtatem; nam licet M. Cicero in oratione, quam pro Milone concepit, ita ſcriptum reliquerit: *Ante fundum Clodii, quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones facile mille hominum verſabatur valentium.* non *verſabantur;* quod libris minus accurate ſcriptis reperiri ſolet. et in ſexta in Antonium; *Qui vmquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret expenſum?* licet [3]) Varro quoque eiuſdem ſaeculi homo in ſeptimodecimo Humanarum dixerit; *Plus mille et centum annorum eſt:* tamen fiduciam ſic componendi non niſi ex antecedentium auctoritate ſumpſerunt. nam Quadrigarius in tertio annalium ita ſcripſit: *Ibi occiditur mille hominum.* et Lucilius in tertio Satyrarum:

Ad portam mille, a porta eſt ſex inde Salernum.

alibi vero etiam declinationem huius nominis exſecutus eſt. nam in libro quintodecimo ita dicit:

Hunc milli paſſum qui viceret atque duobus
Campanus ſonipes; ſubcurſor nullus ſequetur
Maiore ſpatio ac diuerſus videbitur ire.

idem

no probem, ſed caute tamen et cum veteri magiſtro Fabio: *Conſuetudo,* inquit, *ſi ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat; periculoſiſſimum dabit praeceptum, non orationi modo, ſed (quod maius eſt) vitae.* Et paulo poſt, *Ergo conſuetudinem ſermonis vocabo conſenſum eruditorum, ſicut vinendi, conſenſum bonorum.* Pont.

3) *Varro quoque eiuſdem ſaeculi homo in ſeptimodecimo Humanarum*]

Ita

idem in libro nono:

Tu milli nummum potes vno quaerere centum.

milli paſſum, dixit, pro, *mille paſſibus*, et, *milli nummum*, pro, *mille nummis*, aperteque oſtendit, *mille*, et vocabulum eſſe, et ſingulari numero dici, et caſum etiam capere ablatiuum, eiusque pluratiuum eſſe *millia. mille* enim non ex eo ponitur, quod Graece chilia dicuntur, ſed quod chilias. et ſicut vna chilias et duae chiliades, ita vnum mille et duo millia veteres certa atque directa ratione dicebant. Et heus tu? hisne tam doctis viris, quorum M. Cicero et Varro imitatores ſe gloriantur, adimere vis in verborum comitiis ius ſuffragandi: et tamquam [4]) ſexagenarios maiores de ponte deiicies? plura de hoc diſſereremus, ni vos inuitos ab inuito diſcedere hora cogeret. Sed vultisne diem ſequentem, quem plerique omnes abaco et latrunculis conterunt, nos iſtis ſobriis fabulis a primo lucis in coenae tempus, ipſam quoque coenam non obrutam poculis, non laſciuientem ferculis, ſed quaeſtionibus doctis pudicam et mutuis ex lecto relationibus exigamus? ſic enim ferias prae omni negotio fetas commodi ſenſerimus, non animum, vt dicitur, remittentes (nam remittere, inquit Muſonius, animum quaſi amittere eſt) ſed demulcentes eum paululum atque laxantes iucundis honeſtiſque ſermonum illectationibus? quod ſi ita decernitis: dis Penatibus meis huc conueniendo gratiſſimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus, qui quidem ſe dignum hoc conuentu meminerit, ſodalitatem hanc vel ipſum conuentus regem repudiabit. ſed, ne quid ad perfectionem coetus deſideretur, inuitandos ad eumdem congreſſum conuictumque cenſeo [5]) Flauianum,

Ita etiam vetus meus codex. Agellii tamen codices conſtanter XVIII. Lapſus procliuis, vbi tamen ſit, iudicare minime procliue. *Meurſ.*

4) *Sexagenarios maiores*] *Sexagenario maiores* Pont.

5) *Qui quantum ſit, mirandum, viro venuſto*] Ita Stephanus. Cantabri-

num, [6]) qui quantum ſit, mirandum, viro venuſto patre praeſtantior non minus ornatu morum grauitateque vitae quam copia profundae eruditionis aſſeruit ſimulque Poſtumianum qui forum defenſionum dignatione nobilitat, et Euſtathium; qui tantus in omni philoſophiae genere eſt, vt ſolus nobis repraeſentet ingenia trium philoſophorum, de quibis noſtra antiquitas gloriata eſt. illos dico; quos Athenienſes quondam ad ſenatum legauerunt impetratum vti multam remitteret, quam ciuitati eorum fecerat propter Oropi vaſtationem. ea multa fuerat talentum fere quingentum. erant iſti philoſophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus: quos ferunt ſeorſum quemque oſtentandi gratia per celeberrima vrbis loca magno conuentu hominum diſſertauiſſe. fuit, vt relatum eſt, facundia Carneades violenta et rapida, ſcita et tereti Critolaus, modeſta Diogenes et ſobria. ſed in ſenatum introducti [7]) interprete vſi ſunt Coelio ſenatore. at hic noſter cum ſectas omnes aſſecutus, ſed probabiliorem ſecutus ſit; omniaque haec inter Graecos genera dicendi ſolus impleat: inter nos tamen ita ſui locuples interpres eſt, vt neſcias qua lingua facilius vel ornatius expleat operam diſſerendi. Probavere omnes Q. Aurelii iudicium quo edecumatos elegit ſodales: atque his ita conſtitutis, primum a Praetextato, ſimul deinde a ſe diſcedentes domum quiſque ſuam regreſſi ſunt.

tabrigienſis ſcriptus, *qui quanto ſit mirando viro, venuſto patre.* Et ſimilia veſtigia in vulgatis auorum memoria. Tamen, ſi diſplicebit, coniecturis quid aliud eruatur. Ecce exemplum: *qui quanto ſit, mirandum, vir venuſto patre praeſtantior.* Pontan.

6) *Flanianam, qui quantum ſit, mirandum, viro venuſto patre praeſtantior.*] Coniicit hic idem Scriuerius noſter reſcribendum. *Qui quanto ſit, mirando viro, Venuſto patre praeſtantior*, vel etiam *Murrano Virio Venuſto patre pr.* vt nomina haec propria ſint; cuius modi in Theſauro Inſcriptionum Gruterianarum occurrunt. Vide Indicem eiuſdem Theſauri capite de propriis nominibus. *Murranus* tamen in Indice ſua litera non reperitur, ſed alibi. *Pont.*

7) *Interprete vſi ſunt Coelio ſenatore*] Agellius lib. 7. cap. 14. *Coecilio.* Omnino ſcribendum, *C. Aquilio.* Meurſ.

CAPVT VI.

De origine ac vſu praetextae; *quomodo haec in vſum tranſierit nominis; inibique de aliorum quorumdam nominum propriorum origine.*

Poſtero die ad aedes Vettii matutini omnes, inter quos pridie conuenerat, affuerunt, quibus Praetextatus in bibliothecam receptis, in qua eos operiebatur, Praeclarum, inquit, diem mihi fore video, cum et vos adeſtis, et affuturos ſe illi, quos ad conuentus noſtri ſocietatem rogari placuit, ſpoponderunt. ſoli Poſtumiano antiquior viſa eſt inſtruendarum cura defenſionum; in cuius abnuentis locum [1]) Euſebium Graia et doctrina et facundia rhetorem ſubrogaui: inſinuatumque omnibus vt ab exorto die ſe nobis indulgerent, quandoquidem nullis hodie officiis publicis occupari fas eſſet. togatus certe, vel trabeatus, paludatuſque ſeu praetextatus hac die videtur nullus. tum Auienus (vt ei interpellandi mos erat.) Cum ſacrum mihi, ait, ac Reipublicae nomen, Praetextate, tuum inter vocabula diuerſi habitus refers: admoneor non ludicrae, vt aeſtimo, quaeſtionis. cum enim [2]) veſtitus togae vel trabeae ſeu paludamenti nullum de ſe proprii nominis vſum fecerit; quaero abs te cur hoc de ſolo praetextae habitu vſurpauerit vetuſtas, aut huic nomini quae origo contigerit? Inter haec Auieni dicta Flavianus et Euſtathius, par inſigne amicitiae, ac minimo poſt Euſebius ingreſſi alacriorem fecere coetum; acceptaque

1) *Euſebium Graia et doctrina et facundia rhetorem*] Plenior laus in Veteri, *clarum rhetorem.* Pont.

2) *Veſtitus togae, vel trabeae, ſeu paludamenti nullum de ſe proprii nominis vſum fecerit.*] Atqui obſeruauit Scriuerius noſter in tabula marmorea effoſſa Romae anno 1592. VRSVM TOGATVM, qui primus vitrea pila cum ſuis luſoribus decenter luſiſſe eo in praeſtantiſſimo monumento laudatur. Et vt conſtet idem hoc nomen Macrobio vetuſtius eſſe, fatetur ibidem ſe victum a VERO tertium Conſule. Vide pag. DCXXXVII. N. 1. *Idem.*

que ac reddita ſalutatione conſederunt, percunctantes quidnam offenderint ſermocinationis. Tum Vettius, Peropportune, inquit, affuiſtis mihi aſſertorem quaerenti. [3]) mouet enim mihi Auienus noſtri nominis quaeſtionem; et ita originem eius flagitat, tamquam fides ab eo generis exigatur. nam, cum nullus ſit qui appelletur ſuo nomine vel togatus vel trabeatus vel paludatus, cur Praetextatus nomen habeatur poſtulat in medium proferri. ſed et cum poſti inſcriptum ſit Delphici templi, et vnius e numero ſapientum eadem ſit iſta ſententia, γνῶθι σεαυτὸν; quid in me ſcire aeſtimandus ſim ſi nomen ignoro, cuius mihi nunc et origo et cauſa dicenta eſt? Tullus Hoſtilius Hoſti filius rex Romanorum tertius, debellatis Etruſcis ſellam curulem lictoreſque et togam pictam atque praetextam, quae inſignia magiſtratuum Etruſcorum erant, primus vt Romae haberentur inſtituit. ſed praetextam illo ſaeculo puerilis non vſurpabat aetas. erat enim, vt cetera quae enumeraui, honoris habitus. ſed poſtea Tarquinius Demarati exſulis Corinthii filius Priſcus, quem quidam Lucumonem vocitatum ferunt, rex tertius ab Hoſtilio, quintus a Romulo, de Sabinis egit triumphum, quo bello filium ſuum annos quatuordecim natum, quod hoſtem manu percuſſerat, et pro concione laudavit, et bulla aurea praetextaque donauit, inſigniens puerum vltra annos fortem praemiis virilitatis et honoris. nam ſicut praetexta magiſtratuum; ita bulla geſtamen erat triumphantium, quam in triumpho prae ſe gerebant, incluſis intra eam remediis quae crederent aduerſus invidiam valentiſſima. hinc deductus mos vt praetexta et bulla in vſum puerorum nobilium vſurparentur; ad omen et vota conciliandae virtutis ei ſimilis, cui primis in annis

3) *Monet enim mihi Auienus noſtri nominis*] Vel nobis Auienus noſtri, vel mihi Auienus mei, fuerat dicendum, etſi neutrum a Macrobio. Editiones aliae: *mibi Auienus noſter mei nominis.* Ms. *mibi Auienus noſter nominis.* Quod forte non alienandum. *Gron.*

nis munera iſta ceſſerunt. alii putant eumdem Priſcum, cum is quoque ſtatum ciuium ſollertia prouidi principis ordinaret, cultum quoque ingenuorum puerorum inter praecipua duxiſſe; inſtituiſſeque; vt patricii bulla aurea cum toga cui purpura praetexitur vterentur, duntaxat illi quorum patres curulem geſſerant magiſtratum: ceteris autem vt praetexta tantum vterentur indultum; ſed vſque ad eos quorum parentes equo ſtipendia iuſta meruiſſent. Libertinis vero nullo iure vti praetextis licebat; ac multo minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo. ſed poſtea libertinorum quoque filiis praetexta conceſſa eſt ex cauſa tali: quam M. Laelius augur refert, qui bello Punico ſecundo duumuiros dicit ex ſenatuſconſulto, propter multa prodigia, libros Sibyllinos adiſſe; et inſpectis his nunciaſſe in Capitolio ſupplicandum, lectiſterniumque ex collata ſtipe faciendum, ita vt libertinae quoque quae longa veſte vterentur in eam rem pecuniam ſubminiſtrarent. acta igitur obſecratio eſt pueris ingenuis, itemque libertinis, ſed et virginibus patrimis matrimiſque pronunciantibus carmen. ex quo conceſſum vt libertinorum quoque filii, qui ex iuſta duntaxat matrefamilias nati fuiſſent, togam praetextam et lorum in collo pro bullae decore geſtarent. Verrius Flaccus ait, cum populus Romanus peſtilentia laboraret, eſſetque reſponſum id accidere quod dii deſpicerentur, anxiam vrbem fuiſſe, quia non intelligeretur oraculum; eueniſſeque vt Circenſium die puer de coenaculo pompam ſuperne deſpiceret, et patri referret quo ordine ſecreta ſacrorum in arca pilenti compoſita vidiſſet: qui cum rem geſtam ſenatui nuntiaſſet; placuiſſe velari loca ea qua pompa veheretur: atque ita peſte ſedata puerum, qui ambiguitatem ſortis abſoluerat, togae praetextae vſum munus impetrauiſſe. Vetuſtatis peritiſſimi referunt in raptu Sabinarum vnam mulierem nomine Herſiliam, dum adhaeret filiae, ſimul raptam: quam cum Romulus Hoſto cuidam ex agro Lati-

no, qui in aſylum eius confugerat, virtute conſpicuo vxorem dediſſet; natum ex ea puerum antequam alia vlla Sabinarum partum ederet; eumque, quod primus eſſet in hoſtico procreatus Hoſtum Hoſtilium a matre vocitatum, et eumdem a Romulo bulla aurea ac praetextae inſignibus honoratum. is enim cum raptas ad conſolandum vocaſſet, ſpopondiſſe fertur ſe eius infanti, quae prima ſibi ciuem Romanum eſſet enixa, illuſtre munus daturum. Nonnulli credunt ingenuis pueris attributum vt cordis figuram in bulla ante pectus annecterent; quam inſpicientes ita demum ſe homines cogitarent, ſi corde praeſtarent, togamque praetextam his additam; vt ex purpurae rubore ingenuitatis pudore regerentur. Diximus vnde praetexta. adiecimus et cauſas quibus aeſtimatur conceſſa pueritiae. nunc idem habitus quo argumento tranſierit in vſum nominis paucis explicandum eſt. Mos antea ſenatoribus fuit in curiam cum praetextatis filiis introire. cum in ſenatu res maior quaepiam conſultabatur; eaque in poſterum diem prolata eſſet: placuit vt hanc rem, ſuper qua tractauiſſent, ne quis enuntiaret priuſquam decreta eſſet. mater Papirii pueri, qui cum parente ſuo in curia fuerat, percunctatur filium, quidnam in ſenatu egiſſent patres. puer reſpondit tacendum eſſe, neque id dici licere. mulier fit audiendi cupidior. ſecretum rei et ſilentium pueri animum eius ad inquirendum euerberat. quaerit igitur compreſſius violentiuſque. tum puer vrgente matre lepidi atque feſtiui mendacii conſilium capit. actum in ſenatu dixit vtrum videretur vtilius magisque e republica eſſe, vnuſne vt duas vxores haberet, an vt vna apud duos nupta eſſet. hoc illa vbi audiuit, animo compaueſcit; domo trepidans egreditur; ad ceteras matronas affert: poſtridieque ad ſenatum copioſa matrumfamilias caterua confluunt: lacrimantes atque obſecrantes orant [4]) vna poti-

4) *Vna potius vt duobus nupta foret, quam vni duae*] Sciuit apud Ariſtaenetum Appollogenes Epiſtola XI. lib. 2. Ἀλλ' ὥσ καθάπερ οἱ

potius vt duobus nupta fieret, quam vt vni duae: ſenatores ingredientes curiam, quae illae mulierum intemperies, et quid ſibi poſtulatio iſthaec vellet mirabantur; et vt non paruae rei prodigium illam verecundi ſexus impudicam inſaniam paueſcebant. Puer Papirius publicum metum demit. nam in medium curiae progreſſus quid ipſi mater audire inſtitiſſet, quid matri ipſe ſimulaſſet, ſicut fuerat enarrat. ſenatus fidem atque ingenium pueri exoſculatur; conſultumque facit vti poſthac pueri cum patribus in curiam non introëant praeter illum vnum Papirium: eique puero poſtea cognomentum honoris gratia decreto inditum, *Praetextatus;* ob tacendi loquendique in praetextae aetate prudentiam. hoc cognomentum poſtea familiae noſtrae in nomen haeſit. non aliter dicti Scipiones: niſi quod Cornelius, qui cognominem patrem luminibus carentem pro baculo regebat, Scipio cognominatus, nomen ex cognomine poſteris dedit. ſic Meſſala tuus, Auiene, dictus a cognomento Valerii Maximi; qui poſt quam Meſſanam vrbem Siciliae nobiliſſimam cepit, Meſſala cognominatus eſt. Nec mirum ſi ex cognominibus nata ſunt nomina: cum contra et cognomina ex propriis ſint tracta nominibus; vt ab Aemilio, Aemilianus, 4) a Seruio Seruilianus. Hic ſubiecit Euſebius: Meſſala et Scipio, alter de pietate, de virtute alter, vt refers, cognomina reppererunt. ſed Scropha et Aſina, quae viris non mediocribus cognomenta ſunt, volo dicas vnde contigerint; cum contumeliae quam honori propriora videantur.

P 4 Tum

οἱ ἔρωτες τῇ ἐμῇ συνομιλοῦντες ἐνδιατρίβοντες ψυχῇ, οὕτω ζηλοτυπίας χωρὶς αἱ γυναῖκες συνῴκουν ἀλλήλαις. id eſt, *Sed vtinam, ſicut diuerſi in animo meo conuerſantur cupidines, ita et mulier vtraque, ſine aemulo liuore poſſent conuiuere.* Pont.

4) *A Seruio Seruilianus*] Neque Seruius proprium nomen familiae fuit in republica, vt Aemilius; neque a Seruio Seruilianus. Nihil vtroque falſius. Et tamen vulgatum occurrit in Ms. et Andreae Veſalienſis, Camerarii, Stephani, vtraque Pontani editionibus. In ſola anni 1607. anonymo praeſide, inuenio *a Seruilio*, quod proculdubio verum. *Gronov.*

Tum ille: Nec honor nec iniuria ſed caſus fecit haec nomina. nam Aſinae cognomentum Corneliis datum eſt, quoniam princeps Corneliae gentis empto fundo, ſeu filia data marito, cum ſponſores ab eo ſollemniter poſcerentur, aſinam cum pecuniae onere produxit in forum quaſi pro ſponſoribus praeſens pignus. Tremellius vero Scropha cognominatus eſt euentu tali. is Tremellius cum familia atque liberis in villa erat: ſerui eius, cum de vicino ſcropha erraret, ſurreptam conficiunt. vicinus aduocatis cuſtodibus omnia circumuenit, ne qua efferri poſſit; iſque ad dominum appellat reſtitui ſibi pecudem. Tremellius, qui ex villico rem comperiſſet, ſcrophae cadauer ſub centonibus collocat, ſuper quos vxor cubabat. quaeſtionem vicino permittit. cum ventum eſt ad cubiculum: verba iurationis concipit nullam eſſe in villa ſua ſcropham, niſi iſtam, inquit, quae in centonibus iacet; lectulum monſtrat. ea facetiſſima iuratio Tremellio Scrophae cognomentum dedit.

CAPVT VII.

De Saturnaliorum origine ac vetuſtate; vbi et alia quaedam obiter perſtringuntur.

Dum iſta narrantur: vnus a famulitio, cui prouincia erat admittere volentes dominum conuenire, Euangelum adeſſe nuntiat cum Dyſario; qui tunc Romae praeſtare videbatur ceteris medendi artem profeſſis. corrugato indicauere vultu plerique de conſidentibus Euangeli interuentum otio ſuo inamoenum minuſque placido conventui congruentem. erat enim amarulenta dicacitate, [1]) et linguae proteruae, mendacii procax, ac ſecurus offen-

1) *Et linguae proteruae, mendacii procax ac ſecurus offenſarum*] Haec iterum Cl. V. Stephani lectio, quam reliquimus. Germanior tamen, imo ger-

offenſarum, quas ſine delectu cari vel non amici in ſe paſſim verbis odia ferentibus prouocabat. Sed Praetextatus, vt erat in omnes aeque placidus ac mitis, vt admitterentur miſſis obuiis imperauit. quos Horus ingredientes commodum conſecutus comitabatur, vir corpore atque animo iuxta validus: qui poſt innumeras inter pugiles palmas ad philoſophiae ſtudia migrauit; ſectamque Antiſthenis et Cratetis atque ipſius Diogenis ſecutus, inter Cynicos non incelebris habebatur. Sed Euangelus, poſtquam tantum coetum aſſurgentem ſibi ingreſſus offendit, Caſus ne, inquit, hos omnes ad te, Praetextate, contraxit? an altius quiddam cui remotis arbitris opus ſit cogitaturi ex diſpoſito conueniſtis? quod ſi ita eſt, vt aeſtimo; abibo potius quam me veſtris miſcebo ſecretis; a quibus me amouebit voluntas, licet fortuna feciſſet irruere. Tum Vettius, quamuis ad omnem patientiam conſtanter animi tranquillitate firmus, [2]) nonnihil tamen [3]) conſultatione tam proterua motus, Si aut me, inquit, Euangele, aut haec innocentiae lumina cogitaſſes: nullum inter nos tale ſecretum opinarere; quod non vel tibi vel etiam vulgo fieri dilucidum poſſet; quia neque ego ſum immemor, nec horum quemquam inſcium credo ſancti illius praecepti philoſophiae; ſic loquendum eſſe cum hominibus tamquam dii audiant, ſic loquendum cum dis tamquam homines audiant. cuius ſecunda pars ſancit, ne quid a dis petamus quod velle nos indecorum ſit hominibus confiteri. nos vero, vt et honorem ſacris feri-

germana plane, quae in ſcripto, et vetuſte quoque cuſis; *Et lingua proterue mordaci, procax et ſecurus offenſ.* Pont.

2) *Nonnihil tamen conſultatione tam proterua motus*] Lego *inſultatione t p.* Meurſ.

3) *Conſultatione tam proterua*] Id eſt, interrogatione tam proterua. Et ita ea voce iterum vſus eſt cap. 16. *De hoc quoque quod Hori noſtri conſultatio non tenet.* item cap. 17. *a conſultatione oraculorum.* item cap. 2. lib. 7. Saturnal. *Qui vult amoenus eſſe conſultor.* id eſt, interrogator. Et ibid. cap. 4. *Ceteris ex ſtilo conſultationis eius interrogandi conſtitueretur exemplum.* Quod monitum volui, ne quis alios mutantes ſequatur. *Pontan.*

feriis haberemus, et vitaremus tamen torporem feriandi, [4]) atque otium in negotium verteremus, conuenimus diem totum doctis fabulis velut ex ſymbola conferendis daturi. nam, ſi per ſacra ſollemnia *riuos deducere nulla Religio prohibet.* ſi ſalubri fluuio merſare oues fas et iura permittunt: cur non religionis honor putetur dicare ſacris diebus ſacrum ſtudium litterarum? ſed, quia vos quoque deorum aliquis nobis additos voluit, facite, ſi volentibus vobis erit, diem communibus et fabulis et epulis exigamus: [5]) quibus vt omnes hodie qui praeſentes ſunt acquieſcant impetratum teneo. Tunc ille: Superuenire fabulis non euocatos haud equidem turpe exiſtimatur: verum ſponte irruere in conuiuium aliis praeparatum, nec ab Homero ſine nota vel in fratre memoratum eſt. et vide ne nimium arroganter tres tibi velis Menelaos contigiſſe, cum illi tanto regi vnus euenerit. Tum omnes Praetextatum iuuantes orare blandeque ad commune inuitare conſortium: Euangelum quidem ſaepius et maxime, ſed nonnumquam et cum eo pariter ingreſſos. Inter haec Euangelus petitu omnium temperatus, M. Varronis, inquit, librum vobis arbitror non ignotum ex ſatyris Menippeis, qui inſcribitur: NESCIS. QVID. VESPER. VEHAT. in quo conuiuarum numerum hac lege definit, vt neque minor quam Gratiarum ſit, neque

4) *Atque otium in negotium verteremus*] Anglicanus, et item editio vetus: *in negotium vtile.* Idem.

5) *Quibus omnes hodie, qui praeſentes ſunt acquieſcant, imperatum teneo*] Apud Feſtum eſt, *Impetritum, impetratum.* Id porro in tranſcurſu dictum ſit, formularem videri fuiſſe loquutionem priſcis, *Si impetrari poſſit, non impetrari poteſt*, ab auſpiciis ductam, in quis *impetrire* ſiue *impetrare* id erat, quod in Sacrificiis *litare.* Plautus, quod dico, Caſina extulit, *Nolo ames.* St, *Non poteſt impetrari.* et alibi ſaepius. Curculio hinc emaculanda videtur ſcena, *Date viam;* vbi editum:

Recte hic monſtrat, ſi imperare poſſit. et attentatum viris eruditis, *ſe impetrare poſſe*, ſed ſequentia qui cogitat, minime id huc facere facile videat. Puto itaque, quod innui, verum eſſe, *ſi impetrare poſſit.* Nam et a vulgato, qua literis, vix abit; qua ſententia, poſcunt continua illa verba:

Nam ita nunc mos viget,
Ita nunc ſeruitium eſt, profecto modus haberi non poteſt. Idem.

que quam Muſarum numeroſior. hic video, excepto rege conuiuii, tot vos eſſe quot Muſae ſunt. quid ergo perfecto numero quaeritis adiiciendo? et Vettius, Hoc, inquit, nobis praeſentia veſtra praeſtabit, vt et Muſas impleamus et Gratias: quas ad feſtum deorum omnium principis aequum eſt conuenire. Cum igitur conſediſſent: Horus Auienum intuens, quem familiarius frequentare ſolitus erat, In huius, inquit, Saturni cultu, quem deorum principem dicitis, ritus veſter ab Aegyptiorum religioſiſſima gente diſſentit. nam illi neque Saturnum nec ipſum Serapim receperant in arcana templorum, vſque ad Alexandri Macedonis occaſum. poſt quem tyrannide Ptolemaeorum preſſi, hos quoque deos in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos praecipue colebantur, coacti ſunt. ita tamen imperio paruerunt; vt non omnino religionis ſuae obſeruata confunderent. nam quia numquam fas fuit Aegyptiis pecudibus aut ſanguine, ſed precibus et ture ſolo placare deos; his autem duobus aduenis hoſtiae erant ex more mactandae: fana eorum extra pomoerium locauerunt; vt et illi ſacrificii ſollemnis ſibi cruore colerentur, nec tamen vrbana templa morte pecudum polluerentur. nullum itaque Aegypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut Serapis fanum recepit. [6]) horum alterum [7]) vix

6) *Horum alterum vix aegre admiſſum audio.*] Editiones tamen praeter Stephani, omnes, et Ms. *vix aegreque.* Illud nihilominus, et magis ſi libri auctoritas iuuet, omnino amplectendum. Apuleius ſic extuliſſe videatur, *curioſe ſedulo*, lib. I. *Et ego curioſe ſedulo arbitratus ingulum comitis.* Nec aliter fortaſſe Catullus:

Et haec peſſima ſe puella vidit
Iocoſe lepide vouere diuis.

Nam in ſcripto fuit, *iocoſe lepide*; quod tamen tuetur eruditiſſimus caſtigator, quem video. *Idem.*

Horum alterum vix aegreque a vobis admiſſum audio] *Vix aegre*, non vt eſt editum *vix aegreque*, rectior lectio ſit. Suntque locutiones priſcae, *vix aegre; curioſe ſedulo; iocoſe lepide.* Quorum hoc poſtremum Catulli eſt. quamuis aliter explicare olim conatus eſt Scaliger, ſed perperam. Nam referenda haec ad parelca, ſeu ea quae in oratione abundant, et elegantiae tantum cauſa, non vero neceſſario ponuntur; vt *etiam quoque*, apud Plautum; *quoque et*, apud Virgilium Aeneidos I. *Ergo propterea*, Terent. Hecyra;

[7]) vix aegreque a vobis admiſſum audio: Saturnum vero vel maximo inter ceteros honore celebratis. ſi ergo nihil eſt quod me hoc ſcire prohibeat volo in medium proferatur. Hic Auienus in Praetextatum exſpectationem conſulentis remittens, Licet omnes, ait, qui aſſunt pari doctrina polleant; ſacrorum tamen Vettius vnice conſcius poteſt tibi et originem cultus qui huic deo penditur, et cauſam feſti ſollemnis aperire. Quod cum Praetextatus in alios refundere tentaſſet: omnes ab eo impetrauerunt vt ipſe diſſereret. tunc ille ſilentio facto ita exorſus eſt. Saturnaliorum originem illam mihi in medium proferre fas eſt; non quae ad arcanam diuinitatis naturam refertur, ſed quae aut fabuloſis admixta diſſeritur, aut a phyſicis in vulgus aperitur. nam occultas [8]) et manantes ex meri veri fonte rationes ne in ipſis quidem ſacris enarrari permittitur. ſed ſi quis illas aſſequitur; continere intra conſcientiam tectas iubetur. Vnde quae ſciri fas eſt Horus noſter licebit mecum recognoſcat. Regionem iſtam, quae nunc vocatur Italia, regno Ianus obtinuit. qui vt Hyginus Protarchum Trallianum ſecutus tradit, cum

cyra; *Ergo igitur*, Apuleius; *Quamvis licet*, Cicero. Cuiuſmodi plura attulit. V. Cl. Auſonius Popma in eo libro, quem edidit De vſu antiquae locutionis. Quibus addi ſuperiora iſta aliaque poſſunt. *Scriverius.*

7) *Vix aegreque*] Notauerat Scriverius, et appoſitis aliorum verbis approbauerat copulam a Stephano omiſſam. Ecce Iſacius, quo et ſibi Hylas dictus eſſet, cum in reliquis omnibus Macrobium ſuum ad Stephanum velut amuſſim componeret, nunc editiones praeter Stephani omnes et Ms. cauſatur. Addit, ſi libri auctoritas iuuet, omnino illud amplectendum. Forte tum non faſtidiendum putarem. Sed cur ille tam imperioſe? Quid in Macrobio valent exempla aliorum? ille autem nunc *breuiter abſoluteque, manifeſte clareque, preſſe preque, plene et docte*, nunc *ratiocinabiliter vereque, ſaepe ac libenter, ſatis abundeque, benigne ac libenter, dilucide ac plane*, et infinita talia nuſquam omiſſa copula. Et tamen, his non conſideratis, Pontanus ait illud nihilominus amplectendum. Imo neceſſario mutandum nos putamus, et iudicem ei ferimus vel ipſum Macrobium, quem debuit diligentius adhibere. Is autem lib. I. Somnii cap. 7. *Ille velut diuinum ſecutus oraculum commiſſo praelio, amiſſis ſuorum plurimis, vix aegreque in caſtra remeauit.* Gronov.

8) *Et manantes ex meri veri fonte rationes*] Deleuerim *τὸ meri*, vt natum ex voce ſequenti. *Meurſ.*

cum Cameſe aeque indigena [9]) terram hanc ita participata potentia poſſidebant; vt regio Cameſene, oppidum Ianiculum vocitaretur. Poſt ad Ianum ſolum regnum redactum eſt; qui creditur geminam faciem praetuliſſe, vt quae ante quaeque poſt tergum eſſent intueretur. quod proculdubio ad prudentiam regis ſollertiamque referendum eſt, qui et praeterita noſſet et futura proſpiceret, ſicut [10]) Anteuorta et Poſtuorta diuinitatis ſcil. aptiſſimae comites apud Romanos coluntur. Hic igitur Ianus, cum Saturnum claſſe peruectum excepiſſet hoſpitio, et ab eo edoctus peritiam ruris ferum illum et rudem ante fruges cognitas victum in melius redegiſſet, regni eum ſocietate munerauit. cum primus quoque aera ſignaret; ſeruauit et in hoc Saturni reuerentiam, vt, quoniam ille naui fuerat aduectus, ex vna quidem parte ſui capitis effigies, ex altera vero nauis exprimeretur; [11]) quo Saturni memoriam in poſteros propagaret. ita fuiſſe ſignatum hodieque intelligitur in aleae luſu: cum pueri denarios in ſublime iactantes, [12]) *capita aut nauia*, luſu teſte vetuſtatis exclamant. Hos vna concordeſque regnaſſe vicinaque oppida communi opera condidiſſe, praeter Maronem qui refert,

Iani-

9) *Terram hanc ita participata potentia poſſidebant*] Melius v. c. *poſſidebat*. Meurſius. Σχεδιάζει Meurſius, cum ex v. c. *poſſidebat* profert, melius opinatus. *Iam cum Cameſe poſſidebant* vt *Remus cum fratre Quirino iura dabant*. Gronov.

10) *Anteuorta et Poſtuorta diuinitatis ſcilicet aptiſſimae comites*] Videbatur referre Anglicanus ille vetus, *diuitiarum ſcilicet*. Quod quaeramus. In Faſtis eſt:

Porrima placatur, Poſtuortaque, ſiue ſorores
Siue fugae comites Maenali Diua tuae. Pont.

11) *Quo Saturni memoriam etiam in poſteros propagaret. ita fuiſſe ſignatum*] In eodem planius; *Aes ita fuiſſe ſignatum*. Hinc Naſo:

At bona poſteritas puppim ſignauit in aere,
Hoſpitis aduentum teſtificata Dei. Id.

12) *Capita aut nauia*] Affinis huic luſui ille Auguſti, *par impar*, Graecis eſt ζυγὰ ἢ ἄζυγα. *Nauia* autem μονόξυλα σκάφη *linter*. Vide et Feſtum, qui *lignum excauatum* interpretatur vt nauis. *Idem*.

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen:

etiam illud in promptu eſt, quod poſteri quoque duos eis continuos menſes dicarunt, vt December ſacrum Saturni, Ianuarius alterius vocabulum poſſideret. Cum inter haec ſubito Saturnus non comparuiſſet: excogitauit Ianus honorum eius augmenta. ac primum terram omnem ditioni ſuae parentem Saturniam nominauit; aram deinde cum ſacris tamquam deo condidit, quae Saturnalia nominauit. tot ſaeculis Saturnalia praecedunt Romanae vrbis aetatem. obſeruari igitur eum iuſſit maieſtate religionis quaſi vitae melioris auctorem. ſimulacrum eius indicio eſt; cui falcem inſigne meſſis adiecit. Huic deo inſertiones ſurculorum pomorumque educationes et omnium cuiuſcemodi fertilium tribuunt diſciplinas. Cyrenenſes etiam, cum rem diuinam ei faciunt, ficis recentibus coronantur, placentasque mutuo miſſitant, mellis et fructuum repertorem Saturnum aeſtimantes. [13]) Hunc Romani etiam Stercutum vocant; quod primus

13) *Hunc Romani etiam Stercutum vocant*] Scriptus, *ſtergutius*, quod valet, *ſtercutius.* Solemnis enim veteribus commutatio fuit literarum G. C. item C. Q. Notata haec paſſim excellentiſſimis ingeniis, imo erratorum ab iiſdem talium acerui multoties eliminati latifundiis bonorum ſcriptorum. Et fallor? an nobis etiamnum vnum alterum reliquum factum? Exſtat Catulliano Epithalamio Manlii et Iuliae:

Non tuus leuis in mala
Deditus vir adultera,
Probra turpia perſequens
A tuis teneris volet
Secubare papillis.

Sed lectio ſcripta et vetus eſt, *Proca, turpia perſequens.* Vnde indubie fecerim, *prae qua*, *(turpia perſequens)* ſcriptum enim fuerat, *proca;* quomodo *aca* pro *aqua*, item, *coad* pro *quoad*, et ſimilia, antiqua fere ſemper ſcriptio eſt. A mente vero iſta non abit, quod mox in Epigrammatibus: *Nec prae me velle tenere Iouem:* De lege vero pedia non eſt quod quis iam dubitet. nam aliquoties inſerit ſpondaeum. ſtatim,

Luſiſti nucibus. lubet
Iam ſeruire Thalaſſio.

Alterum deinde quod innuo legitur Elegia ad Manlium.

Nam mihi quam dederit duplex Amathuſia curam
Scitis, et in quo me torruerit genere.

Vbi, *in quo genere* Graecorum more poſitum, qui *ἐν ποίᾳ ἰδέᾳ.* Et valde blanditur. Suſpicabar nihilomi-

mus ſtercore fecunditatem agris comparauerit. Regni eius tempora feliciſſima feruntur cum propter rerum copiam, tum etiam quod nondum quiſquam ſeruitio vel libertate diſcriminabatur. quae res intelligi poteſt, quod Saturnalibus tota ſeruis licentia permittitur. Alia Saturnaliorum cauſa ſic traditur. Qui erant ab Hercule in Italia relicti, vt quidam ferunt, irato quod incuſtoditum fuiſſet armentum, vt nonnulli aeſtimant, conſulto eos relinquente vt aram ſuam atque aedem ab incurſionibus tuerentur. hi ergo, cum a latronibus infeſtarentur, occupato edito colle Saturnios ſe nominauerunt, quo ante nomine etiam idem collis vocabatur. et, quia ſe huius dei ſenſerunt nomine ac religione tutos; inſtituiſſe Saturnalia feruntur, vt agreſtes vicinorum animos ad maiorem ſacri reuerentiam ipſa indicti feſti obſeruatio vocaret. Nec illam cauſam, quae Saturnalibus aſſignatur, ignoro: quod Pelaſgi, ſicut Varro memorat, cum ſedibus ſuis pulſi diuerſas terras petiſſent, confluxerunt plerique Dodonam, et incerti quibus haererent locis eiuſmodi accepere reſponſum:

Στείχετε μαιόμενοι [14]) Σικελῶν Σατȣρνίαν αἶαν
Ηδ' Ἀϐοριγενέων Κοτύλην ȣ̔ νᾶσος ὀχεῖται,
[15]) Αἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐκπέμψατε Φοίϐῳ,
Καὶ κεφαλὰς Ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

acceptaque ſorte, cum Latium poſt errores plurimos appuliſſent, in lacu Cutylienſi enatam inſulam deprehenderunt. ampliſſimus enim ceſpes ſiue ille continens limus ſeu palu-

lominus, *in quo me torruerit cenere*, pari cum Macrobiano hoc errore, G. pro C. quomodo etiam in Gloſſario, *gras* et *graſſum* pro *cras*, *craſſum*. Sed vt hoc ſuſpicari tamen obiter libeat, ita prius praeſtare non verear. *Idem.*

14) Σικελῶν Σατȣρνίαν] In v. c. Σατȣ́ρνιον. Meurſ.

15) Αἷς ἀναμιχθέντες] Melius v. c. οἷς Nam Aborigines intelligit. *Meurſius.*

paludis fuit, coacta compage, virgultis et arboribus in ſilvae licentiam comptus iactantibus [16]) per amnem fluctibus vagabatur; vt fides ex hoc etiam Delo facta ſit, quae celſa montibus vaſta campis tamen [17]) per maria ambulabat. hoc igitur miraculo deprehenſo has ſibi ſedes praedictas eſſe didicerunt: vaſtatiſque Sicilienſibus incolis occupauere regionem, decima praedae ſecundum reſponſum Apollini conſecrata, erectiſque Diti ſacello et Saturno ara: cuius feſtum Saturnalia nominarunt. cumque diu humanis capitibus Ditem et virorum victimis Saturnum placare ſe crederent propter oraculum in quo erat;

[18]) Καὶ κεφαλὰς Ἅδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα:

Herculem ferunt poſtea cum Geryonis pecore per Italiam reuertentem, ſuaſiſſe illorum poſteris vt fauſtis ſacrificiis infauſta mutarent, inferentes Diti non hominum capita ſed [19]) oſcilla ad humanam effigiem arte ſimulata; et aras Satur-

16) *Per amnem fluctibus vagabatur*] De Cutylienſi lacu loquitur, quem an amnem recte dixerimus cogitemus. Calamo exaratus, *per omnem lacum*. Vetuſte editus, *per omne mare*. Res tanti non eſt: monitum volui tamen. *Pont*.

17. *Per maria ambulabat*] Iterum iidem veteres; *migrabat*. Idem.

18) Καὶ κεφαλὰς Ἅδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα] in Lactantio tamen eſt, καὶ κεφαλὰς Κρονίδῃ. At abnuit Macrobius, qui Ditem capitibus, Saturnum vero viris ait placatum. Ἅδῃ itaque in Firmiano refingendum ſit; et τὸ πατρὶ Saturnum denotauerit. *Id*. Quid audio? Macrobius quia Ditem capitibus, Saturnum viris ait placatum, abnuit Lactantii ſcripturam, quae Κρονίδῃ habet pro Ἅδῃ? et propterea refingendum in Firmiano? Vbi ergo primorum Deorum genealogiae et nomina? Quaſi Ἅδης non eſſet Κρονίδης. Omnino certam putamus Lactantii lectionem, et vtroque Macrobii loco Ἅδης videtur fuiſſe explicatio gloſſae Κρονίδης: nam ita, praeterquam apud Lactanctium, legitur et apud Dionyſium Halicarnaſſeum, et Stephanum in Ἀβοριγῖνες, qui de Dionyſii lectione dubitari non permittit. *Gronov*.

19) *Oſcilla ad humanam effigiem arte ſimulata*] Libens reſcribo, *ſimilata*, id erit, ficta et formata. Saepicule haec vox in melioribus libris corrupta. Petronio redonanda videatur pag. 29. vbi vulgatur:

Mox vbi ridendas incluſit pagina partes

Vera redit facies, diſſimulata perit.

Nec effugit Nobiliſſ. viri Donzae acumen. Vidit enim inuerti dictione iſta, *diſſimulata*, verſiculi totius mentem. Repoſuit idcirco appoſite, *aſſimilata*. Sed de germanitate

Saturnias non mactando viros ſed accenſis luminibus [20]) excolentes: quia non ſolum virum ſed et lumina φῶτα ſignificat. inde mos per Saturnalia miſſitandis cereis coepit. alii cereos non ob aliud mitti putant, quam quod hoc principe ab incomi et tenebroſa vita quaſi ad lucem et bonarum artium ſcientiam editi ſumus. Illud quoque in litteris inuenio; quod, cum multi occaſione Saturnaliorum per auaritiam a clientibus ambitioſe munera exigerent, idque onus tenuiores grauaret: [21]) Publicius tribunus plebi tulit, non niſi ditioribus cerei miſſitarentur. Hic Albinus Caecina ſubiecit: Qualem nunc permutationem ſacrificii, Praetextate, memoraſti, inuenio poſtea Compitalibus celebratam; cum ludi per vrbem in compitis agitabantur, reſtituti ſcilicet a Tarquinio Superbo Laribus ac Maniae, ex reſponſo Apollinis: quo praeceptum eſt vt pro capitibus, capitibus ſupplicaretur. idque aliquandiu obſeruatum, vt pro familiarium ſoſpitate [22]) pueri mactarentur Maniae deae matri Larum. quod ſacrificii genus Iunius Brutus conſul Tarquinio pulſo aliter conſtituit celebrandum. [23]) nam capitibus allii et papaueris ſupplicari iuſſit,

tate vocis cum cogito, putem ex reliquiis ſcripturae veteris, reſcribendum vti innui *deſimilata*, rara quidem, ſed, ita Muſis placeam, vt digna Petronio dictione. Quid ni enim ea, vt *deformo*, *depingo*, *deſiguro*, et talia Horatius lib. I. Epiſt. 2. *Aut alius Lyſippo duceret aera, Fortis Alexandri vultum ſimilantia.* vulgo eſt. *ſimulantia.* Pont.

20) *Non mactando viros*] Sic, quas inſpexi, editiones. Chartaceus tamen *viro.* Quod ſane verba oraculi deſiderant; et reiectum apparet ab illis, qui non aduerterant ſingulis paginis a Cicerone et Liuio eiuſmodi ablatiuos libenter poni, vt *defendenda pace*, *dimittendis aduerſariis*, etc. Gronov.

21) *Publicius tribunus plebi tulit, non niſi ditioribus*] Lego ex coniectura, et v. c. *tribunus plebei tulit*, *vt non n. d.* Genitiuus antiquus *plebei.* Meurſ.

22) *Pueri mactarentur Maniae deae*] Interpres vetus Perſii: *Manium dicit deformem et ignotum. eo quod Maniae dicuntur indecori vultus perſonae, quibus pueri terrentur.* *Pontan.*

23) *Nam capitibus allii et papaueris ſupplicari iuſſit*] Forte huc alluſum Satyrico:

— — Si non
Praedictum ter mane caput guſtaveris alli.

Et quod ſtatim addit Macrobius, *Pe-*

 ricu-

iuſſit, vt reſponſo Apollinis ſatisfieret de nomine capitum; remoto ſcilicet ſcelere infauſtae ſacrificationis: [24]) factumque eſt vt effigies Maniae ſuſpenſae pro ſingulorum foribus periculum, ſi quod immineret familiis, expiarent: ludoſque ipſos ex viis compitorum in quibus agitabantur Compitalia appellitauerunt. ſed perge cetera. Tum Praetextatus: Bene et opportune ſimilis emendatio ſacrificiorum relata eſt. ſed ex his cauſis quae de origine huius feſti relatae ſunt apparet Saturnalia vetuſtiora eſſe vrbe Romana: adeo, vt ante Romam in Graecia hoc ſollemne coepiſſe L. Accius in annalibus ſuis referat his verſibus:

Maxima pars Graium Saturno et maxime Athenae
Conficiunt ſacra, quae Cronia eſſe iterantur ab illis;
[25]) *Eumque diem celebrant:* [25]) *per agros vrbeſque fere omnes*
Exercent epulis laeti: famuloſque procurant

Quiſ-

riculum ſi quod immineret familiis, expiarent, non abſimile videatur. quod itertim, quem dixi, Perſii interpres ad illud; *ouoque pericula rupto*, ita enarrat: *Sacerdotes qui explorandis periculis ſacra faciebant, obſeruare ſolebant ouum igni impoſitum, vtrum in capite an in lateribus deſudaret. Si autem ruptum effluxerat, periculum ei portendebat pro quo factum fuerat, vel rei familiari eius.* Pontan.

24) *Factumque eſt vt effigies Maniae ſuſpenſae*] Fuit cum de mendo hunc locum ſuſpectum habui, nunc tamen mens mihi longe alia. De effigiebus Maniae in compitis ſuſpendi ſolitis quod ait, ſciendum ex lana eas fuiſſe, et duplices quidem, has viriles, illas muliebres, quae pro liberorum capitibus ponebantur, nam pro ſeruorum pilae. Precantes Maniam et Lares vt ſimulacris his et pilis contenti viuis parcerent. *Meurſ.*

25) *Eumque diem celebrant, per agros vrbeſque fere omnes*] Accii verſus eſt ex annalibus. Sed cur tam ſollicite appictum, *fere omnes*? an hiſtorica fide, an qua alia re? Anglicanus diſerte, *vrbesque per omnes*. Deinde *imque*, pro *eumque* fecere, vt fiat illud Feſti: *Nis antiqui dicebant pro nobis, ſam pro ſuam, im pro eum.* Gloſſ. *Im, αὐτὸν ὡς αὐτὸν.* Pont,

Eumque diem celebrant] Lego: *Emque d. c.* Nam *em* pro *eum* veteres dicebant, ſicut *emdem* pro *eundem* Male apud Feſtum, *Emem, eundem*. Emenda, *emdem, e.* Ad Macrobium quod attinet, ingenue fateor, magis placere lectionem v. c. *Cumque diem c.* Meurſ.

26) *Per agros vrbeſque per omnes*] Sic lego cum Pontano, et praeterea: *famuloſque procurant Quiſque ſuos; noſtriſque itidem eſt mos traditus illinc.* Gronov.

Quiſque ſuos: noſtrique itidem. et mos traditus illinc
Iſte, vt cum dominis famuli epulentur ibidem.

CAPVT VIII.

De templo Saturni, deque his quae in huius aede aut imagine viſuntur, et quomodo intelligenda ſint ea quae de hoc deo fabuloſe dici conſueuerunt.

Nunc de ipſo dei templo pauca referenda ſunt. Tullum Hoſtilium, cum bis de Albanis, de Sabinis tertio triumphaſſet, inueni fanum Saturno ex voto conſecrauiſſe; et Saturnalia tunc primum Romae inſtituta, quamuis Varro libro ſexto, qui eſt de ſacris aedibus, ſcribat aedem Saturni ad forum faciendam locaſſe L. Tarquinium regem; Titum vero Larcium dictatorem Saturnalibus eam dedicaſſe. [1]) Nec me fugit Gellium ſcribere [2]) ſenatum decreuiſſe vt aedes Saturni fieret: ei rei L. Furium tribunum militum praefuiſſe. [3]) Habet aram et ante ſenaculum. illic

 Graeco

1) *Nec me fugit Gellium ſcribere*] Ne quid erres lector, non eſt hic Aulus Gellius Noct. Attic. ſcriptor, cuius ſimia Macrobius: ſed C. Gellius et Annalium ſcriptor, cuius meminit infra cap. 16. lib. 3. c. 17. Reſtituendum hoc nomen Atticarum Noctium ſcriptori lib. 18. cap. 12. vbi male, *Cn. Vellius in Annalibus*, etc. Lego, *Cn. Gellius.* Vide eundem A. Gellium lib. 8. cap. 13. lib. 13. c. 21. et Cenſorinum cap. 17. *Meurſ.*

2) *Senatum decreuiſſe*] Quod maxime, vtpote a praua manu, debuit Stephanus *χιάζειν*, id Macrobio obtruſit, et ſequutus eſt Pontanus. Editi omnes ante eum et Ms. *decreſſe.* Sic ſupra dixit *fleſſe*, *ſuppleſſe*, *ſciſſe*, *impleſſe*, *conſuerunt*, et amoenus in his antiquorum luſus omnibus notus. *Gronov.*

3) *Habet aram et ante ſenaculum*] Onufrius in Vrbe Roma, regione VIII. quae *Forum Romanum* appellata: *Templum Saturni cum ara, vbi erat aerarium, ante quod erat aeneum Siluani ſignum.* Hic Macrobii locus pluribus alias a Scriuerio excutiendus. *Pont.* Alii excuſi: *Et ante ſe caenaculum.* Illud ex ſcriptis eſt. Valerius quoque notauit lib. 2. cap. 2. Vbi ita conſtituenda eius verba: *Antea Senatus ſtationem eo loci peragebat qui hodieque Senatulum appellatur.* Nec aliter Achilles Statius ad librum de illuſt. Grammaticis cap. 17. legend. cenſuit hunc Tranquilli locum; *Statuam habet Praeneſte, in inferiori fori parte, contra Senatulum.* In vet. impreſ. *hemicylium* eſt. Quid autem *Senatulum* ex Ael. Lampridii verbis liquet, qui in Heliogabalo inquit: *Fecit et in colle Quirinali Senatulum, id eſt, mulierum ſenatum, in quo ante fuerat conuentus matronis, ſolemnibus tantum diebus*, etc. *Pontan.*

Graeco ritu capite aperto res diuina fit: quia primo a Pelaſgis, poſt ab Hercule ita eam a principio factitatam putant: [4]) Aedem vero Saturni aerarium Romani eſſe voluerunt, quod tempore quo incoluit Italiam, fertur nullum in eius finibus furtum eſſe commiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatum;

Nec ſignare ſolum aut partim limite campum
Fas erat in medium quaerebant.

ideo apud eum locaretur populi pecunia communis, ſub quo fuiſſent cunctis vniuerſa communia. Illud non omiſerim, Tritonas cum buccinis, faſtigio aedis ſuperpoſitos: quoniam ab eius commemoratione ad noſtram aetatem hiſtoria clara et quaſi vocalis eſt; ante vero muta et obſcura et incognita. quod teſtantur caudae Tritonum humi merſae et abſconditae. Cur autem Saturnus ipſe in compedibus viſatur, Verrius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit. verum mihi Apollodori lectio ſic ſuggerit: Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo vinculo, et ſolui ad diem ſibi feſtum, id eſt, menſe hoc decembri: atque inde prouerbium ductum; deos laneos pedes habere. ſignificari vero decimo menſe ſemen in vtero animatum in vitam grandeſcere: quod donec erumpat in lucem mollibus naturae vinculis detinetur. eſt porro idem κρόνος καὶ χρόνος. Saturnum enim in quantum mythici fictionibus diſtrahunt, in tantum phyſici ad quandam veriſimilitudinem reuocant. hunc aiunt abſcidiſſe Coeli patris pudenda: quibus in mare deiectis Venerem procreatam, [5]) quae a ſpuma

4) *Aedem vero Saturni aerarium voluerunt quod*] Aliam aſſignat cauſam in illud Perſii *Saturniaque impulit aera* interpres vetus: *Aes*, inquit, *in aede Saturni condebatur, nondum argento auroque ſignato. Vnde aerarium nomen accepit.* interpreti aſſentitur et Cyprianus de Idolorum Vanitate: *Hic literas imprimere, hic ſignare nummos in Italia primus inſtituit, vnde aerarium Saturni vocitatur.* Pontan.

5) *Quae ſpuma unde coaluit, ἀφροδίτη nomen accepit*] Arnobius non longe diſſimilibus verbis; *Nunquid a vobis dicitur ex pelagi ſpuma et*

ſpuma vnde coaluit Ἀφροδίτη nomen accepit. ex quo intelligi volunt cum chaos eſſet tempora non fuiſſe. ſiquidem tempus eſt certa dimenſio quae ex coeli conuerſione colligitur. tempus coepit inde. ab ipſo natus putatur κρόνος, qui, vt diximus χρόνος eſt. cumque ſemina rerum omnium poſt coelum gignendarum de coelo fluerent et elementa vniuerſa quae mundo plenitudinem facerent ex illis ſeminibus funderentur: vbi mundus omnibus ſuis partibus membriſque perfectus eſt; certo iam tempore finis factus eſt procedendi de coelo ſemina ad elementorum conceptionem. quippe quae iam plena fuerant procreata. Ad [6]) animalium vero aeternam propagationem ad Venerem generandi facultas ex humore translata eſt: vt per coitum maris feminaeque cuncta deinceps gignerentur. Propter abſciſionis pudendorum fabulam etiam noſtri eum [7]) Saturnum vocitarunt, παρὰ τὴν σάθην, quae membrum virile declarat, veluti Sathimum. [8]) vnde etiam Satyros veluti Sathimnos, quod ſint in libidinem proni, appellatos opinantur. falcem ei quidem putant attributam, quod tempus omnia metat, exſecet et incidat. hunc aiunt filios ſolitum deuorare, eoſdemque rurſus euomere. per quod ſimiliter ſignificatur eum tempus eſſe; a quo vicibus cuncta gignantur abſumanturque, et ex eo denuo renaſcantur. eumdemque a filio pulſum quid aliud eſt, quam tem-

 pora

et ex coeli genitalibus amputatis, *Cythereae Veneris concretum coaluiſſe candorem.* Eleganter. Sed et illud ſupra hanc ipſam deam decenti orationis velo in eiuſdem Peruigilio:

Tunc cruore ſuperno, ac ſpumeo Ponti e globo,
Caerulas inter cateruas, inter et bipedes equos,
Fecit vndantem Dionem de maritis imbribus. Pontan.

6) *Animalium vero aeternam propagationem*] Orationis mens imo nec oratio ſtabit, niſi cum ſcripto ſcribas, *ad animalium*. Et ita, omiſſis aliorum ex coniectura diuinationibus, reponi curauimus. *Idem.*

7) *Saturnum vocitarunt, παρὰ τὴν σάθην, quae membrum virile declarat, veluti Sathimum* V. c. *Saturnum* Facile veram lectionem reſtituto, *v. Sathurnum.* Meurſ.

8) *Vnde etiam Satyros veluti Sathimnos*] Vet. cod. *Sathumos.* Emendo, *Sathyros.* Idem.

pora ſeneſcentia ab his quae poſt ſunt nata depelli? Vinctum autem: quod certa lege naturae connexa ſint tempora; vel quod omnes fruges quibuſdam vinculis nodiſque alternentur. nam et falcem volunt fabulae in Siciliam decidiſſe; quod ſit terra iſta vel maxime fertilis.

CAPVT. IX.

Qui deus Janus, deque variis eius dei nominibus et poteſtate.

Et quia Ianum cum Saturno regnaſſe memorauimus, de Saturno autem quid mythici quid phyſici aeſtiment iam relatum eſt: de Iano quoque; quid ab vtriſque iactetur in medium proferemus. Mythici referunt regnante Iano omnium domos religione ac ſanctitate fuiſſe munitas: idcircoque ei diuinos honores eſſe decretos, et ob merita introitus et exitus aedium eidem conſecratos. Xenon quoque primo Italicon tradit Ianum in Italia primum dis templa feciſſe, et ritus inſtituiſſe ſacrorum; ideo eum in ſacrificiis praefationem meruiſſe perpetuam. quidam ideo eum dici bifrontem putant; quod et praeterita ſciverit, et futura prouiderit. Sed phyſici eum magnis conſecrant argumentis diuinitatis. nam ſunt qui Ianum eundem eſſe atque Apollinem et Dianam dicant, et in hoc uno vtrumque exprimi numen affirment. Etenim, ſicut Nigidius quoque refert, apud Graecos Apollo colitur qui Θυραῖος vocatur: eiuſque aras ante fores ſuas celebrant, ipſum exitus et introitus demonſtrantes potentem. idem Apollo apud illos et Ἀγυιεὺς nuncupatur; quaſi viis praepoſitus vrbanis. illi enim vias, quae intra pomoeria ſunt, ἀγυιὰς appellant. Dianae vero vt Triuiae viarum omnium iidem tribuunt poteſtatem. ſed apud nos Ianum omnibus praeeſſe ianuis nomen oſtendit, quod ſimile Θυραίῳ. nam et cum claui ac virga figuratur: quaſi omnium et

porta-

portarum cuſtos et rector viarum. pronuntiauit Nigidius Apollinem Ianum eſſe, Dianamque Ianam: appoſita, *d*, littera, quae ſaepe, *i*, litterae cauſa decoris apponitur; vt, *reditur, redhibetur, redintegratur.* et ſimilia. Ianum quidam ſolem demonſtrari volunt; et ideo geminum, quaſi vtriuſque ianuae coeleſtis potentem; qui exoriens aperiat diem, occidens claudat: inuocarique primum, cum alicui deo res diuina celebratur; vt per eum pateat ad illum cui immolatur acceſſus, quaſi preces ſupplicum per portas ſuas ad deos ipſe tranſmittat. inde et ſimulacrum eius plerumque fingitur [1]) manu dextera trecentorum, et ſiniſtra ſexaginta et quinque numerum retinens; ad demonſtrandam anni dimenſionem, quae praecipua eſt ſolis poteſtas. alii mundum, id eſt, coelum eſſe voluerunt; Ianumque ab eundo dictum, quod mundus ſemper eat, dum in orbem voluitur, et ex ſe initium faciens in ſe refertur. vnde et Cornificius Etymorum libro tertio, *Cicero*, inquit, *non Janum ſed Eanum nominat ab eundo.* hinc et Phoenices in ſacris imaginem eius exprimentes draconem finxerunt in orbem redactum, caudamque ſuam deuorantem; vt appareat mundum et ex ſeipſo ali et in ſe reuolui. ideo et apud nos in quatuor partes ſpectat; [2]) vt demonſtrat ſimu-

 lacrum

1) *Manu dextera trecentorum et ſiniſtra ſexaginta et quinque numerum retinens*] Eſt quidem haec anni perfecta dimenſio, qualis a Caeſare conſtituta. At cum Numa, qui ſimulachrum hoc dedicauit, CCCLV. ſolummodo ſenuerit, malim cum Plinio legere, qui diſerte lib. 34. cap. 7. *Praeterea*, inquit, *Ianus geminus a rege Numa dicatus, qui pacis bellique argumento colitur, digitis ita figuratis, vt trecentorum quinquaginta quinque dierum nota, per ſignificationem anni temporis, et aeui ſe Deum indicet.* Georgius tamen Codinus in Conſtantinopoli, περὶ ἀγαλμάτων Ἰανουαρίου, cum Macrobio facit. *Pont.* Quid fiet igitur Macrobio cum tali lectione. Volumusne, vt dixerit annum ex poteſtate ſolis dimenſum CCCLV. dies habere? Hoc nec ſobrius ſermo, nec, vt ipſe Macrobius alibi, ſcurrilis iocus audeat. Proculdubio quoties numerum dierum anni mutauerunt, etiam nouos Ianos erexerunt, digitorum poſitu pro ratione numerorum commutato: vt alium Ianum reſpexerit Plinius, alium Macrobius et cum eo Codinus. *Gronou.*

2) *Vt demonſtrat ſimulacrum eius Phaleris aduectum*] In Scripto erat, *adactum.* Quod alii cogitabunt. Camerarius *Valerius* diuinarat. Apud Ste-

lacrum eius Faleris aduectum.[3]) Gauius Baſſus, in eo libro quem de dis compoſuit, Ianum bifrontem fingi ait, quaſi ſuperum atque inferum ianitorem; eumdem quadriformem quaſi vniuerſa climata maieſtate complexum. Saliorum quoque antiquiſſimis carminibus deorum deus canitur. Marcus etiam Meſſala Cn. Domitii in conſulatu collega idemque per annos quinquaginta et quinque augur, de Iano ita incipit: ***Qui cuncta fingit eademque regit, aquae terraeque vim ac naturam grauem atque pronam in profundum dilabentem, ignis atque animae leuem immenſum in ſublime fugientem copulauit circumdato coelo: quae vis coeli maxima*** [4]) ***duas vis diſpares colligauit.*** In ſacris quoque inuocamus Ianum geminum, Ianum Patrem, Ianum Iunonium, Ianum Conſiuium, Ianum Quirinum, Ianum Patulcium et Cluſiuium. Cur geminum inuocemus ſupra iam diximus. Patrem, quaſi deorum deum; Iunonium, quaſi non ſolum menſis Ianuarii ſed omnium menſium ingreſſus tenentem. in ditione autem Iunonis ſunt omnes kalendae. vnde et Varro libro quinto rerum diuinarum ſcribit Iano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas. Conſiuium, a conſerendo, id eſt, a propagine generis humani, quae Iano auctore conſeritur; Quirinum, quaſi bellorum potentem, ab haſta quam Sabini curim vocant; Patulcium et Cluſiuium, quia bello caulae

Stephanum de Vrbibus eſt: *Φάλαρα, πόλις Θετταλίας, πλησίον Λαμίας. τὸ ἐθνικὸν Φαλαρεὺς, ὡς μεγαρεύς.* Idem.

3) *Gauius Baſſus*] Eidem Scriuerio non videtur cum viro clariſſimo reſcribendum *Gabius*, quod id nominis nuſpiam in veterum Inſcriptionum monumentis, at ſaepius immo ſaepiſſime *Gauius* et *Gauia* occurrat. Quorum autoritate idem exiſtimat apud A. Gellium lib. 3. cap. 6. legendum non *Gabius* ſed *Gauius*, quemadmodum integrum permanſit nomen idem lib. II. cap. 17. Noctium Atticarum. *Pont.*

Gauius Baſſus in eo libro quem de diis compoſuit] V. c. *Caius Baſſus.* Lego, *Gabius B.* vt et lib. 3. cap. 6. ex Agellio, vbi male *Gauii*, vt hic. Apud Lactantium quoque lib. I. cap. 22. eſt: *C. Baſſus.* Scribo, *G. Baſſus.* Meurſ.

4) *Duas vis diſpares colligauit*] *Ἀρχαϊκῶς.* Saluſtius III. Hiſt. *Aſſuetum ad omnes vis controuerſiarum.* In Macrobio vulgo. *vires diſpares.* Pont.

lae eius patent, pace clauduntur. huius autem rei haec cauſa narratur. Cum bello Sabino, quod virginum raptarum gratia commiſſum eſt, Romani portam quae ſub radicibus collis Viminalis erat, quae poſtea ex euentu Ianualis vocata eſt, claudere feſtinarent, quia in ipſam hoſtes ruebant: poſtquam eſt clauſa; mox ſponte patefacta eſt: cumque iterum ac tertio idem contigiſſet; armati plurimi pro limine quia claudere nequibant cuſtodes ſteterunt, cumque ex alia parte acerrimo proelio certaretur: ſubito fama pertulit fuſos a Tatio noſtros. Quam ob cauſam Romani, qui aditum tuebantur, territi profugerunt. cumque Sabini per portam patentem irrupturi eſſent: fertur ex aede Iani per hanc portum magnam vim torrentium vndis ſcatentibus erupiſſe; multaſque perduellium cateruas aut deuoratas rapida voragine deperiiſſe. ea re placitum, vt belli tempore velut ad vrbis auxilium profecto deo fores reſerarentur. haec de Iano.

CAPVT. X.

Quo die Saturnalia celebrari conſueuerint, et quod primo vno tantum, deinde pluribus diebus ſunt celebrata.

Sed, vt ad Saturnalia reuertamur, bellum Saturnalibus ſumere nefas habitum. poenas a nocente iiſdem diebus exigere piaculare eſt. Apud maiores noſtros Saturnalia die vno finiebantur; qui erat a. d. quartumdecimum Kalendas Ianuarias. ſed poſtquam C. Caeſar huic menſi duos addidit dies, ſextodecimo coepta celebrari. ea re factum eſt vt, cum vulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, nonnullique a C. Caeſare inſerto die et alii vetere more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur. licet et apud veteres opinio fuerit ſeptem diebus peragi Saturnalia; ſi opinio vocanda eſt quae idoneis firmatur auctoribus. Nouius enim probatiſſimus Atellanarum ſcriptor ait,

Olim exſpectata veniunt ſeptem Saturnalia.

1) Memmius quoque, qui poſt Nouium et Pomponium diu iacentem artem Atellaniam ſuſcitauit, *Noſtri,* inquit, *maiores velut bene multa inſtituere; hoc optime; A frigore fecere ſummo dies ſeptem Saturnalia.* Sed Mallius ait eos qui ſe, vt ſupra diximus, Saturni nomine et religione defenderant, per triduum feſtos inſtituiſſe dies, et Saturnalia vocauiſſe. *vnde et Auguſtus, huius rei,* inquit, *opinionem ſecutus in legibus iudiciariis triduo ſeruari ferias iuſſit.* Maſurius et alii vno die, id eſt, quarto decimo Kalendas Ianuarias fuiſſe Saturnalia crediderunt: quorum ſententiam Feneſtella confirmat, dicens Aemiliam virginem quintodecimo Kalendarum Ianuariarum eſſe damnatam. Quo die, ſi Saturnalia gererentur, nec cauſam omnino dixiſſet. deinde adiecit: *Sequebantur eum diem Saturnalia.* mox ait, *Poſtero autem die, qui fuit tertius decimus Kalendarum Ianuariarum, Liciniam virginem vt cauſam diceret iuſſam.* ex quo oſtendit tertiodecimo Kalendarum profeſtum eſſe. duodecimo vero feriae ſunt diuae Angeroniae, cui pontifices in ſacello Volupiae ſacrum faciunt: quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait, quod angores ac animorum ſolicitudines propitiata depellat. Maſurius adiicit ſimulacrum huius deae ore obligato atque ſignato in ara Volupiae propterea collocatum; quod qui ſuos dolores anxietateſque diſſimulant, perueniant patientiae beneficio ad maximam voluptatem. Iulius Modeſtus ideo ſacrificari huic deae dicit; quod populus Romanus morbo, qui angina dicitur, praemiſſo voto ſit liberatus. Vndecimo autem Kalendas feriae ſunt Laribus conſecratae; quibus aedem bello Antiochi Aemilius Regillus, praetor in campo Martio

1) *Memmius*] Gaius ſine C. Memmius a Seruio citatur De triumpho Luculli. Vide eum ex editione P. Danielis ad Maronem, Aeneid. lib. 4. ad verſum

—— *ſtellatus iaſpide fulua Enſis erat.* Pont.

Mummius quoque qui poſt Nouium] Lego, *Memmius.* Eius meminerunt Agellius lib. 19. cap. 9. et Nonius, *Clivus.* Meurſ.

Martio curandam vouit. Decimo Kalendas feriae ſunt Iouis, quae appellantur Larentinalia; de quibus, quia fabulari libet, hae fere opiniones ſunt. Ferunt enim regnante Anco, aedituum Herculis per ferias otiantem, deum teſſeris prouocaſſe, ipſo vtriuſque manum tuente; adiecta conditione vt victus coena ſcortoque multaretur. victore itaque Hercule illum Accam Larentiam per id tempus nobiliſſimum ſcortum intra aedem incluſiſſe cum coena; eamque poſtero die diſtuliſſe rumorem quod poſt concubitum dei accepiſſet munus; 2) nec commodum primae occaſionis, cum ſe domum reciperet, offerendae aſpernaretur. eueniſſe itaque vt egreſſa templo mox a Carucio capto eius pulchritudine compellaretur, cuius voluntatem ſecuta aſſumptaque nuptiis, poſt obitum viri omnium bonorum eius facta compos, cum decederet populum Romanum nuncupauit heredem. et ideo ab Anco in Velabro loco celeberrimo vrbis ſepulta eſt: ac ſollemne ſacrificium eidem conſtitutum, quo dis manibus eius per flaminem ſacrificaretur, Iouique feriae conſecratae, quia aeſtimauerunt antiqui animas a Ioue dari, et rurſus poſt mortem eidem reddi. Cato ait Larentiam meretricio quaeſtu locupletatam poſt exceſſum ſuum populo agros Turacem, Semurium, Lutirium et Solinium reliquiſſe; et ideo ſepulchri magnificentia et annuae parentationis honore dignatam. Macer hiſtoriarum libro primo Fauſtuli coniugem Accam Larentiam Romuli et Remi nutricem fuiſſe confirmat. Hanc regnante Romulo Carucio cuidam Tuſco diuiti denuptam, auctamque hereditate viri, quam poſt Romulo quem educaſſet reliquit: et ab eo parentalia diemque feſtum pietatis ſtatutum: ex his ergo omnibus colligi poteſt et vno die Saturnalia fuiſſe, et non niſi quartodecimo Kalendarum Ianuariarum celebrata: quo ſolo die

2) *Nec commodum primae occaſionis* Melius v. c. *ne commodum p. o.* Idem.

die apud aedem Saturni [3]) conuiuio diſſoluto Saturnalia clamitabantur; qui dies nunc Opalibus inter Saturnalia deputatur, cum primum Saturni pariter et Opi fuerit adſcriptus. Hanc autem deam Opem Saturni coniugem crediderunt; et ideo hoc menſe Saturnalia itemque Opalia celebrari: quod Saturnus eiuſque vxor tam frugum quam fructuum repertores eſſe credantur. itaque omni iam fetu agrorum coacto ab hominibus hos deos coli quaſi vitae cultioris auctores; quos etiam nonnullis coelum ac terram eſſe perſuaſum eſt; Saturnumque a ſatu dictum, cuius cauſa de coelo eſt: et terram Opem, cuius ope humanae vitae alimenta quaeruntur; vel ab opere, per quod fructus frugeſque naſcuntur. Huic deae ſedentes vota concipiunt, terramque de induſtria tangunt; demonſtrantes et ipſam matrem eſſe terram mortalibus appetendam. Philochorus Saturno et Opi primum in Attica ſtatuiſſe aram Cecropem dicit, eoſque deos pro Ioue terraque coluiſſe, inſtituiſſeque vt patres familiarum et frugibus et fructibus iam coactis paſſim cum ſeruis veſcerentur, cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauerant. delectari enim deum honore ſeruorum contemplatu laboris. hinc eſt quod ex inſtituto peregrino huic deo ſacrum aperto capite facimus. abunde iam probaſſe nos aeſtimo Saturnalia vno tantum die, id eſt quartodecimo Kalendarum ſolita celebrari: ſed poſt in triduum propagata primum ex adiectis a Caeſare huic menſi diebus;

3) *Conuiuio diſſoluto Saturnalia clamitabantur*] Camerarii et item editio priſca: *conuiuio ſolita* Forte, *ſoluto*. Nam, diſſolutus, ἄσωτος hic eſt. Deinde Anglicanus, non *clamitabantur*, ſed *comitabantur*. An *committebantur*, quomodo ludos committere? Aut remotior potius vox fuit, ſcriptumque, *commiſſabantur*, vel vt in Orthographicis ſcribendum praecipit Velius Longus, *comiſabantur?* Super tota voce ita Feſtus: *Comiſatio*, inquit, *a vicis, quos Graeci κώμας dicunt, appellatur. quibus in locis alii alios conuictus cauſa inuitabant.* Gloſſae Latinae, *comiſatum*, ἐπὶ κῶμαν. Graecae, κῶμον, *comiſatum*, *comiſatio*. Ariſtophanes Pluto: ἔοικε δ' ἐπὶ κῶμαν βαδίζειν quod ita vertunt, *videtur ad laſciuum conuiuium ire*. Pont.

bus; deinde [4]) ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. a ſextodecimo igitur coepta in quartumdecimum deſinunt; quo ſolo fieri ante conſueverant. ſed Sigillariorum adiecta celebritas, in ſeptem dies diſcurſum publicum et laetitiam religionis extendit.

4) *Ex edicto Auguſti, quo trium dierum*] Ex Caligula poſt, vt notat Suetonius, vnum quoque adiecit. cap. 17. *Et vt laetitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellauitque Iuvenalem* Dio LX. Quintum Saturnalium hunc credidit. *Idem.*

CAPVT XI.

Non eſſe contemnendam ſortem ſeruorum, cum et dii horum curam gerant, et multos ex his fideles, prouidos, fortes; et philoſophos quoque fuiſſe conſtet: tum ſigillariorum origo quae fuerit.

Tunc Euangelus, Hoc quidem, inquit, iam ferre non poſſum, quod Praetextatus noſter in ingenii ſui pompam et oſtentationem loquendi, vel paulo ante honori alicuius dei aſſignari voluit, quod ſerui cum dominis veſcerentur: quaſi vero curent diuina de ſeruis; aut ſapiens quisquam domi ſuae contumeliam tam foedae ſocietatis admittat; vel Sigillaria, quae luſum reptanti adhuc infantiae oſcillis fictilibus praebent, tentat officio religionis adſcribere, et quia princeps religioſorum putatur, nonnulla etiam ſuperſtitionis admiſcet, quaſi vero nobis fas non ſit Praetextato aliquando non credere. Hic cum omnes exhorruiſſent: Praetextatus renidens; Superſtitioſum me Euangele nec dignum cui credatur aeſtimes volo, niſi vtriuſque tibi rei fidem ratio afferta monſtrauerit. et, vt primum de ſeruis loquamur, ioco ne an ſerio putas eſſe hominum genus quod di immortales nec cura ſua nec prouidentia dignentur? an forte ſeruos in hominum numero eſſe non pateris? audi igitur quanta indignatio de ſervi

vi ſupplicio coelum penetrauerit. [1]) anno enim poſt Romam conditam quadringenteſimo quadrageſimo quarto, Autronius quidam Maximus ſeruum ſuum verberatum patibuloque conſtrictum [2]) ante ſpectaculi commiſſionem per circum egit. ob quam cauſam indignatus Iupiter, [3]) Annio cuidam per quietem imperauit, vt ſenatu nuntiaret non ſibi placuiſſe plenum crudelitatis admiſſum. quo diſſimulante; filium ipſius mors repentina conſumpſit: ac, poſt ſecundam denuntiationem, ob eandem negligentiam, ipſe quoque in ſubitam corporis debilitatem ſolutus eſt. ſic demum ex conſilio amicorum lectica delatus ſenatui retulit: et vix conſummato ſermone ſine mora recuperata bona valetudine curia pedibus egreſſus eſt. ex ſenatus itaque conſulto et Maeuia lege ad propitian-

1) *Anno enim poſt Romam conditam* CCCCXLIV] Alii CCCCLXXIV. Meliores, CCLXIV. *Meurſ.*

2) *Ante ſpectaculi commiſſionem per circum egit*] Recte dicit ante ſpectaculi commiſſionem, et conſonat id cum reliquorum, qui eandem hiſtoriam enarrant, relatione. Sed ego iis omiſſis, teſtem vnicum vel emendationis vel in hoc Notarum mearum exordio ominis ergo Valerium producam. Ait is lib. I. cap. 7. *Cum plebeis ludis quidam pater familias per circum Flaminium priusquam pompa induceretur, ſeruum ſuum verberibus mulcatum, ſub furca ad ſupplicium egiſſet.* Vbi vox *pompa* ad rem Circenſem idonea quidem; nec ea quaeſitoribus moleſtiae aut aeſtus quicquam attuliſſet, niſi codices caſci aeui ſuggeſſiſſent eius vicem, *croma.* Quod cum ſiſtat et illiget etiam eruditiſſimos ſeculi noſtri et in hoc ſcriptionis genere exercitatiſſimos homines, operae pretium putaui de eodem per otium cogitaſſe. Et vide, velut inſuſurrante bono genio, haec mihi correctio deſubito enata, *priuſquam acroama induceretur.* Acroama Graeca quidem dictio, ſed circo ſaepicule et ludis etiam a Latinis aptata. Docet vel Cicero pro Sextio: *Ille ipſe ludens non ſolum ſpectator, ſed actor et acroama.* Recte autem dixi in Macrobio expreſſum, *ante ſpectaculi commiſſionem*, quia in ipſius commiſſionibus huiuſmodi acroamatia habebantur: Seneca Epiſtol. 85. *In commiſſionibus noſtris plus cantorum eſt, quam olim in theatris ſpectatorum fuit.* Facit huc quoque Apuleius lib. 10. *Ac dum ludicris ſcenicorum choreis primitiae ſpectaculi dedicantur.* Pont.

3) *Annio cuidam per quietem imperauit*] Super hominis huius nomine inter Auctores diſſenſus eſt. Valerio, Liuio, Plutarcho et Dionyſio *T. Latinus* appellatur. Lactantius diuinarum Inſtitutionum 2 cap. 8. *T. Atinium* extulit, et amplectitur Pighius, qui antiquam et plebeiam ait familiam Atiniam. Certe Macrobii ſcriptura parum ab hac Lactantii voce deuiat; et corrupta potius cenſenda quam falſa. *Idem.*

tiandum Iouem [4]) additus eſt illis Circenſibus dies is, qui inſtauratitius dictus eſt non a patibulo, vt quidam putant, Graeco nomine ἀπὸ τῦ ςαυρῦ, ſed a redintegratione, vt Varroni placet; qui inſtaurare ait eſſe inſtar nouare. vides quanta de ſeruo ad deorum ſummum cura peruenerit. tibi autem vnde [5]) in ſeruos tantum et tam immane faſtidium? quaſi non ex iſdem tibi et conſtent et alantur elementis, eumdemque ſpiritum ab eodem principe carpant. vis tu cogitare eos quos ius tuum vocas, iſdem ſeminibus ortos, eodem frui coelo, aeque viuere, aeque mori? ſerui ſunt, imo homines. ſerui ſunt, imo conſerui. ſi cogitaueris tantumdem in vtroſque licere fortunae: tam tu illum videre liberum potes, quam ille te ſeruum. neſcis qua aetate Hecuba ſeruire coepit, qua Croeſus, qua Darii mater, qua Diogenes, qua Platon ipſe? poſtremo quid ita nomen ſeruitutis horremus? ſeruus eſt quidem, ſed neceſſitate: [6]) ſed fortaſſe libero animo ſeruus eſt. hoc illi nocebit, ſi oſtenderis quis non ſit. alius libidini ſeruit, alius auaritiae, [7]) alius ambitioni, omnes ſpei, omnes timori. et certe nulla ſeruitus turpior quam voluntaria. at nos iugo a fortuna impoſito ſubiacentem tanquam miſerum vilemque calcamus: quod vero nos noſtris ceruicibus inſerimus; non patimur reprehendi. inuenies inter ſeruos aliquem pecunia fortiorem. inuenies dominum ſpe lucri oſcula alienorum ſeruorum manibus

4) *Additus eſt illis Circenſibus dies is, qui inſtauratitius dictus eſt*] Vetus, *dies*, *iſque inſtauratius.* Idem.

5) *In ſeruos tantum et tam immane faſtidium*] Plautus Milite: *Ergo iſte me metus macerat, quod ille faſtidioſus eſt.* Anglicanus autem ſcriptus non *immane* legebat, ſed, *inane.* quod palato quidem non heberi mouendae ſit ſaliuae. Perſius, *O quantum eſt in rebus inane!* Et Maro: *inania murmura.* Pont.

6) *Sed fortaſſe libero animo ſeruus eſt*] Interpungo, et emendo, *ſ. ſ. liber animo; ſeruus eſt, hoc i. n.* etc. *Meurſ.*

7) *Alius ambitioni, omnes ſpei, omnes timori*] Seneca, ex quo hauſit, ſtrictius: *Alius ambitioni, omnes timori.* Alias Macrobianum iſtud non abſonum. Iuuenal. *Quid enim ratione timemus aut cupimus?* Vbi ſpes et metus ſimiliter iunguntur. *Pontan.*

bus inſigentem. non ergo fortuna homines aeſtimabo ſed moribus. [8]) ſibi quiſque dat mores: conditionem caſus aſſignat. Quemadmodum ſtultus eſt qui empturus equum non ipſum inſpicit ſed ſtratum eius ac frenos: ſic ſtultiſſimus eſt, qui hominem aut ex veſte aut ex conditione, quae modo veſtis nobis circumdata eſt, aeſtimandum putat. Non eſt, mi Euangele, quod amicum tantum in foro et in curia quaeras. ſi diligenter attenderis; inuenies et domi. tu modo viue cum ſeruo clementer. comiter quoque et in ſermonem illum, et nonnumquam in neceſſarium admitte conſilium. nam et maiores noſtri omnem dominis inuidiam, omnem ſeruis contumeliam detrahentes, dominum patremfamilias, ſeruos familiares appellauerunt. colant ergo te potius ſerui tui, mihi crede, quam timeant. Dicet aliquis nunc me dominos de faſtigio ſuo deiicere, et quodammodo ad pileum ſeruos vocare; quos debere dixi magis colere quam timere. hoc qui ſenſerit, obliuiſcetur id dominis parum non eſſe, quod dis ſatis eſt. deinde qui colitur etiam amatur: non poteſt amor cum timore miſceri. vnde putas arrogantiſſimum illud manaſſe prouerbium, quo iactatur totidem hoſtes nobis eſſe quot ſeruos? Non habemus illos hoſtes, ſed facimus; cum in illos ſuperbiſſimi, contumelioſiſſimi, crudeliſſimi ſumus; et ad rabiem nos cogunt peruenire deliciae, vt, quicquid non ex voluntate reſpondit, iram furoremque euocet. Domi enim nobis animos induimus tyrannorum; et, non quantum decet, ſed quantum licet, exercere volumus in ſeruos. nam, vt cetera crudelitatis genera praetercam, ſunt qui, dum ſe menſae copiis et auiditate diſtendunt, circumſtantibus ſeruis mouere labra nec in hoc quidem vt loquantur licere permittunt. [9]) virga

8) *Sibi quiſque dat mores, conditionem caſus aſſignat*] Imo iuxta illud: SVI CVIQVE MORES FINGVNT FORTVNAM. In Seneca eſt, *miniſteria caſus aſſignat*. Epiſtol. 47. *Idem.*

9) *Virga murmur omne compeſcitur*] Iuuenalis Sat. 14.

Hic

ga murmur omne compeſcitur: et ne fortuita quidem verberibus excepta ſunt. tuſſis, ſternutamentum, ſingultus magno malo luitur. ſic ſit vt iſti de domino loquantur, quibus coram domino loqui non licet. at illi, quibus non tantum praeſentibus dominis, ſed cum ipſis erat ſermo quorum os non conſuebatur, parati erant cum domino porrigere ceruicem, et periculum imminens in caput ſuum vertere. in conuiuiis loquebantur; ſed in tormentis tacebant. Vis exercitas in ſeruili pectore virtutes recenſeamus: [10]) primus tibi Vrbinus occurrat: qui cum iuſſus occidi in Reatino lateret, latebris proditis, vnus ex ſeruis anulo eius et veſte inſignitus in cubiculo, ad quod irruebant qui perſequebantur, pro domino iacuit; militibuſque ingredientibus ceruicem praebuit, et ictum tamquam Vrbinus excepit. Vrbinus poſtea reſtitutus monumentum ei fecit, titulo ſcriptionis qui tantum meritum loqueretur adiecto. Aeſopus libertus Demoſthenis conſcius adulterii, quod cum Iulia patronus admiſerat, tortus diutiſſime perſeuerauit non prodere patronum; donec aliis coarguentibus conſciis Demoſthenes ipſe fateretur. et ne aeſtimes ab vno facile celari poſſe ſecretum: Labienum ope libertorum latentem, vt indicarent liberti nullo tormentorum genere compulſi ſunt. Ac ne quis libertos dicat hanc fidem beneficio potius libertatis acceptae quam ingenio debuiſſe; accipe ſerui in dominum benignitatem cum ipſe a domino puniretur. Antium enim Reſtionem proſcriptum ſolumque nocte fugientem, diripientibus bona eius aliis, ſeruus compeditus inſcripta fronte, cum poſt damnationem domini aliena eſſet miſericordia ſolutus, fugientem perſecutus eſt: hortatuſque ne ſe timeret ſcientem contumeliam ſuam fortunae

Hic lauet argentum, vaſa aſpera tergeat alter,
Vox domini fremit inſtantis, virgamque tenentis. Idem.

10) *Primus tibi Vrbinus occurrat*] Lego *Vrbinius* ex Valerio Maximo lib. 6. cap. 8. *Meurſ.*

tunae imputandam eſſe non domino: abditumque miniſterio ſuo aluit. cum deinde perſequentes adeſſe ſenſiſſet; ſenem, quem caſus obtulit, iugulauit, et in conſtructam pyram coniecit: qua accenſa occurrit eis qui Reſtionem quaerebant, dicens damnatum ſibi poenas luiſſe, multo acrius a ſe vexatum quam ipſe vexauerat: et fide habita Reſtio liberatus eſt. Caepionem quoque, qui in Auguſti necem fuerat animatus, poſtquam detecto ſcelere damnatus eſt, ſeruus ad Tiberim in ciſta detulit, peruectumque Hoſtiam, inde in agrum Laurentem ad villam patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigationis naufragio vna expulſum dominum Neapoli diſſimulanter occuluit: exceptuſque a centurione nec pretio nec minis vt dominum proderet potuit adduci. Aſinio etiam Pollione acerbe cogente Patauinos, vt pecuniam et arma conferrent, dominiſque ob hoc latentibus, praemio ſeruis cum libertate propoſito qui dominos ſuos proderent; conſtat ſeruorum nullum victum praemio dominum prodidiſſe. Audi in ſeruis non fidem tantum ſed et ſecundum bonae inuentionis ingenium. 11) Cum premeret obſidio Grumentum: ſerui relicta domina ad hoſtes transfugerunt. capto deinde oppido impetum in domum habita conſpiratione fecerunt, et extraxerunt dominam vultu poenam minante, ac voce obuiis aſſerente, quod tandem ſibi data eſſet copia crudelem dominam puniendi: raptamque quaſi ad ſupplicium obſequiis plenis pietate tutati ſunt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio praeferentem. C. Vettium Pelignum Italicenſem comprehenſum a cohortibus ſuis vt Pompeio traderetur ſeruus eius occidit; ac ſe, ne domino

11) *Cum premeret obſidio Grumentum*] *Drumentum.* Muretus ad lib. III. Senecae de Benef. legit. *Adrumentum*, vt ſit vrbs Africae. Sed renuit Gruterus, qui ex hoc Macrobii et omnibus Senecae ſcriptis libris retinet *Grumentum.* Et ſunt *Grumentini* in Italia populus Lucaniae regionis. De quibus Plinius et alii. Male eſt in nonnullis editionibus. *Cluentum.* Pont.

mino ſuperſtes fieret, interemit. C. Graecum ex Auentino fugientem Euporus ſeruus, vel, vt quidam tradunt, Philocrates dum aliqua ſpes ſalutis erat indiuulſus comes qua potuit ratione tutatus eſt: ſuper occiſum deinde animam ſciſſis proprio vulnere viſceribus effudit. Ipſum P. Scipionem Africani patrem, poſtquam cum Annibale conflixerat, ſaucium in equum ſeruus impoſuit; et ceteris deſerentibus, ſolus in caſtra perduxit. Parum fuerit dominis praeſtitiſſe viuentibus. Quid? quod in his quoque exigendae vindictae reperitur animoſitas? nam Seleuci regis ſeruus, cum ſeruiret amico eius a quo dominus fuerat interemptus, coenantem in vltionem domini confodit. Quid? quod duas virtutes, quae inter nobiles quoque vnice clarae ſunt, in vno video fuiſſe mancipio, imperium regendi peritiam et imperium contemnendi magnanimitatem? Anaxilaus enim Meſſenius, qui Meſſanam in Sicilia condidit, fuit Rheginorum tyrannus. is cum paruos relinqueret liberos, Micitho ſeruo ſuo commendaſſe contentus eſt. is tutelam ſancte geſſit; imperiumque tam clementer obtinuit, vt Rhegini a ſeruo regi non dedignarentur. perductis deinde in aetatem pueris et bona et imperium tradidit. ipſe paruo viatico ſumpto profectus eſt; et Olympiae cum ſumma tranquillitate conſenuit. Quid etiam in commune ſeruilis fortuna profuerit non paucis docetur. Bello Punico, cum deeſſent qui ſcriberentur, ſerui pro dominis pugnaturos ſe polliciti in ciuitatem recepti ſunt; et Volones, quia ſponte hoc voluerunt, appellati. ad Cannas quoque victis Romanis octo milia ſeruorum empta militauerunt: cumque minoris captiui redimi poſſent: maluit ſe reſpublica ſervis in tanta tempeſtate committere. ſed et poſt calamitatem apud Thraſumenum notae cladis acceptam libertini quoque in ſacramentum vocati ſunt. bello ſociali cohortium duodecim ex libertinis conſcriptarum opera memorabilis virtutis apparuit. C. Caeſarem, cum milites in amiſ-

ſorum locum ſubſtitueret, ſeruos quoque ab amicis accepiſſe, et eorum forti opera vſum eſſe comperimus. Caeſar Auguſtus in Germania et Illyrico cohortes libertinorum complures legit, quas voluntarias appellauit. ac ne putes haec in noſtra tantum contigiſſe republica, Boryſthenitae oppugnante Zopyrione ſeruis liberatis dataque ciuitate peregrinis et factis tabulis nouis hoſtem ſuſtinere potuerunt. Cleomenes Lacedaemonius, cum mille et quingenti ſoli Lacedaemonii qui arma ferre poſſent ſuperfuiſſent, ex ſeruis manumiſſis bellatorum nouem milia conſcripſit. Athenienſes quoque conſumptis publicis opibus ſeruis libertatem dederunt. ac ne in ſolo virili ſexu aeſtimes inter ſeruos extitiſſe virtutes; accipe ancillarum factum non minus memorabile; nec quo vtilius Reipublicae in vlla nobilitate reperias. Nonis Iuliis diem feſtum eſſe ancillarum tam vulgo notum eſt, vt nec origo nec cauſa celebritatis ignota ſit. Iunoni enim Caprotinae die illo liberae pariter ancillaeque ſacrificant ſub arbore caprifico, in memoriam benignae virtutis quae in ancillarum animis pro conſeruatione publicae dignitatis apparuit. nam poſt vrbem captam cum ſedatus eſſet Gallicus motus: reſpublica vero eſſet ad tenue deducta: finitimi opportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati, praefecerunt ſibi Poſtumium Liuium Fidenatium dictatorem. qui mandatis ad ſenatum miſſis poſtulauit, vt ſi vellent reliquias ſuae ciuitatis manere, matres familiae ſibi et virgines dederentur. cumque patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi: ancilla nomine Tutela ſeu Philotis pollicita eſt ſe cum ceteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram: habituque matrum familias et virginum ſumpto, hoſtibus cum proſequentium lacrimis ad fidem doloris ingeſtae ſunt. quae cum a Liuio in caſtris diſtributae fuiſſent; viros plurimo vino prouocauerunt, diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes. quibus ſoporatis; ex arbore caprifico quae caſtris erat proxima ſignum

gnum Romanis dederunt. qui cum repentina incurſione ſuperaſſent: memor beneficii ſenatus omnes ancillas manu iuſſit emitti; dotemque iis ex publico fecit, et ornatum quo tunc erant vſae geſtare conceſſit; diemque ipſum Nonas Caprotinas nuncupauit, ab illa caprifico ex qua ſignum victoriae ceperunt: ſacrificiumque ſtatuit annua ſollemnitate celebrandum, cui lac, quod ex caprifico manat, propter memoriam facti praecedentis adhibetur. Sed nec ad philoſophandum ineptum vel impar ſeruile ingenium fuit. Phaedon ex cohorte Socratica Socratique et Platoni perfamiliaris adeo, vt Plato eius nomini librum illum diuinum de immortalitate animae dicaret, ſeruus fuit forma atque ingenio liberali. hunc Cebes Socraticus hortante Socrate emiſſe dicitur, habuiſſeque in philoſophiae diſciplinis. atque is poſtea philoſophus illuſtris emerſit: ſermoneſque eius de Socrate admodum elegantes leguntur. alii quoque non pauci ſerui fuerunt; qui poſt philoſophi clari exſtiterunt. ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in ſatyris aemulatus eſt; quas alii cynicas, ipſe appellat Menippeas. [12]) ſed et Philoſtrati Peripatetici ſeruus Pompolus et Zenonis Stoici ſeruus qui Perſeus vocatus eſt, et Epicuri cui Mys nomen fuit, philoſophi non incelebres illa aetate vixerunt: Diogenes etiam cynicus, licet ex libertate in ſeruitutem venum ierat. quem cum emere vellet Xeniades Corinthius, et quid artificii nouiſſet percuntatus eſſet; noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. [13]) tunc Xeniades reſponſum eius [14]) demiratus emiſit manu; filioſque ſuos ei tradens; Accipe, inquit, liberos meos quibus imperes. De Epi-

 cteto

12) *Sed et Philoſtrati Peripatetici ſeruus Pompolus*] Emendo, *Theophraſti P. ſ. Pompylus.* Vide Gellium lib. 2. cap. 18. et Diogenem Laërtium lib. 5. in vita Theophraſti. *Meurſ.*

13) *Tunc Xeniades reſponſum eius demiratus emiſit manu.*] Quomodo manu miſit quem nondum emerat? Emendo *emit, et miſit manu.* Idem.

14) *Demiratus emiſit manu.*] Mallet Scriuerius, *emit, et miſit manu* Pont.

ᴄ̃ꞇeto autem philoſopho nobili, quod is quoque ſeruus fuit, recentior eſt memoria quam vt poſſit inter oblitterata neſciri. cuius etiam de ſe ſcripti duo verſus feruntur: ex quibus illud latenter intelligas, non omnimodo dis exoſos eſſe, qui in hac vita cum aerumnarum varietate luctantur; ſed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorum potuit peruenire curioſitas.

Δοῦλος Επίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος καὶ Φίλος ἀθανάτοις.

Habes vt opinor aſſertum, non eſſe faſtidio deſpiciendum ſeruile nomen; cum et Iouem tetigerit cura de ſeruo, et multos ex his fideles, prouidos, fortes, philoſophos etiam exſtitiſſe conſtiterit. Nunc de ſigillaribus, ne ridenda me potius aeſtimes quam ſancta dixiſſe, paucis recenſendum eſt. [15]) Epicadus refert Herculem occiſo Geryone, cum victor per Italiam armenta duxiſſet, [16]) ponte qui nunc ſublicius dicitur, ad tempus inſtructo, hominum ſimulacra pro numero ſociorum, quos caſu peregrinationis amiſerat, in fluuium demiſiſſe: vt aqua ſecunda in mare deuecta, pro corporibus defunctorum veluti patriis ſedibus redderentur, et inde vſum talia ſimulacra fingendi inter ſacra manſiſſe. Sed mihi huius rei illa origo verior aeſtimatur, quam paulo ante memini retuliſſe. Pelaſgos, poſtquam felicior interpretatio capita non viuentium ſed fictilia, et Φωτὸς aeſtimationem non ſolum hominem ſed etiam lumen ſignificare docuiſſet, coepiſſe Saturno cereos potius accendere, et in ſacellum Ditis arae Saturni cohaerens oſcilla quaedam pro ſuis capitibus

15) *Epicadus refert Herculem occiſo Geryone*] An eumpſe intelligat de illuſtribus Grammaticis Tranquillus? *Cornelius Epicadus*, inquit, *Lucii Corn. Sullae Dictatoris libertus, calatorque Sacerdotio auguruali.* Idem.

16) *Ponte qui nunc Sublicius dicitur*] Emendo Lactantium l. I. cap. 21. vbi male, *Vti in Tyberim de ponte Miluio mitteretur.* Scribo, *de ponte Sublicio m.* Meurſ.

pitibus ferre: ex illo traditum vt cerei Saturnalibus miſſitarentur, et ſigilla arte fictili fingerentur ac venalia pararentur; quae homines pro ſe atque ſuis piaculum pro Dite Saturno facerent. ideo Saturnalibus talium commerciorum coepta celebritas ſeptem occupat dies; quos tamen feriatos facit eſſe non feſtos omnes. nam medio, id eſt, tertiodecimo Kalendas feſtum probauimus: et aliis hoc aſſertionibus ab his probatum eſt, qui rationem anni menſium dierumque et ordinationem a C. Caeſare digeſtam plenius retulerunt.

CAPVT XII.

Quomodo annum ordinauerit Romulus.

Cumque hic facere vellet finem loquendi, ſubiecit Aurelius Symmachus; Pergin, Praetextate, eloquio tam dulci de anno quoque ediſſertare antequam experiaris moleſtiam conſulentis; ſi quis forte de praeſentibus ignorat quo ordine vel apud priſcos fuerit vel certioribus poſtea regulis innouatus ſit? ad quod diſcendum ipſe mihi videris audientium animos incitaſſe de diebus menſi additis diſſerendo. tum ille [1]) eodem ductu orandi reliqua contexit. Anni certus modus apud ſolos ſemper Aegyptios fuit. aliarum gentium diſpari numero [2]) pari errore nutabat. et vt contentus ſim referendo paucarum morem regionum, [3]) Arcades annum ſuum tribus menſibus explicabant, Acarnanes ſex; Graeci reliqui trecentis quin-

1) *Eodem ductu orandi reliqua contexit*] Vetus, *contexuit.* Gloſſarius, *contexit* συνυφαίνω. Pontan.

2) *Pari errore nutabat*] Peſſime alii *mutabant.* Gronov.

3) *Arcades annum ſuum tribus menſibus explicabant.*] Ex Hori vt putatur inſtituto. Cenſorinus, *Sunt qui tradant hunc annum trimenſtrem Horon inſtituiſſe, eoque ver, aeſtatem, autumnum, hiemem, ὥρας et annum dici et Graecos annales Horos, eorumque ſcriptores Horographos.* Imo et Dani noſtrates (quod per occaſionem dictum ſit) diſerte hodieque *Oor* pro *anno* et vulgo frequentant. *Idem.*

quaginta quatuor diebus annum proprium computabant. Non igitur mirum in hac varietate Romanos quoque olim auctore Romulo annum ſuum decem habuiſſe menſibus ordinatum [4]) qui annus incipiebat a Martio, et conficiebatur diebus trecentis quatuor: vt ſex quidem menſes, id eſt, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tricenum eſſent dierum; quatuor vero, Martius, Maius, Quintilis, October, tricenis et ſingulis expedirentur: qui hodieque ſeptimanas habent Nonas, ceteri quintanas. Septimanas autem habentibus ab idibus reuertebantur Kalendae a. d. ſeptimumdecimum. verum habentibus quintanas a. d. octauumdecimum remeabat initium Kalendarum. Haec fuit Romuli ordinatio; qui primum anni menſem genitori ſuo Marti dicauit. quem menſem anni primum fuiſſe vel ex hoc maxime probatur, quod ab ipſo Quintilis quintus eſt, et deinceps pro numero nominabantur. Huius etiam prima die ignem nouum Veſtae aris accendebant: vt incipiente anno cura denuo ſeruandi nouati ignis inciperet. eodem quoque ingrediente menſe tam in regia curiiſque atque Flaminum domibus laureae veteres nouis laureis mutabantur. eodem quoque menſe et publice et priuatim ad Annam Perennam ſacrificatum itur; vt annare perennareque commode liceat. [5]) Hoc menſe mercedes exſolvebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit: comitia auſpicabantur; vectigalia locabant: et ſeruis coenas apponebant matronae, vt domini Saturnalibus. illae, vt principio anni ad promptum obſequium honore ſeruos inuitarent; [6]) hi, quia gratiam perfecti operis exſoluerent.

4) *Qui annus incipiebat a Martio*] Vetus idem et editiones priſcae, *Quia annus*. Idem.

5) *Hoc menſe mercedes exſoluebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit*] Iuuenal.

Haec, inquit, cures, et cum ſe verterit annus,
Accipe, victori populus quod poſtulat, aurum.

Mercedem autem hanc fuiſſe quinque aureos, annotat ibidem interpres vetus. *Idem.*

6) *Hi qui gratiam*] Cl. Salmaſius legit: *hi quaſi gratiam*. Vide Exercit. Plinianas pag. 18. ex verbis Solini. *Idem.*

rent. Secundum menſem nominauit Aprilem vt quidam putant cum adſpiratione, quaſi Aphrilem; a ſpuma quam Graeci afron vocant, vnde orta Venus creditur. et hanc Romuli fuiſſe aſſerunt rationem; vt primum quidem menſem a patre ſuo Marte, ſecundum ab Aeneae matre Venere nominaret: et hi potiſſimum anni principia ſervarent, a quibus eſſet Romani nominis origo; cum hodieque in ſacris Martem patrem, Venerem genitricem vocemus. alii putant Romulum vel altiore prudentia, vel certi numinis prouidentia ita primos ordinaſſe menſes, vt, cum praecedens Marti eſſet dicatus deo plerumque hominum necatori, vt Homerus naturae conſcius ait,

Ἄρες Ἄρες βροτολοιγὲ, μιαιφόνε, τειχεσιπλῆτα,

ſecundus Veneri dicaretur, quae vim eius quaſi ber efica leniret. nam et in duodecim Zodiaci ſignis, quorum certa certorum numinum domicilia creduntur, cum primum ſignum aries Marti aſſignatus ſit: ſequens mox Venerem, id eſt, taurus accepit. et rurſus e regione ſcorpius ita diuiſus eſt, vt deo eſſet utrique communis. nec aeſtimatur ratione coeleſti caſti carere ipſa diuiſio. ſiquidem aculeo velut potentiſſimo telo pars armata poſterior domicilium Martis eſt. priorem vero partem, cui ζυγὸς apud Graecos nomen eſt, nos libram vocamus, Venus accepit; quae velut iugo concordi iungit matrimonia amicitiaſque componit. Sed Cincius in eo libro, quem de Faſtis reliquit, ait imperite quoſdam opinari Aprilem menſem antiquos a Venere dixiſſe; cum nullus dies feſtus nullumque ſacrificium inſigne Veneri per hunc menſem a maioribus inſtitutum ſit: ſed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris vlla, vt ceterorum coeleſtium, laus celebretur. Cincio etiam Varro conſentit, affirmans nomen Veneris ne ſub regibus quidem apud Romanos vel Latinum vel Graecum fuiſſe; et ideo non potuiſſe menſem a Venere nominari: ſed, cum fere ante

aequinoctium vernum triſte ſit coelum et nubibus obductum, ſed et mare nauigantibus clauſum, terrae etiam ipſae aut aqua aut pruina aut niuibus conteganrur, eaque omnia verno, id eſt, hoc menſe, aperiantur, arbores quoque nec minus cetera quae continet terra aperire ſe in germen incipiant: ab his omnibus menſem Aprilem dici 7) merito credendum eſt quaſi aperilem, ſicut apud Athenienſes ἀνθεςηςιὼν idem menſis vocatur ab eo quod hoc tempore cuncta florescant. Non tamen negat Verrius Flaccus hoc die poſtea conſtitutum, vt matronae Veneri ſacrum facerent: cuius rei cauſam, quia huic loco non conuenit, praetereundum eſt. Maium Romulus tertium poſuit, de cuius nomine inter auctores lata diſſenſio eſt. nam Fuluius Nobilior in Faſtis, quos in aede Herculis Muſarum poſuit, Romulum dicit poſtquam populum in maiores iunioreſque diuiſit, vt altera pars conſilio, altera armis rempublicam tueretur, in honorem vtriuſque partis hunc Maium, ſequentem Iunium vocaſſe. ſunt qui hunc menſem ad noſtros faſtos a Tuſculanis tranſiſſe commemorent, apud quos nunc quoque vocatur deus Maius, qui eſt Iupiter, a magnitudine ſcilicet ac maieſtate dictus. Cincius menſem nominatum putat a Maia, quam Vulcani dicit vxorem; argumentoque vtitur quod flamen Vulcanalis Kalendis Maiis huic deae rem diuinam facit. ſed Piſo vxorem Vulcani Maieſtam non Maiam dicit vocari. contendunt alii Maiam Mercurii matrem menſi nomen dediſſe; hinc maxime probantes, quod hoc menſe mercatores omnes Maiae pariter Mercurioque ſacrificant. Affirmant quidam, quibus Cornelius Labeo conſentit, hanc Maiam cui menſe Maio res diuina celebratur terram eſſe, hoc adeptam nomen a ma-

7) *Merito credendum eſt*] Conieceram *eſſe*, quia haec quoque vt praecedentia dependent a ſuperioribus, *Varro conſentit affirmans*. Video nunc a Stephano appoſitum verbum *eſt*, tanquam Cincii ipſius aut Macrobii ſit collectio. Potius tamen, licet ei addicat Ms. in charta, ſequerer vett. editiones. quae neutrum habent. *Gronov.*

a magnitudine; ſicut et mater magna in ſacris vocatur: aſſertionemque aeſtimationis ſuae etiam hinc colligunt, quod ſus praegnans ei mactatur, quae hoſtia propria eſt terrae: et Mercurium ideo illi in ſacris adiungi dicunt; quia vox naſcenti homini terrae contactu datur. ſcimus autem Mercurium vocis et ſermonis potentem. Auctor eſt Cornelius Labeo [8]) huic Maiae aedem Kalendis Maiis dedicatam ſub nomine Bonae deae: et eamdem eſſe Bonam deam et terram ex ipſo ritu occultiore ſacrorum doceri poſſe confirmat: hanc eamdem Bonam deam Faunamque et Opem et Fatuam pontificum libris indigitari. Bonam; quod omnium nobis ad victum bonorum cauſa eſt. Faunam; quod omni vſui animantium fauet. Opem; quod ipſius auxilio vita conſtet. Fatuam a fando; quod, vt ſupra diximus, infantes partu editi non prius vocem edunt, quam attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiam habere Iunonis, ideoque ſceptrum regale in ſiniſtra manu ei additum. eamdem alii Proſerpinam credunt, porcaque ei rem diuinam fieri; quia ſegetem quam Ceres mortalibus tribuit porca depaſta eſt. alii χθονίαν ἑκάτην: Boeoti Semelam credunt, nec non eamdem Fauni filiam dicunt; obſtitiſſeque voluntati patris in amorem ſuum lapſi, vt et virga myrtea ab eo verberaretur, cum deſiderio patris nec vino ab eodem preſſa ceſſiſſet: transfiguraſſe ſe tamen in ſerpentem pater creditur, et coiſſe cum filia. horum omnium [9]) haec proferuntur indicia [10]) quod virgam myrteam in templo haberi

8) *Huic Maiae aedem*] Haudquaquam faſtidio, quod fecerunt nuperi, veterum exemplarium et ms. ſcripturam: *huic Maiae, id eſt, terrae aedem.* Vbique enim hic auctor ita ſe exponit. Et ſic cap. 15. *Regina ſacrorum, id eſt, regis vxor porcam*, etc. Inuenies in prioribus Stephano: ille cum Pontano quatuor voces exegit. *Gronov.*

9) *Haec praeferuntur indicia*] Olim fuit: *hoc proferunt indicii:* Et cur mutatum? *Gronov.*

10) *Quod virgam myrteam in templo haberi nefas ſit*] Scripſit antiquitus rituum talium rationes et cauſas Buras. Arnobius ſuper eadem hac re lib. 5. *Cum ei diuinam rem mulieres faciunt, vini amphora conſtituitur obiecta, nec myrtem fas eſt infer-*

haberi nefas ſit, quod ſuper caput eius extendatur vitis, qua maxime eam pater decipere tentauit, quod vinum in templum eius non ſuo nomine ſoleat inferri, ſed [11]) vas in

inferre verbenas, ſicut ſuis ſcribit in cauſalibus Butas. Porro in Macrobio quod ſequitur, *Vas, in quo vinum inditum eſt, mellarium nominetur*, indubie corrigendum legendumque, *miliarium.* Gloſſarii auctor, χαλκεῖον, *olla, aeneum, miliarium.* Gloſſae Lat. *miliarium* Θερμηρον corrupte. Faciendum fors, Θερμαντήριον. Sed ab aliis, Θερμιτρον laudatum inuenio; quod praefero *Pont.*

11) *Vas in quo vinum inditum, mellarium*] Coniectauimus *miliarium*, cauſa duplici. Primum *mellarium* non vas aut poculum ſit, quale intelligendum hic, ſed (vt Varro docet) μελιτροφεῖον eſt. Deinde Arnobius vas aliquod requiri, quod liquorem recipiat, peruicerit: qui diſerte, *amphoram* dixit *conſtitui obtectam.* Verba ſuperius poſuimus, Nec video quomodo receptae lectioni patrocinetur quod de ſacerdotibus huius Deae, quaſi apes eae dictae, adferri poſſit. Tamen videbimus. *Pont.*

Vas in quo vinum inditum et mellarium nominetur] Vir Clariſſimus Theod. Canterus retulit mihi malle ſe *miliarium*, quod et Pontano meo viſum, qui id ipſum tamquam oraculum aliquod mordicus retinet. Certe nolim: Sed expendamus. Miliarium in balneo locum habebat forinſecus inter ſoliorum ſpatia. Palladius lib. I. cap. 40. *Miliarium vero plumbeum, cui aerea patina ſubeſt, inter ſoliorum ſpatia forinſecus ſtatuamus fornace ſubiecta, ad quod miliarium fiſtula frigidaria dirigatur, et ab hoc ad ſolium ſimilis magnitudinis fiſtula procedat, quae tantum,* etc. Lib. 4. vero, cap. 8. *Vas aeneum miliario ſimile, id eſt, altum et anguſtum, veſpere inter aluearia collocemus, et in fundo eius ponamus lumen accenſum.* Legendum, *vas aeneum mellario ſimile.* Erant autem *Mellaria* eadem quae Aluearia. Varro de R. Ruſt. lib. 3. c. 16. Μελιτ-τῶνας *ita facere oportet, quos alii* μελιτροφεῖα *appellant, eadem quidam mellaria.* Appellabatur vero vas illud vinarium Bonae deae ſacris inferri ſolitum *Mellarium*, qua ratione ſacerdotes eius μέλισσαι. Porphyrius lib. de Nymph. antro: Τὰς Δήμητρος (haec eadem cum Bona dea) ἱερέας, ὡς τῆς χθονίας θεᾶς μύστιδας, μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν. Euripidis Scholiaſtes ad Hippolytum: Τὰς ἱερέας (Δήμητρας) μελίσσας ἐκάλουν οἱ ποιηταί. Callimachus Hymno 2.

Δηοῖ δ' οὐκ ἀπὸ παντὸς ὕδωρ
Φορέουσι μέλισσαι.

Ita autem dictae a Meliſſa filia Meliſſei Cretenſium regis, vt ex Didymi libris ἐξηγήσεως πινδαρικῆς memorat Lactantiuus lib. 22. his verbis: *Didymus in libris* ἐξηγήσεως πινδαρικῆς: *ait Meliſſea Cretenſium regem primum diis ſacrificaſſe, ac ritus nouos ſacrorumque pompas introduxiſſe. Huius duas fuiſſe filias, Amaltheam et Meliſſam, quae Iouem puerum caprino lacte ac melle nutrierunt. vnde poëtica illa fabula originem ſumpſit, aduolaſſe apes, atque os pueri melle compleſſe. Meliſſam vero a patre primam ſacerdotem Matri magnae conſtitutam. vnde adhuc eiuſdem Matris antiſtites Meliſſae nuncupantur.* Haec ad defenſionem loci huius Macrobiani, quam ſpero cordatum lectorem non reiecturum

in quo vinum inditum eſt mellarium nominetur, et vinum lac nuncupetur; ſerpenteſque in templo eius nec terrentes nec timentes appareant. Quidam Medeam putant; [12]) quod in aedem eius omne genus herbarum ſit, ex quibus antiſtites dant plerumque medicinas: et quod templum eius virum introire non liceat, propter iniuriam quam ab ingrato viro Iaſone perpeſſa eſt. Haec apud Graecos ὁ θεὸς γυναικεία dicitur, quam Varro Fauni filiam eſſe tradit adeo pudicam, ut vt extra γυναικωνῖτιν numquam ſit egreſſa, nec nomen eius in publico fuerit auditum, nec virum vmquam viderit, nec a viro viſa ſit: propter quod nec vir templum eius ingreditur. Vnde et mulieres in Italia ſacro Herculis non licet intereſſe; quia Herculi, cum boues Geryonis per agros Italiae duceret ſitienti reſpondit mulier, aquam ſe non poſſe praeſtare, quod feminarum deae celebraretur dies, nec ex eo apparatu viris guſtare fas eſſet. propter quod Hercules facturus ſacrum deteſtatus eſt praeſentiam feminarum, et Potitio ac Pinario ſacrorum cuſtodibus iuſſit ne mulierem intereſſe permitterent. ecce occaſio nominis, quo Maiam eamdem eſſe et Terram et Bonam deam diximus, coëgit nos de Bona dea quaecumque comperimus protuliſſe. Iunius Maium ſequitur aut ex parte populi, vt ſupra diximus, nominatus, aut, vt Cincius arbitratur, quod Iunonius apud Latinos ante vocitatus, diuque apud Aricinos Praeneſtinoſque hac appellatione in faſtos relatus ſit: adeo vt, ſicut Niſus in commentariis faſtorum dicit, apud maiores quoque noſtros haec appellatio menſis diu manſerit: ſed poſt detritis quibuſdam litteris ex Iunonio Iunius dictus ſit. nam et aedes Iunio Monetae Kalend. Iuniis dedicata eſt. Nonnulli putauerunt Iunium menſem a Iunio Bruto, qui primus Romae conſul factus

rum. Quae vero iniuria eſt, e balneis miliarium inferre ſacris; quod neque balneatores amittere, neque admittere ſacerdotes velint? Iudicate. *Meurſ.*

12) *Quod in aedem eius omne genus herbarum ſit*] *In aedem* pro, *in aede*, archaiſmus *eſt*, *Pont.*

factus eſt, nominatum: quod hoc menſe, id eſt, Kalendis Iuniis, pulſo Tarquinio ſacrum Carnae deae in Caelio monte voti reus fecerit. Hanc deam vitalibus humanis praeeſſe credunt. ab ea denique petitur vt iecinora et corda, quaeque ſunt intrinſecus viſcera, ſalua conſervet. et quia cordis beneficio cuius diſſimulatione Brutus habebatur idoneus emendationi publici ſtatus exſtitit, hanc deam quae vitalibus praeeſt templo ſacrauit. cui pulte fabacia et larido ſacrificatur; quod his maxime rebus vires corporis roborentur. nam et Calendae Iuniae fabariae vulgo vocantur: quia hoc menſe adultae fabae diuinis rebus adhibentur. Sequitur, Iulius, qui cum, ſecundum Romuli ordinationem Martio anni tenente principium, Quintilis a numero vocaretur; nihilominus tamen etiam poſt praepoſitos a Numa Ianuarium ac Februarium, retinuit nomen; cum non videretur iam quintus eſſe, ſed ſeptimus. ſed poſtea in honorem Iulii Caeſaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio M. filio conſule, Iulius appellatus eſt; quod hoc menſe a. d. quartum Idus Quintiles Iulius procreatus ſit. Auguſtus deinde eſt, qui Sextilis ante vocatus eſt, donec honori Auguſti daretur ex ſenatuſconſulto. cuius verba ſubieci:

CVM. IMPERATOR. CAESAR. AVGVSTVS. MENSE. SEXTILI. ET. PRIMVM. CONSVLATVM. INIERIT. ET. TRIVMPHOS. TRES. IN. VRBEM. INTVLERIT. ET. EX. IANICVLO. LEGIONES. DEDVCTAE. SECVTAEQVE. SINT. EIVS. AVSPICIA. AC. FIDEM. SED. ET. AEGYPTVS. HOC. MENSE. IN. POTESTATEM. POPVLI. ROMANI. REDACTA. SIT. FINISQVE. HOC. MENSE. BELLIS. CIVILIBVS. IMPOSITVS. SIT. ATQVE. OB. HAS. CAVSAS. HIC. MENSIS. HVIC. IMPERIO. FELICISSIMVS. SIT. AC. FVERIT. PLACERE. SENATVI. VT. HIC. MENSIS. AVGVSTVS. APPELLETVR.

12) item

[13]) item plebiſcitum factum ob eamdem rem, Sexto Pacubio tribuno plebem rogante. [14]) Menſis September principalem ſui retinet appellationem; quem Germanici appellatione, Octobrem vero ſuo nomine Domitianus inuaſerat. ſed vbi infauſtum vocabulum ex omni aere vel ſaxo placuit eradi; menſes quoque [15]) vſurpatione tyrannicae appellationis exuti ſunt. cautio poſtea principum ceterorum diri ominis infauſta vitantium menſibus a Septembri vſque ad Decembrem priſca nomina reſeruauit. Haec fuit a Romulo annua ordinatá dimenſio, qui, ſicut ſupra iam diximus, annum decem menſium, dierum vero quatuor et trecentorum habendum eſſe inſtituit; menſeſque ita diſpoſuit, vt quatuor ex his tricenos ſingulos, ſex vero tricenos haberent dies. Sed cum is numerus neque ſolis curſui neque lunae rationibus conueniret: nonnumquam vſu veniebat vt frigus anni aeſtiuis menſibus, et contra calor hiemalibus proueniret. quod vbi contigiſſet: tantum dierum ſine vllo menſis nomine patiebantur abſumi; quantum ad id anni tempus adduceret, quo coeli habitus inſtanti menſi aptus inueniretur.

13) *Item plebiſcitum factum ob eamdem rem*] Non auſcultandum Camerarii ſeu vetuſtis editionibus, *idem plebiſcitum* legentibus. Diſparari enim debent, *plebiſcitum* et *ſenatusconſultum*. Idem.

14) *Menſis September principalem ſui retinet appellationem; quem Germanici appellatione, Octobrem vero ſuo nomine Domitianus inuaſerat*] In aliis fere omnibus editionibus eſt: *retinet appellationem ex Germanici appellatione. Octobrem vero.* Firmat priorem lectionem illud Suetonii in Domitiano: *Poſt autem duos triumphos, Germanici cognomine aſſumto, Septembrem menſem et Octobrem, ex appellationibus ſuis Germanicum Domitianumque transnominauit; quod altero ſuſcepiſſet imperium, altero natus eſſet.* Hinc eiuſdem haec verba in Caligula: *At in memoriam patris, Septembrem menſem Germanicum appellauit.* Id.

15) *Vſurpatione tyrannicae appellationis exuti*] Niſi auctor ſcripſerit *vſurpationem*. Lib. I. in ſomn. cap. 13. *Cum anima cupiditatum dulces inſidias reliquaſque omnes exuitur paſſiones.* cap. 9. *Sic enim anima virtutes ipſas conſcientia nobilitatis induitur.* Et pene ſemper. *Gronov.*

CAPVT.

CAPVT XIII.

De ordinatione anni per Numam: et quae cauſa fuerit intercalandi: quoque tempore primum intercalatum ſit.

Sed ſecutus Numa, [1]) quantum ſub coelo rudi et ſaeculo adhuc impolito, ſolo ingenio magiſtro comprehendere potuit, vel quia Graecorum obſeruatione forſan inſtructus eſt quinquaginta dies addidit; [2]) vt in trecentos quinquaginta quatuor dies, quibus duodecim lunae curſus confici credidit, annus extenderetur: atque his quinquaginta a ſe additis, adiecit alios ſex retractos illis ſex menſibus qui triginta habebant dies, id eſt, de ſingulis ſingulos; factoſque quinquaginta et ſex dies, in duos novos menſes pari ratione diuiſit, ac de duobus priorem Ianuarium nuncupauit, primumque anni eſſe voluit, tamquam bicipitis dei menſem, reſpicientem ac proſpicientem tranſacti anni finem, futurique principia. ſecundum dicauit Februo deo qui luſtrationum potens creditur. luſtrari autem eo menſe ciuitatem neceſſe erat; quo ſtatuit vt iuſta dis Manibus ſoluerentur. Numae ordinationem finitimi mox ſecuti totidem diebus totidemque menſibus, vt Pompilio placuit, annum ſuum computare coeperunt. ſed hoc ſolo diſcrepabant; quod menſes vndetricenum tricenumque numero alternauerunt. Paulo poſt Numa in honorem imparis numeri, ſecretum hoc et ante Pythagoram parturiente natura, vnum adiecit diem quem Ianuario dedit; vt tam in anno quam in menſibus ſingulis praeter vnum Februarium impar numerus ſeruaretur. nam quia duodecim menſes, ſi ſinguli aut pari aut impari numero putarentur, conſummationem parem facerent: vnus pari numero inſtitutus vniuerſam putationem imparem

1) *Quantum ſub coelo rudi, et ſaeculo adhuc impolito, ſolo ingenio magiſtro comprehendere potuit*] Lego, *quantum ſaeculo rudi et a. i.* Meurſ.

2) *Vt in trecentos quinquaginta quatuor*] Ita et Plutarchus. Solinus et Cenſorinus, *trecentos quinquaginta quinque.* Pontan.

rem fecit. Ianuarius igitur, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December, vndetricenis cenſebantur diebus, et quintanas nonas habebant: ac poſt Idus in omnibus a. d. ſeptimum decimum kalendas computabatur. Martius vero, Maius, Quintilis et October, dies tricenos ſingulos poſſidebant. nonae in his ſeptimanae erant. ſimiliterque poſt Idus, decem et ſeptem dies in ſingulis vſque ad ſequentes Kalendas putabantur. ſed ſolus Februarius viginti et octo retinuit dies: quaſi inferis et deminutio et par numerus conueniret. Cum ergo Romani ex hac diſtributione Pompilii ad lunae curſum, ſicut Graeci, annum proprium computarent; neceſſario et interkalarem menſem inſtituerunt more Graecorum. nam et Graeci, cum animaduerterent temere ſe trecentis quinquaginta quatuor diebus ordinaſſe annum (quoniam appareret de ſolis curſu, qui trecentis ſexaginta quinque diebus et quadrante Zodiacum conficit, deeſſe anno ſuo vndecim dies et quadrantem) interkalares ſtata ratione commenti ſunt. [3]) ita vt octauo quoque anno nonaginta dies, ex quibus tres menſes tricenum dierum compoſuerunt, interkalarent, id Graeci fecerunt, quoniam erat operoſum atque difficile omnibus annis vndecim dies et quadrantem interkalare. itaque maluerunt hunc numerum octies multiplicare, et nonaginta dies, qui naſcuntur ſi quadrans cum diebus vndecim octies componatur, inſerere in tres menſes, vt diximus diſtribuendos hos dies ὑπερβαίνοντας, [4]) menſes vero [5]) ἐμβολίμυς appellitabant. Hunc ergo ordi-

3) *Ita octauo quoque anno*] Solinus cap. 3. nonum refert. Sed exſcriptorum impoſtura eſt. Scribe: *Eoſque octies multiplicatos in annum octauum reſeruabant.* Meurſ.

4) *Menſes vero ἐμβολίσμυς appellitabant*] Lego, ἐμβολίμυς. Simile mendum in Solino cap. 3. et Iſidoro Orig. lib. 6. cap. 16., quos ambos vna opera reſtitue. *Idem.*

5) Εμβολίσμυς] Lege ἐμβολίμυς. Vide Claud. Salmaſium in Exercit. Plinianis. *Pontan.* Recte iam legitur in Camerariana, et in aliis ad marginem ita corrigitur. Soli Stephano viſum eſt auctorem pariter et lectorem vexare. *Gronov.*

ordinem Romanis quoque imitari placuit. ſed fruſtra, quippe fugit eos vnum diem, ſicut ſupra admonuimus, additum eſſe ad Graecum numerum, in honorem imparis numeri. ea re per octennium conuenire numerus atque ordo non poterat. ſed nondum hoc errore comperto, per octo annos nonaginta quaſi ſuperfundendos Graecorum exemplo computabant dies; alterniſque annis binos et vicenos, alternis ternos et vicenos interkalares expenſabant interkalationibus quatuor. ſed octauo quoque anno interkalantes octo affluebant dies ex ſingulis; quibus vertentis anni numerum apud Romanos, ſupra Graecum abundaſſe iam diximus. hoc quoque errore iam cognito, haec ſpecies emendationis inducta eſt. Tertio quoque octennio ita interkalandos diſpenſabant dies, vt non nonaginta ſed ſexaginta ſex interkalarent, compenſatis viginti et quatuor diebus pro illis qui per totidem annos ſupra Graecorum numerum creuerant. Omni autem interkalationi menſis Februarius deputatus eſt: quoniam is vltimus anni erat, quod etiam ipſum de Graecorum imitatione faciebant. nam et illi vltimo anni ſui menſi ſuperfluos interſerebant dies, vt refert Glaucippus qui de ſacris Athenienſium ſcribit. verum vna re a Graecis diſſerebant. nam illi confecto vltimo menſe, Romani non confecto Februario ſed poſt viceſimum et tertium diem eius interkalabant. Terminalibus ſcilicet, iam peractis: deinde reliquos Februarii menſis dies, qui erant quinque poſt interkalationem ſubiungebant: credo vetere religionis ſuae more, vt Februarium omnimodo Martius conſequeretur. Sed cum ſaepe eueniret vt nundinae modo in anni principem diem, modo in nonas caderent (vtrumque autem pernicioſum Reipublicae putabatur) remedium quo

6) *Additum eſſe ad Graecum numerum*] A quonam additus iſte numerus? a Romanis ne an a Graecis? aegre prima fronte exſculpſeris. Quare cum Scripto et vetuſte vulgato legend. *additum a ſe.* Ab ipſis Romanis adiectus iſte dies, et vt ſupra docuit a Numa, idque in imparis numeri honorem. *Pont.*

quo hoc auerteretur excogitatum eſt. quod aperiemus; ſi prius oſtenderimus cur nundinae vel primis Kalendis vel nonis omnibus cauebantur. nam quotiens incipiente anno dies coepit qui addictus eſt nundinis, omnis ille annus infauſtis caſibus luctuoſus fuit: maximeque Lepidiano tumultu opinio iſta firmata eſt. Nonis autem conuentus vniuerſae mutitudinis vitandus aeſtimabatur; quoniam populus Romanus exactis etiam regibus diem hunc nonarum maxime celebrabant, quem natalem Seruii Tullii exiſtimabant. quia, cum incertum eſſet quo menſe Servius Tullius natus fuiſſet, nonis tamen natum eſſe conſtaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant. veritos ergo qui diebus praeerant ne quid nundinis collecta vniverſitas ob regis deſiderium nouaret, cauiſſe vt nonae a nundinis ſegregarentur. vnde dies ille, quo abundare annum diximus, eorum eſt permiſſus arbitrio qui faſtis praeerant, vti cum vellent interkalaretur: dummodo eum in medio Terminaliorum vel menſis interkalaris ita locarent, vt a ſuſpecto die celebritatem auerterent nundinarum. atque hoc eſt quod quidam veterum retulerunt non ſolum menſem apud Romanos, verumetiam diem interkalarem fuiſſe. Quando autem primo interkalatum ſit varie refertur, et Macer quidem Licinius eius rei originem Romulo aſſignat. Antias libro ſecundo Numam Pompilium ſacrorum cauſa id inueniſſe contendit. Iunius Servium Tullium regem primum interkalaſſe commemorat; a quo et nundinas inſtitutas Varroni placet. Tuditanus refert libro tertio Magiſtratuum Decemuiros, qui decem tabulis duas addiderunt, de interkalando populum rogaſſe. Caſſius eoſdem ſcribit auctores. Fuluius autem id egiſſe 7) Manium conſulem dicit ab vrbe condita anno quingenteſimo ſexageſimo ſecundo, inito mox bello Aetolico. ſed hunc arguit Varro ſcribendo antiquiſſimam legem

7) *Manium conſulem*] Camerarii et Lugdunenſ. editio *Martium conſulem*. Pont.

gem fuiſſe inciſam in columna aerea a L. Pinario et Furio conſulibus, cui mentio interkalaris adſcribitur. Haec de interkalandi principio ſatis relata ſint.

CAPVT XIV.

Quem in modum primum Iulius, deinde Auguſtus Caeſares annum correxerint.

Verum fuit tempus cum propter ſuperſtitionem interkalatio omnis omiſſa eſt. nonnumquam vero per gratiam ſacerdotum, [1]) qui publicanis proferri vel imminui conſulto anni dies volebant, modo auctio modo retractio dierum proueniebat: et ſub ſpecie obſeruationis emergebat maior confuſionis occaſio. ſed poſtea C. Caeſar omnem hanc inconſtantiam temporum vagam adhuc et incertam in ordinem ſtatae definitionis coëgit, [2]) adnitente ſibi M. Flauio ſcriba; qui ſcriptos dies ſingulos ita ad dictatorem retulit, vt et ordo eorum inueniri facillime poſſet, et invento certus ſtatus perſeueraret. Ergo C. Caeſar exordium nouae ordinationis initurus dies omnes, qui adhuc confuſionem poterant facere, conſumpſit: eaque re factum

1) *Qui publicanis proferri*] *Proferri*, eo loco idem eſt quod *augeri*. Pont.

2) *Adnitente ſibi M. Flauio ſcriba*] Mendum eſt; nam M. Flauius tribunus plebis fuit anno ab vrbe CDXXX. Lego, *Cn. Flauio ſcriba.* Hic eſt ille, qui libertino patre genitus, et ſcriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus aedilis curulis, ius ciuile per multa ſecula inter ſacra caeremoniaſque deorum immortalium abditum, ſoliſque pontificibus notum, vulgauit, ac faſtos paene toto foro expoſuit, anno ab vrbe CDXLIX. Vide hunc ipſum Macrobium capite ſequenti, Agellium lib. 6. cap. 9. Valerium Maximum lib. 2. cap. 5. Liuium lib. 9. *Meurſ.* Quo labitur vir eruditus? Flavius ille libertino patre genitus vocatur *Cnaeus* praeter Gellium, Valerium, etiam a Pomponio. II. D. orig. iuris et Cicerone VI. ad Att. 1. Livius *Caium* vocat, patrem eius *Cnaeum*, in quo male Meurſius. Sed cum is vixerit circa annum V. C. CDXLIX, Caeſar res geſſerit circa annum DCC, quomodo ille potuit ad hunc dictatorem ſcriptos ſingulos dies retuliſſe, cum vltra annos ducentos diſſideant? Sed et quid de altero M. Flauio vult? fuit ille tribunus, viſceratione et rogatione de Tuſculanis notus. Putasne hunc intellectum ab editoribus Macrobii? Plena gerrarum omnia. *Gronov.*

ctum eſt vt annus confuſionis [3]) vltimus in quadringentos quadraginta tres dies tenderetur. poſt haec imitatus Aegyptios, ſolos diuinarum rerum omnium conſcios, ad numerum ſolis, qui [4]) diebus ſingulis tricenis ſexaginta quinque et quadrante curſum conficit, annum dirigere contendit. nam, ſicut lunaris annus menſis eſt, quia luna paulo minus quam menſem in Zodiaci circumitione conſumit, ita ſolis annus hoc dierum numero colligendus eſt, quem peragit dum ad id ſignum ſe denuo vertit, ex quo digreſſus eſt. vnde annus vertens vocatur et habetur magnus; cum lunae annus breuis putetur. horum Vergilius vtrumque complexus eſt:

Interea magnum ſol circumuoluitur annum.

hinc Ateius Capito annum a circuitu temporis putat dictum: quia veteres, *an*, pro, *circum*, ponere conſuerunt, vt [5]) Cato in Originibus, *An terminum*, id eſt, *circum terminum*; et, [6]) *ambire*, dicitur, pro, *circumire*. Iulius ergo Caeſar decem dies obſeruationi veteri ſuperadiecit; vt annum trecenti ſexaginta quinque dies, quibus ſol Zodia-

 cum

3) *Vltimus in quadringentos quadraginta tres dies tenderetur*] Conſentit Cenſorinus cap. 20. niſi quod dies XLV. dicat. Solinus vero loco citato indubie mendoſus: *Ille ergo annus ſolus* CCCXLIII. *dies habet*. Scribo, CCCCXLIII. *dies h.* Suetonius in Iulio Caeſare cap. 40. cum dicit annum eum habuiſſe XV. menſes, eodem recedit. *Idem*.

4) *Diebus ſingulis* CCCLXV.] Media vox a Stephano appoſita, quid ponderis apportet, non video. Nec Ms. nec vllae ante eum edd. agnoſcunt. *Gronov.*

5) *Vt Cato in Originibus, an terminum, id eſt, circum terminum*] Vide Feſtum in voce, *Antermini*, et ad eum V. C. Ioſephi Scaligeri caſtigationes. Docet autem non diuulſe hoc vocabuli legendum ſed coniuncte, cum ſit adiecti vicem. Et adde quod etiam in Scripto ego inuenerim, *Oratorum anterminum*, quomodo reponendum. In Gloſſario eſt, *Anterminus*, Διχόθεν ὅρος. Pone.

Cato in Originibus An terminum] In vetere codice, *Cato in Originibus oratorum*, Emendo et interpungo: *Cato in Originibus: Oratores am terminum*. Et fors fuat vt hinc emendem et ſuppleam Feſtum in *Oratores*. vbi, ni fallor, habes Catonis locum a Macrobio deſignatum, his verbis: *Propter id bellum coepit Coelius* PR. *Albanus, oratores miſit Romam, cum* . . . Lego, *oratores miſit Romam am terminum*. Meurſ.

6) *Ambire dicitur pro circumire*] Dele τὸ *dicitur*, et vide praecedentia. *Gron.*

cum luſtrat efficerent: et, ne quadrans deeſſet, ſtatuit vt quarto quoque anno ſacerdotes, qui curabant menſibus ac diebus, vnum interkalarent diem; eo ſcilicet menſe ac loco quo etiam apud veteres interkalabatur, id eſt, ante quinque vltimos Februarii menſis dies; [7]) idque biſſextum cenſuit nominandum. dies autem decem, quos ab eo additos diximus, hac ordinatione diſtribuit: in Ianuarium et Sextilem et Decembrem, binos dies inſeruit; in Aprilem autem, Iunium, Septembrem, Nouembrem, ſingulos. ſed neque menſi Februario addidit diem, ne deum inferum religio immutaretur: et Martio, Maio, Quintili, Octobri ſeruauit priſtinum ſtatum; quod ſatis pleno erant numero, id eſt, dierum ſingulorum tricenorumque. ideo et ſeptimanas habent nonas, ſicut Numa conſtituit: quia nihil in his Iulius mutauit. ſed Ianuarius, Sextilis, December, quibus Caeſar binos dies addidit, licet tricenos ſingulos habere poſt Caeſarem coeperint, quintanas tamen habent nonas; et ab Idibus illis ſequentes Kalendae in vndeuiceſimum reuertuntur: quia Caeſar quos addidit dies neque ante nonas neque ante Idus inſerere voluit; ne nonarum aut Iduum religionem, quae ſtato erant die, nouella comperendinatione corrumperet. ſed nec poſt Idus mox voluit inſerre; ne feriarum quarumque violaretur indictio. ſed peractis cuiuſque menſis feriis locum diebus aduenis fecit. et Ianuario quidem, quos dicimus, quartum et tertium Kalendas Februarias dedit; Aprili ſextum Kalendas Maias; Iunio tertium Kalendas Iulias; Auguſto quartum et tertium Kalendas Septembreis; Septembri tertium Kalendas Octobris; Nouembri tertium Kalendas Decembres; Decembri vero quartum et tertium Kalendas Ianuarias. ita factum eſt, vt cum omnes hi menſes quibus dies addidit ante hanc

7) *Idque biſſextum cenſuit nominandum*] Lego, *biſextum c. n.* Cenſorinus cap. 20. *Inſtituit vt peracto quadriennii circuitu dies vnus, vbi menſis quondam ſolebat, poſt Terminalia interkalaretur, quod nunc biſextum vocatur.* Iſidorus lib. 6. cap. 18. *Biſextus eſt poſt annos quatuor vnus dies adiectus.* Celſus: *Qui natus eſt biſexto Kalendas* (Martias) *nihil refert virum priore*, etc. *Meurs.*

hanc ordinationem habuiſſent menſis ſequentis Kalendas a. d. ſeptimumdecimum reuertentes, poſtea ex augmento additorum dierum hi, qui duos acceperunt, a. d. nonumdecimum, qui vero vnum, a. d. octauumdecimum haberent reditum Kalendarum. Feriarum tamen cuiuſque menſis ordo ſeruatus eſt. nam ſi cui fere tertius ab Idibus dies feſtus aut feriatus fuit, et tunc a. d. ſextumdecimum dicebatur: etiam poſt augmentum dierum eadem religio ſeruata eſt, vt tertio ab Idibus die celebraretur; licet ab incremento non iam a. d. ſextumdecimum Kalendas, ſed a. d. ſeptimumdecimum, ſi vnus, a. d. octauumdecimum, ſi duo additi ſunt, diceretur. nam ideo nouos dies circa finem cuiuſque menſis inſeruit, vbi finem omnium quae in menſe erant reperit feriarum, adiectoſque a ſe dies faſtos notauit, vt maiorem daret actionibus libertatem: et non ſolum nullum nefaſtum, ſed nec comitialem quemquam de adiectis diebus inſtituit; ne ambitionem magiſtratuum augeret adiectio. ſic annum ciuilem Caeſar habitis ad lunam dimenſionibus conſtitutum edicto palam poſito publicauit. Et error hucuſque ſtare potuiſſet, ni ſacerdotes ſibi errorem nouum ex ipſa emendatione feciſſent. nam cum oporteret diem, qui ex quadrantibus confit, quarto quoque anno confecto antequam quintus inciperet, interkalare: illi quarto non peracto, ſed incipiente interkalabant. hic error ſex et triginta annis permanſit: quibus annis interkalati ſunt dies duodecim, cum debuerint interkalari nouem. ſed hunc quoque errorem ſero deprehenſum correxit Auguſtus, qui annos duodecim ſine interkalari die tranſigi iuſſit: vt illi tres dies, qui per annos triginta et ſex vitio ſacerdotalis feſtinationis excreuerant, ſequentibus annis duodecim nullo die interkalato deuorarentur. poſt hoc, vnum diem ſecundum ordinationem Caeſaris quinto quoque incipiente anno interkalari iuſſit; et omnem hunc ordinem aereae tabulae ad aeternam cuſtodiam inciſione mandauit.

CAPVT XV.

De Calendis, Idibus, ac Nonis.

Tunc Horus, dies quidem hic, inquit, interkalaris antequam quintus annus incipiat inſerendus cum Aegypti matris artium ratione conſentit. ſed nihil in illorum menſibus explicandis videtur operoſum; quos tricenum dierum omnes habent; eoque explicitis duodecim menſibus, id eſt, trecentis ſexaginta diebus exactis, tunc inter Auguſtum atque Septembrem reliquos quinque dies anno ſuo reddunt, adnectentes quarto quoque anno exacto interkalarem, qui ex quadrantibus confit. at hic non a primo in vltimum menſis diem ad incrementum continuum numerus accedit; ſed poſt kalendas dirigitur in nonas: vnde ad quaſdam idus deflecti audio. Poſt rurſus, ni fallor, imo vt nunc quoque retuliſti, in ſequentes kalendas. quae omnia quid ſibi velint ſcire equidem vellem, nam illud nec conſequi poſſe me ſpero, vt vocabula comprehendam quae ſingulis apud vos diebus adduntur; dum alios faſtos variiſque alios nominibus nuncupatis. nundinas quoque veſtras neſcire me fateor: de quibus obſeruatio tam diligens tam cauta narratur. Haec nec mihi erubeſcendum eſt ignorare peregrino: a te vero, Praetextate, diſcere nec ciuem puderet. Tunc Praetextatus, Non ſolum, inquit, tibi, Hore', cum ſis Aegypto oriundus, ſed ne nobis quidem, quibus origo Romana eſt, erubeſcendum puto quaerere, quod quaeſitu dignum omnes veteres putauerunt. nam de kalendis, nonis, et idibus, deque feriarum variis obſeruationibus innumeros auctores cura quaeſtionis exercuit: et ideo nos quae de his ab omnibus dicta ſunt in vnum breuiter colligemus. Romulus enim, cum ingenio acri quidem ſed agreſti, ſtatum proprii ordinaret imperii, initium cuiuſque menſis ex illo ſumebat die, quo nouam lunam contigiſſet videri. quia vero

non

non continuo euenit vt eodem die ſemper appareat; ſed modo tardius modo celerius ex certis cauſis videri ſolet: contigit, vt, cum tardius apparuit, praecedenti menſi plures dies, aut cum celerius, pauciores darentur. et ſingulis quibuſque menſibus perpetuam numeri legem primus caſus addixit. ſic factum eſt vt alii triginta et vnum, alii vndetriginta ſortirentur dies. omnibus tamen menſibus ex die nonarum idus nono die repraeſentari placuit: et inter idus ac ſequentes kalendas conſtitutum eſt ſedecim dies eſſe numerandos. ideo menſis vberior duos illos quibus augèbatur dies inter kalendas ſuas et nonas habebat. hinc aliis quintus a kalendis dies aliis ſeptimus nonas facit. Caeſar tamen vt ſupra diximus ſtata ſacra cuſtodiens nec in illis menſibus, quibus binos adiecit dies, ordinem voluit mutare nonarum, quia peractis totius menſis feriis [1]) dies ſuos rei diuinae cautus inſeruit. Priſcis ergo temporibus, antequam faſti a Cn. Flauio ſcriba invitis patribus in omnium notitiam proderentur, pontifici minori haec prouincia delegabatur, vt nouae lunae primum obſeruaret adſpectum, viſamque regi ſacrificulo nuntiaret, itaque ſacrificio a rege et minore pontifice celebrato, idem pontifex kalata, id eſt, vocata in Capito-

 lium

1) *Dies ſuos rei diuinae*] Placet I. Lipſii coniectura; *die ſuo.* Vide cap. 21. I. Electorum. *Pontanus.* Non poteſt placere, quicquid lauti ſit in vocabulo, cui ſententia locum negat. *Cautus* volunt eſſe quicquid in ſacris cauendum et religionis ergo vitandum aut omittendum ſit. At non hic tradit Macrobius Caeſarem noua ſacra, nouas caerimonias, nouas ferias addidiſſe: Sed *dies ſuos* (quibus auxit annum, cum eum ex lunari ſolarem faceret) nempe decem, binos tribus, reliquos ſingulos quatuor menſibus (ſiue malis dies ſuos cuique menſi ab eodem datos) inſeruiſſe tum demum, quum feriae et religioſi dies, nonae ſcilicet idvſque iam praeteriiſſent; hoc modo proſpiciens, ne qua in re diuina offenſio fieret. *Cautus rei diuinae*, vt *felices ſtudiique locique*, et ſimilia Vide eadem cap. 14. *Quia Caeſar quos addidit dies, neque ante nonas neque ante idus inſerere voluit ne nonarum aut iduum religionem, quae ſtato erant die, nouella comperendinatione corrumperet.* Vtrum autem paullo poſt, *accepturos cauſas feriarum a rege ſacrorum*, habendum ſit, an exploſis tribus verbis *accepturos cautus ſacrorum*, vt Lipſius aut *accepturos pauſas ſacrorum*, vt Pontanus conantur, haud difficile iudicium eſt. *Accepturos cauſas feriarum*, id eſt, quae feriae cur aut cui deo eſſent celebrandae. *Gronov.*

lium plebe iuxta curiam Kalabram, quae caſae Romuli proxima eſt, quot numero dies a kalendis ad nonas ſupereſſent pronuntiabat: et quintanas quidem dicto quinquies verbo καλῶ, ſeptimanas repetito ſepties praedicabat. verbum autem καλῶ Graecum eſt, id eſt, voco. et hunc diem qui ex his diebus qui kalarentur primus eſſet, placuit kalendas vocari. hinc et 2) ipſi curiae, ad quam vocabantur, Kalabrae nomen datum eſt. Ideo autem minor pontifex numerum dierum qui ad nonas ſupereſſent kalando prodebat; quod poſt nouam lunam oportebat nonarum die populares qui in agris eſſent confluere in vrbem, 3) accepturos cauſas feriarum a rege ſacrorum, 4) ſcripturoſ-

2) *Ipſi curiae, ad quam vocabantur, Kalabrae nomen datum eſt. ideo autem*] Addebatur in Anglicano et vetuſtis item editionibus, *Calabrae nomen datum eſt, et claſſi, quod omnis in eam populus vocaretur.* Cui etymo et Fabius aſtipulatur lib. I. cap. 10. *Iam ſit*, inquit, *et claſſis a calando.* Porro facit etiam vt aſſeram ea verba lib. 2. Arnobius, qui diſerte hunc quoque ordinem ſiue gradum claſſi dat. *Deſinite*, inquit, *hominem, proletarius cum ſit, claſſibus, et capite cum cenſeatur adſcribere ordinibus primis.* Nam proletarii et capite cenſi viliſſimae fortunae erant in populo. Hinc Saluſtius in hiſtoria, *Ipſe interea milites ſcribere, non more maiorum nec ex claſſibus, ſed vt libido cuinſque erat, capite cenſos pleroſque.* Ex quibus et *Calabram claſſe* quiddam ſecretius ac honoratius fuiſſe colligere ſit, et Feſtus innuere videtur; *Calabra*, inquit, *curia diccbatur vbi tantum ratio ſacrorum gerebatur.* Et Gloſſarii auctor, *Calabra*, *ἱππέων βουλή*, ex diuinatione noſtra. vulgo enim eſt corrupte, *ἵππων βουλή*. Sed diuinationem meam memini me aliquando probaſſe D. Scaligero. Scripſeram haec cum, vt fit, in Tullii ad Atticum invenio: *Equites curiae bellum, non mihi. nam ego diſſenſi.* Ita inquam inuenio ſed a Boſio formatum, qui fuiſſe fatetur in Scripto compendio literarum, *Equit. curiae.* Vnde ſi quis, *Equitum curiae* fecerit, forte rei et vero ſimilius fecerit. Locus eſt Epiſtol. I. lib. 2. *Pont.*

3) *Accepturos cauſas feriarum a rege ſacrorum ſcituroſque*] Elidit ibidem idem Lipſius trinas hic voces, legitque, vt ait, cum primis editionibus, *cautus ſacrorum.* At meus et item vetuſte cuſi diſerte, vt poſui, promunt; poſſitque videri probum, niſi vox *cauſas* turbaret. Fecerim itaque ex ea, *pauſas feriarum*, et videatur huc facere quod ſequitur ſtatim; *ſcituroſque quid eſſet eo menſe faciendum.* Nec abludit Symmachi locus: *Vbi fruendis feriis modus nullus* eſt *pauſa nulla.* Porro *pauſa feriarum* elegantiſſime vſurpabitur ad exemplum Lucretii:

> *Nec quiſquam expergitus exſtat*
> *Frigida quem ſemel eſt vitai pauſa*
> *ſecuta,* Idem.

4) *Scripturoſque quid eſſet eo menſe faciendum*] Placet magis veteris codicis lectio, *ſcituroſque quid e.* etc. Simile mendum apud Catonem de

pturoſque quid eſſet eo menſe faciendum. vnde quidam hinc nonas aeſtimant dictas, quaſi nouae initium obſeruationis; vel quod ab eo ſemper ad idus nouem dies putantur: ſicut apud Tuſcos nonae plures hubebantur, quod hi nono quoque die regem ſuum ſalutabant et de propriis negotiis conſulebant. Iduum porro nomen a Tuſcis, apud quod is dies *itis* vocatur, ſumptum eſt. *item* autem illi interpretabantur Iouis fiduciam. nam cum Iouem accipiamus lucis auctorem, [5]) vnde et Lucetium Salii in carmine canunt, et Cretenſes *Δία τὴν ἡμέραν* vocant; ipſi quoque Romani Dieſpitrem appellant vt diei patrem: iure hic dies Iouis fiducia vocatur; cuius lux non finitur cum ſolis occaſu, ſed [6]) ſplendorem diei et noctis continuat illuſtrante luna: quod ſemper in plenilunio, id eſt, medio menſe, fieri ſolet. diem igitur, qui vel nocturnis caret tenebris, Iouis fiduciam Tuſco nomine vocauerunt: vnde et omnes idus Iouis ferias obſeruandas ſanxit antiquitas. alii putant idus, quod ea die plena luna videatur, a videndo vidus appellatas, mox litteram *u*, detractam: ſicut contra, quod Graeci *ἰδεῖν* dicunt; nos, *u*, littera addita, *videre* dicimus. nonnullis placet idus dictas vocabulo Graeco,

de Re Ruſt. cap. 5. *Si fecerit, ſcribit in mente familiae quid fiet.* Vetus codex meus excuſus anno cIↄ. Iↄ. XXI. habet, *ſcibit quid i. m. f. ſ.* Optime. *Meurſ.*

Scripturoſque quod eo] Sic Henric. Stephanus. nullo alio profectu, quam vt Io. Meurſio daret locum monendi placere magis vet. cod. lectionem, *ſciturosque.* Quaeris, quis ſit vetus ille codex? Quoduis exemplar editum ante Stephanum. Et profecto, ſi ruſtici veteres Romani tam conficientes literarum fuiſſent, vt quicquid audirent calari, in ſcriptum redigerent, multo citius Faſtos, nec, Cn. Flauium exſpectandum habuiſſent. *Gronov.*

5) *Vnde et Lucetium Salii*] Gloſſae, *Lucerius.* Ζεύς. Sed illud putem rectius. M. Capella, vt Iouem *Lucetium*, ſic quoque Iunonem Lucetiam dicendam cenſuit. Ait. lib. 2. cap. 5. *Te Lucinam quod lucem naſcentibus tribuas ac Lucetiam conuenit nuncupari.* Pont.

6) *Splendorem diei et noctis continuat, illuſtrante luna*] *Diei* quidem ſplendorem admiſerim, at quomodo recte *noctis*, qui ſplendor merae tenebrae? Scriptus habet, *noctem.* Elicio ex veſtigiis prioris lectionis, *ſplendorem diei et noctu continuat.* vel ex hac, *ſplendore diei et noctem.* Idem.

co, οἷον ἀπὸ τῦ εἴδυς, quod eo die plenam ſpeciem luna demonſtret. ſunt qui aeſtiment idus ab oue iduli dictas, quam hoc nomine vocant Tuſci, et omnibus idibus Ioui immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis vero proprior aeſtimatur, vt idus vocemus diem qui diuidit menſem. *iduare* enim Etruſca lingua *diuidere* eſt. inde *vidua* quaſi *valde idua*, id eſt, *valde diuiſa*: aut *vidua* id eſt, *a viro diuiſa*. Vt autem idus omnes Ioui, ita omnes Kalendas Iunoni tributas et Varronis et pontificalis affirmat auctoritas: quod etiam Laurentes patriis religionibus ſeruant; qui et cognomen deae ex cerimoniis addiderunt Kalendarem Iunonem vocantes. Sed et omnibus kalendis a menſe Martio ad decembrem huic deae Kalendarum die ſupplicant. Romae quoque kalendis omnibus, praeter quod pontifex minor in curia Kalabra rem diuinam Iunoni facit, etiam regina ſacrorum, porcam vel agnam in regia Iunoni immolat: a qua etiam Ianum Iunonium vocatum eſſe diximus, quod illi deo omnis ingreſſus, huic deae cuncti kalendarum dies videntur adſcripti. cum enim initia menſium maiores noſtri ab exortu lunae ſeruauerint: iure Iunoni addixerunt kalendas, lunam ac Iunonem eamdem putantes: vel quia luna per aërem meat (vnde et Graeci lunam ἄρτεμιν nuncuparunt, id eſt, ἀεροτόμην, quod aëra ſecat) Iuno autem aëris arbitra eſt; merito initia menſium, id eſt, kalendas huic deae conſecrauerunt. Nec hoc praetermiſerim quod nuptiis copulandis kalendas, nonas, et idus religioſas, id eſt, deuitandas cenſuerunt. hi enim dies praeter nonas feriati ſunt. feriis autem vim cuiquam fieri piaculare eſt. ideo tunc vitantur nuptiae, in quibus vis fieri virginibus videtur. Sed Verrium Flaccum iuris pontificii peritiſſimum dicere ſolitum refert Varro, quia feriis tergere veteres foſſas liceret; nouas facere ius non eſſet: ideo magis viduis quam virginibus idoneas eſſe ferias ad nubendum. Subiiciet aliquis: Cur ergo nonis, ſi feriatus dies non eſt, prohibetur celebritas nuptiarum?

Huius

Huius quoque rei in aperto cauſa eſt. nam quia primus nuptiarum dies verecundiae datur, poſtridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet adipiſci et rem facere diuinam; omnes autem poſtriduani dies ſeu poſt kalendas, ſiue poſt nonas idusue, ex aequo atri ſunt; [7]) ideo et nonas inhabiles nuptiis eſſe dixerunt, ne nupta aut poſtero die libertatem auſpicaretur vxoriam; aut atro immolaret, quo nefas eſt ſacra celebrari.

7) *Ideo et Nonas inhabiles nuptiis*] De Maio quoque menſe notum adagium: *Menſe malas Maio nubere vulgus ait.* Idem.

CAPVT XVI.

Quae diſcrimina diuerſitatesque fuerint dierum apud Romanos.

Sed quia nos ad commemorationem dierum ordo deduxit: de hoc quoque, quod Hori noſtri conſultatio continet, pauca dicenda ſunt. Numa vt in menſes annum, ita in dies menſem quemque diſtribuit; dieſque omnes aut feſtos aut profeſtos aut interciſos vocauit. feſti dies dis dicati ſunt. profeſti hominibus ob adminiſtrandam rem priuatam publicamque conceſſi. interciſi deorum hominumque communes ſunt. feſtis inſunt ſacrificia, epulae, ludi, feriae. profeſtis, faſti, comitiales, comperendini, ſtati, proeliales. interciſi in ſe non in alia diuiduntur. illorum enim dierum quibuſdam horis fas eſt, quibuſdam fas non eſt ius dicere. nam, cum hoſtia caeditur, fari nefas eſt: inter caeſa et porrecta fari licet: rurſus, cum adoletur, non licet. ergo de diuiſione feſtorum et profeſtorum dierum latius diſſerendum eſt. Sacra celebritas eſt vel cum ſacrificia dis offeruntur, vel cum dies diuinis epulationibus celebratur, vel cum ludi in honorem aguntur deorum, vel cum feriae obſeruantur. feriarum autem publicarum genera ſunt quatuor. aut enim ſtatiuae ſunt, aut conceptiuae, aut

aut nundinae. et ſunt ſtatiuae vniuerſi populi communes certis et conſtitutis diebus ac menſibus, et in faſtis ſtatis obſeruationibus annotatae: in quibus praecipue ſeruantur Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. conceptiuae ſunt, quae quotannis a magiſtratibus vel a ſacerdotibus concipiuntur in dies certos vel etiam incertos: vt ſunt Latinae, Sementiuae, Paganalia, Compitalia. imperatiuae ſunt, quas conſules vel praetores pro arbitrio poteſtatis indicunt. nundinae ſunt paganorum itemque ruſticorum, quibus conueniunt negotiis propriis vel mercibus prouiſuri. ſunt praeterea feriae propriae familiarum; vt familiae Claudiae vel Aemiliae ſeu Iuliae ſiue Corneliae: et ſi quas ferias proprias quaeque familia ex vſu domeſticae celebritatis obſeruat. ſunt ſingulorum; vt natalium fulgurumque ſuſceptiones, item funerum atque expiationum: apud veteres quoque qui nominaſſet Salutem, Semoniam, Seiam, Segetiam, Tutilinam, ferias obſeruabat. item Flaminica, quotiens tonitrua audiſſet, feriata erat, donec placaſſet deos. affirmabant autem ſacerdotes pollui ferias, ſi indictis conceptiſque opus aliquod fieret. praeterea regem ſacrorum flamineſque non licebat videre feriis opus fieri; ideo [1]) per praeconem denuntiabatur ne quid tale ageretur: et praecepti negligens multabatur. praeter multam vero affirmabatur eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; prudentem expiare non poſſe [2]) Scaeuola pontifex affirmabat. ſed Vmbro negat eum pollui [3]) qui opus vel ad deos

1) *Per praeconem denuntiabatur ne quid tale ageretur*] Lego, *per praeciam d.* Nam quibus id muneris dabatur *Praeciae* dicebantur. Feſtus: *Praecias dicebant, qui a Flaminibus praemittebantur, vt denuntiarent opificibus, manus abſtinerent ab opere, ne ſi vidiſſet ſacerdos facientem opus, ſacra pollueremtur.* Scioli iſti librarii non intelligentes in *praeconem* mutarunt, bella et felici, vt videbatur, emendatione. *Meurſ.*

2) *Scaeuola pontifex affirmabat*] Libri priſci *aſſeuerabat.* nam vix verſu ſupra dictum iam, *affirmabant.* Pontan.

3) *Qui opus vel ad Deos pertinens, Sacrorumue cauſa feciſſet*] Scriptus reticebat, *cauſa.* Nec eſt cur exprimamus. *Idem.*

os pertinens ſacrorumue cauſa feciſſet, vel aliquid ad vrgentem vitae vtilitatem reſpiciens actitaſſet. Scaeuola denique conſultus quid feriis agi liceret, reſpondit, quod praetermiſſum noceret. ſi bos in ſpecum decidiſſet eumque paterfamilias adhibitis operis liberaſſet; non eſt viſus ferias polluiſſe: nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminenti vindicauit ruina. vnde et Maro omnium diſciplinarum peritus ſciens lauari ouem aut lanae purgandae aut ſcabiei curandae gratia, 4) pronuntiavit tunc ouem per ferias licere merſari, ſi hoc remedii cauſa fieret:

Balantumque gregem fluuio merſare ſalubri.

adiiciendo enim *ſalubri*, oſtendit auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandae lanae cauſa fieri conceſſum. Haec de feſtis et qui inde naſcuntur, qui etiam nefaſti vocantur. Nunc de profeſtis, et qui ex his procedunt, loquemur, id eſt, faſtis, comitialibus, comperendinis, ſtatis, proelialibus. Faſti ſunt; quibus licet fari praetori tria verba ſollemnia: do, dico, addico. his contrarii ſunt nefaſti. Comitiales ſunt, quibus cum populo agi licet. et faſtis quidem lege agi poteſt, cum populo non poteſt; comitialibus vtrumque poteſt. Comperendini; quibus vadimonium licet dicere; Stati; qui iudicii cauſa cum peregrino inſtituuntur. vt Plautus in Curculione: *Si ſtatus condictus cum hoſte interceſſit dies. hoſtem*

4) ***Pronunciauit tunc ouem per ferias licere merſari, ſi hoc remedii cauſa fieret***] His ſubiungit, explicatque Virgilii hunc verſum:

Balantumque gregem fluuio merſare ſalubri.

Et ante dixerat eadem hac pagina: *Si bos in ſpecum decidiſſet, eumque paterfamilias adhibitis operis liberaſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe:* Cui et reſpondet illud Chriſti Seruatoris noſtri Matth. cap. 12: *Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam: et ſi ceciderit haec ſabbathis in foueam, nonne tenebit et leuabit eam?* Et Lucae cap. 14. *Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die Sabbathi?* Vbi quas vocat Macrobius *ferias*, Euangeliſtae *ſabbatha* et *ſabbathum* dicunt; quam hi *foueam* et *puteum*, ille *ſpecum* appellat. *Ouis* et *bouis* vox vtrobique poſita. [Vide et caput 3. lib. 3. Saturnal. de eadem re.] *Pont.*

hoſtem nunc more vetere ſignificat peregrinum. Proeliales ab iuſtis non ſegregauerim, ſiquidem iuſti ſunt continui triginta dies, [5]) quibus exercitui imperato vexillum ruſſi coloris in arce poſitum eſt. proeliales autem omnes quibus fas eſt res repetere, vel hoſtem laceſſere. nam cum Latiar, hoc eſt, Latinarum ſollemne concipitur, item diebus Saturnaliorum, ſed et cum mundus patet, nefas eſt proelium ſumere: quia nec Latinarum tempore, quo publice quondam induciae inter populum Romanum Latinoſque firmatae ſunt, inchoari bellum decebat, nec Saturni feſto qui ſine vllo tumultu bellico creditur imperaſſe, nec patente mundo quod ſacrum Diti patri et Proſerpinae dicatum eſt: meliuſque occluſa Plutonis fauce eundum ad proelium putauerunt, vnde et Varro ita ſcribit. [6]) *Mundus cum patet; deorum triſtium atque inferum quaſi ianua patet. propterea non modo proelium committi, verumetiam delectum rei militaris cauſa habere, ac militem proficiſci, nauim ſoluere, vxorem liberum quaerendorum cauſa ducere religioſum eſt.* Vitabant veteres ad viros vocandos etiam dies qui eſſent notati rebus aduerſis; vitabant etiam feriis. ſicut Varro in augurum libris ſcribit in haec verba; *Viros vocare feriis non oportet: ſi vocauit piaculum eſto.* Sciendum eſt tamen eligendi ad pugnandum diem Romanis tunc fuiſſe licentiam, ſi ipſi inferrent bellum: at cum exciperent, nullum obſtitiſſe diem quo minus vel ſalutem ſuam vel publicam defenderent dignitatem. quis enim obſeruationi locus cum eligendi facultas non ſuperſit? dies autem poſtridianos ad omnia maiores

5) *Quibus exercitui imperato vexillum*] Lego, *exercitu imperato.* Meurſ.

6) *Mundus cum patet, Deorum triſtium atque inferum quaſi ianua patet.*] De mundi huius patore apud Feſtum quoque eſt; vbi et quando patuerit, additur. At interim eo nomine quid intellexere veteres? An de Eleuſiniae Cereris Mundo dictum, de quo Apuleius apologia? *Quoniam*, inquit, *vt res eſt, maius periculum decernis, ſpeculum philoſopho, quam Cereris mundum prophano videre.* Fuerit enim arcanus ſeu myſticus ille ornatus de quo luculenter lib. 5. Arnobius. *Pontan.*

iores noſtri cauendos putarunt; quos etiam atros, velut infauſta appellatione, damnarunt. eoſdem tamen nonnulli communes velut ad emendationem nominis vocitauerunt. horum cauſam Gellius annalium libro quintodecimo, et Caſſius Hemina hiſtoriarum libro ſecundo referunt. Anno ab vrbe condita trecenteſimo ſexageſimo tertio, tribunis militum Virgilio Mallio Aemilio Poſtumio collegiſque eorum in ſenatu tractatum, quid eſſet propter quod totiens intra paucos annos male eſſet afflicta reſpublica; et ex praecepto patrum L. Aquinium haruſpicem in ſenatum venire iuſſum religionum requirendarum gratia dixiſſe, Q. Sulpicium tribunum militum, ad Aliam aduerſum Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia feciſſe poſtridie idus Quintiles; item apud Cremeram multiſque aliis temporibus et locis poſt ſacrificium die poſtero celebratum male ceſſiſſe conflictum: tunc patres iuſſiſſe vt ad collegium pontificum de his religionibus referretur; pontificeſque ſtatuiſſe poſtridie omnes kalendas, nonas, idus atros dies habendos; vt hi dies, neque proeliales, neque puri, neque comitiales eſſent. ſed et Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro XII negat oportere atro die parentare: quia tunc quoque Ianum Iouemque praefari neceſſe eſt, quos nominari atro die non oportet. ante diem quoque quartum kalendas vel nonas, vel idus 7) tamquam inominalem diem plerique vitant. eius obſeruationis an religio vlla ſit tradita quaeri ſolet, ſed nos nihil ſuper ea re ſcriptum inuenimus: niſi quod Q. Claudius annalium quinto cladem illam vaſtiſſimam pugnae Cannenſis factam refert ante diem quartum nonas Sextiles. ad rem ſane militarem nihil attinere notat Varro, vtrum faſtus vel nefaſtus

7) *Tamquam inominalem*] Videndus Agellius lib. 5. cap. 17. *Idem.*

Tanquam inominalem diem plerique vitant] Lego, *innominalem*. Innominalis eſt nefaſtus. *Meurſ.*

ſtus dies ſit; ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas. Quod autem nundinas ferias dixi, poteſt argui: quia Titius de feriis ſcribens nundinarum dies non inter ferias retulit, ſed tantum ſollemnes vocauit: et quod Iulius Modeſtus affirmat, Meſſala augure conſulente pontifices an nundinarum Romanarum nonarumque dies feriis tenerentur, reſpondiſſe eos nundinas ſibi ferias non videri: et quod Trebatius in libro primo religionum ait nundinis magiſtratum poſſe manumittere iudiciaque addicere. ſed contra Iulius Caeſar ſextodecimo auſpiciorum libro negat nundinis concionem aduocari poſſe, id eſt, cum populo agi: ideoque nundinis Romanorum haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labeo primo faſtorum libro nundinis ferias eſſe pronuntiat. Cauſam vero huius varietatis apud Granium Licinianum libro ſecundo diligens lector inueniet. ait enim nundinas Iouis ferias eſſe, ſiquidem flaminica omnibus nundinis in regia Ioui arietem ſoleat immolare, ſed lege Hortenſia effectum vt faſtae eſſent: vti ruſtici qui nundinandi cauſa in vrbem veniebant lites componerent. nefaſto enim die praetori fari non licebat. ergo, qui ferias dicunt, a mendacio vindicantur patrocinio vetuſtatis: qui contra ſentiunt, aeſtimatu aetatis quae legem ſecuta eſt vera depromunt. Harum originem quidam Romulo aſſignant: quem communicato regno cum T. Tatio ſacrificiis et ſodalitatibus inſtitutis nundinas quoque adieciſſe commemorant; ſicut Tuditanus affirmat. ſed Caſſius Seruium Tullium feciſſe nundinas dicit; vt in vrbem ex agris conuenirent vrbanas ruſticaſque res ordinaturi. [8]) Geminus ait diem nun-

8) *Geminus ait*] Sola Lugdunenſis editio: *Gemmius*. Apud D. Hieronymum praenomen eius et elogium (modo is ſit) tale eſt: *Vnde pulchre Varius Geminius ſublimis orator, Qui non litigat caelebs eſt.* Extat aduerſus Iouinianum libro primo. *Pont.*

Geminus ait diem nundinarum exactis iam regibus coepiſſe celebrari] V. c. *Geminius*. Sed *Geminus* rectum eſt. Meminerunt eius Cicero, Plutarchus, Suetonius, alii. De praenomine eius incertum: alii *Tanuſium*, alii *Tamiſium*, alii *Ganuſium*, alii *Canutium*. Meurſ.

nundinarum exactis iam regibus coepiſſe celebrari; quia plerique de plebe repetita Seruii Tullii memoria parentarent ei in nundinis. cui rei etiam Varro conſentit. Rutilius ſcribit Romanos inſtituiſſe nundinas, vt octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent, nono autem die, intermiſſo rure, ad mercatum legeſque accipiendas Romam venirent: et vt ſcita atque conſulta frequentiore populo referrentur, quae trinundino die propoſita a ſingulis atque vniuerſis facile noſcebantur. vnde etiam mos tractus vt leges trinundino die promulgarentur. ea re etiam candidatis vſus fuit in comitium nundinis venire et in colle conſiſtere; vnde coram poſſent ab vniuerſis videri. ſed haec omnia negligentius haberi coepta, et poſt abolita, 9) poſtquam in ternundino etiam ob multitudinem plebis frequentes adeſſe coeperunt. Eſt etiam Nundina Romanorum dea, a nono die naſcentium nuncupata qui luſtricus dicitur. 10) eſt autem dies luſtricus, quo infantes luſtrantur et nomen accipiunt. ſed is maribus nonus, octauus eſt feminis. Plene vt arbitror, anni ac menſium conſtitutione digeſta, habet Horus noſter quod de dierum vocabulis et obſeruatione conſulit. Et ſcire equidem velim numquid ſit quod argutus Niligena et gentis accola numerorum potentis ex hoc ordine Romanae diſpenſationis irrideat: an Tuſcum quoque Tiberim aliquid ex diſciplinis ſuis hauſiſſe conſentiat. ſubiecit Euſtathius: Non ſolum Horus noſter grauis vir et ornatus, ſed nec quiſquam alius, vt aeſtimo, tam futilis poſſet eſſe iudicii, qui Romani anni ſic ac vnguem, vt aiunt, emendatum ordinem non probaret; cui maiorem gratiam et

 tenax

9) *Poſtquam in ternundino*] Sic Stephanus. Alii *poſtquam trinundino*, quomodo et Ms. Alii *in trinundino*. Sed omnino recipiendum, quod quorundam margines habent, *poſtquam internundino*, vel *in internundino*. Gronov.

10) *Eſt autem dies luſtricus, quo infantes luſtrantur et nomen accipiunt*] *Luſtricus dies*, *Nominalia* Tertulliano cap. 6. libro de Idololatria. Gloſſarium: *nominalia* ὀνομαστήρια. Pont.

tenax memoria et luculenta oratio referentis adiecit. nec mirum ſi haec digeries morſum reprehenſionis euaſit; cui arceſſita eſt ab Aegypto poſtremae correctionis auctoritas. Nam Iulius Caeſar vt ſiderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis diſciplinis hauſit; ita hoc quoque ex eadem inſtitutione mutuatus eſt, vt ad ſolis curſum finiendi anni tempus extenderet. Latii vero veteres incolae, quia nihil iam tum diſcere ab Aegypto licebat, ad quam nullus illis commeatus patebat, morem Graeciae in numerandis menſium diebus ſequuti ſunt; vt retrouerſum cedente numero ab augmento in diminutionem computatio reſoluta deſineret. ita enim nos decimum diem deinde nonum et poſtea octauum dicimus, vt Athenienſes *δεκάτην καὶ ἐννάτην φθίνοντος* ſoliti ſunt dicere. Homerus quoque cum ait;

Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς, τοῦ δ' ἱσαμένοιο.

Quid aliud niſi illum *φθίνοντα* dicit, cuius paulatim deficientis ſupputatio in nomen deſinit ſecuturi; et *ἱςάμενον* illum qui praecedit numerum ſucceſſurus priori in defectum meanti: quod et [11]) Homerus veſter Mantuanus intelligens illud ſtare dici, ad quod acceditur; ait:

Stat ſua cuique dies;

extremum diem ſtare dicens [12]) quaſi ad quem per omnes ſtatur. item poëta doctrina ac verecundia iuxta nobilis, ſciens Romanos veteres ad lunae curſum et ſequentes ad ſolis anni tempora digeſſiſſe, vtriuſque ſaeculi opinioni reuerentiam ſeruans, inquit:

Vos [14]) quoque, labentem coelo quae ducitis annum
Liber et alma Ceres:

tam

11) *Homerus veſter Mantuanus*] aliis fere omnibus, *noſter*, eſt. Male. nam Euſtathii verba ſunt. *Idem.*

12) *Quaſi ad quem per omnes ſtatur.*] Iidem, *eatur.* Idem.

13) *Vos quoque labentem*, etc.] Augeo ex v. c.
- - *Vos o clariſſima mundi*
Lumina, *inquit*, *labentem*, etc.
Meurſ.

tam lunam quam ſolem duces anni hac inuocatione deſignans.

CAPVT XVII.

Omnes deos referri ad Solem. Et quod ex variis Apollinis oſtendatur nominibus, ipſum eumdem eſſe deum, quem Solem dicimus.

Hic Auienus: Hoc equidem mecum multum ac frequenter agitaui, quid ſit, quod ſolem modo Apollinem, modo Liberum, modo ſub aliarum appellationum varietate veneremur. [1]) Et quia ſacrorum omnium prae-

1) *Et quia ſacrorum omnium praeſulem eſſe te, Vetti Praetextate, diuina voluerunt*] Huc ſpectat inſignis Inſcriptio, monente charta libro Scriuerii hoc loco interiecta. Quae ita habet:

AGORII

Vettio. Agorio. Praetextato. V. C. Pontifici. Veſtae. Pontifici. Soli. Quindecimuiro. Auguri. Tauroboliato. Curiali. Neocoro. Hierofantae. Patri. Sacrorum. Quaeſtori. Candidato. Praetori. Vrbano. Correctori. Tuſciae. et. Vmbriae. Conſulari. Luſitaniae. Proconſ. Achaiae. Praefecto. Vrbi. Praef. Praet. II. Italiae. Et. Illyrici. Conſuli. Deſignato.

Dedicata. Kal. Feb.
Dn. Fl. Valentiniano. Aug. III.
Et. Eutropio. Conſſ.

Romae, in hortis Matthaeorum.

De Flauiano, qui vnus ex collocutoribus, et ex proceribus Romanae nobilitatis, vt apparet ex argumento operis Saturnaliorum lib. I. cap. I. egregium monumentum, hactenusque ineditum, in monte Coelio Romae effoſſum anno 1617. cum altero illo de Q. Aurelio Symmacho, ſubiiciam hic opportune, annotatum in codicis ſui praelimine a Scriuerio noſtro:

Virio. Nicomacho. Flauiano. V. C. Quaeſt. Praet. Pontific. Maiori. Conſulari. Siciliae. Vicario. Africae. Quaeſtori. Intra. Palatium. Praef. Praet. Iterum. Coſ. Ord. Hiſtorico. Diſertiſſimo. Q. Fabius. Memmius. Symmachus. V. C.

Proſocero. Optimo.

Vixiſſe autem hunc Flauianum, eodem Scriuerio monente, ſub Honorio et Theodoſio, liquet ex Inſcriptione, quae eſt apud Gruterum pag. CLXX, n. 5. De Vettio item Praetextato habetur Epigraphe pag. CCCIX, 2, 3, 4. item pag. CCCX, I. et pag. CCCCLXXXVI, 3. Ex quibus omnibus abunde conſtare poteſt, quibus cum dipnoſophiſtis virisque eo aeuo clariſſimis haec Saturnaliorum Macrobii noſtri ſermocinatio ſit habita celebrataque.

Caeterum de Caecina Albino ex eiuſdem annotatione, duas has Inſcriptiones luculentas accipe.

praeſulem eſſe te, Vetti Praetextate, diuina voluerunt: perge, quaeſo, rationem mihi tantae ſub vno nomine in omnibus diuerſitatis aperire. Tum Vettius, Caue aeſtimes, mi Auiene, poëtarum gregem cum de dis fabulantur non ab adytis plerumque philoſophiae ſemina mutuari. nam quod omnes paene deos duntaxat qui ſub coelo ſunt ad ſolem referunt; non vna ſuperſtitio ſed ratio diuina commendat. ſi enim ſol, vt veteribus placuit, dux et moderator eſt luminum reliquorum, et ſolus ſtellis errantibus praeſtat; ipſarum vero ſtellarum curſus ordinem rerum humanarum, vt quibuſdam videtur, pro poteſtate diſponunt, vel, vt Plotino conſtat placuiſſe, ſignificant; neceſſe eſt vt ſolem qui moderatur noſtra moderantes omnium quae circa nos geruntur fateamur auctorem. et ſicut Maro, cum de vna Iunone diceret, *Quo numine laeſo*, oſtendit vnius dei effectus varios pro variis cenſendos eſſe numinibus: ita diuerſae virtutes ſolis nomina dis dederunt: vnde ἓν τὸ πᾶν ſapientum principes prodiderunt. virtutem igitur ſolis, quae diuinationi curationique praeeſt, Apollinem vocauerunt: quae ſermonis auctor eſt, Mercurii nomen accepit. nam quia ſermo interpre-

1. *Ex baſi marmorea grandi et perpulchra litera literata;*

SaLuis. DD. NN. HonorIo. et TheodosIo PP. FF. ſemper. Augg. Caecina. Decius Acinatius. Albinus. V. C. Praef. Vrbis Facto. a. ſe. adIeciT. ornauiT. dedicata. pridIae. nonas. nouembreIs. ruſt..... il.... linio. coS.

Habet Gruterus a Gutenſteinio, qui ad marmor Romae deſcripſit, pag. CCLXXXVI, 7.

2. *Similiter in baſi marmorea grandi legitur Romae.*

D Φ D Φ Fl. Arcadio. pIo. feLici vicTori. ac. TriumFaTori. ſemper AugusTo. Caecina. Decius. ALbinus. V. C. praeFecTus. vrbi. Vice. ſacra. indicans. deuoTus. numini. maiesTaTique. eius.

Vidit Smetius et Boiſſardus. ex quibus Gruterus pag. CCLXXXVII, 2.

Atque hic nota *Decium Albini filium* Macrobio laudatum lib. Saturn. I. c. 11. Et vide, an cum Auieno Macrobiano et Poëta, idem ſit, L. AVR. AVIANVS SYMMACHVS V. C. de quo praeclare vet. Inſcriptio Romae ſub Capitolio in baſi ſtatuae, dedicatae III. Kal. Maias Gratiano IV. et Merobaude coss. quam eorundem fide producit Gruterus pag. CCCLXX. 3. *Pontan.*

terpretatur cogitationes latentes, Ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν propria appellatione vocitatus eſt. virtus ſolis eſt, quae fructibus, effectus eiuſdem eſt qui frugibus praeeſt: et hinc natae ſunt appellationes deorum, ſicut ceterorum, qui ad ſolem certa et arcana ratione referuntur. et, ne tanto ſecreto nuda praeſtetur aſſertio, auctoritates veterum de ſingulis conſulamus. Apollinis nomen multiplici interpretatione ad ſolem refertur. cuius rei ordinem pergam pandere. Plato ſolem Ἀπόλλωνα cognominatum ſcribit, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id eſt; a iactu radiorum: Chryſippus Apollinem ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα (prima enim nominis littera retinet ſignificationem negandi, ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί. nam et Latinitas eum, quia tantam claritudinem ſolis obtinuit, ſolem vocauit) Speuſippus, quod ex multis ignibus conſtet vis eius, ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς αὐτοῦ συνεστῶτος: Cleanthes ὡς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιουμένου, quod ab aliis atque aliis locorum declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν, id eſt, quia intra circuitum mundi, quem Graeci πόλον appellant, impetu latus ad ortus refertur. alii cognominatum Apollinem putant ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. exanimat enim et perimit animantes, cum peſtem intemperie caloris immittit vt Euripides in Phaëthonte:

Ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλι', ὥς μ' ἀπώλεσας;
Ὅθεν σ' Ἀπόλλων' ἐμφανῶς κλήσει βροτός.

Item Archilochus;

Ἄναξ Ἄπολλον, καὶ σὺ, τοὺς μὲν αἰτίους
Πήμαινε, καὶ σφᾶς ὄλλυ' ὥσπερ ὀλλύεις.

Denique inuſtos morbo Ἀπολλωνοβλήτους καὶ Ἡλιοβλήτους appellant, et quia ſimiles ſunt ſolis effectus lunae in iuuando nocendoque; ideo feminas certis afflictas mor-

bis Σεληνοβλήτους καὶ Ἀρτεμιδοβλήτους vocant. hinc eſt quod arcu et ſagittis Apollinis ſimulacra decorantur: vt per ſagittas intelligatur vis emiſſa radiorum. vnde Homerus,

> Αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς,
> Βάλλ'.

Idem auctor eſt et publicae ſoſpitatis, quam creditur ſol animantibus praeſtare temperie. ſed quia perpetuam praeſtat ſalubritatem et peſtilens ab ipſo caſus rarior eſt: ideo Apollinis ſimulacra manu dextra Gratias geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra: quod ad noxam ſit pigrior; et ſalutem manus promptior largiatur. hinc eſt quod eidem attribuitur medendi poteſtas: quia temperatus ſolis calor morborum omnium fuga eſt. [2]) nam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους Ἀπόλλωνα, tamquam Ἀπέλλωνα cognominatum putant. Quae ſententia Latinae quoque nominis enuntiationi congruens fecit ne huius dei nomen verteremus: vt Apollinem apellentem mala intelligas, quem Athenienſes ἀλεξίκακον appellant. et Lindii colunt Apollinem λοίμιον, hoc cognomine finita peſtilentia nuncupatum. eadem opinio ſoſpitalis et medici dei in noſtris quoque ſacris fouetur. namque virgines Veſtales ita indigitant:

Apollo. Medice. Apollo. Paean. Cum ergo ſint huiuſce ſideris, id eſt, ſolis duo maximi effectus; alter quo calore temperato iuuat mortalium vitam, alter quo iactu radiorum nonnumquam peſtiferum virus immittit: duo eademque cognomina circa ſingulos effectus propriis enuntiationibus ſignant, appellantes deum ἰήιον atque παιᾶνα, quae cognomina vtrique effectui apta ſunt; vt ſit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, a ſanando, et παιὰν, ἀπὸ

2) *Nam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους Ἀπόλλωνα, tamquam Ἀπέλλωνα cognominatum putant*;] Lego ex V. *nam tam ὡ ἀ. ν. A. quam ἀπολύοντα c. p.* Meurſ.

ἀπὸ τῦ παίειν τὰς ἀνίας: et rurſus ἰήϊος ἀπὸ τοῦ ἱέναι, ab immittendo, βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιείς, et παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν, a feriendo. obtinuit tamen vt cum ſanitatem dari ſibi precantur ἰὴ παιὰν per η litteram enuntient, id eſt medere paean. cum autem ἴε παιὰν per ε litteram dicunt cum adſpiratione prioris litterae; ſignificant hoc dici in aliquem aduerſa precatione, βάλλε παιὰν, id eſt, immitte feriendo. qua voce ferunt Latonam vſam cum Apollinem hortaretur impetum Pythonis inceſſere ſagittis. cuius rei naturalem rationem ſuo loco reddam. [3]) Hanc vocem, id eſt, ἴε παιὰν, confirmaſſe fertur oraculum Delphicum Athenienſibus petentibus opem dei aduerſus Amazonas Theſeo regnante. namque inituros bellum iuſſit his ipſis verbis ſemetipſum auxiliatorem invocare hortarique. [4]) Apollodorus in libro quartodecimo περὶ θεῶν, ἰήϊον ſolem ſcribit ita appellari Apollinem ἀπὸ τῦ κατὰ τὸν κόσμον ἵεσθαι καί ἱέναι; quod ſol per orbem impetu fertur. Sed Timotheus ita: σὺ τ᾽ ὦ τὸν ἀεὶ πόλον ὀυράνιον λαμπραῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλων πέμψον ἑκαβόλον ἐχθροῖς βέλος σᾶς ἀπὸ νευρᾶς παιάν. Eumdem deum praeſtantem ſalubribus cauſis ὄυλιον appellant, id eſt, ſanitatis auctorem, vt ait Homerus:

Οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε.

[5]) Meandrius ſcribit Mileſios ἀπόλλωνι ὀυλίῳ pro ſalu-

3) *Hanc vocem, id eſt, ἴε παιὰν*] Quatuor has poſtremas voces vt gloſſema ſubolentes inducere mauellim. *Id.* Quid differt haec enuntiatio ab illa praecedenti, *cum ergo ſint huiuſce ſideris, id eſt, ſolis* etc. Et tamen ex illa aliquid inducere mauelit vir doctus, hac non offenditur. Sed haec vana faſtidia memini iam ſupra occucurriſſe. *Gronov.*

4) *Appollodorus in libro* 14. *περὶ θεῶν*] Obſerua, Lector, librum 14. Apollodori citari, cum hodie tres duntaxat circumferantur. Stephanus quoque in in ἀγραὶς 16. laudat. Harpocration in ἀποπομπὰς 6. Meurſ.

5) *Meandrius ſcribit Mileſios ἀπόλλωνι ὀυλίῳ pro ſalute ſua immolare*] Emendo: *Leandrius ſ.* Meminerunt eius multi. Arnobius lib. 6. *In Didymaeo Mileſio Cleochum dicit habuiſſe ſuprema Leandrius.* Clemens Protrept. Λεάνδριος δὲ Κλέαρχον

te ſua immolare. Pherecydes refert Theſea, cum in Cretam ad Minotaurum duceretur, vouiſſe pro ſalute atque reditu ſuo Ἀπόλλωνι οὐλίῳ καὶ Ἀρτέμιδι οὐλίᾳ. Nec mirum ſi gemini effectus variis nominibus celebrantur: cum alios quoque deos ex contrario in eadem re dupliciter cenſeri et poteſtate accipiamus et nomine; vt Neptunum, quem alias ἐνοσίχθονα, id eſt, terram mouentem, alias ἀσφαλίωνα, id eſt, ſtabilientem vocant. item Mercurius hominum mentes vel oculos et excitat et ſopit: vt ait poëta;

Εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει.

vnde et Apollinem, id eſt, Solem, modo ſoſpitatem modo peſtem ſignificantibus cognominibus adoramus: cum tamen peſtis quae ab eo noxiis immittitur aperte hunc deum [6]) bonis propugnare ſignificet. hinc eſt quod apud Pachynum Siciliae promontorium Apollo Libyſtinus eximia religione celebratur. nam cum Libyci inuaſuri Siciliam claſſem appuliſſent ad id promontorium: Apollo, qui ibi colitur inuocatus ab incolis immiſſa hoſtibus peſte, et paene cunctis ſubita morte interceptis, Libyſtinus cognominatus eſt. Noſtris quoque continetur annalibus ſimilis eiuſdem dei praeſentiae maieſtas. nam cum ludi Romae Apollini celebrantur, ex vaticinio Marcii vatis carmineque Sibyllino, repentino hoſtis aduentu plebs ad arma excitata occurrit hoſti; eoque tempore nubes ſagittarum in aduerſos viſa ferri et hoſtem fugauit et victores Romanos ad ſpectacula dei ſoſpitalis reduxit: hinc intelligitur proelii cauſa, non peſtilentiae, ſicut quidam aeſtimant, ludos inſtitutos. Haec eſt autem huius aeſtimationis

αρχὸν ἐν Μιλήτῳ τεθάφθαι ἐν τῷ διδυμαίῳ φησίν. Diogenes Laërtius lib. I. Θάλητι ταῦτα δὴ ὁ Καλλίμαχος ἐν τοῖς ἰάμβοις ἄλλως ἱστορεῖ, παρὰ Λεανδρίου λαβὼν τοῦ Μιλησίου. Reſtitues etiam huius nomen Etymologicographo in οὖλος, et Theodoreto θεραπευτ. lib. 8. *Idem.*

6) *Bonis propugnare*] Id eſt, *pro bonis pugnare*. Pont. Infra cap. 20. *Ipſe creditur gigantes intereniſſe, cum coelo propugnaret.* Gronov.

tionis ratio; quod tunc ſol ſuper ipſum noſtrae habitationis verticem fulget. nam cancer in aeſtiuo tropico eſt, in quo meante ſole, radii temperatam noſtram non eminus ſed ſuperne demiſſi rectis fulgoribus luſtrant. vnde aeſtimatum eſt a nonnullis, ad propitiandum tunc maxime deum caloris Apollinaribus litari. Sed inuenio in litteris hos ludos victoriae non valetudinis cauſa, vt quidam annalium ſcriptores memorant, inſtitutos. bello enim Punico hi ludi ex libris Sibyllinis primum ſunt inſtituti ſuadente Cornelio Rufo decemuiro, qui propterea Sibylla cognominatus eſt; et poſtea corrupto nomine primus Sylla coepit vocitari. Fertur autem in carminibus Marcii vatis, cuius duo volumina illata ſunt in ſenatum, inuentum eſſe ita ſcriptum, HOSTEM. ROMANI. SI. EX. AGRO. EXPELLERE. VVLTIS. VOMICAM. QVE. QVAE. GENTIVM. VENIT. LONGE 7) APOLLINI. CENSEO. VOVENDOS. LVDOS. QVI QVOTANNIS. COMITER. FIANT. HIS. LVDIS. FACIENDIS. PRAESIT. IS. PRAETOR. QVI. IVS. POPVLO. PLEBI. QVE. DABIT. SVMMVM. DECEMVIRI. GRAECO. RITV. HOSTIIS. SACRA. FACIANT. HOC. SI. RECTE. FACIETIS. GAVDEBITIS. SEMPER. FIET. QVE. RES. PVBLICA. MELIOR. NAM. IS. DIVOS. EXSTINGVET. PERDVELLES. VESTROS. QVI. VESTROS. CAMPOS. PASCVNT. PLACIDE. Ex hoc carmine cum procurandi gratia dies vnus rebus diuinis impenſus eſſet, poſtea ſenatusconſultum factum vti Decemuiri, quo magis inſtruerentur de ludis Apollini agundis reque diuina recte facienda, libros Sibyllinos adirent. in quibus cum eadem reperta nuntiatum eſſet: cenſuerunt patres Apollini ludos vouendos faciendoſque, inque eam rem duodecim milia aeris praetori et duas hoſtias maiores dari: decem-

7) *Apollini cenſeo vouendos ludos qui quotannis comiter fiant.*] V. Q. *Communiter*. Nec male. *Meurſ.*

decemuiriſque praeceptum eſt vt Graeco ritu [8]) hiſce hoſtiis ſacrum facerent Apollini boue aurato et capris duabus albis auratis, Latonae boue femina aurata. ludos in circo populus coronatus ſpectare iuſſus. Haec praecipue traditur origo ludorum Apollinarium. Nunc ex aliis quoque huius dei nominibus eumdem eſſe Apollinem et ſolem probemus. Loxias cognominatur vt ait Oenopides, ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς κινούμενος, id eſt, quod obliquum circulum ab ab occaſu ad orientem pergit; aut, vt Cleanthes ſcribit ἐπειδὴ καθ' ἕλικας κινεῖται. λοξαὶ γάρ εἰσιν καὶ αὗται. quod flexuoſum pergit iter ἢ ὅτι τὰς λοξὰς ἀκτῖνας ἵησιν ἐφ' ἡμᾶς βορείους ὄντας νότιος ὤν, vel quod tranſuerſos in nos a meridie immittit radios, cum ſimus ad ipſum ſeptemtrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτὶ, quod illuminando omnia clara demonſtret. Φοῖβος appellatur, vt ait Cornificius, ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, quod vi fertur. plerique autem a ſpecie et nitore Phoebum, id eſt, καθαρὸν καὶ λαμπρὸν dictum putant, item Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν: et Φαναῖον, ἐπειδὴ φαίνεται νέος, quia ſol quotidie renouat ſeſe. vnde Vergilius: *Mane nouum.* [9]) Camerienſes, qui ſacram ſoli

8) *Hiſce hoſtiis ſacrum facerent Apollini*] Scripto aberat; *ſacrum.* benigniſſime. Notum hoc Maronis: *Cum faciam vitula.* Et mirum quam affectet eius vbique dictionem Macrobius. *Pont.*

9) *Camerienſes, qui ſacram ſoli incolunt inſulam*] Lego, *Camirenſes*; vt paulo poſt Camirus vna de tribus vrbibus Rhodi, quae ſoli ſacra inſula. Apud Theocritum quoque in epigrammatis vbi eſt:

Πείσανδρος ξυνέγραψεν ὡ 'κ Καμειρέως.

Emendant viri magni Καμιρεῦ. ego Καμιρεύ. Neque in eo ſolum, ſed et in Strabone: Κάμιρος enim vrbis nomen, Κάμειρος autem conditoris. Pindarus Olympion. Od. 7.

. . . ὧν ἁ μὲν Κάμειρον
Πρεσβύτατον τ' Ἰά-
λυσον ἔτεκεν, Λίνδον τ'. ἀπάτερθε δ' ἔχον
Διὰ γαῖαν τρίχα δασσάμενοι, πατρώϊαν
ἀστέων μοῖραν. κέκληνται δέ σφιν ἕδραι.

Euſtathius ad Dionyſium: Καὶ Κάμειρος

ſoli incolunt inſulam, ἀειγεννήτῃ Apollini immolant; [10]) τῷ τὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἥλιον ἀεὶ γεννᾷν, id eſt, quod ſemper exoriens gignitur, quodque ipſe generat vniverſa inſeminando, fouendo, producendo, alendo, augendoque. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis cauſas. Antipater Stoicus Lycium Apollinem nuncupatum ſcribit, ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat, quia veluti lupi pecora rapiunt ipſe quoque humorem eripit radiis. priſci Graecorum primam lucem, quae praecedit ſolis exortus λύκην appellauerunt, [11]) ἀπὸ τοῦ λευκοῦ, id eſt temporis: hodieque lycophos cognominant. de quo tempore ita poëta ſcribit:

> Ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠώς, ἔτι ἀμφιλύκη νύξ,

idem Homerus.

> Εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ.

quod ſignificat, τῷ γεννῶντι τὴν λύκην, id eſt, qui generat exortu ſuo lucem. radiorum enim ſplendor propinquantem ſolem longe lateque praecedens, atque caliginem paulatim extenuans tenebrarum, parit lucem. neque minus Romani vt pleraque alia ex Graeco, ita lucem viden-

μηρος διὰ τοῦ ι γραφομένη, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ κυρίου. ὁ γὰρ Κάμηρος τὸ κύριον γράφεται διὰ τοῦ διφθόγγου. *Meurſ.*

10) Τῷ τὸν ἀεὶ γίγνεσθαι] Legendum τῷ τὸν ἥλιον ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾷν. *Pontan.* At quare ita? Non indigemus voce ἥλιον quia de eo ſolo agitur. Ms. et edd. conſtanter, τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾷν, niſi quod Camerar. ante γίγνεσθαι etiam καὶ habet, et alia ſecundum ἀεὶ omittat. Sed illud omnino approbandum. *Gronov.*

11) Ἀπὸ τοῦ λευκοῦ, *id eſt temporis*] Imo verius, *id eſt candore.* Pont. Certe verius τοῦ λευκοῦ redditur *candoris*, quam *temporis*: ſed non verius eſt *candoris* quam *temporis* hoc loco ſcripſiſſe Macrobium. Fruſtrà quoque alii, *id eſt luce temporis*: aut λύκου, *id eſt temporis.* Tantum erroris dedit vna vox male inculcata. Non enim interpretatus eſt τὸ λευκὸν Macrobius, ſed ſcripſit: ἀπὸ τοῦ λευκοῦ. *id temporis hodieque λυκόφως cognominant.* Hoc acceptum referas licet ingenio illuſtris Grotii ad Aratea. *Id temporis*, vt *id noctis* cap. 21. lib. I. in ſomn. Minutius Felix. *nam id temporis poſt aeſtiuam diem, in temperiem ſemet autumnitas dirigebat.* Arnobius lib. 5. *Qui illud temporis has partes incolebant terrigenae.* Gronov.

dentur a lyce figuraſſe. Annum quoque vetuſtiſſimi Graecorum [12]) λυκάβαντα appellant, τὸν ἀπὸ τοῦ λύκȣ, id eſt, ſole βαινόμενον καὶ μετρȣ́μενον. λύκον autem ſolem vocari etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas teſtimonio eſt: quae pari religione Apollinem, itemque lupum, hoc eſt λύκον, colit, in vtroque ſolem venerans; quod hoc animal rapit et conſumit omnia in modum ſolis, ac plurimum oculorum acie cernens tenebras noctis euincit. ipſos quoque λύκȣς ἀπὸ τῆς λύκης, id eſt, a prima luce appellatos quidam putant: quia hae ferae maxime id tempus aptum rapiendo pecori obſeruant, quod antelucanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur. Apollinem πατρῷον cognominauerunt non propria gentis vnius aut ciuitatis religione, ſed vt auctorem progenerandarum omnium rerum; quod ſol humoribus exſiccatis ad progenerandum omnibus praebuit cauſam, vt ait Orpheus:

Πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βȣλήν

vnde nos quoque Ianum patrem vocamus Solem ſub hac appellatione venerantes. Νόμιον Ἀπόλλωνα cognominauerunt non ex officio paſtorali, et fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pauiſſe; ſed quia ſol paſcit omnia quae terra progenerat, vnde non vnius generis ſed omnium pecorum paſtor canitur. vt apud Homerum Neptuno dicente:

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βȣ̃ς βȣκολέεσκες.

Atque idem apud eumdem poëtam equarum paſtor ſignificatur, vt ait:

Τὰς

12) *Λυκάβαντα appellant*] *Aelianus*: λέγουσι δὲ φίλον ἡλίῳ εἶναι αὐτόν, καὶ διὰ ταῦτα ὡς τιμὴν τὴν τοῦ ζώου κεκλῆσθαι καὶ τὸν ἐνιαυτὸν λυκάβαντα ἥδιν οἱ λέγουσι, χαίρειν δὲ αὐτῷ καὶ τὸν Ἀπόλλωνα λόγος. Id eſt: *Iam porro lycabanta icttirco annum nominari exiſtimant, quod erga lupum Sol amorem habeat. Tum eo Apollinem delectari aiunt.* Gloſſarium, λυκοφῶς, *crepuſculum, diluculum.* Prouerbium Gallicum *inter lupum et canem* ad hunc Gloſſarii locum pertinet. Proprie enim λυκοφῶς, *lupi lux*, Pontan.

Τὰς ἐν Πιεξίῃ θρέψ' ἀξγυρότοξος Ἀπόλλων,
Ἄμφω δηλείας, φόβον Ἄρηος φορεύσας.

[13]) praeterea aedes, vt ouium paſtoris, ſunt apud Camirenſes ἐπὶ μηλίῳ, apud Naxios ποιμνίῳ: itemque deus ἀρνοκόμης colitur, et apud Lesbios ναπαῖος. et multa ſunt cognomina per diuerſas ciuitates ad dei paſtoris officium tendentia. quapropter vniuerſi pecoris antiſtes et vere paſtor agnoſcitur. Apollo ἐλελεὺς appellatur, ἀπὸ τοῦ ἐλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν, quod aeterno circa terram meatu veluti volui videtur: vt ait Euripides;

Ἥλιε θοαῖς ἵπποισιν ἑλίσσων φλόγα.

ἢ ὅτι συναλισθέντος πολλοῦ πυρὸς περιπολεῖ: vt ait Empedocles;

Οὕνεκ ἀναλισθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει,

ὑπό τ' ἄλλων ἀπὸ τοῦ συναλίσκειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἀνατέλλῃ, quod exoriens homines conducit in coetum. Apollo chryſocomes cognominatur, a fulgore radiorum, quas vocant comas aureas ſolis. [14]) vnde et ἀκερσεκόμης, [15]) quod numquam radii poſſunt a fonte lucis auelli: item argyrotoxus; quod enaſcens per ſummum orbis ambitum velut arcus quidam figuratur alba et argentea ſpecie; ex quo arcu radii in modum emicant ſagittarum. Smyntheus cognominatur; ὅτι ζέων θεῖ; quia feruens currit: καρνεῖος, ὅτι καιόμενος ὁρᾶται νέος: vel quod, cum omnia ardentia conſumantur, hic ſuo calore candens ſemper nouus conſtat. item, Ἀπόλλων

13) *Praeterea aedes, vt ouium paſtoris, ſunt apud Camirenſes ἐπὶ μηλίῳ*] Scribo, ἐπιμηλίῳ, Meurſ.

14) *Vnde, et ἀκερσεκόμης*] Alias ἀκηρεκόμης. Vtrumque rectum. Homerus εἰς Ἀπόλλωνα:

ὡς ἵππων ἐβίβασκεν ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
Φοῖβος ἀκερσεκόμης. Pont.

15) *Quod numquam radii poſſunt a fonte lucis auelli*] Nihil certius quam reſcribendum, *a fonte lucis*, et ita nunc reponi curauimus. *Idem.*

λων [16]) σκιάλλιος ὅτι τὰς κινήσεις ἀλλοίας ποιεῖ, ſemper nobis ab auſtro currens. Θυμβραῖος Ἀπόλλων, ὁ τῆς ὄμβρης θεὸς, quod eſt deus imbricitor. Ἀπόλλων Φιλήσιος, quod lumen eius exoriens amabile amiciſſima veneratione conſalutamus. Ἀπόλλων πύθιος οὐκ ἀπὸ τῆς πεύσεως, id eſt, non a conſultatione oraculorum dictus a phyſicis aeſtimatur: ſed ἀπὸ τοῦ πύθειν, id eſt, σήπειν, quod numquam ſine vi caloris efficitur. hinc ergo πύθιον dictum aeſtimant: licet hoc nomen ex nece draconis inditum deo Graeci fabulentur. quae tamen fabula non abhorret ab intellectu naturalis arcani. quod apparebit ſi percurratur ordo, qui de Apolline naſcente narratur, ſicut paulo ſuperius enarraturum me eſſe promiſi. Latonae Apollinem Dianamque parituræ Iuno dicitur obſtitiſſe, [17]) ſed, vbi quandoque partus effuſus eſt, draconem ferunt qui πύθων vocitabatur inuaſiſſe cunas deorum; Apollinemque in prima infantia ſagittis beluam confeciſſe. quod ita intelligendum naturalis ratio demonſtrat. namque poſt chaos vbi primum coepit confuſa deformitas in rerum formas et in elementa niteſcere, terraque adhuc humida ſubſtantia molli atque inſtabili ſede nutaret, conualeſcente paulatim aetherio calore, atque inde ſeminibus in eam igneis defluentibus haec ſidera edita eſſe creduntur, et ſolem quidem maxima vi caloris in ſuperna raptum; [18]) lunam vero

16) Σκιάλλιος ὅτι τὰς κινήσεις] Non video, quid hic faciant iſtae κινήσεις. Nec tamen variant editiones, niſi quod alicubi κινήσεις, alicubi κινήσει. Forte fuit: ὅτι τὰς σκιὰς ἀλλοίας ποιεῖ. Nempe quia ipſe ab auſtro nobis currit, facit, vt vmbrae in aliam et diuerſam partem, hoc eſt, ſeptentrionem iaciantur. Intelliges autem hoc ex Macrobii doctrina, qua docuit impoſſibile eſt vmbram cuiuslibet corporis circa noſtram habitationem in auſtrum cadere poſſe, quia ſemper in aduerſam Soli partem vmbra iactatur, et omne iter Solis in noſtro meridie eſt. lib. I. in ſomn. cap. 7. *Gronov.*

17) *Sed, vbi quandoque partus effuſus eſt*] Lego *eſſet*. Meurſ.

18) *Lunam vero humidiori et velut foemineo ſexu*] Adumbratus quodammodo locus de Apuleio. Ait is Mileſii ſermonis vndecimo: *Iſta luce foeminea colluſtrans cuncta moenia: et vudis ignibus nutriens laeta ſemina.* Niſi quod Lucii hiſce verbis non elucet, quod notat in hoc aſtro ſignan-

vero humidiore et velut femineo ſexu naturali quodam preſſam tepore inferiora tenuiſſe; tamquam ille magis ſubſtantia patris conſtet, haec matris. ſiquidem Latonam phyſici volunt terram videri; cui diu interuenit Iuno ne numina quae diximus ederentur; hoc eſt, aër qui tunc humidus adhuc grauiſque obſtabat aetheri ne fulgor luminum [19]) per humoſi aëris denſitatem tamquam e cuiuſdam partus progreſſione fulgeret. ſed diuinae prouidentiae vicit inſtantia, quae creditur iuuiſſe partum; ideo in inſula Delo, ad confirmandam fidem fabulae, aedes prouidentiae, quam ναὸν προνοίας ἀθηνᾶς appellant, apta religione celebratur. propterea in inſula dicuntur nati; quod ex mari nobis oriri videntur. haec inſula ideo Delos vocatur; quia ortus et quaſi partus luminum omnia facit δῆλα, id eſt, aperta clareſcere. Haec eſt autem de nece draconis ratio naturalis, vt ſcribit Antipater Stoicus. nam terrae adhuc humidae exhalatio meando in ſupera volubili impetu, atque inde ſeſe, poſtquam calefacta eſt, inſtar ſerpentis mortiferi in infera reuoluendo corrumpebat omnia vi putredinis, quae non niſi ex calore et humore generatur; ipſumque ſolem denſitate caliginis obtegendo, videbatur quodammodo lumen eius eximere. ſed diuino feruore radiorum tandem velut ſagittis incidentibus extenuata, exſiccata, enecta, interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Eſt et alia ratio draconis perempti. nam ſolis meatus, licet ab ecliptica linea numquam recedat, ſurſum tamen ac deorſum ventorum vices certa deflexio-

ſignanter Macrobius, *humidiori ſexu.* Mea ſententia leuis corruptelae nubes Apuleium inuoluit, quam leui motu diſcutio; *vuidis ignibus. Vuidos ignes* plane ex ſenſu Chaldaeorum qui nutrientem illam Lunae virtutem humectantem vaporem appellant. Iuuat in commentariis Beroaldus qui in quibuſdam libris legiſſe ait, *vdis.* Sed Plauti ſui voce *vuidis* indubie vſus fuerat Lucius, quae ob inſolentiam degenerarit tandem in *nudis.* Hoc facile et vere ſuſpicor, ſolum miror Beroaldi monitum non ſequi potuiſſe Apulei editores. *Pont.*

19) *Per humoſi aëris denſitatem*] *Humoris aërii*, liberi veteres. *Idem.*

flexione variando, iter ſuum velut flexum draconis inuolvit. vnde Euripides;

Πυριγενὴς δὲ δράκων ὅλον ἡγεῖται [ταῖς] τετραμόρφοις
Ωραῖς ζευγνὺς ἁρμονίᾳ πολύκαρπον ὄχημα.

ſub hac ergo appellatione coeleſtis itineris ſol cum confeciſſet ſuum curſum, draconem confeciſſe dicebatur. inde fabula exorta eſt de ſerpentis nece. Sagittarum autem nomine non niſi radiorum iactus oſtenditur. qui tunc longiſſimi intelliguntur, quo tempore altiſſimus ſol diebus longiſſimis ſolſtitio aeſtiuo conficit annuum curſum. inde *ἑκηβόλος* et *ἑκατηβόλος* dictus *ἕκαθεν τὰς ἀκτῖνας βάλλων*, e longiſſimo altiſſimoque radios in terram vſque demittens. De Pythii cognomine ſufficere iſta poſſent; ni haec quoque ſe ratio eiuſdem appellationis ingereret. cum enim ſol in ſigno cancri aeſtiuum ſolſtitium facit in quo eſt longiſſimi diei terminus, et inde retrogreſſum agit ad diminutionem dierum, Pythius eo tempore appellatur, *ὡς πύματον θέων, ὅ ἐςι τὸν τελευταῖον δρόμον τρέχων.* Idem ei nomen conuenit et cum capricornum rurſus ingrediens vltimum breuiſſimi diei curſum intelligitur peregiſſe, et ideo in alterutro ſignorum peracto annuo ſpatio draconem Apollo, id eſt, flexuoſum iter ſuum, ibi confeciſſe memoratur. hanc opinionem Cornificius in etymis retulit. Ideo autem his duobus ſignis, quae portae ſolis vocantur, [20]) cancro et capricorno haec omnia contigerunt; quod cancer animal retro atque oblique cedit, eademque ratione ſol in eo ſigno obliquum, vt ſolet, incipit agere. retrogreſſum caprae vero conſuetudo haec in paſtu videtur, vt ſemper altum paſcendo petat. ſed et ſol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. *Απόλλωνα διδυμαῖον* vocant, [21]) quod geminam ſpeciem ſui numinis prae-

20) *Cancro et capricorno haec omnia contigerunt*] *Haec nomina* ex iiſdem. *Idem.*

21) *Quod geminam ſpeciem ſui numinis praefert*] Monuerunt amici de coniectura ſummae ſpei adoleſcentis Huge-

praefert ipſe illuminando formandoque lunam. etenim ex vno fonte lucis gemino ſidere ſpatia diei et noctis illuſtrant. vnde et Romani ſolem ſub nomine et ſpecie Iani, Didymaei Apollinis appellatione venerantur. [22]) Ἀπόλλωνα δέλφιον vocant; quod quae obſcura ſunt claritudine lucis oſtendit, *ἀπὸ τοῦ δηλοῦν ἀφανῆ*; aut, vt Numenio placet, quaſi vnum et ſolum. ait enim priſca Graecorum lingua δέλφον vnum vocari. *vnde et frater*, inquit, *ἀδελφὸς dicitur*, *quaſi iam non vnus.* Hierapolitani praeterea, qui ſunt gentis Aſſyriorum, omnes ſolis effectus atque virtutes ad vnius ſimulacri barbati ſpeciem redigunt; eumdemque Apollinem appellant. huius facies prolixa in acutum barba figurata eſt, eminente ſuper caput calatho. ſimulacrum thorace munitum eſt. dextera erectam tenet haſtam ſuperſtante Victoriae paruulo ſigno: ſiniſtra floris porrigit ſpeciem: ſummiſque ab humeris gorgoneum velamentum redimitum anguibus tegit ſcapulas. [23]) aquilae propter

Hugeiani Grotii. Reſcribendum videlicet hic *numinis* in *luminis*. Et placuit placetque ſerio: moneoque inſuper, interpretem Statii veterem, Lutatium ſimiliter emaculandum, vbi vulgatur: *Hoc vultu fingitur* (Sol nimirum) *vel quod hic Deus ceteros ſui nominis et potentiae impetu excellat vt inter reliquas feras Leo. Luminis* enim *impetus* recte dicitur: at *nominis*, vel etiam *numinis*, quomodo pote? Extat ſub finem libri ſecundi Thebaidos. *Idem.*

22) *Ἀπόλλωνα δέλφιον vocant, quod quae obſcura ſunt claritudine lucis oſtendit*] Videatur etiam alluſiſſe Poëta illo verſu,

αὐτὰρ ὁ βωμὸς
Αὐτὸς δέλφειος, καὶ ἐπόψιος ἔσσεται αἰεί.

—— —— Sed ara
Ipſa Delphia, et viſenda erit ſemper.

Extat hymno εἰς Ἀπόλλωνα. Idem.

23) *Aquilae propter exprimunt inſtar volatus*] Habes ſententiam, fors et verba, ſi legas: *Aquilas propter exprimunt inſtar volantum.* Nam de pluribus aquilis non vna ſolum agi, ex ſequentibus liquet. Locutio fere par libro 7. cap. 15. *Duas eſſe fiſtulas inſtar canalium.* Porro, *propter exprimunt*, eſt, *iuxta exp.* quod ſciunt quibus linguae Latiae vel minimus ſenſus. *Pont.*

Aquilae propter exprimunt inſtar volatus] Ita etiam in V. C. eſt. Reſtituo tranſpoſitis leuiter vocibus: *aquilae inſtar exprimunt propter v.* Eſt autem *Inſtar* hoc loco idem quod effigies et figura. Auſonius in Parentalibus:

Voce ciere animas funeris inſtar habet.

Agellius lib. 2. cap. 6. *Inculpatus autem inſtar eſt inculpatae virtutis.* Apuleius Florid. 12. *Pſittacus India*

propter exprimunt inſtar volatus: ante pedes imago feminea eſt; cuius dextera laeuaque ſunt ſigna feminarum. ea cingit flexuoſo volumine draco. radios in terram ſuperne iaci barba demiſſa ſignificat. calathus aureus ſurgens in altum monſtrat aetheris ſummam; vnde ſolis creditur eſſe ſubſtantia. haſtae atque loricae argumento imago adiungitur Martis; quem eumdem ac ſolem eſſe procedens ſermo patefaciet. Victoria teſtatur cuncta ſummitti huius ſideris poteſtati. floris ſpecies florem rerum proteſtatur, quas hic Deus inſeminat, progenerat, fouet, nutrit, maturatque. ſpecies feminea terrae imago eſt, quam ſol deſuper illuſtrat. ſigna duo aeque feminea quibus ambitur, hylen naturamque ſignificant confamulantes: et draconis effigies flexuoſum iter ſideris monſtrat. aquilae propter altiſſimam velocitatem volatus, altitudinem ſolis oſtendunt. addita eſt gorgonea veſtis, quod Minerua quam huius praeſidem accipimus, ſolis virtus ſit: ſicut et Porphyrius teſtatur Mineruam eſſe virtutem ſolis, quae humanis mentibus prudentiam ſubminiſtrat. nam ideo haec dea [24]) Iouis capite prognata memoratur, id eſt, de ſumma aetheris parte edita, vnde origo ſolis eſt.

CAPVT XVIII.

Liberum quoque patrem, eum ipſum eſſe deum, quem Solem.

Haec, quae de Apolline diximus, poſſunt etiam de Libero patre dicta aeſtimari. nam Ariſtoteles, qui theologu-

diae auis eſt: inſtar illi minimo minus quam columbarum Pro forma poſuit Virgil. Aeneid. 6. extremo:

— *quantum inſtar in ipſo.*

Pro effigie et ſimulacro Macrobius hic, et Suetonius in Iulio Caeſare. *Cuius iam etiam inſtar pro aede Veneris genetricis poſtea dedicauit.* Meurſ. Recte Pontanus accepit *τὸ inſtar.* Sed vtriuſque mutatio corrumpit potius quam emendat vulgatam lectionem, qua nihil clarius, integrius, ſincerius. *Gronov.*

24) *Iouis capite prognata memoratur, id eſt, de ſumma aetheris parte*] Arnobius doctiſſime: *Eandem hanc alii aetheream verticem et ſummitatis ipſius eſſe ſummam dixerunt. Memoriam nonnulli, vnde ipſum nomen Minerua quaſi quaedam Meminerua formatum eſt.* Pont.

logumena ſcripſit, Apollinem et Liberum patrem vnum eundemque deum eſſe, cum multis argumentis aſſerat, etiam apud Ligyreos ait in Thracia eſſe adytum Libero conſecratum, ex quo redduntur oracula. ſed in hoc adyto vaticinaturi plurimo mero ſumpto, vti apud Clarium aqua potata, effantur oracula. apud Lacedaemonios etiam in ſacris, [1]) quae Apollini celebrant Hyacinthia vocantes, hedera coronantur Bacchico ritu. item Boeotii Parnaſum montem Apollini ſacratum eſſe memorantes, ſimul tamen in eodem et oraculum Delphicum et ſpeluncas Bacchicas vni deo conſecratas colunt. vnde et Apollini et Libero patri in eodem monte res diuina celebratur. Quod cum et Varro et Granius Flaccus affirment, 2) etiam [3]) Euripides his docet.

[4]) *Διόνυσος ὃς θύρσοισι καὶ νεβρῶν δοραῖς*
Καθαπτὸς, ἐν πεύκαισι πάρνασσον καταπηδᾷ χορεύων.

1) *Quae Apollini celebrant, Hyacinthia vocantes*] Iuuenalis: *Facit hoc illos hyacinthos*, quo modo et *hyacinthina laena* apud Perſium, ni fallor, legi; et apud Diuum Hieronymum, ſcui item diſcrimine *Hyacinthina ſacra*, non *hyacinthia*. Vide lib. I. aduerſus Iouinianum. *Pont.*

2) *Etiam Euripides his docet Διόνυσος θύρσοισι*] Verſus illi in Ariſtophanis Ranis ſunt. Act. 5. Sc. 1. Tu videto. *Idem.*

3) *Euripides*] Macrob. aut prorſus in huius loci citatione hallucinatur: eſt enim ſumtus ex Ariſtophanis Ranis; aut quia inibi Euripides haec introducitur ad Dionyſium dicens, iſte tanquam ab Euripide dicta intelligi voluit. Anonymus ad editionem Stoerii.

4) *Διόνυσος θύρσοισι*] Vapulat hoc loco ab anonymo infelix Macrobius, vindice adhuc deſtitutus: nec pati poteſt Pontanus, quin hos verſus in Ariſtophane lectorem videre iubeat. Ne nos quidem alio te mittere poſſumus cum dolore et damno noſtro; ſed potuerunt olim: nam teſtatur Ariſtophanis ſcholiaſtes in principio Hypſipyles ea fuiſſe. Idem monuit doctiſſimus Leopardus lib. V. Emend. cap. 12. Quo ineptior vir ille ignotus quiſquis eſt, qui Macrobium hallucinationis accuſat, quam ipſe miſer incurrit. Sed et cum legeretur *Διόνυσος θυρσοῖς* vel *θύρσαις*, monuit idem egregius vir reponendum *Διόνυσος, ὃς θύρσοισι*, et impetrauit id a Camerario, aliiſque qui attenti fuerunt. Solus Stephanus cum Pontano ne non vbique eoſdem poſſes cognoſcere, metro iacturam inferre omiſſa vocula *ὃς* maluerunt. Nos Leopardum, id eſt hoc quidem loco, ipſum veritatis arcanum merito ſecuti ſumus. *Gronov.*

In hoc monte Parnaſo Bacchanalia alternis annis aguntur: vbi et Satyrorum, vt affirmant, frequens cernitur coetus, et plerumque voces propriae eorum exaudiuntur: itemque cymbalorum crepitus ad aures hominum ſaepe perueniunt. et, ne quis opinetur diuerſis dis Parnaſum montem dicatum, idem Euripides in Licymnio Apollinem Liberumque vnum eumdemque deum eſſe ſignificans ſcribit,

Δέσποτα φιλόδαφνε, βάκχε, [5]) Παιὰν, Ἄπολλον, εὔλυρε.

ad eamdem ſententiam Aeſchylus:

[6]) Ὁ κισσεὺς Ἀπόλλων, [7]) καβαῖος, ὁ μάντις.

ſed licet illo prius aſſerto eumdem eſſe Apollinem ac ſolem, edoctoque poſtea ipſum eſſe Liberum patrem qui Apollo eſt, nulla ex his dubitatio ſit ſolem ac Liberum patrem eiuſdem numinis habendum: abſolute tamen hoc argumentis liquidioribus adſtruetur. in ſacris enim haec religioſi arcani obſeruatio tenetur, vt ſol, cum in ſupero, id eſt, in diurno hemiſphaerio eſt; Apollo vocitetur: cum in infero, id eſt nocturno, Dionyſus, qui eſt Liber pater, habeatur. item Liberi patris ſimulacra partim puerili aetate partim iuuenili fingunt, [8]) praeterea barbata ſpecie, ſeni-

5) Παιὰν Ἀπόλλων, εὔλυρε.] Lego, ἄπολλον quinto caſu. *Meurſ.*

6) Ὁ Κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ Καβαῖος, ὁ μάντις] Meurſius reponit ὁ καὶ βάκχος, ὁ μάντις. Silent alii. Nos vltimum tanquam nimis commune, mutabamus in Μάσαρις. Sic enim Liberum apud Caras vocatum teſtis eſt Stephanus. Μάσαυρα πόλις Λυδίας· καὶ ἡ Μᾶ παρὰ τῆς Ἥρας ἐρωτηθεῖσα, τίνος εἴη τὸ βρέφος; Ἄρεος ἔφη. καὶ παρὰ Καρσὶν ὁ Διόνυσος Μάσαρις ἔνθεν ἐκλήθη. Sed omnino ſic totus locus ſcribendus eſt: ὁ Κυλλεὺς Ἀπόλλων, ὁ Ηρικαπαῖος, ὁ Μῆτις. Vel ſola Procli verba perſuadebunt: Μῆτις γὰρ αὖ καὶ οὗτος ἐστιν, ὥς φησι, καὶ Μῆτις πρῶτος γενέτωρ καὶ ἔρως πολυτερπής. αὐτός τε ὁ Διόνυσος καὶ Φάνης καὶ Ηρικαπαῖος συνεχῶς ὀνομάζεται. Quae cum aliis huc facientibus vide ſis apud Leopardum XII. Emendation. 22.

7) Ὁ καβαῖος, ὁ μάντις] Lego, ὁ καὶ βάκχος, ὁ μ. Idem.

8) *Praeterea barbata ſpecie, ſenili quoque*] Legendum *ſenilique ore*, pro, *ſenili quoque*. Pontan.

ſenili quoque, vti Graeci eius 9) quem Baſſarea, item quem Briſea appellant, et vt in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes. Hae autem aetatum diverſitates ad ſolem referuntur, vt parvulus videatur hiemali ſolſtitio, qualem Aegyptii proferunt ex adyto die certa; quod tunc breuiſſimo die veluti paruus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis aequinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque iuuenis ornatur; poſtea ſtatuitur aetas pleniſſima effigie barbae ſolſtitio aeſtiuo; quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. exinde per diminutiones dierum veluti ſeneſcenti quarta forma deus figuratur. Item in Thracia eumdem haberi ſolem atque Liberum accipimus; 10) quem illi 11) Sebadium nuncupantes, magnifica religione celebrant, vt Alexander ſcribit: eique deo in colle Zilmiſſo aedes dicata eſt ſpecie rotunda; cuius medium interpatet tectum. rotunditas aedis monſtrat huiuſce ſideris ſpeciem: ſummoque tecto lumen admittitur, vt appareat ſolem cuncta vertice ſummo luſtrare lucis immiſſu, et quia oriente eo vniuerſa pateſiunt. Orpheus quoque ſolem volens intelligi ait inter cetera:

9) *Quem Baccapea*, *item quem Briſſea appellant*] Monſtra verborum: Reſtituo, *Baſſarea*, *i. q. Bryſea ap.* Nota nimis Βασσαρεὺς et Βρυσεὺς Bacchi cognomenta. Iam, vt obiter hoc dicam, quod ait Macrobius Liberi ſimulacra alia eſſe pueriſi, alia virili, alia ſenili ſpecie, cur id factitatum docet Vlpianus ad Oration. κατὰ μ διὰ. ἐκ πάσης ἡλικίας δὲ ἠγονίζοντο χοροὶ τῷ διονύσῳ. διότι καὶ πᾶν σχῆμα αὐτῷ περιτιθέασι. καὶ γὰρ παῖδα, καὶ πρεσβύτην, καὶ ἄνδρα γράφουσιν αὐτόν. Macrobius phyſicam rationem reddit. *Meurſ.*

10) *Quem illi Sebadium nuncupantes*] Lego, *Sabazium*. Euſtathius ad Dionyſium: ἦσαν δὲ καὶ ἔθνος θρακικὸν σάβοι, ὅπερ τὰς βάκχας δηλοῖ φρυγίᾳ διαλέκτῳ. ἐξ οὗ καὶ ὁ διόνυσος ἔοικε σαβάζιος λέγεσθαι, διότι καὶ βάκχος ὁ αὐτός. Idem.

11) *Sebadium nuncupantes*: Ex veteribus lapidum monumentis ſcribendum, *Sabazium*. Inſcriptio marmoris candidiſſimi Romae:

L. Nummius. Alexander.

Donum. Dedit. Ioui. Sabazio.

Et ſic in aliis. Vide Inſcriptionem ipſam pag. XXII. num. 5. et aliam n. 4. *Scriuer.*

Τήκων αἰθέρα δῖον, ἀκίνητον πρὶν ἐόντα.
[12]) Ἐξανέφηνε θεοῖσιν ὥραν κάλλιστον ἰδέσθαι,
Ὃν δὴ νῦν καλέουσι Φάνητά τε καὶ διόνυσον,
Εὐβουλῆά τ' ἄνακτα, καὶ αὐταύγην ἀρίδηλον.
Ἄλλοι δ' ἄλλο καλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.
Πρῶτος δ' ἐς Φάος ἦλθε, Διόνυσος δ' ἐπεκλήθη,
Οὕνεκα δινεῖται κατ' ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον,
Ἀλλαχθεὶς δ' ὄνομ' ἔσχε προσωνυμίας πρὸς ἕκαστον
Παντοδαπὰς κατὰ καιρὸν, ἀμειβομένοιο χρόνοιο.

phaneta dixit ſolem ἀπὸ τοῦ Φωτὸς καὶ Φανεροῦ, id eſt, a lumine atque illuminatione, quia cunctis viſitur cuncta conſpiciens Dionyſos, vt ipſe vates ait, ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι, id eſt, quod circumferatur in ambitum. vnde Cleanthes ita cognominatum ſcribit ἀπὸ τοῦ διανύσαι, quia quotidiano impetu ab oriente ad occaſum diem noctemque faciendo, coeli conficit curſum. phyſici Διόνυσον, διὸς νοῦν, quia ſolem, mundi mentem eſſe dixerunt. mundus autem vocatur coelum, quod appellant Iovem. vnde Aratus de coelo dicturus ait:

Ἐκ διὸς ἀρχώμεσθα.

Liber a Romanis appellatur; quod liber et vagus eſt, [13]) vt ait Naeuius:

Hac qua ſol vagus igneas habenas
Immittit propius, iugatque terrae.

Idem

12) Ἐξανέφηνε θεοῖσιν ὥραν] Labat verſus. Editio anni 1607. θεοῖσιν ὁρᾶν. Sed ſequitur ἰδέσθαι. Melius Camerarius et Veſalienſis, θεοῖς ὥραν. Intellige venuſtatem ſuam. Κάλλιστον, ſiue adiectiuum velis foemineo genere, quod ius in plerisque ſic terminatis ſibi dant Attici, ſiue aduerbium, parum intereſt. *Gronov.*

13) *Vt ait Naeuius*] Falſo hic *Naeuium* citari pro *Laeuio* ait Ioſ. Scaliger cap. 27. lib. 2. Lectionum Auſonianarum. *Pontan.*

Idem [14]) verſus Orphici εὐβȣλῆα vocantes boni conſilii hunc deum praeſtitem monſtrant. nam, ſi conceptu mentis conſilia naſcuntur; mundi autem mentem ſolem eſſe opinantur auctores, a quo in homines manat intelligendi principium: merito boni conſilii ſolem antiſtitem crediderunt. Solem Liberum eſſe manifeſte pronuntiat Orpheus hoc verſu:

Ηλιος ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέȣσιν.

et is quidem verſus abſolutior. ille vero eiuſdem vatis operoſior;

Εἷς Ζεὺς, εἷς Αδης, εἷς Ηλιος, εἷς Διόνυσος.

huius verſus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Clarii; in quo aliud quoque nomen Soli adiicitur, qui in iſdem ſacris verſibus inter cetera vocatur ἰάω. nam conſultus Apollo Clarius [14]) quis deorum habendus ſit, qui vocatur ἰάω ita effatus eſt:

Οργια μὲν δεδαῶτας ἐχρῆν νηπευθέα κεύθειν.
Εν δ' ἀπάτῃ παύρῃ σύνεσις καὶ νȣ̃ς ἀλαπαδνός.
Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
Χείματι μὲν τ' ἀΐδην, δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο,
Ηέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρȣ δ' ἀβρὸν ἰάω.

V 5 Huius

14) *Verſus Orphici*] Plurimi exhibent *Orphei*, non male. Ms. et editus anno 1500. *Orpheici.* Alterum vtrum proculdubio reponendum, niſi malis *Orphaici*, vt I. ſomn. 12. *Ipſum autem Liberum patrem Orphaici νȣ̃ν ὑλικὸν ſuſpicantur intelligi.* Gronov.

15) *Quis Deorum habendus ſit, qui vocatur Ιάω, ita effatus eſt, etc.*] Diodorus Siculus hiſtor. lib. I. vbi verba facit de legumlatoribus antiquis, qui ſimularunt ſe Deorum munere acceptas leges popularibus ſuis conſtituiſſe, haec confeſtim ſubiicit: *Apud Iudaeos Moſes finxit Deum illum, qui Ιάω cognominatur, leges ipſi tradidiſſe.* Haec ille. Vnde vt ex loco et verbis Apollinis a Macrobio iam citatis liquere poteſt, ſummum illud nomen, quod *Iehovam* SS. Scripturae appellant, etiam ethnicis ac praeſertim Graecis non fuiſſe incognitum. Vide item N. Fulleri Miſcell. Sacra cap. 6. lib. 2. et lib. 4. c. 14. *Pont.*

Huius oraculi vim numinis nominiſque interpretationem, qua Liber pater et Sol *ἰάω* ſignificatur, exſecutus eſt Cornelius Labeo in libro cui titulus eſt, *De oraculo Apollinis Clarii.* Item Orpheus, liberum atque Solem vnum eſſe deum eumdemque demonſtrans, de ornatu veſtituque eius in ſacris Liberalibus ita ſcribit:

Ταῦτά γε πάντα τελεῖν ἱερᾷ σκευῇ πυκάσαντα
Σῶμα θεοῦ πλάττειν ἐριαυγοῦς ἠελίοιο
Πρῶτα μὲν ἀργυφέαις ἐναλίγκιον ἀκτίνεσσιν
Πέπλον φοινίκεον πυρὶ ἴκελον ἀμφιβαλέσθαι:
Αὐτὰρ ὕπερθε νεβροῖο παναιόλου εὐρὺ καθάψαι
Δέρμα πολύστικτον θηρὸς κατὰ δεξιὸν ὦμον,
Ἄστρων δαιδαλέων μίμημ' ἱεροῦ τε πόλοιο,
Εἶτα δ' ὕπερθε νεβρῆς χρύσεον ζωστῆρα βαλέσθαι:
Παμφανόωντα πέριξ στέρνων φορέειν μέγα σῆμα
Εὐθὺς ὅτ' ἐκ περάτων γαίης Φαέθων ἀνορούσων
Χρυσείαις ἀκτῖσι βάλῃ ῥόον ὠκεανοῖο,
Αὐγὴ δ' ἄσπετος ᾖ, ἀνὰ δὲ δρόσῳ ἀμφιμιγεῖσα
Μαρμαίρῃ δίνῃσιν ἑλισσομένη κατὰ κύκλον,
Πρόσθε θεοῦ. ζώνη δ' ἄρ' ὑπὸ στέρνων ἀμετρήτων
Φαίνετ' ἄρ' ὠκεανοῦ κύκλος, μέγα θαῦμ' ἐσιδέσθαι.

Hinc et Vergilius ſciens Liberum patrem Solem eſſe et Cererem Lunam, qui pariter fertilitatibus glebae et maturandis frugibus vel nocturno temperamento vel diurno calore moderantur,

Veſtro, ait, *ſi munere Tellus*
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta.

Solem vero terrenae eſſe fecunditatis auctorem idem poëta profano mox docuit exemplo, cum ait:

Saepe

Saepe etiam ſteriles incendere profuit agros.
et reliqua. Si enim hominum commento ignis adhibitus multiplex praeſtat auxilium: quid adſcribendum eſt aetherio ſolis calori?

CAPVT XIX.

Ne Martis quidem aut Mercurii aliud eſſe numen quam Solem.

Quae de Libero patre dicta ſunt haec Martem eumdem ac ſolem eſſe demonſtrant. ſiquidem plerique Liberum cum Marte coniungunt, vnum deum eſſe monſtrantes. vnde Bacchus ἐνυάλιος cognominatur; quod eſt inter propria Martis nomina. colitur etiam apud Lacedaemonios ſimulacrum Liberi patris haſta inſigne non thyrſo. ſed et cum thyrſum tenet, quid aliud quam latens telum gerit, cuius mucro hedera lambente protegitur? quod oſtendit vinculo quodam patientiae obligandos impetus belli. habet enim hedera vinciendi obligandique naturam; nec non et calor vini, cuius Liber pater auctor eſt, ſaepe homines ad furorem bellicum vſque propellit. igitur propter cognatum vtriuſque effectus calorem Martem ac Liberum vnum eumdemque deum eſſe voluerunt. certe Romani vtrumque patris appellatione venerantur, alterum Liberum patrem, alterum Marſpitrem, id eſt, Martem patrem cognominantes. hinc etiam Liber pater bellorum potens probatur; quod eum primum ediderunt auctorem triumphi. Cum igitur Liber pater idem ac ſol ſit, Mars vero idem ac Liber pater: Martem Solem eſſe quis dubitet? Accitani etiam Hiſpana gens, ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant Neton vocantes. et certe ratio naturalis exigit vt Di caloris coeleſtis parentes magis nominibus quam re ſubſtantiaque diuiſi ſint. feruorem autem,

quo

quo animus excandeſcit excitaturque alias ad iram, alias ad virtutes, nonnumquam ad temporalis furoris exceſſum, per quas res etiam bella naſcuntur, Martem cognominauerunt. cuius vim poëta exprimendo et ſimilitudini ignis applicando ait:

Μαίνετο δὲ ὡς ὅτ' ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ.

In ſumma pronuntiandum eſt effectum ſolis, de quo fervor animorum, de quo calor ſanguinis excitatur, Martem vocari. Vt vero Mercurius Sol probetur ſuperius edocta ſuffragio ſunt. eumdem enim eſſe Apollinem atque Mercurium vel hinc apparet: quod apud multas gentes ſtella Mercurii ad Apollinis nomen refertur; et quod Apollo Muſis praeſidet; Mercurius ſermonem, quod eſt Muſarum munus, impertit. praeter hoc quoque Mercurium pro ſole cenſeri multa documenta ſunt. primum; quod ſimulacra Mercurii pinnatis alis adornantur, quae res monſtrat Solis velocitatem. nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumque ita intelligimus ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν et ſol mundi mens eſt, ſumma autem eſt velocitas mentis vt ait Homerus;

ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα,

ideo pinnis Mercurius quaſi ipſa natura ſolis ornatur. Hoc argumentum Aegyptii lucidius abſoluunt ipſius ſolius ſimulacra pinnata fingentes; quibus color apud illos non vnus eſt. alterum enim caerula ſpecie, alterum clara fingunt; ex his clarum ſuperum et caeruleum inferum vocant. inferi autem nomen Soli datur, cum in inferiore hemiſphaerio, id eſt, hiemalibus ſignis curſum ſuum peragit; ſuperi, cum partem Zodiaci ambit aeſtiuam. Eadem circa Mercurium ſub alia fabula fictio eſt, cum inter ſuperos et inferos deos adminiſter ac nuntius aeſtimatur. Argiphontes praeterea cognominatur non quod Argum peremerit, quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum, cuſtodiſſe Iunonis imperio

perio Inachi filiam Io eius deae pellicem conuerſam in bouis formam: ſed ſub huiuſcemodi fabula Argus eſt coelum ſtellarum luce diſtinctum; quibus ineſſe quaedam ſpecies coeleſtium videtur oculorum. coelum autem Argum vocitari placuit a candore et velocitate [1]) *παρὰ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ.* Et videtur terram deſuper obſeruare: quam Aegyptii, hieroglyphicis litteris cum ſignare volunt, ponunt bouis figuram. is ergo ambitus coeli ſtellarum luminibus ornatus tunc aeſtimatur enectus a Mercurio, cum ſol diurno tempore obſcurando ſidera velut enecat, vi luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus. pleraque etiam ſimulacra Mercurii quadrato ſtatu figurantur ſolo capite inſignita et virilibus erectis. quae figura ſignificat Solem mundi eſſe caput et rerum ſatorem, omnemque vim eius non in quodam diuiſorum miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere, cuius ſedes in capite eſt. quatuor latera eadem ratione finguntur, qua et tetrachordum Mercurio creditur attributum. quippe ſignificat hic numerus vel totidem plagas mundi, vel quatuor vices temporum, quibus annus includitur; vel quod duobus aequinoctiis duobuſque ſolſtitiis Zodiaci ratio diſtincta eſt: vt lyra Apollinis chordarum ſeptem tota coeleſtium ſphaerarum motus praeſtat intelligi, [2]) quibus Solem moderatorem natura conſtitu-

1) *Παρὰ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ*] Sanequam diuerſe hoc loco legitur. *παρὰ τὸ λευκὸν ταχύ. παρὰ τὸ ἀεργὸν ταχύ. παρὰ τὸ ἀργὸν καὶ ταχύ.* Nihil ſufficit. Lego: *παρὰ τὸ ἀεργὸν, τυτέςι λευκὸν καὶ ταχύ.* Tale quid omnino requiritur. *Gronov.*

2) *Quibus Solem moderatorem natura conſtituit*] Et tunc Perſica voce *Mithram* dictum inſuper noto. Statius Thebaidos I.

- - Seu te roſeum Titana vocari
Gentis Achaemeniae ritu, ſeu praeſtat Oſyrim
Frugiferum, ſeu Perſei ſub rupibus antri
Indignata ſequi torquentem cornua Mithram.

Nam *cornua indignata ſequi* Lunam aliosque planetas interpreter. Tertullianus aduerſus Marcionem lib. I. *vti aridae et ardentis naturae ſacramenta leones Mithrae philoſophantur.* Sed omnium diſertiſſime Claudianus

ſtituit. in Mercurio ſolem coli etiam ex caduceo claret, quod Aegyptii in ſpecie draconum maris et feminae coniunctorum figurauerunt Mercurio conſecrandum. hi dracones parte media voluminis ſui inuicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur; primaeque partes eorum reflexae in circulum preſſis oſculis ambitum circuli iungunt: et poſt nodum caudae reuocantur ad capulum caducei; ornanturque alis ex eadem capuli parte naſcentibus. Argumentum caducei ad genituram quoque hominum, quae geneſis appellatur, Aegyptii protendunt deos praeſtites homini naſcenti quatuor adeſſe memorantes, δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγκην: et duo priores Solem ac Lunam intelligi volunt, quod Sol auctor ſpiritus caloris ac luminis humanae vitae genitor et cuſtos eſt; et ideo naſcentis daemon, id eſt, deus creditur: Luna τύχη; quia corporum praeſul eſt, quae fortuitorum varietate iactantur: amor oſculo ſignificatur; neceſſitas nodo. cur pinnae adiiciantur iam ſuperius abſolutum eſt. Ad huiuſmodi argumenta draconum praecipue volumen electum eſt propter iter vtriuſque ſideris flexuoſum.

dianus de laudibus Stiliconis: *Et vaga teſtatur voluentem ſidera Mithram.* Atque haec cauſa eſt ſimulachrum huius Dei vultu fuiſſe leonis, cum tiara Perſico (ita legerim apud Lutatium non *priſci* vt laudat Bernartius) habitu, vtraque manu reluctantis tauri cornua comprimens. *Pontan*

CAPVT XX.

Quin Aeſculapium quoque, et Salutem, et Herculem, et cum Iſide, ipſum etiam Serapin, alios quam Solem deos non eſſe.

Hinc eſt quod ſimulacris Aeſculapii et Salutis draco ſubiungitur; quod hi ad Solis naturam Lunaeque referuntur. et eſt Aeſculapius vis ſalubris de ſubſtantia ſolis ſubueniens animis corporibuſque mortalium: Salus autem

autem naturae lunaris effectus eſt, quo corpora animantium iuuantur ſalutifero firmata temperamento. ideo ergo ſimulacris eorum iunguntur figurae draconum; quia praeſtant vt humana corpora velut infirmitatis pelle depoſita, ad priſtinum reuireſcant virorem, vt vireſcunt dracones per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta, propterea et ad ipſum ſolem ſpecies draconis refertur; quia Sol ſemper velut a quadam imae depreſſionis ſenecta in altitudinem ſuam vt in robur reuertitur iuuentutis. Eſſe autem draconem inter praecipua ſolis argumenta, etiam nominis fictione monſtratur, [1]) quod ſit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν id eſt, videre. nam ferunt hunc ſerpentem acie acutiſſima et peruigili naturam ſideris huius imitari; atque ideo aedium, adytorum, oraculorum, theſaurorum cuſtodiam draconibus aſſignari. Aeſculapium vero eumdem eſſe atque Apollinem non ſolum hinc probatur, quod ex illo natus creditur; ſed quod ei et ius diuinationis adiungitur. nam Apollodorus in libris quibus titulus eſt περὶ θεῶν, ſcribit quod Aeſculapius diuinationibus et auguriis praeſit. nec mirum: ſiquidem medicinae atque diuinationum conſociatae ſunt diſciplinae, nam medicus vel commoda vel incommoda in corpore futura praenoſcit; ſicut ait Hippocrates oportere medicum dicere de aegro, τάτε παρεόντα καὶ τὰ προγεγονότα καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, id eſt,

Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura ſequentur.

quod congruit diuinationibus, quae ſciunt

τά τε ὄντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Sed nec Hercules a ſubſtantia ſolis alienus eſt. quippe Her-

1) *Quod ſit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id eſt, videre.*] Iiſdem fere verbis Feſtus: *Dracones dicti ἀπὸ τοῦ δερκεῖν quod eſt videre. Clariſſimam enim dicuntur habere oculorum aciem: qua ex cauſa incubantes eos theſauris cuſtodiae cauſa finxerunt.* Vnde liquet non abs re dictum Martiali:

Largiris nihil, incubaſque gazae
Vt magnus Draco. Pont.

Hercules ea eſt ſolis poteſtas, quae humano generi [2]) virtutem ad ſimilitudinem praeſtat deorum. Nec aeſtimes Alcmena apud Thebas Boeotias natum ſolum [3]) vel primum Herculem nuncupatum. immo poſt multos atque poſtremus ille hac appellatione dignatus eſt honoratuſque hoc nomine; quia nimia fortitudine meruit [4]) nomen dei virtutem regentis. ceterum deus Hercules religioſe quidem et apud Tyron colitur: verum ſacratiſſima et auguſtiſſima Aegyptii eum religione venerantur, vltraque memoriam quae apud illos retro longiſſima eſt,

vt

2) *Virtutem ad ſimilitudinem praeſtat Deorum*] Aurem mihi vellit hic locus et admonet plane parilis apud Senecam Tragicum ſuper eodem hoc Hercule loci. Sed loci, qui iam diu cenſores exercuit, et ita exercuit, vt nec induſtria vlla aut libris deuenire ad verum valuerint; Anglicanus vero vetus, quo ego nuper vſus, inter tineas et blattas obſcure ſepoſitus niuea eius veſte et vultu ſolus et occulte fruebatur. Ego hac occaſione non inuitus in luce locabo. Vulgatur Agamemnone verſ. 805.

Semper ingentes educas alumnos,
Imparem aequaſti numerum Deorum.

At in veteri illo, quem dixi erat: *impetu aequaſti*. et ſequutus ſum libens (quiſquis ille fuit) optimi ſenſus optimum ſcribam: riſi vero quae ſuper *impare hoc Deorum numero* varie philoſophati interpretes viri, et vidi denique quam ſimplex ſemper oratio veritas. In Hercule Furente ipſe de ſe Hercules, *Inferna noſtros regna ſenſere impetus*. Videnda tamen quae poſtmodum notaui ad eundem locum in editione harum Tragoediarum V. Cl. Petri Scriverii. *Idem.*

3) *Vel primum Herculem nuncupatum*] Recte annotat Macrobius non illi ſimulac genitus fuit, Herculis nomen datum. Ex Hiſtoria enim et Pythiis ſermonibus notum Heraclidem appellatum primitus: Poſt certa de cauſa oraculum conſulenti Apollinis et compoti votorum facto, hoc inſuper carmen et omen a Deo editum:

Ἡρακλῆν δέ σε Φοῖβος ἐπώνυμον ἐξονομάζει,
Ηρα γὰρ ἀνθρώποισι φέρων, κλέος ἄφθιτον ἕξεις.

Quod et ſignanter adumbrauit Aurelius noſter illis ſtatim verbis, *Meruit nomen Dei virtutem regentis.* Vbi tamen vocem, *regentis* (probabo ſpero doctis) refinxero libens in *vegentis*. Pomponius Maiali: *Animos Venus veget ingentibus ventis.* Idem.

4) *Nomen Dei virtutem regentis*] Qui refinxerit libens *vegentis*, et ſe probaturum doctis ſperat, operam ludit. Deus regens virtutem eſt praeſes virtutis, quem aliter dicere ſolet curantem virtuti (quomodo praefecti in exercitu curare dicuntur) frequentiſſime autem potentem virtutis. Sic Apollo Θυραῖος *exitus et introitus potens.* Mercurius *vocis et ſermonis potens.* Et quidni hic, vt lib. I. Som. cap. 9. *Hiſque* (priſcis regibus) *exemplo veteris poteſtatis etiam in coelo regendi res humanas aſſignat officium.* Gronov.

vt carentem initio colunt. Ipſe creditur et gigantas interemiſſe cum coelo propugnaret, quaſi virtus deorum. gigantas autem quid aliud fuiſſe credendum eſt quam hominum quandam impiam gentem deos negantem; et ideo aeſtimatam deos pellere de coeleſti ſede voluiſſe? horum pedes in draconum volumina deſinebant. quod ſignificat nihil eos rectum nihil ſuperum cogitaſſe, totius vitae eorum greſſu atque proceſſu in inferna mergente. ab hac gente ſol poenas debitas vi peſtiferi caloris exegit. Et reuera Herculem ſolem eſſe vel ex nomine claret. Ηρακλῆς enim quid aliud eſt niſi ἥρας, id eſt aëris κλέος: quae porro alia aëris gloria eſt niſi ſolis illuminatio; cuius receſſu profunditate occulitur tenebrarum? Praeterea ſacrorum adminiſtrationes apud Aegyptios multiplici actu multiplicem dei aſſerunt poteſtatem, [5]) ſignificantes Herculem hunc eſſe τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re quoque alibi terrarum geſta argumentum non vile colligitur. nam Theron rex Hiſpaniae citerioris, cum ad expugnandum Herculis templum ageretur furore inſtructus exercitu nauium; Gaditani ex aduerſo venerunt prouecti nauibus longis: commiſſoque praelio adhuc aequo Marte exſiſtente pugna ſubito in fugam verſae ſunt regiae naues; ſimulque improuiſo igne correptae conflagrauerunt. pauciſſimi, qui ſuperfuerant, hoſtium capti indicauerunt apparuiſſe ſibi leones proris Gaditanae claſſis ſuperſtantes, ac ſubito ſuas naues immiſſis radiis quales in Solis capite pinguntur exuſtas. Eidem Aegypto adiacens ciuitas, quae conditorem Alexandrum Mace-

5) *Significantes Herculem hunc eſſe*] Cur tributi duodecim labores Herculi, cum plures exantlarit, docet Seruius ad illud Virgilii 8. Aeneid.

Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petiuit.

Hercules, inquit, *a prudentioribus mente magis quam corpore fortis inducitur, adeo vt duodecim eius labores referri poſſint ad aliquid* (forte rectius, *ad animum.) nam cum plura fecerit, duodecim ei tantum adſignantur propter agnita duodecim ſigna.* Pontan.

Macedonem gloriatur, Sarapin atque Iſin cultu paene attonitae venerationis obſeruat: omnem tamen illam venerationem Soli ſe ſub illius nomine teſtatur impendere, vel dum calathum capiti eius inſigunt, vel dum ſimulacro ſignum tricipitis animantis adiungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite leonis effigiem. dextera parte [6]) caput canis exoritur manſueta ſpecie blandientis. pars vero laeua ceruicis rapacis lupi capite finitur; easque formas animalium draco connectit volumine ſuo capite redeunte ad dei dexteram qua compeſcitur monſtrum. Ergo leonis capite monſtratur praeſens tempus: quia conditio eius inter praeteritum futurumque actu praeſenti valida feruenſque eſt. ſed et praeteritum tempus lupi capite

6) *Caput canis exoritur.*] Ita repoſuimus, ex libris, pro *leonis*. Anubis enim intelligendus, de quo Iuvenalis Sat. 6.

Qui grege lanigero circundatus, et grege caluo.
Plangentis populi currit deriſor Anubis.

Interpres, *Anubis dictus quia caput caninum accepit per myſteria.* Laur. Pignorius p. 32. malit legere ad naturam canis, *deroſor Anubis.* Vide eum in Expoſ. menſae Iſiacae. At *deriſor* dicitur reſpectu populi plangentis. Porro locus Macrobii qui praeceſſit cap. 19. *Argumentum caducei ad genituram quoque hyminis quae geneſis appellatur, Aegyptii protendunt*, faciat forte ad hunc ipſum Iuuenalis locum, ſed vt hodie in Iuuenale editur nihil minus. Eſt enim in omnibus libris: *Magnaque debetur violato poena cadurco.* Et interpretes quot adeo tot quoque ſententias refero. In codice vero, qui penes me ſcripto (quomodo et alii in aliis, licet non probent) inuenio: *poena caduceo.* Locum totum videamus et clara indicia dabit ita legendum: Id ſolum praemonendum, Anubin quoque ſub forma Mercurii cultum, vt diſerte ad illud Maronis, *Omnigenumque Deum monſtra et latrator Anubis* annotat Honoratus. Ait itaque iam Iuuenalis:

Plangentis populi currit deriſor Anubis.
Ille petit veniam, quoties non abſtinet vxor
Concubitu ſacris obſeruandiſque diebus,
Magnaque debetur violato poena caduceo,
Et mouiſſe caput viſa eſt argentea ſerpens
Illius lachrimis, meditataque murmura praeſtant
Vt veniam culpae non abnuat.

Erit ergo, *violatum caduceum*, ipſum numen ſeu vt Aurelius locutus, *geniturae praeſtes Deus. Argenteam* autem *ſerpentem Draconem* vbiuis dixit Macrobius. quomodo et in ipſa caducei deſcriptione. Etiam Lycophron Caſſandra: νήσω δ' ἐνὶ δράκοντος, nam Cychreum intelligit qui ὄφις dictus, vt docet Stephanus. *Idem.*

te ſignatur, quod memoria rerum tranſactarum rapitur et aufertur. item canis blandientis effigies futuri temporis deſignat euentum; de quo nobis ſpes licet incerta blanditur, tempora autem cui niſi proprio famularentur auctori? cuius vertex inſignitus calatho et altitudinem ſideris monſtrat, et [7]) potentiam capacitatis oſtentat: quia in eum omnia terrena redeunt dum immiſſo calore rapiuntur. Accipe nunc quid de Sole vel Sarapi pronuntietur oraculo. nam Sarapis, quem Aegyptii deum maximum prodiderunt, oratus a Nicocreonte Cypriorum rege quis deorum haberetur his verſibus, ſollicitam religionem regis inſtruxit:

Εἰμὶ θεὸς τοῖος δὲ μαθεῖν, οἷον κ᾽ ἐγὼ εἴπω.
Οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ, γαστὴρ δὲ θάλασσα,
Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δ᾽ οὔατ᾽ ἐν αἰθέρι κεῖται,
Ὄμμά τε τηλαυγὲς, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

[8]) ex his apparet Sarapis et ſolis vnam et indiuiduam eſſe naturam. Iſis iuncta religione celebratur, quae eſt vel terra vel natura rerum ſubiacens Soli. hinc eſt quod continuatis vberibus corpus deae omne denſetur, quia terrae vel rerum naturae altu nutritur vniuerſitas.

7) *Et ptentiam capacitatis oſtentat*] Lego: *c. p. rapacitatis.* Subdit enim: *quia in eum omnia terrena redeunt dum immiſſo calore rapiuntur.* Meurſ. Calathi figura rapacitatem ſideris nulla vel ſubtiliſſima ratione poteſt ſimulare. Sed quia omnia terrena immiſſo calore rapta in eum redire poſſunt, inde amplitudinem eius calathi, hoc eſt, capacitatis potentiam oſtentat. Hoc Macrobii eſt. *Gronov.*

8) *Ex his apparet Sarapis et ſolis vnam eſſe et indiuiduam naturam*] Aeliani locus libro de Animalibus 10. cap. 28. lepidus eſt: Μισοῦσι δὲ οἱ αὐτοὶ θεραπευταὶ τοῦ Διὸς τοῦ προειρημένου καὶ τὸν ὄρυγα. Τὸ δὲ αἴτιον, ἀποστραφεὶς πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, τὰ περιττὰ τῆς ἑαυτοῦ τροφῆς ἐκβάλλει, φασὶν Αἰγύπτιοι. id eſt, *Et vero etiam quos modo commemoraui Serapidis colentes, ex eo Orygem oderunt, quod ad Solis exortum conuerſus, ſicut Aegyptii ferunt, aluum deiiciat.* Nec abſimilia narrat Apollo Orus ἱερογλυφικῶν libro priore. Qui volet, videto. *Pont.*

CAPVT XXI.

Adonin, Attinem, Oſirin, et Horum, aliud non eſſe quam Solem. Praeterea et duodecim ſigna Zodiaci ad naturam Solis referri.

Adonin quoque Solem eſſe non dubitabitur inſpecta religione Aſſyriorum, [1]) apud quos Veneris Architidis et Adonis maxima olim veneratio viguit, quam nunc Phoenices tenent. nam phyſici terrae ſuperius hemiſphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt; inferius vero hemiſphaerium terrae Proſerpinam vocauerunt. ergo apud Aſſyrios ſiue Phoenicas lugens inducitur dea: quod Sol annuo greſſu per duodecim ſignorum ordinem pergens partem quoque hemiſphaerii inferioris ingreditur; quia de duodecim ſignis Zodiaci ſex ſuperiora ſex inferiora cenſentur: et cum eſt in inferioribus et ideo dies breuiores facit, lugere creditur dea, tamquam Sole raptu mortis temporalis amiſſo a Proſerpina retento; quam numen terrae inferioris circuli et antipodum diximus. rurſumque Adonin redditum Veneri credi volunt, cum ſol euictis ſex ſignis inferioris ordinis incipit noſtri circuli luſtrare hemiſphaerium cum incremento luminis et dierum. ab apro autem tradunt interemptum Adonin, hiemis imaginem in hoc animali fingen-

1) *Apud quos Veneris Architidis*] Monuit coniectaneis ad Varronem clariſſimus Scaliger refingendum, *Dercitidis*, detorta nimirum voce a Syriaco *Adardaga*. Sed cauſas qui vberius volet ibidem videto. (Vide Ramirezi Pontocont. cap. 21. et vide Macrobium noſtrum cap. ſeq. 23. Vbi ait: *ſubiungunt eidem deam nomine Adargatim*. Vide denique Miſcel. ſacra N. Fulleri cap. 13. lib. 1. Vide item notas Bongarſii ad Inſtinum lib. 36. vbi pro *Arathis* leg. *Atharan*, quae Syrorum ſit dea, etiam *Athargatis* dicta. Strabo 16. et huius meminiſſe etiam Macrobium putat hoc loco. Seldenus lib. de diis Syris cap. 3. Syntag. 2. legit *Aphacidis*. Non enim, inquit, Derceto, non Adargidis aut Ategatis monte Libano colebatur, ſed Venus Aphacitis, a regione cognomine dicta. Zoſimus hiſt. 1. Aphaca locus eſt inter Heliopolim et Byblum, vbi fanum eſt Veneris Aphacitidis. Sed vide, quem dixi, loco citato Seldenum. *Pontan.*

fingentes; quod aper hiſpidus et aſper gaudet locis humidis et lutoſis pruinaque contectis, proprieque hiemali fructu paſcitur glande. ergo hiems veluti vulnus eſt ſolis, quae et lucem eius nobis minuit et calorem; quod vtrumque animantibus accidit morte. Simulacrum huius deae in monte Libano fingitur capite obnupto, ſpecie triſti, faciem manu laeua intra amictum ſuſtinens, lachrymae viſione conſpicientium manare creduntur. quae imago praeter quod lugentis eſt, vt diximus, deae, terrae quoque hiemalis eſt; quo tempore obnupta nubibus ſole viduata ſtupet, fonteſque veluti terrae oculi vberius manant, agrique interim ſuo cultu vidui maeſtam faciem ſui monſtrant. Sed cum ſol emerſit ab inferioribus partibus terrae, vernaliſque aequinoctii tranſgreditur fines augendo diem: tunc eſt et Venus laeta et pulcra virent arua ſegetibus, prata herbis, arbores foliis. ideo maiores noſtri Aprilem menſem Veneri dicauerunt. Similiter Phryges fabulis et ſacrorum adminiſtrationibus immutatis, [2]) circa matrem deum et Attinem eadem intelligi praeſtant. quis enim ambigat matrem deum terram haberi? Haec dea leonibus vehitur, validis impetu atque feruore animalibus; quae natura coeli eſt, [3]) cuius ambitu aër con-

2) *Circa matrem Deum*] Inſcriptum Romae in aedibus Cardinalis Columnae ad Palatium maius:

DOMVS AETERNA FLAVIAE CHRYSIDIS LABERIA FELICIA SACERDOS MAXIMA MATRIS DEVM M. L. *Pont.*

3) *Cuius ambitu aër continetur, qui vehit terram*] Notabilis hic locus de Telluris aërea vectione; nec praeteriit Batauae iuuentutis gloria, Douza filius, qui Notis ad Tibullum apte hinc firmauit irriſum imperitis Lucani verſiculum et mentem; *Dum terra fretum terramque leuabit Aër.* Sed ipſum vidiſſe operae erit impenſa. Opinio haec, ſi ad naturae potius, quam poëtarum decreta exigatur, ridebitur viris philoſophis. Excuſſiſſe tamen maioribus operis ait in Poëtices libris vir ſcientiae nullius inſcius Iul. Scal. qui et Philoſtrati prolato loco non diſſimilem de aqua ſententiam veterum referente, cenſuit Lucani, quae et nos ſupra laudauimus verba, non negligendae cenſurae. Imo et Plinius, princeps inter Latinos naturae myſtes, ait cap. 5. lib. 2. *Huius* (ſcilicet *aëris*) *vi ſuſpenſam cum quarto aquarum elemento, librari medio ſpatio tellurem.* Suggeſſit opor-

continetur qui vehit terram. Solem vero ſub nomine Attinis ornant fiſtula et virga. fiſtula ordinem ſpiritus inaequalis oſtendit: quia venti, in quibus nulla aequalitas eſt, propriam ſumunt de ſole ſubſtantiam. virga poteſtatem ſolis aſſerit qui cuncta moderatur. praecipuam autem Solis in his ceremoniis verti rationem hinc etiam poteſt colligi; quod ritu eorum catabaſi finita, ſimulationeque luctus peracta, celebratur laetitiae exordium a. d. octauum Kalendas Aprilis, quem diem Hilaria appellant, quo primum tempore ſol diem longiorem nocte protendit. idem ſub diuerſis nominibus religionis effectus eſt apud Aegyptios, cum Iſis Oſirin luget. nec in occulto eſt neque aliud eſſe Oſirin quam Solem, nec Iſin aliud eſſe quam terram, vt diximus, naturamue rerum: eademque ratio quae circa Adonin et Attinem vertitur in Aegyptia quoque religione luctum et laetitiam vicibus annuae adminiſtrationis alternat: 4) hinc Oſirin Aegyptii, vt ſolem eſſe aſſerant, quotiens hieroglyphicis litteris ſuis exprimere volunt, inſculpunt ſceptrum, 5) inque eo ſpeciem oculi exprimunt, et hoc ſigno

oportune Scriuerius Lucretii verſus, vnde haec iſta de Matre Deum, et aërea quoque Terrae libratione; quod et Lucanus, vti et iamiam monuimus, et Claudianus etiam exculerat:

Et qui perpetuo terras ambitque vebitque
Nec premat incumbens oneri, nec ceſſerit aër.

Sed Lucretii, quos dixi, verſus illuſtres ſunt, et digniſſimi adſcriptione:

Hanc veteres Graium docti cecinere poëtae
Sublimem in curru biiuges agitare leones,
Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque poſſe in terra ſiſtere Terram.

Extant lib. 2. vbi de Deum Matre: *Idem.*

4) *Hinc Oſirim Aegyptii*] Magnus ab Aegyptiis huic idolo honos habitus. Satyrici carmen de eodem capiendum:

Exclamare libet populus quod clamat Oſiri
Inuento.

Clamatum autem, vti inuenio in Gloſſis vetuſtis, εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν. *Idem.*

5) *Inque eo ſpeciem oculi exprimunt*] Placet Cl. Lipſii inuentum, aeſtimantis vix aliam notam ſuper impreſſam cruci commiſſae; vt pote quae

ſigno Oſirin monſtrant; ſignificantes hunc deum Solem eſſe, regalique poteſtate ſublimen cuncta deſpicere: quia [6]) Solem Iouis oculum appellat antiquitas. Apud eoſdem Apollo, qui eſt Sol, Horus vocatur, ex quo et horae vigintiquatuor, quibus dies noxque conficitur, nomen acceperunt: et [7]) quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horae vocantur. Idem Aegyptii volentes ipſius Solis nomine dicare ſimulacrum, figurauere raſo capite, ſed dextra parte crine remanente. ſeruatus crinis docet Solem naturae rerum numquam eſſe in operto. dempti autem capilli reſidente radice monſtrant hoc ſidus etiam tempore quo non viſitur a nobis rurſum emergendi, vti capillos, habere ſubſtantiam. eodem argumento ſignificatur et tempus quo anguſta lux eſt, cum velut abraſis incrementis [8]) naturaeque manente exſtantia, ad minimum diei ſol peruenit ſpatium; quod veteres appellavere brumale ſolſtitium; brumam a breuitate dierum cognominantes, id eſt, βραχὺ ἦμαρ. ex quibus latebris vel auguſtiis [9]) rurſus emergens ad aeſtiuum hemiſphaerium tamquam enaſcens in augmenta porrigitur; et tunc ad regnum ſuum perueniſſe iam creditur. propterea Aegyptii animal in Zodiaco conſecrauere ea coeli parte,

 qua

quae Tau literam referat cum annulo vel anſula ſuperne. Ipſum T. *vitam venturam* interpretati Aegyptii, vnde hieroglyphicῶs et appoſite, vt et idem cenſet, Sol adſcriptus qui auctor vitae. Sed ipſum adiſſe non pigeat Notis ad primum lib. de cruce cap. 8. *Idem.*

6) *Solem Iouis oculum appellat antiquitas*] Charphilides Τί ἥλιος; οὐράνιος ὀφθαλμός: *Quid Sol? caeleſtis oculus.* Et apud Heſiodum, Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμός. (Vide Laur. Pignorium Menſae Iſiacae Expoſitione p. 16. vbi docet ab Euſebio Oſirin multioculum dictum itemque a Diodoro et Plutarcho. *Idem.*

7) *Quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horae vocantur*] Obiter Cenſorinum emenda cap. 19. *Eoque ver, aeſtatem, autumnum, hyemem, ὥρας et annum dici,* etc. Scribo, *ὥρας.* *Meurſ.*

8) *Naturaeque manente extantia.*] Faciendum, *anguſta manente extantia;* indicio Anglicani ſcripti, cui, vt fere ſolet, aſſentitur vetuſte cuſus. *Pont.*

9) *Rurſus emergens ad aeſtiuum hemiſphaerium tanquam enaſcens in augmentum porrigitur*] Lego, *tanquam renaſcens.* Meurſ.

qua maxime annuo curſu Sol valido efferuet calore; leoniſque inibi ſignum domicilium Solis appellant: quia id animal videtur ex natura Solis ſubſtantiam ducere, [10]) primumque impetu et calore praeſtat animalia, vti praeſtat ſol ſidera; validuſque eſt leo pectore et priore corporis parte, ac degenerat poſterioribus membris. aeque ſolis vis prima parte diei ad meridiem increſcit, vel prima parte anni a vere in aeſtatem; mox elangueſcens deducitur vel ad occaſum qui diei, vel ad hiemem quae anni pars videtur eſſe poſterior, idemque oculis patentibus atque igneis cernitur ſemper; vt ſol patenti igneoque oculo terram conſpectu perpetuo atque infatigabili cernit. Nec ſolus leo ſed [11]) ſigna quoque vniuerſa Zodiaci ad naturam Solis iure referuntur, et, vt ab ariete incipiam, magna illi concordia eſt. nam is per menſes ſex

10) *Primumque impetu et calore praeſtat animalia, vt praeſtat Sol ſidera*] Leonis indolem eleganter etiam adumbrauit Manilius in eius aſteriſmo, ſed loco tamen necdum ſatis firmato. Vulgatur lib. IIII.

Hoc habet, hoc ſtudium poſtes ornare ſuperbos
Pellibus, et captas domibus configere praedas.
Et purgare metu ſiluas et viuere rapto.

Sed repperit in chirographis vir clariſſimus, *parare metu.* vnde et ipſe formandum cenſuit, *purare.* ſed ſcriptum aio Poëtae, *pacare metu*, conuenientiſſime in hoc animal, quod vt dixit Macrobius praeſtat cetera. Tyrannus enim dominatorque quodammodo in ſilueſtri illo ac vaſto regno eſt, quem oderunt dum metuunt. Deinde ridet magis *viuere victor*; nam in ſcriptis intelligo eſſe, *victo*, non *rapto.* Plautus, *virtute dixit vos victores viuere*, etc. Denique *Hoc habet*, fuerit, *hoc havet.* Pont.

11) *Signa quoque vniuerſa Zodiaci ad naturam ſolis*) Nec ſigna ſolum ſidera, ſed et reliqua quoque quae ſtata Cenſorinus dixit ad mirabile hoc validumque aſtrum referri, Poëtis teſtibus docere non ſit difficile. Quid? Nonne Maro per *Sirium* ſtellam ſolem intellexiſſe dicendus illo verſu,

Iam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos
Ardebat caelo,

Et Suidas annotat *σείριον* a multis exponi *τὸν ἥλιον*, id eſt, *Sirium ſolem.* Sed vt hoc obiter addam, *Sirius* cum indubie ſit ſtella in lingua Canis lucida, variant tamen auctores cuius proprie dicatur, an videlicet Orionis, an Iſidis, aut denique Cephali. Pollux lib. 5. cap. 5. Icarii canem fuiſſe vult innuere, quod firmandum cenſeo aſſenſu Naſonis. In Nuce;

Quid ſi non aptas ſolem fugientibus umbras,
Finditur Icario cum cane terra, darem. Pont.

ſex hibernales ſiniſtro incubat lateri, ab aequinoctio verno ſupra dexterum latus: ſicut et Sol ab eodem tempore dexterum hemiſphaerium, reliquo ambit ſiniſtrum. [12]) Ideo et Hammonem, quem deum Solem occidentem Libyes exiſtimant, arietinis cornibus fingunt, quibus maxime id animal valet ſicut ſol radiis. nam et apud Graecos *ἀπὸ τοῦ κάρα κρίος* appellatur. Taurum vero ad ſolem referri multiplici ratione Aegyptius cultus oſtendit: vel quia apud Heliopolim taurum Soli conſecratum, [13]) quem Neton cognominant, maxime colunt; vel quia bos Apis in ciuitate Memphi Solis inſtar excipitur; vel quia in oppido Hermunthi magnifico Apollinis templo conſecratum Soli colunt taurum, Pacin cognominantes, inſignem miraculis conuenientibus naturae Solis. nam et per ſingulas horas mutare colores affirmatur, et hirſutus ſetis dicitur in aduerſum naſcentibus contra naturam omnium animalium. vnde habetur veluti imago Solis in diuerſam mundi partem nitentis. [14]) Gemini autem, qui alternis mortibus viuere creduntur, quid aliud niſi Solem, vnum

 eumdem-

12) *Ideo et Hammonem, quem deum ſolem occidentem Libyes exiſtimant, arietinis cornibus fingunt, quibus maxime id animal valet, ſicut Sol radiis.*] Feſtus Pompeius Hammonem cognominatum tradit, quia in arena putatur inuentus, quae Graece ἄμμος dicitur. At propius Hebraei rem explicent, quibus *Hamma* vox *Solem* ac *calorem* diſerte notat. vnde et *Cham* ſiue *Hbam* quoque dictus iiſdem eſt, quod eius ſcilicet poſteri a ſole vſti nigrique ſint. Quod autem cornibus eundem Hammonem fingi addat, inde eſt, quod orientales populi *cornicari* pro *radiare* ſeu *coruſcare* acceperunt. Vnde et Moſi cornua tribuuntur, quod vultus eius coruſcare ac radiare videretur. *Idem.*

13) *Quem Neton cognominant*] V. c. *Netiron.* Meurſ. Hoc vocabulum Hiſpanica lingua Marti datum ſupra dixit Macrobius, ſed ex Stephani mutatione: nam Mſ. ibi cum editis omnibus *Necyn*, quomodo et Ortelius allegat. Camerarius tantum et Stoeriana teſtantur in antiquo eſſe *Neton.* Hoc loco MS. cum editione anni 1500. *Neriton.* Aſcenſius, Veſal. Camerar. *Netiron* et plerique ad marginem antiquos habere *Neuton*, quomodo Seldenus in Mſ. vt praedicat, vetuſtiſſimo invenit, cui placet *Mnevin*, quem ſequitur Grotius ad Exodon, et hactenus acquieſco. *Gronov.*

14) *Gemini autem qui alternis mortibus*] In ſcripto legebatur, *motibus.* Sed ego non audio. Minutius: *Caſtores alternis moriuntur, vt viuant.* Manilius numeroſe, *Otia et aeternam peragunt in morte iuuentam.* Pont.

eumdemque ſignificant, modo deſcendentem in ima mundi, modo mundi in ſummam altitudinem reſurgentem? Cancer obliquo greſſu quid aliud niſi iter Solis oſtendit, qui viam numquam rectam ſed per illam ſemper meare ſortitus eſt,

Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo;

maximeque in illo ſigno Sol a curſu ſupero incipit obliquus inferiora iam petere. De leone ſupra iam dictum eſt. Virgo autem, quae manu ariſtam refert, quid aliud quam δύναμις ἡλιακὴ quae fructibus curat? et ideo iuſtitia creditur; quae ſola facit naſcentes fructus ad hominum vſus peruenire. Scorpius totus, in quo Libra eſt, naturam Solis imaginatur; qui hieme torpeſcit, et tranſacta hac aculeum rurſus erigit vi ſua nullum naturae damnum ex hiberno torpore perpeſſa. Sagittarius, qui omnium Zodiaci domiciliorum imus atque poſtremus eſt, ideo ex homine in feram per membra poſteriora degenerat, quaſi poſtremis partibus ſuis a ſuperis in inferna detruſus. ſagittam tamen iacit: quod indicat tunc quoque vniuerſorum conſtare vitam radio Solis vel ab ima parte venientis. Capricornus ab infernis partibus ad ſupera Solem reducens caprae naturam videtur imitari; [15]) quae dum paſcitur, [16]) ab imis partibus prominentium ſemper ſcopulorum alta depoſcit. Aquarius nonne ipſam vim Solis oſtendit? vnde enim imber caderet in terras, niſi ſolis calor ad ſupera traheret humorem; cuius refuſio pluvialis eſt copia? In vltimo ordine Zodiaci piſces locati ſunt: quos conſecrauit Soli non aliqua naturae ſuae imitatio,

15) *Quae dum paſcitur, ab imis partibus prominentium ſemper ſcopulorum alta depoſcit.*] Bene *depoſcit.* petunt enim altum ſemper paſcendo caprae, et dixit iam idem ante noſter cap. 17. his verbis: *Caprae conſuetudo haec in paſtu videtur, vt ſemper altum paſcendo petat. Petit*, inquit, *altum paſcendo*, id eſt, vt hic loquitur, *dum paſcitur.* Libri ſi qui *depaſcit* hic habent pro *depoſcit*, omnino hinc emendandi. Item p. 308. *Quod et terrenum eſſet, et tamen ſemper peteret alta paſcendo.* Idem.

16) *Ab imis partibus prominentium ſemper.*

tatio, vt cetera, ſed oſtentatio potentiae ſideris, [17] a quo vita non ſolum aëreis terreniſque animalibus datur, ſed illis quoque quorum conuerſatio aquis merſa velut a conſpectu ſolis exſulat. tanta eſt vis Solis vt abſtruſa quoque penetrando viuificet.

ſemper ſcopulorum alta depoſcit] Lego, *ſcopulorum alta depaſcit.* Meurſ.

17) *A quo vita non ſolum aëris terreniſque animalibus datur*] Melius v. c. *aëreis terreniſque.* Idem.

CAPVT XXII.

Quod Nemeſis, Pan, (quem vocant Inuum) et Saturnus, aliud non ſint quam Sol.

Et, vt ad Solis multiplicem poteſtatem reuoluatur oratio, 1) Nemeſis, quae contra ſuperbiam colitur, quid aliud eſt quam Solis poteſtas? cuius iſta natura eſt vt fulgentia obſcuret et conſpectui auferat, quaeque ſunt in obſcuro illuminet offeratque conſpectui. Pan ipſe, quem vocant Inuum, ſub hoc habitu quo cernitur Solem ſe eſſe prudentioribus permittit intelligi. hunc deum Arcades colunt appellantes τὸν τῆς ὕλης κύϱιον: non ſiluarum dominum, ſed vniuerſae ſubſtantiae materialis dominatorem ſignificari volentes. cuius materiae vis vniuerſorum corporum, ſeu illa diuina ſeu terrena ſint, componit eſſentiam. ergo Inui cornua barbaeque prolixa demiſſio naturam lucis oſtendunt, qua ſol et ambitum coeli ſuperioris illuminat et inferiora colluſtrat. vnde Homerus de eo ait;

ϱευϑ

1) *Nemeſis', quae contra ſuperbiam colitur.*] Diſerte expreſſit Catullus:

Nunc audax caue ſis: preceſque noſtras
Oramus caue deſpuas ocello;
Ne poenas Nemeſis repoſcat a te.
Eſt vehemens Dea, laedere hanc caveto.

Eſt enim *audax* hoc loco ϑϱασὺς ex Gloſſario, quomodo neſcio an aliis ſumptum. *Pont.*

Ὤρνυθ' ἵν' ἀθανάτοισι φάως φέροι, ἠδὲ βροτοῖσιν.

Quid fiſtula vel virga ſignificent ſuperius in habitu Attinis expreſſimus. Quod in caprae pedes deſinit, haec argumenti ratio eſt; quia materia, quae in omnem ſubſtantiam Sole diſpenſante porrigitur, diuinis de ſe corporibus effectis in terrae finitur elementum. ad huius igitur extremitatis ſignum pedes huius animalis electi ſunt, quod et terrenum eſſet et tamen ſemper peteret alta paſcendo; ſicut Sol vel cum radios ſuperne demittit in terras vel cum ſe recolligit in montibus viſitur. Huius Inui amor et deliciae ἠχὼ creditur nullius oculis obnoxia: quod ſignificat harmoniam coeli, quae Soli amica eſt quaſi ſphaerarum omnium de quibus naſcitur moderatori; [2]) nec tamen poteſt noſtris vnquam ſenſibus deprehendi. Saturnus ipſe, qui auctor eſt temporum, et ideo a Graecis immutata littera κρόνος quaſi χρόνος vocatur, quid aliud niſi Sol intelligendus eſt? cum tradatur ordo elementorum temporum numeroſitate diſtinctus, luce patefactus, nexus aeternitate conductus, viſione diſcretus: quae omnia actum Solis oſtendunt.

2) *Nec tamen poteſt noſtris*] A Camerario, Veſalienſi, Stoer. ſumſerunt hoc Stephanus cum Pontano. Ms. et priſca editio Veneta τὸ *poteſt* non habent: et agnoſco in eo putidam ſpiſſationem, cum reſpiciat oratio τὸ *ſignificat*: neque enim praecedentia ſola explicant ſecretum ἠχῦς, ſed et haec ipſa. Lege: *quod ſignificat harmoniam coeli Soli amicam eſſe, quaſi ſphaerarum omnium, de quibus naſcitur, moderatori, nec tamen noſtris vnquam ſenſibus deprehendi.* Gronov.

CAPVT XXIII.

Iouem quoque, et Aſſyriorum Adad, eumdem eſſe quem Solem. Tum et theologorum, et Orphei autoritate oſtendi poſſe, omnes referri ad Solem.

Nec ipſe Iupiter rex deorum Solis naturam videtur excedere: ſed eumdem eſſe Iouem ac Solem claris docetur indiciis. cum ait Homerus:

Ζεὺς

Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας
χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα, θεοὶ ἅμα πάντες ἕποντο,
Δωδεκάτῃ δέ τοι αὖθις ἐλεύσεται οὔλυμπόνδε.

Iouis appellatione Solem intelligi Cornificius ſcribit, [1]) cui vnda oceani velut dapes miniſtrat. ideo enim, ſicut et Poſſidonius et Cleanthes affirmant, Solis meatus a plaga quae vſta dicitur non recedit; quia ſub ipſa currit oceanus, qui terram et ambit et diuidit. omnium autem phyſicorum aſſertione conſtat calorem humore nutriri. nam quod ait,

θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο,

ſidera intelliguntur; quae cum eo ad occaſus ortuſque cotidiano impetu coeli feruntur, eodemque aluntur humore. *θεοὺς* enim dicunt ſidera et ſtellas, *ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι*. addit poëta,

Δωδεκάτῃ δὲ αὖθις,

non dierum ſed horarum ſignificans numerum, quibus referuntur ad hemiſphaerii ſuperioris exortum. Intellectum noſtrum ducunt in eamdem ſententiam etiam de Timaeo Platonis haec verba: Ὁ *μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ ζεὺς, ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα, πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα, κἀπιμελούμενος. τῷ δὲ ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων κατὰ ἕνδεκα μέρη κεκοσμημένη, μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη.* his enim verbis magnum in coelo ducem ſolem vult ſub appellatione Iouis intelligi, alato curru velocitatem ſideris monſtrans. nam, quia in quocumque ſigno fuerit praeſtat omnia ſigna et ſidera, ſignorumque

1) *Cui vnda Oceani velut dapes miniſtrat*] Anglicanus: *cui vndam Oceani*. Sed hac lectione oratio vix ſtat, nec vulgata ſententia. Non ambigo quin ſcripſerit longaeuus, *cui vndam oceanus*. Et hoc eſt quod clarius in Somnium dixit, cap. 10. lib. 2. *Ignem aetbereum phyſici tradidere humore nutriri.* et ſtatim, *ideo Sol ſub Zona coeli peruſta vltro citroque diſcurrit, vt habeat ſubiecti humoris alimoniam.* Pontan.

que praeſtites deos, videtur cunctos deos ducatu praeire ornando cuncta ordinandoque; atque ideo velut exercitum eius ceteros deos haberi per XII. ſignorum partes diſtributos; quia ipſe duodecimi ſigni, in quocumque ſigno fuerit locum occupat. nomen autem daemonum cum deorum appellatione coniungit, aut quia dii ſunt δαήμονες, id eſt, ſcientes futuri, aut, vt Poſſidonius ſcribit in libris quibus titulus eſt περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων, quia ex aetherea ſubſtantia parta atque diuiſa qualitas illis eſt; ſiue ἀπὸ τοῦ δαιομένου, id eſt, καιομένου: ſeu ἀπὸ τοῦ δαιομένου, hoc eſt, μεριζομένου. Quod autem addit μένει δ' ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη, ſignificat quia haec ſola, quam terram eſſe accipimus, manet immobilis intra domum deorum, id eſt, intra mundum, vt ait Euripides;

Καὶ γαῖα μῆτερ. ἑστίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν, ἡμένην ἐν αἰθέρι.

hinc quoque oſtenditur quid de Sole et Ioue ſit ſentiendum, cum alibi dicatur:

Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας.

et alibi:

Ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.

vnde vtrumque conſtat vna poteſtate cenſendum. Aſſyrii quoque Solem ſub nomine Iouis, quem Dia Heliopoliten cognominant, maximis ceremoniis celebrant in ciuitate quae Heliopolis nuncupatur. [2]) eius dei ſimulacrum ſumptum eſt de oppido Aegypti, quod et ipſum Heliopolis appellatur, regnante apud Aegyptios Senemure, ſeu idem Senepos nomine fuit: perlatumque eſt primum in eam per Opiam legatum Deleboris regis Aſſyriorum, ſacerdoteſque Aegyptios, quorum princeps fuit Partemetis; diuque habitum apud Aſſyrios poſtea Heliopolim commigrauit.

2) *Eius dei ſimulacrum ſumptum eſt*] Lego ex vet. cod. *dei*. Meurſ.

grauit. Cur ita factum, quaque ratione Aegypto profectum in haec loca vbi nunc eſt poſtea venerit, rituque Aſſyrio magis quam Aegyptio colatur dicere superſedi, quia ad praeſentem non attinet cauſam. Hunc vero eumdem Iouem Solemque eſſe cum ex ipſo ſacrorum ritu, tum ex habitu dinoſcitur. ſimulacrum enim aureum ſpecie imberbi inſtat dextra eleuata cum flagro in aurigae modum; laeua tenet fulmen et ſpicas, quae cuncta Iouis Soliſque conſociatam potentiam monſtrant. Huius templi religio etiam diuinatione praepollet, quae ad Apollinis poteſtatem refertur qui idem atque Sol eſt. vehitur enim ſimulacrum dei Heliopolitani ferculo, vti vehuntur in pompa ludorum Circenſium deorum ſimulacra: et ſubeunt plerumque prouinciae proceres raſo capite longi temporis caſtimonia puri; feruntur que diuino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quo deus propellit vehentes: vt videmus apud Antium promoueri ſimulacra Fortunarum ad danda reſponſa. Conſulunt hunc deum et abſentes miſſis diplomatibus conſignatis: reſcribitque ordine ad ea quae conſultatione addita continetur. Sic et imperator Traianus initurus ex ea prouincia Parthiam cum exercitu conſtantiſſimae religionis hortantibus amicis, qui maxima huiuſce numinis ceperant experimenta, vt de euentu conſuleret rei coeptae, egit Romano conſilio prius explorando fidem religionis; ne forte fraus ſubeſſet humana: et primum miſit ſignatos codicillos, ad quos ſibi reſcribi vellet. deus iuſſit afferri chartam, eamque ſignari puram et mitti, ſtupentibus ſacerdotibus ad eiuſmodi factum. ignorabant quippe conditionem codicillorum. hos cum maxima admiratione Traianus excepit; quod ipſe quoque puris tabulis cum deo egiſſet. tunc aliis codicillis conſcriptis ſignatiſque conſuluit, an Romam perpetrato bello rediturus eſſet, [3]) vitem centurialem deus ex muneribus in

3) *Vitam centurialem deus*] V. c. *Vitem*. Optime. Clamant ſequentia. *Idem*.

in aede dedicatis deferri iuſſit, diuiſamque in partes ſudario condi ac proinde ferri. exitus rei obitu Traiani apparuit oſſibus Romam relatis. nam fragmentis ſpecies reliquiarum, vitis argumento caſus futuri tempus oſtenſum eſt. Et, ne ſermo per ſingulorum nomina deorum vagetur, accipe quid Aſſyrii de Solis potentia opinentur. deo enim, quem ſummum maximumque venerantur, [4]) Adad nomen dederunt. eius nominis interpretatio ſignificat, *vnus.* hunc ergo vt potentiſſimum adorant deum: ſed ſubiungunt eidem deam nomine Adargatin; omnemque poteſtatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, Solem terramque intelligentes, nec multitudine nominum enuntiantes diuiſam eorum per omnes ſpecies poteſtatem, ſed argumentis, quibus ornantur, ſignificantes multiplicem praeſtantiam duplicis numinis. ipſa autem argumenta Solis rationem loquuntur. namque ſimulacrum Adad inſigne cernitur radiis inclinatis. quibus monſtratur vim coeli in radiis eſſe Solis, qui demittuntur in terram. Adargatis ſimulacrum ſurſum verſum reclinatis radiis inſigne eſt; monſtrando radiorum vi ſuperne miſſorum enaſci quaecumque terra progenerat. ſub eodem ſimulacro ſpecies leo-

4) *Adad nomen dederunt: eius nominis interpretatio ſignificat vnus.*] Significauerit itaque appellatio Dei *vnum*, at ipſe Deus Solem. Non diſcriminauit Scaliger pater exercit. CLIII. 4. *Adad*, inquit, *legis olim Solem dictum Perſarum lingua. Eiuſdem nominis in Africa radix eſt*, etc. Iacobus Raeuardus libro Variarum tertio, capite decimo, vbi de Heliogabali nomine differit, laudat nummum veterem, cum hac inſcriptione: SACERDOS. DEI SOLIS. ELAGAB. Vnde videndum ait, monente Cl V. Guidone Laurino, num hoc Macrobii loco pro ADAD, AGAB refingendum ſit. *Adad* Aſſyriis *vnum* notaſſe, ſed *Abad* vel *Elhad* potius ſcribendum, docent me harum ſeu Orientalium linguarum peritiores: cum et confundi ſubinde, cum etiam *Badad* vox Orientalibus ſit *ſolus* ſeu *vnicus*. vt ita *Adad*, omiſſa perperam primore litera, pro *Badad* hoc loco accepta videatur, poſitaque. His adde alia quaedam notata Seldeno cap. 6. Syntagmatis lib. 1. de DIS SYRIS. *Pontan.*

Nomen dederunt] Ἀδὰδ Philoni Bibliensi. Sed *Adad* legendum monet Scaliger in Notis ad Fragmenta operi de Emendat. Tempor. ſubiecta. Vbi etiam Syris ipſis *Atergata* deam, quam mox *Adargatin* nuncupat Macrobius, efferri idem obſeruat. *Idem.*

leonum ſunt, eadem ratione terram eſſe monſtrantes qua Phryges finxere matrem deum, id eſt, terram leonibus vehi. Poſtremo potentiam Solis ad omnium poteſtatum ſummitatem referri indicant theologi; qui in ſacris hoc breuiſſima precatione demonſtrant, dicentes, ἥλιε παντοκράτορ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς. Solem eſſe omnia et Orpheus teſtatur his verſibus:

> Κέκλυθι τηλεπόρου δίνης ἑλικαύγεα κύκλον
> Οὐρανίαις στροφάλιγξι περίδρομον αἰὲν ἑλίσσων.
> Αγλαε ζεῦ Διόνυσε, πάτερ πόντου, πάτερ αἴης,
> Ηλιε παγγενέτορ, παναίολε, χρυσεοφεγγές.

CAPVT XXIV.

De laudibus variaque eruditione Vergilii. Tum de iis quae ſequentibus libris per ordinem ſunt explicanda.

Hic, cum Praetextatus feciſſet finem loquendi, omnes in eum affixis vultibus admirationem ſtupore prodebant: dein laudare hic memoriam, ille doctrinam, cuncti religionem; affirmantes hunc eſſe vnum arcanae deorum naturae conſcium, qui ſolus diuina et aſſequi animo et eloqui poſſet ingenio. Inter haec Euangelus, Equidem, inquit, miror potuiſſe tantorum poteſtatem numinum comprehendi. verum, quod Mantuanum noſtrum ad ſingula cum de diuinis ſermo eſt teſtem citatis, gratioſius eſt quam vt iudicio fieri putetur. an ego credam quod ille cum diceret,

> *Liber et alma Ceres,*

pro Sole et luna, non hoc in alterius poëtae imitationem poſuit, ita dici audiens, cur tamen diceretur ignorans? niſi forte, vt Graeci omnia ſua in immenſum tollunt, nos quoque etiam poëtas noſtros volumus philoſophari: cum

ipſe Tullius, qui non minus profeſſus eſt philoſophandi ſtudium quam loquendi, quotiens aut de natura deorum aut de fato aut de diuinatione diſputat, gloriam quam oratione conflauit incondita rerum relatione minuat. Tum Symmachus, De Cicerone, Euangele, qui conuitiis impenetrabilis eſt, poſt videbimus. nunc, quia cum Marone nobis negotium eſt, reſpondeas volo vtrum poëtae huius opera inſtituendis tantum pueris idonea iudices, an alia illis altiora ineſſe fatearis: videris enim mihi ita adhuc Vergilianos habere verſus, qualiter eos pueri magiſtris praelegentibus canebamus. Immo pueri cum eſſemus, Symmache, ſine iudicio mirabamur: inſpicere autem vitia nec per magiſtros nec per aetatem licebat; quae tamen non pudenter quiſquam negabit, cum ipſe confeſſus ſit. qui enim moriens poëma ſuum legauit igni, quid niſi famae ſuae vulnera poſteritati ſubtrahenda curauit? nec immerito erubuit quippe de ſe futura iudicia, ſi legeretur petitio deae precantis filio arma a marito cui ſoli nupſerat, nec ex eo prolem ſuſcepiſſe ſe nouerat; vel ſi mille alia multum pudenda ſeu in verbis modo Graecis modo barbaris, ſeu in ipſa diſpoſitione operis deprehenderentur. Cumque adhuc dicentem omnes exhorruiſſent: ſubtexit Symmachus; Haec eſt equidem, Euangele, Maronis gloria, vt nullius laudibus creſcat, nullius vituperatione minuatur. verum iſta, quae proſcindis, defendere quilibet poteſt ex plebeia grammaticorum cohorte; ne Seruio noſtro, qui priſcos, vt mea fert opinio, praeceptores doctrina praeſtat, in excuſandis talibus quaeratur iniuria. ſed quaero vtrum, cum poëtica tibi in tanto poëta diſplicuerit, nerui tamen oratorii qui in eodem validiſſimi ſunt placere videantur. Haec verba primum Euangeli riſus excepit. deinde ſubiecit: Id hercule reſtat denique vt et oratorem Vergilium renuntietis. nec mirum, cum et ad philoſophos eum ambitus veſter paulo ante prouexerit. Si in hac opinione es, inquit Symmachus, vt Maro tibi

nihil

nihil niſi poëticum ſenſiſſe aeſtimetur, licet hoc quoque eidem nomen inuideris: audi quid de operis ſui multiplici doctrina ipſe pronunciet. ipſius enim Maronis epiſtola, qua compellat Auguſtum, ita incipit: *Ego vero frequentes a te litteras accipio.* et infra: *De Aenea quidem meo; ſi mehercule iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. ſed tanta inchoata res eſt,* [1]) *vt paene vitio mentis tantum opus ingreſſus mihi videar: cum praeſertim, vt ſcis, alia quoque ſtudia ad id opus multoque potiora impertiar.* Nec his Vergilii verbis copia rerum diſſonat, quam plerique omnes litteratores pedibus illotis praetereunt, tamquam nihil vltra verborum explanationem liceat noſſe grammatico. ita ſibi belli iſti homines certos ſcientiae fines, et velut quaedam pomoeria et effata poſuerunt; vltra quae ſi quis egredi audeat, [2]) introſpexiſſe in aedem deae, a qua mares abſterrentur, exiſtimandus ſit. ſed nos, quos craſſa Minerua dedecet, non patiamur abſtruſa eſſe adyta ſacri poëmatis; ſed arcanorum ſenſuum inueſtigato aditu, doctorum cultu celebranda praebeamus recluſa penetralia. et ne videar velle omnia vnus amplecti, ſpondeo violentiſſima inuenta vel ſenſa rhetoricae in Vergiliano me opere demonſtraturum. Euſebio autem oratorum eloquentiſſimo non praeripio de oratoria apud Maronem arte tractatum; quem et doctrina et docendi vſu melius exſequetur. reliquos omnes qui adeſtis impenſe precatus ſim vt quid veſtrum quiſque praecipuum ſibi annotauerit de Maronis ingenio velut [3]) ex ſymbolo conferamus. Mirum in

1) *Vt paene vitio mentis tantum opus ingreſſus mihi videar.*] Epiſtola Maronis eſt ad Auguſtum, excuſantis operis inchoati moram. Sed aberrat a Scripto, *vitio.* Fallor? an ſcripſerat Maro: *Penuria mentis? Penaria* enim, teſte Feſto, *id eſt, quod pene minus ſit quam neceſſe eſt.* Coniecturam tamen quis praeſtet? *Pontan.*

2) *Introſpexiſſe in aedem Deae, a qua mares abſterrentur*] Idem, *exterrentur*, niſi fuerit, *externantur. Mares* autem [illegible] accipio, nam nec beſtias mares intrare fas fuit. Iuuenalis:

Illuc, teſticuli ſibi conſcius vnde fugit mus,
Intulerit. Idem.

3) *Ex ſymbolo conferamus*] Anglicanus

in modum alacritatem omnibus qui aderant haec verba pepererunt. [4]) et aſſurgens quiſque in deſiderium alios audiendi, non vidit et ſe in idem munus vocandum. itaque hortatu mutuo concitati in aſſenſum facile ac libenter animati ſunt: intuenteſque omnes Praetextatum orabant vt iudicium ſuum primus aperiret, ceteris per ordinem quem caſus ſedendi fecerat ſecuturis. et Vettius: Equidem inter omnia, quibus eminet laus Maronis, hoc aſſiduus lector admiror, quia doctiſſime ius pontificium tamquam hoc profeſſus [5]) in multa et varia operis ſui arte ſeruauit. [6]) et, ſi tantae diſſertationis ſermo conceſſerit, promitto fore vt Vergilius noſter pontifex maximus aſſeratur. poſt hunc Flauianus, Apud poëtam noſtrum, inquit, tantam ſcientiam iuris auguralis inuenio, vt, ſi aliarum diſciplinarum doctrina deſtitueretur, haec illum vel ſola profeſſio ſublimaret. Euſtathius deinde, Maxime, inquit, praedicarem quanta de Graecis cautus et tamquam aliud agens, modo artificii diſſimulatione, modo profeſſa imitatione tranſtulerit; ni me maior admiratio de aſtrologia totaque philoſophia teneret, quam parcus et ſobrius operi ſuo nuſquam reprehendendus aſperſit. Furius Albinus alterum fouens Praetextati latus, iuxtaque eum Caecina Albinus ambo vetuſtatis affectationem in Vergilio praedicabant, alter in verſibus, Caecina in verbis. Auienus, Non aſſumam mihi, ait, vt vnam aliquam de Vergilianis virtutibus audeam praedicare; ſed, audiendo quaecumque dicetis ſi quid vel de his mihi videbitur, vel iamdudum legenti adnotandum viſum eſt, opportunius proferam: modo meminerìtis

canus idem, *ſymbola. ſymbolum*, item, *ſymbolus* et *ſymbola* indifferenter dici litteratoribus obſeruatum eſt. Macrobius iterum pag. 213. *Diem totum dictis fabulis velut ex ſymbola conferendis daturi.* Idem.

4) *Aſſurgens quiſque in deſiderium alios audiendi non, etc.*] Scriptus iterum, *audienti non inuidit*. Verum erit, *audiendi, non inuidit.* Et puto mens liquet. *Id.*

5) *In multa et varia operis ſui arte*] *Parte*, libri vet. *Idem.*

6) *Et, ſi tantae diſſertationis ſermo conceſſerit.*] Idem habet, *ſermo non ceſſerit.* Et recte. *Idem.*

ritis a Seruio noſtro exigendum, vt quicquid obſcurum videbitur, [7]) quaſi litteratorum omnium longe maximus palam faciat. His dictis et vniuerſo coetui complacitis, Praetextatus cum in ſe conuerſa omnium ora vidiſſet, Philoſophia, inquit, quod vnicum eſt munus deorum et diſciplina diſciplinarum, honoranda eſt anteloquio. vnde meminerit Euſtathius primum ſibi locum ad diſſerendum omni alia profeſſione cedente conceſſum. huic tu, mi Flauiane, ſuccedes; vt et auditu veſtro recreer, et aliquanto ſilentio inſtaurem vires loquendi. Inter haec ſeruilis moderator obſequii, cui cura vel adolendi Penates, vel ſtruendi penum, et domeſticorum actuum miniſtros regendi, admonet dominum familiam pro ſollemnitate annui moris epulatam. hoc enim feſto religioſae domus prius famulos inſtructis tamquam ad vſum domini dapibus honorant: et ita demum patribus familias menſae apparatus nouatur. inſinuat igitur praeſul famulicii coenae tempus et dominos iam vocare. tum Praetextatus: Reſeruandus igitur eſt Vergilius noſter ad meliorem partem diei, vt mane nouum inſpiciendo per ordinem carmini deſtinemus. nunc hora nos admonet, [8]) vt honore veſtro haec menſa dignetur. Sed et Euſtathius [9]) et poſt hunc Symmachus

7) *Quaſi litteratorum omnium longe maximus palam faciat.*] Praeclarum hoc de Seruio elogium. In Scripto tamen erat. *longius maxime palam faciat.* Ambigo an fuerit, *linguis maxime p. f.* Idem.

8) *Vt honore veſtro haec menſa dignetur.*] Αεχο.ζη. dignor passiue protulit ſecutus Maronem:

Coniugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo.

Imo Plautum potius, qui in re conuiuiali ſimiliter dixerat, abſque correctoribus fuiſſet, Pſeudolo, Scen. *Quid hoc.*

Ita victu excurato, ita munditiis dignati,

Itaque in loco feſtiuo ſumus feſtiue accepti.

Ita, inquam, dixerat Accius, et hodieque legeremus ſi per iſtos licuiſſet, quorum opera contaminate vulgatur: *Ita munditiis digni ab.* Et conatus aliquando mederi vir doctus, *ita munditiis digne ab.* At nobis, niſi me ludat amabilis inſania, alluxit hic melior et verior Phoebus. *Idem.*

9) *Et poſt hunc Symmachus*] In repetitione ordinis, quo quiſque in futurum

machus meminerint craſtina diſſertatione ſeruari ſibi anteloquii functionem. et Flauianus: Ex placita iam vos lege conuenio, vt ſequenti die Penates mei beari ſe tanti coetus hoſpitio glorientur. His cum omnes aſſenſi eſſent: ad coenam, alio aliud de his quae inter ſe contulerant reminiſcente, approbanteque, cum magna alacritate animi conceſſerunt.

futurum diem de Vergilio diceret, ſummam diſſimilitudinem admittit conuiuii mod. imperator: nam cum Flauiano ſecundas partes dediſſet, nunc dat Symmacho; eo indignius, quod progenerum proſocero praeponit. Sed talis hic quoque Macrobius in Stephani tabulis patet. Ms. et editi omnes pariter, *et poſt hunc Nicomachus.* Rectiſſime, id enim fuit nomen Flauiani, qui dicebatur VIRIVS NICOMACHVS FLAVIANVS, vt docemur apud Scriuerium ex inſcriptione, cuius fidem hic locus vehementer firmat. *Gronov.*

AVRE-

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et inluſtris

[1]) CONVIVIORVM SECVNDI DIEI

SATVRNALIORVM

LIBER SECVNDVS.

CAPVT. I.

Qua occaſione de iocis ac dicteriis veterum, ſermo ortus fuerit inter conuiuas.

Hic vbi modeſtus edendi modus ceſſare fecit caſtimoniam ferculorum, et conuiualis laetitia minuſculis poculis oriebatur: Avienus ait; Bene ac ſapienter Maro noſter tumultuoſum ac ſobrium vno eodemque verſu deſcripſit ſub paucorum verborum immutatione conuiuium. nam vbi ſub apparatu regio procedere ſolet luxus ad ſtrepitum,

Poſtquam prima, inquit, *quies epulis:*

at, cum Heroës caſtigatis dapibus aſſidunt, non reducit quietem, quia nec praeceſſit tumultus: ſed inquit;

Poſtquam exempta fames epulis.

 Noſtrum

1) *Conuiuiorum ſecundi Diei*] Haec conuiuiorum in dies diſcretio Stephani ſolius inuentum eſt. SECVNDI hic DIEI conuentum fecit qui reuera adhuc PRIMI eſt. Hoc ſi mihi non creditur, credatur vel exodio libri praemiſſi, vbi non diſceſſus indicitur, ſed ad epulas et pocula conceſſus. De cetero ſuo videbimus loco. *Pontanus.*

Noſtrum hoc conuiuium, quod et heroici ſeculi pudicitiam, et noſtri conduxit elegantiam, in quo ſplendor ſobrius et diligens parſimonia, Agathonis conuiuio, vel poſt magniloquentiam Platonis non componere tantum, ſed nec praeferre dubitauerim. nam ipſe rex menſae nec in moribus Socrate minor, et in Republica philoſopho efficacior. ceteri qui adeſtis eminentiores eſtis ad ſtudia virtutum, quam, vt poëtis comicis et Alcibiadi, [2] qui tantum fuit fortis ad crimina, aliiſque quibus frequens illud conuiuium fuit, vos quiſquam aeſtimet comparandos. Bona verba quaeſo, Praetextatus ait, circa reuerentiam tantum Socraticae maieſtatis, nam reliquis qui in illo fuere ſympoſio, haec lumina quis non praeponenda conſentiat: ſed quorſum tibi, Auiene, hoc tendit exemplum? Quia ſub illorum, inquit, ſupercilio non defuit qui pſaltriam intromitti peteret, vt puella ex induſtria ſupra naturam mollior, [3] canora dulcedine et ſaltationis lubrico exerceret illecebris philoſophantes. illic hoc fieri tentatum eſt, vt Agathonis victoria celebraretur. nos honorem dei, cuius hoc feſtum eſt, nullo admixtu voluptatis augemus. neque ego ſum neſcius, vos nec triſtitiam [4] nec nubilum vultum in bonis ducere; nec Craſſum illum, quem Cicero, auctore Lucilio, ſemel in vita riſiſſe

ſe

2) *Qui tantum fuit fortis ad crimina*] Iuuenal. *Solaque libidine fortis.* Et Seneca rhetor. *In iſtis vulſis atque expolitis et nuſquam niſi in libidine viris quaerite oratores.* Idem.

3) *Canora dulcedine et ſaltationis lubrico*] Intelligit Gaditanas ſaltationes; molles illas et oppido ſalaces. Iterum Iuuenalis Sat. II.

Forſitan expectes, vt Gaditana canoro
Incipiat prurire choro, plauſuque probatae
Ad terram tremulo deſcendant clune puellae,
Irritamentum Veneris languentis, et acres
Diuitis vrticae.

Et audeo dicere in mentem fuiſſe Macrobio haec ipſa ſatyrici verba. Certe adumbrauit quam proxime. *Idem.*

4) *Nec nubilum multum in bonis ducere*] Ita Steph. At Anglicanus et vetuſte omnes cuſi, *nubilum vultum* et ita reponi fecimus. Alluſum, vt puto, ad iſtud verus: *Super omnia vultus Acceſſere boni, nec iners pauperque voluntas.* Cyprianus de Lapſis: *Veſte mutata, neglecto capillo, vultu nubilo,* etc. *Idem.*

ſe ſcribit, magnopere mirari. Ad haec Praetextatus cum diceret, ludicras voluptates nec ſuis Penatibus aſſuetas, nec ante coetum tam ſerium producendas: excepit Symmachus; Quia

Saturnalibus optimo dierum,

vt ait Veronenſis poëta, nec voluptas nobis vt Stoicis tamquam hoſtis repudianda eſt; nec vt Epicureis ſummum bonum in voluptate ponendum, excogitemus alacritatem laſciuia carentem. et, ni fallor, inueni, vt iocos veterum ac nobilium virorum edecumatos ex multiiugis libris relatione mutua proferamus. [5]) haec nobis ſit litterata laetitia et docta cauillatio, [6]) vicem planipedis et fabulonis impudica et praetextata verba iacientis, ad pudorem ac modeſtiam verſus imitata. haec res et cura et ſtudio digna veteribus viſa eſt. [7]) Et iam primum animaduerto

 legere

5) *Haec nobis ſit literata laetitia et docta cauillatio, vicem planipedis*] Tale quoque Priſci ſympoſium, apud Martial.

Quod optimum ſit diſputat conniuium
Facunda Priſci pagina:
Et multa dulci, multa ſublimi refert,
Sed cuncta docto pectore.
Quod optimum ſit quaeritis conniuium?
In quod choraules non venit.

Planipedes vero *neaniſcologi* ſunt, vt docet ad illud Iuuenalis, *Planipedes audit Fabios*, interpres vetus. Sed videndum num apud interpretem illum legi praeſtet, *nealeſchologi*. Illud enim quo magis cogito magis euilet. Certe, qui delicet, optem. *Pontan.*

6) *Vicem planipedis et ſabulonis*]. Pro *ſabulonis* legendum putat Theod. Marcilius ad Suetonium, *ſubulonis* At Salmaſius ad eundem Suetonium, qui Pariſiis excuſus, mauult: *fabulonis*. idque ex Gloſſis Iſidori, in quibus, *Fabulo*, congerro exponitur, item *Fabulo*, *fabulas componens*. Et *Fabulones*, *fabularum inventores*. [Verum Feſtus, *Subulo*, inquit, Tuſca eſt dictio, qua ſignificatur tibicen, quod ipſum et Q. Ennius poëta in hoc verſu poſuit: Subulo quondam marinas propter ſtabat aquas. Vide Petrum Crinitum lib. 18. cap. 5. Gloſſarium, *ſubula* αὐλητής. Poſteriorem hanc emendationem non reſpuat ſententia Priſci, verbis Martialis ſupra poſitis expreſſa, qua ſtatuitur, *optimum eſſe conuiuium, in quod choraules non venit*. At alteram illam quae *fabulo*, legit, videntur ipſa Macrobii verba ſuadere qui de verbis praetextis et impudicis hic agit; haec ſcilicet abeſſe praecipue a conuiuiis debere.] *Idem*.

7) *Et iam primum animaduerta duos*] Ineptam reddit orationem immiſſa vox, *iam*, eliminanda fide libri. *Idem*.

duos, quos eloquentiſſimos antiqua aetas tulit, comicum Plautum et oratorem Tullium, eos ambos etiam ad iocorum venuſtatem ceteris praeſtitiſſe. Plautus quidem ea re clarus fuit, vt poſt mortem eius comoediae, quae incertae ferebantur, Plautinae tamen eſſe de iocorum copia noſcerentur. Cicero autem quantum in ea re valuerit quis ignorat, qui vel liberti eius libros, [8] quos is de iocis patroni compoſuit, quos quidam ipſius putant eſſe, legere curauit? quis item neſcit conſularem eum ſcurram ab inimicis appellari ſolitum? quod in oratione etiam ſua Vatinius poſuit. Atque ego, ni longum eſſet, referrem, in quibus cauſis cum nocentiſſimos reos tueretur victoriam iocis adeptus ſit. vt ecce, pro L. Flacco; quem repetundarum reum ioci opportunitate de manifeſtiſſimis criminibus exemit. is iocus in oratione non exſtat: mihi [9] ex libro Fuſii Bibaculi notus eſt, et inter alia eius dicta celebratur, ſed in hoc verbum non caſu incidi: volens feci. iocos enim hoc genus veteres noſtri dicta dicebant. teſtis idem Cicero, qui in libro epiſtolarum ad Cornelium Nepotem ſecundo ſic ait; *Itaque noſtri, cum omnia quae dixiſſemus dicta eſſent, quae facete et breuiter et acute locuti eſſemus,* [10] *ea proprio nomine appellari dicta voluerunt*

8) *Quos is de iocis patroni compoſuit*] Eiusmodi antiquitus libelli, *Ineptiae* inſcripti. Tranquillus de Caio Meliſſo Grammatico: *Atque vt ipſe tradit, ſexageſimum aetatis annum agens libellos* INEPTIARVM *qui nunc* IOCORVM *inſcribuntur, componere inſtituit; abſoluitque centum et quinquaginta.* Poëtae illud hinc fortaſſis capiendum:

Turpe eſt difficiles habere nugas,
Et ſtultus labor eſt ineptiarum.
Idem.

9) *Ex libro Fuſii Bibaculi*] Macrobius lib. 3. cap. 2. *Valeſii et Fuſii dicti prius, nunc Valerios et Furios decimus.* Non itaque hic mendum ſed ſcribendi vetus norma. *Idem.*

10) *Ea proprio nomine appellari dicta voluerunt*] Plautus Sticho Sc. vlt. Act. 2. *Ibo intro ad libros, et diſcam de dictis melioribus.* [Varro de Ling. Lat. *Hinc appellatum dictum in mimo, ac dictioſus. Hinc in manipulis caſtrenſibus dicta ducibus.* Martial. *Conſueuere iocos veſtri quoque ferre triumphi, Materiam dictis nec pudet eſſe ducem.* Videndae Animaduerſ. Caſauboni ad librum 1. Suetoni cap. 26.] *Idem.*

runt. haec Cicero. Nouius vero Pomponiuſque iocos [11]) non raro dicta nominant: Marcus etiam Cato ille Cenſorius argute iocari ſolitus eſt. horum nos ab inuidia muniret auctoritas, etiam ſi noſtris cauillaremur. at, cum veteribus dicta referamus; ipſa vtique auctorum dignitate defendimur. Si ergo probatis inuentum: agite; quod cuique de dictis talibus in mentem veniet, viciſſim memoriam noſtram excitando referamus. Placuit vniuerſis laetitiae excogitata ſobrietas: et vt Praetextatus incipiendo auctoritatem de exemplo praeberet hortati ſunt.

11) *Non raro dicta nominant*] Nihil id noui, nam iam docuerat ex Cicerone. Sed aliud vult et ſeruat liber, in quo : *dicteria*. Varro ὄνος λύρας.

Et orthophallica attulit pſalteria :

Quibus ſonant in Graecia dicteria

Idem.

CAPVT II.

De diuerſorum iocis atque dicteriis.

Tum ille: Dictum volo hoſtis referre ſed victi, et cuius memoria inſtaurat Romanorum triumphos. Annibal Karthaginienſis apud regem Antiochum profugus facetiſſime cauillatus eſt. ea cauillatio huiuſcemodi fuit. Oſtendebat Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturus comparauerat: conuertebatque exercitum inſignibus argenteis et aureis florentem. inducebat etiam currus cum falcibus, et elephantos cum turribus, equitatumque frenis et ephippiis, monilibus ac phaleris praefulgentem atque ibi rex contemplatione tanti et tam ornati exercitus [1]) gloriabundus Annibalem aſpicit; et, Putasne, inquit, ſatis eſſe Romanis haec omnia? tunc Poenus eludens ignauiam imbelliamque mili-

1) *Gloriabundus Hannibalem aſpicit*] Scriptus, *inſpicit*. Gloſſ *inſpicit*, ἐπιβλέπει. Petron. Arbiter: *anumque inſpicere diligentius coepi.* MS. habet *inſpicit*: quam lectionem confirmat Scriuerius Martialis ſui loco,

Inſpectum velut emtor aut laniſta

et aliis *Pontanus*.

militum eius pretioſe armatorum, Plane: inquit, ſatis eſſe credo Romanis haec, etſi auariſſimi ſunt. Nihil prorſus neque tam lepide neque tam acerbe dici poteſt. Rex de numero exercitus ſui ac de aeſtimanda aequiperatione quaeſiuerat: reſpondit Annibal de praeda.

Flauianus ſubiecit: Sacrificium apud veteres fuit,[2]) quod vocabatur propter viam. in eo mos erat vt ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet [3]) igne conſumeretur. hinc Catonis iocus eſt. nam Q. Albidium quemdam, qui ſua bona comediſſet, et nouiſſime domum, quae ei reliqua erat, incendio perdidiſſet, propter viam feciſſe dicebat: quod comeſſe non potuerit, id combuſſiſſe.

Symmachus deinde: Mater M. Bruti Seruilia, cum pretioſum aere paruo fundum abſtuliſſet a Caeſare, ſubiiciente haſtae bona ciuium, non effugit dictum tale Ciceronis: Equidem quo melius emptum ſciatis comparauit Seruilia hunc fundum [4]) Tertia deducta. Filia autem Seruiliae erat Iunia Tertia; eademque C. Caſſii vxor, laſciuiente Dicta-

2) *Quod vocabatur propter viam*] Emendauit ex Feſto Turnebus vulgo, *proteruiam*. Plautus; Rudente Sc. 2. Act. 1. *Propter viam illi ſunt vocati ad prandium.* Videnda ad eum locum editio Taubmanni. Eraſmus in chiliad. vt prouerbium adducit, ſed vt vulgo editum, *proteruiam fecit*. Vnde et perperam nec ſuo ſenſu explicat. *Idem.*

3) *Igne conſumeretur*] Idem Scriptus, *combureretur*. Quae vox in re ſimili apud Feſtum: *Culina vocatur locus, in quo epulae in funere comburuntur*. Idem.

4) *Tertia deducta*] Ex ambiguo iocus. *Tertia* aut filia Seruiliae intelligi potuit aut pecuniae dandae portio. Deducitur ſiue aufertur in emptionibus pars pretii, in re amorum puella. Tibullus: *Vt iuueni primum virgo deducta marito.* Quod Naſo imitatus in Faſtis: *Cum primum cupido Venus eſt deducta marito.* Huius contrarium eſt, *producere*. producebantur enim meretrices. Petron. *Rogaui vt in platanona produceret dominam.* vnde Gloſſae, *producit*, προάγει. Graecae, προαγωγὸς, πορνοβοσκός, *lenocinator*. At *deducere* in iisdem θέσθαι exponitur, quod eſt ſibi vindicare et veluti adoptare. Sed antequam claudo, obnoxium mihi reddam, ſi fors, D. Hieronymum Epiſtola de vitando ſuſpecto contubernio. Vox enim iſta Gloſſarii, πορνοβοσκός ibi reſtituenda videatur, vbi editur: *Si autem et tertius ille γυροβόσκος tuus, abire non vult et ſeditiones ac turbas concitat, ſit biga, ſit triga.* Nam et Eraſmus in Scholiis admonet

Dictatore tam in matrem quam in puellam. tunc luxuriam ſenis adulteri ciuitas ſubinde rumoribus iociſque carpebat, vt mala non tantum ſeria forent.

Poſt hunc Caecina Albinus: Plancus in iudicio forte amici cum moleſtum teſtem deſtruere vellet, interrogavit, quia ſutorem ſciebat, quo artificio ſe tueretur: ille vrbane reſpondit; gallam ſubigo. ſutorium hoc habetur inſtrumentum; quod non inficete in adulterii exprobrationem ambiguitate conuertit. nam Plancus in Maeuia Galla nupta male audiebat.

[5]) Secutus eſt Furius Albinum: Poſt Mutinenſem fugam quaerentibus quid ageret Antonius, reſpondiſſe familiaris eius ferebatur: Quod canis in Aegypto: bibit et fugit, quando in illis regionibus conſtat canes raptu crocodilorum exterritos currere et bibere.

Euſtathius deinde: Publius Mucium inprimis maliuolum cum vidiſſet ſolito triſtiorem, Aut Mucio, inquit, neſcio quid incommodi acceſſit, aut neſcio cui aliquid boni.

Inde Auienus, [6]) Fauſtus Sullae filius, cum ſoror eius eodem tempore duos moechos haberet, Fuluium fullonis filium et Pompeium Maculam, Miror, inquit, ſororem meam habere maculam, cum fullonem habeat.

Hic Euangelus: Apud L. Mallium, qui optimus pictor Romae habebatur, Seruilius Geminus forte coenabat: cumque filios eius deformes vidiſſet; non ſimiliter, inquit,

net varie eam dictionem in libris adſcriptam; et hanc, quia commodiſſima viſa, reſeruatam. At πορυοβοσκὸς ex filo totius epiſtolae omnino probabilius; et alluſerat quoque ſupra Epiſtola ad Chromatium: *acceſſit huic patellae (iuxta tritum populi ſermone prouerbium) dignum operculum, Lupicinus ſacerdos. Lupicinus* enim, vt ego reor, detortum huc vocabulum eſt. *Idem.*

5) *Secutus eſt Furius Albinum.*] Malit idem Scriuerius *Albinus.* Idem.

6) *Fauſtus Sullae filius.*] *Libertum Sullae* non filium agnoſcunt Bruſonius Faceriar. lib. 4. Et Lycoſthenes Titul. de adulterio. *Idem.*

quit, Malli fingis et pingis. et Mallius, In tenebris enim fingo, inquit; luce pingo.

Euſebius deinde, Demoſthenes, inquit, excitatus ad Laidis famam, cuius formam tunc Graecia mirabatur, acceſſit, vt et ipſe famoſo amore potiretur. qui, vbi dimidium talentum [7]) vnius pretium noctis audiuit, diſceſſit hoc dicto: οὐκ ἀγοράζω τοσούτου μεταυοῆσαι.

Inter haec, cum Seruius ordine ſevocante per verecundiam ſileret, Omnes nos, inquit Euangelus, impudentes grammatice pronuntias, ſi tacere talia vis videri tuitionem pudoris. vnde neque tuum nec Diſarii aut Hori ſupercilium liberum erit a ſuperbiae nota, ni Praetextatum et nos velitis imitari.

Tunc Seruius, poſtquam magis ſilentium erubeſcendum vidit, ad libertatem ſe ſimilis relationis animauit. Marcus, inquit, [8]) Otacilius Pitholaus cum Caninius Revilius vno tantum die conſul fuiſſet, dixit: *Ante flamines, nunc conſules diales fiunt.*

Nec Diſarius vltra exprobrationem taciturnitatis exſpectans, ait:

* * * * * *

Poſt hunc Horus quoque, Affero ad vos, inquit, δίςιχον Platonis, quo ille adoleſcens luſerit, cum tragoediis quoque eadem aetate praeluderet:

Τὴν

7) *Vnius pretium noctis*] Mos iſte paſciſcendi noctes ex Comicis, poëtis, aliiſque notus. Apul. *Cum ipſo de vxoris noctibus paciſcuntur.* Iterum, *Votis nuptialibus pacto iugali pridem deſtinatus.* Sed vt id notum, ita non item Petronium ſic emendandum loco, qui paſſim et corrupte hactenus in hunc modum editus: *Pro pudor, quemadmodum mulier ſecutuleia, vnius noctis tactu omnia vendidit.* Quid enim eſt *vnius noctis tactu?* At, *vnius noctis pacto*, non coniectura ſed res eſt. *Pont.*

8) *Otacilius Pitholaus*] Et ita legendum ex veteri nummo cenſuit ad Tranquillum Torrentius. In aliis eſt *Votacilius*. Exſtat iterum huius vocabulum apud Suetonium de claris Rhetoribus. At ibi *Lucius* praenomen eſt non *Marcus*: Item *Pilitus* agnomen non *Pitholaus*. *Lucius*, inquit, *Otacilius Pilitus ſerniſſe dicitur, atque etiam hoſtiarius, veteri more, in catena fuiſſe.* Et notandum idem hoc dictum Otacilio hic tributum, repeti lib. 7. cap. 1. et Ciceroni tribui. *Idem.*

Τὴν ψυχὴν, Ἀγάθωνα φιλῶν, ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
Ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Orta ex his laetitia, et omnibus [9] in cenſorium iudicium remiſſis, ac retractantibus quae a ſingulis [10] antiquae feſtiuitatis ſapore prolata ſunt, Symmachus ait: Hos Platonis verſiculos [11] quorum magis vetuſtatem an breuitatem mireris incertum eſt, legiſſe me memini in Latinum tanto latius verſos quanto ſolet noſtra quam Graecorum lingua breuior et anguſtior aeſtimari: et, vt opinor, haec verba ſunt:

Dum ſemihulco ſauio
Meum puellum ſauior:
Dulcemque florem ſpiritus
Duco ex aperto tramite:
Anima aegra amore et ſaucia
[12]) *Cucurrit ad labias mihi,*
Rictumque in oris peruium
Et labra pueri mollia
[13]) *Rimata itiner tranſitus*
Vt tranſiliret nititur.
Tum ſi morae quid pluſculae

[14]) *Fuiſ-*

9) *In cenſorium iudicium remiſſis*] Non eſt, quod multis exagitemus hoc cenſorium iudicium. Vett. omnes *cenſorium viſum*, me diſcepante, admodum blande. Dicere vult conuiuas poſt haec dicta in riſum reſolutos, non ineptum illum cachinnum, ſed vt decebat tanta lumina, ponderando eorum ſales, et docte examinantes, in quibus foret excitatius acumen, quod ipſum augebat hilaritatem. *Gronov.*

10) *Antiquae feſtiuitatis ſapore*] Petron. *Adoleſcens quoniam ſermonem habes non publici ſaporis.* Pont.

11) *Quorum magis vetuſtatem an breuitatem mireris incertum eſt*] Ita etiam in v. c. Lego tamen *quorum magis venuſtatem.* Meurſ. Plane nihil eſt in illis, quod vetuſtatem linguae aut ſimplicitatem redoleat. *Venuſtatem* habet iam Camerar. Veſal. Stoer. *Gronov.*

12) *Cucurrit ad labias mihi*] Plautus Sticho: *Refer ad labias tibias.* In Anglicano tamen erat, *ad labiam mihi.* Pont.

13) *Rimata itiner tranſitus*] Emenda Agell. lib. 19. cap. 11. vbi male *itineri tranſitus.* Eſt vero *Itiner* nominatiuus antiquus. Inuenio et apud Manilium lib. I. et Capellam lib. 9. *Meurſ.*

[14]) *Fuiſſet in coetu oſculi,*
Amoris igni percita
Tranſiſſet, et me linqueret:
Et mira prorſus res fieret;
Vt ad me fierem mortuus,
[15]) *Ad puerum vt intus viuerem.*

14) *Fuiſſet in coetu oſculi*] Aliae editiones: *coïtu oſculi.* Sed dixit Auſonius: *Vbi laſſa libido foemineos coetus et non ſua bella laceſſit*, ex Lucretio, vt puto, qui lib. 3.

Nil tamen hoc ad nos qui coetu coniugioque.
Corporis atque animae conſiſtimus uniter apti.

[Q. Curtius lib. IX. *amnium coetum* ad eandem hanc formam dixit. Verba eius ſunt: *Caeterum amnium coetus maritimis ſimiles fluctus mouent.*] Ariſtaenetus μίξιν appellauit lib. 2. c. 18. Καὶ ἡ μίξις αὕτη γλυκεῖα γίνεται τῶν ψυχῶν. Quod indubie manauit ab hoc Petron. *Animarum quoque mixturam facerent.* Pontan.

15) *Ad puerum intus viverem*] Augeo vna voce: *Ad puerum vt intus viuerem.* Ex Agellio. *Meurſ.*

CAPVT III.

De iocis M. Tullii Ciceronis.

Sed miror omnes vos ioca tacuiſſe Ciceronis, in quibus facundiſſimus, vt in omnibus, fuit. et, ſi videtur, [1]) vt aedituus reſponſa numinis ſui praedicat, ita ego quae memoria ſuggeſſerit refero dicta Ciceronis. Tum omnibus ad audiendum erectis ille ſic incipit:

M. Cice-

1) *Vt aedituus reſponſa numinis ſui praedicat*] Seneca, *Non ſunt ad coelum eleuandae manus, nec exorandus aedituus vt nos ad aures ſimulachri, quaſi magis exaudiri poſſimus, admittat. Prope eſt a te Deus, tecum eſt, intus eſt.* Tacit. *internuncium* dixit l. 4. Hiſtoria. Et omnino, vt hinc liquet, legendum ibi ad exemplar Romanum, faciendumque: *Ipſa adyta intrare delectus e propinquis, conſulta reſponſaque vt internuntius numinis portabat*, pro, quod in aliis eſt, *ipſa edita in turre.* Porro Graecis *hierophantae* hi dicti: et aliquoties vſum ea voce reperio etiam D. Hieronymum: Imo et P. Arbitrum eadem luſiſſe exiſtimem in Trimalcionis coniugem. Nam ille quicquid haec diceret oraculi vicem cenſebat. Itaque legam in Petron. *Nunc nec quid nec quare in coelum abiit et Trimalcionis hierophanta eſt. ad ſummam mero. meridie ſi dixerit illi tenebras eſſe, credet.* vulgo eſt, *topanta*, et varie mederi conati viri eruditi. Apud Feſtum eſt *holopanta* ſiue *holopanta qui omnia mentitur.* Pontanus.

M. Cicero, cum apud Damaſippum coenaret, et ille mediocri vino poſito diceret, *Bibite falernum hoc, annorum quadraginta eſt: Bene*, inquit, *aetatem fert.*

Idem cum Lentulum [2]) generum ſuum exiguae naturae hominem longo gladio accinctum vidiſſet, *Quis*, inquit, *generum meum ad gladium alligauit?*

Nec Q. Ciceroni fratri circa ſimilem mordacitatem pepercit. nam cum in ea prouincia, quam ille rexerat, vidiſſet clypeatam imaginem eius ingentibus lineamentis vſque ad pectus ex more pictam (erat autem Quintus ipſe ſtaturae paruae) ait, *Frater meus dimidius maior eſt quam totus.*

In conſulatu Vatinii, quem paucis diebus geſſit, notabilis Ciceronis vrbanitas circumferebatur: *Magnum oſtentum*, inquit, *anno Vatinii factum eſt; quod illo conſule nec bruma, nec ver, nec aeſtas, nec autumnus fuit.* Querenti deinde Vatinio quod grauatus eſſet domum [3]) ad ſe infirmatum venire reſpondit; *Volui in conſulatu tuo venire: ſed nox me comprehendit.* vlciſci autem ſe Cicero videbatur, vt qui reſpondiſſe ſibi Vatinium meminerat, cum humeris ſe reipublicae de exſilio reportatum gloriaretur: *Vnde ergo tibi varices?*

[4]) Caninius quoque Reuilius, qui vno die, vt iam Servius retulit, conſul fuit, roſtra cum adſcendiſſet pariter honorem iniit conſulatus et eierauit: quod Cicero omni gaudens occaſione vrbanitatis increpuit; [5]) λογοθεωρητος eſt

2) *Generum ſuum exiguae naturae*] Vult dicere *ſtaturae*. Interim apud Caeſarem de bello Gal. lib. 6. legas: *eadem eſt foeminae mariſque natura.* item lib. 5. *Britannia inſula natura triquetra.* Idem.

3) *Ad ſe infirmatum*] Id eſt, aegrotantem. Suetonius in Auguſto. *Infirmatis faucibus, praeconis voce ad populum concionatus eſt.* Plinius lib. 7. Epiſt. 26. *Optimi ſumus, dum infirmi ſumus.* Idem.

4) *Caninius quoque Reuilus*] Ita etiam in v c eſt. Lego: *C. q. Reuilius*, vt ante. *Marcus*, inquit, *Otacilius Pitholaus, cum Caninius Reuilius vno tantum die conſul fuiſſet*, etc. Meurſ.

5) λογοθεωρητος *eſt Caninius*] Paulus Leopardus lib. 3. Emend. cap.

eſt Caninius conſul. et deinde: *Hoc conſecutus eſt Reuilius, vt quaereretur quibus conſulibus conſul fuerit.* dicere praeterea non deſtitit: *Vigilantem habemus conſulem Caninium, qui in conſulatu ſuo ſomnum non vidit.*

Pompeius Ciceronis facetiarum impatiens fuit: cuius haec de eo dicta ferebantur. *Ego vero quem fugiam habeo, quem ſequar non habeo.* ſed et cum ad Pompeium veniſſet, dicentibus eum ſero veniſſe, reſpondit; [6] *Minime ſero veni: nam nihil hic paratum video.* deinde interroganti Pompeio vbi gener eius Dolabella eſſet reſpondit: *Cum ſocero tuo:* et cum donaſſet Pompeius transfugam ciuitate Romana, *hominem bellum,* inquit, *Gallis ciuitatem promittit alienam, qui nobis noſtram non poteſt reddere.* propter quae merito videbatur dixiſſe Pompeius: *Cupio ad hoſtes Cicero tranſeat, vt nos timeat.*

In Caeſarem quoque mordacitas Ciceronis dentes ſuos ſtrinxit. nam primum poſt victoriam Caeſaris interrogatus cur in electione partis erraſſet, reſpondit; *Praecinctura me decepit;* iocatus in Caeſarem, qui ita toga praecingebatur, vt trahendo laciniam velut mollis incederet; adeo vt Sulla tamquam prouidus dixerit Pompeio: *Caue tibi illum puerum male praecinctum.* deinde cum Laberius in fine

cap. 17. legendum putat, ὀλιγωρητέος. quae vox et contemnendum ſignificat et paucarum horarum conſulem. Quam Leopardi coniecturam quomodo redarguat Ioſ. Caſtalio, videre eſt Obſeruationum eius Decade X. cap. X. *Pont.*

6) *Minime ſero veni; nam nihil hic paratum video.*] Deliteſcit hic Tullii iocus in voce *Sero.* Megnus tamen Deſiderius in Apophthegmatibus vix eum eruiſſe cenſendus. *Sero* enim, inquit, *venit qui tarde venit, et ſero qui poſt tempus.* At *ſero* in Ciceronis reſponſo non *tarde* notat, ſed ipſum coenae tempus ſive veſperam. Apuleius obſeruauit lib. 3. *Et conuiuii cui te ſero deſponderas appropinquantis admonet.* nam praeterita veſpera ſiue coena Birrhenae ad conuiuium promiſerat. Iterum lib. I. *Vnde autem ſcio an conventore illo, cum quo ſero deuerteras, iugulato, fugae mandes praeſidium.* Martialem ſic quoque capio lib. 7.

Mane veni potius, nam cur te quinta moretur?
Aut cur non ſero Coeciliane venis?

Tangit Coecilianum, qui ante quintam ad coenam feſtinauerat: cumque monet, ne morae taedium incurreret, mane potius adeſſet. Cur enim, inquit, non ipſa veſpernae hora te ſiſtis? *Pontan.*

ſine ludorum anulo honoratus a Caeſare, e veſtigio in quatuordecim ad ſpectandum tranſiit, violato ordine, et cum detrectatus eſt eques Romanus et cum minus remiſſus: ait Cicero praetereunti Laberio et ſedile quaerenti: *Recepiſſem te, niſi anguſte ſederem*, ſimul et illum reſpuens et in nouum ſenatum iocatus, cuius numerum Caeſar ſupra fas auxerat. nec impune, reſpondit enim Laberius: *Mirum ſi anguſte ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere;* exprobrata leuitate Ciceronis, qua immerito optimus ciuis male audiebat.

Idem Cicero alias facilitatem Caeſaris in allegando ſenatu irriſit palam. nam, cum ab hoſpite ſuo P. Mallio rogaretur vt decurionatum priuigno eius expediret, aſſiſtente frequentia dixit: *Romae ſi vis habebit: Pompeis difficile eſt.*

Nec intra haec eius mordacitas ſtetit. quippe ab Androne quodam Laodiceno ſalutatus, cum cauſam aduentus requiſiſſet, comperiſſetque (nam ille ſe legatum de libertate patriae ad Caeſarem veniſſe reſpondit) ita expreſſit publicam ſeruitutem [7]) Ἐὰν ἐπιτύχῃς, καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον.

[8]) Vigebat in eo excedens iocos et ſeria mordacitas, vt hoc eſt ex epiſtola ad C. Caſſium dictatoris violatorem; *Vellem idibus Martiis me ad coenam inuitaſſes, profecto reliquiarum nihil fuiſſet, nune me reliquiae veſtrae exercent.*

7) Ἐὰν ἐπιτύχῃς περὶ ἡμῶν] Aliter conſpicitur in Camerarii ſeu vetuſtis editionibus: ἐὰν ἐπιτύχῃς καὶ περὶ ἡμᾶς πρέσβευσον. Quod erit; *ſi impetraueris, et pro nobis intercede.* Idem.

8) *Vigebat in eo excedens iocos et ſeria mordacitas.*] Haec Camerarii et Stephani editionis, quam ſumus ſecuti, ſcriptura. At quid denique reliquum, ſi iocos et ſeria eius dicta exceſſerint? Potius aeſtimandum ſerium ſemper aliquid infuiſſe dictis Ciceronis. Et tale praefert ſcriptus: *excedens iocus, et ſeria mordacitas;* quomodo et libri antiquiores. *Pont.* Non tam aeſtimandum ſerium ſemper aliquid infuiſſe dictis Ciceronis, quam id vel ex hoc ad Caſſium loco manifeſtari dilucide iudicandum, niſi quis forte naſum non habet. Sed non propterea aliquid innertendum in his verbis, per ſe apertiſſimis, modo τὸ *ſeria*

cent. idem Cicero de Piſone genero et M. Lepido lepidiſſime cauillatus eſt.

9) Dicente adhuc Symmacho, et, vt videbatur, plura dicturo, intercedens Auienus, vt fieri in ſermonibus conuiualibus ſolet, Nec Auguſtus, inquit, Caeſar in huiuſmodi dicacitate quoquam minor, et fortaſſe nec Tullio, et, ſi volentibus vobis erit, aliqua eius quae memoria ſuggeſſerit relaturus ſum. et Horus: Permitte Auiene Symmachus explicet de his, quos iam nominauerat: dicta Ciceronis, et opportunius quae de Auguſto vis referre ſuccedent. Reticente Auieno Symmachus: Cicero, inquam, cum Piſo gener eius mollius incederet, filia autem concitatius: ait genero; 10) *Ambula tamquam femina:* ait filiae. *Ambula tamquam vir.* et cum M. Lepidus in ſenatu dixiſſet patribus conſcriptis: *Ego non tanti feciſſem ſimile factum: Ego non tanti feciſſem* ὁμοιόπτωτον. Sed perge Auiene; ne vltra te dicturientem retardem.

ſeria pro adiectiuo ϑηλυκῷ, non poſitiuo neutro capias: quod quamvis piget, monendum quia non aduerterunt. *Excedens iocus* hili non eſt. *Gron.*

9) *Dicente adhuc Symmacho*] Forte *dicenti.* Gronov.

10) *Ambula tamquam femina.*] Videtur ſententia poſcere, vt priori loco, qui Piſonem tangit, legatur, *tanquam vir;* altero vero qui filiam Tulliam, *tamquam femina.* Niſi fuerit vtrobique *ambulas.* Sed prius magis placet, [viderurque manifeſta vocis vtriuſque tranſpoſitione ſententia inuerſa corruptaque] Piſo autem gener hic Ciceronis dicitur, cum conſtet Dolabellae Tulliam Ciceronis filiam nuptam fuiſſe. Sed ſciendum, Tulliam Ciceronis tres maritos habuiſſe. Tulliam Ciceronis tres maritos habuiſſe. Primus fuit hic C. Piſo Frugi, cui fuit deſponſa ante reditum Ciceronis ab exilio. Alter Furius Craſſipes, qui eam duxit Cn. Marcellino et P. Philippo Coſs. Tertius P. Cornelius Lentulus Dolabella, cui nupſit cum proconſul eſſet in Cilicia Cicerò; et apud eum ex partu deceſſit. Errant Aſconius et Plutarchus, cum duos tantum Tulliae maritos referunt, Craſſipedem non agnoſcentes. *Pont.*

CAPVT

CAPVT IV.

De iocis Auguſti in alios, et aliorum rurſus in ipſum.

Et ille: Auguſtus, inquam, Caeſar affectauit iocos, ſalvo tamen maieſtatis pudoriſque reſpectu; nec vt caderet in ſcurram. Aiacem tragoediam ſcripſerat, eamdemque quod ſibi diſplicuiſſet deleuerat. [1]) poſtea Lucius gravis tragoediarum ſcriptor interrogabat eum quid ageret Aiax ſuus. et ille, *in ſpongiam*, inquit, *incubuit*.

Idem Auguſtus, cum ei quidam libellum trepidus offerret, et modo proferret manum modo retraheret, [2]) *Putas*, inquit, *te aſſem elephanto dare?*

Idem cum ab eo Pacuuius Taurus congiarium peteret diceretque, iam hoc homines vulgo loqui non paruam ſibi ab illo pecuniam datam: *Sed tu*, inquit, *noli credere*.

Alium praefectura equitum ſummotum et inſuper ſalarium poſtulantem, dicentemque non lucri cauſa dari hoc mihi rogo, ſed vt iudicio tuo munus videar impetraſſe, et ita officium depoſuiſſe. hoc dicto repercuſſit: *Tu te accepiſſe apud omnes affirma; et ego dediſſe me non negabo.*

1) *Poſtea Lucius grauis Tragoediarum ſcriptor*] Iterum ex nummis Torrentius, *L. Itium* hunc nuncupat. Quis autem is Lucius, tam grauis Tragoediarum ſcriptor fuerit, quaerunt docti. I. Rycquius lib. I. Epiſtol. 27. in Vaticano codice Ms. reperiſſe ſe teſtatur: L. GNAVIVS. Quod fortaſſe verum eſſe Tragici nomen putat. Niſi fuerit potius *Lucius Varius* Horatii Virgiliique aequalis ac familiaris. De eo eſt illud Virgilii Eclog. X.

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinna
Digna.

De eodem et Quintilianus lib. 10. c. 1. *Varii Thyeſtes cuilibet Graecorum comparari poteſt.* [Lucanus in Panegyrico ad Piſonem. *Maecenas Tragico quatientem pulpita geſtu Erexit Varium.*] Pont.

2) *Putas te aſſem elephanto dare*] Eſt apud Suetonium Auguſto cap. 53. Vbi tamen non *aſſem* ſed *ſtipem elephanto porrigere* legitur, et explicat luculente Iſacus Caſaubonus ex Aeliani hiſtoria de animalibus et loco Galeni, cur *aſſis* ſeu *ſtipes* elephanto detur, nimirum vt eam acceptam elephas proboſcide ſeſſori ſuo porrigat. Sed ipſum Caſaubonum prolixius vide in Animaduerſionibus ſeu Curis ſecundis ad locum Suetonii iam dictum. *Pont.*

Vrbanitas eiuſdem innotuit circa Herennium deditum vitiis iuuenem, quem cum caſtris excedere iuſſiſſet, et ille ſupplex hac deprecatione vteretur: *Quo modo ad patrias ſedes reuertar? quid patri meo dicam?* reſpondit, *Dic me tibi diſplicuiſſe.*

Saxo in expeditione percuſſum, ac notabili cicatrice in fronte deformem, nimium tamen ſua opera iactantem, ſic leniter caſtigauit: *At tu cum fugies*, inquit, *numquam poſt te reſpexeris.*

Galbae, cuius informe gibbo erat corpus, agenti apud ſe cauſam et frequenter dicenti, *Corrige in me ſi quid reprehendis;* reſpondit; *Ego te monere poſſum, corrigere non poſſum.*

Cum multi Seuero Caſſio accuſante abſoluerentur; et architectus fori Auguſti, exſpectationem operis diu traheret: ita iocatus eſt, *Vellem Caſſius et meum forum accuſet.*

Vettius cum monumentum patris exaraſſet: ait Auguſtus; [3]) *Hoc eſt vere monumentum patris colere.*

Cum audiſſet inter [4]) pueros, quos in Syria Herodes Rex Iudaeorum intra bimatum iuſſit interfici, filium quoque eius occiſum: ait; *Melius eſt* [5]) *Herodis porcum eſſe quam filium.*

Idem

3) *Hoc eſt vere monumentum patris colere*] Colimus ea quae veneramur; et colitur ager, cum exaratur. Suſpicatur tamen Eraſmus dixiſſe Caeſarem: *Hoc eſt vere memoriam patris colere.* Quem vide; nec forſan diſplicebit. (Sed diſplicebit, ſi inſpicies locum et verba Chriſti apud Lucam cap XI. vſ. 45. *Vae vobis qui aedificatis monumenta prophetarum, etc.* Vbi *aedificare monumenta* eſt ornare et excolere; quod hic conuenit.] *Pont.*

4) *Pueros, quos in Syria Herodes Rex Iudaeorum intra bimatum iuſſit interfici.*] Euangeliſta Matthaeus cap. vſ. 16. *ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, a bimatu, et infra.* Macrobius hoc eleganter *intra bimatum* dixiſſe ſatis habuit. Miratur autem Scaliger ad Euſebium p. 163. Auguſto haec verba excidiſſe, cum ipſe Auguſtus ſententiam capitis in in tres filios Herodis iudicio ſuo probatam confirmarit. *Idem.*

5) *Herodis porcum eſſe quam filium.*] Aelianus XII. Var. 56. *Διογένης ὁ Σινωπεὺς ἔλεγε πολλὰ, τὴν ἀμαθίαν καὶ τὴν ἀπαιδευσίαν τῶν Μεγαρέων διαβάλλων, καὶ ἐβούλετο Μεγαρέως ἀνδρὸς κριὸς εἶναι μᾶλλον ἢ υἱός.* Haec a ſe inuicem videntur mutuata. *Gronov.*

Idem Auguſtus, quia Maecenatem ſuum nouerat eſſe ſtylo remiſſo, molli, et diſſoluto, talem ſe in epiſtolis, quas ad eum ſcribebat, ſaepius exhibebat, et contra caſtigationem loquendi, quam alias ille ſcribendo ſeruabat, in epiſtola ad Maecenatem familiari [6]) plura in iocos effuſa ſubtexuit: [7]) *Vale mel gentium, melcule, ebur ex Etruria, laſer Aretinum, adamas ſupernas, Tiberinum margaritum,* [8]) *Cilniorum ſmaragde, iaſpi figulorum,* [9]) *berylle*

L 4

6) *Plura in iocos effuſa ſubtexuit*] *Effuſus* Caſaubono placet. *Pontan.*

7) *Vale mel gentium, melcule, ebur ex Hetruria*] Idem eſt ad oram Camerarianae editionis. In Anglicano tamen noſtro, et veteri vulgato conſtanter remanet, *metuelle.* Quod quid ſit, quis facile expediat? Coniecturae tamen ſi ſit locus, valde veriſimiliter reſinxerim: *mi tenelle.* Albinouanus in eius obitum:

> *Iam nunc ille tener, tum grauis hoſtis erat.*

Nec aliter Iuuenalis Sat. XII.

> *Praecipitare volens etiam pulcherrima, veſtem*
> *Purpuream, teneris quoque Maecenatibus aptam.*

Haec exarаueram, cum offendi in Aduerſariis diuinaſſe Turnebum: *Vale mel gentium Meduliae* vel *Vetuloniae.* Et vero *Vetuloniae* non abſimile vero ſit. Caſaubonus tamen ad Suetonium *Meduliae* retinet; et legit inſuper, *mel gemmeum.* Et ante eum Simeo Boſius, *Mel Centinum et Veiens.* Lector arbitrabitur. *Idem.*

8) *Cilniorum Smaragde*] Penthagathus legendum putat *Ciliniorum Smaragde.* Nam dictus *Cilinius* Maecenas. Bruſonius lib. 4. cap. 6. Facetiarum legit, *Cillonum ſmaragde.* Cicero contra Saluſtium, *quicquid impudicorum cillonum.* Ridicule autem Auguſtus Maecenatem vocat *adamantem ſupernatem*, quia nullus ibi reperiatur adamas: vt neque ebur in Hetruria, aut margaritum in Tiberi, vt notat in Theſauro ſuo Geographico Abrah. Ortelius in voce *Infernas.* Idem.

9) *Berylle Porſenae*] Alluſum ad impenſum eiuſdem in gemmas ſimileſque delitias Lapillorum ſtudium. Nec diſſimulat ipſemet hoc epigrammate ſuper Horatii obitu:

> *Lugent, o mea vita, te Smaragdus,*
> *Beryllus quoque; nec nitentes*
> *Nuper, candida Margarita, quaero,*
> *Nec quos Thynica lima perpoliuit*
> *Anellos, nec Iaſpios lapillos.*

Sed malus et magnus in ſecundo horum verſuum hiatus ſiue vitium eſt. Sanabit hoc cui fauebit aliquando libri aura. Ergo interim fomenti neſcio quid adportabam; et quis ſcit an ex Apollinis medicina?

> *Lugent, o mea Vita, te Smaragdus,*
> *Beryllus quoque et ipſe; nec nitentes.*

Laudauimus autem hic carmen Maecenatis, non aſpectis curioſe aliorum ſuper eo vel emendationibus vel cenſuris. Vox enim *Flacce,* quae ſecundo verſu vulgo inſeritur, vbi nos, *Beryllus quoque et ipſe,* ſuſpecta mihi admodum in Iſidoro. Suffecerat enim dixiſſe,

rylle Porſenae, [10]) *carbunculum habeas*, ἵνα συντέμω πάντα μάλαγμα moecharum.

Exceptus eſt a quodam coena ſatis parca et quaſi quotidiana. nam paene nulli ſe inuitanti negabat. poſt epulum igitur inops ac ſine vllo apparatu diſcedens, vale dicenti hoc tantum inſuſurrauit: *Non putabam me tibi tam familiarem.*

[11]) Cum de Tyriae purpurae, quam emi iuſſerat, obſcuritate quereretur, dicente venditore, *Erige altius, et ſuſpice*, his vſus eſt ſalibus; *Quid? ego vt me populus Romanus dicat bene cultum in ſolario ambulaturus ſum?*

[12]) Nomenclatori ſ o, de cuius obliuione querebatur, dicenti: *Nunquid ad forum mandas? Accipe*, inquit, *commendatitias, quia illic neminem noſti.*

Vatinio in prima ſua aetate eleganter inſultauit. [13]) confuſus ille podagra, volebat tamen videri diſcuſſiſſe iam vitium, et mille paſſus ambulare ſe gloriabatur. cui Caeſar, *Non miror*, inquit, *dies aliquanto ſunt longiores.*

Relata

dixiſſe, *mea vita.* Sed nos, quia eo omiſſo laudatum inuenimus, placuit et nobis coniecturam ponere. Coniecturam dico; nam abſque ſcriptura qui hic veret vir eſto. *Idem.*

10) *Carbunculum habeas, ἵνα συντέμω*] Coniectauit Iſ. Caſaubonus, *Carbunculum Italiae, ναὶ ἵνα.* Simeo Boſius licentius, *Carbunculum Tolumnii; habeas, ἵνα συντέμω πάντα, μάλαγμα moecharum.* Idem.

11) *Cum de Tyriae purpurae*] Facit ad ioci huius lucem illud Senecae lib. I. Nat. Quaeſt. *Purpuram Tyriam, quo melior ſaturiorque eſt, eo oportet altius teneas, vt fulgorem ſuum oſtendat.* Idem.

12) *Nomenclatori ſuo*] Non temere, Scriuerio cenſente, in ſcriptis reperitur *Nomenculatori.* ſic enim diſerte effert Martialis lib. 10. epigr. 30. in diuino Scazonte:

Nomenculator mugilem citat notum.

Eſt et inſcriptionibus,

C. Egnatius. C. L. Euripus. Nomenculator.

Quamuis in iiſdem quoque monumentis occurrat non ſemel *Nomenclator.* ita vt vtroque modo hoc nomen vſurpatum veteribus videatur. *Pontan.*

13) *Confuſus ille podagra*] Lege *confiſſus.* Gronouius *contuſus*: vt Iuuenalis: *poſtquam illi iuſta podagra contudit articulos.* Ac *confiſſus* eſt a *confindo* et *findo.* Martialis 10. 2. *Marmora Meſſalae findit caprificus.* Item 9, 94. *Podagra chiragraque ſecatur Caius.* Atque ita *confiſſus* nihil eſt aliud quam *ſectus.* Pontan.

Relata ad ſe magnitudine aeris alieni, quam quidam eques Romanus dum vixit [14]) excedentem ducenties celauerat, culcitam emi cubicularem in eius auctione ſibi iuſſit. et praeceptum mirantibus hanc rationem reddidit: *Habenda eſt ad ſomnum culcita, in qua ille, cum tantum deberet, dormire potuit.*

Non eſt intermittendus ſermo eius, quem Catonis honori dedit. venit forte in domum in qua Cato habitauerat, dein Strabone [15]) in adulationem Caeſaris male exiſtimante de peruicacia Catonis, ait: *Quiſquis praeſentem ſtatum ciuitatis commutari non volet,* [16]) *et ciuis et vir bonus eſt.* ſatis ſerio et Catonem laudauit, et ſibi, nequis affectaret res nouare, conſuluit.

Soleo in Auguſto magis mirari quos pertulit iocos, quam ipſe quos protulit, quia maior eſt patientiae quam facundiae laus; maxime cum aequanimiter aliqua etiam iocis mordaciora pertulerit. Cuiuſdam prouincialis iocus aſper innotuit. intrauerat Romam ſimillimus Caeſari, et in ſe omnium ora conuerterat. Auguſtus perduci ad ſe hominem iuſſit; viſumque hoc modo interrogauit: *Dic mihi adoleſcens. Fuit aliquando mater tua Romae?* negauit ille: nec contentus adiecit: *Sed pater meus ſaepe.*

14) *Excedentem ducenties celauerat*] In editionibus priſcis, *ducenties* LLS. Et ſolent ſic quoque ſeſtertia notare Veteres. Omitti tamen honeſte poteſt. Martialis:

O quanta eſt gula, centies comeſſe! Idem.

15) *In adulationem Caeſaris male exiſtimante*] *Male exiſtimante* valet quod apud Graios, λοιδωροῦντος. Quomodo et Seneca de Vita beata, ſub finem; *Nec ille tertius de quo male exiſtimare conſueuimus, voluptatem inertem probat, ſed eam quam ratione efficit firmam ſibi.* Et iterum lib. 3. de Ira: *Quod homines et periculoſiſſime faciunt, de rege ſuo male exiſtimant.* Vide item Ciceronem Epiſtol. lib. 13. Epiſt. ad Seruilium. *Idem.*

16) *Et ciuis et vir bonus eſt*] Hoc de Catone Auguſti iudicium exprimere quoque voluit Valerius lib. 2. ſub finem: *Quae quidem effecit, vt quiſquis egregium et ſanctum virum ciuemque ſignificare velit, ſub nomine Catonis definiat.* At in hodie vulgatis ſolum eſt: *vt quiſquis ſanctum et egregium ciuem ſignificare velit.* Sed illud in bonis et vetuſtis membranis inuenimus. *Idem.*

Temporibus triumuiralibus Pollio, cum Feſcenninos in eum Auguſtus ſcripſiſſet ait: *At ego taceo. non eſt enim facile in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere.*

Curtius eques Romanus deliciis diffluens, cum macrum turdum ſumpſiſſet in conuiuio Caeſaris, interrogauit an mittere liceret. reſponderat princeps. *Quid ni liceat?* ille per feneſtram ſtatim miſit.

Aes alienum Auguſtus cuiuſdam ſenatoris cari ſibi non rogatus exſoluerat numerato quadragies. At ille pro gratiarum actione hoc ſolum ei ſcribit; *Mihi nihil.*

Solebat Licinius libertus eius inchoanti opera patrono magnas pecunias conferre: quem morem ſecutus centum promiſit per libellum, in quo virgulae ſuperductae pars vltra pecuniae defectionem protendebatur vacante infra loco. Caeſar occaſione vſus priori alterum centies ſua manu iunxit ſpatio diligenter expleto et affectata litterae ſimilitudine: geminatamque accepit ſummam diſſimulante liberto. qui poſtea coepto alio opere leniter factum ſuum Caeſari obiecit libello tali dato; *Confero tibi, domine, ad noui operis impenſam quod videbitur.*

Mira etiam cenſoris Auguſti et laudata patientia. corripiebatur eques Romanus a principe tamquam minuiſſet facultates ſuas. at ille ſe multiplicaſſe coram probauit. mox idem ſubiecit quod ad contrahendum matrimonium legibus non paruiſſet. ille vxorem ſibi et tres eſſe liberos dixit. tunc adiecit; *poſthac Caeſar, cum de honeſtis hominibus inquiris, honeſtis mandato.*

Etiam militis non libertatem tantum ſed et temeritatem tulit. in quadam villa inquietas noctes agebat rumpente ſomnum eius crebro noctuae cantu. prendendam curauit noctuam. miles aucupii peritus et ſpe ingentis praemii pertulit. laudato imperator mille nummos dari iuſſit. ille auſus eſt dicere, *Malo viuat;* auemque dimiſit. quis non miratus eſt non offenſo Caeſare abiſſe militem contumacem?

Vete-

Veteranus, cum die ſibi dicto periclitaretur, acceſſit in publico ad Caeſarem; rogauitque vt ſibi adeſſet. ille advocatum, quem ex comitatu ſuo elegerat ſine mora dedit; commendauitque ei litigatorem. exclamauit ingenti voce veteranus: *At non ego Caeſar periclitante te Actiaco bello vicarium quaeſiui; ſed pro te ipſe pugnaui;* detexitque impreſſas cicatrices. erubuit Caeſar venitque in advocationem; vt qui vereretur non ſuperbus tantum ſed etiam ingratus videri.

Delectatus inter coenam erat ſymphoniacis [17]) Toronii Flacci mangonis, atque eos frumento donauerat; cum in alia acroamata fuiſſet nummis liberalis: eoſdemque poſtea Toronius aeque inter coenam quaerenti Caeſari ſic excuſauit: [18]) *Ad molas ſunt.*

Sublimis Actiaca victoria reuertebatur, occurrit ei inter gratulantes coruum tenens, quem inſtituerat haec dicere: *Haue. Caeſar. victor. imperator.* Miratus Caeſar officioſam auem viginti milibus nummorum emit. ſocius opificis, ad quem nihil ex illa liberalitate peruenerat, affirmavit Caeſari habere illum et alium coruum; quem vt afferre cogeretur rogauit. allatus verba quae didicerat expreſſit: *Haue. victor. imperator. Antoni.* nihil exaſperatus ſatis

17) *Toronii Flacci mangonis*] *Thoranium* appellat Tranquillus Auguſto. Item Plinius lib. 7. cap. 12. Et eum imitatus Solinus cap. 5. Sed Solini verba operae erit adſcribere, vt inſigni loco turpe erratum eradam: *Denique cum Antonio iam Triumuiro Thoranius quidam eximios forma pueros, velut geminos, trecentis (ducentis* eſt in Plinio*) ſeſtertiis vendidiſſet, quorum alterum de tranſalpina Gallia, alterum ex Aſia comparauerat; adeoque vna res viderentur, niſi ſolus ſermo fidem panderet.* Cui enim non diſpliceat dictio, *adeoque vna res.* Et adde quod id ſententiae Solini minime ſatisfaciat, cum formatio extra litem vnius rei et fili fuerit, natio tantum, de qua controuertebatur, diſparata. Scripturam itaque conſuluimus quae referebat, *adeoque vt vna res vid.* Meo periculo refinge, *adeoque vt vterini viderentur.* Plinius habet, *eodem vtero editis.* Sed ad rem. *Idem.*

18) *Ad molas ſunt*] *Frumentarias* videlicet. Dicit autem id indignatus Auguſto Thoranius, quod pueros ſymphoniacos quaſi molarum curatores frumento donauerat. Luſerat non abſimiliter ad Atticum Tullius, *vt Rhodi videretur molis potius quam Moloni operam dediſſe.* Idem.

ſatis duxit iubere illum diuidere donatiuum cum contubernali. ſalutatus ſimiliter a pſitaco emi eum iuſſit. idem miratus in pica hanc quoque redemit. exemplum ſutorem pauperem ſolicitauit vt coruum inſtitueret ad parem ſalutationem; qui impendio exhauſtus, ſaepe ad auem non reſpondentem dicere ſolebat, *opera et impenſa periit.* aliquando tamen coruus coepit dicere dictatam ſalutationem. Hac audita dum tranſit Auguſtus reſpondit: 19) *Satis domi ſalutatorum talium habeo.* ſuperfuit coruo memoria vt et illa, quibus dominum querentem ſolebat audire, ſubtexeret: *Opera et impenſa periit.* ad quod Caeſar riſit; emique auem iuſſit quanti nullam adhuc emerat.

Solebat deſcendenti a palatio Caeſari honorificum aliquod epigramma porrigere Graeculus. id cum fruſtra ſaepe feciſſet; rurſumque eum idem facturum vidiſſet Auguſtus, breui 20) ſua manu in charta exarauit Graecum epigramma; pergenti deinde ad ſe obuiam miſit. ille legendo laudare; mirari tam voce quam vultu: cumque acceſſiſſet ad ſellam; demiſſa in pauperem fundam manu paucos denarios protulit quos principi daret. adiectus

19) *Satis domi ſalutatorum talium habeo*] Aberat a Scripto: *habeo.* Nec male. commendat enim dicteria arguta illa breuitas. *Idem.*

20) *Breui ſua manu*] Ms. *breui manu ſua in charta exarauit*, etc. Quem locum ſi illuſtrare poſſent Vlpiani verba videndum, quae habentur D. lib. 23. Tit. 3. l. 43. iſta ſcilicet: *Niſi forte ſi accepto tulit, vt velit mulieri in totum donatum. Tunc enim credendum eſt, breui manu acceptum a muliere et marito datum.* [Quibus in verbis vt et Macrobii legi poſſe exiſtimo *breue m. ſ. i. c. e. G. epigr.* vt breue ſit ſubſtantiuum; vnde noſtrum, quod vſurpamus, pro epiſtola, *brieff*, fluxerit. Iſidori gloſſae: *breuigerulus, qui breue gerit.* Nos diceremus *een briefdrager.* Eſt in Vopiſco in vita Bonoſi; *Breuis munerum* fuit, pro index munerum. Idem Vopiſcus in Aureliano: *breuem nominum conſcripſit.* Vt ita *Breue* et *Breuis* verumque ſubſtantiue ſumatur. Nam quod Vopiſcus *breuis*, Iſidorus *breue* dixit. Seneca appellat *indicem* epiſt. 39. lib. 5. *Sume in manus indicem philoſophorum.* Idem.] Haec nos bona fide ex Iſaacii chirographo repraeſentamus. Scilicet dum Stephano nimium credulus, reliquos editores (a quibus omnibus expreſſum olim *breue* adiectiuum) penitus eiurat; dum non conſiderat, quid ICtis dicatur *breui manu fieri*, ſic vara vibiam ſecuta eſt. Nos, lector, tuum iudicium appellamus. *Gronov.*

ctus hic ſermo: *νὴ τὴν σὴν τύχην, σεβαστὲ, εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδουν.* ſecuto omnium riſu diſpenſatorem Caeſar vocauit, et [21]) ſeſtertia centum millia numerare Graeculo iuſſit.

21) *Et ſeſtertia centum millia numerare Graeculo iuſſit*] Liberalitatem hanc ſuam nec ignorari voluit ipſe Caeſar. Exſtat in Epiſtola eius ad Tiberium: *Ego perdidi viginti millia nummum, meo nomine; ſed cum effuſe in luſu liberalis fuiſſem, vt ſoleo plerumque. Nam ſi quas manus remiſi cuique, exegiſſem, aut retinuiſſem quod cuique donaui, viciſſem vel quinquaginta millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad coeleſtem gloriam efferet.* Pont. Vitium eſt Latini ſermonis. lege, *ſeſtertium mille*, vel ſi illud nimium eſt, *ſeſtertios centum*, vt monuit pater lib. I. Pec. Vet. cap. 4. *Gronov.*

CAPVT V.

Super iocis ac moribus Iuliae, Auguſti filiae.

Vultis aliqua et filiae eius Iuliae dicta referamus? ſed ſi garrulus non putabor volo de moribus feminae pauca praemittere, ni quiſquam veſtrum habeat ſeria et diſcuenda quae proferat. hortantibuſque omnibus vt coepto inſiſteret, ita de Iulia orſus eſt. Annum agebat triceſimum octauum, et tempus aetatis, ſi mens ſana ſupereſſet, vergentis in ſenium: ſed indulgentia tam fortunae quam patris abutebatur; cum alioquin litterarum amor multaque eruditio, [1]) quod in illa domo facile erat, [2]) praeterea mitis humanitas minimeque ſaeuus animus ingen-

1) *Quod in illa domo facile erat.*] Notat Camerarius alias legi, *quae in illa eſſet.* Ego lectionem quam poſui, probo et explico ex Suetonio: *Filiam* (inquit, de Auguſti familia et domo loquens) *et neptem ita inſtituit vt etiam lanificio aſſuefaceret, vetaretque loqui aut agere quidquam niſi propalam, et quod in diurnos commentarios referretur.* Quod ſumptum indubie a Lacedaemoniis: Plutarchus Lycurgo: εἰθίζοντο μηδέποτε χρῆσθαι τῷ λόγῳ παρέργως, μηδὲ ἀφιέναι φωνὴν ἥτις οὐκ ἀμωσγέπως ἔχει θεωρίας ἀξίαν διάνοιαν. id eſt: *Aſſuefiebant (pueri) vt non niſi in tempore loquerentur; neque vocem emitterent, quin aliquam vtique ſententiam complecteretur notatu dignam.* Pont.

2) *Praeterea mitis humanitas, minimeque ſaeuus animus*] Dictio *ſaeuus* parum videtur hic apta. Satis ſaeuitiae notam excuſat et adimit illud,

ingentem feminae gratiam conciliarent, mirantibus qui vitia noſcebant tantam pariter diuerſitatem. non ſemel praeceperat pater, temperato tamen inter indulgentiam grauitatemque ſermone, moderaretur profuſos cultus perſpicuoſque comitatus. idem cum ad nepotum turbam ſimilitudinem reſpexerat; qua repraeſentabatur Agrippa, dubitare pudicitiam filiae erubeſcebat. inde blandiebatur ſibi Auguſtus laetum in filia animum vſque ad ſpeciem procacitatis ſed reatu liberum; et talem fuiſſe apud maiores Claudiam credere audebat. itaque inter amicos dixit duas ſe habere filias delicatas, quas neceſſe haberet ferre, rempublicam et Iuliam.

Venerat ad eum licentiore habitu; et oculos offenderat patris tacentis. mutauit cultus ſui poſtera die morem, et laetum patrem affectata ſeueritate complexa eſt. at ille, qui pridie dolorem ſuum continuerat, gaudium continere non potuit: et, *Quantum hic*, ait, *in filia Auguſti probabilior eſt cultus?* non defuit patrocinio ſuo Iulia his verbis: *Hodie enim me patris oculis ornaui, heri viri.*

Notum et illud. [3]) Auerterant in ſe populum in ſpectaculo gladiatorum Liuia et Iulia, comitatus diſſimilitudine. quippe, cingentibus Liuiam grauibus viris, haec iuuentutis et quidem luxurioſae grege circumſidebatur. Admonuit pater ſcripto, Videret quantum inter duas principes feminas intereſſet. eleganter illa reſcripſit; *Et hi mecum ſenes fient.*

Eadem Iulia mature habere coeperat canos, quos legere ſecrete ſolebat. ſubitus interuentus patris aliquando oppreſſit ornatrices. diſſimulauit Auguſtus deprehenſis

[4]) ſuper

illud, *praeterea mitis humanitas.* Arbitror fuiſſe voce veteri *minimeque ſcaeuus animus.* Agellius; *ſcaeuus profecto et caecus animi forem, ſi cum haberem tui copiam, iſſem magis ad alium quam ad te.* Nam *Scaeuus* hic non tam ſiniſtri et mali ominis intelligitur quam Graia forma, *δεινὸς καὶ χαλεπός.* Ariſtophanes in Nebulis: *οὐκ ἴδον ἄνδρα ἄγροικον οὐδένα, οὐδ' ἄπορον, οὐδὲ σκαιόν. Idem.*

3) *Auerterant in ſe*] Scribe *converterant* ex aliis editionibus vel *adverterant*. Gronov.

4) ſuper veſtem eius canis; et aliis ſermonibus tempore extracto induxit aetatis mentionem; interrogauitque filiam vtrum poſt aliquot annos cana eſſe mallet an calua: et; cum illa reſpondiſſet, *Ego, pater, cana eſſe malo;* ſic illi mendacium obiecit: *Quid ergo iſtae te caluam tam cito faciunt?*

Item cum grauem amicum audiſſet Iulia ſuadentem melius facturam ſi ſe compoſuiſſet ad exemplar paternae frugalitatis, ait; *ille obliuiſcitur Caeſarem ſe eſſe. ego memini me Caeſaris filiam.*

Cumque conſcii flagitiorum mirarentur quo modo ſimiles Agrippae filio pareret, quae tam vulgo poteſtatem ſui corporis faceret: ait; 5) *Numquam enim niſi naui plena tollo vectorem.*

Simile

4) *Super veſtem eius*] In Ms. erat, *earum*; ſcilicet ornatricum. Praeceſſit enim ornatricum vocabulum. *Pont.*

5) *Numquam enim niſi plena naui tollo vectorem*] Caſpar Barthius, vir vt multae doctrinae ita laboris indefeſſi, in eo, quem edidit nuper Adnerſariorum cap. 6. lib. 37 Commentario, varia alias eruditionis fruge ſparſim diſtincto refertoque, probare mihi haudquaquam poteſt, eam eſſe verborum horum ſententiam, vt *vector*, licet ea ambigua vox ſit, et modo eum, qui vehit, modo qui vehitur, ſignificans, hic nauarchum notet: Quaſique dictum voluerit Iulia, ſe non admittere eum, qui pater eſſet futurus, niſi prius alieno congreſſu ſatiata libidine; cum omnino contrarium velit, ſe nimirum non niſi *plena naui*, id eſt, vtero iam ex mariti congreſſione impleto clauſoque, et, vt loquitur Hippocrates, vbi in ventre habuerit, recipere adulterum; quem nomine *vectoris* intelligit, vt eum ſcilicet, ex marito, vt dictum, iam impraegnata impletaque, velut de via et cauſa voluptatis, vt ſuperpondium admittat, prole, inquam, intra vteri monetam iam concepta formataque: vt ita paſſiui exinde cum adulteris luſus ac palaeſtrae nihil impediant, quo minus foetus parenti, ex quo conceptus ſit, reſpondeat; quod ante eam ex marito conceptionem haut tuto fieri, rerum illarum naturaeque gnarus, nemo non concedat. Iulia itaque cum ſe non niſi *plena naui tollere vectorem* dicat, nihil vult aliud, quam ſe non niſi grauida ex legitimo marito ac prolis parente alios admittere. *Nauim* autem pro horto muliebri metaphorice accipi inque obſcaenis haberi liquet ex Plauti Menaechmis Scena, *Sine fores*, et alibi. Videndus etiam Iuſtus Lipſius Epiſtol. Quaeſt. lib. 5. Epiſtol. 3. Et maxime Andreas Laurentius lib. 8. hiſtoriae Anatomicae quaeſt. 22. vbi cauſas adducit, cur bruta grauida marem non admittant, vt, inter homines, mulier. *Idem.*

Simile dictum Populiae Marci filiae. quae miranti cuidam quid eſſet quapropter aliae beſtiae numquam marem deſiderarent niſi cum praegnantes vellent fieri, reſpondit; *Beſtiae enim ſunt.*

CAPVT VI.

Rurſus de virorum iocis, argutiſque reſponſis.

Sed vt a feminis ad viros et a laſciuis iocis ad honeſtos reuertar, [1]) Caſcellius iuriſconſultus vrbanitatis mirae libertatiſque habebatur, praecipue tamen is iocus eius innotuit: Lapidatus a populo Vatinius, cum gladiatorium munus ederet, obtinuerat vt aediles edicerent ne quis in harenam niſi pomum miſiſſe vellet. forte his diebus Caſcellius conſultus a quodam an nux pinea pomum eſſet, reſpondit; *Si in Vatinium miſſurus es, pomum eſt.*

[2]) Mercatori deinde quemadmodum cum ſocio nauim diuideret videret interroganti reſpondiſſe traditur: *Nauim ſi diuidis; nec tu nec ſocius habetis.*

In Galbam eloquentia clarum, ſed quem habitus, vt ſupra dixi, corporis deſtruebat, M. Lollii vox circumferebatur: *Ingenium Galbae male habitat.*

In eumdem Galbam Orbilius grammaticus acerbius irriſit. Prodierat Orbilius in reum teſtis: quem Galba vt confunderet diſſimulata profeſſione eius interrogauit *Quod artificium facis?* reſpondit: *In ſole gibbos ſoleo fricare.*

L. Cae-

1) *Caſcellius iuris conſultus*] Editiones vetuſtae omnes, *Caſellius.* Pont. *Caſcellius iuriſconſultus vrbanitatis, etc.*] V. c. *Caecilius.* Recte. Sextum Caecilium I. C. cum Fauorino ſuper XII. tabb. legibus diſſerentem laudat Agellius lib. 20. cap. 1. Poſtea quoque: *Forte his diebus Caſcellius conſultus a quodam.* Iterum lege, *Caecilius.* Meurſ.

2) *Mercatori deinde*] Oldendorpius ad Pomponium ita citat: *Conſulenti cuidam mercatori ac inter alia dicenti: Nauem ſe cum ſocio diuidere velle:* *Perdes*, inquit, *ſcilicet ; iocatus quod nauis per diuiſionem ſectae nullus ſit vſus.* Pont.

L. Caecilius, cum C. Caeſar aliis qui ſecum pila luſitabant centena ſeſtertia, illi vni quinquaginta dari iuſſiſſet, *Quid? ego*, inquit, [3]) *vna manu ludo, et non duabus vt plus habere poſſim?*

Cum iratus eſſe P. Clodius D. Laberio diceretur, quod ei mimum petenti non dediſſet, *Quid amplius*, inquit, *mihi facturus es, niſi vt Dyrrhachium eam et redeam?* alludens ad Ciceronis exſilium.

3) *Vna manu ludo, et non duabus, vt plus habere poſſim*] Venuſtius et breuius in Anglicano: *Quid? ego vna manu ludam?* Et frangunt profecto reliqua illa et veluti elumbant dicti leporem. *Idem.*

CAPVT VII.

De ſententiis ac dictis Laberii et Publii, mimographorum; deque Pylade ac Hyla, hiſtrionibus.

Sed quia et paulo ante Aurelius Symmachus et ego nunc Laberii fecimus mentionem, ſi aliqua huius atque Publii dicta referemus, videbimur et adhibendi conuiuio mimos vitaſſe laſciuiam, et tamen celebritatem, quam cum adſunt illi [1]) excitare pollicentur, imitari. Laberium aſperae libertatis equitem Romanum Caeſar quingentis millibus inuitauit, vt prodiret in ſcenam, et ipſe ageret mimos quos ſcriptitabat. ſed poteſtas non ſolum ſi inuitet ſed etſi ſupplicet cogit. vnde ſe et Laberius a Caeſare coactum in prologo teſtatur his verſibus:

Neceſſitas, cuius curſus tranſuerſi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detruſit paene extremis ſenſibus?
Quem nulla ambitio, nulla vmquam largitio,
Nullus timor, vis nulla, nulla auctoritas
Mouere potuit in iuuenta de ſtatu;

Ecce

1) *Excitare pollicentur, imitari*] Praeoptem, *imitati.* Pont.

Ecce in ſenecta vt facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Submiſſa placide blandiloquens oratio?
Etenim ipſi di negare cui nihil potuerunt,
Hominem me denegare quis poſſet pati?
²) *Ergo bis tricenis annis actis ſine nota*
³) *Eques Romanus Lare egreſſus meo*
Domum reuertar mimus. nimirum hoc die
Uno plus vixi mihi quam viuendum fuit.
⁴) *Fortuna immoderata in bono aeque atque in malo,*
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Floris cacumen noſtrae famae frangere,
Cur cum vigebam membris praeuiridantibus,
Satis facere populo et tali cum poteram viro,
⁵) *Non flexibilem me concuruaſti vt carperes?*
Nunc me quo deiicis? ⁶) *quid ad ſcenam affero:*
Decorem formae, an dignitatem corporis,
Animi virtutem, an vocis iocundae ſonum?
⁷) *Ut hedera ſerpens vires arboreas necat;*

Ita

2) *Ergo bis tricenis annis*] Male; melius v. c. *Ego b. t.* Meurſ.

3) *Eques Romanus Lare egreſſus meo*] Scribo, *E. R. Larede. m.* metri cauſſa. *Idem.*

4) *Fortuna immoderata in bono aeque atque in malo.*) Laberii verſus eſt: ſed libri fide deleo *aeque.* Libenter enim et crebro ſic veteres. In Priapeis, *Quae ſucco caret, atque petra pumex.* Et Valerius ita refingendus lib. 5. cap. 1. *Affirmantes ſe atque illas virilis concubitus expertes futuras.* Nam, *aeque ſe* quomodo excuditur, · in MSS. quos euolvi, non legitur. Caeterum ſuper Laberii iſtis verſibus, et Agellius aliquid euulgauerat cap. 15. libri octavi. quod et eius hodie ſoli indices ſuperſtites loquuntur. *Pont.*

5) *Non flexibilem me concurnaſti, vt carperes*] Iani Gulielmii coniectura animo meo verum eſt; *vt paceres. Pacere* pangere eſt, doctore Feſto. Sciunt autem res ruſticas callentes, tenerarum arborum ramos decerpi aut curuari, vt pangantur nouae. Et tale in ſe debuiſſe fieri ait Laberius, dum adoleſcentia mollis et flexibilis eſſet. Nam nunc, inquit, cur deiicior, hoc eſt in humum et ſcenam e dignitate equeſtri deprimor, cum ſuppullulare elegantia nulla poſſit? Sed operae eſt ipſum adıſie Gulielmium. *Idem.*

6) *Quid ad ſcenam affero*] Non abſimilis fuit Catonis ad Seruium Galbam oratio: *Multa me dehortata ſunt huc prodire, anni, aetas, vox, vires, ſenectus.* Exſtat apud Agellium. *Idem.*

7) *Vt hedera ſerpens vires arboreas ne*

Ita me vetuſtas amplexu annorum enecat.
8) *Sepulcri ſimilis nihil niſi nomen retineo.*

In ipſa quoque actione ſubinde ſe qua poterat vlciſcebatur inducto habitu Syri, qui velut flagris caeſus praeripientique ſe ſimilis exclamabat:

Porro Quirites! libertatem perdimus.

et paulo poſt adiecit:

Neceſſe eſt multos timeat quem multi timent.

quo dicto vniuerſitas populi ad ſolum Caeſarem oculos et ora conuertit notantes impotentiam eius hac dicacitate lapidatam. ob haec in Publium vertit fauorem. is Publius natione Syrus, cum puer ad patronum domini eſſet adductus, promeruit eum non minus ſalibus et ingenio quam forma, nam forte cum ille ſeruum ſuum hydropicum iacentem in area vidiſſet, increpuiſſetque quid in Sole faceret; reſpondit *Aquam calefacit.* ioculari deinde ſuper coena exorta quaeſtione quodnam eſſet moleſtum otium, aliud alio opinante, ille *Podagrici pedes* dixit. ob haec et alia manumiſſus et maiore cura eruditus, cum mimos componeret, ingentique aſſenſu in Italiae oppidis agere coepiſſet, productus Romae per Caeſaris ludos omnes qui tunc ſcripta et operas ſuas in ſcenam locauerant prouocauit, vt ſinguli ſecum poſita inuicem materia pro tempore contenderent. nec vllo recuſante ſuperauit omnes; in quis et Laberium: vnde Caeſar arridens hoc modo pronuntiauit:

Fauente tibi me victus es Laberi a Syro:

ſtatimque Publio palmam et Laberio annulum aureum

 cum

necat] Malim, *ſecat.* praeſertim quia ſubnectitur: *Ita me vetuſtas amplexu annorum necat.* Iuuenal. *Necat hic ferro, ſecat ille cruentis verberibus.* Et Catul. *Aut ſi quem merito tarda podagra ſecat.* Id.

8) *Sepulchri ſimilis nihil niſi nomen retineo*] Ouidius Naſo: *Et ſaepe in tumulis ſine corpore nomina legi.* Et apud Auſonium: *Mors etiam ſaxis nominibuſque venit.* Idem.

cum quingentis ſeſtertiis dedit. tunc Publius ad Laberium recedentem ait: *Qui cum contendiſti ſcriptor hunc ſpectatur ſubleua.* ſed et Laberius ſequenti ſtatim commiſſione, mimo nouo interiecit hos verſus:

Non poſſunt primi eſſe omnes in tempore.
Summum ad gradum cum claritatis veneris,
Conſiſtes aegre; [9]) *et quam deſcendas, decides.*
Cecidi ego. cadet qui ſequitur. laus eſt publica.

Publii autem ſententiae feruntur lepidae et ad communem vſum accommodatiſſimae. ex quibus has fere memini ſingulis verſibus circumſcriptas:

[10]) *Beneficium dando accepit qui digno dedit.*
Feras, non culpes, quod mutari non poteſt.
Cui plus licet quam par eſt plus vult quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo eſt.
[11]) *Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.*
Heredis fletus ſub perſona riſus eſt.
Furor fit laeſa ſaepius patientia.
Improbe,
Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.
[12]) *Nimium altercando veritas amittitur.*

[13]) *Pars*

9) *Et quam deſcendas, decides*] Vel verſus doceat abſonum eſſe in aliis editionibus: *citius quam aſcendas, decides.* Fruſtra itaque et ille Senecae adductus locus: *Ad ſummum perducta rurſus ad infimum, velocius quidem quam aſcenderant, relabuntur.* Nam id ſolum acute voluit Laberius, quod is qui ad ſummum claritatis gradum perueneritt, aegre conſiſtet, imo quod, antequam deſcendere et locum cedere aliis cogitauerit, ruet. Porro Senecae iſtius loci poſtrema vox, *relabuntur*, germana non eſt, ſed *reuelluntur*, quomodo nos in membranis vetuſtis inuenimus et in *Obſeruationum libris* probabimus. *Idem.*

10) *Beneficium dando accepit*] Praemitte, *Malum conſilium eſt quod mutari non poteſt*, ex Agellio et libris. *Idem.*

11) *Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.*] *Inſerta*, ἔμβλημα. Idem Publius apud Arbitrum: *Probitas eſt carbunculus.* Porro ſuper Graecanica voce ἔμβλημα vide Suetonium Tiberio; vbi de Latina requirenda fatagitur. (Claud. Salmaſius in Exercitat. Plinianis legit *incerta*, ex Mſſ. quos inſpexiſſe ſe dicit, Excerptis, vt *frugalitas incerta r. b.* intelligatur, quatenus aliis virtus, aliis vitium eſt. Eum vide.) *Pontan.*

12) *Nimium altercando*] Horum quinque ſequentium verſuum apud Agellium alius eſt ordo. *Meurſ.*

[13]) *Pars beneficii eſt, quod petitur, ſi cito neges.*
Ita amicum habeas, [14]) *poſſe vt fieri inimicum putes.*
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
Nunquam periclum ſine periclo vincitur.

Sed quia ſemel ingreſſus ſum ſcenam loquendo, nec Pylades hiſtrio nobis omittendus eſt, qui clarus in opere ſuo fuit temporibus Auguſti, et Hylam diſcipulum vſque ad aequalitatis contentionem eruditione prouexit. populus deinde inter vtriuſque ſuffragia diuiſus eſt. et cum canticum quoddam ſaltaret Hylas, cuius clauſula erat;

τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα,

ſublimem ingentemque Hylas velut metiebatur. Non tulit Pylades, et exclamauit e cauea:

Σὺ μακρὸν ἐ μέγαν ποιεῖς.

tunc populus eum [15]) coëgit idem ſaltare canticum. cumque ad locum veniſſet, quem reprehenderat, expreſſit cogitantem; nihil magis ratus magno duci conuenire quam pro omnibus cogitare. [16]) Saltabat Hylas Oedipodem: et

13) *Pars beneficii eſt quod petitur, ſi cito neges.*] In Agellio eſt, *ſi belle neges.* Magis placet Macrobii lectio: quam etiam ipſi velim reſtitutam. *Idem.*

14) *Poſſe vt fieri inimicum putes*] In Agellio eſt, *vt fieri hunc i. p.* Carminis ratio iubet tranſponere vocem, *poſſe vt fieri inimicum hunc putes.* Idem.

15) *Coëgit idem ſaltare canticum*] Qualis ea ſaltatio, expreſſit Caſſiodorus, IV. variorum: *His ſunt additae Orcheſtarum loquaciſſimae manus, linguoſi digiti, ſilentium clamoſum, expoſitio tacita.* Et Gloſſarii auctor, *ſaltat* ὀρχεῖ, ὀρχεῖται. Vide ad Ariſtaenetum elegantiſſimum Mercerum. *Pont.*

16) *Saltabat Hylas Oedipodem; et Pylades hac voce*] Error in his hiſtrionum duumuiris apud Athenaeum lib. I. cap. 16. *Hunc Bathyllum ſcribit Ariſtonicus et Pylades, cuius extat quoddam de ſaltationibus volumen, Italicam inueniſſe ſaltationem.* Ita enim recte reddes, vbi in Graeco: τοῦτον βαθύλλον φησὶ ἀριστόνικος καὶ πυλάδης, etc. Sed ſcribes et vertes πυλάδην, et errorem omnem abſterſeris. De Bathyllo enim et Pylade id ſcripſerit Ariſtonicus, non autem de Bathyllo vna Pylades. Zoſimus lib. I. *Octauiani temporibus pantomimorum ſaltatio prius incognita in vſu eſſe coepit, Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus.* Et eo reſpicere hic Athenaeum ſiue Ariſtonicum liquet ex veriuſque, quam ſubdit ſtatim, aeſtimatione: ἦν δὲ, inquit, ἡ πυλάδου ὄρχησις ὀγκώδης, παθητική τε

et Pylades hac voce ſecuritatem ſaltantis caſtigauit; συ βλέπεις. Cum [17]) in Herculem Furentem prodiſſet, et nonnullis inceſſum hiſtrioni conuenientem non ſeruare videretur, depoſita perſona ridentes increpuit,

Μωροὶ, μαινόμενον ὀρχῦμαι.

hac fabula et ſagittas iecit in populum. Eamdem perſonam cum iuſſu Auguſti in triclinio ageret; et intendit arcum et ſpicula miſit. nec indignatus eſt Caeſar eodem ſe loco Pyladi, quo populum Romanum fuiſſe. Hic, quia ferebatur mutaſſe rudis illius ſaltationis ritum quae apud maiores viguit, et venuſtam induxiſſe nouitatem, interrogatus ab Auguſto quae ſaltationi contuliſſet reſpondit: [18]) αὐλῶν συρίγγων τ' ἐνοπὴν, ὁμαδόν τ' ἀνθρώπων. Idem cum propter populi ſeditionem [19]) pro contentione inter ſe Hylam-

τε καὶ πολύκοπος· ἡ δὲ Βαθύλλειος ἱλαρωτέρα, id eſt: *Erat ea Pyladae ſaltatio faſtu plena et affectu, laborioſaque admodum: Bathylli vero iucundior.* Idem.

17) *Cum in Herculem Furentem prod.*] Placet, *in Hercule Furente* ex emendatione patris ad Senecae hoc nomine tragoediam. *Gronov.*

18) Αὐλῶν συρίγγων] Ita et Camerarii. Vetuſtior tamen editio: λυδῶν συρίγ. Forte, λυδιῶν, vt apud Lucianum, λύδιος ἁρμονία. Pindari Scholiaſtes, ἁρμονίαι δὲ πλείονες. δώριος, Φρύγιος, λύδιος. Apuleius Mileſ. 10. *Iam tibiae multiforatiles cantus Lydios dulciter conſonant.* Λύδιος igitur dixerit Pylades vt ſuauiori concentu mulſiſſe aures audientium innuat. quod ad rem potenter faciat. Prius tamen haud immutaui. *Pont.*

19) *Pro contentione inter ſe Hylamque*] Hylam ſemper dicit, at Bathyllus tamen capiendus: quomodo et Suetonii Auguſto: *Hylam pantominum, querente praetore, in atrio domus ſuae, nemine excluſo, flagellis verberauit.* At iſto cur nomine Macrobio hic Suetonioque ibi, nec legi ſi aliis, nuncupatus? An quod in amoribus fuerit Pyladae domino, quomodo Alcidae ille toties clamatus Hylas? Viſum id fere clariſſ. peritiſſimoque viro Franciſ. Iunio. quem et memini de hoc per occaſionem conſuluiſſe. Et vero praeter quae apud Tertullianum alioſque ſuper pantomimorum illo morbo, proprie de Bathyllo hoc intelligi dat Iuuenalis illo verſu: *Chironomon Ledam molli ſaltante Bathyllo.* Porro contentionis, quam tangit hic Macrobius, meminit quoque lib. 54. Dio. Vbi et Maecenatis erga eundem Bathyllum affectus honeſte proditur. Vide quae notauit ad illud Taciti, *Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Maecenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli*, Lipſius Annal. 1. De Anacreontis Bathyllo habes apud Horatium et Agellium lib. 19. *Pontan.*

Hylamque habita [20]) concitatam indignationem excepiſſet Auguſti. reſpondit: *καὶ ἀχαριχστεῖς βασιλεῦ; ἔασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀχολεῖσθαι.*

20) *Concitatam indignationem excepiſſet Auguſti*] Imo et ſerio aliquando in eum animaduertit Auguſtus. Tranquillus: *Pyladem vrbe atque Italia ſubmouit, quod ſpectatorem a quo exibiliabatur, demonſtraſſet digito conſpicuumque feciſſet.* Dio reſtitutum dicit libro iam citato. *Idem.*

CAPVT VIII.

Quomodo Plato vino indulgendum eſſe praeceperit: et quam periculoſum turpeque ſit, tactus ac guſtus voluptatibus eſſe obnoxium.

His dictis, et excitata laetitia, cum in Auieno memoria florida et amoenitas laudaretur ingenii, menſas ſecundas miniſter admouit. et Flauianus: Multi, vt aeſtimo, in hoc a Varrone diſſentiunt; qui in illa lepidiſſima ſatyra Menippea, quae inſcribitur; NESCIS QVID VESPER VEHAT; de ſecunda menſa placentas remouit. ſed, quaeſo, dicas Caecina verba ipſa Varronis, ſi tibi beneficio memoriae tenacioris haeſerunt. et Albinus, Locus, inquit, Varronis, quem referri a me imperas, in his fere verbis eſt: *Bellaria ea maxime ſunt mellita, quae mellita non ſunt.* [1]) *dulcibus enim cum pepſi ſocietas infida.* [2]) *ſignificant autem bellaria omne menſae ſecundae genus,*

 nam

1) *Dulcibus enim cum pepſi*] Ex Agellio videatur faciendum: *πέμμασιν enim cum πέψει.* Adi ad lib. 13, cap. 21. *Pont.*

2) *Significant autem bellaria omne menſae ſecundae genus. nam quae πέμματα Graeci vel τραγήματα, ea veteres noſtri appellauere bellaria*] Nuncupabat haec etiam *Mattyas* Macedonum lingua Graecia vetus; Sparta, *ἐπάικλα*. Athenaeus lib. 14. cap. poſtremo, *Illud quod apud alios mattya dicitur, apud Spartanos ἐπάικλα dici ſcribit Molpis Lacon, quod ſecundas menſas ſignificat.* Et de epaïclis clarius apud eundem Athenaeum lib. 4. cap. 4. Perſeus: *εὐθὺς*, inquit, *τὰς μὲν εὐπόρους ζημιοῖ εἰς ἐπάϊκλα· ταῦτα δ' ἐστὶ μετὰ δεῖπνον τραγήματα. ſtatim diuites multat in epaëcla, quae ſunt bellaria poſt coenam.* Priorem vocem

nam quae πέμματα Graeci vel τραγήματα dixerunt, ea veteres noſtri appellauere bellaria. vina quoque dulciora eſt inuenire in comoediis antiquioribus hoc vocabulo, dictaque ea Liberi bellaria. Et Euangelus: Agite, antequam ſurgendum nobis ſit, vino indulgeamus: quod decreti Platonici auctoritate faciemus; qui aeſtimauit [3]) fomitem eſſe quendam et ignitabulum ingenii virtutiſque, ſi mens et corpus hominis vino flagret. Tunc Euſtathius, Quid agis, inquit, Euangele? an Platonem aeſtimas haurienda paſſim vina ſuaſiſſe; et non magis inter minuta pocula iucundiorem liberalioremque inuitationem quae fieret ſub quibuſdam quaſi arbitris et magiſtris conuiuiorum ſobriis non improbaſſe? et hoc eſt quod in primo et ſecundo de legibus non inutile viris eſſe decernit. nam et modicis honeſtiſque inter bibendum remiſſionibus refici inte-

cem Latinitas aſſeruit, et exſtat apud Suetonium Caligula. Martialis notionem eius ſic circumſcripſit lib. 10.

> *Diues, et ex omni poſita eſt inſtructa macello*
> *Coena tibi; ſed te mattya ſola iuvant.*
> *Non opus eſt nobis nimium lectore guloſo:*
> *Hunc volo, qui fiat non ſine pane ſatur.*

Quae appinxi prolixius vt inſignem maculam ex elegantiſſimo Hieronymiano loco eluerem. Inualuit ea Epiſtola ad Nepotianum in vita Clericorum, vbi vulgatur: *Medica in hamo eſca ponitur, vt matronarum in eo ſacculi protrahantur.* Et ſudavit in eo olim, nec mederi tamen valuit magnus Deſiderius. At me iam emendantem quis non ſequatur? *vt mattyarum in eo ſacculi protrahantur.* Quibus addo Anglos hodieque (ne vel id occaſione hac indictum ſit) et Cimbros quoque ſiue Danos vocem eam eiuſque notionem retinere. Angli tamen proprie ea edulia omnia delicatoria vt carnes et talia ſignant; Cimbri promiſcue omnem cibum. Illi *meet* dicunt, hi *maed.* [Interim non celabo lectorem, videri Hieronymi verba firmari poſſe his Ammiani, quae habentur lib. 27. ſuper Damaſo et Vrſicino contendentibus de ſede Papali, iſtis nimirum. *Neque ego abnuo oſtentationem rerum conſiderans vrbanarum huius rei cupidos ob impetrandum quod appetunt, dum contentione laetorum iurgari debere, cum id adepti futuri ſint ita ſecuri vt ditentur* OBLATIONIBVS MATRONARVM, *procedantque vehiculis inſidentes circumſpecte veſtiti epulas curantes profuſas*, etc. Vbi *oblationes matronarum*, idem videtur eſſe quod dixit Hieronymus in Epitaphio Nepotiani: *alii matronarum opes venentur obſequiis*] Pont.

3) *Fomitem eſſe quendam et ignitabulum*] Melius v. c. *incitabulum.* Meurſ. *Ignitabulum*] Videndus Salmaſius ad Solinum pag. 180.

integrarique animos ad inſtauranda ſobrietatis officia exiſtimauit; redditoſque ſenſim laetiores ad intentiones rurſus capeſſendas fieri habiliores; et ſimul, ſi qui penitus in his affectionum cupiditatumque errores ineſſent, quos celaret alioquin pudor reuerens, ea omnia ſine graui periculo libertate per vinum data detegi, et ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. Atque hoc etiam Plato ibidem dicit [4]) non diffugiendas eſſe huiuſcemodi exercitationes aduerſum propulſandam vini violentiam; neque vllum vmquam continentem prorſum aut temperantem ſatis fideliter viſum eſſe; [5]) cui vita non inter ipſa errorum pericula et in mediis voluptatum illecebris explorata ſit. nam cui Libentiae Gratiaeque omnes conuiuiorum incognitae ſint, quique illarum omnino expers ſit, ſi eum forte ad participandas huiuſmodi voluptates aut voluntas tulerit aut caſus induxerit aut neceſſitas impulerit, mox deliniri et capi; neque mentem eius animumque ſubſiſtere. congrediendum igitur et tamquam in acie quadam cum voluptariis rebus cumque iſta vini licentia cominus decernendum; vt aduerſus eas non fuga nec abſentia ſimus tuti, ſed vigore animi et conſtanti praeſentia moderatoque vſu temperantiam continentiamque tueamur; et calefacto ſimul refotoque animo, ſi quid in eo vel frigidae triſtitiae vel torpentis verecundiae fuerit, diluamus.

Sed, quoniam voluptatum fecimus mentionem, docet Ariſtoteles a quibus voluptatibus ſit cauendum. quinque etenim ſunt hominum ſenſus, quos Graeci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori quaeri videtur; tactus, guſtus, odoratus, viſus, auditus. ex

 his

4) *Non diffugiendas eſſe huiuſcemodi exercitationes*] Cl. Lipſio omnino emendandum placuit, *exerrationes*, vt videlicet ita appellauerit mentis illos errores, et quaſi primas halucinationes, ante plenam ebrietatem. Nos tamen receptam libris lectionem non immutauimus. *Pont.*

5) *Cui vita non inter ipſa errorum pericula*] Agellius auctior: *cui vita victuſque inter.* Sed in Scripto et veteribus illud eſt. *Idem.*

his omnibus voluptas quae immodice capitur ea turpis atque improba eſt. ſed enim quae nimia ex guſtu atque tactu eſt; ea igitur gemina voluptas, ſicut ſapientes viri cenſuerunt, omnium rerum foediſſima eſt; eoſque maxime, qui ſeſe duabus iſtis voluptatibus dediderunt, grauiſſimi vitii vocabulis Graeci appellauerunt, vel *ἀκρατεῖς* vel *ἀκολάςους*: nos eos vel incontinentes dicimus vel intemperantes. Iſtas autem voluptates duas, guſtus atque tactus, id eſt, cibi et Veneris, ſolas hominibus communes videmus eſſe cum beluis. et idcirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quiſquis eſt his ferarum voluptatibus occupatus, ceterae ex tribus aliis ſenſibus proficiſcentes hominum tantum propriae ſunt. verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi in medium proferam; vt quid de his infamibus voluptatibus tam clarus atque inclutus vir ſentiat, publicetur.

Διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν εἰ γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται, οἵτε δὲ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαςοι ἔτοι, οἵτε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ᾽ ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώτλῃ τὸ ἡδὺ, ἀπ᾽ ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ ταὶ Φιλόξενος γεράνȣ λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. ἡ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν ȣκέτι, 6) ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τȣτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις. ἅτε δὲ ȣσῶν κοινῶν αἰσχρὰν εἶναι τὴν ὑποςαγὴν αὐτῶν, καὶ ἀτιμόταται εἰσί. διὸ καὶ μάλιςα μόναι ἐπονείδιςοι, ὥςε τὸν ὑπὸ τȣτων ἡτλώμενον ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ, ἀκόλαςον λέγομεν. διὰ τὸ ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων πεντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύω μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, 7) ἢ ὅλως ȣχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τȣτο πάχει.

Quis

6) Ἢ διὰ τὸ τὰ ἀπὸ τȣτων] Lego τὰς ἀπὸ τ Meurſ.

7) Ἢ ἥλως ȣχ ἥδεται] Lego, ὅλως ȣχ ἥ. Idem.

Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus iſtis duabus coëundi atque comedendi; quae homini cum ſue atque aſino communes ſunt, gratuletur? Socrates quidem dicebat multos homines [8]) propterea velle viuere vt ederent et biberent; ſe bibere atque eſſe vt viueret. Hippocrates autem diuina vir ſcientia de coïtu Venerio ita exiſtimabat; partem eſſe quamdam morbi taeterrimi, quem noſtri comitialem dixerunt. namque ipſius verba haec traduntur: *τὴν συνȣσίαν εἶναι ἐπιληψίαν*, id eſt, coïtum eſſe [9]) paruum morbum comitialem.

8) *Propterea velle viuere vt ederent et biberent*] Talis ille apud Plautum: *Non hic vt poſſit edit, ſed poſſe cupit vt edat.* Pont.

9) *Paruum morbum comitialem*] Hic Libri huius, in omnibus ad hoc aeuum editionibus, finis fuit, et viderunt tamen homines eruditi plurima deſiderari, quae deplorare facilius potuerunt, quam emendare. Nos Anglicani indicio primi hunc hiatum ſanauimus, et octo ex tertii Libri iniuſta poſſeſſione extorſimus Capita, veterique huic ſuae et verae ſedi redonauimus. Inſtituta enim de luxuria et voluptatibus, et praeſertim *περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις* narratio conuenienter iam iſtis pertexitur, finiturque Secundus Liber. Paucula interim deeſſe poſt verba, *paruum morbum comitialem*, et ſub initium quoque ſequentis capitis, non inficier, ſed paucula, inquam, id eſt, verba quatuor quibus parabatur reſponſua obiectanti Horo priſcorum abſtinentiam. Patet ex fine ſubſequi capitis: *Neque ego nunc antiquitati nos praeferendos vel comparandos dico; ſed reſpondi obiectanti Horo, aſſerens vt res habet, maiorem illis ſeculis delitiarum curam fuiſſe, quam noſtro.* Dixi deſiderari, poſt haec, paucula; quae, niſi fallor, repperi, et ſunt iſta: *Fugienda ſunt ergo omnibus modis et abſcindenda igne et ferro, totoque artificio ſuperanda, languor a corpore, imperitia ab animo, luxuria a ventre, a ciuitate ſeditio, a domo diſcordia, et in communi a cunctis rebus intemperantia.* Laudat ſub Macrobii nomine Ioh. Sariaberienſis lib. 8. cap. 15. Ego apud Macrobium legiſſe non memini. Hic autem inſenum in modum conueniunt. Fallor itaque? aut loci huius fragmentum eſt. *Idem.*

CAPVT

CAPVT IX.

De luxu ſeu luxuria Q. Hortenſii, Fabii Gurgitis, Metelli Pii, ac Metelli Pontificis maximi. Tum de porco Troiano, de leporum ac cochlearum ſaginatione.

Accipite et M. Varronis verba de agricultura libro tertio. qui cum de pauonibus in villa nutriendis loqueretur, ſic ait: *Primus hos Q. Hortenſius augurali coena poſuiſſe dicitur.* [1]) *quod potius factum tum luxurioſe quam ſeuere boni viri laudabant. quem cito ſecuti multi, extulerunt eorum pretia, vt oua eorum denariis veneant quinis, ipſi facile quinquagenis.* Ecce res non admiranda ſolum, ſed etiam pudenda, vt oua pauonum quinis denariis veneant; quae hodie non dicam vilius ſed omnino non veneunt. Is Hortenſius platanos ſuas vino irrigare conſueuit: adeo vt in actione quadam, quam habuit cum Cicerone ſuſceptam, precario a Tullio poſtulaſſet, vt locum dicendi permutaret ſecum: abire enim in villam neceſſario ſe velle, vt vinum platano, quam in Tuſculano poſuerat, ipſe ſuffunderet. Sed forte ad notam ſaeculi ſui non ſufficit Hortenſius, vir alioquin ex profeſſo mollis et in praecinctu ponens omnem decorem. fuit enim veſtitu ad mundiciem curioſo: et, [2]) vt bene amictus iret, faciem in ſpeculo ponebat: vbi ſe intuens togam

1) *Quod potius factum tum luxurioſe quam ſeuere*] Auſonius Popma in Notis ad Varronem emendat: *Quod potius factum luxurioſi quam ſeueri*, etc. P.

2) *Vt bene amictus iret, faciem in ſpeculo ponebat*] Scriptus habebat, *gerebat:* vnde facile eruitur firmaturque antiqua ſcriptio, *in ſpeculo quaerebat.* Allusum ad vetus dicterium, quo victu aut veſtitu mollem notabant: *Hic virum quaerit.* Nec aliter perſtrictus a Cinna poëta Magnus Pompeius:

Faſciola qui crura tegit, digito caput vno
Scalpit: quid credas, hunc ſibi velle? virum.

Porro Macrobio conuenienter ad Marcellam D. Hieronymus: *Vidua noſtra ante moroſius ornabatur, die tota quid ſibi deeſſet, quaerebat ad ſpeculum.* Idem.

gam corpori ſic applicabat, vt rugas non forte ſed induſtria locatas artifex nodus conſtringeret, et ſinus ex compoſito defluens nodum lateris ambiret. [3]) Is quondam, cum incederet elaboratus ad ſpeciem, collegae de iniuriis diem dixit quod ſibi in anguſtiis obuius offenſu fortuito ſtructuram togae deſtruxerat: et capital putauit quod in humero ſuo locum ruga mutaſſet. Ergo hoc praetermiſſo ad viros venio triumphales, quos victores gentium luxuria vicit. et vt taceam [4]) Gurgitem a deuorato patrimonio cognominatum, quia inſignibus virtutis ſecutae vitia primoris compenſauit aetatis: Metellus Pius in quam foueam luxus et ſuperbiae ſucceſſuum continuatione peruenit? et, ne multis morer, ipſa de eo Salluſtii verba ſubieci: *Metellus in vlteriorem Hiſpaniam poſt annum regreſſus, magna gloria, concurrentibus vndique virile et muliebre ſecus, per vias et tecta omnium viſebatur. eum quaeſtor C. Urbinus aliique cognita voluntate cum ad coenam inuitaſſent, vltra Romanorum ac mortalium etiam morem curabant, exornatis aedibus per aulaea et inſignia ſceniſque ad oſtentationem hiſtrionum fabricatis. Simul croco ſparſa humus, et alia in modum templi celeberrimi, praeterea* [5]) *cum ſedenti in tranſenna demiſſum Victoriae ſimu-*

3) *Is quondam cum incederet elaboratus ad ſpeciem*] Interpres Hiſtoriae Apollonii Tyrii: *Videntes omnes ciues ſpeciem Tarſiae, et ornamentum, dixerunt, Felix pater cuius filia Tarſia.* Placuit tamen Scriuerio noſtro, *elaboratus ad ſpeculum;* quia praeceſſit, *vt bene amictus iret, faciem in ſpeculo quaerebat.* Nobis vix euileſcit prius. Cyprianus: *Neque enim fas eſt virgini ad ſpeciem ſuae formae comi* Et Propertius:

Tota erat in ſpecies Poenis digeſta columnis, etc.

Statius item:

- - - *Tibi quamquam et origo nitoret,*
Et felix ſpecies. Idem.

4) *Gurgitem a deuorato patrimonio*] Reſpexit Iuuenal. Sat. II.

Ac rebus merſis in ventrem, foenoris atque
Argenti grauis, et pecorum agrorumque capacem.

Iterum Satyr. 6.

Dicite vos neptes Lepidi, caecique Metelli
Gurgitis, aut Fabii, quae ludia ſumſerit vnquam
Hos habitus, Idem.

5) *Cum ſedenti in tranſenna*] Servius Aeneid. 3. legit. *cum ſedenti tranſenna demiſſam.* Quod Brodaeo pla-

ſimulachrum cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam ei imponebat: tum venienti ture quaſi deo ſupplicabatur. toga picta plerumque amiculo erat accumbenti. epulae vero exquiſitiſſimae; neque per omnem modo prouinciam, ſed trans maria ex Mauritania volucrum et ferarum incognita antea plura genera. Quis rebus aliquantam partem gloriae dempſerat maxime apud veteres et ſanctos viros, ſuperba illa, grauia, indigna Romano imperio aeſtimantes. Haec Salluſtius, grauiſſimus alienae luxuriae obiurgator et cenſor.

Accipite et inter grauiſſimas perſonas non defuiſſe luxuriam. refero enim vobis pontificis vetuſtiſſimam coenam, quae ſcripta eſt in indice quarto Metelli illius pontificis maximi in haec verba: *Ante diem nonum kalendas Septembris, quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus eſt, domus ornata fuit. triclinia lectis eburneis ſtrata fuerunt. duobus tricliniis pontifices cubuerunt Q. Catulus, M. Aemilius Lepidus, D. Silanus, C. Caeſar rex ſacrorum, P. Scaeuola Sextus, Q. Cornelius, P. Volumnius, P. Albinouanus et L. Iulius Caeſar augur, qui eum inaugurauit. in tertio triclinio Popilia, Perpennia, Licinia, Arruntia virgines Veſtales, et ipſius uxor Publicia flaminica, et Sempronia ſocrus eius. coena haec fuit. Ante coenam echinos,* [6]) *oſtreas crudas quantum vellent, pelo-*

placet Miſcel. lib. 4. cap. 19. Nonius *tranſennam* citat, et feneſtram interpretatur. Seruio *tranſenna* eſt, *extenſus funis*: Brodaeo *cancelli.* Idem.

6) *Oſtreas crudas*] De oſtreis et ſpondylis adi ad Plinium. Plautus ab *oſtreis*, *oſtratum tergum* dixit Poenulo:

> *Itaque iam quaſi oſtreatum tergum vlceribus geſtito.*

Vbi tamen *oſtreatum* non ſumendum cum interpretibus pro verberibus duratum, ſed puncturis aſperum et vt ipſe Plautus alibi loquitur, *ſcrupoſum*. Quam vocem proprie et conuenienter accipit Gloſſarius vetus pro Σηραγγῶδες. Sed male in eodem, *ſcrupuloſum* pro *ſcrupoſum* expreſſum eſt. Plautus Captiuis:

> *Nam meus ſcrupoſam victus commeat viam.*

Erit itaque *oſtreatum tergum vlceribus*, flagris et ſtigmatibus Σηραγγῶδες, id eſt, rimoſum et cauernoſum, quo modo oſtreorum teſtae. *Idem.*

peloridas, ſphondylos, turdum, aſparagos. ſubtus gallinam altilem, patinam oſtrearum, peloridum, balanos nigros, balanos albos: iterum ſphondylos, 7) *glycomaridas, vrticas, ficedulas,* 8) *lumbos, capragines, aprugnos, altilia ex farina inuoluta, ficedulas, murices et purpuras. In coena ſumina, ſinciput aprugnum,* 9) *patinam ſuminis, anates, querquedulas elixas, lepores, altilia aſſa, amylum,* 10) *panes Picentes.* Vbi iam luxuria tunc accuſaretur, quando tot rebus farta fuit coena pontificum? ipſa vero edulium genera quam dictu turpia? 11) nam Cincius in ſuaſione legis Fanniae obiecit ſaeculo ſuo, quod porcum Troianum menſis inferant. quem illi ideo ſic vocabant, quaſi aliis incluſis animalibus grauidum; vt ille Troianus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoque illa gulae intemperantia vt et lepores ſaginarentur, teſte Varrone; qui de agricultura libro tertio cum de

7) *Glycomaridas*] Iacobus Gutherius de iure Pontificio lib. I. cap. 26. legit, *glycomerides* ex Plinio cap. 11. lib. 32. *Idem.*

8. *Lumbos, capragines*] Tentatum reperio, *lumbos capriginos.* Sed iis ignoratum *lumbos* ἁπλῶς ſiue *lumbulos*, vti nuncupat Apicius, in amoribus ac deliciis fuiſſe voluptariis viris. Gloſſa, *lumbi*, ὀσφύες, ἰσχία. Porro *Capragines*, quod ſequitur, non ſatis expedio; et labor, vt corrigam, *capras oryges.* Plinius talium caprarum meminit lib. 8. c. 53. Nec praeterit me illud Iuuenal. *Et Phoenicopterus ingens, et Gaetulus oryx, habili lautiſſima ferro caeditur,* etc. Columella non luxuriae ſolum ſed lucro quoque feciſſe haec animalia ait lib. 10. *Nec minus*, inquit, *Orygum, ceruorumque genera et aprorum, modo lautitiis et voluptatibus dominorum ſeruiunt, modo quaeſtui ac reditibus.*] Cl. Salmaſius legit lumbos *caprugineos* vel *caprugnos* in Exercit. ad Solin. pag. 455. *Pontan.*

9) *Patinam piſcium, patinam ſuminis.*] Hinc *patinatius* apud Plautum: *Is habit ſuccum, is ſuauitatem: eum quouis pacto condias, vel patinarium vel aſſum, vorſes quo pacto lubet.* Idem.

10) *Panes Picentes*] Plinius: *Durat ſua Piceno in panis inuentione gratia.* Martialis.

Picentina Ceres niueo ſic nectare creſcit,

Vt leuis accepta ſpongia turget aqua.

Idem.

11) *Nam Cincius in ſuaſione legis Fanniae*] In Policratico Salisberienſis lib. 8. cap. 7. eſt: *Titius in ſuaſione l. F.* quod magis probo. Meminit huius Titii Feſtus in *Offendices.* Vide infra etiam huius libri cap. 16. vbi ita habes: *C. Titius vir aetatis Lucilianae in oratione qua legem Fanniam ſuaſit.* Vere emendaui. Nec tamen neſcio L. Cincium Alimentum, cuius mentio apud Agellium, Feſtum, Liuium, Nonium, Arnobium, et alibi apud hunc ipſum Macrobium. *Meurſ.*

de leporibus loqueretur ſic ait: [12]) *Hoc quoque nuper inſtitutum vt ſaginarentur, cum exceptos e leporario condant in caueis, et loco clauſo faciant pingues.* Si cui hoc mirum videtur quod ait Varro lepores aetate illa ſolitos ſaginari, accipiat illud quod maiore admiratione ſit dignum; cochleas ſaginatas, quod idem Varro in eodem libro refert. Verba ipſa qui volet legere vbi quaerere debeat indicaui. Neque ego nunc antiquitati nos praeferendos vel comparandos dico; ſed reſpondi obiurganti Horo, aſſerens vti res habet, [13]) maiorem illis ſaeculis deliciarum curam fuiſſe quam noſtro.

12) *Hoc quoque nuper inſtitutum*] Verba ſunt Varronis e lib. 3. cap. 12. de R. R. quae tamen paullo ſecius, quam Macrobius, refert Salisberienſis Policratici loco citato. Lego: *Hos quoque n. i. e. v, ſaginarent pleraque, cum exceptos leporario concludant i. c.* Idem.

13) *Maiorem illis ſeculis delitiarum curam*] Plinius lib. 36. cap. 1. *Exſtant cenſoriae leges, glandia in caenis glireſque et alia dictu minora apponi vetantes.* Pont.

CAPVT X.

Saltandi cantandique ſtudium, atque adeo ne hiſtrionicam quidem, apud vetuſtiores Romanos inter turpia nominatum fuiſſe.

Subiecit Furius Albinus antiquitatis non minus quam Caecina peritus, Miror te, inquit, non retuliſſe, quanta illis affluentia marinarum procurari ſolita fuerit copiarum; cuius relatu maximam conuiuiorum noſtrorum ſobrietatem doceres. et Caecina, Profer, inquit, in medium, quae de hac quoque parte lecta comperiſti. vltra omnes enim polles memoria vetuſtatis. et Furius ſic ingreſſus eſt, Vetuſtas quidem nobis ſemper, ſi ſapimus, adoranda eſt. Illa quippe ſaecula ſunt, quae hoc imperium vel ſanguine vel ſudore pepererunt; quod non niſi virtutum faceret vbertas. ſed, quod fatendum eſt, in illa

virtu-

virtutum abundantia vitiis quoque aetas illa non caruit: e quibus nonnulla noſtro ſaeculo morum ſobrietate correcta ſunt. et de luxu quidem illius temporis circa marinas copias dicere inſtitueram, ſed quia in aſſertionem noſtrae emendationis alia ex aliis proferenda ſe ſuggerunt, de piſcibus non omitto ſed differo, dum de alia laſciuia qua nunc caremus admoneo. dic enim, Hore, qui antiquitatem nobis obiicis, ante cuius triclinium modo ſaltatricem vel ſaltatorem te vidiſſe meminiſti? at inter illos ſaltatio certatim vel ab honeſtis appetebatur. eece enim, vt ab illo ordiar tempore, quod fuit optimis moribus, inter duo bella Punica ingenui, quid dicam ingenui? filii ſenatorum in ludum ſaltatorium commeabant, et illic crotala geſtantes ſaltare diſcebant. taceo quod matronae etiam ſaltationem non inhoneſtam putabant: ſed inter probas quoque earum erat ſaltandi cura, dummodo non curioſa vſque ad artis perfectionem. quid enim ait Salluſtius: *Pſallere, ſaltare elegantius quam neceſſe eſt probae.* adeo et ipſe Semproniam reprehendit, non quod ſaltare, ſed quod optime ſcierit. nobilium vero filios, et quod dictu nefas eſt, filias quoque virgines [1]) inter ſtudioſa numeraſſe ſaltandi meditationem teſtis eſt Scipio Africanus Aemilianus. qui in oratione contra legem iudiciariam Tib. Gracchi ſic ait: *Docentur praeſtigias inhoneſtas,* [2]) *cum cinaedulis et ſambuca pſalterioque eunt in ludum hiſtrionum.*

1) *Inter ſtudioſa numeraſſe ſaltandi meditationem*] Puto fuiſſe, *ſtudia ſeria.* Scriptus variat legitque, *ſtudioſas.* Sed Seneca Pater huc tecerit; *Cantandi,* inquit, *ſaltandique nunc obſcaena,* vel vt in membranis inueni, *obſcaena, ſtudia effeminatos tenent.* Pont.

2) *Cum cinaedulis et ſambuca pſalterioque*] Anglicanus, *ſabuca;* forte, *ſabulo,* cuiuſmodi organi muſici meminit Apuleius 2. Floridorum; *Dextra pſallentis geſtu ſuo (an ſuae?) Sabulum citharae admonet; cen parata percutere.* Deinde pro *cinaedulis,* malim, *cinaedicis.* Varro: *Et orthophallica attulit pſalteria, quibus ſonat in Graecia dicteria. qui fabularum collocant exordia, vt comici, cinaedici, ſcenatici.* Pont. Vindex horum verborum, quae temere dubitantur, eſt locus vnicus apud Polybium lib. V. cap. 37. Τῦ δὲ ἀκόντος (Nicagorae) ὅτι παραγέ-

 γονε

num. diſcunt cantare, quae maiores noſtri ingenuis probro ducier voluerunt. eunt, inquam, in ludum ſaltatorium [3]) *inter cinaedos virgines puerique ingenui. Haec cum mihi quiſquam narrabat; non poteram animum inducere ea liberos ſuos homines nobiles docere: ſed, cum ductus ſum in ludum ſaltatorium,* [4]) *plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibuſque quingentis. in his vnum,* [5]) *quod me reipublicae maxime miſertum eſt, puerum bullatum petitoris filium non minorem annis duodecim cum crotalis ſaltare: quam ſaltationem impudicus ſeruulus honeſte ſaltare non poſſet.* Vides quemadmodum ingemuerit Africanus quod vidiſſet cum crotalis ſaltantem filium petitoris, id eſt, candidati; quem ne tum quidem ſpes et ratio adipiſcendi magiſtratus, quo tempore ſe ſuoſque ab omni probro debuit vindicare, potuerit coërcere, quo minus faceret quod ſcilicet turpe non habebatur. Ceterum ſuperius plerumque nobilitatem haec propudia celebrare conqueſtus eſt. ſic nimirum [6]) M. Cato ſenatorem non ignobilem Caecilium [7]) ſpatiatorem et Feſcenninum vocat, eumque [8]) ſtaticulos dare his verbis ait: *Deſcen-*

γονεν ἵππυς ἄγων· Εξυλόμην ἄν σε, ἔφη (Cleomenes) καὶ λίαν ἀντὶ τῶν ἵππων κιναίδυς ἄγειν καὶ σάμβυκας· τύτων γὰρ ὁ νῦν βασιλεὺς κατεπείγεται. Gronov.

3) *Inter cinaedos virgines puerique ingenui*] Iuuenalis:

> - - - *Conſcia matri*
> *Virgo fuit; ceras nunc, hac dictante, puſillas*
> *Implet, et ad moechos dat eaſdem ferre cinaedis.*

Ita enim legendus ex libro ſcripto Iuuenalis, nam vulgo: *moechum* et *eiſdem*. Pont.

4) *Plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibuſque quingentis*] Saliſberienſis lib. 8. cap. 12. *ducentis*. Meurſ.

5) *Quod me reipublicae maxime miſertum eſt*] Melius v. c. *quo me*. Idem.

6) *Marcus Cato ſenatorem non ignobilem Caecilium ſpatiatorem atque feſcenninum vocat*] Lego *ſ. n. i. M. Caelium*. Ex Agellio lib. I. cap. 15. et Feſto in *Spatiatorem*, et Aſconio ad Milonianam. Apud Ioannem Saliſberienſem male quoque *Caecilium*. Idem.

7) *Spatiatorem et Feſcenninum vocat*] Feſtus: *Spatiatorem pro erratorem Cato poſuit.* [Vide Danielis Parei commentarium in Muſaei Erotop. p. 135.] *Pont.*

8) *Staticules dare*] Vide Notas Taubmanni ad Plauti illum verſiculum, *Nequeo tibi ſaltem ſtaticulum dem:* qui legitur Perſa Act. 5. 2. vſ. 43. *Idem.*

Deſcendit de cantherio, inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere. et alibi in eumdem: *Praeterea cantat vbi collibuit, interdum Graecos verſus agit, iocos dicit, voces demutat, ſtaticulos dat.* haec Cato. cui, vt videtis, etiam cantare non ſerii hominis videtur: quod apud alios adeo non inter turpia numeratum eſt, vt L. Sulla vir tanti nominis optime cantaſſe dicatur. Ceterum hiſtriones non inter turpes habitos Cicero teſtimonio eſt, quem nullus ignorat Roſcio et Aeſopo hiſtrionibus tam familiariter vſum, vt res rationeſque eorum ſua ſollertia tueretur. quod cum aliis multis tum ex epiſtolis quoque eius declaratur. nam illam orationem quis eſt qui non legerit, in qua populum Romanum obiurgat quod Roſcio geſtum agente tumultuauerit? et certe ſatis conſtat contendere eum cum ipſo hiſtrione ſolitum, vtrum ille ſaepius eamdem ſententiam variis geſtibus efficeret, an ipſe per eloquentiae copiam ſermone diuerſo pronunciaret. quae res ad hanc artis ſuae fiduciam Roſcium abſtraxit, vt librum conſcriberet quo eloquentiam cum hiſtrionia compararet. Is eſt Roſcius, qui etiam L. Sullae cariſſimus fuit, [9]) et annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt.

 tan-

9) *Et annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt.*] Martialis: *Annuli.*

Ante frequens, ſed nunc rarus nos donat amicus.
Felix cui comes eſt non alienus eques.

Quo lemmate duplicem ritum noto, alterum hunc ſeu vulgarem de donandis inter amicos annulis: Alterum vero non ita tritum, ſolitauiſſe videlicet veteres et potiſſimum magnates amicis digredientibus comites adeſſe, idque ad annulos haerere nuncupatum. Martialem ſane ita capio, et corrigo locum e Panegyrico Conſtantino Caeſari dicto, qui iam diu ſumma torſit ingenia:

Quid oro ſibi voluit? quid optauit? aut quid amplius adipiſceretur his, quae a te fuerat conſecutus? cui tu ſumma et diuerſiſſima bona, priuatum otium et regias opes dederas: cui digrediendi ad annulos ſederas: cui impenſius etiam quam tibi occurrere obſequia noſtra mandaueras.

Corrigo, inquam. *cui digredienti ad annulos haeſeras* Plinius Panegyr. *Tenuis adhuc et obſcurus obtinenti Africam comes haeſerat.* Iterum Martialis,

Quis largitur opes veteri, fidoque ſodali?
Aut quem proſequitur non alienus eques.

Et

tanta autem fuit gratia et gloria vt mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus acceperit. Aeſopum vero ex pari arte ducenties ſeſtertium reliquiſſe filio conſtat. Sed quid loquor de hiſtrionibus? cum Appius Claudius vir triumphalis, qui ſalius vſque ad ſenectutem fuit, pro gloria obtinuerit quod inter collegas optime ſaltitabat. Ac priuſquam a ſaltatione diſcedo, illud adiiciam, [10]) vno eodem tempore tribus nobiliſſimis ciuibus non modo ſtudium ſaltandi ſed etiam, ſi dis placet, peritiam, qua gloriarentur fuiſſe, Gabinio conſulari Cicero non diſſimulanter obiecit, et M. Caelio noto in turbas viro, quem idem Cicero defendit, et Licinio Craſſo, Craſſi eius qui apud Parthos exſtinctus eſt filio.

Et hinc natum reor amicos primos, ſecundos, de quis 5. de Beneficiis Seneca, *dextram*, *ſiniſtram* magnatum indigetatos. Statius:

> *Vidi omni te pridem in flore iuuentae*
> *Te magnae propius, propiuſque accedere dextrae.*

Martialis clarius; *Lydia dicebar domino fidiſſima dextra.* Porro de donandis annulis; ii potiſſimum iis ornabantur, qui equeſtrem ſpectabant dignitatem. Suetonius Vitellio, cap. 12. *Ac primo imperii die aureis donauit annulis ſuper caenam, cum mane rogantibus pro eo cunctis, deteſtatus eſſet ſeueriſſime talem equeſtris ordinis maculam.* Iterum idem, Galba, ſed loco controuerſo; quem ita legam: *Libertus Icelus, paulo ante annulis aureis et Martiani cognomine ornatus, ac iam ſumme equeſtris gradus candidatus.* Scriptio enim vetus eſt, *ſumma equeſtris gradu.* At *ſumme* indubie ſcripſit intellexitque ἐξόχως eius ordinis Icelum iſtum candidatum. *Summi* quod in Animaduerſionibus amplectitur et tueri nititur vir doctus, neſcio qui probem. Gloſſarium: ἄκρως, *ſumme, eximie, excellenter.* Idem.

10) *Vno eodem tempore*] Pro, *vno eodemque t.* Et ſtatim verſu inſequenti, *non modo ſtudium ſaltandique, ſed etiam.* interponendum, *canendi ſaltandique*, aut ſaltem legend. *ſaltandi.* Idem.

CAPVT XI.

Quanto in pretio fuerint apud paulo vetuſtiores Romanos, piſces, et praeſertim muraena.

Sed de ſaltatione veterum ad praedae marinae tranſire luxum Liciniorum me nomen admonuit; quos Muraenas

raenas cognominatos, quod hoc piſce effuſiſſime delectati ſunt, ſatis conſtat. huic opinioni M. Varro conſentit aſſerens eodem modo Licinios appellatos Muraenas, quo Sergius Orata cognominatus eſt; quod ei piſces qui auratae vocantur cariſſimi fuerint. Hic eſt Sergius Orata, qui primus balneas penſiles habuit, primus oſtrearia in Baiano locauit, primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adiudicauit. fuit autem aetate L. Craſſi illius diſerti: qui quam grauis et ſerius habitus ſit etiam Cicero docet. is tamen Craſſus vir cenſorius (nam cum Cn. Domitio cenſor fuit) cum ſupra ceteros diſertus haberetur, eſſetque inter clariſſimos ciues princeps, tamen muraenam in piſcina domus ſuae mortuam [1]) atratus tamquam filiam luxit. Neque id obſcurum fuit. quippe collega [2]) Domitius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen obiecit. neque id confiteri Craſſus erubuit; ſed vltro etiam, ſi dis placet, gloriatus eſt cenſor, piam affectuoſamque rem feciſſe ſe iactitans. Piſcinas autem quam refertas habuerint pretioſiſſimis piſcibus Romani illi nobiliſſimi principes Lucilius, Philippus et Hortenſius, quos Cicero piſcenarios appellat, etiam illud indicium eſt, quod M. Varro in libro de agricultura refert M. Catonem, qui poſt Vticae periit, cum heres teſtamento Lucilii eſſet

1) *Atratus vt filiam luxit*] Nam, vt narrat Aelianus, ita in amoribus habita Craſſo ſua muraena, vt puellari eam et habitu et mundo adornaret, et addit, καὶ καλοῦντος τοῦ Κράσσου τὸ φώνημα ἐγνώριζε, καὶ ἀνενήχετο· καὶ ὀρέγοντος ὁτιοῦν ἤδη ἤσθιε, προθύμως καὶ ἑτοίμως λαμβάνουσα. *Et appellantis vocem Craſſi agnoſcebat, et ad eum adnatabat, cumque ei quippiam porrigebat edendum, prompto et parato animo accipiebat.* Pont.

2) *Domitius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen obiecit:*] Iterum Aelianus, καὶ ποτε Δομετίου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος, Ὦ μῶρε μύραιναν ἔκλαυσας τεθνεῶσαν· ὁ δὲ ὑπολαβὼν, Ἐγὼ θηρίον, ἔφατο, σὺ δὲ τρεῖς γυναῖκας θάψας οὐκ ἔκλαυσας. *Et cum aliquando Domitius ei dixiſſet, Stulte, muraenam fleuiſti mortuam. Ego vero, inquit Craſſus, fleui; tu autem nec tres quidem vxores, quas ſepulturae mandaſti, fleuiſſe vnquam viſus es.* Ita fere interpres; at ſi verteris: *Et cum aliquando Domitius ei dixiſſet, More, muraenam fleuiſti mortuam; Ego vero, inquit, beſtiam; Tu autem ne tres quidem vxores ſepultas luxiſti;* magis liquebit acumen. *Idem.*

relictus, piſces de piſcina eius quadraginta millibus vendidiſſe. arceſſebantur autem muraenae ad piſcinas noſtrae vrbis ab vſque freto Siculo, [3]) quod Rhegium a Meſſana reſpicit. illic enim optimae a prodigis eſſe creduntur: tam Hercules quam anguillae. et vtraeque ex illo loco Graece πλῶται vocantur, Latine flutae: quod in ſummo ſupernantes ſole torrefactae curuare ſe poſſe, et in aquam mergere deſinunt, atque ita faciles captu fiunt. Et, ſi enumerare velim quam multi magnique auctores muraenas e freto Siculo nobilitarint, longum fiat. ſed dicam quid Varro in libro qui inſcribitur *Gallus de admirandis* dixerit his verbis: *In Sicilia quoque*, inquit, [4]) *Papirius manu capi muraenas flutas*, [5]) *quod hae in ſumma aqua prae pinguedine flutentur.* Haec Varro. Sed quis neget indomitam apud illos, et, vt ait Caecilius, valatam gulam fuiſſe, qui ex tam longinquo mari inſtrumenta luxuriae compararent? Nec rarus hic Romae piſcis, vt peregre accitus erat. auctor eſt Plinius C. Caeſarem dictatorem, cum triumphales coenas populo daret, ſex millia muraenarum a C. Hirrio ad pondus accepiſſe. huius Hirrii villam, quamuis non amplam aut latam, conſtat [6]) propter viuaria quae habuit [7]) quadragies ſeſtertium venundatam.

3) *Quod Rhegyum a Meſſana reſpicit*] Libri forte non abſone, *a Meſſana deſpicit.* Varro; *Inter Italiam et Siciliam, qui fretus eſt inter Rhegyum et Meſſanam.* Vnde correctione electa Scriuerius idem *diſpeſcit:* electa dico; et addo, recta. Plinius de Nilo: *Africam ab Aethiopia diſpeſcit.* Idem.

4) *Papirius manu capi*] Dele, *Papirius*, volentibus libris. et ſtatim pro *flutentur* iidem *fluitent*, item, *fluctentur.* Plinius de teſtudinibus: *Vt ſolis vapore, ſiccato cortice, non queant mergi, inuitaeque fluitent.* Idem.

5) *Quod hae in ſumma aqua prae pinguedine flutentur*] Lego *flutent*, ex veteris codicis veſtigiis. *Meurſ.*

6) *Propter viuaria*] Pincianus notat Macrobium, vt qui in mendoſum Plinii codicem inciderit, legeritque pro *piſces piſcinas*, et ſcribi debuiſſe, *propter piſces, quos habuit quadragies*, ex Varrone lib. 3. cap 17. de Re Ruſt. Vide Pincianum in Plinii lib. IX. cap. LV. *Pont.*

7) *Quadragies ſeſtertium*] Corrigendum *Seſtertio.* Adhibe his patrem lib. IV. Pec. Vet. cap. 4. *Gronov.*

CAPVT

CAPVT XII.

De acipenſere, mullo, ſcaro, lupo.

Nec acipenſer, quem maria prodigis nutriunt, illius ſaeculi delicias euaſit. et, vt liqueat ſecundo Punico bello celebre nomen huius piſcis fuiſſe, accipite vt meminerit eius Plautus in fabula, quae inſcribitur Bacchariа, ex perſona paraſiti:

Quis eſt mortalis tanta fortuna affectus vmquam,
Quam ego nunc ſum, cuius haec ventri portatur pompa?
Vel nunc qui mihi in mari acipenſer latuit antehac,
[1]) *Cuius ego latus* [2]) *in latebras reddam meis dentibus*
et manibus.

et, ne vilior ſit teſtis poëta, accipite aſſertore Cicerone in quo honore fuerit hic piſcis apud P. Scipionem Africanum illum et Numantinum. haec ſunt in dialogo de fato verba Ciceronis: *Nam cum eſſet apud ſe* [3]) *ad Lauernium Scipio, vnaque Pontius; allatus eſt forte Scipioni acipenſer, qui admodum raro capitur, ſed eſt piſcis, vt ferunt, in primis nobilis. cum autem Scipio vnum et alterum ex his, qui eum ſalutatum venerant, inuitaſſet, pluresque etiam inuitaturus videretur: in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas, acipenſer iſte paucorum hominum eſt.* Nec inficias eo temporibus Traiani hunc piſcem in magno pretio non fuiſſe, teſte Plinio Secundo: qui in naturali hiſtoria cum de hoc piſce loqueretur

 ſic

1) *Cuius ego latus in latebras reddam*] Ita forte ſcripſerit Plautus. ſuſpicari tamen libet, *in latebras condam.* Idem Epidico: *in latebras condas pectori pentiſſimo.* Turnebum vero quem *illatebras* legere reperio et tueri, quomodo ſequar? *Pont.*

2) *In latebras reddam meis dentibus et manibus*] Emendo, *dentibus et faucibus.* Sic infra loquitur ex hoc verſu indubie Macrobius cap. 17: *Cum Antonius quicquid mari, aut terra, aut etiam coelo gigneretur, ad ſatiandam ingluuiem ſuam natum exiſtimans, faucibus ac dentibus ſuis ſubderet.* poſſit cui etiam legendum videri, *dentibus et maxillis*, vel (vt placet magno Scaligero) *mandibulis.* Meurſ.

3) *Ad Lauernum*] [Ioh. Paſſeratius legit *Laurentum.* Vide praefat. eius in 3. lib. Propettii] *Pont.*

ſic ait: *Nullo nunc in honore eſt, quod quidem miror; cum ſit rarus inuentu.* Sed non diu ſtetit haec parſimonia. nam temporibus Seueri principis, qui oſtentabat duritiam morum, Sammonicus Serenus vir ſaeculo ſuo doctus, cum ad principem ſuum ſcriberet faceretque de hoc piſce ſermonem, verba Plinii quae ſuperius poſui praemiſit, et ita ſubiecit: [4]) *Plinius, vt ſcitis, ad vſque Traiani imperatoris venit aetatem. nec dubium eſt quod ait nullo honore hunc piſcem temporibus ſuis fuiſſe, verum ab eo dici. apud antiquos autem in pretio fuiſſe ego teſtimoniis palam faciam, vel eo magis, quod gratiam eius video ad epulas quaſi poſtliminio rediſſe. quippe qui dignatione veſtra cum interſum conuiuio ſacro animaduertam hunc piſcem a coronatis miniſtris cum tibicine introferri. Sed quod ait Plinius de acipenſeris ſquamis, id verum eſſe maximus rerum naturalium indagator Nigidius Figulus oſtendit, in cuius libro de animalibus quarto ita poſitum eſt: Cur alii piſces ſquama ſecunda, acipenſer aduerſa ſit.* haec Sammonicus: qui turpitudinem conuiuii principis ſui laudando notat, prodens venerationem qua piſcis habebatur, vt a coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quaſi quaedam non deliciarum ſed numinis pompa. Sed, vt minus miremur acipenſerem graui pretio taxari ſolitum; Aſinius Celer vir conſularis, vt idem Sammonicus refert, [5]) mullum vnum ſeptem millibus nummum mercatus eſt. in

4) *Plinius, vt ſcitis, aduſque Traiani imperatoris aetatem*] Notat Scaliger ad Euſebium, Sammonicum hic confundere Plinium iuniorem cum maiore. Vide eius Addenda ad Animaduerſ pag. 190. [Vide item quae habet Hermol. Barbarus ad Praefationem Plinii, quae praefixa eſt Naturali hiſtoriae oppido notanda.] *Pont.*

5) *Mullum vnum ſeptem millibus*] Mauult cum Iuuenale et Tertulliano Cl. V. Franciſ. Iunius, 6. *mil.* Porro haec iſta occaſio Catoniani dicterii, *Pluris Romae piſcem vaenire quam bouem*, quo et ganeonum traxit adagium eruditiſſ. Had. Iunius; *σήμερον ἀκλάσωμεν*, quod eſſet, vt idem, ficto verbo, vertit, *hodie litoriſemus*, vt ego, *hodie amaenemus. Amaenare* enim apud Diomedem eſt; et Cyprianus dixit, *oculos amaenare.* Sed Gloſſarii auctor ſententiae noſtrae fundus eſt. *amaena*, inquit,

in qua re luxuriam illius ſaeculi eo magis licet aeſtimare, quod Plinius Secundus temporibus ſuis negat facile mullum repertum qui duas pondo libras excederet. at nunc et maioris ponderis paſſim videmus, et pretia haec inſana neſcimus. Nec contenta illa ingluuies fuit maris ſui copiis, nam [6]) Octauius praefectus claſſis ſciens ſcarum adeo Italicis litoribus ignotum, vt nec nomen Latinum eius piſcis habeamus, incredibilem ſcarorum multitudinem viuariis nauibus huc aduectam, inter Hoſtiam et Campaniae litus in mare ſparſit; miroque ac nouo exemplo piſces in mari tamquam in terra fruges aliquas ſeminauit. idemque, tamquam ſumma in hoc vtilitatis publicae verteretur, quinquennio dedit operam vt, ſi quis [7]) inter alios piſces ſcarum forte cepiſſet, incolumem confeſtim et inuiolatum mari redderet.

Quid ſtupemus captiuam illius ſaeculi gulam ſeruiſſe mari, cum in magno vel dicam maximo apud prodigos honore fuerit etiam Tiberinus lupus, et omnino omnes ex hoc amni piſces? quod equidem cur ita illis viſum ſit ignoro. fuiſſe autem etiam M. Varro oſtendit; qui, enumerans quae in quibus Italiae partibus optima ad victum gignantur, piſci Tiberino palmam tribuit his verbis in libro rerum humanarum vndecimo: [8]) *Ad victum optima fert ager Campanus frumentum, Falernus vinum, Caſſinas oleum, Tuſculanus ficum, mel Tarentinus, piſcem Tiberis.* Haec Varro de omnibus ſcilicet huius fluminis piſcibus, ſed inter eos, vt ſupra dixi, praecipuum locum lupus tenuit, et quidem is qui inter duos pontes captus

 eſt.

αἰ ἀκταί, *amaenare* itaque *ἀκτάζειν*. Tacitus, *Noctu dieque fluxi et amaena littorum perſonantes*. Pont.

6) *Octauius praefectus claſſis*] Plinius lib. 9. cap. 17. habet *Optatus Elipertius*. Vnde Gelenius fecit, *Optatus e libertis eius*. Idem.

7) *Inter alios piſces ſcarum*] Enniano elogio, *cerebrum Iouis*:

Scarum praeteril, cerebrum Iouis paene ſupremi.

Neſtoris ad patriam hic capitur magnuſque bonuſque. Idem.

8) *Ad victum optima fert ager Campanus frumentum*] Ex veſtigiis ſcripturae apud Ioan. Sariſberienſem, fecerim: *Optimum fert ager Campanus frumentum*. Idem.

eſt. id oſtendunt cum multi alii, tum etiam C. Titius vir aetatis Lucilianae in oratione qua legem Fanniam ſuaſit. cuius verba ideo pono, quia non ſolum de lupo inter duos pontes capto erunt teſtimonio, ſed etiam mores, quibus plerique tunc viuebant, facile publicabunt. deſcribens enim homines prodigos in forum ad iudicandum ebrios commeantes, quaeque ſoleant inter ſe ſermocinari, ſic ait: *Ludunt alea, ſtudioſe vnguentis delibuti, ſcortis ſtipati. vbi horae decem ſunt; iubent puerum vocari vt comitium eat percunctatum quid in foro geſtum ſit, qui ſuaſerint, qui diſſuaſerint, quot tribus iuſſerint, quot vetuerint. inde ad comitium vadunt, ne litem ſuam faciant: dum eunt, nulla eſt in angiporto amphora, quam non impleant* [9]) *quippe qui veſicam plenam vini habeant. Veniunt in comitium: triſtes, iubent dicere. quorum negotium eſt, dicunt. iudex teſtes poſcit. ipſus it minctum. vbi redit*; *ait ſe omnia audiuiſſe, tabulas poſcit. literas inſpicit. vix prae vino ſuſtinet palpebras. eunti in conſilium ibi haec oratio:* [10]) *Quid mihi negotii eſt cum iſtis nugacibus; quam potius potamus mulſum mixtum vino Graeco, edimus turdum pinguem, bonumque piſcem* [11]) *lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit?* haec Titius. Sed et Lucilius, acer et violentus poëta, oſtendit ſcire ſe hunc piſcem egregii ſaporis, qui inter duos pontes captus eſſet; eumque quaſi ligurritorem, catillonem appellat. ſcilicet qui pro-

9) *Quippe qui veſicam plenam vini habeant*] Varro περὶ νομισμάτων: *In quo nobilius eſt Philippeum quod accipimus, quam quod bibimus, cum alterum addamus in bulgam, alterum in veſicam.* Sed ibi legi malim, *abdamus in bulgam.* Et vſus fere pari forma verbo *condere.* Caper Grammaticus; *in profundum nummi vel in arcam conduntur.* Pont.

10) *Quid mihi negotii eſt cum iſtis nugatoribus, quam potius*] Hinc illud in Copa, vti et obſeruatum clariſſ. Scalig.

Quid iuuat aeſtiuo defeſſum puluere abeſſe,
Quam potius bibulo decubuiſſe thoro? Id.

11) *Lupum germanum.*] *Germanum* forraſſis ideo, vt γνήσιον oſtendat, et eum, qui inter duos pontes captus. *Catillones* deinde quid ſint, obſeruauit quoqu Gloſſarius; λίχνος, inquit, *Guloſus, ligurius, Catillo.* et alibi, *ligurio,* λιχνεύω. Idem.

proxime ripas ſtercus inſectaretur. proprie autem *catillones* dicebantur, qui ad pollućtum Herculis vltimi cum venirent, catillos ligurribant. Lucilii verſus hi ſunt:

Fingere praeterea afferri quod quiſque volebat,
Illum ſumina ducebant atque altilium lanx,
[12]) *Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.*

12) *Hunc pontes Tiberinos duo.*] Legendum me monuit Fr. Douza, *Tiberinu' duo.* Et docebit propediem ad Lucilium ipſum. *Id.*

CAPVT XIII.

De legibus latis contra luxuriam veterum Romanorum.

Longum fiat, ſi enumerare velim quot inſtrumenta gulae inter illos vel ingenio cogitata ſint, vel ſtudio confecta. et hae nimirum cauſae fuerunt propter quas tot numero leges de coenis et ſumptibus ad populum ferebantur: et imperari coepit vt patentibus ianuis pranſitaretur et coenitaretur, [1]) ſic oculis ciuium teſtibus factis luxuriae modus fieret. Prima autem omnium de coenis lex ad populum Orchia peruenit. quam tulit C. Orchius tribunus plebis de ſenatus ſententia, tertio anno quam Cato cenſor fuerat. cuius verba quia prolixa ſunt praetereo. ſumma autem eius praeſcribebat numerum conuiuarum. et haec eſt lex Orchia, de qua Cato in orationibus ſuis vociferabatur quod plures quam praeſcripto eius cavebatur ad coenam vocarentur. cumque auctoritatem novae legis aucta neceſſitas imploraret: poſt annum viceſimum ſecundum legis Orchiae Fannia lex lata eſt, anno poſt Romam conditam, ſecundum Gellii opinionem, [2]) quin-

1) *Sic oculis ciuium teſtibus factis luxuriae modus fieret*] Et haec Syſſitiorum cauſa apud Lacedaemonios. Iuſtinus lib. 3. *Conuiuari omnes publice iuſſit, ne cuius diuitiae vel luxuriae in occulto eſſent.* Plutarchus clarius: ἐπιθέσθαι δὲ τῇ τροφῇ τὸν ζῆλον ἀφελέσθαι τοῦ πλούτου διανοηθεὶς, τὰ συσσίτια εἰσηγήσατο. *Pont.*

2) quingenteſimo octogeſimo octauo. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert: *Lex* [3]) *Fannia, ſanctiſſimi Augusti, ingenti omnium ordinum conſenſu peruenit ad populum. neque eam praetores aut tribuni, vt pleraſque alias, ſed ex omni bonorum conſilio et ſententia ipſi conſules pertulerunt, cum reſpublica ex luxuria conuiuiorum maiora quam credi poteſt detrimenta pateretur. ſiquidem eo res redierat, vt gula illecti plerique ingenui pueri pudicitiam et libertatem ſuam venditarent: plerique ex plebe Romana vino madidi in comitium venirent, et ebrii de reipublicae ſalute conſulerent.* haec Sammonicus. Fanniae autem legis ſeueritas in eo ſuperabat Orchiam legem, quod in ſuperiore numerus tantummodo coenantium cohibebatur, licebatque ſecundum eam vnicuique bona ſua inter paucos conſumere. Fannia autem ſumptibus modum fecit aſſibus centum. Vnde a Lucilio poëta feſtiuitatis ſuae more *centuſſis* vocatur. Fanniam legem poſt annos decem et octo lex Didia conſecuta eſt. eius ferendae duplex cauſa fuit: prima et potiſſima, vt vniuerſa Italia non ſola vrbs lege ſumptuaria teneretur, Italicis aeſtimantibus Fanniam legem non in ſe, ſed in ſolos vrbanos ciuis eſſe conſcriptam. deinde, vt non ſoli qui prandia coenasue maiore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocitati eſſent atque omnino interfuiſſent, poenis legis tenerentur. Poſt Didiam Licinia lex lata eſt a P. Licinio Craſſo Diuite. cuius ferundae probandaeque tantum ſtudium ab optimatibus impenſum eſt, vt conſulto ſenatus iuberetur vt ea tantummodo promulgata, priuſquam trinundino confirmaretur, ita ab omnibus obſeruaretur, quaſi iam populi ſententia comprobata. lex vero haec paucis mutatis in pleriſque cum Fannia congruit. in

2) *Quingenteſimo octogeſimo octauo.*] Lege *quingenteſimo nonageſimo ſecundo.* Pighius.

3) *Fannia, ſanctiſſimi Augusti*] Haec omnium antiquiorum ſcriptura, quam putauimus retinendam, cum ſeriores Auguſtum pene ſemper dignati fuerint hoc titulo, vel *Sacroſancti* aut *ſacratiſſimi*, vt ſaepe Firmicus. Gronov.

in ea enim ferenda quaeſita nouae legis auctoritas exoleſcente metu legis antiquioris, ita hercules vt de ipſis duodecim tabulis factum eſt: quarum vbi contemni antiquitas coepit, eadem illa quae illis legibus cauebantur in alia latorum nomina tranſierunt. Sed legis Liciniae ſumma vt kalendis, nonis, nundinis Romanis, cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſa conſumere liceret: ceteris vero diebus, qui excepti non eſſent, ne amplius apponeretur quam carnis aridae pondo tria et ſalſamentorum pondo libra, et quod ex terra, vite, arboreue ſit natum. Video quid remordeat. ergo indicium ſobrii ſaeculi eſt, vbi tali praeſcripto legum coërcetur expenſa coenarum. non ita eſt. nam leges ſumptuariae a ſingulis ferebantur, quae totius ciuitatis vitia corrigerent: at niſi peſſimis effuſiſſimiſque moribus viueretur, profecto opus ferundis legibus non fuiſſet. Vetus verbum eſt; *leges*, inquit, *bonae ex malis moribus procreantur*. Has ſequitur lex Cornelia et ipſa ſumptuaria, quam tulit Cornelius Sulla dictator, in qua non conuiviorum magnificentia prohibita eſt, nec gulae modus factus; verum minora pretia rebus impoſita: et quibus rebus, dii boni! quamque exquiſitis et paene incognitis generibus deliciarum! [4]) quos illic piſces quaſque offulas nominat! et tamen pretia illis minora conſtituit. auſim dicere, vt vilitas edulium animos hominum ad parandas opſoniorum copias incitaret; et gulae ſeruire, etiam qui paruis eſſent facultatibus, poſſent. dicam plane quod ſentio. Apprime luxurioſus mihi videtur et prodigus, cui haec tanta in epulis vel gratuita ponantur. Itaque tanto hoc ſaeculum ad omnem continentiam promptius, vt pleraque earum rerum, quae Sullana lege vt vulgo nota comprehenduntur, nemo noſtrum vel fando compererit. Sulla mortuo Lepidus conſul legem tulit et

4) *Quos illic piſces quaſque offulas nominat*] Facit huc Claudii Caeſaris verbum: *Rogo vos quis poteſt ſine offula viuere?* Pont.

et ipſe cibariam. Cato enim ſumptuarias leges cibarias appellat. Dein paucis interiectis annis alia lex peruenit ad populum, ferente Antio Reſtione. quam legem, quamvis eſſet optima, obſtinatio tamen luxuriae et vitiorum firma concordia nullo abrogante irritam fecit. Illud tamen memorabile de Reſtione latore ipſius legis fertur; eum quoad vixit foris poſtea non coenaſſe, ne teſtis fieret contemptae legis quam ipſe bono publico pertuliſſet. His legibus annumerarem edictum de ſumptibus ab Antonio propoſitum, qui poſtea triumuir fuit: ni indignum crederem inter cohibentes ſumptum Antonio locum facere: cuius expenſae in coenam ſolitae conferri ſola vnionis a Cleopatra vxore conſumpti aeſtimatione ſuperatae ſunt. nam cum Antonius, quicquid mari aut terra aut etiam coelo gigneretur, ad ſatiandam ingluuiem ſuam natum exiſtimans, faucibus ac dentibus ſuis ſubderet; eaque re captus de Romano imperio facere vellet Aegyptium regnum: Cleopatra vxor, quae vinci a Romanis nec luxuria dignaretur, ſponſione prouocauit inſumere ſe poſſe in vnam coenam ſeſtertium centies. id mirum Antonio viſum. nec moratus, ſponſione contendit [5]) dignus ſculna Munacio Planco, qui tam honeſti certaminis arbiter electus eſt. altera die Cleopatra pertentans Antonium pollucibilem ſane coenam parauit, ſed quam non miraretur Antonius: [6]) quippe qui omnia [7]) quae apponebantur

5) *Dignus ſculna Munacio Planco*] Cenſeo legendum, *Munacius Plancus*. Is enim ſculna ſiue ſequeſter fuit, non Antonius. Qui nec potuit. Faciendum quoque punctum poſt, *contendit*. Quomodo fere apud Iohan. Sarisberienſem. *Pont.*

Dignus ſculna Munatio Planco] V. c. et Salisberienſis lib. 8. c. 7. *culina Numatius Plancus*. Emendo, *dictus ſculna Munatius Plancus*. Apud veteres Latinos *Sculna* idem qui *Sequeſter*. Vide Agell. lib. 26. cap. 11. *Meurſ.* Sic ſe emendare ait Fulvius in Appendice ad Ciacconii Triclinium pag. 87. Forte tamen: *Digno ſculna Mun. Planco*. Gron.

6) *Quippe qui omnia quae apponebantur ex cotidianis opibus agnoſceret*] Ita etiam eſt in v. c. Lego, *ex cotidianis dapibus a*. Meurſ.

7) *Quae apponebantur ex cotidianis opibus*] Omnino et elegantiſſime *opibus*. Sunt autem eae deliciae, quas quiſque

bantur ex cotidianis opibus agnoſceret. tunc arridens regina phialam popoſcit, cui aceti nonnihil acris infudit, atque illuc vnionem demptum ex aure altera feſtinabunda demiſit; eumque mature diſſolutum, [8]) vti natura eſt eius lapidis, abſorbuit. et, quamuis eo facto, ſponſione viciſſet (quippe cum ipſa margarita centies ſeſtertium ſine contentione eualuiſſet) [9]) manum tamen et ad alterius vnionis aurem ſimiliter admouit, niſi Munacius Plancus iudex ſeueriſſimus ſuperatum Antonium mature pronunciaſſet. ipſe autem vnio cuius fuerit magnitudinis inde colligi poterit; quod qui ſuperfuit, poſtea victa regina, et capta Aegypto, Romam delatus deſectuſque eſt; et factae ex vna margarita duae, impoſitaeque ſimulachro Veneris, vt monſtruoſae magnitudinis, in templo quod Pantheum dicitur.

quiſque ex ſuo fundo aut agro depromit. Martialis lib. 7.

- - et varias, quas habet hortus, opes.

Item Lucretius lib. 5.

Non magnis opibus iucunde corpora habebant. Pont.

8) *Vti natura eſt eius lapidis abſorbuit*] Hoc Cleopatrae facinus imitatus magnifice Caeſar Caligula. Suetonius, *Vt pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorberet: Conuiuis ex auro panes et opſonia apponeret: Aut frugi hominem eſſe oportere dictitans, aut Caeſarem.* Id.

9) *Manum tamen et ad alterius vnionis aurem ſimiliter admouit*] Quis non conſpirantes in haec verba editiones omnes inſulſas vocet, et tranſponat mecum? *ad alterius auris vnionem.* Sicut paullo ante, *illuc vnionem demptum ex aure altera feſtinabunda demiſit.* Gronov.

CAPVT XIV.

De nucum generibus.

Adhuc dicente Furio ſecundae menſae illata bellaria nouo ſermoni principium dederunt. Symmachus enim attrectans manu nuces, Vellem, inquit, ex te audire, Serui, tanta nucibus nomina quae cauſa vel origo variauerit, aut vnde tot mala cum hac vna appellatione vocitentur; ſiant tamen ſeorſum diuerſa tam vocabulo quam ſapore.

ac

ac prius de nucibus abſoluas volo, quae tibi memoria crebrae lectionis occurrunt. Et Seruius: Nux iſta iuglans ſecundum nonnullorum opinionem a iuuando, et a glande dicta exiſtimatur. [1]) Gauius vero Baſſus in libro de ſignificatione verborum hoc refert: *Iuglans arbor proinde dicta eſt ac Iouis glans. nam quia id arboris genus nuces habet, quae ſunt ſuauiore ſapore quam glans eſt: hunc fructum antiqui illi, qui egregium glandique ſimilem, ipſamque arborem deo dignam exiſtimabant, Iouis glandem appellauerunt, quae nunc litteris interliſis iuglans nominatur.* Cloatius autem Verus in libro a Graecis tractorum ita memorat: *Iuglans, di praetermiſſum eſt, quaſi diiuglans. id eſt.* διὸς βάλανος, ſicut Theophraſtus ait: ἴδια δὲ τῶν ὀρεινῶν ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται, τερέβινθος, πρῖνος, φιλύρη, ἀφάρκη, κάρυα, ἡ καὶ διὸς βάλανος. hanc Graeci etiam baſilicam vocant.

Nux haec Auellana ſeu Praeneſtina, quae eſt eadem, ex arbore eſt quae dicitur *corylos*. de qua Vergilius dicit: *corylum ſere.* eſt autem natio hominum iuxta agrum Praeneſtinum; qui Carſitani vocantur ἀπὸ τῶν καρύων. cuius rei meminit Varro in Logiſtorico, qui inſcribitur, *Marius de fortuna.* inde ſcilicet Praeneſtinae nuces. Eſt et illud apud Naeuium in fabula Ariolo:

[2]) *Quis heri apud te? Praeneſtini et Lanuuini hoſpites.*
Suopte vtroſque decuit acceptos cibo,
[3]) *Alteris inanem bulbam madidam dari,*

[4]) *Alte-*

1) *Gauius vero Baſſus in libro*] V. c. *Caius.* Sed etiam heic *Gabius* legi debet. *Meurſ.*

2) *Quis heri apud te*] Reforma: *Heri Quis apud te? Praeneſtini,* etc. Tum *bulbam madidantem.* Salmaſius Hiſt. Aug. pag. 187.

3) *Alteris inanem bulbam madidam dari*] *Madidantem dare,* laudat ad Feſtum Scaliger. Bulbos capit, de quis ita Apicius: *Aqua decoquant bulbos, qui Veneris vſum quaerunt.* Adagio quoque apud Athenaeum eſt, incerti auctoris, hac mente: lib. 2. 25.

Οὐδὲν ὀνήσει βολβός ἂν μὴ νεῦρ' ἔχῃς·
Nil tibi profuerit bulbus, niſi neruus adeſſet.

Quod

[4]) *Alteris nuces* [5]) *in procliui profundere.*

Hanc autem nucem Graeci Ponticam vocant, dum vnaquaeque natio indit huic nuci nomen ex loco in quo naſcitur copioſior. Nux caſtanea, de qua Vergilius, *Caſtaneaſque nuces*, vocatur et heracleotica. nam [6]) vir doctus Oppius

Quod aſpexit indubie Iuuenal. illo verſ.

- - ſi tibi ſidera ceſſant
Nil faciet longi menſura incognita nerui. Pont.

Alteris inanem bulbam madidam dari] Annotauit Scriuerius noſter ad marginem libri ſui, legendum videri, *Alteris inanem vuluam madidatam dari:* et verſu ſequenti, loco *profundere*, *profundier.* Priorem emendationem firmabat loco Plinii Nat. hiſtor. lib. II. cap. 37. *vulua eiecto partu melior, primiparae ſuis optima.* itemque hoc Martialis in Xeniis epig. 56.

Te fortaſſe magis capiet de virgine porca;
Mi materna graui de ſue vulua placet.

Vt ita has delitias reſpicere Naeuius videatur, *inanem vuluam* vocando. *Madidatam* autem vocat, quia ſumen hoc, addito gari liquamine muriaue, ſumebatur. Martialis lib. 10. Epigr. 48.

Et madidum thynni de ſale ſumen erit. Idem.

4) *Alteris nuces in procliui profundere*] Cantabrigienſis ſcriptus: *in perliuis.* Diuinabam: *in proluuiis.* Laberius. *Quo quidem me a matronali pudore proluuium meretricis progredi coëgit.* Apuleius, *vnguento fragrantiſſimo, proluuium Veneris ſuſcitaram.* Et Arnobius, *proluuium inteſtinorum* dixit. Porro nuces, vtpote pineas, facere ad Venerem, ex Celſo et aliis clarum eſt. *Nihil*, inquit, *ex his aſſumere quae contrahere ſemen videntur, vt bulbi, nuclei pinei*, etc. Et D. Hieronymus aduerſus Iouinianum: *Non poteſtis implere opera nuptiarum niſi mulſum et carnes et nucleum ſumſeritis.* Vbi tamen *nucleus* vberioris ſenſus eſt. Omne enim medium *nucleus* erat veteribus. Celſus, quem dixi, aliquoties ſimiliter frequentauerat: at hodie *trunculi* reperies corrupte. *Internuculi* vero ſiue *nuclei* germanum eſſe, meliorum aliquando codicum opera monſtraſſe ſperabo. *Pont.*

5) *In procliui profundere*] Scripta lectio, vti monſtrauimus ante, talis fuit *in prolinis.* Nos ſupra diuinauimus. Scriuerius poſtmodum elicuit; *in praebiis.* Videndus Feſtus in voce *praebiae.* Idem.

6) *Vir doctus Oppius*] Meminit Oppii Suetonius libro de illuſtribus Grammaticis. Cognomen eius *Cares* facit. Meminit quoque Oppilii cuiuſdam eodem libello c. 6. Tu comparabis. *Idem.*

Nam vir doctus Oppius in libro quem fecit de ſilueſtribus arboribus] Lego, *vir doctus Opilius.* Eſt autem Aurelius Opilius, e cuius libris de Silueſtribus Arboribus verba producit Feſtus in *Fomites:* cui etiam bis reddes hoc nomen, in *Ordinarium hominem*, et *Ratitum quadrantem.* Vtrobique habes *Oppius:* Male. quod monitus a me mutato. *Meurſ.*

Oppius in libro quem fecit de ſilueſtribus arboribus ſic ait: *Heracleotica haec nux, quam quidam caſtaneam vocant,* 7) *itemque Pontica nux. atque etiam quae dicuntur baſilicae iuglandes, germina atque flores agunt ſimiliter iſdem temporibus quibus Graecae nuces.*

Nunc dicendum eſt quae ſit Graeca nux: ac ſimul hoc dicens amygdalam de lance tulit et oſtendit. Nux Graeca haec eſt, quae et amygdale dicitur. ſed et Thaſia eadem nux vocatur. teſtis eſt 8) Cloatius in ordinatorum Graecorum lib. 4. cum ſic ait: *Nux Graeca amygdale.* Atta vero in ſupplicatione, *Nucem Graecam*, ait, *fauumque adde quantum libet.* Nucem molluſcam, licet hiemis nobis tempus inuideat, tamen quia de nucibus loquimur indictam non relinquamus. Plautus in Calceolo ſic eius meminit: *Molluſcam nucem ſuper eius dixit impendere tegulas.* ecce Plautus nominat quidem, ſed quid ſit nux molluſca non exprimit. eſt autem perſicum quod vulgo vocatur: et molluſca nux dicitur, ſcilicet quod ceteris omnibus nucibus mollior ſit. huius rei 9) idoneus aſſertor eſt Sueuius vir longe doctiſſimus, in idyllio quod inſcribitur moretum. nam, cum loquitur de hortulano faciente moretum, inter cetera quae eo mittit, et hoc pomum mitti ait his verbis:

10) *Admiſce tu Acca baſilicis haec nunc partim,*
Partim Perſica: quod nomen ſic denique fertur,

Pro-

7) *Itemque Pontica mox*] Emendo *Pontica nux;* vt etiam erat in v. c. *Idem.*

8) *Cloatius in Ordinatorum Graecorum lib.* IV.] Hoc et ſequenti Capite, itemque lib. 3. cap. 6. pro *Ordinatorum Graecorum*, potius *Originationum Graecarum* legendum Scriuerio videtur. Cloatius enim Verus *Libro a Graecis Tractorum* hoc eodem capite citatur. *Pont.*

9) *Idoneus aſſertor eſt Sueuius*] Male aliis laudatum reperio, *Succium.* Tranquillus videndus libro de illuſtribus Grammaticis, cap. 5. vbi tamen *Saeuius* eſt. *Pont.*

10) *Admiſce tu Acca*] Non temerarium id ait Turnebus Aduerſ. II. c. 1. Nam et Maro Aeneidos 2.

Tunc ſic exſpirans Accam ex aequalibus vnam
Alloquitur. Pont. Addendus Salmaſius ad Solinum pag. 598.

Propterea quod, qui quondam cum rege potenti
Nomine Alexandro Magno fera praelia bello
In Perſas retulere. [11]) *ſuo poſt inde reuentu*
Hoc genus arboris [12]) *in praelatis finibus Graiis*
Diſſeruere, nouos fructus mortalibus dantes.
Molluſca haec nux eſt, ne quis forte inſcius erret.

Nux Terentina dicitur, quae ita mollis eſt, vt vix attrectata frangatur. de qua in libro Fauorini ſic reperitur: *Itemque quidam Tarentinas oues vel nuces dicunt quae ſunt Terentinae a tereno, quod eſt Sabinorum lingua molle. vnde Terentios quoque dictos putat Varro ad Libonem primo.* quam in culpam etiam Horatius poteſt videri incidere qui ait:

et molle Tarentum.

Nux pinea hos nobis, qui oppoſiti ſunt, nucleos dedit, [13]) Plautus in Ciſtellaria:

[14]) *Qui e nuce nucleos eſſe vult, frangit nucem.*

 CAPVT

11) *Suo poſt inde reuentu*] Magis arridet Anglicani ſcriptura, *primo inde reuentu.* Idem.

12) *In praelatis finibus Graiis Diſſeruere*] Vetus idem veteri forma, *deſeruere.* Antiqui enim, *deſerui, deſertum* efferebant, cuius vicem hodie, *deſeui, deſitum* frequentatur. Tibullus.

Nam veneror, ſeu ſtipes habet deſertus in agris,
Seu vetus in triuio florea ſerta lapis. Idem.

13) *Plautus in Ciſtellaria*] In hoc omnes, quos editos vidi, ſunt conſtantes. At ego nihil ineptius, nihil inſulſius fingi poſſe aio hac allegatione Plautina? Quid enim a Macrobio dicitur, cui lux per eam fit? Omnino quia *nucleos* vocabulum ibi poſitum eſt, ideo ſcholaſticus imperitus id annotauit ex memoria, cui locus Plautinus inhaerebat. Miror potuiſſe hic viros doctos ſilere, et magis etiam eos, qui tanquam genuina haec tractare potuerunt. *Gronov.*

14) *Qui e nuce nucleos eſſe vult, frangit nucem*] Laudat ex Ciſtellaria Macrobius, at Curculione legitur. Et nota in re trita et vulgata rem nouam; Anglicanus noſter non *eſſe* referebat. ſed *eicere*, vt manifeſto fuiſſe credam:

Qui e nuce nucleum icere vult, frangat nucem.

Certe conuenienter et honeſte ſic frequentabitur; et redonanda haec dictio eidem Plauto etiam Truculento. Editur ſcen. *Non omnis aetas.*
Sin iecit rete piſces ne effugiant cauet. Scribendum aio: *Sin icit rete piſces, ne eff. Icit* ſimiliter interpreter, fixit ſiue attraxit. Nec aliter Vidularia: *Ibi vt piſcabar fuſcina ici vidulum.* Idem.

CAPVT XV.

De generibus malorum, et pirorum.

[1]) Et, quia mala videmus admiſſa bellariis, poſt nuces de malorum generibus diſſerendum eſt. Sunt de agricultura ſcriptores qui nuces et mala ſic diuidunt, vt nuces dicant omne pomum quod foris duro tegatur, et intus habeat quod eſui eſt; Malum vero, quod foris habeat quod eſui et durum intus includat. ſecundum hanc definitionem Perſicum, quod Sueuius poëta ſuperius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum.

His praemiſſis, malorum enumeranda ſunt genera, quae Cloatius in ordinatorum Graecorum libro quarto ita diligenter enumerat: *Sunt autem genera malorum; Amerinum, cotonium, citreum, coccymelum, conditiuum, ἐπιμηλὶς, muſtium, Mattianum, orbiculatum, ogratianum, praecox, pannuceum, Punicum; Perſicum, quirianum, proſiuum, rubrum,* [2]) *ſcandianum, ſilueſtre, ſtruthium, Scantianum, Tibur, Verianum.* Vides Perſicum a Cloatio inter mala numeratum quod nomen originis ſuae tenuit, licet iam dudum noſtri ſoli germen ſit. Quod autem ait idem Cloatius, *citreum*, et ipſum Perſicum malum eſt ſecundum Vergilium,

Felicis mali quo non praeſtantius vllum.

et reliqua. Et vt nemo dubitet haec de citreo dixiſſe Vergilium; [3]) accipite quae Oppius in libro de ſilueſtribus arboribus dicat: *Citrea item malus et Perſica: altera generatur in Italia, et in Media altera.* et paulo poſt de citreo loquens ait: *Eſt autem odoratiſſimum, ex quo interiectum veſti tineas necat. fertur etiam venenis contrarium; quod tritum cum vino purgatione virium ſuarum bibentes ſeruat.* generan-

1) *Et, quia mala videmus admiſſa bellariis*] Legendum, *admiſta*. Pont.

2) *Scandianum*] Emendo, *Scandianum*, Columella lib. 5. cap. 10. *Meurſ.*

3) *Accipite quae Oppius in libro*] Etiam heic *Opilius* legendum. *Idem*

generantur autem in Perſide omni tempore mala citrea, alia enim praecarpuntur, [4]) *alia interim matureſcunt.* Vides hic et citreum nominari, et omnia ſigna poni, quae de eo Vergilius dixit; licet nomen citrei ille non dixerit. nam et Homerus, qui citreum *θύον* appellat, oſtendit eſſe odoratum pomum,

θύον δ' ὑπὸ καλὸν ὀδώδει.

et, [5]) quod ait Oppius inter veſtem poni citreum, idem ſignificat Homerus cum dicit:

Εἵματα δ' ἀμφιέσασα θυώδεα σιγαλόεντα

hinc et Naeuius poëta in bello Punico ait *citroſam veſtem.*

Pira haec quae videmus varietas nominum numeroſa diſcernit. nam idem Cloatius ſic eorum vocabula deſcribit: *Aniciannm, cucurbitiuum, cirritum, ceruiſca, calculoſum, cruſtuminum,* [6]) *decimanum, Graeculum, Lollianum, Lanuuinum, laureum, latereſianum, murapium,* [7]) *Mileſium, murteum,* [8]) *Naeuianum, orbiculatum, praecianum, rubile, Signinum, Fullianum, Titianum,* [9]) *Turrinianum,* [10]) *timoſum, praecox, volemum, meſpillum, ſerum, ſementiuum ſerum, Sextilianum ſerum, Tarentinum ſerum, Valerianum ſerum.*

 CAPVT

4) *Alia interim matureſcunt*] Praefero ſcriptionem Anglicani; *alia interim procreantur.* Palladius: *Quod ego in Sardinia, et in territorio Neapolitano in fundis noſtris comperi (quibus ſolum et coelum tepidum eſt, et humor exundans) per gradus quosdam ſibi ſemper poma ſuccedere, cum maturis ſe acerba ſubſtituant, acerborum vero aetatem florentia conſequantur.* Pont.

9) *Quod ait Oppius inter veſtem poni citreum*] Iterum *Opilius* ſcribe. *Meurſ.*

6) *Decimanum*] Leg. *Decumanum.* Pont.

7) *Mileſianum, murteum*] Verus, *muſteum*, quod placet. Plinius: *Dixit volema Virgilius a Catone ſumpta, qui et ſementina et muſtea nominat. Muſtea* vero, vt idem annotat, dicta a celeritate miteſcendi. *Idem.*

8) *Naeuianum*, ac paulo ante *cruſtuminum*] Haec *fragilia* Celſo. *Ex pomis*, inquit, *ceraſium, morum, ſorbum. Pirum fragile, quale Cruſtuminum vel Naeuianum.* Idem.

9) *Turrinianum*] Columella *Turranianum.* Meurſ.

10) *Timoſum*] Leg. *cimoſum*, et denique *meſpillum ſerum.* ſine commate intermedio. *Idem.*

CAPVT XVI.

De ficuum, olearum, vuarumque generibus.

Admonent nos et fici aridae, vt enumeremus genera ficorum, eodem Cloatio nos de his, vt de aliis, inſtruente. ſic enim diuerſas ficos diligentiae ſuae more dinumerat: [1]) *Africa, albula,* [2]) *harundinea,* [3]) *aſinaſtra, atra, paluſca, auguſta,* [4]) *biſera,* [5]) *carica,* [6]) *caldica, alba nigra, Chia alba nigra, Calpurniana alba nigra,* [7]) *cucurbitiua, duricoria, Herculanea,* [8]) *Liuiana,* [9]) *ludia,* [10]) *Marſica, Numidica, pulla Pompeiana, praecox,* [11]) *Tellana atra.* Sciendum quod ficus alba ex felicibus ſit

1) *Africa*] Legendum *Africana.* Plinius lib. 15. cap. 18. *Africanas* diſerte nominat: *De Africanis*, inquiens, *quas multi praeferunt cunctis, magna quaeſtio: cum id genus in Africam nuper tranſierit.* Et ſtatim inde addit a Catone appellatam Africanam. *Pont.*

2) *Harundinea*] An veriſimile omiſſam hic Macrobio *chelidoniam* (quae Latinis ſit *hirundinea*; Plinius lib. 15. cap. 18. *chelidoniam* vocat) et *harundineam* non *hirundineam* voluiſſe dicere? Nam et idem Plinius eodem loco diſerte: *cum mariſcis, et quas harundinum folii macula variat.* Idem.

Harundinea] Lego, *hirundinea.* Ea eſt quam *Chelidoniam* vocat Columella lib. 10. *Purpureaeque Chelidoniae, pingueſque Mariſcae.* Meurſ.

3) *Aſinaſtra, atra*] forte quia ſequitur ſtatim, *Tellana, atra.* Alii libri conſtanter agnoſcunt. Quocirca laborare potius putem quam abundare. Et fuerit fors, *aratia.* Plinius mihi tibicen lib. XV. cap. XXIX. *Eſt et Herculanea, et albicerata, et aratia alba.* Pont.

4) *Briſera*] Emendo *biſera*, ex Columella. *Meurſ.*

5) *Carica caldica*] Legendum *Carica, Chalcidica. Caricarum* multa apud Columellam et Palladium mentio; videnturque ita dictae a *Caria* regione; ſic vti *Chalcidicae* a *Chalcide*, *Chiae* a *Chio.* De quibus ſingulis etiam Plinius. *Pont.*

6) *Caldica alba nigra*] Lego, *Chalcidica a. n.* Meurſ.

7) *Cucurbitiua*] *Curcurbitinae* ſiue *curbitinae* a forma dictae; vt ſupra *malum cucurbitinum.* Pont.

8) *Liuiana, ludia, leptoludia, Pompeiana*] Legendum, *Liuiana, Lydia, leptolydia, Pompeiana*: Apud Plinium prima et vltima vox haud plene expreſſa. Vbi legitur cap. 18. lib. 5. *Sunt et autorum nomina iis, Liuiae, Pompeiae.* Legerim *Liuianae, Pompeianae.* Idem.

9) *Ludia, leptoludia*] Scribo, *Lydia, Leptolydia.* Meurſ.

10) *Marſica*,] Sic et *vinum Marſicum.* Sunt enim *Marſi* Italiae populi, Picentibus et Samnitibus finitimi. *Pont.*

Marſica] Lego, *Mariſca.* Meurſ.

11) *Tellana atra*] Idem Plinius, vt iam laudaui, diſparate, *Tellana, atra*, Pont.

ſit arboribus; contra nigra ex infelicibus. docent nos vtrumque pontifices. ait enim Veranius de verbis pontificalibus: *Felices arbores putantur eſſe, quercus, aeſculus, ilex, ſuber, fagus, corylus, ſorbus, ficus alba, pirus, malus, vitis, prunus, cornus, lotus.* [12]) Tarquinius autem Priſcus in oſtentario arborario ſic ait: *Arbores quae inferum deorum auertentiumque in tutela ſunt, eas infelices nominant.* [13]) *alternum ſanguinem, filicem, ficum atram, quaeque baccam nigram nigroſque fructus ferunt, itemque acrifolium, pirum ſiluaticum, ruſcum, tubum, ſenteſque, quibus portenta prodigiaque mala comburi iubere oportet.* Quid? quod ficum tanquam non pomum ſecerni a pomis apud idoneos reperimus? Afranius in Sella: *Pomum, holus, ficum, vuam.* ſed et Cicero Oeconomicon libro tertio: *Neque ſerit vitem, neque quae ſata eſt diligenter colit; oleum, ficos, poma, non habet.* [14]) Nec hoc ignorandum eſt ficum ſolam ex omni-

 bus

12) *Tarquinius autem Priſcus*] Libro ſequenti, qui eſt tertius, c. 7. hic idem, vt videtur, non *Tarquinius*, ſed *Tarquitius* dicitur; citaturque ibi liber eius transſcriptus ex *Oſtentario Thuſco*, quod hic *Oſtentarium arborarium* nominatur. Meminit quoque eius inter Hiſtoricos Latinos, accuratiſſimus clariſſimusque Gerh. Iohannes Voſſius; legendumque vtrobique exiſtimat, *Tarquitius*. Eum vide eo in opere, quod iam nuperrime de iisdem hiſtoricis elaborauit multo elegantiſſimum. Vide et Petrum Pithoeum Subſeciuorum lib. I. c. 20. qui de *Tarquitio* omnium primus coniecturam iniecit. *Idem.*

13) *Alternum, ſanguinem*] Perperam *alternum*, pro *alaternum*, vt habet Plinius lib. 16. cap. 26. *Alaternus, cui folia inter ilicem et oliuam.* *Sanguinem* autem a *Sanguen* dicitur, quae corpus femina, ſiue arbor eſt, cuius cortex ad ſanguinis ſimilitudinem rubet. Hinc *frutices ſanguinei*, item *virgae ſanguineae* apud Plinium. Meminit et Modeſtinus D. lib. 48. Tit. 9. l. 9. *Poena parricidii more maiorum haec inſtituta eſt, vt paricida virgis ſanguineis verberatus, deinde culleo inſuatur.* Idem.

Alternum ſanguinem] Lego, *Alaternum, ſulicem.* Alaterni meminit Plinius lib. 16. cap. 26. Et Columella lib 7. cap. 6. *Meurſ.*

14) *Nec hoc ignorandum eſt, ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere, Lacte proprie ficorum groſſi appellantur fici, qui non matureſcunt: hos Graeci dicunt ὀλύνθυς*] Totum locum ita diſtingue ac lege: *Nec ignorandum eſt ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere. Lacte proprie ficorum groſſi appellantur. Fici, qui non matureſcunt, hos Graeci dicunt ὀλύνθυς.* Retinendum autem *Lacte*

bus arboribus non florere, Lacte proprie ficorum. groſſi appellantur fici, qui non matureſcunt, hos Graeci dicunt ὀλύνθους. Mattius: *In milibus tot ficorum non videbitis groſſum.* et paulo poſt ait: *Sumas ab alio lacte diffluos groſſos.* et Poſtumius Albinus annali primo de Bruto: [15]) *Ea cauſa ſeſe ſtultum brutumque faciebat; groſſulos ex melle edebat.*

Olearum genera haec enumerantur: Africana, Albigerus, Aquilia, Alexandrina, Aegyptia, [16]) culminea, conditiua, Liciniana, Orchas, oleaſter, [17]) pauſia, Paulia, radius, Sallentina, Sergiana, Termutia. ſicut vuarum iſta ſunt genera; Aminea, ſcilicet a regione. nam Aminei fuerunt [18]) vbi nunc Falernum eſt: aſinuſca, atruſca, albiuerus, [19]) albena, apiana, apicia, bumamma, aut, vt Graeci dicunt, βούμαστος. duracina, labruſca, melampſithia, maronia, mareotis, [20]) numentana, precia, prannia, pſithia, pilleolata, Rhodia, ſtephanitis, [21]) venu-

Lacte caſu nominandi. Plautus: *Neque aqua aquae, neque lacte lacti eſt vſpiam ſimilius.* Et aliis quoque alibi ita vſurpatum id vocabuli. [Caſaubonus Epiſtola ad Carolum Labbaeum videtur notare Macrobium, quaſi ille ſenſerit aut ſcripſerit lacte ſiue lac eſſe proprium ficorum; cum nihil hic tale habeat Macrobius: qui groſſos proprie appellari lacte ficorum nos docet. Quam autem vel ille vel Labbaeus ſecuti editionem Macrobii ſint, vt tam praeſertim abſonum clariſſ. ille Caſaubonus in animum ſuum ſuper Macrobio conceperit, comminiſci nequeo; cum Macrobius non dicat ἴδιον ſeu proprium ficorum eſſe lac, ſed lac ficorum ſeu lacteos ficos proprie appellari groſſos aſſerit; quod eſt veriſſimum, et oſtendit id maximorum quae ſequuntur auctorum teſtimoniis. En quas in perdicas abduxit etiam ſummos viros leuis, ſed erronea quam modo ſuſtulimus, diſtinctio: tum et vox *proprie* ita ſumpta quaſi non *proprie* ſed *proprium* eſſet exaratum, quod nullis in libris compareт.] *Idem.*

15) *Ea cauſa ſeſe ſtultum brutumque faciebat*] Id eſt, ſe talem ſimulabat. *Idem.*

16) *Culminea, conditiua*] *Colminéana* agnoſcit Cato, et alii rei ruſticae Scriptores. Item *Albicerum* paulo ſuperius, pro *Albigerus.* Monuit Scriuerius. *Idem.*

17) *Pauſia, Paulia*] Lego, *Pauſia. Paphia.* ita dicta a Papho vnde allata. Vide Iſidorum lib. 17. cap. 7. *Meurſ.*

18) *Vbi nunc Falernum eſt*] Scriptus diſerte, *Salernum.* Pont.

19) *Albana apiana*] Scribo, *Albana, Appiana.* Meurſ.

20) *Numentana*] *Nomentana.* Idem.

21) *Vennucula*] *Venucula.* Idem.

nucula, variola, lagea. Inter haec Praetextatus: Vellem Seruium noſtrum diutius audire. ſed hora nos quietis admonet, [22]) vt exorto iubare eloquio Symmachi domi ſuae fruamur. [24]) atque ita facta diſceſſio eſt.

22) *Vt exorto iubare eloquio Symmachi domi ſuae fruamur*] Nugae verborum. Cum Scripto reſcribendum: *Vt exorto iubare, eloquio Symmachi donisque fruamur.* Non enim apud Symmachum ſequens aut vlla harum habita diſſertatio, ſed apud Vettium Praetextatum. Liquet vel ex iis quae ſuppleuimus initio ſequentis libri. Alluſit autem ad dona quae mitti mos Saturnalibus. *Pont.*

23) *Eloquio Symmachi*] Nec turbet quem, quod non Symmachus ſequenti ſtatim libro, ſed Praetextatus eloquii partes ſuſtineat. Fit autem id ideo quod libri quinque reliqui, vnius conuentus, id eſt, ſecundi diei ſermo ſint. Quatuor eorum, id eſt, Tertius, Quartus, Quintus et Sextus ante caenationem de Marone pertractant. Septimus tandem ipſius conuiuii conſeſſum et ſermonem continet. atque ibi Symmachus dicendi vices, quas hic epularis et varius ad eum ſermo perduxerat, aſſumit. Hoc annotandum cenſui, quia non ſatis haec hactenus, imo omnino non ſpectata ſunt. *Idem.*

24) *Atque ita facta diſceſſio eſt*] Iſtis adde quae notauimus ſub finem Sexti. *Idem.*

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et inluſtris

CONVIVIORVM SECVNDI DIEI SATVRNALIORVM

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Quam accurate Virgilius expreſſerit diuerſos ritus ſacrificandi.

[1]) Congregatis in tempore conſtituto in domo Vettii, qui venire debuerant, [2]) ante caenandum coepit Euangelus Vettium taliter compellare: Dixiſti, inquit, mi Vetti, inter omnia quibus eminet laus Maronis hoc te lectorem aſſiduum admirari, quia doctiſſime ius Pontificium, tanquam hoc profeſſus, in multa et varia operis ſui parte ſeruauit. Et ſi tantae diſſertationis ſermo non cederet, [3]) promiſiſti fore vt Vergilius noſter Pontifex maximus videretur. Nunc igitur comple

1) *Congregatis in tempore conſtituto*] Omnia haec aduſque, *Tu genitor cape ſacra manu*, ex veteri eodem eruimus, genuina germana Macrobii noſtri. *Pont.*

2) *Ante caenandum*] Ita omnino legendum, non *inter caenandum.* Nam cum (vt liquet ex fine libri 2. antecedentis) exorto Sole vt congregarentur conſtitutum eſſet, id temporis aduſque caenam ſilentio transmiſſum, veriſimile haud eſt. Itaque pro, *inter*, *ante* reponendum curauimus. *Idem.*

3) *Promiſiſti fore*] Supra pag. 267. *Et ſi tantae*, inquit, *diſſertationis ſermo conceſſerit, promitto fore vt Virgilius noſter pontifex maximus aſſeratur*, Idem.

ple promiſſum, vel ſermonem a memoria tua credam ceſſiſſe, vel potius praeſulem noſtrum Vergilium Pontificem ignoraſſe. Tunc Praetextatus decenti rubore perfuſus; non, inquit, o Euangele, propter verba tua magis vana quam vera, ſed propter totius coetus reuerentiam, quem ſcio auide iſtud audire, oſtendam nec me ſermonis oblitum, nec ſacrorum Vergilium imperitum. Hoc autem reputo principaliter praemittendum, quo ad hoc quis diis ſuperis rem ſacram recte perficiat, [4]) prius eum rite purificari oportere. Et hoc [5]) Vergilius prius plane demonſtrat, quum Aeneam Pontificem introducit [6]) patri ſuo ſic loquentem:

7) *Tu genitor cape ſacra manu patrioſque Penates:*
Me bello e tanto digreſſum et caede recenti,
Attrectare nefas; donec me flumine viuo
Abluero.

poſt Caietae quoque nutricis ſepulturam, quo potiſſimum nauigans appellitur, quam ad eam partem,

per quam fluuio Tiberinus amoeno
In mare prorumpit,

vt confeſtim in ipſo Italiae limine fluuiali vnda ablutus poſſet quam puriſſime Iouem

Phrygiamque ex ordine matrem

inno-

4) *Prius eum rite purificari oportere*] Martialis ad Domitianum: *Meminerit non niſi religionis purificatione luſtratus, accedere ad templa debere.* Gloſſarium: ἁγνίζω, *purgo, purifico.* Idem.

5) *Virgilius prius plane demonſtrat*] Exiſtimo in eo latere ἐπίθετον, quale ſolet Virgilio dare Macrobius pro artificio, quod in eo demonſtrat. Forte: *Virgilius pius.* Infra c. 5. *Adeo omnem pietatem in ſacrificiis, quae Diis exhibenda ſunt, poſuit.* Gronov.

6) *Patri ſuo ſic loquentem*] Quod in vetuſtis licet libris eſt; *Violatum cum ſe noſſet Aeneas multa caede pollutum, ait.* Senſui ſolum turbando eſt. In Scripto quodammodo quoque comperi, ſed confuſum et lacerum. *Pont.*

7) *Tu genitor cape ſacra manu patrioſque penates*] Reſpexit Seneca libro de Beneficiis 3. *Cum complexus ſacra ac penates religioſus ſenex vadentem non ſimplici ſarcina premeret.* Idem.

inuocare. quid? quod Euandrum aditurus per Tiberim nauigat, quod cum eſſet repperturus Herculi ſacra celebrantem, vt purificatus ſacris poſſit hoſpitalibus intereſſe? Hic et Iuno ipſa conqueritur non magis quod Aeneam contigiſſet contra ſuum velle in Italiam peruenire, quam quod *optato* [7]) potiretur *Tibridis alueo:* quia ſciret eum hoc amne purificatum poſſe ſacra etiam ſibi rite perficere. nam ne ſupplicari quidem ſibi ab eo vellet. Nunc quoniam purificationem ad ſacra ſuperorum pertinentem deorum in Vergiliana obſeruatione monſtrauimus, videamus vtrum et circa inferorum deorum cultum proprietatem moris idem poëta ſeruauerit. Conſtat dis ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari. cum vero inferis litandum eſt; ſatis actum videtur ſi adſperſio ſola contingat. de ſacris igitur ſuperorum ait Aeneas:

donec me flumine viuo
Abluero.

at Dido [8]) cum ſacra dis inferis inſtituit ait;

Annam

7) *Potiretur Tibridis alueo*] Vocem, *alueum*, contrahere poëtis ſolenne. An et ita Papinius in Propemptico Metii Celeris verſus! *Iuvenis dubio committitur alto Metius.* Nam licet recte dici poſſit, *dubio alto*, hic tamen quomodo recte dicatur? Dixerat enim id iam ante. An itaque verum fuerit, *dubio committur alueo.* et firmet non leuiter, quod ſubdit; *atque animae partem ſuper aequora noſtrae maiorem transferre parat.* Propertius: *Portabat ſanctos alueus iſte viros.* Sed nihil in verbis iſtis Papinii verius recepta lectione. Committitur dubio alto ſiue dubio mari Metius, paratque non, vt ille, dimidium, ſed partem maiorem animi poëtae transferre ſuper aequora. Quid clarius dici, quid ſimplicius potuit? In illo autem Maronis in Catalect.

Flauum! prope Tibrim olentes nauticum
Vocare.

An faciendum? *Alueumque propter Tibrim olentes nauticum Vocare. Alueum Tibrim*, vt, *rete iaculum*, *Marmora monumenta*, et talia. Videatur illud de *Tibri* intelligendum et vero iam alueoſo et ab aquis ſterili. Docent vel illa ſequentia:

Vbi appulſae rates
Stant in vadis cano retentae ſordido,
Macraque luctantes aqua.

Item lapis vetus: CVR. ALBEI. TIBERIS. ET CLOACARVM. VRBIS. *Idem.*

8) *Cum Sacra Diis inferis inſtituit*] Erat in calamo exarato: *inferis inſtituit.* Et ea vox propria ſacrorum eſt. Maro: *Craterasque duos*

ſtatuam

Annam cara mihi nutrix huc ſiſte ſororem:
Dic corpus properet fluuiali ſpargere lympha.

et alibi:

Sparſerat et latices ſimulatos fontis Auerni.

nec non cum Miſenum ſepulturae mandari refert:

Idem ter ſocios pura circumtulit vnda
Spargens rore leui.

ſic et cum facit Aeneam apud inferos ramum Proſerpinae conſecraturum ita infert:

Occupat Aeneas aditum, corpuſque recenti
Spargit aqua.

CAPVT II.

Quam proprie Vergilius vſus ſit verbis ad ſacra pertinentibus.

Verborum autem proprietas tam poëtae huic familiaris eſt; vt talis obſeruatio in Vergilio laus eſſe iam deſinat. nullis tamen magis proprie vſus eſt, quam ſacris vel ſacrificalibus verbis. et primum illud non omiſerim, in quo plerique falluntur:

extaque ſalſos
Porriciam in fluctus.

non, vt quidam, *proiiciam;* aeſtimantes dixiſſe Vergilium proiicienda exta, [1]) qui adiecit, *in fluctus.* ſed non ita eſt. nam et ex diſciplina haruſpicum et ex praecepto pontificum verbum hoc ſollemne ſacrificantibus

ſtatuam tibi pinguis olini. Reſpexiſſe quoque Suetonium credam Augusto, ſub finem: *Quem vellet incidi in aeneis tabulis, quae ante Mauſoleum ſtatuerentur.* Vbi tamen inſolentia dictionis ſuſpecta accuratiſſimo Caſaubono; quaſi *pilis* potius conueniat verbum, *ſtatuerentur.* Ego non ſollicitem. Et accedat illud Tertulliani ex Scorpiaci cap. 10: *Nec imaginem tuam auream, quam ſtatuiſti, adorabimus.* Id.

1) *Qui adiecit, in fluctus*] Retraxerim ex proxima dictione, literulam, *Quia adiecit.* Pont.

bus eſt: ſicut Veranius ex primo libro Pictoris ita diſſertationem huius verbi exſecutus eſt, [2]) *Exta porriciunto, dis danto in altaria aramue focumue, eoue quo exta dari debebunt. Porricere* ergo non *proiicere*, proprium ſacrificii verbum eſt, et quia dixit Veranius, *in aram focumue eoue quo exta dari debebunt*; nunc pro ara et foco mare accipiendum eſt, cum ſacrificium diis maris dicatur. ait enim;

Di quibus imperium eſt pelagi, quorum aequora curro,
Vobis laetus ego hoc candentem in litore taurum
Conſtituam ante aras voti reus, extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.

ex his docetur in mare rite potuiſſe *porrici exta*, non, *proiici.*

Conſtituam ante aras voti reus.

Haec vox propria ſacrorum eſt; vt reus vocetur qui ſuſcepto voto ſe numinibus obligat; [3]) damnatus autem, qui promiſſa vota non ſoluit. Sed de hoc non opus eſt a me plura proferri, cum vir doctiſſimus Euſtathius paulo ante hanc partem plenius exſecutus ſit.

Eſt profundam ſcientiam huius poëtae in vno ſaepe reperire verbo, quod fortuito dictum vulgus putaret. multifariam enim legimus quod litare ſola non poſſit oratio, niſi et is qui deos precatur etiam aram manibus apprehendat. inde Varro diuinarum libro quinto dicit aras primum aſas dictas; quod eſſet neceſſarium a ſacrificantibus eas teneri. anſis autem teneri ſolere vaſa quis dubitet? commuta-

2) *Exta porriciunto diis danto*] Ita refinximus ex Scripto, in quo: *porriciunto dictanto.* Idem.

3) *Damnatus autem, qui promiſſa vota non ſoluit*] Multis diſputat Ioſ. Caſtalio I. C. Obſeruationum Decade 3. cap. 9. hic. legi debere, ſublata negatione, *qui promiſſa vota iam ſoluit.* At Macrobius intelligit potius eum proprie *voti damnatum* appellari, qui promiſſum votum cum non ſoluit, is *damnas* ſiue *damnatus* habeatur vt ſoluat. Itaque praecedit obligatio, quam qui praeſtitit, *voti reus* dicitur; qui autem reus voti non ſoluit, is damnatus voti eſt, ad id ſoluendum. *Idem.*

mutatione ergo litterarum aras dici coeptas, vt Valeſios et Fuſios dictos prius nunc Valerios et Furios dici. haec omnia illo verſu poëta éxſecutus eſt:

Talibus orantem dictis araſque tenentem
Audiit omnipotens,

nonne eo additum credideris non quia orabat tantum, ſed quia et aras tenebat auditum? nec non cum ait,

Talibus orabat dictis, araſque tenebat.

item: *Tango aras, medios ignes ac numina teſtor.* eandem vim nominis ex apprehenſione ſignificat.

Idem poëta tam ſcientia profundus quam amoenus ingenio nonnulla de veteribus verbis quae ad proprietatem ſacrorum nouerat pertinere ita interpretatus eſt, vt mutato verbi ſono integer intellectus maneret. nam primo pontificii iuris libro apud Pictorem verbum hoc poſitum eſt, *vitulari.* de cuius vèrbi ſignificatu Titius ita retulit. *Vitulari* eſt *voce laetari.* *Varro etiam in libro quintodecimo rerum diuinarum ita refert; quod pontifex in ſacris quibuſdam vitulari ſoleat, quod Graeci παιανίζειν vocant.* Has tot interpretationis ambages quam paucis verbis [4]) docta eloquentia Maronis expreſſit:

Laetumque choro paeana canentes.

nam ſi *vitulari* eſt *voce laetari*, quod eſt παιανίζειν, nonne in cantu laeti παιᾶνος enarratio verbi perfecta ſeruata eſt? et, vt huic vocabulo diutius immoremur, [5]) Hyllus libro, quem de dis compoſuit, ait Vitulam vocari deam,

4) *Docta eloquentia Maronis*] An hic agitur de eloquentia poëtae? Nunc quoque Stephanum audimus. Antiqui *elegantia*, qui iudicium meum accipiunt. Ea enim conſiſtit in delectu propriorum cuique rei verborum, quam in illo Vettius iam oſtendit. Infra cap. 11. *Poëta enim aeque in rebus doctrinae et in verbis ſectator elegantiae.* Cap. 4. vocat non incurioſam ſubtilitatem *Gronov.*

5) *Hyllus libro quem de dis*] Reſcripſerat Scriuerius ad oram libri ſui, *Hyginus.* Qui et aliquoties a Macrobio in teſtimonium adducitur. Quamuis eodem notante, *Hyllus* inter Romana etiam nomina reperiatur in Inſcriptionibus, et apud Martialem. *Pont.*

deam, quae laetitiae praeeſt. Piſo ait vitulam victoriam nominari, cuius rei hoc argumentum profert; quod poſtridie Nonas Iulias re bene geſta, cum pridie populus a Tuſcis in fugam verſus ſit, vnde *Populifugia* vocantur, poſt victoriam certis ſacrificiis ſiat vitulatio. quidam nomen eius animaduerſum putant quod potens ſit vitae tolerandae. ideo huic deae pro frugibus fieri ſacra dicuntur, quia frugibus vita humana toleratur. vnde hoc eſſe adnimaduertimus quod ait Vergilius;

[6]) *Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito:*

vt *vitula* dixerit pro *vitulatione*. quod nomen eſſe ſacrificii ob laetitiam facti ſuperius expreſſimus. Meminerimus tamen ſic legendum per ablatiuum;

Cum faciam vitula pro frugibus.

id eſt, cum faciam rem diuinam, non oue, non capra, ſed vitula; tamquam dicat, cum vitulam pro frugibus ſacrificauero, quod eſt, cum vitula rem diuinam fecero. Pontificem Aenean vel ex nomine referendorum laborum eius oſtendit. pontificibus enim permiſſa eſt poteſtas memoriam rerum geſtarum in tabulas conferendi; et hos annales appellant equidem maximos, quaſi a pontificibus maximis factos. vnde ex perſona Aeneae ait;

Et vacat annales tantorum audire laborum.

6) *Cum faciam vitula pro frugibus*] Iuuenalis interpres vetus Sat. 9. aliter citat: *Cum faciam vitulum p. f.* Hoc monere volui. *Meurſ.*

CAPVT

CAPVT III.

De ſacro, profano, ſancto, et religioſo: quid ea ſint, et quam diligenter horum verborum proprietates expreſſerit Maro.

Et quia inter decreta pontificum hoc maxime quaeritur, 1) quid *ſacrum*, quid *ſanctum*, quid *religioſum*: quaerendum vtrum his ſecundum definitionem ſuam Vergilius vſus ſit, et ſingulis vocabuli ſui proprietatem ſuo more ſeruarit.

Sacrum eſt, vt Trebatius libro primo de religionibus refert, *quicquid eſt quod deorum habetur.* Huius definitionis poëta memor, vbi ſacrum nominauit, admonitionem deorum paene ſemper adiecit:

Sacra Dioneae matri diuiſque ferebam.

Item:

Sacra Ioui Stygio quae rite incepta paraui.

Item:

Tibi enim tibi maxima Iuno
Mactat ſacra ferens.

Profanum omnes paene conſentiunt id eſſe, quod extra fanaticam cauſam ſit, quaſi porro a fano et a religione ſecretum. cuius ſignificatus exemplum exſecutus eſt cum de luco et aditu inferorum ſacro vtroque loqueretur:

Procul o procul eſte profani,
Conclamat vates, totoque abſiſtite luco.

Eo accedit quod Trebatius *profanum* id proprie dici ait, *quod ex religioſo vel ſacro in hominum vſum proprietatemque conuerſum eſt*, quod apertiſſime poëta ſeruauit cum ait:

Faune

1) *Quid ſacrum, quid ſanctum*] Inſerit Anglicanus, *Quid ſacrum, quid prophanum.* Quod germaniſſimum eſt. et agitur de eo altero ſtatim loco. Plautus etiam dixit: *Quid ſacrum, quid prophanum habeas, parui penditur*. Pont.

Faune precor miſerere, inquit, tuque optima ferrum
Terra tene; colui veſtros ſi ſemper honores;
Quos contra Aeneadae bello fecere profanos.

dixerat enim,

Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum
Subſtulerant.

unde oſtendit proprie *profanum*, quod ex ſacro promiſcuum humanis actibus commodatum eſt.

Sanctum eſt, ut idem Trebatius libro decimo religionum refert, *interdum idem quod ſacrum idemque quod religioſum; interdum aliud, hoc eſt, nec ſacrum nec religioſum eſt.* Quod ad ſecundam ſpeciem pertinet:

Sancta ad vos anima atque iſtius inſcia culpae
Deſcendam.

non enim ſacro aut religioſo ejus anima tenebatur, quam ſanctam, hoc eſt, incorruptam, voluit oſtendere. ut in illo quoque;

Tuque o ſanctiſſima conjux
Felix morte tua.

In quo caſtitatis honorem incorruptae uxoris amplexus eſt. unde et *ſanctae leges*, quae non debeant poenae ſanctione corrumpi. Quod autem ad priorem ſpeciei definitionem de ſancto attinet; id eſt ut non aliud ſit quam ſacrum aut religioſum;

Ecce levis ſummo de vertice viſus Juli
Fundere lumen apex,

Et paulo poſt:

Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, et ſanctos reſtinguere fontibus ignes.

hic enim ſanctos ac ſi ſacros accipiemus: quia divinitus contigerunt. item:

Tuque o ſanctiſſima vates
Praeſcia venturi:

non

non aliud niſi ſacram vocat, quam videbat et deo plenam et ſacerdotem.

Supereſt ut quid ſit religioſum cum Vergilio communicemus. [2]) Servius Sulpicius religionem eſſe dictam tradidit, quae propter ſanctitatem aliquam remota ac ſepoſita a nobis ſit, [3]) quaſi a relinquendo dicta, [4]) ut a carendo ceremonia. hoc Vergilius ſervans ait:

Eſt ingens gelidum lucus prope Caeretis amnem
Religione patrum late ſacer.

et adjecit, quo proprietatem religionis exprimeret:

Undique colles
Incluſere cavi, et nigra nemus abiete cingit.

quae res utique faciebat lucum a populi communicatione ſecretum, et, ut relictum locum oſtenderet non ſola adeundi difficultate, adjecit et ſanctitatem.

Silvano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos
Agrorum pecoriſque deo.

Secundum Pompejum Feſtum *religioſi ſunt, qui facienda et vitanda diſcernunt.* hinc Maro ait:

Rivos deducere nulla
Religio vetuit.

Quod autem ait, *deducere*: nihil aliud eſt quam detergere. nam feſtis diebus rivos veteres ſordidatos detergere licet, novos fodere non licet.

In tranſcurſu et hoc notandum eſt, quod et ipſe velut praeteriens ſub unius verbi ſignificatione projecit. cavetur

2. *Servius Sulpitius religionem eſſe dictam tradidit)* Gellius lib. 4. c. 9. Maſurium Sabinum hujus ſententiae laudat auctorem. Neceſſario in alterutro mendum. *Meurſ.*

3. *Quaſi a relinquendo dicta religio)* A *relegendo* videtur deducere verſus hic vetus: *Relegentem eſſe oportet, religioſum nefas.* Pont.

4. *Ut a carendo ceremonia) Ceremoniae* vocem ab oppido *Cere* fluxiſſe videtur innuere Valerius Maximus lib. 1. c. 1. §. 10. Qui videndus. *Idem.*

vetur enim in jure pontificio, ut, quoniam oves duabus ex cauſis lavari ſolent aut ut curetur ſcabies, aut ut lana purgetur, feſtis diebus purgandae lanae gratia oves lavare non liceat; liceat autem ſi curatione ſcabies abluenda ſit. ideo hoc quoque inter conceſſa numeravit;

Balantumque greges fluvio merſare.

quod ſi hucuſque dixiſſet; licita et vetita confuderat: ſed adjiciendo, *ſalubri*, cauſam conceſſae ablutionis expreſſit.

CAPVT IV.

Quid delubrum, quid dii Penates. Et quod ne in his quidem Vergilius a ſua receſſerit diligentia.

Nomina etiam ſacrorum locorum ſub congrua proprietate proferre pontificalis obſervatio eſt. Ergo delubrum quid pontifices proprie vocent, et qualiter hoc nomine Vergilius uſus ſit, requiramus. Varro libro octavo rerum divinarum, *Delubrum* ait *alios aeſtimare, in quo praeter aedem ſit area aſſumpta deum cauſa, ut eſt in circo Flaminio Jovis Statoris; alios in quo loco dei ſimulacrum dedicatum eſt.* et adjecit: *ſicut locum in quo figerent candelam candelabrum appellatur; ita* [1]) *in quo deum ponerent nominatum delubrum.* His a Varrone praeſcriptis intelligere poſſumus id potiſſimum ab eo probatum, quod ex ſua conſuetudine in ultimo poſuit, ut a dei dedicato ſimulachro delubrum coeperit nuncupari. Vergilius tamen utramque rationem diligenter eſt exſecutus. ut enim a poſtrema incipiamus; obſervavit delubrum nominaturus aut proprie deorum nomina, aut ea quae diis accommodarentur inferere.

At

1. *In quo Deum ponerent nominatum* καθίδρυμα, ζόανον, Ἀνάθημα, *delubrum.)* Gloſſarium, *delubrum*, item, ἵδρυμα, *delubrum*. Pont.

At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
Effugiunt.

et, ut mox ſimulachrum nominaret, ſubtexuit:

Saevaeque petunt Tritonidos arcem,
Sub pedibuſque deae clypeique ſub orbe teguntur.

item:

Nos delubra deum miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies.

illam vero opinionem de area, quam Varro praedixerat, non omiſit:

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt. et mox:
Aut ante ora deum pingues ſpatiatur ad aras.

quid enim eſt ſpatiatur, quam ſpatio lati itineris obambulat? quod adjiciendo, *ante aras*, oſtendit aream aſſumptam deorum cauſa. ita ſuo more velut aliud agendo implet arcana.

De diis quoque Romanorum propriis, id eſt, Penatibus, adſperſa eſt huic operi non incurioſa ſubtilitas. Nigidius enim de diis libro nonodecimo requirit, num dii Penates ſint Trojanorum Apollo et Neptunus, qui muros eis feciſſe dicuntur; et num eos in Italiam Aeneas advexerit. Cornelius quoque Labeo de diis Penatibus eadem exiſtimat. hanc opinionem ſequitur Maro cum dicit,

Sic fatus meritos aris mactabat honores:
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Varro humanarum ſecundo Dardanum refert deos Penates ex Samothrace in Phrygiam et Aenean ex Troja in Italiam detuliſſe. Qui ſint autem dii Penates in libro quidem memorato Varro non exprimit: ſed, qui diligentius eruunt veritatem, Penates eſſe dixerunt, per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus, per quos ra-

tionem animi poſſidemus: eſſe autem medium aethera Jovem, Junonem vero imum aëra cum terra, et Minervam ſummum aetheris cacumen. et argumento utuntur, quod Tarquinius Demarati Corinthii filius, Samothracicis religionibus myſtice imbutus, uno templo ac ſub eodem tecto, numina memorata conjunxit. Caſſius Hemina dicit, Samothracas deos eoſdemque Romanorum [2]) Penates proprie dici θεὺς μεγάλυς, θεὺς χρηςὺς, θεὺς δυνατὺς. Noſter haec ſciens ait;

Cum ſociis natoque, penatibus et magnis dis.

quod exprimit θεὺς μεγάλυς. Sed et omnia haec nomina cum in uno de ſupradictis numinibus ſervat, doctrinam procul dubio ſuam de omni hac opinione confirmat. cum enim ait:

Junonis magnae primum prece numen adora;

τὴν μεγάλην nominavit:

Adſit laetitiae Bacchus dator, et bona Juno;

τὴν χρηςὴν; *dominamque potentem*, τὴν δυνατήν. Eodem nomine appellavit et Veſtam. quam de numero Penatium aut certe comitem eorum eſſe manifeſtum eſt: adeo ut et conſules, praetores, ſeu dictatores, cum adeunt magiſtratum, Lavinii rem divinam faciant Penatibus pariter et Veſtae. Sed et Vergilius, ubi ex perſona Hectoris dixit,

Sacra ſuoſque tibi commendat Troja Penates:

mox ſubjecit;

Sic ait et manibus vittas Veſtamque potentem,
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem,

addidit Higinus in libro, quem de diis Penatibus ſcripſit, vocari eos θεὺς πατρώυς. ſed nec hoc Vergilius ignoratum reliquit:

Dii

2. *Penates proprie dici θεὺς μεγάλυς*) Petron. *Dii majores ſunt qui nos eſtituerunt in integrum.* Idem.

Dii patrii ſervate domum, ſervate nepotem.

et alibi,

patriique Penates.

CAPVT V.

Quanta fuerit Vergilii cura in exprimendis diverſis hoſtiarum generibus: et cur Mezentium contemptorem dixerit deorum.

Nec minus de ſacrificiorum uſu quam de deorum ſcientia diligentiam ſuam pandit. Cum enim Trebatius libro primo de religionibus doceat hoſtiarum genera eſſe duo; unum in quo voluntas dei per exta diſquiritur, alterum in quo ſola anima deo ſacratur, unde etiam haruſpices animales has hoſtias vocant, utrumque hoſtiarum genus in carmine ſuo Vergilius oſtendit. et primo quidem illud quo voluntas numinum per exta monſtratur.

Mactat lectas de more bidentes,

et mox:

Pecudumque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

alterum illud, in quo hoſtia animalis dicitur quod ejus tantum anima ſacratur, oſtendit, cum facit Entellum victorem Eryci mactare taurum. nam, ut expleret animalis hoſtiae cauſas, ipſo uſus eſt nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis.

et ut nuncupata vota ſignaret, ait, *perſolvo:* quod de voto proprie dicitur. utque oſtenderet perſolutum diis ſignavit dicens:

Sternitur, exanimiſque tremens procumbit humi bos.

Videndum etiam ne et illam hoſtiam oſtendat animalem;

Sanguine placaſtis ventos et virgine caeſa,
Cum primum Iliacas Danai veniſtis ad oras:

Sanguine quaerendi reditus, animaque litandum
Argolica.

nam et *animam*, id eſt hoſtiae nomen poſuit, et *litare*, quod ſignificat ſacrificio facto placaſſe numen.

In his ipſis hoſtiis vel animalibus vel conſultatoriis quaedam ſunt, quae hoſtiae injuges vocantur, id eſt, quae numquam domitae aut jugo ſubditae ſunt. harum quoque noſter poëta ſic meminit;

Nunc grege de niveo ſeptem mactare juvencos
Praeſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

et, ut injuges evidentius exprimeret, adjecit;

et intacta totidem cervice juvencos.

Eximii quoque in ſacrificiis vocabulum non poëticum ἐπίϑετον, ſed ſacerdotale nomen eſt. Veranius enim in pontificalibus quaeſtionibus docet eximias dictas hoſtias quae ad ſacrificium deſtinatae eximuntur e grege; vel quod eximia ſpecie quaſi offerenda numinibus eligantur. hinc ait;

Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros.

ubi quod eximuntur *eximios*, quod eliguntur *praeſtanti corpore* dicendo monſtravit. Ambarualis hoſtia eſt, ut ait Pompejus Feſtus, quae rei divinae cauſa circum arva ducitur ab his qui pro frugibus faciunt. hujus ſacrificii mentionem in Bucolicis habet, ubi de apotheoſi Daphnidis loquitur:

Haec tibi ſemper erunt et cum ſollemnia vota
Reddemus nymphis, et cum luſtrabimus agros.

ubi *luſtrare* ſignificat circumire. hinc enim videlicet et nomen hoſtiae acquiſitum eſt ab ambiendis arvis. ſed et in Georgicorum libro primo:

Terque novas circum felix eat hoſtia fruges.

Obſer-

Obſervatum eſt a ſacrificantibus ut ſi [1]) hoſtia, quae ad aras duceretur, fuiſſet vehementius reluctata, oſtendiſſetque ſe invitam altaribus admoveri, amoveretur: quia invito deo offerri eam putabant. Quae autem ſtetiſſet oblata, hanc volenti numini dari aeſtimabant. hinc noſter:

Et ductus cornu, ſtabit ſacer hircus ad aras.

et alibi:

Et ſtatuam ante aras aurata fronte juvencum.

Adeo autem omnem pietatem in ſacrificiis, quae dis exhibenda ſunt, ponit; ut propter contrariam cauſam Mezentium vocaverit contemptorem deorum. neque enim, ut Aſpero videtur, ideo contemptor divum dictus eſt, quod ſine reſpectu deorum in homines impius fuerit. alioquin multo magis hoc de Buſiride dixiſſet; quem longe crudeliorem *Illaudatum* vocaſſe contentus eſt. Sed veram hujus contumaciſſimi nominis cauſam in primo libro Originum Catonis diligens lector inveniet. ait enim Mezentium Rutulis imperaſſe ut ſibi offerrent quas diis primitias offerebant, et Latinos omnes ſimilis imperii metu ita vocaſſe: IVPITER. SI. TIBI. MAGIS. CORDI. EST. NOS. EA. TIBI. DARE. POTIVS. QVAM. MEZENTIO. VTEI. NOS. VICTORES. FACIAS. Ergo, quod divinos honores ſibi exegerat, merito dictus eſt a Vergilio contemptor deorum. hinc pia illa inſultatio ſacerdotis:

Haec ſunt ſpolia et de rege ſuperbo
Primitiae.

ut nomine contumaciae, cujus poenas luit, raptas de eo notaret exuvias.

1. *Hoſtia quae ad aras duceretur)* *Ducere* ſolemnis ea in re dictio. et reddenda Iuvenali Satyra 12. *Niveam reginae ducimus agnam*, ex Scripto noſtro. Vulgo *caedimus*. At illud interpres quoque vetus agnoſcit. *Pont.*

CAPVT VI.

Mirandam fuiſſe Vergilii cum circa Romana, tum circa externa etiam ſacra doctrinam: quod ex Apollinis Delii et Herculis victoris ſacris oſtenditur.

Mirandum eſt hujus poëtae et circa noſtra et circa externa ſacra doctrinam. neque enim de nihilo eſt quod cum Delon venit Aeneas, nulla ab eo caeſa eſt hoſtia; cum proficiſceretur, Apollini et Neptuno res facta divina eſt. conſtat enim, ſicut Cloatius Verus ordinatorum libro ſecundo docet, eſſe Deli aram, apud quam hoſtia non caeditur, ſed tantum ſollemni deum prece venerantur. verba Cloatii haec ſunt: [1]) *Deli ara eſt Apollinis* γενήτορος, *in qua nullum animal ſacrificatur: quam Pythagoram velut inviolatam adoraviſſe produnt.* Hanc ergo eſſe quae adoratur ab Aenea γενήτορος aram poëta demonſtrat. ſiquidem templum ingreſſus pontifex nullo acto ſacrificio ſtatim inchoat precem; et, ut γενήτορα expreſſius nominaret:

Da Pater augurium.

at vero cum taurum mox immolat Apollini et Neptuno, apud aliam utique aram factum intelligimus. et bene ſupra tantummodo *patrem*, quod ibi proprium eſt, et infra, quod commune eſt, Apollinem nominat. [2]) meminit hujus

1. *Deli ara eſt Apollonis γενέτορος*] Meminit Laërtius Diogenes lib. 8. Βωμὸν προσκυνῆσαι μόνον ἐν Δήλῳ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ γενήτορος, ὅς ἐστιν ὄπισθεν τοῦ κερατίνου, διὰ τὸ πυροὺς καὶ κριθὰς, καὶ τὰ πόπανα μόνα τίθεσθαι ἐπ' αὐτῷ ἄνευ πυρὸς, ἱερεῖον δὲ μηδέν. *Adoraſſe modo (Pythagoram) Apollinis Genitoris aram in Delo, quae retro corneam eſt poſita, quoniam farra, hordeum, placentasque ſolas citra ignem apponere illic moris eſt, victimas vero nullas.* Flaccus quoque alluſit: *Phoebi Genitoris ad aram Ventum ait.* Pont.

2) *Meminit hujus arae et Cato de liberis educandis)* Ita etiam v. c. Lego, *Meminit hujus et Varro Cato d. l. e.* Cato, ſive de liberis educandis, notiſſimus Varronis liber. Librarii indocti male hic convenire utraque iſta nomina exiſtimantes, alterum inſigni fraude ejecerunt. *Murſ.*

jus arae et Cato de liberis educandis in haec verba: *Nutrix haec omniā faciebat in verbenis ac tubis ſine hoſtia, ut Deli ad Apollinis Genitivi aram.* Eodem verſu non omittendum puto cur *ſaxo vetuſto* dixerit exſtructum templum. Velius Longus, *Immutatio eſt*, inquit, *epitheti. vult enim dicere vetuſtatem templi.* hunc multi alii commentatores ſecuti ſunt. Sed frigidum eſt, aedificii aetatem notare. Epaphus autem, vir plurimae lectionis, libro ſeptimodecimo ait Delphis quodam tempore eveniſſe ut templum religioſum antea et intactum ſpoliatum incenſumque ſit: et adjicit, multas circa Corinthum urbes inſulasque proximas terrae motu hauſtas; Delon neque antea neque poſtea hoc incommodo vexatam, ſed ſemper eodem manere ſaxo. Thucydides etiam hiſtoriarum libro tertio idem docet. non mirum ergo ſi praeſidio religionis tutam inſulam ſemper oſtendens ad reverentiam ſibi locorum acceſſiſſe dicit continuam ſaxi ejusdem, id eſt, inſulae firmitatem. Ut ſervavit Apollinis genitoris proprietatem vocando patrem: idem curavit Herculem vocando victorem.

Haec, inquit, *limina victor*
Alcides ſubiit.

Varro divinarum libro quarto victorem Herculem putat dictum, quod omne genus animalium vicerit. Romae autem Victoris Herculis aedes duae ſunt; una ad portam trigeminam, altera in foro boario. Hujus [3]) commenti cauſam [4]) Maſſurius Sabinus Memorialium libro ſecundo aliter

3) (*Commenti*) *Cognomenti* legit Cl. Salmaſius in Exercit. Plinianis *Pont.*]

4) *Maſſurius Sabinus*] *Maſurius*, ex Perſio, *Maſuri rubrica.* Notavimus ſuperius pag. 638. et probavimus ex interprete vetere. cui addas velim ex Athenaeo: Οἱ δὲ ἐν τῷ δήπνῳ δῆθεν ἐπιδημήσαντες δηπνοσοφισταὶ ἦσαν· Μασύριος, νόμων ἐξηγητὴς, καὶ πάσης, παιδείας παρέργως ἐπιμέλειαν ποιούμενος, id eſt, *illi autem dipnoſophiſtae qui acceſſerant ad convivium hi erant; Maſurius legum interpres, quique non leviter omnes liſciplinas attigerat.* Exſtat in Argumento Operis. *Pont.*

aliter exponit. *Marcus*, inquit, *Octavius Herennius prima adoleſcentia tibicen, poſtquam* [5]) *artis diſtiſus ſuae eſt, inſtituit mercaturam; et bene re geſta* [6]) *decimam Herculi profanavit. poſtea, cum navigans hoc idem ageret, a praedonibus circumventus fortiſſime repugnavit, et victor receſſit. hunc in ſomnis Hercules docuit ſua opera ſervatum. cui Octavius impetrato a magiſtratibus loco aedem ſacravit et ſignum; Victoremque litteris inciſis appellavit. dedit ergo epitheton deo, quo et argumentum veterum victoriarum Herculis et commemoratio novae hiſtoriae, quae recenti Romano ſacro cauſam dedit, contineretur.* Nec fruſtra in eodem loco dixit;

Et domus Herculei cuſtos Pinaria ſacri.

quidam enim aram maximam cum vicino conflagraret incendio liberatam a Pinariis ferunt; et ideo ſacri cuſtodem domum Pinariam dixiſſe Vergilium. Aſper κατὰ διαςολὴν, inquit, *Potitiorum, qui ab Appio Claudio praemio corrupti ſacra ſervis publicis prodiderunt.* Sed [7]) Veratius Pontificalis in eo libro quem fecit de ſupplicationibus ita ait: *Pinariis qui noviſſimi comeſo prandio veniſſent, cum jam manus pranſores lavarent, praecepiſſe Herculem, ne quid poſtea ipſi aut progenies ipſorum ex decima guſtarent ſacranda ſibi, ſed miniſtrandi tantummodo cauſa* non

5) *Artis diſtiſus ſuae)* Feſtus: *Diſtiſum et pertiſum dicebant, quod nunc diſtaeſum et pertaeſum.* Idem.

6) *Decimam Herculi profanavit)* Profanare in his Maſurii verbis non βεβηλοῦν eſt, ut ſupra in Trebatii, ſed τεμενίζειν. Varro *fanare* dixit lib. 5. Verba ejus, quia huic loco unice illuſtrando ſunt, ſic habent: *Hinc profanum eſt quod ante fanum*, id eſt, *conjunctam fano. Hinc profanatum quod in ſacrario pollutum. Atque inde Herculi decuma data ab eo eſt, quod ſacrificio quo fanatur, id eſt, ut fani lege ſit id dicitur. Pollutum* (malim, *lege ſit. Id dicitur pollutum*) *quod a porriciendo eſt fictum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta ſunt Herculi in ara, tum pollutum eſt: ut cum profanatum dicitur, id eſt, proinde ut ſit fani factum.* Idem.

7) *Sed Veratius pontificalis.)* Ita etiam v. c. Lego tamen *Veranius*, cujus multa mentio Feſto, et ipſi huic Macrobio. *Meurſ.*

non ad epulas convenirent. quaſi *miniſtrantes ergo ſacri cuſtodes vocari: ut ipſe Vergilius alibi;*

At Triviae cuſtos jamdudum in montibus Opis,

id eſt miniſtra; Niſi forte cuſtodem dixit eam, quae ſe prohibuerit et cuſtodierit a ſacris; ut ipſe alibi;

Et cuſtos furum atque avium cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.

Hic utique cuſtodem prohibitorem avium furumque ſignificat.

Haec ubi dicta, dapes jubet et ſublata reponi
Pocula; gramineoque viros locat ipſe ſedili.

non vacat quod dixit *ſedili.* nam propria obſervatio eſt in Herculis ſacris epulari ſedentes. et Cornelius Balbus ἐξηγητικῶν libro octavodecimo ait apud aram maximam obſervatum ne lectiſternium fiat. Cuſtoditur in eodem loco ut omnes aperto capite ſacra faciant. hoc fit ne quis in aede dei habitum ejus imitetur. nam ipſe ibi operto eſt capite. Varro ait Graecum hunc eſſe morem: quia ſive ipſe, ſive qui ab eo relicti aram maximam ſtatuerunt, Graeco ritu ſacrificaverunt. [8]) hoc amplius addit Gavius Baſſus. idcirco enim hoc fieri dicit; quia ara maxima ante adventum Aeneae in Italia conſtituta eſt, [9]) qua hunc ritum velandi capitis invenit.

CAPVT VII.

Ea etiam quae negligenter in Vergilio transmittuntur a legentium vulgo, non carere ſenſuum profunditate. Et homines ſacros cur occidere licuerit.

Ea quoque, quae incurioſe tranſmittuntur a legentium plebe, non carent profunditate. nam cum loquere-tur

8) *Hoc amplius addit Gavius Baſſus*] Scribo *Gabius Baſſus.* Idem.

9) *Qua hunc ritum velandi capitis invenit)* Lego ut eſt in v. c. *qui h. r.* de quo ritu plenius in Variarum libris. *Idem.*

tur de filio Pollionis, idque ad principem ſuum ſpectaret: adjecit;

> *Ipſe ſed in pratis aries ſuaue rubenti*
> *Murice, jam croceo mutabit vellera luto.*

Traditur autem in libro Etruſcorum, ſi hoc animal inſolito colore fuerit indutum, [1]) portendi imperatori omnium rerum felicitatem. [2]) Eſt ſuper hoc liber Tarquitii tranſcriptus ex oſtentario Thuſco. ibi reperitur: *Purpureo aureove colore ovis ariesve ſi adſpergatur; principi ordinis et generis ſumma cum felicitate largitatem auget, genus, progeniem propagat in claritate, laetioremque efficit.* Hujuſmodi igitur ſtatum imperatori in tranſitu vaticinatur.

Verbis etiam ſingulis de ſacro ritu quam ex alto petita ſignificet, vel hinc licebit advertere:

> *Injecere manum Parcae teliſque ſacrarunt*
> *Euandri.*

nam quicquid deſtinatum eſt dis, ſacrum vocatur. pervenire autem ad deos non poteſt anima niſi libera ab onere corporis fuerit: quod niſi morte fieri non poteſt. ita ergo

1) *Portendi imperatori omnium rerum felicitatem)* V. c. auctior, *Omnium rerum cum felicitate largitatem.* Optime: declarant ſequentia illa Tarquitii verba: *Principi ordinis et generis ſumma cum felicitate largitatem auget.* Meurſ.

2) *Eſt ſuper hoc liber Tarquitii transſcriptus ex oſtentario Thuſco)* In veteri recte *Tarquinii.* Quo et illa Lactantii ſpectaverint: *At Tarquinii Priſci librorum nullus, quod ſciam ex autoribus.* Supra lib. 2. cap. 16. *oſtentarium arborarium Tarquinii Priſci* laudatur. Qui an idem ſit cum hoc *Tarquitio*, et an ibi etiam reponi *Tarquitius* debeat, ad eum locum dixiſſe nonnihil ac quaeſiviſſe ſuperius memini, ibi videndum. Nolim enim adverſari elegantiſſimo Pithaeo, qui ex Plinio et Marcellino *Tarquitii* hoc loco retinendum cenſuit, et altero illo, id eſt ſecundo libro refingendum Tu videbis Adverſ. lib. 1. cap. poſtremo. *Pont.*

ergo opportune [3]) ſacratum Haleſum facit, quia erat oppetiturus. et hic proprietatem et humani et divini juris ſecutus eſt. nam ex manus injectione paene mancipium deſignavit, et ſacrationis vocabulo obſervantiam divini juris implevit. Hoc loco non alienum videtur de conditione eorum hominum referre, quos leges ſacros eſſe certis diis jubent: quia non ignoro quibusdam mirum videri quod cum cetera ſacra violari nefas ſit [4]) hominem ſacrum jus fuerit occidi. cujus rei cauſa haec eſt. Veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur, ſed abigebant ad fines deorum quibus ſacrum eſſet: animas vero ſacratorum hominum, quos Graeci ζωάνας vocant, dis debitas aeſtimabant. Quemadmodum igitur quod ſacrum ad deos ipſos mitti non poterat a ſe tamen dimittere non dubitabant; ſic animas quas ſacras in coelum mitti poſſe arbitrati ſunt viduatas corpore quam primum illo ire voluerunt. Diſputat de hoc more etiam Trebatius religionum libro nono. cujus exemplum ne ſim prolixus omiſi. cui cordi eſt legere, ſatis habeat et auctorem et voluminis ordinem eſſe monſtratum.

CA-

3) *Sacratum Haleſum facit quia erat oppetiturus*] Fortaſſis eadem hac ratione, *ſacrum* appellat imperatorem Claudium Seneca Tragicus, cum jam Agrippinae occultis artibus, res ejus et vita in extrema ſtarent regula. Verſus eſt 153. Octavia.

Auſa imminere eſt hoſtis imperio ſacri. Ita enim diſerte exſtat in Codice veteri et ſcripto, quo ego apud Britannos nuper uſus. Vulgo eſt, *Orbis imperio ſacri.* At *hoſtis* peregrinitatem Claudii notaverit. Erat enim, ut ait ille, Lugduni natus, Gallus germanus. Cogitabitis tamen vos curioſi. *Idem.*

4) *Hominem ſacrum jus fuerit occidi*) Lex Tribunicia: SI. QVIS. IM. QVI. PLEBISSCITO. SACER. SIT. OCCIDERIT. PARICIDA. NE. SIT. Vide Feſtum in *Sacer mons*: et in *Ver ſacrum*. Budaeus in Commentario Linguae Graecae; *Anathemata dicti ſacri homines, quorum capita diis inferis dicata ſunt et devota.* Vide an huc ſpectet illud Pauli ad Romanos cap. 9. v. 3. optantis pro fratribus fieri anathema. *Idem.*

CAPVT VIII.

Quae male enuntiando apud Vergilium corrumpantur. Et quod ea nec ratione apud hunc poëtam careant quae fortuita eſſe videntur: cum aliis quibuſdam.

Nonnullorum, quae ſcientiſſime prolata ſunt, male enuntiando corrumpimus dignitatem. ut quidam legunt;

> *Diſcedo, ac ducente dea flammam inter et hoſtes*
> *Expedior:*

cum ille doctiſſime dixerit; *ducente deo*, non, *dea*, nam et apud Calvum Acterianus affirmat legendum,

> *Pollentemque deum Venerem*,

non, *deam*. Signum etiam ejus eſt Cypri barbatum corpore, ſed veſte muliebri cum ſceptro ac ſtatura virili. et putant eandem marem ac feminam eſſe. Ariſtophanes eam Ἀφρόδιτον appellat. [1]) Laevinus etiam ſic ait: *Venerem igitur almum adorans, ſive femina ſive mas eſt,* [2]) *ita uti alma noctiluca eſt.* Philochorus quoque in Atthide eandem affirmat eſſe lunam; et ei ſacrificium facere viros cum veſte muliebri. mulieres cum virili: [3]) quod eadem et mas aeſtimatur et femina.

Hoc

1) *Laevinus etiam ſic ait)* Forte legendum *Lavinius*, cujus librum *Sordidorum Vocabulorum*, citat Agellius lib. 20. cap. 11. *Meurſ.*

2) *Vti alma noctiluca eſt)* Gloſſarius, *Nocticula* Ἑκάτη νυκτιφαίνουσα Scribendum fors *Noctiluca.* Sed in Iohan. Sarisberienſe lib. 2. cap. 17. reperio Gloſſarii lectionem: *Quale eſt quod nocticulam quandam vel Herodiadem, vel praeſidem, noctis dominam concilia et conventus de nocte aſſerunt convocare.* Si retinemus *nocticula*, ſcribetur rectius, ut monuit Franciſ. Douza, *Nocticola.* Locus Sarisberienſis videtur deſumptus ex ſcriptore aliquo veteri. Vbi refingendum obiter; *Heroidem*, pro *Herodiadem. Heroides*, ἡρωΐναι. Papinius: *Qua veteres Latias, Grajasque Heroidas aequas.* Alias non ſolicitaverim. *Pont.*

3. *Quod eadem et mas aeſtimatur et faemina)* Et hoc eſt quod Parthi eam *Lunam* coluerunt non ſexu ſolum, ſed nomine quoque maſculo. Aelius Spar-

Hoc quoque de prudentia religionis a Vergilio dictum eſt:

Decidit exanimis, vitamque reliquit in aſtris
Aëriis.

Higinus enim de proprietatibus deorum, cum de aſtris ac ſtellis loqueretur, ait oportere his volucres immolari. Docte ergo Vergilius dixit, apud ea numina animam volucris remanſiſſe, quibus ad litandum data eſt. Nec nomen apud ſe, quod fortuitum eſſe poterat, vacare permittit:

Matriſque vocavit
Nomine Caſmillae mutata parte Camillam.

nam Statius Tullianus de vocabulis rerum libro primo [4]) ait, dixiſſe Callimachum, Tuſcos Camillum appellare Mercurium; quo vocabulo ſignificant praeminiſtrum deorum. Vnde Vergilius ait, Metabum *Camillam* appellaſſe filiam, Dianae ſcilicet praeminiſtram. Nam et Pacuvius, cum de Medea loqueretur; *Caelitum Camilla exſpectata adveni. Salve hoſpita.* Romani quoque pueros et puellas nobiles et inveſtes [5]) Camillos et Camillas appellant, flaminicarum et flaminum praeminiſtros. Hanc quoque obſervationem ejus non convenit praeterire.

Mos

Spartianus in Caracallo: *Et quoniam Dei Luni fecimus mentionem, ſciendum doctiſſimis quibusque id memoriae traditum: atque ita nunc quoque à Carrenis praecipue baberi, ut qui Lunam foemineo nomine ac ſexu putaverit nuncupandam, is addictus mulieribus ſemper inſerviat: at vero qui marem Deum eſſe crediderit, is dominetur uxori neque ullas muliebres patiatur inſidias. Vnde quamvis Graeci vel Aegyptii eo genere, quo foeminam hominem, etiam Lunam deam dicant, myſtice tamen deum dicunt.* Clariſſimus Caſaubonus in notis ſuis ad eum locum varietatis hujus, quod Luna virili ac foemineo genere efferatur, cauſam ex linguis atque idiomate Orientalium reperendam demonſtrat. Quem omnino vide. *Idem.*

4) *Ait dixiſſe Callimachum Tuſcos Camillum appellare Mercurium)* In eadem voce Varro lib. 6. *Verbum Graecum, arbitror quod apud Callimachum in poëmatis ejus inveni.* Porro interpres Apollonii; Κάσμιλλος Ἑρμῆς ἐςὶν, ὡς ἱςορεῖ Διονυσόδωρος. *Idem.*

5) *Camillos et camillas appellant flaminicarum et flaminum praeminiſtros)* Iterum Varro: *Camillam qui gloſſemata interpretati ſunt dixerunt adminiſtram*

Mos erat, inquit, *Heſperio in Latio, quem protinus urbes*
Albanae coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit.

Varro de moribus *morem* eſſe dicit in judicio animi, quem ſequi debeat conſuetudo. [6]) Julius Feſtus de verborum ſignificationibus libro tertiodecimo: *Mos eſt*, inquit, *inſtitutum patrium, pertinens ad religiones ceremoniaſque majorum.* ergo Vergilius utrumque auctorem ſecutus. et primo quidem Varronem; quoniam ille dixerat morem praecedere, ſequi conſuetudinem, poſtquam dixit; *Mos erat:* ſubjunxit,

quem protinus urbes
Albanae coluere, et,
Nunc maxima rerum
Roma colit:

quod perſeverantiam conſuetudinis monſtrat. et quoniam Feſtus pertinere ad ceremonias ait; hoc idem docuit Maro adjiciendo, *ſacrum*,

Quem protinus urbes
Albanae coluere ſacrum.

mos ergo praeceſſit et cultus moris ſecutus eſt, quod eſt conſuetudo. Et hic definitionem Varronis implevit. adjiciendo deinde, *ſacrum*, oſtendit morem ceremoniis eſſe dicatum, quod Feſtus aſſeruit. idem obſervavit et in duodecimo libro cum ait: *Mo-*

niſtram. Et ſtatim, *Dicitur in nuptiis Caſmillus, qui cumerum fert, in quo quid ſit in miniſterio plerique extrinſecus neſciunt.* Sed bene emendatum Scaligero: *extrinſecus neſciunt.* Et forte inſuper faciendum: *in quo quid inſit myſterii.* Porro de Macrobii hoc loco et *Caſmillis* quid ſenſerit Turnebus operae eſt videre in Adverſariorum libris. *Idem.*

6) *Iulius Feſtus)* Indicatum jam aliis, reſcribendum videri, *Pompejus Feſtus*. At libris auctoribus deſtitutus quis mutet? *Idem.*

Iulius Feſtus de verborum ſignificationibus libro XIII.) Scribo XI. Librarii nimium quantum ſupini in unitatis nota ſcribenda. De Iulio Feſto, mendam eſſe bene olim notavit vir magnus. *Meurſ.*

Morem rituſque ſacrorum
Adjiciam,

in quo oſtendit aperte morem eſſe ritus ſacrorum. Sed hiſtoriae quoque fidem in his verſibus ſecutus eſt,

Mos erat Heſperio in Latio,

et reliqua. ſervavit enim regnorum ſucceſſionem. quippe primi regnaverunt Latini, deinde Albani, et inde Romani. Ideo *Mos erat*, primum dixit, *Heſperio in Latio*: et poſtea,

quem protinus urbes
Albanae coluere ſacrum:

deinde ſubjecit:

Nunc maxima rerum
Roma colit.

CAPVT IX.

De carmine quo evocari ſolebant dii tutelares, et aut urbes aut exercitus devoveri.

Exceſſere omnes adytis ariſque relictis
Di, quibus imperium hoc ſteterat.

Et de vetuſtiſſimo Romanorum more et de occultiſſimis ſacris vox iſta prolata eſt. conſtat enim omnes urbes in alicujus dei eſſe tutela, moremque Romanorum arcanum et multis ignotum fuiſſe, ut, cum obſiderent urbem hoſtium eamque jam capi poſſe confiderent; certo carmine evocarent tutelares deos: quod aut aliter urbem capi poſſe non crederent, aut ſi poſſet nefas aeſtimarent [1]) deos

 habere

1) *Deos habere captivos*) Arnobius: *Iſta non prima et maxima contumelia eſt, habitationibus Deos habere diſtrictos?* Cyprianus de Idolor. Vanitate: *Cum homo latius maneat, qui intra unam aediculam vim tantae majeſtatis includat?* Pont.

habere captivos. nam propterea ipſi Romani et deum, in cujus tutela urbs Roma eſt, ut ipſius urbis Latinum nomen ignotum eſſe voluerunt. ſed dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter ſe diſſidentium libris inſitum: et ideo vetuſta perſequentibus quicquid de hoc putatur innotuit. alii enim Iovem crediderunt, alii Lunam: [2]) ſunt qui Angeronam quae digito ad os admoto ſilentium denuntiat. alii autem, quorum fides mihi videtur firmior, Opem Conſiviam eſſe dixerunt. Ipſius vero urbis nomen etiam doctiſſimis ignotum eſt, caventibus Romanis ne, quod ſaepe adverſus urbes hoſtium feciſſe ſe noverant, idem ipſi quoque hoſtili evocatione paterentur, ſi tutelae ſuae nomen divulgaretur. Sed videndum ne quod nonnulli male aeſtimaverunt nos quoque confundat, opinantes uno carmine et evocari ex urbe aliqua deos et ipſam devotam fieri civitatem. nam reperi in libro quinto rerum reconditarum [3]) Sammonici Sereni utrumque carmen, quod ille ſe in cujusdam Furii vetuſtiſſimo libro reperiſſe profeſſus eſt. eſt autem carmen hujuſmodi, quo di evocantur cum oppugnatione civitas cingitur: SI. DEVS. SI. DEA. EST. CVI. POPOLVS. CIVITAS. QVE. KARTHAGINIENSIS. EST. IN. TVTELA. TE. QVE.

2) *Sunt qui Angeronam*) Variae ſuper hac Dea opiniones. Clariſſimus Scaliger ad Varronem, amat reſcribere; *Angenora*, quia cohibet os, et Dea ſit ἐχεμυθίας, unde Sophocles, ὡς καὶ χρυσέα κλῇς ἐπὶ γλώσσᾳ βέβακεν. Verrius vero ideo Angeronam dici cenſet *quod angores ac animorum ſolicitudines propitiata depellat*. Maſurius propterea ore obligato in Volupiae ara collocatam docet, quod qui dolores ſuos anxietatesque diſſimulat, perveniat patientiae beneficio ad maximam voluptatem. Iulius autem Modeſtus Feſti fere rationem adfert, quem adi. Gloſſarius denique nulli horum conſentit, ſed conſilii atque oportunitatum Deam facit. *Angerona*, inquit, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καὶ καιρῶν, Quod Conſo tribuit in *Conſulia* Feſtus. *Conſi*, inquit, *quem Deum conſilii putabant*. Idem.

3) *Sammonici Sereni utrumque carmen*) Etiam Arnobius lib. 6. *Sammonicum* nominat. Spartianus tamen *Samonicum* in vita Caracalae: *Occiſi ſunt et in balneis plures, et in coenis, inter quos Sammonicus Serenus, cujus libri plurimi ad doctrinam exſtant.* Ex quibus verbis obſerva aetatem qua vixerit. *Meurſ.*

QVE. MAXIME. ILLE. QVI. VRBIS. HVIVS. POPOLI. QVE. TVTELAM. RECEPISTI. PRECOR. VENEROR. QVE. VENIAM. QVE. A VOBIS. PETO. VT. VOS. POPOLVM. CIVITATEM. QVE. KARTHAGINIENSEM. DESERATIS. LOCA. TEMPLA. SACRA. VRBEM. QVE. EORVM. RELINQVATIS. ABSQVE. HIS. ABEATIS. EI. QVE. POPOLO. CIVITATI. QVE. METVM. FORMIDINEM. OBLIVIONEM. INIICIATIS. PRODITI. QVE. ROMAM. AD. ME. MEOS. QVE. VENIATIS. NOSTRA. QVE VOBIS. LOCA. TEMPLA. SACRA. VRBS. ACCEPTIOR. PROBATIOR. QVE. SIT. MIHI. QVE. POPOLO. QVE. ROMANO. MILITIBVS. QVE. MEIS. PRAEPOSITI. SITIS. VT. SCIAMVS. INTELLIGAMVS. QVE. SI. ITA. FECERITIS. VOVEO. VOBIS. TEMPLA. LVDOS. QVE. FACTVRVM. In eadem verba hoſtias fieri oportet, auctoritatemque videri extorum ut ea promittant futura. urbes vero exercitusque ſic devoventur jam numinibus evocatis. ſed dictatores imperatoresque ſoli poſſunt devovere his verbis: DIS. PATER. VEIOVIS. MANES. SIVE. VOS. QVO. ALIO. NOMINE. FAS. EST. NOMINARE. VT. OMNES. ILLAM. VRBEM. KARTHAGINEM. EXERCITVM. QVE. QVEM. EGO. ME. SENTIO. DICERE. FVGA. FORMIDINE. TERRORE. QVE. COMPLEATIS. QVI. QVE. ADVERSVM. LEGIONES. EXERCITVM. QVE. NOSTRVM. ARMA. TELA. QVE. FERENT. VTI. VOS. EVM. EXERCITVM. EOS. HOSTES. EOS. QVE. HOMINES. VRBES. AGROS. QVE. EORVM. ET. QVI. IN. HIS. LOCIS. REGIONIBVS. QVE. AGRIS. VRBIBVS. VE. HABITANT. ABDVCATIS. LVMINE. SVPERO. PRIVETIS. EXERCITVM. QVE. HOSTIVM. VRBES. AGROS. QVE. EORVM. QVOS. ME. SENTIO. DICERE. VTI. VOS. EAS. VRBES. AGROS. QVE. CAPITA. AETATES. QVE. EORVM. DEVOTAS. CONSECRATAS. QVE. HABEATIS. ILLIS. LEGIBVS. QVIBVS. QVANDO.

DO. QVE. SVNT. MAXIME. HOSTES. DEVOTI. EOS. QVE. EGO. VICARIOS. PRO. ME. FIDE. MAGISTRATV. QVE. MEO. PRO. POPOLO. ROMANO. EXERCITIBVS. LEGIONIBVS. QVE. NOSTRIS. DO. DEVOVEO. VT. ME. MEAM. QVE. FIDEM. IMPERIVM. QVE. LEGIONES. EXERCITVM. QVE. NOSTRVM. QVI. IN. HIS. REBVS. GERVNDIS. SVNT. BENE. SALVOS. SIRITIS. ESSE. SI. HAEC. ITA. FAXITIS. VT. EGO. SCIAM. SENTIAM. INTELLIGAM. QVE. TVNC. QVISQVIS. HOC. VOTVM. FAXIT. VBI. VBI. FAXIT. RECTE. FACTVM. ESTO. OVIBVS. ATRIS. TRIBVS. TELLVS. MATER. TE. QVE. IVPITER. OBTESTOR. Cum Tellurem dicit: manibus terram tangit. cum Iovem dicit: manus ad coelum tollit. cum votum recipere dicit: manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem haec oppida inveni devota, Tonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. haec intra Italiam. praeterea Karthaginem et Corinthum. ſed et multos exercitus oppidaque hoſtium Gallorum, Hiſpanorum, Afrorum, Maurorum, aliarumque gentium, quas priſci loquuntur annales. Hinc ergo eſt quod propter eiusmodi evocationem numinum diſceſſionemque ait Vergilius:

> [4]) *Exceſſere omnes adytis, arisque relictis Dii.*

Et ut tutelares deſignaret adjecit;

> *Quibus imperium hoc ſteterat.*

utque praeter evocationem etiam vim devotionis oſtenderet, in qua praecipue Iupiter, ut diximus, invocatur, ait

Fe-

4) *Exceſſere omnes adytis*] Quid etiam hic ex Aeſchyli interprete, obſervet Turnebus, videndum Adverſariorum 14. cap. 15. Adi item Philip. Camerarium lib. I. cap. 10. Parte ſecunda Meditationum hiſtoricarum, qui ex SS. Scripturis non diſſimilia adducit de vocatione deorum dearumque ex urbibus obſeſſis. *Pont.*

Ferus omnia Jupiter Argos
Tranſtulit.

Videturne vobis probatum ſine divini et humani juris ſcientia non poſſe profunditatem Maronis intelligi?

CAPVT X.

Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Jovi immolari taurum: et quibus diis tauri immolari ſoleant.

Hic, cum omnes concordi teſtimonio doctrinam et poëtae et enarrantis aequarent; exclamat Euangelus diu ſe ſuccubuiſſe patientiae, nec ultra diſſimulandum: quin in medium detegat inſcientiae Vergilianae vulnus. [1]) Et nos, inquit, manum ferulae aliquando ſubduximus, et

1) *Et nos, inquit, manum aliquando ferulae ſubduximus et nos cepimus pontificii juris auditum*] D. Hieronymus ad Domnionem: *Et nos didicimus literas et nos ſaepe manum ferulae ſubduximus.* Sidonius Apollinaris lib. 2. Epiſt. ad Heſperium ſuum: *Nam cum videmus in hujusmodi diſciplinam juniorum ingenia ſuccreſcere, propter quam nos quoque ſubduximus ferulae manum, copioſiſſimum fructum noſtri laboris adipiſcimur.* Aſpexere omnes Iuvenalem Sat. 1. *Et nos ergo manum ferulae ſubduximus.* Iuvenalis, ni fallor, illud Timoclis apud Athenaeum: πληγὰς λαβῶν ἀπαλαῖσι χερσὶν ἤθογε. At Iuvenalis quia tam commode incidit, non differam hac occaſione vadimonium; ſed paucula in eo poſt eruditos et ſerios cenſores, vel ingenio vel libro indice obſervata, propalabo. Exſtat Sat. 2. *Nemo repente fuit turpiſſimus.* Sed antiquiſſimum et ideo veriſſimum eſt, quod ego in Scripto meo veteri inveniebam: *Nemo repente venit turpiſſimus.* Propertius: *Non tamen haec ulli venient ingrata legenti*: item, *Seu triſtis venias ſeu contra laetus amicis.* Deinde Satyra 6. haerent omnino iſta:

Quaedam parva quidem, ſed non toleranda maritis.

Niſi ex eodem expediamus: *Quaedam parva loquar.* Et ſolent ſic poëtae. Tibullus, *Magna loquar; ſed magnifice*, etc. Sed leve id tamen. Illud vero gravius paulo ibidem ſtatim;

—— Nec illud
Quod prima pro nocte datur, cum lance beata
Dacicus, et ſcripto radiat Germanicus auro.

Intelligit, ut ait vetus Gloſſatius, ſolidos ita ſignatos, qui pro virginitate depoſita, novae nuptae offerebantur. Bene quidem ille. At vetus noſter non *ſcriptum* illud *aurum* agnoſcit; verum ut ego conjecto valde ſignanter dictum poëtae, ſuſpicari dat: *Scutilo radiat Germanicus auro.* Nam *ſculta* reſervat. Eſt autem *ſcutilum*, quod fere ut aranearum telae, variegatum eſt. Plinius: *Quanta arte celant pedicas, ſcutilato*

rete

et nos cepimus pontificii juris auditum: et ex his quae nobis nota ſunt Maronem hujus diſciplinam juris neſciſſe conſtabit. quando enim diceret,

Caelicolum regi maſtabam in litore taurum,

ſi ſciret tauro immolari huic deo vetitum: aut ſi comprehendiſſet quod Atteius Capito comprehendit? cujus verba ex libro primo de jure ſacrificiorum haec ſunt:

Itaque Jovi tauro, verre, ariete immolari non licet.

Labeo vero ſexageſimo et octavo libro intulit niſi Neptuno, Apollini et Marti taurum non immolari. ecce pontifex tuus quid apud quas aras mactetur ignorat: cum vel aedituis haec nota ſint, et veterum non tacuerit induſtria. Ad hac Praetextatus renidens: Quibus deorum tauro immoletur, [2]) ſi vis cum Vergilio communicare, ipſe te docebit:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

vides in opere poëtae verba Labeonis? igitur ut hoc docte, ita illud argute. nam oſtendit ideo non litatum ideo ſecutum

Horrendum dictu et viſu mirabile monſtrum.

ergo reſpiciens ad futura hoſtiam contrariam fecit. ſed et noverat hunc errorem non eſſe inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locaſti, adjecit

vete graſſantes. Hinc ad veſtes translatum eſt. Idem Iuvenalis:

> *Reticulumque comis auratum ingentibus implet,*
> *Caerulea indutus ſcutilata, aut galbana raſa.*

Valerius denique Martialis loco, quem jam refinximus, quam ſimillime dixit:

> *Sic implet gabatas paropſidasque*
> *Et laves ſcutulas cavasque lances.*

Vbi et *ſcutulas*, (licet alio ſenſu) et *lances* ſimiliter junxit. Quod vel unicum conjecturam noſtram firmet. quam tamen praeſtare non auſim, licet et Feſto dictum inveniam, *ſcutilus homo* pro macilento. Sed plura ſunt quae in hunc poëtam annotavimus, alibi commodius dicenda. Nunc *μνημονευτέον Μακροβίῳ*. *Pont.*

2) *Si vis cum Virgilio communicare*) Pro, ſi à Virgilio diſcere cupias. *Idem.*

jecit haec verba: *Si quis forte tauro Jovi fecerit, piaculum dato.* committitur ergo res non quidem impianda, inſolita tamen. et committitur non ignorantia, ſed ut locum monſtro faceret ſecuturo.

CAPVT XI.

Quod Vergilius illo verſu primi Georgicon, Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho, *ſignificavit, Cereri mulſo litandum eſſe. Tum quomodo et in primo et in octavo libro Aeneidos in menſam libari faciat, quum in aram tantum eſſet libandum.*

Subjecit Euangelus: Si eventu excuſantur illicita: dic quaeſo, quod erat monſtrum ſecuturum, et cum Cereri libari vino juberet, quod omnibus ſacris vetatur?

Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho.

vinum autem Cereri non libari debuit illum vel Plautus docere: qui in Aulularia ait:

Cererin mi Strobile hi ſunt facturi nuptias?
Qui? quia temeti nihil allatum intelligo.

at hic veſter flamen et pontifex et omnia tam quid immoletur quam quid libetur ignorat. et, ne non ubique in libando pari errore ſit devius, in octavo ait:

In menſam laeti libant, divoſque precantur:

cum non in menſam ſed in aram ſecundum morem libare debuerint.

Vt prius tibi, Praetextatus inquit, de poſteriore quaeſtione reſpondeam, fateor te non immerito de uſurpata in menſam libatione quaeſiſſe; ampliusque ſpeciem difficultatis auxeras, ſi magis Didonem in menſam ſimiliter libantem notaſſes:

Dixit, et in menſam laticum libavit honorem.

nam et Tertius, cum de ritu ſacrorum multa diſſereret, ait ſibi hunc locum in quaeſtione veniſſe: nec tamen haeſitationem ſuam requiſita ratione diſſolvit. ego autem quod mihi magiſtra lectione compertum eſt publicabo. In Papiriano enim jure evidenter relatum eſt, arae vicem praeſtare poſſe menſam dicatam: *ut in templo*, inquit, *Junonis Populoniae auguſta menſa eſt. namque in fanis alia vaſorum ſunt et ſacrae ſupellectilis, alia ornamentorum. quae vaſorum ſunt inſtrumenti inſtar habent, quibus ſacrificia conficiuntur. quarum rerum principem locum obtinet menſa, in qua epulae libationesque et ſtipes reponuntur. ornamenta vero ſunt, clypei, coronae et cujuscemodi donaria. neque enim donaria dedicantur eo tempore, quo delubra ſacrantur. at vero menſa arulaeque eodem die quo aedes ipſae dedicari ſolent.* [1]) *unde menſa hoc ritu dedicata in templo arae uſum et religionem obtinet pulvinaris.* Ergo apud Evandrum quidem fit juſta libatio: quippe apud eam menſam, [2]) quae cum ara maxima more utique religionis fuerat dedicata, et in luco ſacrato, et inter ipſa ſacra in quibus epulabantur. in convivio vero Didonis, quod tantum regium conſtat non etiam ſacrum fuiſſe, apud humanam menſam, in triclinio non in templo, quia non erat religioſa ſed uſurpata libatio, ſolam fecit libaſſe reginam; in cujus perſona nulla obſervationis neceſſitas, et multa ad uſurpandum in poteſtate permiſſio. At vero hic —— *Omnes*

In

1) *Vnde menſa hoc ritu dedicata*] Apud Petron. eſt. *Oenothea menſam veterem poſuit in medio altari, quam vivis implevit carbonibus.* Pont.

2) *Quae cum ara maxima more utique religionis fuerat dedicata.*] Formula dedicationis arae fere talis eſt: QVANDO. TIBI. HODIE. HANC. ARAM. DABO. DEDICABOQ. HIS. LEGIBVS. HISQVE, REGIONIBVS. DABO. DEDICABOQ. QVAS. HIC. HODIE. PALAM. DIXERO. VTI. INFIMVM. SOLVM. HVIVSQVE. ARAE. TITVLORVMQVE. EST. SIQVIS. TERGERE. ORNARE. REFICERE. VOLET. QVOD. BENEFICII. CAVSA. FIAT. IVS. FASQVE. ESTO. cetera vide in Notis ad Feſti Scedas. *Idem.*

In menſam laeti libant; divoſque precantur.

quia quod recte fieri noverat ab omnibus ſimul in templo epulantibus et uni ſacratae aſſidentibus menſae factum eſſe memoravit. de illo autem verſu;

Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho,

paucis quod male accuſatur abſolvam. poëta enim aeque in rebus doctrinae et in verbis ſectator elegantiae ſciens Cereri mulſo libari adjecit, *miti Baccho favos dilue:* ſcilicet miteſcere vinum dicens, cum mulſum coeperit fieri. nam ita hic mite vinum dixit, ut alibi ait domitum:

et durum Bacchi domitura ſaporem.

notum autem eſſe non diffitebere, quod [3]) a. d. diem duodecimum Kalendas Ianuarias Herculi et Cereri faciunt ſue praegnate, Panibus mulſo.

CAPVT XII.

Herculi cur Salios aſſignarit Vergilius; curque hos populeis ramis coronatos induxerit.

Opportune mehercule, Praetextate, feciſti Herculis mentionem, in cujus ſacra hic veſter gemino errore commiſit:

Tum Salii ad cantus incenſa altaria circum
Populeis aſſunt evincti tempora ramis.

Nam

3) *Ad diem duodecimam Kalendas Ianuarias Herculi et Cereri faciunt ſue praegnate, Panibus mulſo)* In Camerarii et vetuſte cuſo eſt *Penatibus mulſo*, nec aliter fuit in Scripto noſtro. Falſum tamen: et certum mihi reſcribere: *panibus, mulſo.* Probaverat Maronem per, *mitem Bacchum, mulſum* intellexiſſe. reſtabat itaque ut et Cereri mulſo libatum antiquitus oſtenderet. Our autem *panibus* factum Feſtus quodammodo aperit: *Panibus*, inquit, *redimebant caput equi immolati Idibus Octobribus in campo Martio, quia ſacrificium fiebat ob frugum eventum.* Haec exaraveram, cum video firmatam conjecturam eam Gryphiano calculo, qui plane, quomodo conjecimus, edidit. *Idem.*

Nam et Salios Herculi dedit, quos tantum Marti dicavit antiquitas; et populeas coronas nominat, cum ad aram maximam ſola lauro capita et alia fronde non vinciant. videmus et in capite praetoris urbani lauream coronam, cum rem divinam Herculi facit. teſtatur etiam Terentius Varro in ea ſatira, quae inſcribitur περὶ κεραυνοῦ majores ſolitos decimam Herculi vovere, nec decem dies intermittere, quin pollucerent ac populum ἀσύμβολον cum corona laurea dimitterent cubitum. Hiccine eſt, Vettius ait, error geminus? at ego in neutro dico erraſſe Vergilium. nam ut primum de frondis genere dicamus; conſtat quidem nunc lauro ſacrificantes apud aram maximam coronari. ſed multo poſt Romam conditam haec conſuetudo ſumpſit exordium. poſtquam in Aventino lauretum coepit virere. quam rem docet Varro humanarum libro ſecundo. E monte ergo proximo decerpta laurus ſumebatur operantibus, quam vicina offerebat occaſio. unde recte Maro noſter ad ea tempora reſpexit, quibus Evander ante urbem conditam apud aram maximam ſacra celebrabat, et utebatur populo utique Alcidae gratiſſima. Salios autem Herculi ubertate doctrinae altioris aſſignat: quia is deus et apud pontifices idem qui et Mars habetur. et ſane ita Menippea Varronis affirmat, quae inſcribitur, Ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς. in qua cum de Hercule multa loqueretur, eundem eſſe ac Martem probavit. Chaldaei quoque ſtellam Herculis vocant, quam reliqui omnes Martis appellant. eſt praeterea Octavii Herſennii liber, qui inſcribitur de ſacris ſaliaribus Tiburtium; in quo ſalios Herculi inſtitutos operari diebus certis et auſpicato docet. item Antonius Gnipho vir doctus, cujus ſcholam Cicero poſt laborem fori frequentabat, ſalios Herculi datos probat in eo volumine quo diſputat quid ſit *feſtra*: quod eſt oſtium minuſculum in ſacrario. quo verbo etiam Ennius uſus eſt. Idoneis, ut credo, auctoribus certiſque rationibus, error qui putabatur, uterque

uterque defenſus eſt. Si qua ſunt alia quae nos commovent, in medium proferamus: ut ipſa collatio noſtrum, non Maronis abſolvat errorem.

Tunc Euangelus: Numquam ne tibi Praetextate venit in mentem toto, ut ajunt, coelo erraſſe Vergilium, cùm Dido ſua rem divinam pro nuptiis faceret?

Mactat enim, inquit, *lectas de more bidentes*
Legiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo.

et quaſi expergefactus adjecit;

Junoni ante omnes, [1]) *cui vincla jugalia curae.*

Tunc Servius reſpondere rogatus, ait. [2]) Leges Ceres dicitur inveniſſe; nam et Sacra ipſius [3]) Themisferia vocantur. Sed hoc ideo fingitur, quia ante inventum frumentum à Cerere, paſſim homines ſine lege vagabantur. [4]) quae feritas interrupta eſt invento uſu frumentorum. itāque ex agrorum diviſione inventa ſunt jura. Phoebus vero praeeſt auſpiciis. Lyaeus vero, id eſt, Liber, urbibus liberatis eſt deus, unde Marſias ejus miniſter in civitatibus libertatis eſt indicium. Communis hoc habet ſenſus; quod Dido ſacrificabat numinibus quae urbi praeſunt, quaſi nuptura pro reipublicae utilitate. Demum

1) *Cui vincla jugalia curae*) Quae deinde ſequuntur ad finem uſque libri hujus, ex eodem Cantabrigienſi explevimus. Servio vero ut iſta dicendi partes dat, ita apud eundem quoque ad Maronem, eadem fere invenies. Paucula tamen meliora hic quam ibi reperies, uti iſtud: *Sic propitiis ſupplicamus.* nam ibi eſt: *Sic protinus invocamus.* Porro, *Themisferia* adſcriptum expreſſimus, quae Servio et aliis *Themisphoria*. Arnob. *Vultis enim conſideremus myſteria et illa divina, quae Theſmophoria nominantur à Graecis; quibus gente ab Attica ſancta illa pervigilia conſecrata ſunt.* Pont.

2) *Leges Ceres dicitur inveniſſe*) Tribuit item politicum munus Cereri Homerus in ejus Hymno: χαῖρε θεὰ, καὶ τὴν δὲ σάω πόλιν. Pont.

3) *Themisferia*) Ex loco Arnobii jam citato reponendum: *Theſmophoria.* Idem.

4) *Quae feritas interrupta eſt invento uſu frumentorum*) Erant enim id aevi homines βαλανηφάγοι. Vnde et vetus illud natum; ἄλλος βίος ἄλλη δίαιτα. Idem.

mum Iunoni, cui curae ſunt nuptiae. Eſt etiam ſenſus altior: Nam [5]) facturi aliquid ante adverſos placamus deos, et ſic propitiis ſupplicamus, ut; *Nigram hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.* Igitur ante placat Cererem nuptura, quae propter raptum filiae nuptias execratur, et Apollinem, qui expers uxoris eſt; et Liberum, qui niſi raptam uxorem habere non potuit. Et ſic Iunonem conciliavit noſter Servius. Cum autem his dictis omnes applauſiſſent, placuit eis audire Euſebium, quo noſter Vergilins tanquam rhetor effulſit.

5) *Facturi aliquid ante adverſos placamus Deos et ſic propitiis ſupplicamus)* Reſpexit etiam magnus Hippocrates libro de inſomniis: *καὶ τοῖς θεοῖς εὔχεσθαι (χρὴ) ἐπὶ μὲν τοῖσιν ἀγαθοῖσιν, ἡλίῳ, Διὶ οὐρανίῳ, Διὶ κτησίῳ, Ἀθηνῇ κτησίῃ, Ἑρμῇ, Ἀπόλλωνι ἐπὶ δὲ τοῖς ἐναντίοισιν, τοῖσιν ἀποτροπαίοισι, καὶ γῇ, καὶ ἥρωσιν ἀποτρόπαια γίνεσθαι τὰ χαλεπὰ πάντα. Et diis ſupplicare oportet; in ſecundis rebus, Soli, Iovi coeleſti, Iovi poſſeſſori, Minervae opulentae, Mercurio, Apollini: In contrariis, diis depellentibus et terrae et heroibus, quo mala ac gravia omnia avertant.* Idem.

AVRE-

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et inluſtris

[1]) CONVIVIORVM QVARTI DIEI

SATVRNALIORVM

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

De affectu movendo ex habitu perſonae.

Tunc [2]) Euſebius taliter exorſus eſt: Rhetores omnes orationibus patheticis ſtudere palam eſt, quales multas non erit difficile in Vergilio reperire. Nam Aeneam apud inferos Didoni fugienti loquentem inducit:

Invitus Regina tuo de littore ceſſi,
Sed me juſſa Deum
Imperiis egere ſuis.
Siſte gradum teque aſpectu ne ſubtrahe noſtro.

ſubjungit:

Nec

1) *Conviviorum quarti diei)* Imo *Secundi* adhuc; quod monuimus ſub finem libri II. et probamus porro ſub finem VI. *Pont.*

2) *Tunc Euſebius)* Libri hujus initium, cum hactenus ſimiliter editionibus omnibus exularet, quale excudi curavimus, in Anglicano ſive Veteri deprehendimus. Tantum pro: *orationibus patheticis ſtudere eſt*, ſententia et re exigente refinximus expreſſimusque: *ſtudere palam eſt.* Idem.

³) Nec magis incepto vultum ſermone movetur,
Quam ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.
Tandem corripuit ſeſe, atque inimica refugit.

item pathos eſt et in hoc verſu;

Obſtupuit ſteteruntque comae et vox faucibus haeſit.

ſed et tota Daretis fatigatio habitu depingitur:

Aſt illum fidi aequales genua aegra trahentem
Quaſſantemque utroque caput, craſſumque cruorem
Ore ejectantem.

ſociorum quoque ejus trepidationem breviter oſtendit:

Galeamque enſemque vocati
Accipiunt.

quaſi non ſponte accepturi munus, quod erat damnum verecundiae. ex eodem genere eſt illud:

Totoque loquentis ab ore
Scintillae abſiſtunt, oculis micat acribus ignis.

Eſt et in deſcriptione languoris habitus, ut eſt tota deſcriptio peſtilentiae apud Thucydidem. et:

Labitur infelix ſtudiorum atque immemor herbae
Victor equus. et:
Demiſſae aures, incertus ibidem
Sudor, et ille quidem morituris frigidus.

Eſt inter pathe et pudor, ut circa

Deiphobum pavitantem et dira tegentem
Supplicia.

et luctus habitu proditur: ut in Euryali matre;

Expulſi manibus radii; revolutaque penſa;
Evolat infelix.

et

³) *Nec magis incepto)* Hucuſque aduſque *invitus regina*, memoriae ex MS. Ad oram quod poſuimus, noſtrae ἁμάρτημα eſt. *Idem.*

et Latinus, quia miratur,

Defixa obtutu tenet ora.

et Venus, quia rogatura erat,

Triſtior et lacrimis oculos ſuffuſa nitentes.

et Sibylla quia inſanit;

Subito non vultus, non color unus,
Non comptae manſere comae.

CAPVT II.

Pathos tenore ipſo orationis quomodo exprimatur.

Nunc videamus pathos quod tenore orationis exprimitur. Ac primum quaeramus, quid de tali oratione rhetorica arte praecipiatur. oportet enim ut oratio pathetica aut ad indignationem aut ad miſericordiam dirigatur; quae a Graecis οἶκτος καὶ δείνωσις appellantur. horum alterum accuſatori neceſſarium eſt, alterum reo. et neceſſe eſt initium abruptum habeat, [1]) quoniam [2]) ſatis indignanti leniter incipere non convenit. ideo apud Vergilium ſic incipit Juno:

Quid

1) *Quoniam ſatis indignanti leniter incipere non convenit*] Quid eſt *ſatis indignanti?* An *ſatis indig.* et de Iunone capiendum, cujus iſtud ſubnectitur? *Heu ſtirpem inviſam, et fatis contraria noſtris Fata Phrygum.* Sed hoc niſi ſit omnino legendum credam: *ſatis agenti*, quia et Scriptus, *ſatis indignanti*, pertinaciter praeferebat. Agellius, lib. 9. *Inſtruebaturque acies a conſulibus de vi ac multitudine hoſtium ſatis agentibus.* Mihi certe id blanditur. Et quis ignorat Agellium Macrobiani oris quaſi normam? *Pont.*

2) *Satis indignanti*] Eſt idem quod valde indignanti. Sic enim poſteriores hac vocula uſi. Noſter VI, 2. *Sed quatenus totum locum auctoribusque ponere ſatis longum eſt.* VII. 12 *Dicas quaeſo, cur edulia ſatis calida facilius comprimimus ore, quam manu ſuſtinemus.* Appulejus II. Met. *Oppido puer et ſatis peregrinus es* Huic dari ſolet abruptum principium ob quemcunque iraſcenti, non ſolum propter f.ta. *Satis agenti* vix convenit, niſi penitus deſperanti. Et ſane vulgarum non tentandum perſuadere debuit commentatori codex MS. qui illud pertinaciter praeferebat. *Gronov.*

Quid me alta ſilentia cogis
Rumpere? et alibi:
Mene incoepto deſiſtere victam?

et alibi:

Heu ſtirpem inviſam et fatis contraria noſtris
Fata Phrygum, et Dido:
Moriemur inultae?
Sed moriamur, ait. et eadem:
Pro Jupiter ibit
Hic ait. et Priamus:
At tibi pro ſcelere exclamat pro talibus auſis.

Nec initium ſolum tale eſſe debet, ſed omnis ſi fieri poteſt oratio videri pathetica; et brevibus ſententiis, ſed crebris figurarum mutationibus debet, velut inter aeſtus iracundiae, fluctuare. Vna ergo nobis Vergiliana oratio pro exemplo ſit:

Heu ſtirpem inviſam.

initium ab ecphoneſi. deinde ſequuntur breves quaeſtiunculae:

Num Sigaeis occumbere campis;
Num capti potuere capi? num incenſa cremavit
Troja viros?

deinde ſequitur hyperbole;

Medias acies, medioſque per ignes
Invenere viam. deinde ironia:
At credo mea numina tandem
Feſſa jacent, odiis aut exſaturata quievi.

deinde auſus ſuos inefficaces queritur:

Per undas
Auſa ſequi, et profugis toto me opponere ponto.

ſecunda poſt haec hyperbole,

Abſumptae in Teucros vires coelique mariſque:

inde

inde diſperſae querelae:

Quid Syrtes aut Scylla mihi, quid vaſta Charybdis
Profuit?

jungitur deinde argumentum a minore, ut pathos augeatur:

Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit.

Minor ſcilicet perſona. ideo illud ſequitur;

Aſt ego magna Jovis conjunx.

deinde, cum cauſas quoque contuliſſet, quanto impetu dea dixit?

Infelix quae memet in omnia verti.

Nec dixit, non poſſum perdere Aeneam, ſed, *vincor ab Aenea.* deinde confirmat ſe ad nocendum; et, quod proprium eſt iraſcentis, etſi deſperat perfici poſſe, tamen impedire contenta eſt:

Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo.
Non dabitur regnis, eſto, prohibere Latinis,
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos exſcindere regum.

Poſt haec in noviſſimo, quod irati libenter faciunt, maledicit;

Sanguine Trojano et Rutulo dotabere virgo.

et protinus argumentum a ſimili conveniens ex praecedentibus:

Nec face tantum
Cyſſaeis praegnas ignes enixa jugales.

[3]) Vides quam ſaepe orationem mutaverit, ac frequentibus figuris variaverit: quia ira, quae brevis furor eſt,

non

3) *Vides quam ſaepe orationem mutaverit, ac frequentibus figuris variaverit*] Abſque libro fuiſſet non oſtendiſſem. Sed erat in illo, *procedentibus.* Feſtus, *procedere dicebant interdum pro ſuccedere.* Pont.

non poteſt unum continuare ſenſum in loquendo. Nec deſunt apud eundem orationes miſericordiam commoventes. Turnus ad Juturnam:

An miſeri fratris letum ut crudele videres?

et idem cum auget invidiam occiſorum pro ſe amicorum,

Vidi oculos ante ipſe meos me voce vocantem
Murranum.

Et idem, cum miſerabilem fortunam ſuam faceret, ut victo ſibi parceretur:

Viciſti, et victum tendere palmas
Auſonii videre:

id eſt, quos minime vellem. et aliorum preces orantium vitam:

Per te, per qui te talem genuere parentes.

et ſimilia.

CAPVT III.

Pathos ab aetate, a fortuna, debilitate, loco, tempore.

Nunc dicamus de habitu pathus, quod eſt vel in aetate, vel in debilitate, et ceteris quae ſequuntur. Eleganter hoc ſervavit, ut ex omni aetate pathos miſericordiae moveretur. ab infantia:

Infantumque animae flentes in limine primo.

a pueritia:

Infelix puer atque impar congreſſus Achilli.

et: —— *Parvumque patri tendebat Julum.*

Vt non minus miſerabile ſit periculum in parvo quam in filio. et:

Supereſt conjunxne Creuſa?
Aſcaniuſque puer?

et alibi: ——— *et parvi caſus Juli.*

a ju-

a juventa vero:

Impoſitique rogis juvenes [1]) *ante ora parentum*

et: *Pubenteſque genae et juvenili in corpore pallor.*

a ſenecta:

Dauni miſerere ſenectae.

et: *Ducitur infelix aevo confectus Aletes.*

et: *Caniciem multo deformat pulvere.*

Movit et a fortuna modo miſericordiam, modo indignationem. miſericordiam;

Tot quondam populis terriſque ſuperbum
Regnatorem Aſiae. et Sinon:
Et nos aliquod nomenque decuſque
Geſſimus. et:
Auſoniiſque olim ditiſſimus arvis.

indignationem vero ex verbis Didonis:

et noſtris [2]) *illuſerit advena regnis?*

eleganter enim ex contemptu Aeneae auget injuriam ſuam. et Amata;

Exſulibusne datur ducenda Lavinia Teucris?

et Numanus,

Bis capti Phryges.

Movit pathos miſericordiae et ex debilitate:

Ex quo me divum Pater atque hominum rex
Fulminis afflavit ventis, et contigit igne.

 et

1) *Ante ora parentum*] Nec ille verſus ab re, quem ſubſerunt veteres: *Pubentesque genae, juvenili in corpore pallor.* Vbi et MS. habebat, *juvenali.* Auſonius: *Facete, comis, animo juvenali ſenex.* Iuſtinus lib. 17. *Sed in hac aetate utrique animi juvenales erant.* Ex MS. vulgo et ibi *juveniles.* Pont.

2) *Illuſerit advena regnis*] Fortaſſis et ita reliquerat lib. 4. in aſteriſmo Aquarii Manilius:

Littoribusque novis per luxum illudere ponto.

Non uti vulgatur, *ludere.* Innuit enim novos fabricaturum ſive euripos ſive lacus, quibus, ſpreto quaſi oceano, luxuriabitur. Legi, ni fallor, apud Tacitum: *Et quaſi in ſumma abundantia pecuniae illudere,* quod a Maniliano hoc non admodum diſcedit aut diſſidet. *Idem.*

et alibi:

Et truncas inhoneſto vulnere nares.

et de Mezentio:

Attollit in aegrum
Se femur. et:
Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.
et: *Te deciſa ſuum Laridae dextera quaerit.*
et: *alterque cruento*
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.

Movit pathos miſericordiae frequenter et a loco:

Cum vitam in ſilvis inter deſerta ferarum
Luſtra domoſque traho. et:
Libyae deſerta peragro. et:
At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros,
Pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxem.

et illud egregie et breviter:

Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros.

Iliacos, id eſt, patriae muros, quos ipſe defenderat, pro quibus efficaciter per decem annorum ſpatia pugnaverat. Et illud,

Nos patriam fugimus. et:
Litora cum patriae lacrymans portuſque relinquo. et:
Dulces moriens reminiſcitur Argos. et:
Ignarum Laurens habet ora Mimanta,
Lyrneſi domus alta, ſolo Laurente ſepulchrum.

et, ut Agamemnonem indigne oſtenderet occiſum, aſſumpſit locum:

Prima inter limina dextra
Oppetiit. et illud:
Moenibus in patriis atque inter tuta domorum.

Sacer vero locus praecipue pathos movet. Occiſum inducit Orphea, et miſerabiliorem interitum ejus a loco facit:

In-

Inter ſacra deum nocturnique orgia Bacchi.
et in everſione Trojae;

Perque domos et relligioſa deorum
Limina.

Caſſandrae quoque raptum vel deminutionem quam miſerabilem fecit ſacer locus?

Ecce trahebatur a templo adytiſque Minervae.

et alibi:

Divae armipotentis ad aram
Procubuit.

et Andromache, cum de Pyrrhi nece diceret, ut invidiam occidentis exprimeret:

Excipit incautum patriaſque obtruncat ad aras.

et Venus, quod Aeneas in mari vexatur ira Iunonis, quam invidioſe queritur Neptuno de loco?

In regnis hoc auſa tuis?

Fecit ſibi pathos et ex tempore:

priuſquam
Pabula guſtaſſent Trojae Xanthumque bibiſſent.

et Orpheus miſerabilis ex longo dolore,

Septem illum totos perhibent ex ordine menſes.

et Palinurus:

Vix lumine quarto
Proſpexi Italiam.

et Achaemenides:

Tertia jam lunae ſe cornua lumine complent. et:
Septima poſt Trojae excidium jam vertitur aeſtas.

CAPVT IV.

Pathos a cauſa, modo, et materia.

Frequens apud illum pathos a cauſa. revera enim plerumque conficit cauſa, ut res aut atrox aut miſerabilis videatur. vt Cicero in Verrem: *Qui ob ſepulturam in carcere necatorum a parentibus rogabatur.* Hoc enim non tam rogari aut pecuniam exigere, quam ob hanc cauſam indignum erat. Et Demoſthenes cum queritur, quendam a Midia circumventum, ex cauſa auget invidiam. *Circumvenit*, inquit, *arbitrum, qui inter me atque ſe integre judicaverat.* Ergo et Vergilius egregie ſaepe ex hoc loco traxit affectum. [1]) *Occiditur*, inquit, *in acie Galeſus.* hoc per ſe non eſt dignum miſericordia belli tempore: ſed admovit cauſam;

Dum paci medium ſe offert.

Idem alio loco,

Sternitur infelix.

deinde ſubjicit cauſam miſerabilem;

alieno vulnere:

id eſt, cum in alium telum eſſet emiſſum. Et cum Palamedem indigne occiſum vellet;

Quem falſa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem infando indicio, quia bella vetabat,
Demiſere neci.

Et Aeneas, ut oſtenderet magnitudinem timoris ſui, bene cauſam poſuit:

et pariter comitique onerique timentem.

quid

1) *Occiditur, inquit, in acie Caleſus*] V. c. *Galeſus.* Lego, *Haleſus.* Virgilius Aeneid 10. *Meurſ.* Eſt apud Virgilium et Haleſus et Galeſus: ſed quem occidi ait poëta, dum paci medium ſe offert, Galeſus dicitur l. VII. v. 535. *Gr.*

quid Iapix, ut contemptis artificiis inglorius, quemadmodum poëta ait, viveret, qualis cauſa proponitur?

Ille ut depoſiti proferret fata parentis.

Ex eodem genere eſt:

Fallit te incautum pietas tua.

haec enim cauſa illum hoſtibus etiam ſic miſerabilem fecit. Sed et Aeneas cum hortatur ut ſepeliantur occiſi quam cauſam proponit?

Qui ſanguine nobis
Hanc patriam peperere ſuo.

Nec non et indignatio demonſtratur a cauſa: ut illic;

Multa gemens, ignominiam plagasque ſuperbi
Victoris, tum quos amiſit inultus amores.

et illud a cauſa eſt ex affectu indignantis,

An ſolos tangit Atridas
Iſte dolor? ſoliſque licet capere arma Mycaenis?

et illud: *At tu dictis Albane maneres.*

et illa omnia:

Vendidit hic auro patriam.
Quique ob adulterium caeſi.
Nec partem poſuere ſuis.

Ad pathos movendum nec duos illos praetermiſit locos, quos rhetores appellant a modo et a materia. Modus eſt cum dico, *occidit manifeſte vel occulte.* Materia eſt cum dico, *ferro an veneno.* Demoſthenes de modo invidiam Midiae facit, ſe [2]) pulſatum cothurno; Cicero Verri, cum nudum quendam dicit ab eo ſtatuae impoſitum. Vergilius non minus evidenter;

Altaria ad ipſa trementem
Traxit, et in multo lapſantem ſanguine nati.

et: *capulo tenus abdidit enſem.*

 et

2) *Pulſatum cothurno*] Non inveniebam in Veteri, *cothurno.* Et tamen tale quid requiritur. *Pont.*

et illa omnia a modo ſunt:

> *Roſtroque immanis vultur adunco*
> *Immortale jecur tondens.* et reliqua. et:
> *Quos ſuper atra ſilex jamjam lapſura cadentique*
> *Imminet aſſimilis.*

Sed et miſericordiam a modo ſaepe commovet: ut de Orpheo;

> *Latos juvenem ſparſere per agros.*

et illud:

> *Obruit auſter* [3]) *aqua involvens navemque viroſque.*

et: *Saxum ingens volvunt alii.*

et: *Mortua quin etiam jungebat corpora vivis.*

et in Georgicis:

> *Nec via mortis erat ſimplex.*

et cetera in deſcriptione morbi. Sed et materia apud rhetores pathos movet; vt dum queritur Cicero flammam ex lignis viridibus factam, atque ibi incluſum fumo necatum.

3) *Aqua involvens navemque viroſque*] Solet enim in eiuſmodi ſemper caſu cenſeri ac notari ipſa potiſſimum navis, ut cardo videlicet diſcriminis omnis aut ſalutis. Obſervavit quoque Rudente Plautus;

> CH. *Pol minime miror, navis ſi fracta eſt tibi*
> *Scelus te et ſceleſte parta quae vexit bona.*

Sed ejusdem Plauti in re ſimili locus Trinummo, manifeſto non contaminatus ſolum, Scena, *Salſipotenti*, ſed hactenus quodammodo depoſitus. Verba ſunt:

> *Laetus, lubens laudes ago, et grates gratiasque habeo fluctibus ſalſis,*
> *Quos penes mei poteſtas boni, misque foret et meae vitae.*

Interpres tamen attollere conatur: *Quos penes mei poteſtas, bonórumque foret et meae vitae.* At quis non videt in *mei* et *meae vitae* liquido idem iterari? Et taceo ſupervacuam talem correctionem cum vulgatum ejusdem valoris ſive ſenſus ſit. Nam *mis* gignendi caſu antique pro *mei* quidni feramus? Deinde quietum et in ſua forma relinquendum illud; *mei poteſtas boni.* Nam *bonum* unitatis numero pro peculio et rebus, Plauti genuinum germanum eſſe probabimus aliquando, ſi Deus et Muſae volent, in *Decimationum libris.* Alia itaque via ad medicinam graſſandum; Verſus, inquam, ſyllaba unica ad formam illam Maronis ſive, quam protuli ex Rudente Plauti augendus, et cetera aperta exibunt ac ſana: *Quos penes mei poteſtas boni, naviſque foret et meae vitae.* Idem.

catum. Hoc enim a materia eſt, quoniam hic uſus eſt fumo, materia, ad occidendum, ut alius gladio, alius veneno. et ideo acerrimum pathos ex hoc motum eſt. idem facit et cum flagellis caeſum queritur civem Romanum. Invenies idem apud Vergilium:

At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit. non ille faces nec fumea taedis.

et reliqua. Eleganter autem illius quidem materiam eluſit; ex hujus autem vera et vehementi materia expreſſit iracundiam. Et ſingula quidem enumeravimus, ex quibus apud rhetoras pathos naſcitur, quibus oſtendimus uſum Maronem. Sed nonnunquam Vergilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis conjunctis utitur; ut in Turno ab aetate;

Miſerere parentis
Longaevi. A loco:
Quem nunc moeſtum patria Ardea longe
Dividit.

et circa Caſſandram ex modo:

Ecce trahebatur.

ex habitu corporis:

Paſſis Priameia virgo
Crinibus.

ex loco:

A templo adytiſque Minervae.

et circa Agamemnonem a patria,

Ipſe Mycenaeus.

a fortuna:

Magnorum ductor Achiuum,

a neceſſitudine:

Conjugis infandum.

a lo]

a loco: *Prima inter limina.*
a cauſa: *Subſedit adulter.*

Tacite quoque et quaſi per definitionem pathos movere ſolet, cum res, quae miſerationem movet, non dilucide dicitur, ſed datur intelligi: ut cum Mezentius dicit,

Nunc alte vulnus adactum.

quid enim aliud ex hoc intelligendum eſt, quam hoc altum vulnus eſſe amittere filium? et rurſus idem;

Haec via ſola fuit qua perdere poſſes.

ſed et hic ſcilicet accipiendum eſt perire eſſe amittere filium. et Juturna cum queritur quod adiuuare fratrem prohibeatur;

Immortalis ego,

quid enim ſequitur? non eſt immortalitas in luctu vivere. Haec, vt dixi, vim definitionis habent, et a poëta eleganter introducta ſunt.

CAPVT V.

Pathos a ſimili.

Sunt in arte rhetorica ad pathos movendum etiam hi loci, qui dicuntur circa rem, et mouendis affectibus peropportuni ſunt. Ex quibus primus eſt a ſimili. huius ſpecies ſunt tres, exemplum, parabola, imago, Graece παράδειγμα, παραβολὴ, εἰκών. Ab exemplo, Vergilius:

Si potuit manes arceſſere coniugis Orpheus
Threïcia fretus cithara fidibusque canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit.
Quid Theſea? magnum
Quid memorem Alciden?
Antenor potuit mediis elapſus Achiuis.

haec

haec enim omnia miſericordiam movent; quoniam indignum videtur negari ſibi, quod aliis indultum ſit. deinde vide unde auget invidiam:

Si potuit manes arceſſere coniugis Orpheus.

habes cauſam diſparem *manes* illic *coniugis*, hic *patris*; illic *arceſſere*, hic *videre*.

Threïcia fretus cithara,

[1]) hic materiam eius irriſit:

Si fratrem Pollux alterna morte redemit;
Itque reditque viam totiens.

hoc iam a modo. plus eſt enim ſaepe ire quam ſemel.

Quid Theſea? magnum
Quid memorem Alciden?

hic propter egregias perſonas non habuit quod minueret, atque augeret; verum quod in illis elucebat, hoc ſibi iactat cum his eſſe commune:

Et mi genus ab Ioue ſummo.

ſimile eſt et illud ab indignatione; Quid enim? ait Iuno:

Pallasne exurere claſſem Argiuum?

iam hoc plus eſt, claſſem victricem quam reliquias fugientium. Deinde cauſam minuit;

Vnius ob noxam et furias Aiacis Oilei.

quam minuit, ut *noxam* diceret, quod levis culpae nomen eſt; et *unius*, quod facile poſſit ignoſci; et *furentis:* ut nec culpa ſit. et alibi:

Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit.

vides

1) *Hic materiam eius irriſit*] Ita erat in Scripto, et retinent codices fere omnes, excepto uno, in quo perperam, *miſericordiam*. Nam intelligit *Treiciam citharam* et *fides canoras*, rem levem qua ex orco exciuit conjugis manes Orpheus *Pont.*

Hic materiam eius irriſit.] Lego, *miſericordiam eius irriſit*, ex vet. cod. *Meurſ.*

vides easdem obſeruationes, *gentem* et *immanem*. deinde aliud exemplum: *Conceſſit in aras*

Ipſe deum antiquam genitor Calydona Dianae.

antiquam; vt plus honoris accederet ex vetuſtate. Deinde in utroque cauſam minuit:

Quod ſcelus aut Lapithis tantum aut Calydone merente?

a parabola vero, quoniam magis hoc poëtae convenit, ſaepiſſime pathos movet; cum aut miſerabilem aut iracundum vellet inducere. miſerabilem ſic;

Qualis populea moerens philomela ſub umbra.
Qualis commotis excita ſacris
Thyas.
Qualem virgineo demeſſum pollice florem.

et aliae plurimae patheticae parabolae, in quibus miſeratus eſt. quid de ira?

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ouili
Dum fremit ad caulas. et:
Mugitus veluti fugit cum ſaucius aram
Taurus.

et alia plura ſimilia qui quaerit inveniet. Et imago, quae eſt a ſimili pars tertia, idonea eſt movendis affectibus. ea fit, cum aut forma corporis abſentis deſcribitur, aut omnino quae nulla eſt fingitur. vtrumque Vergilius eleganter fecit. illud prius circa Aſcanium:

O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago,
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.

fingit vero cum dicit:

quam fama ſecuta eſt,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris.

ſed prior forma οἶκτον praeſtat, haec δείνωσιν; id eſt, prior miſericordiam commovet, horrorem ſecunda. ſicut alibi:

Et

Et ſciſſa gaudens vadit Diſcordia palla,
Quam cum ſanguineo ſequitur Bellona flagello.

et omnia illa [2]) quae de forma dixit. Sed et illud nimium pathetice:

Furor impius intus
Saeua ſedens ſuper arma, et centum vinctus aënis
Poſt tergum nodis fremit horridus ore cruento.

CAPVT VI.

Pathos a maiori et minori.

Diximus a ſimili: nunc dicamus a minore pathos a poëta poſitum. Nempe cum aliquid proponitur quod per ſe magnum ſit, deinde minus eſſe oſtenditur quam illud quod volumus augeri, ſine dubio infinita miſeratio movetur. Vt eſt illud:

O felix una ante alias Priameia virgo
Hoſtilem ad tumulum Troiae ſub moenibus altis
Juſſa mori.

primum quod ait *felix;* comparationem ſui fecit: deinde poſuit a loco; *Hoſtilem ad tumulum.* et a modo, quod non minus acerbum eſt, *Juſſa mori.* Sic ergo haec accipienda ſunt; quamuis hoſtilem ad tumulum, quamuis iuſſa mori, felicior tamen quam ego, quia *ſortitus non pertulit ullos.* ſimile eſt et illud:

O terque quaterque beati.

et quod de Paſiphaë dicit:

Proetides implerunt falſis mugitibus agros.

deinde, vt minus hoc eſſe monſtraret;

At

2) *Quae de forma dixit*] In ſcripto erat *fame.* Camerarii editio ad oram, *fama.* Veriſimile eſt reſpicere deſcriptionem *famae*, apud Maronem. *Pont.*

At non tam turpes pecudum tamen vlla ſecuta eſt
Concubitus.

Quid illud? nonne vehementer patheticum eſt a minore?

Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
Hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.

quid hic intelligimus, niſi omnia quae paſſus erat minora illi viſa quam patris mortem? A maiore negauerunt quidam rem augeri poſſe. Sed eleganter hoc circa Didonem Vergilius induxit:

Non aliter quam ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis
Karthago, aut antiqua Tyros.

dixit enim non minorem luctum fuiſſe ex unius morte, quam ſi tota vrbs, quod ſine dubio eſſet maius, ruiſſet. et Homerus idem fecit:

ὡς εἰ ἅπασα
Ἴλιος ὀφρυόεσσα πυρὶ σμήχοιτο κατ' ἄκρας.

Eſt apud oratores et ille locus idoneus ad pathos mouendum, qui dicitur, *praeter ſpem.* hunc Vergilius frequenter exercuit:

Nos tua progenies coeli quibus annuis arcem.

et cetera. et Dido.

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem;
Et perferre ſoror potero.

Aeneas de Euandro:

Et nunc ille quidem ſpe multum captus inani
Fors et vota facit. et illud:
Aduena noſtri
Quod nunquam veriti ſumus, vt poſſeſſor agelli
Diceret, haec mea ſunt: veteres migrate coloni.

Inuenio tamen poſſe aliquem ex eo, quod iam ſperauerit, mouere pathos, vt Euander:

Haud ignarus eram quantum noua gloria in armis,
Et praedulce decus.

Ora-

Oratores ὁμοιοπάθειαν vocant, quotiens de ſimilitudine paſſionis pathos naſcitur, ut apud Vergilium;

Fuit et tibi talis

Anchiſet genitor

et: *Patriae ſtrinxit pietatis imago.*

et: *Subiit cari genitoris imago.*

et Dido:

Me quoque per multos ſimilis fortuna labores.

Eſt et ille locus ad permouendum pathos, in quo ſermo dirigitur vel ad inanimalia vel ad muta. quo loco oratores frequenter vtuntur. vtrumque Vergilius bene pathetice tractauit: vel cum ait Dido;

Dulces exuuiae dum fata deusque ſinebant.

vel cum Turnus:

Tuque optima ferrum

Terra tene. et idem alibi:

Nunc o [1]) *nunquam fruſtrata vocatus*

Haſta meos.

Rhebe diu, res ſi qua diu mortalibus vlla eſt,

Viximus.

Facit apud oratores pathos etiam addubitatio, quam Graeci ἀπόρησιν vocant. eſt enim vel dolentis vel iraſcentis dubitare quid agas.

En quid ago? rurſusne procos irriſa priores

Experiar?

et illud de Orpheo:

Quid faceret? quo ſe rapta bis coniuge ferret?

et

1) *Numquam fruſtrata vocatus haſta meos*] Sic cap. 1. Solinus; *ob meritum profanae vocis, neci datum.* Vulgatur tamen, *meritum.* Sed illud ſcriptum vidimus. *Pont.*

et de Niſo:

Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat armis
Eripere?

et Anna permouetur:

Quid primum deſerta querar? comitemne ſororem?

Et atteſtatio rei viſae apud rhetores pathos mouet. hoc Vergilius ſic exſequitur,

Ipſe caput niuei fultum Pallantis et ora
Vt vidit, leuique patens in pectore vulnus.

et illud: *Impleuitque ſinus ſanguis.*

et: [2]) *moriensque ſuo ſe in ſanguine verſat.*

et: *Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit.*

et: *Ora virum triſti pendebant pallida tabo.*

et: *Voluitur Euryalus leto, pulcrosque per artus*
It cruor.
Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro.

Facit hyperbole, id eſt, nimietas, pathos; per quam exprimitur ira vel miſericordia. ira; vt cum forte dicimus: *millies ille perire debuerat.* quod eſt apud Vergilium:

Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.

miſeratio, cum dicit:

Daphni, tuum Poenos etiam ingemuiſſe leones
Interitum.

Naſcitur praeter haec de nimietate vel amatorium vel alterius generis pathos.

Si mihi non haec lux toto iam longior anno eſt.

et illud ſeorſum:

Ma-

2) *Moriensque ſuo ſe in ſanguine verſat*] Immenſum melius Anglicanus noſter: *Suo ſe in ſanguine verſat.* Idem.

Maria ante exurere Turno
Quam ſacras dabitur pinus.

et: *Non ſi tellurem effundat in vndas.*

Exclamatio, quae apud Graecos ἐκφώνησις dicitur, mouet pathos. haec fit interdum ex perſona poëtae, nonnunquam ex ipſius quem inducit loquentem. Ex perſona quidem poëtae eſt:

Mantua vae miſerae nimium vicina Cremonae.
Infelix, vtcunque ferent ea fata nepotes.
Crimen amor veſtrum.

et alia ſimilia. Ex perſona vero alterius:

Di capiti ipſius generique reſeruent.

et: *Di talia Graiis*
Inſtaurate, pio ſi poenas ore repoſco.

et: *Di talem terris auertite peſtem.*

Contraria huic figurae ἀποσιώπησις, quod eſt taciturnitas. nam vt illic aliqua exclamando dicimus; ita hic aliqua tacendo ſubducimus, quae tamen intelligere poſſit auditor. hoc autem praecipue iraſcentibus conuenit. vt Neptunus:

Quos ego. ſed motos praeſtat componere fluctus.

et Mneſtheus: *Nec vincere certo.*
Quanquam ó. Sed ſuperent, quibus hoc, Neptune, dediſti.

et Turnus: *Quanquam o ſi ſolitae quicquam virtutis adeſſet.*

et in Bucolicis:

Nouimus et qui te tranſuerſa tuentibus hircis,
Et quo, ſed faciles nymphae riſere, ſacello.

Sed et miſeratio ex hac figura mota eſt à Sinone;

Donec Calchante miniſtro.
Sed quid ego haec autem nequicquam ingrata reuoluo?

Naſcitur pathos et de repetitione, quam Graeci ἐπαναφορὰν

ϱάν vocant, cum ſententiae ab iiſdem nominibus incipiunt. hinc Vergilius:

Eurydicen vox ipſa et frigida lingua
Ah miſeram Euridicen anima fugiente vocabat.
Eurydicen toto referebant flumine ripae. et illud:
Te dulcis coniunx, te ſolo in litore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat. et illud:
Te nemus Angitiae ³), *vitrea te Fucinus vnda,*
Te liquidi fleuere lacus.

Ἐπιτίμησις, quae eſt obiurgatio, habet et ipſa pathos: id eſt, cum obiecta iisdem verbis refutamus:

Aeneas ignarus abeſt, ignarus et abſit.

3) *Vitrea te Fucinus vnda*] Apuleius: *videt fontem vitreo latice placidum.* Et poſſint huiusmodi ad comparationem plurima aduocari; ſed ego ambitiones illas libens euito: tantum quod tali contentione melius fieri poſſe putem, non reticebo. Et, recte ſi iudico, tale eſt apud eundem Apuleium libro Mileſ. 1.

Et haud ita longe radices platani lenis fluuius in ſpeciem placidae paludis ignauus ibat, argento vel vitro aemulus in colorem. En, inquam, explere latice fontis lacteo. Adſurgit et opertus.

Inſimulat enim poſterius membrum vitii varietas lectionum. Nam et *laceto* et *laqueo* reperitur in Scriptis. Deinde cum aemulus fuerit iſte latex argento vel vitro in colorem, quomodo *lactens* locum hic habeat? Placuit Grutero, *tacito adſurgit.* Sed cui bono tam inſidioſa hic et ſollicita ſurrectio? Omnino ἐπίθετον aliquod huius *laticis* deſiderari exiſtimem, idque a vulgi ore remotius; fueritque ni fallor: *Latice fontis bracteo.* *Bracteam* laminam quandam tenuiſſimam ex Iſidoro et aliis ſcimus. Hinc *Bracteus* et *bracteum* quod politie et leuigatura probe et decenter exaſciatum ſit, qualis in ſpeciem vel hic amnis depingitur Apuleio. Nec aliter philoſophus Seneca *bractealem felicitatem* dixit, quae externo illo mundo et apparatu ſpectantium faſcinat oculos. Et Prudentius *fulgorem* nominauit *bractealem*. Sed Lucius *bracteus* et *bracteum* maluit, quomodo a *pluuia pluuius* et *pluuium* vulgo frequentamus. In Gloſſario denique veteri, *Bractea* πέταλον, legend. pro, *Brattea*, quod vulgatur. *Idem.*

AVRE-

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et illuſtris

SATVRNALIORVM

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

Si non aliis, hoc certe praeferendum eſſe Ciceroni Vergilium, quod ille in vno tantum, hic omnibus dicendi generibus excelluerit. De quatuor generibus dicendi, deque duplici ſtilo.

Poſt haec cum pauliſper Euſebius quieuiſſet; omnes inter ſe conſono murmure, Vergilium non minus oratorem quam poëtam habendum pronunciabant; in quo et tanta orandi diſciplina, et tam diligens obſeruatio rhetoricae artis oſtenderetur. Et Auienus, Dicas mihi, inquit, volo, doctorum optime, ſi concedimus, ſicuti neceſſe eſt, oratorem fuiſſe Vergilium, ſi quis nunc velit orandi artem conſequi, vtrum magis ex Vergilio an ex Cicerone proficiat? Video quid agas, inquit Euſebius, quid intendas, quo me trahere coneris, eo ſcilicet quo minime volo, ad comparationem Maronis et Tullii. verecunde enim interrogaſti vter eorum praeſtantior, quandoquidem neceſſario is plurimum collaturus ſit, qui ipſe plurimum praeſtat. [1]) ſed iſtam mihi neceſſitaten altam et

1) *S.d iſtam mihi neceſſitatem altam et profundam remittas volo*] Scriptura fere referebat, *et profundam rem mittas volo.* Sententiam meam non vrgebo pertinaciter, quod tamen iniecit ſuſpicio non ſilebo, compendio

et profundam remittas volo: quia non noſtrum inter illos tantas componere lites. nec auſim in vtramuis partem talis ſententiae auctor videri. hoc ſolum audebo dixiſſe, quia facundia Mantuani multiplex et multiformis eſt, et dicendi genus omne complectitur. ecce enim in Cicerone veſtro vnus eloquentiae tenor eſt, ille abundans, et torrens, et copioſus. Oratorum autem non ſimplex nec vna natura eſt; ſed hic fluit et redundat; contra ille breuiter et circumciſe dicere affectat; tenuis quidam et ſiccus et ſobrius amat quandam dicendi frugalitatem; alius pingui et luculenta et florida oratione laſciuit. In qua tanta omnium diſſimilitudine vnus omnino Vergilius inuenitur, qui eloquentiam ex omni genere conflauerit. Reſpondit Auienus: Apertius vellem me has diuerſitates ſub perſonarum exemplis doceres. Quatuor ſunt, inquit Euſebius, genera dicendi: copioſum, in quo Cicero dominatur: breue, in quo Salluſtius regnat: ſiccum, quod Frontoni adſcribitur: pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et 2) nunc nullo veterum minor noſter Symmachus luxuriatur

dio nimirum ſcribendi, elapſam fortaſſis legitimam lectionem, *neceſſitatem alteram.* Id certe a re non alienum, vt alluſerit obiter ad augurum diſciplinam, qui *alteram auem* pro non bona ſiue improſpera vſurpabant. Vnde poſtmodum, ut Feſtus docet, *Alter* pro *aduerſo* ſubinde dicebatur ac *malo.* Quid? nonne conuenienter hic et loco ſic frequentabitur, ubi Auienus Euſebio inopinam illam et odioſam contentionem oggerit atque expetit ſuper Marone videlicet ac Tullio? Scripſerit itaque Macrob. *neceſſitatem alteram et profundam rem mittas volo.* Pont.

2) *Nunc nullo veterum minor, noſter Symmachus luxuriatur.*] Hic monumentum admodo luculentum idem Scriuerius ſcheda quadam interpoſita contextui adiecerat, hactenus non publicatum, nuperque adeo in monte Coelio effoſſum Romae.

EVSEBII.
Q. AVRELIO. SYMMACHO.
V. C. QVAEST. PRAET.
PONTIFICI. MAIORI.
CORRECTORI. LVCANIAE. ET. BRITTIORVM COMITI. ORDINIS. TERTII.
PROCONS. AFRICAE.
PRAET. VRB. COS. ORDINARIO. ORATORI. DISERTISSIMO. Q. FAB.
MEMM. SYMMACHVS.
V. C. PATRI. OPTIMO.

Euſebius autem, qui hoc elogium Symmacho ponit, is idem videtur, qui hoc ipſo loco tam praeclare de eodem V. C. loquitur, ei eloquentiae laudem in pingui ac florido dicendi genere attribuens. *Pont.*

xuriatur. Sed apud vnum Maronem haec quatuor genera reperies. Vis audire illum tanta breuitate dicentem, vt arctari magis et contrahi breuitas ipſa non poſſit?

[a]) *Et campos vbi Troia fuit.*

ecce pauciſſimis verbis maximam ciuitatem hauſit et abſorpſit: non reliquit illi nec ruinam. vis hoc ipſum copioſiſſime dicat?

[b]) *Venit ſumma dies et ineluctabile fatum*
Dardanidae: fuimus Troës, fuit Ilium, et ingens
Gloria Teucrorum. ferus omnia Jupiter Argos
Tranſtulit. incenſa Danai dominantur in vrbe.
[c]) *O patria! ô diuum domus Ilium, et incluta bello*
Moenia Dardanidum!
[d]) *Quis cladem illius noctis, quis funera fando*
Explicet? aut poſſit lacrymis aequare dolorem?
Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Quis fons, quis torrens, quod mare tot fluctibus, quot hic verbis inundauit? Cedo nunc ſiccum illud genus elocutionis:

[e]) *Turnus, vt anteuolans tardum praeceſſerat agmen,*
Viginti lectis equitum comitatus, et vrbi
Improuiſus adeſt; maculis quem Thracius albis
Portat equus, criſtaque tegit galea aurea rubra.

hoc idem quo cultu, quam florida oratione, cum libuerit, profertur?

[f]) *Forte ſacer Cybelae Choreus, olimque ſacerdos,*

 In-

a) Aen. III, 11.
b) Aen. II, 324.
c) Aen. II, 241.
d) Aen. II, 361.
e) Aen. IX, 47.
f) Aen. XI, 768.

Inſignis longe Phrygiis fulgebat in armis,
Spumantemque agitabat equum, quem pellis aënis,
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.
Ipſe, peregrina ferrugine clarus et oſtro,
Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu,
Pictus acu tunicas et barbara tegmina crurum.

ſed haec quidem inter ſe ſeparata ſunt. Vis autem videre quemadmodum haec quatuor genera dicendi Vergilius ipſe permiſceat, et faciat vnum quoddam ex omni diuerſitate pulcherrimum temperamentum?

g) *Saepe etiam ſteriles incendere profuit agros,*
Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis.
Siue inde occultas vires et pabula terrae
Pinguia concipiunt; ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium; atque exſudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias et caeca relaxat
Spiramenta, nouas veniat qua ſuccus in herbas:
Seu durat magis, et venas adſtringit hiantes;
Ne tenues pluuiae, rapidiue potentia Solis
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.

Ecce dicendi genus quod nuſquam alibi deprehendes, in quo nec praeceps breuitas, nec infrunita copia, nec jejuna ſiccitas, nec laetitia pinguis.

Sunt praeterea ſtili dicendi duo, diſpari moralitate diverſi. vnus eſt maturus et grauis; qualis Craſſo aſſignatur. hoc Vergilius vtitur, cum Latinus praecipit Turno:

h) *O praeſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci*
Virtute exſuperas, tanto me impenſius aequum eſt
Conſulere, et re-

g) Ge. I, 84. h Aen. XII, 19.

et reliqua.
alter huic contrarius, ardens, et erectus, et inſenſus; quali vſus Antonius. Nec hunc apud Vergilium fruſtra deſideraueris:

i) *Haud talia dudum*
Dicta dabas. morere; et fratrem ne deſere frater.

Videſne eloquentiam omni varietate diſtinctam? quam quidem mihi videtur Vergilius non ſine quodam praeſagio, quo ſe omnium profectibus praeparabat, de induſtria ſua permiſcuiſſe; idque non mortali, ſed diuino ingenio praeuidiſſe; atque adeo non alium ducem ſecutus, quam ipſam rerum omnium matrem naturam, hanc praetexuit velut in muſica concordiam ſonorum. Quippe ſi mundum ipſum diligenter inſpicias, magnam ſimilitudinem diuini illius, et huius poëtici operis inuenies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omnium mores integra eſt, nunc breuis, nunc copioſa, nunc ſicca, nunc florida, nunc ſimul omnia, interdum lenis aut torrens: ſic terra ipſa, hic laeta ſegetibus et pratis, ibi ſiluis et rupibus hiſpida; hic ſicca arenis, hic irrigua fontibus, pars vaſto aperitur mari. Ignoſcite, nec nimium me vocetis, qui naturae rerum Vergilium comparaui. Intra ipſum enim mihi viſum eſt, ſi dicerem decem rhetorum, qui apud Athenas Atticas floruerunt, ſtilos inter ſe diuerſos hunc vnum permiſcuiſſe.

CAPVT II.

Quae Vergilius traxerit a Graecis: quodque tota Aeneis effigiata ſit ad exemplar Iliadis atque Odyſſeae Homericae.

Tunc Euangelus irridenti ſimilis, Bene, inquit, opifici deo a rure Mantuano poëtam comparas; quem Grae-

i) Aen. X, 599.

cos rhetoras, quorum feciſti mentionem, nec omnino legiſſe aſſeuerauerim. [1]) vnde enim Veneto, ruſticis parentibus nato, inter ſiluas et frutices educto, vel leuis Graecarum notitia litterarum?

Et Euſtathius, Caue, inquit, Euangele, Graecorum quemquam vel de ſummis auctoribus tantam Graecae doctrinae hauſiſſe copiam credas, quantam ſollertia Maronis vel aſſecuta eſt, vel in ſuo opere digeſſit. Nam praeter philoſophiae et aſtronomiae amplam illam copiam, de qua ſupra diſſeruimus, non parua ſunt alia, quae traxit a Graecis, et carmini ſuo, tanquam illic nata, inſeruit.

Et Praetextatus: Oratus ſis, inquit, Euſtathi, vt haec quoque communicata nobiſcum velis, quantum memoria repente incitata ſuffecerit. Omnes Praetextatum ſecuti ad diſſerendum Euſtathium prouocauerunt. Ille ſic incipit; Dicturumne me putatis ea quae vulgo nota ſunt? quod Theocritum ſibi fecerit paſtoralis operis auctorem, ruralis Heſiodum? et quod in ipſis Georgicis tempeſtatis ſerenitatiſque ſigna de Arati phaenomenis traxerit? vel quod euerſionem Trojae, cum Sinone ſuo et equo ligneo caeteriſque omnibus quae librum ſecundum faciunt, a Piſandro paene ad verbum transſcripſerit? qui inter Graecos poëtas

1) *Vnde enim Veneto, ruſticis parentibus nato*] Legendum, *vnde enim Vergilio*. Meurſ.

Vnde enim huic Veneto] Virgilium *Venetum* vocat, vt alias eundem ἐκλῶς ſolemus *Mantuanum* dicere. Et addit, *ruſticis parentibus nato, inter ſiluas et frutices educto*, vt oſtendat ei nihilominus inſignem Graecarum notitiam haud defuiſſe literarum. Nec mutari vllo pacto eam lectionem debere docebit praeterea Seruius in Vita eius, vbi inquit: *Fuit Mantuanus, quae ciuitas eſt Venetiae*. Venetia autem qualis Italiae ſit regio, praeter Liuium, paucis indicat verbis Florus lib. 3. cap. 3. vbi ait: *Sed in Venetia, quo fere tractu Italia molliſſima eſt. Molliſſimam* nimirum dicit, vt intelligatur agrum ibi, vt plurimum, eſſe depreſſum et paſcuum, ſiluuliſque ac fruticibus conſitum. Vnde eleganter Macrobius ex perſona Euangeli irridentis ruſticitatem Maronis haec infert: *Bene*, inquit, *opifici deo a rure Mantuano poëtam comparas; quem Graecos rhetores, quorum feciſti mentionem, nec omnino legiſſe aſſeuerauerim. Vnde enim Veneto, ruſticis parentibus nato, inter ſiluas et frutices educto vel leuis Graecarum notitia literarum?* Pont.

poëtas eminet opere, quod a nuptiis Iouis et Iunonis incipiens, vniuerſas hiſtorias, quae mediis omnibus ſeculis vſque ad aetatem ipſius Piſandri contigerunt, in vnam ſeriem coactas redegerit, et vnum ex diuerſis hiatibus temporum corpus effecerit? in quo opere inter hiſtorias caeteras interitus quoque Troiae in hunc modum relatus eſt. Quae fideliter Maro interpretando fabricatus eſt ſibi Iliacae urbis ruinam. Sed et haec et talia, vt pueris decantata, praetereo. Iam vero Aeneis ipſa, nonne ab Homero ſibi mutuata eſt errorem primum ex Odyſſea, deinde ex Iliade pugnas? quia operis ordinem neceſſario rerum ordo mutauit, cum apud Homerum prius Iliacum bellum geſtum ſit, deinde reuertenti de Troia error contigerit Vlyſſi: apud Maronem vero Aeneae nauigatio bella, quae poſtea in Italia ſunt geſta, praeceſſerit. Rurſus, Homerus in primo cum vellet iniquum Graecis Apollinem facere, cauſam ſtruxit de ſacerdotis iniuria. Hic vt Troianis Iunonem faceret infeſtam, cauſarum ſibi congeriem comparauit. Nec illud cum cura magna relaturus ſum, licet (vt exiſtimo) non omnibus obſeruatum, quod cum primo verſu promiſiſſet producturum ſeſe de Troiae littoribus Aeneam:

k) *Troiae qui primus ab oris*
Italiam, fato profugus, Lauinaque venit
Littora.

Vbi ad ianuam narrandi venit, Aeneae claſſem non de Troia, ſed de Sicilia producit:

l) *Vix e conſpectu Siculae telluris in altum*
Vela dabant laeti.

Quod totum Homericis filis texit. Ille enim vitans in poëmate hiſtoricorum ſimilitudinem, quibus lex eſt incipere ab initio rerum, et continuam narrationem ad finem vſque perducere: ipſe poëtica diſciplina a rerum medio

k) Aen. I, 1. l) Aen. I, 34.

medio coepit, et ad initium poſt reuerſus eſt. Ergo Vlyſſis errorem non incipit a Troiano littore deſcribere, ſed facit eum primo nauigantem de inſula Calypſonis, et ex perſona ſua perducit ad Phaeacas. Illic in conuiuio Alcinoi regis narrat ipſe quemadmodum de Troia ad Calypſonem vſque peruenerit. Poſt Phaeacas rurſus Vlyſſis nauigationem vſque ad Ithacam, ex perſona propria, poëta deſcribit. Quem ſecutus Maro, Aeneam de Sicilia producit; cuius nauigationem deſcribendo perducit ad Libyam. Illic in conuiuio Didonis narrat ipſe Aeneas vſque ad Siciliam de Troia nauigationem ſuam: et addidit vno verſu, quod copioſe poëta deſcripſerat:

m) *Hinc me digreſſum veſtris Deus appulit oris.*

Poſt Africam quoque rurſus poëta ex perſona ſua iter claſſis vſque ad ipſam deſcribit Italiam:

n) *Interea medium Aeneas iam claſſe tenebat*
Certus iter.

Quid? quod et omne opus Vergilianum velut de quodam Homerici operis ſpeculo formatum eſt? Nam et tempeſtas mira imitatione deſcripta eſt. Verſus vtriuſque qui volet conferat; vt Venus in Nauſicaae locum Alcinoi filiae ſucceſſit. ipſa autem Dido refert ſpeciem regis Alcinoi conuiuium celebrantis. Scylla quoque et Charybdis, et Circe decenter attingitur; et pro Solis armentis Strophades inſulae finguntur. at pro conſultatione inferorum deſcenſus ad eos cum comitatu ſacerdotis inducitur. ibi Palinurus Epenori, ſed et infeſto Aiaci infeſta Dido, et Tireſiae conſiliis Anchiſae monita reſpondent. Iam praelia Iliadis et vulnerum non ſine diſciplinae perfectione deſcriptio, et enumeratio auxiliorum duplex, et fabricatio armorum, et ludicri certaminis varietas, ictumque inter reges et ruptum foedus, et ſpeculatio nocturna, et

m) Aen. III, 715. n) Aen. V, 1.

et legatio reportans a Diomede repulſam, Achillis exemplo, et ſuper Pallante, vt Patroclo, lamentatio; et altercatio, vt Achillis et Agamemnonis, ita Drancis et Turni, (vtrobique enim alter ſuum, alter publicum commodum cogitabat,) pugna ſingularis Aeneae atque Turni, vt Achillis et Hectoris, et captiui inferiis deſtinati, vt illic Patrocli, hic Pallantis,

o) *Sulmone creatos*

Quatuor hic iuuenes; totidem, quos educat Vfens,

Viuentes rapit, inferias quos immolet vmbris.

Quid? quod pro Lycaone Homerico, (qui inter fugientes deprehenſus, non mirum ſi ad preces confugerat, nec tamen Achilles propter occiſi Patrocli dolorem pepercit) ſimili conditione Magus in medio tumultu ſubornatus eſt?

p) *Inde Mago procul infeſtam contenderat haſtam.*

et cum ille genua amplectens ſupplex vitam petiſſet; reſpondit:

q) *Belli commercia Turnus*

Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante peremto.

ſed et inſultatio Achillis in ipſum Lycaonem iam peremtum, in Tarquitium a Marone transfertur. Ille ait:

r) ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ᾽ ἰχθύσιν, οἵ σ᾽ ὠτειλῆς

Αἷμ᾽ ἀπολιχμήσονται ἀκηδέες. οὐδέ σε μήτηρ

Ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται, ἀλλὰ Σκάμανδρος

Οἴσει δινήεις εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον, etc.

at hic veſter:

s) *Iſtic nunc, metuende, iace.* et reliqua.

o) Aen. X, 517.
p) Aen. X, 521.
q) Aen. X, 532.
r) Il. φ, 122.
s) Aen. X, 557.

CAPVT

CAPVT III.

De diuerſis Vergilii locis ex Homero traductis.

Et ſi vultis me et ipſos proferre verſus ad verbum paene translatos, licet omnes praeſens memoria non ſuggerat: tamen, qui ſe dederint, obuios annotabo:

t) Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit? veſter, licet periodo vſus, idem tamen dixit:

u) *Adduxit longe, donec curuata coirent*
Inter ſe capita, et manibus iam tangeret aequis
Laeua aciem ferri, dextro neruoque papillam.

ille ait:

x) οὐδέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων, ἀλλ' οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα.
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
Νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς· ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.

y) *Nec iam amplius vlla*
Apparet tellus, coelum vndique et vndique pontus.

z) Πορφύρεον δ' ἄρα κῦμα περιστάθη, οὔρεϊ ἶσον,
Κυρτωθέν.

a) *Curuata in montis faciem circumſtetit vnda.*

et de tartaro ille ait:

b) Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανὸς ἐστ' ἀπὸ γαίης.

c) *Bis patet in praeceps tantum, tenditque ſub vmbras,*
Quantus ad aethereum coeli ſuſpectus Olympum.

d) Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.

e) *Poſt-*

t) Il. δ' 143. u) Aen. XI, 860. x) Od. μ' 403.
y) Aen. III, 192. z) Od. λ' 242. a) Georg. IV, 361.
b) Il. Θ' 16. c) Aen. VI, 578. d) Il. α', 469.

e) *Poſtquam exemta fames, et amor compreſſus edendi.*

f) Ὥς ἔφατ' εὐχόμενος, τῷ δ' ἔκλυε μητίετα Ζεύς,
Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε.
Νηῶν μέν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε
Δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι.

g) *Audiit, et Phoebus voti ſuccedere partem*
Mente dedit, partem volucres diſperſit in auras.

h) Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει,
Καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

i) *Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris,*
Et nati natorum, et qui naſcentur ab illis.

et alibi ille ait:

k) Καὶ τότ' Ὀδυσσῆος λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ.
Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

et alibi.

hic de duobus vnum fabricatus eſt:

l) *Extemplo Aeneae ſoluuntur frigore membra.*

m) Πότνι' Ἀθηναίη, ἐρυσίπτολι, δῖα θεάων,
Ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἠδὲ καὶ αὐτὸν
Πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

n) *Armipotens praeſes belli, Tritonia virgo,*
Frange manu telum Phrygii praedonis, et ipſum
Pronum ſterne ſolo, portiſque effunde ſub ipſis.

o) Ἥτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

p) *Ingrediturque ſolo, et caput inter nubila condit.*

Ille

e) Aen. VIII, 184. f) Il. π', 249. g) Aen. XI, 794.
h) Il. υ', 307. i) Aen. III, 97. k) Od. ι', 297.
l) Aen. I, 96. m) Il. ζ' 305. n) Aen. XI, 483.
o) Il. δ', 442. p) Aen. IV, 177.

Ille de ſomno ait:

q) Καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐνὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Νήγρετος, ἥδιστος, θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.

hic poſuit:

r) *Dulcis et alta quies, placidaeque ſimillima morti.*

s) Ἀλλ᾽ ἔκ τοι ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι,
Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζους
φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
Οὐδ᾽ ἀναθηλήσει, περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψεν
φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖ τέ μιν υἷες Ἀχαιῶν
Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται.

t) *Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam forte gerebat)*
Numquam fronde leui fundet virgulta neque vmbram,
Cum ſemel in ſiluis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuitque comas et brachia ferro,
Olim arbos, nunc artificis manus aere decoro
Incluſit, patribuſque dedit geſtare Latinis.

Sed iam ſi videtur a collatione verſuum translatorum faceſſo; vt nec vniformis narratio pariat ex ſatietate faſtidium, et ſermo ad alia non minus praeſenti cauſae apta vertatur. Perge quaeſo, inquit Auienus, omnia quae Homero ſubtraxit, inueſtigare. Quid enim ſuauius, quam duos praecipuos vates audire idem loquentes? quia cum tria haec ex aequo impoſſibilia iudicentur, vel Ioui fulmen, vel Herculi clauam, vel verſum Homero ſubtrahere (quod, etſi fieri poſſent, alium tamen nullum deceret

q) Od. ν. 79. r) Aen. VI, 522.
s) Il. α. 233. t) Aen. XII. 206.

-deceret vel fulmen praeter Iouem iacere, [t]) vel certare praeter Herculem robore, vel canere quod cecinit Homerus): hic opportune in opus ſuum, quae prior vates dixerat, transferendo, fecit vt ſua eſſe credantur. Ergo pro voto omnium feceris, ſi cum hoc coetu communicata velis quaecunque a veſtro noſter poëta mutuatus eſt. Cedo igitur, Euſtathius ait, Vergilianum volumen: quia locos eius ſingulos inſpiciens Homericorum verſuum promtius admonebor. Cumque Symmachi iuſſu famulus de bibliotheca petitum librum detuliſſet, temere voluit Euſtathius, vt verſus, quos fors obtuliſſet, inſpiceret. et, Videte, inquit, portum ad ciuitatem Didonis ex Ithaca migrantem:

u) *Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum*
Efficit obiectu laterum; quibus omnis ab alto
Frangitur, inque ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos.
Hinc atque hinc vaſtae rupes geminique minantur
In coelum ſcopuli, quorum ſub vertice late
Aequora tuta ſilent. tum ſiluis ſcena coruſcis
Deſuper horrentique atrum nemus imminet vmbra,
Fronte ſub aduerſa, ſcopulis pendentibus, antrum;
Intus aquae dulces, viuoque ſedilia ſaxo;
Nympharum domus. his feſſas non vincula naues
Vlla tenent: vnco non alligat anchora morſu.

x) Φόρκυνος δέ τις ἐστὶ λιμὴν ἁλίοιο γέροντος,
Ἐν δήμῳ Ἰθάκης· δυὸ δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ

Ακταὶ

t) *Vel certare praeter Herculem robore*] Scriptus, *clarere praeter Herculem*, non abſone; nam vt verba Firmiani ſunt, *Hercules ob virtutem clariſſimus*, cap. 9. lib. 1. *Pont.*

u) Aen. I, 163.

x) Od. ν, 96.

Ακταὶ ἀποῤῥῶγες, λιμένος ποτιπεπ]ηυῖαι·
Αἵ τ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα
Ἔκτοθεν· ἔντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐΰσσελμοι, ὅταν ὅρμυ μέτρον ἵκωνται.
Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη·
Ἀγχόθι δ' αὐτῆς, ἄντρον ἐπήρατον, ἠεροειδὲς,
Ἱρὸν Νυμφάων, αἳ Νηϊάδες καλέονται.
Ἐν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν
Λάϊνοι· ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσυσι μέλισσαι.

CAPVT VI.

De iis quae in primo Aeneidos ſunt ex Homero traducta.

Et cum rogaſſet Auienus, vt non ſparſim, ſed ab initio per ordinem annotaret: ille manu retractis in calcem foliis, ſic exorſus eſt:

y) *Aeole, namque tibi diuum pater atque hominum rex*
Et mulcere dedit fluctus et tollere vento.

z) Κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε Κρονίων,
Ἠμὲν παυέμεναι ἠδ' ὀρνύμεν, ὅν κ' ἐθέλῃσι.

a) *Sunt mihi bis ſeptem praeſtanti corpore Nymphae;*
Quarum, quae forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili, propriamque dicabo.

b) Ἀλλ' ἴθ', ἐγὼ δέ κέ τοι Χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν,
Πασιθέην, ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα.

Tem-

y) Aen. I, 69.
z) Il. ξ', 21.
a) Aen. I, 75.
b) Il. ξ', 267.

Tempeſtas Aeneae, Aeolo concitante, cum allocutione ducis res ſuas conclamantis, de Vlyſſis tempeſtate et allocutione deſcripta eſt; in qua Aeoli locum Neptunus obtinuit. Verſus quoniam vtrobique multi ſunt, non inſerui; qui volet legere, ex hoc verſu habebit exordium:

c) *Haec vbi dicta: cauum conuerſa cuſpide montem.*

et apud Homerum de quinto Odyſſeae:

d) Ὣς εἰπὼν, σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον,
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών. πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων.

e) *Vt primum lux alma data eſt: exire, locoſque*
Explorare nouos, quas vento acceſſerit oras,
Qui teneant (nam inculta videt) hominesne feraene
Quaerere conſtituit, ſociiſque exacta referre.

f) Ἀλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἐϋπλόκαμος τέλεσ' ἠώς,
Δὴ τοτ' ἐγὼν ἐμὸν ἔγχος ἑλὼν καὶ φάσγανον ὀξὺ,
Καρπαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπὴν,
Εἴπως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν, ἐνοπήν τε πυθοίμην.

g) *Nulla tuarum audita mihi neque viſa ſororum,*
O quam te memorem virgo, namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat, o dea certe
An Phoebi ſoror, an nympharum ſanguinis vna.

h) Γουνοῦμαί σε, ἄνασσα· θεός νύ τις, ἦ βροτός ἐσσί;
Εἰ μέν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε, Διὸς κούρῃ μεγάλοιο,
Εἶδός τε μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.

i) *O Dea, ſi prima repetens ab origine pergam,*

c) Aen. I, 85. d) Od. ε, 291. e) Aen. I, 310. f) Od. κ', 144.
g) Aen. I, 326. h ζ', 149. i) Aen. 376.

Et vacet annales noſtrorum audire laborum:
Ante diem clauſo componet veſper olympo.

τίς κεν ἐκεῖνα

k) Πάντα γε μυθήσαιτο καταὶ θνητῶν ἀνθρώπων;
Οὐδ᾽ εἰ πεντάετές γε καὶ ἑξάετες παραμίμνων
Ἐξερέοις, ὅσα κεῖθι πάθον κακὰ δῖοι Ἀχαιοί.

l) *At Venus obſcuro gradientes aëre ſepſit,*
Et multo nebulae circum dea fudit amictu;
Cernere ne quis eos neu quis contingere poſſit,
Moliriue moram aut veniendi poſcere cauſas.

m) Καὶ τότ᾽ Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλινδ᾽ ἴμεν· ἀμφὶ δ᾽ Ἀθήνη
Πολλὴν ἠέρα χεῦε, φίλα φρονέουσ᾽ Ὀδυσῆϊ,
Μήτις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
Κερτομέοι τ᾽ ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ᾽, ὅτις εἴη.

n) *Qualis in Eurotae ripis, aut per iuga Cynthi*
Exercet Diana choros; quam mille ſecutae
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero, gradienſque deas ſupereminet omnis.
Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem ſe laeta ferebat.

o) Οἵη δ᾽ Ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος ἰοχέαιρα,
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον,
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι·
Τῇ δὲ θ᾽ ἅμα Νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
Ἀγρονόμοι παίζουσι· γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ·

Πασάων

k) Od. γ', 113. l) Aen. I, 415. m) Od. η', 14.
n) Aen. I, 502. o) Od. ζ', 102.

Πασάων δ' ὕπερ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι·
Ὣς ἥγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.

p) *Reſtitit Aeneas claraque in luce refulſit,*
Os humeroſque deo ſimilis. namque ipſa decoram
Caeſariem nato genitrix, lumenque iuuentae
Purpureum, et laetos oculis afflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum Pariusue lapis circundatur auro.

q) Αὐτὰρ κακκεφαλῆς χεῦεν πολὺ κάλλος Ἀθήνη,
Μείζονά τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσονα· καδδὲ κάρητος
Οὔλας ἧκε κόμας, ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.
Ὡς δ' ὅτέ τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει,
Ὥς μὲν τῷ περίχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.

r) *Coram, quem quaeritis, adſum*
Troius Aeneas Libycis ereptus ab vndis.

s) Ἔνδον μὲν δὴ ὅδ' αὐτὸς ἐγὼ, κακὰ πολλὰ μογήσας,
Ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτεϊ ἐς πατρίδα γαῖαν.

CAPVT V.

Quae in ſecundo Aeneïdos traducta ſint ab Homero.

Conticuere t) *omnes intentique ora tenebant.*

u) Ὣς ἔφαθ', οἳ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

x) *Infandum, regina, iubes renouare dolorem;* *In-*

Hh 3

p) Aen. I, 588. q) Od. ψ, 156. r) Aen. I, 599. s) Od. φ, 207.
t) Aen. II, 1. u) Il. η, 92. x) Aen. II, 3.

Troianas vt opes et lamentabile regnum
Eruerint Danai.

y) Ἀργαλέον, βασίλεια, διηνεκέως ἀγορεῦσαι
Κήδε', ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

z) *Pars ſtupet innuptae donum exitiale Mineruae;*
Et molem mirantur equi: primuſque Timoetes
Duci intra muros hortatur et arce locari,
Siue dolo, ſeu iam Troiae ſic fata ferebant.
At Capys, et quorum melior ſententia menti,
Aut pelago Danaum inſidias ſuſpectaque dona
Praecipitare iubent, ſubiectiſque vrere flammis,
Aut terebrare cauas vteri et tentare latebras.
Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

a) Ὣς ὁ μὲν εἱστήκει, τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον,
Ἥμενοι ἀμφ' αὐτόν. τρίχα δὲ σφίσιν ἥνδανε βουλή,
Ἠὲ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ·
Ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρας·
Ἢ ἐάαν μέγ' ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι,
Τῇ περ δὴ καὶ ἔπειτα τελευτήσεσθαι ἔμελλεν.
Αἶσα γὰρ ἦν ἀπολέσθαι, ἐπὴν πόλις ἀμφικαλύψῃ
Δουράτεον μέγαν ἵππον, ὅθ' εἵατο πάντες ἄριστοι
Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.

b) *Vertitur interea coelum, et ruit oceano nox,*
Inuoluens vmbra magna terramque polumque.

c) Ἐν δ' ἔπεσ' ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο,
Ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.

d) *Hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo*
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes!

e) Ὦ

y) Od. γ', 241. z) Aen. II, 31. a) Od. θ', 505.
b) Aen. II, 250. c) Il. θ', 485. d) Aen. II, 274.

e) Ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ.

inueniſque Chorebus
f) *Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus*
Venerat inſano Caſſandrae incenſus amore,
Et gener auxilium Priamo Phrygibuſque ferebat.

g) Πέφνε γὰρ Ὀθρυονῆα Καβησόθεν ἔνδον ἐόντα,
Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει.
Ἤτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην,
Κασσάνδρην, ἀνάεδνον· ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον,
Ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας Ἀχαιῶν,
Τῷ δ' ὁ γέρων Πρίαμος ὑπέσχετο καὶ κατένευσε
Δωσέμεναι. ὁ δὲ μάρναθ', ὑποσχεσίῃσι πιθήσας.

h) *Sic animis iuuenum furor additus. inde lupi ceu*
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit caecos rabies, catulique relicti
Faucibus exſpectant ſiccis, per tela per hoſtes
Vadimus haud dubiam in mortem, mediaeque tenemus
Vrbis iter. nox atra caua circumuolat umbra.

i) Βῆ ῥ' ἴμεν ὥστε λέων ὀρεσίτροφος ὅστ' ἐπιδευὴς
Δηρὸν ἔῃ κρειῶν, κέλεται δὲ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ.
Μήλων πειρήσοντα, καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
Εἴπερ γάρ χ' εὕρησι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας.
Σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
Οὔ ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε σταθμοῖο δίεσθαι.
Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἥρπαξε μεθάλμενος ἠὲ καὶ αὐτὸς
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.

k) *Improuiſum aſpris veluti qui ſentibus anguem*
Preſſit humi nitens, trepiduſque repente refugit
Attollentem iras, et caerula colla tumentem:
Haud ſecus Androgeos viſu tremefactus abibat.

Hh 4 l) Ὡς

e) Il. χ', 373. f) Aen. II, 342. g) Il. ν', 363.
h) Aen. II, 355. i) Il. μ', 299. k) Aen. II, 379.

l) Ὡς δὲ ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
Οὔρεος ἐν βήσσῃς, ὑπότε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,
Ἄψ τ' ἀνεχώρησεν, ὦχρός τε μιν εἷλε παρειάς.
Ὣς αὖθις καθ' ὅμιλον ἔδυ Τρώων ἀγερώχων,
Δείσας Ἀτρέος υἱὸν Ἀλέξανδρος θεοειδής.

m) *Qualis vbi in lucem coluber mala gramina paſtus,*
Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis nouus exuuiis nitiduſque iuuenta,
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem, et linguis micat ore triſulcis.

n) Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένησι,
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ', ἔδυ δέ τέ μιν χόλος αἰνός·
Σμερδαλέον δὲ δέδορκεν, ἑλισσόμενος περὶ χειῇ.
Ὣς Ἕκτωρ, ἄσβεστον ἔχων μένος, οὐχ ἂν ἐχώρει.

o) *Non ſic aggeribus ruptis cum ſpumeus amnis*
Exiit, oppoſitaſque erupit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo, camposque per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit.

p) Ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι
Χειμάῤῥους κατ' ὄρεσφιν, ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ,
Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας
Εἰσφέρεται, πολλὸν δέ τ' ἀφύσγετον εἰς ἅλα βάλλει.

q) *Ter conatus ibi collo dare brachia circum:*
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago
Par leuibus ventis ¹) *volucrique ſimillima fumo.*

r) Τρὶς

1) *Volucrique ſimillima fumo*] Ita conceptus etiam in Scriptis hic verſus. Vulgo, vt notum, *ſimillima ſomno*. Sed dixit, et alibi Maro: *Et tenues fugit cen fumus in auras.* Et apud Sophoclem lego: καπνοῦ σκιά. Nolo tamen magnopere defendere. *Pont.*

l) Il. γ', 33. m) Aen. II, 471. n) Il. χ', 93.
o) Aen. II, 496. p) Il. 492. q) Aen. II, 792.

r) Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἄνωγε,
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν, σκιῇ ἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ,
Ἔπτατ᾽· ἐμοὶ δ᾽ ἄχος ὀξὺ γενέσκετο κηρόθι μᾶλλον.

CAPVT VI.

Tertius et quartus Aeneidos quae habeant ab Homero ſumta.

Alia tempeſtas Aeneae hic et illic Vlyſſis numeroſis ambae verſibus. Sed incipiunt haec ita:

s) *Poſtquam altum tenuere rates*, 1) *nec iam amplius vllae.* ille ait:

t) Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς.

u) *Accipe et haec, manuum tibi quae monumenta mearum*
Sint puer.

x) Δῶρόν τοι καὶ ἐγώ, τέκνον φίλε, τοῦτο δίδωμι
Μνῆμ᾽ Ἑλένης χειρῶν.

y) *Tendunt vela noti. fugimus ſpumantibus vndis,*
Qua curſum ventuſque gubernatorque vocabant.

z) Ἡμεῖς δ᾽ ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα
Ἥμεθα· τὴν δ᾽ ἄνεμός τε, κυβερνήτης τ᾽ ἴθυνεν.

a) *Dextrum Scylla latus, laeuum implacata Charybdis*
Obſidet, atque imo barathri ter gurgite vaſtos

Hh 5 *Sorbet*

1) *Nec iam amplius vllae Apparent terrae*] Seneca Troade non diſſimiliter:
Et nihil praeter mare cum viderent
Vnici terris homines relictis.
Quod ex Scripto ita refingimus, cum in excuſis ſit, *relicti.* Pont.

r) Od. λ', 205. s) Aen. III, 192. t) Od. μ', 403. u) Aen. III, 486. x) Od. ο', 125. y) Aen. III, 259. z) Od. κ', 9. a) Aen. III, 420.

Sorbet in abruptum fluctus, rurſusque ſub auras
Erigit alternos, et ſidera verberat vnda.
At Scyllam caecis cohibet ſpelunca latebris
Ora exſertantem et naues in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies et pulchro pectore virgo
Pube tenus; poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas vtero commiſſa luporum.
Praeſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem longos et circumflectere curſus,
Quam ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam, et caeruleis canibus reſonantia ſaxa.

Homerus de Charybdi:

b) Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ᾽, ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
Δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Ἤτοι ὅτ᾽ ἐξεμέσειε, λέβης ὣς ἐν πυρὶ πολλῷ,
Πᾶσ᾽ ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑψόσε δ᾽ ἄχνη
Ἄκροισι σκοπέλοισιν ἐπ᾽ ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν.
Ἀλλ᾽ ὅτ᾽ ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ,
Πᾶσ᾽ ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πετρη
Δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
Ψάμμῳ κυανέη· τοὺς δὲ χλωρὸν δέος ᾕρει.

Homerus de Scylla:

c) Ἔνθα δ᾽ ἐνὶ Σκύλλη ναίει. δεινὸν λελακυῖα·
Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς
Γίνεται, αὐτὴ δ᾽ αὖτε πέλωρ κακόν· οὐδέ κε τίς μιν
Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ᾽ εἰ θεὸς ἀντιάσειεν.
Τῆς ἤτοι πόδες εἰσὶ δυώδεκα πάντες ἄωροι.
Ἕξ δέ τε οἱ δειραὶ περιμήκεες· ἐν δὲ ἑκάστη
Σμερδαλέη κεφαλὴ, ἐν δὲ τρίστοιχοι ὀδόντες,
Πυκνοὶ καὶ θαμέες, πλεῖοι μέλανος θανάτοιο.
Μέσση μέν τε κατὰ σπείους κοίλοιο δέδυκεν·
Ἔξω δ᾽ ἐξίσχει κεφαλὰς δεινοῖο βερέθρου·

Αὐτοῦ

b) Od. μ', 235. c) Od. μ'. 85.

Αὐτοῦ δ' ἰχθυάα σκόπελον περιμαιμώωσα
Δελφῖνάς τε, κύνας τε, καὶ εἴποθι μεῖζον ἕλῃσι
Κῆτος, ἃ μύρια βόσκει ἀγάστονος Ἀμφιτρίτη.
d) *O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago!*
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.
e) Κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες. τοιαίδε τε χεῖρες,
Ὀφθαλμῶν τε βολαὶ, κεφαλή τ', ἐφύπερθέ τε χαῖται.

f) *Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere;*
Ter ſpumam eliſam et rorantia vidimus aſtra.

g) Τῷ δ' ὕπο δῖα Χάρυβδις ἀναῤῥοιβδεῖ μέλαν ὕδωρ·
Τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναῤῥοιβδεῖ.

h) *Qualis coniecta cerua ſagitta,*
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum
Neſcius: illa fuga ſiluas ſaltuſque peragrat
Dictaeos; haeret lateri letalis arundo.

i) Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὅν τ' ἔβαλ' ἀνὴρ
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς· τὸν μέν τ' ἤλυξε πόδεσσι,
Φεύγων, ὄφρ' αἷμα λιαρὸν, καὶ γούνατ' ὀρώρει.

k) *Dixerat. ille patris magni parere parabat*
Imperio: et primum pedibus talaria nectit
Aurea; quae ſublimem alis, ſiue aequora iuxta,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alias ſub Tartara triſtia mittit;
Dat ſomnos adimitque, et lumina morte reſignat.
Illa fretus agit ventos et turbida tranat
Nubila.

l) Ὣς ἔφατ'. οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος Ἀργειφόντης.
Αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,

Ἀμβρό-

d) Aen. III, 489. e) Od. δ', 149. f) Aen. III, 566. g) Od. μ', 104.
h) Aen. IV, 69. i) Il, λ', 475. k) Aen. IV, 238. l) Il. ω', 339.

Ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον, ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν,
Ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, ἅμα πνοιῆς ἀνέμοιο.
Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει,
Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
Τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς Ἀργειφόντης.

m) *Ac velut annoſo validam cum robore quercum*
Alpini Boreae nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant; it ſtridor: et alte
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.
Ipſa haeret ſcopulis; et quantum vertice ad auras
Aetherias, tantum radice in tartara tendit.

n) Οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης
Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ' ἅλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ,
Καλὸν, τηλεθάον. τὸ δέ τε πνοιαὶ δονέουσι
Παντοίων ἀνέμων, καί τε βρύει ἄνθεϊ λευκῷ·
Ἐλθὼν δ' ἐξαπίνης ἄνεμος σὺν λαίλαπι πολλῇ
Βόθρου τ' ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνυσσ' ἐπὶ γαίῃ.

o) *Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras*
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

p) Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὤρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι·
q) Ἠὼς μὲν κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν.

CAPVT VII.

Quae in quinto et ſexto libris Vergilius Homero ſit mutuatus.

V*t* r) *Pelagus tenuere rates; nec iam amplius vlla*
Occurrit tellus; maria vndique et vndique coelum:
Olli caeruleus ſupra caput adſtitit imber
Noctem hiememque ferens, et inhorruit vnda tenebris.

s) Ἀλλ'

m) Aen. IV, 441. n) Il. ρ', 53. o) Aen. IV, 584.
p) Il. λ', 1. q) Il. θ', 1. r) Aen. V, 8.

s) Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, ȣ̓δέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ ȣ̓ρανὸς, ἠδὲ θάλασσα·
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔςησε Κρονίων.

t) *Vinaque*[1]*) fundebat pateris, animamque vocabat*
Anchiſae magni, maneſque Acheronte remiſſos.

u) Οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν,
Ψυχὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δειλοῖο.

x) *Leui-*

1) *Vinaque fundebant pateris, animamque vocabant Anchiſae magni, maneſque Acheronte remiſſos.*] Geminus quidem ſed controuerſus apud Tibullum locus lib. 3. Elegia. 2. Ego vt relictum poëtae credo, appingam:

Praeſatae ante meos manes, animamque rogatae,

Perfuſaeque pias ante liquore manus.

Nam ita editiones omnes vetuſtae et optima illa Scaligeri membrana. Maluerunt tamen correctores, *animamque precatae.* Quod putabant *rogari* non dici vt *precari.* At ego exiſtimo omnino, imo non aliter accipiendum, quam illud Maronis *animamque vocabant.* Extulit enim Tibullus *animamque rogatae* ἀρχαϊκῶς patiendi potius quam agendi verbo. Valerius Maxim. *Spreto mortali habitu, diuinum captatus eſt.* Item Solinus ſi cum ſcriptis legatur: *Egredientem in littore occurrens honoratus eſt.* Nam vulgo, *honorauit eum.* Deinde *rogare* et *vocare* quam cognata ſint docet vel illo Apuleius, *clamitans rogansque vicinos*: Et Macrobius noſter lib. 1. cap 2. *ad coenam tum rogatus.* Et dum bella adeo occaſio eſt, addo vocem *rogare* ἁπλῶς veteribus frequentatam in ſolennibus conuiuiorum inuitationibus, quomodo *vocare* vſurpatum, aliis abunde diſputatum. Apuleius 1. Mileſ. *Et ecce Fotis ancilla, Rogat te, inquit, hoſpes. At ego iam inde Milonis abſtinentiae cognitor, excuſaui comiter.* Iterum lib. 3. *Et ecce quidam intro currens famulus, Rogat te, inquit, tua parens Byrrhena, et conuiuii cui te ſero deſponderas, iam appropinquantis admonet.* His adde hunc ex interprete Apollonii Tyrii locum: *Athenagoras ait ad vnum de ſeruis Ardalium nomine, Dabo tibi duos aureos, tantum deſcende, et dic ei, Rogat te Athenagoras princeps ciuitatis huius, procede de tenebris ad lucem.* Hoc cum ita ſit, Lucii, qua locutione parentem Plautum hanc etiam ad formam redigendum cenſeo, Captiuis, Scena *Aduorte animum*:

HEG. *Age ſis roga emtum.* PA. *niſi qui meliorem afferat.*

Ita enim editur, at animo meo confuſe. Nec minus intricate Lambinus, HEG. *emtum niſi.* Dico diſtinguendum legendumque: HEG. *Age ſis, rogo.* PAR. *emtum niſi qui.* Obſeruauit quoque Moſtelaria: *Hic apud nos hodie coenes, te rogo.* Clariſſime itaque liquere puto, *praefatae ante meos manes animamque rogatae*, idem valere ac ſi dixerit, *vbi manes meos praefatae eritis atque animam rogaueritis*, id eſt, *vocaueritis*, quod erat demonſtrandum. *Pont.*

s) Od. μ΄. 403. t) Aen. V, 98. u) Il. ψ΄, 220.

x) *Leuibus huic hamis conſertam, auroque trilicem*
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor apud rapidum Simoënta ſub Ilio alto.

y) Δώσω οἱ θώρηκα, τὸν Ἀστεροπαῖον ἀπηύρον,
Χάλκεον, ᾧ πέρι χεῦμα φαεινοῦ κασσιτέροιο
Ἀμφιδεδίνηται.

Et curſorum certamen vtrobique ſimile. Et quia verſibus eſt apud vtrumque numeroſis, locum loco ſimilem lector inueniet. initia haec ſunt:

z) *Haec vbi dicta, locum capiunt, ſignoque repente.*

a) Σταν δὲ μεταστοιχεὶ· σήμηνε δὲ τέρματ' Αχιλλεύς.

Pugilum certamen incipit apud hunc:

b) *Conſtitit in digitos extemplo arrectus vterque.*

apud illum:

c) Ἄντα δ' ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἄμ' ἄμφω,
Σύν ῥ' ἔπεσον, σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν.

Si velis comparare certantes ſagittis: inuenies haec vtriuſque principia:

d) *Protinus Aeneas celeri certare ſagitta.*

e) Ἀυτὰρ ὁ τοξευτῆσι τίθει ἰόεντα σίδηρον,
Κὰδδ' ἐτίθει δέκα μὲν πελέκεις, δέκα δ' ἡμιπέλεκκα.

Capita locorum, vbi longa narratio eſt, dixiſſe ſufficiet; vt quid vnde natum ſit, lector inueniat.

f) *Dixerat; et tenues fugit ceu fumus in auras.*

g) Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς, ἠΰτε καπνὸς
Ὤχετο τετριγυῖα.

h) *Aeneas,*

x) Aen. V, 259. y) Il. ψ', 560. z) Aen. V, 315. a) Il. ψ', 358.
b) Aen. V, 426. c) Il. ψ', 686. d) Aen. V, 485. e) Il. ψ'. 850.
f) Aen. V, 740. g) Il. ψ', 100.

h) *Aeneas, quo deinde ruis, quo proripis? inquit.*
Quem fugis? aut quis te noſtris complexibus arcet?
i) *Ter conatus erat collo dare brachia circum,*
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago.

k) Ὣς ἔφατ᾽. αὐτὰρ ἔγωγ᾽ ἔθελον φρεσὶ μερμηρίξας
Μητρὸς ἐμῆς ψυχὴν ἑλέειν κατατεθνειυίης.
Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἄνωγε·
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν, σκιῇ ἴκελον, ἢ καὶ ὀνείρῳ,
Ἔπτατο.

Sepultura Palinuri formata eſt de Patrocli ſepultura, haec incipit:

l) *Principio pinguem taedis et robore ſecto.*

illa ſic:

m) Οἱ δ᾽ ἴσαν ὑλοτόμους πελέκεας μετὰ χερσὶν ἔχοντες.

et alibi:

n) Κηδεμόνες δὲ παρ᾽ αὖθι μένον, καὶ νήεον ὕλην.
Ποίησαν δὲ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα,

ipſa vero vtriuſque tumuli inſignia quam paria?

o) *At pius Aeneas ingenti mole ſepulchrum*
Imponit ſuaque arma viro remumque tubamque
Monte ſub aërio, qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, aeternumque tenet per ſecula nomen.

p) Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ᾽ ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ,
Τύμβον χεύαντες, καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες,
Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.

q) *Tunc conſanguineus Leti ſopor.*

r) Ἔνθ᾽ ὕπνῳ ξύμβλητο, κασιγνήτῳ θανάτοιο.

s) *Quod*

h) Aen. V, 741. i) Aen. VI, 700. k) Od. λ′, 203.
l) Aen. VI, 214. m) Il. ψ′, 114. n) Il. ψ′, 163.
o) Aen. VI, 232. p) Od. μ′, 13. q) Aen. VI. 278.
r) Il. ξ, 231.

s) *Quod te per coeli iucundum lumen et auras,*
Per genitorem oro, per ſpes ſurgentis Iuli,
Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Iniice, namque pōtes, portuſque require Velinos.

t) Νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι, οὐ παρεόντων,
Πρός τ' ἀλόχου καὶ πατρὸς, ὅ σ' ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα,
Τηλεμάχου θ', ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες.
Οἶδα γὰρ, ὡς ἐνθένδε κιὼν δόμου ἐξ Ἀΐδαο,
Νῆσον ἐς Αἰαίην σχήσεις εὐεργέα νῆα.
Ἔνθά σ' ἔπειτα, ἄναξ, κέλομαι μνήσασθαι ἐμεῖο,
Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον, ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν,
Νοσφισθεὶς, μή τοι τὶ θεῶν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν, ἅσσα μοι ἐστὶν,
Σῆμα τ' ἐμοὶ χεῦαι, πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης,
Ἀνδρὸς δυστήνοιο, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.
Ταῦτα τέ μοι τελέσαι, πῆξαί τ' ἐπὶ τύμβῳ ἐρετμὸν,
Τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον, ἐὼν μετ' ἐμοῖς ἑτάροισιν.

u) *Necnon et Tityon, terrae omniparentis alumnum,*
Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur, roſtroque immanis vultur obunco
Immortale iecur tundens, ſecundaque poenis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore, nec fibris requies datur vlla renatis.

x) Καὶ Τιτυὸν εἶδον, γαίης ἐρικυδέος υἱὸν,
Κείμενον ἐν δαπέδῳ. ὃ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον,
Δέρτρον ἔσω δύνοντες. ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί.
Λητὼ γὰρ ἥλκυσσε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν,
Πυθὼ δ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

y) *Non, mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum,*

Ferrea

s) Aen. VI, 363. t) Od. λ', 66. u) Aen. VI, 595.
x) Od. λ', 575. y) Aen. VI, 625.

Ferrea vox, omnis ſcelerum comprendere formas,
Omnia poenarum percurrere nomina poſſim.

z) Πληθὺν δ᾽ οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, ὐδ᾽ ὀνομήνω,
Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ ϛόματ᾽ εἶεν,
Φωνὴ δ᾽ ἄῤῥηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

CAPVT VIII.

In ſeptimo et octauo qui verſus ſint ab Homero ſumti.

Hinc a) *exaudiri gemitus iraeque leonum*
Vincla recuſantum et ſera ſub nocte rudentum,
Setigerique ſues atque in praeſepibus vrſi
Saeuire ac formae magnorum vlulare luporum:
Quos hominum ex facie dea ſaeua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.

b) Εὗρον δ᾽ ἐν βήσσησι τετυγμένα δώματα Κίρκης
Ξεστοῖσι λάεσσι, περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ.
Ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι, ἠδὲ λέοντες,
Τὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ᾽ ἔδωκεν.

c) *Quid petitis? quae cauſa rates, aut cuius egentes*
Litus ad Auſonium tot per vada caerula vexit?
Siue errore viae ſeu tempeſtatibus acti;
Qualia multa mari nautae patiuntur in alto.

d) Ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐϛὲ; πόθεν πλεῖθ᾽ ὑγρὰ κέλευθα;
Ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἢ μαψιδίως ἀλάλησθε,
Οἷά τε ληϊϛῆρες, ὑπεὶρ ἅλα; τοί γ᾽ ἀλόωνται,
Ψυχὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες;

e) *Ceu quondam niuei inter nubila cycni*
Cum ſeſe e paſtu referunt, et longa canoros

Dant

z) Il. β', 488. a) Aen. VII, 15. b) Od. κ', 210.
c) Aen. VII, 195. d) Od. γ', 71. e) Aen. VII, 699.

Dant per colla modos: ſonat amnis et Àſia longe
Pulſa palus.

f) Τῶν δ' ὥςτ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ,
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δȣλιχοδείρων,
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καϋςρίȣ ἀμφὶ ῥέεθρα.
Ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται αγαλλόμενα πτερύγεσσι,
Κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών.

g) *Illa vel intactae ſegetis per ſumma volaret*
Gramina, nec teneras curſu laeſiſſet ariſtas;
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret aequore plantas.

h) Αἵ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρȣραν,
Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπῶν θέον ȣ̓δὲ κατέκλων.
Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἔπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
Ἄκρον ἐπί ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.

i) *Veſcitur Aeneas ſimul et. Troiana iuuentus*
Perpetui tergo bouis et luſtralibus extis.

k) Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενέϊ Κρονίωνι.
l) Νώτοισι δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν.

m) *Poſtquam exemta fames, et amor compreſſus edendi,*
Rex Euandrus ait.

n) Ἥρως Ἀτρείδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
Τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν.

o) *Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma,*
Et matutinus volucrum ſub culmine cantus.
Conſurgit ſenior, tunicaque inducitur artus,

Et

f) Il. β', 459. g) Aen. VII, 808. h) Il. υ, 226.
i) Aen. VIII, 182. k) Il. η, 314. l) Il. η, 321.
m) Aen. VIII, 184. n) Il. η, 322. o) Aen. VIII, 455.

Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.
Tum lateri atque humeris Tegeaeum ſubligat enſem,
Demiſſa ab laeva pantherae terga retorquens.
Nec non et gemini cuſtodes limine in ipſo
Procedunt, greſſumque canes comitantur herilem.

p) Ἕζετο δ᾽ ὀρθωθεὶς, μαλακὸν δ᾽ ἔνδυνε χιτῶνα,
Καλὸν, νηγάτεον· περὶ δ᾽ αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος,
Ποσσὶ δ᾽ ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.
Ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.
q) Βῆ ῥ᾽ ἴμεν εἰς ἀγορὴν· παλάμῃ δ᾽ ἔχε χάλκεον ἔγχος,
Οὐκ οἷος· ἅμα τῷγε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.

r) *O mihi praeteritos referat ſi Juppiter annos!*
Qualis eram, cum primam aciem Praeneſte ſub ipſa
Straui, ſcutorumque incendi victor aceruos,
Et regem hac Herilum dextra ſub tartara miſi;
Naſcenti cui tris animas Feronia mater,
(Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda;
Ter leto ſternendus erat; cui tunc tamen omnis
Abſtulit haec animas dextra et totidem exuit armis.

s) Εἴθ᾽ ὧς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι, ἔμπεδος εἴη,
Ὡς ὁπότ᾽ Ἠλείοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτύχθη
Ἀμφὶ βοηλασίην, ὅτ᾽ ἐγὼ κτάνον Ἰτυμονῆα
Ἐσθλὸν ὑπειροχίδην· ὅς ἐν Ἤλιδι ναιετάασκε,
Ῥύσι᾽ ἐλαυνόμενος· ὁ δ᾽ ἀμύνων ᾗσι βόεσσιν,
Ἔβλητ᾽ ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.
Κάδδ᾽ ἔπεσεν.

t) *Qualis vbi oceani perfuſus Lucifer vnda,*
Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,
Extulit os ſacrum coelo tenebraſque reſoluit.

u) Οἷος δ᾽ ἀστὴρ εἶσι μετ᾽ ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ,
Ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.

 x) *En*

p) Il. β', 42. q) Od. β', 10. r) Aen. VIII. 560.
s) Il. λ', 669. t) Aen. VIII, 589. u) Il. χ', 317.

x) *En perfecta mei promiſſa coniugis arte*
Munera; ne mox aut Laurentis, nate, ſuperbos
Aut acrem dubites in proelia poſcere Turnum.
Dixit et amplexus nati Cytherea petiuit,
Arma ſub aduerſa poſuit radiantia quercu.

y) Αὐτὰρ ἐπειδὴ τεῦξε σάκος μέγα τε ϛιβαρόν τε,
Τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.
Τεῦξε δέ οἱ κυνέην βριαρὴν, κροτάφοις' ἀραρυῖαν,
Καλὴν, δαιδαλέην· ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε·
Τεῦξ' δὲ οἱ κνημῖδας ἑανȣ̃ κασσιτέροιο.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πάνθ' ὅπλα κάμε κλυτὸς Ἀμφιγυήεις,
Μητρὸς Ἀχιλλῆος θῆκε προπάροιθεν ἀείρας.

z) *Ille deae donis et tanto laetus honore*
Impleri nequit, atque oculos per ſingula voluit,
Miraturque, interque manus et brachia verſat.

a) Τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεȣ̃ ἀγλαὰ δῶρα.
Αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ᾗσιν ἐτάρπετο, δαίδαλα λεύσσων.

CAPVT IX.

Nono libro quae inſint ſumta ab Homero

I*ri,* b) *decus coeli, quis te mihi nubibus actam*
Detulit in terras?

c) Ἶρι θεὰ, τίς τ' ἄρ σε θεῶν ἐμοὶ ἄγγελον ἧκε;
d) *Nec ſolos tangit Atridas*
Iſte dolor.

e) Τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀγείρας
Ἀτρείδης; ἦ ȣ̓χ Ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο;
Ἦ μȣ̃νοι φιλέȣσ' ἀλόχȣς μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεῖδαι; f) *Sed*

x) Aen. VIII, 612. y) Il. σ', 608. z) Aen. VIII, 617.
a) Il. τ', 18. b) Aen. IX, 18. c) Il. σ', 182.
d) Aen. IX, 138. e) Il. ι, 338.

f) *Sed vos, o lecti, ferro quis ſcindere vallum*
Apparat, et mecum inuadit trepidantia caſtra?

g) Ὄρνυσθ' ἱππόδαμοι Τρῶες, ἐῤῥήγνυσθε δὲ τεῖχος
Ἀργείων, καὶ νηυσὶν ἐνίετε θεσπιδαὲς πῦρ.

h) *Quod ſupereſt, laeti bene geſtis corpora rebus*
Procurate viri, et pugnam ſperate parati.

i) Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα συνάγωμεν ἄρηα.

k) *Sic ait illacrymans; humero ſimul exuit enſem*
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnoſius, atque habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niſo Mneſteus pellem, horrentiſque leonis
Exuuias, galeam fidus permutat Alethes.

l) Τυδείδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος Θρασυμήδης
Φάσγανον ἄμφηκες. (τὸ δ' ἑὸν παρὰ νηυσὶ λέλειπτο,)
Καὶ σάκος. ἀμφὶ δὲ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
Ταυρείην, ἄφαλόν τε, καὶ ἄλοφον, ἥτε καταῖτυξ
Κέκληται, ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν.
Μηριόνης δ' Ὀδυσῆϊ δίδου βιὸν, ἠδὲ φαρέτρην,
Καὶ ξίφος.

m) *Protinus armati incedunt, quos omnis euntes*
Primorum manus ad portas iuuenumque ſenumque
Proſequitur votis, nec non et pulcher Julus.

n) Τὼ δ', ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἐνὶ δεινοῖσιν ἐδύτην,
Βὰν ῥ' ἰέναι, λιπέτην δὲ κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.

o) *Egreſſi ſuperant foſſas, noctiſque per vmbram*
Caſtra inimica petunt, multis tamen ante futuri
Exitio: paſſim ſomno vinoque per herbam
Corpora fuſa vident, arrectos litore currus,

f) Aen. IX, 146. g) Il. μ', 440. h) Aen. IX, 157.
i) Il. τ', 275. k) Aen. IX, 303. l) Il. κ', 255.
m) Aen. IX, 308. n) Il. κ', 272. o) Aen. IX, 314.

Inter lora rotaſque viros, ſimul arma iacere,
Vina ſimul: prior Hyrtacides ſic ore locutus:
Euryale, audendum dextra. nunc ipſa vocat res.
Hac iter eſt. tu, ne qua manus ſe attollere nobis
A tergo poſſit, cuſtodi et conſule longe.
Haec ego vaſta dabo, et recto te limite ducam.

p) Τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα.
Αἶψα δ' ἐπὶ Θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες.
Οἱ δ' εὗδον καμάτῳ ἀδδηκότες· ἔντεα δέ σφιν
Καλὰ παρ' αὐτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὖ κατὰ κόσμον,
Τριστοιχεί· παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι.

et paulo poſt;

Ἐξ ἐπὶ διφριάδος πυμάτης ἱμᾶσι δέδεντο.
Τὸν δ' Ὀδυσεὺς προπάροιθεν ἰδὼν Διομήδεϊ δεῖξεν·
Οὗτός τοι, Διόμηδες, ἀνὴρ, οὗτοι δέ τοι ἵπποι,
Οὓς νῶϊν πίφαυσκε Δόλων, ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς,
Ἀλλ' ἄγε δὴ, πρόφερε κρατερὸν μένος, οὐδέ τι σὲ χρὴ
Ἑστάμεναι μέλεον σὺν τεύχεσιν. ἀλλὰ λῦ' ἵππους.
Ἠὲ σύ γ' ἄνδρας ἔναιρε, μελήσουσι δέ μοι ἵπποι.

q) *Sed non auguriis potuit depellere peſtem.*

r) Ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν.

s) *Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras*
Tithoni croceum linquens aurora cubile.

t) Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὤρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι.

Mater Euryali ad dirum nuntium, u) vt excuſſos de manibus radios et penſa demitteret, vt per muros et virorum agmina vlulans et coma ſciſſa decurreret, vt effunderet dolorem in lamentationum querelas, totum de Andromacha ſumſit lamentante mortem mariti:

x) Ὣς

p) Il. κ', 469. q) Aen. IX, 327. r) Il. β', 859.
s) Aen. IX. 459. t) Il. λ', 1. u) Aen. IX, 475.

x) Ὣς φαμένη μεγάροιο διέσσυτο, μαινάδι ἴση,
Παλλομένη κραδίην. ἅμα δ' ἀμφίπολοι κίον αὐτῇ.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πύργον τε καὶ ἀνδρῶν ἷξεν ὅμιλον,
Ἔστη παπτήνασ' ἐπὶ τείχεϊ· τὸν δ' ἐνόησεν
Ἑλκόμενον πρόσθεν πόλιος.

y) *O vere Phrygiae, neque enim Phryges.*

z) Ὦ πέπονες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκέτ' Ἀχαιοί.

a) *Quos alios muros, quae iam vltra moenia habetis?*
Vnus homo et veſtris, o ciues, vndique ſeptus
Aggeribus, tantas ſtrages impune per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miſerit orco?
Non infelicis patriae veterumque deorum
Et magni Aeneae ſegnes miſeretque pudetque?

b) Ἠέ τινάς φαμεν εἶναι ἀοσσητῆρας ὀπίσσω;
Ἠέ τι τεῖχος ἄρειον, ὅ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι;
Οὐ μέν τις σχεδόν ἐστι πόλις πύργοις ἀραρυῖα,
Ἧι κ' ἀπαμυναίμεσθ' ἑτεραλκέα δῆμον ἔχοντες·
Ἀλλ' ἐν γὰρ Τρώων πεδίῳ.

CAPVT X.

Quae in reliquis libris mutuatus ſit ab Homero Vergilius.

Tela c) *manu iaciunt; quales ſub nubibus atris*
Strymoniae dant ſigna grues, atque aethera tranant
Cum ſonitu, fugiuntque notos clamore ſecundo.

d) Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ', ἐνοπῇ τ' ἴσαν, ὄρνιθες ὥς·
Ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό,
Αἵτ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον,
Κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.

x) Il. χ' 460. y) Aen. IX, 617. z) Il. β' 235. a) Aen. IX, 782.
b) Il. ι, 735. c) Aen. X, 264. d) Il. γ', 2.

e) *Ardet apex capitis, criſtiſque ac vertice flamma*
Funditur, et vaſtos vmbo vomit aureus ignes.
Non ſecus ac liquida ſi quando nocte cometae
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor,
Ille ſitim morboſque ferens mortalibus aegris
Naſcitur, et laeuo contriſtat lumine coelum.

f) Δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ,
Ἀςὲρ ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιςα
Λαμπρὸν παμΦαίνησι λελϐμένος ὠκεανοῖο.
Τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.
g) ΠαμΦαίνονθ' ὥς τ' ἀςέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο,
Ὅς ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν, ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
Φαίνοντε, πολλοῖσι μετ' ἄςρασι νυκτὸς ἀμολγῷ,
Ὅντε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέϐσιν.
Λαμπρότατος μὲν ὅγ' ἐςὶ, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται.
Καὶ τε Φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοισι βροτοῖσιν.

h) *Stat ſua cuique dies; breue et irreparabile tempus*
Omnibus eſt vitae.

i) Μοῖραν δ' ὔτινά Φημι πεΦυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
Οὐ κακὸν, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸν, ἐπην τὰ πρῶτα γένηται.
k) Αἰνότατε Κρονίδη, ποῖον τὸν μῦθον ἔειπες;
Ἄνδρα θνητὸν ἐόντα, πάλαι πεπρωμένον αἴσῃ,
Ἂψ ἐθέλεις θανάτοιο δυσηχέος ἐξαναλῦσαι;

l) *Fata vocant, metasque dati peruenit ad aeui.*

m) Ἧις τὸν δ' ἄγε μοῖρα κακὴ θανάτοιο τέλοςδε.

n) *Per patrios manes, per ſpes ſurgentis Iuli*
Te precor, hanc animam ſerues natoque patrique.
Eſt domus alta: iacent penitus defoſſa talenta
Caelati argenti: ſunt auri pondera facti

Infecti-

e) Aen. X, 270. f) Il. ε', 4. g) Il. χ', 26.
h) Aen. X, 467. i) Il. ζ', 488. k) Il. π', 440.
l) Aen. X, 472. m) Il. γ', 602. n) Aen. X, 524.

Infeſtique mihi. non hic victoria Teucrum
Vertitur, aut anima vna dabit diſcrimina tanta.
Dixerat. Aeneas contra cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quae multa talenta.
Natis parce tuis. belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior iam tum Pallante peremto.
Hoc patris Anchiſae manes, hoc ſentit Iulus.
Sic fatus galeam laeua tenet, atque reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit enſem.

o) Ζώγρει, Ἀτρέος υἱὲ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα·
Πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται,
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.
Τῶν κέν τοι χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα,
Εἴκεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ' ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν.

p) *Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſaepe peragrans,*
(Suadet enim veſana fames) ſi forte fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua ceruum,
Gaudet hians immane, comaſque arrexit, et haeret
Viſceribus ſuper incumbens, lauit improba taeter
Ora cruor.
Sic ruit in denſos alacer Mezentius hoſtes.

q) Ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας,
Εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα,
Πεινάων. (μάλα γάρ τε κατεσθίει, εἴπερ ἂν αὐτὸν
Σεύωνται ταχέες τε κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοί)
Ὣς ἐχάρη Μενέλαος Ἀλέξανδρον θεοειδέα
Ὀφθαλμοῖσιν ἰδών. φάτο γὰρ τίσασθαι ἀλείτην,
r) Βῆ ῥ' ἴμεν ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ὅς τ' ἐπιδευὴς
Δηρὸν ἔῃ κρειῶν, κέλεται δέ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ,
Μήλων πειρήσοντα, καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
Εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας

o) Il. ζ, 46   p) Aen. X, 723.   q) Il. γ', 23.
r) Il. μ', 299.

Ἀν κυσὶ καὶ ἄνδρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἢ ἥρπαξε μετάλμενος, ἠὲ καὶ αὐτὸς
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.
Ὣς ῥα τότ' ἀντίθεον Σαρπηδόνα θυμὸς ἀνῆκε
Τεῖχος ἐπαΐξαι, διά τε ῥήξασθαι ἐπάλξεις.

s) *Spargitur et tellus lacrumis, ſparguntur et arma.*

t) Δεύοντο ψάμαθοι, δεύοντο δὲ τεύχεα φωτῶν
Δάκρυσι.

u) *Cingitur ipſe furens certatim in praelia Turnus;*
Iamque adeo rutilum thoraca indutus aënis
Horrebat ſquamis, ſuraſque incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat enſem:
Fulgebatque alta decurrens aureus arce.

x) Ὣς φάτο· Πάτροκλος δὲ κορύσσετο νώροπι χαλκῷ.
Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε
Καλὰς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας.
Δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνε,
Ποικίλον, ἀστερόεντα, ποδώκεος Αἰακίδαο.
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον,
Χάλκεον· αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε.
Κρατὶ δ' ἐπ' ἰφθίμῳ κυνέην εὔτυκτον ἔθηκεν,
Ἵππουριν· δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν.
Εἵλετο δ' ἄλκιμα δοῦρα, τά οἱ παλάμηφιν ἀρήρει.

y) *Purpureus veluti cum flos ſucciſus aratro*
Langueſcit moriens, laſſoue papauera collo
Demiſere caput, pluuia cum forte grauantur.

z) Μήκων δ' ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἥτ' ἐνὶ κήπῳ
Καρπῷ βριθομένη, νοτίῃσί τε εἰαρινῇσιν·
Ὣς ἑτέρωσ' ἤμυσε κάρη πήληκι βαρυνθέν.

CAPVT

s) Aen. XI, 191. t) Il. ψ', 15. u) Aen. XI, 486.

x) Il. π', 130. y) Aen. IX, 435. z) Il. θ', 306.

CAPVT XI.

Quos locos ita tranſtulerit Vergilius, vt Homero ſuperior videatur.

Et haec quidem iudicio legentium relinquenda ſunt, vt ipſi aeſtiment, quid debeant de vtriuſque collatione ſentire. Si tamen me conſulas, non negabo nonnunquam Vergilium in transferendo denſius excoluiſſe. vt in hoc loco:

a) *Qualis apes aeſtate noua per florea rura*
Exercet ſub ſole labor, cum gentis adultos
Educunt fetus, aut cum liquentia mella
Stipant, et dulci diſtendunt nectare cellas,
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a praeſepibus arcent.
Feruet opus, redolentque thymo fragrantia mella.

b) Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων,
Πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων.
Βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
Αἱ μέν τ' ἔνθα ἅλις πεποτήαται, αἱ δέ τε ἔνθα.
Ὣς τῶν ἔθνεα πολλὰ νεῶν ἄπο καὶ κλισιάων
Ἠϊόνος προπάροιθε βαθείης ἐστιχόωντο
Ἰλαδὸν εἰς ἀγορήν.

Vides deſcriptas apes a Vergilio opifices, ab Homero vagas? alter diſcurſum et ſolam volatus varietatem, alter exprimit natiuae artis officium. In his quoque verſibus Maro exſtitit locupletior interpres:

c) *O ſocii (neque enim ignari ſumus ante malorum)*
O paſſi grauiora, dabit deus his quoque finem.
Vos et Scyllaeam rabiem penituſque ſonantes
Acceſtis ſcopulos, vos et Cyclopea ſaxa

Experti

a) Aen. I, 430. b) Il. β', 87. c) Aen. I, 202.

Experti: reuocate animos, moeſtumque timorem
Mittite. forſan et haec olim meminiſſe iuuabit.

d) Ὦ φίλοι, ȣ̓ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονες εἰμέν.
Οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν, ἢ ὅτε Κύκλωψ
Εἴλει ἐνὶ σπῆϊ γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι,
Ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βȣλῇ τε νόῳ τε
Ἐκφύγομεν, καί πȣ τῶν δὲ μνήσεσθαι ὀΐω.

Vlyſſes ad ſocios vnam commemorauit aerumnam: hic ad ſperandam praeſentis mali abſolutionem gemini caſus hortatur euentu. Deinde ille obſcurius dixit,

Καί πȣ τῶν δε μνήσεσθαι ὀΐω.

hic apertius:

Forſan et haec olim meminiſſe iuuabit.

Sed et hoc quod veſter adiecit ſolatii fortioris eſt. ſuos enim non tantum exemplo euadendi, ſed et ſpe futurae felicitatis animauit, per hos labores non ſolum ſedes quietas, ſed et regna promittens. Hos quoque verſus inſpicere libet:

e) *Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum*
Cum ferro acciſam crebriſque bipennibus inſtant
Eruere agricolae certatim; illa vſque minatur
Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat,
Vulneribus donec paulatim euicta ſupremum
Congemuit, traxitque iugis auulſa ruinam.

f) Ἤριπε δ᾽ ὡς ὅτε τὶς δρῦς ἤριπεν, ἢ ἀχερωῒς,
Ἠὲ πίτυς βλωθρὴ, τήν τ᾽ ȣ̓́ρεσι τέκτονες ἄνδρες
Ἐξέταμον πελέκεσσι νεήκεσι, νήϊον εἶναι.

Magno cultu veſter difficultatem abſcidendae arboreae molis expreſſit; verum nullo negotio Homerica arbor abſciditur.

g) *Haud*

d) Od. μ', 208. e) Aen. II, 626. f) Il. δ', 482.

g) *Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus, et omnes*
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia coelo;
Arcturum. Pliadaſque, Hyadas, geminoſque triones
Armatumque auro circumſpicit Oriona.

h) Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως.
Ἥμενος. οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι, καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην,
Ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Ἥτ' αὐτοῦ στρέφεται. καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει,
Οἴη δ' ἄμμορος ἐστὶ λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Gubernator, qui explorat coelum, crebro reflectere ceruicem debet, captando de diuerſis coeli regionibus ſecuritatem ſereni. Hoc mire et velut coloribus Maro pinxit. Nam quia arcturus iuxta ſeptentrionem eſt, taurus vero in quo hyades ſunt, ſed et orion in regione auſtri ſunt, crebram ceruicis reflexionem in Palinuro ſidera conſulente deſcripſit, *Arcturum*, inquit. Ecce intuetur partem ſeptentrionis: deinde, *Pliadasque Hyadas.* Ecce ad auſtrum flectitur. *geminoſque Triones:* rurſus ad ſeptentriones vertit aſpectum.

Armatumque auro circumſpicit Oriona.

iterum ſe ad auſtrum reflectit. Sed et verbo *circumſpicit*, varietatem ſaepe ſe viciſſim conuertentis oſtendit. Homerus gubernatorem ſuum ſemel inducit intuentem Pleïadas, quae in auſtrali regione ſunt, ſemel Bootem et Arcton, quae ſunt in ſeptentrionali polo.

i) *Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus auctor.*
Perfide; ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus; Hyrcanaeque admorunt vbera tigres.

k) Νηλε-

g) Aen. III, 513. h) Od, ε, 270. i) Aen. IV, 365.

k) Νηλεὲς, οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς,
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα.

Plene Vergilius non partionem ſolam, ſicut ille quem ſequebatur, ſed educationem quoque nutricationis tanquam bellualem et aſperam criminatur: addit enim de ſuo;

Hyrcanaeque admorunt vbera tigres:

quoniam videlicet in moribus inoleſcendis magnam fere partem nutricis ingenium et natura lactis tenet, quae infuſa tenero et mixta parentum ſemini adhuc recenti, ex hac gemina concretione vnam indolem configurat. Hinc eſt qnod prouidentia naturae, ſimilitudinem natorum atque gignentium ex ipſo quoque nutricatu praeparans, fecit cum ipſo partu alimoniae copiam naſci. [1]) Nam poſtquam ſanguinis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus effinxit atque aluit, aduentante iam partus tempore, idem ad corporis materni ſuperna conſcendens, in naturam lactis albeſcit, vt recens natis idem ſit altor, qui fuerat fabricator. Quamobrem non fruſtra creditum eſt, ſicut valeat ad fingendas corporis atque animi ſimilitudines vis et natura ſeminis, non ſecus ad eandem rem lactis quoque ingenia et proprietates valere. Neque in hominibus id ſolum ſed in pecudibus quoque animaduerſum. Nam ſi ouium lacte haedi aut caprarum agni forſitan alantur, conſtat ferme in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam et frugibus, ad earum indolem vel detrectandam vel augendam, maior plerunque vis et poteſtas eſt aquarum et terrarum quae alunt, quam ipſius, quod iacitur, ſeminis;

1) *Nam poſt ſanguinis ille opifex*] Lego, *ſanguis ille opifex.* Niſi putes nominatiuo antique vti voluiſſe Macrobium. Quod mihi quidem veriſimile non fit. [*poſtquam* in textu noſtro eſt, non *poſt*.] Meurſ.

k) Il. π', 33.

ſeminis; ac ſaepe videas laetam nitentemque arborem, ſi in locum alterum transferatur, ſucco terrae deterioris elanguiſſe. Ad criminandos igitur mores deſuit Homero, quod Vergilius adiecit: [l])

Non tam praecipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus;
Nec ſic immiſſis aurigae vndantia lora
Concuſſere iugis, pronique in verbera pendent.

m) Οἱ δ' ὡς ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι,
Πάντοσ' ἀφορμηθέντες ὑπὸ πληγῇσιν ἱμάσθλης,
Ὑψόσ' ἀειρόμενοι, ῥίμφα πρήσσουσι κέλευθα.

Graius poëta equorum tantum meminit flagro animante currentium; licet dici non poſſit elegantius, quam quod adiecit ὑψόσ' ἀειρόμενοι: quo expreſſit, quantum natura dare poterat, impetum curſus. Verum Maro et currus de carcere ruentes, et campos corripiendo praecipites mira celeritate deſcripſit; et, accepto breui ſemine de Homerico flagro, pinxit aurigas concutientes lora vndantia, et pronos in verbera pendentes: nec vllam quadrigarum partem intactam reliquit, vt eſſet illa certaminis plena deſcriptio.

n) *Magno veluti cum flamma ſonore*
Virgea ſuggeritur coſtis vndantis aëni,
Exſultantque aeſtu latices; furit intus aquae vis,
Fumidus atque alte ſpumis exuberat amnis;
Nec iam ſe capit vnda: volat vapor ater ad auras.

o) Ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἔνδον, ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ,
Κνίσσῃ μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο,
Πάντοθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται,
Ὣς τοῦ καλα ῥέεθρα πυρὶ φλέγετο, ζέε δ' ὕδωρ.

Graeci

l) Aen. V, 144. cf. Georg. III, 103. m) Od. ν', 81.
n) Aen. XII, 462. o) Il. φ', 362.

Graeci verſus aëni continent mentionem multo igne ebullientis: et totum ipſum locum haec verba ornant *πάντοθεν ἀμβολάδην*. Nam ſcaturigines ex omni parte emergentes ſic eleganter expreſſit. In Latinis verſibus tota rei pompa deſcripta eſt, ſonus flammae. et pro hoc quod ille dixerat, *πάντοθεν ἀμβολάδην*, *exſultant aeſtu latices*, et amnem fumidum exuberantem ſpumis, atque intus furentem (vnius enim verbi non reperiens ſimilem dignitatem, compenſauit quod deerat copiae varietate deſcriptionis) adiecit poſt omnia;

Nec iam ſe capit vnda.

quo expreſſit, quod ſemper vſu euenit ſuppoſiti nimietate caloris. Bene ergo ſe habet poëticae tubae cultus, omnia quae in hac re eueniunt, comprehendens.

p) *Portam, quae ducis imperio eſt commiſſa, recludunt*
Freti armis; vltroque inuitant moenibus hoſtem.
Ipſi intus dextra ac laeua pro turribus aſtant,
Armati ferro, et criſtis capita alta coruſcis.
Quales aëriae liquentia flumina circum,
Siue Padi ripis, Atheſim ſeu propter amoenum,
Conſurgunt geminae quercus, intonſaque coelo
Attollunt capita, et ſublimi vertice nutant.

q) Νήπιοι· ἐν δὲ πύλησι δύ' ἀνέρας εὗρον ἀρίστους,
Υἷας ὑπερθύμους Λαπιθάων αἰχμητάων.
Τὸν μὲν, Πειριθόου υἷα, κρατερὸν Πολυποίτην,
Τὸν δὲ, Λεοντῆα, βροτολοιγῷ ἶσον Ἄρηϊ.
Τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων
Ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι,
Αἵτ' ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα,
Ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ' ἀραρυῖαι.
Ὣς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες, ἠδὲ βίηφι,
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν Ἄσιον, οὐδ' ἐφέβοντο.

Graeci

p) Aen. IX, 675. q) Il. μ', 127.

Graeci milites Polypoëtes et Leonteus ſtant pro portis, et immobiles Aſium aduenientem hoſtem velut fixae arbores opperiuntur. Hactenus eſt Graeca deſcriptio. Verum Vergiliana Bitian et Pandarum portam vltro recludere facit, oblaturos hoſti, quod per vota quaerebat, vt compos caſtrorum fieret; per hoc futuros in hoſtium poteſtate. et geminos heroas modo turres vocat, modo deſcribit luce criſtatum coruſcos. Nec arborum, vt ille, ſimilitudinem praetermiſit; ſed vberius eam pulchriusque deſcripſit. Nec hoc negauerim cultius a Marone prolatum,

r) *Olli dura quies oculos et ferreus vrguet*
Somnus. in aeternam clauduntur lumina noctem.

s) Ὣς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον.

CAPVT XII.

In quibus par vtriusque poëtae ſit ſplendor.

In aliquibus par pene ſplendor amborum eſt, vt in his;
t) — — *ſpargit rara vngula rores*
Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena.

u) αἵματι δ' ἄξων
Νέρθεν ἅπας πεπάλακτο, καὶ ἄντυγες αἱ περὶ δίφρον,
Ἃς ἄρ' ἀφ' ἱππείων ὁπλέων ῥαθάμιγγες ἔβαλλον.

x) — — *et luce coruſcus ahena.*

y) Αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἀπὸ λαμπομενάων.

z) *quaerit pars ſemina flammae.*

a) Σπέρμα πυρὸς σώζων.

b) *Indum*

r) Aen. X, 745. s) Il. λ', 241. t) Aen. XII, 337. u) Il. λ', 534. x) Aen. II, 270. y) Il. ν', 341. z) Aen. VI, 6. a) Od. ε', 490.

b) *Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro*
Si quis ebur.

c) Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ.

d) *Si tangere portus*
Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt;
Et ſic fata Jouis poſcunt; hic terminus haeret:
At bello audacis populi vexatus et armis,
Finibus extorris, complexu auulſus Juli,
Auxilium imploret, videatque indigna ſuorum
Funera; nec, cum ſe ſub leges pacis iniquae
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur;
Sed cadat ante diem mediaque inhumatus harena.

e) Κλῦθι, Ποσείδαον, γαιήοχε, κυανοχαῖτα·
Εἰ ἐτεόν γε σὸς εἰμὶ, πατὴρ δ' ἐμὸς εὔχεαι εἶναι,
Δὸς, μὴ Ὀδυσσῆα πτολίπορθον οἴκαδ' ἱκέσθαι,
Υἱὸν Λαέρτεω, Ἰθάκῃ ἔνι οἰκί' ἔχοντα.
Ἀλλ' εἴ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι
Οἶκον ἐϋκτίμενον, καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν,
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι, ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους,
Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ.

f) *Proxima Circeae raduntur littora terrae:*
Diues inacceſſos vbi Solis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu, tectisque ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

g) Ἧιεν, ὄφρα μέγα σπέος ἵκετο, ᾧ ἔνι νύμφη
Ναῖεν ἐϋπλόκαμος· τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν.
Πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ
Κέδρου τ' εὐκεάτοιο, θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει,
Δαιομένων· ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ,
Ἱστὸν ἐποιχομένη, χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.

h) *Maeonio*

b) Aen. XII, 67. c) Il. δ', 141. d) Aen. IV, 612.
e) Od. ι, 528. f) Aen. VII, 10. g) Od. ε, 57.

h) *Maeonio regi, quem ſerua Licinia furtim*
Suſtulerat, vetitisque ad Troiam miſerat armis.

Βουκολίων δ' ἦν υἱὸς ἀγαυῦ Λαομέδοντος,
Πρεσβύτατος γενεῇ, σκότιον δέ ἑ γείνατο μήτηρ.

i) *Ille autem exſpirans, Non me, quicunque es, inulto*
Victor nec longum laetabere. te quoque fata
Proſpectant paria, atque eadem mox arua tenebis.
k) *Ad quem ſubridens mixta Mezentius ira:*
Nunc morere. aſt de me diuum pater atque hominum rex
Viderit.

l) Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν,
Οὐ θὴν ὐδ' αὐτος δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη
Ἄγχι παρέστηκεν θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή,
Χερσὶ δαμέντ' Ἀχιλῆος ἀμύμονος Αἰακίδαο.

et alibi:

m) Τὸν καὶ τεθνειῶτα προσηύδα δῖος Ἀχιλλεύς,
Τέθναθι· κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
Ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, ἠδ' ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

n) *Qualis vbi aut leporem aut candenti corpore Cygnum*
Suſtulit, alta petens pedibus Iouis armiger vncis:
Quaeſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a ſtabulis rapuit lupus: vndique clamor
Tollitur. inuadunt, et foſſas aggere complent.

o) Οἴμησεν δὲ ἀλεὶς, ὥς' αἰετὸς ὑψιπετήεις,
Ὅς' εἶσιν πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν,
Ἁρπάζων ἢ ἄρν' ἀμαλὴν, ἢ πτῶκα λαγωόν.
Ὡς Ἕκτωρ οἴμησε τινάσσων φάσγανον ὀξύ.

h) Aen. IX, 546. i) Aen. X, 739. k) Aen. X, 743.
l) Il. π', 852. m) Il. χ'. 364. n) Aen. IX, 563.
o) Il. χ'. 308.

CAPVT XIII.

In quibus Vergilius Homerici carminis maieſtatem non aequet.

Et quia non eſt erubeſcendum Vergilio, ſi minorem ſe Homero vel ipſe fateatur, dicam in quibus mihi viſus ſit gracilior auctore.

p) *Tunc caput orantis nequicquam et multa parantis*
Dicere, deturbat terrae, truncumque reliquit.

Hi duo verſus de illo tranſlati ſunt:

q) Φθεγγομένȣ δ᾽ ἄρα τȣ̃γε κάρη κονίησιν ἐμίχθη.

Vide nimiam celeritatem ſaluo pondere: ad quam non potuit conatus Maronis accedere. In curuli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentem, et alterum paene coniunctum ſequendo, qua luce ſignauit?

r) Πνοιῇ δ᾽ Εὐμήλοιο μετάφρενον εὐρέε τ᾽ ὤμω
Θέρμετ᾽ ἐπ᾽ αὐτῷ γὰρ κεφαλὰς καταθέντε πετέσθην.

s) *Humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.*

Mirabilior eſt celeritas conſequentis priorem in curſu pedum apud eundem vatem:

t) Ἴχνια τύπτε πόδεσσι πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.

Eſt autem huius verſus hic ſenſus: Si per ſolum puluereum forte curratur; vbi pes fuerit de terra a currente ſublatus, veſtigium ſine dubio ſignatum videtur, et tamen celerius cogitatione puluis, qui ictu pedis fuerat excuſſus, veſtigio ſuperfunditur Ait ergo diuinus Poëta, ita proximum fuiſſe qui ſequebatur, vt occuparet antecedentis

p) Aen. X, 554. q) Il. κ'. 457. r) Il. ψ'. 380.
s) Georg. III, 111. t) Il. ψ'. 763.

dentis veſtigium, antequam puluis ei ſuperfunderetur. At hic veſter idem ſignificare cupiens quid ait?

u) *Calcemque terit iam calce Diores.*

Vide et in hoc Homeri cultum:

x) Κἀτ' ἀποδοχμώσας πλατὺν αὐχένα.

Iſte ait:

y) *Ceruicem inflexam poſuit.*

Hos quoque verſus, ſi videtur, comparemus:

z) Ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πȣλυβοτείρῃ
Ἄλλοτε δ' ἀΐξασκε μετήορα.

a) *Jamque humiles iamque elati ſublime videntur*
Aëra per tenerum ferri.

b) Πασάων δ' ὕπερ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα.

c) *ingrediensque deas ſupereminet omnes.*

d) Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐςε, πάρεςέ τε, ἴςε τε πάντα.

e), *Et meminiſtis enim, Diuae, et memorare poteſtis.*

f) Αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε καὶ ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος
Ἤρυγεν ἑλκόμενος Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα,
Κȣ́ρων ἑλκόντων, γάνυται δέ τε τοῖς Ἐνοσίχθων.

g) *Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit:*
Qualis mugitus fugit cum ſaucius aram
Taurus, et incertam excuſſit ceruice ſecurim.

Inſpecto hic vtriuſque filo, quantam diſtantiam deprehendes? Sed nec hoc minus eleganter, quod de tauro ad ſacrificium tracto loquens, meminit et Apollinis,

Kk 3 Ἐλι-

u) Aen. V, 324. x) Od. ι, 372. y) Aen. III, 631. x) Il. ψ', 368.
a) Georg. III, 108. b) Od. ζ', 107. c) Aen. I, 505. cf. Ecl. I, 25.
d) Il. β', 485. e) Aen. VII, 645 f) Il. υ, 403. g) Aen. II, 222.

Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα.

ſed et Neptuni meminit.

γάνυται δέ τε τοῖς Ἐνοσίχθων.

His autem duobus praecipue rem diuinam fieri tauro, teſtis eſt ipſe Vergilius:

h) *Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.*
i) *In ſegetem veluti cum flamma furentibus Auſtris*
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata laeta boumque labores,
Praecipitesque trahit ſiluas. ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

k) Ὡς δ' ὅτε πῦρ ἀΐδηλον ἐν ἀξύλῳ ἐμπέσῃ ὕλῃ,
Πάντῃ τ' εἰλυφόων ἄνεμος φέρει, ὡς δέ τε θάμνοι
Πρόῤῥιζοι πίπτουσιν ἐπειγόμενοι πυρὸς ὁρμῇ. et alibi:
l) Θῦνε γὰρ ἀμπεδίον, ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς
Χειμάῤῥῳ, ὅς' ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας.
Τὸν δ' οὔτ' ἄρ τε γέφυραι ἐεργμέναι ἰσχανόωσιν,
Οὔτ' ἄρα ἕρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων,
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ὅτ' ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος·
Πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα κατήριπε καλ' αἰζηῶν·
Ὣς ὑπὸ Τυδείδῃ πυκιναὶ κλονέοντο φάλαγγες
Τρώων.

Et duas parabolas temerauit, vt vnam faceret, trahens hinc ignem, inde torrentem, et dignitatem neutrius impleuit.

m) *Aduerſi rupto ceu quondam turbine venti*
Confligunt, Zephyrusque Notusque, et laetus Eois
Eurus equis: ſtridunt ſiluae; ſaeuitque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet aequora fundo.

n) Ὡς

h) Aen. III, 119. i) Aen. II, 304. k) Il. λ', 155.
l) Il. ε, 87. m) Aen. II, 416.

n) Ὡς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα,
Βορέης καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρήκηθεν ἄητον,
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης· ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν.

et alibi:

o) Ὡς δ' Εὖρός τε Νότος τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιιν
Οὔρεος ἐν βήσσῃς, βαθέην πελεμιζέμεν ὕλην,
Φηγόν τε, μελίην τε, τανύφλοιόν τε κράνειαν,
Αἵτε πρὸς ἀλλήλας ἔβαλον τανυήκεας ὄζους.
Ἠχῇ θεσπεσίῃ, πάταγος δέ τε ἀγνυμενάων·
Ὡς Τρῶες καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι θορόντες
Δήουν, οὐδ' ἕτεροι μνώοντ' ὀλοοῖο φόβοιο.

demet hinc vitium, quod ſuperius incurrit, de duabus Graecis parabolis vnum dilucidius conſtruendo.

p) *Proſequitur ſurgens a puppi ventus euntes.*

q) Ἡμῖν δ' αὖ κατόπισθε νεὼς κυανοπρῴροιο
Ἴκμενον οὖρον ἵει, πλησίστιον, ἐσθλὸν ἑταῖρον.

quod noſter dixit κατόπισθε νεὼς, veſter ait, *ſurgens a puppi*, ſatis decore. Sed excellunt epitheta, quae tot et ſic apta vento noſter impoſuit.

r) *Viſceribus miſerorum et ſanguine veſcitur atro.*
Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro
Prenſa manu magna medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum.

s) Ἀλλ' ὅγ' ἀναΐξας ἑτάροις ἐπὶ χεῖρας ἴαλλε·
Σὺν δὲ δύω μάρψας, ὥστε σκύλακας, ποτὶ γαίῃ
Κόπτ'· ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν.
Τοὺς δὲ διαμελεϊστὶ ταμὼν ὡπλίσσατο δόρπον·
Ἤσθιε δ', ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν

 Ἔγκα-

n) Il. ε, 4. o) Il. π', 765. p) Aen. III, 130.
q) Od. κ', 6. r) Aen. III, 622. s) Od. ι, 288.

Ἔγκατά τε, σάρκας τε, καὶ ὀςέα μυελόεντα,
Ἡμεῖς δὲ κλαίοντες ἀνεσχέθομεν Διῒ χεῖρας,
Σχέτλια ἔργ' ὁρόωντες

narrationem facti nudam et breuem Maro poſuit; contra Homerus πάθος miſcuit, et dolore narrandi inuidiam crudelitatis aequauit.

t) *Hic et Aloïdas geminos immania vidi*
Corpora; qui manibus magnum reſcindere coelum
Aggreſſi, ſuperisque Iouem detrudere regnis.

u) Ὠ τὸν τ' ἀντίθεον, τηλέκλειτόν τ' Ἐφιάλτην.
Οὓς δὴ μηκίςυς τρέψε ζείδωρος ἄρουρα,
Καὶ πολὺ καλλίςυς, μετά γε κλυτὸν Ὠρίωνα.
Ἐννέωροι γὰρ τοίγε καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
Εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι.
Οἵ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην, ἐν Ὀλύμπῳ
Φυλόπιδα ςήσειν πολυάϊκος πολέμοιο.
Ὄσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' ὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη.

Homerus magnitudinem corporum alto latoque dimenſus eſt, et verborum ambitu membra depinxit: Veſter ait, *immania corpora*, nihilque vlterius adiecit, menſurarum nomina non auſus attingere. Ille de conſtruendis montibus conatum inſanae molitionis expreſſit: hic *aggreſſos reſcindere coelum* dixiſſe contentus eſt. Poſtremo locum loco ſi compares, pudendam inuenies differentiam.

x) *Fluctus vti primo coepit cum albeſcere ponto:*
Paulatim ſeſe tollit mare et altius vndas
Erigit; inde imo conſurgit ad aethera fundo.

y) Ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
Ὄρνυτ'

t) Aen. VI, 582. u) Od. λ', 307. x) Aen. VII, 528. cf. Georg. III, 237.
y) Il. δ', 422.

Ὄρνυτ᾽ ἐπασσύτερον, Ζεφύρε ὑποκινήσαντος·
Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Χέρσῳ ῥηγνύμενον, μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ᾽ ἄκρας
Κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται, ἀποπτύει δ᾽ ἁλὸς ἄχνην.

Ille cum marino motu et litoreos fluctus ab initio deſcribit; hoc iſte praeteruolat. Deinde quod ait ille,

Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται.

Maro ad hoc vertit;

Paulatim ſeſe tollit mare.

Ille fluctus incremento ſuo ait in ſublime curuatos litoribus illidi, et aſperginem collectae ſordis exſpuere: quod nulla expreſſius pictura ſignaret. Veſter mare a fundo ad aethera vſque perducit,

z) *Dixerat; idque ratum Stygii per flumina fratris,*
Per pice torrentes atraque voragine ripas
Annuit, et totum nutu tremefecit Olympum.

a) Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
Ἀμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ᾽ ἀθανάτοιο· μέγαν δ᾽ ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

et alibi:

b) Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, μέγιστος
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσιν.

Phidias, cum Iouem Olympium fingeret, interrogatus de quo exemplo diuinam mutuaretur effigiem, reſpondit archetypum Iouis in his ſe tribus Homeri verſibus inueniſſe:

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
Ἀμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ᾽ ἀθανάτοιο, μέγαν δ᾽ ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

Kk 5 Nam

z) Aen. X, 113. a) Il. ά, 528. b) Il. ί, 37.

Nam de ſuperciliis et crinibus totum ſe Iouis vultum collegiſſe. quod vtrumque videtis a Vergilio praetermiſſum. Sane concuſſum olympum nutus maieſtate non tacuit: iusiurandum vero ex alio Homeri loco ſumſit, vt translationis ſterilitas hac adiectione compenſaretur:

c) *Ora puer prima ſignans intonſa iuuenta.*

d) Πρῶτον ὑπηνήτῃ, τοῦπερ χαριεστάτη ἥβη.

praetermiſſa gratia incipientis pubertatis, τοῦπερ χαριεστάτη ἥβη, minus gratam fecit Latinam deſcriptionem.

e) *Vt fera, quae denſa venantum ſepta corona,*
Contra tela furit, ſeſeque haud neſcia morti
Iniicit, et ſaltu ſupra venabula fertur.

f) Πηλείδης δ' ἑτέρωθεν ἐναντίον ὦρτο, λέων ὣς
Σίντης, ὅν τε καὶ ἄνδρες ἀποκτάμεναι μεμάασιν,
Ἀγρόμενοι, πᾶς δῆμος. ὁ δὲ, πρῶτον μὲν ἀτίζων,
Ἔρχεται, ἀλλ' ὅτε κέν τις ἀρηϊθόων αἰζηῶν
Δουρὶ βάλῃ, ἐάλη τε χανὼν, περί τ' ἀφρὸς ὀδόντας
Γίγνεται, ἐν δέ τε οἱ κραδίῃ στένει ἄλκιμον ἦτορ,
Οὐρῇ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
Μαστίεται, ἓε δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσασθαι·
Γλαυκιόων δ' ἰθὺς φέρεται μένει, ἤν τινα πέφνῃ
Ἀνδρῶν, ἢ αὐτὸς φθίεται πρώτῳ ἐν ὁμίλῳ·
Ὣς Ἀχιλῆ' ὤτρυνε μένος καὶ θυμὸς ἀγήνωρ
Ἀντίον ἐλθέμεναι μεγαλήτορος Αἰνείαο·

Videtis in anguſtum Latinam parabolam ſic eſſe contractam, vt nihil poſſit eſſe ieiunius: Graecam contra et verborum et rerum copia pompam verae venationis impleſſe? In tanta ergo differentia poene erubeſcendum eſt comparare.

g) *Haud*

c) Aen. IX, 181. d) Od. κ', 279. e) Aen. IX, 551. cf. XII, 4.
f) Il. υ. 164.

g) *Haud aliter Troianae acies aciesque Latinae*
Concurrunt: haeret pede pes, denſusque viro vir.

h) Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

quanta ſit differentia vtriuſque loci lectori aeſtimandum relinquo.

i) *Vtque volans alte raptum cum fulua draconem*
Fert aquila, implicuitque pedes, atque vnguibus haeſit:
Saucius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
Arrectisque horret ſquamis et ſibilat ore
Arduus inſurgens, illa haud minus vrget obunco
Luctantem roſtro, ſimul aethera verberat alis.

k) Ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν,
Αἰετὸς ὑψιπέτης, ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων,
Φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι, πέλωρον,
Ζωὸν, ἔτ' ἀσπαίροντα· καὶ ὔπω λήθετο χάρμης.
Κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος, παρὰ δειρὴν,
Ἰδνωθεὶς ὀπίσω· ὁδ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε,
Ἀλγήσας ὀδύνησι, μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ·
Αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇσ' ἀνέμοιο.

Vergilius ſolam aquilae praedam refert, nec Homericae aquilae omen aduertit; quae et ſiniſtra veniens vincentium prohibebat acceſſum, et, accepto a captiuo ſerpente morſu, praedam dolore deiecit; factoque tripudio ſoliſtimo, cum clamore dolorem teſtante praeteruolat. quibus omnibus victoriae praeuaricatio ſignificabatur. His praetermiſſis, quae animam parabolae dabant, velut exanimum in Latinis verſibus corpus remanſit.

l) *Parua metu primo, mox ſeſe attollit in auras,*
Ingrediturque ſolum, et caput inter nubila condit.

m) Ἧτ'

g) Aen. X, 360. h) Il. ν', 131. i) Aen. XI, 751.
k) Il. μ', 200. l) Aen. IV, 176.

m) Ἤτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Homerus ἔριν, hoc eſt, *contentionem* a paruo dixit incipere, et poſtea in incrementum ad coelum vſque ſubcreſcere. Hoc idem Maro de *fama* dixit, ſed incongrue. neque enim aequa ſunt augmenta contentionis et famae; quia contentio, etſi vſque ad mutuas vaſtationes ac bella proceſſerit, adhuc contentio eſt, et manet ipſa quae crevit: fama vero cum in immenſum prodit, fama eſſe iam deſinit, et fit notio rei iam cognitae. Quis enim iam famam vocet, cum res aliqua a terra in coelum nota ſit? Deinde nec ipſam hyperbolem potuit aequare: ille coelum dixit, hic auras et nubila. Haec autem ratio fuit non aequandi omnia quae ab auctore tranſcripſit, quod in omni operis ſui parte alicuius Homerici loci imitationem volebat inſerere; nec tamen humanis viribus illam diuinitatem vbique poterat aequare: vt in illo loco, quem volo omnium noſtrum iudicio in commune penſari. Minerua Diomedi ſuo pugnanti duntaxat flammarum addit ardorem; et inter hoſtium caedes fulgor capitis vel armorum pro milite minatur:

n) Δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ.

Hoc miratus ſupra modum Vergilius, immodice eſt vſus. Modo enim ita de Turno dicit;

o) *Tremunt ſub vertice criſtae*
Sanguineae, clypeoque micantia fulmina mittunt.

modo idem ponit de Aenea:

p) *Ardet apex capiti, criſtiſque ac vertice flamma*
Funditur, et vaſtos vmbo vomit aereus ignes.

Quod quam importune poſitum ſit, hinc apparet, quod necdum

m) Il. δ', 442. n) Il. ε', 4. o) Aen. IX, 732. cf. VIII, 680.
p) Aen. X, 270.

necdum pugnabat Aeneas, ſed tantum in naui veniens apparebat. alio loco:

q) *Cui triplici crinita iuba galea alta Chimaeram*
Suſtinet Aetneos efflantem faucibus ignes.

Quid? quod Aeneas, recens allátis armis a Vulcano et in terra poſitis, miratur

r) *Terribilem criſtis galeam flammaſque vomentem.*

Vultis aliam fruendi auiditatem videre? loci huius, cuius ſupra meminimus, fulgore correptus,

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

ſero voluit loquenti Ioui aſſignare parem reuerentiam. Nam cum et in primo volumine, et in quarto, et in nono loquatur quaedam Iupiter ſine tumultu, denique poſt Iunonis et Veneris iurgium, infit, eo dicente,

s) *Deum domus alta ſileſcit,*
Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus aether:
Tum Zephyri poſuere: premit placida aequora pontus.

tanquam non idem ſit, qui locutus ſit paulo ante, ſine vllo mundi totius obſequio. Similis importunitas eſt in eiusdem Iouis lance, quam ex illo loco ſumpſit:

t) Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα.

Nam cum iam de Turno praedixiſſet Iuno,

u) *Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis,*
Parcarumque dies, et lux inimica propinquat;

manifeſtumque eſſet, Turnum vtique periturum; ſero tamen

x) *Jupi-*

q) Aen. VII, 785. r) Aen. VIII, 620. s) Aen. X, 101.
t) Il, χ', 209. u) Aen. XII, 149.

x) *Juppiter ipſe duas aequato examine lances*
Suſtinet, et fata imponit diuerſa duorum.

Sed haec et alia ignoſcenda Vergilio, qui ſtudii circa Homerum nimietate excedit modum. Et re vera non poterat non in aliquibus minor videri, qui per omnem poëſim ſuam hoc vno eſt praecipue vſus archetypo. Acriter enim in Homerum oculos intendit, vt aemularetur non modo magnitudinem, ſed et ſimplicitatem et praeſentiam orationis et tacitam maieſtatem. Hinc diuerſarum inter heroas ſuos perſonarum varia magnificatio; hinc deorum interpoſitio; hinc auctoritas fabuloſorum; hinc affectuum naturalis expreſſio; hinc monumentorum perſecutio; hinc parabolarum exaggeratio: hinc torrentis orationis ſonitus; hinc rerum ſingularum cum ſplendore faſtigium.

CAPVT XIV.

In tantum Vergilio dulcem fuiſſe imitationem Homeri, vt vitia quoque nonnulla aemulari voluerit. Tum quantopere illius ſit imitatus epitheta, caeteraque quae gratiorem reddunt orationem.

ADeo autem Vergilio Homeri dulcis imitatio eſt, vt et in verſibus vitia, quae a nonnullis imperite reprehenduntur, imitatus ſit, eos dico quos Graeci vocant ἀκεφάλȣς, λαγαρȣ̀ς, ὑπερκαταληκτικȣ́ς. quos hic quoque, Homericum ſtilum approbans, non refugit: vt ſunt apud ipſum, ἀκέφαλοι: y) *Arietat in portis.*

z) *Parietibus textum caecis iter.*

et ſimilia. Λαγαροὶ autem, qui in medio verſu breues ſyllabas pro longis habent;

a) *et*

x) Aen. XII, 725. y) Aen. XI, 890. z) Aen. V, 589.

a) *et duros obice poſtes.*

b) *Conſilium ipſe pater et magna incepta Latinus.*

ὑπερκαταληκ]ικοὶ ſyllaba longiores ſunt;

c) *Quin protinus omnia:* et,

d) *Vulcano decoquit humorem* et,

e) *Spumas miſcent argenti viuaque ſulphura,* et,

f) *Arbutus horrida.*

Sunt apud Homerum verſus vulſis ac raſis ſimiles, et nihil differentes ab vſu loquendi: hos quoque tamquam heroice incomtos adamauit:

g) Ἵππυς δὲ ξανθὰς ἑκατὸν, καὶ πεντήκον]α
Θηλείας πάσας.

h) *Omnia vincit amor; et nos cedamus amori.*

i) *Nudus in ignota, Palinure, iacebis harena.*

Sunt amoenae repetitiones, quas non fugit: vt;

k) *Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,*
Pan etiam Arcadia dicet ſe iudice victum.

Homerica quoque epitheta quantum ſit admiratus, imitando confeſſus eſt, Μοιρηγενὲς, ὀλβιοδαίμων. Χαλκεοθωρήκων. Ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι. Θωρήκων νεοσμήκ]ων. Κυανοχαίταν. Ενοσίχθων. Εννοσίγαιος. ΝεΦεληγερέταο. Οὔρεά τε σκιόεντα, θάλασσά τε ἠχήεσσα. Κυανόχροες; et mille talium vocabulorum; quibus velut ſideribus micat diuini carminis variata maieſtas. Ad haec a veſtro reſpondetur, *maleſuada fames, auricomi rami, centumgeminus Briareus.* adde et *fumiferam noctem*, et quicquid in ſingulis paene verſibus diligens lector agnoſcit. Saepe Homerus inter narrandum velut ad aliquem dirigit orationem:

l) Φαίης

a) Aen. XI, 890. b) Aen. XI, 469. c) Aen. VI, 33. d) Georg. I, 295. cf. II, 344. III, 242. e) Georg. III, 449. f) Georg. II, 69. g) Il. λ', 679. h) Ecl. X, 69. i) Aen. V, 871.
k) Ecl. IV, 58. cf. Il, β', 671. qui locus forte hinc excidit.

[l]) Φαίης κεν ζάκοτόν τινα ἔμμεναι, ἄφρονά θ' αὔτως.
[m]) Ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοι Ἀγαμέμνονα δῖον,

nec hoc Vergilius praetermiſit:

[n]) *Migrantes cernas totaque ex vrbe ruentes.* et:
[o]) *totumque instructo Marte videres*
Feruere Leucaten. et:
p) *pelago credas innare reuulſas*
Cycladas: et:
ſtudio incaſſum videas geſtire lauandi.

Item diuinus ille vates res vel paulo vel multo ante tranſactas opportune ad narrationis ſuae ſeriem reuocat; vt et hiſtoricum ſtilum vitet, [1]) non per ordinem dirigendo quae geſta ſunt, nec tamen praeteritorum nobis notionem ſubtrahat. Theben Aſiae ciuitatem aliaſque plurimas Achilles antequam iraſceretur euerterat; ſed Homeri opus ab Achillis ira ſumſit exordium. Ne igitur ignoraremus quae prius geſta ſunt, fit eorum tempeſtiua narratio:

q) Ὠχόμεθ' ἐς Θήβην ἱερὴν πόλιν Ἠετίωνος,
Τὴν δὲ διεπράθομέν τε, καὶ ἤγομεν ἐνθάδε πάντα.

et alibi:

r) Δώδεκα δὴ σὺν νηυσὶ πόλεις ἀλάπαξ' ἀνθρώπων,
Πεζὸς δ' ἕνδεκά φημι κατὰ Τροίην ἐρίβωλον.

item ne ignoraremus quo duce claſſis Graecorum ignotum ſibi Troiae litus inuenerit, cum de Calchante quereretur, ait:

Καὶ

* 1) *Non per ordinem dirigendo*] Amplector lectionem, quae ad oram Camerarianae editionis: *digerendo.* Naſo: *Tempora digereret cum conditor vrbis.* Pontanus. libr. 1. Somnii cap. 8. *Plotinus gradus virtutum vera et naturali diuiſionis ratione compoſitos per ordinem digerit.* Sic alibi *digerere in ordinem, digeſtus ordo, etc.* Gronov.

l) Il. γ', 220. m) Il. δ', 223. n) Aen. VIII, 676.
o) Aen. VIII, 691. p) Georg. I, 387. cf. Aen. II, 429.
q) Il. α'. 366. r) Il. ι, 328.

z) Καὶ νήεσσ' ἡγήσατ' Ἀχαιῶν Ἴλιον εἴσω,
Ἣν διὰ μαντοσύνην, τήν οἱ πόρε Φοῖβος Ἀπόλλων.

Et ipſe Calchas narrat omen, quod Graecis nauigantibus de ſerpente paſſerum populatore contigerit. ex quo denuntiatum eſt exercitum annos decem in hoſtico futurum. Alio loco ſenex, id eſt, referendis fabulis amica et loquax aetas, res refert vetuſtas: a)

a) Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ καὶ ἀρείοσιν, ἤπερ ὑμῖν,
Ἀνδράσιν ὡμίλησα.

et reliqua. et alibi.

b) Εἴθ' ὣς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη,

et ſequentia. Vergilius omne hoc genus pulcherrime aemulatus eſt.

c) *Nam memini Heſionae viſentem regna ſororis*
Laomedontiadem Priamum. et:
d) *Atque equidem Teucrum memini Sidona venire.*
e) *Qualis eram cum primam aciem Praeneſte ſub ipſa*
Straui.

et de furto vel poena Caci f) tota narratio. nec vetuſtiſſima tacuit, quin et ipſa notitiae noſtrae auctoris ſui imitator ingereret:

g) *Namque ferunt, luctu Cygnum Phaëthontis amati.*

et ſimilia.

a. Ἤδη γάρ ποτ'] Locus ille ex Iliados primo eſt. In editione tamen quae penes me, vetuſtiori, laudatur:

Μέμνημαι τό γε ἔργον, ἐγὼ πάλαι, οὔτι νέον γε

Ὡς ἦν δ' ὑμῖν ἐρέω πάντεσσι φίλοισι.
Κουρῆτες τ' ἐμάχοντο, etc.

Quod exſtat Iliad. nono, et vt ego opinor, accedit quam proxime ad locum qui comparatur, iſtum: *Nam memini Heſionae.* Pont.

z) Il, α, 71. a) Il. α, 260. b) Il. η, 157.
c) Aen. VIII, 157. d) Aen, I, 619. e) Aen. VIII, 561.
f) Aen. VIII, 193. g) Aen. X, 189.

CAPVT XV.

Quae diuerſitas catalogorum ſit apud Vergilium et Homerum.

Vbi [1]) vero enumerantur auxilia, quem Graeci catalogum vocant, eundem auctorem ſuum conatus imitari, in nonnullis paululum a grauitate Homerica deviauit. Primum quod Homerus praetermiſſis Athenis ac Lacedaemone vel ipſis Mycenis, vnde erat rector exercitus, Boeotiam in catalogi ſui capite locauit, non ob loci aliquam dignitatem, ſed notiſſimum promontorium ad exordium ſibi enumerationis elegit. [2]) vnde progrediens modo mediterranea modo maritima iuncta deſcribit. inde rurſus ad vtrumque ſitum cohaerentium locorum diſciplina deſcribentis velut iter agentis accedit. nec vllo ſaltu cohaerentiam regionum in libro ſuo hiare permittit; ſed obuiandi more procedens redit vnde digreſſus eſt et ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. contra Vergilius nullum in commemorandis regionibus ordinem ſeruat, ſed locorum ſeriem ſaltibus lacerat. adducit

1) *Vbi vero enumerantur auxilia, quem Graeci Catalogum vocant*] Nec aliter fere hanc apud Plautum vocem intellexerunt viri eruditi. Exſtat locus Milite Scena, *Cohibete intra:*

Nam conſilium ſurripitur ſaepiſſime
Si *minus cum cura, aut catalogo loquendi lectum id eſt.*

Alciatus enim catalogum hic ordinem loqnendi credidit, et neſcio quis alius enumerationem ſermonis. Lipſius litterarum harum illuſtre lumen iuſte reiecit, et ſagaciter ſubodoratus eſt: *aut cate locus loquendi lectu' eſt.* Mihi nihilominus quod in mentem venit nondum euiluit; divinabam,

Sin minus cum cura, aut capto loco loquendi lectum id eſt.

Feſtus, *captus locus dicitur ad ſacrificandum legitime conſtitutus.* Quid autem? nonne inſigni ſimiliter metaphora Plautus *captum* ibi *locum* vocet, quem adeo curioſe et ab arbitris immunem decernendum ſatagit? Virgilius imitatus eſt, *Telum ex inſidiis cum tandem tempore capto Coniicit.* Pont.

2) *Vnde progrediens modo mediterranea*] Panegyricus incerti auctoris ad Conſtantinum Mag. Aug. huius occaſione loci commode emendabitur. Editur fere ſub finem: *Maſſilia enim (vt audio) in profundum mare prominens et eminentiſſimo accincta portu, in quem anguſto aditu meridianus reſluit ſinus.* Quid enim eſt meridianus ſinus? Meo monitu reſcribe, *mediterraneus ſinus.* Idem.

ducit primum Cluſio et Coſis Maſſicum. Abas hunc ſequitur manu Populoniae Iluaeque comitatus. Poſt hos Aſilan miſerunt Piſae. quae in quam longinqua ſint Etruriae parte, notius eſt quam vt annotandum ſit. inde mox redit Caere et Pyrgos, et Grauiſcas, loca vrbi proxima, quibus ducem Aſturem dedit. hinc[3]) rapit illum Cinirus ad Liguriam, Ocnus Mantuam. Sed nec in catalogo auxiliorum Turni, ſi velis ſitum locorum mente percurrere, inuenies illum continentiam regionum ſecutum. Deinde Homerus omnes, quos in catalogo numerat, etiam pugnantes vel proſpera vel ſiniſtra ſorte commemorat: et, cum vult dicere occiſos quos catalogo non inſeruit; non hominis ſed multitudinis nomen inducit: et[4]) quotiens multam necem ſignificare vult, meſ-

 ſem

3) *Rapit illum Cinirus*] *Cygnus*, editiones fere omnes. (Legend. *Cycnus*. Virgil. lib. X. *Non ego te, Ligurum ductor fortiſſime bello, Tranſierim Cycne, et paucis comitate Capano.*) Idem.

4) *Quoties multam necem ſignificare vult, meſſem hominum*] Hanc fere Homericam cautionem adumbrauerat Nazarlus Panegyrico Conſtantino Magno dicto: imo mollioti et meliori genere extulerat ſi per correctores licuiſſet. Adſcribam locum, quomodo vulgatur: *Non enim qui bellorum euentus ſolet eſſe per varios et volubiles caſus Mars dubius errauit, nec fortunae viciſſitudo, quae plerunque proſperis rebus triſte aliquid agglutinat, victorum laetitiam vulnerauit, ſed tanta hoſtium et tam ampla caedes, tam felix et incruenta victoria fuit, vt crederes non bello ancipiti dimicatum, ſed ſolas impiorum poenas expetitas.* At. ſi tam ampla caedes, quomodo itaque incruenta victoria fuerit? Scribo, *tanta hoſtium et tam ampla ſeges.* Et ita ſenſiſſe ac ſcripſiſſe, innuunt etiam illa paulo inferius; *Incrementum quidem adeptae felicitatis malorum commemorata depulſio, verum vt in ſegetibus, etiam ſi multa, quae humum obſederant induſtria releuandae ſunt, laborem tamen purgati ſoli neſciunt qui fructus editos intuentur, ſic Conſtantini laudibus ſatis eſt, dum effloreſcentia bona cernimus ne mala excisa reputemus.* Praeclari et valde mihi laudabiles hi Panegyrici Plurima enim in iis melioris aurae; et ideo multa quoque exſcriptorum imperitia ſiue aeuo male habita male lancinata. Qua cauſa non tempero mihi quin vnum inſuper aut alterum in medium adducam, et, vt ominor, in medelam. Exſtat Mamertini ad Iulianum: *Primum quod imperitia rudes indoctiſſimum quemque in conſilium deligebant, ſcilicet vt eorum prudentia vulgo ſuo aliquatenus emineret.* Acumen ſententiae enoluo. faciendo: *primum quod illi peritia ruds indoctiſſimum.* Vel, *peritia rudes* Sed attentius qui conſiderabit, probabit prius. *Rudem peritiam* appellat barbarum illud ſiue iudicium ſiue inventio-

ſem hominum factam eſſe dicit; nulli certum nomen facile extra catalogum vel addens in acie vel detrahens. Sed Maro noſter anxietatem huius obſeruationis omiſit. nam et in catalogo nominatos praeterit in bello, et alios nominat ante non dictos. Sub Maſſico duce mille manus iuuenum veniſſe dixit,

h) *qui moenia Cluſi,*
⁵) *Quique Coſas liquere.*

deinde Turnus naui fugit,

i) *Qua rex Cluſinis aduectus Oſinius oris;*

quem Oſinium nunquam antea nominauit. et nunc ineptum eſt regem ſub Maſſico militare. Praeterea nec Maſſicus nec Oſinius in bello penitus apparent. ſed et illi quos dicit,

k) *fortemque Gyam, fortemque Sereſtum,*
l) *pulcher* quoque *Equicolus,* et:
m) *Mauortius Haemon,* et:
n) *fortiſſimus Vmbro,* et:
o) *Virbius Hippolyti proles pulcherrima bello.*

nullum

ventionem aſciſcendi in conſilium indoctos, vt illis prudentia aliqua ipſi principes praeualerent. Sic et Tertullianus de Anima *indoctam prudentiam* dixit, vbi ait, *Qui tamen indocta prudentia pollent.* (Sic Horatius, *facili ſaeuitia: Dum fugientia detorquet ad oſcula Ceruicem, aut facili ſaeuitia negat.* Imo et ipſe Mamertinus iterum eodem Panegyrico: *Quis neſcit aliorum Imperatorum hilarem diritatem, cachinnantemque ſaeuitiam.* Et Petronius de bello ciuili.) Non abſimile quod ſequitur ſtatim: *Qui ideo tantum honorem in ſuos, ne in honores contemnerent, conferebant.* Sed Stephano video placuiſſe; *ne inhonores contemnerent:* id eſſet, *inhonoratos.* At bonum ſenſum aegre ſic excito; facillime ſi legas, *ne in honores contenderent.* Saluſtius: *Gloriam, honorem, imperium bonus et ignauus aeque ſibi exoptant: ſed ille vera via nititur, hic quia bonae artes deſunt, dolis atque fallaciis contendit.* Idem.

5) *Quique Coſas liquere*] Reſcribes ex Virgilii codicibus:

Quique vrbem liquere Coſas. Meurſ.

h) Aen. X. 167. i) Aen. X, 655. k) Aen. V, 184.
l) Aen. IX, 684. m) Aen. IX, 685. n) Aen. VII, 752.
o) Aen. VII, 761.

nullum locum inter pugnantium agmina vel glorioſa vel turpi commemoratione meruerunt. [6]) Aſtur itemque Cupauo et Cygnus inſignes Cygni Phaëthontisque fabulis nullam pugnae operam praeſtant, [7]) cum Aleſus et Sarato ignotiſſimi pugnent, et Atinas ante non dictus. Deinde in his quos nominat ſit ſaepe apud ipſum incauta confuſio: in nono Corinaeum ſternit Aſilas; deinde in duodecimo Ebuſum Corinaeus interficit:

p) *Obuius ambuſtum torrem Corinaeus ab ara*
Corripit, et venienti Ebuſo plagamque ferenti
Occupat os.

ſic et Numam, quem Niſus occidit, poſtea Aeneas perſequitur, q) *Fortemque Numam.*

Camertem in decimo Aeneas ſternit. at in duodecimo,

r) *Iuturna formam aſſimulata Camertae.*

Clorea in vndecimo occidit Camilla, in duodecimo Turnus. Palinurus Iaſides et Iapix Iaſides quaero an fratres ſint. Hyrtacides eſt Hippocoon, et rurſus

s) *Hyrtacides Corinaeum ſternit Aſilas.*

ſed potuerunt duo vnum nomen habuiſſe. Vbi eſt illa in his caſibus Homeri cautio? apud quem cum duo Aiaces ſint, modo dicit, τελαμώνιος Αἴας; modo

Οἰλῆος ταχὺς Αἴας

item alio: Ἶσον θυμὸν ἔχοντε ὁμώνυμοι.

Nec deſinit quos iungit nomine, inſignibus ſeparare; ne coga-

6) *Aſtur itemque Cupauo*] Scribe, *Cupano.* Leue. *Idem.*

7) *Cum Aleſus et Sarato ignotiſſimi pugnent*] Lego, *et Sacrator*; ex illo Vergilii:
Caedicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaſpem. Idem.

p) Aen. XII. 298. q) Aen. X, 562. r) Aen. XII, 224. s) Aen. IX. 571.

cogatur lector ſuſpiciones de varietate appellationis agitare. Deinde in catalogo ſuo curauit Vergilius vitare faſtidium; quod Homerus alia ratione non cauit, eadem figura ſaepe repetita.

οἱ δ' Ἀσπληδόν' ἔναιον.
οἱ δ' Εὔβοιαν ἔχον.
οἵτ' Ἄργος τ' εἶχον.
οἵτ' εἶχον κοίλην Λακεδαίμονα κατώεσσαν.

Hic autem variat velut dedecus aut crimen vitans repetitionem:

Primus init bellum Tyrrhenis Aſper ab oris.
Filius huic iuxta Lauſus.
Poſt hos inſignem fama per gramina currum.
Tum gemini fratres.
Nec Praeneſtinae fundator.
At Meſapus equum domitor.
Ecce Sabinorum priſco de ſanguine.
Hic Agamemnonius.
Et te montoſae.
Quin et Morrubia venit de gente ſacerdos.
Ibat et Hippolyti proles.

Has copias fortaſſe putat aliquis diuinae illi ſimplicitati praeferendas. ſed neſcio quo modo Homerum repetitio illa vnice decet; et eſt genio antiqui poëtae digna, enumerationique conueniens: quod in loco mera nomina relaturus non incuruauit ſe, neque minute torſit deducendo ſtilum per ſingulorum varietates; ſed ſtat in conſuetudine percenſentium tamquam per aciem diſpoſitos enumerans. quod non aliis quam numerorum fit vocabulis. et tamen egregie vbi oportet de nominibus ducum variat:

Αὐτὰρ Φωκήων Σχέδιος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχεν.

Λοκρῶν

Λοκρῶν δ' ἡγεμόνευεν Οἰλῆος ταχὺς Αἴας.
Νιρεὺς δ' Αἰσύμνηθεν ἄγεν τρεῖς νῆας ἐΐσας.

Illam vero enumerationis congeſtionem apud Homerum Maro admiratus ita expreſſit, vt paene eum dixerim elegantius tranſtuliſſe.

t) Οἳ Κνωσσόν τ' εἶχον, Γόρτυνά τε τειχιόεσσαν,
Λύκτον, Μίλητόν τε, καὶ ἀργινόεντα Λύκαστον,
Φαιστόν τε.

Et ſimilia. ad quod exemplum illa Vergiliana ſunt:

u) *Agmina denſentur campis, Argiuaque pubes,*
Auruncaeque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
8) *Stant Gauranae acies et picti ſcuta Labici:*
Qui ſaltus, Tiberine, tuos, ſacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles,
Circaeumque iugum: quis Iupiter Anxuris aruis
Praeſidet, etc.

CAPVT XVI.

Quae vtriuſque catalogis ſimilitudo, quam crebrae apud vtrumque ſententiae. Tum in quibus ſiue caſu ſiue ſponte ab Homero Vergilius deſciſcat, et in quibus imitationem ipſam diſſimulet.

Vterque in catalogo ſuo poſt difficilium rerum vel nominum narrationem infert fabulam cum verſibus amoenioribus, vt lectoris animus recreetur. Homerus inter enumeranda regionum et vrbium nomina facit locum fabulis, quae horrorem ſatietatis excludant:

8) *Stant Gauranae acies*] Libri vetuſtiores *Sarranae acies.* Propertius adumbrauit, *Stant mihi cum domina praelia dura mea.* Et Naſo *Iam ſteterant acies ferro mortique paratae.* Pont.

t) Il. β', 646. u) Aen. VII, 794.

x) Οἵ δὲ Πύλον τ' ἐνέμοντο, καὶ Ἀρήνην ἐρατεινὴν.
Καὶ Θρύον Ἀλφειοῖο πόρον, καὶ εὔκτιτον Αἶπυ,
Καὶ Κυπαρισσήεντα, καὶ Ἀμφιγένειαν ἔναιον,
Καὶ Πτελεὸν, καὶ Ἕλος, καὶ Δώριον· ἔνθα τε Μοῦσαι
Ἀντόμεναι, Θάμυριν τον Θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς,
Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος.
Στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταὶ
Μοῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο·
Αἱ δὲ χολωσάμεναι πηρὸν θέσαν· αὐτὰρ ἀοιδὴν
Θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν.

et alibi:

y) Τῶν μὲν Τληπόλεμος δουρικλυτὸς ἡγεμόνευεν,
Ὃν τέκεν Ἀστυόχεια βίῃ Ἡρακληείῃ,
Τὴν ἄγετ' ἐξ Ἐφύρης ποταμοῦ ἄπο Σελλήεντος,
Πέρσας ἄστεα πολλὰ διοτρεφέων αἰζηῶν.
Τληπόλεμος δ', ἐπεὶ οὖν τράφ' ἐνὶ μεγάρῳ εὐπήκτῳ,
Αὐτίκα πατρὸς ἑοῖο φίλον μήτρωα κατέκτα
Ἤδη γηράσκοντα Λικύμνιον, ὄζον Ἄρηος.

et reliqua, quibus protraxit iucunditatem. Vergilius in hoc ſecutus auctorem, in priore catalogo modo de Auentino, modo de Hippolyto fabulatur; in ſecundo Cygnus ei fabula eſt. Et ſic amoenitas intertexta faſtidio narrationum medetur. In omnibus vero Georgicorum libris hoc idem ſumma cum elegantia fecit. nam poſt praecepta, quae natura res dura eſt, vt legentis animum vel auditum nouaret, ſingulos libros acciti extrinſecus argumenti interpoſitione concluſit, primum de ſignis tempeſtatum, de laudatione ruſticae vitae ſecundum; et tertius definit in peſtilentiam pecorum. quarti finis eſt de Orpheo et Ariſteo non otioſa narratio; ita in omni opere Maronis Homerica lucet imitatio. Homerus omnem poëſim ſuam ita ſententiis farſit, vt ſingula eius ἀπο-

x) Il. β', 591. y) Il. β', 657.

ἀποφθέγματα vice prouerbiorum in omnium ore fungantur.

z) Ἀλλ' ὔπως ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισι.
a) Χρὴ ξεῖνον παρέοντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.
Μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον.
b) Οἱ πλέονες κακίους.
c) Δειλαί τοι δειλῶν τε καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι.
Ἀφρων δ' ὅσκ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν.

et alia plurima quae ſententialiter proferuntur. nec haec apud Vergilium fruſtra deſideraueris:

d) *Non omnia poſſumus omnes.*
e) *Omnia vincit amor.*
f) *Labor omnia vincit Improbus.*
g) *Vſque adeone mori miſerum eſt?*
h) *Stat ſua cuique dies.*
i) *Dolus an virtus quis in hoſte requirit?*
k) *Et quid quaeque ferat regio et quid quaeque recuſet.*
l) *Auri ſacra fames.*

et, ne obtundam nota referendo, mille ſententiarum talium aut in ore ſunt ſingulorum, aut obuiae intentioni legentis occurrunt. In nonnullis 1) ab Homerica ſecta haud ſcio caſune an ſponte deſciſcit. Fortunam Homerus neſcire maluit, et ſoli deo, quem μοῖραν vocat,

 omnia

1) *Ab Homerica ſecta*] Secta hic, vti etiam Gloſſae docent, ἀγωγὴ eſt. Quod cum non ignorem, paulo magis quam qui ante me locum iſtum expediam Apulei, lib. 5. Mileſ. *Diſſimulanter occipiunt ſciſcitari qualis ei maritus, et vnde natalium ſectacula proueniret.* Nam praeter id; ſolens quoque criticorum peccatum, remotior, inquam, a literarum ductu deuia-

z) Il. ν'. 729. cf. Od. θ', 167. a) Od. ζ, 74. b) Od. β', 277.
c) Od. θ', 351. d) Ecl. VIII, 63. e) Ecl. X, 69.
f) Georg. I, 145. g) Aen. XII, 646. h) Aen. X, 467.
i) Aen. II, 390. k) Georg. I, 53. l) Aen. III, 57.

omnia regenda committit; [2]) adeo vt hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominetur. Contra Vergilius non ſolum nouit et meminit, ſed omnipotentiam quoque eidem tribuit; quam et philoſophi, qui eam nominant, nihil ſua vi poſſe, ſed decreti ſiue prouidentiae miniſtram eſſe voluerunt. Et in fabulis ſeu in hiſtoriis nonnumquam idem facit: Aegaeon apud Homerum [m]) auxilio eſt Ioui: hunc contra Iouem armant [n]) verſus Maronis. Eumedes Dolonis proles, bello praeclara, animo manibusque parentem refert [o]); cum apud Homerum [p]) Dolon imbellis ſit. Nullam commemorationem de Iudicio Paridis Homerus admittit. Idem vates Ganymedem, non vt Iunonis pellicem a Ioue raptum, ſed Iouialium poculorum miniſtrum [q]) in coelum a diis aſcitum refert, velut θεοπρεπῶς. Vergilius [r]) tantam deam, quod cuiuis de honeſtis feminae deforme eſt, velut ſpecie victam [3]) Paride iudicante doluiſſe, et propter catami-

deuiatio haec hactenus in mendo ligat. Quare nec *ſignaculo*, nec tale quid aliud loci languorem tollet, at interpuncta et diuiſa leuiter vocula, quae male coalita, exſurget germaniſſimae lectionis et ſententiae facies, ita: *Et vnde natalium, ſecta cuia proueniret.* Ipſe Apuleius alibi ſaepicule ſimiliter lib. 9. *Nam et ipſe ſemper cum mea coniuge tam concorditer vixi, vt ex ſecta prudentium, eadem nobis ambobus placerent.* Iterum, Floridorum libro, *Enim vero et pueritia apud vos et ſecta licet Athenis Atticis confirmata, tamen hic inchoata.* Denique Burdigalenſi vati, locus, quem iam emaculauimus, quodammodo in mentem fuit. Loquitur de ſe ipſe:

Auſonius genitor nobis, ego nomine eodem
Qui ſim, qua ſecta, ſtirpe, lare et patria. Pont.

2) *Adeo vt hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominetur*] Iohan. Sariſberienſis: *Homerus in illo celeberrimae perfectionis opere dedignatus eſt noſſe fortunam, adeo quidem vt in nulla parte tanti carminis nominetur.* Et ſtatim: *Maluit enim ſoli Deo, quem Morphan nominat, vniuerſa regenda committere.* Sed ſcribes, μοῖραν. Porro notat in Arcad. Pauſanias reperiſſe ſe tamen in Hymnis Cereris. Tu videbis. *Idem.*

3) *Paride iudicante doluiſſe.*] Petron. *Ipſe Paris Dearum libidinantium iudex.* Iudicium vero iſtud vbi habitum obſeruauit de vrbibus Stephanus: Ἐστὶ καὶ τόπος ἐν τῇ Ἴδῃ τρωικῇ Ἀλεξάνδρεια λεγόμενος, ἐν ᾧ φασὶ τὸν Πάριν διακρῖναι τὰς θεάς. Idem.

m) Il. ὁ, 403. n) Aen. X, 565. o) Aen. XII, 347.
p) Il. κ, 374. q) Il. ὁ, 232. r) Aen. I, 27.

catamiti pellicatum totam gentem eius vexaſſe commemorat. Interdum ſic auctorem ſuum diſſimulanter imitatur, vt loci inde deſcripti ſolam diſpoſitionem mutet, et faciat velut aliud videri. Homerus ingenti ſpiritu ex perturbatione terrae ipſum Ditem patrem territum proſilire, et exclamare quodammodo facit:

s) Δεινὸν δ' ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
Ὑψόθεν· αὐτὰρ ἔνερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
Γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέων τ' αἰπεινὰ κάρηνα.
Πάντες δ' ἐσσείοντο πόδες πολυπιδάκου Ἴδης,
Καὶ κορυφαὶ, Τρώων τε πόλις, καὶ νῆες Ἀχαιῶν.
Ἔδδεισεν δ' ὑπένερθεν ἄναξ ἐνέρων Ἀϊδωνεὺς,
Δείσας δ', ἐκ θρόνου ἆλτο, καὶ ἴαχε, μή οἱ ὕπερθε
Γαῖαν ἀναῤῥήξειε Ποσειδάων ἐνοσίχθων·
Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη
Σμερδαλέ', εὐρώεντα, τάτε στυγέουσι θεοί περ.

Hoc Maro non narrationis, ſed parabolae loco poſuit, vt aliud eſſe videretur;

t) *Non ſecus ac ſi qua penitus vi terra dehiſcens*
Infernas reſeret ſedes, et regna recludat
Pallida, diis inuiſa, ſuperque immane barathrum
Cernatur, trepidentque immiſſo lumine Manes.

Hoc quoque diſſimulando ſurripuit. nam cum ille dixiſſet deos ſine labore viuere, u) θεοὶ ῥεῖα ζώοντες: hoc idem dixit occultiſſime;

x) *Di Iouis in tectis caſum miſerantur inanem*
Amborum, et tantos mortalibus eſſe labores.

quibus ipſi ſcilicet carent.

s) Il. ς, 56. t) Aen. VIII, 243. u) Il. ζ', 138. x) Aen. X, 758.

CAPVT

CAPVT XVII.

Non ſatis apte Vergilium feciſſe initium belli inter Troianos et Latinos. Inde, quae ex Apollonio et Pindaro traduxerit: quamque Graecorum cum vocabulis tum inflexione etiam ſit delectatus.

Quid Vergilio contulerit Homerus, hinc maxime liquet, quod vbi rerum neceſſitas exegit a Marone diſpoſitionem inchoandi belli quam non habuit Homerus (quippe qui Achillis iram exordium ſibi fecerit, quae decimo demum belli anno contigit) laborauit ad rei novae partum; ceruum fortuito ſaucium fecit cauſam tumultus. ſed vbi vidit hoc leue nimiſque puerile, dolorem auxit agreſtium, vt impetus eorum ſufficeret ad bellum. Sed nec ſeruos Latini et maxime ſtabulo regio curantes, atque ideo quid foederis cum Troianis Latinus icerit ex muneribus equorum et currus iugalis non ignorantes, bellum generi deum oportebat inferre. Quid igitur? deorum maxima deducitur e coelo, et maxima Furiarum de tartaris adſciſcitur: ſparguntur angues velut in ſcena parturientes furorem: regina non ſolum de penetralibus reuerentiae matronalis educitur, ſed et per vrbem mediam cogitur facere diſcurſus: nec hoc contenta, ſiluas petit, accitis reliquis matribus in ſocietatem furoris. Bacchatur chorus quondam pudicus, et orgia inſana celebrantur. Quid plura? Maluiſſem Maronem et in hac parte apud auctorem ſuum, vel apud quemlibet Graecorum alium, quod ſequeretur habuiſſe. *Alium* non fruſtra dixi: quia non de vnius racemis vindemiam ſibi fecit: ſed bene in rem ſuam vertit, quicquid vbicumque inuenit imitandum: adeo, vt de Argonauticorum quarto, quorum ſcriptor eſt Apollonius, librum Aeneïdos ſuae quartum totum paene formauerit, ad Didonem vel Aenean amatoriam continentiam Medeae circa Iaſonem transferen-

ferendo. quod ita elegantius auctore digeſſit, [1]) vt fabula laſciuientis Didonis, quam falſam nouit vniuerſitas, per tot tamen ſaecula ſpeciem veritatis obtineat, et ita pro vero per ora omnium volitet, vt pictores fictoreſque, et qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies, [2]) hac materia vel maxime in efficiendis ſimulacris tamquam vnico argumento decoris vtantur: nec minus hiſtrionum perpetuis et geſtibus et cantibus celebretur. Tantum valuit pulchritudo narrandi, vt omnes Phoeniſſae caſtitatis conſcii nec ignari manum ſibi inieciſſe reginam, ne pateretur damnum pudoris, conniueant tamen fabulae, et intra conſcientiam veri fidem prementes malint pro vero celebrari, quod pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus vtrum attigerit et Pindarum, quem Flaccus imitationi inacceſſum fatetur; et minuta quidem atque rorantia, quae inde ſubtraxit, relinquo: vnum vero locum, quem tentauit ex integro pene tranſcribere, volo communicare vobiſcum: quia dignus eſt vt eum velimus altius intueri. Cum Pindari carmen, quod de natura atque flagrantia montis Aetnae compoſitum eſt, aemulari vellet: eiuſmodi ſententias et verba molitus eſt, vt Pindaro quoque ipſo, qui nimis opima et pingui facundia exiſtimatus eſt, inſolentior hoc quidem in loco tumidiorque ſit.

1) *Vt fabula laſciuientis Didonis, quam falſam nouit vniuerſitas per tot iam ſecula*] Exſtat venuſtiſſimum ſuper eadem hac re Auſonii Epigrammatium, quod meruiſſet vel propter rotunditatem adſcribi, niſi molem euitaſſemus commentationum. Clauſula tamen talis eſt:

Inuida cur in me ſtimulaſti Muſa Maronem,
Fingeret vt noſtrae damna pudicitiae?
Vos magis Hiſtoricis lectores credite de me,
Quam qui furta Deum concubituſque canunt
Falſidici vates: temerant qui carmine verum:
Humaniſque Deos aſſimilant vitiis.

Pont.

2) *Hac re vel maxime in efficiendis ſimulachris*] Malim, *effigiandis*. Apul. Apologia; *Quid ſibi ſtatuae et imagines variis artibus effigiatae volunt?* Et quod praeceſſit: *figmentis liciorum contextas imitantur effigies*, valde ſuſpicor exaratum, *filamentis liciorum*. Arbiter licet in re alia: *Illa de ſinu licium protulit varii coloris filis intortum.* Idem.

ſit. Atque vti vosmetipſos eius, quod dico, arbitros faciam, carmen Pindari quod eſt ſuper monte Aetna, quantulum mihi eſt memoriae, dicam:

y) Ταῖς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
τoυ πυρὸς ἁγνόταται
Ἐκ μυχῶν παγαί· ποταμοὶ
Δ' ἁμέροισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
Αἴθων'· ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν παταγῳ.
Κεῖνο δ' Ἁφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει· τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
σθαι θαῦμα δὲ καὶ παρίον
των ἀκοῦσαι.

Audite nunc Vergilii verſus, vt inchoaſſe eum verius quam perfeciſſe dicatis:

y) *Portus ab acceſſu ventorum immotus, et ingens*
Ipſe: ſed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem
Turbine fumantem piceo, et candente fauilla;
Attollitque globos flammarum, et ſidera lambit.
Interdum ſcopulos auulſaque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactaque ſaxa ſub auras.
Cum gemitu glomerat, fundoque exaeſtuat imo.

In principio Pindarus, veritati obſecutus, dixit quod res erat, quodque illic oculis deprehenditur, interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius autem dum in ſtrepitu ſonituque verborum conquirendo laborauit, vtrumque tempus nulla diſcretione facta confudit. [3]) Atque

3. *Atque ille Graecus quidem, fontes imitus igni eructare et fluere*] In Steph. et aliis editionibus corruptiſſime legitur; *Graecos*, item *imitatus* pro *imitus*, et *angues* pro *ignis*. Sed nos Agellii haec verba expreſſimus, quomodo

y) Pyth. I, 40. z) Aen. III, 570.

que ille Graecus quidem fontes imitus ignis eructare, et fluere amnes fumi, et flammarum fulua et tortuoſa volumina in plagas maris ferre, quaſi quoſdam igneos angues luculente dixit. At hic veſter *atram nubem turbine piceo et fauilla fumante*, *ῥόον καπνοῦ αἴθωνα*, interpretari volens, craſſe, et immodice congeſſit; *globos* quoque *flammarum*, quod ille *κρουνοὺς* dixerat, duriter poſuit et *ἀκύρως*. Hoc vero vel inenarrabile eſt, quod *nubem atram fumare* dixit *turbine piceo et fauilla candente.* non enim fumare ſolent neque atra eſſe quae ſunt candentia; niſi forte *candente* dixit peruulgate et improprie pro feruenti, non pro relucenti. nam candens ſcilicet a candore dictum, non a calore. Quod autem *ſcopulos eructari et erigi*, eoſdemque ipſos ſtatim *liquefieri et gemere atque glomerari ſub auras* dixit, hoc nec a Pindaro ſcriptum, nec vnquam fando auditum, et omnium, quae monſtra dicuntur, monſtroſiſſimum eſt.

Poſtre-

modo emaculata olim Cl. Lipſio II. Electorum. et reſpondent ad verbum illis Pindari Graecis, *τοῦ πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί*. Porro *imitus* poſitum vt *ſtirpitus*, *medullitus*; Et ita reliquerat quoque Martian. Capella lib. 2. *Poſtquam igitur illam bibliothecalem copiam nixa imitus virgo diffudit, exhauſto pallore confecta.* Nam male quoque vulgo, *imitatus*. Etiam Arnobius ſic fortaſſe legendus lib. 7. *Acdeſtis blandus adulto comes, et qua ſolum poterat amans imitus.* Seruat enim Romanus codex, *amans minus.* Vnde Ampliſſimum poſtea Canterum *minus* reſinxiſſe comperio, cui non operoſe refragor, imo accedo libens: Sed in Romano illo codice poſtea reperi eſſe, *qua ſolum poterat minus*, non *amans minus*, vti halucinanter excudimus, inducti laudatione viri docti. Monendum id fuit; et illud inſuper, facillime iam poſſe conſtitui illum locum; quomodo et amico noſtro Ioh. Meurſio comperio factum. Ita: *Et qua ſolum poterat, minus tectis aſſertationibus*, etc. Sic viciſſim illo ſtatim loco, eodem hoc Arnobii libro: *Quem tamen ſi diceretis cum extraneis habuiſſe commercium foeminis, impia res quidem ſed tolerabilis eſſet maledictionis crimen.* Facilem humaniſſimi viri aſſenſum mihi ſpero, ſi ex veſtigiis vetuſtae lectionis, *malectionis* quae ſepoſita, reduxero germaniſſimam auctoris ſcripturam et mentem; *maletractationis*. Τὸ *maletractatio* vt *maledictio* vnica voce intelligo, nec exiſtimo inuſitatum iuriſconſultis. Non refugit certe Arnobius. Supra lib. 4. *Et tolerari forſitan maletractatio haec poſſit.* Quod iſti plane geminum. Alibi iterum commemini vſum, ſed non occurrit iam locus. Imo eſt iſte libro 4. *Immunes tamen a deorum maletractatione nec ſic eſtis, quia ceſſatis maleficia vindicare.* Teſtatur praeterea Elmenhorſtius in Cod. Ro. eſſe loco priori *maletractationis*, quemadmodum legendum coniecimus. *Id.*

Poſtremo Graiae linguae quam ſe libenter addixerit, de crebris, quae vſurpat, vocabulis aeſtimate:

a) *dius Vlyſſes.*
b) *ſpelaea ferarum.*
c) *daedala tecta.*
d) *Rhodopeïae arces.*
e) *altaque Panchaea;*
Atque Getae, atque Hebrus, et Actias Orithyia. et:
f) *Thyas, vbi audito ſtimulant trieterica Baccho*
Orgia, nocturnuſque vocat clamore Cythaeron. et:
g) *Non tibi Tyndaridis facies inuiſa Lacaenae* et:
h) *Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque puellae.* et:
i) *Hinc atque hinc glomerantur Oreades.* et:
k) *Pars pedibus plaudunt choreas.* et:
l) *Mileſia vellera nymphae*
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore:
Drymoque, Xanthoque, Lygeaque, Phyllodoceque,
Niſeque, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque. et:
m) *Alcandrumque Haliumque Noëmonaque Prytaninque.* et:
n) *Amphion Dircaeus in Actaeo Aracintho*
o) *Et ſenior Glauci chorus, Inouſque Palaemon.*

Verſus eſt Parthenii, quo grammatico in Graecis Vergilius vſus eſt:

Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ [4]) καὶ Ἰνῴῳ Μελικέρτῃ. hic ait,

p) *Glau-*

4) *Καὶ ἰνῴῳ μελικέρτῃ*] Agellius emendatius *εἰναλίῳ* lib. 13. c. 25. *Idem.*

Καὶ ἰνῴῳ μελικέρτῃ] *Καὶ εἰναλίῳ* eſt apud Agell. lib. 13. cap. 25. *Meurſ.*

a) Aen. II, 762. b) Ecl. X, 52. c) Georg. IV, 179. d) Ge. IV, 461 e) Ge. IV, 462. f) Aen. IV, 302. g) Aen. II, 601. h) Ge. I, 11. i) Aen. I, 500. k) Aen. VI, 644. l) Ge. IV, 334. m) Aen. IX, 761. n) Ecl. II, 24. o) Aen. V, 823.

p) *Glauco, et Panopeae, et Inoo Melicertae.* et:
q) *Tritonesque citi.* et:
r) *Immania cete.*

Adeo autem et declinationibus Graecis delectatur, vt *Mneſthea* dixerit pro *Mneſtheum.* ſicut ipſe alibi: *Nec fratre Mneſtheo.* Et pro *Orpheo* dicere maluerit, *Orphi,* Graece declinando: vt;

s) *Orphi Calliopea, Lino formoſus Apollo.* et:
t) *Vidimus, o ciues, Diomeden.*

et talium nominum accuſatiuus Graecus eſt in *en* deſinens. nam ſi quis eum putat Latine dixiſſe Diomedem; ſanitas metri in verſu deſiderabitur. Denique omnia carmina ſua Graece maluit inſcribere; *Bucolica, Georgica, Aeneis.* cuius nominis figuratio a regula Latinitatis aliena eſt.

CAPVT XVIII.

Quae Vergilius tam occulte a Graecis traduxerit, vt vix, vnde ducta ſint, poſſit agnoſci.

Sed de his hactenus: quorum plura omnibus, aliqua nonnullis Romanorum nota ſunt. ad illa venio, quae de Graecarum litterarum penetralibus eruta nullis cognita ſunt, niſi qui Graecam doctrinam diligenter hauſerunt. Fuit enim hic poëta vt ſcrupuloſe et anxie, ita diſſimulanter et clanculo doctus, vt multa tranſtulerit, quae, vnde translata ſint, difficile ſit cognitu. In exordio Georgicorum poſuit hos verſus:

Liber et alma Ceres, veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta,

1) *Pocu-*

p) Ge. I, 437. q) Aen. V, 824. r) Aen. V, 822.
s) Ecl. IV, 57. t) Aen. XI, 243.

[1]) *Poculaque inuentis Acheloia miſcuit vuis.*

Nihil in his verſibus Grammaticorum cohors diſcipulis ſuis amplius tradidit, niſi illud, opera Cereris effectum, vt homines ab antiquo victu deſiſterent, et frumento pro glandibus vterentur: Liberum vero vitis repertorem praeſtitiſſe humano potui vinum, cui aqua admiſceretur. Cur autem Acheloum amnem potiſſimum Vergilius, cum aquam vellet intelligi, nominarit, nemo vel quaerit, vel omnino ſubeſſe aliquid eruditius ſuſpicatur. Nos id altius ſcrutati animaduertimus, doctum poëtam, antiquiſſimorum Graecorum more, ſicut docebit auctoritas, elocutum: apud quos proprie in aquae ſignificatione ponebatur Achelous. Neque id fruſtra; nam cauſa quoque eius

1) *Poculaque inuentis Acheloïa miſcuit vuis*] Propertius:

Ah pereat quicunque meracas repperit vuas,
Corrupitque bonas nectare primus aquas.

Porro poëtas Acheloum fabulari prae amoris impenſo ardore in amnem ſiue aquam liquatum, notum vel ex iſto eiuſdem Propertii: *Num rurſus licet Aetoli referas Acheloi*
Fluxerit vt magno factus amore liquor.
Sed vt hoc notum: ita hinc denique verba *liqueſcere* et *liqui* in re amoris referuari non omnibus puto ſuboluiſſe, ſicuti nec Catulli locum iſto fortaſſis pacto interpolandum in Epigrammatibus:

Non ſolum meminit, ſed quae multo acrior eſt res,
Irata eſt; hoc eſt, vritur et liquitur.

Nam vulgatur, *loquitur*. At indubie auxilium tale poſcit id Epigrammation, vt arguto epilogo innuat iratam eſſe, hoc eſt, non vri ſolum, ſed prae amoris penito illo igne quodammodo liqui. Ita idem alibi,

Lesbia mi dicit ſemper male, nec tacet vnquam
De me; diſperam me niſi Lesbia amat.

Vult enim dicere iram eius amoris eſſe notam. Viri vero docti inuentum, *coquitur*, ex illo Ennii,

Quae nunc te coquit et verſat ſub pectore cura:

vix exiſtimem hanc ſiue poëtae mentem plenius exprimere. Denique Grammaticis, qui ſolum hoc verbi *liquor* perpetua prioris ſyllabae longitate damnarunt quomodo auſcultandum? Quaſi videlicet *liquidum* in iſto Lucretii: *Craſſaque conueniunt liquidis et liquida craſſis;* ideo indifferenter prolatum ſit, quod alterum vt illi definiunt a *liquor*, alterum vero a *liqueo* fuerit deductum. Sed demus, quod volunt iſti, tamen ex veteri declinatu tuebimur conuenientiſſimam emendationem. Caecilius apud Varronem, *prae laetitia liquitur animus.* Facit quoque ad rem illud Maronis:

Limus vt hic dureſcit et haec vt cera liqueſcit,
Vno eodemque igni, ſic noſtro Daphnis amore. Pontan.

eius rei cum cura relata eſt. Sed priuſquam cauſam proponam, illud antiquo poëta teſte monſtrabo, hinc morum loquendi peruagatum fuiſſe, vt Acheloum pro quavis aqua dicerent. Ariſtophanes vetus comicus in comoedia Cocalo ſic ait:

Ἥμουν ἄγριον βάρος.
Ἤπειρεν γάρ τοι μ' οἶνος οὐ μιγεὶς πόμα
Ἀχελώῳ.

grauabar, inquit vino, cui aqua non fuiſſet admixta, id eſt, mero. Cur autem ſic loqui ſoliti ſint, Ephorus notiſſimus ſcriptor hiſtoriarum libro ſecundo oſtendit his verbis:

Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ποταμοῖς οἱ πλησιόχωροι μόνον θύουσιν· τὸν δὲ Ἀχελῶον μόνον πάντας ἀνθρώπους συμβέβηκεν τιμᾶν, οὐ τοῖς κοινοῖς ὀνόμασιν, ἀντὶ τῶν ἰδίων, τοῦ Ἀχελώου τὴν ἰδίαν ἐπωνυμίαν ἐπὶ τὸ κοινὸν μεταφέροντας. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ ὅλως, ὅπερ ἐστὶν κοινὸν ὄνομα, ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐκείνου προσηγορίας Ἀχελῶον καλοῦμεν, τῶν δὲ ἄλλων ὀνομάτων τὰ κοινὰ πολλάκις ἀντὶ τῶν ἰδίων ὀνομάζομεν, τοὺς μὲν Ἀθηναίους, Ἕλληνας, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους, Πελοποννησίους ἀποκαλοῦντες. τούτου δὲ τοῦ ἀπορήματος οὐδὲν ἔχομεν αἰτιώτατον εἰπεῖν, ἢ τοὺς ἐκ Δωδώνης χρησμούς. σχεδὸν γὰρ ἐφ' ἅπασιν αὐτοῖς προσάγειν ὁ θεὸς εἴωθεν, Ἀχελώῳ θύειν. ὥστε πολλοὶ νομίζοντες, οὐ τὸν ποταμὸν τὰν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ῥέοντα, ἀλλὰ τὸ σύνολον ὕδωρ Ἀχελῶον ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ καλεῖσθαι, ἰδιοῦνται τὰς τοῦ θεοῦ προσηγορίας. σημεῖον δὲ ὅτι πρὸς τὸ θεῖον ἀναφέροντες, οὕτω λέγειν εἰώθαμεν. μάλιστα γὰρ τὸ ὕδωρ Ἀχελῶον προσαγορεύομεν ἐν τοῖς ὅρκοις, καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς, καὶ ἐν ταῖς θυσίαις, ἅπερ πάντα περὶ τοὺς θεούς.

Poteſtne lucidius oſtendi, Acheloum Graecis vetuſtiſſimis pro quacumque aqua dici ſolitum? Vnde doctiſſime Vergilius ait, vinum Acheloo Liberum patrem miſcuiſſe.

Ad quam rem etſi ſatis teſtium eſt, cum Ariſtophanis comici et Ephori hiſtorici verba prodiderimus, tamen vltra progrediemur. Didymus enim grammaticorum facile eruditiſſimus, poſita cauſa quam ſuperius Ephorus dixit, alteram quoque adiecit his verbis:

Ἄμεινον δὲ ἐκεῖνο λέγειν, ὅτι διὰ τὸ πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατον εἶναι Ἀχελῶον, τιμὴν ἀπονέμοντας αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους, πάντα ἁπλῶς τὰ νάματα τῷ ἐκείνου ὀνόματι προσαγορεύειν. ὁ γοῦν Ἀγησίλαος διὰ τῆς πρώτης ἱστορίας δεδήλωκεν, ὅτι Ἀχελῶος πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατος. ἔφη γὰρ, Ὠκεανὸς δὲ γαμεῖ Τηθὺν, ἑαυτοῦ ἀδελφήν· τῶν δὲ γίνονται τρισχίλιοι ποταμοί· Ἀχελῶος δὲ αὐτῶν πρεσβύτατος, καὶ τετίμηται μάλιστα.

Licet abunde iſta ſufficiant ad probationem moris antiqui, quo ita loquendi vſus fuit, vt Achelous commune omnis aquae nomen haberetur; tamen his quoque et id Euripidis nobiliſſimi tragoediarum ſcriptoris addetur auctoritas: quam idem Didymus grammaticus in his libris, quos τραγῳδουμένης λέξεως ſcripſit, poſuit his verbis: Ἀχελῶον πᾶν ὕδωρ Εὐριπίδης φησὶν ἐν ὑψιπύλῃ. λέγων γὰρ περὶ ὕδατος ὄντος σφόδρα πόῤῥω τῆς Ἀκαρνανίας, (ἐν ᾗ ἐστὶ ποταμὸς Ἀχελῶος) φησί

Δείξω μὲν ἀργεννοῖσιν Ἀχελῴου ῥόον.

Sunt in libro ſeptimo illi verſus, quibus Hernici populi, et eorum nobiliſſima, vt tunc erat, ciuitas, Anagnia enumerantur,

u) *Quos diues Anagnia paſcit,*
Quos, Amaſene pater: non illis omnibus arma,
Nec clypei curruſue ſonant. pars maxima glandes
Liuentis plumbi ſpargit, pars ſpicula geſtat
Bina manu; fuluoſque lupi de pelle galeros

Tegmen

u) Aen. VII, 684.

Tegmen habent capiti; veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis; crudus tegit altera pero.

Hunc morem in Italia fuiſſe, vt vno pede calceato, altero nudo iretur ad bellum, nuſquam adhuc quod ſciam reperi: ſed eam Graecorum nonnullis conſuetudinem fuiſſe, locupleti auctore iam palam faciam. In qua quidem re mirari eſt Poëtae huius occultiſſimam diligentiam; qui cum legiſſet Hernicos, quorum eſt Anagnia, a Pelaſgis oriundos, appellatoſque ita a Pelaſgo quodam duce ſuo qui Hernicus nominabatur, morem quem de Aetolia legerat Hernicis aſſignauit, qui ſunt vetus colonia Pelaſgorum. Et Hernicum quidem hominem Pelaſgum ducem Hernicis fuiſſe, Iulius Higinus in libro ſecundo vrbium non paucis verbis probat. Morem vero Aetolis fuiſſe, vno tantummodo pede calceato in bellum ire, oſtendit clariſſimus ſcriptor Euripides tragicus: in cuius tragoedia, quae Meleager inſcribitur, nuncius inducitur deſcribens, quo quiſque habitu fuerit ex ducibus, qui ad aprum capiendum conuenerant. in eo hi verſus ſunt;

Τελαμὼν δέ χρυσοῦν αἰετὸν πέλτης ἔπι
Πρόβλημα θηρὸς, βότρυσι δ' ἔστεψεν κάρα,
Σαλαμῖνα κοσμῶν πατρίδα τὴν εὐδαίμονα.
Κύπριδος δὲ μίσημ' Ἀρκὰς Ἀταλάντη κύνας,
Καὶ τόξ' ἔχουτα, πελέκεως δὲ δίστομον
Γένυ, πέπλ' ἀλλακάταιος· οἱ δὲ Θεστίου
Παῖδες τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδὸς,
Τὸν δ' ἐν πεδίλοις, ὡς ἐλαφρίζον γόνυ
Ἔχοιεν, ὃς δὴ πᾶσιν Αἰτωλοῖς νόμος.

animaduertis diligentiſſime verba Euripidis a Marone ſeruata? ait enim ille:

τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδὸς:

et eundem pedem nudum Vergilius quoque dixit;

veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis.

In qua quidem re, quo vobis ſtudium noſtrum magis comprobetur, non reticebimus rem pauciſſimis notam: reprehenſum Euripidem ab Ariſtotele, qui ignorantiam iſtud Euripidis fuiſſe contendit: Aetolos enim non laeuum pedem habere nudum ſed dextrum. quod ne affirmem potius quam probem ipſa Ariſtotelis verba ponam ex libro quem de poëtis ſecundo ſubſcripſit. in quo de Euripide loquens ſic ait: Τοὺς δὲ Θεςίου κούρους τὸν μὲν ἀριςερὸν πόδα Φησὶν Εὐριπίδης ἐλθεῖν ἔχοντας ἀνυπόδετον. λέγει γοῦν, ὅτι

Τὸ λαιὸν ἴχνος ἦσαν ἀνάρβυλοι ποδὸς,
Τὸν δ' ἐν πεδίλοις ὡς ἐλαφρίζον γόνυ
Ἔχοιεν.

ὡς δὴ πᾶν τοὐναντίον ἔθος Τοῖς Αἰτωλοῖς. τὸν μὲν γὰρ ἀριςερὸν ὑποδέδενται, τὸν δὲ δεξιὸν ἀνυποδετοῦσιν. δεῖ γὰρ οἶμαι τὸν ἡγούμενον ἔχειν ἐλαφρὸν, ἀλλ' οὐ τὸν ἐμμένοντα. Cum haec ita ſint: videtis tamen Vergilium Euripide auctore quam Ariſtotele vti maluiſſe. nam vt haec ignorauerit vir tam anxie doctus, minime crediderim. Iure autem praetulit Euripiden. eſt enim ingens ei cum Graecarum tragoediarum ſcriptoribus familiaritas: quod vel ex praecedentibus licet vel ex his quae mox dicentur opinari.

CAPVT XIX.

De aliis locis, quos Vergilius a Graecis ſumſit, quarto et nono Aeneidos.

In libro quarto in deſcribenda Eliſae morte ait, quod ei crinis abſciſſus eſſet, his verſibus:

x) *Non-*

x) *Nondum illi flauum Proſerpina vertice crinem*
Abſtulerat, Stygioque caput damnauerat Orco.

deinde Iris a Iunone miſſa abſcidit ei crinem et ad Orcum fert. Hanc Vergilius non de nihilo fabulam fingit, [1]) ſicut vir alias doctiſſimus, Cornutus exiſtimat, qui adnotationem eiuſmodi appoſuit his verſibus: *Vnde haec hiſtoria, vt crinis auferendus ſit morientibus, ignoratur. ſed aſſueuit poëtico more aliqua fingere, vt de aureo ramo.* Haec Cornutus. Sed me pudet quod tantus vir Graecarum etiam doctiſſimus litterarum ignorauit Euripidis nobiliſſimam fabulam Alceſtim. in hac enim fabula in ſcenam [2]) Orcus inducitur gladium geſtans, quo crinem abſcindat Alceſtidis, et ſic loquitur,

y) Ἡ δ᾽ οὖν γυνὴ κάτεισιν εἰς Ἅδου δόμους.
Στείχω δ᾽ ἐπ᾽ αὐτὴν, ὡς κατάρξομαι ξίφει.
Ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,
Ὅτου τόδ᾽ ἔγχος κρατὸς ἁγνίσει τρίχα.

Proditum eſt, ut opinor, quem ſecutus Vergilius fabulam abſcindendi crinis induxerit; ἁγνίσαι autem Graece dicunt dis conſecrare; vnde poëta veſter ait ex Iridis perſona:

z) *Hunc ego Diti*
Sacrum iuſſa fero, teque iſto corpore ſoluo.

Nunc quia pleraque omnia, quae ſupra dixi, inſtructa auctoritate tragicorum probaui; id quoque, quod a Sophocle tractum eſt, annotabo. in libro enim quarto Vergilius Eliſſam facit, poſtquam ab Aenea relinquitur, velut ad ſa-

 crico-

1) *Sicut, vir alias doctiſſimus, Cornutus exiſtimat*] V. c. auctior: *Sicut Aurelius.* Lego, *S. Annaeus.* Nam id Cornuto praenomen. *Meurſ.*

2) *Orcus inducitur*] An rectior lectio quae ad oram editionum veterum, *Charon?* Euariat valde Seruius: *Traxit hoc*, inquit, *de Alceſte Euripidis, qui inducit Mercurium comam ſecantem quia fato peribat mariti. Mercurium* dicit, quem hic *Orcum* Macrobius. Gloſſ. χάρων, *Orcus.* Pontan.

x) Aen. IV, 698. y) Eurip. Alceſt. 74. z) Aen. IV, 702.

cricolarum ſagarumque carmina et deuotiones fugientem, et inter caetera, ait, ſedandi amoris gratia herbas quaeſitas, quae aeneis falcibus ſecarentur. Haec res nonne quaeſtione digna eſt, vnde Vergilio *aeneae falces* in mentem venerint? ponam itaque Vergilianos verſus, mox et inde Sophoclis, quos Maro aemulatus eſt.

a) *Falcibus et meſſae ad lunam quaerentur aënis*
3) *Pubentes herbae nigri cum lacte veneni.*

Sophoclis autem tragoedia id, de quo quaerimus, etiam titulo praefert. inſcribitur enim ῥιζοτόμοι: in qua Medeam deſcri-

3. *Pubentes herbae*] Arnobius: *Cur quotidie gemmulas et pubeſcentes herbas adurit atque interficit nocentiſſimum frigus?* Deinde quod ait Macrobius, *in qua Medeam deſcribit maleficas herbas ſecantem*; animaduertendum eiuſmodi herbas veteribus ſeu poëtis, *pallentes* nuncupatas. Maro, Naſo, Arnobius et alii ita poſuerunt. Tibullus hac parte ſollicitatur, illo verſu:

Num te carminibus, num te pallentibus herbis
Deuouit tacito tempore noctis anus?

Pollentibus enim vrgeri comperi; ſed minus, vt exiſtimo, cogitate. Ouidius aſpexit, et imitatus eſt:

Nupta quid expectas? non tu pallentibus herbis,
Non prece nec magico carmine mater eris.

Et ideo forſan, *pallentes herbae*, quod pallorem imo letum denique concilient: Propertius:

At vos deductae quibus eſt fallacia lunae,
Et labor in magicis ſacra piare focis;
En agedum Dominae mentem conuertite noſtrae,
Et facite illa meo palleat ore magis.

Vel quod inferis et defunctis dicatae: quomodo χοὰς, id eſt, *vinum inferium* interpretatur illuſtris Scaliger. Iterum Propertius: *Senſi ego cum inſidiis pallida vina bibi.* Naſo omne frugum genus a vera ſua et ingenita indole ſiue ad corruptionem ſiue alio deriuatum, *pallere* dixiſſe videtur, in Faſtis:

Interea creſcat ſcabrae rubiginis expers,
Nec vitio coeli palleat vlla ſeges,

Siue denique *pallere* eiuſmodi herbae intelligentur quaſi lectae funeſtis et Stygiis locis. Quod blanditur, et firmabitur quodammodo hoc Naſonis:

Omnia tentabo latis medicamina terris,
Et freta, tartareos excutiamque ſinus.

Vnde et *vmbrae* et *vndae* quoque apud poëtas *pallentes*. Tibullus, *Parcite, pallentes vndas quicunque tenetis.* Et Claudianus in Rufinum:

—— —— ſimulacra coloni
Pallida, defunctaſque videt migrare figuras. Idem.

a) Aen. IV, 513.

deſcribit maleficas herbas ſecantem, ſed auerſam, ne vi noxii odoris ipſa interficeretur; et ſuccum quidem herbarum in cados aeneos refundentem, ipſas autem herbas aeneis falcibus exſecantem. Sophoclis verſus hi ſunt:

Ἡ δ' ἐξοπίσσω χερὸς ὄμμα τρέπουσα
Ὀπὸν ἀργινεφῆ στάζοντα τομῆς
Χαλκέοισι κάδοις δέχεται.

et paulo poſt:

Αἱ δὲ καλύπτραι κίσται ῥιζῶν κρύπτουσιν τομάς,
Ἃς ἥδε βοῶσα ἀλαλαζομένη γυμνὴ
Χαλκέοισιν ἤμα δρεπάνοις τομάς.

Haec Sophocles; quò auctore ſine dubio Vergilius protulit *aeneas falces*. Omnino autem ad rem diuinam pleraque aenea adhiberi ſolita, multa indicio ſunt; et in his maxime ſacris, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut denique exigere morbos volebant. taceo illud Plautinum cum ait:

4) *Mecum habet patagus, aes, morbus.*

et quod alibi Vergilius:

b) *Curetum ſonitus crepitantiaque aera.*

 5) Sed

4) *Mecum habet patagus, aes, morbus.*] Locus eſt ex Plauti aliqua comoedia cuius adhuc in quaeſtione nomen. Referam autem ad Corybantas ſeu Cybeles ſacerdotes. *Patagus* itaque capitum iſtam conquaſſationem denotabit, de qua apud Strabonem lib. 10 *Aes* inconditum aeris ſonitum. Vnde poëta: *Nec te progenitum Cybeleïus aere ſonoro Luſtravit Corybas.* *Morbus* ipſe κορυβαντιασμὸς erit. Obnoxii enim huic malo perpetuis mactabantur inſomniis vigiliiſque, et ſolent vt ait Catullus, imaginoſum. Plato Critone: ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες τῶν αὐλῶν δοκοῦσιν ἀκούειν. Claudianus etiam alluſiſſe videatur, libro in Rufinum: *Impatienſque ſui Morbus.* Feſti autem truncata verba, *Patagus*, *morbus*, omnino huc facere autumo; non, vt diuinauit eximius alias Turnebus, vitis morbum intelligi. Eum tamen qui volet videto lib. 16. cap 22, Aduerſariorum. *Patagus* forte malum iſtud eſt quod vocant hodieque Itali *Petie*. Idem.

b) Georg. IV, 155.

⁵) Sed Carminii curioſiſſimi et docti verba ponam, qui in libro de Italia ſecundo ſic ait: *Prius itaque et Tuſcos aeneo vomere uti, cum conderentur vrbes, ſolitos in Tageticis eorum ſacris inuenio; et in Sabinis ex aere cultros, quibus ſacerdotes tonderentur.* Poſt haec Carminii verba, longum ſiat, ſi velim percenſere, quam multis in locis Graecorum vetuſtiſſimi *aeris ſonos* tamquam rem validiſſimam adhibere ſoliti ſunt. ſed praeſenti operi docuiſſe nos ſufficiat *falces aeneas* Maronis, exemplo Graeci auctoris inductas. In libro nono Vergilius poſuit hos verſus:

c) *Stabat in egregiis Arcentis filius armis,*
Pictus acu chlamydem, et ferrugine clarus Ibera,
Inſignis facie; genitor quem miſerat Arcens,
Eductum matris luco, Symetia circum
Flumina; pinguis vbi et placabilis ara Palici.

quis hic Palicus deus, vel potius qui dii Palici (nam duo ſunt) apud nullum penitus auctorem Latinum quod ſciam reperi; ſed de Graecorum penitiſſimis litteris hanc hiſtoriam eruit Maro. Nam primum vt Symetus fluuius, cuius in his verſibus meminit, in Sicilia eſt; ita et dii Palici in Sicilia coluntur; quos primum omnium Aeſchylus tragicus, vir vtique Siculus, in litteras dedit: interpretationem quoque nominis eorum, quam Graeci ἐτυμολογίαν vocant, expreſſit verſibus ſuis. Sed, priusquam verſus Aeſchyli ponam, paucis explananda eſt hiſtoria *Palicorum.* In Sicilia Symetus fluuius eſt. Iuxta hunc Nympha Thalia compreſſu Iouis grauida, metu Iunonis optauit vt ſibi terra dehiſceret. factum eſt. ſed vbi venit tempus maturitatis infantum, quos aluo illa geſtauerat, recluſa terra eſt, et duo infantes de aluo Thaliae pro-

5) *Sed Carminii curioſiſſimi*] Forte *Granii*: Nobiliſſimus auctor Granius Licinianus Flaccus. *Meurſ.*

c) Aen. IX, 581.

progreſſi emerſerunt; appellatique ſunt Palici ἀπὸ τῶν πάλιν ἱκέσθαι; quoniam prius in terram merſi, denuo inde reuerſi ſunt. Nec longe inde lacus breues ſunt, ſed immenſum profundi, aquarum ſcaturigine ſemper ebullientes; quos incolae crateras vocant, et nomine *Dellos* appellant; fratresque eos Palicorum aeſtimant: et habentur in cultu maximo; praecipueque circa exigendum iuxta eos iusiurandum praeſens et efficax numen oſtenditur. Nam, cum furti negati vel eiuſcemodi rei fides quaeritur, et iusiurandum a ſuſpecto petitur, vterque ab omni contagione mundi ad crateras accedunt, accepto prius fideiuſſore a perſona quae iuratura eſt, de ſoluendo eo quod peteretur, ſi addixiſſet euentus. illic inuocato loci numine teſtatum faciebat eſſe iurator, de quo iuraret. Quod ſi fideliter faceret; diſcedebat illaeſus: ſi vero ſubeſſet iuriiurando mala conſcientia; mox in lacu amittebat vitam falſus iurator. Haec res ita religionem fratrum commendabat, vt craterae quidem *implacabiles*, Palici autem *placabiles* vocarentur. Nec ſine diuinatione eſt Palicorum templum. Nam, cum Siciliam ſterilis annus arefeciſſet, diuino Palicorum reſponſo admoniti Siculi, heroi cuidam certum ſacrificium celebrauerunt: et reuertit vbertas. Qua gratia Siculi omne genus frugum congeſſerunt in aram Palicorum; ex qua vbertate ara ipſa *pinguis* vocata eſt. Haec eſt omnis hiſtoria, quae de Palicis eorumque fratribus in Graecis tantummodo litteris inuenitur, quas Maro non minus quam Latinas hauſit. Sed haec quae diximus auctoritatibus approbanda ſunt: Aeſchyli tragoedia eſt, quae inſcribitur Aetna; in hac cum de Palicis loqueretur, ſic ait:

Τί δῆθεν αὐτοῖς [6]) ὄνομα τίθενται βροτοί;

Σεμνὺς

6) ὄνομα τίθενται] MS. Thuanaeus, quemadmodum ex ſcedis paternis diſco, habet θήσονται, quod verius puto, vt cui magis conueniat, quod reſpondetur ſequenti verſu. *Gronou.*

Σεμνὲς Παλίκες Ζεὺς ἐφίεται καλεῖν,
Ἡ καὶ Παλίκων εὐλόγως μένει φάτις,
Πάλιν γὰρ ἵκεσ' ἐκ σκότες τόδ' ἐς φάος.

haec Aeſchylus. Callias autem in ſeptima hiſtoria de rebus Siculis ita ſcribit: Ἡ δὲ Ἐρύκη τῆς μὲν Γελῴας ὅσον ἐννενήκοντα ςάδια διέςηκεν· ἐπιεικῶς δὲ χερρός ἐςιν τό τ' ὄρος καὶ τὸ παλαιὸν Σικελῶν γεγενημένη πόλις, ὑφ' ἣ καὶ τὲς Δέλλες καλεμένες εἶναι συμβέβηκεν. ἔτοι δὲ κρατῆρες δύο εἰσὶν, ὃς ἀδελφὲς τῶν Παλίκων οἱ Σικελιῶται νομίζεσιν· τὰς δὲ ἀναφορας τῶν πομφολύγων παραπλησίας βραζέσαις ἔχεσιν. hactenus Callias. Polemon vero, in libro qui inſcribitur περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ θαυμαζομένων ποταμῶν, ſic ait: οἱ δὲ Παλίκοι προσαγορευόμενοι παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις, αὐτόχθονες θεοὶ νομίζονται. ὑπάρχεσιν δὲ τέτων ἀδελφοὶ κρατῆρες χαμαίζηλοι. προσιέναι δὲ ἁγιςεύοντας χρὴ πρὸς αὐτὲς ἀπό τε παντὸς ἄγες καὶ συνεσίας, [7]) ἔν τε καινῶν ἐνδυμάτων. Φέρεται δὲ ἀπ' αὐτῶν ὀσμὴ βαρεῖα θείε, καὶ τοῖς πλησίον ἱςαμένοις καρηβάρησιν ἐμποιεῦσα δεινήν. τὸ δὲ ὕδωρ ἐςὶ θολερὸν αὐτῶν, καὶ τὴν χρόαν ὁμοιοτατον χαμαὶ ῥύπῳ λευκῷ. Φέρεται δὲ κολπέμενόν τε καὶ παφλάζον, οἷαί εἰσιν αἱ δῖναι τῶν ζεόντων ἀναβολάδην ὑδάτων. Φασὶν δ' εἶναι καὶ τὸ βάθος ἀπέραντον τῶν κρατήρων τέτων, ὥςε καὶ βοῦς εἰσπεσόντας ἠφανίσθαι καὶ ζεῦγος ὀρικὸν ἐλαυνόμενον, ἔτι δὲ φορβάδας ἐναλλομένας. ὅρκος δέ ἐςὶν τοῖς Σικελιώταις μέγιςος καθηραμένων τῶν προκληθέντων. οἱ δὲ ὁρκωταὶ γραμμάτιον ἔχοντες ἀγορεύεσιν τοῖς ὁρκεμένοις περὶ ὧν ἀπαιτήσεσι τὸν ὅρκον. ὁ δὲ ὁρκέμενος θαλλὸν κραδαίνων, ἐςεμμένος, ἄζωςος καὶ μονοχίτων, ἐφαπτόμενος τοῦ κρατῆρος ἐξ ὑποβολῆς δίεισι τὸν ὅρκον. καὶ ἂν μὲν ἐμπεδῶσιν τὲς ῥηθέντας ὅρκες, ἀσινὴς ἄπεισιν οἴκαδε· παραβάτης δὲ γενόμενος τῶν θεῶν ἐμποδὼν τελευτᾷ. τέ-

των

7) Ἔν τε καινῶν ἐνδυμάτων] ἔτι τέ κοίτινων ἐδεσμάτων Sic Thuanaeus quod plane ſequor. *Idem.*

των δὲ γινομένων ἐγγυητὰς ὑπισχνȣ̃νται καταςήσειν τοῖς ἱερεῦσιν, ἐάν τι νεαρὸν γένηται κάθαρσιν ὀφλισκάνȣσιν τȣ̃ς περιγινομένȣς. περὶ δὲ τὸν τόπον τȣ̃τον ᾤκησαν Παλικηνοὶ πόλιν ἐπώνυμον τȣ́των τῶν δαιμόνων Παλικηνήν. haec Polemon. Sed et Xenagoras in tertia hiſtoria ſua de loci diuinatione ita ſcribit: Καὶ οἱ Σικελοὶ, τῆς γῆς ἀφορȣ́σης, ἔθυσαν τινὶ ἥρωϊ, προςάξαντος αὐτοῖς τοῦ ἐκ Παλικων χρηςηρίȣ, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς εὐφορίας πολλοῖς δώροις τὸν βωμον τῶν Παλίκων ἐνέπλησαν. Abſoluta eſt, aeſtimo, et auctoribus idoneis aſſerta explanatio Vergiliani loci; quem litteratores noſtri nec obſcurum putant, contenti vel ipſi ſcire vel inſinuare diſcipulis, Palicum dei eſſe cuiuſdam nomen. Quid ſit autem deus iſte, vel vnde ſit dictus, tam neſciunt quam ſcire nolunt; quia nec, vbi quaerant, ſuſpicantur, quaſi Graecae lectionis expertes.

CAPVT XX.

De Gargaris et Myſia, ex primo Georgicon.

Nec illos verſus relinquemus intactos, qui ſunt in primo Georgicon:

d) *Humida ſolſtitia atque hiemes orate ſerenas,*
Agricolae: hiberno laetiſſima puluere farra,
Laetus ager; nullo tantum ſe Myſia cultu
Iactat, et ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.

Senſus hic cum videatur obſcurior, pauloque perplexius, quam poëtae huius mos eſt, pronuntiatus, tamen habet in ſe animaduertendam quaeſtionem ex Graeca antiquitate venientem; quae ſint iſta *Gargara*, quae Vergilius eſſe voluit fertilitatis exemplar. Gargara haec igitur ſunt in Myſia, quae eſt Helleſponti prouincia. Sed ſignificatio

d) Georg. I, 100.

ficatio nominis et loci duplex eſt. Nam et cacumen montis Idae et oppidum ſub eodem monte hoc nomine vocantur. Homerus ſignificationem cacuminis ita ponit:

t) Ἴδην δ' ἵκανεν πολυπίδακα, μητέρα θηρῶν, Γάργαρον.

hic Gargarum pro excelſiſſimo montis loco accipi conuenire et ipſe ſenſus indicium facit. nam de Ioue loquitur. ſed et alibi, eodem Homero teſte, manifeſtius exprimitur:

u) Ὣς ὁ μὲν ἀτρέμας εὗδε πατὴρ ἀνὰ Γαργάρῳ ἄκρῳ.

et Epicharmus vetuſtiſſimus poëta in fabula, quae inſcribitur *Troës*, ita poſuit:

Ζεὺς ἄναξ ναίων Γάργαρ' ἀγάννιφα.

Ex his liquido claret, Gargara cacumen Idae montis appellitari. Pro oppido autem Gargara qui dixerint, enumerabo. Ephorus notiſſimus hiſtoriarum ſcriptor in libro quinto ſic ait:

Μετὰ δὲ τὴν Ἄσσον ἐστὶν Γάργαρα πλησίον πόλις.

Nec Ephorus ſolus, ſed etiam Phileas vetus ſcriptor in eo libro qui inſcribitur Aſia, ita meminit; Μετὰ Ἄσσον πόλις ἐστὶν ὄνομα Γάργαρα· ταύτης ἔχεται Ἄντανδρος. Arati etiam liber fertur elegion: in quo de Diotimo quodam poëta ſic ait;

Αἰάζω Διότιμον, ὃς ἐν πέτρῃσι κάθηται,
Γαργαρέων παισὶν βῆτα καὶ ἄλφα λέγων.

Ex his verſibus etiam ciuium nomen innotuit, quia *Gargares* vocantur. Cum igitur conſtet, Gargara nunc pro montis cacumine, nunc pro oppido ſub eodem monte poſito accipienda: Vergilius non de ſummo monte, ſed de

t) Il. θ', 47. cf. ξ, 292. u) Il. ξ, 352.

de oppido loquitur. Cur tamen Gargara poſuerit vt locum frugum feracem, requiramus. Et omnem quidem illam Myſiam opimis ſegetibus habitam ſatis conſtat, ſcilicet ob humorem ſoli. vnde et Vergilius in ſupradictis verſibus cum dixiſſet,

Humida ſolſtitia,

intulit:

Nullo tantum ſe Myſia cultu — — Iactat.

atque diceret: Omnis regio, quae opportunos habuerit humores, aequiparabit fecunditates aruorum Myſiae. Sed Homerus cum ait;

Ἴδην δ' ἵκανεν πολυπίδακα,

humidum deſignat ſubiacentem monti agrum. nam πολυπίδακα ſignificat fontibus abundantem. Vnde haec Gargara tanta frugum copia erant, vt, qui magnum cuiuſque rei numerum vellet exprimere, pro multitudine immenſa Gargara nominaret. Teſtis Alcaeus: qui in Coelo tragoedia ſic ait;

Ἐτύγχανον μὲν ἀγρόθεν πλεῖστους φέρων
Εἰς τὴν ἑορτὴν ὅσον οἷον εἴκοσι.
Ὁρῶ δ' ἄνωθεν Γάργαρ' ἀνθρώπων κύκλῳ.

Gargara, vt videtis, manifeſte poſuit pro multitudine. Nec aliter Ariſtomenes ἐν μύθοις,

Ἔνδον γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἀνδρῶν γάργαρα.

Ariſtophanes autem comicus compoſito nomine ex arena et Gargaris innumerabilem, vt eius lepos eſt, numerum conatur exprimere. in fabula enim Acharnenſium ait,

x) Ἁδ' ὠδυνήθην, ψαμμοκοσιογάργαρα.

ψαμμοκόσια autem ſeorſum pro multis Varro ſaepe in Menippeis ſuis poſuit. ſed Ariſtophanes adiecit *Gargara*; ad

x) Acharn. 3,

ad ſignificationem numeroſitatis innumerae. Eſt ergo ſecundum haec ſenſus horum verſuum talis: Cum ea ſit anni temperies, vt hiems ſerena ſit, ſolſtitium vero imbricum: fructus optime proueniunt. Haec autem adeo agris neceſſaria ſunt, vt ſine his nec illi natura fecundiſſimi Myſiae agri reſponſuri ſint opinioni fertilitatis, quae de his habetur. Addit Myſiae nominatim Gargara: quod ea vrbs poſita in imis radicibus Idae montis defluentibus inde humoribus irrigetur, poſſitque videri ſolſtitiales imbres non magnopere deſiderare. Hoc in loco ad fidem ſenſui faciendam, quod vliginoſa ſint non ſola Gargara pro vicinia montis ſed et vniuerſae Myſiae arua, adhiberi poteſt teſtis Aeſchylus:

Ἰὼ καίκε Μύσιαί τ' ἐπιῤῥοαί.

Quid de Graecis in hoc loco traxerit, diximus. Addemus praeterea hoc, iucunditatis gratia, et vt liqueat Vergilium veſtrum vndique veterum ſibi ornamenta traxiſſe, vnde hoc dixerit;

Hiberno laetiſſima puluere farra.

In libro enim vetuſtiſſimorum carminum, qui ante omnia, quae a Latinis ſcripta ſunt, compoſitus ferebatur, inuenitur hoc ruſticum vetus canticum: *Hiberno puluere, verno luto, grandia farra, Camille, metes.*

CAPVT XXI.

De poculorum generibus.

Nomina poculorum Vergilius plerumque Graeca ponit, vt *carcheſia*, vt *cymbia*, vt *cantharos*, vt *ſcyphos*, de carcheſiis ita:

y) *Cape Maeonii carcheſia Bacchi:*
Oceano libemus ait:

et alibi:

z) *Hic*

y) Georg. IV, 380.

z) *Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho.*

de cymbiis:

a) *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.*

de cantharo:

b) *Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.*

de ſcyphis:

c) *Et ſacer impleuit dextram ſcyphus.*

Ea autem cuius figurae ſint, quisue eorum fecerit mentionem, nemo quaerit, contenti ſcire cuiuſcem di eſſe pocula. Et ſcyphos quidem cantharoſque, conſueta vulgi nomina, ferendum ſi tranſeant; ſed de carcheſiis cymbiisque quae apud Latinos haud ſcio an vnquam reperias, apud Graecos autem ſunt rariſſima, non video cur non cogantur inquirere, quid ſibi noua et peregrina nomina velint. Eſt autem *carcheſium* poculum Graecis tantummodo notum. Meminit eius Pherecydes in libris hiſtoriarum, aitque Iouem Alcumenae pretium concubitus carcheſium aureum dono dediſſe. Sed Plautus inſuetum nomen reliquit, aitque in fabula Amphitryone pateram datam: cum longe vtriuſque poculi figura diuerſa ſit. Patera enim, vt et ipſum nomen indicio eſt, planum ac patens eſt; [1]) carcheſium vero procerum, et circa mediam partem compreſſum, [2]) anſatum mediocriter, anſis a ſummo

1) *Carcheſium vero procerum, et circa mediam partem compreſſum, anſatum mediocriter*] Caſaubonus ad Athenaeum lib. II. cap. 7. legit tranſpoſitione tali: *compreſſum mediocriter, anſatum.* Pontan.

2 *Anſatum mediocriter, anſis a ſummo ad imum pertingentibus*] Carcheſium nobis adumbrat Macrobius: At quomodo pote anſatum id eſſe mediocriter, vbi anſae, vt ipſe ait, a ſummo ad infimum demerſerint? Ego quantum ex his et Calixeni quoque Rhodii verbis quae ex Athenaeo, vt puto, Macrobius hic tranſtulit, coniecto: fuit hoc poculum, vt Graeca verba ſunt, ἱκανῶς ἐπὶ ... , et ideo compreſſum quidem circa

z) Aen. V, 77. a) Aen. III, 66. b) Ecl. VI, 17. c) Aen. VIII, 278.

ſummo ad infimum pertinentibus. Aſclepiades autem vir inter Graecos apprime doctus ac diligens, carcheſia a nauali re exiſtimat dicta: Ait enim naualis veli partem inferiorem πτέρναν vocari; at circa mediam ferme partem τράχηλον dici; ſummam vero partem carcheſium nominari, et inde diffundi in vtrumque veli latus ea, quae cornua vocantur. Nec ſolus Aſclepiades meminit huius poculi, ſed et alii illuſtres Poëtae: vt Sappho, quae ait;

Κοινῇ δ᾽ ἄρα πάντες καρχήσι᾽ εἶχον, καὶ ἔλειβον.
Ἀράσαντο δὲ πάμπαν ἐσθλὰ τῷ γαμβρῷ.

Cratinus in Διονυσαλεξάνδρῳ:

[3]) Στολὴν δὲ δή τινα εἶχεν τῦ δ᾽ ὁμόχροον,
Θύρσον, κροκωτὸν, ποικίλον καρχήσιον.

Sophocles in fabula, quae inſcribitur Tyro:

Προςῆναι μέσην τράπεζαν ἀμφὶ σιτία τε καὶ καρχήσια.

Haec de carcheſiis ignoratis Latinitati, et a ſola Graecia celebratis. Sed nec *cymbia* in noſtro ſermone reperies; eſt enim a Graecorum paucis relatum. Philemon notiſſimus comicus in Phaſmate ait:

Ἐπεὶ δ᾽ ἡ ῥόδη κυμβίον ἀκράτυ
Καταςέσεικεν ὑμῖν ἄνω.

Anaxandrides etiam comicus in fabula Ἀγροίκοις:

Μεγάλ᾽

circa meditullium, ſed protuberans leuiter. Quod Macrobius, vti opinio mea eſt, ſignate Latinitati reddiderat ſcripſeratque: *ancatum mediocriter*, niſi aliter fuiſſet viſum exſcriptoribus. *Ancatum* autem ab *ancus* formatum eſt. Feſtus: *Ancus appellatur qui aduncum habet brachium, vt exporrigi non poſſit*. Gloſſae: *ancus*, Λοξδός. *Idem.*

3) Στολὴν δὲ δὴ τινα] Cratino hunc verſum reſtitui ex eodem codice ſuppeditantibus iiſdem ſcedis, et epiſtola amiciſſimi mei Theodori Ryquii, cui Muſarum honoris gratia cum maxime peregrinanti ex animo opto, vt quicquid incipiet, feliciter et vltra ipſius votum procedat. In MS. erat ΤΟΤΔΟΜΟΙΦΡΑCON, pro quo id, quod edidi, ad marginem ſcripſerat pater, nec video melius. In Sapphus carmine idem codex ΚΗΝΟΙ pro κοινῇ. forte eſt κῆνοι; et ἔσχον, etiam verſus Cratini in vltima editione male diſtinctus erat. *Gronov.*

Μεγάλ' ἴσως κυμβία προπινόμενα
Καὶ μετ' ἀκράτου ἐκάκωσεν ὑμᾶς.

Meminit eius et Demoſthenes in oratione, quae eſt in Midiam: d) *Ἐπ' ἀστράβης δ' ὀχούμενος ἐξ* 4) *Ἀργούρας τῆς Εὐβοίας, χλανίδας δὲ καὶ κυμβία ἔχων, ὧν ἐπελαμβάνοντο οἱ πεντηκοστολόγοι.* Cymbia autem haec, vt ipſius nominis figura indicat, diminutiue a cymba dicta: quod et apud Graecos et apud nos, ab illis trahentes, nauigii genus eſt. Ac ſane animaduerti ego apud Graecos multa poculorum genera a re nauali cognominata; vt carcheſia ſupra docui, vt haec *cymbia*, pocula procera ac nauibus ſimilia. Meminit huius poculi Eratoſthenes, vir longe doctiſſimus, in epiſtola ad Hagetorem Lacedaemonium his verbis: *Κρατῆρα γὰρ ἔστησαν τοῖς θεοῖς, οὐκ ἀργύρεον, οὐδὲ λιθοκόλλητον, ἀλλὰ τῆς Κωλιάδος. τοῦτον δ' ὁσάκις ἐπιπληρώσαιεν. ἀποσπείσαντες τοῖς θεοῖς ἐκ τῆς Φιάλης, ᾠνοχόουν ἐφεξῆς βάπτοντες τῷ κυμβίῳ.* Fuerunt qui *cymbium* a *ciſſybio* per ſyncopam dictum exiſtimarent. Ciſſybii autem, vt de Homero e) taceam qui hoc poculum Cyclopi ab Vlyſſe datum memorat, multi faciunt mentionem: voluntque nonnulli proprie *ciſſybium* ligneum eſſe poculum ex edera, id eſt, *κισσοῦ*. Et Nicander quidem Colophonius in primo Aetolicon ſic ait: *Ἐν τῇ ἱεροποιΐῃ τοῦ Διδυμαίου Διὸς κισσοῦ σπονδοποιέονται πετάλοισιν. ὅθεν τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσύβια Φωνέαται.* Sed et Callimachus meminit huius poculi:

f) *Καὶ γὰρ ὁ Θρηΐκίην μὲν ἀπῄνατο χανδὸν ἄμυστιν*
Ζωροποτεῖν, ὀλίγῳ δ' ἥδετο κισσυβίῳ.

4. Ἀργούρας τῆς Εὐβοίας:] Male Stoeriana Ἀργούρας Εὐβοίας. Ineptius cum Stephano Pontanus. Ἀργούρας καὶ ἐξ Εὐβοίας Recte ſolus Camerarius. *Gronov.*

d) Vol. I, pag. 558. Edit. Reisk.
e) Od. ι. 346. cf. Athen. Dipnoſ. XI, 2. 7.
f) Vid. Fragmenta Callimachi a Bentleio coll. 109.

Qui autem ciſſybium ex edera factum poculum *οἱονεὶ κισσινὸν* dici arbitrantur, Euripidis auctoritate niti videntur: qui in Andromeda ſic ait:

Πᾶς δὲ ποιμένων ἔῤῥει λεώς.
Ὁ μὲν γάλακτος κίσσινον φέρων σκύφον,
Πόνων ἀναψυκτῆρ', ὁ δ' ἀμπέλου γάνος.

Haec de cymbio. Sequitur vt, quando *cantharum* et poculi et nauigii genus eſſe ſupra diximus, probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res eſt vel ex ipſo Vergilio, qui aptiſſime proprium Liberi patris poculum aſſignat Sileno. ſed id, vt ſupra polliciti ſumus, etiam pro nauigio poni ſolitum debemus oſtendere. Menander in Nauclero:

Ἥκει λιπὼν Αἰγαῖον ἁλμυρὸν βάθος
Θεόφιλος ἡμῖν ὦ Στράτων, ὡς ἐς καλὸν
Τὸν υἱὸν εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον.
Πρῶτος δ' ἐγώ σοι τόν δ' ἐχρύσεν κάνθαρον.
Ποῖον; τὸ πλοῖον, οὐδὲ μ' οἶσθα σ' ἄθλιε.

Et ſacer impleuit dextram ſcyphus.

Scyphus Herculis poculum eſt, ita vt Liberi patris cantharus. Herculem vero fictores veteres non ſine cauſa cum poculo fecerunt, et nonnumquam caſabundum et ebrium: non ſolum quod is heros bibax fuiſſe perhibetur; ſed etiam quod antiqua hiſtoria eſt, Herculem poculo tanquam nauigio ventis immenſa maria tranſiſſe. Sed de vtraque re pauca ex Graecis antiquitatibus dicam. Et multibibum heroa iſtum fuiſſe, vt taceam quae vulgo nota ſunt, illud non obſcurum argumentum eſt, quod Ephippus in Buſiride inducit Herculem ſic loquentem:

Οὐκ οἶσθα μ' ὄντα, πρὸς θεῶν, Τιρύνθιον
Ἀργεῖον; οἱ μεθύοντες ἀεὶ τὰς μάχας
Πάσας μάχονται. τοιγαροῦν φεύγουσ' ἀεὶ

Eſt

Eſt etiam hiſtoria non adeo notiſſima, nationem quandam hominum fuiſſe prope Heracleam ab Hercule conſtitutam Cylicranorum, compoſito nomine ἀπὸ τῦ κύλικος. quod poculi genus nos vna littera immutata *calicem* dicimus. Poculo autem Herculem vectum ad Ἐρύθειαν, Hiſpaniae inſulam, nauigaſſe, et Panyaſis egregius ſcriptor Graecorum dicit, et Pherecydes auctor eſt: quorum verba ſubdere ſuperſedi, quia propiora ſunt fabulae quam hiſtoriae. Ego tamen arbitror non poculo Herculem maria transuectum, ſed nauigio cui ſcypho nomen fuit; ita vt ſupra cantharum, et carcheſium, et a cymbis deriuata cymbia, omnia haec aſſeruimus eſſe nauigiorum vocabula.

CAPVT XXII.

De aliis quibuſdam locis Vergilii.

Nomina quoque Vergilius nonnunquam ex antiquiſſimis Graecorum hiſtoriis mutuatur. Scitis apud illum vnam ex comitibus Dianae Opin vocari. Quod nomen vulgo fortaſſe temere impoſitum, vel etiam fictum putatur ab ignorantibus, ingenioſum poëtam, cognomen, quod a veteribus Graecis ſcriptoribus ipſi Dianae fuerat impoſitum, comiti eius aſſignare voluiſſe. Sed Vergilius ſic ait:

g) *Velocem interea ſuperis in ſedibus Opin*
Vnam ex virginibus ſociis ſacraque caterua
Compellabat, et has triſtis Latonia voces
Ore dabat.

et infra:

h) *At Triuiae cuſtos iamdudum in montibus Opis.*

Opin inquit comitem et ſociam Dianae. Sed audite vnde Vergilius hoc nomen acceperit; qui, vt dixi, quod epithe-

g) Aen. XI, 532. h) Aen. XI, 836.

epitheton ipſiusce legerat, ſociae eius impoſuit. Alexander Aetolus poëta egregius in libro,[1] qui inſcribitur Muſae, refert quanto ſtudio populus Epheſius dedicato templo Dianae, curauerit praemiis propoſitis, vt, qui tunc erant poëtae ingenioſiſſimi, in deam carmina diuerſa componerent. In his verſibus Opis non comes Dianae, ſed Diana ipſa vocata eſt. Loquitur autem, vti dixi, de populo Epheſio:

Ἀλλ' ὅγε πευθόμενος πάγχυ Γραικοῖσι μελέσθαι
 Τιμόθεον κιθάρης ἴδμονα καὶ μελέων,
Υἱὸν Θερσάνδροιο τὸν ἤνεσεν ἀνέρα σίγλων
 Χρυσείων ἱερὴν δή τοτε χιλιάδα.
Ὑμνῆσαι ταχέων Ὦπιν βλήτειραν οἰστῶν.
[1]) Ἣ δ' ἐπὶ Κεγχρειῶν τίμιον οἶκον ἔχει.

et mox:

Μηδὲ θεῆς προλίπῃ Λητωΐδος ἄκλεα ἔργα.

Apparuit, ni fallor. Opin Dianam dictam, et Vergilium de nimia doctrina hoc nomen in eius comitem tranſtuliſſe.

Exceſſere omnis adytis arisque relictis
Di.

Hoc vnde Vergilius dixerit, nullus inquirit: ſed conſtat, illum de Euripide traxiſſe; qui in fabula Troadibus inducit Apollinem, cum Troia capienda eſſet, iſta dicentem:

i) Ἐγὼ δὲ (νικῶμαι γὰρ Ἀργείας θεοῦ

Ἥρας

1) Ἣδ' ἐπὶ Κεγχρειῶν etc.]] Hunc enim ſequente verſiculo primi producimus ex iisdem chartis, nulla mutatione, niſi quod in MS. erat ὄκον pro οἶκον. In antecedentibus autem pro τὸν ἤνεσεν Salmaſius ad Solinum legebat τετρήνεσεν. Sed adhaereo MS. et vulgatis. Pro πάντοτε idem voluit τῶν τότε. Verum eſt δή τοτε, quod ex MS. huc reponere ſuſtinui. Sic omnia illuſtria. Suſpicari tamen licet pro σιγλῶν ſcribendum σίκλων qui ſtateres ſunt. Quemadmodum Chaerilus quoque ob ſingulos verſus ſimile nomiſma accepit. Imo forte media ſic corrigenda: τὸν ἤνεσεν ἀνέρα σίκλων χρυσείων ἱερῇ δή τοτε χιλιάδι. *Gronouius.*

i) Troad. 23.

Ἥρας, Ἀθάνας θ', αἳ συνεξεῖλον Φρύγας)
Λείπω τὸ κλεινὸν Ἴλιον, βωμὸς τ' ἐμὸς·
Ἐρημία γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κακή,
Νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν, οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.

Qui verſus docent, vnde Vergilius vſurpauerit, *diſceſſiſſe deos a ciuitate iam capta.* Nec hoc ſine auctoritate Graecae vetuſtatis eſt, quod ait;

k) *Ipſa Jouis rapidum iaculata e nubibus ignem.*

Euripides enim l) inducit Mineruam ventos contrarios Graecorum claſſi a Neptuno petentem, dicentemque debere illum facere quod Iupiter fecerit, a quo in Graecos fulmen acceperit. Apud Vergilium Pan niueo lanae munere lunam illexiſſe perhibetur,

m) *In nemora alta vocans,*
n) *Munere ſic niueo lanae, ſi credere dignum eſt,*

et reliqua. In hoc loco Valerius Probus vir perfectiſſimus notat, neſcire ſe hanc hiſtoriam ſiue fabulam quo referat auctore. Quod tantum virum fugiſſe miror. Nam Nicander huius eſt auctor hiſtoriae, poëta, quem Didymus, grammaticorum omnium quique ſint quique fuerint inſtructiſſimus, fabuloſum vocat. Quod ſciens Vergilius adiecit,

ſi credere dignum eſt.

adeo ſe fabuloſo vſum fatetur auctore. In tertio libro curſim legitur; neque vnde translatum ſit quaeritur:

o) *Quae Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo Praedixit*, etc.

In talibus locis grammatici, excuſantes imperitiam ſuam, inuen-

k) Aen. I, 42. l) Eurip. Troad. 78. ſeqq. m) Ge. II, 393.
n) Ibid. 391. o) Aen. III, 251.

inuentiones has [2]) ingenio magis quam doctrinae Maronis aſſignant; nec dicunt eum ab aliis mutuatum, ne nominare cogantur auctores. Sed affirmo doctiſſimum vatem etiam in hoc Aeſchylum eminentiſſimum tragoediarum ſcriptorem ſecutum: qui in fabula, quae Latina lingua Sacerdotes inſcribitur, ſic ait;

Στέλλειν ὅπως τάχιςα. ταῦτα γὰρ πατὴρ
Ζεὺς ἐγκαθίει Λοξίᾳ θεσπίσματα.

et alibi,

Πατρὸς προφήτης ἐςὶ Λοξίας Διός.

[3]) Ecquid clarum factum eſt, inde ſumſiſſe Vergilium, quod Apollo ea vaticinetur, quae ſibi Iupiter fatur? probatumne vobis eſt, Vergilium, vt ab eo intelligi non poteſt, qui ſonum Latinae vocis ignorat, ita nec ab eo poſſe, qui Graecam non hauſerit extrema ſatietate doctrinam? Nam ſi faſtidium facere non timerem, ingentia poteram volumina de his, quae a penitiſſima Graecorum doctrina tranſtuliſſet, implere. Sed ad fidem rei propoſitae relata ſufficient.

2) *Ingenio magis quam doctrinae Maronis*] Vtrumque deſiderauit in eo Caligulae liuor. Exſtat apud Tranquillum: *Sed et Virgilii et Titi Liuii ſcripta et imagines, paulum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoverit: quorum alterum vt nullius ingenii, minimaeque doctrinae, alterum, vt verboſum in hiſtoria negligentemque carpebat* Pontan.

3) *Ecquid clarum factum*] Sic MS. Leidenſis, Beroaldina, Stoeriana, Veſalienſis, Camerarii et, vt reor, omnes ad Stephanum, qui pro libidine ſolita fecit. *Et quid*, ſequutusque eum Iſaacius in duabus recenſionibus, peſſime et ſine cauſa. Quare nos reponendam putauimus veterem lectionem, accedente praeſertim monitu nobilis et politiſſimi viri Thomae Stanleii in notis ad Aeſchylum. *Gronov.*

AVRE-

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et inluſtris

SATVRNALIORVM

LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

Quos vel ex dimidio ſui, vel ſolidos etiam verſus ab antiquis poëtis ſit mutuatus Vergilius.

Hic Praetextatus, Mirum, inquit, in modum digeſſit Euſtathius quae de Graeca antiquitate carmini ſuo Vergilius inſeruit. Sed meminimus viros inter omnes noſtra aetate longe doctiſſimos, Furium, Caecinamque Albinos, promiſiſſe ſe prodituros, quid idem Maro de antiquis Romanis ſcriptoribus traxerit. quod nunc vt fiat, tempus admonet. Cumque omnibus idem placeret: tum Furius Albinus; Etſi vereor, ne, dum oſtendere cupio, quantum Vergilius noſter ex antiquiorum lectione profecerit, et quos ex omnibus flores, vel quae in carminis ſui decorem [1]) ex diuerſis ornamen-

1) *Ex diuerſis ornamenta libauerit*] Optimus ille Anglicanus non, *libauerit*, ſed, *leuauerit*, et animo meo germaniſſime. Vult enim dicere Macrobius, ſubtraxiſſe plena manu. Dixerat libro ante; *Virgilium noſtrum vndique veterum ſibi ornamenta traxiſſe.* Nunc facile, vti puto, innote-

namenta libauerit, occaſionem reprehendendi vel imperitis vel malignis miniſtrem, exprobrantibus tanto viro alieni vſurpationem; nec conſiderantibus hunc eſſe fructum legendi, aemulari ea quae in aliis probes, et quae maxime inter aliorum dicta mireris in aliquem vſum tuum opportuna deriuatione conuertere; quod et noſtri tam inter ſe quam a Graecis, et Graecorum excellentes inter ſe ſaepe fecerunt. Et, vt de alienigenis taceam, poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuo compilarint bibliothecae veteris auctores. quod tamen opportune alias, ſi volentibus vobis erit, probabo. Vnum nunc exemplum proferam, quod ad probanda quae aſſero paene ſufficiet. Afranius enim togatarum ſcriptor, in ea togata quae Compitalia inſcribitur, non inuerecunde reſpondens arguentibus quod plura ſumſiſſet a Menandro, Fateor, inquit, ſumſi, non ab illo ſolo modo, ſed vt quiſque habuit quod conueniret mihi, quodque me non poſſe melius facere credidi, etiam a Latino. Quod ſi haec ſocietas et rerum communio poëtis ſcriptoribuſque omnibus inter ſe exercenda conceſſa eſt; quis fraudi Vergilio vortat, ſi ad excolendum ſe quaedam ab antiquioribus mutuatus ſit? cui etiam gratia habenda eſt quod nonnulla ab illis in opus ſuum, quod aeterno manſurum eſt, transferendo fecit, ne omnino memoria veterum deleretur: quos, ſicut praeſens ſenſus oſtendit, [2]) non ſolum neglectui ve-

rum

noteſcet apud Arbitrum dictio ſub finem: *Vnde plani autem, vnde lenatores viuerent niſi.* Vbi vir doctus in nuperis ad eum ſcriptorem Notis ſeu collectaneis admonuit ſibi nuſquam lectum vocabulum, *leuatores*, quod ego non abſone ex ſuperiori mente fures interpreter, ſiue, vt ipſe Petronius alibi dixit, *Nocturnos*, qui pallia et talia lucrifacere ſatagunt. *Plani* autem eodem Arbitri loco, idem erit quod voluit Gloſſarium vetus: *Stlatarus*, πλάνος. Ita enim corrigo Gloſſarium, nam editur inepte, *Stlatarus*. Docuit me grammaticus priſcus et probus Caper: qui tamen *Stlataris* ſcribit, non *ſtlatarus*, et forte vtrumque rectum. Verba ſunt: *Stlataris ſine e litera ſcribendum, a ſtlata rate piratica.* Vnde iterum in Gloſſario pro *ſtlatia* faciendum, *ſtlata*; πειρατικοῦ σκάφους εἶδος. *Pontan.*

2) *Non ſolum neglectui*] MS. et

editio

rum etiam riſui habere iam coepimus. Denique et iudicio transferendi et modo imitandi conſecutus eſt, [3]) vt, quod apud illum legerimus alienum, aut aliud eſſe malimus, aut melius hic quam vbi natum eſt, ſonare miremur. Dicam itaque primum, quos ab aliis traxit vel ex dimidio ſui verſus, vel paene ſolidos. Poſt hoc, locos integros cum parua quadam mutatione translatos, ſenſusve ita tranſcriptos, vt vnde eſſent eluceret, immutatos alios, vt tamen origo eorum non ignoraretur. Poſt haec quaedam de his, quae ab Homero ſumta ſunt, oſtendam non ipſum ab Homero tuliſſe, ſed prius alios inde ſumſiſſe, et hunc ab illis, quos ſine dubio legerat, tranſtuliſſe.

p) *Vertitur interea coelum, et ruit oceano nox.*

Ennius in libro ſexto:

Vertitur interea coelum cum ingentibus ſignis,

q) *Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.*

Ennius in primo:

Qui coelum verſat ſtellis fulgentibus aptum.

et in tertio:

Coelum proſpexit ſtellis fulgentibus aptum.

et in decimo:

Hinc nox proceſſit ſtellis ardentibus apta.

r) *Conciliumque vocat diuum pater atque hominum rex.*

Ennius in ſexto:

Tum cum corde ſuo diuum pater atque hominum rex
Effatur.

ditio Veneta, quae MS. vicem eſt, habent *lecti*. Forte editores non aduerterunt *non ſolum* hic dici ἀντὶ non ſolum non. Etiam ſubſtantiuum non potuit illis placere, tanquam nouum et inauditum. Sic tamen et Statius. *Gronou.*

3) *Vt quod apud illum legerimus alienum, aut aliud eſſe malimus, aut melius hic.*] Placet priſca lectio: *aut illius eſſe malimus*, ſententia diſerte vera. *Pontan.*

p) Aen. II, 250. q) Aen. IV, 482. r) Aen. X, 2.

Effatur.

s) *Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt.*

Ennius in primo:

Eſt locus, Heſperiam quam mortales perhibebant.

t) *Tuque o Tybri tuo genitor cum flumine ſancto.*

Ennius in primo;

Teque, pater Tiberine, tuo cum flumine ſancto.

u) *Accipe, daque fidem. ſunt nobis fortia bello*
Pectora.

Ennius in primo;

Accipe, daque fidem, foeduſque feri bene firmum.

x) *Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.*

Ennius in primo:

Cum ſuperum lumen nox intempeſta teneret.

y) *Tu tamen interea calido mihi ſanguine poenas*
Perſolues.

Ennius in primo:

Non pol homo quisquam faciet impune animatus
Hoc niſi tu; 4) *nam mi calido das ſanguine poenas.*

Vergilius — — z) *Concurrunt vndique telis*
Indomiti agricolae.

Ennius in tertio:

5) *Poſtquam defeſſi ſunt; ſtant et ſpargere ſeſe*
Haſtis; anſatis concurrunt vndique telis.

a) *Sum-*

4) *Nam mi calido das ſanguine poenas*] In ora Scriueriani codicis erat *dabi ſanguine*, more Enniano. praecedit enim *faciet*. Idem.

5) *Poſtquam defeſſi ſunt; ſtant et ſpargere ſeſe Haſtis.*] Coniectabam: *Poſtquam defeſſi ſunt ſtando, et ſpargere.* Et apte ita applicabitur ſtatim, *anſatis concurrunt vndique telis.* Blanditur tamen magis quod admonuit poſtea Scriuerius, *defeſſi ſunt ſtantes ſpargere.* Idem.

s) Aen. I, 534. t) Aen. VIII, 72. u) Aen. VIII, 150.
x) Aen. III, 587. y) Aen. IX, 422. z) Aen. VII, 521.

a) *Summa nituntur opum vi.*

Ennius in quarto:

Romani ſcalis ſumma nituntur opum vi.

et in ſextodecimo:

Reges per regnum ſtatuaſque ſepulchraque quaerunt;
Aedificant nomen; ſumma nituntur opum vi.

b) *Et mecum ingentes oras euoluite belli.*

Ennius in ſexto:

Quis potis ingentes oras euoluere belli?

c) *Nequa meis dictis eſto mora. Iuppiter hac ſtat.*

Ennius in ſeptimo:

Non ſemper veſtra euertit. nunc Iuppiter hac ſtat.

d) *Inuadunt vrbem ſomno vinoque ſepultam.*

Ennius in octauo:

Nunc hoſtes vino domiti ſomnoque ſepulti.

e) *Tollitur in coelum clamor; cunctique Latini.*

Ennius in ſeptimodecimo:

Tollitur in coelum [6] *clamor exortus vtriſque.*

f) *Quadrupedante putrem ſonitu quatit vngula campum.*

Ennius in ſexto:

Explorant Numidae. totam quatit vngula terram.

idem in octauo:

Conſequitur; ſummo ſonitu quatit vngula terram.

idem in ſeptimodecimo:

It eques, et plauſu caua concutit vngula terram.

g) *Vnus qui nobis cunctando reſtituit rem.*

Ennius

6) *Clamor exortus vtriſque*] Malim, *vtrimque.* Idem Ennius in decimoquarto: *Horreſcit telis exercitus aſper vtrimque.* Nec editum aliter Cl. Merulae. *Idem.*

a) Aen. XII, 552. b) Aen. IX, 508. c) Aen. XII, 565.
d) Aen. II, 265. e) Aen. XI, 745. f) Aen. VIII, 596.
g) Aen. VI, 845.

Ennius in duodecimo:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.

h) *Corruit in vulnus. ſonitum ſuper arma dedere.*

Ennius in ſextodecimo:

Concidit, et ſonitum ſimul inſuper arma dederunt.

i) *Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras.*

Lucretius in ſecundo:

I) *Cum primum aurora reſpergit lumine terras.*

k) *Flammarum longos a tergo inuoluere tractus.*

Lucretius in ſecundo:

l) *Nonne vides longos flammarum ducere tractus?*

m) *Ingeminant abruptis nubibus ignes.*

Lucretius in ſecundo:

n) *Nunc hinc, nunc illinc abruptis nubibus ignes.*

o) *Belli ſimulacra ciebant.*

Lucretius in ſecundo:

p) *Componunt, complent; belli ſimulacra cientur.*

q) *ſimulacraque luce carentum.*

Lucretius in quarto;

r) *Cum ſaepe figuras*

Contuitur mirans, ſimulacraque luce carentum.

s) *Aſper acerba tuens, retro redit.*

Lucretius in quinto:

t) *Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens.*

u) *Tithoni croceum linquens aurora cubile.*

Furius in primo annali:

Interea oceani linquens aurora cubile.

x) *Quod*

h) Aen. X, 488. i) Aen. IV, 584. I) II, 143.
k) Georg. I, 367. l) II, 207. m) Aen. III, 199.
n) II, 214. o) Aen. V. 585. p) II, 324. q) Georg. IV. 472.
r) IV. 39. s) Aen. IX, 794. t) V, 34. u Aen. IV, 585.

x) *Quod genus hoc hominum, quaeue hunc tam barbara morem?*

Furius in ſexto:

Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create?

y) *Rumoreſque ſerit varios, ac talia fatur.*

Furius in decimo:

Rumoreſque ſerunt varios, et multa requirunt.

z) *Nomine quemque vocans, reficitque ad praelia pulſos.*

Furius in vndecimo:

Nomine quemque ciet; dictorum tempus adeſſe
Commemorat.

deinde infra:

Confirmat dictis, ſimul atque exſuſcitat acres
Ad bellandum animos, reficitque ad proelia mentes.

a) *Dicite Pierides, non omnia poſſumus omnes.*

Lucilius in quinto:

Maior erat natu. non omnia poſſumus omnes.

b) *Diuerſi circumſpiciunt. hoc acrior idem.*

[7]) Pacuuius in Medea:

Diuerſi circumſpicimus, [8]) *horror percipit.*

c) *Ergo iter inceptum peragunt rumore ſecundo.*

Sueuius

7) *Pacuuius in Medea*] Monet margo Scriuerii, legendum *Medo.* Idem.

8) *Horror percipit*] Adumbrauit Plautus Menaechmis: *Quid ceſſas dare potionis aliquid, prinſquam percipit inſania?* Ad quem locum exigunt quoque illum, Sticho:

D. *At ego perii cui medullam laſſitudo perbibit.*

P. *Quid ego cui miſero medullam ventris percepit fames?*

Cl. tamen Lipſio placuit, *perrepit.* Meo iudicio loci illius germana lectio et mens nondum viſa Criticis, et abeſſet ambitio, dicerem viſam mihi. Lego: *Cui miſero medullam ventris peredit fames.* Captauit manifeſto ἀντίθεσιν Plautus in *perbibit,* et *peredit,* quomodo Curculione feſtiue ex illis ipſis vocibus regiones finxit a milite ſubiugatas *peredeſiam* et *perbibeſiam.* Hinc Feſtus: *Plautus*

x) Aen. I, 543. y) Aen. XII, 228. z) Aen. XI, 731.
a) Ecl. VIII, 63. b) Aen. IX, 416. c) Aen. VIII, 90.

Sueuius in libro quinto:

[9]) *Redeunt referunt petita rumore ſecundo.*

d) *Numquam hodie effugies, veniam quocunque vocaris.*

Naeuius in equo Troiano:

Numquam hodie effugies, quin mea manu moriare.

e) *Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem*
Impoſuit; fixit leges pretio atque refixit.

[10]) Varius de morte:

Vendidit hic Latium populis, agroſque viritim
Eripuit; fixit leges pretio atque refixit.

f) *Vt gemma bibat, et Sarrano dormiat oſtro.*

Varius de morte:

[11]) *Incubet et Tyriis, atque ex ſolido bibat auro.*

g) *Talia ſaecla ſuis dixerunt currite fuſis.*

Catullus:

h) *Currite ducenti ſubtemine currite fuſi.*

i) *Felix heu nimium felix, ſi litora tantum.*

Num-

tus peredeſiam et perbibeſiam commentus eſt cum notare voluit cupiditatem edendi et bibendi. Itaque a fame peredi ventris medullam apte et argute reſponſum exiſtimo a Comico paraſito. Catullus alluſit: *Ignes interiorem edunt medullam.* Et Maro: *Eſt mollis flamma medullas.* Et 12 Aeneid. *Nec te tantus edat tacitam dolor.* Idem.

9) *Redeunt referunt petita*] Vel ob verſus legem legendum *referuntque*, et ita Camerarii liber. *Idem.*

10 *Varius de morte*] Lucanus panegyrico ad Piſonem:

Maecenas. Tragico quatientem pulpita geſtu
Euexit Varium. Idem.

11) *Incubet et Tyriis*] Veſtimenta intelligit quae cubitoria priſcis dicta. Petronius: *Veſtimenta mea cubitoria perdidit, Tyria, ſine dubio.* Quo tamen loco quid eſt, *Tyria ſine dubio?* Putem ego laborare lectionem, pictumque antiquitus, *elubie.* Vnde factum *dubio,* cum deberet, *eluuie. Tyria* ergo, *ſine elubie,* ſunt veſtimenta pura nec ſordidata. De ſordidatis Feſtus et alii. Lucilius illo verſu: *Haec veſtimentis maculoſis aſpicis ipſe.* Claudianus autem cubitorias ſimiliter veſtes Tyrias intellexit in Feſcenninis. Ait:

At Veſtes Tyrio ſanguine fulgidas
Alter virgineus nobilitet cruor.

Sed an Claudiani illo verſu honeſte ſatis dictum: *alter virgineus cruor?* Malim ego: *Alte virgineus nobilitet cruor.* Et niſi fallor in mentem habuit illud Poëtae; *Virgineumque alte bibat acta cruorem.* Idem.

d) Ecl. III, 49. e) Aen. VI. 622. f) Georg. II, 506.
g) Ecl. IV, 46. h) Epithal. Pelii et Thet. verſ. 327 et ſeqq.
i) Aen. IV, 657.

Numquam Dardaniae tetigiſſent noſtra carinae.
Catullus:

k) *Iuppiter omnipotens vtinam non tempore primo*
Gnoſia Cecropiae tetigiſſent litora puppes.

l) *magna oſſa lacertoſque*
Extulit.

Lucilius in ſeptimo decimo:

12) *magna oſſa lacertique*
Apparent homini.

m) *Placidam per membra quietem*
Irrigat.

Furius in primo;

Mitemque rigat per pectora ſomnum.

et Lucretius in quarto;

n) *Nunc quibus ille modis ſomnus per membra quietem*
Irrigat.

o) *campoſque liquentes.*

Lucretius in ſexto ſimile de mari:

p) *Et liquidam molem, campoſque natantes.*

q) *Et geminos duo fulmina belli,*
Scipiadas.

Lucretius in tertio:

r) *Scipiades belli fulmen Karthaginis horror.*

s) *et ora*
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

Lucretius in ſecundo,

t) *Foedo pertorquent ora ſapore.*

u) *Morte obita quales fama eſt volitare figuras.*

Lucre-

12) *Magna oſſa lacertique Apparent homini*] Herculem ſentit Lucilius; et extat Priapaeis: *Phoebus comoſus, Hercules lacertoſus.* Monuit me item Franciſcus Douſa, *legere* ſed ad Lucilium, *hominis.* Idem.

k) Epithal. Pel. verſ. 171. l) Aen. V, 422. m) Aen. I, 695. n) IV, 905. o) Aen. VI, 724. p) VI, 404. q) Aen. VI, 842. r) III, 1047. s) Georg. II, 247. t) II, 401. u) Aen. X, 641.

Lucretius in primo:

x) *Cernere vti videamur eos, audireque coram,*
Morte obita quorum tellus ampleſtitur oſſa.

hinc eſt et illud Vergilii:

y) *Et patris Anchiſae gremio compleſtitur oſſa.*
z) *Ora modis attollens pallida miris.*

Lucretius in primo:

a) *Sed quaedam ſimulacra modis pallentia miris.*
b) *Tum gelidus toto manabat corpore ſudor.*

Ennius in ſexto decimo:

Tunc tumido manat ex omni corpore ſudor.
c) *Labitur uncta vadis abies.*

Ennius in quarto decimo:

Labitur uncta carina; volat ſuper impetus vndas.
d) *Ac ferreus ingruit imber.*

Ennius in octauo:

Haſtati ſpargunt haſtas, fit ferreus imber.
e) *Apicem tamen incita ſummum*
Haſta tulit.

Ennius in ſexto decimo:

Tamen induuolans ſecum abſtulit haſta
Inſigne.
f) *Pulverulentus eques furit: omnes arma requirunt.*

Ennius in ſexto:

Balantum pecudes quatit. omnes arma requirunt.
g) *Nec viſu facilis, nec dictu affabilis vlli.*

Accius in Philoctetete;

Quem neque tueri contra, nec affari queas.
h) *Aut ſpoliis ego iam raptis laudabor opimis,*
Aut leto inſigni.

Accius

x) I, 135. y) Aen. V, 31. z) Aen. I, 358. a) I, 124.
b) Aen. III, 175. Huc pertinet locus Lucretii VI, 944. *Manat item nobis e toto corpore ſudor.* c) Aen. VIII, 91. d) Aen. XII, 284.
e) Aen. XII, 492. f) Aen. VII, 625. g) Aen. III, 621.
h) Aen. X, 449.

Accius in armorum iudicio:

Nam tropaeum ferre me a forti viro pulchrum eſt.
Si autem vincar; vinci a tali nullum eſt probrum.
i) *Nec, ſi miſerum fortuna Sinonem*
Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.

Accius in Telepho:

Nam ſi a me regnum Fortuna atque opes
Eripere quiuit, at virtutem non quiit.
k) *Diſce puer virtutem ex me, verumque laborem;*
Fortunam ex aliis.

Accius in armorum iudicio,

[13]) *Virtuti is par, diſpar fortunis patris.*
l) *Iamiam nec maxima Iuno,*
Nec Saturnius haec oculis pater adſpicit aequis.

Accius in Antigona:

Iamiam neque dii regunt,
Neque profecto deum ſummus rex omnibus curat.
m) *Num capti potuere capi? num incenſa cremauit*
Troia viros?

Ennius in vndecimo cum de Pergamis loqueretur?

Quae neque Dardaniis campis potuere perire,
Nec cum capta capi, nec cum combuſta cremari.
n) *Multi praeterea, quos fama obſcura recondit.*

Ennius in Alexandro:

Multi alii aduentant, paupertas quorum obſcurat nomina.
o) *Audentes fortuna iuuat.*

13) *Virtuti is par, diſpar fortunis patris*] Reſcribo: *Virtute ſis par, diſpar fortunis patri.* Clarum ex Maroniana imitatione, *Diſce puer virtutem ex me verumque laborem: Fortunam ex aliis.* Et addo Lucam Fruterium in Veriſimilium olim libris idem incurriſſe. quod diſſimulaſſe et rei et ingenioſiſſimi capitis cauſa piaculum cenſui. *Idem.*

i) Aen. II, 79. k) Aen. XII, 435. l) Aen. IV, 371.
m) Aen. VII, 295. n) Aen. V, 302. o) Aen. X, 284.

Ennius in ſeptimo:

Fortibus eſt fortuna viris data.
p) *Recoquunt patrios fornacibus enſes;*
Et curuae rigidum falces conflantur in enſem.

Lucretius in quinto:

q) *Inde minutatim proceſſit ferreus enſis;*
Verſaque in obſcoenum ſpecies eſt falcis aënae.
r) *Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu*
Flumina.

Lucretius in quinto:

s) *Ad ſedare ſitim fluuii fonteſque vocabant.*
t) *Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura*
Sponte tulere ſua carpit.

Lucretius in quinto:

u) *Quod ſol atque imbres dederant, quod terra crearat*
Sponte ſua, ſatis id placabat pectora donum.

CAPVT II.

Quos locos, aut integros, aut paucis admodum immutatis, ex antiquis Latinis ſcriptoribus Vergilius tranſtulerit: quoſque ita mutauerit, vt origo tamen eorum facile deprehendatur.

Poſt verſus ab aliis vel ex integro vel ex parte translatos, vel quaedam immutando verba tanquam fuco alio tinctos, nunc locos locis componere ſedet animo, vt, vnde formati ſint, quaſi de ſpeculo cognoſcas:

x) *Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum*
Quam ſit, et anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſi deſerta per ardua dulcis
Raptat

p) Aen. VII, 636. q) V, 1292. r) Georg. III, 529.
s) V, 534. t) Georg. II, 500. u) V, 935.
x) Georg. III, 289.

Raptat amor. iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli deuertitur orbita cliuo.

Lucretius in primo:

y) *Nec me animi fallit quam ſint obſcura; ſed acri*
Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuauem mi in pectus amorem
Muſarum; quo nunc inſtinctus mente vigenti,
Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita ſolo.

Accipite et alterum locum Maronis, illi, vnde traxerat, comparandum, vt eundem colorem ac paene ſimilem ſonum loci vtriuſque reperias:

z) *Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis*
Mane ſalutantum totis vomit aedibus vndam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes.

et mox:

a) *At ſecura quies et neſcia fallere vita*
Diues opum variarum, at laetis otia fundis,
Speluncae, viuique lacus; at frigida tempe,
Mugituſque boum, mollesque ſub arbore ſomni,
Non abſunt illic, ſaltus ac luſtra ferarum;
Et patiens operum exiguoque aſſueta iuuentus.

Lucretius in libro ſecundo:

b) *Si non aurea ſunt iuuenum ſimulacra per aedes*
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis vt ſuppeditentur,
Nec domus argento fulgens auroque renidens,
Nec citharam reboant laqueata aurataque Tempe;
Cum tamen inter ſe proſtrati in gramine molli,
Propter aquae riuum ſub ramis arboris altae,

 Non

y) I, 921. z) Georg. II, 461. a) Verſ. 467. b) II, 24.

Non magnis opibus iucunde corpora curant,
Praeſertim cum tempeſtas arridet, et anni
Tempora conſpergunt viridantes floribus herbas.
c) *Non umbrae altorum nemorum, non mollia poſſunt*
Prata mouere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in ſecundo:

d) *Nec tenerae ſalices atque herbae rore virentes*
Fluminaque vlla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitamque auertere curam.

Ipſius vero peſtilentiae, quae eſt in tertio Georgicorum, color totus et lineamenta paene omnia tracta ſunt de deſcriptione peſtilentiae, quae eſt in ſexto Lucretii. Nam Vergiliana incipit,

e) *Hic quondam morbo coeli miſeranda coorta eſt*
Tempeſtas, totaque autumni incanduit aeſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.
f) *Haec ratio quondam morborum et mortifer aeſtus*
Finibus in Cecropis funeſtos reddidit agros,
Vaſtauitque vias; exhauſit ciuibus vrbem.

Sed quatenus totum locum vtriuſque ponere ſatis longum eſt; excerpam aliqua; ex quibus ſimilitudo geminae deſcriptionis appareat. Vergilius ait:

g) *Tum vero ardentes oculi atque attractus ab alto*
Spiritus interdum gemitu grauis; imaque longo
Ilia ſingultu tendunt. it naribus ater
Sanguis; et oppreſſas fauces premit aſpera lingua.
h) *Principio caput incenſum feruore gerebant*
Et duplices oculos ſuffuſa luce rubentes;
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro

Sangui-

c) Georg. III, 520. d) II, 361. e) Georg. III, 478.
f) Lucret. VI, 136. g) Georg. III, 505. h) Lucret. VI, 1143.

Sanguine; et vlceribus vocis via ſaepta coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, motu grauis, aſpera tactu.
i) *Haec ante exitium primis dant ſigna diebus.*

et quae darent ſupra retulit idem:

k) *demiſſae aures, incertus ibidem*
Sudor, et ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, et attactu tractanti dura reſiſtit.
l) *Multaque praeterea mortis tunc ſigna dabantur:*
Perturbata animi mens in maerore metuque,
Triſte ſupercilium, furioſus vultus et acer,
Sollicitae porro plenaeque ſonoribus aures,
Creber ſpiritus aut ingens, raroque coortus,
Sudoriſque madens per collum ſplendidus humor,
Tenuia ſputa, minuta, croci contacta cruore,
Salſaque per fauces raucas vix edita tuſſis.

Vergilius ait:

m) *Profuit inſerto latices infundere cornu*
Lenaeos. ea viſa ſalus morientibus vna;
¹) *Mox erat hoc ipſum exitio.*

Lucretius ait:

n) *Nec ratio remedi communis certa dabatur.*
Nam quod aliis dederat vitalis aëris auras
Voluere in ore licere et coeli templa tueri;
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat.

 Ver-

1) *Mox erat hoc ipſum exitio*] Non differam hac occaſione Plautini loci medelam Captiuis, Scen. *Nunc illud eſt.* Vulgatur:

Neque exilium eſt, neque adeo ſpes quae mihi
Hunc aſpellat metum.

Sed ſcriptum vidi, *Neque exilium exitio eſt.* Quod fere dictum quomodo vulgo, *nec ſalus ſaluti*, et talia. *Pontan.*

i) Georg. III, 503. k) Ibid. 500. l) Lucret. VI, 1180.
m) Georg. III, 509. n) VI, 1224.

Vergilius ait;

o) *Praeterea nec mutari iam pabula refert;*
Quaeſitaeque nocent artes; ceſſere magiſtri.

Lucretius ait:

p) *Nec requies erat vlla mali, defeſſa iacebant*
Corpora, muſſabat tacito medicina timore.

Vergilius ait;

q) *Ipſis eſt aër auibus non aequus, et illae*
Praecipites alta vitam ſub nube relinquunt.

Lucretius ait:

r) *Nec tamen omnino temere illis ſedibus vlla*
Comparebat auis; nec triſtia ſaecla ferarum
Exibant ſiluis; languebant pleraque morbo
Et moriebantur.

Nonne vobis videntur membra huius deſcriptionis ex vno fonte manaſſe? Sed rurſus locos alios comparemus:

s) *Gaudent perfuſi ſanguine fratrum,*
Exilioque domos et dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio:

t) *Sanguine ciuili rem conflant, diuitiasque*
Conduplicant auidi, caedem caede accumulantes;
Crudeles gaudent in triſti funere fratris.
u) *Multa dies variusque labor mutabilis aeui*
Rettulit in melius, multos alterna reuiſens
Luſit et in ſolido rurſus fortuna locauit.

Ennius in octauo:

Multa dies in bello conficit vnus:
Et rurſus multae fortunae forte recumbunt.

Haud

o) Georg. III, 543. p) VI, 1176. q) Georg. III, 546.
r) VI, 1217. s) Georg. II, 510. t) III, 70. u) Aen. XI, 425.

Haud quaquam quemquam ſemper fortuna ſecuta eſt.
x) *O praeſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci*
Virtute exſuperas, tanto me impenſius aequum eſt
Conſulere, atque omnes metuentem expendere cauſas.

Accius in Antigona:

Quanto magis te iſtius modi eſſe intelligo,
Tanto, Antigona, magis me par eſt tibi
Conſulere et parcere.
y) *O lux Dardaniae, ſpes o fidiſſima Teucrum.*
et reliqua.

Ennius in Alexandro:

O lux-Troiae germane Hector,
²) *Quid ita cum tuo lacerato corpore miſer?*
Aut qui te ſic reſpectantibus tractauere nobis?
z) *Frena Pelethronii Lapythae gyroſque dedere*
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, et greſſus glomerare ſuperbos.

Varius de morte:

Quem non ille ſinit lentae moderator habenae,
Qua velit ire: ſed anguſto prius ore coërcens
Inſultare docet campis, ſingitque morando.
a) *Talis amor Daphnin; qualis cum feſſa iuuencum*
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos,
Propter aquae riuum, viridi procumbit in vlua
Perdita, nec ſerae meminit decedere nocti.

Varius de morte:

Ceu canis vmbroſam luſtrans Gortynia vallem,

 Si

2) *Quid ita cum tuo*] Ennii hunc verſum ita reſcribebat Scriueriani libri ora: *Quid ita te contuo*, etc. *Idem.*

x) Aen. XII, 19. y) Aen. II, 281. z) Georg. III, 115.
a) Ecl. VIII, 85.

Si veteris potuit ceruae comprendere luſtra,
Saeuit in abſentem; et circum veſtigia luſtrans,
Aethera per nitidum tenues ſectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec ſerae meminit decedere nocti.
b) *Nec te tua funera mater*
Produxi, preſſiue oculos, aut vulnera laui.

Ennius in Cteſiphonte:

Neque terram iniicere, neque cruenta
Conueſtire mihi corpora licuit,
Neque miſerae lauere lacrymae ſalſum ſanguinem.
c) *Namque canebat vti magnum per inane coacta*
Semina terrarumque animaeque mariſque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis; vt his exordia primis
Omnia et ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum et diſcludere Nerea Ponto
Coeperit, et rerum paulatim ſumere formas.
Jamque nouum terrae ſtupeant luceſcere ſolem.

Lucretius in quinto; vbi de confuſione orbis ante hunc ſtatum loquitur:

d) *His neque tum ſolis rota cerni lumine claro*
Altiuolans poterat; neque magni ſidera mundi,
Nec mare, nec coelum, nec denique terra, nec aër,
Nec ſimilis noſtris rebus res vlla videri.
Sed noua tempeſtas quaedam moleſque coorta.
Diffugere inde loci partes coepere, pareſque
Cum paribus iungi res, et diſcludere mundum,
Membraque diuidere, et magnas diſponere partes.

et in-

3) *Ennius in Cteſiphonte*] Faciendum, *in Creſiphonte.* Et monuit in Ennianis reliquis ille Italiae nuper columen Hieronymus Columna. *Idem.*

b) Aen. IX, 486. c) Ecl. VI, 31. d) Verſ. 433.

et infra:

e) *Hoc eſt a terris magnum ſecernere coelum,*
Et ſeorſum mare vti ſecreto humore pateret,
Seorſus item puri ſecretique aetheris ignes.

et infra:

f) *Omnia enim magis haec ex leuibus atque rotundis.*
g) *Cum fatalis equus ſaltu ſuper ardua venit*
Pergama, et armatum peditem grauis attulit aluo,

Ennius in Alexandro:

Nam maximo ſaltu ſuperauit
Grauidus armatis equus,
— — *Qui ſuo partu ardua perdat*
Pergama.
h) *Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma poteſtas,*
Infit. eo dicente deum domus alta ſileſcit;
Et tremefacta ſolo tellus; ſilet arduus aether.
Tum venti poſuere. premit placida aequora pontus.

Ennius in Scipione:

Mundus coeli vaſtus conſtitit ſilentio,
Et Neptunus ſaeuus vndis aſperis pauſam dedit.
Sol equis iter repreſſit vngulis volantibus:
4) *Conſiſtere amnes perennes, arbores vento vacant*
i) *Itur in antiquam ſiluam, ſtabula alta ferarum.*
Procumbunt piceae, ſonat icta ſecuribus ilex,
Fraxineaeque trabes: cuneis et fiſſile robur
Scinditur. aduoluunt ingentes montibus ornos.

Ennius in ſexto:

Incedunt arbuſta per alta, ſecuribus caedunt;
Percellunt magnas quercus: exciditur ilex:

Fra-

4) *Conſiſtere*] *Conſtitere* Voſſius pag. 11. de Hiſt. Lat. *Idem.*

e) Verſ. 447. f) Verſ. 456. g) Aen. VI, 515.
h) Aen. X, 100. i) Aen. VI, 179.

Fraxinus frangitur, atque abies conſternitur alta:
Pinus proceras peruertunt. omne ſonabat
Arbuſtum fremitu ſiluai frondoſai.
k) *Diuerſi magno ceu quondam turbine venti*
Confligunt, zephyruſque, notuſque, et laetus Eois
Eurus equis.

Ennius in ſeptimo decimo:

Concurrunt, veluti venti, cum ſpiritus auſtri
Imbricitor aquiloque ſuo cum flamine contra
Indu mari magnos fluctus extollere certant.
l) *Nec tamen, haec cum ſint hominumque boumque labores*
Verſando terram experti, nihil improbus anſer.

Lucretius in quinto:

m) *Sed tamen interdum magno quaeſita labore,*
Cum iam per terras frondent atque omnia florent.
Aut nimiis torrens feruoribus aethereus ſol,
Aut ſubiti perimunt imbres gelidaeque pruinae,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.

Sunt alii loci plurimorum verſuum, quos Maro in opus ſuum cum paucorum immutatione verborum a veteribus tranſtulit. Et quia longum eſt, vniuerſos verſus ex vtroque tranſcribere, libros veteres notabo; vt qui volet illic legendo aequalitatem locorum conferendo miretur. In principio Aeneidos tempeſtas deſcribitur, et Venus apud Iouem queritur de periculis filii n), et Iupiter eam de futurorum proſperitate ſolatur; hic locus totus ſumtus a Naeuio eſt ex primo libro belli Punici. Illic enim aeque Venus Troianis tempeſtate laborantibus cum Ioue queritur: et ſequuntur verba Iouis filiam conſolantis ſpe futurorum. Item de Pandaro et Bitia aperientibus portas o), locus acceptus eſt ex libro quinto decimo Ennii; qui induxit Hiſtros

k) Aen. II, 416. l) Georg. I, 118. m) Verſ. 214.
n) Aen. I, 229. ſeqq. o) Aen. IX, 672 ſeqq.

ſtros duos in obſidione erupiſſe portam, et ſtragem de obſidente hoſte feciſſe. Nec Tullio compilando, dummodo vndique ornamenta ſibi conferret, abſtinuit:

p) *O fama ingens, ingentior armis,*
Vir Troiane.

nempe hoc ait: Aeneam famam ſuam factis fortibus ſupergreſſum, cum plerumque fama ſit maior rebus. ſenſus hic in Catone Ciceronis q) eſt his verbis: *Contingebat in eo, quod plerisque contra ſolet, vt maiora omnia re quam fama viderentur: id quod ſaepe euenit, vt exſpectatio cognitione, aures ab oculis vincerentur.* item,

r) *Proximus huic, longo ſed proximus interuallo.*

Cicero in Bruto s): *Duobus igitur ſummis Craſſo et Antonio L. Philippus proximus accedebat, ſed longo interuallo, tamen proximus.*

CAPVT III.

Quos locos primum alii ex Homero tranſtulerint, inde Vergilius operi ſuo aſciuerit.

Sunt quaedam apud Vergilium, quae ab Homero creditur tranſtuliſſe: ſed ea docebo a noſtris auctoribus ſumta; qui priores haec ab Homero in carmina ſua tranſtulerant: quod quidem ſummus Homericae laudis cumulus eſt, quod, cum ita a plurimis aduerſus eum vigilatum ſit, coactaeque omnium vires manum contra fecerint,

t) *Ille velut pelagi rupes immota reſiſtit.*

Homerus de Aiacis forti pugna ait:

u) Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνε· βιάζετο γὰρ βελέεσσιν.
Δάμνα μὶν Ζηνός τε νόος, καὶ Τρῶες ἀγαυοὶ,

Βάλ-

p) Aen. XI, 124. q) Eſt fragmentum libri Ciceronis qui inſcriptus eſſe videtur M. Cato, ſeu Laus M. Catonis. cf. Gell. XIII, 18.
r) Aen. V, 320. s) Cap. 47. t) Aen. VII, 586. u) Il. π', 102.

Βάλλοντες. δεινὴν δὲ περὶ κροτάφοισι φαεινὴ
Πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε. βάλλετο δ' αἰεὶ
Καπφάλαρ' εὐποίηθ'. ὅδ' ἀριστερὸν ὦμον ἔκαμνεν,
Ἔμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος αἰόλον. οὐδὲ δύναντο
Ἀμφ' αὐτῷ πολεμίξαι, ἐρείδοντες βελέεσσιν·
Αἰεὶ δ' ἀργαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι. καδδέ οἱ ἱδρὼς
Πάντοθεν ἐκ μελέων πόλυς ἔρρεεν, οὐδὲ πῃ εἶχεν
Ἀμπνεῦσαι, πάντη δὲ κακὸν κακῷ ἐστήρικτο.

[1]) Hunc locum Ennius in duodecimo [2]) ad pugnam Coelii tribuni his verſibus transfert:

Vndique conueniunt velut imber tela tribuno;
Configunt parmam; tinnit haſtilibus vmbo
Aerato ſonitu galeae: ſed nec pote quiſquam
Vndique nitendo corpus diſcerpere ferro.
[3]) *Semper abundantes haſtas frangitque quatitque.*
Totum ſudor habet corpus; multumque laborat:
Nec reſpirandi fit copia. praepete ferro
Hiſtri tela manu iacientes ſollicitabant.

Hinc Vergilius eundem locum de incluſo Turno gratia elegantiore compoſuit:

[x]) *Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum,*
Nec dextra valet; obiectis ſic vndique telis

Obrui-

1) *Hunc locum Ennius in duodecimo ad pugnam Caelii tribuni*] *C. Aelii* ſubſtituit ex hiſtoria Merula. item *decimoſeptimo* vicem *duodecimo*. Cauſas habes ad Fragmenta ipſa. *Pont.*

2) *Ad pugnam Caelii tribuni*] Merula legit: *C. Aelii.* Idem.

3) *Semper abundantes haſtas frangitque quatitque*] Diſplicet hic, *abundantes haſtas.* Velim, *obundantes.* Metaphoram enim a re nauali ſeu littoribus monſtrant vel illa: *frangitque quatitque.* Papinius: *Interiore ſinu frangentia littora curuat Taenarus.* Vbi addit interpres vetus Lutatius: *Frangentia, quia in littoribus ſolent fructus frangi.* Et ipſe Virgilius ſic videtur legiſſe. Nam vbi exprimere voluit, dixit: *Obiectis ſic vndique telis Obruitur.* Nec abſimile eſt quod Maro Arcades inundare armis fecit Aeneid. 12. *Hic denſi rurſus inundant Troës Agylinique et pictis Arcades armis.* Haec exarataueram cum reperio, laudante Cl. Merula, placuiſſe Caſtricomio, *adundantes haſtas.* Sed illud fortius eſt. *Pontan.*

x) Aen. IX, 806.

Obruitur. ſtrepit aſſiduo caua tempora circum
Tinnitu galea; et ſaxis ſolida aera fatiſcunt:
Diſcuſſaeque iubae capiti; nec ſufficit vmbo
Ictibus. ingeminant haſtis et Troës et ipſe
Fulmineus Mneſtheus. tum toto corpore ſudor
Liquitur, et piceum (nec reſpirare poteſtas)
Fulmen agit, feſſos quatit aeger anhelitus artus.

Homerus ait:

z) Ἀσπὶς ἄρ᾽ ἀσπίδ᾽ ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ᾽ ἀνήρ.

Furius in quarto annali:

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, viro vir.

Hinc Vergilius ait:

a) *Haeret pede pes, denſusque viro vir.*

Homeri eſt:

b) Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν.

Hunc ſecutus Hoſtius poëta in libro ſecundo belli Hiſtrici ait:

non ſi mihi linguae
Centum, atque ora ſient totidem, vocesque liquatae.

hinc Vergilius ait:

c) *Non mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum.*

Homerica deſcriptio eſt equi fugientis, in haec verba:

d) Ὡς δ᾽ ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
Δεσμὸν ἀποῤῥήξας θείει πεδίοιο κροαίνων,
Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο,
Κυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
Ὤμοις αἴσσονται. ὁ δ᾽ ἀγλαΐηφι πεποιθώς,
Ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ᾽ ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων.

Ennius

z)) Il. ν΄, 130. Nubem ſimilium locorum coegit Klotzius ad Tyrtaeum pag. 59. a) Aen. X, 361. b) Il. β΄, 489.
c) Aen. VI, 625. d) Il. ζ, 506.

Ennius hinc traxit:

Et tum ſicut equus de praeſepibus fartus
Vincla ſuis magnis animis abrupit, et inde
Fert ſeſe campi per caerula laetaque prata
Celſo pectore, ſaepe iubam quaſſat ſimul altam,
Spiritus ex anima calida ſpumas agit albas.

Vergilius:

e) *Qualis vbi abruptis fugit praeſepia vinclis* etc.

Nemo ex hoc viles putet veteres poëtas, quod verſus eorum ſcabri nobis videntur. Ille enim ſtilus Enniani ſaeculi auribus ſolus placebat: et diu laborauit aetas ſecuta, vt magis huic molliori filo acquieſceretur. Sed vlterius non moror Caecinam, quin et ipſe prodat, quae meminit Maronem ex antiquitate tranſtuliſſe.

CAPVT IV.

De vocabulis Latinis, Graecis, barbariſque, quibus Vergilius primus vſus eſſe videri poſſit, quum tamen ante et veteres iiſdem vſi ſint.

Tum Caecina: In verſibus vel in locis quantum ſibi Maro ex antiquitate quaeſiuerit, Furius vt memor et veteris et nouae auctorum copiae diſſeruit. Ego conabor oſtendere hunc ſtudioſiſſimum vatem et de ſingulis verbis veterum aptiſſime iudicaſſe, et inſeruiſſe electa operi ſuo verba, quae nobis noua videri facit incuria vetuſtatis, vt ecce, *addita*, pro, *inimica et infeſta*, qui non aeſtimet poëtam arbitrio ſuo nouum verbum ſibi voluiſſe fabricari? Sed non ita; nam, quod ait,

f) *Nec Teucris addita Juno*
Vſquam aberit;

Id eſt, adfixa, et per hoc infeſta: hoc iam dixerat Lucilius in libro quarto decimo his verſibus:

1) *Si*

e) Aen. XI, 492. f) Aen. VI, 90.

f) Si mihi non praetor ſiet additus, atque agitet me:
Non male ſic ille, vt dico, me extenderat vnus.
g) Mane ſalutantum [2] *) totis vomit aedibus vndam.*

Pulchre, *vomit vndam* et antique: nam Ennius ait,
et Tiberis flumen vomit in mare ſalſum.

vnde et nunc *vomitoria* in ſpectaculis dicimus, vnde homines glomeratim ingredientes in ſedilia ſe fundunt. *Agmen* pro *actu et ductu* quodam ponere non inelegans eſt, vt:

h) *Leni fluit agmine Tibris.*

imo et antiquum eſt. Ennius enim quinto ait:
Quod per amoenam vrbem leni fluit agmine flumen.
Quod ait;

i) *Crepitantibus vrere flammis,*

non nouum vſurpauit verbum, ſed prior Lucretius in ſexto poſuit:
α) Nec res vlla magis quam Phoebi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.
k) *Tum ferreus haſtis*
Horret ager.

horret, mire ſe habet. Sed et Ennius in quarto decimo,
Horreſcit telis exercitus aſper vtrimque,
et in Erechtheo:
Arma arrigunt: horreſcunt tela.
Et in Scipione:

Sed

1) *Si mihi non praetor ſiet additus*] *Si mihi nunc*, ex monitu Nobiliſſ. iuuenis Franciſ. Douzae; et ſtatim *extenderet* pro *extenderat*. (Cicero ad Atticum lib. 3. Epiſt. 8. *Itaque cum meus me moeror quotidianus lacerat, tum vero haec addita cura vix mihi vitam reliquam facit.* Statius: *Et quamuis grauior mortalibus addita cura*) Pontan.

2) *Totis vomit aedibus vndam*] Alluſit Iuuenalis Sat. 4. *Ante tamen veniet: nobis properantibus obſtat. Vnda prior.* Idem.

g) Georg. II, 462. h) Aen. II, 782. i) Aen. VII, 74.
α) Verſ. 153. k) Aen. XI. 601.

Sparſis haſtis longis campus [3] *) ſplendet et horret.*
Sed et ante omnes Homerus:

l) Ἔφριξεν δὲ μάχη φθισίμβροτος ἐγχείῃσιν
Μακρῇς, ἃς εἶχον ταμεσίχροας.

m) *Splendet tremulo ſub lumine pontus.*

tremulum lumen de imagine rei ipſius expreſſum eſt. Sed prior Ennius in Menalippe:

Lumine ſic tremulo terra, et caua caerula candent,

et Lucretius in ſexto:

n) *Praeterea ſolis radiis iactatur aquai*
Humor, et in lucem tremulo rareſcit ab aeſtu.

o) *Hic candida populus antro*
Imminet, et lentae texunt vmbracula vites.

Sunt qui aeſtiment hoc verbum, *vmbracula*, Vergilio auctore compoſitum, cum Varro rerum diuinarum libro decimo dixerit: *Nonnullis magiſtratibus in oppido id genus vmbraculi conceſſum.* Et Cicero in quinto de legibus: *Vis ne igitur (quoniam ſol paululum a meridie iam deuexus videtur, nequedum ſatis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opacatur) deſcendatur ad Lirim; eaque, quae reſtant, in illis alnorum vmbraculis proſequamur?* ſimiliter in Bruto; p) *Sed vt et Theophraſti doctiſſimi hominis vmbraculis.*

q) *Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cerui*
Paluerulenta fuga glomerant.

Quod ait ſpecioſe, *tranſmittunt*, pro, *tranſeunt*: ſic et Lucretius in ſecundo:

r) *Et circumuolitant equites, medioſque repente*
Tranſmittunt valido quatientes impete campos.

*** 4) Sed

3) *Splendet et horret*] *Et*, pro *ac* vel *atque*, Voſſius de Hiſt. Lat. pag. 10. *Pont.*

l) Il. ν', 339. m) Aen. VII, 9. n) Verſ. 874. o) Ecl. IX, 41. p) Cap. 37. q) Aen. IV, 154. r) Verſ. 325.

* * * 4) ſed et Peſtanus Vibonenſis ſic ait: *Pedibus equos tranſmiſimus*, quod eſt, *tranſiuimus.*

s) *Quam tota cohors imitata, relictis*
Ad terram defluxit equis.

Sic Furius in primo:

5) *Ille graui ſubito deuinctus vulnere habenas*
Miſit equi, lapſuſque in humum defluxit, et armis
Reddidit aeratis ſonitum.

t) *Tum durare ſolum, et diſcludere Nerea ponto*
Coeperit.

Ferit aures noſtras hoc verbum, *diſcludere*, vt nouum: ſed prior Lucretius in quinto;

u) *Diffugere inde loci partes coepere, pareſque*
Cum paribus iungi res, et diſcludere mundum.

x) *Paſtorem, Tityre, pingues*
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen.

deductum pro *tenui* et *ſubtili* eleganter poſitum eſt: ſic autem et Afranius in Virgine: *Verbis pauculis reſpondit, triſtis*

4) *Sed et Peſtanus Vibonenſis ſic ait*] Haec iam olim lectio omnibus hucuſque exemplaribus conſtantiſſime inoleuit, adeo vt *Peſtanus Vibonenſis* inter authores legatur in Indice, qui eſt ad calcem Editionis Henr. Stephani et quae eam proxime excepit, noſtrae primae: cum nihil tale ſit, et ſinus vterque maris ſit, quod indicant verba Ciceronis in Epiſt. ad Atticum lib. 16. Epiſt. 6. iſta: *Duo ſinus fuerunt, quos tranſmitti oportet, Peſtanus et Vibonenſis; vtrumque pedibus equis tranſmiſimus.* Vnde nunc facilis eſt emendatio verborum apud Macrobium, vt ſcilicet legatur: *Sed et Peſtanum et Vibonenſem Cicero ait pedibus equis tranſmiſimus, quod eſt tranſiuimus.* (*Pedibus equis*, id eſt, pro equis pedes fuerunt. quomodo et Belgice vulgo, *ruyters te voet.*) Paulo aliter ordinant Popma et Carrio. Quos, ſi libet, vide. Illum in Caſtigationibus librorum ad Atticum: hunc Emendat. lib. 1. cap. 15. *Pontan.* Sic etiam Voſſius Hiſtor. Latin. lib. 3. niſi quod cum aliis *pedibus, equis* addita diſtinctione legat et explicet πεζῇ καὶ σὺν ἵππῳ, hoc eſt, terreſtri itinere. Sed his omnibus verior mihi et doctior, vt ſolet, Salmaſius, qui *pedibus aequis* ſcribit, interpretans aequis velis, in Plinianis Exerc. pag. 567. Nam exiſtimare ad aduentum Ciceronis in duobus finibus tantum receſſum maris eueniſſe, diuinare eſt. *Gronon.*

5) *Ille graui ſubito*] Furii eos verſus eſſe loquuntur editiones priſcae. Habent, *Sic Furius in primo; Ille graui* etc. Pontan.

s) Aen. XI, 500. t) Ecl. VI, 35. u) Verſ. 438. x) Ecl. VI, 4.

triſtis voce deducta, malleque ſe non quieuiſſe dixit. Item apud Cornificium:

6) *Deducta mihi voce garrienti.*

Sed haec ab illo fluxerunt, quod Pomponius in Attellana, quae Kalendae Martiae inſcribitur, ait: *Vocem deducas oportet, vt mulieris videantur verba. Iube modo afferatur munus; ego vocem reddam tenuem et tinnulam.* et infra: *Etiam nunc vocem deducam.*

y) *Proiectaque ſaxa Pachyni* *Radimus.*

proiecta, ſi ſecundum conſuetudinem dicatur, intelligitur *abiecta;* ſi ſecundum veteres, *proiecta*, porro iacta: vt alibi ait;

z) *Proiecto dum pede laeuo* *Aptat ſe pugnae.*

Sed et Siſenna in ſecundo dixit:

Et Marſi propius ſuccedunt. 7) *atque ita ſcutis proiectis tecti, ſaxa certatim lenta manibus coniiciunt in hoſtes.* et in eodem: *Vetus atque ingens erat arbor ilex, quae circum proiectis ramis maiorem partem loci ſummi tegebat.*

et Lucretius in tertio:

a) *Quamlibet immani proiectu corporis exſtet.*

b) *Et tempeſtiuam ſiluis euertere pinum.*

Hoc verbum de pino tempeſtiua a Catone c) ſumſit, qui ait:

6) *Deducta mihi voce garrienti*] Propert. *Et mea deducta carmina voce legis.* Idem.

7) *Atque ita ſcutis proiectis, tectis ſaxa certatim lenta manibus coniiciunt in hoſtes*] Confuſa et corrupta Siſennae haec verba. Scriptura non iuvat. Coniecto: *ſcutis proiectis tecti, ſaxa.* Quod profecto placet. et cogitandum porro de *lentis* illis *ſaxis.* Mihi ſuſpicio oborta, quod fortaſſis verum eſt, ſcriptum videlicet, *ſaxa certatim leuia.* Et certe quis anxie ambigat? Manibus enim, vt addit, haec proiecta. Pro *lenta*, *leuata* ſeu *lecta*, quod olim Gulielmius et Popma οἱ μακαρῖται coniecere, non improbarem, niſi prius illud propius accedere videretur ad ſuperſtitem vocem *lenta.* Idem.

y) Aen. III, 699. z) Aen. X, 588. a) Verſ. 1000.
b) Georg. I, 256. c) De Re Ruſt. 31.

ait: [8]) *Pineam nucem cum effodies, luna decreſcente eximimito, poſt meridiem ſine vento auſtro. tum vero erit tempeſtiua, cum ſemen ſuum maturum erit.* Inſeruit operi ſuo et Graeca verba; ſed non primus hoc auſus. auctorum enim veterum audaciam ſecutus eſt.

d) *Dependent lychni laquearibus aureis.*
ſicut Ennius in nono:

Lychnorum lumina bis ſex.

Et Lucretius in quinto:

e) *Quin etiam nocturna tibi terreſtria quae ſunt*
Lumina, pendentes lychni.

Lucilius in primo:

[9]) *Porro chaenopodas; clinopodas, lychnoſque*
vt diximus ſemnos ante pedes lecti atque lucernas.

Et quod dixit:

f) *Nec lucidus aethra*
Siderea polus:

Ennius prior dixerat in ſexto decimo;

Interea fax
Occidit, oceanumque rubra tractim obruit aethra.

et Ilius in Theutrante:

Flammeam per aethram alte feruidam ferri facem.

g) *Daedala Circe;*

quia Lucretius dixerat,

h) *Daedala tellus.*

i) *Reboant ſiluaeque et longus Olympus;*

 quia

8) *Pineam nucem cum effodies, luna decreſcente eximito*] Puto fuiſſe, *effodis*, quod erit *effoderis*. Idem.

9) *Porro chaenopodas, clinopodas*] Lucilii corruptiſſimos hos verſus ita reformaſſe intelligo Douzam patrem:

Porro chenopodas, vt clinopodas lychnoſque
Dicimu' κοιλὰς ἀντὶ pedes lecti atque lucernas.

Videndum tamen ne *Coenopodas* ſit verior lectio. κοινόποδες enim Sophocli *οἱ ὁμοῦ ὁδοιπορήσαντες, viae comites, ſocii.* Idem.

d) Aen. I, 730. e) Verſ. 295. f) Aen. III, 585.
g) Aen. VII, 282. h) I, 7. it. 229. i) Georg. III, 223.

quia eſt apud Lucretium:

k) *Nec cithara reboant laqueata aurataque tecta.*

Sed hac licentia largius vſi ſunt veteres, parcius Maro.

[10]) Quippe illi dixerunt et *pauſam* et *machaeram* et *acotiam*, et *malacen*, et alia ſimilia. Necnon et Punicis Oſciſque verbis vſi ſunt veteres: quorum imitatione Vergilius peregrina verba non reſpuit, vt in illo;

l) *Silueſtres vri aſſidue.*

[11]) *vri* enim Gallica vox eſt, qua feri boues ſignificantur. et,

m) *Camuris hirtae ſub cornibus aures.*

[12]) *camuris* peregrinum verbum eſt, id eſt, in ſe redeuntibus. et forte nos quoque cameram hac ratione figurauimus.

10) *Quippe illi dixerunt et pauſam et machaeram et aſotian*] Ita repoſuit H. Stephanus. *Acaciam* tamen, quod in plerisque editionibus eſt, religio mihi ſit peruertere. Reperio aliquoties id vocis apud Curopalatem, ὁ βλάτιον inquit, ἔχει χῶμα ἐντὸς καὶ καλεῖται ἀκακία, ὡς εἴπαμεν, τὸ τὸν βασιλέα ταπεινὸν εἶναι ὡς θνητὸν etc. Id eſt: *Aureum hoc textile habet aliquid aggeſtum intus quod appellatur acacia, vt diximus, imperatorem docens humilem eſſe vt mortalem.* Exſtat quoque apud Tullium de Finibus lib. ni fallor, quinto. Quare me arbitro reuocandum. *Idem.*

11) *Vri enim Gallica vox eſt*] Gloſſarium, *vror*, βῦς γερμανος. Quod fuerit *vrus*. Tertia vox quid velit etiam num quaero. Veſtigia ſeruant hodieque Germani et Septentrionales homines, dicendo *Vrox*. et fortaſſis loco Gloſſarii quem laudauimus, *Vror*, βῦς γερμανος, legendum *Vrox*, βῦς γερμανὸς. Nam vt fatetur hic Macrobius, Gallica et peregrina vox eſt. Et adde non abſimili forma piſcem quempiam indigetatum Romanis. Feſtus, *Diox*, *genus piſcis frequens in Ponto.* Idem.

12) *Camuris peregrinum verbum eſt, id eſt, in ſe redeuntibus*] Feſtus, *camera et camuri boues a curuatione et Graeco καμπὴ dicuntur.* Scribo: καμπή. Gloſſarium, καμπὴ, flexus. Sed in eodem Gloſſario quod eſt, *camuris*, ἄγνος ταῦρος, quomodo expediam? An legend. ἄγνοις, ταύροις. Nam vt idem alibi, ἄγνος, ὅθεν οἱ λύγοι, *vimen.* Orus Apollo vocem κάμηλον huc quoque trahit, vbi ait: ἐκείνη γὰρ μόνη τῶν ἄλλων ζώων τὸν μηρὸν κάμπτει, διὸ καὶ κάμηρος λέγεται. Idem.

k) II, 28. l) Georg. II, 374. m) Georg. III, 55.

CAPVT

CAPVT V.

Epitheta, quae apud Vergilium noua videntur, vetuſtioribus quoque in vſu fuiſſe.

Multa quoque epitheta apud Vergilium ſunt, quae ab ipſo ficta creduntur: ſed et haec a veteribus tracta monſtrabo. Sunt autem ex his alia ſimplicia: vt, *Gradiuus, Mulciber:* alia compoſita; vt, *arquitenens, vitiſator.* Sed prius de ſimplicibus dicam:

n) *Et diſcinctos* MVLCIBER *Afros.*

Mulciber eſt Vulcanus, quod ignis ſit, et omnia mulceat ac domet. Actius in Philoctete;

Heu Mulciber
Arma ignauo inuicta es fabricatus manu.

et Egnatius de rerum natura libro primo:

ı) *Denique Mulciber ipſe ferens altiſſima coeli*
Contingunt.

o) *Haedique* PETVLCI
Floribus inſultent.

Lucretius in ſecundo:

p) *Praeterea teneri tremulis in vocibus haedi*
Corniferas norunt matres agnique petulci.

Illud audaciae maximae videri poſſit quod ait in Bucolicis,

q) *Et* LIQVIDI *ſimul ignis,*

pro puro vel lucido, ſeu pro effuſo et abundanti, niſi prior hoc epitheto Lucretius vſus fuiſſet in ſexto:

Pp 4 r) *Hac*

ı) *Denique Mulciber ipſe ferens altiſſima Caeli Contingunt*] Difficile ex tam abrupto loco ſtatuere de lectionis veritate. Coniicere tamen ex filo rei libet: *Contigna*, modo id Latium agnoſcat. Nam *tignum* et *tignus* crebra. Vide itaque ne fuerit, *Cum tigna.* Pontan.

n) Aen. VIII, 724. o) Georg. IV, 10. p) Verſ. 367.
q) Ecl. VI. 33.

r) *Hac etiam ſit vti de cauſa mobilis ille*
Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

TRISTIS pro amaro translatio decens eſt. vt;

s) *triſtesque lupini.*

²) et ita Ennius in libro Sabinarum quarto: *Neque triſte quaeritat ſinapi, neque caepe muſtum.*

AVRITOS *lepores* t) non Maro primus vſurpat, ſed Afranium ſequitur, qui in prologo ex perſona Priapi ait:

Nam quod vulgo ³) *praedicant*
Aurito me parente natum, non ita eſt.

et, vt compoſita ſubiungam, quod ait Vergilius,

u) *Vidi turicremis cum dona imponeret aris:*

iam Lucretius in ſecundo dixerat,

x) *Nam ſaepe ante deum vitulus delubra decora*
Turicremas propter mactatus concidit aras.

y) *Quem pius* ARQVITENENS

Hoc

2) *Et ita Ennius in libro Sabinarum quarto*] Iterum Columna: *Satyrarum quarto.* Idem.

3) *Praedicant aurito parente me natum*] Afranii ait verſum eſſe, qui ita in prologo ex perſona Priapi. Quod itaque, *aurito parente* id eſt lepore genitum illum Diuum praedicabant, non puto temerarium. Petron. *At illa gaudio exultans vides, inquit, Chryſis mea, vides quod aliis leporem excitaui.* Quid velit facile capitur, et recte adaptatur illud Naſonis:

Credula ſi fueris aliae tua gaudia carpent,
Et lepus hic aliis exagitatus erit.

Nec abludit quod in Faſtis idem Ouidius, vbi ſalacem Deam Floram poſcit, cur ei caprearum potiſſimum leporumque venatus ceſſerit, ſcribat:

Eſt breue praeterea de quo mihi quaerere reſtat,
Si liceat, dixi: dixit et illa, licet:
Cur tibi pro Libycis clauduntur rete caenis
Imbelles capreae ſollicituſque lepus.
Non ſibi reſpondit ſiluas ceſſiſſe, ſed hortos,
Armaque pugnaci non adeunda ferae.

Porro ex his lucem aliquam ſperem loco iſti Caſinae, prologo: *Face iam tu praeco omnem auritum poplum.* Nam non ita id languidum, vt cenſuit olim iuuenis doctus, ſi videlicet ex animalis, quod dixi, natura, *auritum poplum*, attentum et excitatum intelligamus. Imo tale eſt illud Comici Afri, *Arrige aures Pamphile*: De quo ita Diomedes, *Cacephaton eſt vitio compoſitionis inuerecunda ſuſpicio, vt arrige aures Pamphile.* Denique Afranii verba videtur reſpexiſſe Plautus illo loco. *Idem.*

r) Verſ. 204 s) Georg. I, 75. t) Georg. I, 308.
u) Aen. IV, 453. x) Verſ. 352. y) Aen. III, 75.

Hoc epitheto vſus eſt Naeuius belli Punici libro ſecundo: *Deinde pollens ſagittis inclytus Arquitenens, ſanctuſque Delphis prognatus Pythius Apollo.* Idem alibi: *Cum tu arquitenens ſagittis pollens dea.* [4]) Sed et Hoſtius libro ſecundo belli Hiſtrici:

Dia Minerua, ſimul autem inuictus Apollo,
Arquitenens, Latonius.

z) SILVICOLAE *Fauni.*

Naeuius libro primo belli Punici:

[5]) *Siluicolae homines bellique inertes,*

Accius in Bacchis;

Et nunc Siluicolae ignota inuiſentes loca.

a) *Deſpiciens mare* VELIVOLVM.

Liuius in Helena;

Tu qui permenſus ponti maria alta veliuola.

Ennius in quarto decimo:

Cum procul aſpiciunt hoſtes accedere ventis
Nauibus veliuolis.

Idem in Andromacha;

Rapit ex alto naues veliuolas.

b) VITISATOR *curuam ſeruans ſub imagine falcem.*

Accius in Bacchis;

O Dionyſe pater optime vitiſator Semela genitus Euhoea.

c) *Almaque curru* NOCTIVAGO *Phoebe.*

4) *Sed et Hoſtius libro ſecundo belli Hiſtrici*] Hunc Cynthiae, quae et Hoſtia dicta et Propertii poëtae fuit amata, auum fuiſſe cenſet Illuſtris Scaliger. Ait Propertius:
Eſt tibi forma potens, ſunt caſtae Pallados artes,
Splendidaque a Docto fama refulget auo. Idem.

5) *Siluicolae homines*] Reſtituit in Ennianis Fragmentis Cl. v. Merula, *Siluicolae homines belli inertes.* Idem.

z) Aen. X, 551. a) Aen. I, 228. b) Aen. VII, 179. c) Aen. X, 215.

Egnatius de rerum natura libro primo:

6) Roſcida noctiuagis aſtris labentibus Phoebe,
Pulſa loco ceſſit concedens lucibus altis.

d) *Tu nubigenas, inuicte,* BIMEMBRES.

Cornificius in Glauco:

Centauros foedare bimembres.

e) CAPRIGENVM *que pecus nullo cuſtode per herbas.*

Pacuuius in Paulo:

Quamuis caprigeno pecori grandior greſſio'ſt.

Accius in Philoctete:

Caprigenum trita vngulis.

Idem in Minotauro:

Taurigeno ſemine ortum an humano?

Decenter et his epithetis Vergilius vſus eſt; pro *ſagitta*, VOLATILE FERRVM, f) et pro *Romanis*, GENTEM TOGATAM g); quorum altero Sueuius, altero Laberius vſus eſt. Nam Sueuius in libro quinto ait:

Volucrumque volatile telum.

Ac Laberius in Ephebo: *Licentiam ac libidinem 7) vt tollam petis Togatae Stirpis.* idem infra,

Idcirco ope noſtra dilatatum eſt dominium togatae gentis.

6) *Roſcida noctiuagis aſtris labentibus Phoebe*] Aſpexit quoque Thebaidos primo Papinius:

Titanis late mundo ſubuecta ſilenti
Rorifera gelidum tenuauerat aëra biga. Idem.

7) *Vt tollam petis Togatae ſtirpis*] Sic priores Stephano, qui temere τὸ *petis* excluſit: et pro *Ephebo* edidit *Ephaeſo*, quod ſequens commentator in *Epheſo* mutauit; ſed vtrumque non huius loci. Videtur et fuiſſe: *Stirpis togatae.*˚ Gron.

d) Aen. VIII, 293. e) Aen. III, 221. f) Aen. VIII, 694. g) Aen. I, 282.

CAPVT

CAPVT VI.

De figuris illis quae ita ſunt peculiares Vergilio, vt apud alios aut raro aut nunquam reperiantur.

Figuras vero, quas traxit de vetuſtate, ſi volentibus vobis erit, cum repentina memoria ſuggeſſerit, enumerabo. Sed nunc dicat volo Seruius, quae in Vergilio notauerit, ab ipſo figurata, non a veteribus accepta, vel auſu poëtico noue quidem, ſed decenter vſurpata. Quotidie enim Romanae indoli enarrando eumdem vatem neceſſe eſt habeat huius annotationis ſcientiam promtiorem. Placuit vniuerſis electio in reliqua ſuffecti: et adhortati ſunt Seruium vt, quae in ſe refuſa ſunt, annotaret. Ille ſic incipit: Vates iſte venerabilis varie modo verba, modo ſenſus figurando multum Latinitati leporis adiecit. qualia ſunt haec;

h) *Suppoſita de matre nothos furata creauit:*
vt ipſa creauerit, quos creari fecit.

i) *Tepidaque recentem*
Caede locum;
Cum *locus recens caede* noue dictus ſit. et;

k) *Haec ait, et ſocii ceſſerunt aequore iuſſo:*
pro eo quod, *iuſſi ceſſerunt.*

l) *et caeſo ſparſerunt ſanguine flammas,*
qui ex caeſis videlicet profunditur.

m) *Vota deum primo victor ſoluebat Eoo:*
pro, *quae dis vota ſunt.*

n) *Et me conſortem nati concede ſepulchro:*
alius dixiſſet;
Et me conſortem nato concede ſepulchri. et,

o) *Illa viam celerans per mille coloribus arcum;*
id eſt, *per arcum mille colorum.* et;

p) *Hic*

h) Aen. VII, 283. i) Aen. IX, 455. k) Aen. X, 444. l) Aen. XI, 82. m) Aen. XI, 4. n) Aen. X, 906. o) Aen. V, 609.

p) *Hic alii ſpolia occiſis derepta Latinis*
Coniiciunt igni.
pro, *in ignem.* et:
q) *Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit,*
tela exit, pro, *vitat.* et:
r) *Senior leto canentia lumina ſoluit.*
pro, *vetuſtate ſenilia.*
s) *Exeſaeque arboris antro:*
pro, *cauerna.* et:
t) *Frontem obſcoenam rugis arat.*
arat, non nimie ſed pulchre dictum.
u) *Ter ſecum aerato circumfert tegmine ſiluam.*
pro, *iaculis.* et:
x) *Vir gregis*: pro *capro*. Et illa quam pulchra ſunt;
y) *Aquae mons* z) *telorum ſeges;* a) *ferreus imber:*
vt apud Homerum;
b) Λάϊνον ἕσσο χιτῶνα, κακῶν ἕνεχ᾽, ὅσσα ἔοργας.
c) *Dona laboratae Cereris;* et:
d) *Oculiſque aut pectore noctem*
Accipit. et:
e) *Vociſque offenſa reſultat imago.* et:
f) *Pacemque per aras*
Exquirunt. et:
g) *Paulatim abolere Sychaeum*
Incipit.
Saepe etiam verba pro verbis pulchre ponit:
h) *Oraque corticibus ſumunt horrenda cauatis.*

i) *Ora*

p) Aen. XI, 193. q) Aen. V, 438. r) Aen. X, 418.
s) Georg. IV, 44. t) Aen. VII, 417. u) Aen. X, 887.
x) Ecl. VII, 7. y) Aen. I, 109. z) Aen. III, 45.
a) Aen. XII, 284. b) Il. γ', 57. c) Aen. VIII, 181.
d) Aen. IV, 530. e) Georg. IV, 50. f) Aen. IV, 56.
g) Aen. I, 720. h) Georg. II, 382.

[i]) *Ora*, pro *perſonis*. et:

[i]) *Diſcolor vnde auri per ramos aura refulſit.*

quid eſt enim aura auri, aut quemadmodum aura refulget? ſed tamen pulchre vſurpauit. et:

k) *Simili frondeſcit virga metallo,*

quam bene vſus eſt, *frondeſcit metallo?* et;

l) *Nigri cum lacte veneni.*

nigro imponere nomen lactis. et:

m) *Haud aliter iuſtae quibus eſt Mezentius irae.*

odio eſſe aliquem, vſitatum: *irae eſſe*, inuentum Maronis eſt. item de duobus incipit dicere, et in vnum deſinit:

n) *Interea reges, ingenti mole Latinus*
Quadriiugo vehitur curru.

vt eſt apud Homerum:

o) Οἱ δὲ δύω σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει
Ὀξείῃ κορυφῇ. νεφέλη δέ μιν ἀμφιβέβηκεν. et:

p) *Protinus Orſilochum, et Buten, duo maxima Teucrum*
Corpora, ſed Buten auerſum cuſpide fixit. etc.

q) *Iuturnam fateor miſero ſuccurrere fratri*
Suaſi;

cum ſolitum ſit dici, *Iuturnae ſuadeo.*

r) *Vrbem quam ſtatuo veſtra eſt.* et,

s) *Tu modo quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis.*
Praecipuum iam inde a teneris impende laborem.

pro, *in eos impende.* Facit pulcherrimas repetitiones;

t) *Nam neque Parnaſſi vobis iuga, nam neque Pindi*
Vlla

1) *Ora, pro perſonis*] Martial. *Perſonam capiti detrahet ille tuo.* Plautus *ora*, Poenulo: *Quae habent nocturna ora, noctu ſacrificatum ire occupant.* Porro Cornificius *oſcillantes* hinc dictus credidit. Feſtus: *Oſcillantes, ait Cornificius, ab eo quod eos celare ſint ſoliti perſonis, propter verecundiam, qui eo genere luſus vtebantur.* Pontan.

i) Aen. VI, 204. k) Aen. VI, 144. l) Aen. IV, 514.
m) Aen. X, 716. n) Aen. XII, 161. o) Od. μ', 73.
p) Aen. XI, 690. q) Aen. XII, 813. r) Aen. I, 573.
s) Georg. III, 73. t) Ecl. X, 11.

Vlla moram fecere.

u) *Quae vobis quae digna viri pro talibus auſis?*

x) *Vidiſtis quo Turnus equo, quibus ibat in armis?*

*) Nec interpoſitiones eius otioſae ſunt:

y) *Si te nulla mouet tantarum gloria rerum.*

z) *At ramum hunc (aperit ramum qui forte latebat)*
Agnoſcas.

a) *Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam forte gerebat)*
Numquam fronde leui.

Et illa mutatio elegantiſſima eſt; vt, de quo loquebatur, ſubito ad ipſum verba conuerteret:

b) *Vt bello egregias idem diſiecerit vrbes,*
Troiamque, Oechaliamque et duros mille labores
Rege ſub Euryſtheo, fatis Iunonis iniquae,
Pertulerit: tu nubigenas, inuicte, bimembreis.

et reliqua. illa vero intermiſſio,

c) *Quos ego. ſed motos praeſtat componere fluctus;*

tracta eſt a Demoſthene d): ἀλλ' ἐμοὶ μὲν· ἐ βέλομαι δὲ δυχερὲς εἰπεῖν ἐδὲν, ἀρχόμενος τἒ λόγε. Haec vero quam poëtica indignatio!

e) *Pro Iuppiter ibit*
Hic, ait.

haec miſeratio:

f) *O patria, o rapti nequicquam ex hoſte penates!*

et

*) *Nec interpoſitiones eius otioſae ſunt*] *Interpoſitiones*, id eſt, *parentheſes*. Et ſtatim eodem hoc capite pagina hac ipſa, *intermiſſio* ponitur pro, quod vulgo rhetores *apoſiopeſin* dicunt. *Pontan.*

u) Aen. IX, 252. x) Aen. IX, 269. y) Aen. IV, 272.
z) Aen. VI, 406. a) Aen. XII, 206. b) Aen. VIII, 290.
c) Aen. I, 135. d) Pro Coron. ab initio. e) Aen. IV, 590.
f) Aen. V, 632.

et illa trepidatio:

g) *Ferte citi ferrum, date tela et ſcandite muros;*
Hoſtis adeſt.

et conqueſtio:

h) *Mene igitur ſocium tantis adiungere rebus,*
Niſe, fugis?

Quid illa excogitatio nouorum intellectuum? vt,

i) *Mentitaque tela.* et:
k) *Ferrum armare veneno.*
l) *Cultusque feros mollire colendo.* et:
m) *Exuerint ſilueſtrem animum.* et:
n) *Virgineumque alte bibit acta cruorem.*

vt apud Homerum de haſta,

o) Λιλαιομένη χροὸς ἄσαι. et:
p) *Pomaque degenerant ſuccos oblita priores.* et:
q) *Glacie curſus frenaret aquarum.* et:
r) *Mixtaque ridenti colocaſia fundat acantho.* et:
s) *Eſt mollis flamma medullas*
Interea, et tacitum viuit ſub pectore vulnus. et:
t) *Duro ſub robore viuit*
Stuppa vomens tardum fumum. et:
u) *Saeuitque canum latratus in auras.* et:
x) *Caelataque amnem fundens pater Inachus vrna.* et:
y) *Affixae venis, animasque in vulnera ponunt.*

Et quicquid de apibus dixit in virorum fortium ſimilitudinem, vt adderet quoque mores et ſtudia et populos et proelia; quid plura? vt et Quirites z) vocaret. dies me defi-

g) Aen. IX, 37. cf. Aen. IV, 594. *Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.* h) Aen. IX, 199. i) Aen. II, 422.
k) Aen. IX, 773. l) Georg. II, 36. m) Georg. II, 51.
n) Aen. XI, 804. o) Il. λ', 573. p) Georg. II, 59.
q) Georg. IV, 136. r) Ecl. IV, 20. s) Aen. IV, 66.
t) Aen. V, 682. u) Aen. V, 257. x) Aen. VII, 792
y) Georg. IV, 238. z) Georg. IV, 201.

deficiet, ſi omnia perſequi a Vergilio figurata velim. Sed ex his, quae dicta ſunt, omnia ſimilia diligens lector annotabit.

CAPVT VII.

Vexare, Illaudatus, et Squalere, apud Vergilium quid ſignificent.

Cum Seruius iſta differeret: Praetextatus Auiènum Euſtathio inſuſurrantem videns, Quin age, inquit, Euſtathi, verecundiam Auieni probi adoleſcentis iuua, et ipſe publicato nobis quod immurmurat. Euſtathius, iamdudum, inquit, multa de Vergilio geſtit interrogare Seruium, quorum enarratio reſpicit officium litteratoris; et tempus indulgeri optat, quo de obſcuris ac dubiis ſibi a doctiore fiat certior. Et Praetextatus, Probo, inquit, mi Auiene, quod ea, de quibus ambigis, clam te eſſe non pateris. Vnde exoratus ſit a nobis doctiſſimus doctor, vt te ſecum negotium habere patiatur; quia in commune proficient, quae deſideras audire: ne tu modo vltra ceſſes aperire Seruio viam de Vergilio differendi. Tunc Auienus, totus conuerſus in Seruium, Dicas volo, inquit, doctorum maxime, quid ſit, quod cum Vergilius anxie ſemper diligens fuerit in verbis pro cauſae merito vel atrocitate ponendis, incurioſe et abiecte in his verſibus verbum poſuit;

a) *Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris Dulichias vexaſſe rates.*

†) *Vexaſſe* enim verbum eſt leuis ac parui incommodi, nec tam atroci caſui congruens, cum repente homines a bellua immaniſſima rapti laniatique ſint. Sed et aliud huiuscemodi deprehendi:

b) *Qui*

a) Ecl. VI, 75. †) Locus compilatus ex Gellio II, 6.

b) *Quis aut Euryſthea durum,*
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?

hoc enim verbum, *illaudati*, non eſt idoneum ad exprimendam ſceleratiſſimi hominis deteſtationem, [1]) qui, quod homines omnium gentium immolare ſolitus fuit, non laude indignus, ſed deteſtatione exſecrationeque totius humani generis dignus eſt. Sed nec hoc verbum ex diligentia Vergiliana venire mihi videtur:

c) *Per tunicam ſqualentem auro.*

non enim conuenit dicere, *auro ſqualentem*: quoniam nitori ſplendorique auri contraria ſit ſqualoris illuuies. Et Seruius: De verbo, *vexaſſe*, ita reſponderi poſſe arbitror: [2]) *vexaſſe* graue verbum eſt, tractumque ab eo videtur quod eſt *vehere*, in quo ineſt iam vis quaedam alieni arbitrii; non enim ſui potens eſt qui vehitur. *Vexare* autem, quod ex eo inclinatum eſt, vi atque motu procul dubio vaſtiore eſt; nam qui fertur, et raptatur, atque huc et illuc diſtrahitur, is vexari proprie dicitur, ſicuti *taxare* preſſius crebriuſque eſt quam *tangere*, vnde id procul dubio inclinatum eſt: et *iactare* multo fuſius largiuſque eſt quam *iacere*, vnde id verbum traductum eſt: *quaſſare* etiam, quam *quatere*, grauius violentiuſque eſt. Non igitur, quia vulgo dici ſolet, vexatum eſſe, quem fumo aut vento aut puluere, propterea debet vis vera atque natura verbi deperire, quae a veteribus, qui proprie atque ſignate locuti ſunt, ita vt decuit, conſeruata eſt. M. Catonis verba ſunt ex oratione quam de Achaeis

1) *Qui quod homines omnium gentium immolare ſolitus fuit*] Lego, *hoſpites o. g.* Vide Agell. lib: 2. c. 6. *Meurſ.*

2) *Vexaſſe graue verbum eſt*] Nec latuit Gloſſarium. *Vexat*, ὀχλεῖ, σκύλλει, χειμάζει. Pontan.

b) Georg. III, 4.

c) Aen. X, 314. cf. Aen. XII, 87. Georg. IV, 91.

Achaeis ſcripſit: *Cumque Hannibal terram Italiam laceraret atque vexaret.* vexare Italiam Hannibalem, quando nullum calamitatis aut ſaeuitiae aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpeſſa ſit. M. Tullius in quarto in Verrem d): *Quae ab iſto ſic ſpoliata atque direpta eſt, non vt ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionem et conſuetudinis iura retineret, ſed vt a barbaris praedonibus vexata eſſe videatur.* De *illaudato* autem duo videntur reſponderi poſſe; vnum eſt eiusmodi: Nemo quiſquam tam efflictis eſt moribus, quin faciat aut dicat nonnumquam aliquid quod laudari queat. Vnde hic antiquiſſimus verſus vicem prouerbii celebratus eſt:

3) Πολλάκι γὰρ καὶ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sed enim qui omni in re atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus eſt; isque omnium peſſimus deterrimusque eſt. ac ſicuti omnis culpae priuatio inculpatum facit: inculpatus autem inſtar eſt abſolutae virtutis, illaudatus quoque igitur finis eſt extremae malitiae. Itaque Homerus non virtutibus appellandis, ſed detrahendis laudare ampliter ſolet. Hoc enim eſt:

e) Τὼδ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην.

et item illud,

f) Ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον,
Οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque ſimili modo maximam voluptatem priuationem detractionemque omnis doloris definiuit, his verbis: ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem Vergilius g) *inamabilem* dixit *Stygiam paludem*; nam ſicut *illaudatum* κατὰ στέρη-

3) Πολλάκι γὰρ καὶ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν] Lego, πολλάκι γὰρ καὶ μ. κ. Meurſ.

d) Cap. 55. e) Il. ε, 366. f) Il. δ, 223. g) Georg. IV, 479. cf. Aen. VI, 438.

στέρησιν laudis, ita *inamabilem* per amoris στέρησιν deteſtatus eſt. Altero modo *illaudatus* ita defenditur: *laudare* ſignificat priſca lingua nominare appellareque; ſic in actionibus ciuilibus auctor laudari dicitur, quod eſt nominari. *Illaudatus* ergo eſt, quaſi *illaudabilis*, id eſt, *numquam nominandus;* ſicuti quondam a communi concilio Aſiae decretum eſt, vti nomen eius qui templum Dianae Epheſiae incenderat, ne quis vllo in tempore nominaret. Tertium reſtat ex his quae reprehenſa ſunt, quod *tunicam ſqualentem auro* dixit. Id autem ſignificat copiam denſitatemque auri in ſquamarum ſpeciem intexti. *Squalere* enim dictum eſt ab ſquamarum crebritate aſperitateque, quae in ſerpentum piſciumue coriis viſuntur. Quam rem et alii, et hic idem Poëta locis aliquot demonſtrat:

h) *Quem pellis*, inquit, *aënis*
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.

et alio loco:

i) *Iamque adeo rutilum thoraca indutus aënis*
Horrebat ſquamis.

Accius in Pelopidibus ita ſcribit: 4) *Eius ſerpentis ſquamae ſqualido auro et purpura praetextae.* Quicquid igitur nimis inculcatum obſitumque aliqua re erat, vt incuteret viſentibus facie noua horrorem, id *ſqualere* dicebatur. ſic in corporibus incultis ſquamoſisque alta congeries ſordium, *ſqualor*, appellatur. cuius ſignificationis multo aſſiduoque vſu totum id verbum ita contaminatum eſt, vt iam *ſqualor* de re alia nulla, quam de ſolis inquinamentis dici coeperit.

4) *Eius ſerpentis ſquama ſqualido auro et purpura praetextae*] Lego et interpungo: *Eius ſ. ſ. ſqualidae auro, et p. p.* Idem.

h) Aen. XI, 770. i) Aen. XI, 487. cf. Georg. IV, 93. Aen. XI, 754.

CAPVT VIII.

Alii tres loci apud Vergilium explicati.

Gratum [i]) mihi eſt, Auienus ait, correptum quod de optimis dictis male opinabar. ſed in hoc verſu videtur mihi deeſſe aliquid:

k) *Ipſe Quirinali lituo paruaque ſedebat*
Succinctus trabea.

ſi enim nihil deeſſe concedimus; reſtat vt fiat *lituo et trabea ſuccinctus*, quod eſt abſurdiſſimum. quippe cum *lituus* ſit virga breuis, in parte qua robuſtior eſt incurua, qua augures vtuntur; nec video qualiter lituo poſſit ſuccinctus videri. Reſpondit Seruius, ſic hoc dictum eſſe, vt pleraque dici per defectionem ſolent. veluti cum dicitur; M. Cicero homo magna eloquentia, et Roſcius hiſtrio ſumma venuſtate; non plenum hoc vtrumque neque perfectum eſt, ſed enim pro pleno ac perfecto auditur: vt Vergilius alio in loco:

l) *Victorem Buten immani corpore,*

id eſt, corpus immane habentem. et item alibi;

m) *In medium geminos immani pondere caeſtus*
Proiecit.

ac ſimiliter:

n) *Domus ſanie dapibusque cruentis.*

Sic igitur id quoque dictum videri debet: *Ipſe Quirinali lituo*, id eſt, lituum Quirinalem tenens. Quod minime mirandum foret, ſi ita dictum fuiſſet, Picus Quirinali lituo erat: ſicuti dicimus; ſtatua grandi capite erat. Et,

eſt,

i] *Gratum mihi eſt, Auienus ait, correptum*] In aliis editionibus atque adeo etiam Camerarii *correctum* eſt. At illud omnino verum. Gloſſ. *Corripies* ἐπιλιμήσεται Pontan.

k) Aen. VII, 178. Conf. Gellius V, 8. vnde Noſter diſputationem de lituo compilauit. l) Aen. V, 372. m) Aen. V, 401.
n) Aen. III, 618.

eſt, autem et *erat*, et *fuit*, plerumque abſunt cum elegantia ſine detrimento ſententiae. Sed quoniam facta litui mentio eſt, praetermittendum non eſt, quod poſſe quaeri animaduertimus, vtrum a tuba lituus auguralis appelletur, an tuba a lituo augurum lituus dicta ſit. Vtrumque enim pari forma et pariter in capite incuruum eſt. Sed ſi, vt quidam putant, tuba a ſonitu lituus appellata eſt ex illo Homeri verſu o) λίγξε βιός: neceſſe eſt vt virga auguralis a tubae ſimilitudine *lituus* vocetur. Vtitur autem vocabulo iſto Vergilius et pro tuba, vt ibi;

p) *Et lituo pugnas inſignis obibat et haſta.*

Subiecit Auienus: *Maturate fugam* q) quid ſit parum mihi liquet. contraria enim videtur mihi fuga maturitati, vnde quid de hoc verbo ſentiendum ſit quaeſo me doceas. Et Seruius: Nigidius homo omnium bonarum artium diſciplinis egregius, *Mature*, inquit, *eſt quod neque citius neque ſerius, ſed medium quiddam et temperatum eſt.* Bene atque proprie Nigidius; nam et in frugibus et in pomis *matura* dicuntur, quae neque cruda et immitia ſunt, neque caduca et nimium cocta, ſed tempore ſuo temperate adulta. Hanc interpretationem Nigidianam diuus Auguſtus duobus verbis Graecis eleganter exprimebat; nam et dicere in ſermonibus, et ſcribere in Epiſtolis ſolitum ferunt, σπεῦδε βραδέως; per quod monebat vt ad rem agendam ſimul adhiberetur et induſtriae celeritas, et tarditas diligentiae. ex quibus duobus contrariis fit maturitas. Sic ergo et Vergilius inducit Neptunum diſceſſum ventis imperantem, vt et tam cito diſcedant tanquam fugiant, et tamen flandi mediocritatem in regreſſu teneant, tanquam *mature*, id eſt, temperate, abeuntes. Veretur enim, ne in ipſo diſceſſu claſſi noceant, dum raptu nimio tanquam per fugam redeant. Idem Vergilius duo iſta verba *matu-*

o) Il. δ', 125. p) Aen. VI, 167. q) Aen. I, 141. cf. Gellius X, 11. vbi eadem diſputatio de verbo *mature* et *praecox* extat.

maturare et *properare* tanquam plane contraria ſcitiſſime ſeparauit in his verſibus:

r) *Frigidus agricolas ſi quando continet imber;*
Multa, ſorent quae mox coelo properanda ſereno,
Maturare datur. - - - -

Bene et eleganter duo iſta verba diuiſit. Namque in praeparata rei ruſticae, per tempeſtates pluuias, quoniam ex neceſſitate otium eſt, maturari poteſt: per ſerenas vero, quoniam tempus inſtat, properari neceſſe eſt. Sane cum ſignificandum eſt coactius quid et feſtinantius factum, rectius hoc dicitur *praemature* factum, quam *mature.* ſicuti Afranius dixit 2) in Togata, cui titulus νόμος eſt:

Appetis dominatum demens praemature praecocem,

in quo verſu animaduertendum eſt quod *praecocem* inquit, non *praecoquem.* eſt enim caſus eius rectus non *praecoquis*, ſed *praecox.* Hic Auienus rurſus interrogat: Cum Vergilius, inquit, 3) Aenean ſuum tamquam omnia pium

2) *In Togata cui titulus Nomen eſt*] Afranius tamen an eiuſmodi Togatam ſcripſerit, alibi non reperio laudatum. In Gloſſario eſt *Satura νόμος πολλὰ περιέχων.* In Feſto, *Satura, etiam lex multis aliis conſerta legibus.* Laudat deinde Afranium, *Homine* Nonius; niſi quod Hadrian. Iunius eius vicem *omin* depromit ex ſcripto. Crepera haec et dubia in tanta nocte ſcriptorum veterum. Et quis illuſtret? Variantes lectiones poſuimus ante. Conſtantiſſima earum eſt νόμος ſiue *Nomen.* Non reticebo quod venit in mentem mihi, ſcriptum videlicet, *cui titulus Nomos eſt*, ſiue *Nomus* ex Agellio. *Nomus* praefectura, dominium ſeu territorium vulgo. Plinius lib. 5. cap. 9. *Diuiditur in praefecturas oppidorum, quas Nomos vocant.* Et ſtatim: *Quidam nomina aliqua permutant, et ſubſtituunt alios nomos; vt Heroopoliten, Crocodilopoliten.* Plinius item iunior Traiano: *Tu ex quo nomo ſit, notum mihi facere debebis.* Graeci vt a νόμος diſcriminent trahunt accentum in vltimam. Sed de voce, eiuſque notione non puto dubitabitur. Hic autem ea forma et mente requiri comprobauerit vel verſus quem laudat ex ea Togata Aurelius noſter, *Appetis dominatum demens praemature praecocem.* Idem.

3) *Aeneam ſuum tanquam omnia pium*] Expreſſit lectionem ſcriptam Stephan. Excuſi diſertim: *hominem pium.* Sed dixit et Statius, *Di bene quod*

r) Georg. I, 259.

pium a contagione atrocis viſus apud inferos vindicauerit, et magis eum fecerit audire reorum gemitus, quam ea ipſa videre tormenta, in ipſos vero campos piorum licenter induxerit: cur hoc tantum verſu oſtendit illi partem locorum, quibus impii cohibebantur?

s) *Veſtibulum ante ipſum primiſque in faucibus Orci.*

Qui enim veſtibulum et fauces videt, intra ipſam aedem iam ſine dubitatione ſucceſſit: aut ſi quid aliud de *veſtibuli* vocabulo intelligendum eſt, ſcire deſidero. Ad haec Seruius: Pleraque ſunt vocabula quibus vulgo vtimur: neque tamen liquido animaduertimus, quid ea ex vera proprietate ſignificent: ſicuti eſt *veſtibulum* in ſermonibus celebre atque obuium verbum; non omnibus tamen qui illo facile vtuntur, 4) liquido ſpectatum. Putant enim *veſtibulum* eſſe partem domus priorem, quam *atrium* vocant. 5) Sed Caecilius Gallus vir doctiſſimus in libro, de ſignificatione verborum quae ad ius ciuile pertinent, ſecundo, *veſtibulum* dicit eſſe non in ipſis aedibus, neque aedium partem, ſed locum ante ianuam domus vacuum,

 per

quod t hos ſtirpemque animoſque venitis. Idem Statius Achilleide:

Non adeo parebimus omnia matri.

Vbi *parebimus omnia*, idem eſt quod *per omnia.* Vt Graecis *πάντα*, pro *κατὰ πάντα.* Idem.

4) *Liquido exſpectatum*] Ita libri plerique omnes. At nos ex Agellio refinximus, *ſpectatum:* Quod et Gloſſis vetuſtis obſeruatum, *Spectata*, Δοκιμαζόμενα. Pontan.

Liquido ſpectatum] In antiquis legitur *ad liquidum ſp.* quo offenſus Stephanus non tenuit, quin id ſiue ex ingenio ſiue antiquo libro tanquam alter γραυσυλλεκτρίας mutaret. Sed admodum naſute Liuius 35, 8: *Donec ad liquidum veritas explorata eſſet.* Simili modo noſter 5, 13. *Loco, quem volo omnium noſtrum indicio in commune penſari.* Quidni et illic fecit *communiter?* Gronou.

5) *Sed Caecilius Gallus vir doctiſſimus in libro de ſignificatione verborum quae ad ius ciuile pertinent*] Eiuſmodi opuſculum ſcripſiſſe Aelium Gallum legitur in legum libris; et monuit me amicus meus inſignis adoleſcens Petrus Scriuerius. Certe coniectura inde probabilis ſit fuiſſe, *C. Aelius Gallus.* Seruant tamen ad oram Gelliani aliquot codices, *Aquilius Gallus.* Ille niſi ſit, diſpiciendum accuratius. *Pontan.*

s) Aen. VI, 273. cf. Gellius XVI, 5. qui eadem de vi *veſtibuli* dudum docuit.

per quem de via aditus acceſſusque ad fores aedium ſit. Ipſa enim ianua procul a via fiebat, area interſita, quae vacaret. Quae porro huic vocabulo ratio ſit, quaeri multum ſolet. Sed quae ſcripta apud idoneos auctores legi proferre in medium non pigebit. *Ve* particula, ſicuti quaedam alia, tum intentionem ſignificat, tum minutionem. Nam *vetus* et *vehemens*, alterum ab aetatis magnitudine compoſitum eliſumque eſt, alterum a nimio impetu et vi mentis inſtructum. *Vecors* autem et *veſanus* priuationem ſignificant ſanitatis et cordis. Diximus autem ſuperius, eos qui amplas domus antiquitus faciebant, locum ante ianuam vacuum relinquere ſolitos, qui inter fores domus et viam medius eſſet. In eo loco, qui dominum eius domus ſalutatum venerant, priusquam admitterentur, conſiſtebant: et neque in via ſtabant, neque intra aedes erant. Ab illa ergo grandis loci conſiſtione, et quaſi quadam ſtabulatione, *veſtibula* appellata ſunt ſpatia, in quibus multum ſtaretur ab aduenientibus, priusquam intromitterentur in domum. Alii conſentientes veſtibula eadem eſſe, quae diximus, in ſenſu tamen vocabuli diſſentiunt; referunt enim non ad eos qui adueniunt, ſed ad illos qui in domo commanent: quoniam illic numquam conſiſtunt; ſed ſolius tranſitus cauſa ad hunc locum veniunt exeundo ſiue redeundo. Siue igitur ſecundum priores per augmentum, ſiue per ſecundos per diminutionem intelligendum eſt: tamen *veſtibulum* conſtat aream dici, quae a via domum diuidit. *Fauces* autem iter anguſtum eſt, per quod ad veſtibulum de via flectitur. Ergo Aeneas, cum videt fauces atque veſtibulum domus impiorum, non eſt intra domum, nec contactu aedium ſaeuo exſecrabilique polluitur; ſed de via videt loca inter viam et aedes locata.

CAPVT

CAPVT IX.

BIDENTES *quid ſignificent, et vnde dictae. Deinde,* **EQVITEM** *id ipſum ſignificare nonnumquam quod ſignificaretur nomine equi.*

Bidentes [1]) *hoſtiae* quid eſſent, inquit Auienus, interrogaui quendam de grammaticorum cohorte; et ille *bidentes* oues eſſe reſpondit, idcircoque *lanigeras* adiectum, vt oues planius demonſtrarentur. Eſto, inquam, oues *bidentes* dicantur. Sed quae ratio huius in ouibus epitheti, ſcire, inquam, volo. Atque ille nihil cunctatus, Oues, inquit, *bidentes* dictae ſunt, quod duos tantum dentes habeant. Tunc ego: Vbi terrarum, quaeſo te, inquam, duos ſolos per naturam dentes habere oues aliquando vidiſti? oſtentum enim hoc eſt et factis piaculis procurandum. Tum ille permotus mihi et irritatus; Quaere, inquit, ea potius quae a grammatico quaerenda ſunt. Nam de ouium dentibus opiliones percunctator. Facetias ego nebulonis hominis riſi, et reliqui: ſed te percunctor quaſi ipſius verborum naturae conſcium. Tum Seruius: De numero dentium, quem ille opinatus eſt, reprehendendus a me non eſt, cum ipſe iam riſeris; verum procurandum mihi eſt, ne illud obrepat, quod *bidentes* epitheton ſit ouium; cum Pomponius egregius Atellanarum poëta in Gallis tranſalpinis hoc ſcripſerit:

Mars tibi voueo facturum, [1]) *ſi vnquam rediero, bidente verre.*

P. autem Nigidius, in libro quem de extis compoſuit, *bidentes*

1) *Si vnqnam rediero, bidente verre*] Apud Agell. lib. 16. cap. 6. *redierit.* Meurſ.

[1]) Virg. Aen. VII, 93. *lentum lanigeras mactabat rite bidentes,* cf. Aen. V, 96. VI, 39. VIII, 544.

dentes appellari ait, non oues ſolas, [z]) ſed omnes beſtias bimas. Neque tamen dixit, cur ita appellentur. Sed in commentariis ad ius pontificium pertinentibus legi, *bidennes* primo dictas, *d*, littera ex ſuperfluo, vt ſaepe aſſolet, interiecta: ſic pro, *reire*, *redire* dicitur; et pro *reamare*, *redamare*, et *redarguere*, non, *rearguere*. Ad hiatum enim duarum vocalium procurandum interponi ſolet, *d*, littera. Ergo *bidennes* primum dictae ſunt quaſi *biennes*; et longo vſu loquendi corrupta eſt vox ex *bidennibus* in *bidentes*. Higinus tamen, qui ius pontificium non ignorauit, in quinto librorum quos de Vergilio fecit, *bidentes* appellari ſcripſit hoſtias, quae per aetatem duos dentes alteriores haberent: per quos ex minore in maiorem tranſcendiſſe conſtaret aetatem.

Iterum quaerit Auienus in his verſibus,

> [u]) *Frena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere*
> *Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis*
> *Inſultare ſolo, et greſſus glomerare ſuperbos:*

cur Vergilius equi officium equiti dederit? nam *inſultare ſolo*; et *glomerare greſſus*, equi conſtat eſſe, non equitis. Bene, inquit Seruius, haec tibi quaeſtio nata eſt ex incuria veteris lectionis. Nam, quia ſaeculum noſtrum ab Ennio et omni bibliotheca vetere deſciuit, multa ignoramus, quae non laterent, ſi veterum lectio nobis eſſet familiaris. Omnes enim antiqui ſcriptores, vt hominem equo inſidentem, ita et equum cum portaret hominem, *equitem* vocauerunt, et *equitare* non hominem tantum, ſed equum quoque dixerunt. Ennius libro annalium ſeptimo ait;

Deni-

z) *Sed omnes beſtias bimas*] Agellius *beſtias* in Nigidio legiſſe iudicari poteſt. *Idem.*

u) Georg. III, 115. Caeterum quae hic de *equo* diſputantur, hauſta ſunt ex Gellio XVIII, 5.

Denique vi magna quadrupes eques, atque elephanti
Proiiciunt ſeſe.

Nunquid dubium eſt, quin *equitem* in hoc loco ipſum equum dixerit, cum addidiſſet epitheton *quadrupes?* ſic et *equitare*, quod verbum e vocabulo equitis inclinatum eſt, et homo vtens equo et equus ſub homine gradiens dicebatur. Lucilius namque, vir apprime linguae Latinae ſcius, equum equitare dicit hoc verſu:

Nempe hunc currere equum nos atque equitare videmus.

Ergo et apud Maronem, qui antiquae Latinitatis diligens fuit, ita intelligendum eſt,

Atque equitem docuere ſub armis,

id eſt, docuerunt equum portantem hominem

Inſultare ſolo, et greſſus glomerare ſuperbos.

Subiecit Auienus:

[x]) *Cum iam trabibus contextus acernis*
Staret equus:

Scire vellem in equi fabrica, caſune an ex induſtria hoc genus ligni nominauerit? Nam licet vnum pro quolibet ligno ponere poëticae licentiae ſit: ſolet tamen Vergilius temeritatem licentiae non amare, ſed rationis certae vim in rerum vel nominum poſitionibus ſeruare. 3) Tum Servius; non ſine ratione Vergilius hoc loco abietem commemorat, item acerem et pinum paulo poſt; nam fulminata abies interitum Dominae ſignificabat: Et Troia per foeminam periit. Acer autem in tutela ſtuporis, et viſo equo ſtupuere Troiani; vt [y]) *pars ſtupet innuptae donum exitiale Mineruae.* Pinus quidem in tutela eſt Matris Deum,

3) *Tum Seruius, Non ſine ratione Vergilius*] Clauſula haec tota de Scripto eſt. Seruium vero vt ea dicentam fecit Macrob. ita quoque apud eundem Seruium eadem fere reperies. Vide ad verſum; *Cum iam trabibus contextus acernis Staret equus.* Pontan.

x) Aen. II, 112. y) Aen. II, 31.

Deum, ſed et fraudium et inſidiarum; quia eius poma cadentia per fraudem interimunt, et hic ſcilicet equus plenus inſidiarum eſt. His a Seruio peroratis [4]) ſtatuerunt in craſtino [5]) Flauianum audire, quoniam [6]) Maro in Augurali iure refulſit.

4) *Statuerunt in craſtino Flauianum audire quoniam Maro in Augurali iure refulſit*] Ergone hoc aut praecedentibus libris ſuper Augurali apud Maronem diſciplina quicquam tractatum? Velint quidem id manifeſto ea verba, *quoniam Maro in Augurali iure refulſit*. Sed errauit, me iudice, leuiter hic exſcriptor, faciendumque *quo etiam Maro*. Flauiani enim, vt liquet ex fine libri primi, partes fuere differendi de augurali apud Maronem diſciplina. Verba ſunt, *Poſt hunc Flauianus, Apud poëtam noſtrum, inquit, tantam ſcientiam iuris auguralis inuenio, vt ſi aliarum diſciplinarum doctrina deſtitueretur, haec illum vel ſola profeſſio ſublimaret.* Et ſtatim, *Huic tu, mi Flauiane, ſuccedes, vt et auditu veſtro recreer et aliquanto ſilentio inſtaurem vires dicendi.* Sed an haec a Flauiano diſſertata, nequeo dicere. Si tamen; neceſſario poſt ſeptimum nouus huic ſermoni liber tributus fuerit, isque tertii diei conuentum fecerit. Nam vt docui ſub finem Secundi, Tertius liber et ſubſequi quatuor ſecundi ſolius Diei conuentus ſunt. Octauus itaque Macrobii liber exſtiterit, id eſt, tertii diei noua confabulatio, quomodo et dies tres legitimi Saturnales. *Idem.*

5) *Flauianum audire*] An is ipſe Flauianus, de quo ſaepe, quem iam dixi, Sarisberienſis? Ait lib. 2. cap. 26. *Hoc autem aſſerit Flauianus in libro qui de veſtigiis Philoſophorum inſcribitur.* Et lib. 8. cap. 11. *Tu hiſtoriam aut fabulam, quod his verbis refert Petronius, pro libitu appellabis. Ita tamen ex facto accidiſſe Epheſi, et Flauianus auctor eſt.* Idem.

6) *Maro in Augurali iure*] Octauus ergo is Macrobii liber de re ea tota accurate pertractauerit. Et niſi plane iudicii fallor interpolauit compilauitque id operis, vt pleraque Macrobii alia Ioh. Sarisberienſis. Lege libri primi poſtrema duo capita et quaedam etiam Secundi, et claras reperies reliquias melioris huius auri. *Idem.*

AVRE-

AVRELII MACROBII

AMBROSII THEODOSII

V. C. et inluſtris

[1]) CONVIVIORVM POSTREMI DIEI,

SATVRNALIORVM

LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

Quando et quibus de rebus philoſophandum in conuiuio.

Primis menſis poſt epulas iam remotis, et [2]) diſcurſum variantibus poculis minutioribus; Praetextatus, Solet, inquit, cibus cum ſumitur tacitos efficere, potus, loquaces: at nos et inter pocula ſilemus, tamquam debeat ſeriis vel etiam philoſophicis carere tractatibus tale conuiuium. Et Symmachus; Verumne ita ſentis, Vetti, vt philoſophia conuiuiis interſit; et non tamquam cenſoria quaedam et plus nimio reuerenda mater familias penetralibus ſuis contineatur; nec miſceat ſe Libero, cui etiam tumultus familiares ſunt; cum ipſa huius ſit verecundiae, vt ſtrepitum non modo verborum, ſed ne cogitationum quidem, in ſacrarium ſuae quietis admittat? Doceat nos vel peregrina inſtitutio, vel diſciplina a Parthis petita; qui ſolent cum

1) *Conuiuiorum poſtremi diei*] Secundi adhuc diei, liquet, vt puto, ex praemiſſis. Proprie autem hic conuiualis ſermocinatio eſt. Nam quae hactenus dicta, ante Epulas intelligenda ſunt. Vide notata ſuperius ad librum tertium. *Pontan.*

2) *Diſcurſum variantibus poculis*] Camerarii editio, *diſcurſim.* Prius retinet et Lugdunenſis. Varro: *Dum ſermone caenulam variamus.* Petronius *volantibus* dixit. *Volabant inter haec potiones meracae.* Idem.

cum concubinis, non cum coniugibus inire conuiuia: tamquam has et in vulgus produci et laſciuire quoque, illas non niſi domi abditas tueri deceat tectum pudorem. An ego cenſeam producendam philoſophiam, quo rhetorica venire ars et profeſſio popularis erubuit? Iſocrates enim Graecus orator, qui verba prius libera ſub numeros ire primus coëgit, cum in conuiuio a ſodalibus oraretur, vt aliquid in medium de eloquentiae ſuae fonte proferret, [3]) hac venia deprecatus eſt. [4]) Quae praeſens, inquit, locus

3) *Hac venia deprecatus eſt*] Hic iterum Stephanus ſolus ſibi videtur ſapuiſſe: nam relegato τῷ *hanc veniam*, quod eſt MS. Veneta, Veſalienſis, Stoetiana, Camerariana editionibus, illud nobis dedit, et obſequutus eſt Iſaacius. Ego *hanc veniam* puto reponendum et expono huius rei veniam. Plautus Captiu. 3, 5, 63. *Ergo ab eo petito gratiam iſtam*, hoc eſt, iſtius rei. Non diſſimile eſt, quod exponit pater apud eundem in Moſtellaria, 5, 3, 44. *Gron.*

4) *Quae praeſens inquit locus et tempus*] Graecum non minus lepidum: ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινὸς, οὐχ ὁ νῦν καιρὸς. ἐν οἷς δὲ ὁ νῦν καιρὸς, οὐκ ἐγὼ δεινός. Senecae illud quodammodo geminum: *Quod ego ſcio neſcit populus, quod populus ſcit ego neſcio.* Et id quia tam oportune ſe offert, notandum vocem *populum* ſaepe ἄθροον ὄχλον ſignare in libris antiquorum. Quod ignoratum duos reddidit controuerſos locos, alterum Apulei, alterum ipſius Senecae. Ait Lucius lib. 3. *Ac dum primum angiportum inſiſtimus ſtatim ciuitas omnis in populum effuſa, mira denſitate nos inſequitur.* Diuinatum enim, *in publicum effuſa.* Fruſtra: et ſiſtere eum impetum debuit, ſi non librorum conſenſus, at ipſe Apuleius, cui familiaris et ſuus quodammodo hic ſermo. lib 10. *Venus ecce cum magno fauore caueae, in ipſo meditullio, circumfuſo populo laetiſſimorum paruulorum, dulce ſubridens.* Nec capiendum aliter iſtud Catulli, *Per medium denſi tranſit iter populi.* Sed firmabit haec vnice quem dixi Senecae philoſophi locus, imo his firmabitur. Nam et illum iam diu abducere niſus eſt non vnus ſponſus. Pincianum certe inſignem alias criticum, lapſum hic repulſumque comperio; nec vſi meliore fato ipſi repellentes. Sed locus quem tango legitur Epiſt. 105. *Vt garrulitatem ſuam cuſtodiat et contentus ſit vnius auribus, populum faciet*, *Populus* enim et hic πλῆθος ſiue hominum multitudo eſt, quomodo etiam in Quaeſtionibus Naturalibus *Stellarum populum* figurate et eleganter extulit. Sed et ſententiam id poſcere liquido videbit, qui non aſpicere ſolum Philoſophi totum locum volet ſed inſpicere. Ianus Gruterus doctus et diligens cenſor interpretatione fere verum erat aſſecutus, modo abſtinuiſſet mentem diuinando. Nam *publicum* etiam hic contra codicum conſtantem fidem eſt. Adde his illud Senecae Natural. Quaeſt. lib. 1. cap. 5. *Sunt ſpecula quibus ſi vnum oſtenderis hominem, populus apparet.* item hoc Plinii lib. 2. cap. 7. *Quamobrem maior caelitum populus etiam quam hominum intelligi poteſt.* et iſtud Martialis lib. 5: *Omnia ſolus habes; hoc me puto velle negare, Vxorem ſed habes candide cum populo.* *Cum populo*, id eſt cum multis. *Pontan.*

cus et tempus exigit, ego non calleo; quae ego calleo, nec loco praeſenti ſunt apta nec tempori. Ad haec Euſtathius: Probo, Symmache, propoſitum tuum, quod [5]) philoſophiam ea, quam maximam putas, obſeruatione veneraris, vt tantum intra ſuum penetral aeſtimes adorandam; ſed ſi propter hoc a conuiuiis exulabit, procul hinc faceſſant et alumnae eius; honeſtatem dico et modeſtiam, nec minus cum ſobrietate pietatem. Quam enim harum dixerim minus eſſe venerabilem? Ita fit vt ab eiuſmodi coetibus relegatus matronarum talium chorus libertatem conuiuiorum ſolis concubinis, id eſt, vitiis et criminibus addicat. Sed abſit, vt philoſophia, quae in ſcholis ſuis ſolicite tractat de officiis conuiualibus, ipſa conuiuia reformidet: tamquam non poſſit rebus aſſerere quae ſolet verbis docere; aut neſciat ſeruare modum, cuius in omnibus humanae vitae actibus terminos ipſa conſtituit. Neque enim ita ad menſas inuito philoſophiam, vt non ſe ipſa moderetur; cuius diſciplina eſt rerum omnium moderationem docere. Vt ergo inter te et Vettium velut arbitrali iudicatione componam, aperio quidem philoſophiae tricliniorum fores, ſed ſpondeo ſic interfuturam, ne menſuram notae ſibi ac ſectatoribus ſuis diſpenſationis excedat. Tunc Furius: Quia te vnicum, Euſtathi, inquit, ſectatorem philoſophiae noſtra aetas tulit, oratus ſis, vt modum diſpenſationis, quam das ei conuiuanti, nobis ipſe patefacias. Et Euſtathius: Primum hanc eam ſcio ſeruaturam, vt ſecum aeſtimet praeſentium ingenia conuiuarum: et, ſi plures peritos vel ſaltem amatores ſui in conuiuii ſocietate repererit, ſermonem de ſe patietur agitari. Quia, velut paucae litterae mutae, diſperſae inter multas vocales, in ſocietatem vocis facile manſueſcunt, ita rariores imperiti gaudentes conſortio peritorum aut conſonant ſi qua poſſunt, aut rerum talium capiuntur auditu.

5) *Philoſophiam ea, quam maximam putas, obſeruatione veneraris*] Malim, *P. e. qua maxima potes, o. v.* Meurſ.

auditu. Si vero plures ab inſtitutione diſciplinae huius alieni ſint; prudentibus, qui pauciores intererunt, ſanciet diſſimulationem ſui, et patietur loquacitatem maiori parti amiciorem ſociare: ne rara nobilitas a plebe tumultuoſiore turbetur. Et haec vna eſt de philoſophiae virtutibus: quia, cum orator non aliter niſi orando probetur, philoſophus non minus tacendo pro tempore quam loquendo philoſophatur. Sic ergo pauci, qui aderunt doctiores, in conſenſum rudis conſortii, ſalua et intra ſe quieſcente veri notione, migrabunt, vt omnis diſcordiae ſuſpicio faceſſat. Nec mirum ſi doctus faciet, quod fecit quondam Piſiſtratus Athenarum tyrannus: qui cum filiis ſuis rectum dando conſilium non obtinuiſſet aſſenſum, atque ideo eſſet in ſimultate cum liberis, vbi hoc aemulis cauſam fuiſſe gaudii comperit, ex illa diſcordia ſperantibus in domo regnantis naſci poſſe nouitatem, vniuerſitate ciuium conuocata, ait ſuccenſuiſſe quidem ſe filiis non acquieſcentibus patriae voluntati; ſed hoc ſibi poſtea viſum paternae aptius eſſe pietati, vt in ſententiam liberorum ipſe concederet: ſciret igitur ciuitas, ſobolem regis cum patre concordem. Hoc commento ſpem detraxit inſidiantibus regnantis quieti. Ita in omni vitae genere, praecipueque in laetitia conuiuali, omne quod videtur abſonum, in vnam concordiam ſoni ſalua innocentia redigendum eſt. [6]) Sic Agathonis conuiuium [z]) quia Socrates, Phaedros, Pauſanias, et Eriſymmachos habuit, ſic et coena, quam [7]) Callias doctiſſimus dedit, [8]) Charmadam dico, Antiſthenen, et Hermogenen, ceterosque his ſimiles,

6) *Sic Agathonis conuiuium*, etc.] Vide ad hunc locum Paulum Leopardum lib. 18. cap. 31. indicante margine. *Pontan.*

7) *Callias doctiſſimus dedit*] Forte: *doctiſſimis.* Gronov.

8) *Charmadam dico*] Editiones pleraeque aliae omnes, *Carneadem.* Videndus Plutarchus lib. Sympoſiacon 1. [*Charmidem* leg. ex Xenophonte. *Meurſius.* Ibidem pro *Eriſymmachos* legit idem *Ereimachos* ex Platone. Vide Leopardum lib. 18. cap. 30.] *Pontan.*

z) Vid. Plutarchi, Platonis et Xenophontis Sympoſia.

les, verbum nullum niſi philoſophum ſenſit. At vero Alcinoi et Didonis menſa, quaſi ſolis apta deliciis, habuit haec Iopam a) illa Demodocum b) cithara canentes. Nec deerant apud Alcinoum ſaltatores viri, et apud Didonem Bitias ſic hauriens merum, vt ſe totum ſuperflua eius effuſione prolueret. Nonne, ſi quis aut inter Phaeacas, aut apud Poenos, ſermones de ſapientia erutos conuiualibus fabulis miſcuiſſet, et gratiam illis coetibus aptam perderet, 9) et in riſum plane iuſtum moueret? Ergo prima eius obſeruatio erit aeſtimare conuiuas. Deinde, vbi ſibi locum patere viderit, non de ipſis profunditatis ſuae ſecretis inter pocula loquetur, nec nodoſas et anxias, ſed vtiles quidem, faciles tamen quaeſtiones mouebit. Nam ſicut inter illos, qui exercitii genus habent in mediis ſaltare conuiuiis, ſi quis vt ſe amplius exerceat, vel ad curſum vel ad pugilatum ſodales laceſſiuerit, quaſi ineptus relegabitur ab alacritate conſortii; ſic apud menſam, quando licet, aptis philoſophandum eſt: vt crateri liquoris ad laetitiam nati adhibeatur non modo Nympharum, ſed Muſarum quoque admixtione temperies. Nam, ſicut fateri neceſſe eſt, in omni conuentu aut tacendum eſt, aut loquendum; quaeramus, ſilentiumne conuiuiis, an et opportunus ſermo conueniat. Nam ſi, apud Athenas Atticas 10) Areopagitae tacentes iudicant, ita inter epulas oportet ſemper ſileri; non eſt vltra quaerendum, inter menſas philoſophandum nec ne ſit. Si vero non erunt muta conuiuia; cur, vbi ſermo permittitur, honeſtus ſermo prohibetur? maxime cum non minus quam dulcedo vini hilarent

rent

9) *Et in riſum plane iuſtum moveret?*] Clarius veteres, *et in ſe riſum.* Idem.

10) *Areopagitae tacentes*] Notat Macrobium lib. 5. Obſeruat. Human. A. Schottus cap. 29. *Oreſtis*, non *Areopagitarum* hic *ſilentium* intelligendum, monens atque addens, omnia haec ex Plutarchi Symp. hauſta] *Idem.*

a) Aen. I, 740. b) Odyſſ. ϑ'. 62.

rent verba conuiuium. Nam, ſi Homeri latentem [11]) prudentiam ſcruteris altius, delenimentum illud quod Helena vino miſcuit:

c) Νηπενθές τ', ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων,

non herba fuit, non ex India ſuccus, ſed narrandi opportunitas, quae hoſpitem moeroris oblitum flexit ad gaudium. Vlyſſis enim praeclara facinora filio praeſente narrabat,

d) Οἷον καὶ τόδ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνήρ.

Ergo paternam gloriam et ſingula eius fortia facta digerendo, animum filii fecit alacriorem; et ita credita eſt contra moerorem vino remedium miſcuiſſe. Quid hoc, inquis, ad philoſophiam? Immo nihil tam cognatum ſapientiae, quam locis et temporibus aptare ſermones, perſonarum quae aderunt aeſtimatione in medium vocata. Alios enim relata incitabant exempla virtutum, alios beneficiorum, nonnullos modeſtiae; vt et qui aliter agebant ſaepe auditis talibus ad emendationem venirent. Sic autem vitiis irretitos, ſi et hoc in conuiuiis exegerit loquendi ordo, feriet philoſophia non ſentientes, vt Liber pater thyrſo ferit per obliquationem circumfuſae hederae [12]) latentem mucronem: quia non ita profitebitur in conuiuio cenſorem vt palam vitia caſtiget. Ceterum his obnoxii repugnabunt: et talis erit conuiuii tumultus, vt ſub huiusmodi inuitati videantur edicto;

e) *Quod ſupereſt, laeti bene geſtis corpora rebus*
Procurate viri, et pugnam ſperate parati.

aut

11. *Prudentiam ſcruteris*] Omnes ante Stephanum *inſcruteris*. Gronov.

12) *Latentem mucronem*] Interpretatur haec Stephanus, qui ſic mutauit, aut poſtremus editor, qui in alterius ſententiam iuit. Omnes alii *latente mucrone*, quod interpretatione non eget. Poſſis quoque: *thyrſi ferit per obl. circ. hederae latente mucrone*. Idem.

c) Odyſſ. δ', 221. vbi a Clarkio et cel. Erneſti loca veterum de hac re laudantur. d) Od. δ', 271. e) Aen. IX, 157.

aut vt Homerus breuius et expreſſius dixit;

f) Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα.

Ergo ſi opportunitas neceſſariae reprehenſionis emerſerit, ſic a philoſopho proficiſcetur, vt et recta et efficax ſit. quid mirum, ſi feriet ſapiens, vt dixi, non ſentientes, cum interdum ſic reprehendat, vt reprehenſus hilaretur? nec tantum fabulis ſuis ſed interrogationibus quoque vim philoſophiae nihil ineptum loquentis oſtendet. Hanc ergo nullus honeſtus actus, locuſue, coetus nullus excludat; quae ita ſe aptat, vt vbique ſic appareat neceſſaria, tanquam abeſſe illam nefas fuerit.

CAPVT II.

De quibus libenter quiſque interrogetur.

Et Auienus: Nouas mihi duas diſciplinas videris inducere interrogandi et reprehendendi, vt alacritas vtrimque his, ad quos ſermo eſt, excitetur: cum dolor ſemper reprehenſionem vel iuſtam ſequatur. vnde haec, quae leuiter attigiſti, fac quaeſo enarrando planiora. Primum, inquit Euſtathius, hoc teneas volo, non de ea me reprehenſione dixiſſe quae ſpeciem accuſationis habet, ſed quae vituperationis inſtar eſt. hoc Graeci *ſcomma* vocant, non minus quidem amarum quam accuſatio, ſi importune proferatur: ſed a ſapiente proferetur vt dulcedine quoque non careat. Et, vt prius tibi de interrogatione reſpondeam, qui vult amoenus eſſe conſultor, ea interrogat quae ſunt interrogato facilia reſponſu, et quae ſcit illum ſedula exercitatione didiciſſe. Gaudet enim, quiſquis prouocatur ad doctrinam ſuam in medium proferendam: quia nemo vult latere quod didicit; maxime ſi ſcientia, quam labore quaeſiuit, cum paucis, illi familiaris et plurimis ſit incognita, vt de aſtronomia, vel dialectica, ceteriſque ſimili-

Rr 2

f) Il. β', 381.

ſimilibus. Tunc enim videntur conſequi fructum laboris, cum adipiſcuntur occaſionem publicandi quae didicerant ſine oſtentationis nota; qua caret qui non ingerit, ſed invitatur vt proferat. Contra magnae amaritudinis eſt, ſi coram multis aliquem interroges, quod non optima ſcientia quaeſiuit. cogitur enim aut negare ſe ſcire (quod extremum verecundiae damnum putant) aut reſpondere temere, et fortuito ſe euentui veri falſiue committere. Vnde ſaepe naſcitur inſcitiae proditio: et omne hoc infortunium pudoris ſui imputat conſulenti. Necnon et qui obierunt maria et terras, gaudent cum de ignoto multis vel terrarum ſitu vel ſinu maris interrogantur; libenterque reſpondent et deſcribunt modo verbis, modo radio loca; glorioſum putantes, quae ipſi viderint, aliorum oculis obiicere. Quid duces vel milites? quam fortiter a ſe facta ſemper dicturiunt, et tamen tacent arrogantiae metu? nonne hi ſi, vt haec referant, inuitentur, mercedem ſibi laboris aeſtimant perſolutam, remunerationem putantes inter volentes narrare quae fecerint? Adeo autem id genus narrationum habet quendam gloriae ſaporem, vt ſi inuidi vel aemuli forte praeſentes ſint, tales interrogationes obſtrependo diſcutiant, et alias inſerendo fabulas prohibeant illa narrari, quae ſolent narranti laudem creare. Pericula quoque praeterita vel aerumnas penitus abſolutas qui euaſit, vt referat, gratiſſime prouocatur. nam qui adhuc in ipſis vel paululum detinetur, horret admonitionem et formidat relatum. Id adeo Euripides expreſſit,

g) Ὡς ἡδύ τοι σωθέντα μεμνῆσθαι πόνων.

adiecit enim *σωθέντα* vt oſtenderet poſt finem malorum gratiam relationis incipere. Et poëta veſter adiiciendo, *olim*,

g) Vide Clarkius ad Odyſſ. ί, 399.

olim, [1]) quid niſi poſt emenſa infortunia futuro tempore iuuare dicit memoriam ſedati laboris?

h) *Forſan et haec olim meminiſſe iuuabit.*

Nec negauerim eſſe malorum genera, quae non vult qui pertulit vel tranſacta meminiſſe: nec minus interrogatus offenditur, quam cum in ipſis malis fuit, vt qui carnifices expertus eſt et tormenta membrorum; aut qui infauſtas pertulit orbitates: [2]) vel cui nota quondam afflicta cenſoria eſt. caue interroges, ne videaris obiicere. Illum ſaepe ſi potes ad narrandum prouoca, qui recitando fauorabiliter exceptus eſt, vel qui libere et feliciter legationem peregit, vel qui ab imperatore comiter affabiliterque ſuſceptus eſt, vel ſi quis tota poene claſſe a piratis occupata ſeu ingenio ſeu viribus ſolus euaſit: quia vix implet deſiderium loquentis rerum talium vel longa narratio. Iuuat, ſi quem dicere iuſſeris amici ſui repentinam felicitatem, quam ſponte non audebat vel dicere vel tacere, modo iactantiae, modo malitiae metu. Qui venatibus gaudet, interrogetur de ſiluae ambitu, de ambage luſtrorum, de venationis euentu. Religioſus ſi adeſt: da illi referendi copiam, quibus obſeruationibus meruerit auxilia deorum, quantus illi ceremoniarum fructus; quia et hoc genus religionis exiſtimant numinum beneficia non tacere; adde, quia volunt et amicos ſe numinibus aeſtimari. Si vero et ſenex praeſens eſt, habes occaſionem qua plurimum illi contuliſſe videaris, ſi eum interroges vel quae ad illum omnino non pertinent. Eſt enim huic aetati loquacitas familiaris. Haec ſciens Homerus quandam congeriem ſimul interrogationum Neſtori fecit offerri:

 i) Ὦ

1) *Quid niſi poſt emenſa infortunia*] V. c. auctior, *quid aliud niſi p. e. i.* Meurſ.

2) *Vel cui nota quondam afflicta cenſoria eſt*] Alias *affixa* ſiue *adficta*. *Adficta* videatur non abſonum. Propert. *Quid mihi deſidiae non ceſſas fingere crimen*, Pontan.

h) Aen. I, 203.

i) Ὦ Νέστορ Νηληϊάδη, σὺ δ' ἀληθὲς ἔνισπε.
Πῶς ἔθαν' Ἀτρείδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων;
Ποῦ Μενέλαος ἔην; — — —
Ἦ οὐκ Ἄργεος ἦεν Ἀχαϊκοῦ.

Tot loquendi ſemina interrogando congeſſit, vt pruritum ſenectutis expleret. Et Vergilianus Aeneas, gratum ſe ad omnia praebens Euandro, varias illi narrandi occaſiones miniſtrat. Neque enim de vna re aut altera requirit,

k) *ſed ſingula laetus*
Exquiritque, auditque virum monumenta priorum.

Et Euander conſultationibus captus ſcitis quam multa narrauerit.

CAPVT III.

De vario ſcommatum genere: et quam caute his vtendum inter conuiuas.

Haec dicentem fauor omnium excepit. ſed mox ſubiecit Auienus: Vos omnes, qui doctorum doctiſſimi adeſtis, orauerim, vt hortatu veſtro Euſtathius, quae de ſcommate paulo ante dixerit, animetur aperire. Omnibusque ad hoc prouocantibus, ille contexuit: Praeter categoriam quae ψόγος eſt, et praeter διαβολὴν quae delatio eſt, ſunt alia duo apud Graecos nomina, λοιδορία et σκῶμμα, quibus nec vocabula Latina reperio, niſi forte dicas loedoriam exprobrationem eſſe ac directam contumeliam. Scomma enim poene dixerim morſum figuratum, quia ſaepe fraude vel vrbanitate tegitur, vt aliud ſonet, aliud intelligas. Nec tamen ſemper ad amaritudinem pergit, ſed nonnumquam his, in quos iacitur, et dulce eſt. Quod genus maxime vel ſapiens vel alias vrbanus exercet, praecipue inter menſas et pocula, vbi facilis

i) Odyſſ. γ', 247. k) Aen. VIII, 311.

cilis eſt ad iracundiam prouocatio. Nam ſicut in praecipiti ſtantem vel leuis tactus impellit; ita vino vel infuſum, vel aſperſum paruus quoque dolor incitat in furorem. Ergo cautius in conuiuio abſtinendum ſcommate, quod tectam intra ſe habet iniuriam. Tanto enim preſſius haerent dicta talia, quam directae loedoriae, vt hami angulosi, quam directi mucrones, tenacius infiguntur: maxime quia dicta huiuſmodi riſum praeſentibus mouent, quo velut aſſenſus genere confirmatur iniuria. Eſt autem loedoria huiuſmodi: *Oblituſne es quia ſalſamenta vendebas?* Scomma autem, quod diximus ſaepe contumeliam eſſe celatam, tale eſt: *Meminimus quando brachio te emungebas.* Nam, cum res eadem vtrobique dicta ſit; illud tamen loedoria eſt, quod aperte obiectum exprobratumque eſt, hoc ſcomma quod figurate. Octauius, qui natu nobilis videbatur, Ciceroni recitanti ait; Non audio quae dicis. Ille reſpondit: *Certe ſolebas bene foratas habere aures.* Hoc eo dictum eſt, quia Octauius Libys oriundus dicebatur, [1]) quibus mos eſt aurem forare. In eumdem Ciceronem Laberius, cum ab eo ad conſeſſum non reciperetur, dicentem, *Reciperem te niſi anguſte ſederem:* ait minus ille mordaciter; *Atquin ſolebas duabus ſellis ſedere;* obiiciens tanto viro lubricum fidei. Sed et quod Cicero dixit; *niſi anguſte ſederem*, ſcomma fuit in C. Caeſarem, qui in ſenatum paſſim tam multos admittebat, vt eos quatuordecim gradus capere non poſſent. Tali ergo genere,

 quod

1) *Quibus mos eſt aurem forare*] Imo et mollem hoc ſcommate Octavium iſtum denotauerit Tullius. Septimius Tertul. *Aurem quoque foratu effeminatus. Quod illi apud Sigaeum ſtatua ſeruat plane.* Et Iuuenal. Sat. I. *Quamuis Natus ad Euphratem, molles quod in aure feneſtrae Arguerint, licet ipſe negem.* Quibus addit interpres vetus: *Arguit homines qui cum propter libidinem libertatem meruiſſent, et in libertinorum corpus et tribus relati eſſent, pertuſis auribus ſigna libertinorum celare non poterant.* Apuleius: *nobilitatis inſigne* appellauit in libro de dogmate Platonis: *Auri tantum quantum puer nobilitatis inſigne in auricula geſtaret.* Pontan.

quod faetum contumeliae eſt, ²) abſtinendum ſapiente ſemper, ceteris in conuiuiis eſt. Sunt alia ſcommata minus aſpera, quaſi edentatae beluae morſus: ³) vt Tullius in conſulem qui vno tantum die conſulatum peregit, *Solent*, inquit, *eſſe flamines diales*; *modo conſules diales habemus*. et in eundem: *Vigilantiſſimus eſt conſul noſter, qui in conſulatu ſuo ſomnum non vidit*. eidemque exprobranti ſibi quod ad eum conſulem non veniſſet, *Veniebam*, inquit, *ſed nox me comprehendit*. Haec et talia ſunt, quae plus vrbanitatis, minus amaritudinis habent: vt ſunt et illa de nonnullis corporeis vitiis aut parum aut nihil gignentia doloris: vt ſi in caluitium cuiuſquam dicas vel ⁴) in naſum ſeu curuam erectionem ſeu Socraticam depreſſionem. Haec enim, quanto minoris infortunii ſunt, tanto leuioris doloris. Contra oculorum orbitas non ſine excitatione commotionis obiicitur: quippe Antigo-

2) *Abſtinendum ſapienti ſemper, caeteris in conuiuiis eſt*] Sic Stephanus, ſic Pontanus: niſi quod hic peius etiam *ſapiente*. Sed magna hic variatio. MS. cum Veneta *abſtinendum ſapienti ſuper ceteris in conuiuio eſt*; Veſal. et Camerar. *abſtinendum ſapienti ſemper, ceteris in conuiuio*, abſque τῷ *eſt*. Stoeriana: *abſtinendum ſapienti ſemper, ceteris in omnino eſt*, typorum lapſu, vt reor. Ex his iure praefero Venetae et MS. lectionem. Nam cum ioca ſint multiplicia, diſputatur nihil aliud, quam quae ex iis in conuiuio ſingulos conuiuas, praeſertim vero ſapientem deceant. Ergo inquit auctor, quia paruus quoque dolor vino adſperſum facile irritat, ſuper caeteros conuiuas certe ſapientibus, non ſolum ſcommate ſed et loedoria abſtinendum, eo magis, quod haec apertam habeat iniuriam, illud vero rectam: atque ideo vtendum illis ſolo eo, quod vocauit morſum figuratum, qui etiam iis, in quos iacitur, dulcis fit. Haec vera ſententia. *Gronov*.

3) *Vt Tullius in conſulem qui vno tantum die*] Non Tullio hoc tribuit ſcomma ſuperius Seruius, ſed M. Otacilio Pitholao. Vide lib. 2. cap. 2. *Pontan*.

4) *In naſum ſeu curuam erectionem ſeu Socraticam depreſſionem*] Plato lib. 5. Politicorum. et ex eo Ariſtaenetus, lib. 1. Epiſt. 18. *καὶ ὁ μέν τις τῶν νέων ὅτι σιμὸς, ἐπίχαρις παρὰ σικλυθεὶς ἐπαινεῖται· τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν βασιλικὸν ἔφης. Itaque iuuenum ſi quis ſimus, laudas ut gratioſum; aduncum naſum regium appellas*. Perſae Cyri regis virtutes ſuſpicientes adeo vel mortuum coluerunt, vt viros, qui aduncum haberent, qualem Cyrus habuiſſe dicitur, naſum, etiam ad Plutarchi aetatem amarint. Auctor Plutarchus in Praeceptis Politicorum. Vide item Iuſtinum lib. 39. et ad eum Notas Bongarſii. Vbi docetur tales olim *Grypos* appellatos. *Idem*.

tigonus rex Theocritum Chium, de quo iurauerat quod ei parſurus eſſet, occidit propter ſcomma ab eodem de ſe dictum. Cum enim quaſi puniendus ad Antigonum raperetur, ſolantibus eum amicis ac ſpem pollicentibus, quod omnimode clementiam regis experturus eſſet cum ad oculos eius veniſſet: reſpondit; *Ergo impoſſibilem mihi dicitis ſpem ſalutis.* Erat autem Antigonus vno orbatus oculo. Et importuna vrbanitas maledicacem luce priuavit. Nec negauerim philoſophos quoque incurriſſe nonnumquam per indignationem hoc genus ſcommatis. Nam cum regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus philoſophos ad conuiuium congregaſſet, et irridendo eorum minutulas quaeſtiones ſcire ſe velle dixiſſet, cur ex nigra et ex alba faba pulmentum vnius coloris edatur: Aridices philoſophus indigne ferens, *Tu nobis*, inquit, *abſoluas* [5]) *cur et de albis et nigris loris ſimiles maculae gignantur.* Sunt ſcommata quae in ſuperficie habent ſpeciem contumeliae, [6]) ſed interdum non tangunt audientes, cum eadem, ſi obnoxio dicantur, exagitent: vt contra ſunt, quae ſpeciem laudis habent, et perſonam audientis efficiunt contumeliae plenam. De priore genere prius dicam: L. Quintius praetor de prouincia nuper reuerterat, obſeruata, quod mireris Domitiani temporibus, praeturae maxima caſtitate. Is cum aeger aſſidenti amico diceret, frigidas ſe habere manus; renidens ille ait; *Atquin eas de prouincia calidas paulo ante reuocaſti.* Riſit Quintius delectatuſque eſt, quippe alieniſſimus a ſuſpicione furtorum. Contra ſi hoc diceretur male ſibi conſcio et ſua furta recolenti,

5) *Cur et de albis et nigris loris ſimiles maculae gignantur*] Seruos lororum ſiue flagrorum gymnaſia eſſe ſcimus luculenter ex Plauto. Et ita fortaſſis capiendum legendumque iſtud eiusdem comici Aſinaria:

Eas nunc legiones, copias, exercituſque lorum.

Nam in vulgatis eſt, *eorum.* In Scriptis quos vidi *forum*, quod *furum* fors erit, ſed hic, vt exiſtimo, minus conuenienter. Reſpicit enim, quas enumerauerat ibidem, ſeruorum cruces, laminas, neruos, boias, *Idem.*

6) *Sed interdum non tangunt audientes*] Lego, *ſed interim.* Meurſ.

lenti, exacerbaſſet auditum. Critobulum famoſae pulchritudinis adoleſcentem Socrates cum ad comparationem formae prouocaret; iocabatur, non irridebat. Certe ſi dicas conſummatarum diuitiarum viro, *tibi excito creditores tuos*, aut ſi nimis caſto, *gratae ſunt tibi meretrices, quia continua eas largitate ditaſti:* vterque delectabuntur, ſcientes his dictis ſuam conſcientiam non grauari. Sicut contra ſunt, quae ſub ſpecie laudis exagitant, ſicut paulo ante diuiſi. Nam ſi timidiſſimo dixero, *Achilli vel Herculi comparandus es;* aut famoſae iniquitatis viro, *ego te Ariſtidi in aequitate praepono:* ſine dubio verba laudem ſonantia ad notam vituperationis ſuae vterque tracturus eſt. Eadem ſcommata eoſdem modo iuuare, modo mordere poſſunt, pro diuerſitate praeſentium perſonarum Sunt enim, quae ſi coram amicis obiiciantur nobis, libenter audire poſſimus; vxore vero, ſeu parentibus, vel magiſtris praeſentibus, dici in nos aliquod ſcomma nolumus; niſi forte tale ſit, quod illorum cenſura libenter accipiat: vt ſi quis adoleſcentem coram parentibus vel magiſtris irrideat, quod inſanire poſſit continuis vigiliis lectionibusque nocturnis; aut vxore praeſente, quod ſtulte faciat vxorium ſe praebendo nec vllam elegantiam eligendo formarum. Haec enim et in quos dicuntur, et praeſentes hilaritate perfundunt. Commendat ſcomma et conditio dicentis ſi in eadem cauſa ſit: vt ſi alium de paupertate paup r irrideat, ſi obſcure natum natus obſcure. Nam Tharſius Amphias, cum ex hortulano potens eſſet, et in amicum quaſi degenerem nonnulla dixiſſet; mox ſubiecit; *Sed et nos de iiſdem ſeminibus ſumus;* et omnes pariter laetos fecit. Illa vero ſcommata directa laetitia eum in quem dicuntur infundunt; ſi virum fortem vituperes quaſi *ſalutis ſuae prodigum et pro aliis mori volentem*, aut ſi obieceris liberali, *quod res ſuas profundat minus ſibi quam aliis conſulendo.* Sic et Diogenes Antiſthenem Cynicum magiſtrum ſuum ſolebat veluti vituperando laudare. *Ipſe me,*

me, aiebat, *mendicum fecit ex diuite, et pro ampla domo in dolio fecit habitare.* Melius autem iſta dicebat, quam ſi diceret: *gratus illi ſum, quia ipſe me philoſophum, et conſummatae virtutis virum fecit.* Ergo, cum vnum nomen ſcommatis ſit, diuerſi in eo continentur effectus. Ideo apud Lacedaemonios, 7) inter cetera exactae vitae inſtituta, 8) hoc quoque exercitii genus a Lycurgo eſt inſtitutum, vt adoleſcentes et ſcommata ſine morſu dicere, et ab aliis in ſe dicta perpeti diſcerent; ac ſi quis eorum in indignationem ob tale dictum prolapſus fuiſſet, vlterius

7) *Inter cetera exactae vitae*] Non diſſimiliter Petronius, *exactam legem* dixit. Sic enim legerim locum iſtum Pag. 4.

prius amore
Frugalitatis, legem pellat exactam.

Et videtur item voluiſſe poëta Venuſinus ad Maecenatem: *Faſtidioſam deſere copiam. Legem* enim *exactam*, diaetae exactum illud ſiue plenum, vt ita dicam, dimenſum intelligo. Meminit etiam alibi Petronius; *Vellem tam innocens eſſet frugalitatis meae hoſtis vt deliniri poſſit.* (Et ſtatim initio pag. 3. *Nolunt ſeuera lege proficere*) Sed aptiſſime ei loco Romano Philoſophiae Siren Seneca: *Non poteſt ſtudium ſalutare fieri ſine frugalitatis cura.* Totum itaque Arbitri locum ſic conſtituerim;

Artis ſeuerae ſi quis amat effectus,
Mentemque magnis aptat, prius amore
Frugalitatis legem pellat exactam.

Interim non me latet aliorum ſuper his commentatio, quibus ſi ita videbitur, libens cedam de ſemita. *Pont.*

8) *Hoc quoque exercitii genus a Lycurgo eſt inſtitutum vt adoleſcentes et ſcommata ſine morſu dicere*] *Scommata ſine morſu* videtur id eſſe quod dixit Plutarchus Lycurgo: παίζειν ἀϑίζον καὶ σκώπτειν ἄνευ βωμολοχίας: *Aſſueſiebant iocari et dicteria citra ſcurrilitatem iacere.* Nam fuit alias acuta et aculeata Lacedaemoniorum dictio. Idem Plutarchus Sympoſ. 2. quaeſt. 1. *Enimuero praeclara illa Lacedaemone inter alias haec fuit diſciplina ſalſe dictis impetere citra moleſtiam, et aequo animo dicteria ferre. nam ſi quis iniquius ferret, alter ſtatim mordendi finem faciebat.* Ita quidem interpres. Rei tamen et rationi conſentaneum magis, ſi dixiſſet, *is ſtatim alterum mordendi finem faciebat*, vt indignanti potius quam indignationem inferenti reticentiae poena ſtatuta fuerit. Verba Graeca ſunt: εἰ δὲ τις ἀπείποι σκωπτομένος, εὐϑὺς ὁ σκώπτων ἐπέπαυτο, quae preſſius intuenda; nam Macrobius, quod dixi ego, omnino ſenſiſſe videtur aut vertiſſe, *Ac ſi quis*, inquit, *eorum in indignationem ob tale dictum prolapſus fuiſſet, vlterius ei in alterum dicere non licebat.* Nec aliter capio Heraclidem Ponticum: Μελετῶσι δὲ ἐμμελῶς καὶ σκώπτειν καὶ σκώπτεσϑαι: quaſi dicat, *ſcommata et iacere argute et excipere ſeu pati animoſe.* Sed de his optimus tu cenſor eris, amice noſter Nicolae Cragi. Nam olim,

Quod fuit, hoc vni debebat Sparta Lycurgo;
Quod nunc eſt, tota eſt gloria lausque tua. Idem.

rius ei in alterum dicere non licebat. Cum ergo videas, mi Auiene, (inſtituenda eſt enim adoleſcentia tua, quae ita docilis eſt, vt diſcenda praecipiat) cum videas, inquam, anceps eſſe omne ſcommatum genus; ſuadeo in conuiuiis, in quibus laetitiae inſidiatur ira, ab eiuſmodi dictis faceſſas, et magis quaeſtiones conuiuales vel proponas vel ipſe diſſoluas. Quod genus veteres ita ludicrum non putarunt; vt et Ariſtoteles de ipſis aliqua conſcripſerit, et Plutarchus, 9) et veſter Apuleius: nec contemnendum ſit, quod tot philoſophantium curam meruit.

CAPVT IV.

Cibum ſimplicem praeferendem eſſe multiplici, vt qui ſit digeſtu facilior.

Et Praetextatus: Hoc quaeſtionum genus, cum et ſenilem deceat aetatem, cur ſoli iuueni ſuadetur? Quin agite omnes, qui adeſtis hic, apta conuiuio fabulemur; nec de cibatu tantum, ſed et ſi qua de natura corporum, vel alia; praeſente maxime Diſario noſtro, cuius plurimum ad hoc genus quaeſtionum poterit ars et doctrina conferre: ſortiamurque, ſi videtur, vt per ordinem vnusquisque proponat, quam ſoluendam aeſtimet, quaeſtionem. Hic aſſenſi omnes Praetextato anteloquium detulerunt, orantes vt, cum ipſe coepiſſet, ceteris ex filo conſultationis eius, interrogandi conſtitueretur exemplum. Tum ille: Quaero, inquit, *vtrum ſimplex an multiplex cibus digeſtu ſit facilior:* quia multos hunc, nonnullos illum ſectantes videmus. Et eſt quidem ſuperba et contumax, et veluti ſui oſtentatrix continentia: contra, amoenam ſe et comem appetentia vult videri. Cum ergo vna cenſoria ſit, delicata altera; ſcire equidem velim, quae ſeruan-

9) *Et veſter Apuleius.*] Ioh. Sarisberienſis, qui locum hunc exſcripſit, locupletius: *Et veſter Apuleius cum Frontone.* Vide lib. 2. cap. 10. *Idem.*

ſeruandae aptior ſit ſanitati. Nec longe petendus aſſertor eſt, cum Diſarius adſit, qui, quid conueniat corporibus humanis, non minus callet, quam ipſa natura fabricae huius auctor et nutrix. Dicas ergo velim, quid de hoc quod quaeritur, medicinae ratio perſuadeat. Si me, Diſarius inquit, aliquis ex plebe imperitorum de hac quaeſtione conſuluiſſet; quia plebeia ingenia magis exemplis quam ratione capiuntur, admonuiſſe illum contentus forem inſtitutionis pecudum: quibus cum ſimplex et vniformis cibus ſit, multo ſaniores ſunt corporibus humanis; et inter ipſas illae morbis implicantur, quibus vt altiles fiant offae compoſitae et quibuſdam condimentis variae farciuntur. Nec dubitaret poſt hac; cum aduertiſſet animalibus ſimplici cibo vtentibus familiarem ſanitatem, [1]) aegreſcere autem inter illa quae ſaginam compoſita varietate patiuntur quia conſtat, id genus alimoniae non magis copia quam varietate crudeſcere. fortaſſe illum attentiorem exemplo altero feciſſem, vt conſideraret, nullum vnquam fuiſſe medicorum circa curas aegreſcentium tam audacis negligentiae, vt febrienti varium et non ſimplicem cibum daret. Adeo conſtat, quam facilis digeſtu ſit vniformis alimonia, vt ei, vel cum infirma eſt natura, ſufficiat. Nec tertium defuiſſet exemplum, ita eſſe vitandam ciborum varietatem, vt varia ſolent vina vitari. Quis enim ambigat, eum qui diuerſo vino vtitur, in repentinam ruere ebrietatem, necdum hoc potus copia poſtulante? Tecum autem, Vetti, cui ſoli perfectionem diſciplinarum omnium contigit obtinere, non tam exemplis quam ratione tractandum eſt, quae et me tacente clam te eſſe non poterat. Cruditates eueniunt, aut qualitate ſucci, in quem cibus vertitur, ſi non ſit aptus humori qui corpus obtinuit: aut ipſius cibi multitudine, non ſufficiente natura ad omnia

quae

1) *Aegreſcere autem inter illa quae ſaginam compoſita varietate patiuntur*] Haec item Camerarii editionis ſcriptura. Et ſtatim, *quia conſtat id genus alimoniae non magis copia, quam varietate crudeſcere.* Vetuſtior tamen editio ea omnia breuius: *aegreſcere autem quae ſaginantur et compoſita varietate crudeſcere.* Pontan.

quae congeſta ſunt concoquenda. Ac primum de ſucci qualitate videamus. Qui ſimplicem cibum ſumit, facile quo ſucco corpus eius vel iuuetur vel grauetur, vſu docente cognoſcit. Nec enim ambigit, cuius cibi qualitate poſſeſſus ſit, cum vnum ſumſerit; et ita fit vt noxa, cuius cauſa deprehenſa ſit, facile vitetur. Qui autem multiplici cibo alitur, diuerſas patitur qualitates ex diuerſitate ſuccorum: nec concordant humores ex materiae varietate naſcentes, nec efficiunt liquidum purumue ſanguinem, in quem iecoris miniſterio vertuntur, et in venas cum tumultu ſuo tranſeunt; hinc morborum ſcaturigo, qui ex repugnantium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Deinde, quia non omnium quae eſui ſunt vna natura eſt, non omnia ſimul coquuntur; ſed alia celerius, tardius alia: et ita fit, vt digeſtionum ſequentium ordo turbetur. Neque enim cibi, quem ſumimus, vna digeſtio eſt; ſed, vt corpus nutriat, quatuor patitur digeſtiones: quarum vnam omnes, vel ipſi quoque hebetes, ſentiunt; alias occultior ratio deprehendit. Quod vt omnibus liqueat, paulo altius mihi cauſa repetenda eſt. Quatuor ſunt in nobis virtutes, quae adminiſtrandam alimoniam receperunt: quarum vna [2]) dicitur καθεκτική, quae deorſum trahit cibaria confecta mandibulis. Quid enim tam craſſam materiam per faucium anguſta fulciret, niſi eam vis naturae occultior hauriret? hauſta vero vt non continuo lapſu per omne corpus ſuccedentibus ſibi foraminibus peruium ad imum vſque deſcendant, et talia qualia

2) *Dicitur* καθεκτική] Neutiquam haec vox exprimit virtutem deorſum trahendi. Itaque vel cum eruditiſſimo Leopardo lib 8. Emend. cap. 9. legendum ἑλκτική, vel cum Mar. Cagnato 1. Obſeru. 10. καταδεκτική, quae nempe trahit et ſuſcipit alimentum. Sed quia primam virtutem ſolummodo auctor dicit conſiſtere in trahendo deorſum, ſine dubio Leopardo accedendum: nam ſecunda, quae retentatrix et mora eſt immiſſi cibi, ideo quia tenet, videtur ſuſcipere alimentum, quod Marſilius primae ſimul adſcribit Quare et pro καταδεκτικὴν, vt vulgo ſecunda vocatur, libens repono καθεκτική, obſecutus eidem doctiſſimo viro: niſi forte pro prima ſcribere mauis καθελκτική, quia videtur praepoſitio fuiſſe in MS. *Gronou.*

qualia accepta ſunt egerantur, ſed ſalutare officium digeſtionis exſpectent; ſecundae hoc cura virtutis eſt, quam Graeci, quia retentatrix eſt, vocant καταδεκτικήν. Tertia, quia cibum in aliud ex alio mutat, vocatur ἀλλοιωτική. Huic obſequuntur omnes; quia ipſa digeſtionibus curat. Ventris enim duo ſunt orificia: quorum ſuperius erectum recipit deuorata, et in follem ventris recondit; hic eſt ſtomachus, qui paterfamilias dici meruit, quaſi omne animal ſolus gubernans. Nam, ſi aegreſcat, vita in ancipiti eſt, titubante alimoniae meatu; cui natura tanquam rationis capaci velle ac nolle contribuit. Inferius vero demiſſum inteſtinis adiacentibus inſeritur, et inde via eſt egerendis. Ergo in ventre fit prima digeſtio, virtute ἀλλοιωτικῇ in ſuccum vertente quicquid acceptum eſt; cuius faex retrimenta ſunt, quae per inteſtina, inferiore orificio tradente, labuntur: et officio quartae virtutis, cui ἀποκριτική nomen eſt, procuratur egeſtio. Ergo, poſtquam in ſuccum cibus reformatur, hic iam iecoris cura ſuccedit. Eſt autem iecur concretus ſanguis; et ideo habet natiuum calorem, quod confectum ſuccum vertit in ſanguinem; et ſicut cibum in ſuccum verti, prima eſt, ita ſuccum tranſire in ſanguinem, ſecunda digeſtio eſt. Hunc calor iecoris adminiſtratum per venarum fiſtulas in ſua quaeque membra diſpergit, parte quae ex digeſtis frigidiſſima eſt, in lienem refuſa; qui, vt iecur caloris, ita ipſe frigoris domicilium eſt. Nam ideo omnes dexterae partes validiores ſunt, et debiliores ſiniſtrae; quia [3]) has regit calor viſceris ſui, illae contagione frigoris ſiniſtra obtinentis hebetantur. In venis autem et arteriis, quae ſunt receptacula ſanguinis et ſpiritus, tertia fit digeſtio. Nam acceptum ſanguinem quodammodo defaecant; et quod in eo aquoſum eſt, venae in veſicam refundunt: liquidum vero purumque et altilem ſanguinem ſingulis totius cor-

3) *Has regit calor viſceris ſui, illae*] Vide ſis, quae ſcribit pater meus libro III. Obſeru. cap. 16. nam importunus erat Pricaeus. *Idem.*

corporis membris miniſtrant. Et ita fit, vt, cum cibum ſolus venter accipiat, alimonia eius, diſperſa per vniuerſos membrorum meatus, oſſa quoque et medullas et vngues nutriat et capillos. Et haec eſt quarta digeſtio, quae in ſingulis membris fit, dum quod vnicuique membro datum eſt, ipſi membro fit nutrimentum. Nec tamen huic totiens defoecato retrimenta ſua deſunt, quae, cum membra omnia in ſua ſunt ſanitate, per occultos euaneſcunt meatus. Si qua vero pars corporis aegreſcat; in ipſam quaſi infirmiorem vltima illa quae diximus retrimenta labuntur; et hinc naſcuntur morborum cauſae, quae ῥεύματα medicis vocare mos eſt. Si enim fuerit vltimi ſucci iuſto vberior multitudo: hanc a ſe repellit pars corporis illa quae ſanior eſt, et ſine dubio labitur in infirmam, quae vires non habet repellendi: vnde alieni receptio diſtendit locum in quem ceciderit, et hinc creantur dolores. Haec eſt ergo triplex cauſa vel podagrae [4]) vel cuiuslibet morbi; multitudo humoris, fortitudo membri a ſe repellentis, et recipientis infirmitas. Cum igitur aſſeruerimus, quatuor in corpore fieri digeſtiones, quarum altera pendet ex altera, et ſi praecedens fuerit impedita nullus fit ſequentis effectus: recurramus animo ad illam primam digeſtionem, quae in ventre conficitur, et inuenietur quid impedimenti ex multiformi naſcatur alimonia. Diuerſorum enim ciborum diuerſa natura eſt: et ſunt qui celerius, ſunt qui tardius digeruntur. Cum ergo prima digeſtio vertit in ſuccum, quia non ſimul accepta omnia vertuntur, quod prius verſum eſt, dum alia tardius vertuntur, aceſcit: et hoc ſaepe etiam eructando ſentimus. Alia quoque, quibus tarda digeſtio eſt, velut ligna humida, quae vrgente igne fumum de ſe creant: ſic et illa imminente igne naturae fumant, dum tardius concoquuntur: ſiquidem nec hoc ſenſum eru-

4) *Vel cuiuslibet morbi*] Neceſſario ex ſcripto et veteribus ſupplendum: *Vel cuiuslibet et confluentia morbi.* Nam mala capit quae ἐκ ῥεύματος oriuntur. *Pontan*

eructantis euadit. Cibus autem ſimplex non habet controuerſam moram, dum ſimul in ſimplicem ſuccum vertitur: nec digeſtio vlla turbatur, dum omnes ſibi ſtata momentorum dimenſione ſuccedunt. Si quis autem (quia nihil impatientius imperitia) rationes has dedignetur audire, aeſtimans non impediri digeſtionem, niſi ſola ciborum multitudine, nec velit de qualitate tractare: hic quoque multiformis alimonia deprehenditur cauſa morborum. Nam pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula, vltra quam naturae neceſſe eſt, laceſſitur: et fit inde congeries, dum pruritu deſiderii amplius, vel certe de ſingulis parua libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos potuſue vitandos, qui vltra ſitim famemue ſedandam producunt appetentiam. Denique vel propter hoc edendi varietas repudietur, quia plena eſt voluptatis; a qua ſeriis et ſtudioſis cauendum eſt. Quid enim tam contrarium, quam virtus et voluptas? Sed modum diſputationi facio, ne videar hoc ipſum in quo ſumus, licet ſobrium ſit, tamen quia varium eſt, accuſare conuiuium.

CAPVT V.

Contra, cibum multiplicem aptiorem eſſe quam ſit ſimplex.

Haec cum Praetextato et ceteris prona aſſenſione placuiſſent: Euangelus exclamauit, Nihil tam indignum toleratu, quam quod aures noſtras gratia linguae captiuas tenet, et verborum rotunditati aſſentire cogimur, circumuenti volubilitate ſermonis, qui ad extorquendam fidem agit in audientes tyrannum. Et quia his loquendi labyrinthis impares nos fatemur; age, Vetti, hortemur Euſtathium, vt, recepta contraria diſputatione, quicquid pro vario cibo dici poteſt, velit communicare nobiſcum; vt ſuis telis lingua violenta ſuccumbat, et Graecus Graeco

eripiat hunc plauſum, tanquam cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rem iucundam, Euangele, amarius poſtulaſti. Audire enim contra tam copioſe et eleganter inuenta, res eſt quae habeat vtilem voluptatem; ſed non tanquam ingeniis inſidiantes, et glorioſis; tractatibus inuidentes, hoc debemus expetere. Nec abnego potuiſſe me quoque tanquam palinodiam canere. Eſt enim rhetorica proluſio, communes locos in vtramuis partem inuentorum alternatione tractare. Sed quia facilius Graecorum inuentionibus a Graecis forte aliis relatae reſpondent; te, Euſtathi, oramus omnes, vt ſenſa et inuenta Diſarii contrariis repellendo, in integrum reſtituas exauctoratum conuiuiorum leporem. Ille diu hoc a ſe officium deprecatus, vbi tot impellentium procerum quibus obuiandum non erat, hortatui ſuccubuit: Bellum, inquit, duobus mihi amiciſſimis cogor indicere, Diſario et continentiae: ſed ab auctoritate veſtra tanquam ab edicto praetoris impetrata venia, gulae patronum, quia neceſſe eſt, profitebor. In primo ſpecioſis magis quam veris, vt docebitur, exemplis paene nos Diſarii noſtri cepit ingenium. Ait enim pecudes vti ſimplici cibo, et ideo expugnari difficilius earum, quam hominum ſanitatem. Sed vtrumque falſum probabo. Nam neque ſimplex eſt animalibus mutis alimonia; nec ab illis quam a nobis morbi remotiores. Teſtatur vnum varietas pratorum quae depaſcuntur, quibus herbae ſunt amarae pariter et dulces, aliae ſuccum calidum, aliae frigidum nutrientes: vt nulla culina poſſit tam diuerſa condire, quam in herbis natura variauit. Notus eſt omnibus Eupolis, inter elegantes habendus veteris comoediae poëtas. Is in fabula, quae inſcribitur Aeges, inducit capras de cibi ſui copia in haec ſe verba iactantes:

Βοσκόμεθ᾽ ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης.
¹) Πρίνου κομάρου τε, πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι.

Καὶ

1) Πρίνου] Omnino legerim, πρίνου, cum Camerario et Lugdunenſi editione

Καὶ πρὸς τϋτοισιν ἔτ' ἄλλ' οἷον κυ]ύσϋ τ' ἠδὲ
Φάσκον εὐώδη. καὶ σμίλακα την πολύΦυλλον.
[2]) *Κό]ινον, σχῖνον, μελίαν, πεύκην, ἀλίαν, δρῦν, κιτ]ὸν,*
ἐρέκην.
Πρόμαλον, ῥάμνον, [3]) *Φλόμον, ἀνθερικὸν,* [4]) *κισσὸν,*
Φηγὸν, θύμα, θύμβραν.

Videtur ne vobis ciborum iſta ſimplicitas, vbi tot enumerantur vel arbuſta vel frutices, non minus ſucco diuerſa quam nomine? Quod autem non facilius morbis homines quam pecudes occupentur Homero teſte [1]) contentus ſum, qui peſtilentiam refert a pecudibus inchoatam: quando morbus, antequam in homines poſſet irrepere, facilius captis pecoribus incubuit. [5]) Sed et quanta ſit multis

ne veteri. Gaza ilicem interpretatur. Xylander eodem verſu pro *ἀπαλὺς ἄταλὺς* adducit. At *πλόρθυε ἄταλὺς* dixit Eupolis; quomodo apud Athenaeum *ἁπαλὸς ἄρ]ος* dictus ob mollitiem et teneritudinem. Lacte enim et oleo ac ſale panis iſte condiebatur. Exſtat Athenaei libro tertio. Vide ad haec Salmaſium in Exercit. Plin. fol. 333. *Pontan.* Nulla editio, quantum ſcio, ne Stephanus quidem, aliter habet, quam Πρῖνη. Gronov,

2) *Κότινον, σχῖνον*] Sola Lugdunenſis editio, *ἐχῖνον*, quod et animalis nomen, quem erinaceum indigitant. Vnde adagio, *ἐχίνυ τραχύτερος*. Eſt tamen et herba, alias *ἐρῖνος* appellata. Sed *σχῖνον* non ſpreverim. Conſtantinus in Geoponicis, *ἡ σχῖνος, τρὶς δὲ καρπὺς, φησὶ, φέρει.* Quod ipſum ab Arato eſt, cuius verba vertit Diuinationum primo Cicero.

> *Iam vero ſemper viridis, ſemperque granata*
> *Lenticus, triplici ſolita grandeſcere foetu;*
> *Ter fruges fundens; tria tempora monſtrat arandi.*

Sed de *ἐχίνῳ* vide ad Theophraſtum, et in eum Animaduerſionum Iulii Caeſaris Scaligeri tertium cap. 10. *Pontan.*

3) *Φλόμον*] Camerarri et Lugdunenſis codex, *φλῶμον*. Apud Suidam eſt *φλῶμος*, quae et *Φλόνος, θρυαλλίς*. At *Φλόνος* ἀντὶ τῦ *Φλόμος* erit. *φλόμος* itaque recte, et eadem ſit quae *Lucernaria* Empirico Marcello. *Idem.*

4) *Κισσὸν*] Iterum Camerarii, et Lugdun. *κιθὸν*. Ego prius retinuerim *Pontanus*. Immo poſterius. *Gronov.*

5) *Sed et quanta ſit multis animalibus*] Expreſſimus Stephani, et quam inuenimus ſcriptam lectionem. Non ambigo tamen, quin exarauerit Macrobius, *mutis animalibus*: quomodo etiam editiones vetuſtae. Generatim autem notat in animalibus brutis vitae breuitatem: ſpeciatim vero, quod de coruis et cornicibus obiici poſſit: obuiat hic ſtatim verbis, *Nec recurras*, inquit, *ad ea quae de coruis et cornicibus fabuloſa dicuntur.* Adi et Plutarchum Sympoſ. 4. Quaeſt. 1. *Pontan.*

1) Il. α', 50.

multis animalibus infirmitas, vitae breuitas indicio eſt. Quod enim eorum, quibus notitia nobis in vſu eſt, poteſt annos hominis aequare? niſi recurras forte ad ea, quae de coruis atque cornicibus fabuloſa dicuntur. Quos tamen videmus omnibus inhiare cadaueribus, vniuerſisque feminibus inſidiari, fructus arborum perſequi: nam non minus edacitatis habent, quam de longaeuitate eorum opinio fabulatur. Secundum, ſi bene recordor, exemplum eſt, ſolere medicos aegris ſimplicem cibum offerre, non varium: cum hunc offeratis, vt opinor, non quaſi digeſtu faciliorem, ſed quaſi minus appetendum; vt horrore vniformis alimoniae edendi deſiderium langueſceret, quaſi multis concoquendis per infirmitatem non ſufficiente natura. Ideo, ſiquis aegreſcentium vel de ipſo ſimplici amplius appetat, ſubducitis adhuc deſideranti. Ideo vobis commento tali non qualitas ſed modus quaeritur. Quod autem in edendo ſicut in potando ſuades varia vitari; habet latentis captionis inſidias: quia nomine ſimilitudinis coloratur. Ceterum longe alia potus, alia ciborum ratio eſt. Quis enim vmquam edendo plurimum, mente ſauciatus eſt; quod in bibendo contingit? fartus cibo ſtomachum vel ventrem grauatur: infuſus vino fit ſimilis inſano; opinor, quia craſſitudo cibi vno in loco permanens exſpectat adminiſtrationem digeſtionis, et tunc demum membris ſenſim confectus illabitur: potus, vt natura leuior, mox altum petit; et cerebrum, quod in vertice locatum eſt, ferit fumi calentis aſpergine. Et ideo varia vina vitantur, ne res, quae ad poſſidendum caput repentina eſt, calore tam diuerſo quam ſubito conſilii ſedem ſauciet. Quod aeque in cibi varietate metuendum, nulla ſimilitudo, ratio nulla perſuadet.

In illa vero diſputatione, qua digeſtionum ordinem ſermone luculento et vario digeſſiſti, illa omnia quae de natura humani corporis dicta ſunt, et nihil nocent propoſitae quaeſtioni, et eloquenter dicta non abnego. Illi

ſoli

oli non aſſentior, quod ſuccos varios, de ciborum varietate confectos, dicis contrarios eſſe corporibus; cum corpora ipſa de contrariis qualitatibus fabricata ſint. Ex calido enim et frigido, de ſicco et humido conſtamus. Cibus vero ſimplex ſuccum de ſe vnius qualitatis emittit. Scimus autem ſimilibus ſimilia nutriri. Dic quaeſo, vnde tres aliae qualitates corporis nutriantur? ſingula autem ad ſe ſimilitudinem ſui rapere, teſtis eſt Empedocles, qui ait:

Ὡς γλυκὺ μὲν γλυκὺ μάρπτε, πικρὸν δ᾽ ἐπὶ πικρὸν ὄρουσεν,
Ὀξὺ δ᾽ ἐπ᾽ ὀξὺ ἔβη, θερμὸν δ᾽ ἐποχεύετο θερμῷ.

te autem ſaepe audio Hippocratis tui verba cum admiratione referentem: m) *εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἤλγεεν· ἀλγεῖ δὲ οὐκ ἄρα ἕν ἐστι.* Ergo ſi homo non vnum, nutriendus eſt non ex vno. Nam et deus omnium fabricator aërem, quo circumfundimur, et cuius ſpiramus hauſtu, non ſimplicem habere voluit qualitatem, vt aut frigidus ſit ſemper, aut caleat, ſed nec continuae ſiccitati, nec perpetuo eum addixit humori; quia vna nos non poterat qualitate nutrire de permixtis quatuor fabricatos. Ver ergo calidum fecit et humectum; ſicca eſt aeſtas et calida; auctumnus ſiccus et frigidus; hiems humida pariter et frigida eſt. Sic et elementa, quae ſunt noſtra principia, ex diuerſitatibus et ipſa conſtant, et nos nutriunt. Eſt enim ignis calidus et ſiccus; aër humectus et calidus; aqua ſimiliter humecta, ſed frigida; at terra frigida pariter et ſicca. Cur ergo nos ad vniformem cibum redigis, cum nihil nec in nobis, nec circa nos, nec in his de quibus ſumus, vniforme ſit? Quod autem aceſcere, vel nonnumquam fumare in ſtomacho cibum, vis aſſignare varietati: vt credamus, pronuncies oportet, aut

 ſem-

m) Hipp. *περὶ φύσιος ἀνθρώπου*, ſect. III, p. 4, Ed. Foëſ. Sed paulo aliter hodie legitur locus. De qua re infra videbimus.

ſempér eum qui vario cibo vtitur, haec pati, aut numquam illum pati qui ſimplicem ſumit. Si vero. et qui menſa fruitur copioſa, hoc vitium ſaepe non ſentit; et qui ſe vno cibo afficit ſaepe ſuſtinet quod accuſas: cur hoc varietati et [6]) non modo edacitatis aſſignas? Nam et de ſimplici auidus noxam patitur cruditatis; et in vario moderatus digeſtionis commodo fruitur. At, inquies, ipſa immoderatio ex ciborum varietate naſcitur, titillante gula et ad ſumenda plura quam neceſſe eſt prouocante. Rurſus ad ea, quae iam dixi, reuoluor; cruditates de modo, non de qualitate prouenire. Modum vero ſeruat, qui ſui potens eſt et [7]) in menſa Sicula vel Aſiana: excedit impatiens, etſi ſolis oliuis aut holere veſcatur. Et tam ille copioſus, ſi moderationem tenuit, ſanitatis compos eſt, quam inſanus ſit ille, cui merus ſal cibus eſt, ſi hoc ipſum voraciter inuaſerit. Poſtremo, ſi in his quae ſumimus varietatem noxiam putas, cur potionum remedia, quae per os humanis viſceribus infunditis, ex tam contrariis ac ſibi repugnantibus mixta componitis? Succo papaueris admiſcetis euphorbium; mandragoram aliasque herbas conclamati frigoris pipere temperatis: ſed nec monſtroſis carnibus abſtinetis, inſerentes poculis teſticulos caſtorum et venenata corpora viperarum; quibus admiſcetis quicquid nutrit India, quicquid deuehitur herbarum quibus Creta generoſa eſt. Cum ergo ad cuſtodiam vitae hoc faciant remedia quod cibus, (ſi quidem illa eam reuo-

6) *Et non modo edacitatis*] Scriptus, *perpetuae edacitatis.* Fortaſſis, *perpetis édacitatis.* vt *noctem perpetem* Plautus. *Idem.*

7) *In menſa Sicula vel Aſiana*] Eſt apud Suidam, *Σικελικὰ τράπεζα.* Lautam eam et opiparam fuiſſe docet apud Athenaeum Eubulus Comicus.

Καὶ πυκτὰ Σικελικὰ κατάνια σωρεύματα.

Vbi *κατάνια σωρεύματα* (quomodo et illuſtri Scaligero obſeruatum) adumbrauit Curculione Plautus, *Tantas ſtruices concinnat patinarias.* Porro adagium a Diogeniano annotatum, ἀεὶ Λεόντιοι περὶ τοὺς κρατῆρας. *Semper Leontini iuxta crateres*, huc quoque facit. Nam Leontini Siciliae populus eſt. *Idem.*

reuocent, iſte contineat) cur illis prouidere varietatem laboras, iſtum ſqualori vniformitatis addicis? Poſt omnia in voluptatem cenſura cothurnati ſermonis inuectus es: tanquam voluptas virtuti ſemper inimica ſit, et non cum in luxum ſpreta mediocritate prolapſa eſt. Quid enim agit ipſe ſeruus, non edendo niſi cogente fame, nec potando praeter ſitim, niſi vt de vtroque capiat voluptatem? Ergo voluptas non mox nomine ipſo infamis eſt; ſed ſit modo vtendi vel honeſta vel arguenda. Parum eſt ſi excuſata ſit, et non etiam laudetur voluptas. Nam cibus, qui cum voluptate ſumitur, deſiderio tractus in ventrem reconditur, patula exſpectatione rapientem; et, dum animoſe fruitur, mox eum concoquit. Quod non ex aequo cibis euenit, quos nulla ſui dulçedo commendat, Quid ergo accuſas varietatem quaſi gulae irritamentum, cum ſalus ſit hominis vigere appetentiam? qua deficiente langueſcit, et periculo fit propior. Nam ſicut in mari gubernatores vento ſuo, etiam ſi nimius ſit, contrahendo in minorem modum vela praeteruolant, et flatum cum maior eſt coërcent, ſopitum vero excitare non poſſunt: ita et appetentia, cum titillatur et creſcit, rationis gubernaculo temperatur; ſi ſemel ceciderit, animal exſtinguitur. Si ergo cibo viuimus, et cibum appetentia ſola commendat: elaborandum nobis eſt commento varietatis, vt haec ſemper prouocetur; cum praeſto ſit ratio, quia intra moderationis ſuae terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adeſſe, non anxio; nec ſic admitto varietatem, vt luxum probem; vbi quaeruntur aeſtiuae niues et hibernae roſae; et dum magis oſtentui quam vſui ſeruitur, ſiluarum ſecretum omne luſtratur, et peregrina maria ſolicitantur. Ita enim fit, vt, etiam ſi ſanitatem ſumentium mediocritas obſeruata non ſauciet, ipſe tamen luxus morum ſit aegritudo. His favorabiliter exceptis, Diſarius, Obſecutus es, inquit, Euſtathi, dialecticae, ergo medicinae. qui volet eligere

ſequenda, vſum conſulat: et, quid ſit vtilius ſanitati, experientia docebit.

CAPVT VI.

Vinum natura frigidum potius videri quam calidum: et cur raro feminae, ſenes cito inebrientur.

Poſt haec Flauianus: Et alios quidem medicos idem dicentes ſemper audiui, vinum inter calida cenſendum: ſed et nunc Euſtathius, cum cauſas ebrietatis attingeret, praedicabat vini calorem. Mihi autem hoc ſaepe mecum reputanti viſa eſt vini natura frigori propior quam calori: et in medium profero, quibus ad hoc aeſtimandum trahor, vt veſtrum ſit de mea aeſtimatione iudicium. Vinum, quantum mea fert opinio, ſicut natura frigidum eſt, ita capax vel etiam appetens eſt caloris, cum calidis fuerit admotum. Nam et ferrum cum tactu ſit frigidum, n) ψυχρὸν δ' ἕλε χαλκὸν ὀδοῦσιν, ſi tamen ſolem pertulerit, concaleſcit; et calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc vtrum ita eſſe ratio perſuadeat, requiramus. Vinum aut potu interioribus conciliatur, aut fotu, vt ſuperficiem curet, adhibetur. cum infunditur cuti, quin frigidum ſit, nec medici inficias eunt: calidum tamen in interioribus praedicant, cum non tale deſcendat, ſed admixtum calidis concaleſcat. Certe reſpondeant volo, cur ſtomacho in laſſitudinem degeneranti, ad inſtaurandas conſtrictione vires offerant aegreſcenti vinum, niſi frigore ſuo laſſata cogeret, et colligeret diſſoluta? et cum laſſo, vt dixi, ſtomacho nihil adhibeant calidum, ne creſcat vlterius laſſitudo, a vini potu non prohibent, defectum in robur hac curatione mutantes. Dabo aliud indicium accidentis vino quam ingeniti caloris. nam, ſi quis aconitum neſciens hauſerit, non nego hauſtu eum meri plurimi

n) Iliad. ε, 75.

rimi ſolere curari. Infuſum enim viſceribus trahit ad ſe calorem, et veneno frigido quaſi calidum iam repugnat. Si vero aconitum ipſum cum vino tritum potui datum ſit: haurientem nulla curatio a morte defendit. Tunc enim vinum natura frigidum admixtione ſui frigus auxit veneni, nec in interioribus iam caleſcit; quia non liberum ſed admixtum alii, imo in aliud verſum, deſcendit in viſcera. Sed et ſudore nimio vel laxato ventre defeſſis vinum ingerunt, vt in vtroque morbo conſtringat meatus. Inſomnem medici frigidis oblinunt, modo papaueris ſucco, modo mandragora, vel ſimilibus; in quibus eſt et vinum. Nam vino ſomnus reduci ſolet; quod non niſi ingeniti frigoris teſtimonium eſt. Deinde omnia calida Venerem prouocant, et ſemen excitant, et generationi fauent: hauſto autem mero plurimo ſiunt viri ad coitum pigriores. ſed nec idoneum conceptioni ferunt; quia vini nimietas vt frigidi facit ſemen exile vel debile. Hoc vero vel manifeſtiſſimam aeſtimationis meae habet aſſertionem, quod quaecunque nimium algentibus, eadem contingunt ebriis. Fiunt enim tremuli, graues, pallidi, et ſaltu tumultuantes ſpiritus artus ſuos et membra quatiuntur; idem corporis torpor ambobus; eadem linguae titubatio: multis autem et morbus ille, quem παράλυσιν Graeci vocant, ſic nimio vino, vt multo algore contingit. Reſpicite etiam, quae genera curationis adhibeantur ebriis. nonne cubare ſub multis operimentis iubentur, vt exſtinctus calor refoueatur? non et ad calida lauacra ducuntur? non illis vnctionum tepore calor corporis excitatur? Poſtremo, qui fiunt crebro ebrii, cito ſeneſcunt: alii ante tempus competentis aetatis vel caluitio vel canicie inſigniuntur; quae non niſi inopia caloris eueniunt. Quid aceto frigidius, quod culpatum vinum eſt? Solum enim hoc ex omnibus humoribus creſcentem flammam violenter exſtinguit; dum per frigus ſuum calorem vincit elementi. Nec hoc praetereo, quod ex fructibus

ctibus arborum illi ſunt frigidiores, quorum ſuccus imitatur vini ſaporem: vt mala ſeu ſimplicia ſeu granata vel cydonia, quae cotonia vocat Cato. Haec ideo dixerim, quod me ſaepe mouit et exercuit mecum diſputantem: quia in medium proferre volui quid de vino aeſtimauerim ſentiendum.

Ceterum conſultationem mihi debitam non omitto Te enim, Diſari, conuenio, vt quod quaerendum mihi occurrit, abſoluas. Legiſſe apud philoſophum Graecum memini (ni fallor, ille Ariſtoteles fuit in libro quem de ebrietate compoſuit,) mulieres raro in ebrietatem cadere, crebro ſenes. nec cauſam vel huius frequentiae, vel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporum tota haec quaeſtio pertinet, quam noſſe et induſtriae tuae et profeſſionis officium eſt, volo te cauſas rei, quam ille ſententiae loco dixit, ſi tamen philoſopho aſſentiris, aperire. Tum ille: Recte et hoc Ariſtoteles; vt cetera. nec poſſum non aſſentiri viro, cuius inuentis nec ipſa natura diſſentit. *Mulieres*, inquit, *raro ebriantur, crebro ſenes.* Rationis plena gemina iſta ſententia: et altera pendet ex altera. Nam, cum didicerimus quid mulieres ab ebrietata defendat, iam tenemus quid ſenes ad hoc frequenter impellat. Contrariam enim ſortita naturam ſunt muliebre corpus et corpus ſenile. Mulier humectiſſimo eſt corpore. docet hoc et leuitas cutis et ſplendor: docent praecipue aſſiduae purgationes ſuperfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum vinum in tam largum ceciderit humorem, vim ſuam perdit et fit dilutius, nec facile cerebri ſedem ferit, fortitudine eius exſtincta. Sed et haec ratio iuuat ſententiae veritatem, quod muliebre corpus, crebris purgationibus deputatum, pluribus conſertum eſt foraminibus, vt pateat in meatus et vias praebeat humori in egeſtionis exitum confluenti. Per haec foramina vapor vini celeriter euaneſcit. Contra ſenibus

nibus ſiccum corpus eſt; quod probat aſperitas et ſqualor cutis. Vnde et haec aetas ad fletum fit difficilior; quod eſt indicium ſiccitatis. Intra hos vinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris, et integra vi ſua adhaeret corpori arido; et mox loca tenet, quae ſapere homini miniſtrant. Dura quoque eſſe ſenum corpora, nulla dubitatio eſt; et ideo etiam ipſi naturales meatus in membris durioribus obſerantur: et hauſto vino exhalatio nulla contingit, ſed totum ad ipſam ſedem mentis aſcendit. Hinc fit, vt et ſani ſenes malis ebriorum laborent, tremore membrorum, linguae titubantia, abundantia loquendi, iracundiae concitatione: quibus tam ſubiacent iuuenes ebrii quam ſenes ſobrii. Si ergo leuem pertulerint impulſum vini, non accipiunt haec mala, ſed incitant; quibus aetatis ratione iam capti ſunt.

CAPVT VII.

Feminis frigidiorne ſit natura quam viris, an calidior. Et cur muſtum non inebriet.

Probata omnibus Diſarii diſputatione, ſubiecit Symmachus: Vt ſpectata eſt tota ratio, quam de muliebris ebrietatis raritate Diſarius inuenit; ita vnum ab eo praetermiſſum eſt; nimio frigore, quod in earum corpore eſt, frigeſcere hauſtum vinum, et ita debilitari, vt vis eius quae elanguit, nullum calorem poſſit, de quo naſcitur ebrietas, excitare. Ad haec Horus: Tu vero Symmache, fruſtra opinaris frigidam eſſe mulierum naturam; quam ego calidiorem virili, ſi tibi volenti erit, facile probabo. Humor naturalis in corpore, quando aetas tranſit pueritiam, fit durior, et acuitur in pilos. Ideo tunc et pubes et genae et aliae partes corporis veſtiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humorem calore ſiccante fit inopia pilorum; et ideo in corpore ſexus huius manet continuus ſplendor et leuitas. Eſt et hoc in illis indicium caloris; abun-

abundantia ſanguinis, cuius natura feruor eſt, qui ne vrat corpus, ſi inſidat, crebra purgatione ſubtrahitur. Quis ergo dicat frigidas, quas nemo poteſt negare plenas caloris; quia ſanguinis plenae ſunt? [1]) deinde, licet vrendi corpora defunctorum vſus noſtro ſaeculo nullus ſit; lectio tamen docet, eo tempore quo igni dari honor mortuis habebatur, ſi quando vſu veniſſet, vt plura corpora ſimul incenderentur, ſolitos fuiſſe funerum miniſtros denis virorum corporibus adiicere ſingula muliebria. et vnius adiutu, quaſi natura flammei, et ideo celeriter ardentis, cetera flagrabant. Ita nec veteribus calor mulierum habebatur incognitus. Nec hoc tacebo, quod, cum calor ſemper generationis cauſa ſit, feminae ideo celerius quam pueri fiunt idoneae ad generandum, quia calent amplius. Nam et ſecundum iura publica duodecimus annus in femina, et quartus decimus in puero definit pubertatis aetatem. Quid plura? nonne videmus mulieres, quando nimium frigus eſt, mediocri veſte contentas, nec ita operimentis plurimis inuolutas, vt viri ſolent, ſcilicet naturali calore, contra frigus quod aër ingerit, repugnante? Ad haec renidens Symmachus, Bene, inquit, Horus noſter tentat videri orator ex cynico, qui in contrarium vertit ſenſus, quibus poteſt muliebris corporis frigus probari. Nam quod pilis, vt viri, non obſidentur, inopia caloris eſt. Calor eſt enim qui pilos creat; vnde et eunuchis deſunt, quo-

1) *Deinde licet vrendi corpora defunctorum vſus noſtro ſeculo nullus ſit*] Signandum hoc, et quod ſequitur porro: *Solitos funerum miniſtros denis virorum corporibus adiicere ſingula muliebria: et vnius adiutu quaſi natura flammei et ideo celeriter ardentis caetera flagrabant.* Adiungo Cornelii Taciti ſuper Chriſtianis locum Annal. 15.

Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi; atque vbi defeciſſet dies in vſum luminis vrerentur.

Sed ambigo an ſatis is cohaerens et firmus. Scribit Sulpitius Seuerus, qui Tacitum ſaepe tranſcribit: *Multi crucibus affixi, aut flamma vſti. Plerique in id reſeruati, vt cum defeciſſet dies in vſum nocturni luminis vrerentur.* Vnde cogitandum ne concinnius fuerit in Cornelio: *aut crucibus affixi aut flamma vſti; aliqui vbi defeciſſet dies.* Pontan.

quorum naturam nullus negauerit frigidiorem viris. Sed et in corpore humano illae partes maximae veſtiuntur, quibus amplius ineſt caloris. Leue autem eſt mulierum corpus, quaſi naturali frigore denſetum. Comitatur enim algorem denſitas, leuitas denſitatem. Quod vero ſaepe purgantur, non multi, ſed vitioſi humoris iudicium eſt. Indigeſtum eſt enim et crudum quod egeritur, et quaſi infirmum effluit; nec habet ſedem; ſed natura quaſi noxium et magis frigidum pellitur; quod maxime probatur, quia mulieribus, cum purgantur, etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidum eſſe quod effluit, et ideo in vivo corpore non manere, quaſi inopia caloris exſtinctum. Quod muliebre corpus iuuabat ardentes viros, [2]) non caloris erat, ſed pinguis carnis et oleo ſimilis; quod non in illis contingeret ex calore. Quod cito admonentur generationis, non nimii caloris, ſed naturae infirmioris eſt: vt exilia poma celerius matureſcunt, robuſta ſerius. Sed ſi vis intelligere in generatione veram rationem caloris, conſidera viros longe diutius perſeuerare in generando, quam mulieres in pariendo: et haec tibi ſit indubitata probatio in vtroque ſexu vel frigoris vel caloris. Nam vis eadem in frigidiore corpore celerius exſtinguitur, in calidiore diutius perſeuerat. Quod frigus aëris tolerabilius viris ferunt, facit hoc ſuum frigus: ſimilibus enim ſimilia gaudent. Ideo ne corpus earum frigus horreat, facit conſuetudo naturae, quam ſortitae ſunt frigidiorem.

Sed de his ſinguli, vt volunt, iudicent. Ego vero ad ſortem venio conſulendi; et quod ſcitu dignum aeſtimo, ab eodem Diſario quaero, et mihi vſque ad affectum nimio amico, et cum in ceteris, tum in his optime docto. Nuper in Tuſculano meo fui, cum vindemiales fructus

2) *Non caloris erat ſed pinguis carnis et oleo ſimilis*] In ſcripto reperiebam: *oleo ſimilioris*. Sed caro quomodo honeſte aſſimulabitur oleo? Non dubitabis verum eſſe, *oleoſioris*. Idem.

fructus pro annua ſollennitate legerentur. Erat videre permixtos ruſticis ſeruos haurire vel de expreſſo vel de ſponte fluente muſtum, nec tamen ebrietate capi. Quod in illis praecipue admirabar, quos impelli ad inſaniam paruo vino noueram. Quaero quae ratio de muſto ebrietatem aut tardam fieri faciat, aut nullam? Ad haec Diſarius; Omne quod dulce eſt cito ſatiat, nec diuturnam deſiderii ſui fidem tenet, ſed in locum ſatietatis ſuccedit horror. In muſto autem ſola dulcedo eſt, ſuauitas nulla. Nam vinum cum in infantia eſt, dulce; cum pubeſcit, magis ſuaue quam dulce eſt. Eſſe autem harum duarum rerum diſtantiam, certe Homerus teſtis eſt, qui ait;

o) *μέλιτι γλυκερῷ.* p) *καὶ ἡδέϊ οἴνῳ.*

Vocauit enim mel dulce, et vinum ſuaue. Muſtum igitur, cum necdum ſuaue eſt, ſed tantummodo dulce, horrore quodam tantum ſumi de ſe non patitur, quantum ſufficiat ebrietati. Addo aliud: naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare, adeo vt medici eos qui vſque ad periculum diſtenduntur vino plurimo, cogant vomere: et poſt vomitum contra fumum vini, qui remanſit in venis, panem offerunt melle illitum; et ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo non inebriat muſtum, in quo eſt ſola dulcedo. Sed et hoc de idonea ratione deſcendit, quod muſtum graue eſt, et flatus et aquae permixtione, et pondere ſuo in inteſtina delabitur ac profluit, nec manet in locis obnoxiis ebrietati: delapſum vero relinquit ſine dubio in homine ambas qualitates naturae ſuae: quarum altera in flatu, altera in aquae ſubſtantia eſt. Sed flatus quidem quaſi aeque ponderoſus in ima delabitur: aquae vero qualitas non ſolum ipſa

o) Odyſſ. ώ, 68.

p) In vett. edd. expreſſus eſt verſus Odyſſ. β', 349. Vbi Telemachus nutricem alloquitur: *Μαῖ', ἄγε δή μοι οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἄφυσσον Ἡδύν.*

ipſa non impellit in inſaniam, ſed et, ſiqua vinalis fortitudo in homine reſedit, hanc diluit et exſtinguit. Ineſſe autem aquam muſto, vel hinc docetur, quod, cum in vetuſtatem procedit, fit menſura minus, ſed acrius fortitudine: [3]) quia, exhalata aqua qua molliebatur, remanet vini ſola natura cum fortitudine ſua libera, nulla diluti humoris permixtione mollita.

CAPVT VIII.

De facilitate vel difficultate digeſtionis quorundam ciborum: deque aliis quibusdam quaeſtiunculis oppido quam argutis.

Poſt haec Furius Albinus: Ego quoque pro virili portione Diſarium noſtrum inexercitum non relinquo; dicas, quaeſo, quae cauſa difficile digeſtu facit inſicium: quod ab inſectione inſicium dictum (amiſſione enim litterae poſtea, quod nunc habet nomen, obtinuit) cum multum in eo digeſtionem futuram iuuerit tritura tam diligens, et quicquid graue erat carnis aſſumpſerit, conſummationemque eius multa ex parte confecerit. Et Diſarius: Inde hoc genus cibi difficile digeritur, vnde putas ei digeſtionem ante prouiſam. Leuitas enim, quam tritura praeſtitit, facit vt innatet vdo cibo, quem in medio ventris inuenerit, nec adhaereat cuti ventris, de cuius calore digeſtio promovetur: ſic et mox tritum atque formatum, cum in aquam coniicitur, natat. Ex quo intelligitur, quod idem faciens in ventris humore, ſubducit ſe digeſtionis neceſſitati, et tam ſero illic coquitur, quam tardius conficiuntur, quae vapore aquae, quam quae igne ſoluuntur. Deinde, dum inſtantius teritur, multus ei flatus inuoluitur, qui prius in ventre conſumendus

3) *Quia, exhalata aqua*] Nec aliter de hoc liquore auctor Geoponicωn: τὸ γὰρ ἐν αὐτῷ ὑδατῶδες ὁ χρόνος ἀναλίσκει. Communicauit filius Douza. *Idem.*

dus eſt: vt tum demum conficiatur quod remanſit de carne iam liberum.

Hoc quoque ſcire aveo, Furius inquit, quae faciat cauſa nonnullos carnes validiores facilius digerere quam tenues? nam, cum cito coquant offas bubulas, in aſperis piſcibus concoquendis laborant. In his, Diſarius ait, huius rei auctor eſt nimia in homine vis caloris: quae, ſi idoneam materiem ſuſcipit, libere ſuſcipitur, libere congreditur, et cito eam in concertatione conſumit: leuem, modo praeterit vt latentem, modo in cinerem potius quam in ſuccum vertit: vt ingentia robora [1]) in carbonum fruſta lucentia igne vertuntur: paleae ſi in ignem ceciderint; mox ſolum de eis cinerem reſtat videri. Habes et hoc exemplum non diſſonum, quod potentior mola ampliora grana confringit, integra illa quae ſunt minutiora tranſmittit: vento nimio abies aut quercus auellitur; cannam nulla facile frangit procella.

Cumque Furius delectatus enarrantis ingenio plura vellet interrogare: Caecina ſe Albinus obiecit; Mihi quoque deſiderium eſt habendi pauliſper negotii cum tam facunda Diſarii doctrina. Dic, ore te, quae facit cauſa, vt ſinapi et piper, ſi appoſita cuti fuerint, vulnus excitent et loca perforent; deuorata vero [2]) nullam ventris corpori inferant laeſionem? Et Diſarius: Species, inquit, et acres et calidae ſuperficiem, cui [3]) opponuntur, exulcerant: quia integra virtute ſua ſine alterius rei admixtione vtuntur ad noxam; ſed ſi in ventrem recepta ſint, ſolvitur vis earum ventralis humoris alluuione, qua fiunt dilutiores. Deinde prius vertuntur in ſuccum ventris calore, quam vt integra poſſint nocere.

Cae-

1) *In carbonum fruſtra luleotia igne vertuntur*] Scribo *i. e. fruſta l. i. v.* Meurſ.

2) *Nullam ventris corpori*] Leg. *nullum ventri ſeu corpori.* Pontan.

3) *Opponuntur*] Leg. apponuntur. *Idem.*

Caecina ſubiecit: Dum de calore loquimur, admoneor rei, quam ſemper quaeſitu dignam putaui: Cur in Aegypto, quae regionum aliarum calidiſſima eſt, vinum non calida, ſed paene dixerim, frigida virtute naſcatur? Ad hoc Diſarius: Vſu tibi, Albine, compertum eſt, aquas, quae vel de altis puteis, vel de fontibus hauriuntur, fumare hieme, aeſtate frigeſcere. Quod fit non alia de cauſa, niſi quod aëre, qui nobis circumfuſus eſt, propter temporis rationem calente, frigus in terrarum ima demergitur et aquas inficit, quarum in imo eſt ſcaturigo: et contra, cum aër hiemem praefert, calor in interiora demergens, aquis in imo naſcentibus dat vaporem. Quod ergo vbique alternatur varietate temporis, hoc in Aegypto ſemper eſt, cuius aër ſemper eſt in calore. Frigus enim ima petens vitium radicibus inuoluitur, et talem dat qualitatem ſucco inde naſcenti. Ideo regionis calidae vina calore caruerunt.

Tractatus noſter, Albinus inquit, ſemel ingreſſus calorem, non facile alio digreditur. Dicas ergo volo, cur qui in aquam deſcendit calidam, ſi ſe non mouerit, minus vritur; ſed, ſi agitatu ſuo aquam mouerit, maiorem ſentit calorem; et totiens aqua vrit amplius, quotiens nouus ei motus acceſſerit? Et Diſarius, Calida, inquit, quae adhaeſerit noſtro corpori, mox praebet tactum ſui manſuetiorem; vel quia cuti aſſueuit, vel quia frigus accepit a nobis. motus vero aquam nouam ſemper ac nouam corpori applicat: et ceſſante aſſuetudine, de qua paulo ante diximus, ſemper nouitas auget ſenſum caloris.

Cur ergo, Albinus ait, aeſtate cum aer calidus flabro mouetur, non calorem ſed frigus acquirit? eadem enim ratione et in hoc feruorem deberet motus augere. Non eadem ratio eſt, Diſarius inquit, in aquae et aëris calore. Illa enim corporis ſolidioris eſt; et craſſa materies cum mouetur, integra vi ſua ſuperficiem, cui admo-

vetur, inuadit: aër motu in ventum ſoluitur, et liquidior ſe factus agitatu flatus efficitur. Porro et flatus illud remouet, quod circumfuſum nobis erat (erat autem circa nos calor). Remoto igitur per flatum calore, reſtat vt aduenam ſenſum frigoris praeſtet agitatus.

CAPVT IX.

Cur ſe in orbem rotantes patiantur vertiginem capitis. Et quomodo cerebrum ipſum ſenſus expers, ſenſus tamen in caeteris membris gubernet. Ibique obiter, quae partes humani corporis ſenſu careant.

Interpellat Euangelus pergentem conſultationem: et, Exercebo, inquit, Diſarium noſtrum, ſi tamen [1]) minutis illis ſuis et rorantibus reſponſionibus ſatisfaciet conſulenti. Dic, Diſari, cur qui ita ſe vertunt, vt ſaepe in orbem rotentur, et vertiginem capitis et obſcuritatem patiuntur oculorum: poſtremo, ſi perſeuerauerint, ruunt, cum nullus alius motus corporis hanc ingerat neceſſitatem? Ad haec Diſarius: Septem, inquit, corporei motus ſunt: aut enim accedit prorſum, aut retrorſum recedit, aut in dexteram laeuamue diuertitur, aut ſurſum promouetur, aut deorſum, aut orbiculatim rotatur. Ex his ſeptem motibus vnus tantum in diuinis corporibus inuenitur; ſphaeralem dico, quo mouetur coelum, quo ſidera, quo caetera mouentur elementa. Terrenis animalibus illi ſex praecipue familiares ſunt; ſed nonnumquam adhibetur et ſeptimus. Sed ſex illi vt directi, ita et innoxii; ſeptimus, id eſt, qui gyros efficit, crebro conuerſu turbat, et humoribus capitis inuoluit ſpiramentum, quod animam cerebro

1) *Minutis illis et rorantibus reſponſionibus*] Beniſſime *Rorantibus*, quaſi quae reſponſioni iuſtae et plenae praeluderent, quomodo, rorarii olim milites. pugnae, Transtulit quoque facete ad pocula Tullius: *Pocula, vt in Sympoſio Xenophontis, minuta atque rorantia.* Dicenda haec cenſui, quia obſidet turpiter editiones paſſim *rotantibus*. Pontanus.

cerebro quaſi omnes ſenſus corporis gubernanti miniſtrat. Hoc eſt autem ſpiramentum, quod ambiens cerebrum, ſingulis ſenſibus vim ſuam praeſtat; hoc eſt, quod neruis et muſculis corporis fortitudinem praebet. Ergo vertigine turbatum, et ſimul agitatis humoribus oppreſſum langueſcit, et miniſterium ſuum deſerit. Inde fit his qui raptantur in gyros hebetior auditus, viſus obſcurior. Poſtremo neruis et muſculis nullam ab eo virtutem, quaſi deficiente, ſumentibus, totum corpus, quod iis ſuſtinetur et in robur erigitur, deſertum iam fulcimentis ſuis, labitur in ruinam. Sed contra haec omnia conſuetudo, quam ſecundam naturam pronunciauit vſus, illos iuuat qui in tali motu ſaepe verſantur. Spiramentum enim cerebri, quod paulo ante diximus, aſſuetum rei iam non ſibi nouae, non paueſcit hunc motum, nec miniſteria ſua deſerit. Ideo conſuetis etiam iſte agitatus innoxius eſt.

Et Euangelus: Irretitum te iam, Diſari, teneo: et, ſi vere opinor, nuſquam hodie effugies. Et alios enim in arte tibi ſocios, et ipſum te [2]) audiui ſaepe dicentem, cerebro non ineſſe ſenſum; ſed vt oſſa, vt dentes, vt capillos, ita et cerebrum eſſe ſine ſenſu. Verumne eſt haec vos dicere ſolitos? an vt falſum refelles? Verum, ait ille. Ecce iam clauſus es: vt enim concedam tibi praeter capillos in homine aliquid eſſe ſine ſenſu, quod non facile perſuaſu eſt; tamen cur ſenſus omnes paulo ante dixiſti a cerebro miniſtrari, cum cerebro non ineſſe ſenſum ipſe fatearis? poteſtne excuſare huius contrarietatis auſum vel veſtri oris nota volubilitas? Et Diſarius renidens: Retia quibus me inuolutum tenes, nimis rara ſunt, nimis patula; ecce me, Euangele, ſine niſu inde exemtum videbis. Opus naturae eſt, vt ſenſum vel nimium ſicca vel nimium humecta non capiant. Oſſa, dentes cum vnguibus et capillis, nimia ſic-

 citate

2) *Audiui ſaepe dicentem cerebro non eſſe in ſenſum*] Lego, *ineſſe ſenſum.* ex v. c, *eſſe ſenſum.* Meurſ.

citate ita denſeta ſunt, vt penetrabilia non ſint effectui animae, qui ſenſum miniſtrat. Adeps, medulla, et cerebrum ita in humore atque mollitie ſunt, vt eundem effectum animae, quem ſiccitas illa non recipit, mollities iſta non teneat. Ideo tam dentibus, vnguibus, oſſibus et capillis, quam adipi, medullis, et cerebro ſenſus ineſſe non potuit. Et ſicut ſectio capillorum nihil doloris ingerit: ita ſi ſecetur vel dens, vel os, ſeu adeps, ſeu cerebrum, ſeu medulla, aberit omnis ſenſus doloris. Sed videmus, inquies, tormentis affici, quibus ſecantur oſſa, torqueri homines et dolore dentium. Hoc verum eſſe quis abneget? ſed, vt os ſecetur, omentum quod impoſitum eſt oſſi, cruciatum, dum ſectionem patitur, importat. Quod cum medici manus tranſit, os iam cum medulla, quam continet habet indolentiam ſectioni ſimilem capillorum. Et cum dentium dolor eſt, non os dentis in ſenſu eſt, ſed caro, quae continet dentem. Nam et vnguis, quantus extra carnem creſcendo pergit, ſine ſenſu ſecatur: qui carni adhaeret, iam facit, ſi ſecetur, dolorem, non ſuo, ſed ſedis ſuae corpore. Sicut capillus dum ſuperior ſecatur, neſcit dolorem; ſi auellatur, ſenſum accipit a carne quam deſerit. Et cerebrum, quod tactu ſui hominem vel torquet, vel frequenter interimit non ſuo ſenſu ſed veſtitus ſui, id eſt, omenti, hunc importat dolorem. Ergo diximus quae in homine ſine ſenſu ſint, et quae hoc cauſa faciat, indicatum eſt.

Reliqua pars debiti mei de eo eſt, cur cerebrum, cum ſenſum non habeat, ſenſus gubernet. Sed de hoc quoque tentabo ſi potero eſſe ſoluendo. Senſus, de quibus loquimur, quinque ſunt; viſus, auditus, odoratus, guſtus et tactus. [3]) hi aut corporei ſunt, aut circa corpus, ſolisque ſunt caducis corporibus familiares. Nulli enim diuino corpori ſenſus ineſt; anima vero omni corpore, vel ſi diui-

3) *Hi aut corporei ſunt*] Antiquiores, *hi aut in corpore ſunt*. Gronov.

ſi diuinum eſt, ipſa diuinior eſt. Ergo ſi dignitas diuinorum corporum ſenſum dedignatur, quaſi aptum caducis: multo magis anima maioris eſt maieſtatis, quam vt ſenſu egeat. Vt autem homo conſtet et viuum animal ſit, anima praeſtat, quae corpus illuminat. Porro illuminat inhabitando; et habitatio eius in cerebro eſt. Sphaeralis enim natura, et ad nos veniens de alto, partem in homine et altam et ſphaeralem tenuit, et quae ſenſu careat qui non eſt animae neceſſarius. Sed quia neceſſarius animali eſt, locat in cauernis cerebri ſpiramentum de effectibus ſuis: cuius ſpiramenti natura haec eſt, vt ſenſus ingerat et gubernet. De his ergo cauernis, quas ventres cerebri noſtra vocauit antiquitas, naſcuntur neruorum ſeptem συζυγίαι: cui rei nomen, quod ipſe voles, Latinum facito. Nos enim συζυγίαν neruorum vocamus, cum bini nerui pariter emergunt, et in locum certum deſinunt. Septem igitur neruorum συζυγίαι, de cerebri ventre naſcentes, vicem implent fiſtularum, ſpiramentum ſenſificum ad ſua quaeque loca naturali lege ducentes; vt ſenſum vicinis et longe poſitis membris animalis infundant. *Prima* igitur συζυγία neruorum talium petit oculos, et dat illis agnitionem ſpecierum, et diſcretionem colorum. *Secunda* in aures diffunditur; per quam eis innaſcitur notitia ſonorum. *Tertia* naribus inſeritur, vim miniſtrans odorandi. *Quarta* palatum tenet; quo de guſtatibus iudicatur. *Quinta* vi ſua omne corpus implet: omnis enim pars corporis mollia et aſpera, frigida et calida diſcernit. *Sexta* de cerebro means ſtomachum petit; cui maxime ſenſus eſt neceſſarius, vt quae deſunt appetat, ſuperflua reſpuat, et in homine ſobrio ſe ipſe moderetur. *Septima* συζυγία neruorum, infundit ſenſum ſpinali medullae; quae hoc eſt animali, quod eſt naui carina; et adeo vſu aut dignitate praecipua eſt, vt *longum cerebrum* a medicis ſit vocata. Ex hac denique, vt ex cerebro, diuerſi naſcuntur meatus, virtutem tribus animae propoſitis miniſtrantes. Tria ſunt

 enim,

enim, quae ex animae prouidentia accipit corpus animalis; vt viuat, vt decore viuat, et vt immortalitas illi ſucceſſione quaeratur. His tribus propoſitis, vt dixi animae per ſpinalem medullam praebetur effectus. Nam cordi et iecori et ſpirandi miniſteriis, quae omnia ad viuendum pertinent, vires de ſpinalibus, quos dixi, meatibus miniſtrantur; neruis etiam manuum, pedum, aliarumue partium, per quas decore viuitur, virtus inde praeſtatur. Et vt ex his ſucceſſio procuretur, nerui ex eadem ſpinali medulla pudendis et matrici, vt ſuum opus impleant, miniſtrautur. [4]) Ita nulla in homine pars corporis ſine ſpiramento, quod in ventre cerebri locatum eſt, et ſine ſpinalis medullae beneficio conſtat. Sic ergo fit, vt cum ipſum cerebrum ſenſu careat, ſenſus tamen a cerebro in omne corpus proficiſcatur. Euge Graeculus noſter, Euangelus ait, tam plane nobis oſtendit res opertu naturae tectas, vt quicquid ſermo deſcripſit, oculis videre videamur. Sed Euſtathio iam cedo, cui praeripui conſulendi locum. Euſtathius: Modo vel vir omnium diſertiſſimus Euſebius, vel quicumque volent alii, ad exercitium conſultationis accedant; nos poſtea liberiore otio congrediemur.

CAPVT X.

Qui fiat, vt caluitium pariter atque canities anteriores capitis partes primum inuadant. Deinde, cur feminis atque eunuchis vox ſit, quam viris, exilior?

Ergo, ait Euſebius, habendus mihi ſermo, Diſari, tecum de aetate, cuius ianuam iam paene ambo pulſamus. Homerus, cum ſenes q) πολιοκροτάφους vocat, quaero vtrum ex parte poëtico more totum caput ſignificare velit, an ex aliqua ratione canos huic praecipue parti

4) *Ita nulla in homine pars*] Expuli verbum ſubſtantiuum, quod poſt Τὸ *nulla* adiecerant nouitii, tantum, opinor, ad turbas ciendas. *Idem.*

q) Il. Θ', 518.

ti capitis aſſignet? Et Diſarius: Et hoc diuinus ille vates prudenter vt caetera: nam pars anterior capitis humidior occipitio eſt; et inde crebro ſolet incipere canities. Et ſi pars anterior, ait ille, humidior eſt, cur caluitium patitur, quod non niſi ex ſiccitate contingit? Opportuna, inquit Diſarius, obiectio; ſed ratio non obſcura eſt. Partes enim priores capitis fecit natura rariores, vt quicquid ſuperflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euaneſcat per plures meatus; vnde videmus in ſiccis defunctorum capitibus velut quaſdam ſuturas, quibus hemiſpaeria, vt ita dixerim, capitis alligantur. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores, humorem ſiccitate mutant, et ideo tardius caneſcunt, ſed non caluitio carent. Si ergo ſiccitas caluos efficit, et poſteriora capitis ſicciora eſſe dixiſti; cur caluum occipitium numquam videmus? Ille reſpondit: Siccitas occipitii non ex vitio, ſed ex natura eſt: ideo omnibus ſicca ſunt occipitia. Ex illa autem ſiccitate caluitium naſcitur, quae per malam temperiem, quam Graeci δυσκρασίαν ſolent vocare, contingit. [1]) Vnde quibus capilli ſunt criſpi, quia ita temperati ſunt vt capite ſicciores ſint, tarde caneſcunt, cito in caluitium tranſeunt: contra qui capillo ſunt rariore, non eo facile nudantur, nutriente humore quod φλέγμα vocitatur; ſed fit illis cita canities. nam ideo albi ſunt cani; quia calorem humoris, quo nutriuntur, imitantur. Si ergo ſenibus abundantia humoris capillos in caniciem tingit: cur ſenecta opinionem exactae ſiccitatis accepit? Quia ſenecta, inquit ille, exſtincto per vetuſtatem naturali calore, fit frigida: et ex illo frigore gelidi et ſuperflui naſcuntur humores. Caeterum liquor vitalis longaeuitate ſiccatus eſt: inde ſenecta ſicca eſt inopia naturalis humoris; humecta eſt abundantia vitioſi ex frigore procreati. Hinc eſt, quod ex vigiliis aetas grauior afficitur: quia ſomnus qui

1) *Vnde quibus capilli ſunt criſpi*] Venuſtius et breuius veteres, *Vnde capillo criſpi.* Pontan.

qui maxime ex humore contingit, de non naturali humore naſcitur. ſicut eſt multus in infantia, quae humida eſt, abundantia non ſuperflui ſed naturalis humoris. Eadem ratio eſt, quae pueritiam caneſcere non patitur, cum ſit humectiſſima; quia non ex frigore nato phlegmate humida eſt, ſed illo naturali et vitali humore nutritur. Ille enim humor, qui aut de aetatis frigore naſcitur, [a]) aut cuiuslibet vitioſitatis occaſione contrahitur, vt ſuperfluus ita et noxius eſt. hunc videmus in feminis, niſi crebro egeratur, extrema minitantem; hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem: quarum oſſa quaſi ſemper in ſuperfluo humore natantia naturali vigore caruerunt; et ideo facile intorquentur, dum pondus ſuperpoſiti corporis ferre non poſſunt: ſicut canna pondere ſibi impoſito curuatur.

Et Euſebius: Quoniam nos a ſenectute vſque ad eunuchos traxit ſuperflui humoris diſputatio, dicas volo cur ita acutae vocis ſint, vt ſaepe mulier an eunuchus loquatur, niſi videas, ignores? Id quoque facere ſuperflui humoris abundantiam ille reſpondit. Ipſe enim ἀρτηρίαν, per quam ſonus vocis aſcendit, efficiens craſſiorem, anguſtat vocis meatum: et ideo vel feminis vel eunuchis vox acuta eſt; viris grauis, quibus vocis tranſitus habet liberum et ex integro patentem meatum. Naſci autem in eunuchis et in feminis ex pari frigore parem poene importuni humoris abundantiam etiam hinc liquet, quod vtrumque corpus ſaepe pingueſcit: certe vbera prope ſimiliter vtriſque grandeſcunt.

a) *Aut cuiuslibet vitioſitatis occaſione*] Anglicanus emendatiſſime, *viſcoſitatis occaſione.* Et confidenter ſuperius paulo, pariter reſtituo: *Inde ſenecta ſicca eſt inopia naturalis humoris, humecta eſt abundantia viſcoſi ex frigore procreati.* Nam *vitioſi* ſimiliter vitioſum eſt. Seneſcentium enim phlegma innuit; et quis illud Plautini ſenis non meminit?

Minime ſputator, ſcreator ſum, itidem minime muccidus. Idem.

CAPVT

CAPVT XI.

Cur ii quos pudet, aut qui gaudent, rubeſcant: at metuentes pallor inuadat.

His dictis, cum ad interrogandum ordo Seruium iam vocaret: naturali preſſus ille verecundia vſque ad proditionem coloris erubuit. Et Diſarius: Age, Serui, non ſolum adoleſcentium qui tibi aequaeui ſunt, ſed ſenum quoque omnium doctiſſime, [1]) commaſcula frontem; et ſequeſtrata verecundia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiſcum libere quod occurrerit; interrogationibus tuis non minus doctrinae collaturus, quam ſi aliis conſulentibus ipſe reſpondeas. Cumque diutule tacentem crebris ille exhortationibus excitaret; Hoc, inquit Seruius, ex te quaero, quod mihi contigiſſe dixiſti; quae faciat cauſa, vt rubor corpori ex animi pudore naſcatur? et ille, Natura, inquit, cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem: quo commoto atque diffuſo cutis tinguitur; et inde naſcitur rubor. Dicunt etiam phyſici, quod natura pudore tacta ita ſanguinem ante ſe pro velamento tendat, vt videmus quemque erubeſcentem manum ſibi ante faciem frequenter opponere. Nec dubitare de his poteris, cum nihil aliud ſit rubor, niſi color ſanguinis. Addit Seruius: Et qui gaudent, cur rubeſcunt? Et Diſarius, Gaudium, inquit, extrinſecus contingit: ad hoc animoſo occurſu natura feſtinat, quam ſanguis comitando quaſi alacritate integritatis ſuae compotem tinguit cutem; et inde ſimilis color naſcitur. Idem refert: Contra, qui metuunt, qua ratione palleſcunt? Nec hoc, Diſarius ait, in occulto eſt; natura enim, cum quid de extrinſecus con-

1) *Commaſcula frontem; et ſequeſtrata verecundia, quam in te facies rubore indicat*] Praeclare de hac re Seneca, Epiſt. II. *Vbi ſe collegit, verecundiam, bonum in adoleſcente ſignum, vix potuit excutere: adeo illi ex alto ſuffuſus eſt rubor. Hic illum, quantum ſuſpicor, etiam cum ſe confirmauerit, et omnibus vitiis exuerit ſapientem quoque ſequetur.* Pont.

contingentibus metuit, in altum tota demergitur: ſicut nos quoque cum timemus, latebras et loca nos occulentia quaerimus. Ergo tota deſcendens vt lateat, [2]) trahit ſecum ſanguinem, quo velut curru ſemper vehitur. hoc demerſo humor dilutior cuti remanet; et inde palleſcit. Ideo timentes et tremunt: quia virtus animae introrſum fugiens neruos relinquit, quibus tenebatur fortitudo membrorum; et inde ſaltu timoris agitantur. Hinc et laxamentum ventris comitatur timorem: quia muſculi, quibus claudebantur retrimentorum meatus, fugientis introrſum animae virtute deſerti laxant vincula, quibus retrimenta vſque ad digeſtionis opportunitatem continebantur. Servius his dictis venerabiliter aſſenſus obticuit.

CAPVT XII.

De quaeſtionibus quindecim Diſario ab Auieno propoſitis.

Tunc Auienus: Quia me ordo, ait, ad ſimilitudinem conſultationis applicat, reducendus mihi eſt ad conuiuium ſermo, qui longius a menſa iam fuerat euagatus, et ad alias transierat quaeſtiones. Saepe appoſita ſalita carne, quam *laridum* vocamus, vt opinor, *quaſi large aridum*, quaerere mecum ipſe conſtitui, qua ratione carnem ad diuturnitatem vſus admixtio ſalis ſeruet. Hoc licet aeſtimare mecum poſſim; malo tamen ab eo qui corporibus curat certior fieri. Et Diſarius: Omne corpus ſuapte natura diſſolubile et marcidum eſt, et, niſi quodam vinculo contineatur, facile defluit. Continetur autem quamdiu ineſt anima reciprocatione aëris, qua vegetantur conceptacula ſpiritus, dum ſemper nouo ſpirandi nutriuntur alimento. hoc ceſſante per animae diſceſſum membra marceſcunt; et omne pondere ſuo conflictum corpus obteritur.

2) *Trahit ſecum ſanguinem, quo velut curru, ſemper vehitur*] Suſpicionem meam, rem puto: *quo velut curru ſuperuehitur.* Apuleius de Deo: *curru volucri ſuperfertur*, in libello de Mundo. *Idem.*

teritur. tum ſanguis etiam, qui, quamdiu fuit compos caloris, dabat membris vigorem, calore diſcedente verſus in ſaniem, non manet intra venas, ſed foras exprimitur: atque ita laxatis ſpiramentis, effluit tabes faeculenta; id fieri ſal admixtus corpori prohibet. Eſt enim natura ſiccus et calidus: et fluxum quidem corporis calore contrahit, humorem vero ſiccitate vel coërcet vel exſorbet. Certe humorem ſale differri ſiue conſumi fit hinc cognitu facile, quod ſi duos panes pari magnitudine feceris, vnum ſale aſperſum, ſine ſale alterum; inuenies indigentem ſalis pondere propenſiorem; ſcilicet humore in eo per ſalis penuriam permanente.

Et hoc a Diſario meo quaeſitum volo, *cur defaecatum vinum validius ſit viribus, ſed infirmius ad permanendum; et tam bibentem cito permouet, quam ipſum ſi manſerit facile mutatur?* Quod cito, inquit Diſarius, permovet haec ratio eſt, quia tanto penetrabilius in venas efficitur bibentis, quanto ſit liquidius, faece purgata. Ideo autem facile mutatur, quod nullo firmamento nixum vndique ſui ad noxam patet. Faex enim vino ſuſtinendo et alendo et viribus ſufficiendis quaſi radix eius eſt.

Et hoc quaero, Auienus ait, *cur faex in imo ſubſidit omnium niſi mellis: mel ſolum eſt quod in ſummum faecem exſpuat?* Ad haec Diſarius: Faecis materia vt ſpiſſa atque terrena caeteris laticibus pondere praeſtat, melle vincitur. Ideo in illis grauitate deuergens ad fundum decidit; in melle vero, vt leuior, de loco victa ſurſum pellitur.

Quoniam ex his quae dicta ſunt, ingerunt ſe ſimiles quaeſtiones; *cur*, Diſari, *ita mel et vinum diuerſis aetatibus habentur optima; mel quod recentiſſimum, vinum quod vetuſtiſſimum?* vnde eſt et illud prouerbium, quo vtuntur

vtuntur gulones: [1]) Mulſum quod probe temperes, miſcendum eſſe nouo Hymetio et vetulo Falerno. Propterea, inquit ille, quia inter ſe ingenio diuerſa ſunt. Vini enim natura humida eſt, mellis arida. Si dicto meo addubitaueris: medicinae contemplator effectum. Nam, quae vdanda ſunt corporis, vino fouentur; quae ſiccanda ſunt, melle detergentur. Igitur longinquitate temporis de vtroque aliquid exſorbente, vinum fit meracius, mel aridius: et ita mel ſucco priuatur, vt vinum aqua liberatur.

Nec hoc, quod ſequitur, diſſimile quaeſitis eſt: *cur, ſi vaſa vini atque olei diutule ſemiplena cuſtodias, vinum ferme in acorem corrumpitur, oleo contra ſapor ſuauior conciliatur?* Vtrumque, Diſarius ait, verum eſt: in illud enim vacuum, quod ſuperne liquido caret, aër aduena incidit, qui tenuiſſimum quemque humorem elicit et exſorbet; eo ſiccato, vinum, quaſi ſpoliatum viribus, prout ingenio imbecillum aut validum fuit, vel acore exaſperatur, vel auſteritate reſtringitur; oleum autem, ſuperfluo humore ſiccato, velut mucore in eo latuit abſterſo, acquirit nouam ſuauitatem ſaporis.

Rur-

1) *Mulſum quod probe temperes, miſcendum eſſe nouo Hymettio et Falerno vetulo*] Apuleius 10. *Lautum diligenter ecce illum aureum cantharum mulſo et multo contempera.* Putem, *muſto.* Martial.

Attica nectareum turbatis mella Falernum
Miſceri decet hoc a Ganymede merum.

Vbi *miſceri*, *infundi* eſt. Gloſſarium Arabico Latinum, *miſceo*, *infundo.* Et Iuuenal. *Neſcit tot mellibus emtus Pauperibus miſcere puer.* Item Ouidius lib. 1. Amorum Eleg. 4: *Quod tibi miſcuerit, ſapias, bibat ipſe iubeto.* Vbi et obſeruandum *ſapere* pro guſtare. Gloſſarium vero, quod dixi, ineditum eſt; fuitque penes peritiſſimum Orientalium linguarum Franciſcum Raphelengium. Fuit dico, ſed inuitus. Cogit tamen illa vis nupera fati, quae et hunc nobis inuidit virum et rapuit. Sed rapuit, vt res humanae ſunt, lucem ei ſolicitam, et aetatem ſenilem: famam vero meritorumque gloriam adeo non abſtulit vt etiam auxerit. Vivit vivetque per hominum memoriam Raphelengius, et operum monumentis poſteritati traditus *creſcet laude recens.* Pontan.

Rurſus, ait Auienus, Heſiodus [r]) cum ad medium dolii peruentum eſt, compercendum, et caeteris eius partibus ad ſatietatem dicit abutendum; optimum vinum ſine dubio ſignificans quod in dolii medietate conſiſteret. Sed et hoc vſu probatum eſt, in oleo optimum eſſe quod ſupernatat, in melle quod in imo eſt. Quaero igitur, *cur oleum quod in ſummo eſt, vinum quod in medio, mel quod in fundo, optima eſſe credantur?* nec cunctatus Diſarius ait: Mel quod optimum eſt reliquo ponderoſius eſt. in vaſe igitur mellis pars, quae in imo eſt, vtique praeſtat pondere; et ideo ſupernante precioſior eſt. contra in vaſe vini, pars inferior admixtione faecis non modo turbulenta, ſed et ſapore deterior eſt: pars vero ſumma, aëris vicina, corrumpitur, cuius admixtione ſit dilutior. Vnde agricolae dolia non contenti ſub tecto repoſuiſſe, defodiunt, et operimentis extrinſecus illitis muniunt, removentes, in quantum fieri poteſt, a vino aëris contagionem; a quo tam manifeſte laeditur, vt vix ſe tueatur in vaſe pleno, et ideo aëri minus peruio. Caeterum ſi inde hauſeris, et locum aëris admixtioni patefeceris, reliquum quod remanſit, omne corrumpitur. Media igitur pars, quantum a confinio ſummi vtriuſque, tantum a noxa remota eſt, quaſi nec turbulenta nec diluta.

Adiecit Auienus: *Cur eadem potio meracior videtur ieiuno, quam ei qui cibum ſumſit?* Et ille Venas inedia vacuefacit, ſaturitas obſtruit. Igitur cum potio per inanitatem penitus influit, quia non obtuſas cibo venas inuenit, neque ſit admixtione dilutior et per vacuum means guſtatu fortiore ſentitur.

Hoc quoque ſciendum mihi eſt, Auienus ait; *cur qui eſuriens biberit, aliquantulum famem ſubleuat; qui vero ſitiens cibum ſumſerit, non ſolum non domat ſitim, ſed magis*

r) In Opp. et Dieb. 366. Ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι, Μεσσόθι φείδεσθαι· δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ.

gis magiſque cupidinem potus accendit? Nota eſt, inquit Diſarius, cauſa; nam liquori quidem nihil officit, quin ſumtus ad omnes corporis partes, quoquo verſus permanet, et venas compleat. Et ideo inedia, quae inanitatem fecerat, accepto potus remedio, quaſi iam non in totum vacua recreatur. Cibatus vero vtpote concretior et grandior, in venas non niſi paulatim confectus admittitur. Ideo ſitim quam reperit, [2]) nullo ſubſidio ſubleuat; immo quicquid foris humoris nactus eſt, exſorbet: et inde penuria eius, quae ſitis vocatur, augetur.

Nec hoc mihi, Auienus ait, ignoratum relinquo: *cur maior voluptas eſt, cum ſitis potu extinguitur, quam cum fames ſedatur cibo?* Et Diſarius: Ex praedictis hoc quoque liquet. Nam potionis totius hauſtus in omne corpus ſimul penetrat, et omnium partium ſenſus facit vnam maximam et ſenſibilem voluptatem: cibus autem exiguo ſubminiſtratu paulatim penuriam conſolatur. ideo voluptas eius multifariam comminuitur.

Hoc quoque, ſi videtur, addo quaeſitis: *cur qui auidius vorant, facilius ſatias capit, quam qui eadem quietius ederint?* Breuis eſt, inquit illa reſponſio. Nam, vbi auide deuoratur, tunc multus aër cum edulibus infertur propter hiantium rictus, et crebritatem reſpirandi. Igitur vbi aër venas compleuit, ad obiiciendum faſtidium pro cibo penſatur.

Ni moleſtus tibi ſum, Diſari, patere plus nimio ex diſcendi cupidine garrientem; et dicas, quaeſo, *cur edulia*

2) *Nullo ſubſidio ſubleuat*] Omnes ante Stephanum *nullo ſolatio ſubl.* quod multo gratius. Et ſic paulo poſt: *cibus exiguo ſubminiſtratu paulatim penuriam conſolatur.* Sed et poſterioribus ſolatium vſurpatur pro ſubſidio. Paulus apud Eutropium lib. 13. *Cum barbarorum ſolatiis regnum tentaret inuadere.* Valerius quoque Maximus X. cap. vlt. *Alimenta inopia laborantibus, dotes virginibus paupertate preſſis, detrimentorum incurſu quaſſatis ſolatia erogabantur.* Cento, quem vir eruditus huius verbi occaſione attexere vult Floro, nauci non eſt. *Gronou.*

lia ſatis calida facilius comprimimus ore, quam manu ſuſtinemus; et ſi quid eorum plus feruet, quam vt diutius poſſit mandi, ilico deuoramus, et tamen aluus non pernicioſe vritur? Et ille: Inteſtinus calor qui in aluo eſt, quaſi multo maior vehementiorque, quicquid calidum accipit, magnitudine ſua circumuenit ac debilitat. Ideo praeſtat, ſi quid ori feruidum admoueris, non, vt quidam faciunt, hiare (ne nouo ſpiritu feruori vires miniſtres), ſed paulisper labra comprimere; vt maior calor qui de ventre etiam ori opitulatur comprimat minorem calorem. Manus autem, vt rem feruidam ferre poſſit, nullo proprio iuuatur calore.

Iamdudum, inquit Auienus, noſſe aueo, *cur* [3]) *aqua quae obſita globis nubium perducitur ad niualem rigorem,* [4]) *minus in potu noxia eſt, quam ex ipſa niue aqua reſoluta?* ſcimus enim, quot quantaeque noxae epoto niuis humore naſcantur. Et Diſarius: Addo aliquid a te quaeſitis. Aqua enim ex niue reſoluta, etiam ſi igne calefiat et calida bibatur, aeque noxia eſt, ac ſi epota ſit frigida. Ergo

3) *Aqua quae obſita globis nubium*] Haec quoque ſcripta lectio, non *niuium.* Et videatur ita niuem rigide conuolutam, proprie appellaſſe. Sammonicus Serenus:

Deſinet interea glomerari farrea nubes,
Ceſſabitque grauis crebrae porriginis imber.

Et adde proprie Sidonii Apollinaris verba ex libro 2. Epiſt. 2. *Niualium maculas et fruſta nebularum.* Vbi *fruſta nebularum* idem notant, quod Macrobio *globi nubium.* Pontan.

Aqua quae obſita globis nubium] Lego, *globis niuium,* Meurſ.

4) *Non minus in potu noxia eſt*] Primam dictionem vel Mureti libri fide eliminauimus. Nam omnino verum, *minus in potu noxia eſt.* Et vidimus ipſi, in Vrbe Orbis quondam domina, hanc, quam tangit Macrobius, rationem, niuibus videlicet intra vitreas phialas circumvallandi ſine miſtione potabilem liquorem. Martialis quoque intellexit illo verſu:

Non potare niuem, ſed aquam potare rigentem
De niue commenta eſt ingenioſa ſitis.

Sed maxime ſi tali interpunctione leges, *ſed aquam potare rigentem De niue, commenta eſt ingenioſa ſitis.* Et ita Raphelengiana editio. Idem enim vult quod dixit Macrobius iſtis paulo ante verbis; *Aqua, quae obſita globis niuium, perducitur ad niualem rigorem. Rigentem* itaque *de niue,* eſt ob niuem phialae circumiectam. *Idem.*

Ergo non ſolo rigore niualis aqua perniciosa eſt, ſed ob aliam cauſam; quam non pigebit aperire auctore Ariſtotele; qui in phyſicis quaeſtionibus ſuis hanc poſuit, et in hunc ſenſum, ni fallor, abſoluit: [s]) Omnis aqua, inquit, habet in ſe aëris tenuiſſimi portionem, quo ſalutaris eſt; habet et terream faecem, qua eſt corpulenta poſt terram. Cum ergo aëris frigore et gelu coacta coaleſcit; neceſſe eſt per euaporationem velut exprimi ex ea auram illam tenuiſſimam; qua diſcedente conueniat in coagulum, ſola terrea in ſe remanente natura. Quod hinc apparet, quia, cum fuerit eadem aqua ſolis calore reſoluta, minor modus eius reperitur, quam fuit antequam congelaſceret: deeſt autem, quod euaporatio ſolum in aqua ſalubre conſumſit. Nix ergo, quae nihil aliud eſt quam aqua in aëre denſeta, tenuitatem ſui, cum denſeretur, amiſit: et ideo ex eius reſolutae potu diuerſa morborum genera viſceribus inſeminantur.

Nominatum gelu veteris, quae me ſolebat agitare, admonuit quaeſtionis, *cur vina aut numquam aut rarenter congelaſcant, caeteris ex magna parte humoribus nimietate frigoris cogi ſolitis?* Num quia vinum ſemina quaedam in ſe caloris habet, et ob eam rem Homerus [t]) dixit *αἴθοπα οἶνον*, non, vt quidam putant, propter colorem? an alia quaepiam cauſa eſt? quam quia ignoro ſcire cupio. Ad haec Diſarius: Eſto, vina naturali muniantur calore, num oleum minus ignitum eſt, aut minorem vim in corporibus calefactandis habet? et tamen gelu ſtringitur. Certe ſi putas ea quae calidiora ſunt, difficilius congelaſcere, congruens erat nec oleum concreſcere, et ea quae irrigi-

s) Vid. Gellium XIX, 5. quem Noſter hic quoque ſequitur.

t) Il. α', 462. cf. Gellius XVII, 8. vnde Macrobius, quae hic de natura vini et olei diſputantur, ſumſit. Caeterum rationem Gellii de natura vini ignita, ſeu calida, recte Cel. Ern. ad Hom. l. l. argutationes dicit, quia Poeta *αἴθοπα οἶνον* vocet a colore ſaturiori, bene coloratum: quod ſit ſignum boni vini.

frigidiora ſunt, facile gelu cogi; acetum autem omnium maxime frigorificum eſt, atque id tamen numquam gelu ſtringitur. Num igitur magis oleo cauſa eſt coaguli celerioris quod et leuigatius, et ſpiſſius eſt; faciliora enim ad coeundum videntur, quae leuigatiora denſioraque ſunt. vino autem non contingit tanta mollicies; et eſt quam oleum multo liquidius. acetum vero et liquidiſſimum eſt inter caeteros humores; et tanto eſt acerbius, vt ſit acore triſtificum; et exemplo marinae aquae, quae ipſe quoque amaritudine ſui aſpera eſt, numquam gelu contrahitur. Nam quod Herodotus hiſtoriarum ſcriptor, contra omnium ferme qui haec quaeſiuerunt opinionem, ſcripſit, mare Boſporicum, quod et Cimmerium appellat, earumque partium mare omne quod Scythicum dicitur, id gelu conſtringi et conſiſtere; aliter eſt quam putatur. Nam non marina aqua contrahitur, ſed quia plurimum in illis regionibus fluuiorum eſt, et paludum in ipſa maria influentium, ſuperficies maris cui dulces aquae innatant congelaſcit; et incolumi aqua marina videtur in mari gelu, ſed de aduenis vndis coactum. Hoc et in Ponto fieri videmus; in quo fruſta quaedam, et, vt ita dixerim, proſiciae gelidae feruntur, contractae de fluuialium vel paluſtrium vndarum multitudine [5]:) in quas licet frigori quaſi leua-

5) *In quas licet frigori quaſi leuatiores marina*] Hiantia haec verba et fracta. Libri vetuſtiores et Camerarii: *In quas licet frigore concretae, tamen ſunt natantes, quaſi leuatiores marina*: quae pleniora, nec plena tamen plane aut proba. Quo enim referas iſtud, *in quas?* Rem ipſam vide; nec ambigo quin probabis quod coniectando inuenimus: *Inquantum licet frigore concretae.* Vult enim dicere Ponti illas glacierum proſicias, quantaecunque licet rigiditatis et molis fuerint, fluere tamen et vagari vtpote leuiores aqua, quae ſubſidet, falſa. Fefellit autem librarios inſolentior dictio, *inquantum licet frigore concretae*, quae tamen et Plinio iuniori frequentata. *Quae*, inquit, *vt domus ipſa, perierunt, a me tamen inquantum poterit, requirentur.* Porro de Pontico mari, imo omni marina aqua quod differit contra Herodotum Macrobius, vix eſſe videlicet eam congelationis capacem; nos, vt de Ponto noſtro Danico omittamus dicere, contrarium ex Naſone (niſi eum vt poëtam elevemus)

leuatiores marina. plurimum autem aquarum talium influere Ponto et totam ſuperficiem eius infectam eſſe dulci liquore, praeter quod ait Salluſtius u) *mare Ponticum dulcius quam caetera.* Eſt hoc quoque teſtimonio, quod ſi in Pontum vel paleas vel ligna ſeu quaecumque alia natantia proieceris, foras extra Pontum feruntur in Propontidem, atque ita in mare quod alluit Aſiae oram; cum conſtet in Pontum influere maris aquam, non effluere de Ponto. Meatus enim, qui ſolus de oceano receptas aquas in maria noſtra tranſmittit, in freto eſt Gaditano, quod Hiſpaniam Africamque interiacet, et ſine dubio inundatio ipſa per Hiſpanienſe et Gallicanum litora in Tyrrhenum prodit: inde Hadriaticum mare facit; ex quo dextra in Parthenium, laeua in Ionium, et directim in Aegeum pergit; atque ita ingreditur in Pontum. Quae igitur ratio facit, vt riuatim aquae de Ponto fluant, cum foris influentes aquas Pontus accipiat? Sed conſtat vtraque ratio. Nam ſuperficies Ponti, propter nimias aquas quae de terra dulces influunt, foras effluit: deorſum vero intro pergit influxio. Vnde probatum eſt, natantia, quae vt ſupra dixi, iaciuntur in Pontum, foras pelli; ſi vero columna deciderit, introrſum minari. Et hoc ſaepe vſu probatum eſt, vt graviora

vemus) cognoſcimus. Ait ipſe non ſtringi modo leuiter gelu Boſphoricum, et illum ſinum, aut proſicias ei ſolas, vt verba Macrobii ſunt, innatare et ſuperfluere; ſed tegi planitus et tranſuehi plauſtris. Verſus ſunt:

Ipſe vides certe glacie concreſcere Pontum,

Ipſe vides gelido ſtantia vina gelu.

Ipſe vides onerata ferox vt ducat Iacis

Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.

Vbi et de vino obiter habes, quod idem Aurelius noſter nunquam aut rarenter credidit ſtringi. Cui addas velim inſignem hunc ex Cominaeo locum: *Vinum ſic erat aſtrictum gelu in ipſis vaſis, vt ſecuri fractum diſtribueretur militibus, qui aſcito aliunde calore, circumferebant illud, donec liqueſceret.* Et Maronis hoc de Scythiae tractu lib. 3. Georg. *caduntque ſecuribus humida vina.* Idem.

u) In fragmentis. Idem tradit Iſidorus XIII, 16. qui locum Salluſtii forte totum compilauit.

viora quaeque in fundo Propontidis ad Ponti interiora pellantur.

Adiecta hac vna conſultatione reticebo: *Cur omne dulcium magis dulce videtur, cum frigidum eſt, quam ſi caleat?* Reſpondit Diſarius: Calor ſenſum occupat, et guſtatum linguae feruor interpedit. Ideo ex aſperatione oris praeuenta ſuauitas excluditur. Quod ſi caloris abſit iniuria: tum demum poteſt lingua incolumi blandimento dulcedinem pro merito eius excipere. Praeterea ſuccus dulcis per calorem non impune penetrat venarum receptacula: et ideo noxa minuit voluptatem.

CAPVT XIII.

De quaeſtionibus tribus, quas Horus Diſario propoſuit.

Succeſſit Horus, et, Cum multa, inquit, de potu et cibatu quaeſiſſet Auienus, vnum maxime neceſſarium, ſponte an oblitus ignoro, praetermiſit; *cur ieiuni magis ſitiant quam eſuriant*, hoc in commune nobis, Diſari, ſi videtur, abſolue. Et ille, Rem tractatu dignam, inquit, Hore quaeſiſti; ſed cuius ratio in aperto ſit. Cum enim animal ex diuerſis conſtet elementis: vnum eſt de his quae corpus efficiunt, quod et ſolum, aut maxime vltra caetera, aptum ſibi quaerat alimentum: calorem dico, qui liquorem ſibi exigit miniſtrari. Certe de ipſis quatuor elementis extrinſecus videmus nec aquam, nec aërem, neque terram aliquod, quo alatur aut quod conſumat, exigere, nullamque noxam vicinis vel appoſitis ſibi rebus inferre. Solus ignis alimenti perpetui deſiderio quicquid offendit abſumit. Inſpice et primae aetatis infantiam, quantum cibum nimio calore conficiat: et contra ſenes cogita facile tolerare ieiunium; quaſi exſtincto in ipſis calore, qui nutrimentis recreari ſolet. Sed et media aetas, ſi multo exercitio excitauerit ſibi naturalem calorem, ani-

moſius cibum appetit. Conſideremus et animalia ſanguine carentia, quae nullum cibum quaerant penuria caloris. Ergo ſi calor ſemper eſt in appetentia; liquor autem proprium caloris alimentum eſt; bene in nobis, cum ex ieiunio corpori nutrimenta quaeruntur, praecipue calor ſuum poſtulat: quo accepto, corpus omne recreatur, et patientius expectat cibum ſolidiorem.

His dictis, annulum Auienus de menſa retulit, qui illi de breuiſſimo dexterae manus digito repente deciderat; cumque a praeſentibus quaereretur, cur eum alienae manui et digito, et non huic geſtamini deputatis potius inſereret: oſtendit manum laeuam ex vulnere tumidiorem. Hinc Horo nata quaeſtionis occaſio. Et dic, inquit, Diſari, (omnis enim ſitus corporis pertinet ad medici notionem, tu vero doctrinam et vltra quam medicina poſtulat conſecutus es) dic, inquam, *cur ſibi communis aſſenſus annulum in digito, qui minimo vicinus eſt, quem etiam medicinalem vocant, et manu praecipue ſiniſtra geſtandum eſſe perſuaſit?* Et Diſarius: De hac ipſa quaeſtione ſermo quidam ad nos ab Aegypto venerat, de quo dubitabam, fabulamne an veram rationem vocarem: ſed libris anatomicorum poſtea conſultis, verum reperi, neruum quendam de corde natum priorſum pergere vſque ad digitum manus ſiniſtrae minimo proximum, et illic deſinere implicatum caeteris eiuſdem digiti neruis: et ideo viſum veteribus, vt ille digitus annulo tamquam corona circundaretur. Et Horus [x]:) Adeo, inquit, Diſari, verum eſt, ita vt dicis, Aegyptios opinari, vt ego ſacerdotes eorum, quos prophetas vocant, cum in templo vidiſſem circa deorum ſimulachra, hunc in ſingulis digitum confictis odoribus illinire, et eius rei cauſas requiſiſſem: et de neruo, quod iam dictum eſt, principe eorum narrante didicerim, et inſuper de numero qui per ipſum ſignificatur. complicatus enim ſenarium numerum digitus iſte demonſtrat,

x) Conf. Gell. X, 10.

ſtrat, qui omnifariam plenus, perfectus, atque diuinus eſt. Cauſaſque cur plenus ſit hic numerus, ille multis aſſeruit: ego nunc vt praeſentibus fabulis minus aptas relinquo. Haec ſunt quae in Aegypto diuinarum omnium diſciplinarum compote, cur annulus huic digito magis inſeratur, agnoui. Inter haec Caecina Albinus: Si volentibus vobis erit, inquit, in medium profero, quae de hac eadem cauſa apud Ateium Capitonem pontificii iuris inter primos peritum legiſſe memini: qui, cum nefas eſſe ſanciret, deorum formas inſculpi annulis eo vſque proceſſit, vt et, cur in hoc digito vel in hac manu geſtaretur annulus, non taceret; *Veteres*, inquit, *non ornatus, ſed ſignandi cauſa, annulum ſecum circumferebant. Vnde nec plus habere quam vnum licebat, nec cuiquam niſi libero*: [1]) *quos ſolos fides deceret, quae ſignaculo continetur; ideo ius annulorum famuli non habebant. Imprimebatur autem ſculptura materiae annuli, ſiue ex ferro ſiue ex auro foret: et geſtabatur vt quiſque vellet, quacunque manu, quolibet digito. Poſtea*, inquit, *vſus luxuriantis aetatis ſignaturas pretioſis gemmis coepit inſculpere: et certatim haec omnis imitatio laceſſiuit, vt de augmento pretii quo ſculpendos lapides paraſſent, gloriarentur. Hinc factum eſt, vt vſus annulorum exemtus dexterae, quae multum negotiorum gerit, in laeuam relegaretur, quae otioſior eſt: ne crebro motu et officio manus dextrae pretioſi lapides frangerentur. Electus autem*, inquit, *in ipſa laeua manu digitus minimo proximus, quaſi aptior caeteris*, [2]) *cui commendaretur annuli pretioſitas. Nam pollex, qui nomen ab eo quod pollet, accepit, nec in ſiniſtra ceſſat, nec minus quam tota manus ſemper in officio eſt. vnde apud Graecos* ἀντίχειρ, inquit, *vocatur, quaſi manus*

1) *Quos ſolos fides deceret*] Sernoſne ne igitur fides dedecet? Putem verius quod in Scripto et editionibus priſcis: *diſcerneret*. Diſcernebantur a ſeruis liberi, ſignaculi poteſtate et poſſeſſione. Poſtea tamen et inualeſcente Romanorum luxu aliter obtinuit. Plinium video et alios. *Pontan.*

2) *Cui commendaretur annuli pretioſitas*] Vetus idem, *otioſitas*. Idem.

manus altera. Pollici vero vicinus, nudus, et ſine tuitione alterius appoſiti videbatur; nam pollex ita inferior eſt, vt vix radicem eius excedat. Medium et minimum vitauerunt, inquit, *vt ineptos, alterum magnitudine, breuitate alterum, et electus eſt, qui ab vtroque clauditur, et minus officii gerit, et ideo ſeruando annulo magis accommodatus eſt.* Haec ſunt quae lectio ponti-ficalis habet; vnuſquiſque, vt volet, vel Etruſcam vel Aegyptiacam opinionem ſequatur.

Inter haec Horus ad conſulendum reuerſus, Scis, inquit, Diſari, praeter hunc veſtitum qui me tegit, nihil me in omni cenſu aliud habere. [3]) vnde nec ſeruus mihi eſt, nec vt ſit opto: ſed omnem vſum, qui vivo miniſtrandus eſt, ego mihimet ſubminiſtro. Nuper ergo, cum in Hoſtienſi oppido morarer, ſordidatum pallium meum in mari diutule laui; et ſuper litus ſole ſiccaui: niniloque minus eaedem in ipſo poſt ablutionem maculae ſordium viſebantur. Cumque me res iſta ſtupefaceret: aſſiſtens forte nauta, Quin potius, ait, in fluuio ablue pallium tuum, ſi vis emaculatum? Parui, vt verum probarem; et aqua dulci ablutum atque ſiccatum vidi ſplendori ſuo redditum: et ex illo cauſam requiro, *cur magis dulcis quam ſalſa aqua idonea ſit ſordibus abluendis?* Iamdudum, Diſarius inquit, haec quaeſtio ab Ariſtotele et propoſita eſt et ſoluta. ait enim aquam marinam multo ſpiſſiorem eſſe, quam eſt dulcis: immo illam eſſe faeculentam, dulcem vero puram atque ſubtilem. Hinc facilius, ait, vel imperitos nandi mare ſuſtinet: cum fluvialis aqua, quaſi infirma et nullo adiumento fulta, mox cedat, et in imum pondera accepta tranſmittat. Ergo aquam dulcem dixit, quaſi natura leuem, celerius immergere in ea quae abluenda ſunt; et dum ſiccatur, ſecum

3) *Vnde nec ſeruus mihi eſt*] Catullus, *cui neque ſeruus eſt, neque arca.* Idem.

cum ſordium maculas abſtrahere: marinam vero quaſi craſſiorem nec facile penetrare purgando propter denſitatem ſui, et dum vix ſiccatur, non multum ſordium ſecum trahere. Cumque Horus his aſſentiri videretur: Euſtathius ait; Ne decipias, quaeſo, credulum, qui ſe quaeſtionemque ſuam commiſit fidei tuae. Ariſtoteles enim, vt nonnulla alia, magis acute quam vere iſta diſſeruit. adeo autem aquae denſitas non nocet abluendis; vt saepe qui aliquas ſpecies purgatas volunt, ne ſola aqua vel dulci tardius hoc efficiant, admiſceant illi cinerem, vel ſi defuerit, terrenum puluerem; vt craſſior facta celerius poſſit abluere. Nihil ergo impedit marinae aquae denſitas. ſed nec ideo quia ſalſa eſt, minus abluit. Salſitas enim findere, et velut aperire ſolet meatus: ideo magis elicere debuit abluenda. Sed haec vna cauſa eſt, cur aqua marina non ſit ablutioni apta, quia pinguis eſt; ſicut et ipſe Ariſtoteles ſaepe teſtatus eſt; et ſales docent, quibus ineſſe quiddam pingue nullus ignorat. Eſt et hoc indicium pinguis aquae marinae, quod, cum inſpergitur flammae, non tam exſtinguit quam pariter accenditur, aquae pinguedine alimoniam igni ſubminiſtrante. Poſtremo, Homerum ſequamur, qui ſolus fuit naturae conſcius: facit enim Nauſicaam Alcinoi filiam abluentem veſtes, cum ſuper mare eſſet, non in mari, ſed fluuio. Idem locus Homeri docet nos marinae aquae quiddam ineſſe pingue permiſtum. Vlyſſes enim cum iamdudum mare euaſiſſet, et ſtaret ſiccato corpore, ait ad Nauſicaae famulas:

y) Ἀμφίπολοι, ςῆθ' ὅτω ἀπόπροθεν, ὄφῤ ἐγὼ αὐτὸς
Ἅλμην ὤμοισιν ἀπολόσομαι.

poſt hoc cum deſcendiſſet in fluuium,

z) Ἐκ κεφαλῆς ἔσμηχεν ἅλὸς χνόον.

y) Od. ζ, 218. z) Verſ. 226.

Diuinus enim vates, qui in omni re naturam ſecutus eſt, expreſſit quod fieri ſolet; vt, qui aſcendunt de mari, ſi in ſole ſteterint, aqua quidem celeriter ſole ſiccetur, maneat autem in corporis ſuperficie veluti flos quidam, qui et in detergendo ſentitur, et haec eſt aquae marinae pinguedo, quae ſola impedit ablutionem.

CAPVT XIV.

Simulacra cur ſub aquis maiora eſſe videantur quam reuera ſint. Tum in vniuerſum quomodo viſio fiat: an ſuſceptione ſimulacrorum quae a rebus in oculos promanant, an potius emiſſione radiorum ex ipſis oculis.

Et quia a caeteris expeditus mihi te paulisper indulges, modo autem nobis de aqua ſermo fuit: quaero, *cur in aqua ſimulacra maiora veris videntur?* quod genus apud popinatores pleraque ſcitamentorum cernimus propoſita, ampliora ſpecie quam corpore. quippe videmus in doliolis vitreis aquae plenis et oua globis maioribus, et iecuſcula fibris tumidioribus, et [1]) buluas ſpiris ingentibus: et omnino ipſum videre, qua nobis ratione conſtat? quia ſolent de hoc nonnulli nec vera nec verisimilia ſentire. Et Diſarius, Aqua, inquit, denſior eſt aëris tenuitate; ideo eam cunctatior viſus penetrat. cuius offenſa repercuſſa videndi acies ſcinditur, et in ſe recurrit. Sciſſa dum redit, iam non directo ictu, ſed vndique verſum incurrit liniamenta ſimulacri: et ſic fit, vt videatur imago archetypo ſuo grandior. Nam et ſolis orbis matutinus ſolito nobis maior apparet: quia interiacet inter nos et ipſum aër adhuc de nocte roſcidus: et grandeſcit imago eius tamquam in aquae ſpeculo viſatur.

a) Ipſam

1) *Buluas ſpiris ingentibus*] Corrigitur in margine *vuluas*. Vide ſupra ad cap. 14. lib. 2. *Pontan.*

[a]) Ipſam vero *videndi naturam* non inſubide introſpexit Epicurus: cuius in hoc non eſt, vt aeſtimo, improbanda ſententia, adſtipulante praecipue Democrito. quia ſicut in ceteris ita et in hoc paria ſenſerunt. Ergo cenſet Epicurus, [2]) ab omnibus corporibus iugi fluore quaepiam ſimulacra manare; nec vnquam tantulam moram interuenire, quin vltro ferantur inani figura cohaerentes corporum exuuiae, quarum receptacula in noſtris oculis ſunt: et ideo ad deputatam ſibi a natura ſedem proprii ſenſus recurrunt. Haec ſunt quae vir ille commemorat; quibus ſi occurris obuius, exſpecto quid referas. Ad haec renidens Euſtathius, In propatulo eſt, inquit, quod decepit Epicurum: a vero enim lapſus eſt, aliorum quatuor ſenſuum ſecutus exemplum: quia in audiendo, guſtando et odorando atque tangendo nihil e nobis emittimus; ſed extrinſecus accipimus, quod ſenſum ſui moueat. Quippe et vox ad aures vltro venit; et aurae in nares influunt; et palato ingeritur quod gignat ſaporem; et corpori noſtro applicantur tactu ſentienda. Hinc putauit et ex oculis noſtris nihil foras proficiſci, ſed imagines rerum in oculos vltro meare. Cuius opinioni repugnat, quod in ſpeculis imago aduerſa contemplatorem ſuum reſpicit: cum debeat, ſiquidem a nobis orta recto meatu proficiſcitur,

2) *Ab omnibus corporibus iugi fluore*] Admonet me hic locus loci Velleiani; cui quis non ſymbolam ſuam contulit pag. 56. editionis poſtremae. *Nuſquam erat Pompeius corpore, adhuc vbique Iubae nomine?* Verſatur, inquam is, vexaturque a Criticis et inuicem eos vexat. Coniecturas has reperio: *adhuc vbique ibat nomine.* item, *viuebat nomine;* item *vbi vbique nomine.* Titii antagoniſtae deleri turbantem vocem *Iubae* placuit; quod et mihi perplaceat, niſi conſtanter adeo libri omnes ſuggererent. Quocirca, *Me quoque permixtum ducibus cognoſcite Achiuis;* lego, *adhuc vbique iugi nomine.* Corruptelae indoles manifeſta eſt, et aliam ſimilem in eodem Velleio, ſed rei maioris et quae ad hiſtoriae ſeriem faciebat, probauimus olim elegantiſſimo et publici rei literariae boni meique amantiſſimo viro Martino Lydio. Sed nunc praeterfugimus, occaſioni reſeruaturi et tempori. *Idem.*

a) de vi oculorum et ratione videndi vide quae breuiter diſputat Gellius, V, 16.

tur, poſteram ſui partem cum diſcedit oſtendere, vt laeva laeuam, dextera dexteram reſpiciat. Nam et hiſtrio perſonam ſibi detractam ex ea parte videt, qua induit; ſcilicet non faciem ſed poſteriorem cauernam. Deinde interrogare hunc virum vellem, an tunc imagines e rebus auolant, cum eſt qui velit videre: an et, cum nullus aſpicit, emicant vndique ſimulacra? Nam ſi, quod primum dixi, teneat, quaero cuius imperio ſimulacra praeſto ſint intuenti, et quotiens quis voluerit ora conuertere, totiens ſe et illa conuertant? Sin ſecundo inhaereat, vt dicat perpetuo fluore rerum omnium manare ſimulacra: quaero quamdiu cohaerentia permanent, nullo coagulo iuncta ad permanendum? Aut ſi manere dederimus, quemadmodum aliquem retinebunt colorem, cuius natura cum ſit incorporea, tamen numquam poteſt eſſe ſine corpore? Dein quis poteſt in animum inducere, ſimulatque oculos verteris, incurrere imagines coeli, maris, litoris, prati, nauium, pecudum, et innumerabilium praeterea rerum, quas vno oculorum iactu videmus; cum ſit pupula quae viſu pollet oppido parua? et quonam modo totus exercitus viſitur? an de ſingulis militibus profecta ſimulacra ſe congerunt, atque ita collecta tot milia penetrant oculos intuentis? Sed quid laboramus opinionem ſic inanem verbis verberare, cum ipſa rei vanitas ſe refellat? Conſtat autem viſum nobis hac prouenire ratione: Geminum lumen e pupula, quacunque eam verteris, directa linea emicat. id oculorum domeſticum profluuium, ſi repererit in circumfuſo nobis aëre lucem, per eam directim pergit, quamdiu corpus offendat: et ſi faciem verteris vt circumſpicias, vtrobique acies videndi directa procedit. Ipſe autem iactus, quem diximus de noſtris oculis emicare, incipiens a tenui radice, in ſumma fit latior: ſicut radii a pictore finguntur. ideo per minutiſſimum foramen contemplans oculus videt coeli profunditatem. Ergo tria iſta nobis neceſſaria ſunt ad effectum

effectum videndi; *lumen* quod de nobis emittimus, et vt *aër* qui interiacet lucidus ſit, et *corpus* quo offenſo deſinat intentio. Quae, ſi diutius pergat, rectam intentionem laſſata non obtinet, ſed ſciſſa in dexteram laeuamque diffunditur. Hinc eſt quod, vbicunque terrarum ſteteris, videris tibi quandam coeli concluſionem videre; et hoc eſt quod *horizontem* veteres vocauerunt: quorum indago fideliter deprehendit directam ab oculis aciem per planum contra aſpicientibus, non pergere vltra centum octoginta ſtadia, et inde iam recuruari. Per *planum*, ideo adieci, quia altitudines longiſſime aſpicimus; quippe qui et coelum videmus. Ergo in omni horizontis orbe ipſe qui intuetur centrum eſt. Et quia diximus, quantum a centro acies vſque ad partem orbis extenditur: ſine dubio in horizonte διάμετρος orbis trecentorum ſexaginta ſtadiorum eſt: et, ſi vlterius qui intuetur acceſſerit, ſeu retrorſum receſſerit, ſimilem circa ſe orbem videbit. Sicut igitur diximus, cum lumen quod pergit e nobis per aëris lucem in corpus inciderit, impletur officium videndi: ſed vt poſſit res viſa cognoſci, renuntiat viſam ſpeciem rationi ſenſus oculorum; et illam aduocata memoria recognoſcit. Ergo videre oculorum eſt, iudicare rationis, memoriae meminiſſe. Quia trinum eſt officium, quod viſum complet ad dignoſcendam figuram, ſenſus, ratio, memoria. ſenſus rem viſam rationi refundit. illa quid viſum ſit recordatur. Adeo autem in tuendo neceſſarium eſt rationis officium, vt ſaepe in vno videndi ſenſu, etiam alium ſenſum memoria ſuggerente ratio deprehendat. Nam ſi ignis appareat, ſcit eum et ante tactum ratio calere: ſi nix ſit illa quae viſa eſt, intelligit in ipſa ratio etiam tactus rigorem. hac ceſſante viſus inefficax eſt: adeo vt quod remus in aqua fractus videtur, vel quod turris eminus viſa, [3]) cum ſit anguloſa, rotunda

3) *Cum ſit anguloſa rotunda exiſtimatur, faciat rationis negligentia*] Pulchre Petronius et appoſite:

Fallunt

da exiſtimatur, faciat rationis negligentia: quae, ſi ſe intenderit, agnoſcit in turre angulos, et in remo integritatem. Et omnia illa diſcernit, quae Academicis damnandorum ſenſuum occaſionem dederunt: cum ſenſus vnus inter certiſſimas res habendus ſit, comitante ratione; cui nonnunquam ad diſcernendam ſpeciem non ſufficit ſenſus vnus. Nam ſi eminus pomi, quod malum dicitur, figura viſatur; non omnimodo id malum eſt. potuit enim ex aliqua materia fingi mali ſimilitudo. advocandus eſt igitur ſenſus alter, vt odor iudicet. ſed potuit inter congeriem malorum poſitum auram odoris ipſius concepiſſe. hic tactus conſulendus eſt, qui poteſt de pondere iudicare. ſed metus eſt ne et ipſe fallatur, ſi fallax opifex materiam quae pomi pondus imitaretur elegit. confugiendum eſt igitur ad ſaporem. qui ſi formae conſentiat; malum eſſe nulla dubitatio eſt. Sic probatur, efficaciam ſenſuum de ratione pendere. ideo deus opifex omnes ſenſus in capite, id eſt, circa ſedem rationis, locauit.

CAPVT XV.

Satin' recte ſcriptum ſit a Platone, cibum per ſtomachum trahi: potum vero per arteriam quae τϱαχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi.

His dictis, fauor ab omnibus exortus eſt admirantibus dictorum ſoliditatem, adeo vt atteſtari vel ipſum Euangelum non pigeret. Diſarius deinde ſubiecit: [1]) Iſti plauſus

Fallunt nos oculi, vagique ſenſus
Oppreſſa ratione mentiuntur.
Nam turris, prope quae quadrata ſurgit,
Attritis procul angulis rotatur. Idem.

1) *Iſti plauſus ſunt*] Arbiter, *Damus omnes plauſum a familia ceptum.* Vnde emaculandus obiter Epiſtolarum libro ſeptimo Plinius iunior:

Quam libros Galli legerem, quibus ille parenti
Plauſus de Cicerone daret, palmamque decuſque.

Nam vulgo eſt, *auſus de Cicerone dare.*

plauſus ſunt, qui prouocant philoſophiam ad vindicandos ſibi de aliena arte tractatus, vnde ſaepe manifeſtos occurrit errores. b) vt Plato veſter, dum nec anatomica quae medicinae propria eſt abſtinet, riſum de ſe poſteris tradidit. dixit enim diuiſas eſſe vias deuorandis cibatui et potui; et 2) cibum quidem per ſtomachum trahi, potum vero per arteriam quae trachia dicitur fibris pulmonis allabi. Quod tantum virum vel aeſtimaſſe, vel in libros retuliſſe, mirandum eſt, vel potius dolendum. Vnde Eraſiſtratus, medicorum veterum nobiliſſimus, in eum iure inuectus eſt, dicens retuliſſe illum longe diuerſa quam ratio deprehendit. Duas enim eſſe fiſtulas inſtar canalium, eaſque ab oris faucibus proficiſci deorſum, et per earum alteram induci delabique in ſtomachum eſculenta omnia et poculenta, ex eoque ferri in ventriculum, quod Graece appellatur ἡ κάτω κοιλία, atque illic ſubigi digerique; ac deinde aridiora ex his retrimenta in aluum conuenire, quod Graece κῶλον dicitur; humidiora autem per renes in veſicam trahi: et per alteram de duabus ſuperioribus fiſtulam, quae Graece appellatur τραχεῖα ἀρτηρία, ſpiritum a ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os et in nares commeare; perque eandem vocis fieri meatum: ac ne potus cibuſue aridior, quem oporteret in ſtomachum ire, procideret ex ore, labereturque in eam fiſtulam

dare. et corrigitur alias ex veteri, vti intelligo, libro, *daret.* Sed liber ille firmauerit ſolum quod diuinauimus alioqui frigida lectione. Quid enim eſſet *auſus daret de Cicerone?* Suetonius in Nerone cap. 20: *Vndique elegit,* qui *plauſuum genera condiſcerent.* Quo ſpectat et illud Ouidii de Arte: *In medio plauſu, plauſus tunc arte carebat.* Pontan.

2) *Dixit* (Plato) *cibum quidem per ſtomachum trahi; potum vero per arteriam, quae trachia dicitur, fibris pulmonis allabi.*] Oſtendere nititur in ea haereſi Platonem non fuiſſe, Galenus lib. περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων η. Hippocrates vero ipſe quid de re ea tota ſenſerit, operae pretium exiſtimo adnotaſſe. Ait in libri περὶ νούσων: Τοῖσιν ὦν δοκέουσιν ἀνθρώποις τὸ ποτὸν εἰς τὸν πνεύμονα φέρεσθαι, ἀνατιώσομαι: *Iis itaque qui potum per pulmones ferri cenſent ego aduerſabor.* Idem.

b) Vid. Gellius XVII, 11.

fiſtulam per quam ſpiritus reciprocatur, ex eaque offenſione intercluderetur animae via, impoſitam eſſe arte quadam et ope naturae ἐπιγλωττίδα, quaſi clauſtrum mutuum vtriuſque fiſtulae, quae ſibi ſunt cohaerentes: eamque ἐπιγλωττίδα inter edendum bibendumque operire ac protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex eſca potuue incideret in illud quaſi aeſtuantis animae iter, ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipſo arteriae communito. Haec Eraſiſtratus; cui, vt aeſtimo, vera ratio conſentit. Cum enim cibus non ſqualidus ſiccitate, ſed humoris temperie mollis ventri inferendus ſit: neceſſe eſt, eandem viam ambobus patere, vt cibus potu temperatus per ſtomachum in ventrem condatur: nec aliter natura componeret, niſi quod ſalutare eſſet animali. Deinde, cum pulmo et ſolidus et leuigatus ſit, ſi quid ſpiſſum in ipſum deciderit, quemadmodum penetrari aut tranſmitti poteſt ad locum digeſtionis; cum conſtet, ſi quando caſu aliquid paulo denſius in pulmonem violentia ſpiritus trahente deciderit, mox naſci tuſſim nimis aſperam, et alias quaſſationes vſque ad vexationem ſalutis? Si autem naturalis via potum in pulmonem traheret; [3]) cum polenta bibuntur, vel cum hauritur potus admixtis granis ſeu ex re aliqua

3) *Cum polenta bibuntur*] Ita ſcripta et Stephani editionis lectio, quam reliquimus. Aliae editiones, *corpulenta*. *Polenta* hoc genere aut forma alibi non reperio. Apuleius vſurpauit vulgariter. Locum, quia ab hoc non admodum abit, adſcribam vt corrigatur, ſtatim ſub initium libri primi Mileſ. Sermonis:

Ego denique veſperna, dum polentae caſeatae offulam grandiorem in conuiuas aemulus contruncare geſtio, mollitie cibi glutinoſi faucibus inhaerentis, et ima gula ſpiritus detinentis, minimo minus interii.

Ita quidem editiones recentiores. In antiquis auctius legitur, vt etiam in Beroaldina Venetiis cuſa. Nam habent: *Ego denique veſperna, dum polentae caſeatae modico ſecurius*, item *mordico ſecurius*. De vtroque varie commentatur idem Beroaldus. Ego conabar: *dum polentae caſeatae immordico ſecurius, offulamque grandiorem*. Ita certe rite decurret oratio; imo vix alias cohaerebit ſolide. Cauſa enim offenſionis ſecuritas fuit ingluciendi. Introduxit autem erroris hanc primam labem particulae *que* in lectione *offulam* a proxima abſorptio. Hoc quam ſaepe turbauerit in optimis ſcriptoribus alii abunde monuerunt. Ego ſub vnico inſuper et claro oſtendam exemplo, ac deſinam.

qua denſiore, quid his ſumtis pulmo pateretur? Vnde ἐπιγλωττίς a natura prouiſa eſt; quae, cum cibus ſumitur, operimento ſit arteriae, ne quid per ipſam in pulmonem, ſpiritu paſſim trahente, labatur. Sicut et cum ſermo emittendus eſt, inclinatur ad operiendam ſtomachi viam, vt ἀρτηρίαν voci patere permittat. Eſt et hoc de experientia notum, quod, qui ſenſim trahunt potum, ventres habent humectiores, humore qui paulatim ſumtus eſt diutius permanente. Si quis vero auidius hauſerit, humor eodem impetu quo trahitur, praeterit in veſicam; et ſicciori cibo prouenit tarda digeſtio. Haec autem differentia non naſceretur, ſi a principio cibi et potus diuiſi eſſent meatus. Quod autem Alcaeus poëta dixit, et vulgo canitur,

> Οἴνῳ πνεύμονα τέγγε,
> 4) Τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται,

ideo dictum eſt, quia pulmo reuera gaudet humore, ſed trahit quantum ſibi aeſtimat neceſſarium. Vides ſatius fuiſſe philoſophorum omnium principi alienis abſtinere, quam minus nota proferre.

Ad haec Euſtathius paulo commotior: Non minus te, inquit, Diſari, philoſophis quam medicis inſerebam, ſed modo

deſinam. Exſtat in Culice Virgiliano pag. 4.

Illi dulcis adeſt requies, et pura voluptas
Libera ſimplicibus curis.

Et vidit tamen accuratus ille et nuperus editor; mendo obſideri poſtrema iſta verba, *Libera ſimplicibus curis.* Nam quomodo, *ſimplicibus curis*, cum liquido graues ſententia depoſcat moleſtaſque? Quare quod tunc concinnatum non eſt, ipſe poſtliminio expediam; ſcioque pictum Poëtae, *Liberaque implicibus curis*, eleganti nec obuia cuiuis voce. [Et dixit haud abſimiliter Martialis lib. 3. *Ambulator liber acribus curis.* Vbi idem valet *acribus curis*, quod hic *implicibus curis. Implices* autem dictae ab *implicando*, vt *duplices* a *duplicando*. Idem.

4) Τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται] Videtur legiſſe Agellius, ἄκρον, quomodo quoque noſter Vetus. Et quae praecedunt; *Alcaeus poëta dixit et vulgo canitur*, Οἴνῳ πνεύμονα τέγγε, vinoſum eum arguant, niſi ſcriberet inſuper Athenaeus lib. 10. c. 9. καὶ Ἀλκαῖος δὲ ὁ μελοποιὸς, καὶ Ἀριστοφάνης ὁ κωμῳδοποιὸς μεθύοντες ἔγραφον τὰ ποιήματα. dem.

modo videris mihi rem conſenſu generis humani decantatam et creditam obliuioni dare; philoſophiam artem eſſe artium, et diſciplinam diſciplinarum. et nunc in ipſam invehitur paricidali auſu medicina: cum philoſophia illic ſe habeatur auguſtior, vbi de rationali parte, id eſt de incorporeis diſputat; et illic inclinetur, vbi de phyſica, quod eſt de diuinis corporibus vel coeli vel ſiderum, tractat. Medicina autem phyſicae partis extrema faex eſt, cui ratio eſt cum teſteis terreniſque corporibus. Sed quid rationem nominaui, cum magis apud ipſam regnet coniectura quam ratio? Quae ergo coniicit de carne lutulenta, audet inequitare philoſophiae, de incorporeis et vere diuinis certa ratione tractanti. Sed ne videatur communis iſta defenſio tractatum vitare pulmonis: accipe cauſas, quas Platonica maieſtas ſecuta eſt. Ἐπιγλωττὶς, quam memoras, inuentum naturae eſt ad tegendas detegendaſque certa alternatione vias cibatus et potus; vt illum ſtomacho tranſmittat, hunc pulmo ſuſcipiat. Propterea tot meatibus diſtinctus eſt, et interpatet rimis, non vt ſpiritus egreſſiones habeat, cui exhalatio occulta ſufficeret; ſed vt per eos, ſi quid cibatus in pulmonem deciderit, ſuccus eius mox migret in ſedem digeſtionis. Deinde ἀτηρία ſi quo caſu ſciſſa fuerit, potus non deuoratur, ſed, quaſi fiſſo meatu ſuo, reiectatur foras incolumi ſtomacho; quod non contingeret, niſi ἀρτηρία via eſſet humoris. Sed et hoc in propatulo eſt; quia, [5] quibus aeger eſt pulmo, accenduntur in maximam ſitim; quod non eueniret, niſi eſſet pulmo receptaculum potus. Hoc quoque intuere; quod animalia, quibus pulmo non eſt, potum neſciunt. Natura enim nihil ſuperfluum, ſed membra ſingula ad aliquod viuendi miniſterium fecit; quod cum deeſt, vſus eius

5) *Quibus aeger eſt pulmo, accenduntur in maximam ſitim*] *Aliamque famem cum pulmo falerno Arderet.* Iuuenal. Sat. 6. Hinc eleganter Tertullianus aduerſus Pſych. *Deus tibi venter eſt, et pulmo templum, et aqualiculus altare.*

eius non deſideratur. Vel hoc cogita; quia ſi ſtomachus cibum potumque ſuſciperet, ſuperfluus foret veſicae vſus. Poterat enim vtriuſque rei ſtomachus retrimenta inteſtino tradere, cui nunc ſolius cibi tradit: nec opus eſſet diuerſis meatibus, quibus ſingula traderentur, ſed vnus vtrique ſufficeret ab eadem ſtatione tranſmiſſo. Modo autem ſeorſum veſica, et inteſtinum ſeorſum ſaluti ſeruit: quia illi ſtomachus tradit, pulmo veſicae. Nec hoc praetereundum eſt, quod in vrina, quae eſt retrimentum potus, nullum cibi veſtigium reperitur, ſed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum vel coloris vel odoris inficitur. Quod ſi in ventre ſimul fuiſſent; aliqua illarum ſordium qualitas inficeretur. Nam poſtremo lapides, qui de potu in veſica naſcuntur, cur numquam in ventre coaleſcunt, cum non niſi ex potu fiant, et naſci in ventre quoque debuerint, ſi venter eſſet receptaculum potus? In pulmonem defluere potum, nec Poëtae nobiles ignorant; ait enim Eupolis in fabula, quae inſcribitur Colaces: *Πίνειν γὰρ ὁ Πρωταγόρας ἐκέλευεν, ἵνα πρὸ τοῦ κυνὸς τὸν πνεύμον' ἔκλυτον φορῇ*: et Eratoſthenes teſtatur idem,

Καὶ βαθὺν ἀκρήτῳ πνεύμονα τεγγόμενος.

Euripides vero huius rei manifeſtiſſimus aſtipulator eſt:

Οἶνος περάσας πνευμόνων διαῤῥοάς.

Cum igitur et ratio corporeae fabricae, et teſtium nobilis auctoritas aſtipuletur Platoni: nonne quiſquis contra ſentit, inſanit?

CAPVT XVI.

Ouumne prius fuerit an gallina.

Inter haec Euangelus gloriae Graecorum inuidens et illudens: Faceſſant, ait, haec quae inter vos in oſtentationem loquacitatis agitantur; quin potius, ſi quid cal-

let veſtra ſapientia, ſcire ex vobis volo, ouumne prius exſtiterit an gallina? Irridere te putas, Diſarius ait; et tamen quaeſtio quam moviſti, et inquiſitu et ſcitu digna eſt. cur enim tibi de rei vtilitate comparans conſuluiſti, vtrum prius gallina ex ouo, an ouum ex gallina coeperit. * * * Sed hoc ita ſeriis inſerendum eſt, vt de eo debeat vel anxie diſputari. Et proferam quae in vtramque partem mihi dicenda ſubuenient, relicturus tibi vtrum eorum verius malis videri. Si concedimus, omnia quae ſunt, aliquando coepiſſe: ouum prius a natura factum iure aeſtimabitur. Semper enim quod incipit, imperfectum adhuc et informe eſt, et ad perfectionem ſui per procedentis artis et temporis additamenta formatur. Ergo natura, fabricans auem, ab informi rudimento coepit, et ouum, in quo necdum eſt ſpecies animalis, effecit. ex hoc perfectae auis ſpecies exſtitit, procedente paulatim maturitatis effectu. Deinde, quicquid a natura variis ornatibus comptum eſt, ſine dubio coepit a ſimplici; et ita contextionis acceſſione variatum eſt. Ergo ouum viſu ſimplex et vndique verſum pari ſpecie creatum eſt: et ex illo varietas ornatuum, quibus conſtat auis ſpecies, abſoluta eſt. Nam ſicut elementa prius exſtiterunt; ita et reliqua corpora de commixtione eorum creata ſunt: ita rationes ſeminales quae in ouo ſunt, ſi venialis erit iſta translatio, velut quaedam gallinae elementa credenda ſunt. Nec importune elementis, de quibus ſunt omnia, ouum comparauerim; in omni enim genere animantium, quae ex coitione naſcuntur, inuenies ouum aliquorum eſſe principium inſtar elementi. Aut enim gradiuntur animantia, aut ſerpunt, aut nando volandoue viuunt. In gradientibus lacertae et ſimilia ex ouis creantur. Quae ſerpunt oui naſcuntur exordio. Volantia vniuerſa de ouis prodeunt, excepto vno quod incertae naturae eſt: nam veſpertilio volat quidem pellitis alis, ſed inter volantia non habendus eſt; quia quatuor pedi-

pedibus graditur, formatosque pullos parit, et nutrit lacte quos generat. Nantia poene omnia de ouis oriuntur generis ſui; crocodilus vero etiam de teſteis, qualia ſunt volantium. Et, ne videar plus nimio extuliſſe ouum elementi vocabulo, conſule initiatos ſacris Liberi patris; ([1] in quibus hac veneratione ouum colitur, vt ex forma tereti ac paene ſphaerali atque vndique verſum clauſa et includente intra ſe vitam, mundi ſimulacrum vocetur. mundum autem conſenſu omnium conſtat vniuerſitatis eſſe principium.

Prodeat qui priorem vult eſſe gallinam, et in haec verba tentet quod defendit aſſerere. Ouum rei cuius eſt nec initium nec finis eſt. nam initium eſt ſemen, finis auis ipſa formata. ouum vero digeſtio eſt ſeminis. Cum ergo ſemen animalis ſit, et ouum ſeminis: ouum ante animal eſſe non potuit; ſicut non poteſt digeſtio cibi fieri antequam ſit qui edit. Et tale eſt dicere, ouum ante gallinam factum, ac ſi quis dicat matricem ante mulierem factam. Et qui interrogat quemadmodum gallina ſine ouo eſſe potuit, ſimilis eſt interroganti, quonam pacto homines facti ſint ante pudenda, de quibus homines procreantur. Vnde ſicut nemo recte dicet, hominem ſeminis eſſe, ſed ſemen hominis; ita nec oui gallinam, ſed ouum eſſe gallinae. Deinde ſi concedamus, vt ab aduerſa parte dictum eſt, haec quae ſunt, ex tempore aliquod ſumſiſſe principium: natura primum ſingula animalia perfecta formauit; deinde perpetuam legem dedit, vt continuaretur procreatione ſucceſſio. Perfecta autem

1) *In quibus hac veneratione ouum colitur, vt ex forma tereti ac poene ſphaerali*] Plutarchus in Sympoſiacis: ὅθεν οὐκ ἀπὸ τρόπου τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς, ὡς μίμημα τοῦ τὰ πάντα γεννῶντος καὶ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ, συγκαθωσίωται τὸ ᾠόν. *Quare non abs re in Bacchi orgiis ouum ſacratum eſt, veluti ſimulacrum mundi, e quo cuncta nata ſunt, cuiusque complexu cuncta continentur.* Vide quae ſuper hoc annotauit vberius Hadrianus Iunius libro Animaduerſorum 4. cap. 4. *Pontan.*

in exordio fieri potuiſſe, teſtimonio ſunt nunc quoque non pauca animantia, quae de terra et imbre perfecta naſcuntur: vt in Aegypto mures, et aliis in locis ranae, ſerpenteſque, et ſimilia. Oua autem numquam de terra ſunt procreata, quia in illis nulla perfectio eſt: natura vero perfecta format, et de perfectis iſta procedunt, vt de integritate partes. Nam, vt concedam oua auium eſſe ſeminaria, videamus quod de ſemine ipſa philoſophorum definitio teſtatur, quae ita ſancit; Semen generatio eſt ad eius, ex quo eſt, ſimilitudinem pergens. non poteſt autem ad ſimilitudinem pergi rei quae necdum eſt: ſicut nec ſemen ex eo, quod adhuc non ſubſiſtit, emanat. Ergo in primo rerum ortu intelligamus, cum caeteris animantibus quae ſolo ſemine naſcuntur, de quibus non ambigitur quin prius fuerint quam ſemen ſuum, aues quoque opifice natura exſtitiſſe perfectas: et, quia vis generandi inſerta ſit ſingulis, ab his iam procedere naſcendi modis, quos pro diuerſitate animantium natura variauit. Habes, Euangele, vtrobique quod teneas: et diſſimulata pauliſper irriſione, tecum delibera quid ſequaris.

Et Euangelus: Quia et ex iocis feria facit violentia loquendi: hoc mihi abſoluatis volo, cuius diu me exercuit vera deliberatio. Nuper enim mihi de Tiburti agro meo exhibiti ſunt apri, quos obtulit ſilua venantibus. et, quia diutule continuata venatio eſt, perlati ſunt alii interdiu, noctu alii. Quos perduxit dies, integra carnis incolumitate durarunt: qui vero per noctem lunari plenitudine lucente portati ſunt, putruerunt. Quod vbi ſcitum eſt, qui ſequenti nocte deferebant, infixo cuicumque parti corporis acuto aeneo, apros carne integra pertulerunt. Quaero igitur, cur noxam, quam pecudibus occiſis ſolis radii non dederunt, lunare lumen effecit? Facilis eſt, Diſarius inquit, et ſimplex iſta reſponſio. Nullius enim rei ſit aliquando putredo, niſi calor humorque conuenerint.

rint. Pecudum autem putredo nihil aliud eſt, niſi cum deſluxio quaedam latens, ſoliditatem carnis in humorem reſoluit. Calor autem, ſi temperatus ſit et modicus, nutrit humores: ſi nimius, exſiccat et habitudinem carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis ſol vt maioris caloris haurit humorem: lunare lumen, in quo eſt non manifeſtus calor, ſed occultus tepor, magis diffundit humecta; et inde prouenit iniecto tepore et aucto humore putredo. His dictis Euangelus Euſtathium intuens, Si rationi dictae aſſentiris, ait, annuas oportet; aut ſi eſt quod moueat, proferre non pigeat: quia vis veſtri ſermonis obtinuit, ne inuita aure vos audiam. Omnia, inquit Euſtathius, a Diſario et luculente et ex vero dicta ſunt. ſed illud preſſius intuendum eſt, vtrum menſura caloris ſit cauſa putredinis, vt ex maiore calore non fieri, et ex minore ac temperato prouenire dicatur. Solis enim calor, qui nimium feruet quando annus in aeſtate eſt, et hieme tepeſcit, putrefacit carnes aeſtate, non hieme. Ergo nec luna propter ſummiſſiorem calorem diffundit humores; ſed neſcio quae proprietas, quam Graeci ἰδίωμα vocant, et quaedam natura ineſt lumini, quod de ea defluit, quae humectet corpora et velut occulto rore madefaciat: cui admiſtus calor ipſe lunaris putrefacit carnem, cui diutule fuerit infuſus. Neque enim omnis calor vnius eſt qualitatis, vt hoc ſolo a ſe differat, ſi maior minorue ſit; ſed eſſe in igne diuerſiſſimas qualitates nullam ſecum habentes ſocietatem rebus manifeſtis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo niſi de paleis vtuntur igne: quia caeteri ad producendam hanc materiam inhabiles habentur. Medici in remediis concoquendis magis de ſarmentis quam ex alio ligno ignem requirunt. z) Qui vitro ſoluendo firmandoque curant, de arbore cui myri-

z) *Qui vitro ſoluendo firmandoque curant*] Scriptus videbatur referre, *nitro*: ſed falſo. Firmatur enim lectio illa calculo Plutarchi Sympoſ. lib.

myricae nomen eſt, igni ſuo eſcam miniſtrant. Calor de lignis oleae, cum ſit corporibus ſalutaris, perniciosus eſt balneis, et ad diſſoluendas iuncturas marmorum efficaciter noxius. Non eſt ergo mirum, ſi ratione proprietatis quae ſingulis ineſt, calor ſolis arefacit, lunaris humectat. [3]) Hinc et nutrices pueros alentes operimentis obte-

lib. 3. Quaeſtione 10. vbi eſt, *πρὸς δὲ τὴν ὑελῆ μάλαξιν καὶ τύπωσιν*, vnde firmiter in Aurelio etiam refingo, *ſoluendo formandoque*. *μάλαξις* enim ea *καὶ τύπωσις emollitio formatioque* vitri fit, non *firmatio*. Idem.

3) Hinc et nutrices pueros alentes operimentis obtegunt] Locus quem non temere aut leuiter tranſuolem. Quae enim gratia aut notatio verborum, *nutrices pueros alentes?* Nam infantes innuere vult qui lacte adhuc et manu veluti aliena nutriuntur. Ad quod liquido ducit et iuuat vetus ſiue ſcripta lectio, quae habebat, *pallentes*, nec dubitabis germaniſſimum verum eſſe: *pueros paſcentes*. Iſidorus, *paſcere, natos cibo ſaginare*. Loquendi autem mos ex priſca elegantia eſt; nec abludit hoc Vergilianum; *ſponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos*. Sed Macrobius iſtud ſuum de Petronio, ſi rectum iudicium meum eſt, adumbrauerat pag. 3. editionis poſtremae; vbi vulgatur:

> *Et eloquentiam, qua nihil eſſe maius confitentur, pueris induunt adhuc naſcentibus.*

Nam omnino imbibi exaratum Arbitro: *pueris induunt adhuc paſcentibus*. *Naſcentibus* enim enormis eſſet figura ac oppido intempeſtiua; quod aliis quoque viſum. Deinde literae *p* facilem et crebrum eſſe deflexum in *n* annotaui aliquot locis in Veterum ſcriptis. Duo iam adducere non pigebat; vt, quod dico penitus ſtabiliatur. Martialis lib. 3. Epigr. 25. in pigros nautas, *Ceſſatis pueri nihilque noſtis*. Fallor enim? aut ſcribendum, *nihilque poſtis*. *Poſtis* pro *poteſtis*, vt *hiſtis*, *terſtis* pro *bibiſtis*, *terſiſtis*, et ſimilia veteribus et potiſſimum poëtis crebra. Praeluxit ad hanc correctionem Cl. Lipſius. Ille, inquam, qui hodie Belgio ſuo, imo Europae vniuerſae doctrina, virtute praelucet. Coniecerat tamen ipſe, *nihilque moſtis*, animo meo minus conuenienter praemiſſae et ſubſequis vocibus: *moneris* enim eae poſcunt non *moniſtis*. Scriptum continenter: *Ceſſatis*, *figitis*, *luditis*. Apte itaque conſonat his, *poteſtis*, quod et ſenſu iſto elegantiſſime frequentari, clarum. Ipſe alibi Martialis,

> *Poſſum nil ego ſobrius, bibenti*
> *Succurrunt mihi quindecim poëtae.*

Plautus quoque non inuenuſte vſurpauit: *Non hic vt poſſit, edit; ſed poſſe cupit, vt edat.* Alterum deinde quod innuo, in Peruigilio Veneris eſt, et ita editur:

> *Vere concordant amores, vere nubent alites.*

Emendant, *nubunt*. At ſcripſit quiſquis ille ſcriptor, *vere pubent alites;* idque valet quod dicitur vulgo, *vernant*. Plautus, *Dum aniculae vernant*: Et Arbiter, *vernanteſque comas triſtis abegit hiems*. Sententiam vero hanc eſſe adſtruit quoque quod ſequitur: *Et nemus comam reſoluit de maritis imbribus*. Totum ita expreſſit Naſo:

> *Prataque pubeſcunt variorum flore colorum,*

Inde-

obtegunt, cum ſub luna praetereunt; ne plenos per aetatem naturalis humoris amplius lunare lumen humectet; et ſicut ligna adhuc virore humida, accepto calore curuantur, ita et illorum membra contorqueat humoris adiectio.

Xx 4 Hoc

Indociliſque loquax gutture vernat auis.

Sed vt ad prius et rem redeam, quomodo itaque *pueros paſcentes* dicebant veteres, ſic quoque *innuberes* et *ſububeres* dixerunt. Gloſſae. *ſububeres*, ὑπομάσιοι. Et Gloſſae Iſidori: *Sububeres*, *infantes qui adhuc ſunt ſub vbere.* Priorem vocem redonandam Catullo puto, vbi vulgatur, de Atty: *Ego puber*, *ego adoleſcens*, *ego ephebus*, *ego puer.* Sic enim meliores libri. Pudenter tamen veritatis indagandae ab illis diſſentior. Nam dici certe aliquid hic poſſit de pubertate et adoleſcentia; vtramque videlicet vocem eodem quaſi ſpectare ac referri. Sed talia iam omitto. Lectio vetus; *Ego mulier.* Vnde elementis et ſententia plane manuducentibus eliciebam; *Ego inuber.* Et quis dubitabit ita fuiſſe reſcribendum? Notetur dictio tota; litterula vix mutat. Innuit vero Poëta aetatem quae vberum ſuctum iam primulum deſuerit, et, vt Hippocrates ait ὀδοντοφυῆν προσάγει. Graeci ἀπογαλακτοὺς appellabant, quomodo etiam infantes *exuberes* intellexit magnus Feſti cenſor. Nec abſimile valde eſt, quod Agellius, *oſtreas innuberes* dixit, quae ſenio Lunae macreſcunt; plenitudine enim illius et vbertate quodammodo paſcuntur et increſcunt. Et dum hic ſum, vnicum adhuc adferam ex eodem Catullo Coronidis veluti vicem. Exſtat verſu de Acme et Septimio:

Hoc vt dixit, Amor ſiniſtra vt ante,
Dextram ſternuit approbationem.

Corruptum arguit ſententia. Nam hoc demum loco ſternuit Amor *dextram approbationem* non *ante.* Quod etiam vir doctus admonuit; et obiter concinnabat hac forma; *Hoc vt dixit amans Amor ſiniſtra.* Sed ſcripſit doctiſſ. poëtarum:

Hoc vt dixit, Amor ſiniſtra amanti.

Vitii cauſa fuit quod *a* in alterum vicinius abierit ac remanſerit *manti*, vnde natum ineptum iſtud, *vt ante.* Quod quam pronum fuerit quis non videt? Recte vero iam ſequitur infra, *Hoc vt dixit, Amor ſiniſtra, vt ante.* Haec dum ſcribo redit in memoriam parilis plane apud Plautum corruptio, quae hactenus et turpiter occupauit. Ego non vltra permittam, tam bella praeſertim occaſione. Editur Menaechmis Scena, *Si voltis.*

M. so. *Poſtquam ad nos renunciatum eſt, te et patrem eſſe mortuum,*
Auos noſter mutauit, quod tibi nomen eſt, fecit mihi.

Quid ais Acci? Vide ne ſi hoc verum ſit, comoedia ea tota probetur vana. Nam quid hanc operam ſumpſiſſe fratrem ſcribis, quaeritandi et omnes oras, quaſi mare (vt ipſe loqueris) inſulas, circumeundi, ſi mortuum germanum rumor attuliſſet, non ſurreptum? Et adde quod in fabula hac omni de nuncio tali ne mu quidem. Quid multa? Falſitatis conuincunt vel illa prologi tui verba:

Poſtquam Syracuſas de re ea nuncius redit,
Ad auom puerorum, puerum ſubductum alterum,

Patrem

Hoc quoque notum eſt; quia ſi quis diu ſub luna ſomno ſe dederit, aegre excitatur et proximus fit inſano, pondere preſſus humoris, qui in omne eius corpus diffuſus atque diſperſus eſt proprietate lunari: quae vt corpus infundat omnes eius aperit et laxat meatus. Hinc eſt quod Diana, quae luna eſt, ἄρτεμις dicitur, quaſi ἀερότεμις hoc eſt, aërem ſecans Lucina a parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus eſt diſtendere rimas corporis,

et

Patrem pueri Tarenti eſſe emortuum, Immutat nomen auos huic gemino alteri.

Clare parentem emortuum inquit; puerum vero ſubductum. Quapropter ſimilis, vt dixi, abſorptio hic facta, nec elementi tantum ſed vocabuli pleni. Scribo:

Poſtquam ad nos renunciatum eſt de te, et patrem eſſe emortuum.

Huius illiusque in Catullum coniecturae Hafniae olim arbitrum approbatoremque habuiſſe memini virum elegantiſſimum veteriſque literaturae diligentiſſimum Ionam Venuſinum; cuius mihi multis de cauſis merito colenda memoria Atque haec digreſſio non inutilis, ſpero, fuerit. Certe conſtare iam putem Macrobio Petronioque ſuam, id eſt, genuinam germanam lectionem de *pueris paſcentibus.* Et ne vel minima portio ſuperſit ambigendi ſuſpicio; iniecit. dum haec illa fabulamur, feliciſſimi ingenii adoleſcens Petrus Scriuerius, Iuuenalis illo loco Sat. 14.

Haec monſtrant vetulae pueris reptantibus oſſae

Iniecit, inquam, concipi in MSS. *pueris poſcentibus*, quomodo diſerte etiam in noſtro Scripto. Quocirca et illic *pueris paſcent bus* legendum, ne vel ipſi Pyrrhonii, Philoſophi qui de omnibus dubitare ſolebant, addubitent. **Pontan.**

Hinc et nutrices pueros alentes operimentis obtegunt] Emendaueram ex coniectura *p. ſellantes*, cum v. Cl. Theodorus Canterus ſignificat mihi etiam ſe id feciſſe ex vetere libro. *Meurſ.*

Ne ſis neſcius, editionibus vſus ſum binis, vna recenti Henr. Steph. anni cIↃ. IↃ. LXXXV. altera vetuſta Bononienſi anni cIↃ. IↃ. I. cum qua hanc poſteriorem contuli. [Quum tamen Bononienſis iſta editio cum hac noſtra in capitum ſitu non conveniret, coactus fuit Typographus hac editione Notas quam plurimas transponere (adſcriptis paginarum numeris) vt cum noſtro textu vbique quadrarent; et Lectori nulla remora obiiceretur.] Quod ſi placere tibi hunc laborem meum intellexero, proxima foetura Arnobium cum Critico libello quingentis amplius locis emendatum dabo, ſi mihi vitam vitae auctor. Vale, et, quisquis es, aeternitatem cogita. *Meurſ.*

et meatibus viam dare; quod eſt ad celerandos partus ſalutare. Et hoc eſt, quod eleganter poëta Timotheus expreſſit;

Διὰ [4]) λαμπρὸν πόλον ἄςρων
Διά τ' ὠκυτόκοιο σελάνας.

Nec minus circa inanima lunae proprietas oſtenditur. Nam ligna quae luna vel iam plena vel adhuc creſcente deiecta ſunt, inepta fabricis ſunt, quaſi emollita per humoris conceptionem. Et agricolis cura eſt, frumenta de areis non niſi luna deficiente colligere, vt ſicca permaneant. Contra quae humecta deſideras, luna creſcente conficies. tunc et arbores aptius ſeres, maxime cum illa eſt ſuper terram: quia ad incrementa ſtirpium neceſſarium eſt humoris alimentum. Aër ipſe proprietatem lunaris humoris et patitur et prodit. Nam cum luna plena eſt, vel cum naſcitur, (et tunc enim a parte qua ſurſum ſuſpicit plena eſt,) aër aut in pluuiam ſoluitur, aut ſi ſudus ſit, multum de ſe roris emittit. Vnde et Alcman Lyricus dixit *rorem Aëris et Lunae filium.* Ita vndique verſum probatur, ad humectandas diſſoluendaſque carnes ineſſe lunari lumini proprietatem; quam magis vſus quam ratio deprehendit. Quod autem dixiſti, Euangele, de acuto aeneo, ni fallor coniectura mea, a vero non deuiat. Eſt enim in aere vis acrior, quam medici ſtipticam vocant. vnde ſquamas eius adiiciunt remediis quae contra perniciem putredinis aduocantur. Deinde qui in metallo aeris morantur, ſem-

4) Λαμπρὸν] κυανέων legit Had. Iunius lib. 4. cap. 23. Animad. *Pont.*

per oculorum ſanitate pollent; et quibus ante palpebrae nudatae fuerant, illic conueſtiuntur. Aura enim quae ex aere procedit, in oculos incidens, haurit et exſiccat quod male influit. Vnde et Homerus modo c) *εὐήνορα* modo *νώροπα χαλκὸν*, has cauſas ſecutus, appellat. Ariſtoteles vero auctor eſt vulnera quae ex aereo mucrone fiunt minus eſſe noxia, quam ferro, faciliuſque curari, quia ineſt, inquit, aeri vis quaedam remedialis et ſiccifica, quam demittit in vulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis, lunari repugnat humori.

c) Odyſſ. ν', 19. Conf. Plutarch. Sympoſiac. Lib. III, Probl. 10. ſub finem; quem locum Macrobius hic eſt interpretatus.

AMBROSII
MACROBII
THEODOSII

DE

DIFFERENTIIS

ET

SOCIETATIBVS
GRAECI LATINIQVE VERBI,
LIBELLVS.

Digitized by Google

EX LIBRO

AMBROSII MACROBII THEODOSII

DE

Differentiis et Societatibus Graeci Latinique verbi.

Graecae Latinaeque linguae coniunctiſſimam cognationem natura dedit. Nam et iiſdem orationis partibus abſque articulo, quem Graecia ſola ſortita eſt, iiſdem pene obſeruationibus, figuris, conſtructionibusque vterque ſermo diſtinguitur; vt propemodum qui vtramuis artem didicerit, ambas nouerit: in multis tamen differunt, et quaſdam proprietates habent; quae Graece idiomata vocantur.

De

1) Magna cum religione ſecuti ſumus veteris codicis auctoritatem, ita vt Graeca vocabula Latinis litteris ſcripta, iiſdem hic quoque repraeſentauerimus, vt *idiomata*, *enclisis*, *diathesis*, *periſpomenon*, *barytonon*, *aparemphaton*, et ſimilia: quia τεχνικὰ iſta Latinis ſatis trita ſunt. ἰῶτα quod vulgo ſubſcriptum vocant, in pleriſque negleximus, quod auctor ne huius quidem vſquam meminerit. At vbi adſcriptum fuit, fideliter expreſſimus, et pag. 715. συγγράφω cum eodem ſcribere voluimus, quanquam Grammaticorum conſuetudo συγγράφω probet. Verum licentia maiore vſi ſumus in accentuum notatione, et Graecarum vocum repraeſentatione, quae in antiquo exemplari partim Latinis, partim Graecis characteribus deformatae, nullis aut prauis apicibus inſignitae, perperam modo coactae, modo diſtractae fuerant. De mendoſis vero in ſequentibus monuimus. *Pontan.*

De verborum vtriuſque [1] *differentiis vel ſocietatibus.*

Accidunt verbis vtriuſque linguae perſona, numeri, figura, coniugatio, tempus, [2] modus quem Graeci enclifin vocant. Latini cum formis qualitatem poſuerunt. genus, quod apud Graecos diatheſis nuncupatur. eandem pene cum caſibus conſtructionem ſeruant, vt [3] *miſereor illius, pareo illi, veneror illum: φροντίζω τῦδε, πείθομαι τῷδε, φιλῶ τόνδε.* Ablatiuum Graecia non recipit. Eadem illis perſonarum ſimilitudo: prima *voco*, ſecunda *vocas*, tertia *vocat*: *καλῶ, καλεῖς, καλεῖ.* In numeris vna diſſenſio eſt, quod δυϊκὸν, id eſt, dualem, nulla Latinitas admiſit, Graeci vero in verbis nominibusque δυϊκὰ videntur habere.

De figuris.

Figurae ambobus non ſine diſcretione pares. Nos dicimus *curro*, *percurro*: illi τρέχω, διατρέχω. Quatuor

1) Niſi culpa librariorum excidit, certe ſubintelligendum eſt, *Linguae.*

2) *Modus quem*] Hic verſus et duo ſequentes non bene cohaerent. Concinnior foret lectio: *modus quem Graeci ἔγκλισιν vocant, qualitas, formae ſiue ſpecies, genus quod apud Graecos διάθεσις nuncupatur. Latini eandem paene cum Graecis in caſibus conſtructionem ſeruant.* Opſopoeus.

Locum hunc eſſe mancum et corruptum, libenter Obſopoeo largimur. Etenim cum hic ſumma, ſeu argumentum diſputationis de verbi Graeci, Latiniue ratione contineatur, vtique deſiderantur *ſpecies ſiue formae*, de quibus infra deinceps diſputatur. At negamus, verba, *Latini cum formis qualitatem poſuerunt*, eſſe delenda; cum rationem *Modi* grammatici explicare videantur. Nam hic Modus ſane ſignificat qualitatem, vti etiam a quibusdam dicitur, h. e. conditionem quandam ſeu ſtatum, ſub diuerſis formis Hinc eundem Varro *ſpecies* vocauit. Itaque nos quidem locum ita putamus emendandum et diſtinguendum: *Modus, quem Graeci ἔγκλισιν vocant, (Latini cum formis qualitatem poſuerunt) formae ſiue ſpecies, genus, quod apud Graecos διάθεσις nuncupatur. Eandem pene cum Graecis conſtructionem per caſus ſeruant.*

3) Non eſt, quod quis opinetur, verba *miſereri* et *φροντίζειν* non ſibi reſpon-

tuor quoque modis et haec et illa componuntur: ex duobus integris, *produco;* ex integro et corrupto, *perſicio;* ex corrupto et integro, *accedo;* ex duobus corruptis, *occipio;* Similiter [1]) ἐκ δύο τελείων, συντρέχω· ἐκ τελείȣ καὶ ἀπολείποντος, προσκυνῶ. ἐξ ἀπολείποντος καὶ τελείȣ, συμβάλλω· ἐκ δύο ἀπολειπόντων, κωμῳδῶ. Sunt quaedam compoſita quae non poſſunt reſolui, vt *ſuſpicio, complector*; ita apud illos [2]) τὸ μὲν συντρέχω. Sunt apud Graecos admiſſa poſt compoſitionem, cum eſſent ſimplicia non recepta: νομῶ nihil ſignificat, tamen οἰκονομῶ dicitur; ſimiliter δομῶ et [3]) δομεύω, οἰκοδομῶ et βοσσοδομεύω componuntur. Ita *facior* et *grego* non dicunt; *conficior* vero, et *afficior*, et *congrego*, probe dicunt. Vtrique verbo binae praepoſitiones iunguntur. Homerus [4]) προπροκυλινδόμενος. Vergilius [5]) *pede proſubigit terram.* Latinitas compoſiti verbi ſaepe primam ſyllabam mutat, *teneo, contineo;* ſaepe non mutat, *lego, neglego.* In Graeco verbo nunquam prima ſyllaba adiecta praepoſitione violatur, βάλλω, ἀμφιβάλλω, διαβάλλω, καταβάλλω· ἄγω

reſpondere, aut alterutrum eſſe mendoſum. Nam *miſereri* non tantum dicitur de illa animi aegritudine ex alterius miſeria, ſed et de *cura* et ſtudio opem miſero, quem amamus, ferendi.

1) Ἐκ δύο τελείων, συντρέχω·] Exemplum non conuenit. nam συντρέχω ἐκ δύο τελείων compoſitum, ut auctor ipſe praemiſit, et in duo integra reſolui poteſt. aliud itaque exemplum quaerendum erit. Vet cod. habebat TOMeN CINTPeXω. *Opſopoeus.*

Plane hic hallucinari videtur Opſopoeus. Nam quis quaeſo alius vnquam negare auſus eſt, συντρέχω conſtare ex duobus integris, quae extra compoſitionem etiam dicuntur?

2) Verbum συντρέχω ab hoc loco eſſe alienum, nemo non facile intelligit. Sed ad verum coniiciendum Oedipo plane opus eſſe videtur. Quid? num forte μεσουρανέω, cuius ſimplex non habetur? Nolo equidem pro vero dicere. Nam Sphyngem vehementer timeo.

3) Δομεύω] δομεύω quidem nihil ſignificat; at δομῶ Heſychio idem eſt quod compoſitum οἰκοδομῶ, *aedifico.* ſed id apud maiorum gentium auctores vix reperias. *Obſopoeus.*

4) Iliad. χ΄, 221. et Odyſſ. ρ΄, 525. Euſtathius per ἱκετευτικῶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἥκοντα explicat. Vide quae de hoc verbo tradit Dionyſ. Halic περὶ συνθέσεως, §. 15.

5) Georg. III, 256. Plura ſi talia compoſita deſideras, adi Quinctil. Inſt. I, 9.

ἄγω, συνάγω, πρoάγω, διάγω· φέρω, προφέρω, διαφέρω, ἀναφέρω· δέρω, ἐκδέρω· φιλῶ, καταφιλῶ· Vltro equidem intemerato verbo praepoſitio ſaepe corrumpitur, λέγω, συλλέγω, βάλλω, συμβάλλω [6]), τρέχω, ἐκτρέχω. Hoc item in Latinis; *fero, effero: aufugio* et *aufero* a praepoſitione *ab* componuntur, et in his ſolis [7]) *ab* mouetur in auctore Cicerone, ſenſumque habent retrorſum trahendi. Nigidius tamen putat verbum *autumo* eadem praepoſitione componi, quaſi *ab* et *aeſtimo*, ſicut *abnumero* idem eſt et *numero*. *autumo* vero et *dico* et *cenſeo* ſignificat. Graeca verba quando componuntur cum propoſitione, eundem accentum ſine dubio ſeruant, καταγράφω, περιφέρω, ἀναγλύφω, ὑπομένω, διατρέχω, καταλαλῶ, προορῶ. Cum vero eis alia pars orationis adiungitur, modo mutant priorem, modo tuentur accentum. Seruant in his, τίω, ἀτίω· ὄσσω, κακόσσω, vnde [8]) κακοσσόμενος· νίπτω, χερνίπτω, vnde eſt [9]) χερνίψαντο δ' ἔπειτα· κιθαρίζω, χοροκιθαρίζω. In aliis mutant, γλύφω, καλαμογλυφῶ· γράφω, χειρογραφῶ· σθένω, εὐσθενῶ· σέβω, εὐσεβῶ. Latini ſimiliter ſeruant, *praepono, praecurro*, mutant, *colligo, affero*. Apud Latinos [10]) nulla praepoſitio adiuncta mutat coniugationem, *clamo clamas*, *declamo declamas:* Graeci nonnunquam in compoſitione mutant coniugationem, συλῶ συλᾷς, ἱεροσυλῶ ἱεροσυλεῖς· τιμῶ τιμᾷς, ἀτιμῶ ἀτιμοῖς· πειρῶ πειρᾷς, ἐμπειρῶ ἐμπειρεῖς· licet ſint qui dicant haec non σύνθετα, ſed παρασύνθε-

6) Forte Auctor ſcripſit, χέω, ἐγχέω.

7) *Ab mouetur in auctore Cicerone*] Turbat locum immiſſa vocula *in*. Delenda omnino ea: et verba quae aſpexit Macrobius, ſunt in Oratore Tullii iſta: *Quidſi etiam abfugit turpe viſum eſt; et abfer noluerunt; aufer maluerunt; quae propoſitio praeter haec duo verba nullo alio in verbo reperitur.* Indicauit Scriuerius. *Pontan.* Locus extat Cic. Orat. cap. 47.

8) Iliad. α', 105. vbi de toruo Agamemnonis iracundi vultu dicitur.

9) Iliad. α', 449.

10) At vero ab hac regula videtur excipiendum *reddere*: niſi forte noſter Grammaticus negauerit, *re* vim praepoſitionis habere. At vero habemus, *edere*, *ſubdere* etc.

σύνθετα, id eſt, non ipſa compoſita, ſed ex compoſitis facta nominibus; vt ἱεροσυλῶ non ſit ἀπὸ τοῦ συλῶ, ſed ἀπὸ τοῦ ἱερόσυλος: et ἀτιμῶ, non ἀπὸ τοῦ τιμῶ, ſed ἀπὸ τοῦ ἄτιμος. et ἐμπειρῶ, non ἀπὸ τοῦ πειρῶ, ſed ἀπὸ τοῦ ἔμπειρος. et haec vocant παρασύνθετα. quae ex συνθέτοις, id eſt, ex compoſitis veniunt. Nam ἀβλεπτῶ non ἀπὸ τοῦ βλέπω deriuatum eſt (caeterum τ non haberet) ſed ἀπὸ τοῦ ἄβλεπτος. Contra χειροκοπῶ non ἀπὸ τοῦ κόπτω (caeterum τ haberet ſed ἀπὸ τοῦ χειροκόπος. Vnde haec nomina σύνθετα vocant, et verba ex ipſis facta παρασύνθετα. Sunt alia compoſita quae foris declinantur; κιθαρῳδῶ ἐκιθαρῴδουν, δημηγορῶ ἐδημηγόρουν, παιδαγωγῶ ἐπαιδαγώγουν, δυσφορῶ ἐδυσφόρουν. Intus vero declinantur, καταγράφω κατέγραφον, περιτρέχω περιέτρεχον; διαβάλλω διέβαλλον: quae imperatiuo faciunt κατάγραφε, περίτρεχε, διάβαλλε. Accentus autem de verbo non tolleretur, niſi ei praecedentem partem orationis compoſitio agglutinaſſet: quod euenit et in aliis verbis, in quibus modo longi temporis pondus priorem retinet accentum, modo correpti leuitas ſurſum repellit: [11]) ἐνῆσαν, ἔνεσαν, πολλοὶ δ' ἔνεσαν γονόεντες ὀϊστοί· ἀνῆσαν, ἄνεσαν, ἄλλοτε δῆριν ἀνῆσαν· κατεῖχε, κάτεχε, Νὺξ δὲ μάλα [12]) ἀνωφερῆ κατεῖχ' οὐρανόν: item συνῆψας σύναψον, συνῆξας σύναξον, συνεῖλον σύνειλε, συνῆλθον σύνελθε· οὕτως καὶ προεῖπον, πρόειπε. Meminineris nullam fere inue-

11) Ενῆσαν, ἔνεσαν, πολλοὶ δ' ἔνεσαν, γονόεντες ὀϊστοί· ἀνῆσαν, ἄνεσαν, ἄλλοτε δῆριν ἀνῆσαν·] Verſus eſt ex Hom. Odyſ. φ, 12. Sequens exemplum ex eodem videtur depromtum, ſed, vt hic legitur, metro repugnat. Lector viderit num verius aliquid elicere poſſit ex hac ver. cod. ſcriptura NYξ de Ma Λa No φePH ; KaTAIX OYPaNON. *Opſop.*

12) Ανωφερῆ κάτεχ' οὐρανὸν] Repoſuimus Scaligeri coniecturam ſiue correctionem. Vulgo erat; [illegible] ρη, κατῆχ' οὐρανόν. Veſtigia ſcripturae veteris poſuit ſupra Opſopoeus. *Pontan.*

Pro ἀνωφερῆ, quae hic eſt vox nihili, repone [illegible]. Nam eſt verſus Homeri, qui extat Odyſſ. γ'. 296.

inueniri apud Latinos praepoſitionem, quae nihil addat ſenſui, ſicut apud Graecos ſaepe praepoſitio nullam ſenſus facit permutationem: hoc eſt enim εὕδω quod καθεύδω, hoc ἕζομαι quod καθέζομαι, hoc μύω quod καμμύω: ſicut *ſurgo* et *conſurgo*.

De coniugationibus.

Apud Graecos eorum verborum, in quorum prima poſitione circumflexus accentus vltimam ſyllabam tenet, tres ſunt coniugationes, quibus diſcretionem facit ſecunda perſona, quia prima coniugatio habet in εῖς diphthongum deſinentem, vt λαλεῖς: ſecunda in ᾶς, cui aſcribitur quidem ι, ſed nihil ſono confert, vt τιμᾶς: tertia in οῖς diphthongum, vt στεφανοῖς. Eorum vero verborum, in quorum prima poſitione grauis accentus penultimam ſyllabam ſignat, ſex ſunt coniugationes, ſed in his non ſecunda perſona diſcretionem facit; quippe cum in omnibus ſecunda perſona in εις diphthongum finiatur: ſed harum coniugationum in prima perſona differentiae deprehenduntur. Quaeritur enim in prima poſitione verbi cuiusque, quae litterae praecedant ω finalem litteram verbi, et ſi inueneris ante ω, β, φ, π, πτ, λείβω, γράφω, τέρπω, κόπτω, primae coniugationis pronuntiabis. Si autem repereris γ, κ, χ, λέγω, πλέκω, τρέχω, ſecundam vocabis. Quod ſi δ, θ, τ, ᾄδω, πλήθω, ἀνύτω, tertiam dices. Quarta erit, ſi habuerit ζ, aut duo σσ, φράζω, ὀρύσσω. Si vero fuerint liquidae λ, μ, ν, ρ, [1]) ψάλλω, νέμω, κρίνω, σπείρω, quintam notabunt. Sexta profertur διὰ καθαρῦ τῶνω, ῥέω, θεραπεύω. Nonnulli et ſeptimam eſſe voluerunt praecedentibus ξ, ψ, ἀλέξω, ἕψω. Apud Latinos, quorum

1) ψάλλω] Vet. c. πωλω cum ſuperſcripta ſignificatione *vendo*. quod primae declinationis contractorum eſt, nec ad quintam ſimplicium referri poteſt. Idcirco ψάλλω ſubſtitui. at propius accedit πάλλω, *vibro*. Opſopoeus.

rum nullum verbum in finalem ſyllabam admittit accentum, ceſſant differentiae, quas apud Graecos circumflexus grauisue fecerunt, quorum alterum in verbis vltimae, alterum penultimae Graeciam diximus deputaſſe. Reſtat igitur in his Latinitati vnus accentus, grauem dico, qui ſolus Romana verba ſortitus eſt; ſed hoc proprium in verbis Latinis habet, quod non ſemper, vt apud Graecos, vbi fuerit, in penultimam ſyllabam cadit, ſed ſaepe et a fine tertiam tenet, vt *aggero, refero.* Quod apud Graecos non poteſt euenire; apud quos in communi lingua fieri non poteſt, vt, cum finalis ſyllaba longa eſt, tertius a fine habeatur accentus. Ω autem naturaliter longa eſt; ergo nunquam accentus in huiusmodi verbis apud illos in tertium gradum ſyllabarum recedit. Singula tempora Graecorum verborum non ſimpliciter, ſicut Latinitas compendio vtitur, proferuntur; et vt exempli cauſa vnius verbi declinatio notetur, τύπτω perfectum facit τέτυφα, et ſequitur altera eiusdem temporis declinatio, quod medium perfectum vocant, τέτυπα: item plusquam perfectum ἐτετύφειν, medium plusquam perfectum ἐτετύπειν: ἀορίϛȣ ἔτυψα, μέσȣ ἀορίϛȣ ἔτυπον: futurum primum facit τύψω. futurum ſecundum τυπῶ. Similiter in paſſiuo variantur tempora.

De tempore praeſenti.

Graecorum verba omnia quae in ω exeunt, ſeu periſpomena ſeu barytona ſint, in quacumque coniugatione eundem tam in prima quam in ſecunda perſona ſeruant numerum ſyllabarum: omnia vero in μαι terminata, varia ſyllabarum viciſſitudine penſantur. Porro praeſens omne tempus quod in μαι terminatur, omnimodo in ſecunda perſona vnam ſyllabam minuit, φιλȣ̃μαι φιλῆ, τιμȣ̃μαι τιμᾷ, ςεφανȣ̃μαι ςεφανοῖ, λέγομαι λέγῃ, γράφομαι γράφῃ: cum in actiuo pares ſyllabas vtraque

 per-

perſona ſeruauerit. Item praeſens tempus apud Graecos primae poſitionis quod in ω exit, alios modos de ſe generat. Nam tertia perſona eius, adhibito ſibi ν, facit ex ſe infinitum modum, ποιεῖ ποιεῖν, τιμᾷ τιμᾷν, χρυσοῦ χρυσοῦν. Tertia enim coniugatio περισπωμένων ει diphthongum in prima poſitione tantum tenet, in reliquis autem verbi declinationibus mutat eam in ου. Sed et in barytonis eadem infiniti modi creandi obſeruatio reperitur: τύπτει τύπτειν, λέγει λέγειν, etc. Necnon et imperatiuum modum eadem tertia perſona de ſe creat: in periſpomenis quidem accentu ad ſuperiorem ſyllabam translato, ποιεῖ ποίει, τιμᾷ τίμα, χρυσοῖ χρύσοι: in barytonis autem ſubtracto ι, λέγει λέγε, γράφει γράφε, ἄρχει ἄρχε. In coniunctiuo modo nihil omnino mutatur, ſed prima perſona praeſentis temporis modo indicatiui, eadem in coniunctiuo modo prima perſona praeſentis, ποιῶ, ἐὰν ποιῶ. βοῶ, ἐὰν βοῶ. θέλω, ἐὰν θέλω. γράφω, ἐὰν γράφω. Verum differentiam facit ſecunda perſona, ποιῶ, ποιεῖς, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν ποιῇς. Item apud Graecos prima perſona praeſentis, adiecto ſibi ν, facit participium, λαλῶ λαλῶν, γράφω γράφων. Praeſens tempus Graecorum verborum quod in μαι ſyllabam terminatur, in περισπωμένοις quidem ſi abiiciat μαι ſyllabam, facit imperatiuum, φιλοῦμαι φιλοῦ, τιμῶμαι τιμῶ, χρυσοῦμαι χρυσοῦ: in barytonis vero, ſi adiecta μαι ſyllaba, accipiat υ litteram, λέγομαι λέγου, γράφομαι γράφου.

De praeterito imperfecto.

Graeca verba omnia, ſeu barytona, ſiue periſpomena, in tempore imperfecto eandem habent primam perſonam numeri ſingularis, quae tertia pluralis, ἐποίουν ἐγω, ἐποίουν ἐκεῖνοι. Item in Graecis verbis omnibus, quorum poſitio prima in ω deſinit, imperfectum tempus vltimam ſyllabam ſuam ab his incipere litteris facit, a quibus

bus vltima ſyllaba praeſentis coepit, τιμῶ ἐτίμων, γράφω ἔγραφον, τρέχω ἔτρεχον: aut ſi vocalis ſola illic fuit, et hic in capite vltimae ſyllabae vocalis erit, ποιῶ ἐποίουν, θεραπεύω ἐθεράπευον. Omne Graecorum imperfectum actiuum vel actiuo ſimile in ν litteram deſinit: ſed barytona in breuem ſyllabam finiuntur, id eſt in ον ſemper, ἔτρεχον, ἔγραφον: periſpomena vero vel a verbis in μι exeuntibus, longa terminantur, ἐκάλουν, ἐτίμων, ἐδίδουν, ἐτίθην. Denique [1]) ῥίπτω, quia modo acuto, modo circumflexo accentu pronuntiatur, et [2]) ἔῤῥιπτον et ἐῤῥίπτουν facit. Κίω propter eandem cauſam et ἔκιον et ἐκίουν. Et hoc etiam obſeruandum, vt aut imperfectum retineat numerum ſyllabarum quem praeſens habet, aut creſcat vna. Manet aequalitas in illis, quorum praeſens a vocali coepit: incrementum patiuntur quorum praeſens a conſonante inchoat: ἄγα ἦγον, λέγω ἔλεγον. Nec ſine ratione. Nam quae ſyllaba non creſcunt, adiectione temporis creſcunt, dum incipientem vocalem de breui longam faciunt, vt ἄγω, α breuis mutata eſt in η longum, ἦγον. Saepe tamen licentia poëtica incremento carent. Nonnunquam prima ipſa vocalis, ſi breuis eſt, immobilis manet, ſed vocalem alteram recipit, vt iunctae longam faciant ſyllabam: ἔχω εἶχον, [3]) ἕλκω εἷλκον, ἕρπω εἷρπον.

 Ali-

1) Ῥίπτω] ῥιπτῶ et κιῶ apicibus notata non ſunt, quod accentus diverſitatem, quae eſt in ῥίπτω et ῥιπτῶ κίω et κιῶ, in vna eademque voce exprimere non licebat. *Opſopaeus.*

2) ἔῤῥιπτον] In hiſce Grammatici ρ geminare ſolent, ἔῤῥιπτον, ἐῤῥίπτουν. at vet. cod. ρ vnicum vtrobique habet, idque ab analogia non alienum eſſe his teſtimoniis confirmari poteſt. In oraculo Athenienſibus dato apud Euſebium lib. 5. de Euang. praeparat. Πολλὰ δὲ τῆδ' ἀπολεῖ πυργώματα, καὶ καταρίψει. quod vulgus καταῤῥίψει ſcribit. Lib. 8. Sibyllin. orac. vt vet. cod. refert. Αὐτοὺς δ' εἰς θάνατον καὶ πῦρ ἀίδιον ἔριψεν, vbi vulgatae editiones praeter metri regulam ἔῤῥιψεν. Zoſimus lib. 2. in oraculo de Byzantina vrbe, --- ταχὺ δὴ ῥαγὲν αἱμορυήσει. quod Grammaticis eſt αἱμοῤῥοήσει. *Idem.*

3) ἕλκω, εἷλκον] Vet. ea Κω eIa KON. tale thema nullum eſt apud Graecos. nam ἔακεν, ἐακὼς et ἐακότες, *dolentes*, quae Heſychius habet, deriuantur ab inuſitato ἄχω, unde ἀχέω, doleo. Quare vel dempto κ, ἰάω, ἤαον, *ſino*, vel α in λ muta-

Aliquotiens nec mutata, nec altera recepta. quae fuit ipſa producitur, ἰδρύω ἵδρυον, ὑδρεύω ὕδρευον. Hic enim ι et υ in praeſenti correpta, in imperfecto vero longa pronuntiantur. υἱοθετῶ autem manet vt fuit, υἱοθέτουν, quia non potuit habere quo creſceret. in praeſenti enim longa fuit diphthongi priuilegio. Licet in diphthongis maxime communibus permutatio ſit recepta in diphthongos longiores. Vt αι et οι quia communes ſunt, et nonnunquam pro breuibus habeantur, in η aut in ω mutantur, αἰνῶ ᾔνουν, οἰκῶ ᾤκουν. Nec me praeterit etiam αυ diphthongum, quae nunquam pro communi habita eſt, ſolere mutari, αὐδῶ ηὔδουν. αὐχῶ ηὔχουν: licet ου et ει immutabiles maneant, οὐρῶ οὔρουν οὐτάζω οὔταζον, εἰκονίζω εἰκόνιζον, εἰκάζω εἴκαζον. τὸ γὰρ ἤκαζον 4) ἀττικόν ἐστι. Multo conſtantius manent, quod incrementum perfectio tanta non recipit; ὠνοῦμαι ὠνούμην, ἐχῶ ἤχουν. excipiuntur ἑορτάζω et ὀψείω. Cum enim apud Graecos omnia imperfecta nunquam medias, ſed tantum vltimam vel primam moueant, illorum alterum ſolam mediam mouit, ἑώρταζον, cum ἡόρταζον facere debuiſſet: alterum et primam et mediam, ὀψείω ὤψεον. ὁρῶ enim et ἑώρων non ſunt contra regulam; quia ὁρῶ cum ὥρων facere debuit, ex abundanti principio ε addita eſt, et fecit pro ὥρων ἑώρων. vt οἰνοχόω ᾠνοχόουν, et tamen dicitur ἑωνοχόουν: et pro ἦν ἔην dicunt. Non ſolum in verbis haec ſuperuacua adiectio, ſed etiam in nominibus vſurpata eſt, ἕδνα ἔεδνα, et ſimilia. ἀναβαίνω et ἐπέχω non primam ſed ſecundam ſyllabam mutauerunt, quia prima non verbi ſed praepoſi-

mutato, ἕλκω ἧλκεν ſcribendum erit. Et de hoc poſteriori non dubito, quod in ſcripto cod. α, λ et δ ſaepe confundantur. *Idem.*

ἕλκω, ἧλκον] Editum erat, ἰάκω, ἥακον. Sed illud eiuſdem Scaligeri iudicio confirmabitur; nam et ita Opſopoeus diuinauerat, vti liquet ex praemiſſis. *Pontan.*

4) Ἀττικὸν ἐστι] Temere excuſum eſt ἀττικὸν ἐστι. Vetus ſcriptura aTTIKONωC. *Multo*, veſtigia verae lectionis retinet, quae (vt exempla ab auctore ſubiuncta indicant) huiusmodi eſt: ἀττικόν. *ω et η multo conſtantius manent.* harum enim vocalium tempus creſcere nequit. *Opſopoeus.*

poſitionis eſt. Verba enim ſunt βαίνω, ἔχω, et faciunt ἔβαινον, εἶχον: inde ἀνέβαινον, ἐπεῖχον. ἀναισχυντῶ mutat primam, ἠναισχύντουν, quia ex nomine compoſitum eſt, id eſt ῥῆμα ὀνοματικόν. ἀναίσχυντος, ἀναισχυντῶ. Verba autem ex compoſitis nominibus paraſyntheta vocantur, et a prima ſyllaba declinantur, vt φίλιππος, φιλιππίζω, ἐφιλίππιζον. Licet non ignorem, quod σύμμαχος et συνήγορος compoſita ſint nomina, et ex ſe faciant verba paraſyntheta, συμμαχῶ, συνηγορῶ: quae tamen non foris, ſed intus declinantur, συμμαχῶ, συνεμάχουν, συνηγορῶ συνηγόρουν. Sed hoc ideo, quia praepoſitio hic habet ſignificationem ſuam. Caeterum vbi nullus ex praepoſitione ſenſus accedit, foris declinatur imperfectum, id eſt, adiicitur illi vocalis, tanquam praeſens tempus incipiat a conſonanti, καθίζω ἐκάθιζον, καθεύδω ἐκάθευδον: hoc eſt ἵζω quod καθίζω, hoc εὕδω quod καθεύδω, quia praepoſitio nihil ſignificat. Vbi vero additur ex praepoſitione ſenſus, tunc in declinatione imperfecti quaerimus, vnde incipiat verbum ipſum ſine praepoſitione: et ſi verbum a vocali incipit, quamuis praepoſitio habeat conſonantem verbi, tamen vocalem ex breui mutamus in longam: vt συνάγω, συνῆγον, quia aliud eſt ἄγω, aliud συνάγω. Item ſi praepoſitio, quae ſenſum confert, incipiat a vocali, incipiente verbo a conſonante; imperfectum, manente eadem nec mutata praepoſitionis vocali, aliam addit conſonanti verbi vocalem, vt eſt ἐνιχαίρω, ἐνέχαιρον, quia aliud eſt [5]) ἐνιχαίρω, aliud χαίρω. Sane hoc obſeruatur, vt vocalis, quae additur conſonanti, breuis ſit, quia non poteſt vltra vnum tempus excreſcere: λέγω ἔλεγον, λέγομαι ἐλεγόμην. Vnde βούλομαι et δύναμαι ſecundum communem regulam ex ſe faciunt ἐβουλόμην, ἐδυνάμην. ſed quod ſaepe legimus, ἠβουλόμην, ἠδυνάμην, Attica licentia eſt. Vltima quoque ſyllaba imperfecti nonnihil diuerſitatis habet, vt in

5) Ἐνιχαίρω] Forte ἐγχαίρω. ἐνιχαίρω poëticum eſt. *Idem.*

in periſpomenis prima et tertia in ȣν mittunt, ἐποίȣν, ἐχρύσȣν: ſecunda in ων, ἐβόων: quae fiunt in paſſiuo vel [6]) paſſiuis ſimilibus, ἐποιȣ́μην, ἐχρυσȣ́μην, ἐβοώμην. Apud Graecos ſolus diffinitiuus modus praeſens ab imperfecto disiungit, caeteri omnes [7]) modo iungunt, vt φιλῶ, ἐφίλȣν: at in imperatiuo φίλει, praeſens et imperfectum confunditur: ſimiliter in coniunctiuo ἐὰν φιλῶ, et in optatiuo εἰ φιλοῖμι, et in infinitiuo φιλεῖν, vtrumque ſimul tempus appellant.

De tempore perfecto.

Perfectum tempus apud Graecos non a praeſenti, ſed a futuro figuratur: nec ſine ratione. omne enim quod factum eſt, prius faciendum fuit. In Graecis omne perfectum aut ſyllaba aut vno tempore maius prima poſitione ſui profertur, vt λέλυκα, ὤπτηκα. Nec moueat quod πεποίηκα vel πεφίληκα, et ſimilia, non vna, ſed duabus ſyllabis primam verbi vincunt poſitionem. Diximus enim primam perfecti poſitionem non eſſe praeſens, ſed futurum, quod vna, non duabus ſyllabis, ſuperant: vt ποιήσω πεποίηκα, φιλήσω πεφίληκα. Hoc etiam argumento probatur. nam cum nunquam perfectum tempus a prima poſitione ſui et ſyllaba creſcat et tempore, ſed tantum altero: reſtat vt ὤπτηκα, ἠγάπηκα, ſi a praeſentibus facta ſunt ὀπτῶ, ἀγαπῶ, et ſyllaba maiora inueniantur et tempore: quod fieri per regulam non poteſt. a futuro igitur veniunt, ὀπτήσω, ὤπτηκα, et ἀγαπήσω, ἠγά.

6) *Paſſiuis ſimilibus*] Verba medis, quae vulgo dicuntur, eſſe intelligenda, nemo non facile intelligit. Verum cum Auctor proxime ante *paſſiuo* in numero ſingulari dixerit, atque ex coniunctione datiui et ablatiui aliquid ingrati oriatur et horridi: haut dubie pro *paſſiuis* legi debet *paſſiui*.

7) *Modo iungunt*] Series orationis ac ſenſus ſatis docet, legendum eſſe, *modi iunguntur*. Atque particula, at, quae ſequitur, non opponitur verbis, *caeteri omnes*, ſed exemplo, *vt φιλῶ* etc.

ἠγάπηκα, primae vocalis correptae productione facta. Item cum nunquam perfectum a conſonanti incipiens par origini ſuae ſit numero ſyllabarum, aduerſabitur regulae omne perfectum τῶν εἰς μι, quia parem praeſentis ſyllabarum numerum tenet, δίδωμι δέδωκα, τίθημι τέθεικα. Sed non ita eſt. δώσω enim δέδωκα fecit, et θήσω τέθεικα, et creuit ſyllaba. Nunquam apud Graecos perfectum minus praeſenti vel futuro inuenitur. Item cum praeſens a vocali incipit, omnimodo in praeterito mouetur in longam. Nunquam apud Graecos praeteritum perfectum in duabus ſyllabis inuenitur, ſed eſt interdum ſex ſyllabarum, vt πεπολεμάρχηκα, eſt quinque πεπολέμηκα, eſt quatuor πεποίηκα, eſt trium λέλυκα. Nec vnquam inuenies triſyllaba minus. Neceſſe eſt enim vt prima ſyllaba declinationis ſit, vt λε: ſecunda originis, vt λυ: tertia finalis, vt κα. Quidquid igitur plus fuerit, ad mediam ſyllabam, quae quidem originis eſt, refertur: declinatio vero et finis ſingulas poſſident, vt eſt πεφίληκα, πε declinationis, φιλη originis, κα finis. Ergo παρακείμενος, id eſt perfectum, minus triſyllabo non invenitur, excepto οἶδα, , quod biſſyllabum eſt et παρακείμενος Nec mirum, cum hoc verbum in multis regulae reſiſtat. Nullum namque perfectum, hoc excepto, ab οι diphthongo inchoare reperies. Item cum prima verbi poſitio ει diphthongo inchoat, in nullo tempore mutatur. Huius verbi origo, id eſt εἴδω, mutauit ει in οι. Quotiens perfectum a longa oritur, neceſſe eſt plusquam perfectum ab eadem ſemper incipere: quod hoc verbum neglegit. nam plusquam perfectum εἴδειν eſt, cum perfectum οἶδα ſit. Deinde omne participium, in ως deſinens, ſolam vltimam ſyllabam in α mutando idem tempus efficit, γεγραφηκὼς γεγράφηκα, λελυκὼς λέλυκα. εἰδὼς autem non facit εἶδα, ſed οἶδα. Solus igitur iſte παρακείμενος, vitiis obſeſſus non nocebit. Omne verbum Graecum, ſi in praeſenti a ſimplici (excepto γ) incl-

incipit conſonante, primam in tempore perfecto ſyllabam geminat, γράφω γέγραφα, λέγω λέλεχα. Nec talis geminatio praepoſitionis adiectu impeditur, προκομίζω προκεκόμικα, συγγράφω συγγέγραφα. Omne perfectum tempus in periſpomenis, vel ſolum primum in barytonis, deſinit aut in κα, aut in φα, aut in χα, τετήρηκα, γέγραφα, πέπληχα. adeo vt omne pene verbum ſimilium declinationem ſequatur: τηρῶ τηρεῖς, χωρῶ χωρεῖς, τετήρηκα, κεχώρηκα· γράφω γράφεις, τρέφω τρέφεις, γέγραφα, τέτραφα· πλήττω πλήττεις, τάττω τάττεις, πέπληχα, τέταχα. Nec te moueat, quod ſi Graecum verbum incipiat ab vna de his litteris quas δασέα σύμφωνα vocant, cum ad geminationem venitur, non δασὺ iteratur, ſed [1]) ἀντίστοιχον eius, θαῤῥῶ τεθάῤῥηκα, φωνεύω πεφόνευκα, χρίω κέχρικα. In Latinis vero eadem littera geminatur, *fallo. fefelli.* F enim apud Latinos δασὺ non eſt, quia nec habent conſonantes δασείας, [2]) et f digammon eſt Αἰολέων: quod illi ſolent magis contra vim aſpirationis adhibere, tantum abeſt vt pro φ habendum ſit. Ipſum autem φ adeo Latinitas non recipit, vt pro ea etiam in Graecis nominibus *p* et *h* vtatur, vt *Philippus, Phaedon. Frigeo* [3]) *frixit* facit a ſecunda coniugatione: *frigo* vero, *frixi*, a tertia: vnde *frixum, frixorium*, id eſt, calefactorium. Similiter *aceo, aces, acui*, vnde inchoatiuum *aceſco;* et *acuo, acuis, acuit. fero, tuli*, et *tollo, tuli; ſuſtulo ſuſtuli; adtulo, adtuli.* Acci-

1) Ἀντίστοιχον] Ἀντίστοιχα apud Grammaticos Graecos ſunt litterae conſonantes, quae cum aliis, ob leges euphoniae inprimis, permutantur, et in illarum locum ſuccedunt: veluti φ, χ, θ, et π. κ. τ, etc.

2) *Et f. digammon eſt* Αἰολέων] Monuit recte amicus, F maiuſcula haec commode illuminanda. Ea enim apud Aeoles digamma. Laudat ex Tripode Apollinis, qui Byzantii, Priſcianus, ΔημαφαFων, ΛαFοκάFων, *Pontan.*

3) *Frixit*] Formam huius verbi eſſe corruptam, patet non modo ex ſequenti explicatione, ſed et ex ſeq. verbo *frixi.* Igitur audacter lege, *frigui.* Caeterum auctor hoc verbum propterea poſuit, quod reſpondet, Graeco φρύγειν.

Accius vero in Andromeda etiam ex eo quod eſt *tulo*, quaſi a themate, *tuli* declinat: *niſi quod tua facultas nobis tulat operam.* *Vertor* et *verror*, *verſus ſum.* *Patior* et *pandor*, *paſſus ſum*, non *panſus.* [4]) Vergilius, *paſſis crinibus.* *Explico*, *explicui*, quia *plico*, *plicui*: ſed Cicero pro Tullio [5]) *explicauit* ait.

De plusquam perfecto.

In Graecis verbis quae in ω exeunt, omne perfectum tempus mutat in fine α in ειν, et facit plusquam perfectum, quod illi ὑπερσυντελικὸν vocant. In capite vero ſi perfectum a vocali incipit, ab eadem vocali et plusquamperfectum incipiat neceſſe eſt; [1]) ἔφθαρκα ἐφθάρκειν, εἴρηκα εἰρήκειν: ſi vero initium perfecti conſonans fuerit, tunc ὑπερσυντελικὸς ab adiecta ſibi vocali incipit, πεποίηκα ἐπεποιήκειν, γέγραφα ἐγεγράφειν. nec immerito. Bina enim tempora, vt et ſupra diximus, naturalis quaedam cognatio copulauit: cum praeſenti imperfectum, cum perfecto plusquam perfectum, cum aoriſto Graecorum futurum. Ideo apud illos ſicut, incipiente praeſente a vocali, imperfectum ſimiliter a vocali incipit, ſi vero praeſens a conſonante coepit, additur imperfecto vocalis, φθείρω, [2]) ἔφθαρκα: ita et plusquam perfectum ſimili obſeruatione de initio perfecti cognati ſibi leges aſſumit, excepto eo quod breuem, quam in principio perfecti reperit, non mutat in longam, ſicut mutat imperfectum de capite praeſentis acceptam, ἄγω ἦγον. Poſt plusquam perfectum

con-

4) *Virgilius*] Aen. I, 480. et II, 403.

5) *Explicauit*] De vſu huius praeteriti et loco Ciceronis in Orat. pro Leg. Manil. vide, quae tradit Gellius I, 7. ſub finem.

1) Ἔθφαρκα] Vet. c. perfectum habet ἔφθαρκα. ſed praecedentia minus perfectum poſtulant, ἔφθειρον, *Opſopoeus.*

Quae hic Opſopoeus tradit, plane aliena et falſa ſunt exiſtimanda. Omnia enim ſalua eſſe, praecedentia ſatis oſtendunt.

2) ἐφθαρκα] Legi debet ἔφθειρον. et fortaſſe Opſopoeus hunc ipſum ſpectauit locum.

conſequens erat, vt de infinito tempore, id eſt, περὶ ἀορίςȣ, tractaremus, ſed ideo praetermittimus, quia eo Latinitas caret.

De futuro.

Tres ſunt omnino ſyllabae quae in Graecis verbis futuro tempori terminum faciunt. Aut enim in σω exit, aut in ξω, aut in ψω, λαλήσω, πράξω, γράψω, niſi quod quinta barytonων ante ω liquidam ſuam retinet. Item Graeca verba, ſi periſpomena ſint, cuiuſcumque coniugationis, vltra numerum ſyllabarum praeſentis augent vna ſyllaba futurum, ποιῶ ποιήσω, τιμῶ τιμήσω, δηλῶ δηλώσω. Barytona in quacunque coniugatione eundem numerum ſeruant. λέγω λέξω, ἄγω ἄξω, ἐγείρω ἐγερῶ, ἡνιοχεύω ἡνιοχεύσω. In Graecis Latiniſque verbis penultima praeſentis manet in futuro, ἀγαπῶ, ἀγαπήσω, γα manſit; θεραπεύω, θεραπεύσω, πευ manſit; *cogito*, *cogitabo*, *gi* manſit. Si verbum barytonon ſit, habens in praeſenti μετάβολον ante ω, id eſt, liquidam conſonantem, tunc penultima, quae in praeſenti longa fuit, fit breuis in futuro, πλύνω πλυνῶ, [1]) χραίνω χρανῶ, ἐγείρω ἐγερῶ. Diximus periſpomena augere vna ſyllaba futurum, quia creſcit vltima, φιλῶ φιλήσω, νικῶ νικήσω, ςεφανῶ ςεφανώσω. Sed non ſemper ſub eadem praecedentis litterae obſeruatione ſuccedit adiectio. Nam in prima coniugatione aut η, aut ε, ante ω reperitur, πωλῶ πωλήσω, φορῶ φορέσω. Et apud illos quotiens in futuro ε ante ω ponitur, breuem eſſe praeſentis penultimam obſeruatum eſt. Nec tamen reciproca eſt neceſſitas, vt, quotiens breuis eſt penultima praeſentis, ε ante ω ſit in futuro: ecce enim νοῶ νοήσω, φιλῶ φιλήσω. Secunda coniugatio aut η ante

1) χραίνω χρανῶ] Vet. χρύνω χρυνῶ quod nemo agnoſcit. repoſui χραίνω. Opſopoeus. Bene correxit Opſop. χραίνω, h. e. κελεύω; niſi quis malit χαίνω, aut φαίνω, aut χαίρω.

ante ω in futuro habet, vt ὀπῆῶ ὀπήσω: aut α productum, vt περάσω: aut α correptum, vt γελάσω. Deprehenſumque eſt, eorum futurorum α in penultima produci, quorum praeſens aut nullam conſonantem ante ω, aut ρ habet, ἐῶ ἐάσω, περῶ περάσω, [2]) contrarium non redeunte neceſſitate: ſiquidem χρῶ χρήσω facit; ἐγγυῶ ἐγγυήσω. Illic vero corripi, vbi in praeſenti ante ω, λ inuenitur, γελῶ γελάσω: ſed nec in hoc haec in ſe neceſſitas redit, κολλῶ κολλήσω, πινάσω autem et διψάσω Dorica ſunt per ſolam litteram, non etiam per accentum. Illi enim in omni futuro, in ω deſinente, vltimam circumflectunt. Tertia aut ω in penultima futuri habet, aut ο: ſed hic certa diſtinctio eſt. Nam verba quae deriuatiua ſunt, ω habent; quae vero principalia, nec ex alio tracta, ο: τέκνον, τεκνῶ, τεκνώσω· [3]) ϛεφανῶ, ϛεφανώσω· ὁμῶ autem ὁμοῖς, quia non deriuatum eſt, ὁμόσω facit, et ἀρῶ ἀροῖς, ἀρόσω. Apud Graecos non facile prima ſyllaba praeſentis mutatur in futuro, quod [4]) praemiſſis patebit regulis. Futurum apud illos altero e duobus locis mouetur, aut vltimo, aut penultimo. Vltimus duobus modis mouetur, aut litteris, aut accentu: litteris, vt γράφω γράψω, νύσσω νύξω: accentu, vt νέμω νεμῶ; δέρω δερῶ. Et cum mouetur vltimus, non omnimodo mouet penultimum: motus autem penultimae omnimodo vltimam mouet: ἀγείρω ἀγερῶ, μιαίνω μιανῶ. Hic enim et de penultima ſubtracta eſt littera, et in vltimam [5]) cecidit accentus. Necnon et πνίγω πνίξω, ἐρύκω ἐρύξω, mutata eſt et finalis in littera, et quae antecedit in tempore; ſiquidem ι et υ verborum ſupra

2) *Contrarium non redeunte neceſſitate*] Forte leg. *in contrarium non redeunte neceſſitate*, vt infra. *Haec in ſe neceſſitas redit. Opſopoeus.*

3) Στεφανῶ] Forte ob ſimilitudinem praecedentium hic reponi debet, quod excidit, στέφανος.

4) *Praemiſſis*] Aut corrige *poſterioribus*, aut certe, quod ſane paulo durius videtur, interpretare per *ſequentes*.

5) *Cecidit*] Forte leg. *recidit*.

ſupra dictorum in praeſenti quidem producuntur, corripiuntur autem in futuro. Si ergo neceſſe eſt, vt in barytonis verbis, quae habent in praeſenti ante ω liquidam conſonantem, in futuro penultima ex longa breuis fiat, vt ἀγείρω ἀγερῶ, μιαίνω μιανῶ: ſequitur, vt, cum huiusmodi verba biſſyllaba reperiuntur, in quibus ſyllaba quae incipit ipſa eſt vtique in penultima, tunc mutetur non quaſi prima, ſed quaſi penultima, κείρω κερῶ, σπείρω σπερῶ. Ita fit vt apud Graecos mutari nonnumquam futuri ſyllaba prima dicatur. [6]) Item τρέφω primam litteram permutantes θρέψω faciunt, et ἔχω ψιλὸν, ἕξω δασὺ pronuntiant: ſed θρέψω quidem vt diceretur, Iones obtinuerunt, quibus libido eſt aſpirationem modo addere, modo demere: addere, vt τρέφω, θρέψω, et τρέχω, θρέξω: demere, cum θρὶξ τριχὸς faciunt. Ἔχω autem et ἕξω circa aſpirationem certa ratione diſſentiunt, quia cum fas eſſet vtrique aſpirationem dari, vt ἕλκω ἕλξω, hanc τῷ ἔχω aſſignari [7]) neceſſitas illa non paſſa eſt, quia fieri non poteſt, vt vlla vocalis, praepoſita χ litterae, aſpirationem habeat. Denique υ quia nunquam ſine aſpiratione incipit, nunquam χ litterae praeponitur, ne alterius natura violetur, aut τοῦ υ, ſi incipiat ſine aſpiratione; aut τοῦ χ, [8]) ſi qua vocalem cum aſpiratione ſuſtineat. Futurum ergo ἕξω, ſubducta aſpiratione neceſſitate χ litterae, [9]) ſpiritum vehementiorem aut recipit aut tenuit.

In

6) *Item*] An a manu Auctoris fuit *Iidem ?*

7) *Neceſſitas*] Noſter *neceſſitatem* ſubinde adhibet pro *regula*. Eandem vim Graeci ἀνάγκῃ ſubiiciunt. Nam ſane in omni regula eſt quaedam neceſſitas, qua aliquid fieri debet. Sic Anacreon 36. habet νόμους καὶ ῥητόρων ἀνάγκας.

8) *Si qua vocalem*] Ita v. c. ſed legendum eſt, *ſi quam vocalem*. Mox infra ſuſpectum eſt verbum *tenuit*. forte leg. *renuit*. *Opſopoeus*.

9) *Spiritum vehementiorem aut recipit aut tenuit*] Coniectauerat Obſopoeus, *renuit*. Ego putem verius, *tenuat*. Tenuat, inquit, vehementiorem illum ſpiritum. Hodiernis Grammaticis *leuigare* eſt. *Pontan.*

Nec Opſopoei *renuit*, nec Pontani *tenuat* ſatis probatur, repugnante ſerie orationis et rei natura. Forte, vt meam quoque addam ſymbolam, leg.

In nonnullis vero verbis in *μι* exeuntibus fit primae ſyllabae non permutatio, ſed amiſſio, vt *τίθημι θήσω, δίδωμι δώσω, κίχρημι χρήσω.*

De praeſenti tempore paſſiuo.

Omne praeſens tempus apud Graecos, in *ω* deſinens, modi indicatiui, generis actiui, verbi periſpomeni; ſi ſecundae coniugationis ſit, adhibet fini ſuo *μαι* ſyllabam, et facit de ſe paſſiuum; *βοῶ βοῶμαι, τιμῶ τιμῶμαι.* Si vero ſit primae vel tertiae, *ω* in *ȣ* mutato et accepta ſimiliter *μαι*, paſſiuum creat; *φιλῶ φιλȣ͂μαι, χρυσῶ χρυσȣ͂μαι.* Permutationem autem *ω* in *ȣ* de circumflexo accentu naſci, indicium eſt futurum [1]) linguae Doricae, quod hanc permutationem, cum in alterum genus tranſit, ſibi vindicat; *ποιήσω ποιησȣ͂μαι, λέξω λεξȣ͂μαι.* At in barytonis omnibus, *ω* in *ο* mutato et adiecta *μαι*, paſſiuum figuratur, *λέγω λέγομαι, τύπτω τύπτομαι, ἡνιοχεύω ἡνιοχεύομαι.* Ita ergo breuiter diffiniteque dicendum eſt: Omne praeſens paſſiuum habet in penultima aut *ω*, aut *ȣ*, aut *ο*: *τιμῶμαι, φιλȣ͂μαι, γράφομαι.* Quae aliter habuerint, ex illis verbis ſunt, quorum 2) prima poſitio in *μι* exit, quae ſemper paſſiui penultimam breuem faciunt, vt *τίθεμαι, ἵϛαμαι, δίδομαι.* Item ex ſecunda vel tertia coniugatione eadem eſt ſecunda perſona paſſiui, quae actiui tertia, *νικᾷ ἐκεῖνος, νικᾷ σύ· ϛεφανοῖ ἐκεῖνος, ϛεφανοῖ σύ.* Item praeſens quod in *μαι* deſinit, ſeu periſpomenon, ſeu barytonon, et cuiuſcunque coniugationis ſit, prae-

leg. *Spiritum vehementiorem nunc recipit pro tenui.* Nam *Spiritus vehementior* hic eſt, qui alias dicitur *aſper*, cui opponitur *tenuis.* Atque *nunc* ſolet Noſter in membro poſteriori ponere, vt paulo ſupra, *tunc mutetur non quaſi prima* etc. Tum pro facile, ob compendium ſcribendi et praecedentem eandem particulam, ab imprudentibus potuit mutari.

1) Conf. Varinus Phauorinus ſub voce *ἰχῶρας.*

2) *Prima poſitio*] In nominibus a veteribus Grammaticis prima poſitio dicitur caſus nominatiuus; in verbis autem, quae vulgo prima vocatur perſona.

praeter illa quorum prima poſitio in *μι* exit, ſecundam perſonam vna ſyllaba minorem profert, *λαλοῦμαι λαλῇ, τιμῶμαι τιμᾷ, ϛεφανοῦμαι ϛεφανοῖ, λέγομαι λέγῃ, θεραπεύομαι θεραπεύῃ.*

De tempore minus quam perfecto paſſiuo.

Minus quam perfectum paſſiuum apud Graecos duobus naſcitur modis. Aut enim omne praeſens tempus paſſiuum, mutata in fine *αι* diphthongo in *ην*, cum adiectione temporis creſcentis in capite, facit ex ſe minus quam perfectum, *ἄγομαι ἠγόμην, τρέφομαι ἐτρεφόμην*: aut minus quam perfectum actiuum ante vltimam litteram ſuam inſerit *μη*, et facit ex ſe paſſiuum, *ἐποίουν, ἐποιούμην, ἔγραφον ἐγραφόμην.* Apud Graecos minus perfecto paſſiuum minorem †) ſyllabam in verbis omnibus profert ſecundam perſonam, praeter illa quae in *μι* exeunt: *ἐποιούμην ἐποιοῦ, ἐτιμώμην ἐτιμῶ, ἐδηλούμην ἐδηλοῦ, ἐλεγόμην ἐλέγου.*

De perfecto et plusquam perfecto paſſiuis.

Perfectum actiuum quod in *κα* deſinit, ſi habuerit penultimam natura longam, transfert finalem ſyllabam in *μαι*, et facit de ſe paſſiuum: *νενόηκα νενόημαι, τετίμηκα τετίμημαι, κεχρύσωκα κεχρύσωμαι.* Si vero penultima breuis ſit, *σῖγμα* ſuperaddit vltimae, (oportet enim penultimam in hoc tempore aut natura aut poſitione longam fieri.) *τετέλεκα τετέλεσμαι, γεγέλακα γεγέλασμαι, ἥροκα ἥροσμαι.* Denique et in ſexta verbi barytoni, quia interdum in illa *παρακείμενος* habet penvltimam longam, interdum breuem: vbi longa eſt, tantum mutat *κα* in *μαι*: vbi [1]) verbo breuis eſt, addit et *σῖγμα*:

†) *Syllabam*] Lege *ſyllaba*, ſeu *vna ſyllaba.*

1) *Verbo*] Lege *vero.*

σῖγμα: θεραπεύω, τεθεράπευκα, τεθεράπευμαι· σβεννύω, ἔσβεκα, ἔσβεσμαι· ξύω, ἔξυκα, ἔξυσμαι· λέλυκα autem λέλυμαι, et τέθυκα τέθυμαι, non carent vitio: quia, cum breuis υ, σ non [2]) recipit. Sane in barytonis tertia coniugatio et cum penultimam longam habeat, tamen adhibet σῖγμα, πέπεικα πέπεισμαι. Quae in φα deſinunt, vel quae ante α habent [3]) γ, κ, haec διὰ δύο μῦ in paſſiuo pronuntiantur; τέτυφα, τέτυμμαι. Quae vero in χα, tranſeunt in γμαι; νένυχα νένυγμαι, πέπληχα πέπληγμαι. Cum ante vltimam ſyllabam aut ρ, aut λ reperitur, κα tranſit in μαι, ἔψαλκα, ἔψαλμαι, κέκαρκα κέκαρμαι. Idem ſeruant et verba quae in prima poſitione ν habent in vltima ſyllaba, κρίνω, κέκρικα, κέκριμαι· πλύνω, πέπλυκα, πέπλυμαι. Ὑπερσυντελικὸς paſſiui generis de παρακειμένῳ ſuo naſcitur. Ille enim, incipiens a vocali, in ην terminum mutat, et hunc efficit, ἔφθαρμαι, ἐφθάρμην, ἥττημαι ἡττήμην: aut ſi ille coepit a conſonanti, hic praeter finis mutationem quam diximus, etiam vocalem principio ſuo adhibet, πεποίημαι ἐπεποιήμην, λέλεγμαι ἐλελέγμην.

De futuro paſſiuo.

Penultima ſyllaba apud Graecos futuri actiui, quarta fit a fine paſſiui, νοήσω νοηθήσομαι, θεραπεύσω θεραπευθήσομαι, ἐλάσω ἐλαθήσομαι. Secunda perſona minor ſyllaba fit quam prima, λαληθήσομαι λαληθήσῃ, τιμηθήσομαι τιμηθήσῃ. Illa vero ſpecies propria Graecorum

2) *Recipit*] ſenſus poſtulat *recipitur*. Caeterum illud υ hic anceps videtur fuiſſe. Nam in λῦσις et λῦτος corripitur, at in λῦτορ λῦτηρ et λῦμα producitur: quae tamen omnia videntur a praeterito profiſci. Conf. Clark. ad Iliad. α. 314.

3) γ, κ,] lege ſine virgula γκ. Huius exemplum omiſſum repraeſentabit πέφαγκα, πέφαμμαι. *Opſopoeus.*

rum eſt, quod habet in genere paſſiuo futurum, quod rem ſignificat non multo poſt, ſed mox futuram, vt *πεποιήσομαι, γεγράψομαι.* Hoc autem tempus ex perfecto eiusdem generis naſcitur. Inſertis enim ſecundae perſonae perfecti duabus litteris *ο καὶ μ*, futurum paulo poſt, quod Atticum vocatur, efficitur; *πεποίησαι πεποιήσομαι, γέγραψαι γεγράψομαι.* Nec ab re erat, paulo poſt futurum ex paulo ante tranſacto tempore procreari. Inueniuntur huiusmodi tempora figurata et ex verbis in *ω* exeuntibus, vt eſt *δεδοικήσω*, quod proprium Syracuſanorum eſt, et *δεδώσω*, [1]) vt apud Draconem, *ἀτὰρ καὶ δῶρα δεδώσομεν*, quaſi *paulo poſt dabimus.*

De indicatiuo, qui et diffinitiuus.

Indicatiuus habet ſolutam de re quae agitur pronuntiationem. Nam qui dicit *ποιῶ*, oſtendit fieri; qui autem dicit *ποίει*, vt fiat imperat; qui dicit *εἰ ποιοῖμι*, optat vt fiat; qui dicit *ἐὰν ποιῶ*, necdum fieri demonſtrat; cum dicit *ποιεῖν*, nulla diffinitio eſt. Solus igitur diffinitus perfecta rei diffinitione continetur. Vnde Graeci *ὁριστικὴν ἔγκλισιν*, Latini modum diffinitiuum vocitauerunt. Denique omnia tempora in hoc ſolo modo diſiuncta et libera proferuntur. Dicunt enim *ἐνεστῶτος ποιῶ, παρατατικοῦ ἐποίουν.* At in imperatiuo iunguntur haec tempora *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ. ποίει.* item in coniunctiuo *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ, ἐὰν ποιῶ.* et in optatiuo *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ, εἰ ποιοῖμι.* in infinito *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ, ποιεῖν.* Similiter indicatiuus *παρακειμένου* facit *πεποίηκα*, et *ὑπερσυντελικοῦ ἐπεποιήκειν.* Imperatiuus vero *παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ* facit *πεποίηκε,*

1) *Vt apud Dracontem* vel *Draconem*] Auſonius.
Quod ius Pontificum, veterum quae ſcita Quiritum,
Quae conſulta patrum, quid Draco, quidue Solon
Sanxerit. Pontan.

ποίηκε, πεποιηκέτω. Et coniunctiuus παρακειμένυ καὶ ὑπερσυντελικῦ: ἐὰν πεποιήκω. Optatiuus παρακειμένυ καὶ ὑπερσυντελικῦ, εἰ πεποιήκοιμι. Infinitus πεποιηκέναι. Rurſus indicatiuus vtitur temporibus ſeparatis, cum dicit ἀορίϛυ ἐποίησα, μέλλοντος ποιήσω: ſed imperatiuus facit ἀορίϛυ καὶ μέλλοντος ποίησον. Coniunctiuus ἀορίϛυ καὶ μέλλοντος, ἐὰν ποιήσω. Optatiuus vero et infinitus haec ſola tempora proferunt ſeparata, [1]) ποιήσαιμι καὶ ποιήσοιμι. et ille ποιῆσαι καὶ ποιήσειν. Optatiuus Graecorum nec minus quam perfectum [2]) nec perfectum tempus admiſit. [3]) Vtrique ergo modum integritate temporum liberum contractis et coartatis iure praeponunt. Deriuatiua verba, id eſt, quae ex verbis aliis deriuantur, non niſi ex diffinitiuo originem ſortiuntur, vt eſt θρῶ principale, et ex eo deriuatiuum θραύω. Sic apud Latinos meditatiua, et inchoatiua, et frequentatiua verba ſunt ex diffinitiuo modo verborum principalium deriuata. Speciatim vero verba apud Graecos quae in μι exeunt, ex diffinitiuo tracta ſunt verbi in ω exeuntis, vt τιθῶ τίθημι, διδῶ δίδωμι, ἱϛῶ ἵϛημι. Item nomina ex verbis naſcentia, quae illi ὀνόματα ῥηματικὰ vocant, de hoc ſolo modo ſub varia vel perſonarum vel temporum declinatione procedunt. Nam nomen γράμμα ex prima perſona, id eſt γέγραμμαι, natum, et nomen ψάλτης ex tertia perſona, quae eſt ἔψαλται, profectum, litterarum quae in vtroque ſunt ſimilitudo docet. Item τύμμα ἀπὸ παρακειμένυ τῦ τέτυμμαι: ποίησις autem ἀπὸ μέλλοντος τῦ ποιήσω compoſita ſunt. Omnia tamen haec nomina ab indicatiuo veniunt. Denique Stoici hunc ſolum modum rectum veluti nominatiuum, et reliquos obliquos ſicut caſus nominum

1) Ποιήσαιμι] Forte excidit pronomen *hic*, quia ſequitur *ille*.

2) *Nec perfectum*] Lege, *nec plus quam perfectum*.

3) *Vtrique ergo modum* etc.] Haec verba paulo difficiliora hunc habere videntur ſenſum; *pro Imperfecto et Plusquamperfecto vtuntur Perfecto.* Confer ea, quae infra in ſectione de Optatiuo Modo Auctor de hac re tradit.

minum vocauerunt. Rationabiliter autem declinatio ab actiuo inchoat, quod actus paſſionem praecedit. Bene etiam a prima, non alia perſona; quod prima de tertia ad ſecundam loquitur. Apte quoque a ſingulari numero. *εἰ γὰρ πᾶς ἀριθμὸς ἐκ μονάδων σύγκειται*, [4]) *ἐκ μονάδος κατάγεται*: et ſi omnis multitudo conſtat ex ſingulis, recte eſt praemiſſa vnitas et ſecuta populoſitas. Iuſte etiam a praeſenti, ex inſtanti enim tempore poſſunt reliqua cognoſci, non inſtans apparebit ex reliquis. Siquidem *ἀπὸ τοῦ λείβω, λείβεις, ποιεῖ ἀόριστον ἔλειψα, μέλλοντα λείψω*· item *ἀπὸ τοῦ λείπω* fit *ἀόριστος ἔλειψα*, *καὶ μέλλων λείψω*. Cum ergo dico vel *ἔλειψα* vel *λείψω*, quod eſſe velim huius praeſens verbi tempus incertum eſt: cum autem dico *λείπω* aut *λείβω*, de reliquis eius temporibus nemo dubitat. *ἠρχόμην* imperfectum tempus eſt a praeſenti *ἔρχομαι*, ſimiliter a praeſenti *ἄρχομαι*. Cum ergo dico *ἠρχόμην*, incertum relinquo vtrum *veniebam* an *incipiebam* intelligi velim, et ideo *ἐνεστὼς* eius in dubio eſt *ἔρχομαι* ſit an *ἄρχομαι*; cum vero dico *ἄρχομαι* aut *ἔρχομαι*, nihil de imperfecto dubitabitur. Coniugationum quoque diuerſitates in Graeco Latinoque verbo praeſens facit. *ποιεῖς, τιμᾷς, στεφανοῖς*, non niſi inſtantis ſecunda perſona diſcernit. Caeterum in *πεποίηκα* et *τετίμηκα*, in *ποιήσω* et *τιμήσω*, item in *ἐποίουν* et *ἐχρύσουν*, nulla diſcretio. Sed et in barytonis *τύπτω* primae eſſe coniugationis faciunt *π καὶ τ*, quae in praeſentis primae perſona *ω* litteram antecedunt: quae ſigna deſunt et in *τέτυφα*, et in *ἔτυψα*, et in *τύψω*. *λέγω* propter *γ* ſecundae

4) *Ἐκ μονάδος κατάγεται*] Graecum membrum corruptum ita videtur corrigi poſſe, *ἡ μονὰς ὀρθῶς καθηγεῖται*: quae verba reſpondebunt totidem Latinis, *recte eſt praemiſſa vnitas*. Opſopoeus.

Ἐκ μονάδος κατάγεται] Ita inueni emendatum ad oram Scaligeri libri ex vulgato ſeu corrupto, *κεμοναδος*. Opſopoei coniecturam ſuperius habes. tu comparabis. *Pontan.*

Quantum ex addita interpretatione coniicere licet, legendum eſt, *ἐκ μονάδος καλῶς κατάρχεται*, ſiue *καθηγεῖται καὶ ἕπεται πλῆθος*.

cundae eſt; quod ſignum habere deſinit in λέλεχα, ἔλεξα, λέξω, ſic in reliquis coniugationibus. Praeſens tempus oſtendit et genera verborum. Nam actiuum aut neutrum Graecus intelligit, ſi in praeſens deſinat: paſſivum vel commune et his ſimilia, ſi in μαι. Declinandi autem verbi ſeries non, niſi cum de modis tractatur, apparet. hinc modus apud Graecos ἔγκλισις nuncupatur, id eſt,[5] ἐν ᾧ ἡ κλίσις.

De declinatione indicatiui.

Omne apud Graecos verbum indicatiuum in ω deſinens ſeu barytonum, ſeu periſpomenum ſit ſeu praeſentis, ſeu futuri, omnimodo in ſecundae perſonae fine diphthongum habeat neceſſe eſt, id eſt, ἰῶτα vel cum ε, vt ποιεῖς, vel cum α, vt τιμᾷς, vel cum ο, vt δηλοῖς. In omni autem futuro cum ε, vt νοήσεις, βοήσεις, χρυσώσεις, λέξεις, τύψεις. Item in omni Graeco verbo, cuius prima poſitio in ω deſinit, ſecunda perſona amiſſo σῖγμα tertiam facit. Omne verbum in ω deſinens, cuiuscunque coniugationis et temporis, ἰσοσυλλαβεῖ in prima, ſecunda, et tertia perſona, ποιῶ, ποιεῖς, ποιεῖ· ἐρῶ, ἐρᾷς, ἐρᾷ· ἀργυρῶ, ἀργυροῖς, ἀργυροῖ· λέγω, λέγεις, λέγει· λέξω, λέξεις, λέξει· νοήσω, νοήσεις, νοήσει. In verbis in ω deſinentibus prima pluralis a prima ſingulari fit, operoſe tamen ac varie. In praeſenti enim tempore μεν ſyllaba ſemper adiicitur, ſed modo nihil additur vel permutatur, vt in ſecunda περισπωμένων, βοῶ βοῶμεν, τιμῶ τιμῶμεν: modo ω in ȣ diphthongum mutantes, vt in prima et tertia περισπωμένων, νοῶ νοȣ͂μεν, φανερῶ φανερȣ͂μεν: in reliquis autem, id eſt, barytonis omnibus, vel etiam periſpomenωn futuris, ω in ο transferentes, λέγω λέγομεν, τρέχω τρέχομεν, θεραπεύω θεραπεύ-

5) Ἐν ᾧ ἡ κλίσις] In vet. ſcribitur ΕΝωΚΑΙCIC; ne quem de impreſſa lectione dubitantem lateat. *Opſopoeus.*

ϱαπεύομεν, λαλήσω λαλήσομεν, ἐάσω ἐάσομεν, ἀϱγυϱώσω ἀϱγυϱώσομεν. Secunda pluralis a tertia ſingulari naſcitur; primae quidem et ſecundae ſyzygiae periſpomenων inſtanti τε addentes, ποιεῖ ποιεῖτε, βοᾷ βοᾶτε: in tertio vero vltimum ἰῶτα in υ mutantes, et idem τε addentes, χϱυσοῖ χϱυσοῦτε: at in omnibus barytonis et in πεϱισπωμένων futuris ipſum ἰῶτα vltimum detrahentes, et eandem addentes ſyllabam, τε, πέμπει πέμπετε, τϱέχει τϱέχετε, ἀθλεύει ἀθλεύετε, ποιήσει ποιήσετε, ἀϱοτϱιάσει ἀϱοτϱιάσετε, ἱδϱώσει ἱδϱώσετε. Tertiam quoque perſonam pluralem eorundem verborum de prima eiusdem numeri faciunt, μεν mutantes in σι, et quia pluralis tertia ſemper exigit penultimam longam, ideo in praeſentibus periſpomenis in quibus hoc euenit, ſolam facit mutationem ſyllabae, vt diximus, μεν in σι, Φιλοῦμεν Φιλοῦσι, τιμῶμεν τιμῶσι, στεφανοῦμεν στεφανοῦσι. At in barytonis et in πεϱισωμένων futuris addit penultimae υ, vt longam ex breui faciat, ἔχομεν ἔχουσι, πέμπομεν πέμπουσι, [1]) ἀλλήσομεν ἀλλήσουσι: ο enim littera cum apud illos naturaliter corripitur, adiecta υ, producitur, vt in nominibus κόϱη, κόϱος, κούϱη, κοῦϱος· ὄλυμπος, οὔλυμπος; eademque retracta corripitur, βούλεται βόλεται, τετϱάπους [2]) τέτϱαπος. Omne ergo verbum Graecum quod in σι repereris terminari, tertiae perſonae pluralis eſſe pronuntia, excepto ἐσσὶ, quod ſolum cum ſic deſinit, ſecundae eſt, cuius prima ἐσμὶ, et pluralis prima ἐσμέν. Omnia autem verba in μι mutant μι in σῖγμα et faciunt ſecundam perſonam, Φημὶ Φῄς, τίθημι τίθης: ſic debuerat ἐσμὶ ἔσσ, ſed quia nulla ſyllaba in geminum σῖγμα deſinit, additum eſt ἰῶτα ἐσσὶ, et propter differentiam a ſecunda ſingulari, tertia pluralis quae ſimiliter ἐσσὶ debuerat

1) Ἀλλήσομεν] Hoc, quantulum nos quidem ſcimus, verbum eſt nullum. Igitur legendum putamus, ἀλήσομεν h. e. molemus.

2) Τετράπος] Retrahe accentum in primam, τέτραπος. *Opſopoeus.*

buerat fieri, aſſumſit τ, ἐσσίτ. Verba enim in μι terminata, tertiam pluralis in σι mittunt, δίδωσι, ἵστησι. Omne παρατατικὸν naturaliter in ον terminatur, et ſecundam perſonam, ν in σῖγμα mutando et ο in ε transferendo, figurat, ἔλεγον ἔλεγες, ἔφερον ἔφερες. Tertia de ſecunda vltimae litterae detractione procedit. Sed quod periſpomena in ȣν vel in ων deſinunt, ἐκάλȣν, ἐχρύσȣν, ἐτιμων, duarum ſyllabarum in vnam contractio fecit. Nam integrum erat ἐκάλεον, ἐχρύσεον, ἐτίμαον, ex quo, cum breues duae contrahuntur, in vnam longam coaleſcunt. Ideo ε et ο in ȣ familiarem ſibi diphthongum conuenerunt, ἐκάλεον ἐκάλȣν, ἐχρύσεον ἐχρύσȣν: α vero et ο in ω, ἐτίμαον ἐτίμων. Ideo et ſecunda perſona ω in α, vnde fuerat natum, reducit, ἐτίμων ἐτίμας. ȣ autem diphthongum illic ſeruat, vbi reperit primam eius litteram familiarem primae poſitioni fuiſſe, χρυσοῖς, ἐχρύσȣν ἐχρύσȣς: ibi tranſit in ει, vbi εις primae poſitioni meminit contigiſſe, καλεῖς, ἐκάλȣν ἐκάλεις. In omnibus vero his diuerſitatibus detractio finalis litterae perſonam, vt diximus, tertiam facit, ἐποίεις ἐποίει, ἐβόας ἐβόα, ἐκεραύνȣς ἐκεραύνȣ, ἔλεγες ἔλεγε, ἔφερες ἔφερε. Ex hoc apparet, quod in ἔλεγεν et ἔφερεν ν ſuperuacuum eſt, et integrum eſt ἔλεγε, ἔφερε, quod aſſerit et apoſtrophus, quae facit ἔλεγ᾽, ἔφερ᾽. quando enim haec vſurparetur, ſi ν naturaliter adhaereret, cum duas litteras nunquam apoſtropho liceat excludi? Indicio eſt imperatiuus, cuius ſecunda perſona praeſentis ſemper de tertia imperfecti indicatiui naſcitur, amiſſa in capite vel ſyllaba, vel tempore: ἐκάλει κάλει, ἐτίμα τίμα, ἐδήλȣ δήλȣ, ἦγȣ ἄγȣ. Ergo ſi imperatiuus λέγε, ibi ſine dubio ἔλεγε, non ἔλεγεν. Sed ε littera ſaepe ſibi τὸ ν familiariter adhibet. Teſtes huius rei Αἰολεῖς, apud quos λεγόμεθα, φερόμεθα, et ſimilia, final? ἄλφα in ε mutatur, et mox ε aduocat ſibi τό ν, et fit prima perſona λεγόμεθεν, φερόμεθεν. Contra ſi quando ε in ἄλφα mutatur, ν inde diſce-

diſcedit, ſicut Δωριεῖς τὸ πρόσθεν, πρόσθα dicunt, καὶ τὸ ἔνθεν, ἔνθα. Sed et Ἴωνες cum ᾔδειν ᾔδεα faciunt, et ἐστήκειν ἐστήκεα, ν repudiant, ne cum ἄλφα iungatur. Ex his omnibus facile colligitur, ſufficere tertiae perſonae de ſecunda faciendae, ſi σῖγμα retrahatur. quod in capite Graeci pronominis ſaepe contingit, σέθεν ἕθεν, σοὶ οἷ. Graeci primam pluralem παρατατικοῦ faciunt interponentes μεν ante ν finalem primae ſingularis, ἐνόουν ἐνοοῦμεν, ἑώρων ἑωρῶμεν, ἐφανέρουν ἐφανεροῦμεν, ἔλεγον ἐλέγομεν. Et ſecunda illis pluralis efficitur, addita τε tertiae ſingulari, ἐποίει ἐποιεῖτε, ἐτίμα ἐτιμᾶτε, ἵδρου, ἱδροῦτε, ἔλεγε ἐλέγετε. Ex quo iterum ν littera ſuperuacua probatur. Tertia vero pluralis in hoc tempore ſemper eadem eſt primae ſingulari, ἐγάμουν ἐγὼ, ἐγάμουν ἐκεῖνοι. ſic ἐτίμων, ſic ἐστεφάνουν, ſic ἔτρεχον. Vnde Δωριεῖς in illis verbis, quae in ον mittunt paratatikon, et propter [3]) βραχυκατοληξίαν tertiam a fine patiuntur accentum, tertiam numeri pluralis diſcretionis gratia βαρυτονοῦσιν: ἔτρεχον ἐγὼ, προπαροξυτόνως, ἐτρέχον ἐκεῖνοι, βαρυτόνως. Prima perſona paraceimeni ſemper in α terminatur, et de hac caeterae ſine operoſa circuitione naſcuntur. Accepto enim σῖγμα, facit ſecundam; et hoc rurſus abiecto, atque ἄλφα in ε mutato, tertiam creat, πεποίηκα πεποίηκας, πεποίηκε. Primam quoque pluralem addita ſibi μεν ſyllaba, πεποίηκα πεποιήκαμεν. Si pro μεν, τε acceperit, ſecunda pluralis eſt, πεποιήκατε: ſi σι, tertia πεποιήκασι. Ὑπερσυντελικὸς de prima perſona facit tres ſingulares, tres vero plurales de tertia ſingulari, ἐπεποιήκειν, ν in σῖγμα mutato fit ἐπεποιήκεις, ν abiecto fit ἐπεποιήκει; ipſum vero ἐπεποιήκει aſſumta μεν facit ἐπεποιήκειμεν, aſſumta τε ἐπεποιήκειτε: ſi σαν acceperit, pluralem tertiam ἐπεποιήκεισαν. Nam ἐπεποίηκεσαν correpta penultima

3) βραχυκατοληξίαν] Scribe βραχυκαταληξίαν. Sic dicitur verbi affectio ea, qua in fine eſt ſyllaba breuis. Deinde pro *tertiam* legi debet *in tertia*.

nultima Ἴωνες protulerunt. Ideo autem praetermiſimus diſputare de duali numero, et de tempore aoriſto, et de multiplici [4]) ratione temporum, quia his omnibus carent Latini, id eſt, [5]) *περὶ δευτέρων καὶ μέσων, ἢ παρακειμένων, ἢ ὑπερσυντελικῶν, ἢ μελλόντων*. Quibus latius gratia ſola diffunditur. De paſſiua igitur declinatione dicamus.

De paſſiua declinatione.

Graeci actiuo [1]) inſtanti verborum in *ω* exeuntium addunt ſyllabam *μαι*, et fit paſſiuum; quae ſyllaba omni verbo ſola ſociatur, ita vt *ω*, prius vltimum, nunc penultimum, aut maneat, vt in ſecunda periſpomenων [2]) *ἀποτριῶμαι*: aut in *ȣ* diphthongum tranſeat, vt in prima et tertia *ποιȣ̃μαι, στεφανȣ̃μαι*: aut in *ο* corripiatur, vt in omnibus barytonis, *πλέκομαι, ἄγομαι*. Ergo nunquam paſſiuum Graecum inuenitur non ſuo actiuo maius. Verbum Graecum in *μαι* deſinens ſi in ſecunda perſona *μ* in *σῖγμα* demutet, hoc aut eſt praeſens *τῶν εἰς μι*, vt *τίθημι, τίθεμαι, τίθεσαι. δίδωμι, δίδωμαι, δίδοσαι. ἵστημι ἵσταμαι, ἵστασαι*: aut eſt *τῶν εἰς ω* temporis praeteriti perfecti, *πεφίλημαι πεφίλησαι, τετίμημαι τετίμησαι*. Et in his ſemper *ἰσοσυλλαβεῖ* primae ſecunda perſona. Alioquin reliqua omnia quae in *μαι* deſinunt, ſiue praeſentis ſeu futuri ſint, tam paſſiui generis quam communis, vnam ſecundae perſonae ſyllabam detrahunt; *καλȣ̃μαι καλῇ, ὁρῶμαι ὁρᾷ, δηλȣ̃μαι δηλȣ̃, βλέπομαι βλέπῃ, τιμηθήσομαι τιμηθήσῃ*,

 λε-

4) *Ratione temporum*] Diſtingue poſt *temporum*. Opſopoeus.

Tempora ſunt noſtro Grammatico, quae vulgo *augmenta* verbi, ſyllabicum et temporale dicuntur.

5) Περὶ δευτέρων] Quid δεύτερα hic ſibi velint, fateor me aſſequi non poſſe. Forte, cum ante dualem numerum commemorauerit, legi debet περὶ δυϊκῶν.

1) *Inſtanti*] H. e. in tempore praeſente.

2) Ἀποτριῶμαι] Neſcio quid ſit. ἀποτριάζομαι quidem reperitur, ſed id nihil ad rem facit, arbitror ἀφοτριῶμαι legendum eſſe, quod etiam ſupra pagina 726. in exemplum Macrobius citauerat. *Opſopoeus.*

λεχθήσομαι λεχθήσῃ, τιμήσομαι τιμήσῃ, λέξομαι λέξῃ. Et vt aduertas faciliori compendio, quae Graeca verba paſſiua ſecundam perſonam minorem ſyllaba proferunt, accipe generalis regulae repertam neceſſitatem: Omnis apud illos prima perſona paſſiua quae actiuo ſuo ſyllaba maior eſt, haec ſyllabam detrahit de ſecunda; quae aequalis actiuo eſt, parem et in ſecunda tenet: φιλῶ, φιλοῦμαι, quia paſſiuum maius actiuo eſt, φιλῇ facit: ἕλκω, ἕλκομαι, ἕλκῃ· ἕλεγον, ἐλεγόμην, ἐλέγου· ἐβόων, ἐβοώμην, ἐβοῶ· λαλήσω, λαληθήσομαι, λαληθήσῃ. Contra εἴρηκα, εἴρημαι, quia par actiuo ſuo eſt, facit ſecundam ἰσοσυλλαβον primae, εἴρησαι.[3]) εἰρήκειν, εἰρήμην· εἴρησο· λελάληκα, λελάλημαι, λελάλησαι· ἐλελαλήκειν, ἐλελαλήμην, ἐλελάλησο. In omni verbo cuiuſcunque temporis prima perſona in μαι terminata, translato μ in τ litteram, migrat in tertiam, ſeruato numero ſyllabarum. Sed penultimam retinet in παρακειμένῳ quidem omne verbum, πεφίλημαι, πεφίληται: in praeſenti vero ſola tertia συζυγία περισπωμένων, χρυσοῦμαι, χρυσοῦται. Caeterum prima transfert in ει diphthongum, quae in prima verbi poſitione fuerat eius indicium, καλοῦμαι, καλεῖται, ὅτι καλῶ, καλεῖς: ſecunda in α propter eandem cauſam τιμῶμαι, τιμᾶται, ὅτι τιμᾷς. nam et χρυσοῦται ideo retinuit ου, quia propinqua priori eſt. Vtraque enim diphthongus οι et ου per ο litteram componuntur. Futurum autem periſpomenων, et in barytonis tam praeſens quam futurum, ο litteram quae fuit penultima primae, per tertiam in ε transfert, vt naturalis breuis in natura breuem, φιληθήσομαι φιληθήσεται, λέγομαι λέγεται, λεχθήσομαι λεχθήσεται. Cuiuſcunque verbi paſſiui vel paſſiuo ſimilis prima perſona pluralis in quocunque tempore in θα ſyllabam definit. νοούμεθα· ἐνοούμεθα, νενοήμεθα, ἐνενοήμεθα, νοηθησόμεθα. ἀόριστον enim, qui ſolus in μεν exit, ἐνοήθημεν,

3) Εἰρήκειν, εἰρήμην] Alias ἱερήσαι erat vulgatum, ſed operarum, vt vides, lapſu. *Ponson.*

μεν, tranſeo, quia Latini ignorant. Per omnia tempora primam perſonam pluralem maiorem 4) praeferunt ſingulari, *ποιῶ ποιοῦμεν, ἐποίουν ἐποιοῦμεν, πεποίηκα πεποιήκαμεν, ἐπεποιήκειν ἐπεποιήκειμεν, ποιήσω ποιήσωμεν.* ſic et *ποιοῦμαι ποιούμεθα, ἐποιούμην ἐποιούμεθα, πεποίημαι πεποιήμεθα, ἐπεποιήμην ἐπεποιήμεθα, ποιηθήσομαι ποιηθησόμεθα.* Sic et apud Latinos, *amo amamus, amabam amabamus, amaui amauimus, amaueram amaueramus, amabo amabimus:* ſic et *amor amamur, amabar amabamur, amabor amabimur.* In Graecis verbis ſecunda perſona pluralis actiua vnam vltimae ſyllabae ſuae litteram *τ* mutat in *σ καὶ θ*, et fit paſſiua, *ποιεῖτε ποιεῖσθε, γράφετε γράφεσθε.* quod non mireris in praeteritis perfectis non euenire, cum *πεποιήκατε πεποιήκασθε* non faciat, ſed *πεποίησθε*, nec *λελύκατε λελύκασθε*, ſed *λέλυσθε*, nec *πεφράκατε πεφράκασθε*, ſed *πέφρασθε*, et ſimilia. Alia enim regula his temporibus obuiauit, cuius imperium eſt, vt omnia verba quorum prima perſona in *θα* exit, ſecundam minorem ſyllaba proferant. Si ergo feciſſet *πεποιήκασθε*, par foret numerus ſyllabarum cum prima *πεποιήμεθα*, ſi *λελύκασθε*, cum *λελύμεθα*, ſi *πεφράκασθε*, cum *πεφράμεθα*. Ideo neceſſaria ſyllaba media ſubtracta reſedit, *πεποίησθε, λέλυσθε, πέφρασθε.* Caeterum *ποιεῖτε ποιεῖσθε, λέγετε λέγεσθε*, priori regulae obſequitur, quia non repugnat ſequenti. *ποιούμεθα* enim *ποιεῖσθε, λεγόμεθα λέγεσθε.* In verbis paſſiuis vel paſſiuo ſimilibus perſona 5) ſecunda pluralis addito *ν* ante *τ* cum primae perſonae penultima tertiam pluralem facit, *λέγεται λέγονται, ποιεῖται ποιοῦνται, πεποίηται, πεποίηνται, εἴρητο εἴρηντο, ἐλέγετο ἐλέγοντο· ἐὰν λέγηται, ἐὰν λέγωνται, εἰ λέγοιτο, εἰ λέγοιντο:* Vnde illa praeterita perfecta, quae his litteris in medio contexta ſunt, vt in tertia perſona plurali *ν* non poſſit adiungi, aduocant ſibi participia. *τέτιλται*, quia inter

4) *Praeferunt*] Senſus neceſſario poſtulat *proferant.*

5) *Secunda*] Corrige audacter *tertia.*

ter λ et τ, ν eſſe non potuit, cum nec finali eſſe poſt λάμβδα, nec incipere ante ταῦ fas erat, factum eſt τετιλμένοι εἰσὶ. γέγραπται ſimiliter, quia inter π καὶ τ non admittebat ν, γεγραμμένοι εἰσὶ: ſic τέτυπται, τετυμμένοι εἰσὶν· ἐσφράγισται, ἐσφραγισμένοι εἰσὶν, et ſimilia. Omne Graecum verbum indicatiuum cuiuſcunque generis in prima ſui poſitione aut in ω exit, vt λαλῶ, πλετῶ: aut in μαι, vt λαλοῦμαι, βούλομαι: aut in μι, vt φημὶ, τίθημι. licet et in α eſſe credatur, quia ἐγρήγορα nonnulli auſi ſunt primum thema verbi pronuntiare. Apud Graecos ω non ſolum in verbis, ſed in omni parte orationis littera eſt naturaliter longa. Latinorum verborum finale o ſunt qui longum aeſtiment, ſunt qui breue diffiniant. Nam *ſcribo ne, caedo ne*, o non minus conſenſu omnium productum habet, quam *amo ne, doceo ne, nutrio ne*. Ego tamen de re, quae auctores magni nominis dubitare fecit, certam quidem non auſim ferre ſententiam: aſſeuerauerim tamen, Vergilium, cuius auctoritati omnis retro aetas et quae ſequuta eſt vel ſequetur, libens ceſſerit, o finale in vno omnino verbo, aduerbio, nomine, vno pronomine corripuiſſe; *ſcio, modo, duo, ego*:

[6]) - - - SCIO *me Danais e claſſibus vnum.*

[7]) - - - MODO *Iuppiter aſſit.*

[8]) *Si* DVO *praeterea.* - - -

[9]) *Non* EGO *cum Danais.* - - -

De imperatiuo modo.

Semper apud Graecos modi indicatiui temporis praeſentis ſecunda perſona pluralis eadem eſt quae et imperatiui. ποιεῖτε et indicatiuo ſecunda eſt et in imperatiuo.

6) Aen. III, 602.
7) Aen. III, 116.
8) Aen. XI. 285.
9) Aen. IV, 425.

tiuo. τιμᾶτε, χρυσῦτε, γράφετε, ποιεῖσθε, τιμᾶσθε, χρυσῦσθε, λέγεσθε, γράφεσθε, et ſimilia. Hac regula memoriae mandata, alteram ſubiicimus, vt vna ex vtraque obſeruandae rationis neceſſitas colligatur. Omne verbum quod in μεν deſinit, qualem penultimam habuerit in prima perſona, talem tranſmittit ſecundae, id eſt tempus retinet vel productae vel breuis ſyllabae: λαλῦμεν λαλεῖτε, quia in prima ῦ erat, et in ſecunda ει diphthongus aeque longa ſucceſſit. τιμῶμεν τιμᾶτε. μα longa ſyllaba locum quem in μω habuerat, occupauit. ςεφανῦμεν ςεφανῦτε, eadem diphthongus perſeuerauit. λέγομεν quia ο littera breuis eſt, λέγετε, ε aeque natura breuem recipit. At in coniunctiuo quia producit penultimam, ἐὰν λέγωμεν, ideo et in ſecunda perſona, ἐὰν λέγητε produxit, ε in η mutando. Si igitur φεύγωμεν primam perſonam imperatiui eſſe dicemus, ſequitur vt, quia in μεν exit ω praecedente, etiam ſecundae perſonae penultimam ex neceſſitate producat. quod ſi eſt, φεύγητε faciet, quemadmodum ἐὰν λέγωμεν, ἐὰν λέγητε. ſed conſtitit eandem ſemper eſſe ſecundam perſonam imperatiui, quae et indicatiui fuit: φεύγετε autem in indicatiuo fuit, non φεύγητε. Ex his colligitur. neque aliam imperatiui ſecundam perſonam eſſe niſi φεύγετε, nec in declinatione φεύγετε ſecundam eſſe poſſe poſt φεύγωμεν, et ideo φεύγωμεν non poteſt imperatiui prima eſſe perſona. Manifeſtum eſt ergo imperatiuum nec ſingularem nec pluralem habere primam perſonam. Cum autem dicimus, *fugiamus, diſcamus, nutriamus, aremus, doceamus* et ſimilia, ad exhortatiuum ſenſum, non ad imperatiuum modum pertinere dicenda ſunt. Apud Graecos imperatiuus ſingularis actiuus temporis praeſentis et praeteriti imperfecti, in ſecunda ſcilicet perſona, aut in ει, aut in α, aut in ῦ, aut in ε, aut in θι terminatur. prima tria ad periſpomena pertinent, νόει, τίμα, δήλῦ: quartum ad barytona, λέγε, γράφε: quintum ad verba

verba *τὰ εἰς μι*, vt *ἵσαθι*, *ὄμνυθι*, *φάθι*. Sed et illa ſimilem habent terminum, quorum infinitiuus in *ναι* exit, etſi non ſint *τῶν εἰς μι*, *βῆναι βῆθι*, *νυγῆναι νύγηθι*, *δαμῆναι δάμηθι*, excepta ſunt *εἶναι*, [1]) *δῦναι*, *θῖναι*. Caeterum *νενοηκέναι* vel huic ſimilia, vt magis *νενόηκε νενοηκέτω* quam *νενόηθι* faciat, multiplex ratio cogit: de qua vnum pro exemplo argumentum ponere non pigebit. Quae in *θι* exeunt ab infinitis in *ναι* deſinentibus, neceſſe eſt vt ſint infinitis ſuis *ἰσοσύλλαβα*, *νύγηθι νυγῆναι*, *δάμηθι δαμῆναι*, *βῆθι βῆναι*. *πεποίηθι* autem *πεποιηκέναι* aequalitate iam caruit; inde non receptum eſt *πεποίηθι*, ſed *πεποίηκε*. Similiter apud Latinos imperatiuus naſcitur ab infinito, abiecta vltima, *cantare canta*, *monere mone*, *legere lege*, *ambire ambi*, *ferre fer*, *eſſe es*, et *ades*, et *prodes*. Lucilius, *Prodes amicis*. Vergilius [2]) *Huc ades o Lenaee*. Terentius [3]) *Bono animo es*. *Facere face*, *dicere dice*, et per ſyncopam *fac*, *dic*. Graeci ſecundae perſonae addita *τω* ſyllaba tertiam eiuſdem praeſentis

1) Δῦναι] δῦναι Subſiſtere non poteſt. nam δίδωθι facit. forſan δαῆναι ſcripſerat. Sed et ſequens θῖναι corruptum eſt, an θεῖναι reponere licet? quod in imperatiuo non τίθεθι, ſed τίθετι facit. *Opſopoeus*.

Temere hunc locum tentaſſe videtur Opſopoeus. Nam, ſi correxeris θεῖναι ſeu θῆναι, omnia ſalva et conſilio Auctoris conſentanea ſunt exiſtimanda propterea, quod quamquam δῦναι et θεῖναι interdum ex analogia Imperatiuum facit δόθι et θέτι, quae forma ipſa quoque a ſuperiorum exemplorum ratione recedit, tamen melius et vſitatius eſt dicere δὸς et θὲς. Opſopoeus videtur hinc erraſſe, quod non de Aoriſto, ſed de Praeſenti cogitauit, quaſi ſcriptum fuiſſet, διδόναι et τιθέναι.

2) *Huc ades o Lenaee*] Georg. II, 4. et 7. hodie reperitur, *Huc, pater o Lenaee*. Igitur vel aliam lectionem Virgilii ſecutus eſt Macrobius, vel hic pro *Lenaee* aliud nomen eſt ſubſtituendum; adeo vt ſcripſerit aut, *Huc ades, o formoſe puer*, Ecl. II, 45. aut, *Huc ades, o Moeliboee*, Ecl. VII, 9. aut, *Huc ades, o Galatea* Ecl. IX, 39 Etſi hic facile fieri potuit, vt *Moeliboee* mutaretur in *Lenaee*; locus tamen Georg. II, 4. haut dubie eſt corruptus. Nam praeterquam quod repetitio *Pater* aliena eſt, verbum *ades* meliorem quoque efficit ſenſum. Nam Poeta ibi non tam notionem *Patris* vrget, quam vim *aduentus*. Ergo primum vocat *ades*, et paulo poſt, emphaſeos gratia, *veni*. Locus Macrobii fugit interpretes Virgilii.

3) Heautont. IV, 6, 18.

tis efficiunt, ποιεῖ ποιείτω, τιμᾶ τιμάτω, χρυσȣ̃ χρυσȣ́-τω, λέγε λεγέτω. Quod ſi ſecunda in θι deſiit, ipſam mutat in τω, βῆθι βήτω. τε vero ſyllabam adiicientes praeſenti ſingulari imperatiuo pluralem faciunt, ποιεῖ ποιεῖτε, βοᾶ βοᾶτε, δήλȣ δηλȣ̃τε, τύπτε, τύπτετε. Tertiam pluralem faciunt addendo σαν tertiae ſingulari, ποιείτω, ποιείτωσαν. Hanc declinationem [4]) quae decurſa eſt, Graeci duobus ſimul temporibus aſſignant, inſtanti et praeterito imperfecto. Et re vera ſi preſſius quaeras, magis de imperfecto quam de inſtanti tantum apud illos imperatiuum videbis. Tertia enim imperfecti indicatiui perſona capite deminuta, vel in ſyllaba, vel in ſyllabae tempore, facit imperatiui ſecundam, ἐλάλει λάλει, ἐβόα βόα, ἐστέφανȣ στεφάνȣ, ἔλε, ε λέγε, ἦγε ἄγε, εἷλκε ἕλκε. ita et in paſſiuis, ἐνοȣ̃ νοȣ̃, ἐτιμῶ τιμῶ, ἐχρυσȣ̃ χρυσȣ̃, ἐτύπτȣ τύπτȣ, ἤγȣ ἄγȣ, εἵλκȣ ἕλκȣ. Latini non aeſtimauerunt vllum praeteritum imperatiuo dandum, quia imperatur quid, vt aut nunc, aut in poſterum fiat. ideo praeſenti et futuro in modi huius declinatione contenti ſunt. Sed Graeci, introſpecta ſollertius iubendi natura, animaduerterunt poſſe comprehendi praecepto tempus elapſum, vt eſt ἡ θύρα κεκλείσθω, quod aliud eſt quam ἡ θύρα κλείσθω. Nam κλείσθω cum dico, oſtendo hactenus patuiſſe, cum vero dico κεκλείσθω, hoc impero vt claudendi officium iam peractum ſit: quod et Latinitas iubendum novit, cum περιφραστικῶς dicit, *oſtium clauſum ſit.* Hinc iam per omnia praeteriti tempora declinatio vagatur, ſed vtroque perfecto ſimul iuncto. Dicunt enim παρακειμένȣ καὶ ὑπερσυντελικȣ̃, νενίκηκε νενικηκέτω; et νενίκησο νενικήσθω. quod quam neceſſarium ſit, hinc ſumto argumen-

4) *Quae decurſa eſt*] H. e. de qua hactenus quaedam obiter dixi. Nam *decurrere*, quod proprie de currentibus in ſtadio dicitur, tropice ſignificat rem leuiter tractare, obiter attingere. Sic Cic. de Orat. I, 2 *Quae abs te breuiter de arte decurſa ſunt, audire cupimus.*

gumento requiratur. [5]) Praeponamus ſenatum pugnaturo conſuli vel militibus imperare conficiendi belli celeritatem, [6]) *πρὸ ὥρας ἕκτης ἡ συμβολὴ πεπληρώσθω, ἢ ἡ μάχη πεπλήσθω, ἢ ὁ πόλεμος νενικήσθω.* Futurum quoque ſuum Graeci cum aoriſto iungunt, quia iiſdem ſignis indicatiuo vtrumque dinoſcitur. Nam ſi aoriſtus deſinat in *σα*, futurum in *σω* terminatur, *ἐλάλησα*, *λαλήσω*: ſi hoc in *ξα*, illud in *ξω*, *ἔπραξα*, *πράξω*: ſi in *ψα*, in *ψω*, *ἔπεμψα*, *πέμψω*. Ergo *λάλησον*, *πράξον*, *πέμψον*, aſſignatur ſimul vtrique tempori, quod vtriuſque ſigna demonſtrant. Tertia vero perſona magis aoriſtum reſpicit quam futurum. facit enim *λαλησάτω*, *πραξάτω*, *πεμψάτω*, cum *σα*, *ξα*, *ψα*, *χαρακτῆρες* ſint *ἀοϱίςυ*. Idem ſonat et plurale *ποιήσατε*: cuius tertia perſona rurſus cum additamento tertiae ſingularis efficitur *ποιησάτωσαν*. Et vt hoc idem tempus, id eſt futurum imperatiui, paſſiuum fiat, ſumitur aoriſtus infiniti, et nulla omnino littera mutata, tantumque accentu ſurſum ad praecedentem ſyllabam tracto, futurum imperatiuum paſſiuum fit, *ποιῆσαι ποίησαι*, *λαλῆσαι λάλησαι*. Cuius tertia perſona fit de tertia actiui mutato *τ* in *σθ*, *ποιήσατω ποιησάσθω*: ſicut et *ποιεῖτε ποιεῖσθε*. et *ποιήσατε ποιήτασθε*.

De coniunctiuo modo.

Coniunctiua Latinorum, quae *ὑποτακτικὰ* Graecorum, cauſam vocabuli ex vna eademque origine ſortiuntur. Nam ex ſola coniunctione quae ei accidit, coniun-

5) *Praeponamus*] Cum *praeponere* ſit praeferre, praeficere, munus alicuius fidei committere; ab hoc loco eſt alienum putandum. Igitur lege *Proponamus*, h. e. ponamus, fingamus, exempli gratia adducamus, ſeu explicandae rei cauſa exemplum proferamus.

6) *Πρὸ ὥρας ἕκτης ἡ συμβολὴ πεπληρώσθω, ἢ ἡ μάχη πεπλήσθω, ἢ ὁ πόλεμος νενικήσθω*] Vet. cod. ſcriptura haec eſt, *προ ωρα*C CK THCH CϒMBOλH *πεπλ*H*ρω*CΘ*ω* λε λHMaXH *πεπλ*ϒCΘ*ω* λHO*πολε*MOC NeNIKeCΘ*ω*. *Opſopoeus.*

coniunctiuus modus appellatus eſt. vnde et Graeci ὑποτακτικὸν διὰ τοῦ ὑποτετάχθαι vocitauerunt. Apud quos hoc habet praecipuum hic modus, quod omne tempus eius actiuum primam perſonam ſingularem in ω mittit, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν πεποιήκω, ἐὰν ποιήσω: adeo vt et illa verba quae in μι exeunt, cum ad hunc modum venerint, redeant ad illa in ω deſinentia, de quibus deriuata ſunt, τιθῶ, τίθημι, et in coniunctiuo ἐὰν τιθῶ, item διδῶ, δίδωμι, ἐὰν διδῶ. Ὑποτακτικὰ Graecorum ſyllabas, quae in aliis modis breues fuerunt, in ſua declinatione producunt, λέγομεν, ἐὰν λέγωμεν: ſed et ει diphthongum in ἦτα mutant, λέγω, λέγεις, ἐὰν λέγω, ἐὰν λέγης. Et quia natura verborum omnium apud Graecos haec eſt, vt ex prima perſona in ω exeuntium, ſecunda in duas vocales deſinat; ideo ἐὰν λέγηις †) cum ι aſcripto poſt η profertur, vt duarum vocalium ſalua ſit ratio. Tertia vero perſona de ſecunda fit retracta vltima littera, ἐὰν ποιῇς ἐὰν ποιῇ. et quia, vt diximus, amore productionis ο pluralis indicatiui in ω mutant, λέγομεν, ἐὰν λέγωμεν, in ſecunda quoque perſona ε in η transferunt, λέγετε, ἐὰν λέγητε. Tertia, ἐὰν λέγωσιν: quia omne verbum apud Graecos quod exit in μεν, mutat μεν in σιν, et perſonam tertiam facit. Horum paſſiua de actiuis ita formantur, vt primae perſonae actiuae ſi addas μαι ſyllabam, paſſiuum eiuſdem temporis facias, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν ποιῶμαι, ἐὰν πεποιήκω, ἐὰν πεποιήκωμαι, ἐὰν ποιήσω, ἐὰν ποιήσωμαι. Item actiui tertia, ſecunda paſſiui eſt, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν ποιῇς, ἐὰν ποιῇ, ἐὰν ποιῶμαι, ἐὰν ποιῇ. haec eadem actiui tertia, addita ſibi ται ſyllaba, paſſivam

†) *Cum ι adſcripto poſt η*] Veteres, id quod etiamnum in libris ſcriptis antiquioribus videre licet, illud Iota otioſum, quod noſtri homines vocant *ſubſcriptum*, non vocali ſubſcribebant, ſed adſcribebant. Nec tamen vllam in pronunciando habebat vim Haec tantum tironum cauſa dicta putentur.

vam tertiam facit, ἐὰν ποιῆ, ἐὰν ποιῆται. Graeci in coniunctiuo modo tempora bina coniungunt. Proprium Latinorum eſt, vt modo indicatiua pro coniunctiuis, modo coniunctiua pro indicatiuis ponant. Cicero de Legibus tertio, *Qui poterit ſocios tueri.* Idem Cicero in primo de Republ. *Libenter tibi, Laeli, uti eum deſideras, equidem conceſſero.*

De optatiuo modo.

De hoc modo quaeſtio Graeca praeceſſit, ſi praeteritum tempus poſſit admittere, cum vota pro rebus aut praeſentibus aut futuris ſoleant accitari, nec in ſpecie poſſint tranſacta reuocari; pronuntiatumque eſt, praeteritum quoque tempus optanti neceſſarium, quia ſaepe in longinquis quid euenerit neſcientes, optamus eueniſſe quod nobis commodet. Qui enim Olympiacae palmae deſiderium habuit, domi reſidens ipſe, certatum equos ſuos cum aurigante filio miſit, tranſacto iam die qui certamini ſtatus eſt, exitum adhuc neſciens, et deſiderium vocis adiuuans, quid aliud dicere exiſtimandus eſt, quam εἴθε ὁ υἱός μȣ νενικήκοι. Haec et quaeſtio et abſolutio cum Latinitate communis eſt, quia in cauſa pari haec vox eſſe deberet optantis, *vtinam filius meus vicerit.* Sed rari Latinarum artium auctores admiſerunt in optatiuo declinationem perfecti, *vtinam vicerim.* In hoc enim modo Latini tempora Graecorum more coniungunt, imperfectum cum praeſenti, pluſquam perfectum cum perfecto: et hoc aſſignant duobus antecedentibus, quod in coniunctiuo praeteriti imperfecti fuit, *vtinam legerem:* hoc duobus ſequentibus, quod in coniunctiuo pluſquamperfecti fuit, *vtinam legiſſem*: et hoc dant futuro, quod habuit coniunctiuus praeſens, *vtinam legam.* Sunt tamen qui et praeterito perfecto adquieſcant, *vtinam legerim.* quorum ſententiae Graeca ratio, quam ſupra diximus, opitu-

opitulatur. In Graeco optatiuo quae in *μι* exeunt, actiua tantum ſunt; quae in *μην*, paſſiua tantum vel paſſiuis ſimilia, *λέγοιμι*, *λεγοίμην*. Sed quae in *ην* exeunt praecedente vocali, modo actiua, modo paſſiua ſunt, et non niſi ex illis verbis veniunt quae in *μι* exeunt, *Φαίην*. *δοίην*. Paſſiua autem et de iiſdem verbis fiunt, vt *δοθείην*, *τιθείην*: et de exeuntibus in *ω* vt *νυγείην*, [1] *δαρείην*. Actiua ergo quae in *μι* exeunt, mutant *μι* in *μην*, et paſſiua faciunt *λέγοιμι λεγοίμην*: quae vero in *ην* exeunt, *μ* interſerunt, et in paſſiuum tranſeunt, *τιθείην τιθείμην*, *διδοίην διδοίμην*. Graeci omne tempus optatiui modi maius ſyllaba proferunt, quam fuit in indicatiuo, *ποιῶ ποιοῖμι*, *πεποίηκα πεποιήκοιμι*, *ποιήσω ποιήσοιμι*. Aoriſton enim praetereo, quem Latinitas neſcit. Ideo *ἡβῷμι* et *ἡβώοιμι* apud Graecos legimus, quia propter neceſſarium augmentum ſyllabae *ἀπὸ τῦ ἡβῶ* fit *ἡβῷμι*, *καὶ ἀπὸ τῦ ἡβώω* fit *ἡβώοιμι*. Omne apud Graecos optatiuum ſingulare habet ſine dubio in penultima diphthongum quae per *ι* componitur, *λέγοιμι*, *γράψοιμι*, *ϛαίην*, *δοίην*: vnde et *ἡβῷμι* poſt *ω* aſcribitur *ι*, ne ſine hac vocali optatiui penultima proferatur. Graeca quae in *μι* exeunt, *ι* vltimum in *εν* mutant, et fiunt pluralia, *ποιοῖμι ποιοῖμεν*, *γράφοιμι γράφοιμεν*. Semper apud Graecos pluralis prima perſona aut vnam vocalem habet in penultima praecedentem, vt *ϛαίημεν*, *νυγείημεν*: aut duas, vt *λέγοιμεν*, *γράφοιμεν*. ſed priora, ſine mutato in *σαν*, tertiam perſonam de ſe efficiunt; ſequentia vero, *μ* ſubtracto, idem faciunt, *ϛαίημεν ϛαίησαν*, *λέγοιμεν λέγοιεν*. Paſſiua Graecorum quae in *μην* exeunt, hanc ipſam ſyllabam in *ο* mutant, et ſecundam perſonam faciunt, *ποιοίμην ποιοῖο*, *γραφοίμην γράφοιο*. quae vero exeunt in *ην*, *ν* in *σ* mutant, et faciunt ſecundam, *ϛαίην ϛαίης*, *δοίην δοίης*. Ipſa vero ſecunda perſona ſi in *ο* exit, addit *τ* et facit tertiam, *ποιοῖο*

ποιοῖτο,

1) *Δαρείην*] v. c. *λαρείην* prima litera laborat. vel igitur nobiſcum *δαρείην* lege, a *δέρομαι*, vel ſi mauis, *χαρείην χαίρομαι*. *Opſop.*

ποιοῖτο, γράφοιο γράφοιτο: quae in *σ* definit, hoc amittit, et facit tertiam, *ςαίης ςαίη*, *δοίης δοίη*.

De infinito modo.

Infinitum modum, quem *ἀπαρέμφατον* dicunt, quidam Graecorum inter verba numerare noluerunt, quia nullius *ἐγκλίσεως* verbum verbo alterius iunctum efficit ſenſum. Quis enim dicat, *βουλοίμην λέγω, λέγοιμι βούλομαι, γράφοιμι τρέχω*? Paremphatum vero cum quolibet modo iunctum, facit ſenſum, *θέλω γράφειν, θέλε γράφειν, ἐὰν θέλω γράφειν, εἰ θέλοιμι γράφειν.* Similiter et apud Latinos dici non poteſt *velim ſcribo, debeam curre*, et ſimilia. Dicuntque aduerbium eſſe magis, quia infinitum, ſicut aduerbium, praeponitur et poſtponitur verbo, vt *γράφω καλῶς, καλῶς γράφω*, *ſcribo bene, bene ſcribo*: *ἑλληνιςὶ διαλέγομαι, διαλέγομαι ἑλληνιςὶ*, * *latine loquor, loquor latine.* ita et hoc, *θέλω γράφειν, γράφειν θέλω*: *volo ſcribere, ſcribere volo*: *ἐπίςαμαι τρέχειν, τρέχειν ἐπίςαμαι*, * *ſcio loqui, loqui ſcio.* Nec mirum aiunt, cum multa aduerbia naſcantur a verbis, hoc quoque ex verbo eſſe profectum. Si enim *ἑλληνίζω, ἑλληνιςὶ* facit, et *κάμνω, ἀκμητὶ*, cur non et *ἀπὸ τοῦ γράφω* naſcatur aduerbium *γράφειν*? Hoc etiam addunt: ſi ab eo quod eſt *γράφω*, cum fit *γράφων*, iam verbum non dicitur, ſed participium, quia vltimam mutat et perſonam amittit: cur non et *γράφειν* in alterum nomen migret ex verbo, cum non ſolum finem moveat, ſed etiam ſignificationem perſonae numerique perdat; maxime cum ſicut participium in diſtinctionem perſonarum additamento pronominis mutatur, *ἐμὲ φιλῶν, σὲ φιλῶν, ἐκεῖνον φιλῶν*: ita et *ἀπαρεμφάτῳ* contingit, *ἐμὲ φιλεῖν, σὲ φιλεῖν, ἐκεῖνον φιλεῖν*? Sed illi qui talia de infinito putant, hac maxime ratione vincuntur, quod in aduerbio temporum ſignificationes non de eiuſdem ſoni inflexione naſcuntur, ſed vt tempora, mutantur et voces

νῦν

νῦν, πάλαι, ὕϛερον, nunc, antea, poſtea: in infinito autem vox eadem paulului flexa tempus immutat, *γράφειν, γεγραφέναι, γράψειν, ſcribere, ſcripſiſſe, ſcriptum ire.* Nec omne *ἀπαρέμφατον* cuicunque verbo iunctum ſenſum exprimit, ſed illis tantum quae nullam rem per ſe dicta ſignificant, quae ab illis *προαιρετικὰ*, ab his *arbitraria* non abſurde vocari poſſunt; quia per ipſa ſignificatur, diſpoſitionem ſeu amorem vel arbitrium ſubeſſe nobis rei adhuc incertae, ſed per adiunctionem verbi alterius exprimendae. Nam *ἐσθίω μετὰ τῦ τύπτειν*, aut *περιπατῶ μετὰ τῦ πλυτεῖν* iungi non poſſunt. Item *lego* cum *ſedere* iunctum, aut *ſcribo* cum *caedere*, nullam efficit ſenſus perfectionem; quia et *lego* rem ſignificat et *ſedere*, et *ſcribo* ſimiliter et *caedere.* Si vero dixero *volo*, aut *opto*, aut *ſoleo*, aut *incipio*, et ſimilia, nullam rem ex huiuſmodi verbi pronuntiatione ſignifico. Et haec ſunt, vel talia, quae bene a paremphatis implicantur, vt ex vno arbitrium, ex altero res notetur: *volo currere, opto inuenire, diſpono proficiſci, ſoleo ſcribere.* Ex hoc intelligitur maximam vim verbi in infinito eſſe modo: ſiquidem verba rerum nomina ſunt. Et videmus ab aparemphatis rei ſignificationem alteris quoque verbis non habentibus accommodari. Adeo autem hic modus abſolutum nomen rerum eſt, vt in ſignificationibus rerum, quas Ariſtoteles numero decem *κατηγορίας* vocat, quatuor per *ἀπαρέμφατον* proferantur *κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν.* Graeco vocabulo propterea dicitur *ἀπαρέμφατον*, quod nullum mentis indicat affectum. Nam *γράφω, τύπτω, τιμῶ*, et rem et ipſum animi habitum expreſſit agentis: *γράφειν* vero, vel *τύπτειν*, vel *τιμᾶν*, nullam continet affectus ſignificationem; quia incertum eſt quid ſequatur, *θέλω, μέλλω*, [1]) *διατυπῶ*, an contra *ὐ θέλω, ὐ μέλλω, ὐ διατυπῶ.* Hinc de ipſius declinatione tractemus.

1) Διατυπῶ] Διατυπῦν eſt decernere, apud animum ſibi proponere, velle.

Graeci infiniti vnum tempus duo tempora complectitur indicatiui modi: ποιῶ, ἐποίουν in indicatiuo; in infinitiuo autem ita pronunciatur, ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ, ποιεῖν. item πεποίηκα, ἐπεποιήκειν, et in infinitiuo παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ, πεποιηκέναι. Apud Graecos omne ἀπαρέμφατον aut in ν deſinit, aut in αι diphthongum: ſed et cum in ν deſinit, diphthongus praecedat neceſſe eſt, vt ποιεῖν. χρυσοῦν. ideo τῷ βοᾶιν, ἰῶτα adſcribitur, ne ſit ἀπαρέμφατον ſine diphthongo. Vnde, quae in ην deſinunt, vt ζῆν, πεινῆν, διψῆν, non ſunt communia, ſed Dorica, vt ὁρῆν. Eiuſdem ſunt dialecti et quae in εν exeunt, vt ἀπὸ τοῦ νοεῖν νόεν, et ἀπὸ τοῦ δασμηφορεῖν δασμηφόρεν. Licet ſint et communia in εν, ſed integritatis extremitate praeciſa, vt eſt ἀπὸ τοῦ ἔμεναι ἔμεν, ἀπὸ τοῦ δόμεναι δόμεν. Perfecti temporis indicatiui Graecorum tertia perſona, fini ſuo adiecta ναι ſyllaba, tranſit in ἀπαρέμφατον, πεποίηκε πεποιηκέναι, λέλεχε λελεχέναι. Latini primae perſonae perfecti addunt geminatum *ſſ* et *e*, *dixi*, *dixiſſe*. Graeci ἀπαρέμφατα ſua actiua in αι deſinentia per omnes ſemiuocales litteras proferunt, excepto ζ, στεῖλαι, νεῖμαι, χρεῖναι, σπεῖραι, νοῆσαι, λέξαι, γράψαι. excepta ſunt εἶπαι καὶ ἐνέγκαι, quae ſola non ſemiuocales ſortita, ſed mutas. Paſſiua vero per vnam tantum litteram θ proferuntur, praemiſſa aut liquida, κεκάρθαι, τετίλθαι, ἐξηράνθαι: aut σ, λέγεσθαι, φιλεῖσθαι: aut altera ex mutis quae vocantur δασεῖαι, id eſt ſiue χ, vt νενύχθαι, ſiue φ, vt γεγράφθαι. Cum Latini nullum infinitum monoſyllabum habeant, Graeci pauciſſima habent quae referantur ad ſolam ſecundam συζυγίαν περισπωμένων, vt σπᾶν, θλᾶν. etenim πνεῖν, χεῖν, ῥεῖν, non ſunt integra, ſed ex colliſione contracta. fuit enim integritas, πνέειν, χέειν, ῥέειν, et medio ε ſubtracto in vnam ſyllabam ſunt redacta, et ex themate verborum veniunt πνέω, χέω, ῥέω. Nullum enim Graecum verbum ἀπαρέμφατον ex verbo in ω deſinente factum non eundem numerum ſyllaba-

rum

rum tenet qui in prima poſitione verbi fuit, νοῶ νοεῖν, τιμῶ τιμᾶν, χρυσῶ χρυσῦν, τρέχω τρέχειν, τύπτω τύπτειν. ſic πνέω πνέειν, χέω χέειν, ῥέω ῥέειν. ex quibus πνεῖν, χεῖν, ῥεῖν ſunt facta. Ἀπαρέμφατα quae in ν deſinunt, ſi de verbo ſunt periſpomeno, amiſſo ν, et accepta ſyllaba σθαι, faciunt ex ſe paſſiua, ποιεῖν ποιεῖσθαι, τιμᾶν τιμᾶσθαι, δηλῦν δηλῦσθαι. quod ſi ſint de barytono, etiam ι amittunt, λέγειν λέγεσθαι, γράφειν γράφεσθαι. Fiunt et de indicatiuo paſſiuo. Mutat enim τ in σ καὶ θ et facit ἀπαρέμφατον. Nec ſolum hoc in praeſenti tempore, ſed in praeterito et futuro, φιλεῖται φιλεῖσθαι, πεφίληται πεφιλῆσθαι, πεφιλησήσεται πεφιλησήσεσθαι. Eſt et alia diligentior obſeruatio circa παρακείμενον. Nam quotiens in penultima habet κ, tunc amiſſa vtraque ſyllaba et accepta σθαι in paſſiuum tranſit, πεπατηκέναι σπεπατῆσθαι, γεγελακέναι γεγελάσθαι, πεπλυκέναι πεπλύσθαι aut interdum θαι ſolam accipit ſine σ, ſed tunc quotiens ante κ, liquida reperitur, vt τετιλκέναι τετίλθαι, κεκαρκέναι κεκάρθαι, ἐῤῥαγκέναι ἐῤῥάνθαι. Vnde intelligitur in hoc verbo γ quod fuit ante κ, δυνάμει ν fuiſſe, quod ſi παρακείμενος actiuus habuit in penultima aut φ, aut χ, tunc quoque θ accipit, γεγραφέναι γεγράφθαι, νενυχέναι νενύχθαι. Latini futuri infinitum faciunt adiuncto participio vel magis gerundi modo, *ire* ſeu *iri*; et vel in paſſiuo *doctum iri*, vel in actiuo *doctum ire* pronunciant. Ἀπαρέμφατα quae in θαι exeunt, aut tertium a fine acutum ſortiuntur accentum, vt λέγεσθαι, γράφεσθαι. aut ſecundum, vt τετίλθαι, κεκάρθαι: aut circumflectunt penultimam, vt ποιεῖσθαι, νοεῖσθαι. Ἀπαρέμφατον, quod in θαι exit, ſi habeat in penultima υ, modo praeſentis temporis eſt, modo praeteriti perfecti: et hanc diuerſitatem diſcernit accentus. Nam ſi tertius a fine ſit, praeſens tempus oſtendit, vt ὄλλυσθαι, ῥήγνυσθαι, ζεύγνυσθαι: ſi ſecundus, praeteritum perfectum, vt λελύσθαι, ἐξύσθαι. vnde εἴρυσθαι ſi in capite habeat accentum, σημαίνει ἕλκεσθαι, quod eſt praeſentis: ſi in pe-

nultima ſit, σημαίνει εἰλχύσθαι, quod eſt praeteriti: [2]) νῆα κατειρύσθαι. In ἀπαρεμφάτοις compoſitio non mutat accentum, ſed hunc compoſita cuſtodiunt qui ſimplicibus adhaerebat, φιλεῖσθαι καταφιλεῖσθαι, κεῖσθαι κατακεῖσθαι. Denique καταγράψαι, quia et actiui aparemphati eſt et paſſiui imperatiui, cum eſt aparemphatum, in verbo habet accentum, καταγράψαι: et cum eſt imperatiuum, ad praepoſitionem recurrit, κατάγραψαι. In infinito Graeco praeteritum perfectum ſi diſſyllabum fuerit, omnimodo a vocali incipit, ὦφθαι, εἶρχθαι. Si ergo inueniantur diſſyllaba huiuſmodi a conſonantibus incipientia, manifeſtum eſt non eſſe integra, vt πέρθαι, βλῆσθαι, δέχθαι. quorum integra ſunt πεπέρθαι, βεβλῆσθαι, δεδέχθαι. Graeci aparemphato nonnunquam pro imperatiuo vtuntur: Latini pro indicatiuo. [3]) Θαρσῶν νῦν, Διόμηδες, ἐπὶ Τρώεσσι μάχεσθαι, id eſt μάχου. hic pro imperatiuo. At pro indicatiuo Salluſtius, [4]) *Hic, vbi primum adoleuit, non ſe luxuriae neque inertiae corrumpendum dedit, ſed, vt mos gentis illius eſt, iaculari, equitare, et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen carus eſſe. Idem plerque tempora in venando agere, leonem atque alias feras primus, aut in primis ferire, plurimum facere, minimum de ſe loqui.* Infinitum nonnunquam pro coniunctiuo ponunt: Cicero pro Seſtio [5]) *Reipublicae dignitas me ad ſe rapit, et haec minora relinquere hortatur;* pro *hortatur vt relinquam.* [6]) *Hortor amare focos*, pro *hortor vt ament.* Ponuntur et pro gerundi modo: Cicero pro Quintio, [7]) *Conſilium cepiſſe hominis fortunas funditus euertere*, pro *euertendi.* Vergilius [8]) *Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros*, pro *cognoſcendi.* Et aliter Terentius in Hecyra, [9]) *it ad eam viſere,* pro *viſitatum.* et [10]) *Cantare pares et reſpondere parati*, pro *ad reſpon-*

2) Odyſſ. ξ', 332 3) Iliad. ι', 124. 4) Bell. Iug. 6.
5) Cap. 3. 6) Virg. Aen. III, 134. 7) Cap. 16. ſub finem.
8) Aen. II, 10. 9) Act. I, Sc. 2, 114. 10) Virg. Ecl. VII, 5.

reſpondendum. Ponuntur et pro participio praeſentis: Varro in Scaeuolam, *Et vt matrem audiui dicere.* Cicero in Verrem, [11]) *Charidemum cum teſtimonium dicere audiſtis,* pro *dicentem.* Eant nunc [12]) qui infinito calumniantur, et verbum non eſſe contendant, cum pro omnibus fere verbi modis probetur adhiberi.

De imperſonalibus.

Sunt imperſonalia Graecis Latinisque communia, ſunt tantum conceſſa Latinitati. *Decet me, te, illum, nos vos, illos,* imperſonale eſt. Sed et Graeci hoc verbo ſimiliter vtuntur, πρέπει ἐμοὶ, σοὶ, ἐκείνῳ, ἡμῖν, ὑμῖν ἐκείνοις. Hoc autem imperſonale naſcitur [1]) a verbo *deceo, deces, decet,* πρέπω, πρέπεις, πρέπει, πρέπομεν, πρέπετε, πρέπουσιν. *Decent domum columnae,* πρέπουσιν τῇ οἰκίᾳ αἱ κιόνες. *Placet mihi lectio,* verbum eſt; *placet mihi legere,* imperſonale eſt. Ita et apud Graecos, ἀρέσκει μοι ἡ ἀνάγνωσις, ad perſonam relatum eſt, ἀρέσκει μοι ἀναγιγνώσκειν, imperſonale eſt. * [2]) *Contingit me veniſſe.*

11) Lib. I, Cap. 20. Pro *cum* noſtro loco repone *Chium.*

12) *Qui infinito calumniantur*] Haec conſtructio cum a legibus linguae Latinae recedere videatur, quaeritur annon poſt *qui* exciderit vel *de*, vel, quod propius ad ſcripturam accedit, *in?*

1) A Verbo, *Deceo, deces, decet;* πρέπω πρέπεις] Euripides, πρέπει τῇ κουρῇ. Quomodo reſcribendum in Tibullo cenſeam lib. 3. eleg. 1.

Illam quicquid agit, quoquo veſtigia mouit,
Componit furtim ſubſequiturque decor.
Seu ſoluit crines, fuſis decet illa capillis,
Seu comſit, comtis eſt veneranda comis.

Eleganter enim ita ad Graiam formam, Vulgo eſt *decet eſſe.* Sed de hoc alibi et plura dicenda ſint. *Pontan.*

De vſu verbi *decere* cum Datiuo vide Perizonium ad Sanctii Mineruam p. 179.

2) *Contingit me veniſſe*] Appinxerat et aſteriſmum Oplopoeus, putem quia fors ſuſpectum habuit locum. Et certe ſequentia iſta, *ſimiliter apud Graecos,* συνέβη μοι ἡ ἐλπίς *declinationis eſt;* arguunt falſitatis. Quid tamen ſcriptum difficile ſit dicere, cum ipſe libelli huius deflorator multa, vt fatetur, aut ambigua ſibi, aut auctoritatis incertae vel

niſſe. ſimiliter apud Graecos, συνέβη μοι ἡ ἐλπὶς, declinationis eſt; συνέβη με ἐληλυθέναι, imperſonale eſt. *Poenitet me*, hoc eſt quod apud illos μεταμέλει μοι. Imperſonalia apud Graecos †) per tempora non flectuntur. Nam imperſonaliter τρέχειν, περιπατεῖν, nemo dicit. Nullum imperſonale in pluralis numeri forma inuenitur. Nam *bene legitur liber*, imperſonale eſt: *libri* autem *bene leguntur*, elocutio eſt Graecae ſimilis, αἱ βίβλοι ἀναγινώσκονται.

De formis vel ſpeciebus verborum.

His ſubiunguntur quae verborum formae vel ſpecies nominantur, meditatiua, inchoatiua, frequentatiua et vſurpatiua: quae ſunt fere propriae Latinitatis, licet meditatiua etiam Graeci habere putantur.

De meditatiua.

Eſt autem meditatiua, quae ſignificat meditationem rei, cuius imminet et ſperatur effectus; vt *parturio*, quod eſt

vel praetermiſerit vel immutauit. Interim ex reliquiis illis Graecis videamus ſi fuerit fors, *contigit mihi venilia.* *Venilia* enim, vt ait Varro, *a veniendo* et illa Plautina formula, *Ventum gaudeo.* Sed omnium appoſitiſſime, ad mentem noſtram Auguſtinus lib. 4. cap. 11. de ciuitate Dei: *De ſpe*, inquit, *quae venit Venilia.* Tamen cogitabimus *Pontan.*

Exemplum vſus verbi *contingit* cum nomine excidiſſe, facile et ſuperiora et poſteriora docent. Sed non eſt, quod cum Pontano *Veniliam* illam ſiue Fauni ſiue Neptuni coniugem reuocemus. Nam, ſi nomen ponendum eſt, quod eandem cum *veniſſe* habeat originem, facilius poſſumus fingere, *Contingit mihi aduentus.* Aut ſi inprimis ſequens exemplum Graecum ſpectamus, in promtu eſt reponere, *Contingit mihi optatum* ſ. *ſpes*. Caeterum non ſatis exemplis probatorum Auctorum firmantur, quae Noſter Grammaticus de vſu huius verbi tradit.

†) *Per tempora*] Etſi vniuerſus hic locus non ſatis cohaeret: verba tamen *per tempora* ferri nullomodo poſſunt, cum manifeſte repugnent Graecorum vſui. Igitur reponendum eſſe cenſemus, *per perſonas.* Caeterum ſi quis audet bella Grammaticorum ſat acerba, et fortaſſe eadem ſuperuacanea, de vi et definitione verbi imperſonalis cognoſcere, adeas Sanctii Mineruam I, 12.

eſt *parere meditor; eſurio, eſſe meditor:* et ſunt ſemper tertiae coniugationis productae. Huic ſimilis in Graecis quoque verbis inuenitur ſpecies, *θανατιῶ* [1]) *δαιμονιῶ,* [2]) *κινητιῶ, ὀρητιῶ, ἐρωτιῶ.* His enim verbis tentamentum quoddam rei et meditatio, non ipſe effectus exprimitur. His ſimilia videntur, *ἐργείω, ὀκνείω, γαμησείω, πολεμησείω, βρωσείω.*

De inchoatiua.

Inchoatiua forma eſt, quae iam aliquid inchoaſſe teſtatur, vt *palleſcit*, cui necdum diffuſus eſt totus pallor. Et haec forma ſemper in *ſco* quieſcit: nec tamem omnia in *ſco* inchoatiua ſunt, et ſemper dum ſit deriuatiua, tertiae coniugationis fieri cogitur. Haec forma praeteritum neſcit habere tempus perfectum. Quid enim ſimul et adhuc incipere, et iam praeteriſſe dicatur? Hanc quoque formam ſunt qui Graecis familiarem dicant, aſſerentes hoc eſſe *μελαίνομαι καὶ θερμαίνομαι*, quod eſt *nigreſco* et *caleſco:* †) ſed apud illos aliqua huius ſignificationis in *σκω* exire contendunt, *τελίσκω, γαμίσκω, τιτρώσκω, γεράσκω.* *Διδάσκω* autem licet eiusdem finis ſit, nemo tamen perfectum, et non inchoatiuum eſſe dubitabit.

De frequentatiua.

Frequentatiua forma compendio Latinitatis obſequitur, cum vno verbo frequentationem adminiſtrationis oſten-

1) *Δαιμονιῶ*] Quantum ſcio, hoc verbum ad genus verborum de quo hic eſt ſermo, non pertinet. Forte hoc verbum ex duobus eſt conflatum, librariorum culpa: nempe *δαήω* et *μαστιγιῶ*. Nam illud ſignificat *doceri cupio; δαέω* enim eſt doceor: hoc vero, *verberibus indigeo.*

2) *Κινητιῶ*] *κινητιῶ* alibi non extat. Non longe recedit eiuſdem formae verbum *βινητιῶ*, *inire cupio*, vel *κυνητιῶ*, *catullio.* Opſopoeus.

†) *Sed*] Cum oratio haec cum proxime antecedentibus non ſatis cohaereat; quaeritur, annon forte Auctor pro *Sed* ſcripſerit *Sane.*

oſtendit. Haec forma nonnunquam vno gradu, nonnunquam duobus deriuatur, vt *cano, canto, cantito:* nec tamen eſt in poſterioribus maior quam in prioribus frequentationis expreſſio. Sicut nec in diminutiuis ſecundus gradus minus priore ſignificat, *anus*, *anilla*, *anicula*. *Sternuto* frequentatiuum eſt a principali *ſternuo*. Propertius, [1]) *Candidus Auguſtae ſternuit omen amor*. *Pulto* ſunt qui accipiant pro eo quod eſt *pulſo*, et ἀττικισμὸν quendam Latinitatis exiſtiment, vt apud illos θάλασσα θάλαττα, πλάσσω πλάττω: ſed *pultare* eſt *ſaepe* [2]) *pulſare*, ſicut *tractare* eſt *ſaepe trahere*. *Eructat* frequentatiuum

1) *Candidus Auguſtae ſternuit omen Amor*] Hodie in Propertio et paſſim editur: *Aridus argutum ſternuit omen Amor*. Quod interpretem deſiderauit; et conatum nupere reperio iuuenem eruditum et nobilem Scoppium. *Aridus*, ait, dictus, *Amor*, ob ſonum quem ſternutans edit, quomodo et *argutum*. His deinde et rationes iungit, *et errorem quo tueatur, habet*. Quocirca laudo conatum; ſed quae tandem hinc Propertiana maieſtate vel gratia digna vel lepos? Omnino ex Macrobianae lectionis faciendum veſtigiis, *Candidus auguſtum ſternuit omen Amor*. *Auguſtum omen* artis auguralis propria dictio. Ennius: *Auguſto augurio poſtquam incluta condita Roma eſt*. *Candidus Amor*, idem Propertius, *Roma faue: tibi ſurgit honos, date candida, ciues, Omina*. Deinde *ſternuit* non capiendum craſſiori illa Minerua et quaſi naturalis hic aliquis fuerit πταρμὸς, ſed dicere ita ſolebant cum vel annuerent vel fauerent. Catullus, vti emaculauimus ſupra:

Hoc vt dixit, Amor ſiniſtra amanti.
Dextram ſternuit approbationem.

Poſſim denique erroris huius originem adnectere; eraſam videlicet in Propertianis exemplaribus ſiue euanuiſſe (vt ſaepe in obſoletis iſtis et ſitu et carie codicibus deprehendimus) primorem ſeu capitalem litteram in voce *Candidus*, remanſumque *andidus*, vnde enatum poſtmodum ineptum iſtud *Aridus*. Haec, inquam, poſſim. Sed ſufficiet probaſſe nos aliquando hanc qualemcunque coniecturam noſtram illi Poëtarum veterum omniſque doctrinae antiquae Genio, illuſtri Ioſephi Scaligero; qui et obiter Catulliani loci, vbi Cupido ſiue Amor *candidus* quoque inſignitur, tunc admonebat. Locus hic eſt:

Quam circumcurſans hinc illinc ſaepe Cupido
Fulgebat crocina candidus in tunica.

Propertii itaque verſus totus erit eiuſmodi:

Num tibi naſcenti primis, mea vita, diebus
Candidus auguſtum ſternuit omen Amor?

Exſtat lib. II. Eleg. 2. *Pontan.*

2) *Pulſare*] Legendum eſſe *pellere*, in promtu eſt. Si enim proxime antecedentia, repetieris, et conſequentia addideris: ſat argumenti habebis.

tiuum eſt a principali [3]) *erugit aquae vis.* et *graſſatur* iteratio eſt a *graditur:* Salluſtius, [4]) *Cum inferior omni via graſſaretur.* Sunt quaedam huius formae ſine ſubſtantia principalis, [5]) *cyathiſſare*, *tympaniſſare*, *crotaliſſare.* Sunt quae magis moram quam iterationem explicant,

[6]) *Haſtamque receptat Oſſibus haerentem.*

Hic enim recipiendi difficultas ſub ſpecie frequentationis exprimitur. Hanc formam in Graecis verbis inuenire non potui.

De vſurpatiua.

Hanc quidam gerundi modi vel participalem vocant, quia verba eius paene omnia ſimilia participiis ſunt, et ſola ſignificatione diſtantia. Nam *vado ſalutatum*, hoc eſt dicere, *vado ſalutare*, aut, *vt ſalutem.* Item *ad ſalutandum eo*, participium eſſe iam deſinit, niſi adieceris, vel *hominem*, vel *amicum;* hac enim adiectione participii vim tenebit, ſed tunc cum ex verbo eſt habente paſſiuam declinationem, vt, *ad videndum*, *ad ſalutandum. Ad declamandum* vero cum dico, non poſſum adiicere *illum,* quia *declamor* Latinum non eſt. Haec forma Latinitati non ſolum praeſtat ornatum, ſed illud quoque, vt aliquid habere videatur quae Graeci iure deſiderent.

De

3) *Erugit aquae vis*] Locum eſſe mancum, nemo facile negabit. Forte reſtituendus eſt ita: *Erugit; Ennius erugit aque vis.* Eſt enim locus Ennianus, quem totum Hier. Columna et Merula p. 625. ex Grammatico incerto ſic referunt, *Contemſit fontes, quibus exerugit aquae vis.* Vid. Geſn in Theſauro. Caeterum de ratione verbi *eructare* idem tradit, *Erugere*, inquit, *ſemel factum ſignificat, quod Eructare ſaepius.*

4) *Cum inferior*] Fragmentum incerti libri. Douza, pro *via* vult reſcribi *vi.*

5) *Cyathiſſare, tympaniſſare, crotaliſſare*] Graecorum more haec formantur a nominibus, et ſtudium, imitationem ſignificant, vt apud Ciceronem, φιλιππίζειν, h. e. Philippi partes ſequi, et apud Plautum *graeciſſare, atticiſſare, ſiciliſſare* h. e. imitari ſermonem Graecum etc.

6) Virgil. Aen. X, 383.

De generibus verborum.

Quod Graeci *διάθεσιν ῥημάτων* vocant, hoc Latini appellant genera verborum. Affectus enim Graeco nomine *διάθεσις* nuncupatur. Graeci igitur *διαθέσεις* hac diſtinctione definiunt: Quae in *ω* exeunt actiuam vim ſignificantia, et iunguntur caſibus vel genitiuo, vel datiuo, vel accuſatiuo, et, accepta *μαι* ſyllaba, tranſeunt in paſſiua;, haec actiua dixerunt: vt *ἄρχω σοῦ, κελεύω σοὶ, τιμῶ σε.* haec, aſſumta *μαι*, paſſiua fiunt. Contra *παθητικὰ* dixerunt quae in *μαι* deſinentia ſignificant paſſionem, et neceſſe habent iungi genitiuo cum praepoſitione *ὑπὸ*, ac poſſunt amiſſa *μαι* ſyllaba in actiuum redire, *ἄρχομαι ὑπό σου, κελεύομαι ὑπό σου, τιμῶμαι ὑπό σου.* Cui ex ſupra ſcriptis diffinitionibus vna deſuerit, nec *ἐνεργητικὸν*, nec *παθητικὸν* dicitur. Sed ſi in *ω* exit, *οὐδέτερον* vel *ἀπολελυμενον* vocatur; vt eſt, *ζῶ, πλουτῶ, ὑπάρχω, ἑορτάζω.* In his inuenies aliqua aperte et abſolute actum, aliqua deſignare paſſionem. Nam *τρέχω, ἀριστῶ, περιπατῶ,* de agente dicuntur: *νοσῶ* autem et *ὀφθαλμιῶ* ſine dubio paſſionem ſonant. Sed neque actiua illa dicuntur, quia et nulli de ſupradictis caſibus iungi poſſunt, nec *μαι* recipiunt. Nam nec *τρέχω σε*, nec *ἀριστῶ σε*, nec *περιπατῶ σε* dicitur: nec poteſt tranſire in *τρέχομαι ὑπό σου, ἀριστῶμαι ὑπό σου, περιπατοῦμαι ὑπό σου.* Sed nec *νοσῶ* et *ὀφθαλμιῶ* quamuis verba ſint paſſionis, dici *παθητικὰ* poſſunt, quia nec in *μαι* deſinunt, nec quiſquam ſignificatur paſſionis auctor, nec ſubiungitur illis *ὑπό σου*, quod proprium paſſiuorum eſt. nam et in actiuo et paſſiuo debent omnimodo duae, et adminiſtrantis et ſuſtinentis, ſubeſſe perſonae. Haec igitur quia vtroque nomine carent, apud illos *οὐδέτερα* vel *ἀπολελυμένα* dicuntur; ſicut apud Latinos *volo, viuo, valeo.* Sed ſicut aliqua apud Graecos in *ω* exeuntia ſignificant paſſionem,

[1]) ita multa reperies in *μαι* deſinentia, et actiuam tantum habent ſignificationem: vt *κήδομαί σȣ. Φείδομαί σȣ, ἐπιμέλομαί σȣ*, [2]) *ἱππάζομαί σȣ, μαχομαί σοι, διαλέγομαί σοι, δωρȣ̃μαί σοι, χαρίζομαί σοι, εὔχομαί σοι, ἄγαμαί σε, περιβλέπομαί σε.* Sunt apud Graecos communia quae ab illis *μέσα* vocantur, quae dum in *μαι* deſinant, et actum et paſſionem vna eademque forma deſignant; vt *βιάζομαί σε, καὶ βιάζομαι ὑπό σȣ, ἀνδραποδίζομαί σε, καὶ ἀνδραποδίζομαι ὑπό σȣ.* Sola quoque paſſiua hoc nomine, id eſt *μέσα* vocantur, vt *ἠλειψάμην, ἠσάμην, ἐλȣσάμην.* Haec enim licet *τῆς μέσης διαθέσεως* dicant, nihil tamen aliud ſignificant niſi *πάθος.* [3]) Nam hoc eſt *ἠλειψάμην* quod *ἠλείφθην*: hóc eſt *ἠσάμην* quod *ἤσθην.* Item *ἐγραψάμην, ἐφάμην, ἐδόμην, μέσα* appellant, cum nihil ſignificent praeter actum. hoc eſt enim *ἐγραψάμην* quod *ἔγραψα*, nec vnquam dicitur * [4]) *προεγραφάμην*: et hoc *ἐφάμην* quod *ἔφην*: hoc eſt *ἐδόμην* quod *ἔδων.* Ergo et illa quae ſuperius diximus, [5]) *φίλομαί σȣ, κήδομαί σȣ, ἱππάζομαι, μάχομαι, διαλέγομαι, περιβλέπομαι, δωρȣ̃μαι, χαρίζομαι, ἔρχομαι, ἄγαμαι*, cum actum ſolum ſignificent, *μέσα* tamen appellantur: licet his ſimilia Latini non communia, ſed deponentia nominent. Eſt et haec Graecorum a La-

1) *Ita multa reperies in μαι deſinentia*] Videtur deeſſe membrum hoc, *quae caſibus iunguntur, et actiuam* etc. *Opſopaeus.*

2) *ἱππάζομαί σȣ*] Hoc verbum cum ſemper paſſiue occurrat vel de equite, qui vehitur, vel de equo, qui agitatur, ab hoc loco plane alienum putandum eſt. Igitur vel Auctorem aliquid humani paſſum eſſe ſtatuendum eſt, vel reponendum *ἀσπάζομαι*, ſeu aliud huic ſimile.

3) *Nam hoc eſt ἠλειψάμην*] Non ſatis ſubtiliter Auctor videtur praecipere de vſu Mediorum. Veluti *ἠλειψάμην* proprie dicitur de eo, qui ſe ipſe vngit: at *ἠλείφθην* de eo, qui opera alterius eſt vnctus. cf. Kuſter. de verbis mediis. Id quod etiam de ſequentibus valet, vbi Auctor plane ignoraſſe videtur verum inter Actiuum et Medium diſcrimen.

4) *Προεγραφάμην*] Eſt vox nihili. Haut dubie, quantum ex orationis ſerie colligere ſatis certo licet, reponi debet *ὑπὸ σȣ ἐγραψάμην.*

5) *Φίλομαί σȣ*] Reſcribendum eſſe *Φείδομαί σȣ*, ne Pyrrho quidem dubitare auſus fuerit.

a Latinitate diſſenſio, quod cum Latini nunquam verbum commune dicant, niſi quod ſit ſimile paſſiuo: Graeci tamen quaedam et actiuis ſimilia *μέσα* dixerunt, vt *πέπηγα* quod *μέσον* dicitur, et ſub actiuo ſono ſolam ſignificat paſſionem, hoc eſt enim *πέπηγα* quod *πέπηγμαι*. *Πέπληγα* vero, *ἀφ᾽ ȣ τὸ πεπληγὼς*[6]) *ἀγορητὴν· καὶ κέκοπα, ἀφ᾽ ȣ τὸ*[7]) *ἀμφοτέρω κεκοπὼς*, tam de actu quam de paſſione dicuntur. Lectum eſt enim et *πεπληγώς σε*, et *πεπληγὼς ὑπό σȣ, πεπληγὼς ἀγορητήν, καὶ ῥάβδῳ πεπληγυῖα*. Similiter apud Latinos quaedam modo neutra, modo fiunt deponentia, vt *labo labor*, *fabricor fabrico*, *ructo* et *ructor*. quod etiam Graeci non ignorant, *βȣλεύομαι βȣλεύω, πολιτεύομαι πολιτεύω*.

De defectiuis verbis.

Tam apud Graecos quam apud Latinos deficiunt verba in declinatione. Tribus enim modis dicunt verborum euenire defectum, aut intellectu exigente, aut litteris non conuenientibus, aut vſu deſiſtente. In primis duobus neceſſitati, in tertio vero reuerentiae obſequimur vetuſtatis. Intellectu deficiunt illa quae dicuntur *πεποιημένα*, id eſt, quae ad ſimilitudinem ſoni alicuius expreſſa ſunt, vt [1]) *λίγξε βιὸς, σίζε ὀφθαλμὸς*, et ſimilia. In his enim verbis nec vlla perſona, nec modus declinationis quaeritur. Litterarum inconuenientia deficiunt, quotiens verbum habet ante *ω*, *μ* vel *μν*. haec enim ſecundum regulam ſuam proferri vel in *παρακειμένῳ*, ſeu *ὑπερσυν-*

6) *Ἀγορητὴν*] Corrige *ἀγορῆθεν*. Nam locus, quem Grammaticus noſter ſpectat, extat Iliad. *β'* 264.

7) *Ἀμφοτέρω κεκοπὼς*] Locus hic ſumtus eſt ex Iliad. *ν'* 60. vbi in ſenſu actiuo dicitur. Verum idem *κεκοπὼς* alibi, vt Odyſſ. *σ'*, 334, paſſiue adhibetur.

1) *Λίγξε βιὸς* occurrit Iliad. *δ'*, 125. atque *σίζ᾽ ὀφθαλμὸς* Odyſſ. *ι*, 394. De his verbis Quintilian. I, 5. ita: *Minime nobis conceſſa eſt ὀνοματοποιΐα. Quis enim ferat, ſiquid, ſimile illis merito laudatis, λίγξε βιὸς, et σίζει ὀφθαλμὸς, fingere audeamus?*

Plura loca veterum Grammaticorum de hoc Graecorum artificio collegit Clarkius ad Iliad. *δ'*, 455.

συντελικῷ, vel in *ἀορίςῳ*, ſeu *μέλλοντι* non poſſunt, vt *νέμω* cum regulariter fieri debuiſſet *νενέμκα*, *ἐνενέμκειν*, quia non potuerunt hae litterae conuenire, intercesſit *η*, *νεμέμηκα*, *ἐνενεμήκειν*. item *ἐνέμφθην* vel *νεμφθήσομαι* eandem ſumſere litteram propter euphoniam, *ἐνεμήθην*, *νεμηθήσομαι*. Item in tertia perſona ſingulari quae *τ* habet in vltima ſyllaba, accepta *ν* facit pluralem, *λέγεται λέγονται*, *μάχεται μάχονται*. Verum *κέκαρται* in plurali declinatione *ν* non potuit admittere, ideoque defecit. ſic *ἔςαλται*, ſic *κέκοπται*, et alia mille, et remedium de participio mutuata ſunt. Alia ſunt apud illos quae conſuetudo deſtituit, vt omnia verba quae deſinunt in *νω*, *λανθάνω*, *ἀνθάνω*, *μανθάνω*, quae non niſi vſque ad praeteritum imperfectum declinantur. Similiter quae in *σκω*, *γηράσκω*, *τελίσκω*, *γαμίσκω*, *τιτρώσκω*. Nam quod legimus *διδάξω*, a themate eſt non *διδάσκω*, ſed *διδάχω*, cuius indicium eſt *διδαχὴ*. Item patiuntur quae in *υω* exeunt diſſyllabis maiora, *ὀμνύω ὄμνυμι*, *πηγνύω πήγνυμι*, *ῥηγνύω ῥήγνυμι*. Similiter imperfectum praeteritum non excedunt et quae in *ειω* exeunt, vt *ὀκνείω*, *γαμησείω*, *βρωσείω*. necnon et quae ex monoſyllabo per *ἰῶτα* geminantur, vt *τρῶ τιτρῶ*, *βῶ βιβῶ*, *χρῶ κιχρῶ*. Haec omnia vſque ad imperfectum tempus poſſunt extendi, non plus. Apud Latinos deficiunt *inquam* et *ſumnam* ſequentes perſonae analogiam primae perſonae non ſeruant. alterum enim facit *inquam*, *inquis*, *inquit*, alterum *ſum*, *es*, *eſt*. et illud quidem in reliquis omnibus defecit temporibus, *ſum* vero in aliud tranſit, vt tempora compleat, *eram*, *fui*, *ero*. Sunt quae in prima ſolum perſona deficiunt, *ouas*, *ouat*; *ouo* enim lectum non eſt. Similiter *daris*, *datur*. *Soleo* neſcit futurum. 2) *Verro* perfectum ignorat. *Genui* ex quo themate venit,

2) *Verro perfectum ignorat*] Apud Senecam tamen in Dialogo de ſuperſtitione, *verſa templa* inuenit Diomedes. *Pontan.*

nit, nullus ſcit, [3]) licet Varro dixerit *genunt*. Nec mirum. Nam et apud Graecos tam praeterita inuenies quam futura quae praeſenti careant, ἤνεγκα, ἔδραμον, οἴσω.

Explicit defloratio de libro AMBROSII MACROBII THEODOSII, [4]) *quam* IOHANNES *carpſerat ad diſcendas Graecorum verborum regulas.*

3) *Licet Varro dixerit genunt*] Varronis locus fortaſſis ex Andabatarum Satyra Menippaea, iſte: *Sed quod haec loca aliquid genunt.* Arnobio obiter reddiderim lib. 2. pag. 76. Vbi de animarum origine diſſerit; ita: *Atque vt exercerent, vt generent, vt percelebrarent haec mala.* vulgo eſt, *gererent*, quod a priore *exercerent*, quanotione vix abit. Sed dixit et infra Arnobius: *mali eſſe conſcium generatoremque nullius.* Pont.

4) *Quam Iohannes carpſerat*] Cenſet Pithoeus eſſe hunc Iohannem Scotum, virum illum Graecae Latinaeque linguae peritiſſimum, qui Carolo imperatori coaetaneus, et Dionyſii libros Latinos fecit. Meminerit quoque eiusdem interpretationis in epiſtola quadam ad Carolum Regem Pontifex Nicolaus. Suggeſſit Opſopoeus.

Hic IOHANNES SCOTVS dictus ERIGENA, claruitque anno Domini 850. ſub Carolo filio Ludouici fratre Lotharii. Trithemius alium *Iohannem Scotum* nominat qui claruerit ante eum ſub Carolo Magno an. circiter 800. Fuitque et poſt vtrumque *Iohannes Duns Scotus* anno Ch. 1308. ſub Alberto Imp. At Erigena iſte Graecae linguae peritiſſimus fuit, vertitque vt dictum, e Graeco Dionyſium Areopagitam, teſte etiam quem diximus Trithemio. *Pont.*

Tὸ

Τὸ ῥῆμα ἐνεργητικὸν τῆς ὁριστικῆς ἐγκλίσεως κατὰ τὴν πρώτην συζυγίαν τῶν περισπωμένων.

ἐνεστῶτος.

ποιῶ,	ποιεῖς,	ποιεῖ·
ποιοῦμεν,	ποιεῖτε,	ποιοῦσι.

παρατατικοῦ.

ἐποίουν,	ἐποίεις,	ἐποίει·
ἐποιοῦμεν,	ἐποιεῖτε,	ἐποίουν.

παρακειμένου.

πεποίηκα,	πεποίηκας,	πεποίηκε·
πεποιήκαμεν,	πεποιήκατε,	πεποιήκασι.

ὑπερσυντελικοῦ.

ἐπεποιήκειν,	ἐπεποιήκεις,	ἐπεποιήκει·
ἐπεποιήκειμεν,	ἐπεποιήκετε,	ἐπεποιήκεισαν.

μέλλοντος.

ποιήσω,	ποιήσεις,	ποιήσει·
ποιήσομεν,	ποιήσετε,	ποιήσουσι.

Imperatiuus ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ.

ποίει,	ποιείτω,
ποιεῖτε,	ποιείτωσαν.

παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ.

πεποίηκε,	πεποιηκέτω·
πεποιήκετε,	πεποιηκέτωσαν.

ἀορί-

ἀοϱίϛȣ καὶ μέλλοντος.

ποίησον,	ποιησάτω·
ποιήσατε,	ποιησάτωσαν.

Coniunctiuus, ὑποτακτικὸς, ἐνεϛῶτος καὶ παϱαʇατικȣ̃.

ἐὰν ποιῶ,	ἐὰν ποιῇς,	ἐὰν ποιῇ.
ἐὰν ποιῶμεν,	ἐὰν ποιῆτε,	ἐὰν ποιῶσιν.

Παϱακειμένȣ καὶ ὑπεϱσυντελικȣ̃.

ἐὰν πεποιήκω,	ἐὰν πεποιήκῃς,	ἐὰν πεποιήκῃ·
ἐὰν πεποιήκωμεν,	ἐὰν πεποιήκητε,	ἐὰν πεποιήκωσιν.

μέλλοντος.

ἐὰν ποιήσω,	ἐὰν ποιήσῃς,	ἐὰν ποιήσῃ·
ἐὰν ποιήσωμεν,	ἐὰν ποιήσητε,	ἐὰν ποιήσωσιν.

Optatiuus, ἐνεϛῶτος καὶ παϱατατικȣ̃.

εἰ ποιοῖμι.	ποιοῖς,	ποιοῖ·
ποιοῖμεν;	ποιοῖτε,	ποιοῖεν·

παϱακειμένȣ καὶ ὑπεϱσυντελικȣ̃.

εἰ πεποιήκοιμι,	πεποιήκοις,	πεποιήκοι·
πεποιήκοιμεν,	πεποιήκοιτε,	πεποιήκοιεν.

ἀοϱί-

ἀορίϛȣ.

εἰ ποιήσαιμι,	ποιήσαις,	ποιήσαι
ποιήσαιμεν,	ποιήσαιτε,	ποιήσαιεν.

Μέλλοντος.

εἰ ποιήσοιμι,	ποιήσοις,	ποιήσοι
ποιήσοιμεν,	ποιήσοιτε,	ποιήσοιεν.

Infinit. ἐνεϛῶτος καὶ παρατατικȣ̃.

ποιεῖν.

παρακειμένȣ et ὑπερσυντελικȣ̃.

πεποιηκέναι.

ἀορίϛȣ.

ποιῆσαι.

μέλλοντος.

ποιήσειν.

Excerptoris Monitio.

Quoniam Macrobius Theodoſius librum de differentiis deque ſocietatibus verborum vtriuſque linguae, Graecae ſcilicet atque Latinae, compoſuit, in quo varie confuſeque verborum regulas miſcuerit: viſum mihi eſt primo eundem eiusdem eodem quo ipſe vſus eſt ordine breuiter [1]) deſlorare, aliquando permutatis, ſaepius eisdem, quibus et ille, vtendo ſermonibus: deinde ſingularum coniugationum regulas in quantum ex rationibus praedicti auctoris colligi potuerunt, exponere. In quibus ſi quis multa nos praetermiſiſſe perſpexerit, ſciat illud non noſtra deſidia eſſe factum, ſed quia de his quae intacta videntur, aut ambiguam, aut nullam potuimus inuenire rationis auctoritatem. Quaedam tamen inſeruimus, quae nobis ex proportione aliorum veriſimilia fieri viſa ſunt. Cum igitur Graeci coniugationum ſuarum numerum denario contineant, verborum tamen omnium bina diuiſio eſt: aut enim in περισπώμενα, id eſt, in ea quae vltimam circumflectunt, aut in βαρύτονα, hoc eſt, penultimam grauem habentia, diuiduntur. Addunt quidam tertiam ſpeciem, quam * [2]) ηεηισυνην vocant, id eſt, acualem. habet enim, vt dicunt, acutum in vltima. Macrobius vero duas tantum ſpecies oſtendit. Vnam in his quibus, vt diximus, vltimam ſemper circumflexus tenet accentus, atque ideo περισπωμένη meruit appellari, quae dum immutabiliter in penultima grauem teneat, nullum tamen in fine certum poteſt habere ſonum. Denique barytona dicitur, id eſt tono extranea in vltima, non quia non habeat, ſed quod certum ſtabilemque habere non poſſit. Aliquando namque grauatur, aliquando vero acui-

1) *Deſlorare*] Hic ſignificat *excerpere*, ex omnibus, quae optima et maxime neceſſaria videntur, colligere et in ſummam redigere.

2) ηεηισυνην] Senſus poſtulat ὀξύτονον.

acuitur, nunquam tamen circumflectitur. Hoc etiam videtur non eſſe tranſeundum, quod cum quorundam auctoritas ſola periſpomena ipſiusque tertiae ſpeciei quam illi addunt verba ω naturaliter producto terminari contendat: barytona vero ſemper o naturaliter correpto: omnia Graecorum verba vna eademque littera producta ſcilicet ω Theodoſius fuiri pronuntiet. Inde fit vt illorum finem accentus diſcernat, non tempus. Videtur quoque idem ſimili ratione velle, non tamen affirmare, omnia Latinorum verba rationabilius ſecundum Graecam formam o producto concludi quam correpto, cum iuxta pene omnes dichronum ſit. Prima igitur ſpecies in tribus coniugationibus concludetur, in quibus circumflexus vltimam tamquam perpetuam poſſidet ſedem. Secunda vero ſex vel ſeptem videtur comprehendere ſyzygias, quarum penultimas graui accentu non dubitant naturaliter eſſe poſſeſſas. Quorum omnium regulas modo generales modo ſpeciales, non tamen plene docendas eſſe promiſimus. In qua tamen promiſſione lectorem praemonemus ne plus quaerat, quia nec plus inueniet quam quae pertinent ad declinationem conformationemque verborum, in quibus pene tota huius libelli vtilitas, ſi aliquantula quidem eſt, verſatur. Hinc iam tractare incipientes, primo de periſpomenis dicemus. quorum prima ω productum primae perſonae in εις diphthongum conuertens, ſecundam efficit perſonam, vt φιλῶ φιλεῖς, ipſa autem ſecunda σίγμα ſublato tertiam gignit, φιλεῖ. Notandumque quod omnes perſonae ſingulares in hac coniugatione, ſicut et in aliis duabus eiusdem ſpeciei, et aequalem ſyllabarum numerum teneant, et circumflexum ſemper in vltima cuſtodiant. Prima etiam pluralis a ſingulari prima egreditur, conuerſa ſcilicet ω in ȣ diphthongum adiecta ſyllaba μεν, φιλῶ φιλȣ̃μεν: ſecunda pluralis a tertia ſingulari addita τε, φιλεῖ φιλεῖτε: tertia vero pluralis a prima eiusdem numeri naſcitur, mutata μεν in σι,

φιλȣμεν φιλȣσιν. Sic igitur verbum actiuum praeſentis temporis indicatiui modi primae coniugationis circumflexibilium flectitur, φιλῶ, φιλεῖς, φιλεῖ: pluraliter φιλȣμεν φιλεῖτε, φιλȣσιν. Paſſiui quoque generis prima perſona ſingularis ab actiua prima ſingulari fit conuerſo ω in ȣ et adſumta μαι, φιλῶ φιλȣμαι. ſecunda ſemper minor vna ſyllaba quam prima inuenitur, et in ητα deſinit, φιλȣμαι φιλῇ. tertia vero a prima eiusdem generis mutato μ in τ, et diphthongo ȣ in ει diphthongum conuerſa, φιλȣμαι φιλεῖται, ſemperque prima et tertia aequaſyllabae fiunt. Prima perſona pluralis à prima plurali actiua abiecta ν, et addita θα, vbique fit, φιλȣμεν φιλȣμεθα. ſecunda pluralis actiua mouet ταῦ vltimae ſuae in σίγμα et θῆτα, fitque paſſiua, φιλεῖτε φιλεῖσθε. tertia pluralis a tertia ſingulari paſſiua oritur addito ν ad τ, et penultima primae perſonae ſingularis ſeruata, φιλεῖται, φιλȣνται. Igitur paſſiui verbi declinatio ſic eſt, φιλȣμαι, φιλῇ, φιλεῖται. pluraliter φιλȣμεθα, φιλεῖσθε, φιλȣνται.

FINIS.

IO. CAR. ZEVNII
ANIMADVERSIONES
IN
MACROBII SOMNIVM SCIPIONIS.
LIB. I.

CAP. I. pag. 3. *De ſtellarum modo, de coeli conuerſione tractare*] Si *modus* eſt verbum ſanum, Auctor intellexit de magnitudine et pulchritudine ſiderum. Verum fortaſſis legi debet *Motu* h. e. curſu. Nam *motus ſiderum coelique conuerſio* fere a Cicerone coniunguntur, quem Noſter, vti alios quoſdam, ſaepe imitari eſt conatus, non modo in ſententiis, ſed et in verbis ſingulis. Sic Cic. Nat. D. II, 5. occurrit *aequabilitas motus, conuerſio coeli, ſolis, lunae, ſiderumque diſtinctio.* Inuent. I, 34. *Signorum ortus et obitus, et annuae commutationes.* Pro Flacco: *Videbis quanto in motu temporum, quanta in conuerſione rerum ac perturbatione verſemur.* De Legg. I. reperiuntur *perpetui curſus* et *conuerſiones coeleſtes.*

Iuſtitiae affectum pectoribus inoculandum] Verbum *inoculandum* hic eſſe praeferendum τῷ *inculcandum*, quod in vett. reperitur editionibus, facile contextus docet. Nam ſequitur *fructus*, cuius tropus ab eadem origine proficiſcitur, quam habet verbum *inoculare.*

CAP. II. p. 6. *Colotes vero inter Epicuri auditores*] Plura de hoc Colote, quem Epicurus per ὑποκορισμὸν vocauit Κολωτάραν vel Κολωτάριον, tradit Plutarchus, qui iſtius librum περὶ τῦ ὅτι κατὰ τὰ τῶν ἄλλων φιλοσόφων δόγματα ὐδὲ ζῆν ἐστιν, nomine Ptolemaei Regis inſcriptum, refutare conatus eſt.

Ait a philoſopho] Ed. vet. Colon. *Ait enim a ph.* Non male, nec ab vſu Macrobii abhorret. Series certe orationis requirere videtur vel hanc particulam, vel *autem.*

Figmenti ipſam quaerendi veri ianuam mendacio polluerunt?] Locum laborare vitio facile intelligitur. Sed quomodo ſit occurrendum Gronouius dubitare ac fluctuare videtur. Ratio-

 nem

nem medendi ſuppeditari arbitror ab Ed. vet. vbi pro *polluerunt*, quod plane ferri hic non poteſt, legitur *pollueret*. Excidit igitur ante *ipſam* aut *quae* ſc. ſcena, aut *quod* ſc. figmentum, aut, quod melius videtur, *vt*, mutato *ipſam* in *ita*; alioqui *pollueret* non haberet, ad quod referretur. Etſi quis praeterea poſſit ſuſpicari pro *figmenti* eſſe legendum *pigmenti*, quia ſequatur verbum polluere, quod de fuco et coloribus alias adhibeatur: cum tamen praecedat *mendacium*, de cuius turpitudine recte *polluere* dici poteſt, *figmenti* retinendum putamus, praeſertim cum melius illud de perſona ficta, qualis fuit Er Platonicus, adhiberi poſſit. Sic certe ſaepenumero figmentum occurrit apud Amm. Marcellinum, de quo videatur cl. Ern. Gloſſarium. Itaque ſenſum loci puto hunc: *Et compoſita* h. e. facta ad decipiendum eſt, *aduocati*, h. e. aliunde ſumti, veluti e mythologia, fabulis philoſopho indignis, *ſcena figmenti* h. e. perſona ficta, qualis inducitur a Comicis, *vt ita quaerendi veri ianuam*, h. e. initium diſputationis de vero inueſtigando, *mendacio pollueret*, h. e. ficto iſto Ere, quantum in ipſo fuit, refutaret, vanum et irritum redderet.

Pag. 7. *Refellatur: vt vna calumnia*] Ed. Col. *refellatur calumnia: vt vna*. Sed receptam lectionem praeferendam exiſtimamus.

Pag. 8. *Et hoc iam vocatur fabuloſa*] Melior et legibus linguae conuenientior lectio eſt Ed. Colon. *Haec* pro *Hoc*.

Vt ſunt cerimoniarum ſacra; vt Heſiodi et Orphei] Ed. Col. omittit *ſunt* et poſterius *vt*. Equidem arbitror, recte deleri poſſe idem poſterius *vt*. Nam ita hoc membrum conueniens efficitur ſequenti, *vt myſtica Pythagoreorum ſenſa referuntur*.

Pag. 9. *Admittere fabuloſa*] Ed. Col. recte addit, *vel licita*. Nam in ſuperioribus diſtinxit Auctor inter fabuloſa plane Philoſopho indigna, et inter fabuloſa, quibus recte quis ad praecepta ſapientiae tradenda interdum poſſit vti. Igitur cum tertium genus fabuloſorum hic tradere Auctor aggrediatur, a quibus plane Philoſopho ſit abſtinendum: ſane ſeries orationis verba *vel licita* poſtulare videtur. Nam de ſummo Deo ac Mente, inquit, nihil fabuloſum *penitus* Philoſophi *attingunt*.

Pag. 10. *Quod cum Dis aliis conſtitueretur*] Pronomen *Quod* recte abeſt ab Ed. vet. Perturbat enim ſenſum.

Fabu-

Fabuloſa tractari, ſic ipſa myſteria] Poſt *tractari* maiori opus eſſe diſtinctione, contextus facile oſtendit.

Ne vel haec adeptis nuda] Ed Col. *ne vel his ademtis nudam.* Haec lectio locum habere non poteſt, niſi Auctor paulo ante pro *cuniculis* ſcripſerit *operculis*, aut *inuolucris*. Igitur vulgarem retinendam putamus.

Pag. 11. *Antiquitas fabulata eſt*] Ed. Col. *ipſa antiquitas fab.* Non male.

Cap. III. p. 14. *Sed falſa*] Aeneid. VI, 897.

Haerent infixi] Aen. IV, 4. Huc pertinet quoque illud Silii It. X, 357. *Exercent rapidam truculenta inſomnia mentem.*

Pag. 15. Ἐφιάλτης] Hunc Latini Medici vocant *Incubum* ſeu *Incubonem*; Τὰς ὑπὸ ἐφιαλτῶν πνιγὰς dicit Dioſcorides III, 157 quibus vſus herbae Paeoniae medeatur: Plinius *Faunorum ludibria in quiete* vocat XXV, 4. ſed XXVII, 10. idem malum, verius et a ſuperſtitione plebeia remotius, appellat *Suppreſſiones nocturnas:* nam vtriuſque mali remedium eſſe praecipit Paeoniam: πνιγάλιων dictus eſt a Themiſone, haut dubie ob ſuffocationem, quae hic euenit, vti tradit Paulus Aegineta III, 14. et Cael. Aurelianus de Morbis Chronic. I, 3. qui quoque commemorat, a quibuſdam, appellari ἐπιβολήν. Hactenus de nomine. Nunc paucis de natura et cauſa huius mali, e diſciplina veterum, videbimus. Recte exiſtimant viri eruditi, a Virgilio Aen. XII, 908 ſeqq. hoc mali genus ſpectari:

Ac velut in ſomnis, oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, et in mediis conatibus aegri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notae
Sufficiunt vires, nec vox aut verba ſequuntur.

Lucretii locus IV, 1005 ſeqq. quamquam latius patet; tamen quaedam continet, quae huc pertinent:

Porro hominum mentes magnis quae motibus edunt?
Magna etenim ſaepe in ſomnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, proelia miſcent;
Tollunt clamores, quaſi ſi iugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
Et quaſi pantherae morſu ſaeuique leonis.
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.

Multi

Multi de magnis per ſomnum rebu' loquuntur,
Iudicioque ſui facti perſaepe fuere:
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quaſi praecipitent ad terram corpore toto
Exterrentur, et ex ſomno, quaſi mentibu' capti,
Vix ad ſe redeunt permoti corporis aeſtu.
Flumen item ſitiens, aut fontem propter amoenum
Adſidet, et totum prope faucibus occupat amnem,
Puſi ſaepe lacum propter, ſe, ac dolia curta,
Somno deuincti credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum vt corpori' fundant:
Cum Babylonica magnifico ſplendore rigantur etc.

Caetera, quae ad vim et naturam eiusmodi ſomnii pertinent, explicata reperies apud Gorraeum in Definit: Aeginetam, et, qui eius veſtigia ſequitur, vt ſaepe, Aurelianum l. l. De cauſa vero et origine mali duae inprimis apud veteres reperiuntur ſententiae. Sunt enim, et in his Auguſtinus de Ciuit. Dei XV, 23. qui fingant Incubos quoſdam Faunos, Siluanos et Daemones, quos Galli Duſios vocent, qui homines opprimant, et inprimis erga mulierculas miſeras tam improbi exiſtant, vt, certe inuitis parentibus aut maritis, aliquid committant, quod non, niſi nuptis, ſit conceſſum. Philoſophi vero, qui non ſtatim Deum ex machina arceſſunt, et ad vim quandam diuinam confugiunt in rorum explicandis cauſis, ſi quod, a conſuetudine alienius, et inſolentius, euenerit, cauſam rei eſſe contendunt, (vide Gorraeum in Definitt.) τὴν εἰς κεφαλὴν ἀναδρέχουσαν ἀναθυμίασιν ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας. Plura de hac re, de origine et curatione vide apud Paulum et Aurelianum l. l.

Pag. 16. *Mandans pecuniae tutelam, et fidae cuſtodiae celanda committens*] Ed. vet. *Mandans pecuniam tutelae et fidei cuſtodiae celandam committtens.* Haec lectio, ſi receſſeris a *fidei*, quod mutandum eſt in *fidae*, vulgari videtur praeferenda. Etenim concinnitas poſtulat datiuum *tutelae*, quia idem caſus in eadem cauſa ſequitur.

Pag. 17. *Et illa quae ſola probabilia*] Recte praefert Gronouius veterem lectionem *tria illa quae ſ. p.* id quod facile loci inſpectio docet.

Nec alieni ſacerdotio] Lege cum Ed. vet. *Nec alieni a ſacerdotio.*

Pag. 18. *Beneficio ſuo publicam*] Ed. vet. *publicandam.*

Pag. 19.

Pag. 19. *Ab Homero*] Odyſſ. τ', 562, et. ω', 12. Loca veterum, quae ad rem explicandam faciunt, collegit Clarkius ad h. l.

Deſcriptum] Lege cum Ed. vet. *deſcripta.*

Directo lumine] Ed. vet. *perfecto.* Minus recte, ob ſequentia.

Aſpice] Aeneid. II, 640.

CAP. IV. Pag. 21. *Et caetera*] Ed. vet. addit. *Proſequi.*

CAP. V. Pag. 24. *Vt obſcuritatis deprecetur offenſa*] Ed. vet. *Vt obſcuritatis depulſetur off.*

Pag. 25. *Geometricae*] Ed. vet. *Geometriae.*

Planicies includitur] Ed. vet. *Planicies eius includitur.*

Proponamus] Ed. v. *Proponimus.*

Quod animaduertis] Ed. vet. *Quod tum anim.*

Pag. 27. *Antelatis probatum eſt*] Ed. vet. *Ante ſatis* etc.

CAP. VI. p. 28. *Septenarium numerum plenum*] Ad hanc Macrobii diſputationem de vi et praeſtantia numeri ſeptenarii conferantur, quae Gellius III, 10. ex Varronis Hebdomadibus vel Imaginibus diſſerit. Atque, praeter Gellii interpretes, adi, ſi lubet, Pet. Petiti Miſcell. Obſerv. III, 3. it. Cael. Rhodigini Lectiones ant. XXII, 11 ſeqq.

Pag. 29. *Merita partium*] Forte *Membra* ſcripſit Auctor, quorum paulo poſt fit mentio.

Sequeſtrat] Verbum *ſequeſtrare*, quo Auctor ſaepenumero vtitur, eſt verbum deterioris Latinitatis, et ſignificat ſeponere, ſeiungere, ſeparare.

Pag. 30. *Minerua ſola ex uno parente nata*] Ed. vet. pro *ſola* habet *ſolo.*

Pag. 31. *Natura ſecundus hic numerus*] Lege ex Ed. vet. *Natura fecundus h. n.* Quae enim ſequiuntur, facile rem probant.

Hippocrates refert] Vide libellos de Natura pueri; et de Partu ſeptimeſtri.

Pag. 33. *De duobus alterum dedit*] Ed. vet. pro *duobus* habet *duabus:* quod perperam eiectum eſſe arbitror. Nam ſermo eſt de *Qualitatibus:* praeterea etiam ſequitur *alteram.*

Si in medio poſuerimus] Vet. Ed. *poſueris:* quod legibus linguae conuenientius putandum eſt.

Pag. 34.

Pag. 34. *Omne corpus de igni et terra inſtituere*] Vet. Ed. *inſtruere.*

Pag 37. Οὐ μὰ τὸν ἁμετέρα] In Carminibus illis aûreis, quae Pythagorae vulgo tribuuntur, integra ſententia ſic eſt expreſſa:

Ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρα ψυχᾶ παραδόντα τετρακτὺν,

Παγὰν ἀενάου φύσεως.

His addit Lucianus in Venditione Vitarum, vbi eadem iurisiurandi repetitur formula, ῥιζώματα ἔχουσαν.

Animam tribus ſuis partibus abſolutam] Quae Auctor hic de triplici mentis facultate obiter tangit, copioſe tractat Salmaſius ad Simplicium pag. 134.

Pag. 38. *Luna octo et viginti prope diebus*] Vide Gellium III, 10. et I, 20. et eius interpretes.

Pag. 40. *Ex tribus conuerſionum*] Ed. vet. *Ex tribus generibus conuerſionum.* Recte.

Pag. 44. *Ideo et tutela puerili*] Lectio Ed. vet. quae pro *puerili* legit *pueris*, contextu ſatis comprobatur.

Pag. 45. *Quorum vnum diſſiptum*] Intelligitur διάφραγμα, quod Graecis Medicis, ſeu ſeptum transuerſum, quod Celſo dicitur. Igitur legi debet *diſſeptum.* Caeterum Fruterii emendatio, coniicientis pro *vnum* legendum eſſe *imum*, plane inepta eſſe videtur, et a Phyſicis merito deridetur.

Μεσέντερον] Cum diſtinguatur a diaphragmate hoc loco, et inteſtino recto, haut dubie intelliguntur ea inteſtina, quae Celſo dicuntur, ieiunum, tenuius, craſſius, et coecum inteſtinum.

Quod veteres hiram vocarunt, habeturque praecipuum inteſtinorum] *Hiram* inteſtinum rectum ab Auctore intelligi, quod excrementa cibi eiiciat, dubium non eſt e loci contextu. Sed obſtat auctoritas Feſti, qui, *Hira*, inquit, *quae deminutiue dicitur hilla*, *quam Graeci dicunt* νῆστιν, *inteſtinum eſt*, *quod ieiunum vocant.* At Feſti auctoritas nobis non tanta videtur, vt Macrobium erroris accuſemus. Nam de aliis quoque inteſtinis hiram dici non modo Nonius docet, ſed et locus Plauti Curc. II, 1, 23. comprobat: *Lien necat*, *renes dolent*, *pulmones diſtrahuntur*, *cruciatur iecur*, *radices cordis percunt*, *hirae omnes dolent.* Verbo autem *praecipuum* Noſter videtur reſpexiſſe originem nominis ἀρχὸς, quo inteſtinum rectum Hippocrati appella-

appellari conſtat, vel ob vſum, quem praeſtat, vel quod probabilius exiſtimandum eſt, ob ſitum. Nam quemadmodum a Celſo ſtomachus, h. e. oeſophagus, recte principium inteſtinorum vocatur, ſi deſcendis: ita etiam, ſi aſcendere lubet, Rectum illud Princeps ſeu Principium inteſtinorum omnium dici poteſt merito. Caeterum pro *praecipuum* Auctor fortaſſis ſcripſit *Principium*; praeſertim cum illud duobus in codd. repererit Gronouius.

Cap. VII. p. 47. *Inſinuari*] Ed. vet. *inſinuare*. Id quod Latinius habendum eſt.

Vt deſinas de inſerta velut dubitatione mirari] Ed. vet. *vt deſinas velut de incerta dubitatione mirari.* Senſum loci mihi quidem paulo obſcuriorem videri fateor. Nam qui quaeſo fieri poteſt, vt quis deſinat mirari rem magnam et grauem propterea, quod obſcura ac dubia videtur? annon contra dubitatio et ignorantia fere ſolet eſſe cauſa et origo admirationis? Haut dubie igitur a manu Auctoris eſt *rimari*, h. e. diligenter et curioſe inquirere. Hoc enim requiritur non modo a rei natura, verum etiam a ſequenti *quaerere*. Auctor enim ait, quamquam non liceat vulgo perſcrutari diuinationes, vatibus tamen licere *ſigna quaerere*. Deinde, ſi videtur, lege vel *de iis* ſc. diuinationibus, *inſerta velut*; vel *de iis incerta velut*. Nam vbi dubitatio eſt certa, et quis de cognoſcenda et indaganda re aliqua deſperat; eam rimari et perſcrutari deſinit.

Probibent nam] Aeneid. III, 379

Homericum ſomnium] Iliad. β', ab initio. Caeterum Clarkius ad l. l. recte Macrobii de hoc ſomnio interpretationem dicit minutias et meras nugas.

Pag. 48. *Dardanidae duci*] Aen. III, 94.

Quod initio ſomnii continetur] Ed. vet. *indicio ſomnii*: vitioſe.

Cap. VIII. p. 50. *Quantum viuendi perſpicuitas praeſtat*] Pro *viuendi*, quod cum de ſapientia et rerum contemplatione ſit ſermo, a ſenſu abhorrere videtur, *videndi* reponendum puto: adeo vt *videndi perſpicuitas* ſit illa Sapienti conceſſa facultas, qua res, quae humanam intelligentiam non ſuperant, indagat et cognoſcit, et huic cognitioni conuenienter viuit.

Rerumpublicarum rectores beati eſſe non poſſint] Ἄνευ φιλοσοφίας καὶ νῦ negat Socrates apud Platonem in Phaedone 31. quem.

quemquam ſatis a vitiis corporis purgari: et ſi vel maxime ἐξ ἔθους et μελέτης conſequatur temperantiam atque iuſtitiam, quam δημοτικὴν et πολιτικὴν ἀρετὴν vocat; non tamen tales politicos homines peruenire poſt mortem corporis ad ſedes beatorum, ad quas non niſi Philoſopho a corporis contagione dudum liberato et purgato aditus pateat; ſed iterum detrudi ad genus quoddam politicum et manſuetum, veluti apum, formicarum, aut hominum, vbi ex illis ita fiant ἄνδρες μέτριοι.

Hiſque ſui memores] Aeneid. VI, 664.

Et eſt politici prudentia] Ed. vet. *Et eſt politicae prudentiae;* non male. Nam ita oratio efficitur caeteris membris conſentanea, vbi ſemper virtus, quae explicatur, in genitiuo caſu ponitur.

CAP. IX. p. 53. *Coelo deſcendiſſe*] Ed. vet. *E. coelo deſc.*

Pag. 54. *Nec ſe quaeſiuerit extra*] Locus Perſii Satyr. I, 7.

Quae puro ac leui fonte] Pro *leui* reponendum puto *leni,* quod puritati fontis magis conuenit.

Non niſi cum gemitu] Finis Aeneidos.

Non funditus omnes] Verſus Virgil. Aen. VI, 736. De re ipſa vide Plat. Phaed. 30. Ed. Fiſcher.

Pag. 55. *Quae gratia currum* Aen. VI, 653.

In galaxia, quem aplanes continet] Lege cum Ed. vet. *galaxian.* Sic dicitur ille circulus lacteus in coelo. Caeterum per ἀπλανες intelligitur hic coelum id, in quo ſtellae fixae commorantur.

CAP. X. p. 56. *Indubitata prudentia eſt, quod*] Interpunge poſt *eſt*, ita vt haec verba ad antecedentia referantur. Etenim quae ſequuntur, pertinent ad temperantiam.

Pag. 58. *Iecur immortale tundentem*] Ed. vet. *tondentem;* quae lectio Poetarum fabulis magis conuenit.

CAP. XI. p. 61. *Item non a corporibus*] Ed. vet. *Id eſt non a corp.*

CAP. XII. p. 65. *In antri Ithaceſii deſcriptione*] Locus extat Odyſſ. ν', 103 ſeqq. Porphyrius quoque de Nympharum Antro hunc locum Homeri, vti Noſter, allegorice eſt interpretatus Atque antrum illud Platonis in ſeptimo de Rep. quo vita homi-

hominum et conditio ſatis eleganter explicatur, vel ex Cel. Erneſti Proluſione de Antro Platonis eſt notiſſimum.

Pag. 66. *Plato notauit in Phaedone*] Sect. 30.

Pag. 67. *Quae apud Latinos lectio, apud Graecos vocatur repetita cognitio*] Intelligit nomen ἀνάγνωσιν, quam Plato in Phaed. Sect. 18 ſeqq. vbi de eadem re diſputatur, ἀνάμνησιν vocat.

Pag. 68. *Terreniſque omnibus*] Ed. vet. *orbibus*. Minus recte.

Cap. XIII. p. 74. *Qui poteſtatis imperio truduntur in carcerem*] Locus, quem Auctor ſpectat, extat Phaed. Sect 6. Ἔν τινι φρουρᾷ ἐσμὲν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ δεῖ δὴ ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν, οὐδ' ἀποδιδράσκειν — οἱ θεοὶ εἰσὶ ἡμῶν οἱ ἐπιμελούμενοι, καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἓν τῶν κτημάτων τοῖς θεοῖς ἐσμέν κ. τ. λ.

Pag. 76. *Explebo numerum*] Aeneid. VI, 545.

Cap. XIV. p. 78. *Rurſus anima partem quam intuetur, induitur*] Nomen *partem* ab hoc loco eſſe alienum, Oxonienſis Editionis auctor probe vidit, et adeo ſubſtituit *mentem:* quam emendationem plane recipiendam eſſe praecipit Gronouius. At vero melior correctio eſt in promtu, quam ſuppeditat Ed. vet. vbi *patrem* legitur. Nam quemadmodum Auctor paulo ante de Mente, quam ex Deo ſummo creatam eſſe contendit, dicit *qua patrem inſpicit, plenam ſimilitudinem ſeruat auctoris:* ita et nunc cum originem Animae a Mente tradit, eadem vtitur ſententia, ſed leui tantum mutatione et variatione, vti ſaepe, *rurſus anima patrem*, h. e. Mentem, *qua* (ſic eadem edit. pro *quam* habet) *intuetur*, ante inſpicit, *induitur*, ante, plenam ſimilitudinem ſeruat auctoris.

Pag. 79. Sub finem. *Ex ipſa quoque ſuſpiciendi difficultate*] Pro *quoque* Ed. vet. habet *quaeque;* quod non alienum et ab vſu Macrobii abhorrens eſt exiſtimandum.

Pag. 80. *Vt puritati atteſtaretur*] Ed. vet *Vt puritati eius att*. Recte.

Coelum enim, ait] Sententiam magis Aen. VI, 724. ſpectauit, quam verba ſingula: *Principio coelum ac terras, camposque liquentis, Lucentemque globum Lunae, Titaniaque aſtra, Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus Mens agitat molem, et magno ſe corpore miſcet. Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum* etc.

Pag. 81. *Homeri catena aurea*] Iliad. Θ 19. Plato, quem Noſter hic quoque ſequitur, in Theaeteto Sect. 9. Edit. cl. Fiſch. τὴν χρυσῆν σειρὰν, inquit, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν ἥλιον Ὅμηρος λέγει καὶ δηλοῖ ὅτι, ἕως μὲν ἂν ἡ περιφορὰ ᾖ κινουμένη καὶ ὁ ἥλιος, πάντα ἔστι καὶ σώζεται τὰ ἐν θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις· εἰ δὲ σταίη τοῦτο, ὥσπερ δεθὲν, πάντα χρήματ' ἂν διαφθαρείη, καὶ γένοιτ' ἂν, τὸ λεγόμενον, ἄνω κάτω πάντα. Atque Popius, auctore Clarkio, ad Homer l. l. coniicit, catenam auream veteribus Aegyptiis Aſtronomiae peritis *Vim Solis* fuiſſe, qua in Orbibus ſuis continerentur Planetae. Anonymus de incredibilibus, Συμβάλλουσι δέ τινες, inquit, Ὅμηρον σειρὰν λέγειν τὰς ἡμέρας, καὶ τὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας.

Manifeſta diſcretione] In ed. vet. reperitur *deſcriptione*; quod vtique videtur verbum exquiſitius et rei aptius, indignumque adeo, quod ab Editoribus recentioribus eiiceretur. De vſu verbi vide cel. Ern. Clau. Cic.

Sententias omnium, qui de anima videntur pronunciaſſe] Confer Cic. Tuſcul. Quaeſt. I, 9. ſeq. it. de Diuinat. II, 15.

Heraclitus Ponticus] Emenda *Heraclides Ponticus*. Nam ita paſſim a Cicerone et aliis ſemper vocatur. Librarios in errorem induxit ſequens *Heraclitus phyſicus*.

Pag. 82. *Si rotunditas deſit*] Edit. vet. *deſideretur*; quod magis placet, et conſuetudini Auctoris, qui ſemper fere, interdum etiam ſatis putide, orationem ſolet variare, conuenientius videtur propterea, quod idem verbum *deſit* ſtatim ſequitur.

Cap. XV, p. 84. *De quibus quae dicenda ſunt, proferamus*] Edit. vet. *proferemus*; quod ſpernendum non videtur propterea, quod non ſtatim exponit de caeteris circulis, ſed poſt diſputationem demum de circulo lacteo.

Cauſaſque eius alii fabuloſas] Veluti de lacte, quod ex Iunonis mammis fluxerit ob Herculem. Vid. Eratoſth. Cataſteriſm. 44.

Pag. 85. *Democritus innumeras ſtellas breueſque omnes*] Mirandum ſane, quod hic philoſophus collegit, de ratione lactei orbis ſeu potius coniectura eſt aſſecutus, quod recentiſſimis temporibus ope tuborum opticorum eſt ſatis comprobatum.

Pag. 86. *Defectus Solis varios*] Georg. II, 478.

Pag. 87. *In ſe continere non poterit*] Ed. vet. *intra ſe continere* etc. Recte.

Tantum tibi de anteriori ſumetur] Ed. vet. *interiori*; quod fortaſſe non eſt opus.

Cap. XVI.

Cap. XVI, p. 88. *Qui nos inuicem ſcire poſſumus*] Ed. vet. *Quam nos* etc. Neutram lectionem mihi ſatis probari fateor. Forte Auctor ſcripſit, *Pars enim haec terrae, quae incolitur vniuerſa ab hominibus*, quantum *nos* quidem *ſcire poſſumus* etc. Ita certe effici putamus lectionem, quae nec a loci ſenſu, nec ab opinione veterum abhorreat, qui putabant duas tantum Zonas terrae, quas temperatas vulgo dicunt, habitabiles eſſe; caeteras vero incultas eſſe, quod aut frigore rigeant, aut vrantur calore. Vid. Cic. Tuſcul. I, 28. Hinc Virg. Georg. I, 233. *Quinque tenent coelum Zonae; quarum vna coruſco Semper Sole rubens, et torrida ſemper ab igni: Quam circum extremae dextra laeuaque trahuntur, Caerulea glacie concretae atque imbribus atris. Has inter mediamque duae mortalibus aegris munere conceſſae diuom.* Hunc locum Macrobius hic omnino ſpectaſſe videtur. Nam verſus, qui paulo poſt laudati ſunt, reperiuntur in eodem loco Virgilii.

Pag. 89 *Nunquam homines ſuſpicati ſunt*] Pro *ſunt* Ed. vet. habet *ſiut*: id quod leges linguae poſtulant.

Quod hoc modo licebit recognoſcas] Ed. vet. omittit illud *licebit*; quod non opus eſſe videtur, opinor.

Pag. 90. *Sol autem quanto minor ſit* etc.] Locum, praeeunte Ed. vetere, ita legendum et diſtinguendum putamus, *Sol autem quanto minor ſit circo proprio, deprehenſum eſt manifeſtiſſimis dimenſionum rationibus. Conſtat* enim *menſuram ſolis ducenteſimam* etc.

Quod partis nomen nimia breuitate ſui non capit] Edit. vet. quoque illud *ſui* recte omittit.

Vt ad circum vnaquaeque ſuum modum partis obtineant] Ed. vet. *obtineat*: quod quamquam non ſummae eſt neceſſitatis: tamen conſuetudini Auctoris conuenientius eſſe videtur.

Cap. XVII. p. 91. *Deinde ſubter mediam fere*] Editio vet. in margine habet, *de ſeptem mediam*. Quod negligendum non eſt propterea, quod infra Cap. XIX, ab initio Auctor diſerte ait, a Cicerone Solis ſphaeram *quartam de ſeptem, id eſt, in medio locari.*

Pag. 92. *Et magno ſe corpore miſcet*] Aeneid. VI, 727.

Pag. 93. *Ab Ioue principium*] Virg. Ecl. III, 60.

Cap. XVIII. p. 94. *Contentio ſibi fingit detractans fidem*] Forte reſcribi debet *tibi* pro *ſibi* Nam alloquitur Auctor adverſarium. Caeterum pro *detractans* non eſt corrigendum *de-*

 trectans

trectans, qui eadem ſcriptura apud alios quoque occurrit. Vid. Geſn. in Theſ.

Pag. 95. *Nullumque ſui motum noſtris oculis*] Recte Ed. vet. omittit illud *que*. Nam Auctor amat participia. Sic paulo poſt, *ſigna infixa coelo feruntur*.

Conſideremus enim ſingulorum ordinem] Ed. vet. habet *ſignorum ordinem*: rectiſſime.

Pag. 96. *Recta et mundanae volubilitatis conſona acceſſione*] Corrige *volubilitati*. Caſus enim hic non a ſubſtantiuo, ſed adiectiuo *conſona* pendet, vt paulo infra p. 98. *mundanae volubilitati contraria receſſione*.

Signum vnum emetiatur] Male Gronouiani libri vett. habent vnumquodque; noſtra Ed. vet. recte *vnum*; quod a ſenſu et vſu Macrobiano requiritur.

Pares horas ſomni et diei facit] Imitatur Auctor Virgilium Georg. I, 208. *Libra die ſomnique pares vbi fecerit horas*, *Et medium luci atque vmbris iam diuidit orbem*. Eandem rem paulo poſt pagina ſeq. minus poetice expreſſit, *libra aequat noctem diei*. Sermo eſt de aequinoctiis verno et auctumnali, quorum ſigna ſunt Aries et Libra.

Pag. 97. *Candidus auratis aperit*] Virg. Georg. I, 217.

Cap. XIX. p. 98. *Archimedes*] Quae hic et infra II, 3. p. 137. de ratione Archimedis traduntur, videntur fuiſſe in libro, qui inſcriptus eſt *Conica*, ſed periit. Vid. Fabric. Bibl. Graec. Lib. III, 22.

Pag. 99. *Duodecim vero annis ſubiecta conficiat*] *Subiecta* h. e. ſphaera Iouis, quae eſt inferior Saturni ſphaera. Ab initio putabam corrigendum *inferior*, quo melius reſponderet praecedenti *ſuperior*. Verum poſteaquam vidi, paulo poſt ſequi *inferior*: intellexi Macrobium, qui ſemper fere etiam repugnante elegantia et puritate ſermonis, ſtudet orationem variare, *ſubiecta* vſum eſſe, vt poſtea poſſet adhibere *inferior*.

Luna autem tantum ab his deorſum recedit] Recte Edit. vet. *receſſit*. Etſi enim ſequitur *conficiat*: cum tamen Macrobius ſaepenumero temporum conſecutionem negligat, atque paulo poſt in eadem re vtatur praeterito *receſſit*, *confudit* etc. hic quoque antiquam lectionem reuocandam ab exilio cenſeo, et in patrias ſedes reſtituendam.

Pag. 100. *Caeteras omnes ſtellas lucere lumine ſuo*] Quam falſum hoc ſit de Planetis, recentiorum obſeruatione ſatis demonſtra

monſtratum eſt. Sed manum de tabula. Etenim non tam errores Macrobii indicare et refellere hic decreuimus, quam quid Auctor ſcripſerit, vel ſenſerit, ſpectare.

Luna vero, quia ſola ipſa ſub ſole eſt] Niſi malis hic quoque erroris inſimulare Macrobium, lege. *Quia ſola ima ſub ſole eſt;* aut *infima*, praeſertim cum apud Ciceronem, quem locum haut dubie Noſter reſpicit, reperiatur *infimo orbe luna radiis ſolis accenſa conuertitur.*

Lucem niſi de ſuperpoſito ſole, cui reſplendet, habere non potuit] Forte corrigendum eſt ita, *Lucem, niſi de ſuper poſito ſole, qua reſp.* etc. Sic infra, *Luna ſpeculi inſtar, lumen* quo illuſtratur, *emittit.*

Pag. 101. *Fit acceptae luci penetrabilis*] Recte, ſc. Luna. Sed Ed. vet. *penetrabile*, ſc. corpus. Sed vulgaris et recentior videtur melior.

Infimoque orbi luna] Supra in textu Ciceronis erat *orbe;* quod eſt praeferendum.

Deinde ſubter mediam] Supra ad pag. 91. diximus de lectione *de ſeptem mediam;* quae hic quoque ſtabilitur. Nam paulo ante hanc formam videtur Auctor ſpectare, dicens, *quartum de ſeptem ſolem.*

Sed non vacat adiectio, quam haec pronunciatio temperat] Ed.vet. veriſſime legit, *qua haec pronunciatio temperatur.* Caeterum *pronunciatio* hic eſt idem quod enunciatio, ſeu pronunciatum, ſeu ſententia.

Pag. 102. *Temperaret, adiecit*] Male in recentioribus edd. omiſſum eſt *fere* poſt *adiecit*, quod in vet. expreſſum reperitur.

Pag. 103. *Alterum ex tractatu eorum, qui de his*] Egregia apud Gellium XIV, 1. extat Fauorini philoſophi diſſertatio aduerſus anilem ſuperſtitionem eorum, qui ex coetu motibusque ſiderum fata hominum praedicere audent. Conf. Cic. lib. II. de Diuinat. et Sextus Empiricus Lib. V. aduerſus Mathematicos.

Ptolemaeus in libris tribus, quos de harmonia compoſuit] De his libris, qui etiamnum extant et inſcribuntur ἁρμονικά, vide Fabric. Bibl. Gr. Lib. IV, c. 14 pag. 449.

Certi ſunt numeri] Bene Ed. vet. *Certi, inquit, ſunt numeri.*

Modo hoc noſſe ſufficiat, quia ſine his numeris nulla colligatio —— poteſt eſſe] Ed. vet. pro *quia* habet *qui*. Sed ne haec quidem legibus linguae ſatis eſt accommodata. Forte Auctor

 ſcripſit

ſcripſit *quod iam*, aut, *iam quod*. Certe ſenſus poſtulat *iam;* quia ante locutus eſt de re futura aliqua.

Cap. XX. p. 105. *Res vere vocabulis exprimitur*] Ed. vet. *Res verae vocabulis exprimuntur*. Recte, niſi malis legere *vere* ſeu *veris*.

Pag. 106. *Aut breuis eius quocunque caſu*] Ed. vet. *aut ſi breuis ſit eius* etc. Quae lectio eſt latinior habenda et praeferenda.

Pag. 107. *Vt tum demum per terrae magnitudinem*] Recte Ed. vet. pro *terrae* habet *eius* h. e. ſolis.

Pag. 108 *Qui coeli modus ſit, repererunt*] Ed. vet. veriſſime legit *reperit*, nimirum ingenium, quod praecedit.

Pag. 110. *Quantum ſol in circulo ſuo meat*] Ed. vet. omittit illud *meat*. Recte. Nam Macrobius quam maxime ſolet cauere, ne idem verbum in eadem ſententia repetatur. Sequitur enim ſtatim *meare*.

Nota impreſſione ſignatus eſt] Recte legit Ed. vet. *notae*, ſenſu poſtulante.

Pag. 111. *Diem condidit; nouies autem duodecim efficiunt centum octo*] Ed. vet. *diem condit; nouies autem duodeni efficiunt* etc. Non male. Certe paulo ante ſic dixit recte Auctor, *nonagies ſexies centena millia ſtadiorum;* et alibi.

Cap. XXI. p. 114. *Aegyptiorum enim retro maiores*] Cicero Diuinat. I, 1. Aſſyrios et Chaldaeos quoque dicit, propter planitiem magnitudinemque regionum, quas incolerent, cum coelum ex omni parte patens, atque apertum intuerentur, traiectiones motusque ſtellarum obſeruaſſe primos.

Pag. 115. *Quamdiu eadem ſtella ad ortum rurſus reuerteret*] Ed. vet. *reuertitur*. Minus recte. Nam ſeries orationis requirit imperfectum. Caeterum ſi quis malit legere *reuerteretur*, per me licet. Sed non eſt neceſſe; quoniam ſaepe *reuertere* in forma Actiui in Praeſente et iis temporibus, quae a Praeſente proficiſcuntur, apud Scriptores non aureae aetatis occurrit.

Pag. 116. *Item eius loci ſtella quae oriebatur*] Ed. vet. *inter eius loci ſtellas, quae oriebantur*. Male.

Cap. XXII. Pag. 120. *Illae vero inſolubiles cauſae* etc.] Melior lectio videtur eſſe in Ed. vet. *Illae* vere *inſolubiles cauſae ſunt, quae mutuis inuicem nexibus vinciuntur, et, dum altera alteram facit*, ita *viciſſim de ſe naſcuntur*, vt *nunquam a natu-*

a naturalis ſocietatis amplexibus ſeparentur. Etſi vtraque lectio ſenſu non adeo magnopere differunt: poſterior tamen longe gratiorem efficit orationem.

Medium eſt, in ſphaera vero] Poſt *eſt* diſtinctione maiori opus eſſe, contextus facile docet.

Nam in ipſa mundo, vt eſſet terra, ſic factum eſt] Editio vet. poſt *terra* addit *ima*.

Quod de omni ſilueſtri tumultu vaſtum] Hic quoque Graeciſmi accuſandus eſt Macrobius. Graeci enim cum ſuo ὑλικὸς et *ſiluae* et *materiae* ſeu *elementorum congeriei* ſubiiciant notionem: hic *ſilueſtre* quoque vſurpatur pro materiali, corporeo. Sic ſupra cap. VI. pag. 30. occurrit, *Anima aliena a ſilueſtris contagione materiae tantum ſe auctori ſuo ac ſibi debens, ſimplicem ſortita naturam* etc. Igitur *ſilueſtris tumultus* noſtro loco eſt elementorum congeries ac confuſio.

Pag. 121. *Hanc ſpiſſus aër et terreno frigori —— vadique verſum fulcit et continet*] Noſter videtur Gellium imitatus eſſe Noct. Attic. XII, 13. qui de Oceano terras omnes ambiente et circumſcribente fere eadem dicit, quae Macrobius de aëre; *quum Oceanus*, inquit, *omnes terras omnifariam et vndiqueuerſum circumfluat, nihil citra eum eſt; ſed, vndarum illius ambitu terris omnibus conuallatis, in medio eius ſunt omnia, quae intra oras eius incluſa ſunt.* Deinde quaeritur, quid hic ſit *ſtupor ſpiraminis denſioris*, quo aer dicitur continere terram? Nam eſt flatus aeris paulo vehementior, qui ſtuporem h. e. cohaeſionem efficit? Audio. Sed quid? ſi Auctor ſcripſerit *tenore ſpiraminis denſioris*, ſeu quod melius videtur, *tenſioris*, h. e. continuo et intentiori flatu? Iudicium ſit penes alios.

Si paululum a medio deuiauerit] Ed. vet. *declinauerit*.

Cuius cum alia innumera ſunt argumenta] Ed. vet. *argumento ſunt cum alia innumera, tum*. Et paulo poſt, *abrumpit in imbres*.

LIBER II. SOMN. SCIP.

Cap. I. pag. 126. *Hoc Pythagoras primus omnium Graiae gentis hominum mente concepit*] Haec non repugnare putanda ſunt iis, quae Iamblichus de Vita Pythag. cap. 4 narrat, Pythagoram a milite Cambyſis captum, et ex Aegypto Babylonem abductum, a Magis numerorum, muſices, aliarumque rerum diſciplinam didiciſſe. Nam Macrobius loquitur hic de harmonia ſphaerarum, quam Pythagoras primus inueſtigauerit, aut, ſi Iamblicho

blicho fides eſt habenda, *ſolus audiuerit.* Rectiſſime iudicat Iamblichus. Nam nemo mortalium alius vnquam eiuſmodi Muſicam audiuit, nec audiet. Caeterum ſi quis de inuentoribus artis Muſicae aliquid cognoſcere velit, adeat Plutarchum de Muſica, ab initio: qui libellus inprimis ad hoc caput Macrobii illuſtrandum facit.

Pag. 127. *Et eſt epitritus*] Conf. Gellius XVIII, 14. et Vitruuius III, 1.

Et is numerus eſt vocatus epitritus] Ed. vet. *vocatur*. Recte. Nam tempore praeſente Auctor hic vbique vtitur; v. c. *quae appellatur. qui hemiolius dicitur* etc.

Pag. 128. *Et ex hoc duplari naſcitur ſymphonia*] Ed. vet. addit *numero*, quod opus non eſt, et facile poteſt intelligi, vt paulo ante pagina proxima, *deque eo naſcitur ſymphonia.*

Hoc ſemitonium Pythagorici quidem veteres dieſin nominabant etc.] Martian Capella 9. p. 314 ſeq. *Dico, quicquid rite ſonuerit, aut* Tonum *eſſe, aut* Hemitonium, *aut quartam partem toni, quae* Dieſes appellatur etc. Cf. Plin. II, 22. Cenſor. XIII. Vitruv. V, 4. et Plutarch. de Muſica. et Plat. in Timaeo.

Διὰ πέντε διὰ πασῶν] Poſt *πέντε* interpunge. Nam *διὰ πέντε* dicitur per ſe ſymphonia, quae oritur ex hemiolio.

Cap. II. Pag. 131. *Primam ex omni fermento partem tulit.*] Ed. vet. rectiſſime habet, *firmamento.* Plato enim, quem hic omnino interpretatur Macrobius, Μίαν, inquit, ἀφεῖλε τὸ πρῶτον ἀπὸ παντὸς μοῖραν. Igitur illud πᾶν non *fermentum* ſignificat, quod indignum philoſopho, erat relinquendum piſtoribus ac coquis; ſed *firmamentum*, hoc vniuerſum, coelum. Deinde pro *primam* et leges linguae, et locus Platonis videtur poſtulare *primum*. Caeterum de lectione *octuplam* pro *octaua* ſatis diſſeruit Gronouius.

Poſt hoc] Ed. vet. *poſt haec*, quod loco Platonis, vbi eſt μετὰ ταῦτα, conuenientius putandum eſt.

Pag. 132. *Quae faciunt, vt diximus, augmentum tertium imparis numeri*] Spectat locum paginae proximae ab initio, *nouenarius triplicatus tertiam dimenſionem praeſtat.* Igitur eſt repudiandum vet. edit. *argumentum*, pro *augmentum* h. e. dimenſio, ſeu numerus ex multiplicatione effectus.

Cap. III. p. 134. *Quam conficit ſonorum concors vniuerſitas*] Ed. vet. *ſororum*, pro, *ſonorum:* quae lectio non videtur repudianda propterea, quod in loco Heſiodi in Theog. verſ. 79. quem

quem Auctor ſpectat, caeterae Iouis filiae, ſororesque Calliopes commemorantur, quae ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χείουσιν ἀοιδήν, h. e. ex ſententia Macrobii, *ipſam vocis dulcedinem*, ſeu Calliopen, *conficiant*.

Pag. 135. *Perſuaſione hac; quia poſt corpus*] Ed. vet. pro *quia* habet *qua*. Ita quidem legibus elegantiae conſulitur, ſed, cum Noſter alibi, vt pag. 133. *Hinc animaduertitur, quia*, particula *quia* pro *quod*, aut, quod leges linguae ſuadent, pro accuſatiuo et infinitiuo, vtatur, veroſimile eſt, hic quoque *quia* a manu Auctoris eſſe.

Anima in corpus defert memoriam muſicae] Haec quoque ſapiunt Platoniſmum, ſeu potius, Pythagorae opinionem, qui ſtatuebat, τὴν μάθησιν, nihil eſſe, niſi ἀνάμνησιν. Vid. Plat. Phaed. Sect. 18. ſeqq.

Pag. 136. *Dat ſomnos adimitque*] Locus Aeneid. IV, 244. ſed alio ſenſu. Nam apud Virgilium dicitur in Mercurio, qui animas in Orcum deducit, et inde in vitam reducit.

Et paſtoralis fiſtula ad paſtum progreſſis quietem imperet gregibus] Ed. vet. omittit *ad*; vt *paſtum* ſit ſupinum. Non male.

Pag. 137. *Hinc hominum pecudumque*] Aeneid. VI, 728. de re ipſa conf. Lactant. de Falſa Rel. I, 5.

Ad ipſum ſtelliferum coelum] Forte legi debet *ſtelliferi coeli curſum*. Nam primum Gronouii membranae habent *curſum*. Deinde *ſtelliferi coeli curſum* ſunt verba Ciceronis, quae hic repeti ab Auctore, admodum fit veroſimile ex conſuetudine, qua eum paſſim vſum eſſe videmus.

Cap. IV. p. 139. *Et termino longiore poſitis*] Ed. vet. *et termino proximis*; quam lectionem recipiendam eſſe recte iudicat Gronouius. Nam *terminus* ſignificat hic extremam tibiae partem, origini ſuae h. e. ei parti, quae ori inflantis applicatur, oppoſitam. Igitur non niſi vnus hic terminus eſſe poteſt, et *terminus longior* eſt alienus ab hoc loco. Forte vtraque lectio inter ſe conciliata et copulata parere poteſt foetum haut infelicem, *de longinquis* i. e. remotis ab origine ſua ſeu ore tibicinis, *autem et termino propius poſitis* h. e. quo propius accedunt ad extremitatem; adeo vt *longinqua* et *termino propius poſita* ſint ſynonyma, quae quidem eandem rem hic ſignificent, ſed diuerſo modo: alterum enim initium tibiae, finem ſpectat alterum. Ita ſenſum loci clariſſimum puto; nec eſt, quod cum Gronouio Auctorem ab inferis reuocemus, vt conſulamus de ſententia.

Pag. 140. *Quantum ab origine ſua deorſum recedit, tantum circa impulſum fieri leniorem*] Ed. vet. *tanto;* recte, ſed ſi mutaueris *quantum* in *quanto*, vti Gronouio placet.

Vt circa terram] Ed. vet *quod* pro *vt*.

Nam netas et hypatas] *Neta* eſt ima chorda, et ſumma in fidibus dicitur *hypata* Conf. Vitruv. V. 4 et Martian. Capell. lib. IX. cap. de tropis et tonis. Nicomachus in Enchiridio de Harmonia *hypaten* Saturno propter tardiſſimum motum, (intellige motum annuum, non diurnum) locumque in coelo ſupremum, tribuit; et *neten* Lunae, quippe quae et infima ſit, et omnium celerrime moueatur. Vid. H. Steph. Theſ. Gr L. ſub v. ὕπατος. Adde Plut. de Muſica.

Et tenorum vel limmatum] Ed. vet. *tonorum*. Rectiſſime. Nam ſupra p. 128. diſtinguit inter *tonos* et *ſemitonia*, quae λείμματα Platoni vocentur.

Pag. 141. *Enarmonium, diatonum, et chromaticum*] Plutarch. de Muſic. τριῶν ὄντον μερῶν, εἰς ἃ διῄρηται τὴν καθόλου διαίρεσιν ἡ πᾶσα μουσική, διατόνου, χρώματος, ἁρμονίας — Δῆλον γὰρ ὅτι ἡ μὲν ἁρμονικὴ γενῶν τε τῶν τοῦ ἡρμοσμένου, καὶ διαστημάτων καὶ συστημάτων καὶ φθόγγων καὶ τόνων καὶ μεταβολικῶν συστηματικῶν ἐστι γνωστική. Vitruv. V, 4 *Genera modulationum*, inquit, *ſunt tria. Primum, quod Graeci vocant Harmoniam, ſecundum Chroma, tertium Diatonon. —— Chroma ſubtili ſolertia ac crebritate modulorum ſuauiorem habet delectationem.* Mart. Capell. *Chroma* inquit, *ſemitoniis componitur. Sicut enim, quod inter album et nigrum, color dicitur: ita hoc Chroma, quia inter Enarmonium et Diatonum eſt, nominatur.*

Aurium percipiatur anguſtiis] Ed. vet. *recipiatur*. Non male.

Cap. V. p. 143. *A quibus exſpectare gloriam certe nullam poteris*] Legendum eſſe *poteſtis*, non modo Ed. vet. ſuadet, ſed et textus Ciceronis ipſe comprobat. Eaſdemque ob cauſas paulo poſt pro *circulis* legi debet *cingulis;* praeſertim cum poſtea, vbi eandem rem explicat Auctor, ſemper occurrant *cinguli*.

Pag. 144. *Ille iisdem, quas Graeco nomine zonas vocat, aſſerat coelum teneri*] Georg. I, 233.

Pag. 147. *De quo incipit nobis*] Excidit *dies* poſt *nobis*, haut dubie negligentia operarum, in Ed. Gronouiana. Nam et a ſenſu poſcitur, et reperitur in Ed vet.

Vt

Vt ad nos commendabilis eſt blando] Illud *ad nos*, quod turbat ſenſum, haut dubie huc irrepſit ex ancedentibus et ſequentibus, pro *apud nos*, quod extat in Ed. vet.

Pag. 154 *In ſphaera terrae ea quae*] Ed. vet. *terrae ita ea quae*. Recte. Nam ſequitur *vt*.

Pag. 155. *Ratio monſtrauit*] *Ratio* hic per Graeciſmum pro *oratione*, *diſputatione*. Sic λόγος ſexcenties apud Platonem occurrit.

Cap. VII. p. 158. *Hoc quoque tractatu proprium ſortito finem*] Etſi illud *proprium* ab hoc loco et conſuetudine Macrobii non adeo alienum videtur, vt plane condemnandum cenſeamus: neſcio tamen, qui fiat, vt *proſperum* mihi reponendum videatur. In mentem enim non modo hic venit illud librariorum veterum, *feliciter explicit*, ſed et conſuetudo Socratis apud Platonem in Phaed. vbi paſſim diſputatio et inueſtigatio alicuius quaeſtionis cum *nauigatione* comparatur. Noſtrum vero ſaepe imitatorem vt caeterorum, ita et Platonis eſſe, nos ſupra aliquoties oſtendimus, et quiuis facile, qui vel obiter hos libros legerit, intelligere poteſt.

Ad tropicorum confinia] Haec haut dubie eſt vera lectio, de qua Gronouius non recte dubitat. Nam vt taceam auctoritatem Edd. vett. et codicis, quem ipſe inſpexit, conuenientior conſuetudini loquendi, quam Auctor ſequitur, eſſe videtur. *Signa* enim aut *Signum* non poſuit propterea, quod paulo ante eodem nomine bis vſus erat: nec *finem* hic ſcripſiſſe, non tam ex eo, probabile fit, quod paulo poſt idem adhibet, quam quod orationis ſeries, quae de duplici termino Zonae torridae exponit, numerum poſtulat multitudinis.

In quamcunque domum] Ed. vet. *aedem*.

Pag. 161. *Ciuitas autem Syene*] Eandem rem narrat Plinius II, 73. *Simili modo*, inquit, *tradunt, in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam quinque millibus ſtadiorum, ſolſtitii die medio nullam vmbram iaci: puteumque, eius experimenti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere, tum ſolem illi loco ſupra verticem eſſe.* Huius vrbis quoque mentionem facit Pauſanias in Arcadicis, vbi quaedam de ſolis vmbra diſputat, et Stephanus de Vrbibus; ad quem locum Thomas de Pinedo ſcribit, de hodierno Syenes nomine inter Auctores non conuenire. Quamquam enim P. Iouius Hiſtor. lib. 18. *Guagenam* ab incolis vocari contendat: alios tamen aliter ſentire. Olim Syenem

Syenem et Elephantinem imperii Romani fuiſſe clauſtra, auctor eſt Tacitus Annal. II, 61.

Hora diei ſexta] H. e. dies medius, quem Plinius l. l. dicit. Annon hic locus repugnat loco infra Saturn. I, 3 pag. 214 vbi narratur, Romanos diem a media nocte numeraſſe? Non crediderim. Ibi enim Auctor diſſerit de die ciuili; hic vero naturalem intelligit diem, vt Aſtrologus.

Nec tamen plene, vt habetur, abſoluit] Quid? ſi pro *habetur*, repoſueris *debetur?* h. e. par eſt, vti natura rei et veritas poſtulat, ita vt non *turbaret verum*

Atque vmbras nunquam flectente Syene] Lucan. II, 587. Ed. vet. *nuſquam*, quae eſt vera lectio Lucani. Sed Noſter, quantum ex ſerie orationis conſtat, haut dubie *nunquam* ſcripſit.

Pag. 162. *Ideo nullus pene apud illos vſus eſt imbrium*] Quae Auctor hic tradit, veroſimiliora et recentiorum experimento magis conſentanea ſunt exiſtimanda, quam illorum opinio, qui Aegyptum terram eſſe dicunt expertem imbrium, vt Mela I, 8. et alii.

Cap. VIII. p. 164. *Scimus autem et Homerum —— ſaepe tales mutaſſe particulas*] Recte. Quod inprimis valet de particula ἐνὰ, quae huc pertinere videtur.

Pag. 165. *Circum perque*] Virg. Georg. I, 245.

Pro abſoluenda hac quaeſtione confiteri] Ed. vet. pro *confiteri*, quod hic nullius videtur eſſe pretii, recte habet *conferri.*

Cap. IX. *Circumflui: quomodo anguſta verticibus*] Conſuetudo Macrobii poſtulat, (inſpice omnes titulos) vt ante *quomodo* inſeratur particula copulandi. Igitur repone *Et*, quod extat in Ed. vet.

Cuius primus meatus] Ed. vet. quoque cum Gronouii libris recte addit *verus.*

Pag. 168. *Cum ad coelum terra ſignum ſit et punctum*] Pag. ſeq. *terra ad coelum puncti locum obtinet.* Fateor mihi hic non ſatis probari illud *ſignum*, quod terra ad coelum eſſe dicitur. Forte leg. *terra ſit quaſi punctum* vt adeo Auctor ſpectauerit verba quibus Cicero eſt vſus in Somnio. *Iam ipſa terra ita parua mihi viſa eſt, vt me imperii noſtri, quo* quaſi punctum *eius attingimus, poeniteret;* aut, *terra fixum ſit punctum.* Si cui haec ratio non placet; interpretur *ſignum* ex Gr. σημεῖον per punctum, vt adeo Auctor Graeciſmo deceptus tautologiam commi-

commiſerit. Nam ſignificatio ſigni, qua de ſideribus dicitur, in terram, quae eſt vna, non cadere videtur.

Pag. 169 *Vt plene animo nepotis contemtum gloriae compos diſſuaſor inſinuet*] *Compos* abſolute poni ſine addito eo, cuius quis compos vel particeps ſit, admodum durum eſt. Igitur cum hic ſermo ſit de Scipione illo Africano, qui Annibalem vicit, et auus noſtri Scipionis, cuius ſomnium narratur, fuit: pro *compos* reſcribe *auus;* aut, quod melius videtur, repone *coeli compos.* Quae verba cum contineant rationem, cur gloria ſit contemnenda, et colenda virtus, ab hoc loco non aliena ſunt exiſtimanda; praeſertim cum Auctor haut dubie Ciceronis locum in Somnio ſpectauerit: *Sed quo ſis, Africani, alacrior ad tutandam remp. ſic habeto: Omnibus qui Patriam conſeruarint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in coelo et definitum locum, vbi beati aeuo ſempiterno fruantur*, etc

Pag. 170. *Neſciunt, quae nobis inuenta placuerunt*] Verbum *placuerunt* cum non ſatis repugnet contrario ſuo *neſciunt;* mutandum puto in *innotuerunt.*

Ignem aetherenm Phyſici tradiderunt humore nutriri] Hinc Balbus Stoicus apud Ciceronem de N. D. II, 15. ait, Solem eſſe igneum, Oceanique ali humoribus, quia nullus ignis ſine paſtu aliquo poſſit permanere. Et Scholiaſtes ad Ariſtoph Nub. 577. dicit, Solem cum ſit ignis, ad ſe trahere maris humiditatem. Atque haec opinio olim tam communis fuit, vt Anacreon Od. XIX. inde ſatis lepidum ſumeret argumentum, ad eorum propulſandam iniuriam erroremque refellendum, qui negare audebant, ei eſſe bibendum.

Iouem cum Diis caeteris profectum in Oceanum] vid. Hom. Il. *ά.* 423, et loca veterum, quae laudat Clarkius ad h. l. et Odyſſ *ά*, 22.

Pag. 171. *Rurſus calor poſt hoc vires reſumit*] Ed. vet. *rurſuſque.* Recte, vt ante *ac rurſus.* Nam Macrobius amat particulas connectendi, more Graecorum.

Pag. 172 *Vnde et infinita annorum millia in ſolis Aegyptiorum monimentis leguntur*] Vti omnes gentes vetuſtatem generis ſibi olim arrogarunt, ita inprimis Aegyptiis haec vanitas a Scriptoribus tribuitur; quippe qui, auctore Mela I, 9. tanquam vetuſtiſſimi hominum, trecentos et triginta reges ante Amaſin, et vltra tredecim millium annorum aetates Annalibus referebant, iactabantque, dum Aegyptii eſſent, quater curſus ſuos vertiſſe ſidera, ac ſolem bis iam occidiſſe, vnde nunc oriatur. Contentio-

tentionem illorum cum Scythis de antiquitate generis vide apud Iuſtin. II, 1.

Caeterae igitur terrarum partes] Ed. vet. *certae igitur*. Recte. Etenim non praeceſſit *vna pars*, cui reſpondeant *caeterae*; ſed Auctor contendit, cum *omnis* terrarum orbis ſimul nec igne deuaſtetur, nec aquis obruatur, *certas* terrarum partes (h. e. quaſdam) ſaluas relinqui, quae inſtaurando generi humano ſeruiant.

Natura conſtituente]Ed. vet. *inſtruente*. Recte. vid. Gronov.

Cap. XI. p. 173. *Nam et a Luna menſis dicitur*] Auctor ſequitur Varronem de L. L. V, 2. qui, *Menſis a Lunae motu*, inquit, *dictus, dum a Sole profecta, rurſus redit ad eum Luna, quae Graece olim dicta μήνη; vnde illorum μῆνες* etc. Cicero vero de Nat. D. II. a metiendo dictum putat, *Lunae curſus*, inquit, *qui quia menſa ſpatia conficiunt, menſes vocantur*

Luna mene vocatur] Vid. Hom. Il. τ', 374. ψ', 455.

Vergilius denique ad diſcretionem lunaris anni] Ed. vet. *deſcriptionem*. Vergilii locus extat Aen. III, 284.

Pag. 174. *Promouentur*] *Promouent*, quod Pontano placet, plane ineptum eſt.

Pag. 175. *Vt in eodem ſigno eademque parte ſit ad idem principium*] Diſtingue poſt *ſit*. Nam verba *ad idem principium* referuntur ad ſequens *reuocatis*.

Cap. XII. p. 176. *Reuoluam, principio*] Male eiecta eſt antiqua lectio, *reuoluamus, primum*, quae ſola eſt probanda. Nam ſemper Auctor, vbi leges modeſtiae poſtulant, primam perſonam pluralis praefert ſingulari. Atque *principio*, cum idem nomen paulo ante dixerit, repugnat ſtudio commutate ſcribendi, quod Noſter ſemper fere ſectatur.

Pag. 177. *Viro adhuc in vita poſito*] Non contemnenda eſt lectio Ed. vet. *in hac vita*. Nam cum animi immortalitas hic ſtatuatur, *haec vita* opponitur *vitae coeleſti*.

Quam qui ſit ipſe diſcernat] Edit. vet. *quamquid*.

Tantum concludit arcanum] Ed. vet. *includit*.

Ne vſque ad faſtidii neceſſitatem volumen extendant] Etſi cui in mentem poſſit venire, hic eſſe legendum, *faſtidii indignitatem*, aut, *faſtidium et ſatietatem*, aut *faſtidii grauitatem*: cum tamen *faſtidii neceſſitas* poſſit explicari per faſtidium, quod neceſſario oritur, nos nihil mutandum eſſe cenſemus.

Pag. 178. *Nec morti eſſe locum*] Georg. IV, 226.

Pag. 179.

Pag. 179. *Breuiter tantae obiectioni validaeque reſpondit*] Aut corrige *tamque validae;* aut, quod melius videtur, cum Gronouio lege *valideque.* Nam infra pag. 185. occurrit *violenter obiecit*, quod idem valet.

Quia ipſa corpori praeſtat agitatum] H. e. corpori miniſtrat motum, vti infra pag. 192. *Agitatus* pro motu ſaepenumero apud Noſtrum occurrit; vt pag. 184. 195. et alibi.

Cap. XIII. p. 180. *Vel concidat omne coelum omniſque natura et conſiſtat neceſſe eſt*] Dele illud *et*, quod ab Ed. vet. et textu Ciceronis recte abeſt. Nam turbat ſenſum.

Quam a primo impulſa moueatur] Corrige praeeunte Ed. vet. *qua a primo impulſu moueatur;* praeſertim cum eadem lectio in textu ipſo Ciceroniano ſit edita a Gronouio ipſo.

Neque nata certe eſt et aeterna] Pro *et* repone *ſed*, quod ſenſus ſuadet.

Quoniam ex ſe mouetur] Ed. vet. *moueatur.* Melius.

Cap. XIV. p. 184. *Nunquam exordia prima reperiens*] Edit. vet. *reperies.* Recte.

Pag. 186. *Anima, ſi aliis cauſa motus eſt, ſibi cauſa motus eſſe non poterit*] Ed. vet. *ipſa ſibi cauſa* etc. quod eſt elegantius.

Exercitor corporum] Ed. vet. *exercitator. c.*

Horum ſingula, inquit] Ed. vet. *Horum autem ſing.* Quod eſt melius et Auctori conuenientius, qui aſyndeta fugit.

Cap. XV. p. 189. *Cauſa eſt, id eſt*] Ed. vet. conſentit cum Gronov. Mſſ.

Sed totum calidum ſecundum naturam ſuam vocamus] Pro *ſuam* in margine Ed vet. reperitur *vnam;* quae veriſſima lectio eſt habenda. Nam verba *ſecundum naturam vnam* non modo permutantur cum ſequentibus *non gemina conſideratio mouentis et moti*, vbi par eſt ratio; ſed et opponuntur antecedentibus *non duo diuerſa concipimus.*

Pag. 190. *Cohibentem ſibi operam*] Edit. vet. *conniuentem ſibi operam.* Recte. Vide Gronouium ad h. l.

Caeterum qui non aduertat] Ed. vet. *quis.* Recte; nam eſt interrogatio.

Non alter qui punit alter eſt qui punitur] Illud *eſt* turbare mihi videtur ſenſum. Igitur vel cum Ed. vet. *eſt* delendum eſſe arbitror, vel in locum eius ſubſtituendum *que.* Caeterum

poſt

poſt *punit* debet interpungi. Spectat Auctor locum Ciceronis Tuſcul. III, 27.

Pag. 191. *Quid his verbis inuenietur expreſſius*] Melius Ed. vet. *inuenitur*.

Pag. 192. *Ergo nec principium motus ad deprecandam alterius mouentis neceſſitatem ſtare dicetur*] Edit. vet. pro *alterius* habet *vlterius*, et in margine *alternis*. Vtrumque repudiandum eſt, et ſolum *alterius* probandum. Nam formula *ad deprecandam alterius mouentis neceſſitatem ſtare* eandem vim habet, quae eſt pag. antecedente in illa *aeſtimationem alterius mouentis excludere*. *Deprecari* enim ſignificat valde precari, et ſenſus loci, remotis tropis paulo inſolentioribus, hic eſt; Principium motus, ſeu illud αὐτοκίνητον, alterius rei, quae moueat, vi et ope non eget.

Quia poteſt ſe ipſe mouere] Senſus poſtulat *ſe ipſum*, nempe Principium motus. Atque ſic expreſſum quoque videmus in Ed. vet.

Si nec animae ineſt] Ed. vet. in margine, *ſine animae vi*.

Cap. XVI. p. 193. *Platonicis*] Ed. vet. *a Platonicis*.

Et alia de initiis diſputatione confligit] Haec lectio, quae commodum efficit ſenſum, tentanda non eſt.

Pag. 194. *Quod ille artificii concluſione collegit*] Ed. vet. *artifici*. Recte.

Ignis, cuius eſſentiae calor ineſt.] Ed. vet. in margine, *eſſentia calor eſt*.

Pag. 197. *In exitum ſanae concluſionis euadit*] Ed. vet. *euadet*. Recte; nam praecedit *adiiciemus*.

Conueniente moueatur,] Poſt *moueatur* ſignum interrogandi eſt opus.

Haec et alia valde dicerentur] Repone *valide*, quod et Editio vet. et Macrobii conſuetudo iubet.

Vt amet vltro, quo vincta eſt] Edit. vet. *quod iuncta*. Vitioſe. Veruntamen cum Ed. Lugdunenſis, auctore Pontano, habeat *cui deuincta eſt;* forte legendum eſt *cui iuncta eſt*. Nam repetitio τοῦ *vinciri*, cum ante *vinculis* poſitum ſit, videtur abhorrere a ſtudio commutate dicendi, cui rei magnam operam dediſſe Macrobium conſtat.

Pag 198. *Illorum rapacitatem videndo*] Ed. vet. *rapiditatem*. Recte. Sic pagina ſequenti ſphaerarum *rapidi* impetus occurrunt.

Cap. XVII.

CAP. XVII. p. 201. *Quem locum Er ille Platonicus copioſius exſecutus eſt*] Ed. vet. pro *Er* habet *Hermagoras.*

Pag. 202. *Cum de incorporalibus ſermo eſt*] Ed. vet. *incorporeis;* quod eſt elegantius

Phyſicae decreta commemorat] Etſi non negamus *decreta* quoque commodum efficere ſenſum: *Secreta* tamen, quae extant in Editione vet. praeferenda hic eſſe videntur. Etenim non ſolum id nomen magis rei naturae, de qua ſermo eſt, accommodatius eſt, ſed etiam Auctor cum ante in diſtributione Philoſophiae, tum hic in definienda phyſice haut dubie illud Ciceronis imitatus eſt, *Philoſophia in tres partes diſtributa eſt:* in naturae obſcuritatem, *in diſſerendi ſubtilitatem*, *in vitam atque mores.* Vides igitur *naturae obſcuritatem* et *phyſicae ſecreta* ſatis ſibi reſpondere; quod de decretis non idem eſt ſtatuendum.

Ad altitudinem philoſophiae] Ex Edd. vet. addendum eſſe *rationalis*, r ctiſſime vidit Gronouius.

ANIMADVERSIONES IN SATVRNALIA.

Ad Librum I.

PRAEF. p. 205. *V. C. et illuſtris*] In Edit. vet. ſine compendio, *Viri conſularis et* etc. His temporibus *Conſulares* dictos eſſe prouinciarum Praeſides, oſtendit Gronouius in Obſervatt. Eccleſ. c. 21. Atque κατ᾽ ἐξοχὴν ſic eſſe appellatum, qui Syriam Coelen regeret, contendit Cl. Ern in Indice Diguitt. ad Amm. Marcellinum. Nomen vero *illuſtris* hac aetate Senatoribus primi ordinis eſſe tributum, multi demonſtrarunt, quos laudat Geſner. in Theſauro.

Pag. 106. *Vt per haec ſola promoueas*] Et vet. *te promoveas.* Sed adiectione *te* opus non eſt, quia *promouere* h. e. proficere, etiam ſimpliciter occurrit; veluti Gell. V, 10. *Quum in ſtudio facundiae abunde promouiſſet.*

Pag. 207. *Male ſtomacho oneri ſunt*] Quid? num *male* mutandum eſt in *magno*, aut magnopere? Neutiquam. *Male* enim eſt *valde*, vt apud Terentium *male timeo.*

Condientur, confuſura] Lectionem antiquiorum librorum *condiuntur*, *confuſuri* leges linguae poſtulant et orationis ſeries.

Ita ſingulorum illic latent voces, *omnium apparent*] Ed. vet. *Ita vires ſingulorum illic latent*, *voces omnium apparent.* Quamquam neutra lectio tanquam vana et inepta eſt repudianda:

 poſterior

poſterior tamen vſui conuenientior eſſe videtur Auctoris, qui in concinnitate orationis ſaepenumero laborat.

Pag. 208. *Multae in illo artes, multa praecepta ſint*) Ed. vet. habet *ſunt*. Non male.

Sed omnia) Intellige *cognitu vtilia et facilia perceptu*. Si cui vero haec ellipſis nimis dura videatur, leg. *clara*, aut *omnia alia*.

Venuſtatem reprehenſionis incurri) Senſus antiquam lectionem requirit *incurram*. Forma autem, *venuſtatem reprehenſionis incurrere*, paulo durior videtur, orta ex male mutatis Gellii verbis XI, 8. *iuſte venuſteque reprehendere*; vnde noſter locus omnino eſt ſumtus. Sed quaedam aliter leguntur; veluti pro, *primo*, apud Gellium melius, *principio*: pro, *eloquium Graecum*, legitur *Graeca oratio*; id quod latinius eſt, et Cornelii Nepotis, ex euius libro de illuſtribus Viris ſe hunc locum transſcripſiſſe ait Romanus, elegantia dignius: pro, *noxam imperio compellentis admiſimus*, extat hodie, *compulſi peccauimus*, minus eleganter: et pro, *te*, *inquit*, *oro*, elegantius apud Gellium legitur, *tibi*, *inquit*, *oro te*.

Cap. I. p. 209. *Docte aliquid vel lepide proferendi*) Nam Saturnalibus conueniebat παίζειν, γελοῖον et ἱερπνὸν, ait Iulianus in Caeſaribus, ſeu λόγοι ἀστεῖοι, ᾠδαί, σκώμματα et παιδιὰ, vti docet Lucianus in Cronoſol. Hinc Gellius XVIII, 2. *Saturnalia*, inquit, *Athenis agitabamus hilare prorſum et modeſte, non, vt dicitur, remittentes animum*. Cf. Spanh. ad Iulian. Caeſ pag. 1.

lin. penult *Neque enim Cottae - licitum non erit*) Locus corruptus fortaſſe reſtitui poteſt ita, vt vel pro, *Neque enim*, legas, *Si enim*, et particulam *vero*, quae in altero orationis membro reperitur, interpreteris *merito*, *iure*: vel ſtatuas, excidiſſe *tantum* ſ. *ſoli*. Deinde quamcunque rationem ſequaris, aut verba *licitum non erit* ſunt cum interrogatione proferenda, aut, quod melius eſſe videtur, *non* mutandum in *nunc*. Comparat enim auctor ſuos diſputatores cum illis viris, qui a Cicerone diſputantes ſunt inducti, dicitque, cum ſui nec gloria nec virtute cedant Ciceronianis *diſputantibus*, hos ipſos de rebus ampliſſimis quaedam *loqui* eſſe aequum.

Pag. 210. *Matura aetas poſterior ſeculo Praetextati*) Maturam aetatem pro ſenectute poſuit, vti Celſus II, 1. et ſeculum pro aeuo h. e. annorum ſpatio, quos homo fere viuit: αἰῶνα vocant

eant Graeci. Senſum loci paulo difficilioris putamus hunc: *Nec me reprehenſione dignum eſſe cenſeo, ſi, neglecta temporum ratione, quosdam ſenes, qui ſeculo poſt Praetextatum vixerunt, tanquam aequales hic colloquentes induxero.*

Paralus vero et Xantippus) Noſter hic interpretatur locum Athenaei Dipn. XI, 15. qui *ἀλλὰ μὴν*, inquit, *οὐ δύναιντ᾽ ἂν Πάραλος καὶ Ξάνθιππος οἱ Περικλέους υἱοὶ τελευτήσαντες τῷ λοιμῷ, Προταγόρᾳ διαλέγεσθαι, ὅτε δεύτερον ἐπεδήμησε ταῖς Ἀθήναις, οἱ ἔτι πρότερον τελευτήσαντες.* Caſaubonus ad h. l. pro *οἱ ἔτι πρότερον* ob hiſtoriae orationisque rationes vult legi *ε ἔτει πρότερον* h. e. *quinto anno ante.* Verum cum Macrobius, ſi ita legiſſet, hoc non neglexiſſe videatur: vel Athenaei locus, ob Macrobii auctoritatem, non eſt tentandus, vel, quod melius forte eſt, Macrobius ad Caſauboni rationem eſt emendandus, ita vt pro *quos multo ante* reponatur *quos quinto anno ante.* Certe ſimilitudo ſyllabarum et ſoni facile potuit librarios in errorem inducere, in vtroque loco. Cf. Caſaub. ad Athen. V, 18.

Mitti in digitos] h. e. numerari, computari digitis. Hinc Plaut. Mil II, 2, 49. *Dextera digitis rationem computat feriens femur.* De computandi modo veterum per digitos vid. Taubm. ad Plaut. Epid. I, 1, 50. Martian. Capella de Arithmetica VII, et alios, quos laudat Geſnerus in Theſ. ſub *digitus.*

Cap. II. p. 211. *An vero dubitandum non eſt quin*) Hunc locum eſſe corruptum linguae leges conuincunt. Etenim cum, *non dubitare*, ſi interrogatiue ponitur, habeat vim aiendi; non debet ſequi particula *quin*, ſed *an.* Quapropter aut antiquam lectionem, quae omittit illud *non*, reuocandam eſſe cenſeo, aut, quod fortaſſe melius eſt, ſublata interrogatione, *an* mutandum in *at:* adeo vt Poſtumianus ſibi ipſe reſpondeat. Certe enim, *at vero*, occupationibus ſeruire, dudum a viris eruditis eſt obſeruatum.

Pag. 212. *Doctrinae Latiaris*) Legendum puto cum vetuſtis edd. *Latialis.* Nam non hic dici poteſt a Latiari h. e. feriis Latinis, ſed a Latio. Significat enim litteras Latinas.

Pag. 213. *Domi conuenire geſtientibus*) Ed. vet. addit *ſe:* quod eſt recipiendum, vt referatur ad Praetextatum, qui inuitavit, et *Domi* poſſit recte locum ſuum obtinere.

Amabilis verecundiae etc.) Tolerabilior eſt lectio antiqua *amabilis, verecunde terram intuens et velut latenti ſimilis* etc. Igitur *amabilis* pertinet ad *iuxta doctrinam.* Quod ſi vero, ne

 concin-

concinnitas pereat, nomen retinendum putas: corrige *vereeundia.*

Cap. III. p. 214. *Ciuilis diei*] Romanos diem ciuilem numeraſſe a media nocte; Athenienſes a ſolis occaſu; Vmbros a meridie; Babylonios a ſole exorto, praeter Gellium, ex quo Noſter ſua transſcripſit, vno conſenſu tradunt Plinius N. H. II, 79. et Cenſorinus de Die nat. cap. 23. et de Romanis Plutarchus in Quaeſt. Rom. vbi cauſas illius rationis conatur inueſtigare. Iſidorus vero Lib. V, Orig. cap. 30. qui de caeteris conſentit, aliter tradit de Athenienſibus, quos diem ſecundum inchoare ait a ſexta hora diei, atque Aegyptiorum diem, cuius initium non differre ſtatuit Plinius a Romano, numerari narrat ab occaſu Solis. Fortaſſis Iſidocus per horam ſextam diei, e ratione Vmbrorum et aliorum antiquitatis Aſtrologorum, quos eandem ſecutos eſſe rationem dicit Harduinus ad Plinium l. c. ipſum Solis occaſum intellexit; adeo vt inter Noſtrum et Iſidorum vera repugnantia ſtatuenda ſit nulla. De Aegyptiis rem expediant interpretes Plinii. Huius locum, cum breuis ſit et ad cauſam noſtram pertineat, huc transferre non alienum putamus: *Ipſum diem alii aliter obſeruauere. Babylonii inter duos Solis exortus: Athenienſes inter duos occaſus Vmbri a meridie in meridiem: vulgus omne a luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, et qui diem diffiniere ciuilem; item Aegyptii, et Hipparchus, a media nocte in mediam. Minora autem interualla eſſe lucis inter ortus Solis iuxta ſolſtitia, quam aequinoctia, apparet: quia poſitio Signiferi circa media ſui obliquior eſt: iuxta ſolſtitium vero rectior.*

Pag. 215. *Ab initio diei ad medium noctis protenduntur*] Etſi haec verba a codd. vett. teſte Meurſio, abſunt, nec expreſſa leguntur in edd. antiquioribus: tamen et ſenſus loci et Gellii auctoritas comprobant. Etenim vtraque ſacra et diurna et nocturna, quae ante commemorauit, ſunt explicanda. Deinde Gellius III, 2 eandem expreſſit ſententiam, quam Noſter hic, quod mirum eſt, cum aliqua verborum immutatione ſequitur. Ille enim ſic: *Sed ea,* (Sacra) *quae inter noctem fiunt, diebus adducuntur, non noctibus. Quae igitur ſex poſterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eam noctem illuceſcit.*

Dicere ſolitum: lege non iſſe vſurpatum mulierem] Haut dubie cum Pontano legendum eſt, *ſolitum legi, lege.* Verum non eſt quod pro *iſſe vſurpatum* cum edd. vett. *eſſe vſurpatam* reci-

recipiamus. Nam ſane aliquid contorti habet ratio Schultingii, qui ad Quinct. Decl. 17. *vſurpatam eſſe* putat pro *vſurpaſſe* poſitum. Caeterum recte hic interpretatur *vſurpare*, ſc. ius ſuum, adeo vt ſignificet, *vſucapionem interrumpere*. vid. Geſn. in Theſ. ſub *vſurpare*.

Pag. 216. *Torquet*] Aen. V, 738.

Hac vice] Aen. VI, 535. de difficultate huius verſus vide Burmannum.

Nox ruit] Aen. VI, 539.

Pag. 217. *Nam et Lanuuii*] Etſi conſuetudo latine ſcribentium probat Editionis vet. lectionem *Lanuuini*: cum tamen Graeci dicant Λανύϊος, a vero non abhorret Auctorem ſuos populares eſſe imitatum.

Mane pro bono] Seruius ad Aen. I, 143. *Manum*, inquit, *antiqui Bonum dicebant: vnde et Mane dicitur: quid enim melius?* Atque Varro de L. L. V, 2. *Mane*, inquit, *diei principium, quod tum manat dies ab oriente; niſi potius quod Bonum antiqui dicebant Manum; ad cuiusmodi religionem Graeci quoque, quum lumen affertur, ſolent dicere, φῶς ἀγαθόν.*

Ad medium diei] Edit. vet. *ad medium diem*. Recte. Nam non video, cur hic deteriorem orationis formam tribuamus Auctori, qui aliis locis dicit *medium diem*; vt pag. 161. et alibi.

Cap. IV, Pag. 218. *Et niſi caſus idem nomina in huiusmodi elocutione non iungit*] Poſt *idem* interpunge, et intellige *ſit*. Deinde *iungit* mutetur in *iunguntur*, ſeu *iungi licet*, ſenſu poſtulante.

In hoc non coetu minus nobilitate quam doctrina reuerendo] Melior ordo in Ed. vet. *In hoc coetu non minus nobilitate* etc.

Salluſtius in tertia] Lege cum Ed. vet. *tertio*.

Pag. 221. *Inter noſtrae aetatis politiores munditias*] Ed. vet. *munditia*. Vtrum ſit praeferendum, mihi nondum liquet.

Inuſitate nox pro noctu] Ed. vet. *inuſitatiſſime*.

SEI. IM OCCISIT] Ed. vet. poſt IM recte interſerit *aliquis*.

Pag. 222. *Sed inuenitur de tranſacto*] Ed. vet. *inuenitur hoc de tr.*

Caelianum illud] Eandem rem tradit Liuius XXII, 51. qui Maharbalem praefectum equitum ita Annibali ſuadentem inducit: *Imo, vt quid hac pugna ſit actum ſcias; die quinto, inquit,*

 victor

victor in Capitolio epulaberis: ſequere. Cum equite, vt prius veniſſe, quam venturum ſciant, praecedam.

Romae in Capitolium curabo] Ed. vet. melius, *in Capitolio.*

Die quinti in Capitolio coena] Ed. vet. poſt *Capitolio* addit *tibi.*

Cap. V. p. 223. *Curius, inquit*] Quae hic Auienus ad Seruium dicit vſque ad *inſolens verbum*, ea apud Gellium I, 10. ad adoleſcentem veterum verborum cupidiſſimum dicit Fauorinus Philoſophus.

Prouidentiae viro in primo Analogiae libro] Ed. vet. cum Gellii libris recte *Prudentiae viro in primo de Analogia libro.*

Pag. 224. *Nec inſolenter parentis artium*] Ed vet. recte pro *nec* habet *ne.*

Mille verborum] Conf. Gellium I, 16. vnde hic quoque hauſit ſua Noſter.

Pag. 225. *Tanquam ſexagenarios maiores de ponte deiicies?*] Vim et originem huius prouerbii explicauit Eraſmus in Adag.

Ex lecto relationibus] Ed. vet. *Ex lectione.*

Non animum remittentes] vid. Gell. XVIII, 2.

Sermonum illectationibus] Ed. vet. *illectionibus.*

Pag. 226. *Qui quantum ſit, mirandum, viro venuſto patre praeſtantior non minus ornatu morum grauitateque vitae quam copia profundae eruditionis aſſeruit*] Locus ab aliis aliter tentatus, quos vide ſupra. Sed poſteriora non minus laborare videntur, quam priora. Nam ne, *minus*, hic ſimpliciter et ſatis ſteriliter poſitum videatur, vel corrige *ornatus*, vel, quod forte melius, repone *laudis.* Deinde poſt *aſſeruit* excidiſſe *ſibi*, et leges linguae, et ſyllabae ſequentis ſimilitudo facile probant. Denique vt priora ſenſum aliquem habeant, ſequere lectionem, quae in edit. Colonienſi eſt expreſſa, *Qui quanto ſit mirando viro et venuſto patre praeſtantior;* aut lege, *qui quanto ſit mirando ore venuſti patris praeſtantior*, vel, ſi malis, retine *venuſto patre;* ſenſus enim non mutatur.

Quos Athenienſes quondam —— Caecilio ſenatore] Hic locus quoque ſumtus eſt ex Gell. VII, 14. Rem eandem tangit Cic. Orat II, 37. et alibi.

Edecumatos ſodales] h. e. exquiſitos, ſelectos, probatos. Edecumare ſeu edecimare eſt verbum minus probatae latinitatis.

Cap. VI.

Cap. VI. pag. 227. *Facundia rhetorem ſubrogaui: inſinuatumque*] Placet lectio edit. Colon. *facundia* CLARVM *rhetorem ſurrogaui:* INSINVAVIQVE.

Togatus certe, vel trabeatus etc.] Recte. Quia per Saturnalia, ſublato ordinum conditionisque diſcrimine, omnes erant aequales, nec vlli alii rei operam dabant, niſi conuiuiis et hilaritati. Caeterum quamquam lubenter cuiuis concedam, veſtes a liberis hominibus per hos dies feſtos eſſe mutatas: non tamen mihi liquet, quod vulgo opinantur, a ſeruis togas, trabeas et praetextas eſſe vſurpatas. Nam non modo noſter locus vulgari iſti opinioni repugnare videtur, ſed et Senecae auctoritas, qui Epiſt. 18. hanc veſtium mutationem non ad modeſtiae rationem refert, ſed luxuriae voluptatique tribuit. Nam *hilarius coenare et exuere togam* coniungit tanquam ſynonyma. *Nam*, addit, *quod fieri, niſi in tumultu et triſti tempore ciuitatis, non ſolebat, voluptatis cauſa ac feſtorum dierum veſtem mutauimus.* De togae vero et trabeae forma, ratione, vſu et generibus ſi quis velit cognoſcere, adeat Ald. Manutium Lib. I, de Quaeſitis per Epiſt.

Ac minimo poſt] H. e. non ita multo poſt.

Pag. 228. *Tanquam fides ab eo generis exigatur*] H. e. ei cura ſit mandata indagandi generis, ſ. ratio ei ſit reddenda de origine generis. Pro *exigatur* Ed. vet. habet *exigenda ſit.* Nec hoc male.

E numero ſapientum eadem ſit] Ed. vet. poſt *numero* addit *ſeptem*

Quid in me ſcire aeſtimandus ſim,] Locus ſine ſenſu eſt, qui forte poteſt ſanari ita, vt legamus, *Quid de meo ſcire aeſtimandum ſit:* aut, *Quid? num me ſcire aeſtimandus ſim:* Poſterior ratio, cum minus a ſcriptura recedat, haut dubie eſt praeferenda.

Tullus Hoſtilius Hoſti filius] Alii ſcriptores, vt Liv. I, 12 Dionyſ. Hal. III, 1. Plin. N. H. XVI, 5. Plutarch. in Rom. omiſſo Hoſto patre, non niſi auum commemorant, Hoſtum Hoſtilium, cuius virtus in bello aduerſus Sabinos extiterit egregia. Etſi igitur improbabile non eſt, patrem noſtri Regis ipſum Hoſtum appellatum eſſe, imo ſic paulo infra ab ipſo Macrobio vocari concedo: cum tamen auus clarior extiterit, more Scriptorum, qui inprimis nobilitatis in commemorandis alicuius maioribus rationem habere ſolent, Macrobius quoque videtur hunc Regem ab auo potius clariſſimo definiuiſſe, quam a patre, homine obſcuro;

adeoque non *filius*, ſed *nepos* ſcripſiſſe. Noſtrum locum aliquam culpa librariorum mutationem ſubiiſſe, patet ex antiquioribus libris, vbi verba, *Hoſti filius*, plane ſunt omiſſa.

Debellatis Etruſcis ſellam curulem etc.] Quae hic de origine inſignium imperii narrantur, admodum reperiuntur incerta. Ab Etruſcis quidem inſignia magiſtratuum ſumſiſſe pleraque maiores Romanorum, vti Salluſtius B. C. 51. ait, conſtanti Dionyſii Hal. III, 61. 62. Strabonis V. Liuii I, 8. Flori I, 5 et Plinii N. H. IX, 63. conſenſu comprobatur, ſi receſſeris ab Aeliano, qui H. A. X, 22. narrat, a Romulo duodecim lictores in memoriam laeti augurii duodecim vulturum eſſe inſtitutos. Verum quis Regum Rom. id fecerit, non conuenit. Etenim Dionyſius, et Florus rei originem tribuunt Tarquinio Priſco: Liuius refert ad Romulum; atque Plinius, Romulum quidem trabeam purpuream geſtaſſe, ſed toga praetexta, et latiore clauo Tullum Hoſtilium e Regibus primum vſum, Etruſcis deuictis, ſatis conſtare ſcribit: Tullum eundem primum faſcibus vſum eſſe narrat Euſebius in Olymp. 26. Sententia Macrobii me male habet etiam hoc nomine, quod hic Etruſci per Hoſtilium debellati dicuntur, quos tamen demum a Tarquinio Priſco ſubactos eſſe ex Liuio et Dionyſio ſatis conſtat.

Quem quidam Lucumonem vocitatum ferunt] Recte. Non ſolum enim Demarati filium, patrem noſtri Tarquinii hoc nomine eſſe appellatum, ſed et Tarquinium ipſum ab initio; qui vero poſteaquam Romam migrauerit, vt morem Romanorum hoc quoque in genere imitaretur, Lucii Tarquinii nomen receperit, ſcribit Dionyſius Hal. Ant. III, 48.

Pag. 229. *Alii putant eundem Priſcum*] Eadem tradit Plin. H. N. XXXIII, 4.

M. Laelius Augur] Hic occurrit apud Ciceronem de Nat. D. III, 2. et aliis in locis.

Acta igitur obſecratio eſt pueris ingenuis] Ed. vet. *Aucta*.

Verrius Flaccus] Manutius ad Cic. IX, epiſt. 20. opinatur hunc eſſe Verrium Flaccum, iuris pontificii peritiſſimum, patronum liberti Verrii illius, a quo ſumſerit Feſtus.

Dum adhaeret filiae] Ed. vet. *adhaereret*. Non male.

Hoſto cuidam] Haut dubie eſt intelligendus auus Tulli Hoſtilii Romanorum Regis, de quo ſupra vidimus. Caeterum de hoc viro et eius coniuge Herſilia conſule, quae tradit Dionyſ. Hal. III, 1. et eius interpretes.

Pag. 230.

Pag. 230. *Bulla aurea ac praetextae inſignibus*] Lege cum Ed. vet. *praetexta*, aut corrige etiam *aureae bullae*.

Mos autem ſenatoribus fuit] Totus locus de Papirio Praetextato ſumtus eſt ex Gell. I, 23. perpaucis immutatis.

Cum in Senatu res maior quaepiam conſultabatur; *eaque in poſterum diem prolata eſſet*] Modus verbi *conſultabatur* ſi non vſui particulae *cum* repugnat, certe repudiatur a ſequentibus *eaque-prolata eſſet*. Itaque vel ſequere lectionem Gellii *conſultata*; vel reuoca Arnoldi in edit. Colonienſi, *conſultaretur*.

Secretum rei et ſilentium pueri animum eius ad inquirendum euerberat] Sane contorta verborum conſtructio, et haut dubie vitioſa. Lectio Gelliana, *Secretum rei et ſilentium deberi puer affirmans animum eius a. i e.* multo ineptior eſſe videtur. Praeferenda vero haut dubie eſt lectio ed. Colon. dummodo ita interpungas, vt *ſecretum rei* referatur ad antecedens *audiendi: Mulier ſit audiendi cupidior ſecretum rei; et ſilentium pueri animumque eius, ad exquirendum, euerberat.* Nam *euerberare* ſignificat, quod aliis dicitur *obtundere*, i. e. ſaepe rem eandem repetendo et efflagitando moleſtum eſſe et importunum.

Ad caeteras matronas affert]. Apud Gellium, qui hauſit hanc rem ex Catone elegantiae ſtudioſo, reperitur *defert*, quod latinius eſt quam hic *affert*.

Copioſa matrumfamilias caterua] Ed. vet. *copioſae - cateruae*. Sed hac opus non eſt lectione. Nam cum *caterua* ſit nomen, quod collectiuum vocant Grammatici, recte *caterua confluunt* dici poteſt.

Pag. 231. *Quae illae mulierum intemperies*] Corrige *illa*; vti eſt apud Gell. et in ed. Colon.

In praetextae aetate] Lege *praetextata*, quam lectionem et ſenſus ratio et Gellii editionisque Colon. auctoritas confirmat.

Valerii Maximi] Hic biennio poſt Ciceronem conſul fuit vid. cel. Erneſti in Claue Cic.

A Seruio Seruilianus] *Seruilio* eſſe legendum, praeter rationem, quam Gronouius affert, ipſa linguae analogia docet. Etenim a *Seruio* debet proficiſci *Seruianus*, quod autem ab hoc loco et hiſtoria eſt alienum.

Pag. 232. *Tremellius vero Scropha*] Aliam aeque lepidam huius cognominis cauſam commemorat Varro de R. R. II, 4. Tremellium enim ait quaeſtorem in Macedonia a Praetore relictum, vt exercitui praeeſſet, in repentino aduentu hoſtium milites hortatum eſſe, vt caperent arma et exirent contra, dictitan-

tem, *ſe celeriter illos, vt Scrofa porcos, diſiecturum.* Cf. cel. Ern. in Claue.

Ne qua efferri poſſit] Ed. vet. *Ne qua haec efferri p.* Recte.

Cap. VII. p. 233. *Tantum coetum aſſurgentem ſibi*] De more aſſurgendi, honoris habendi cauſa, loca multa conſcripſit Klotzius ad Tyrtaeum pag. 96. His adde Iliad α, 533.

Me veſtris miſcebo ſecretis] Satis proterue et ſpurce dictum. Nam *ſecreta* non modo ſunt arcana, quae in vulgus emanare nefas eſt, ſed etiam pro excrementis ventris accipiuntur interdum. Certe in ſenſu obſceno hanc formam hic poſſe intelligi, patet ex indignatione, quam iſta ambiguitas verbi in animis auditorum excitauit.

Animi tranquillitate firmus,] Ed. vet addit *eſſet.*

Pag. 234. *Si volentibus vobis erit*] Eſt Graeciſmus; pro, ſi vultis. Sic apud Plat. in Phaed. 24. occurrit εἴ σοι ἡδομένῳ ἐςὶν h. e. ſi tibi placet: et in Cratyl. 1. εἴ σοι βουλομένῳ ἐςὶν, h. e. ſi vis. Vid. Viger. de Idiot. p. 202.

Nec ab Homero ſine nota vel in fratre memoratum eſt] Spectat Euangelus illud Homericum Il. β', 408. vbi, ad magnitudinem vimque amicitiae fraternae exprimendam, vltro, non inuitatus Menelaus dicitur venire ad coenam Agamemnonis:

Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος·
Ἤδεε γὰρ κατὰ θυμὸν ἀδελφεὸν, ὡς ἐπονεῖτο.

M. Varronis, inquit, librum] Secutus eſt hic quoque Noſter Gellium XIII, 11.

Satyris Menippeis] Pleraeque Varronis Satyrae fuerunt Menippeae, h. e. proſa Menippi Cynici, quem infra cap. 11. Macrobius philoſophum et ſeruum fuiſſe dicit, exemplo, carminis vario genere diſtincta atque expolita ſcriptae erant. Vid. Cl. Ern. ad Fabric. Bibl. Lat. p. 128.

Pag. 235 *In huius, inquit Saturni cultu*] Ed. vet. *In hoc* etc.

Horum alterum vix aegreque a vobis admiſſum] Serapidis, illius Aegyptiorum Aeſculapii, cultus. Piſone et Gabinio Coſſ. deiectis aris, Romae eſt ſublatus, quod turpium religionum et nouarum ſuperſtitionum ſeminarium putabant. Seruius ad Virg. Aen. VII, *ideo*, inquit, *monſtra dicit Virgilius, quod ſub Auguſto necdum Romani Aegyptiaca ſacra ſuſceperant.* Athenienſes, qui non facile nouas introducebant religiones, demum Serapidis

pidis cultum a Ptolomaeo acceptum in vrbem induxiſſe auctor eſt Pauſanias Lib. I. Vid. Alex ab Alex Genial D. II, 19. et Hofman. ad Gallaei Sibyll. Orac pag. 639 Apud Romanos tamen poſtea iſtum cultum iterum eſſe receptum, quamquam mihi de tempore non conſtat, cum ex hoc Macrobii loco, tum aliunde eſt certum.

Pag. 236. *Quae nunc vocatur Italia*] Italia vnde nomen habet, non ſatis conſtat. Sunt, et in his Varro, qui a copia et praeſtantia boum, quos veteres Ἰταλὰς dixerint, eam nomen duxiſſe putent. Sed Seruius ad Virg. Aen. I, 530 et Dionyſius Ital. Ant. I, 35 quod vero ſimilius videtur, a Rege quodam Italo ſic dictam eſſe contendunt. Alii aliam huius nominis cauſam afferunt. Ante illa tempora hanc regionem Graecis appellatam eſſe *Heſperiam* et *Auſoniam*, indigenis vero *Saturniam* idem tradit Dionyſius l. l.

Pag. 237. *Cum Cameſe aeque indigena*] Draco Corcyraeus apud Athenaeum XV, 13. Cameſem ſeu potius Camiſem non Iani fratrem, ſed ſororem coniugemque commemorat.

Aeque indigena] Ab ſententia Macrobii diſſentit Aurelius Victor, qui Ianum Apollinis filium a Xutho Athenienſium Rege adoptatum, nec patrio regno contentum, cum claſſe in Italiam deueniſſe, atque occupato monte, vrbem ibidem condidiſſe, quam de ſuo nomine appellauerit Ianiculum.

Ad prudentiam Regis ſollertiamque] Mihi veroſimilior videtur ſententia eorum, qui Ianum bifrontem de ſocietate imperii, quod cum Saturno communicarit, ſatisque concorditer adminiſtrarit, intellectum volunt, adeoque vt eiuſmodi imagines quas vel nummi exhibent, vel poetarum ingenium fingit carmine, bifrontes et Ianum et Saturnum ſignificare puteutur.

Peritiam ruris] Memoriam huius beneficii, quod Saturnus Aboriginibus praeſtitit, continere videtur Gemma apud Begerum ad Florum in Tr. de Rom. Orig. pag 4. vbi ſenex cum falce et faſciculo ariſtarum expreſſus conſpicitur.

Cum primus quoque aera ſignaret] Cf. Minucius Fel. XXII, 9. et Cyprian. de Idolorum vanitate I, 3.

Seruauit et in hoc Saturni reuerentiam vt] M. Baebii Coſ. numus extat apud Begerum l. l. pag. 3. cuius vna pars effigiem bifrontem exhibet, altera tres naues.

Quo Saturni memoriam] Edit. vet. recte addit *etiam*. Paulo poſt, *Aes ita fuiſſe ſignatum* etc.

Maronem] Aen. VIII, 358.

Pag. 238. *Aram deinde cum ſacris tanquam deo condidit*] Huc pertinet Gemma longe praeſtantiſſima apud Begerum l. l. p. 4 vbi ſtatua cum falce in columna, ſiue ara collocata eſt, cui agricola ſupplex offert ſpicas; guttus, cuius vſus in ſacris erat, iuxta poſitus cernitur, atque arbor, quae expreſſa eſt, ſignificat haut dubie ea, quae Macrobius paulo poſt de Saturni beneficio in ſurculis inſerendis pomiſque educandis narrat. Cf. Cyprian. de Idol. Vanitate I, 3.

Quaſi vitae melioris auctorem] τὸν Δαίμονα τοῦτον οἴονται εἶναι πάσης εὐδαιμονίας δοτῆρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις. Dionyſ. Hal. Ant. I, 38.

Stercutum vocant] Nec de ſcriptura, nec de viro, cui hoc nomen tributum ſit, ſatis inter Scriptores conuenit. Apud Lactantium quidem Inſt. I, 20. commemoratur quidam *Stercutus*, qui ſtercorandi agri rationem primus induxerit, diuerſus a Saturno. Sed in ſcriptura admodum diſcrepanter inter ſe reperiuntur codd. et edd. alii enim habent *Sterculus*; alii *Sterculius*; alii *Stercutius*; alii *Sterculinus*; alii *Stercus*; alii denique *Stercullius*. Eadem fere variatio deprehenditur in libris Macrobii, Tertulliani Apol. 25. Lib. II, ad Nat c. 9. Auguſtini Ciu. D XVIII, 15. et Plinii N. H XVII, 9. apud quem occurrit Rex Italiae *Stercutus* Fauni filius, cui ob inuentum agrorum ſtercorandorum immortalitas fuerit tributa. Iſidorus Orig. XVII, 1. *Stercorandi*, inquit, *agri rationem primus induxit quidam nomine Stercutus in Italia, cuius ara a Pico dedicata eſt Romae*. Verum certe nomen eſſe triſyllabon intelligitur ex metri ratione apud Prudentium περὶ στεφανῶν, 450 vbi Poeta canit.

Ianum bifrontem et Sterculum
Colit Senatus —— ——
Et feſta Saturni Senis.

Caeterum non *Sterculus*, ſed *Stercutus* legendum eſſe, mihi fit probabile ex eo, quod forma Deminutiui, quam habet Sterculus, a re et perſona eſt aliena. Ad analogiam Stercutus vero accedit aliquo modo *Matuta*.

Pag. 239. *Qui erant ab Hercule in Italia relicti*] Rem fere eandem commemorat Dionyſius Hal. Ant. I, 44.

Occupato edito colle] Dionyſ. Hal. Ant. I, 34 ait, hunc ipſum fuiſſe collem, qui poſtea Capitolinus dictus fuerit.

Στιχεῖτε] Hoc oraculum, auctore Dionyſio Halic. Ant. I, 19. in quodam tripode aedis Iouis inſcriptum, extat quoque apud

apud Stephanum Byzant. ſub *v. Aborigines*. Lactantius vero Inſt. I, 21. ex Varrone vltimum tantum illius laudat verſum.

In lacu Cutylienſi enatam inſulam] Edit. vet. *In lacu Cutulienſium:* in margine *Cutiliae*. Rem et veram ſcripturam diſce ex Dionyſ. Hal. Ant. I, 19. p. 50. Edit. cel. Reiskii, οἱ δὲ Πελασγοὶ (τυγχάνουσι γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατὰ δαίμονα περὶ Κοτύλην πόλιν 'Αβοριγίνων κυλισάμενοι, πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης) ὡς τὴν τε νησίδα τὴν ἐν αὐτῇ περιδονημένην κατέμαθον, καὶ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔλαβον, ἤκουσαν τὸ τῶν ἐπιχωρίων ὄνομα, τέλος ἔχειν σφίσι τὸ θεοπρόπιον ὑπέλαβον. Ὁ γὰρ ἐν Δωδώνῃ γενόμενος αὐτοῖς χρησμὸς, ὃν φησι Λεύκιος Μαμίλιος ἀνὴρ οὐκ ἄσημος αὐτὸς ἰδεῖν ἐπί τινος τῶν ἐν τῷ τεμένει τοῦ Διὸς κειμένων τριπόδων γράμμασιν ἀρχαίοις ἐγκεχαραγμένον. Tum ſequitur ipſum idem Oraculum, quod apud Macrobium expreſſum vides.

Pag. 240. *Decima praedae*] De decimarum origine, vſu et ratione vide Spenc. de Legg. Ebr. Lib. III, c. 10.

Virorum victimis Saturnum placare] Priſcos Italiae incolas, Carthaginienſes, Gallos et alias quasdam occidentales gentes Saturno victimas humanas immolaſſe tradit Dionyſ. Hal. Ant. I, 38. De Carthaginienſibus rem confirmant quoque Silius Ital. IV, 767. Tertull. Apol. IX, et Minuc. Fel. XXX, 3, qui tradit quoque Gallos humanas victimas immolaſſe, ſed Mercurio. Herculi ipſi Poenos quotannis victimam humanam obtuliſſe auctor eſt Plinius N. H. XXXVI, c. 5. De Molochi Orientalium Dei cultu per hum. victimas res nota eſt ex libris diuinis. Cf. Spencer de Legg. Ebbr. II, 10.

Herculem ferunt poſtea] Rem copioſe enarrat Dionyſius Hal. Ant. I., 39 ſeqq. et Liu. I. 7.

Oſcilla] Vide plura de hac re infra cap. II, extr.

Pag. 241. *Accenſis luminibus excolentes*] Loco victimarum humanarum Saturnum cereis luminibus cultum poſtea eſſe, patet quoque ex Martiale XIV, 182, vbi commemoratur *lutum Saturnalitium*. Cf. Miſcell. Lipſ. Nou. T. V, p. 85.

Pro familiarium ſoſpitate] In margine Ed. vet. *familiarum.*

Pag. 242. *Factumque eſt vt effigies Maniae ſuſpenſae*] Locus claſſicus de hac re reperitur apud Feſt. Pompeium lib. XIV, vbi de *Pilis* exponit.

L. Accius] Praeter Annales, quos carmine ſcripſit, etiam tragoedias compoſuit, quarum fragmenta a Stephanis, Delrione et Scriverio ſunt collecta. Vid. cel. Ern. in Claue hiſt.

CAP.

Cap. VIII. p. 243. *Fanum Saturno*]. Dionyſius Hal. Ant. II, 50. narrat, T. Tatium Sabinum, quem in ſocietatem imperii receperit Romulus, praeter alia templa, Romae etiam Saturno aedem ex voto exſtruxiſſe. Caeterum olim in Italia ante Romam conditam plura Saturno fana dicata fuiſſe, et rei natura facile docet, et Dionyſii I, 34. et VI, 1. auctoritas ſatis confirmat. Caeterum pro *iuueni* Ed. vet. habet *Iuuenio*.

Saturnalia tunc primum Romae inſtituta] Huic videtur repugnare locus Liuii II, 21. *Conſules*, inquit *Qu. Cloelius et T. Lartius. Inde A. Sempronius et M. Minutius. His conſulibus aedes Saturno dedicata: Saturnalia inſtitutus feſtus dies.*

Habet aram et ante ſenaculum] Vt coenaculum eſt locus, vbi coenatur, ita ſenaculum videtur eſſe locus, vbi ſenatores deliberandi cauſa conſiſtunt. Huc pertinet locus Liuii XLI, 27. *Cliuum Capitolinum ſilice ſternendum curarunt Cenſores, et porticum ab aede Saturni in Capitolium ad ſenaculum, ac ſuper id curiam.* Cf. Duker. ad h. l. It. locus Dionyſ. Hal. Ant. I, 34. vbi narrat, ex Euxeno Poeta vetere, τὸν βωμὸν τῷ Κρόνῳ τὺς Ἐπειὺς ἱδρύσασθαι μεθ' Ἡρακλέυς, ὃς ἔτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῇ ῥίζῃ τῦ λόφυ κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς φέρυσαν εἰς τὸ καπιτώλιον· τήντε θυσίαν, ἣν καὶ ἐπ' ἐμῦ Ῥωμαῖοι ἔθυον, φυλάττοντες τὸν Ἑλληνικὸν νόμον, ἐκείνυς εἶναι τὺς καταστησαμένυς. Caeterum pro *ante ſenaculum* Ed. vet. habet *ante ſe coenaculum.* Certe *ſe* a loci ſenſu non eſt alienum.

Pag. 244. *Capite aperto*] H. e. non velato, quamquam frons ſerto erat circumdata. Cf. infra pag. 252.

Aedem vero Saturni aerarium Romani eſſe voluerunt] Huc pertinere videtur locus Liuii XXII, 1. vbi, pecunia a matronis collata, commemoratur ad aedem Saturni Romae immolatum eſſe, et conuiuium publicum eſſe habitum etc.

Nec ſignare ſolum, aut partiri] Virg. Georg. I, 126.

Deos laneos pedes habere] Lucianus, qui in Cronoſol. ipſius Saturni compedibus vincti mentionem facit, idem in Aſtron. cauſam rei arceſſit ab orbe Saturni longiſſime a nobis remoto, eiusque motu tardiſſimo. Plutarchus vero in Problematis ait, laneis pedibus ſignificari, Deos ad ſcelera vlciſcenda lente procedere. Vid. Eraſm. Adag. Conf. Phurnutus de Nat. Deorum, 7. et Salluſtius de Diis Cap. 4.

Idem κρόνος καὶ χρόνος] Dionyſ. Hal. Ant. I, 38. εἴτε χρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ἕλληνες ἀξιῦσιν, εἴτε Κρόνον, ὡς Ῥωμαῖοι.

Pag.

Pag. 245. *Cum chaos eſſet, tempora non fuiſſe*] Vide, quae ſupra Lib. II, ſomn. Scip. c. 10. de origine mundi ac temporis diſputantur peregregie.

Tempus coepit inde. ab ipſo natus putatur Κρόνος] Cum Auctor non amet Aſyndeta: forte et ſenſui aptius legeris, *Tempus igitur coepit inde, a quo ipſe natus putatur* Κρόνος.

Ad Venerem generandi facultas] Hoc ſenſu apud Anacreontem Od LI, 8. Venus dicitur Μακάρων φύσιος ἀρχά.

Veluti Sathimum] Ed. Colon. legit *Sathunnum*, et paulo poſt, *Sathunos*. Non male. Certe ita deriuatio Satyrorum inde facilior efficitur.

Falcem ei quidem putant] Ratio, quae ſupra cap. 7. de falce inſigni meſſis afferebatur, praeferenda eſſe videtur. Caeterum pro *quidem* lege *quidam*.

Cap. IX. p. 246. *Sed phyſici eum magnis conſecrant argumentis diuinitatis*] Ed. vet. pro *magnis* recte legit *magis*; quod orationis feriei conuenientius putandum eſt.

Nigidius quoque refert] Nigidius Figulus, quem Gellius IV, 9, iuxta Varronem doctiſſimum dicit, valde aeſtimatur Ciceroni, Plinio et Gellio, qui ſaepenumero eius auctoritate vtuntur.

Θυραῖος vocatur] Eodem ſenſu idem dicitur προστατήριος apud Sophocl. Elect. 640. Cf. Spanh. ad Callim. H. in Dian 144.

Potentem] Graeciſmus: pro, *Praeſidem, tutorem, Deum tutelarem, qui regat, praeſideat.*

Ἀγυιεὺς nuncupatur] Eodem nomine quoque Apollo apud Demoſth. adu. Midam appellatur. Auctore vero Heſychio, ita dicitur ara pro foribus poſita, formam columnae prae ſe ferens. Conf. Phurnut. de Nat. D. 32. ſub finem.

Quod ſimile Θυραίῳ] Lege aut cum Ed. vet. *Quod et ſim.* aut pro *et* corrige *eſt*.

Pag. 247. *Vt per eum pateat ad illum, cui immolatur, acceſſus*] Hanc ſententiam explicat Ouidius Faſt. I, 173. vbi Ianus rogatus, cur ſibi primo ferantur thura et merum: *Vt per me poſſis aditum, qui limina ſeruo. Ad quoscunque voles, inquit, habere Deos.*

Cicero, inquit, non Ianum, ſed Eanum nominat ab eundo] Eadem quoque ſententia reperitur Cic. Nat. D. II, 27: *Cum in omnibus rebus vim haberent maximam prima et extrema, principem in ſacrificando Ianum eſſe voluerunt: quod ab* eundo *nomen*

men eſt ductum; ex quo tranſitiones peruiae, Iani; foresque in liminibus profanarum aedium Ianuae nominantur. Plura vide apud Dempſter. ad Roſini Ant. p. 74.

P. 248 *Simulacrum eius Faleris aduectum*] Non puto intelligendam vrbem Theſſaliae, φάλαρα, ſed Falerios ſeu Faliſcos (nam vtrumque nomen apud Liuium interdum promiſcue reperitur) vrbem Etruriae. Etenim non modo res videtur per ſe veroſimilior, ſed Seruius quoque auctor eſt, Ianum quadriformem ex Falicis (leg. Faliſcis) Thuſciae ciuitate captis in forum tranſitorium Romam translatum fuiſſe. Quapropter exiſtimo Macrobium ſcripſiſſe *Faleriis*.

Gauius Baſſus] Idem memoratur a Gellio XI, 17.

In Conſulatu Collega] A.V. ɪↃcc. Vid. Ern. Clauis.

Quia bello caulae eius patent] Lege cum Ed. vet. *portae*.

Pag. 249 *Quia in ipſam hoſtes ruebant*] Ed. vet. *irruebant*. Recte. Sic poſtea *irrupturi*.

Aut deuoratas rapida voragine] Reuoca lectionem ed. Colon. quae haut dubie incuria operarum Gronouii excidit, *aut exuſtas feruenti aqua, aut deuoratas* etc.

Cap. X. *Sexto decimo coepta celebrari*] In Calendario, inquit Harduinus ad Plin. XIX, 34. ruſtico apud Gruterum pag. 133. diei XVI. Calendas Ianuarias aſſignantur Saturnalia.

Pag. 250. *Ex quo oſtendit tertio decimo Kal. profeſtum eſſe*] Haut dubie debet legi *tertium decimum*. Error eſt ortus ex ſcribendi compendio per incuriam aut inſcitiam librariorum.

Pag. 251. *Larentinalia*] Nec de ſcriptura, nec de origine huius diei feſti ſatis inter auctores conuenit. Primum igitur de ratione ſcripturae quid nobis videtur, indicabimus: deinde diſcrepantes auctorum opiniones de origine huius diei breuiter commemorabimus. Primum quidem cum mulierem, in cuius memoriam ille dies inſtitutus eſt, alii *Laurentiam* per diphthongum ſcribant, vt, Plinius H. N. XVIII, 2. Varro de L. L. V. et Dionyſius Hal. Ant. I, 84 et 87. ſecundum receptam lectionem; alii vero *Larentiam* per ſimplicem litteram, vt Liuius I, 4. Ouidius Faſt. III, 55. Gellius VI, 7. Lactantius I, 20. Minuc. Fel. XXV, 9. Plutarchus in Romulo, et Lapi codex Dionyſii Halic. l. l. eodem modo ipſum diei feſti nomen variatur. Vtra ratio igitur ſit praeferenda, nos ignorare fatemur. Verum in eodem nomine alia diuerſitas deprehenditur, quam facilius expediri poſſe putamus. Alii enim ſcribunt *Larentinalia*, ſeu, *Laurenti-*

rentinalia; alii, *Larentilinalia*, ſatis vitioſe; alii, *Laurentalia*, ſeu, *Larentalia*. Poſteriorem igitur rationem praeferendam, et Macrobii ſcripturam corrigendam eſſe exiſtimamus propterea, quod non ſolum metri neceſſitas apud Ouidium l. l. rem docet, ſed et analogia aliorum huiusmodi nominum ſatis comprobat, v. c. *Saturnalia*, *Floralia*, quae ſub finem menſis Aprilis apud Romanos in Florae honorem celebrabantur, *Compitalia* etc. Certe enim ſi *Larentinalia* nomen eſſet, id non a Larentia, e legibus linguae, originem duceret, ſed a Larentina. Deinde de *Acca Larentia*, quae fuerit, inprimis duae reperiuntur opiniones. Primum enim noſter Macrobius auctor eſt, quoſdam tradere, iſtam mulierem primo meretricem publicam, tum Herculis ſcortum, paullo poſt Carucii vxorem, extitiſſe et denique a Pop. Rom. qui hereditatem acceperit, vt Deam coli coeptam eſſe. Ab hac narratione non multum abhorret Catonis ratio apud Macrobium. Sed Antias hiſtoricus apud Gellium l. l. ſcribit, iſtam meretricem teſtamento vel Romulum ipſum vel populum R. bonis ſuis heredem feciſſe, adeoque a flamine Quirinali ſacrificium ei publice factum eſſe, et diem e nomine eius in faſtos additum. Lactantius vero l. l. praeter Larentiam Fauſtuli vxorem et Floram, quae meretrices immortalitatem fuerint conſecutae, etiam *Faulam* memorat, quam, ex auctoritate Verrii, Herculis ſcortum fuiſſe ait. Alteram vero ſententiam, quae probabilior eſſe videtur, qua Acca Larentia, Fauſtuli vxor, et Romuli Remique nutrix intelligitur, praeter Macrum apud Macrobium, etiam tuentur Sabinus Maſſurius apud Gellium l. l. Ouidius, Lactantius, atque Plinius l. l. qui de adoptione Romuli, fratribusque Arualibus fere eadem tradit, quae Maſſurius.

Quod poſt concubitum Dei accepiſſet munus; nec commodum primae occaſionis, cum ſe reciperet, offerendae aſpernaretur] Locus hiulcus et corruptus eſſe videtur. Forte emendatur ita, vt particula *nec* mutetur in *ne*, quae lectio iam reperitur in ed. Colon et poſt *accepiſſet* putemus excidiſſe, vt ſimilitudinem praecedentis ſyllabae, particulam *vt*. Caeterum ſi cui videatur poſt *munus* reponendum eſſe *hanc vocem*, aut, *reſponſum*, per me facile licet; quamquam hoc non opus eſſe arbitror propterea, quod ἐλλειπτικῶς facile intelligi poteſt.

In Velabro loco celeberrimo vrbis ſepulta eſt] Velabrum, ait Cel. Ern. in Claue, fuit Planities inter Capitolium, Palatinum et Auentinum. Cicero quoque Ep. XV. ad Brut. hoc in loco La-

rentiam eſſe ſepultam ſcribit: ſed Varro iſtam mulierem vocat Accam Taruntiam, cuius ipſe Gellius l. l. mentionem facit.

Poſt exceſſum ſuum populo] Edit. vet. addit *Romano*. Atque paulo poſt pro *Lutirium* eadem habet *Lincerium*.

Pag. 252. *Quo die apud aedem Saturni conuiuio diſſoluto Saturnalia clamitabantur*] Pro *diſſoluto* ed. Colon. habet *ſolito*. Non male. Etenim quamquam *diſſolutum* a rei feſtiuitate et hilaritate non eſt alienum: cum tamen Auctor de tempore ſtato, ſolemni et definito loquatur, mihi *ſolito* orationis ſeriei conuenientius eſſe videtur. Hinc ſub finem paginae occurrit etiam *ſolita celebrari*. Deinde non eſt, quod cum Anglicano et Pontano de verbo, *clamitabantur*, dubitemus. Eodem enim ipſe Liuius XXII, 1, ſub finem, eodem ſenſu vtitur, *Conuiuium publicum*, inquit, *ac per vrbem Saturnalia diem ac noctem clamatum, populusque eum diem feſtum habere ac ſeruare in perpetuum juſſus*. Igitur conuiuium et Saturnalia clamare, ſeu clamitare dicitur in praeconibus, qui voce ſatis clara ad conuiuium inuitant, quod Saturnalibus ſolet celebrari. Sic apud Martialem occurrit conuiua *clamatus*, h. e. inuitatus.

Saturni pariter et Opi] Corrige *Saturno*.

Quos etiam nonnullis coelum ac terram eſſe perſuaſum eſt] V. c. Phurnuto, in libro de Nat. D. 6. et 7.

Cap. XI. Pag. 253. *Quaſi vero curent diuina de ſeruis*] Hic locus vel corruptus eſt, et corrigendus, *Quaſi vero cura ſit Diis tanta de ſeruis*, ſeu, *Quaſi vero curent Dii vlla de ſeruis;* vel, quod tutius et melius forte eſt, Graeciſmi ſunt ſtatuendi, *diuina* pro, *Dii*, et *de ſeruis*, pro *ſeruos*, vt θεῖα et φροντίζειν περί.

Vel Sigillaria] Ed. vet. *Vel nunc Sig*.

Pag. 254. *Anno enim poſt Romam conditam CCCCXLIV*] Corrige CCLXIV. auctore Liuio II, 36. Praeter Liuium eandem rem narrant Cicero Diuinat. I, 26. Lactant. Inſt. II, 7. Val. Max. I, 7, 4. Auguſt. Ciu D. IV, 26. Dionyſ. Ant. VII. Plutarch. in Coriol. p. 225. Arnob. adu. Gentes VII, p. 244.

Autronius quidam Maximus] Dionyſio hic vocatur ἀνὴρ οὐκ ἀφανής; Valerio, et Liuio *quidam paterfamilias*; Lactantio, *Antronius Maximus quidam*, vbi alii libb. legunt *Autronius*, alii *Atronius*, alii *Atonius*. Sed Lipſius de Cruce III, 3. *Autronius* probandum eſſe cenſet.

Patibuloque conſtrictum] Patibulum hic non differre a Furca, recte iudicat Lipſius l. l. Nam Lactantius, Valerius, Liuius, habent

bent *ſub furca*, et Cicero, *furcam ferens.* Ratio huius ſupplicii ſeruilis fuit haec: Furcam, ad quam brachia erant alligata, ſeruus, dum verberibus caederetur, ferebat, atque tum fere cruci affigebatur. Hinc Horatius apud Liuium dicitur *vinctus ſub furca*, atque apud Plautum occurrit, *diſpeſſis manibus patibulum habere*, it. *ire patibulatum per vias* etc. cf. Lipſ. l. l.

Annio cuidam per quietem imperauit] Cicero, omiſſo nomine vocat *quendam ruſticum Romanum: T. Latinum* dicunt Dionyſius Hal. Plutarchus et Auguſtinus. Sed verum nomen haut dubie eſt, *Tib. Atinius*, quod reperitur apud Lactant. Liu. et Valerium.

Non ſibi placuiſſe plenum crudelitatis admiſſum] Elegantius alii ſcriptores rem exprimunt, *non ſibi placuiſſe ludis praeſultorem*, gr. ὀρχηστὴν πρὸ τῆς πόμπης, h. e. qui ſaltando initium facit ludorum.

Pag. 255 *Eundemque ſpiritum ab eodem principe carpant*] Haut dubie legendum eſt cum ed. Colon. *principio.* Poſtulat enim ſenſus Conf. quae Noſter e Cicerone diſputat de elementis et principio omnium, Somn. Scip. II, 12. 13. ſeqq.

Hecuba ſeruire coepit] Nam expugnata Troia Hecubam ſeruam ſortitus eſſe traditur Vlyſſes. Dictys Cret. V, 13. De *Croeſo* ſeruo res ſatis nota eſt ex Herodoto et Iuſtino. *Darii mater* fuit Syſigambis, quae ab Alexandro capta eſt. vid. Iuſtin. Arrian. et Curtius. *Diogenem* Cynicum cum ſenex Aeginam nauigaret, captum eſſe a piratis, venditumque in Creta Xeniadi, qui illum Corinthum reduxerit filiisque regendis praefecerit, narrat Laertius VI, 24. 29. et Gellius II, 18. *Platonem* vero, poſtquam iterum Syracuſas venerit, a Dionyſio minori Siculorum tyranno venditum eſſe cuidam Anniceri, auctor eſt Olympiodorus in vita Platonis.

Hoc illi nocebit, ſi oſtenderis quis non ſit] Apud Senecam Epiſt. 47. vnde omnis fere Macrobii diſputatio illa de dignitate ſeruorum eſt compilata, haec lectio et interpunctio reperitur, *ſed fortaſſe liber animo. Seruus eſt? hoc illi nocebit? oſtende quis non ſit* (ſc. ſeruus) etc. Atque ſane apud Noſtrum quoque ſenſus non ſatis conſtare videtur, niſi poſt *nocebit* certe ſignum rogandi repoſueris. Deinde particula *ſi* aliena habenda eſt ab hoc loco. Fortaſſis igitur Auctor ſcripſit, *ſed oſtende ſis*, aut, ſi cui hoc durum et nimis audax videatur, ſtatuat *ſi* ex graeciſmo poſitum eſſe pro *an.* Caeterum conferatur hic Cice-

 ronis

ronis Paradoxon *Omnes ſapientes liberos eſſe, et ſtultos omnes, ſeruos.*

Pag 256. *Sibi quisque dat mores*] Suis cuique fingitur moribus, inquit Cicero l. l

Hoc qui ſenſerit, obliuiſcetur id dominis parum non eſſe] Seneca l. l. habet, *Hoc qui dixerit.* Melius, quia praecedit *dicet aliquis.* Caeterum Senecae in loco excidit particula *non*, quae eſt reſtituenda.

Non quantum decet, ſed quantum licet] Cum *decet* et *licet* non ſatis, vti ſenſus requirit, ſibi opponantur; pro *licet* legi debet *libet*, praeſertim cum eandem lectionem in ed. Colon. expreſſam videamus.

Pag. 257. *Et ne fortuita quidem verberibus excepta ſunt*] Etſi apud Senecam ipſum l. l. eadem plane reperitur lectio: cum tamen leges linguae repugnent, recipiendam puto particulam *ſine* ante verberibus, quae extat in ed. Colon. Nam *excipere verberibus* ſignificat verberibus caedere; quod vero alieniſſimum ab hoc loco eſſe, nemo non facile videt.

In caput ſuum vertere] Seneca habet *auertere.* Non male.

Vis exercitas in ſeruili pectore virtutes recenſeamus] Haec per interrogationem ſunt proferenda.

Vrbinus occurrat] Apud Appian. Ciuil: 4. et Val. Max. VI, 8, 6. vbi eadem narratio extat, dicitur *Vrbinius Panopion.*

Antium enim Reſtionem] Eandem ſerui fidem narrat Val. Max. et Appian l. l.

Pag. 258. *Caepionem quoque, qui in Auguſti necem*] Vide Suet. in Tiberio 8.

Pag. 259. *C. Graccum ex Auentino fugientem*] Corrige C. Gracchum, vti eſt in ed. Colon. et apud Valer. Max. VI, 8, 3.

Ipſum P. Scipionem Africani patrem] Liuius XXI, 46. memorat eandem rem ex Coelio ſcriptore, ſed ipſe Conſulis ſeruati decus mauult ad filium delegare.

Pag. 260. *Hoſtibus cum proſequentium lacrimis ad fidem doloris ingeſtae ſunt*] Quaeritur, annon pro *doloris* Macrobius ſcripſerit *doli?*

Pag. 263 *Quos tamen feriatos facit eſſe, non feſtos omnes*] Locum laborantem ita ſanari poſſe arbitror, vt primum pro *tamen*, quod plane ſenſum turbat, cum ed. Colon. legamus *tantum*; quod ſane ad dies feriatos a feſtis diſtinguendos maiorem habet vim: deinde *eſſe* mutemus in *ſed.* Senſus enim loci eſt:

per

per cereorum miſſionem ac commercium tantum fieri *ferias*, ſed non *feſtos* dies. Infra enim cap. 16. ait, Feſtis, qui Diis ſint dicati, ineſſe ſacrificia, epulas, ludos, *ferias*. Ferias vero videtur vocare omnino dies, quibus ab opere conſueto abſtinendum ſit, nec tamen ſacrificia fiant, nec ludi habeantur, nec epulae religionis cauſa celebrentur.

Nam medio, id eſt, tertio decimo Kal. feſtum probauimus] Quid? num dies XIII. Kal. medius dies Saturnaliorum fuit? At ſupra ſub finem cap. 10. diſerte ait, Saturnalia a die XVI. coepta in XIV. deſinere. An dies XIII. medius dicitur cum reſpectu ad dies Sigillariorum, qui adiecti ſunt? Verum hic nunquam fuit feſtus. Igitur, ad omnem rei difficultatem tollendam, pro *feſtum* legendum puto *profeſtum*. Praeſertim cum ſupra cap. 10. diſerte dixerit, diem XIII. Kal. *eſſe profeſtum*. Aut certe *feſtum* mutandum in *faſtum* h. e. profeſtum.

Cap. XII. *Pergin, Praetextate*] Ed. Colon. *Perge, mi Praetextate*.

Antequam experiaris moleſtiam conſulentis] Forte, *audientis*, aut, quod propius ad ſcripturam accedit, *conſilentis*, ſeu *conſileſcentis*, quo vtitur Gellius XII, 1, quem Noſtrum imitari ſatis conſtat.

Pag. 264 *Tam in regia curiisque, atque Flaminum domibus*] Noli exiſtimare pro *tam* legendum *tum*, aut *iam*. Nam *atque* ſignificat hic, *quam*; vt Plaut. Amphitr. I, 1, 287. *Tam conſimile eſt, atque ego.*

Hi, quia gratiam perfecti operis exſoluerent] Haut dubie amplectenda eſt emendatio Salmaſii *quaſi*, pro *quia*, quod plane alienum eſt.

Pag. 265. *Quam Graeci afron vocant*] Scribe ἀφρὸν. Caeterum ſententiam Macrobii cecinit Ouid. Faſt. IV, 61.

Sed Veneris menſem Graio ſermone notatum
Auguror: a ſpumis eſt Dea dicta maris.

Et hanc Romuli fuiſſe afferunt rationem] Vid. Ouid. Faſt. IV, 23. ſeqq.

Cum hodieque] Recte in ed. Colon. pro *que* legitur *quoque*.

Altiore prudentia] Sic Auctor vocat rationem phyſice explicandarum fabularum.

Vt Homerus] Il. ε, 31.

Pag. 266. *Cuius rei cauſam praetereundum eſt*] Huius conſtructionis paulo inſolentioris rationem vid. Perizon. ad Sanct. Mineru. III, 8.

Herculis Muſarum] Graecis dicitur Μουσηγέτης, Muſarum ductor; quo nomine ipſum interdum Apollinem appellari Macrobius ait ſupra Somn. II, 3. Caeterum Marcium Philippum aedem Herculis Muſarum exſtruxiſſe tradit Suet. in Aug. 29.

Pag. 267. *Quia vox naſcenti homini terrae contactu datur*] Vid. Rhodig. Lect. Ant. XXIX, 14.

Pag. 269 *Quod in aedem eius omne genus herbarum ſit*] In ed. Colon. reperitur *in aede.*

'O θεὸς γυναικεία] Corrige ἡ θεός. In ed. Col. abeſt articulus.

Pag. 270. *Cuius diſſimulatione brutus habebatur*] *Brutus*, h. e. ſtupidus. Liuius I, 56. *ex induſtria*, inquit, *factus ad imitationem ſtultitiae*, *quum ſe ſuaque praedae eſſe Regi ſineret*, *Bruti quoque haut abnuit cognomen* etc.

In honorem Iulii Caeſaris — — Iulius appellatus eſt] Conf. Suet. in Caeſ. 76. Dio Hiſtor. lib. XLIV. Plutarchus in Numa et alii.

Qui Sextilis ante vocatus eſt] Suetonius in Aug. 31. non niſi duas commemorat huius mutationis cauſas; primum conſulatum, et inſignes victorias, quae Auguſto obtigerint.

Pag. 271. *Cautio poſtea Principum caeterorum*] At huic Macrobii ſententiae repugnat hiſtoria de Commodo Imperatore. Herodianus enim I, 14. ſcriptor fide digniſſimus, narrat, a Commodo nomina menſium eſſe immutata, quorum pleraque nomina coniunctionem habuerint cum Hercule, quem Commodus ſibi imitandum propoſuerat. Atque Lampridius et Xiphilinus iſta nomina noua diſerte commemorant.

Patiebantur abſumi] In ed. Col. legitur *aſſumi*. Male.

Cap. XIII. Pag. 272. *In honorem imparis numeri*] Numero *Deus impare gaudet*. Virg. Ecl. VIII, 75. Conf. quae Macrobius ſupra tradit de ratione numerorum Somn. Scip. I, 6.

Pag. 273. lin. pen. *Diſtribuendos; hos dies*] Verba ita, vti fecimus, interpungenda ſunt.

Pag. 274. *Octauo quoque anno intercalantes*] Ed. Col. habet *intercalatores*. Non male. Caeterum de ratione intercalandi vid. cel. Ern. Clau. ſub *intercalari*.

Glaucippus qui de ſacris Athenienſium ſcribit] Praeferendum eſt *ſcripſit*, quod eſt in ed. Col.

Pag. 275.

Pag. 275. *Maximeque Lepidiano tumultu*] Rei grauitas, quae commemoratur, facile indicat, intelligendum eſſe tumultum illum, quem excitauit M. Lepidus Conſul anno V. IↃCLXXV. de actis L Sullae, quem vehementer oderat, reſcindendis; ſed Q. Catulo, altero Conſule, intercedente, magna ſeditio et bellum ciuile ortum eſt. Vid. Cic. Catil. III, 10. Suet. Caeſ. 3. Oroſ. V, 22.

Qui diebus praeerant] Paulo poſt, *qui faſtis praeerant:* ſunt intelligendi Pontifices. Hinc Iulius Caeſar, et Auguſtus, vt Pontifices, faſtos corrigendos ſuſceperunt.

Collecta vniuerſitas] *Vniuerſitas* pro multitudine ſeu plebe eſt inferioris latinitatis ſignificatio.

Fuluius autem id egiſſe] In ed. Col. vocatur *Flauius:* quae lectio praeferenda videtur propterea, quod nuſquam me legere memini ſcriptorem Fuluium, at certe apud Plin. H. N IX, 8. occurrit *Flauius Alfius* ſcriptor, quem Noſter forte intelligit.

Manium Conſulem] Ed. Col. habet *Marcum Coſ.* Alii legunt *Martium.* Fortaſſis autem intelligi debet Cn. *Manlius*, cuius Conſulatus incidit in bellum Aetolicum, et annum V. c. 563. e. ratione Catoniana, ſeu in Annum 562. e Varroniana, quam Flauius noſter ſecutus eſt. Caeterum non eſt quod quis ex particula *mox*, qua Auctor hic vſus eſt, ad noſtram emendationem infringendam ſumat argumentum. Nam *mox* non modo ſignificare *paulo poſt*, ſed etiam *paulo ante*, dudum a viris eruditis eſt obſeruatum.

Pag. 276. *L. Pinario et Furio Coſſ.*] Quorum conſulatus incidit in annum V. c. 282 e ratione Cat.

Cui mentio intercalaris adſcribitur] Quid? num forte pro *mentio* legendum videtur *menſis?*

CAP. XIV. *Per gratiam ſacerdotum*] *Vitio Pontificum*, ait Suetonius Caeſ. 40. De Stampae ratione vid. cel. Ern ad l. l.

Adnitente ſibi M. Flauio ſcriba] Ed. Col. legit *Fauio.* Male. Praeſtantiſſimos a Caeſare adhibitos eſſe Philoſophos et Mathematicos, narrat Plutarchus. Plinius vero N. H. XVIII, 57. commemorat Soſigenem aſtrologiae peritum, cuius opera Dictator ſit vſus in anno ad ſolis curſum accommodando.

Ergo C. Caeſar] Anno V. c. 707. cum Caeſar tertium gerebat conſulatum.

Pag. 277. *In 443. dies tenderetur*] Ed. Col. *protenderetur*. Non male.

Diuinarum rerum] H. e. aſtronomicarum.

Virgilius vtrumque complexus eſt] Aen. III, 284.

Pag. 278. *Qui curabant menſibus ac diebus*] Haut dubie excidit particula *de*. Nam Noſter ſolet graeciſmo abreptus verbo *curare* iungere *de;* vt ſupra cap XI.

Ne deum inferum religio immutaretur] Lectio ed. Col. *Deo infero* praeferenda eſſe videtur, quia ſupra c XIII. ait Februarium menſem *Februo deo*, luſtrationum praeſidi dicatum eſſe. Caeterum ſi quis malit genitiuum *deum inferum* retineri; intelligendi ſunt *dii manes*, quibus illo menſe, luſtrando ciuitatem, iuſta ſoluebantur.

Et Ianuario quidem, quos dicimus] Ed. Col. ante *quos* habet *dies*. Non male.

Aprili ſextum Kal. Maias] Pro *ſextum* eſt in ed. Col. *tertium;* quae eſt vera lectio. Nam cum Floralia ſint celebrata die IV. Kal. Maias, vti Plinius XVIII, 69. et alii tradunt; ſane dies ſextus repugnat iis, quae Noſter paulo ante dixit, *Iulium Caeſ. peractis cuiusque menſis feriis locum diebus aduenis feciſſe.*

Pag. 279. *Adiectosque a ſe dies faſtos notauit*] Ed. Col. poſt *que* ponit *omnes.*

Correxit Auguſtus] Vid. Sueton. Aug. 31.

Cap. XV. p. 280. *Eoque explicitis*] Ed. Col. *eo quod;* quae lectio eſt recipienda, male a Stephano eiecta.

Pag. 281. *Antequam faſti a Cn. Flauio ſcriba —— proderentur*] Hanc rem tradunt copioſe Plinius N H XXXIII, 6. Liv. IX, 46. Val. Max. II, 5. et Cicero paſſim rem attigit.

Pag. 283. *Vel quod ab eo*] Forte Auctor poſuit, *vel ab eo quod.*

Pag. 284. Οἷον ἀπὸ τῆ εἴδης] Ed. Col. omiſit οἷον.

Etiam regina ſacrorum] Ed Col. addit, *id eſt regis vxor.*

Iuno autem aëris arbitra eſt] Cf. Phurnut. de N. D. 3.

Pag. 285. *Inter caeſa et porrecta*] *Proprie eſt*, inquit, Cel. Ern. in Clau. *tempus interiectum inter victimae mactationem et extorum in aram impoſitionem, quo tempore fari licet*, etc.

Pag. 286. *Agonalia*] In honorem Iani quotannis ſunt celebrata. Vid Ouid. Faſt. I, 317.

Carmentalia] Sacrificia, tertio Idus Ian. celebrata in honorem Euandri matris, quam, vti auctor eſt Dionyſ. Halic. Ant. I, 31.

I, 31. Latini vocant Carmentam, ſed Graeci Themin. Cf. Ouid. Faſt. I, 461.

Lupercalia] Sacrificia in honorem Panis, qui apud Arcadas antiquiſſimus habitus eſt deus, ab Euandro Arcade inſtituta, et menſe Febr. poſt ſolſtitium hibernum celebrata. Dionyſ. Hal. Ant. I, 32.

Latinae] Varro de L. L. V, 3. *Latinae feriae*, inquit, *dies conceptiuus, dictus a Latinis populis, quibus ex Albano monte ex ſacris carnem petere ius fuit cum Romanis.*

Sementiuae] Varro l. l. *Sementiuae feriae*, inquit, *dies is, qui a Pontificibus dictus, appellatur a ſemente, quod ſationis cauſa ſuſceptae.* Cf. Ouid. Faſt. I, 657.

Paganalia] Feſta ruſticorum. Vid. Ouid. Faſt. I, 696.

Compitalia] De his vid. Noſtrum ſupra cap. 7.

Nundinae ſunt paganorum itemque ruſticorum] In ed. Col. pro *itemque*, reperitur *id eſt*; quod haud dubie eſt probandum propterea, quod non modo *itemque* in tali loco alienum eſt a conſuetudine Macrobii, ſed etiam diſcrimen inter vtrumque hominum genus non apparet.

Flaminica] Vid. Gellius X, 15.

Affirmabatur eum] In ed. Col. legitur *affirmabant*; quod concinnius videtur, et ſuperiori *affirmabant autem* melius reſpondet.

Porco piaculum dare] Num forte pro *dare* legi debet *facere?* aut, *porcum piaculo dare?*

Scaeuola pontifex affirmabat] Lege ex auctoritate ed Col. *aſſeuerabat*, vt repetitio faſtidioſa verbi *affirmare* vitetur; quam Auctor magnopere fugit: vti ſaepe monuimus.

Pag. 287. *Si bos in ſpecum decidiſſet*] Ed. Col. *Quapropter ſi* etc. quam particulam ſenſus videtur poſtulare.

Maro] Georg. I, 268 ſeqq.

Si ſtatus condictus cum hoſte, interceſſit dies] Plaut. Curcul. I, 1, 5. Caeterum hanc formulam petitam eſſe ex XII. Tabulis, intelligitur ex Cic. Offic. I, 12.

Pag. 288. *Quibus exercitui imperato vexillum ruſſi coloris in arce poſitum eſt*] Non eſt, quod cum Meurſio legamus *exercitu*. Nam eiuſmodi datiui, loco praepoſitionis *ad*, haut infrequentes ſunt, inprimis apud Liuium. Sed pro *imperato* ſenſus requirit *imperando*, vt eſſet ſenſus: ad exercitum imperandum, h. e. delectum militum habendum erectum eſſe vexillum. Caeterum hunc ritum reſpicit Cicero ad Attic. X, 17. Phil. V, *num quando perditis ciuibus vexillum, quo concurrant, defuturum putatis?*

Cum mundus patet] Ex Plutarcho in Romulo p. 23. Feſto et Seruio ad Aen. III, 134. patet, Mundum fuiſſe foſſam, ſeu aram Deorum inferorum. Vid. Geſn. in Theſ.

Viros vocare] Etſi alias haec forma ſignificat populum ad cenſum vocare: cum tamen hic de re militari ſit ſermo, videtur valere milites, (qui ſaepe viri vocantur, vt in illo, *vir virum legit*,) certo ritu ad proelium inuitare.

Dies autem poſtriduanos ad omnia] Conf. Gellius V, 17.

Pag. 289. *Tribunis militum Virgilio Mallio Aemilio Poſtumio*] Haec nomina corrupta corrigenda ſunt ex Liuio VI, 1. *Virginio*, *Manlio*, (ita quoque in Ed. vet.) *Aemilio*, *Poſtumio*.

Poſtridie idus Quinctiles] Vide Liuium VI, 1. et Lipſii Excurſ. ad Tacit. Annal. XV, 41.

Pag. 292. Τῦ μὲν φθίνοντος] Vid. Hom. Odyſſ. ξ, 162. et eius interpretes.

Stat ſua cuique dies] Aeneid. X, 467.

Vos quoque, labantem] Locus Virgilii Georg. I, 5. recte expreſſus eſt in Ed. vet. quam Stephanus temere, vt ſaepe, neglexit.

Cap. XVII. p. 294 *Sub vno nomine in omnibus*] Ed. vet. *ſub vno numine in nominibus*. Non male.

Quo numine laeſo] Aeneid. I, 8.

Pag. 295. *Quia tantam claritudinem Solis obtinuit*] Edit. vet. *claritatem ſolus obtinuit*. Recte.

Ὃς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων] Edit. vet. ὡς ἀπ' ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιύμενον. Vitioſe.

Pag. 296. Αὐτὰρ ἔπειτ'] Iliad. α, 51.

Et ſalutem manus promtior largiatur] Ed. vet. *Et ſalutem dextra manus* etc. Hanc lectionem ſenſus neceſſario requirit.

Tanquam Ἀπέλλωνα] Ed. vet. ἀπολλῦντα. Minus recte. Caeterum poſt νόσης diſtingue.

Vt Apollinem apellentem] Melius Ed. vet. *aſpellentem*.

Et Lindii colunt Apollinem] Ed. vet. *Sed et Lindii* etc.

Pag 297. Παιὰν, ἀπὸ τῦ παίειν τὰς ἀνίας] Edit. vet. παύειν: quod recipiendum puto propterea, quot vt prius nomen ἰήιος a duplici origine Auctor deriuat, ita et poſterius παιὰν a duplici cauſa eaque contraria arceſſendum putat ἀπὸ τῦ παύειν, et παίειν.

Ἰὴ παιὰν] Edit. vet. ἰήιε παιὰν. Perperam. Forte Auctor ſcripſit ἰὴ, ἰὴ παιὰν. Apud Callimachum enim H. in Apoll. 97. inuocatur Apollo ἰὴ, ἰὴ Παιῆον; vbi Callimachus canit, a Delphico populo hac acclamatione ἰὴ ἰὴ Παιῆον, ἵει βέλος Apollinem ſervato-

vatorem rogatum eſſe, vt ſagittis ſerpentem confoderet Pythonem. Aliter rem tradit Clearchus apud Athenaeum ſub finem libri vltimi: Latonam nempe cum ex Chalcide Delphos liberos duxiſſet, et ex ſpecu, quem praeteriret, Pytho ſerpens impetu in ipſos eſſet latus: Latonam, inquam, vt filium, qui tum forte arcum geſtaret, ad iaculandum hortaretur, acclamaſſe, Ἴε παῖ h. e. ἄφιε παῖ et βάλλε παῖ. Hinc ortum eſſe illud Ἴε παῖ et ἰὲ παιών. Claudianus in Praef. in Rufin. 11. verba *Omnis Io Paean regio ſonat*, occiſo Pythone, in laudem Apollinis acclamata a populo eſſe canit. Caeterum Ἰὴ ἰὴ, vnde Latinorum *io, io* natum eſt, modo in luctu adhibitum eſt, veluti apud Callimach. in Apoll. 21, vbi in cantu lugubri ob caedem Achillis dicitur; it. apud Aeſchylum Suppl. 119. modo in fauſtis laetisque acclamationibus locum habuit; vti clarum fit ex Callim. in Apoll. 25 et 80. Quae Scaliger de origine Ebraica huius formulae, ex voce contracta יהוה et הנה h. e. Deus aſpice, tradit, eſt mera coniectura exiſtimanda, quae ad nugas Grammaticas pertinet.

Ἰήιον *ſolem ſcribit ita appellari Apollinem*] In Edit. vet. abeſt *ita* particula, quam nec ſenſus magnopere poſtulat.

Vt ait Homerus] Odyſſ. ώ, 401. ad quem locum vide interpretes.

Pag. 298. Εἵλετο δὲ ῥάβδον] Locus, quem Auctor videtur ſpectaſſe, hodie ita legitur Odyſſ. ώ, 2 ἔχε δὲ ῥάβδον μετὰ χερσὶν Καλὴν, χρυσείην, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει, Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει. Conf. Virg. Aen. IV, 242. *Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit: Dat ſomnos adimitque, et lumina morte reſignat.*

Nam cum ludi Romae Apollini celebrarentur] Melius Edit. vet. *Nam cum ludi* primo *Romae* etc. Caeterum diſputationem hanc de ludis Apollinaribus Auctor hauſit ex Liuio XXV, 12.

Pag. 299. *Qui quotannis comiter fiant*] Etſi eadem verba apud ipſum Liuium l. l reperiuntur: melius tamen et rei aptius videtur *communiter Apollini* pro *comiter*, quod eſt in Ed. vet. h. e. publicis ſumtibus. Illud *Apollini* quoque libris Liuianis comprobatur.

Pag. 300. *Boue aurato et capris*] Cf. Virg. Aen. IX, 626. X, 271. et Clarkius ad Odyſſ. γ', 437.

Mane nouum] Virg. Georg. III, 325

Pag. 301. Τῷ τὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἥλιον ἀεὶ γενᾷν] Ed. vet. τῷ τὸν αὐτὸν καὶ ἀεὶ γίγνεσθαι γενᾷν. Vtraque lectio vitio haut dubie

bie laborat. De poſteriori quidem res eſt in promptu: in priori vero illud ἥλιον eſt ineptum. Igitur illius loco reſtitue ὅλον; quia in interpretatione eſt *vniuerſa*. Deinde cum τὸν hic non recte pronominis locum tueri poſſit; lege, τῷ τὸν αὐτὸν καὶ ἀεὶ γίγνεσθαι, καὶ ὅλον ἀεὶ γενᾷν. Itaque ex vtraque lectione, paucis mutatis, ſenſum effici arbitramur, qui ſequentibus ſatis conueniat.

Apollinis Lycii plures accepimus cognominis cauſas] Nonnulla veterum loca huc pertinentia collegit Clarkius ad Iliad. δ', 101. et η', 433. vbi reperiuntur iidem verſus, qui paulo poſt commemorantur ab Auctore.

Pag. 302. *Annum quoque vetuſtiſſimi Graecorum* λυκάβαντα *appellant*] Vide Interpretes ad Odyſſ. ξ', 161. in Edit. Cel. Erneſti.

Πατρὸς ἔχοντα] Orpheus in Fragmentis, pag. 372. Edit. Geſn.

Φοῖβε, σὺ δ'] Iliad. φ', 448.

Pag. 303. Τὰς ἐν Πιερίῃ] Iliad. β', 766.

A fonte lucis auelli] Ed. vet. *fronte*. Male. Nam praeterquam quod *luci* frons tribui non poteſt, etiam infra pag. 302. idem *fons* lucis occurrit.

Pag. 305. Ναὸν προνοίας ἀθηνᾶς] In Editione vet. abeſt ἀθηνᾶς: quod nec ſenſus poſtulat.

Pag. 306. *Vnde Euripides*] Verſus in Ed. vet. ſic leguntur, πυριγενὴ δὲ δράκων ὅλον ἡγεῖται ταῖς τετραμόρφοις ὥραις ζεύγλην, ἁρμονίᾳ ὅπλου τοῦ πολυκάρπου ὄχημα.

Ἑκηβόλος] Apollo quoque dicitur ἑκατηβελέτης Iliad. α', 75. Eandem cauſam appellationis quoque affert Auctor ille de Homeri Poëſi c. 6.

Ἀπόλλωνα διδυμαῖον] Vide Cel. Erneſti ad Sueton. Calig. 21. qui exiſtimat, Apollinem geminum in vniuerſum vocari, quod cum Diana vno partu ſit editus.

Cap. XVIII. p. 309. *Cum multis argumentis aſſerat, etiam*] Melior lectio et legibus linguae conuenientior reperitur in Edit. vet. *cum multis aliis argumentis aſſeuerat, tum etiam.*

Vti apud Clarium aqua potata, effautur oracula] Edit. vet. pro *potata* habet *pota*. Caeterum de Clarii Apollinis oraculo apud Colophonios Tacitus Annal. II, 54. ita: *Non femina illic, vt apud Delphos, ſed certis e familiis, et ferme Mileto accitus ſacerdos, numerum modo conſultantium et nomina audit: tum in ſpecum degreſſus, hauſta fontis arcani aqua, ignarus*

rus plerumque litterarum et carminum, edit reſponſa verſibus, compoſitis ſuper rebus quas quis mente concepit. Atque Anacreon XIII. Οἱ δὲ Κλάρυ παρ' ὄχθαις Δαφνηφόρειο Φοίβυ λάλον πιόντες ὕδωρ Μεμηνότες βοῶσιν.

Ἐν πεύκαισι Πάρνασσον] Ed. vet. Παρνάσσυ. Male.

Pag. 311. *Poſtea ſtatuitur aetas pleniſſima*] Ed. vet. *Poſtea eius aetas ſtatuitur* etc.

Quem illi Sebadium nuncupantes] Cel Erneſti ad Sueton. Octav. 94. vbi de luco et aede Bacchi ſermo eſt, *Sabazium* vel *Sebazium* legendum eſſe exiſtimat. Recte. Nam etiam ab Orpheo Bacchus dicitur Σαβάζιος. In Hymnis 47.

Pag. 312. Τήκων αἰθέρα] Vide Interpretes ad Orphei Fragmenta pag 372. Edit. Geſn. Pro θεοῖσιν Ed. vet. recte θεοῖς; pro ἀυλαύγην habet ἀυλάυλην, male. Lege ἀυλαύγην; et pro προσωνυμίας πρὸς ἕκαστον habet προσωνυμίας ἕκαστον, vitioſe. Melius Geſnerus, προσωνυμίας τε ἕκαστον.

Pag 313. *Idem verſus Orphici*] Edit vet. *Iidem verſus Orphei.*

Ἥλιος ὂν] Vterque verſus extat in Fragmentis apud Geſnerum pag. 363 ſeq.

Qui vocatur Ἰάω] Loco Diodori Siculi, quem Pontanus laudauit, adde Clement. Alexand. Stromat. V, qui nominis, quod Theologorum conſuetudo vocat Tetragrammaton, facta mentione, λέγεται δὲ, inquit, Ἰαὺ, ὃ μεθερμηνεύεται ὁ ὢν καὶ ὁ ἐσόμενος. Plura vide de hac re apud Dilherr. Diſpp. Tom. II, p. 169. et Bynaeum de Nat. I. C. I, 1. p. 95.

Pag. 314. Ταῦτά γε πάντα] In fragmentis pag. 371.

Πέπλον φοινίκεον] Corrige φοινίκεον. Pro πυρἴκελον emenda πυρὶ εἴκελον.

Veſtro, ait, ſi munere] Virg. Georg. I, 7. Conf. Barth. ad Claudian. de Raptu Proſerp. I, 16.

Pag 315. *Saepe etiam ſteriles*] Georg. I, 84.

CAP. XIX, *Celebrant Neton vocantes*] Ed. vet. *Necyn.*

Re ſubſtantiaque diuiſi ſint] Ed. vet. *diuerſi.*

Pag. 216. Μαίνετο δὲ ὡς] Iliad ο, 605.

Superius edocta ſuffragio ſunt] Ed. vet. *ſuffragia.* Non haec forma a Macrobii vſu abhorret. Sic paulo inferius, *multa documenta ſunt.*

Ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα] Odyſſ. η, 36. Huc pertinet locus Cic. Tuſc. I, 19, quem Clarkius laudat, *Nihil eſt animo velocius,*

nulla

nulla eſt celeritas, quae poſſit cum animi celeritate contendere. Homerus, ſiue quisquis eſt Auctor, in Hymno in Mercur. 43. eidem Deo tribuit ὠκὺ νόημα.

Quaſi ipſa natura ſolis ornatur] Ed vet. *ipſe.*

Pag. 317. *Solo capite inſignita et virilibus erectis*] Si in ſtatuis his Mercurii quadratis nil niſi caput expreſſum fuit, quem locum quaeſo iſta *Virilia erecta* obtinuerunt? Iſta *virilia erecta*, fateor, mihi non placent, quae magis Priapo, quam noſtro Mercurio ſunt digna putanda. Praeſertim cum illae Hermae, ſeu ſtatuae Mercurii, lapidi quadrato impoſitae in veſtibulo templorum et aedium nihil habuiſſe ferantur, quam caput, manus et pectus ſat pulchrum. Hinc Anacreon Od. XXIX, 30. ad caeteras pulchrae formae partes, ex quibus ſuum Bathyllum efformari praecipit, etiam μεταμάζιον διδυμάς τε χεῖρας Ἑρμῆ refert. Quid? ſi iſtum turpem Mercurium cum ſuis *erectis virilibus* extrudamus, atque Mercurium cum *vberibus erectis*, ſeu *arrectis*, quod verbum apud Virgil. Aen. XI, 639. de pectore dicitur, ſeu, *virgatis*, quod Seneca in Herc. Oet. 145. de vberibus tigris adhibet, reſtituamus? Certe vbera mammarum magis vbertatem ſolent ſignificare, quam alia corporis membra. Conf. infra pag. 323. de vberibus Iſidis.

Cap. XX. p. 319. *Quae ſint, quae mox ventura ſequentur*] Virg. Georg. IV, 392. et Graecus verſus eſt Homeri Iliad. α, 70. Locus Hippocratis vbi ſit, in praeſenti, reperire non potui: quamquam memini, me eum apud Hippocratem legere olim.

Pag. 320. *Hercules religioſe quidem et apud Tyron colitur*] Vid. Curtius IV, 2. et alii. Caeterum de pluribus Herculibus conſule Ciceronem de Nat. Deorum III, 16.

Pag. 321. *Cum coelo propugnaret*] Haec conſtructio cum a legibus linguae recedat, aut reuoca lectionem Ed. vet. *pro coelo pugnaſſet*, aut emenda *pro coelo propugnaret*: quae forma ſaepe apud Latinos Auctores occurrit.

Cuius receſſu profunditate occulitur tenebrarum] Ed. vet. *cuius receſſu, profunditate, ſpiritus occulitur tenebrarum.* Vitioſe, fortaſſis.

Commiſſoque praelio, adhuc aequo Marte exiſtente pugna] Non video, cur Stephanus verbum *exiſtere* in ſenſu plane barbaro receperit, cum in Edit. vet. *conſiſtente* reperiatur, quod eſt exqui-

exquiſitum, et proprie de pugna dicitur, quando milites non fugiunt, ſed firmo ſtabilique pede hoſtium excipiunt impetum?

Pag. 322. *Dum calathum capiti eius infigunt*] Figuram de calatho et longam diſputationem reperies apud Ez. Spanhemium ad Callimach. H. in Cererem, ad verſum 1.

Pag. 323. *Accipe nunc, quid de Sole vel Serapi pronuncietur*] Ed. vet. pro *Quid* habet *Quod*. Recte.

Οἷον κ' ἐγὼ εἴπω] Lege cum Edit. vet. κἀγώ.

Cap. XXI. p. 324. *Tanquam Sole, raptu mortis temporalis, amiſſo, a Proſerpina retento*] ad euitandum Aſyndeton, quod Auctor cauet, cum Ed. vet. ante *a* pone *et*.

Cum Sol euictis ſex ſignis inferioris ordinis] Ed. vet. Cum *S. euectis ſex ſignis annuis i o.* Certe verbum *annuis* non inutile debet exiſtimari.

Pag. 325. *Quae imago praeter quod lugentis eſt*,] Senſus poſcit lectionem Edit vet. *praeterquam quod.*

Pag. 326. *Attinis ornant fiſtula et virga*] Ed. vet. *ornat et fiſtula* etc.

Pag. 327. *Naturaeque manente exſtantia*] Lege cum Ed. vet. *anguſtaque manente exſtantia*, h. e. reſidente, ſeu relicta particula parua lucis.

Pag. 328. *Leonisque inibi ſignum domicilium Solis appellant* etc.] Eandem rem narrat Aelianus de Animalibus XII, 7. Τὸν λέοντα, inquit, οἶκον Ἡλίου φασὶν εἶναι οἱ Αἰγύπτιοι. καὶ ὅταν γε ᾖ ἑαυτοῦ θερμότατος καὶ θερειότατος ὁ ἥλιος, λέοντι αὐτὸν πελάζειν τῷ οὐρανίῳ φασί, κ. τ. λ.

Pag. 329. Ἀπὸ τοῦ κάρα κρίος] Pro κάρα, quod ſignificat caput, repone vel cum Ed. vet. κέρως vel κέρας, h. e. cornu, quod ſenſus loci et rei natura iubet. Nam paulo ante commemorata ſunt arietina cornua.

In oppido Hermunthi magnifico Apollinis templo] Strabo quoque lib XVII, hanc rem tradit. Caeterum de ſcriptura huius nominis quaeritur. Edit. vet. habet *Herminthi*; Strabo, et Ptolemaeus IV, 5. ſcribunt Ἕρμονθις; et Stephanus de Vrb. profert Ἑρμώνθις. Ob auctoritatem igitur Graecorum ſcribendum noſtro loco puto *Hermonthi.*

Pacin cognominantes] Edit. vet. *Bacchim.*

In diuerſam mundi partem nitentis] Ed. vet. *aduerſam.*

Gemini autem, qui alternis mortibus] Homerum imitatur Noſter Odyſſ. λ', 302.

Ἄλλοτε

Ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε
Τεθνᾶσιν· τιμὴν δὲ λελόγχασ' ἶσα θεοῖσι.

De diſſenſu veterum ſuper hac re vide interpretes ad h. l. et Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 286. quem laudat V. Cel. Erneſti.

Pag. 330. *Obliquus qua ſe ſignorum*] Virg. Georg. I, 239.

Quae fructibus curat] Edit. vet. *curuatur*. Haec malitioſa erga Iuriſconſultorum gregem lectio eſt exterminanda, et retinenda Stephaniana *curat*; quae quamquam ab praeceptis Grammaticorum abhorret; cum Macrobii tamen conſuetudine probe conuenit.

Ab infernis partibus ad ſupera] Edit. vet. *ſuperna.*

Cap. XXII. p. 332. Ὤρνυθ' ἵν' ἀθανάτοισι φόως] Iliad. λ', 2.

Nexus aeternitate conductus] Edit. vet. *traductus.*

Cap. XXIII. *Omnes referri ad Solem*] Edit. vet. *Omnes Deos referri ad S.* Recte; vide finem capitis.

Pag. 333. Ζεὺς γὰρ] Iliad. α', 423. De re confer Noſtrum ſupra in Somn. Sc. II, 10. pag. 171.

Ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι] Edit. vet. θεύσεσθαι, hoc eſt currere; quae lectio magnam accipit probabilitatem ex eo, quod Auctor nullam addidit explicationem, vti antecedenti θέειν; adeo vt videatur vtique Synonymum poſuiſſe. Vt nihil dicam, θεὸν derivari a θεωρεῖσθαι, nimis eſſe contortum et ineptum. Non enim θεὸς inde proficiſcitur, ſed θεωρὸς.

Ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν] In Edit. vet. abeſt μέγας. Deinde legitur ὁ Ζεὺς, et pro ἕνδεκα eſt δώδεκα. Recte.

Pag. 334. *Ornando cuncta ordinandoque*] Melior ordo eſt in edit. vet. *ordinando cuncta ornandoque.* Sed omnino, vti ex ſexcentis aliis locis deprehendere mihi viſus ſum, Stephanus pro lubitu verba diſpoſuit traiecitque contra librorum auctoritatem.

Locum occupat] Vet. Edit auctior eſt, *Locum tenet et occupat.*

Ἀπὸ τοῦ δεομένου] Lege δαιομένου. Nam δαίεσθαι vtrumque ſignificat et καίεσθαι et μερίζεσθαι. Edit. vet. habet ἀπὸ τοῦ δαίειν *id eſt* καίειν.

Πάντα ἰδὼν] Heſiod. Ἔργ. 265.

Ἠέλιος θ' ὃς] Iliad. γ', 277.

Quae Heliopolis nuncupatur] Plures olim huius nominis fuiſſe vrbes, auctor eſt Stephanus Byzant. de Vrbib. Praeter enim Aegyptiam Heliopolin, aliam quoque fuiſſe in Phoenice (Hanc fortaſſis

fortaſſis Macrobius hic intelligit; de hac locum Anonymi apud Gothofredum in Hexegeſi totius Mundi laudat Thomas de Pinedo, Ἡλιόπολις, ἣ πλησιάζει τῷ Λιβάνῳ ὄρει, γυναῖκας εὐμόρφους βόσκει, αἳ παρὰ πάντων ὀνομάζονται, Λιβανότιδας, ὅτι τὴν Κύπριν μεγαλύνως σέβουσι· φασὶ γὰρ αὐτὴν ἐκεῖ οἰκεῖν, καὶ ταῖς γυναιξὶ τὴν χάριτα τῆς εὐμορφίας διδόναι.) et eodem nomine quoque Corinthum fuiſſe appellatam, aliasque vrbes in Thracia et Sardibus. De Heliopoli Aegyptiorum Diodorus Sic. I. narrat eam ab Aegyptiis vocatam eſſe Διόςπολιν τὴν μεγάλην, a Graecis vero *Thebas*, et ab Homero Iliad ι, 381. Verum Herodotus lib. II. Thebas et Heliopolin diſtinguit.

Legatum Deboris regis] Ed. vet. *Delebois.*

Quorum princeps fuit Partemetis] Ed. vet. *Parmetis.* Quid? num forte *Pathmetes*, quia Mela I, 9. oppidum Aegypti *Pathmeticum* commemorat? Res mihi eſt incerta.

Pag. 336. *Deam nomine Adargatin*] Conf. P. Petiti Miſc. Obſeruatt. II, 9.

Pag. 337. *Poſtremo potentiam Solis ad omnium poteſtatum ſummitatem referri*] Ed. vet. *poteſtatem ſummitatemque referri.* Quae lectio vtique commendatur elegantia, adeo vt *poteſtas ſummitaſque* ſit ſumma poteſtas. Atque eadem viſui Auctoris videtur eſſe conuenientior; nam paulo poſt *tantorum poteſtatem numinum dicit.*

Κέκλυθι] Vide fragmenta Orphei, pag. 371. Edit. Geſn.

Cap. XXIV. *Liber et alma Ceres*] Georg. I, 7.

In alterius poetae imitationem poſuit] *Poſuerit*, quod legitur in Ed. vet. legibus linguae magis eſt conſentaneum.

Pag. 338. *Immo pueri cum eſſemus, Symmache, ſine iudicio*] Ed. vet. recte poſt Symmache interſerit *inquit Euangelus.* Nam ita non modo orationis perſpicuitati, ſed conſuetudini quoque Macrobii conſulitur.

Qui enim moriens poëma ſuum legauit igni] Vide Donatum in vita Virgilii.

Famae ſuae vulnera] Edit. vet. *conuicia.*

Deae precantis filio arma a marito] Aeneid. VIII, 383. Caeterum de aliis, quae in Virgilio olim ſint reprehenſa, vide A. Gellium X, 9 et 10.

Subtexit Symmachus] Recte Edit. vet. *ſubtexuit.* Senſus enim et vſus Macrobii id poſtulat. Sic infra pag. 359. *plura in iocos effuſa ſubtexuit*, et alibi.

Fff Pag. 339.

Pag. 339. *Homines certos ſcientiae*] Ed. vet. *ſententiae.*

Pag 340. *Sermo conceſſerit*] Ed. vet. *Sermo non receſſerit.* Non male.

Caecina in verbis] Caecina inepte repetitur. Igitur repone *alter*, quod reperitur in Ed. vet.

LIBER SATVRNAL. II.

Cap. I. p 343. *Poſtquam prima*] Aeneid. I, 723.

Poſtquam exemta fames] Aeneid. I, 216.

Pag 344. *Nos honorem Dei, cuius hoc feſtum eſt, nullo admixtu voluptatis augemus*] Verbum *augemus* non placet. Corrige *agemus*, aut *agamus*. *Honor* enim *Dei* hic ſignificat diem feſtum in honorem Dei. *Agere* autem eſſe celebrare, et apud Graecos ἄγειν ſignificare ſaepenumero ἑορτάζειν, vel pueris notum eſt

Nec Craſſum illum, quem Cicero, auctore Lucilio, ſemel in vita riſiſſe ſcribit] Locus extat Fin. V, 30. Hunc M. Craſſum nunquam riſiſſe auctor eſt Plinius Hiſt. N. VII, 19

Pag. 345. *Saturnalibus primo*] Catull. ad Caluum Licinium 15.

Vicem planipedis et ſabulonis impudica et praetextata verba iacientis] De *Planipede* ad Gellium I, 11. locum Diomedis lib III. laudat Carrio, *Quarta eſt ſpecies Planipedis, qui Graece dicitur μῖμος. Ideo autem Latine planipes dictus, quod actores planis pedibus, id eſt, nudis in proſcenium introirent, non, vt tragici actores cum cothurnis, neque vt comici cum ſoccis; ſiue quod olim non in ſuggeſtu Scenae, ſed in plano orcheſtrae poſitis inſtrumentis mimicis actitabant. Cuius planipedis Atta togatarum ſcriptor ita in Aedilicia fabula meminit:* Daturin' eſtis aurum? exſultat planipes. Geſnerus in Theſauro pro *ſabulonis* legendum eſſe exiſtimat *ſubulonis:* quod nomen apud Auſonium Epigr. LXIX, 8. dicatur in homine impuro, corruptore puerorum. *Praetexta verba* quid ſint, cum ex hoc loco intelligi poteſt, vbi permutantur cum impudicis, tum ex Gell. IX, 10. vbi opponuntur puris et honeſtis. Sed vnde ſic dicantur, inter interpretes non conuenit. Feſtus quidem ſic dicta eſſe contendit, quod nubentibus depoſitis praetextis clamata ſint obſcoena a multitudine puerorum. Sed vide quae contra dicat Gronovius ad Gellium l. l.

Pag. 346.

Pag. 346. *Qui vel liberti eius libros*] Quintilianus Inſtitutt. VI, 4 *Vtinam*, inquit, *Quintus, et libertus eius Tiro, aut alius, quisquis fuit, qui tres de hac re* (facetiis et iocis Ciceronis) *libros edidit, parcius dictorum numero intuliſſent, et plus iudicii in eligendis, quam in congerendis, ſtudii adhibuiſſent. Minus obiectus calumniantibus foret*, (Nam Cicero a L. Papirio Paeto quoque *Scurra veles* dictus eſt) *qui tamen nunc quoque vt in omni eius ingenio, facilius, quid reiici, quam quid adiici poſſit, inuenient*. Conf. Corradi Quaeſt. p. 41. Edit Lipſ. vbi Cicero et aduerſus Plutarchi criminationes defenditur.

Inter alia eius dicta] Lege cum Edit. vet. *dicteria* hic ſemper praeterquam pag ſeq. vbi *dicta* Nonii et Pomponii ſunt retinenda ob particulam *vero*, quae indicat aliquid noui proferri. Nam non modo res, inquit Geſnerus in Theſ. ipſa e Graecia petita eſt; quia δεικτήρια proprie dicebantur Dicta, quae fundebant numarii ſcurrae in initio fabularum ad colligenda ſtudia ſpectatorum; quae cum eſſent pleraque ridicularia, hoc vocabulum in maledicae procacitatis infamiam abiit; ſed et titulus ipſe huius capitis comprobat *dicteria*.

Pag. 347. *Nouius vero Pomponiusque*] Lege cum Ed. vet. *Nonius*.

At, cum veteribus dicta] Ed. vet. *a veteribus*.

Cap. II. *Annibal Karthaginienſis*] Hanc Annibalis cauillationem Noſter compilauit ex Gell. V, 5.

Pag. 348. *Propter viam*] Geſnerus in Theſauro, *Videtur*, inquit, *reſpexiſſe etiam ad hoc, nunc poſſe diſcedere aequo animo Albidium, qui nihil Romae reliquum haberet.* Feſtus, *Propter viam*, inquit, *fit ſacrificium, quod eſt proficiſcendi gratia, Herculi aut Sanco, qui ſcilicet idem eſt Deus.* Huius combuſtionis cauſa, *addit Geſnerus*, videtur *culina* fuiſſe in templis quibuſdam Herculis.

Mater M. Bruti Seruilia] Haec Seruilia Caepionis nupta fuit L. Lucullo, qui M. Brutum adoptauit. Vnde Cic. Phil. X, 11. dicitur Q. Caepio Brutus. Conf. Cel. Ern. in Claue Hiſt.

Filia autem Seruiliae erat Iunia Tertia] Eadem per diminutiuum dicitur quoque *Tertulla*. Cf. Cel. Ern. in Claue, et Lipſius ad Tacit. Annal. III, ſub finem.

Pag. 349. *Inficete*] Ed. vet. *infacete*.

Quod canis in Aegypto: bibit et fugit] De hac conſuetudine canum Aegyptiorum videatur Aelianus V. H. I, 4, et alter

Aelianus (Nam hos diuerſos fuiſſe Aelianos, quibuſdam cauſis, quas hic commemorare nihil attinet, inducti ſtatuimus) de Animal. VI, 53 et Plinius VIII, 40.

Pompeium Maculam] Ed. vet. *Pompeium cognomine Maculam.*

Pag. 350 *Demoſthenes excitatus ad Laidis famam*] Rem paulo aliter narrat Gellius I, 8. quem vide.

Δίστιχον *Platonis*] Totus locus compilatus eſt ex Gellio XIX, 11. paucis a Noſtro additis.

Pag 351. *Anima aegra amore et ſaucia*] Ed. vet. *Anima aegra et ſaucia*; et apud Gellium, *Animula aegra et ſaucia.*

Rictumque in oris peruium] Ed vet. *Rictumque oris peru.*

Rimata itiner] Ed. vet. cum Gellio *Rimata itineri.*

Pag. 352. *Fuiſſet in coetu oſculi*] Ed. vet. *coitu.*

Fieret] Ed vet cum Gellio *foret.*

Ad puerum et intus viuerem] Ed. vet. et Gellius non habent *at.* vide Gellii interpretes.

Cap. III. *Refero dicta Ciceronis*] Ed. vet. *referam.* Recte.

Pag 353. *Generum ſuum exiguae naturae*] Lege cum Ed. vet. *ſtaturae.*

Pag 355. *Facilitatem Caeſaris in allegando ſenatu*] Verbum *allegare* de hac re non dicitur. Melius Ed. vet. *eligendo.* Sed haut dubie ſcripſit *allegendo.* Sic enim Suetonius in Caeſ. 41. *Senatum ſuppleuit; patricios allegit* etc.

Romae ſi vis habebit: Pompeis difficile eſt] Edit vet. *Romae ſi ius habebit Pomp. difficile eſt.*

Καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον] Edit. vet περὶ ἡμᾶς. Tum additam habet interpretationem hanc: *Si obtinueris, et pro nobis intercede.*

Ad C. Caſſium Dictatoris violatorem] Cic. ad Diuerſ. XII, epiſt. 4.

Cap. IV. p. 357. *Aiacem tragoediam ſcripſerat*] Vide Sueton. in Octauio 85. et Cel. Erneſti ad h. l. qui breuiter, at egregie, more ſuo, dictum explicuit.

Pag. 358. *Vellem Caſſius et meum forum accuſet*] Leges linguae commendant lectionem Edit. vet. *accuſaſſet.*

Pueros, quos in Syria Herodes] Cf. Noldii Hiſt. Idumaea pag. 65 ſeqq et Interpretes ad Matthaeum: it. Caſaub. Exercitatt. adu. Baron. II, 16.

Pag. 359.

Pag. 359. *Quia Maecenatem ſuum nouerat*] Rem eandem copioſius et ornatius tradit Suetonius in Octauio 86.

Pag. 360. Ἵνα συντέμω πάντα μάλαγμα] Ed. vet ἵνα συντείνω πάντα μαλάγματα. Forte, ἵνα συντρίβω (ſeu συντρίβῃς, ſi malis referre ad alterum) τὰ μαλάγματα. Nam malagmata alia mixta fuiſſe, alia contuſa, patet ex Celſo de Medicina V, 18. pag. 259. et alibi.

Quid? ego vt me populus Romanus] Ed. vet. pro *ego* habet *ergo*.

Confuſus ille podagra] Bentleius ad Horat. Serm. II, 7. 15. cum Gronouio recte legendum cenſet *contuſus*. Sic enim apud Horat l. l. chiragra dicitur *contundere articulos;* et apud Perſ. Sat. V, 61. *frangere articulos*.

Pag. 361. *Quisquis praeſentem ſtatum*] Sueton. Octav. 87. *Cum* (Auguſtus in epiſtolis autographis) *hortatur*, *ferenda eſſe praeſentia*, *qualiacumque ſint*, Contenti ſimus *ait*, hoc Catone.

Ne quis affectaret res nouare] Edit. vet. *Ne quis affectaret res nouas*.

Pag. 363. *Coruum tenens*] De alio coruo eiusmodi ſub Tiberio vid. Plin. N. H. X, 43.

Pag. 364. *Breui ſua manu in charta exarauit Graecum epigramma*] Edit. vet. *Breue*. Sed hoc probari nequit. Etſi enim *Breue* ſeu *Breuis* aliquando pro libello ponitur, in quo quid ſcriptum eſt: id tamen h. l. conſtructio non admittit. Lege igitur *breui*, et interpretare *breuiter*, ex tempore, ſubito. Suetonius quidem in Auguſt. 85. narrat, Auguſtum Epigrammata, quorum modicus extet liber, fere tempore balnei meditatum eſſe.

Pag. 365. Νὴ τὴν σὴν τύχην] Edit. vet. μὴ κατὰ τὴν τύχην σὴν, Σεβαστὲ, εἰ πλέον, ἐδίδουν; *non ſecundum fortunam tuam, Auguſte; ſi plus haberem, plus darem*. Si addideris εἶχον, πλέον, quod in recentiori reperitur, haut dubie antiqua lectio eſt praeferenda. Nam non modo interpretatio adiecta eam probat; ſed melior quoque efficitur ſenſus. Nam μὴ κατὰ τὴν τύχην σὴν referuntur ad antecedentia, ad denarios paucos, quos Caeſari Graeculus exhibuit, h. e. tu maiori praemio es dignus, hoc pretium non ſatis tuae fortunae conuenit.

Cap. V. *Et tempus aetatis*] In Edit. vet. abeſt *et*. Non male.

Pag. 366. *Mirantibus qui vitia noſcebant, tantam pariter diuerſitatem*] Locus mihi corruptus videtur; qui quamquam

varie poteſt ſanari; tamen ne longe recedatur a ſcriptura, ita forte reſtituetur, vt pro *pariter* legas vel *patere in eadem*, vel *patris et filiae*, vel *apparere pariter*.

Non ſemel praeceperat] Edit. vet. addit *ei*. Recte.

Moderaretur profuſos cultus] Edit vet. *Quatenus moderaretur* etc Lege, *Vt moderaretur* etc.

Dubitare pudicitiam filiae erubeſcebat] Ed. vet. *dubitare de pudicitia* etc. Melius.

Inde blandiebatur ſibi Auguſtus laetum in filia animum vſque ad ſpeciem procacitatis] Inuſitata verbi *blandiri* ſignificatio eſt, h. e. *credere*, ſeu, *ob indulgentiam inducebat animum vt crederet*, filiam quidem *videri impudicam*, *ſed re eſſe caſtam*.

Claudiam] Haut dubie intelligitur illa *Claudia*, ſiue *Clodia*, vxor Q. Metelli Celeris, et P. Clodii ſoror, quae a Cicerone ad Diuerſ. V, 2. commemoratur, et de eiusdem foeda libidine conſtat ex Cic. pro Coelio ad Attic. II, 1. et Plutarcho in Cicerone. Cf. Manutius ad Cic Diuerſ. V, 2.

Venerat ad eum licentiore habitu] Edit. vet. *Iulia venerat* etc.

Quos legere ſecrete ſolebat] Edit. vet. *ſecreto*.

Cap. VI. p. 368 *Lapidatus a populo Vatinius*] Poetas malos, moleſtos Muſicos, et ſpectaculorum editores minus probatos ſaxis petitos eſſe a populo (olim, non hodie), atque, quod mirum eſt, ipſa templa Deorum, qui diſplicebant, lapidata eſſe, bonos vero et probatos φυλλοβολίᾳ, ſeu iaculo floris ſerti et ſoluti honoratos eſſe, multis exemplis oſtendit Iſ. Caſaubonus ad Athen. VI, 11.

Pag. 369. *Quod ei mimum petenti non dediſſet*] Edit. vet. *numum*. Vitioſe. Nam Laberius fuit mimus, poeta clarus et mordax, qui edebat *mimos*, qui Horatio non probantur in illo, Serm I, 10, 6. —— *nam ſic Et Laberi mimos, vt pulchra poemata, mirer*. Huius *Mimi* et caetera poemata paſſim laudantur ab A. Gellio in Noct. Cf Manut. ad Cic. Diuerſ. VII, 11.

Extremis ſenſibus] Cf. Barthius ad Claud. p. 362, qui *extremos ſenſus* explicat per *ſenſus in extrema aetate*.

Cap. VII, p. 370. *Ergo bis tricenis annis*] Ed. vet. *Ego bis* etc.

Pag. 371. *Cum puer ad patronum domini eſſet adductus*] Edit. vet. pro *domini* habet *domum*.

Pag. 372.

Pag. 372. *Publii autem ſententiae feruntur*] Hic locus compilatus eſt ex Gellio XVII, 14.

Frugalitas inſerta eſt] Ed. vet. *Frugalitas miſeria eſt.* Conf. Gronov. ad Gellium l. l.

Heredis fletus ſub perſona riſus eſt] Perperam vir quidam doctus ad Gellium hunc verſum ita interpretatur, *Fletus heredis eſt riſus perſonarum.* Perſonae enim hic locum habent nullum; vna perſona ſc. comica ſufficit ad diſſimulandum riſum et occultandum.

Pag. 373. *Nec Pylades hiſtrio*] Vid. Sueton. Auguſt. 45, vbi *Hylas* pantomimus ab Auguſto ipſo palam verberibus caeſus, et *Pylades* vrbe atque Italia ſubmotus dicuntur.

Pag. 374. Μωρὸν, μαινόμενον ὀρχοῦμαι] Edit. vet. Μωρὸν μ. ο.

Quae apud maiores viguit] Ed. vet. *Qui a m. v.* Melius.

Pag 375. Καὶ ἀχαριστεῖς] Ed. vet. Βασιλεῦ, ἔασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀπολεῖσθαι, καὶ εὐχαρίσεις. Forte Auctor ſcripſit, Καὶ γὰρ ἀχαριστεῖς, βασιλεῦ· ἔασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀσχολεῖσθαι, καὶ εὐχαριστήσεις, h. e. At enim ingratus erga nos, Rex, exiſtis, quod nobis ſuccenſes ob populi ſeditionem et tumultum noſtra cauſa; ſine illum noſtra cauſa tumultuari et diſſidere; atque gratias ages nobis, quod nos ita impediuimus, quo minus res nouaret, ac te de regno deiiceret. Certe ita ſenſus commodus efficitur, qui in lectione vulgari admodum friget.

Cap. VIII. *Neſcis quid veſper*] Vid. ſupra ad pag. 234.

Pag. 377. *Quinque etenim ſunt hominum ſenſus*] Totus locus, perpaucis mutatis, vſque ad finem capitis transſcriptus eſt ex Gellio XIX, 2.

Pag. 378. *Graeci appellauerunt*] Melius apud Gellium l. l. *appellant* Nam ſequitur *dicimus.*

Ariſtotelis philoſophi] Problemat. Sect. 28. Probl. 7. Rem fere eandem Philoſophus tradit in Ethic. ad Nicomach. VII, 4. ſeqq.

Εἰ γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν] εἰ abeſt a Gellio et Ed vet. recte. Verum omnino ſenſus poſtulat, vt legas, διὰ τί κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνόμενοι, ἂν (i. e. ἐὰν) ὑπερβάλλωσιν. Nam γίγνεσθαι κατὰ ſeu περὶ τι eſt verſari in re, deditum eſſe rei. Res ſi tibi non aliunde luculenta eſt, adi locum laudatum ad Nic. Atque ἂν ὑπερβάλλωσι idem eſt, quod alibi Ariſtoteles dicit καθ' ὑπερβολήν.

Ὅτε δὲ] δὲ alieno loco eſt. Igitur vel repone γε, vel cum Edit. vet. et Gellio γάρ.

'Ακόλαστοι ὗτοι] οὗτοι recte abeſt ab Ed. vet. et Gellio.

Γεράνε λάρυγγα] Ed. vet. φάρυγγα. Non male: vid. Foëſii Oeconomia Hipp. v φάρυγξ.

Ἄτε δε ὗσαν] Ed. vet. et Gellius ἅτε ὗν ὗσαι κοιναὶ ἀτιμότατοι εἰσὶ. διὸ καὶ κ. τ. λ. Recte.

Καὶ ἀκρατῆ, ἀκόλαστον] Poſt ἀκρατῆ interſere καὶ, vti ſenſus, Ed. vet. et Gellius comprobant.

Πάσχει] in Ed. vet. addita ſunt haec: ὁρᾷ μὲν γὰρ ὁ ὁρῶν ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ, ὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα, ὥσπερ ὐδὲ ἡμῖν ἡ τῦ ταρίχυς ὀδμὴ, ὅταν ἅδην ἔχωμεν τῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν, ἡδεῖα. ὐδὲ τῦ ῥόδυ ἀεὶ ἡδεῖα.

P. 379. 'Επιλειψίαν] Adde μικρὰν, vti ſenſus, Ed. vet. et Gellius comprobant.

Cap. IX. p. 380. *Hortenſius platanos ſuas*] Platanos inprimis vmbrarum gratia veteres aluiſſe, oſtendit Barthius ad Claud Feſcenn. 18. ex Aelian. V. H. II, 14. Horat. Carm. II; 15. et Mart. III, 58.

Faciem in ſpeculo ponebat] Ed. vet. *quaerebat.*

P. 381. *Et capital putauit*] Ed vet. *capitale.*

At Metellus in vlteriorem Hiſpaniam] Quae ad illuſtrationem huius Salluſtiani Fragmenti pertinent, vide Thyſium ad Salluſt p. 417. ſeq.

Concurrentibus vndique virile et muliebre ſecus] Ed. vet. *virili et muliebri ſexu.*

Inuitaſſent] Ed. vet. *inuitauerant*

P. 382. *Triclinia lectis eburneis ſtrata*] Conf. Mercurialis de Arte Gymnaſt. I, 11. et Bynaeus de Morte I C. I, 3.

Cap. X. P. 385. *Inter duo bella Punica ingenui*] Poſt *Punica* diſtingue. Nam *Ingenui* referendum eſt ad ſequentia.

Quid enim ait Salluſtius] Bell. Catilin. cap. 25.

P. 387. *Cicero teſtimonio eſt*] Vide quae Corradus in Quaeſt. pag. 41. Ed. Lipſ contradicat.

Cap. XI. p. 389. *Quod hoc piſce effuſiſſime delectati ſunt*] Lege *ſint.* Nam ſtatim ſequitur, *quod ei piſces cariſſimi fuerint.*

Qui auratae vocantur] Graecis dicitur χρύσοφρυς, quod loco ſuperciliorum aureo colore reſplendet; Epheſiis, teſte Archeſtrato apud Athenaeum ἰωνισκὸς, et Heſychio ἰτελὶς dicitur. Auratas autem in deliciis fuiſſe veteribus, inprimis Epheſiis tradit idem Archeſtratus. Caeterum quae hic Macrobius de inſania Sergii et Licinii narrat, eadem reperis apud Columellam de R.

R. VIII,

R. VIII, 16. it. Valer. Max. IX, 1, 1. Cf. Ionſton. de Piſc. Sin tibi velis Muraenas more veterum apponi, conſule Apicium de Arte Coquin X, 8.

Qui primus balneas penſiles habuit] Val. Max. IX, 1, 1. *penſilia*, inquit, *balnea primus facere inſtituit, quae impenſa leuibus initiis coepta, ad ſuſpenſa calidae aquae tantum non aequora penetrauit* etc. Cf. Plin. H. N. IX, 54.

Domitius in ſenatu] Vid. Val. Max. IX, 1, 4.

Quos Cicero piſcinarios appellat] Attic. I, 19. Caeterum apud Macrobium pro *Lucilius*, *Philippus*, vbi Ed. vet. habet vitioſe *L. Philippus*, lege *Lucullus*, *Philippus*. Nam Lucullum intelligit Cicero l. l. et Varro de R. R. III, 2. et 17 commemorat piſcinas Luculli; et idem cap 3, ſub finem laudat piſcinas *Philippi*, *Hortenſii*, *Lucullorum*. Igitur et paulo poſt pro *Lucilii* reſtitue *Luculli*. Rem eandem tradit Varro R. R. III, 2. ſub finem.

P. 390. *Graece πλῶτοι vocantur*] Varr. de R. R. II, 6. *Non enim*, inquit, *ſi muraenae optimae flutae ſunt in Sicilia, et ellops ad Rhodon, continuo hi piſces in omni mari ſimiles naſcuntur.* Plura videſis apud Ionſton. de Piſcibus pag 20.

Papirius manu capi] Ed. vet. recte omiſit Papirius, quod eſt alienum, et paulo poſt bene habet *prae pinguetudine fluitent*.

Sex millia muraenarum a C. Hirrio] Locus ſumtus eſt ex Varr. R. R. III, 17. vnde etiam Noſtro poſt *muraenarum* reſtitue *mutua* ſeu *mutuo*. Nam Varro, *vno tempore*, inquit, *memini Hirrium Caeſari duo* (*num ſex?*) *millia muraenarum* mutua *dediſſe in pondus* etc. Cf. Plin. IX, 55.

Cap. XII. p. 391. *Teſte Plinio Secundo*] H. N. IX, 17. De accipenſere quoque quaedam habet Athenaeus VII, 12.

P. 392. *Conuiuio ſacro animaduertam*] Ed. vet. *animaduerto*.

Quaſi quaedam non deliciarum ſed] Ed. vet *quadam*. Caeterum huc pertinet quoque apud Horat. Serm. II, 2, 47. Gallonii menſa accipenſere infamis.

P. 393. *Plinius Secundus temporibus ſuis negat*] H. N IX, 18. Caeterum loca veterum, Varronis, Plinii, Petronii et Martialis, de inſania Romanorum nonnullorum de deliciis piſcium, muraenae, ſcari, oſtreae etc ſedulo collegit Io. Meurſius in libello de Luxu Romanorum cap. 14. A Plinio, ratione magnitudinis, diſſentit Seneca, qui *quadrilibris mulli* meminit, et Iuuenalis, vbi mullus *ſex librarum* occurrit. Plura de

mullo eiusque pretio apud veteres tradit Ionſton. de Piſc. p. 61. quem videſis.

Nec nomen Latinum eius piſcis habeamus] Scarus, inquit Ionſtonius de Piſc. p. 40. ſic dicitur ἀπὸ τοῦ σκαίρειν h. e. vel a tripudiando, vel, quod Athenaeo VII. placet, quod incluſus naſſis crebris caudae ictibus, qui σκάρθμοι ſeu σκαρισμοὶ dicuntur, exitum ſibi patefacit; vel quod algam aliasque herbas depaſcitur. Nam σκαίρειν interdum ſignificat νέμεσθαι. Hoc genus piſcium inprimis reperiri Aſiae Graeciaeque littoribus Silicia tenus tradit Columella VIII, 17. in mari Carpathio, Plinius IX, 17. in Euripo, Ariſtoteles H. A. IX, 17. circa Byzantium Archeſtratus apud Athenaeum VII. Caeterum quem Noſter dicit *Octavium praefectum claſſis*, eum Plinius IX, 17. *Octauium libertum Claudii Tiberii Principis* vocat.

Viuariis nauibus] Ed. vet. *in variis nauibus*.

Praecipuum locum lupus tenuit] De dicto Philippi apud Caſſinum de lupo Tiberino vid. Varro R. R. III, 3. et Columella VIII, 16.

P. 394. *Nulla eſt in angiporto amphora*] Talia vaſa vrinis excipiendis apta Lucretio IV, 1020. dicuntur *dolia curta*, *in quae totius corporis ſaccatus humor effundatur*.

Iubent dicere. quorum negotium eſt, dicunt] Ed. vet. *narrant*. Sed vulgare eſt melius, quia praecedit *dicere*.

Quid mihi negotii eſt cum iſtis nugacibus] Ed. vet. *nugatoribus*, *potius*, *quam* etc.

Cap. XIII. p. 395. *Sic oculis ciuium oculis teſtibus factis*] Senſus poſcit, vt ante *ſic* reponatur *ac*.

De qua Cato in orationibus ſuis vociferabatur] Aptius eſt, quod habet Ed. vet. *de qua* mox *Cato* etc.

P. 396. *Quingenteſimo octogeſimo octauo*] Recte emendauit Pighius hunc locum. Haec enim ratio non modo comprobatur Gellii II, 24. qui locus omnino hic eſt conſulendus, et eius interpretes, auctoritate, ſed etiam temporis interuallo, quod, auctore Macrobio, inter Orchiam et Fanniam legem, atque iterum inter Fanniam et Dediam effluxit.

P. 398. *Cohibentes ſumtum*] Ed. vet. *ſumtus*.

Sponſione contendit dignus ſculna Munatio Planco] Forte pro *dignus* Auctor ſcripſit *digna*, vt pertineret ad antecedens *ſponſione*.

Cap. XIV. p. 400. *Cloatius aut Verus*] Vid. Gellius XVI, 12.

Alte-

Alteris inanem bulbam madidam dari] Ed. vet *bullam.* Vitioſe.

P. 402. *In idyllio quod inſcribitur moretum*] Ed. vet. *In Edulio* etc.

Baſilicis haec nunc partim] Ed. vet. pro *nunc* habet *nux.*

P. 403 *Nux pinea hos nobis, qui oppoſiti ſunt*] Ed. vet. *appoſiti.* Non male.

Cap. XV. p. 404. *Amerinum*] Ed. vet. *Armenium.*

Coccymelum] Ed. vet. *couimellium.*

Ogratianum] Ed. vet *ogrannum.* Et paulo poſt pro *ſtruthium, Scantianum* eadem habet *ſirutium.*

P. 405. θύον δ' ὑπὸ καλὸν ὀδώδει] Multo corruptius Ed. vet. εἰν ἀπὸ καλὸν ὀδώδει. Vera lectio eſt θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει. Hom. Odyſſ. ε, 60.

Ἔιματα δ' ἀμφιέσασα] Odyſſ. ε, 264. vbi nunc legitur εἵματά τ' ἀμφιέσασα θυώδεα, καὶ λούσασα.

Anicianum] Ed. vet. *Antianum, cucurbitinum.*

Cruſtuminum] Ed. vet *cruſtumnium.*

Fullianum] Eadem *Tullianum.*

Meſpillum, ſerum] Eadem *meſpilium ſerum.*

Cap. XVI. p. 407. *Alternum ſanguinem, filicem*] Ed. vet. *Alternum ſanguinem felicem.*

Ruſcum, tubum] Ed. vet. *pruſcum*, in margine *prunum.*

Cicero Oeconomicon libro tertio] Conf. Victor, Varr. Lect. XXIII, 3.

P. 408. *Groſſi appellantur fici*] Plinius H. N. XVI, 25. *In ficis*, inquit, *mirabiles ſunt et abortiui, qui nunquam mатureſcunt.* Plura loca et vſum medicum ſi deſi[illegible]eras, adi Foeſium in Oecon. Hipp. ſub ὄλυνθοι. His adde Celſum de Medic. V, 12. Caeterum qui putant, illos dictos ab Ebr. גֵרֵשׁ *extruſum*, admodum leuem proferunt coniecturam.

LIBER III.

Cap. I. p. 411. *Tu genitor*] Aen. II, 717.

Per quam fluuio] Aen. VII, 30.

Phrygiamque] Aen. VII, 139.

P. 412. *Vt purificatus ſacris poſſit*] Ed. vet. *vt ſic purificatus* etc. Atque paulo poſt pro *Hic* recte habet *Hinc.*

Donec me flumine] Aen. VII, 719.

P. 413. *Annam cara*] Aen. IV, 634.

Sparſe-

Sparſerat et latices] Aen. IV, 512.

Idem ter ſocios] Aen. VI, 229.

Conſecratum ita infert] Edit vet. *refert*. Recte, ob conſuetudinem Macrobii, vid. pag. 415. 417. 418. et alibi.

Occupat Aeneas] Aen. VI, 635.

Cap. II. *Extaque ſalſos*] Aen. V, 237. Editio vetus, quam ipſa Gronouiana erat ſecuta, perperam habet *falſos*.

P. 414. *Di quibus imperium*] Aen. V, 235.

P. 415 *Talibus orantem*] Aen. IV, 219.

Talibus orabat] Aen. VI, 124. Seruius ad h. l. ita: *Rogabant Deos ararum anſas tenentes*. Simulacrum ita precantium exhibet numus apud Niedek de Adorationibus. Cf. Ouid. Amor. I, El. 4. *Tange, precor, menſam, tangunt quo more precantes.*

Laetumque choro] Aen. VI, 657.

P. 416. *Cum faciam vitula*] Ecl. III, 77.

Et vacat annales tantorum] Aen. I, 377. Melius laudat Ed. vet. *Et vacet annales noſtrorum.*

Cap. III p. 417 *Sacra Dioneae*] Aen. III, 19.

Sacra Ioui Stygio] Aen. IV, 638.

Tibi enim tibi] Aen. VIII, 84.

Procul o procul] Aen. VI, 258.

Quod apertiſſime Poeta] Edit. vet. *quod vel apertiſſime.*

P. 418 *Faune precor*] Aen. XII, 777.

Humanis actibus commodatum eſt] Ed. vet. *accommodatum.*

Sancta ad vos] Aen. XII, 648. Caeterum pro *inſcia* Edit. vet. habet *neſcia*, quod a Stephano temere mutatum eſſe videtur.

Tuque o ſanctiſſima] Aen. XI, 158.

Ecce leuis ſummo] Aen. II, 682.

Tuque o ſanctiſſima vates] Aen. VI, 65.

P. 419. *Quam videbat et Deo plenam et ſacerdotem*] Ed. vet. *quam videbat et vatem, et Deo pl.* etc. Forte haec eſt vera lectio, dummodo poſt *vatem* deleueris illud *et*, vt *vates Deo plena* fit vnum.

Eſt ingens gelidum] Aen. VIII, 597.

Riuos deducere] Georg. I, 269.

P. 420. *Balantumque greges*] Georg. I, 272. Editio vet. habet *gregem*, quod etiam in codd. Virgilii reperitur conſtanter.

Licita et vetita confuderat] Edit. vet. *confunderet.*

Cap.

Cap. IV. *Quid Dii Penates*] Ed. vet. *Qui*. Non male. Nam ſic ſolet Auctor alias loqui, vt pagina ſequente, *Qui ſint autem dii Penates* etc.

Candelabrum appellatur] Editio vet. habet *appellatum*; quod praeferendum propterea videtur, quod ſtatim ſequitur in eadem conſtructione *nominatum delubrum*.

P. 421. *At gemini lapſu*] Aen II, 225.

Nos delubra deum] Aen. II, 248.

Principio delubra] Aen. IV, 56.

Sic fatus meritos] Aen. III, 118.

Ex Troia in Italiam detuliſſe] Edit. vet. *ex Phrygia* etc.

P. 422. *Samothracicis religionibus*] Ed. vet. *Samothraciis*. Et paulo poſt *coniungit* pro *coniunxit*.

Cum ſociis natoque] Aen. III, 12.

Iunonis magnae] Aen. III, 437

Adſit laetitiae] Aen. I, 738.

Cum adeunt magiſtratum] Ed. vet. *ineunt*.

Sacra ſuosque] Aen. II, 293.

Pag. 423. *Dii patrii*] Aen. II, 702.

Patriique Penates] Aen. II, 717.

Cap. V *Mactat lectas*] Aen. VIII, 544.

Hanc tibi Eryx] Aen. V, 483.

Sternitur] Aen. V, 481.

Sanguine placaſtis] Aen. II, 116.

P. 424. *Sacrificio facto placaſſe numen*] Edit. vet. *placare*.

Nunc grege de niueo] Ed. vet. pro *niueo* habet *intacto*, quod ipſum reperitur in libris Vergilii Aen. VI, 38.

Et intacta totidem ceruice iuuencos] Georg. IV, 540 et 551. ſed vtroque loco extat *iuuencas*, vti eſt in Ed. vet. et ſenſus poſcit.

Deſtinatae eximuntur] Lege cum Ed. vet. *eximantur*. Nam ſequitur ſtatim *eligantur*.

Quatuor eximios] Georg. IV, 538. 550.

Haec tibi ſemper erunt] Ecl. V, 74.

Terque nouas] Georg. I, 345.

P. 425. *Et ductus cornu*] Georg II, 395.

Et ſtatuam ante] Aen IX, 627.

Quae Diis exhibenda ſunt, ponit] Ed. vet. *poſuit*. Recte, quia ſequitur *vocauerit*.

Et Latinos omnes ſimilis imperii metu ita vocaſſe] Ed. vet. recte *vouiſſe*, ſenſu poſtulante.

Haec

Haec ſunt ſpolia] Aen. XI, 15.

Cap. VI. p. 426. *Nulla ab eo caeſa eſt hoſtia; cum proficiſceretur*] Ante *cum* Ed. vet. *niſi.*

Da, Pater, augurium] Aen. III, 89.

P. 427. *Eodem verſu non omittendum puto cur ſaxo vetuſto dixerit extructum templum*] Pro *verſu* res poſtulat, vt legas vel *loco*, vel *libro*, vel vt mutes *eodem verſu* in *ante hunc verſum.* Nam locus, quem Auctor ſpectat, reperitur verſu 84. *Templa dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto.* Forte ſcripſit Auctor *eodem loco*, vt pagina ſeq. in pari cauſa.

Haec, inquit, limina victor] Aen. VIII, 362.

Maſſurius Sabinus] Ed. vet. *Maſſurius Albinus.*

P. 428. *Et domus Herculei*] Aen. VIII, 270.

P. 429. *Quaſi miniſtrantes ergo ſacri*] Ed. vet. *miniſtros.*

At Triuiae cuſtos] Aen. XI, 836.

Haec vbi dicta] Aen. VIII, 175.

Cap. VII. p. 430. *Ipſe ſed*] Ecl. IV, 43.

Liber Tarquitii] Ed. vet. male *Tarquinii.* Nam videtur eſſe L. *Tarquitius* ille, cuius libri de *Etruſca diſciplina* a Plinio memorantur in Indice Auctorum.

Progeniem propagat in claritate] Ed. vet. *progeniemque.* Bene.

Iniecere manum Parcae] Aen. X, 419.

Cap. VIII. p. 432. *Diſcedo, ac ducente Dea*] Aen. II, 632.

Philochorus] Hiſtoricus celeberrimus apud veteres, qui de rebus Atticis etc ſcripſit.

Lunam; et ei ſacrificium facere] Melius Ed. vet. *Lunam; nam et ei* etc.

P. 433. *Decidit exanimis*] Aen. V, 517.

Matriſque vocauit] Aen. XI, 542.

P. 434. *Mos erat*] Aen. VII, 601.

Cap. IX. p. 435. *Exceſſere omnes*] Aen. II, 351.

P. 4 9. *Ferus omnia Iuppiter*] Aen. II, 326.

Cap. X. p. 440. *Coelicolum regi*] Aen. III, 21.

Aut ſi comprehendiſſet] Ed. vet. *didiciſſet.* Quod praeferendum videtur propterea, quod ſtatim ſequitur *comprehendit.* Nam Noſter, vt aliquoties monuimus, ſtudio commutate dicendi trahitur maxime.

Taurum Neptuno] Aen. III, 119.

Horren-

Horrendum dictu] Aen. III, 26.

Cap. XI. p. 441. *Quod Virgilius illo verſu primi —— ſignificauit*] Lege *Quid Virgilius —— ſignificarit*. Certe poſterius habet Ed. vet.

Cui tu lacte] Georg. I, 344.

In menſam laeti] Aen VIII, 279.

Dixit et in menſam] Aen. I, 736.

Pag. 442. p. *Nam et Tertius*] Ed. vet. *P. Tertius.*

Pag. 443. *Paucis quod male accuſatur, abſoluam*] Editio vet. pro *male* hic legit *Maro*. Non inepte.

Et durum Bacchi] Georg. IV, 102.

Sue praegnate, Panibus mulſo] Ed. vet. *Penatibus*. Sed vulgaris lectio eſt retinenda; dummodo ſcribas et diſtinguas, *panibus, mulſo.*

Cap. XII. *Tum Salii*] Aen. VIII, 285.

Populeas coronas nominat] Haut immerito. Hinc et Phaeder III, Fab. 17. *Populus celſa*, inquit, *placuit Herculi;* atque Tertullianus de Corona Mil. quem locum laudat Niedek de Adoratt. dicit, *Herculem capite praeferre nunc Populum, nunc Oleaſtrum, nunc Apium.*

Cum ad aram maximam ſola lauro capita alia fronde non vinciant] Plutarchus in Problematis Roman. p. 210. Ed. Frob. duplicis arae Herculi dedicatae mentionem facit, *maioris* et *minoris*; et negat, mulieribus fas fuiſſe, carne victimarum ad maiorem aram mactatarum veſci.

Maiores ſolitos decimam Herculi vouere] Plutarchus in Probl. pag. 201. tantum tradit, πολλοὺς τῶν πλουσίων δεκατεύειν τὰς οὐσίας. Sed diligentius et Macrobii ſententiae propius cum de *Decimis*, tum de *ara maxima* rem narrat Dionyſius Ant. I, 40. quem videſis.

Quin polluceant] Decimam partem Herculi pollucere, occurrit quoque apud Plautum Stich. I, 3, 80.

Vbertate doctrinae altioris] Ed. vet. *propter vbertatem doctrinae a.*

Antonius Gnipho, vir doctus, cuius ſcholam Cicero poſt laborem fori frequentabat] Quis hic praeceptor Ciceronis fuerit, fateor me ignorare. Nec ex Ed. vet. qui habet *Euipho*, quicquam lucis accipi poteſt. Num pro *Antonius Gnipho* legi debet *Antipater Stoicus*, quem audiuit Cicero? an *Aeſchylus Gnidius*, quo praeceptore Ciceronem in rhetoricis vſum eſſe conſtat? an *Apol-*

an *Apollonius Molo*, a quo Cicero quoque rhetoricem aliquando didicit? Iudicium eſto penes alios.

Pag. 445 *Mactat enim inquit*] Aen. IV, 57.

Leges Ceres dicitur inueniſſe] Plura de hac re vide apud Spanhem. ad Callim. H. in Cererem 19.

LIBER IV.

CAP. I, p. 447. *Inuitus Regina*] Aen. VI, 460.

Pag. 448 *Obſtupuit ſteteruntque*] Aen. II, 774 ſeqq.

Aſt illum] Aen. V, 468. Cf. Homer. Il. ψ, 695.

Totoque loquentis] Aen. XII, 101.

Labitur infelix] Georg. III, 498 ſeqq.

Deiphobum pauitantem] Aen. VI, 495 ſeqq.

Expulſi manibus] Aen. IX, 476. Ed. vet. habet *Excuſſi.* Cf. Iliad. χ, 448.

Pag. 449. *Defixa obtutu*] Aen. VII, 250.

Triſtior et *lacrumis*] Aen. I, 232.

Subito non vultus] Aen. VI, 47.

CAP. II. p. 450. *Quid me*] Aen. X, 63.

Mene incepto] Aen, I, 41.

Heu ſtirpem] Aen. VII, 293.

Moriemur inultae] Aen. IV, 659.

Pro Iupiter] Aen. VI, 590.

At tibi pro ſcelere] Aen. II, 535.

Num Sigaeis] Aen. VII, 294 ſeqq.

Pag. 452. *Au miſeri fratris*] Aen. XII, 636. ſeqq.

Per te] Aen. X, 597. cf. Aen. I, 606.

CAP. III. *Infantumque animae*] Aen. VI, 427.

Infelix puer] Aen. I, 475.

Paruumque patri] Aen. II, 674.

Supereſt] Aen. II, 597.

Et parui caſus] Aen. II, 563.

Pag. 453. *Impoſitique rogis*] Georg. IV, 477.

Pubenteſque genae] Aen. XII, 221.

Dauni miſerere] Aen XII, 934.

Ducitur infelix] Aen. XI, 85.

Caniciem multo] Aen. X, 844.

Tot quondam] Aen. II, 556.

Et nos aliquod] Aen. II, 89.

Auſoniiſque olim] Aen. VII, 537.

Et

Et noſtris] Aen. IV, 591.
Exulibuſne datur] Aen. VII, 359.
Bis capti Phryges] Aen. IX, 635.
Ex quo me] Aen. II, 648.
Pag. 454. *Et truncas*] Aen. VI, 497.
Attollit in] Aen. X, 857.
Huc caput] Aen. IX, 755.
Te deciſa] Aen. X, 395.
Aterque cruento] Aen. II, 272.

Cap. VI. p. 465. *Haſta meos*] Poſt haec verba Editio vet. recte ponit *et*, quia diuerſus locus ſequitur.

Pag. 466. *It cruor*] Poſt haec verba quoque Ed. vet. recte ponit *et*, ob eandem cauſam.

LIBER V.

Cap. I p. 469. *De quatuor generibus dicendi*] Ed. vet. non male habet *Tum de quatuor* etc. Nam Noſter Aſyndeta non amat.

Pag. 471, *Gloria Teucrorum*] Ed vet. *Dardanidum*.
Aequare dolorem] Ed. vet. *labores*.

Pag. 472. *Nec infrunita copia*] Ed. vet. *infinita*. Male. Nam *infrunitum* eſt verbum rarius et exquiſitum, et ſignificat *ſtupidum, ineptum*.

Pag. 473. *Hanc praetexuit velut in muſica concordiam ſonorum*] Recte Ed. vet. *diſſonorum*. Nam Auctor loquitur de artificio Virgilii, qui ex diuerſis (*diſſonis*) generibus dicendi effecerit vnum (ſeu *harmoniam*).

Cap. II. p. 475. *Quod totum Homericis filis texit*] Lege cum Ed. vet *texuit*.

Cap. III p. 481. *Euſtathius, vt verſus, quos fors obtuliſſet, inſpiceret et, videte, inquit*] Edit. vet. Legit et diſtinguit ita: *Euſtathius. Et dum verſus, quos fors obtuliſſet, inſpiceret, videte, inquit*. Neutrum male.

Cap. VI, p. 492. *Ac velut annoſo validam cum robore quercum*] Edit. vet. *Ac velut annoſam valido cum r q.* Recte.

Cap. VII. p. 495. *Quem fugis? aut quis* etc.] Excidiſſe locum Homericum, qui reſpondeat praecedenti Virgiliano, clarum fieri videtur cum ex Ed. vet. vbi lacuna deprehenditur, tum ex ſerie orationis. Fortaſſis Auctor ſpectauit locum Odyſſ. β', 363. vbi Euryclea nutrix Telemachum proficiſcentem ita alloquitur:

Τίπτε δέ τοι, φίλε τέκνον, ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο νόημα
Ἔπλετο; πῆ δ' ἐθέλεις ἰέναι πολλὴν ἐπὶ γαῖαν,
Μοῦνος ἐὼν ἀγαπητὸς κ. τ. λ.

Ter conatus erat collo] Fallitur Burmannus ad Virgil. Aen. V, 742. vbi ait, locum hunc ſumtum eſſe ex Aeneid. II, 792. Nam quamquam iidem verſus reperiuntur ibi; ſi tamen inſcriptionem noſtri capitis inſpexeris, et caetera loca contuleris, dubium non eſt, a Noſtro ſpectatum eſſe Aen. VI, 700.

Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός] Quis non videt, hunc locum, vbi ſermo eſt de ſepultura Elpenoris, plane alienum eſſe a conſilio Macrobii, qui de Patrocli ſepultura eſſe locuturum paulo ante promiſit? Exulet igitur iſte locus, et reſtituatur Iliad. ψ', 165. Ἐν δὲ πυρῇ ὑπάτῃ νεκρὸν θέσαν κ. τ. λ.

Cap VIII. p. 499. *Nec non et gemini cuſtodes limine in ipſo*] Rectius habet Ed. vet. *limine ab alto.*

Cap. IX. p. 502. *Sed non auguriis potuit depellere peſtem*] Melius Ed. vet. *augurio.*

Cap. XI. p. 507. *Vides deſcriptas apes a Virgilio*] Non ſatis ſubtiliter rem hic tractat Macrobius. Bene enim docet Clarkius ad Il β', 87. vtriuſque Poetae conſilium eſſe diuerſum. Virgilius enim apum laborem comparat cum operariis vrbem ſedulo condentibus ſed Homerus apum copiam rationemque euolandi confert cum militibus cupide e nauibus procurrentibus.

Pag. 508. *Verum nullo negotio Homerica arbor abſciditur*] Ed. vet. *abſcinditur.* Caeterum Clarkius ad Il. δ', 482. bene monet, ineptam eſſe omnem horum duorum locorum comparationem propterea, quod in vtroque res longe diuerſae expingantur.

Pag. 509. *Sed et Orion in regione auſtri*] In Ed. vet. illud *Sed* abeſt; quod nec ſenſus poſcit.

Pag. 510. *Nam poſtquam ſanguinis ille opifex*] Edit. vet. habet *ſanguis*; recte. Caeterum confer egregiam Fauorini philoſophi diſſertationem, liberos matris ipſius lacte eſſe alendos, apud Gellium XII, 1 vnde Noſter hauſit.

Pag. 511. Οἱ δ' ὥς ἐν πεδίῳ] In Ed. vet. locus eſt Iliad. ψ', 500, nec ille a re alienus,

Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδόν· οἱ δέ οἱ ἵπποι
Ὑψόσ' ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον.

Pag. 512.

Pag. 512. 'Αμβολάδην] De vi et poteſtate huius verbi vide quae egregie diſputat Cel. Ern. ad Callim. H. in Dian. 61.

Cap. XIII. p. 516. Φθεγγομένȣ δ' ἄρα] Haut dubie ſeries orationis indicat, etiam tres proxime antecedentes verſus ab Auctore eſſe intellectos, qui ipſi in Ed. vet. extant.

Pag. 517. Κεῖτ' ἀποδοχμώσας Edit. vet. habet locum alium ἢ καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος.

Ingrediensque Deas] Ed. vet. *gradiens*. Haec et ſimilia adnotamus, ne quis recentiori Editione vſus putet Macrobium in quibuſdam Poetarum locis forte aliter legiſſe, vbi tamen antiquiores Edd. bene cum vulgari textu conueniunt.

P. 519 *Demet hinc vitium*] Ed. vet. *demet huic vitium.* Quid? num forte Auctor ſcripſit *delet hinc*, ſeu *demſit.*

P. 520. *Homerus magnitudinem corporum alto latoque*] Ed. vet. *alte lateque.*

P. 523. 'Ασπὶς ἄρ' ἀσπίδ'] Confer locum inſignem Tyrtaei pag. 33 Ed. Klotzii, vbi aliorum Poetarum, loca qui Homerum certatim imitari conati ſunt, reperies collecta. Inprimis vero conſule Clarkium ad locum Homeri.

Illa haut minus vrget obunco] Ed. vet. *adunco.*

Velut exanimum in Latinis verſibus corpus] Ed. vet. *exanime.* Caeterum negat Popius haec Virgilio eſſe vitio vertenda, quia conſilium vtriusque Poetae ſit diuerſum. Vid. Clark. ad loc. Iliad. I.

P 526. *Vt aemularetur non modo magnitudinem, ſed et ſimplicitatem et praeſentiam orationis*] Forte *praeſentiam* debet mutari in *praeſtantiam.*

Cap. XIV. p. 527. *Sunt apud Homerum verſus vulſis ac raſis ſimiles*] Ed. vet. *vulſi ac raſis ſimiles.*

P. 528 *Pelago credas innare reuulſas Cycladas*] Inter hunc et ſequentem verſum recte in Ed. vet. inſertum eſt *et.* Nam prior reperitur Aen. VIII, 691. ſed poſterior Georg. I, 387.

P. 529. *Memini Sidona venire*] Poſt hunc verſum duce Editione vet. repone *et*, ob eandem cauſam, quam modo dixi.

Cap XV. p. 531. *Mox redit Caere et Pyrgos et Graviſcas*] Lege audacter cum Ed. vet. *Mox redit Caerete, Pyrgos et Gr.* Videſis enim Aeneid. X, 183.

Rapit illum Cinirus] Lege duce Edit. vet. *Cygnus.* Etenim ſic vocat eundem infra Noſter pag. 533. linea 3. Conf. Virg. I. I.

Quoties multam necem ſignificare vult. meſſem hominum] Schol. ad Iliad τ', 222. ἀλληγορικῶς καλάμην νῦν κέκληκε τὰ σώματα τῶν ἀνῃρημένων.

P 533. *At in duodecimo Iuturna*] Sic edidimus, ſenſu neceſſario poſtulante, et Edit vet. probante, pro vulgari *undecimo*. Caeterum pro *Camertae* Ed. vet. habet *Camerti*.

P 535. *Stant Gauranae acies*] Ed vet. *Et Sarranae acies*; quae lectio nonnullis Virgilii libris comprobatur. vid. Burmann. ad loc. Virg.

Cap XVI p. 537. Ἀλλ' ὅπως ἅμα πάντα] In Edit. vet pro his aliae Homeri ſententiae extant, ex tribus prioribus libris Odyſſeae excerptae:

Οὐ γάρ πω ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.
Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται.
Οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.

Et ſoli Deo, quem μοῖραν *vocat*] Neſcio an lectio Edit. vet. ſit praeferenda, *et ſoli decreto, quam* μοῖραν *vocant*.

P. 538. *Adeo ut hoc vocabulum* τύχη *in nulla parte Homerici voluminis nominetur*] Nec apud eundem occurrit νόμος lex, τύραννος, et alia, quae forte nondum erant inuenta.

Nullam commemorationem de Iudicio Paridis Homerus admittit] Igitur verſum illum Iliad. ω', 29. Ὃς (Paris) νείκεσσε θεὰς, ὅτε οἱ μέσσαυλον ἵκοντο, vbi ſane Paridis iudicium memoratur, vel non legit, vel cum aliis veteribus tanquam ſpurium condemnauit. Vid. Cel. Ern. ad h. l.

Velut θεοπρεπῶς] Ed. vet. *velut decorum*.

Cap. XVII. p. 540. *Ad Didonem vel Aeneam amatoriam continentiam Medeae circa Iaſonem transferendo*] Pro *continentiam* legendum eſſe *incontinentiam* natura rei facile docet.

P. 542. Ταῖς ἐρεύγονται] Non alienum eſt, quod Ed. vet. etiam tres proxime antecedentes verſus exhibet, κίων δ' οὐρανία συνέχει Νιφόεσσ' αἴτνα πάνετες Χιόνος ὀξείας τιθήνα. Fortaſſis recentiores Macrobii Editores illos noluerunt propterea recipere, quod nec a Gellio XVII, 10. quem Noſter hic quoque compilauit, hodie expreſſi leguntur. Sed minus idonea cauſa haec eſt habenda.

Conqui-

Conquirendo laborauit] Ed. vet. cum Gellio *laborat*, et poſt, *confundit*.

P. 543. *Fontes imitus ignis eructare*] Ed. vet. *imitatus*. Perperam.

P. 544. *Dius Vlyſſes*] Hodie apud Virgilium et Aen. II, 261. et 762. reperitur *dirus*.

CAP. XVIII. p. 545. *Et clanculo doctus*] Ed vet. *et quaſi clanculo d.* Haec particula emolliendi vim habens non abhorret a loco.

P. 546. *Diſcipulis ſuis amplius tradidit*] Repone cum Ed. vet. *tradit*. Nam paulo poſt in eodem tempore occurrit *quaerit*, *ſuſpicatur*.

P. 547. *In comoedia Cocalo*] Ed. vet. *Catalo*.

P. 548. *Tamen his quoque et id Euripidis —— addetur auctoritas*] Exulet illud *id* ineptiſſimum, ita vt vel duce Editione vet. deleatur, vel mutetur in *ipſius*.

CAP. XIX. p. 551. *Sicut vir alias doctiſſimus Cornutus*] Ed. vet. *Sicut Aurelius*, *vir* etc.

Orcus inducitur gladium — — Alceſtidis] Ed. vet. melius *Alceſtidi*. Caeterum *Orcus* h. l. non eſt Mercurius, vti Pontanus opinatur, ſed *Charon*, qui apud Euripidem loquens inducitur.

P. 552. *Ad Lunam quaerentur aenis*] Lege cum Ed. vet. *quaeruntur*.

Sophoclis autem tragoedia] Conf. Caſaubon. ad Athen. VII, 4, p. 493.

P. 554. *Solitos in Tageticis eorum ſacris*] Ed. vet. *ſolitos*, *in traiectitiis*.

Sed praeſenti operi] Corrige *opere*.

Genitor quem *miſerat Arcens*] Ed. vet. *quam*.

Vt ſibi terra debiſceret. factum eſt] Ed. vet. melius, *quod et factum eſt*.

P. 555. *Et iusiurandum a ſuſpecto petitur*] Eandem rem tradit Stephanus de Vrbib. ſub παλική.

P. 557. *Sed et Xenagoras*] Ed. vet. *Anaxagoras*.

Quid ſit autem Deus iſte] Ed. vet *Quis ſit* etc.

CAP. XX. p. 558 *Hic Gargarum pro excelſiſſimo montis loco accipi conuenire*] Forte *conuenit*.

Ἀιάζω Διότιμον, ὃς ἐν] Edit. vet. Ἀιάζω ὅτι μῆνος ἐνὶ.

Cap. XXI. p. 561. *Quid ſibi noua et peregrina nomina velint*] Edit. vet. *Q. ſ. n. e. p. Graeca nomina v.*

Carcheſium, vero procerum, et circa mediam partem compreſſum, anſatum mediocriter, anſis a ſummo] Scriptura corrupta ex loco Athenaei Dipnoſ. XI. 7. quem Noſter videtur eſſe interpretatus, emendari debet. Callixenus enim Rhodius l. l. Καρχήσιον, inquit, ποτήριόν ἐστιν ἐπίμηκες συνηγμένον εἰς μέσον ἐπιεικῶς, ὦτα ἔχον μέχρι τοῦ πυθμένος καθήκοντα. ἐστὶ δὲ ἱκανῶς ἐπίμηκες τὸ ποτήριον τὸ καρχήσιον, καὶ τάχα διὰ τὸ ἀνατετάσθαι οὕτως ὠνόμασται. Igitur cum *anſatum mediocriter* ſequentibus plane repugnet, transfer *mediocriter* ad *compreſſum*; atque, niſi *anſatum* omnino delere malueris, quod durum eſſe videtur, in locum τοῦ *mediocriter* translati ſubſtitue *vtrimque*; quod forte corruptioni dedit locum. Cf. Caſaub. ad Athen. l. l.

P. 562. *Ait enim naualis veli partem*] Miror, interpretes nondum vitium hic deprehendiſſe, quod cum ex loco laud. Athenaei et rei natura facile poteſt intelligi. Pro *veli* hic et mox legendum eſt *mali*. h. e. ἱστοῦ non *veli*, h. e. ἱστίου, quod a re et libris Athenaei eſt alienum.

Πάμπαν ἐσθλὰ τῷ γαμβρῷ] Ed. vet. et Athenaeus l. l. habent ἐσχά.

Προσθῆναι μέσην τράπεζαν] Eundem verſum habet Athenaeus l. l. Sed videtur Auctor ſcripſiſſe, vti extat in Editione vet. Πρὸς τὴν τράπεζαν φάσκων Προσεληλυθέναι τοὺς δράκοντας, καὶ γενέσθαι περὶ τὰ σιτία καὶ τὰ καρχήσια. Nam Athenaeus cum ſtatim ſuis verbis mentionem faciat ſerpentum, nihil niſi quod ad conſilium ſuum pertineret, ſcripſit: verum ſecus eſt hic apud Noſtrum.

Sed nec cymbia in noſtro ſermone reperies] Si *noſtrum ſermonem* interpreteris *ſermonem, quo nunc hic vtimur*; bene eſt. Verum ſi linguam vernaculam, quam dicunt, intelligis; falleris, quia Euſtathius, qui loquitur, fuit Graecus, vti ex antecedentibus ſatis fit clarum. Forte tamen melius eſt, ſi *noſtro* correxeris.

P. 563. Μεγάλ' ἴσως κυμβία] Edit. vet. paulo aliter: Μεγάλ' ἴσως ποτήρια προπινόμενα, καὶ μετ' ἀκράτου, Κυμβί, ἐκάρωσεν ὑμᾶς, ἀνακεχαίτικεν μὲν οὖν. Atque ſic plane extat apud Athenaeum XI, 9. Vnde omnino Noſter hauſit, quicquid hic de poculis ſcripſit.

Apud

Apud Graecos et apud nos] Pro *nos* reponendum eſſe cenſeo *vos*. Etenim Euſtathium fuiſſe Graecum cum aliunde conſtat, tum ex eo, quod in his libris ſubinde dicat *Virgilius veſter*, *Cicero veſter* etc.

Κρατῆρα γὰρ ἔτησαν] In Ed. vet et apud Athen. l. l. aliter locus legitur: *Θαυμάζουσι δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ πῶς κύαθον μὴ κεκτημένος, ἀλλὰ, κυμβίον μόνην φιάλην προσεκέκτητο, δοκεῖ δή μοι τὸ μὲν τῆς τῶν ἀνθρώπων χρείας ἕνεκα, τὸ δὲ τῆς τῶν θεῶν τιμῆς εἰς τὴν κλῆσιν παρειληφέναι.*

Σπονδοποιέοντα] Ed. vet. *σπονδοποιέονται.*

P. 564. Ἥκει λιπὼν] Locus ſumtus eſt ex Athen. XI, 6. Primus verſus in Euripid. Troad. quoque ab initio reperitur.

P. 565. *Cylicranorum*] Vid. Caſaubon ad Athen XI, 2. *Ad* Ἐρύθειαν] Conſule Stephanum Byz. de Vrbib.

Cap. XXII. *Ipſi Dianae fuerat impoſitum*] Perperam Macrobium hic negare apud Graecos Auctores nomen *Opis* aliter dici, quam de Diana ipſa, pluribus demonſtrauit Spanhemius ad Callimach. H. in Dian. 204.

LIBER VI.

Cap. I. p. 570. *Cui etiam gratia habenda eſt*] Melius Ed. vet. *Cui etiam gratia hoc nomine eſt hab.*

Sicut praeſens ſenſus oſtendit] Pro *ſenſus* Ed. vet. habet *tempus*.

P. 571. *Et in* decimo] Ed. vet. *nono*.

Hinc nox proceſſit] Ed. vet. *Hic nox praeceſſit*.

P. 572. *Nam mi calido das ſanguine*] Ed. vet. *Mihi nam calido* etc.

P. 574. *Furius in primo* annali] Ed. vet. *annalium*.

P. 575. *Reficitque* ad *praelia pulſos*] Ed. vet. *in praelia*.

P. 576. *Redeunt* referunt *petita*] Lege cum Ed. vet. *referuntque*.

Vendidit hic Latium populis, agrosque viritim] Pro *viritim* Ed. vet. habet *Quiritum*.

Currite ducenti ſubtemine] Ed. vet. *Currite ducentes ſubtegmine*,

P. 577. *Lucilius in ſeptimo decimo*] Ed. vet. *Ennius.*

P. 578. *Tunc* tumido *manat ex omni*] Pro *tumida* Ed. vet. habet *timido.*

P. 579. *Si autem* vincar: *vinci a tali nullum eſt probrum*] Edit. vet. *Si autem et vincat: vinci* etc.

P. 580 *Verſaque in obſcoenum*] Ed. vet. *Verſaque in obſcurum.* Sed in libris Lucretii hodie extat *opprobrium.*
Sponte tulere ſua carpit] Ed. vet. *carpſit.* Recte.

Cap. II. p. 581. Accipite *et alterum locum Maronis*] Melius Ed. vet. *Accipe.* Nam ſequitur *reperias.*
At laetis *otia fundis*] Rectius Ed. vet. *latis otia.*
Et patiens operum exiguoque] Ed. vet. *paruoque.*
Nec citharam reboant laqueata aurataque Tempe] Rectius in Ed. vet. *templa;* alii male, *tecta.*

P 582. *Haec ratio quondam*] Ante haec verba in Ed. vet. recte ſunt haec: *Lucretii vero ſic incipit.*
Principio caput] Ed. vet. recte praemittit, *Lucretius ait.*

P 583 *Haec ante exitium*] Praepone cum Ed. vet. *Virgilius ſic ait.*
Multaque praeterea] Recte Ed. vet. praeponit, *Lucretius ait.*

P. 585. *Sed anguſto prius* ore *coërcens*] Pro *ore* Bentleius ad Horat. Carm. III, 6, 22. legendum putat *orbe:* quia de equo ſit ſermo, quem ad greſſus inſtituit magiſter.

P. 588. *Indu mari*] Corrige duce Edit. vet. *Inde.*

P. 589. *Id quod ſaepe euenit, vt exſpectatio*] Lego cum Ed. vet. et ſenſu poſcente, *Id quod* non *ſaepe euenit* etc.

Cap. III. *In carmina ſua* tranſtulerant] Ed. vet *traxerant.* Recte: nam cum modo eodem verbo *transferre* vſus eſſet Auctor, ab eius ſtudio commutatē dicendi abhorret idem ſtatim repetere. Caeterum *trahere* alibi eodem ſenſu occurrit, v. c. pag. 592. *Ennius hinc traxit.*

P. 590. *Ennius in duodecimo*] Edit. vet. *decimo quinto.*

P. 591 Οὐδ' εἰ μοι] His locis adde Claudian. Conſ. Prob. et Olyb. 55. *Non mihi centenis reſonent ſi vocibus ora, Multifidusque*

fidusque ruat centum per pectora Phoebus. Hinc Perſius Sat. V, 1. *Vatibus hic mos eſt, centum ſibi poſcere voces, Centum ora, et linguas optare in carmina centum.*

P. 592. *Et tum ſicut equus de praeſepibus fartus*] Edit. vet. *qui de praeſepibus actus.*

Cap. IV. p. 593. *Arma* arrigunt] Ed. vet. *rigent.*

P. 594. *In illis alnorum vmbraculis* proſequamur] Ed. vet. *perſequamur.*

P. 597. Vt *diximus* ſemnos] Ed. vet, *Et diximus cennos.*

Cap. V. p. 599. *Inuicta es fabricatus manu*] Ed. vet. *fabricatus es manu.*

P. 600. *Neque caepe* muſtum] Corrige cum Edit. vet. *moeſtum.*

P. 601. *Siluicolae Fauni*] Ed. vet. *Etiam Siluicolae* etc.

Semela genitus Euthyia] Ed. vet. *Euchia.*

Cap. VI. p. 607. *Ferrum armare veneno*] Appone *Et*, quod reperitur in Edit. vet.

Cap. VII. p. 609 *Illaudati non eſt idoneum ad exprimendam ſceleratiſſimi*] Clarkius ad Iliad. β', 269. Gellium errare hic multis demonſtrauit argumentis.

Quem fumo aut vento aut puluere] Adde *laborare videmus* quod Ed. vet. habet, et oratio poſtulat.

Conſeruata eſt] Melius Ed. vet. *obſeruata eſt.*

P. 610. *Vexare Italiam Hannibalem*] Pro hac perturbata lectione recipe lectionem Ed. vet. *Vexatam Italiam dixit Cato ab Annibale*, quae ipſa extat apud Gellium II, 6.

Nemo quisquam tam effflictis eſt moribus] Ed. vet. *afflictis.*

Vicem *prouerbii celebratus eſt*] Ed. vet. *vice.* Recte; vt ſupra pag. 537. initio.

P. 611. Sic *in corporibus incultis*] Ed. vet. *Sicut.*

CAP. VIII. p. 612. Correptum *quod de optimis dictis*] Ed. vet. *correctum.*

Nec *video qualiter lituo poſſit*] Lege duce Ed. vet. *Non.*

P. 614 *Frigidus* agricolas *ſi quando*] Ed. vet. *agricolam.*

Namque in praeparata *rei ruſticae*] Emenda ex Ed. vet. *praeparatu:* et ſtatim in ſequentibus, *per tempeſtates et pluvias.*

Aeneam ſuum tanquam omnia *pium*] Niſi malis Graeciſmum ſtatuere, lege cum Ed. vet. *hominem* pro *omnia.*

CAP IX. p. 618. *Corrupta eſt vox ex bidennibus in bidentes*] Ed. vet. *C. e. v. et ex bidennibus bidentes dictae.* Forte *factae* pro *dictae.* Sic certe apud Gellium l. l. legitur.

P. 619. *Equum equitare dicit hoc verſu*] Melius Ed. vet. *Equum et currere et equitare d. h. v.*

Vel nominum poſitionibus *ſeruare*] Ed. vet. *electione.*

LIBER VII.

CAP. I. p. 621. *Conuiuiorum poſtremi diei*] Haec verba recte abſunt in Ed. vet. Caeterum, quod ſemel monuiſſe ſufficiet, pleraeque, quae in hoc Macrobii libro occurrunt diſputationes, ſumtae ſunt ex Plutarchi Sympoſiacis.

Diſcurſum *variantibus poculis*] Ed. vet. *diſcurſim.*

Plus nimio reuerenda] Lege cum Ed vet. *verecunda;* quod melius conuenit et praecedenti *cenſoria*, et ſequenti *verecundiae.*

Peregrina inſtitutio vel *diſciplina*] Senſus poſtulat, vt cum Ed. vet. pro *vel* legas *et.* Nam *peregrina inſtitutio*, et *diſciplina a Parthis petita* ſunt ſynonyma.

P. 623 Aperio *quidem philoſophiae tricliniorum fores*] Ed. vet. *aperiam.*

Primum hanc *eam ſcio ſeruaturam*) Ed. vet. recte *hoc.*

P 625. *Verbum nullum niſi* philoſophum *ſenſit*) Corrige *philoſophicum;* praeſertim cum iam Leopardus Emendatt. lib. XVIII, 31. ita locum laudet.

Ve

Vt ſe totum ſuperflua eius effuſione *proluerct*] Recte Trillerus Obſeruatt. p. 40. legendum eſſe cenſet *affuſione proluerct*, quod Graeci vno verbo exprimant περικλύζεσθαι. Conf. Aeneid. I, 739.

Nam ſi, apud Athenas Atticas] Lege cum Edit. vet. Nam ſi, *ſicut apud Athenas* etc. Nam ſequitur *ita*.

Cur, vbi ſermo permittitur, honeſtus] Ed. vet. *Cur, vbi ſermo permittitur inhoneſtus, honeſtus* etc.

P. 626. *Vlyſſis enim praeclara facinora filio praeſente narrabat*] Adde *Menelaus*; ne *Helena* intelligatur ex antecedentibus, contra locum Od. δ', 271.

Cap. III. p. 630. *Loedoriam exprobrationem eſſe* ac *directam contumeliam*] Pro *ac* Ed. vet. non male habet *ad*.

P. 631. *Vel leuis* tactus *impellit*] Ed. vet. *flatus*.

Octauius, qui natu nobilis *videbatur*] Ed. vet. *Libyus*.

Quibus mos eſt aurem forare] Omnino populis orientis hic mos communis fuiſſe olim videtur. Etenim Arabibus illum tribuit Petronius, in illo, *Pertunde aures, vt imitemus Arabibus:* Iuuenalis accolis Euphratis: Lydis Xenophon Anab. III. Vide Barth. ad Claud. VI. Conf. Honor. 528.

Reciperem te niſi anguſte ſederem] Ed. vet. *ſederemus*.

P. 634. Vterque *delectabimtur*] Ed. vet. *vtique*.

Illa vero ſcommata directa laetitia eum, in quem dicuntur, infundunt] Senſus poſtulat *offundunt*, vel *perfundunt*.

Cap. IV. p. 638. *Dicitur* καθεκτικὴ] Legendum cenſeo καθελκτικὴ, (h. e.) *vis* attractrix Nam καθεκτικὴ h. e. *vis retentrix* et ab hoc loco et Plutarchi eſt aliena. Conf. Mercurial. Var. Lect. III, 5.

P. 639. Καταδεκτικὴ] Lege καθεκτικὴ. Conf. Mercurial. I, I.

Et ideo habet natiuum calorem, quod *confectum ſuccum*] Ed. vet. Recte, *qui*.

P. 640. *Vel cuiuslibet morti*] Lege cum Ed. vet. *vel cuiuslibet ex confluentia morbi, id eſt, multitudo* etc.

Cum

Cum ergo prima digeſtio vertit *in ſuccum*] Corrige ex Ed. vet. *vertitur.*

CAP. V. p. 641. *Aures noſtras gratia linguae captiuas tenet*] Forte male a Stephano eiectum eſt *Aures noſtras Graeca lingua captiuas tenet.* Nam praeterquam quod extat in Ed. vet. etiam ſequens illud *Graecus Graeco eripiat* antiquam lectionem comprobare videtur.

P. 642. Audire *enim contra tam copioſe*] Ed. vet. *Audere.*

Pag. 644. *Multis animalibus infirmitas*] Corrige praeeunte Editione vet. *mutis.*

Fartus cibo ſtomachum vel ventrem grauatur] Ed. vet. F. c. *ſtomacho vel ventre grauatur.*

Pag. 645. *Cibum vero ſimplex ſuccum de ſe*] Ed. vet. non male. *Cibum vero ſimplex* qui adeſt, *ſuccum* etc.

'Ει ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος] Locus hic hodie apud Hippocratem ſic editur: εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ ποτ' ἂν ἤλγεεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑπὸ τοῦ ἀλγήσειεν ἓν ἐόν. Sed apud Galenum de Elementis Lib. I. pro ὑπὸ τοῦ legitur melius ὑφ' ὅτου α. ε. ἐών. Haut dubie vera lectio eſt apud Galenum, quippe quae generi dicendi Hippocratico, quantum equidem ſentio, conuenientior eſſe videtur. Noſter vero locum vel ex memoria laudauit, vel magis ſenſum quam verba voluit exprimere.

Pag. 647. *Iſtum ſqualori vniformitatis addicis?* Edit. vet. *Iſti ſqualorem* etc.

CAP. VI. p. 648. *Si quis aconitum neſciens hauſerit*] Haut dubie *aconitum* hic dicitur, quod alias *cicuta.* Nam non modo apud Plutarch. Symp. III, 5. vnde Noſtrum hauſiſſe ſatis conſtat, de κωνείῳ h. e. cicuta ſermo eſt, ſed etiam quod aconito hic eadem vis tribuitur, quam cicutae tribui vel ex Platonis Phaedone conſtat. Conf. Mercurial. Var. Lect. p. 147.

Pag. 649. *Quod non niſi* ingeniti *frigoris teſtimonium eſt*] Ed. vet *ingentis.*

CAP. VII. p. 653. *Quod cito admonentur generationis*] Ed. vet. *quod cito admouentur generationi.*

Pag. 654.

Pag. 654 *Et pondere ſuo in inteſtina delabitur*] Auctior et melior Ed. vet. *et pondere ſuo* cito *i. i. d.*

Cap. VII. p. 655 *Quae cauſa difficile digeſtu facit inſicium*] Nolo repetere, quae de *Inſitio* dixerunt Lindenbrogius ad Donat. Comment. in Terent. Eun. II, 2, 26. et Caſaub. ad Athen. pag. 651. quod videſis.

Sic et mox tritum atque formatum] Ed. vet. *firmatum.*

Cap. IX. p. 659. *Retia quibus me* inuolutum *tenes*] Edit. vet. *irretitum.*

Pag. 660. *Effectui animae*, qui *ſenſum miniſtrat*] Edit. vet. *quae.*

Cap. X, p. 663. *Si ergo ſiccitas caluos efficit*, et *poſteriora capitis ſicciora*] Edit. vet. *vt.*

Cap. XI. p. 665. Interrogationibus tuis *non minus doctrinae collaturus*] Edit. vet. *Interrogantibus tuis*]. Caeterum quae mox ſequuntur, debentur Gellio IX, 6.

Cap. XII p. 666. *Malo tamen ab eo qui* corporibus *curat, certior fieri*] Ed. vet. *corpus*: id quod Latinius eſt.

Pag. 667. *Cum ad medium dolii peruentum eſt*, compercendum] Edit. vet. *comparcendum.*

Pag. 669. *Neque ſit admixtione dilutior* et *per vacuum means guſtatu fortiori ſentitur*] Ed. vet. omiſit illud *et*. Forte legi debet *ſed.*

Pag. 674. *Introrſum minari*] Ed. vet. *innare.*

Pag. 675. *Ideo ex aſperatione oris* praeuenta *ſuauitas excluditur*] Ed. vet. *prouenta.* Melius.

Cap. XIII. *Calorem dico, qui liquorem ſibi exigit miniſtrari*] Ed. vet. auctior, *C. d. q. l ſibi ſemper exigit m.*

Pag. 676. *Cum in templo vidiſſem circa deorum* ſimulacra] Ed. vet. arcas Et mox pro *requiſiſſem* eadem habet *inquiſiſſem.*

Pag. 677 *Quos ſolos fides* decerret] Ed. vet. decerneret.

Pag. 678. *Nihil me* in omni *cenſu aliud habere*] Ed. vet. *nihil me a nominis cenſu* etc.

Cap.

Cap. XIV. p. 682. *Cum ſit* pupula, *quae viſu pollet, oppido parua*] Ed. vet. *pupilla:* et paullo poſt *collocata* pro *collecta.*

Geminum *lumen e pupula*] Ed. vet. *genuinum.* Recte. Nam permutatur cum ſequenti *domeſticum.*

Pag. 683. *Et inde iam recuruari*] Auctior eſt Ed. vet. *Et inde* in orbem *iam recuruari.*

Cap. XV, p. 685. *Vnde ſaepe manifeſtos occurrit errores*] Melius Ed. vet. *occurrit in manifeſtos errores.* Caeterum quae ad explicationem huius capitis pertinent, reperies apud Interpretes Gellii XVII, 11.

Ferri in ventriculum, quod *Graece appellatur* ἡ κῶλω κοιλία] *Quod* cum manifeſte repugnet linguae legibus, vel muta in *qui*, vti eſt in Ed. vet. vel. in *quae*, duce Gellio.

Pag. 687. Οἴνω πνεύμονα τέγγε] Auctior locus extat apud Athenaeum X, 8. qui narrat, quos verſus ſingulis anni tempeſtatibus cecinerit Alcaeus Poeta bibax. Aeſtate quidem ſibi eſſe bibendum, hac demonſtraſſe ratione: Τέγγε πλεύμονας οἴνῳ (ſeu, vti Lib. I. cap. 19. editur, Οἴνῳ πνεύμονα τέγγε) Τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται, Ἀδ' ὥρα χαλεπά, (ſupra, Ἡδ' ὥρη χαλεπή) Πάντα δὲ δει ψᾷ ὑπὸ καύματος. Alio loco idem Poeta, auctore Athenaeo I, 19. canit Πίνωμεν, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. Per ἄστρον autem *Caniculam* intelligi, ex l. l. Athenaei fit clarum.

Pag. 688. *Cum philoſophia illic ſe habeatur auguſtior*] Edit. vet. *ſe* omittit.

Pag. 689. *Ait enim Eupolis in Fabula* etc. Athenaeus I, 19. Εὔπολίς τε, inquit, τὸν Καλλίαν φησὶ ἀναγκάζεσθαι ὑπὸ Πρω-

Πρωταγόρου , πίνειν, ἵνα πρὸ τοῦ κυνὸς τὸν πνεύμονα ἔκλυτον (emenda cum Caſaubono ex Plutarchi Sympoſ. VIII. ἔκλυρον h. e. madidum, vuidum) φορῇ. Atque ad largius bibendum hoc tempore videntur veteres Graeci ipſius Apollinis Oraculo inuitati fuiſſe, quod extat apud Athen. l. I.

Εἴκοσι τὰς πρὸ κυνὸς, καὶ εἴκοσι τὰς μετέπειτα,
Οἴκῳ ἐνὶ σκιερῷ Διονύσῳ χρᾶσθαι ἰατρῷ.

Cap. XVI. p. 690. *Cur enim tibi de rei vtilitate comparans conſuluiſti*] Ed. vet. *Tu enim me tibi* etc. et mox pro *coeperit* eadem habet *prodierit.*

Quae ſerpunt oui naſcuntur exordio Volantia] Edit. vet. legit et diſtinguit rectius, *Quae ſerpunt, ouis naſcuntur. Exordia voluntia* etc.

Pag. 691. Nantia *paene omnia*] Ed. vet. *Natantia.*

Pag. 692. *Videamus quod de ſemine* ipſa *philoſophorum definitio teſtatur*] Ed. vet. melius *ipſo.*

Pag. 693. *Quia caeteri ad producendam hanc materiam inhabiles* habentur] Ed. vet. *videntur.*

Pag. 697. *Alcman Lyricus dixit rorem Aëris et Lunae filium*] Victorius Varr. Lect. XIV, 17. ex Plutarchi commentariolo, qui inſcribitur αἴτιαι φυσικαὶ , verſum Alcmanis laudat hunc, Διὸς θύγατερ ἔρσα τρέφα καὶ σελάνας δίας. Atque hinc putat Virgilio *Lunam roſcidam* dici.

Qui in metallo aeris morantur] Locus Plutarchi, quem Macrobius hic quoque non niſi interpretatur, extat in Sympoſ. III, 10.

III, 10. ſub finem, Καὶ τοὺς γε διατρίβοντας ἐν τοῖς χαλκωρυχείοις ἱστοροῦσιν ὠφελεῖσθαι τὰ ὄμματα, καὶ βλεφαρίδας ἐκφύειν τοὺς ἀποβεβληκότας. Ἡ γὰρ ἀπιοῦσα τῆς χαλκίτιδος ἄχνη, καὶ πίπτουσα τοῖς βλεφάροις ἀδήλως, ἀνατέλλει τὰ ῥεύματα καὶ περιστύφει τὸ δάκρυον. Διὸ καὶ φασὶν εὐήνορα καὶ νώροπα χαλκὸν ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ προσαγορεύεσθαι.

Sed haec ſufficiant, quae per temporis anguſtiam Macrobio addere potuimus. Alia in aliud et commodius tempus differamus. Nunc cum Nundinae adſint, Bibliopola flagitet, et Operae iterum iterumque plagulas repetant, finis rei eſt imponendus. Vale, Lector beneuole.

F I N I S.

INDEX

INDEX AVCTORVM
MACROBIO
NOMINATIM LAVDATORVM.

A.

Accius, Lucius 242. 578. 579. 585. 599. 601. 602. 611. 715
Acterianus 432
Aeſchylus 310. 554. 560. 568
Afranius 407. 570. 595. 600. 614
Alcaeus 559. 687
Alcman Lyricus 697
Alexander 311
Alexander Aetolus 566
Anaxandrides 562
Anaximenes 82
Antias 275
Antipater Stoicus 301. 305
Antonius Gnipho 444
Apollodorus 244. 297. 319
Apollonius 540
Apulejus 7. 636
Aratus 93. 312. 474. 558
Arbiter 7. vide Petronius
Archilochus 295
Archimedes 98. 137
Ariſtomenes 559
Ariſtophanes 432. 547. 559
Ariſtoteles 81. 182. 183. 308. 377. 378. 550. 636. 672. 679. 698. 741
Aſclepiades 81. 562
Aſinius Pollio 219
Aſper 428. notatus 425
Atta 402
Attejus Capito 277. 440. 677

B.

Boethos 82

C.

Caecilius 390. 615
Caelius 222
Callias 556
Callimachus 433. 563
Caluus 432
Carminius 554
Caſſius Hemina 275. 289. 290. 422
M. Cato 222. 251. 277. 386. 395. 398. 425. 427. 596. 609. 650
Catullus 576. 577
C. Gellius 243
Chryſippus 295
Cicero 22. 35. 98. 99. 105. 224. 344. 346. 391. 407. 456. 457. 458. 589. 594. 610. 704. 738. 744. ſeqq.
Cincius 265. 266. 269. 383
Claudius Quadrigarius 221
Cleanthes 295. 300. 301. 312
Cloatius Verus 400. 402. 404. 405. 406. 426
Cornelius Balbus 429

(A) Corn.

Corn. Labeo 267. 290. 314. 421. 440
Cornificius 247. 295. 300. 306. 333. 602
Cornutus 551
Critias 82
Critolaus 82

D.

Democritus 82. 85. 681
Demoſthenes 456. 457. 563. 606
Didymus 548. 567
Diodorus 85
Draco 722

E.

Egnatius 599. 602.
Empedocles 11. 82. 303. 444. 645
Ennius 220. 571. 572. 573. 574. 578. 579. 580. 584. 585. 586. 587. 588. 590. 592. 593. 594. 597. 601. 618
Epaphus 427
Ephippus 564
Ephorus 547. 558
Epicadus 262
Epicharmus 558
Epicurus 6. 82. 610. 681
Eraſiſtratus 685
Eratoſthenes 107. 563. 689
Eupolis 642. 689
Euripides 295. 303. 306. 309. 310. 334. 549. 551. 564. 566. 628. 689

F.

Fauorinus 403
Feneſtella 250
Fuluius Nobilior 266. 275
Furius 574. 575. 577. 591. 595
Fuſius Bibaculus 346

G.

Gauius Baſſus 248. 400. 429
Gellius 289. 395
Geminus 290
Glaucippus 274
Granius Flaccus 309
Granius Licinianus 290

H.

Heraclitus 11. 81. 105
Heraclitus Ponticus 81
Herodotus 673
Heſiodus 8. 54. 474. 669
Higinus 236. 422. 433. 618
Hipparchus 82
Hippocrates 31. 42. 81. 319. 379. 645
Homerus 18. 19. 65. 265. 292. 296. 297. 301. 302. 316. 331. 332. 464. 475. 483. 484. et deinceps 558. 559. 563. 589. 591. 594. 604. 605. 607. 610. 613. 626. 629. 643. 654. 662. 663. 672. 679. 698. 703
Horatius 403
Hoſtius 591. 601
Hyllus 415

I.

Ilius 597
Iulius Caeſar 290
Iulius Feſtus 434
Iulius Higinus 549
Iulius Modeſtus 219. 250. 290
Iunius 275
Iſocrates 622

L.

Laberius 602
Laeuinus 432
Liuius 601

Lucanus 161
Lucilius 224. 395. 396. 575. 577. 592. 597. 619. 734
Lucretius 574. 577. 578. 580. 581. 582. 583. 584. 586. 588. 593. 594. 595. 596. 597. 599. 600

M.

Macer Licinius 251. 275
Mallius 250
Maſurius Sabinus 218. 220. 250. 427
Mattius 408
Meandrius 297
Memmius 250
Menander 7. 564
M. Meſſala 248
Metelli Pontificis Index 382
Muſonius 225

N.

Naeuius 312. 400. 405. 576. 588. 601
Nicander Colophonius 563. 567
Nigidius 246. 247. 421. 613. 617. 704
Niſus 269
Nouius 249. 347
Numenius 10. 307

O.

Octauius Herſennius 444
Oenopides 300
Oppius 402. 404
Orpheus 8. 302. 311. 313. 314. 337

P.

Pacuuius 433. 575. 602
Panyaſis 565
Papyrianum Ius 442
Parmenides 11. 82. 210
Petronius Arbiter 7
Pherecydes 298. 561. 565
Phileas 558
Philemon 562
Philochorus 252. 432
Philolaus 81
Pindarus 541. 542
Piſander 474
Piſo 266
Plato 1. 2. 3. 10. 22. 28. 32. 33. 61. 66. 73. 74. 81 98. 105. 129. 134. 171. 180. 187. 188. 209. 210. 295. 533. notatus 685. 686
Plautus 287. 391. 402. 403. 441. 553. 561
Plinius 390. 391. 392
Plotinus 50. 75. 93. 104. 177. 178. 294
Plutarchus 636
Polemon 556. 557
Pompejus Feſtus 419. 424
Pomponius 250. 347. 596. 617
Porphyrius 19. 137. 308
Poſſidonius 81. 85. 107. 333
Poſtumius Albinus 408
Propertius 748
Protarchus Trallianus 236
Ptolemaeus 103
Pythagoras 11. 65. 81. 126. 127

Q.

Q. Claudius Quadrigarius 221. 289

R.

Rutilius 291

S.

Saluſtius 218. 381. 382. 385. 674. 744. 749
Sammonicus Serenus 392. 396. 436

Sappho 562
Seruius Sulpicius 419
Siſenna 596
Sophocles 552. 553. 562
Speuſippus 295
Statius Tullianus 433
Sueuius 402. 404. 576. 602
T.
Tarquinius Priſcus 407
Tarquitius 430
Terentius 734. 744
Terentius Varro 444
Tertius 442
Theocritus 474
Theophraſtus 84
Thucydides 427
Timotheus 297. 697
C. Titius 290. 394. 415
Trebatius 290. 417. 423. 431
Tuditanus 275. 290
V.
Varius 576. 585
M. Varro 214. 220. 234. 239. 243. 248. 261. 265. 269. 275. 284. 288. 289. 291. 309. 375. 380. 383. 384. 389. 390. 393. 400. 414. 415. 420. 421. 427. 429. 434. 444. 559. 594. 745
Vatinius 346
Velius Longus 427
Veranius 407. 414. 424
Veratius Pontificialis 428
Vergilius 14. 19. 37. 55. 80. 86. 91. 97. 144. 163. 164. 173. 178. 216. 237. 277. 287. 292. 294. 300. 314. 337. 343. 400. 401. 404. 410. 411. et deinceps 553. 564. 611. 612. 613. 629. 630. 703. 715. 732. 744
Verrius Flaccus 218. 229. 244. 250. 266. 284
X.
Xenagoras 557
Xenocrates 81
Xenon 82. 246
Xenophanes 82
Z.
Zenon 82. 246. vid. Xenon.

INDEX RERVM ET VERBORVM COPIOSISSIMVS, LITTERA A. NOTARVM PRIOREM, B. POSTERIOREM COLVMNAM DESIGNAT.

A

Abaco et latrunculis diem ſeptimum Saturnalium conterunt 225
A. Albinus a Catone repreheſus 208. 209
Abies, et cur ex ea equus Troianus fabricatus 619
Ablutio in ſacris Deorum ſuperum 411
abruptum 50 *a.*
aca

..ca pro *aqua* 238. *b.*
Acacia 598. *a.*
Acarnanum annus qualis 263
Acca Larentia nobiliſſimum ſcortum, populum Rom. haeredem moriens nuncupavit, Fauſtuli conjux, Romuli et Remi nutrix 251
Accitani 315
Accuſatori qualis oratio neceſſaria 449
Accae Larentiae ſacrificium conſtitutum 251
Acer, et cur ex ea equus Trojanus Vergilio fabricatus 619
'Ακέφαλοι verſus 526
Acetum gelu non ſtringi 673
'Ακερσεκόμης Apollo cur dictus 303
Acetum frigidum 649
Achelous pro aqua apud Graecos 546. ſeqq. et Vergilium 547
Acheron fluvius quid 57
Achilles 48
Acipenſer in deliciis 391. 392
Acipenſer Trajani tempore non in magno pretio 391. 392
Acipenſeris ſquama adverſa 392
Ακόλαστοι quinam 378
Aconitum hauſtum cur plurimi meri potu curetur 648 *ſeq.*
Ακρατεῖς quinam 378
'*Acroama* quid 254 *b*
Adad quid ſignificet 326
Adad ſummus Deus apud Aſſyrios 336
Adad ſimulacrum Solem deſignare 336
Adargatis Dea apud Aſſyrios 336
Adargatis ſimulacrum quid ſignificet 336
Addita pro *infeſta* et *inimica* 592
Addubitatio ad pathos movendum 465
'Αδελφὸς vnde dictum 307
'Αδελφὸς frater dictus quaſi non unus 307
'Αδης idem qui κρονίδης 240 *a. b*
Adeps cur ſine ſenſu 660
Adjectivum, Graecis ἐπίθετον 219
Adonis apud Aſſyrios cultus 324
Adonis ab apro interemtus quid ſignificet 324
Adonis pro Sole 324
Adonis quando Veneri redditus intelligatur 324
Adſperſionem ad litandum inferis ſufficere 412
Adverſa quaedam ineluctabilia 47
Adverſa quibus modis vitentur 47
Adverſi nobis Auſtrales 156
Adulta quies 14
Advocata pro *adhibita* 6. *b*
Ad unguem prouerbium 291
Aegeon aliter ab Homero quam Vergilio deſcriptus 538
Aegeum mare 674
Aegypti calidiſſimae regionis cur frigida vina 657
Aegyptia olea 408

Aegyptii cur Saturni et Serapis fana extra vrbes ſtruxerint 235
Aegyptii diuinarum rerum maxime periti quondam 277
Aegyptii philoſophicae diſciplinae parentes 98
Aegyptii primi aſtrorum ſcrutandorum auctores 114
Aegyptii quando coacti Saturnum et Serapim vt Deos colere 235
Aegyptii quomodo Solis magnitudinem explorarint 107. 108
Aegyptii quomodo Zodiaci in duodecim ſigna diuiſionem repererint 114. 115. 116
Aegyptii religioſiſſimi 235
Aegyptiorum adminiſtrationes ſacrorum Herculem Solem eſſe demonſtrant 321
Aegyptiorum coelum perpetuo ſerenum 114 apud illos nullum pene eſſe vſum imbrium 162
Aegyptiorum de ſphaerae ſolaris ordine ſententia 98. 99
Aegyptiorum ſacerdotes Prophetae dicti 676
Aegyptios Herculem quam religioſiſſime colere 320
Aegyptios ſub variis denominationibus Solem coluiſſe 324. 325. 326
Aegyptiis nunquam fas pecudibus aut ſanguine litare 235
Aegyptiis ſolis certum modum fuiſſe anni 263
Aegypto humoris vel caloris nimietas nunquam nocuit 171. 172
Aegyptus artium mater 280
Aegyptus torridae Zonae vicina 162
Aegris ſimplexne an varius cibus offerendus 637. 644
Aeliani verba de tyrannorum vita 60. *b*
Aemilia virgo quando damnata 250
Aemilianus ab Aemilio dictus *e* 231
Aemilius Poſtumius trib. militum 289
Aemilius Regillus praetor 250
Aemulationem in inuidiem euadere 172
Aenea ſacris plerumque adhiberi ſolita 553
aeneae falces Vergilio vnde 553
Aeneae dona Didoni infauſta 70 *b* 71 *a*
Aeneas pontifex 411. 416
Aeneis Vergiliana quomodo ad Homeri Iliada et Odyſſeam effigiata 474. 475 etc.
aequalitas pro *aequabilitas* 27 *a*, *b*
Aequinoctialis circulus 158. 159
Aequinoctialis ambitus 111
Aequinoctialis parallelus 86
ἀειγενέτης cur dictus Apollo 301
Aer coelo ſubiectus 93
Aer denſatus imbres efficit 121
Aer humidus et calidus 33, 645
Aer

Aer terram moueri non patitur 121
Aerarium Romanum cur Saturni templum 244
Aerem motum in ventum ſolvi 658
Aerem vniuerſam terram ambire 121. 122
Aeris et aquae per humidum conjunctio 33
Aeris et ignis per calorem conjunctio 33
Aeris in re diuina apud veteres vſus 554
Aeris non ſimplex qualitas 33
Aeris ſtyptica vis 697
Aeris ſquamae contra putredinem 697
Aeris ſitus 121
Aes primum quomodo ab Iano ſignatum 237
Aes quid 553 *a*
Aeſculapii ſimulacrum cur cum dracone 318. 319
Aeſculapius 117 *b*
Aeſculapius Apollinis filius 319
Aeſculapius idem cum Apolline, diuinationibus et augurijs praefectus 319
Aeſculapius pro Sole 318
Aeſculapius quid 318
Aeſopi fabulae illuſtres 8
Aeſopi in Demoſthenem patronum fides 257
Aeſopus hiſtrio 387
Aeſtas calida 40
Aeſtas calida et ſicca 645
Aeſtate cur aer flabro motus frigidior, ſentiatur 657
Aeſtas quando fiat 160
Aetas hominis perfecta et robuſta quae 44
Aetas perfecta ſeptenarii multiplicatio 44
Aetatis neceſſitas ſignum pubertatis 43 *b*.
Aether omnium puriſſimum 120
Aetherea terra 62
Aethereae lucis conuerſiones 40
Aetheris puriſſimi lux naturalis cum igne ſuo Solis ſphaerae incumbit 100
Aetherius ignis dicitur Sol. 170 nutritur oceano *ib*.
Aethiopes cur nigri 171 reges epularum coeleſtium *ibid*.
Aethiopia torridae Zonae vicina 162
Aethra 597
Aetnae deſcriptio ex Pindaro et Vergilio 542. 543
Aetollorum mos vno tantum pede calceato bellum ingredi 549 notatus Ariſtoteli 550
Affectus quomodo vel boni vel mali 198. 199
Affectuum mouendorum ratio quam egregie Vergilio obſervata 473
Africa ficus 406
Africana olea 408
Agamemnon ſomnium ſuum publicans 18
Agathonis conuiuium 344. 624
Agendi vis animae vnde 68
Agere cum populo quid ſit 290

Aggeres Inſularum dictae maiores inſulae 142 *b.*
Agitatum corpus vitale. 92
Agitatus *h. e. motus* 184. 195
Agmen pro *actu* et *ductu* 593
ἀγυιεῦσι quid ſignificet 551
Agonalia 219 286
Agonaliorum pro *agonalium* 219
Agonium Martiale 220
Agrippa 366
Agrorum fecunditatem quomodo Saturnus primus promoverit 238
ἀγυιαὶ viae appellatae 246
'Αγυιεὺς Apollo 246
ἀισθήσεις 377. 378
ἀισθητικὸν ad nos de ſole 104
ἀισθητικὸν animae 79
ἀισθητικὸν naturae vnde 68
Alba nigra ficus 406
Albena vua 408
Albidii ſtatus, Catonis ſcommate notatus 348
Albigerus olea 408
Albiuerus vua 408
Albula ficus 406
Alcibiades fortis tantum ad crimina 344
Alcinoi conuiuium 625
Alcmena natus vnde nomen Herculis adeptus 320
Alexander Macedo 235
Alexandrina olea 408
Ἀλεξίκακος dictus Apollo 296
Alienum ſomnium quid 16
Alienum numen formae 11
Alimenta quomodo in ſanguinem tranſeant 207
Alimonia quomodo totum hominem nutriat 640
ἀλλοιωτικὴ vis 639
Alter pro aduerſo ac malo 470 *a*
Amoenare 392 *b* 393 *a*
Amatur quicunque colitur, non autem qui timetur 256
Amazonae 297
Ambaruales hoſtiae 424
Ambire pro *circumire* 277
Ambo in deliciis apud Poëtas 17 *a*
Amerinum malum 404
Amicum non foris tantum quaerendum, ſed reperiri etiam domi 256
Aminea vua 408
Aminei vbi 408
Ammon ſive Hammon pro Sole occidente 329
Amor liberorum naturalis 205
Amoris curam ſequuntur inſomnia 14
Amoris inſomnium 12
Amphionis fabula vnde orta 136
ἀμφικύρτος Luna 39
Amygdala nux 402
An pro *circum* 277
ἀναγκη 318
Anagnia Hernicorum vrbs 548. 549
ἀνάγνωσις Graecis (ceu repetita cognitio) Latinis lectio 67
Anatomica 685
Anaxilaus Meſſenius Rheginorum tyrannus 259
Ancatum et *ancus* quid 562 *a*
Anciliorum pro *ancilium* 220
Ancillarum feſtum Nonis Iuliis 260

An-

Ancillarum inſigne facinus 260
Andron Laodicenus 355. Ciceronis in eum mordacitas 355
Andromeda ſidus 82
Angerona Dea 436 cur ita dicta 436 a
Angeronia Dea vnde dicta 250
Angeronia angores animorum depellens Dea 250
Angeroniae Deae cur ſacrificatum 250
Angeroniae feriae 250
Angeroniae Deae ſimulacrum quale 250 cur ore obligato 250
Angina morbus 250
Anguillae vbi optimae 390
Anguis inter Septentriones 95. 165
Anicianum pirum 405
Anima αὐτοκίνητος 188. 189. 191
Anima coeleſtis ex Muſica orta 136. 137
Anima corpus regit 178
Anima Deus dicta 178
Anima ex eſſentia ſua mouetur 196
Anima cur corpus deſerere perhorreſcat 54
Anima ex mente 79. 93
Anima incorporea et eſſentia ejus in motu 92
Anima in leone futurae vitae auſpicatur exordium 65. 66
Anima immortalis 69. 70. 75
Anima ipſa verus homo 178
Anima libera quaenam 75
Anima motus initium et cauſa 180. 181. 195
Anima motus ſe mouens 194
Anima mundana ex pari et impari intertexta 28
Anima mundana primum ſeptenario numero generata 38
Anima mundi mens 80
Anima mundi omnium animarum fons 32. 137
Anima mundi quomodo et ex quibus numeris fabricata 38. 129. 131. et quare *ibid.*
Anima mundi numeris contexta quomodo ſonum efficiat 133
Anima muſicae in coelo perceptae conſcia, ea delectatur 135
Anima non ſolum immortalis, ſed Deus etiam 177
Anima numerus ſe mouens 29
Anima per animalis mortem ad propriam redit libertatem 61
Anima pro hoſtia animali 423
Anima pro mente 78
Anima pro ſpiritu ſiue ſpiramento 80
Anima quando mori dicitur 68
Anima quare immortalis 180
Anima quid 182 b
Anima quid ſecundum diuerſorum Philoſophorum ſententias 81. 82
Anima quo reſpectu in corporea degeneret 79
Anima quomodo a ſe moueatur 188

Anima quomodo corpus amet 197
Anima quomodo etiam de loco in locum moueatur 196
Anima quomodo fons et principium mouendi 198. 199
Anima quomodo monas 29. 30
Anima quomodo pro ſphaerarum per quas delabitur diverſitate, diuerſis etiam virtutibus amiciatur 63. 64. 65. 68
Anima quomodo verum latens perſpiciat 19
Anima ſenſum ſubminiſtrat 658
Anima ſimplicem eſt ſortita naturam 30
Anima verus homo 178
Anima virtutibus in coelum reportatur 54
Anima vniuerſa animari 79. 80
Animae ad originis ſuae ſedem migratio neceſſaria 201. 202
Animae ante vnionem cum corpore vbi habitent 55
Animae delinquentes quaenam poſſint reſurgere 76
Animae eſſentia motus 189
Animae forma diuina 66
Animae habitatio in cerebro 661
Animae immortalitas 178. 181 qualis 180
Animae immortalitatem Plato perpetuo inculcauit 3
Animae in Cancro in numero ſunt Deorum 65
Animae incorporalitas 82
Animae in vltimam ſphaeram recipiuntur 55
Animae mors quae 61. 62
Animae motus ratione gubernandi 199
Animae motus quales effectus producat 198. 199
Animae mundanae motus 92. 199
Animae nocentum quibusnam poenis afficiantur 201
Animae partes tres 37
Animae perfecta ſapientia 53
Animae per Cancrum deſcendunt, per Capricornum in coelum aſcendunt 65
Animae quaedam poſt mortem aut oberrant cadauer, aut aliud corpus quaerunt 54
Animae puriſſima pars nectar, pars vero turbidior animarum potus vocatur 67
Animae quomodo diuiſionis nunc capaces, nunc expertes 66
Animae triplex prouidentia 662
Animae vita et mors quae 57. 61
Animam abſolute a ſe moueri 188
Animam conſtare ex ſymphoniis muſicis 37
Animam corpus animare, validiſſimum ejus immortalitatis argumentum 179
Animam de mente creari 78
Animam ex Elyſiis campis per tres Elementorum ordines in corpus deſcendere 63

Ani-

Animam ex ſe et ſemper moueri 181
Animam ex ſe non moueri quomodo Ariſtoteles probauerit 184
Animam in hac vita purgandam eſſe 76
Animam morte ſua non extingui, ſed ad tempus obrui 69
Animam morte liberam ab onere corporis fieri 430
Animam nunquam ſtare aut quieſcere 92. 194. 195
Animam omnino non moueri Ariſtoteli 182. ſeqq.
Animam ſemper moueri, quomodo dicatur 187. ſeqq.
Animam ſenſu non egere et carere 661
Animarum ebrietas 66. 67
Animarum in corpora deſcenſus 61
Animarum obliuio ex ebrietate 67
Animarum omnium fons mundi anima 32
Animarum origo de coelo 53 atque eo reditus 54
Animarum circa corpus aut ſepulturae locum vagatio 75
Animas a Ioue dari, eidemq. poſt mortem reddi, veteribus perſuaſum 251
Animas de Republ. bene meritorum coelum et beatitudinem ſortiri 20
Animas beatas coelum poſſidere 54
Animas poſt defuncta corpora viuere 56. 57
Animis certa loca defunctis corporibus deputata 3
Animis iuſtitiae cultae praemium vel ſpretae poena ſeruatur 3. 4
Animis pro meritis remunerationem paratam eſſe 76
Animal corpus animatum 178
Animal ex corpore et anima conſtare 61
Animal ex diuerſis conſtat elementis 675
Animales hoſtiae 423
Animalia caetera, excepto homine, cur prona et rationis expertia 79. 80
Animalia quomodo moueantur 188. 189
Animalibus non ſimplex alimonia 637
Animalibus ſola ſentiendi creſcendique vis cum homine communis 80
Animalis mors 61
Animalis prima ſubſtantia corpus 68
Animalium ex ſimplici alimonia ſanitas. 642
Animalium mutorum quanto maior quam hominum infirmitas 644
Animoſitas pars animae 37
Animoſitatis ardore animam, per Martis ſphaeram dum labitur, indui 68
Animi hominum immortales 91
Animi iam purgati virtutes 52
Animi natura ac vis 180. 181

Animi noſtri quomodo hic in terris eſſe dicantur 119
Animi voluptatibus dediti qualem exitum ſortiantur 199. 200
Animi vim corporis denſitate hebeſcere 80
Animum bifariam ſumi 78
Animum corpus mouere 176
Animum remittere, eſſe quaſi amittere 225
Animum vini moderato vſu refici 376. 377
Animorum coeleſtis origo 119
Animus a corporeis abſtrahendus 199
Animus proprie mens 78
Animus nobis quomodo cum ſideribus communis 78
Animus retinendus in cuſtodia corporis 73
Animus vnde hominibus inditus 73. 77
Anna Perenna, Annare, Perennare 264
Annales maximi, cur ita dicti 416
Annibalis joci 347. 348
Annibalis ſcomma in Antiochum 348
Anni conuerſio maxima fit quatuor modis 40
Anni correctio per Auguſtum facta 279
Anni dimenſio, praecipua Solis poteſtas 247
Anni diuiſio per Numam 272
Anni diuerſitas apud diuerſos 263. 264
Anni mundani finis quando 174
Anni quatuor tempora horae dicta 327
Annii ob neglectum Deorum per quietem commiſſum poena 254
Annorum diuerſitas 173
Annuli geſtandi quae cauſa veteribus 676 ſeq.
Annulorum donandorum apud veteres duplex ritus 387 *a*, *b*.
Annulus cur in ſiniſtra, et digito, qui minimo proximus eſt, geratur 676
Annus ad curſum Solis dimenſus 277
Annus ad Lunae curſus conſtitutus 272. 273
Annus civilis I. Caeſaris 279
Annus λυκάβας cur dictus 302
Annus magnus, ſolaris 174
Annus mundanus, vere vertens qualis 174
Annus mundanus quot annorum ſolarium 174
Annus Romuli decem menſium et a Martio incipiens 264
Annus ſolis amfractus et reductus 46
Annus ſolaris qualis 174
Annus vertens 173. 277
Annus vertens ſiue magnus Solaris dictus 277
Annus vnde dictus 277
Anſae pro aris 414. ſeq.
Anteuorta apud Romanos diuino afficitur cultu 237
'Ανθεστηριών, menſis apud Athenienſes, qui eſt Romanis Aprilis 266
'Αντίχειρ cur pro pollice 677

An.

Antigonus Rex Theocritum ob ſcomma in ſe dictum occidit 632. ſeq.
Antigonus vnoculus 633
Antii Reſtionis lex 398
Antiochi magnificentia in exercitu Annibalis ſcommate notata 347. 348
Antipodes 123
Antipodum aſſertio 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156.
Antipodes cur in coelum non decidant 148. *vsque ad* 154
Antipodum numen Proſerpina 324
Antiquitas artium parens 224
Antiquitas vocabulorum auctor 86
Antiquitatem moribus potius quam verbis eſſe commendabilem 223
Antiſthenis ſecta 233
Antiſthenes Cynicus Diogenis magiſter 634
Antiſtrophe hymnorum 135
Antium, vbi promouentur ſimulacra Fortunarum ad danda reſponſa 335
Antius Reſtio nunquam foras coenauit 389
Antius Reſtio ſervi fide liberatus 258
Ἄντοικοι 155
Antonii edictum de ſumtibus, ejusque luxus 398. 399
Antonii fuga ſcommate notata 349
Antonii ſtylus ardens et erectus 473
Anubis 117 b
Anubis vnde dictus 322, a
Anubis ſub Mercurii forma cultus 322 b
Aoriſtum Graeci propriumhabent, Latini neſciunt 716. 729. 730. ſeq.
Aparemphaton idem quod infinitiuus 740
Aper hiemis imago 324
Apes ſcriptores debent imitari 206
Ἀφρόδιτος Venus 432
Ἀφροδίτη vnde Venus dicta 245
Apiana vua 408
Apicia vua 408
Apis bos Memphi pro Sole 329
Aplanes ſphaera 31. 55. 62. 63
Ἀποκριτική vis 639
Apollini cur medendi poteſtas tribuatur 296
Apollini decima praedae a Pelaſgis conſecrata 240
Apollini quomodo apud Romanos ſacrificatum 299
Apollini taurum immolari 440
Apollinis ad Pelaſgorum poſtulatum reſponſum 239. ſeq.
Apollinis duplex et diuerſa poteſtas 296
Apollinis γενήτορος ara 426
Apollinis ludi Romae, qui Apollinares, vnde 299
Apollinis naſcentis et Pythonem occidentis fabula, ejusque ſignificatio 304
Apollinis ſagittae pro radiis Solis 296. 306
Apollinis ſimulacrum ſiue imago 307

Apol-

Apollinis ſimulacrum cur arcu et ſagittis decoratum 296

Apollinis ſimulacrum cur manu dextra Gratias, arcum cum ſagittis ſiniſtra geſtet 296

Apollinis templum cur ſaxo vetuſto dicatur exſtructum Vergilio 427

Apollo ἀλεξίκακος 296

Apollo Clarius 314

Apollo cur dictus ἀγυιεὺς, θυραῖος 246 ἰήιος, παιάν 296 ἥλιος 297 Libyſtinus 298 Loxias 300 Delius, ἀεὶ γενήτης, Phaneta φοῖβος, Lycius 300. 301 ἐπιμήλιος, πατρῷος, ναπαῖος, ποίμνιος, ἀρνοκόμης, ἐλελεύς, νόμιος 302. 303 Smyntheus, argyrotoxus, σκιάλλιος, θυμβραῖος, φιλήσιος, chryſocomes, πύθιος, ἀκερσεκόμης, καρνεῖος 303. 304 ἑκηβόλος, καὶ ἑκατήβολος 306 δέλφιος, διδυμαῖος 306. 307

Apollo Admeti paſtor 302

Apollo caeterorum orbium dux 134

Apollo et Neptunus Trojanorum Dii 421

Apollo idem cum Iano 247

Apollo idem cum Libero patre 309

Apollo idem cum Mercurio 316

Apollo idem qui et Sol 327

Apollo λοίμιος 296

Apollo Medicus Paean 296

Apollo μουσηγέτης 134

Apollo Muſarum praeſes 316

Apollo vnde dictus 295

Apollo quaſi aſpellens mala 296

Ἀπόλλων Sol vnde dictus 294

Apollonium in quibus imitatus ſit Vergilius 540 ſeq.

Ἀπολλωνόβλητοι 295

Apophthegmata Homeri et Vergilii prouerbiorum vice 537

ἀποπομπὴ quid ſit, ejusque exemplum 70 a

ἀπόρησις 465

ἀποσιώπησις 467 intermiſſo 606 b

Appetentia comis 636

Appetentiae vigor hominis ſalus, unde varietate prouocandus 647

Appii Claudii ſaltandi peritia 388

Aprilis dictus quaſi aperilis 266

Aprilis menſis cur Veneri ſacer 325

Aprilis ſecundus anni menſis unde dictus 265

Apum imitatio ſapientiam affectantibus propoſita 206

Aqua aere denſior 680

Aqua calida cur motu fiat calidior 657. ſeq.

Aqua dulcis cur abluendis ſordibus magis idonea, quam ſalſa 678

Aqua frigida et humida 33. 645

Aqua marina pinguis 679

Aqua niualis cur potui inſalubris 671 ſeq.

Aqua omnis aeri et terrae quomodo participat 672

Aquae corpus et ſitus 120

Aquae

Aquae et aeris per humidum conjunctio 33
Aquae et terrae per frigidum conjunctio 33
Aquarius cur Saturno aſſignetur 118
Aquarius Leoni aduerſus 66
Aquarius quomodo Solis naturam referat 330
Aquilia olea 408
Ara maxima 429. 442
Ara pinquis 555
Arae primum anſae dictae 414
Arae vicem praeſtare menſam dicatam 442
Aras tangendi inter litandum mos 414
Arabia torridae Zonae vicina 162
Arati locus de coelo 93
Aratum in quibus imitaverit Vergilius 474
Arbores felices et infelices quae 407
Arbores quomodo moveantur 188
Arbores ſola creſcendi vi vivere 80
Arborum ſerendarum obſervatio 697
Arcadum annus qualis 263
Arcana naturae quare per fabuloſa tractanda 10
Arcitenens vel arquitenens 600. 601.
Archimedes intervallorum coeleſtium ſphaerarum inventor 137
Architidis Veneris apud Aſſyrios cultus 324
Arctos nunquam mergi 88
Areopagitas tacentes judicare 625
Argiphontes Mercurius cur dictus 316
Argus multoculus pro coelo ſtellato 317
Argus vnde coelum dictum 317
Argyrotoxus Apollo cur dictus 303
Aricini 269
Aridicis philoſophi ſcomma 633
Aries apud Graecos unde dictus 329
Aries aequinoctiale ſignum 96
Aries colorem mutans quid portendat 430
Aries cur Marti aſſignetur 118
Aries cur primus inter ſigna 117
Aries horas diei et noctis pares facit 96
Aries ſidus 82
Arietis ſigni appellatio unde 116. 117
Arietis ſignum quatenus ad naturam Solis referatur 329
Ariſtomenes 559
Ariſtidis aequitas 634
Ariſtophanis locus 559
Ariſtoteles adverſus Platonem de animae motu 183
Ariſtotelis de ebrietate liber 650
Ariſtotelis theologumena 308 ſeq.
Arithmetici numerum imparem patrem, parem matrem

ap-

appellant 28
Arma Patrocli infauſtum Achilli ſignum 71 *a*
Ἁρμονία ſpatium inter aerem et aquam 36
Ἀκερσεκόμης Apollo 303
Arruntia 382
Arquitenes 599. 600
Artemidorus quinque ſomniorum ponit ſpecies 16 *b*
Ἀρτεμιδόβλητοι 296
Ἄρτεμις cur dicta Luna 284. 696 et Diana *ibid.*
Arteriae receptacula ſpiritus 339
Arteria τραχεῖα 684. 685
Articulo Graeci ſolummodo gaudent 701
Articulorum ſeptenarius 45
Artium parens antiquitas 224
Aſa et anſa idem quod ara 414
Aſiana menſa 60 *b* 646
Aſinaſtra ficus 406
Aſinae cognomentum unde 231
AſiniusCeler 392
Aſinius Pollio quomodo Patavinorum ſervorum fidem expertus 258
Aſinuſca vua 408
Acotia apud veteres 598
Ἀσφαλίων cur Neptunus 298
Aſperſio in ſacris inferis pro purgatione 412
Aſſyriorum Veneris Architidis et Adonis veneratio 321
Aſſyriis Iupiter pro Sole 334
Ἀστὴρ. ἄστρον 82
ἄστρον ſidus 82
ἆσθμα quid 74 *a*
Aſtronomi 125 *b*
Aſtrorum poteſtas an aliquid in homines operetur 103. 104
Aſtris volucres immolandas 433
Athenienſes 292. 296
Athenienſes cur ſeruis libertatem dederint 260
Athenienſium contra Amazonas bellum 297
Athenienſium dies qualis 214
Athlanticum mare 143
Athlantici maris exiguitas 168
Atra ficus 406
Atratus luxit Craſſus muraenam mortuam 389
Atri dies 285 qui et communes 289
Atro die nefas ſacra celebrari 285
Atrium prior pars domus 615
Atruſca vua 408
Attellana 221
Atteſtatio rei viſae pathetica 466
Attinis ſimulacrum 326
Attis idem cum Sole 326
Auari quibus aſſimilentur 58
Auellana nux 400
Aues cantum exercere 136
Aues quomodo futura ſignificent 104
Aues ſtellis ad litandum datae 433
Aufero dicendum non *abfero* 704
Aufugio non *abfugio* dicendum 704
Auis altera apud augures pro non bona 470 *a*
Auguſta ficus 406

Auguſti duae filiae Iulia et Reſpublica 366
Auguſti epiſtola ad Tiberium 365 *a*
Auguſti in alios ioci, et aliorum in ipſum viciſſim 357 ſeqq.
Auguſti liberalitas 365. *a.*
Auguſti patientia 362
Auguſti prouerbium 613
Auguſtus menſis, qui antea Sextilis 270
Auguſtus quomodo annum correxerit 279
Auguſtus Sacroſanctus ſaepe dictus 96. *b.*
Auratae piſces 389
Aurea ſecula 169. vnde dicta 172
Aurem perforandi mos 631
Aurifices igne de paleis vti 693
Auriti lepores 600
Aurium ſenſus 661
Aurum Toloſanum prouerbium 70. *b.*
Aurunci 223
Auſpiciorum tempus quando Romae 215
Auſpicium caducum 69. *b.*
Auſpicium quid 69. *b.*
Auſter cur ad nos calidus perveniat, cum ſit natura frigidus 147
Auſtrales nobis aduerſi 156
Auſtralis cardo 147
Auſtralis extremitas cur inhabitabilis 145
Auſtralis extremitas perpetuo frigore oppreſſa 162
Auſtralis parallelus 86
Auſtralis vertex eiusque ſtellae nunquam a nobis videntur 88. 89
Αυτοκίνητον 188. 189 191
Autronii Maximi in ſeruum ſaeuitia 254
Autumnus ſiccus et frigidus 40. 645
Autumo quaſi ex *ab* et *aeſtimo* 704

B.

Babylonicorum dies qualis 214
Bacchanalia 219
Bacchanalia in Parnaſſo alternis tantum annis 310
Bacchanaliorum pro *Bacchanalium* 218
Bacchus cur ἠνάλιος dictus 315
Bacis vel Pacis taurus pro Sole 329
Baeotii 267
Baeotii quomodo Apollinem et Liberum patrem in eodem monte colant 309
Βαλανηφάγοι 445 *b.*
Βάλλε παίαν 297
Balneae penſiles Sergii Oratae 389
Baltheus Pallantis Aeneae infauſtum inſigne 71. *a.*
Barbae initia 43. 44
Baſilica nux 402
Baſſareus Liber Pater dictus 311
Bathyllus cur dictus Hylas 374. *a.*
Beare virtutum effectus 52
Beatitas quomodo conſequi poſſit 53
Beatos quomodo deſcribat Vergilius 37

Bellaria quid 375. 376
Bellaria mellita quae 375. 376
Bellum quo tempore inchoari nefas 288
Bibendi maior cur ſitienti voluptas, quam edendi famelico 670
Bibendum et edendum vt viuas, non contra 379
Bibentium ſenſim ventres humectiores 687
Bidentes hoſtiae quae 617 ſeq.
Bidentes, *bidennes* quaſi *biennes* dictae prius 618
Bifera ficus 406
Bimembres Centauri 602
Bis bina bis corpus ſolidum 27. 28. 130
Bis bini ſuperficiem faciunt 28
Biſexius annus 278
Bitias 625
Bona Dea cur dicta 267
Bona Dea eadem cum terra 267
Bona Dea Proſerpina dicta 267
Bonae Deae aedes Calendis Maii dicata 267
Bonae Deae ſacerdotes μέλισσαι dicti 268. *b.*
Bonae Deae templum et ſacrorum ritus 267 ſeq.
Bonam Deam Iunonis potentiam habere 267
Boryſthenitae quomodo ſeruorum ope ſeruati 260
Boſphorum mare an gelu contrahatur 673
Brachio ſe emungere 631
Bractea quid 468 *b.*
Βραχὺ ἦμαρ 327
Breve et *Brevis* ſubſtantiue ſumtum 364. *a.*
Breve praeteriti temporis, *brevi* futuri 222. *a. b.*
Breuigerulus *een Briefdrager* 364. *a. b.*
Brief vnde dictum 364. *a.*
Briſeus Liber pater dictus 311
Bruma vnde dicta 327
Brumale ſolſtitium 327
Bulla aurea triumphantium geſtamen 228
Bulla aurea quare pueris conceſſa 230
Bumamma vua, quae Graecis βούμαθος 408
Buſiris cur *illaudatus* Vergilio dictus 425
Buſiris homines immolare ſolitus 609

C.

Caduceus Mercurii quomodo ab Aegyptiis figuratus, quidque ſignificet 317. 318
Caecilius ſpatiator vocatus et Feſcenninus 386
Caeleſte corpus ad immortalitatem creatum 92
Caeleſte corpus nunquam ſtare, ſemper moueri 92
Caeleſtis harmonia ex quibus conſtet 128
Caeleſtium corporum concentus 124. 126
Caeleſtium corporum interualla 137
Caeleſtium corporum motus non caret harmonia 126. 133. 134
Caeleſtium corporum ordinata gubernatio 126
Caeli concentum cur non audiamus 141
Caeli

Caeli extremitates perpetuo frigore oppreſſas eſſe 107
Caeli menſura quomodo per magnitudinem terrae reperta 108. 109. 110
Caeli motus quare circularis 92
Caeli natura 325
Caeli praeſtantia 93. 94
Caeli pudenda a Saturno reſecta 8. et cur 244 ſeq.
Caeli ſphaera, eiusque motus 88
Caeli totius integra conuerſio diem noctemque concludit 110
Caeli Zonae cur perpetuo frigore oppreſſae 100. 107
Caelius Antipater hiſtoricus 222 *b.*
Caelius mons 270
Caelius ſenator 226
Caelum abortu in occaſum moveri 94
Caelum animae fabrica 93
Caelum animam mundanam ſemper ſequi 92
Caelum ante omnia corpora fabricatum 92
Caelum a Sole temperari 107
Caelum aequabiliter ab omni parte terrae diſtare 122
Caelum cur moueatur et quo modo 92
Caelum Iouem veteres vocaverunt 93
Caelum mundum vere vocari 106. 107
Caelum non patere niſi perfecte puris 77
Caelum octaua ſphaera 134
Caelum prima ſphaera et aplanes 140
Caelum pro viuorum regione 14
Caelum quibusnam cedat in praemium 200
Caelum quomodo et cur ſummus Deus vocatur 93
Caelum ſemper moueri 92
Caelum ſphaera aplanes 64
Caelum ſphaera maxima 83
Caelum ſummus Deus 77. 91
Caelum totum per diem et noctem volui 116
Caelum vnde Argus dictum 317
Caena pontificis luxurioſa 382
Caepio ſerui fide liberatus 258
Caere oppidum 531
Caeſar Caligula Cleopatrae facinus imitatus 399 *a.*
Caeſar ominibus nunquam abſterritus 70 *a.*
Caeſaris facilitas in allegendo Senatu 355
Caeſaris impotentia Laberii dicto notata 371
Caeſaris in veſtitu mollities, Ciceronis dicterio notata 354
Caetibus et conciliabulis quomodo homines aſſueti 172
Caetus iure ſociati ciuitates 53
Caieta Aeneae nutrix 411
Calabra curia 282. 284
Calata plebs 281
Calculoſum pyrum 405
Caldica ficus 406
Calendaris Iuno 284
Calendae nuptiis copulandis religioſae 284

Calendae omnes Iunoni dicatae 248. 284
Calendis primis cur nundinae vitandae 275
Calida omnia generationi ſavere 649
Calidi nomen quomodo de igne et ferro vſurpetur 188
Caligulae inquietudo ex mala conſcientia 59*a*.
Calix Herculis 565
Calliae coena 624
Calliope nona Muſa vniuerſitatem denotat 134
Καλῶ 282
Calor aquae calidae cur ex motu vehementior 657
Calor generationis cauſa 652
Calor Solis curare faciat, Lunae autem humectet 693 ſq.
Caloris alimentum liquor 676
Caloris vel humoris exuberantia rerum terrenarum viciſſitudinis cauſa 171
Calorem humore nutriri 171. 333
Calpurnia alba nigra ficus 406
Caluitium cur priorem capitis partem primo occupet 663
Caluitium ex ſiccitate 663
Caluitii cauſa 649
Camaenae quaſi canenae cur Muſae dictae 135
Camera vnde 598
Camerienſes inſulam incolunt Soli ſacram 300
Cameſe 237
Cameſene regio 237
Camilla vnde 433
Camilli, Camillae flaminum praeminiſtri 433
Camillus Tuſcis Mercurius 433
Camirenſes 303
Campania 311
Camurum quid 598
Camurum vnde dictum 598 *b*.
Cancer et Capricornus Solis portae 306
Cancer in aeſtiuo tropico 299
Cancer quomodo pro Sole 330
Cancer ſignum 95
Cancer Solis portarum vna, quae hominum dicitur 65
Candelabrum vnde dictum 420
Candens vnde dicatur 543
Canes in Aegypto fugiendo bibere 349
Cani quare albi 663
Caninius Reuilius dialis Conſul a Cicerone ſcommate notatus 350. 353
Canities cur priorem capitis partem primum occupet 663
Canities vnde 649
Canis Tauro vicinus 97
Cannenſis clades 259. quo die accepta 289
Cantandi ſtudium reprehenſum, et inter mollia numeratum, ſed non ſemper 385. 387
Cantandi ſtudium apud quaslibet nationes in vſu eſſe 135
Cantharus poculi et nauigii genus 564. Liberi patris poculum 564
Canticum vetus ruſticum 560
Cantus ad mutandos animos vis 136
Cantu aves in retia allici 136

Cantu gentes barbaras emollitas eſſe 135. 136.
Capilli cur ſine ſenſu 659 ſeq.
Capilli dolor vnde 660
Capita aut nauia, luſus puerilis 237
Capitibus pro capitibus quo modo ſupplicatum 241
Capitis humani cur ſphaerica forma 79
Capitis velandi in ſacris mos 429
Capricornus 65
Capricornus et Cancer Solis portae 306
Capricornus quomodo pro Sole 330
Capricornus Solis portarum altera, quae Deorum dicitur 65
Caprigenum pecus 602
Caprotinae Iunonis ſacra 260
Caprotinae Nonae 261
Captus locus quid 530*b.*
Caput in corpore arcis loco 46
Caput mentis ſedes 79
Carcheſium ſumma veli pars 562
Carcheſium quid 561
Cardines noſtrae habitationis 146
Carica ficus 406
Carmentalia 286
Carmen, quo Dii tutelares in obſidione vrbis euocantur 436
Carna Dea quibus praeſit 270
Carnae Deae quidnam ſacrificetur 270
Carneades Romam legatus 226
Carneadis facundia *ibid.*
Καρνεῖος Apollo cur dictus 303
Carnes validiores cur aliquando facilius digerantur quam tenues 656
Caro cur ad vſum diuturnum ſaliatur 666
Carſitani populi 400
Carthago deuota Romanis 438
Carucius Accae Larentiae maritus 251
Carucius Thuſcus 251
Caſcelli Iurisconſulti iocus 363
Caſpium mare vnde oriatur 166
Caſtanea nux 401. 402
Καταδεκτικὴ vis 639
Catadupa Nili 141
Catalogorum apud Vergilium et Homerum diuerſitas 530
Categoria, Ψόγος 630
Catena Homeri aurea 81
Καθεκτικὴ vis 638
Catillo, liguritor lupus Tiberinus dictus 394
Catillones proprie qui 395
Cato ab Auguſto quomodo laudatus 361
Catonianum dicterium 392*b.*
Catonis Cenſorii iocandi feſtiuitas 347
Catonis in Albidium ſcomma 348
Catonis iocus 348
Catonis ſcomma in A. Albinum 208
Catonum virtus 200. 201
Caucaſum tranſcendere nomen Romanorum non potuiſſe 169
Caudae Tritonum quid ſignificent 244

Cauſae vere inſolubiles quae 120
Cautes quid 281 *a.*
C. Caeſar Ciceronis ſcommate notatus 631
C. Caeſar rex ſacrorum 382
C. Caeſar ſeruorum opera in bellis vſus 260
C. Caeſaris dictatoris dictum 223
C. Caeſaris in diſponendo anno induſtria 276 ſeqq.
C. Caeſaris in muraenis luxus 390
C. Caſſius Ciceronis cauillo notatus 355
Cebes Socraticus 73 *a.* 261
Cecrops primus in Attica Saturnum et Opem coluit 252
Centrum quid 108
Centrum ſolum non moueri in ſphaera 120
Cerebri dolor vbi 660
Cerebri ventres 661
Cerebrum conſilii ſedes 644
Cerebrum cur ſine ſenſu 660
Cerebrum ſenſu carens, quomodo corporis ſenſus gubernat 660 ſeqq.
Ceremonia 419. dicta ab oppido Cere 419 *b.*
Cereorum miſſitandorum mos in Saturnalibus vnde 241. 263
Cereri cur porca ſacrificetur 267. 433
Cereri vinum non libari ſed mulſum 441 ſeqq.
Cereris Eleuſiniae Mundus 288 *b.*
Cereris et Herculis XII. Cal. Ianuar. ſacra 443
Ceres cur leges inueniſſe dicatur 445
Ceres mortalibus ſegetem tribuit 267
Ceres pro Luna 314
Ceruiſca pirum 405
C. Gracchus, et ſerui in eum pietas 259
Chaldaeorum de ſpharae ſolaris ordine ſententia 98
Chaos 304. Chaos cum fuerit, tempora non fuiſſe 245
Chelidonia ficus idem quae harundinea 406 *a.*
Chia alba nigra ficus 406
Χίλια, χίλιας 225
C. Hirrii villa et viuaria 390
Chlamydi extentae terrae noſtra ſimilis dicta 167
Chorum ex multorum vocibus conſtare 207
Χρηματισμός oraculum 12. quid 15
Χρηστοὶ θεοὶ Penates dicti 422
Chriſtianorum ritus in mortuis ſepeliendis 135 *b.*
Χρόνος Saturnus 244
Chromaticum melodiae genus 141
Chryſocomes Apollo cur dictus 303
Cibariae leges 397. 398
Cibi experiem vltra ſeptem dies viuere non poſſe 45
Cibi varietas non gulae irritamentum 646 ſeq.
Cibi vitandi qui 641
Cibo grauatus non aeque mente ſauciari ac potu 644
Ciborum diuerſorum diuerſa natura 640 ſeq.
Ciborum

Ciborum varietas vitanda 637
Cibos calidos cur ore facilius quam manibus comprimamus 671
Cibum ſimplicem multiplici praeferendum, quia digeſtu facilior 637
Cibus multiplex morborum cauſa 641
Cibus per ſtomachumne trahatur iuxta Platonem 684
Cibus multiplex ſimplici aptior 641 ſeqq.
Cicero conſularis ſcurra dictus 346
Cicero conuitiis impenetrabilis 338
Cicero duabus ſellis ſedere ſolitus, notante eum Laberio 355. 631
Cicero in omnibus palmam iuſtitiae dedit 4
Cicero Laberii ſcommate notatus 631
Cicero non minus philoſophus quam orator 338
Cicero nullius ſectae veteribus approbatae inſcius 94
Ciceronem a Platone diſſentire in ſolaris ſphaerae ordine 98
Ciceronis varices cauillo Vatinii obiecti 353
Ciceronis copia 470
Ciceronis cum Roſcio et Aeſopo familiaritas 387
Ciceronis cum Vergilio comparatio 469
Ciceronis et Platonis de Republica librorum differentia et ſimilitudo 1. 2
Ciceronis exſilium 354. 369
Ciceronis in Caeſarem mordacitas 354
Ciceronis iocandi venuſtas 346. 352 ſeqq.
Ciceronis ioci 353 ſeqq.
Ciceronis mordacitas 354
Ciceronis ſcomma in C. Caeſarem 631
Ciceronis ſcomma in conſulem quendam dialem 353 ſeq. 632
Ciceronis ſcomma in Octauium 631
Ciceronis varia reſponſa ad Pompeium 354
Cimmerium mare 673
Cinguli in coelo, quae in terra Zonae 144. 160
Cingulorum terrae habitabilium et inhabitabilium deſcriptio 144. 145
Circenſibus additus dies inſtauratitius 255
Circi 83
Circuli coelum ambientes vndecim 84
Circuli menſura quomodo inuenienda 108
Circulorum caeleſtium natura incorporalis linea 85
Circulorum Solis, Mercurii et Veneris 100
Circulis lacteus ſolus prae omnibus viſibilis 84
Circulus per quem Sol currit, quot ſtadiorum 110
Circulus quid 108
Circus lacteus 83
Circus quid 83
Cirritum pirum 405

Ciſſybium, Cymbium quid 562 ſeq.
Citreum malum 404
Citreum malum contra tineas et venena 404
Citroſa veſtis 405
Ciuitates caetus iure ſociati 53
Ciuitates Deo acceptiſſimae 49
Clarium oraculum 309
Clarius Apollo 313
Claudia 366
Claudius imperator cur ſacer dictus 431
Cleomenes Lacedaemonius ſeruorum opera in bello vſus 260
Cleopatrae luxus in vnione abſumto 398
Cluſiuius cur dictus Ianus 248
Cn. Domitius 248
Cn. Domitius cenſor 389
Cn. Fabius ſcriba faſtorum editor an proditor 281
Cn. Matius vel Mattius 222
Coad pro *quoad* 238 *b.*
Coccymelum malum 404
Cochleae ſaginatae 384
Cocytus fluuius infernalis quid 57
Cognitio ſui ipſius qualis 53
Cognomina ex propriis nominibus tracta 231
Cohortes voluntariae 259
Coitu maris foeminaeque cuncta gigni 245
Coitus Venereus paruus morbus comitialis 379
Colere quid 358 *a.*
Colotes Epicureus loquax 6. quid Platoni obiecerit *ibid.* taxatus 7
Color quamquam incorporeus, nunquam tamen ſine corpore 682
Coluri duo, vnde eorum nomen 86. curſus eorum 86
Comoediarum fabulae 7
Comiſatio quid 252 *b.*
Comitia menſe Martio auſpicari ſolita 264
Comitiales dies quinam 285
Comitialis morbi pars quaedam coitus Venereus 379
Commaſculare frontem 665
Commiſſione, id eſt recitatione 372
Commune ſomnium quid 16
Compagibus ſeptem membra quae diuiduntur iuncta ſunt 45
Comperendini dies quinam 285. 287
Compitalia 219. 286. vnde dicta 241
Compitalia quibus verbis concipiantur 223
Compoſitum figmentum quid 6 *b.*
Computus modus veterum 176 *a.*
Concentum ratio ſphaerarum coeleſtium quomodo recepta Pythagorae 126. 127
Concentus ex diſſonis 207
Conceptionis foetus in vtero diſpenſatio per hebdomadas 42. 43
Conceptiuae feriae 285. quales 286
Concilii Aſiae decretum de nomine eius non nominando, qui templum Dianae incenderat 611

Concilia

Concilia hominum quaenam iuſta 53
Conclamatum frigus, pro maximo 646
Concubia 217
Concubia nox 221
Condere, verbum mortuale 111 *b.*
Conditione non aeſtimandos homines, quam caſus aſſignat 256
Conditiua olea 408
Conditiuum malum 404
Confiſſus idem quod ſectus 360
Coniunctiuus modus a coniunctione, quae ei accidit, nomen habet 736. ſeq.
Connexio omnium rerum a ſummis ad ima 81
Conniuentia ſpontanea 196
Conſcientia virtutis ampliſſimum praemium 21.168
Conſcientiae virtutes h. e. *morales* 200
Conſcientiae malae tormenta, vulturis iecur depaſcentis, imagine ſignificari 58
Conſcio ſibi male quantumlibet leuia ſcommata videri acerba 633. ſeq.
Conſiuia Ops Romae Tutelaris Dea 436
Conſiuius cur dictus Ianus 248
Conſtituere Diis ſimulacrum 10
Conſuetudo altera natura 659
Conſuetudo morem ſequitur 434
Conſuetudo qualis ſequenda 224 *a. b.*
Conſultare pro interrogare 233 *b.*
Conticuum vel conticinium, diei ciuilis pars 216
Continentia oſtentatrix 636
Contraria vni rei accidere ſimul non poſſe 185
Conuerſiones lucis tres 40. quales *ibid.*
Conuiuales quaeſtiones 636
Conuiuarum ingenia primum philoſopho ſpectanda 623
Conuiuarum numerus 234
Conuiuia nihil magis decere quam concordiam 626
Conuiuiales ſermones quales 625
Conuiuio an intereſſe etiam philoſophia debeat 621 ſeqq.
Conuiuium tumultuoſum et ſobrium 343
Κῶλον 685
Copia rerum non negligenda Grammatico 339
Copiae quomodo veteres indulſerint 220
Cor coeli Sol 106. et Iouis oculus 327
C. Orchius trib. plebis 395
Cordis figura in bulla cur geſtata 230
Cor in animalibus cur in perpetuo motu 106
Corinthus deuota 438
Cornelia lex 397
Cornelius Sulla dictator 397
Cornicari pro radiare 329 *a.*
Cornix cornici oculos prouerbium 642
Corn. Rufus Decemuir cur Sibylla cognominatus, et deinde Sylla 299

Cornu pellucidum natura 19
Cornua cur Moſi attributa 329 a
Cornua veli 562
Corona ſidus 82
Corpora caduca diuinitatis mentis haud capacia 79
Corpora diuina ſtellae et ſidera, vndeque animata 81
Corpora ex quatuor elementis et tribus eorum interſtitiis conſtant 36
Corpora humana ſola erecta 79
Corpora mathematica 25. 129
ex quibus conſtent 35
Corpora metallica vaſta 23
Corpora noſtra inferi, et animae ſepulchra 57
Corpora omnia ſuperficie terminari 24
Corpora quaedam luna creſcente vel decreſcente augeri vel minui 63
Corpora ſolida quibus dimenſionibus conſtent 129
Corpora ſunt vel mathematica, vel videntur 35
Corporis denſitate animi vim hebetari 80
Corporis dimenſiones longitudo latitudo altitudo 25. 35
Corporis humani membra ſeptenario diſponi 45
Corporis omnis motus ſeptenarius 46
Corporis ſeptem gradus, et partes totidem exteriores 45
Corporis ſiniſtra membra pro ominibus habita 70 a.
Corporis vires quibus maxime roborentur 270
Corporum caducorum propria haec duo ſentire et creſcere 79. 103. 104
Corporum qualitates contrariae 645
Corporum ſoliditas quibus conſtet 25. 26
Corporum termini incorporei 24
Corporum termini quatuor 36
Corporum terrenorum et ſuperorum differentia 79
Corpus animae cuſtodia 68
Corpus animae ſarcina 201
Corpus cur δέμας et σῶμα 61
Corpus faex rerum diuinarum, primaque ſubſtantia animalis 68
Corpus geometricum quale 32
Corpus ideo non immobile, quia non videtur agitari 195
Corpus mortale 176
Corpus nominando et ſuperficies continetur 24
Corpus nullum proprie plenum 23
Corpus omne natura diſſolubile 666
Corpus quadratum 25
Corpus quamdiu animetur 75
Corpus ſolidum στερεόν 25. 26.
eſt octonarius numerus 26
Corpus ſolum hominem non poſſe mouere 192
Corpus tantummodo in homine mortale 178
Corpus trigonum 25
Corpus velut carcer animae 57
Corpus vinculum, carcer, ſepulchrum 61
Corui edaces 644
Corui ſalutatores 363. 364

Cornorum et cornicum aetas fabuloſa 644
Coruncanius 223
Corylos arbor 400
Cotonea mala frigida 650
Cotonium malum 404
Croeſi ſeruitus 255
Craſſi in dicendo maturitas et grauitas 472
Craſſum in vita ſemel tantum riſiſſe 344
Crater Liberi patris inter Cancrum et Leonem 66.67
Crateres Delli, in Sicilia 555
Cratetis ſecta 233
Crementum pro incrementum veteres dixere 41 *a. b.*
Cremera 289
Crepitantibus flammis, antique dictum 593
Creſcendi in longum et latum quando finis 44
Creſcendi natura ad nos de luna 104
Creſcendi vi ſola viuere arbores et herbas 80
Creſcendi vis animae cur indita 79
Creſcere et ſentire animalibus caeteris cum homine commune 80
Creſcere pro moueri in altum 35 *a.*
Creta 48. 298
Creteuſes 283
Crines abſcindendi morituris mos 550 ſeq.
Κριὸς vnde dictus Aries 329
Criſpi capilli quare fero caneſcant 665
Critobulus Socratis ſcommate notatus 634
Critolai facundia 226
Critolaus Peripateticus Romam legatus 226
Crocodilus de teſtis ouis naſcitur 691
Cronia ſacra 242
Κρόνος Saturnus 244
Κρόνος et χρόνος cur dictus Saturnus 332
Κρουνοὶ 543
Cruditates vnde 637. 638. 646
Cruſtiminium pirum 405
C. Titii de moribus ſui ſeculi quaerimonia 394
Cubus 25. 130
Cubus ſoliditatis perfectio 25. 26. 130
Κύκνειον ᾆσμα 74 *b.*
Cucurbitiua ficus, a forma ſic dicta 406. 406. *b.*
Cucurbitiuum pirum 405
C. Vettius Pelignus a proprio ſeruo necatus 258
Culminea olea 408
Cultus maximus Deo debetur 77
Cunabula pro incunabula 41. *a*
Cupiditas pars animae 37
Curis haſta Labinis 249
Curius 223
Curtii equitis Romani delicatum ſcomma in Auguſtum 362
Cuſtos pro miniſtro 428. ſeq.
Cutylienſis lacus 239
Cybele cur leonibus vehi fingatur 325. 336. ſeq.
Cybele, ſiue mater Deum pro terra 325. 336. ſeq.
Cylicranorum natio 565

Cymbia quid et vnde dicta 561. ſeq.
Cynicae Satyrae Varronis, quae et Menippeae 261
Cyrenenſium mos 238
Cytonea mala frigida 650

D.

D Litera inter duas cur ſaepe ponatur vocales 618
D literam ſaepe I apponi, decoris cauſa 247
Daedala Circe 597
Daemones unde dicti 334
Daemonum nomen quomodo Diis cueniat 334
Δάιμων numen 318
Damaſippus Ciceronis ſcommate notatus 353
Damnatus ſacrorum quis 414
Daris, datur dicitur, *dor* non dicitur 753
Dardanus 48
Darii matris ſeruitus 255
Deae Eleuſiniae 11
Debita totius anni ſoluta menſe Martio 264
Decadis perfectio 44
December Saturno ſacer 238
Decemuiri 221. 275
Decimam Herculi vouere ſoliti veteres 444
Decimanum pirum 405
Decreti neceſſitas 104
Decretum hoc eſt, μοῖρα, ſiue prouidentia 537
Deducere idem quod detergere 419
deducere quid 348. a.
Deductum carmen, deducere vocem 595
Defunctorum corpora cremandi mos 652
Δείνωσις 449
Dei omnipotentia 77
Dei templum mundus 73. 77
Delatio, διαβολὴ 630
Delebores Rex Aſſyriorum 334
Delicuere pro declarare 98. a
Deli inſulae fluctuatio 240
Delius cur dictus Apollo 300
Delli, crateres in Sicilia 555
Delos inſula vnde dicta, curque in ea natus Apollo dicatur 304. 305
Delphicum oraculum 53. 297. 309
Δέλφιος Apollo cur dictus 307
Delphis templum Apollinis incenſum 427
Δέλφον pro vno 307
Delubrum quid, et vnde dictum 420. ſeq.
Demaratus Corinthius 228
Δέμας corpus dictum 61
Demodocus citharoedus 625
Demoſthenis ad Laidem reſponſio 350
Demoſthenis adulterium 257
Denarius primus numerorum limes 30
Denſatum et *denſetum* in quo differant 19. a
Dentes cur ſine ſenſu 660
Dentium dolor vbi 660
Dentes quando incipiant e mandibulis infantium emergere 43
Deo cultus maximus debetur 78

Deo

Deo cur nullum ſimulacrum apud veteres 10
Deo nihil acceptius quam ciuitates 49
Deo ſine τῷ ἀγαθῷ· Sol apud Platonem ſimillimus 10
Deorum adulteria 8
Deorum Deus Ianus 248
Deorum numero recte adſcribi vrbium conditores 54
Deorum tutela et prouidentia nos gubernari 75
Deos a ciuitate jam capta diſcedere, vnde traxerit Vergilius 567
Deos omnes quotquot ſunt ad Solem referri 294
Deos tutelares euocandi mos 435. 436
Deprecari pro euitare 24 a.
Deſerui, *deſertum* ab antiquis dictum pro *deſeui*, *deſitum* 403. a.
Deſiderium motus animae vnde 68
Deſpici quomodo Dii dicantur 229
Deſcriptio, figura, γραφή, tabula 146. a.
Deuotionis vrbium et exercitus verba 437
Deus et Mens vltra animam et naturam 9. 10
Deus *Lux* apud Plutarchum 10. a.
Deus mundanae molis artifex 32. 33. 131. 133. 170
Deus rerum omnium cauſa et origo 78
Deus qualis ſit ſciri non poteſt 10
Deus quid 65. 176
Deus ſummus et omnium princeps τὸ ἀγαθὸν καὶ πρῶτον ἄιτιος 9
Deus ſummus caelum 77. 93
Deus ſummus et omnium princeps 93
Deum ſola mente concipi 78
Dextrae partes omnes cur validiores. 639
Δία vocari Cretenſibus τὴν ἡμέραν 283
Διαβολή, delatio 630
Diales conſules et diales flamines 350
Diametros quid 39. 108
Diametros orbis CCCLX ſtadiorum 683
Diametros quomodo efficiat menſuram circuli 108
Diana idem cum Iano 246
Diana Opis vocata 565
Diana quomodo Iana dicta 247
Diana quae Luna ἄρτεμις dicta, quaſi ἀερότεμις 696
Diana viarum praeſes, vnde et Triuia dicta 246
Διὰ πασῶν harmonia duplicari numero naſci 37
Διὰ πασῶν quot tonis conſtet 128
Διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε ex triplari numero 128
Δια πέντε ex hemiolio naſci 37. 127
Διὰ πέντε quot tonis conſtet 128
Διὰ φθέγγμα 45. a.
Διὰ τεσσάρων ex epitrito naſcitur 37. 127

Δια

Διὰ τεσσάρων quot tonis conſtet 128
Diatonum melodiae genus 141
Dicendi genera quatuor 470
Dicteria idem quod ioci 346
Dicteria atque ioci diuerſorum 347. ſeqq.
Didia Lex 396
Dido quomodo apud menſam libat 441
Dido cur ante nuptias Cereri, Apollini et Libero ſacrificarit 445. ſeq.
Didonis conuiuium 625
Didonis fabula falſa 541
Διδυμαῖος Apollo cur dictus 306
Die atro nefas ſacra celebrari 285
Die craſtini 221
Die noni 223
Die priſtine 221
Die quarto et *die quarte* 222
Die quarto de praeterito, *die quarti* de futuro dictum 222
Die quinti et *die quinte* 221
Diei conuerſio minima 40
Diei obſeruatio et diuiſio 214. 215
Dierum diſcrimina quae apud Romanos 280. ſeqq.
Dierum in menſibus numerandis ratio 292
Dies atri, 285. qui et communes, 289. vndeque dicti 289
Dies ciuilis, eiusque diuiſio 216
Dies horis duodecim abſoluitur 111
Dieſis ſemitonium dictum 128
Dies intercalaris 275
Dies longiſſimus Sole in Cancro, breuiſſimus in Capricorno exiſtente 306
Dies feſti, profeſti, interciſi 285
Dies ominoſi *religioſi*, nefaſti, *atri* dicti 71. a.
Dieſpiter dictus Iupiter quare 283
Differentia corporum terrenorum et ſuperorum 68
Digeſtiones quatuor 638
Digeſtionum varietas 638
Dignor, paſſiue 341. a.
Digitus medicinalis, quique per ipſum numerus ſignificetur 676
Dii Penates, qui *μεγάλοι, χρηστοὶ, δυνατοὶ, πατρῷοι* 422
Dii laneos habent pedes, prouerbium 244
Dii ſub ſimulacris et imaginibus coli maluerunt 11
à Diis quid petendum 233
Diluculum, diei ciuilis pars 216
Dimenſio ſolidi corporis triplex 35. 129
Diocles Caryſtius 42
Diogenes Cynicus ſeruus philoſophus 261
Diogenes Stoicus Romam legatus 226
Diogenis facundia 226
Diogenis in Antiſthenen ſcomma innoxium 634
Diogenis ſecta 233
Diogenis ſeruitus 255
Dionyſius idem qui Sol 310. 312

Dio-

Dionyſius Siculus tyrannus 59
Διὸς βάλανος 400
Diox piſcis genus 598. b.
Diſarius Medicus 636. 637
Diſcludere 595
Δὶς διὰ πασῶν, ſymphonia ex quadruplo numero, quotque tonis conſtet 128
Dis mortis Deus 62
Diſſiptum ſive diſſeptum inteſtinum 45. a
Diſtinctionis neceſſitas 206. 207
Diſtiſus pro diſtaeſus 428. a.
Diſſolutus *ἄσωτος* 252. a.
Diti humana capita ſacrificata 240
Diti oſcilla ſacrificari coepta 240
Diti ſacellum erectum 240
Ditis et Proſerpinae ſacrum, mundo patente 288
Ditis imperium a lacteo circulo incipit 65
Ditis imperium inferi et mors 65. a
Diuinationis et Medicinae cognatio 319
Diuinationum affectata confuſio 47
Diuinitatem humano generi ineſſe 78
Diuinorum vna natura 103
D. Laberii dictum 369
Docenti modus quomodo ſeruandus 140
Doctrinae cuique ſuae prolatio jucunda 627
Dodona 239
Dolon qualis ab Homero et Vergilio fingatur 538
Dolores vnde oriantur 640
Domini patres familias dicti 256
Domino inuito nihil auferendum 75
Dominorum in ſeruos tyrannis 256
Domitiani appellatio Octobri indita 271
Douzae filii epitaphium 58. b.
Douzae filii laudes 219. a. b.
Draco *ἀπὸ τοῦ δέρκειν* dictus 319
Draco caudam ſuam vocans cur Iani imago 247
Dracones cur Aeſculapii et Salutis ſimulacris jungantur 318. 319
Dracones quomodo rejuueneſcant 319
Draconis Species et nomen quomodo ad Solem referatur 319
Draconibus cur aedium ſacrarum et theſaurorum cuſtodia aſſignetur 319
Duabus ſellis ſedere proverbium 355
Duali numero carent Latini 702
Ducere ſolemnis in hoſtiis mactandis dictio 425 a.
Dulce vocari mel, ſuaue vinum 188. 654
Dulce cito ſatiare 654
Dulce et ſuaue differre 654
Dulcedo ebrietati aduerſa 654
Dulcis nomen quomodo melli et mulſo attribuatur 188
Dulcia cur frigida dulciora quam calida 675
Duo numerus lineae ſimilis 130

Duplu-

Duplaris numerus 103. quid 127. 128
Duplum, duo ad vnum 132
Duracina vua 408
Duricoria ficus 406
Δυσκρασιά 663
Δύσπνοια quid 73. b. 74. a.
Dyadis vis 31
Dyas prima lineae protractio 66

E.

E et I indifferenter vſos veteres in fine 221
Eanus qui et Ianus 247
Εαυτὸν τιμωρούμενος 190
Ebon vel Hebon Bacchus 311
Ebrietas ex calore 651
Ebrietati aduerſa dulcedo 654
Ebrietatis comes obliuio 67
Ebriis eadem quae nimium frigentibus contingere 649
Ebriorum curationes 649
Ebriorum mala, atque his laborare ſenes etiam ſanos 651
Ebrios cito ſeneſcere 649
Ebur, natura denſatum 19. 20
Εκάτη χθονία 267
Εκηβόλος καὶ ἑκατήβολος Apollo vnde dictus 306
Εχῖνος erinaceus, animal 643. a.
Εχῖνος et ἐρῖνος herba 643. *b.*
Εχῖνυ τραχύτερος adagium 643. *a.*
Ecliptica linea 85
Eclipticus locus 39
Εκφώνησις 450. 467
Edacitas aciditatis et fumorum e ſtomacho aſcendentium cauſa, non cibi varietas 645. ſeq.
Edecumati ioci 345
Edecumati ſodales 226
Edentes auide cur, citius ſatientur 670
Edere, idem quod diuulgare 98. *a. b.*
Ηχὼ Inui ſiue Panos amica 332
Ηλιοβλήτοι 295
Ηρακλῆς vnde et cur dictus Hercules 321
Εικὼν 460
Elegantia dicti in quo conſiſtat 415. *a.*
Ελελεὺς Apollo cur dictus 303
Elementa vnde orta ſint 245
Elementa cum fluant, cur nunquam ſoluantur 179
Elementa quatuor, quomodo vinciantur, eorumque diſcors concordia et ordo 33. 34. 35
Elementa tribus interſtitiis ſeparantur 36
Elementis in ſingulis binae qualitates 33
Elementorum diuerſitas 645
Elementorum in animalibus diſpoſitio 645. 690. ſeq.
Elementorum jugabilis competentia 34
Elementorum ordines tres 63
Eleuſiniae Deae 11
Eleuſinia ſacra a Numenio vulgata 10
Elyſii cambi vbi 63
Εμβόλιμοι menſes qui 273
Em pro eum 242. b.
Emdem pro eundem 242. b.
Empedoclis verſus male intellectus 13. a.
Εν τὸ πᾶν 294

Enar-

Enarmonium melodiae genus 141
Enclisis Graecis, quae Latinis Modus 702
Enniani ſaeculi ſtylus 592
Ἐνοφθαλμίζειν inoculare, ab initionibus tractum 3. a.
Ἐνοσίχθων cur Neptunus 298
Ἐντελέχεια 81
Enunciatione mala quaedam apud Vergilium corrumpi 432
Ἐνυάλιος cognomen Martis et Bacchi 315
Ἐνύπνιον inſomnium quid 12
Ἐνύπνιον Petronius eleganter deſcribit 12. b.
Ἐπάικλα bellaria dicta 475. b.
Ἐπαναφορὰ 467
Ἐφίαλτης 15
Epictetus ſeruus philoſophus nobilis 262
Epicurei a vero deuii 6
Epicurus 261
Ἐπιγλωττὶς 686. ſeqq.
Ἐπιμήλιος Apollo dictus 303
Ἐπιμηλὶς malum 404
Ἐπιφανεία planities 25
Epitheta Vergiliana 599. ſeqq.
Ἐπίθετον 219
Ἐπιθυμητικὸν animae pars 37
Ἐπιθυμητικὸν animae vnde 68
Ἐπιτίμησις 468
Epitritus primus 37. 103
Epitritus quid 127
Epogdous numerus 103. quid 128
Ἑπτά; ſeptenarius 37
Epulae 285
Eques pro equo et ſeſſore, ſicut *equitare* tam *equi* quam hominis 618. ſeq.
Equitis Romani in Auguſtum ſcomma 362
Equus Sejanus, prouerbium 70. b.
Er Harmonii filius 4. b.
Er nomen Aſiaticum 5. b.
Er Platonicus, natione Pamphilus 4. 5. 201
Er rediuiuus 22. a.
Eraſiſtratus in Platonem jure inuectus 685
Eridanus 198
Ἔρις 524
ErisHiſtoria verbis Platonis 4 a.
Ἑρμηνευτικὸν animae vnde 68
Ἑρμῆς Mercurius ab ἑρμηνύειν 295
Ἔρως numen 318
Errantes ſtellae cur appellatae, earumque motus 83
Erraticarum ſtellarum celeritas mirabilis 83
Erraticis ſtellis certum ſpatium curſus datum 106
Eructationis cauſa edacitas 641
Ἐρύθεια Hiſpaniae inſula 565
Ἑσπέρα, Heſperus ſtella 217
Eſſentia indiuidua et diuidua 66. ſine eſſentia ſua nihil eſſe poteſt 188
Eſſentiae ſuae contrarietatem nihil recipit 186
Eſuriens quomodo bibendo famem ſublcuet 669
Et pro ac vel atque 594. a. b.
Etruſcae ab Hoſtilio debellatae 228
Etruſcorum magiſtratuum geſtamen *ib.*
Ἐτυμολογία 554

Ενυάλιος, cur Bacchus dictus 315
Ενυάλιος Martis nomen proprium 315
Evandri mater 223
Ευβυλῆς cur Sol dictus 313
Evelatum quid 207 b.
Eunuchi cur pilis careant 652
Eunuchis debilitas vnde; item vocis gracilitas 664
Euocandi deos tutelares mos 435. ſeq.
Euocationis deorum carmen 436. ſeq.
Euporus C. Grachi ſeruus 259
Euripidem Ariſtoteli cur et quomodo praetulerit Vergilius 550
Euſebius rhetor 212. 227
Euſtathius 226
Euſtathius et Flauianus amicitiae par inſigne 227
Exanimos et *Exanimes* pariter dixere veteres 220
Exclamatio pathetica, ἐκφώνησις 467
Exemplares virtutes 52
Exemplis quam ratione magis capi plebeia ingenia 637
Exemplum patheticum, παράδειγμα 460
Eximiae hoſtiae 424
Eximii vocabulum, ſacerdotale nomen 424
Exit pro vitat 604
Exitium pro fine et exitu cujusque rei 59. a.
Exprobatio ad contumeliam, quae Graecis λοιδορία 630

F.

Fabae Pythagoreis interdictae 13. a.
Fabariae Calendae Juniae 270
Fabarum ſemina arbores ſteriles efficere 13. b.
Fabas aluum ſubducere 13. a.
Fabii Gurgitis luxus 381
Fabis abſtine, prouerbium 13. b.
Fabis ſaepius vtebatur Pythagoras 13. a.
Fabius Max. Seruilianus 289
Fabricius 223
Fabulae Aeſopi illuſtres 8
Fabulae nomen quid indicet, et cur repertae 7
Fabularum diuerſitas 7. 8
Fabulas philoſophia quas rejiciat, quasue recipiat 7. 8. 9
Fabulis vti an conueniat philoſopho, et quibus et quando 7. 8. 9
Fabulo quid 345. b.
Fabuloſa narratio 8
Fabuloſa a fabulis ſecernenda ſunt 8
Facere, in mundo quid 62
Foedus, pro vinculo, cotinentia 35. b
Foeminae duodecimo anno aetatis puberes 652
Foeminarum vox cur gracilior 664
Faex mellis cur in ſummo, cum omnium aliarum rerum in imo ſit 667
Faex vini quaſi radix ejus eſt 667
Falx cur Saturno attributa 238. 245 in Siciliam decidit 246

Famae

Famae incrementum 524
Familiarum appellatio 256
Fannia lex, ejusque ſeueritas 383. 395. 396
Fannia lex centuſſis appellata Lucilio 396
Fari quibusnam horis fas vel nefas 285
Farra grandia, hyberno puluere, verno autem luto 560
Faſti dies, 285 quinam 287
Faſtus dies an nefaſtus ſit, ad rem militarem nihil pertinere 289
Fatalis Scipionis LVI. annus 46
Fatalis Scipioni non poterat vitari 48
Fatum, fatalia vitae tempora 75
Fatua Dea cur dicta 267
Fauces quid 616
Fauna Dea cur dicta 267
Fauſti filii Syllae in ſororem jocus 349
Fauſtuli conjux Acca Larentia 251
Fax prima 217
Febrientiſimplex cibus dandus 637
Februarius cur ſolus XXVIII. dierum tantum 273
Februarius ſecundus a Numa menſis conſtitutus 272
Februarius ultimus anni menſis intercalationi deputatus 274
Februus Deus luſtrationum potens 272
Feriae 285
Feriae familiarum propriae 286
Feriae quomodo polluantur 286
Feriae ſingulorum 286
Feriae viduis magis quam virginibus ad nubendum aptae 284
Ferialium dies unde dictus 220
Ferialium non *ferialiorum* 220
Feriarum publicarum quatuor genera 285
Feriis cuiquam vim facere, piaculare 284
Feriis quid agi liceat 287
Ferrea ſecula 169
Ferrum natura frigidum 648
Feſcennini Auguſti 362
Feſti dies 285
Feſtis diebus quid facere liceat 419
Feſtorum nomina neutra *orum* et *ium* in genitivo plurali 219
Feſtra quid 444
Fici groſſi 408
Ficorum genera 406
Ficum ſolum ex omnibus arboribus non florere 407. 408
Ficus alba ex felicibus arboribus, nigra ex infelicibus 406. 407
Ficus a pomis cur ſecernatur 407
Fidenae oppidum deuotum 438
Fidenates ancillarum in Romanos fide oppreſſi 260
Fidium natura ſonora 127

Flamineae feriae, vel flaminicae 286
Flaminica ſacerdos 290
Flammeam caput apud Tertullianum quid 72 b
Flatus ex aere liquidiore ſe facto 658
Floraliae feſtum 220
Floralium non *floraliorum* 220
Fluſtra quaenam, maris μαλακία 63 b
Flurae 390
Fluuius obliuionis quis 57
Folliculus ſeminis receptaculum 42
Fons a nullo naſci dicitur 198
Fontium aquae hyeme calidae, aeſtate frigidae 657
Formae Geometricae linearum ex diuerſis numeris deſcribuntur 26
Fortitudo animi jam purgati, 52 politica, 51 excemplaris 50
Fortitudo corporis unde 659
Fortitudo Scipionis 56
Fortitudinis excellentia 51
Fortitudinis officium 50
Fortuna cur Homero neglecta 537
Fortuna omnipotens dicta Vergilio, eademque prouidentiae miniſtrae 538
Fortunarum ſimulacra apud Antium 335
Forum Romanum regio octava Romae appellata 243 a
Fregellae oppidum devotum 438
Frequentatiua verba Latinis ſolis propria 747
Frigidi nomen quomodo de niue et ſaxo uſurpetur 188
Frigus ex aeris motu aeſtate 657
Frontonis ſiccum dicendi genus 470
Fructus acidi, aut vini ſaporem referentes, frigidi 650
Fructuum aut frugum repertor Saturnus 237
Frumenta Luna deficiente colligenda 697
Fullianum pyrum 405
Fulvius fullonis filius 349
Furius conſul 276
Furtum nullum ſub Saturno commiſſum 244
Fuſii pro Furiis 415

G

Gabii oppidum deuotum 438
Gabinii ſaltandi peritia 388
Gaditanae ſaltationes 344 a
Gaditanorum pro Herculis templo defenſio quid ſignificet 321
Gaditanum fretum 674
Galaxias, lacteus circulus 22
Galaxiam ultima ſphaera, quae aplanes dicitur, contineri 55
Galbae eloquentia et corporis habitus 368
Galbae gibbus Auguſti ſcommate notatus 358
Galla inſtrumentum ſutorium 349
Gallicinium diei civilis pars 216
Gallina ne an ouum extiterit prius 689 ſeqq.

Galli

Galli quando vitis aut oleae cultum didicerint 170
Gangen tranſcendere nomen Romanum non potuiſſe 169
Ganymedes qualis apud Homerum et Vergilium 538
Gargara cur frugifera 559
Gargarae Idae montis cacumen 558
Gargara in Myſia 557
Gargara oppidum 558
Gargara pro multitudine 559
Gargares cives 558
Gaudentes cur rubeant 665
Gemini cur Mercurio aſſignati 118
Gemini quomodo pro Sole 329 ſeq.
Geminorum ſignum 39. 95
Genera verborum quae et quot 750
Generandi facultas ex humore translata 245
Generationis vis quando in maſculis ſe prodat 43
Geneſis ſeu genitura hominum 318
Genethliaci 103
Generale ſomnium 16
Gens togata pro Romanis 602
Genui ex quo themate veniat nullus ſcit 753
Geometricum corpus quale 32
Germanici appellatio Septembri menſi indita 271
Gerundi modus 749
Geryonis armenta Herculi abacta 262
Gigantes qui fuerint 321
Globis nouem connexa omnia 91
Gloria, apud indoctos virtutis praemium, ſpernenda 168. 177
Gloriae apud poſteros cur ſperari non poſſit perpetuitas 169
Γνώμων quid 661
Γνῶθι σεαυτὸν Delphico templum inſcriptum 53. 228
Gradivus 599
Graeca nux 402
Graeci ablativum non recipiunt 702
Graecorum catalogus apud Homerum 530. 531
Graecorum quorundam annus qualis 263 ſeq.
Graecorum verborum uſus apud Vergilium et alios Latinos veteres 592
Graecos ſua omnia in immenſum tollere 337
Graeco ritu ſacra facere 300
Graeculi cuiusdam verſificatoris apud Auguſtum impudentia 364
Graeculum pirum 405
Γραμμὴ 25 a
Grammatico rerum copia minime negligenda 339
Gras pro *cras.* 239 a
Graſſum pro *craſſum* 239 a
Grauari, ejus uſus apud Macrobium 60 b
Grauia perſe deorſum ferri 184
Graviſcae oppidum 531
Groſſi fici 408
Grumenti obſidio, in eaque ſeruorum quorundam in Dominos fides 258

Grumentini quales 258 a
Grypi quinam 632 b
Gulae irritamentum non cibi varietas 646 ſeq.
Gulae patrocinium 642
Γυναικωνῖτις 269
Gurges Fabius a luxu ſic dictus 381
Guſtus vis unde 661

H

Habitationis noſtrae cardines 146
Hadriaticum mare 674
Hamma Hebraice Solem denotare 329 a
Hammon in arena inuentus 329 a
Hammonis Dei effigies 329
Harmonia coeli 27. 103
Harmonia coeli Soli amica 332
Harmoniae vocis et numerorum Pythagoras inuentor 126. 127. 128
Harmoniam coeli cur non ſentiamus 141
Harundinea ficus 406
Hebon Liber pater dictus 311
Hecubae ſeruitus 255
Hederae natura 315
Heliopolites Iupiter 334
Heliopolis 334
Heluidii Priſci apud Tacitum laus 200 a
Hemiolius numerus, primus quid que ſit 103 127
Hemiſphaerium 84. 109
Hemitonium, ἡμιτόνιον 129
Heraclea urbs ab Hercule ſtructa 565
Heracleotica nux 402
Herbarum diverſi ſucci et qualitates 642
Herbas ſola creſcendi vi viuere 80
Herculana ficus 406
Hercules apud quos maxime colatur 320
Hercules cur cum ſcypho fingatur 564
Hercules Geryone occiſo ejus armenta abegit 262
Hercules idem apud Rom. Pontifices qui et Mars 444
Hercules idem cum Sole 321
Hercules vnde et cur ἡρακλῆς dictus 321
Hercules vnde victor dicatur 427
Herculem multibibum fuiſſe 564
Herculem poculo vectum 565
Herculem quaſi Deorum virtutem, gigantas interemiſſe, quid ſignificet 321
Herculi clauam ſubtrahere, impoſſibile 480
Herculi cur attributi Salii a Vergilio 443. 444
Herculi decimam voueri ſolitum 444
Herculi cur duodecim tantum labores attributi 321 a. b
Herculis cum aedituo ſuo luſus 251
Herculis et Cereris XII. Cal. Ianuarii ſacra 443
Herculis nodus 318
Herculis poculum ſcyphus 564
Herculis pollutus 395
Herculis ſacra cur aperto capite facta 429

Herculis ſacro cur non liceat mulieribus ineſſe 269
Herculis ſacris epulari ſedentes 429
Herculis ſtella eadem Chaldaeis, quae et Martis 444
Herculis Victoris aedes duae 427
Herennius Auguſti ſcommate notatus 358
Hermunthi taurum Pacin pro Sole coli 329
Hernici populi a Pelasgis oriundi 549
Hernicus dux 549
Herodes ſcommate ab Auguſto notatus 358
Heroes apud inferos cur Vergilius finxerit 55
Herſiliae raptus 229
Heſiodi cerimoniarum ſacra 8
Heſiodum in Bucolicis Vergilius imitatus 474
Heſiodus Reges cum Diis in coelo collocat, 54. 55 ejus verba 55 a. b
Heſperia pro Italia 217
Hieropolitani 307
Hierophantae Graecis quinam 352 a
Hilaria quando celebrentur 326
Hilaros et *hilares* pariter dixiſſe veteres 220
Hippocratem tam fallere quam falli neſcire 42
Hippocratis laus, ejusque de muliere quadam hiſtoria 42
Hira praecipuum omnium inteſtinorum 45
Hiſtoria poſt Saturni tempora clara et perſpicua 244
Hiſtoriae defectus ſupra Ninum 170
Hiſtoricorum inchoandi narrandique lex 475
Hiſtriones veteribus non inter turpes habiti 387
Homeri aurea catena 81
Homerica apophthegmata prouerbiorum inſtar 536. 537
Homericus cenſor Menelaus, ejusque imprecatio 36 a
Homeri divina prouidentia 65
Homeri et Vergilii par ſplendor 513. 514
Homeri et Vergilii in fabulis inferendis ſimilitudo 535
Homeri fabula, de Iovis itinere ad Oceanum, quid ſignificet 170. 171
Homeri maieſtas, et quatenus eam imitatus Vergilius 527. 528
Homeri ſumma laus 589
Homeri vitia quomodo Vergilio expreſſa 526
Homero verſum ſubtrahere impoſſibile, judicatum 480
Homerum in quibus et quomodo imitetur Vergilius 475. 476. 477 ſeqq.
Homerus diuinarum omnium fons et origo 170
Homerus in quibus ſuperet Vergilium 516. 517
Homerus naturae conſcius 265
Hominem ab anima moueri 192

Hominem conſtare ſeptenario numero 41
Homines an morbis facilius quam pecudes occupentur 637. 643
Homines Deorum prouidentia gubernari 75
Homines non eſſe corpus ſed mentem 176
Homines non fortuna ſed moribus aeſtimandi 256
Homines primi rudes atque ſiluestres dicti 169
Homini naſcenti quatuor numina adeſſe et quae 318
Homini non moriendum ſua pte ſponte 73
Homini ſola mens ſiue animus cum coelo et ſideribus communis 78. 81
Homini vnde datus animus 68
Hominis aetas perfecta et robuſta quae 44
Hominis duplex mors 74
Hominis in vtero formatio 41. 42
Hominis membra in formatione quando ſecernantur 42
Hominis proſpectus non vltra centum et octoginta ſtadia 87
Homo breuis mundus microcosmus 178
Homo minimi temporis phantaſia 178 a
Homo ſolus rationis capax, ea caeteris animalibus praeſtat 79
Horae vnde appellatae 327
Hora ſexta diei dicitur medius dies 161
Horatii trigemini 223
Horizon quid ſit, 87 non vltra CLXXX. ſtadia 683
Horizon quibusnam in locis faciliime proſpiciatur 87
Horizon terram diuidit 144
Horizontis circus in quo efficiatur 87
Horizontis cujusque longitudo 87
Horizontis diuerſitas vnde 87
Horrere 593
Hortenſius piſcinarius Ciceroni dictus 389
Horus Cynicus 233
Horus idem cum Sole 327
Hoſtes eſſe nobis tot, quot ſunt ſerui, prouerbium 356
Hoſtia vbi Apollini non caedatur 427
Hoſtiae ambaruales 424
Hoſtiae animales 425
Hoſtiae eximiae 424
Hoſtiae iniuges 424
Hoſtiarum duo genera 425
Hoſtis pro peregrino 288
Hoſtus vnde Hoſtilius natus 228
Humana corpora cur erecta 79
Humoris multitudo cauſa morborum 640
Humoris vel caloris exuberantia rerum terrenarum viciſſitudinis cauſa 171
Hyacinthia ſacra Apollinis 309
Hyades in Tauro clariores 97
Hyades Vergiliis vicinae 95

Hyberno pulvere, verno autem luto, grandia farra 560
Hyemis imago aper 324
Hyemis ſimulacrum 324
Hyems frigida et humida 40. 645
Hyems quando fiat 160
Hyeronymus Mercurialis 73 b
Hylas hiſtrio 373
Hyle, format omne corpus 66. 67
Hymni exordium 135
Hymnorum ſtrophe et antiſtrophe 135
Hyperbole pathetica 451
Hyperborei populi dicti 162

I.

I et E indifferenter in fine vſos veteres 221
Iactare et *jacere* quid differant 609
Iam ſententiae additum temporis feſtinationem denotat 43 a
Iam veteribus in vſu in connectendo 198 a
Iana pro Diana 247
Ianiculum oppidum 237
Iani gemina facies quid denotet 237
Iani imago, draco caudam ſuam deuorans 247
Iani portae cur belli tempore apertae, pace clauſae 249
Iani ſimulacrum quadriforme Faleris aduectum 248
Iani tempore quomodo aera ſignata 237
Iani varia cognomina 248
Iani cur diuini honores decreti, et quales 246
Iano cur duodecim arae conſecratae 248
Iano Ianuarius ſacer 238
Ianua utraque coeleſtis 247
Ianualis porta 249
Ianuario duos dies addidiſſe C. Caeſarem 249
Ianuarius anni primus menſis a Numa conſtitutus 272
Ianuarius Iano ſacer 238. 272
Ianum primum in Italia diis feciſſe templa 246
Ianus ab eundo dictus, quaſi Eanus 247
Ianus a Saturno agriculturam didicit 237
Ianus cum claui et virga 246
Ianus cur bifrons, et quadriformis 248
Ianus Deorum Deus 248
Ianus idem cum Sole 247
Ianus idem Deus cum Apolline et Diana 246
Ianus in Deorum ſacris cur primus inuocetur 247
Ianus Italiam primus obtinuit 237
Ianus Iunonius 284
Ianuis patentibus pranſitare et coenare cur imperatum 395
Ianus pater pro Sole 302
Ianus pro mundo 247
Ianus quales honores Saturno exhibuerit 137
Ianus quia januis praeſit, dictus 247
Ianus Saturnum hoſpitio excepit 237
Ἰάω pro Sole 314
Iaſon Medeae maritus 267

Icere quid 403 b
Idea, anima 81
Ἰδεῖν videre: atque hinc dictus Idus 283
Ἰδίωμα 693
Iduare, Etruſca lingua *diuidere* 284
Idulis ouis 283
Idus, vnde dictae 283 ſeq.
Idus copulandis nuptiis religioſae 284
Idus omnes Iouis feriae 283
Idus quaſi *vidus* a videndo 283
Iduum dies ſemper in plenilunio 283
Iecoris miniſterium ſuccos ciborum conuertere in ſanguinem 638ſeq.
Iecur concretus ſanguis, caloris domicilium 639
Ἰὴ παιὰν καὶ ἴε παιὰν quid ſignificet 297
Iehouae nomen ethnicis non fuiſſe incognitum 313 b
Iejuni cur magis ſitiant quam eſuriant 675
Iejuno cur idem vinum quam ei qui vinum ſumſit, meracius 669
Igne deficiente nihil poſſe videri 34
Ignem aethereum nobis vitalem calorem communicaſſe 119
Ignem aethereum nutriri humore 170
Ignis calidus et ſiccus 33. 645
Ignis caeleſtis et ſempiternus 81
Ignis et aeris per calorem coniunctio 33
Ignis eſſentia eſt in calore 190
Ignis natura in perpetuo motu 106
Ignis qualitates diuerſiſſimae 693
Illaudatus proprie quid 611
Im pro eum 221
Imagines rerum quomodo nobis repraeſententur 681
Imago pathetica εἰκών 460
Imbres apud quos raro cadant 162
Imbres, omnia in terram nutu, ſuo ferri, probant 121
Imbris cauſa 121
Imitatio, lectionis fructus 570
Immane pro non bono 217
Immitis mortis Deus vocatus 62
Immobile aliquid in rerum natura 182
Immortale doloris expers ſecundum Arnobium 68 a
Immortalitas bifariam intelligitur 180
Impar omnium primus numerus ternarius 25
Imperatiuae feriae, quales 286
Imperatorum vita infelix 59 b
Imperitia nihil impatientius 641
Impetrare idem quod litare 234 b
Impetritus, *impetratus* 234 b
Implices curae vnde dictae 687 a
Iuaque pro eumque 242 b
Inamabilis 610

In-

Incedere firmiter qnando incipiat infans 43.
Inchoatiua verba quae 747
Incontinentes, qui Graecis ἀκρατεῖς 378
Incorporalitatis prima perfectio in numeris 23. 26
Incubare proprie quid 59 b
Inculpatus quis 610
Indici maris ortus 166
Indigetes Dii 55
Induciae inter Pop. Rom. et Latinos quando firmatae 288
Inermes et *inermos* pariter dixiſſe veteres 220
Infans quando pubeſcat 43
Infans quando incipiat denteſcere, firmiter incedere et ſtare, lac nutricis horreſcere, loquique integre 43
Infantiae cur plurimus ſomnus 664
Inferi ſecundum Platonem et eorum locus 62
Inferis diis parem numerum et diminutionem conuenire 273
Inferos quid eſſe veteres putarint 58
Inferorum flumina quid 57
Inferorum locus quis 57. 58. 60
Inferorum poenae quomodo intelligendae 57. 58
Initia et initiata quomodo differant 193 ſeq.
Initium nullum idem eſſe cum eo, cujus eſt initium 185. 186
Initium omne rei ineſſe cuius eſt initium 193
Initium quid 59 a. b
Iniuges hoſtiae 424
Innominalis dies quinam 289
Inoculare, ἐνοφθαλμίζειν ab inſitionibus tractum 3 a
Inſcriptiones quaedam Romanae in laudem Praetextati, Flaviani, Albini etc. 293 a. b 294 a. b
Inſicum cur digeſtu difficile 655
Inſomnes cur frigidis oblinantur 649
Inſomnia falſa eſſe 14
Inſomnia amoris curam ſequi 14
Inſomnium, ἐνύπνιον quid 12
Inſomnium ex cura animi, corporis, fortunae 12. 13
Inſtar, idem quod effigies et figura 307 b
Inſtaurare quaſi inſtar nouare Varroni 255
Intelligentia amiciri animam, dum per Saturni ſphaeram delabitur 68
Intemperantes qui Graecis ἀκόλαςοι 378
Intempeſta 217
Intercalaris dies faſtorum praefectis permiſſus 275
Intercalationis cauſa 273
Intercalationis initium quo tempore 275
Intercalationis intermiſſio propter ſuperſtitionem 276
Intercisi dies 285
Inter lupum et *canem*, prouerbium 302 b
Interpretandi vis animae vnde 68

In-

Interpretis munus in quo certatur 141
Interrogato quid obſeruandum, et quomodo oſtentatio vitanda 627
Interrogandi diſciplina 627
Interrogationum congeries ex Homero 629 ſeq.
Interualla numerorum quomodo ſuppleta 133
Inteſtina principalia tria 45
Inuenire pro oſtendere 53 a
Inuus qui et Pan 331
Io in vaccam conuerſa 317
Ioci atque dicteria diuerſorum 347 ſeqq.
Iocorum venuſtas in Plauto et Cicerone 346
Ionium mare 674
Iopas citharaedus 625
Ioui fulmen ſubtrahere, impoſſibile 480
Ioui tauro, ariete, verre, immolari nefas 440
Iouis annus 174
Iouis feriae Idus omnes 283
Iouis feriae nundinae, ſed lege Hortenſia factae effectae 290
Iouis fiducia i. e. Itis, dictus iduum dies 283
Iouis fulgor cur hominibus proſper et ſalutaris 103
Iouis glans 400
Iouis Olympii fictio ex Homero 521
Iouis ſimulacrum apud Aſſyrios 334 ſeq.
Iouis ſphaera pro aere 63
Iouis ſtatoris aedes 420
Iouis ſtella duodecim annis Zodiacum abſouit 99
Iouis ſtellam fulgere 102. 103
Ira breuis furor 451
Irae eſſe 605
Iraſcentis proprium 451
Ironia 450
Iſidis atque Serapis ſimulacrum 322 ſeq.
Iſidis templum 12 a
Iſis pro Sole cultus 322
Iſis pro terra 323
Iſocrates primus verba prius libera ſub numeros ire coegit 622
Iſocratis in conuiuio quodam reſponſum 622
Ἰςάμενος μὴν 292
Iſter 162. 198
Italia 48. 236
Italia cur Heſperia dicta 217
Italia Saturnia dicta 238
Itiner, nominatiuus antiquus 351 b
Itis dies Tuſcis, qui nobis idus 283
Iudicium animis exſpectandum 4
Iuglans nux, dicta quaſi Iouis glans 400
Iulia 257
Iuliae ad patrem Auguſtum reſponſum 366
Iuliae Auguſti filiae ioci 366
Iuliae Auguſti filiae mores 366
Iulii Caeſaris de ſiderum motibus libri 292
Iulii Caeſaris in anni diſpoſitione obſeruationes 276 ſeqq.
Iulius Caeſar dictator 270

Iulius menſis, antea Quintilis dictus 270
Iuniae Calendae cur Fabiae dictae 270
Iunia Tertia Seruiliae filia 348
Iunius Brutus primus Romae Conſul 269
Iunius Brutus quomodo Maniae ſacra immutauerit 241
Iunius menſis vnde dictus 269
Iunius quartus a Martio menſis 270
Iuno aeris arbitra 284
Iuno Calendaris 284
Iuno eadem cum Luna 284
Iuno cur Iouis ſoror et coniux 93
Iuno Lucetia 283 b
Iuno Populonia 442
Iuno pro aere 93. 305
Iuno pro imo aere cum terra 422
Iunoni Calendae omnes dicatae vid. *Calendae*
Iunoni Calendis omnibus ſacra fieri 284
Iunoni nuptias curae eſſe 446
Iunonis Caprotinae ſacra 260
Iunonis Monetae aedes Calendis Iunii dedicata 269
Iunonius cur dictus Ianus 248
Iunonius menſis 269
Iupiter cur Maius dictus 266
Iupiter idem qui Sol 332 ſeqq.
Iupiter lucis auctor, vnde Lucetius dictus, et Dieſpiter 283
Iupiter mundi anima 93
Iupiter pro caelo 93. 312
Iupiter pro medio aethere 422
Iura vnde inuenta 445
Iuſti dies quinam 288
Iuſtitia animi iam purgati, exemplaris, politica 50. 51. 52
Iuſtitia et pietate tenditur in caelum 22
Iuſtitia Scipionis 56
Iuſtitia, Virginis in Zodiaco ſignum 330
Iuſtitiae amor animis infundendus 3
Iuſtitiae χρύσεον ὄμμα 3 a
Iuſtitiae cultae praemium vel ſpretae poena animis ſeruatur 4
Iuſtitiae fructum non terminari cum homine 3
Iuſtitiae effecta 52
Iuſtitiae neceſſitas 3
Iuſtitiae officium 50
Iuſum vel deorſum 148 a
Ixionis rota quid ſignificet 58

K.

Kalabra curia, vnde ſic dicta 282
Kalata plebs 282
Kalendae vnde dictae 282
Reliqua vide in C.

L.

L. Aquinius Aruſpex 289
Laberii ſcomma in Ciceronem 369
Laberius ſcommate Ciceronem notat 354
Labienus libertorum fide ſeruatus 256
Laboris fructus quis 628
Labruſca vua 408

Lacedaemonii quo ritu Apollinis ſacra celebrent 309
Lacedaemoniorum dictio acuta 635 b
Lacedaemoniorum mos 365 a. b
Lacte in nominatiuo 408 a
Lactei circuli cauſae fabuloſae vel naturales 84
Lacteus circulus 22. 83 beatorum domicilium 84
Lacteus circulus oblique Zodiacum interſecat 64
Lacteus circulus quid ſecundum diuerſorum philoſophorum ſententias 84
Lacteus circulus ſolus prae omnibus viſibilis 84
Lactis alimonia cur prima naſcentibus offertur 65
Lactis natura quantum ad mores referat 510
Λαγαροὶ verſus 526
Lagea vua 409
Laidis libido ſumtuoſa 450
Lampſithia vua 408
Laneos pedes habere Deos cur dictum 244
Lanuuini 217
Lanuuinum pyrum 405
Lapides in Veſica de potu naſci 689
Larentia Acca Fauſtuli coniux 251
Larentinalia Iouis feriae quae, et quando celebratae 251
Laribus compitalia inſtituta 241
Laribus quando feriae dicatae 250
Laribus templum in campo Martio erectum 250 ſeq.
Laridum vnde dictum 666
Latereſianum pyrum 405
Latiar, Latinorum ſolemne 288
Latina lingua an Graeca breuior anguſtiorque 351
Latinae feriae 286
Latini regni ſucceſſio 435
Latini veteres in diebus menſium numerandis Graecos ſecuti 292
Latini ſolummodo accentum grauem recipiunt 707
Latona pro terra 305
Latonae partus 304
Latonae quomodo ſacrifactum 300
Laudare pro nominare 611
Laurearum renouatio in curiis, Regia, Flaminumque domibus per Martii initia 264
Laureum pyrum 405
Lauro ſacrificantes coronari 444
L. Caecilii ad Caeſarem dictum 369
L. Craſſi eloquentia 389
Lectio cur Graecis ἀνάγνωσις repetita cognitio 67
Lectionis fructus 570
Lectiſternium 229
Leges bonae ex malis moribus 397
Leges ſumtuariae vnde, 396. 397 quae et cibariae 398
Leges Sanctae quid 418
Lentulus Ciceronis gener, ab eo ſcommate notatus 353
Len-

Lentullus flamen Martialis 382
Leo cur Solis domicilium 328 eius natura, *ibid.*
Leonis ſignum, aquario adverſum 65. 66. 97
Leontini Siciliae populus 646 b
Lepidi tumultus 275
Lepidus Ciceronis cavillo notatus 356
Leporum ſagina 386
Leptoludia ficus 406
Lesbii 303
Lethaeus fluuius, potus animarum 57. 67
Levia per ſe ſurſum ferri 184
Leuigare hodiernis Grammaticis quid 718 b
Lex Antii Reſtionis, 398 Cornelia, 397 Didia 396 Fannia, 395. 396 Lepidi cibaria, 397. 398 Licinia 396 Orchia 395
Lex exacta quid 635 a
L. Furius trib. militum 243
Libanus mons 325
Liberalium dies agonium Martiale dictum 220
Liberalium non *liberaliorum* 220
Liber Pater Baſſareus dictus 311
Liber Pater bellorum potens 315
Liber Pater Briſeus dictus 311
Liber Pater cur idem cum Marte 315
Liber Pater Hebon dictus 311
Liber Pater idem cum Apolline 309 ſeq.
Liber Pater idem cum Sole 310. 313
Liber Pater νοῦς ὑλικὸς cur Orphaicis ſacris tradatur in membra diſcerptus, et ſepultus rurſus emerſiſſe 67
Liber Pater vini auctor 315
Liber Pater vnde Sol dictus 312
Liberi bellaria 376
Liberi patris poculum cantharus 564
Liberi Patris ſimulacra 310 ſeq. 315
Liberi quomodo a ſeruis diſcernerentur 677
Libero patri tumultus familiares 621
Liberorum amor naturalis 205
Libertinis praetexta vti non licitum, ſed libertinorum filiis 229
Libra ſignum, 96. 330 Veneri aſſignatum 265 aequat noctem diei 97
Libya torridae zonae vicina 162
Libyſtinus Apollo 298
Licinia 382
Licinia lex 396
Liciniana olea 408
Licinia virgo 250
Licinii Craſſi ſaltandi peritia 388
Licinii liberti in Auguſtum ſcomma 362

Li-

Liciniorum in piſcibus luxus, vnde Muraenae dicti 388 ſeq.
Lictorum a Tullo Hoſtilio inſtitutio 228
Lien frigoris domicilium 639
Ligna humida calore curvari 695
Ligna quaenam fabricae vtilia 697
Lignum excavatum Feſto navis 237 b
Liguritor lupus Tiberinus dictus 394
Ligyraei, apud quos adytum Libero conſecratum 309
Limma a Platone ſemitonium vocatum 128
Lindii 296
Linea a puncto naſcitur 66
Linea de centro ducta partem circuli diuidit 108
Linea ex quibus conſtet 130
Lineas finiri punctis 25
Lineis ſuperficies terminatur 25
Lineas Graeci γϱάμμας nominarunt 25
Liqueſcere et *liqui* verba in re amatoria vſitata 546 a
Liquidus ignis 599
Liquor caloris alimentum 576
Litare quid 424
Literae vocales ſeptem 43
Literarum G. C. et C. Q. commutatio ſolemnis veteribus 238 a
Literarum profani 94 a
Literarum vſu memoriae aeternitas conſtat 169
Lituus quid, eiusque duplex ſignificatio 612
Liviana ficus 406
Liviae comitatus a Iuliae comitatu diuerſus 366
L. Iulius Caeſar augur 382
L. Mallius pictor, eiusque iocus 349 ſeq.
Loca ominoſa quae 71 b
Loci in Macrobio a Laur. Valla notati 82 a. b
Locorum communium in vtramuis partem tractatio 642
Locutiones priſcae, *vix aegre, curioſe ſedulo, iocoſe lepide* 235 b
Λογικὸν animae ratio 79
Λογιστικὸν animae pars 37
Λογιστικὸν animae vnde 68
Λοιδοϱία quid 630
Λοίμιος Apollo 296
Lollianum pyrum 405
Longitudo eſt ſine latitudine 25
Loquendum ita cum hominibus tanquam Dii audiant, cum Diis ita, tanquam homines 233
Loqui quando incipiat infans 43
Lorum in collo pro bulla libertinorum 229
Loxias cur Apollo dictus 303
L. Pinarius conſul 276
L. Quintus ſcommate ab amico notatus 633
L. Syllae cantandi peritia 387
Λυκάβας annus vnde ſit dictus 302

Lu·

Lucarium non *Lucariorum* 220
Lucetia Iuno 283 b
Lucetius quare dictus Iupiter 283
Λύκη prima lux vnde dicta 301
Lucilius acer et violentus poeta 394
Lucilius piſcinarius Ciceroni dictus 389
Lucina cur a parturientibus inuocetur 696
Lucius tragicus Poeta, Augusti ad eum reſponſum 357
Λύκοι ἀπὸ τῆς λύκης cur dictus 302
Λυκοφῶς proprie *lupi lux* 302 b
Λύκος Sol dictus 302
Lucumon dictus Tarquinius 228
Ludi 285. Ludorum Apollinarium origo et ratio 298 ſeq.
Ludia ficus 406
Ludus ſaltatorius apud veteres 385
Lumina duo 93
Luna aeris et aquae faex 101
Luna aetherea terra 62. 100
Luna aliquando bis naſcitur in Geminis 39
Luna ἀμφίκυρτος, quid 39. 40
Luna caducorum et diuinorum confinium 119
Luna Ceres dicta 314
Luna cum Iunone eadem, vnde ἄρτεμις dicta 284
Luna cur nobis nullum caloris ſenſum impertiat 101
Luna διχότομος 39
Luna et Sol duces anni 293
Luna et Sole praecipue vitam noſtram moderari 103
Luna ima pars aetheris 100
Luna mortalium corporum auctor et conditrix 63
Luna naſcentis hominis τύχη 318
Luna per XXX dies ad Solem remeat 38
Luna plena 39
Luna prae caeteris coeleſtibus denſius corpus, prae terrenis purius 101
Luna quomodo putredinis cauſa 692. 693. 694. 697
Luna quomodo Solis luce tantum luceat 100
Luna quot diebus Zodiacum abſoluat, et quomodo 38. 39
Lunares populi 62
Lunaris annus menſis 174. 277
Lunaris orbis grauiſſimo mouetur ſono 138
Lunaris orbis terrenorum primus, ſicut diuinorum vltimus 91
Lunaris ſphaera plantandi cognitionem animis incutit 68
Lunaris ſphaera quam vim animis incutiat 62
Luna ſeptem permutationibus toto menſe diſtinguitur 39
Luna ſola cur ex ſtellis omnibus proprio lumine careat 100

Luna ſui claritate et velocitate notabilis 96
Luna vitae et mortis confinium 62
Luna vltra ſuperficiem luce non penetratur 101
Luna Zodiacum menſis ſpatio percurrit 96. 102. 277
Lunae calor quare humectet, et Solis areſaciat 693
Lunae curſus, ortus et occaſus, Lunae defectus quando, vndeque demonſtretur 85. 86. 107. 108
Lunae defectus probat Solem Terra eſſe maiorem 107
Lunae ſphaera vltima coeleſtium et minima 90
Lunae vis circa inanima 693. 697. 698
Lunam a Sole lumen mutuari 86
Lunam habitari, recepta opinio 62 b
Lunam in defectu ſuo laborare 86
Lunam lucere luce aliena 100
Lunam naſci quid 38. 39
Lunam perpetuo circumuolui 101
Lunam radiis Solis accendi 91
Lunam ſeptenario moueri 38
Lunam Soli eſſe ſubiectam 100
Lunam ſupra aether idem ſemper, et incorrupta omnia: infra autem corruptioni et mutationi omnia obnoxia 119
Lupercalia 286
Lupus germanus, piſcis 394
Lupus pro Apolline vbi colatur, et cur 302
Lupus Tiberinus in deliciis, praecipue inter duos pontes captus 393
Luſtrare pro circumire 424
Luſtrari ciuitatem Februario inſtitutum 272
Luſtricus dies quis 291
Lutirius ager 251
Lux prima λύκη vnde dicta 301
Luxus et mollities Q. Hortenſii 380
Luxus morum aegritudo 647
Luxus quatenus in cibi varietate reprehendendus 646. 647
Luxus veterum 382. ſeqq. 389. ſeq.
Lychni 597
Lycius Apollo cur dictus 301. ſeq.
Lycophos 301
Lycopolitana Thebaidos ciuitas 302
Lycurgi virtus 200
Lyra Apollini ſeptem chordarum attributa quid ſignificet 317

M.

Machaera apud veteres 598
Macrobii dignitas 205 *a. b.*
Macrobius Oriniocenſis 2 *a.*
Macrobius ſimia A. Gellii 243 *a.*
Maecenatis epigramma 359 *b.*
Maecenatis ſtilus mollis et remiſſus Auguſti cauillo notatus 359

M. Ae-

M. Aemilius Lepidus 382
Maeotis palus 162
Maeuia Galla 349
Maeuia lex 254
Magiſtris mercedes Martio menſe perſolui ſolitas 264
Magiſtris praeſentibus quibus ſcommatibus locus 634
Maia Mercurii mater 266
Maia pro terra 266
Maia Vulcani vxor 266
Maiae menſe Maio ſacrificari 266
Maieſta Vulcani vxor 266
Maio menſe nubere malum 285 *a.*
Maius, Iupiter a maieſtate dictus 266
Maius tertius menſis, vnde dicatur 266
Mala quaenam frigida 650
Malace apud veteres 598
Μαλαχία maris 63 *b.*
Malorum aliorum iucunda memoria, aliorum ſecus 628
Malorum genera 404
Malum a nuce quo differat 404
Mane a *manando* Varroni dictum 216 *a.*
Mane pro bono dictum 217
Mane vnde dictum 216. 217
Mania Larium mater 241
Maniae Deae ſacra 241. ſeq.
Maniae effigies duplices 242 *a.*
Maniae effigies cur ſuſpenſa pro foribus 242
Maniae quid 241 *b.*
Manibus dis Februario iuſta ſoluta 272
Manibus parentari Sole in Aquario exiſtente 66
Manius conſul 275
Marcii vatis carmina 299
Marcus Octauius Herennius aedium Herculis Victoris fundator 428
Marcus Otacilius Pitholaus 350
Mare Atlanticum et magnum 143
Mareotis vua 408
Margaritarum in aceto diſſolutio 399
Marinam aquam gelu non conſtringi 673
Marinam aquam gelu conſtringi 673. *b.* 674 *a.*
Marmorum iuncturis ſoluendis noxius calor de lignis oleae 694
Maro Homeri per omnia imitator 164
Maronia vua 408
Mars βροτολοιγὸς et μιαιφόνος 265
Mars cur idem cum Libero Patre 315
Marſias Liberi miniſter, indicium libertatis 445
Marſica ficus 406
Mars idem cum Sole 308. 315. 316
Marſi Italiae populi 406 *b.*
Marspiter 315
Mars pro animi feruore 316
Mars quibuſdam ex vno Parente natus 30 *a.*
Martem patrem in ſacris nuncupari 265
Martiale agonium 220
Marti Arietis ſignum in zodiaco dicatum 265

Marti cur primus menſis ſacer 264
Marti taurum immolari 440
Martis annus fere biennium 174
Martis ſimulacrum apud Accitanos 315
Martis ſphaera ignis 63
Martis ſphaera animoſitatem tribuit 68
Martis ſtella biennio zodiacum percurrit 99
Martis ſtella cur terribilis terris 91, 103. 104
Martis ſtellam rutilare 103
Martius anni Romani primus menſis 264
Mater Deum, pro terra 325
Mater Deum leonibus vehi cur dicatur 325
Mathematica corpora 25.129. ex quibus conſtent 35
Matrimae patrimaeque virgines 229
Mattianum malum 405
Mattya bellaria dicta 375 *a.*
Mature, Maturare fugam quid 613
Matura quaenam 613
M. Cato Vticenſis Lucilii haeres 389
M. Caecilii ſaltandi peritia 388
Medea, eius templum virum introire piaculum 269
Medici requiſita 319
Medifici pro medici 13 *b.*
Medicina phyſicae philoſophiae extrema faex 688
Medicinae et diuinationis cognatio 319
Medicini pro Medici 13 *b.*
Medicos igni ex ſarmentis libentius vti 693
Meditatiua verba 746
Medulla cur ſine ſenſu 660
Medulla ſpinalis id animali, quod naui carina 661
Medulla ſpinalis longum cerebrum a medicis dictum *ibid.*
Μεγάλοι θεοὶ Penates dicti 422
Melampſithia vua 408
Mellaria eadem quae Aluearia 268 *b.*
Mellarium 269
Mel cur, quod recentiſſimum, optimum 667. 668
Mel in fundo cur optimum 669
Mellis faex cur in ſummo non in imo 667
Mellis natura arida 668
Mellis repertor Saturnus 238
Melodiae muſicae tria genera 141
Membra ſeptem Graecis nigra dicta, ad cibum et ſpiritum accipiendum reddendumque deputata 45
Membra ſingula ad aliquod miniſterium facta 688
Membrorum corporis humani diſpoſitio per ſeptenarium 45. 46
Memoria animalibus caeteris pro ratione 80
Memoriae defectus, opinionis ortus 67
Mene, μήνη, hinc menſis 173
Menelaus Homericus cenſor 36. *a.* eiusque imprecatio 36

Menip-

Menippeae Satyrae ſeu Cynicae Varronis 234. 261. 375
Menippus ex ſeruo philoſophus 261
Mens diuina quae νοῦς 52
Mens diuina ſphaericis corporibus infuſa 79
Mens diuinior anima 79
Mens et Deus vltra animam et naturam 9. 10.
Mens ex Deo nata 9. 29. 30. 32. 78. 93
Mens Graecis νοῦς rerum ideas continens 9
Mens in capite collocata 47 a.
Mens mundi anima 80
Mens mundi officia implet 67
Mens mundi Sol aut Iupiter 93. 105. 312
Mens nobis cum caelo ſideribusque communis 78
Mens proprie homo 176
Mens quae νοῦς 79
Mens virtutum ideas continet 51. 52
Menſam dicatam arae vicem praeſtare 442
in Menſam libare quando licuerit 442
Menſis a Gr. mene dictus 173
Menſis conuerſio media 40
Menſis cuiuſque initium, et quot ſingulorum fuerint dies ex Romuli ordinatione 264. 265. 271. 281.
Menſis cuiusque quot fuerint dies ex Iulii Caeſaris ordinatione 278. 279
Menſis lunaris annus 173. 174
Menſis ſingulus Aegyptiorum XXX diebus conſtat 280
Menſium dies quomodo numerandi 292
Menſium initia ab exortu Lunae maioribus obſeruata 280. 292
Menſium ſingulorum quot fuerint dies Numae ordinatione 273
Mentem de ſe animam creare 78
Mentis ſedes in capite 79. 317
Mentis ſumma velocitas 316
Menſtrua frigida eſſe 653
Mercurii annus 174
Mercurii caduceus quid ſignificet 318
Mercurii duplex poteſtas 298
Mercurii et Veneris idem ſonus 125 a.
Mercurii et Veneris ſphaera Solis quaſi comites 99
Mercurii mater Maia 266
Mercurii ſimulacrum cur quadratum, quidue ſignificet 317
Mercurii ſphaera pro aetherea aqua 63
Mercurii ſphaera ſermonem confert 68
Mercurii ſtella anno Zodiacum abſoluit 99
Mercurio menſe Maio ſacrificari 266
Mercurium Argum interfeciſſe quid ſignificet 317
Mercurius hominum mentes vel oculos excitat vel ſopit 298
Mercurius Argiphontes cur dictus 316
Mercurius cur alatus 316

Mercurius Deorum nuntius 316
Mercurius ἑρμῆς ab ἑρμηνεύειν 295. 316
Mercurius et Venus Solis quaſi Satellites 91. 140
Mercurius idem cum Apolline 316
Mercurius mentis potens 316
Mercurius pro Sole 316
Mercurius ſermonis auctor 316
Mercurius Tuſcis Camillus 433
Mercurius vocis et ſermonis potens 267
Meridiani circuli diuerſitas vnde 86
Meridies 217
Meridies cur potius quam Auſtralis cardo vocetur 146
Meridies quaſi medidies 147
Meroes ſitus 163
Μεσέντερον inteſtinum 45
Meſpylum pirum 405
Meſſala augur 290
Meſſalae cognomentum vnde 231
Meſſana 390
Meſſana Siciliae vrbs capta 231
Meſſanae in Sicilia conditor Anaxilaus 289
Metallica corpora vaſta 23
Metare proprie quid 136
Metelli Pii luxus 381
Metuentes cur palleſcant 665. 666
Mezentius quare Deorum contemtor vocatus Vergilio 425
M. Flauius ſcriba 276
Mileſios Ἀπόλλωνι οὐλίῳ immolare 297 ſeq.
Mileſium pirum 405
Miliarium quid 286 *a. b.*
Militiae onere liberandi ſeptima annorum hebdomade 44
Mille declinatum ſingulariter 225
Mille verborum 224
Milli paſſum pro mille paſſibus, et *milli nummum* pro mille nummis 225
Millia a mille 225
Minerua ex vno parente nata 30
Minerua Solis virtus, eurque e Iouis capite prognata 308
Minerua ſummum aetheris cacumen 422
Minotaurus 298
Miſcere pro infundere 668 *a.*
Mithra Sol dictus 317 *a. b.* 318 *a. b.*
M. Laelius augur 229
M. Lollii in Galbam iocus 368
Mobile omne ab alio moueri, non a ſe 183
Modulatio mortis quid 74 *a.*
Μοῖρα Dea Homerica 537
Molluſca nux 402
Monadis laus 29. 30
Monas a prima cauſa orta 30
Monas diuiſionis expers 27
Monas mas et femina, par et impar 29. 132
Monas omnium initium et finis 29
Monas puncti inſtar, non numerus, quamquam numerorum origo 29. 130. 185
Monas punctum 66

Monas ſeptenario aptiſſime iungitur 30
Monetam ſignare et nummos cudere primus Saturnus aut Ianus inuenit 237
Moralis philoſophia quaenam 202
Morborum cauſae 638. 641
Morbus κορυβαντιασμὸς 553 *a.*
Mores ſibi quiſque dat: vnde ab his aeſtimandi homines 256
Moribus praeteritis viuendum 223
Moriendi meditatio philoſophia 73
Mors animalis 61
Mors animae a corpore ſolutio 57. 74. 75.
Mors hominis duplex 74
Mors naturalis quae 75. 76. non timenda 77
Mors voluntaria laudanda quae 75
Morſus figuratus, qui Graecis σχῆμα 630
Mortes duae, animae et animalis 61
Mortis Deus cur Dis 61
Mortis locus 62
Mortis naturalis et ſpontaneae differentia 76
Mortis voluntariae dehortatio 75
Morte ſpontanea animam circa corpus vinciri 75
Mortuos proſequi cantu ad ſepulturam quare inſtitutum 135. 136
Mos quid 434
Moſi cur cornua attributa 329 *a.*
Mota ex ſe omnia non neceſſe eſt vt ab alio moueantur 187. 188. 189. etc.
Motu in omni tria conſideranda 184
Motus animae eſſentia 191
Motus corporei ſeptem 658
Motus ex accidente 183
Motus genera 186
Motus omnis corporis ſeptenarius 46
Motus omnis in duobus conſiſtit 192
Motus omnis non neceſſario de loco in locum fit 196
Motus per naturam 183
Motus per ſe 183
Motus per vim 183
Motus principium anima 181
Motus ratio ex Ariſtotele 182. 183
Motus ſemper vitae comes 92
Motus vnde 182
Mouere eſt facere 185
Mouere ſe ipſum quomodo intelligendum 191
Moueri aliquid ſemper bifariam intelligi 181
Moueri an paſſionem etiam ſignificet 189
Moueri eſt pati 185
Moueri quaenam aliquando deſiſtant, quaenam nunquam 188
Μουσηγέτης cur dictus Apollo 134
Mucii maleuolentia Publii ſcommate notata 349
Mulciber cur Vulcanus dictus 599

Mulier ſi abeſt a viro trinoctiu n 215
Mulier vſurpata quae *ibid.*
Mulieres maluiſſe duobus nubere 231
Mulieres cur frigoris tempore mediocri veſte vtantur magis quam viri 652
Mulieres ſacris Herculis intereſſe nefas 269
Mulieres cur rarius inebrientur 650
Mulieres cur celerius idoneae ad generandum 652.653
Mulieres frigidas eſſe 652
Mulieres humidae 650
Mulieres ſingulis menſibus purgari 41
Mulierum corpus pluribus conſertum foraminibus 650
Mulierum crebrae purgationes vnde 650, 652. ſeq.
Mulierum leuitas cutis et ſplendor vnde 650. ſeq.
Mulierum natura calidior quam virorum, et contra frigidior 651. ſeqq.
Mullus ſeptem millibus nummum emtus 392
Mulſum Cereri libari 443
Mulſum optimum quod 668
Munacius Plaucus, Antonii et Cleopatrae luxus arbiter 398
Mundanae animae motus 199
Mundani anni finis quando 174
Mundanus annus 174
Mundi anima 28
Mundi anima Iupiter 93
Mundi anima mens 80
Mundi anima quomodo et quare ex numeris fabricata 129. 131
Mundi anima numeris contexta quomodo ſonum efficiat 133
Mundi anima viuentibus omnibus vitam miniſtrat 137
Mundi conditor Deus 170
Mundi duae partes, mutabilis et immutabilis 62
Mundi elementa ter quaterna 63
Mundi mens Sol 312
Mundi motus animae impulſu 133.137
Mundi natalis 117
Mundi nihil perire 178
Mundi totius deſcriptio 91
Mundi vertex, coeli medium 117
Mundus an aeternus 169.170
Mundus ante initium apud philoſophos 169
Mundus coelum dictus 312
Mundus Dei templum 77
Mundus Deorum domus 334
Mundus homo dictus 178
Mundus idem cum Iano 247
Mundus magnum corpus apud Vergilium 91
Mundus paruus, homo 178
Mundus pro caelo 106
Mundus proprie caelum vocatur 175
Mundus patens, Ditis et Proſerpinae feſtum 288
Mundus qua parte mortalis, et quid eius intereat 178
Mundus quo modo immortalis 179. 180

Mundus *τὸ πᾶν* dictus 91
Mundus vniuerſitatis principium 691
Murapium pirum 405
Muraenae cognomen 389
Muraenae flutae cur dictae 390
Muraenae piſcis mors luctu deplorata 389
Muraenae vbi optimae 390
Mures in Aegypto de terra et imbre 692
Murteum pirum 405
Muſae nouem 134
Muſae mundi cantus cur Camaenae dictae 135
Muſicae melodiae tria genera 141
Muſicae ſex tantum numeri apti 127
Muſicae vis 135. 136
Muſicam plene pertractare impoſſibile 140. 141
Μυσηγέτης cur Apollo ſit dictus 134
Muſteum malum 404
Muſteum pirum 405
Muſti qualitates duae 654
Muſto ineſſe aquam 655
Muſtum dulce 654
Muſtum cur non inebriet 654
Mycithi ſerui in Anaxilai liberos pietas 259
Mys Epicuri ſeruus, philoſophus 261
Myſia frugifera 559
Myſia Helleſponti prouincia 557

N.

Naeuianum pirum 405
Naeuuli maris inſulae dictae 142
Ναπαῖος Apollo 303
Narratio fabuloſa 8
Naſcendi rudimenta in leone 65
Naſcenti homini quae numina adſint 318
Natura artifex 41
Naturae arcana quare per fabuloſa tractanda 10
Naturalis philoſophia quaenam 202
Nauia μονόξυλα σκάφη *linter* 237 *b.*
Nauis pro horto muliebri 367 *b.*
Naxii 303
Neapolitani 311
Necepſo 117 *b.*
Neceſſitas decreti 104
Neceſſitas rerum 120
Neceſſitas ſpatium a terra vsque ad aquam 36
Nectar potus Deorum 67
Nefaſti dies 287
Nemeſin contra ſuperbiam coli 331
Nemeſin eſſe Solis poteſtatem 331
Neniae quid 135 *b.*
Nepenthe apud Homerum quid 626
Neptuno taurum immolari 440
Neptunus cur ἐνοσίχθων καὶ ἀσφαλίων 298
Neptunus et Apollo Troianorum Dii 421
Neronis conſcientia ſtimulans 59 *a.*
Neruorum συζυγία 661
Neſtoris prudentia 18

Neſtoris verba de ſomnio Agamemnonis 18 *a*. *b*.
Netos Mars Accitanis 315
Netos taurus Soli conſecratus apud Heliopolim 329
Nicocreonti regi quid de ſe reſponderit Serapis 323
Nicolai Copernici de Solis inter Planetas ordine ſententia 90 *a*. *b*.
Nili catadupa incolis non exaudiri 141
Nilus 198
Ninus 170
Niuis aqua potu noxia 671. ſeq.
Nis pro *nobis* 242 *b*.
Nix aqua in aere denſata 672
Nocentem ſe iudice abſolui neminem 58
Noctis mediae inclinatio primum diei tempus 216
Noctiuagus 601. 602
Noctu futura 218
Noctu concubia 221
Nomenculator et *Nomenclator* veteribus dictum 360 *a*.
Nomina bona et mala 71 *a*. *b*.
Nomina nata ex cognominibus 231
Nomina qualia omina praeferrent 71 *a*.
Νόμιος Apollo cur dictus 302
Nomus quid 614 *a*.
Nonae, vnde dictae 281. 284
Nonae Caprotinae 261
Nonae copulandis nuptiis religioſae 284
Nonae cura a Romanis celebratae 275
Nonae cur a nundinis ſegregatae 274
Nonis conuentus populi cur vitari ſolitus 275
Nonis cur populares conuenirent ex agris in vrbem 282
Nouenarius numerus quomodo longum latumque corpus efficere dicatur 130. 131
Νȣ̃ς 9
Νȣ̃ς Graecis, mens Latinis 78
Νȣ̃ς Mens diuina 52
Νȣ̃ς ὑλικὸς 67
Nox concubia, intempeſta 217
Nox pro *noctu* 221
Nox terrae vmbra 109
Nubes quid 121
Nuces et mala quo diſtent 404
Nucleus quid veteribus 401 *b*.
Nucum genera 399 ſeqq.
Nudius quartus 222
Numa quomodo menſes in dies diſtribuerit 285
Numae induſtria in diuidendo anno 272. ſeq.
Numae virtus 200
Numenii ſomnium, eiusque expoſitio 10. 11
Numenius Eleuſinia ſacra vulgauit 10
Numentana vua 408
Numeri ante animam mundi fuere 28
Numeri, per quos iugabilis fit rerum omnium competentia, qui 103. 132
Numeri qui Scipionis vitale ſpatium incluſere, ex pari conſtiterunt et impari 28
Numeri quinam neceſſarii ad ſolidum corpus efficiendum 131

Nume-

Numeri tantum ſex ad conficiendam muſicam apti 127
Numeri tria et quatuor arcta ſocietate coniuncti 36
Numeris anima mundi contexta 28
Numerorum certa ratione animas ſociari corporibus 75
Numerorum interualla quomodo ſuppleta 133
Numerorum natura Geometricis rationibus applicata 130
Numerorum neceſſitas 131
Numerorum plenitudo et qui numeri proprie pleni 23. 24. 26
Numeros ſonum efficere 127. 128
Numerus animus ac Deus 29 *a*.
Numerus impar mas, par faemina 28 *a*, *b*. 132
Numerus impar in diebus menſium a Numa ſeruatus 272
Numerus omnium primus impar tria 27
Numerus ſuperficie et lineis antiquior 26
Numidica ficus 406
Nundina Dea 291
Nundinae a quo et cur inſtitutae 290. ſeq.
Nundinae an feriae, et quales 285. ſeq. 290
Nundinae Iouis feriae, ſed lege Hortenſia faſtae effectae 290
Nundinarum dies 275
Nundinarum origo 290. ſeq.
Nuptiis copulandis religioſi dies qui 284
Nutrices pueros ſub Luna deferentes cur tegant 694. ſeq.
Nutricis ingenium quantum ad mores referat 510
Nux iuglans baſilica 400. Auellana, Praeneſtina 400. Pontica 401. Caſtanea 401. Heracleotica 401. Graeca, Amygdala, Thaſia, Molluſca 402. Tarentina, Pinea 403

O.

Obedientia ſpatium inter aerem et ignem 36
Obliqui quinam nobis dicti 156
Obliuio ebrietatis comes 67
Obliuionis fluuius quis 57
Obſecratio a quibus ſit acta 229
Occaſio Scipionis ſomnium narrandi 20. 21
Occidens 146
Occiduum tempus 217
Occipitii ſiccitas 663
Oceani acceſſio et receſſio vnde 166
Oceani alueus tenet zonam peruſtam 166
Oceani exiguitas 143
Oceani incrementum et decrementum 41
Oceanus cur ſub zona peruſta locatus 170
Oceanus omnem terram in quatuor partes, inſulas dictas, diuidit 166
Oceanus Terram ambit et diuidit 165. 166. 333
Octauii luxus 393
Octauius Ciceronis ſcommate notatus 631

Octo

Octo ſolidum corpus imitatur 130
October menſis Domitianus dictus 271
Octo et ſeptem anima mundi contexta 28
Octonarium numerum quare Pythagorici vocauerint iuſtitiam 27
Octonarius in numeros pares reſoluitur 27
Octonarius numerus 22. 26. ſolidum corpus efficit 26. hinc ſingulariter plenus 27 et 26.27.130
Octonarius numerus aptus ad caeli harmoniam 27
Oculorum ſanitati conferre aeris metallum 697. ſeq.
Odorandi vis 661
Offenſiones pedum quid. 69 *b.*
Officiis ineptus quando quis cenſeatur 41
Ogratianum malum 404
Οἶκτος 449
Oleae ignis balneo pernicioſus 694
Olearum genera 408
Oleaſter 408
Oleum cur gelu ſtringatur, vinum non item 672. ſeq.
Oleum, ſi vas diutule ſemi plenum cuſtodiatur, cur ſaporem ſuauiorem accipiat 668
Oleum in dolii ſummitate cur optimum 669
Ολύνθοι fici quinam 408
Omen quaſi *orimen*, eſt vel Deorum vel hominum 69 *a.*
Omina ex quibus 70 *b.*
Omina hominum, Graecis σύμβολα 69 *a.*
Ominum exempla 69 *a.*
Ομοιοπάθεια 465
Ονειρος ſomnium 12. quid 16
Ονειρος ab ὂν verum et ἔρειν loqui 16 *b.*
Oor apud Danos annus 263
Opalia quando celebrata 252
Opias legatus 334
Opinandi natura animae a ſole 68
Opinio incautos decipit 56
Opinio non eſt, quae artis firmatur auctoribus 249
Opinionis ortus memoriae defectus 67
Opis Dianae comes 565. ipſa Diana 565. ſeq.
Oppida quaedam deuota 438
Ops cur terra dicta 252
Ops Conſiuia Romae vrbis tutelaris Dea 436
Ops Dea cur dicta 267. Saturni coniux 252
Ops Dea quae et Fauna et Fatua et Bona 267
Ora pro perſonis 605
Oraculum χρηματισμὸς 12. quid 15
Oraculum quid apud antiquos 12 *a.*
Oraculum Craeſo datum 53 *a.*
Ορανα viſio 12. quid 15. 16
Orata cognomen Sergii 389
Oratio pathetica qualis eſſe debeat 449. ſeq.
Oratorem non niſi orando probari 624
Oratorum diuerſitas 470
Orbiculatum malum 404

Orbi-

Orbiculatum pirum 405
Orbilii Grammatici in Galbam ſcomma 368
Orbes 83
Orbis idem quod circus 83
Orchas olea 408
Orchia lex 395
Oriens 146
Originis laus 64. *a.* eius de anima ſententia 64 *a. b.*
Oriniocenſis Macrobius 2 *a.*
Orioni proximae Virgiliae et Hyades 95
Oropi vaſtatio 226
Orphei cerimoniarum ſacra 8
Orphei fabulae origo 136
Ὀρθόπνοια quid 73. *b.* 74 *a.*
Oſcilla Diti ſacrificari coepta 240
Oſcillantes vnde 605 *a.b.*
Oſcis Puniciſque verbis vſi veteres 598
Oſiri inuento quid clamatum 326 *b.*
Oſiris idem cum Sole 326
Oſiria multioculus dictus 327 *a.*
Oſiris ſimulacrum apud Aegyptios 326. 327
Oſſa cur ſine ſenſu 659. ſeq.
Oſſis ſecti dolor vnde 660
Oſtentatio quomodo vitanda interpreti 628
Oſtreae inuberes 695 *a.*
Otium moleſtum quod 371
Oua pauonium quinis denariis vendita 380
Ouas, *ouat* lectum, *ouo* non lectum 753
Oues abluere qua gratia feſtis diebus liceat, aut non 287. 420
Oues cur bidentes dicuntur 617
Oues cur lauentur 287
Ouis purpureo colore quid portendat 430
Ouo quomodo pericula imminentia explorata 242 *a.*
Ouum inſtar elementi omnibus fere animantibus 690. ſeq.
Ouum mundi ſimulacrum 691
Ouumne prius fuerit an galina 689. ſeqq.

P.

Pacere quid 370 *b.*
Pachynum Siciliae pro monrium 298
Pacuuius Taurus, in eum Augusti iocus 357
Paean cur dictus Apollo 296. 297
Paenitere tanti non eruo prouerbium 350
Pagani, ruſtici 286
Paganalae 286
P. Albinouanus 382
Παιανίζειν quid 415
Palicus ſiue Palici Dii qui 554. eorumque hiſtoria 554. ſeq.
Palinodiam canere, prouerbium 642
Pallas cur numerus ſeptenarius 30
Pallentes herbae veteribus quae nam 252 *a.*
Pallentes vmbrae et vndae apud Poëtas 552 *b.*
Pallor vnde metuentibus 665. ſeq.
Paluſca ficus 406
Πᾶν τὸ ἕν 294

Pan cur Arcadibus ὁ τῆς ὕλης κύριος dictus 331

Pan, qui et Inuus, idem cum Sole 331

Panibus cur Cereri ſacrificatum 443 *b.*

Panos ſimulacrum quid ſignificet 331. ſeq.

Pannuceum malum 404

Πάντα pro κατὰ πάντα 615 *a.*

Pantheum templum 339

Panyaſis 565

Papyrii praetextati hiſtoria 230. ſeq.

Par impar luſus Auguſti 237 *b.*

Παραβολὴ 460

Παραδηγμὰ 460

Paralelli quinque 86

Παράλυσις ex nimio vino et frigore 649

Paralus 210

Parentare atro die non licere 289

Parentheſis interpoſitio 606 *a.*

Parentibus praeſentibus quibus ſcommatibus locus 634

Parentum cura praecipua in educandis et erudiendis liberis 205. 206

Paridis iudicium Homero neglectum 538

Parnaſſus mons Apollini ſacer 309

Partemetis princeps ſacerdotum Aegyptiorum 334

Parthenium mare 674

Parthenius Grammaticus, quo vſus Vergilius 544

Parthia 335

Parthi cum concubinis, non coniugibus, inire conuiuium ſoliti 622

Partus an vitalis ſeptima hora diſcernitur 43

Partus futuri diſcretio quomodo noſcatur 31

Partus humani diſpenſatio et maturitas 42

Partus humani tempus 31

Paſiphaes fanum 12 *a.*

Paſſiones animae 75

Paſſiones in homine quales 52

Paſſiones an ſint animae ſolius, an animae vtentis corpore 177

Paſſiua verba interdum vim agentis habere 189

Patagus quid 553 *a. b.*

Patauini ſeruorum ſuorum fide ſeruati 258

Patera quid 561

Patera ſeu πτέρνα pars veli inferior 562

Pater cur dictus Ianus 248

Pathetica oratio 447

Pathos ex habitu apud Vergilium 447. 448. a tenore orationis 449. ab aetate 452. fortuna *ibid.* debilitate *ibid.* loco *ibid.* praecipue ſacro 454. ſeq. tempore 455. cauſa 457. modo 458. materia 459. ſimili 460. ſeq. exemplo 460. parabola 462. imagine 462. a minori 463. maiori 463. 464. praeter ſpem 464. a ſimilitudine paſſionis 465. ſermone conuerſo ad inanimata 465. addubitatione 465. atteſtatione 466. Hyperbole 466. exclamatione 467.

ſilen-

ſilentio 467. repetitione 467 ſeqq. obiurgatione 468
Pati, in mundo quid 62
Patientia in doloribus perue-nire ad maximam volupta-tem 250
Patientiae maior quam facun-diae laus 361
Patriae ſeruatoribus certum beatitudinis praemium in caelo 21. 49
Patrimae, matrimaeque vir-gines 229
Patrisfamilias appellatio 256
Πατρῷοι θεοὶ Penates dicti 422
Πατρῷος Apollo cur dictus 302
Patulcius cur dictus Ianus 248
Paulia olea 408
Pauonum oua quinis denariis vendita 380
Pauſa apud veteres 598
Pauſia olea 408
Pede altero calceato, altero nudo ineundi mos 599 a.
Pedibus equis quid 595 a.
Pelaſgi 223. a Pelaſgo 549
Pelaſgi ſedibus ſuis pulſi 239
Πέμματα 376
Penates Dii 225. quales 421
Penates Dii Romanorum pro-prii quinam 421 ſeqq.
Penuria quid 339 a.
Per pro *inter* frequens apud Vergilium 165
Peragere quid 99 a.
Perfecta omnia a natura for-mari 692
Perfectio prima incorporali-tatis in numeris 23. 26
Pericles 210
Periculorum praeteritorum iu-cunda commemoratio 628
Perpennia 382
Perſae cur aduncum naſum habentes amarint 632 b.
Perſeus ſidus 82
Perſeus Zenonis ſeruus, phi-loſophus 261
Perſicum idem quod molluſca nux 402
Perſicum inter mala potius quam nuces numerandum 404
Perſicum malum 404
Perſoluere, voti proprium 443
Peruſta h. e. Zona torrida 160. ſeqq.
Peſtanus et Vibonenſis, duo maris ſinus 595 a.
Peſtilentia a pecudibus inchoa-ta 643
Peſtilentiae deſcriptio ex Ver-gilio et Lucretio 582 ſeq.
Petoſyris 117 b.
Petronii epigramma 58 a.
Petronius ἐνύπνιον eleganter de-ſcribit 12 b.
Petulcus 599
Phaebum auſpiciis praeeſſe 445
Phaedon Socraticus ex ſeruo Philoſophus 261
Phaenices 247. 324
Phalaris vrbs 248 a.
Phanes cur dictus Apollo 300
Phanes ſol vnde dictus 312
Φάντασμα viſum 12. quid 14. 15
Φανταστικὸν animae vnde 68
Pharmaca cur ex contrariis 646
Phaſes Lunae 39
Phidiae reſponſum de Ioue Olympio a ſe ficto 521
Φιλήσιος Apollo cur dictus 304

Phi-

Philippus piſcinarius Ciceroni dictus 389
Philocrates C. Gracchi ſeruus 259
Philolaus animam ex ſymphoniis muſicis conſtare aſſeuerauit 37. b.
Philoſophandum moderate in conuiuiis 625
Philoſophi an ſoli beati 49. 50
Philoſophi de Deo ac mente acturi ad ſimilitudines et exempla confugiunt 9. 10
Philoſophia an etiam conuiuio intereſſe debeat 621 ſeqq.
Philoſophia ars artium et diſciplina diſciplinarum 340. 688
Philoſophia meditatio moriendi 73
Philoſophia doctrina vere hominem facit 89
Philoſophiae laus 51 b.
Philoſophiae tres partes 202
Philoſophiam rerum omnium moderationem docere 623
Philoſophis quaenam virtutes conueniant 200
Philoſopho an conueniat fabulis vti 7. et quibus et quando 8. 9
Philoſophum pro tempore non minus tacendo philoſophari quam loquendo 624
Philoſtratus Peripateticus 261
Philotidis ancillae cum aliis inſigne facinus 260. ſeq.
Phlegeton fluuius infernalis quid 57
Φλέγμα 663
Φοῖβος cur dictus Apollo 300
Φῶτα quid ſignificent 241
Phryges 325
Φθίνων μὴν 292
Φυτικὸς ad nos de luna 104
Φυτικὸν animae 79
Φυτικὸν naturae vnde 68
Pietas Scipionis 56
Pietate et iuſtitia tenditur in coelum 22
Pigmenta odora quomodo conficiantur 207
Pilos creari calore 652
Pilleoata vua 408
Pindarum quomodo imitatus ſit Vergilius 541 ſeq.
Pindarus imitationi inacceſſus Flacco 541
Pinarii Herculeae aedis cuſtodes 428
Pinatius et Potitius ſacrorum Herculis cuſtodes 269
Pinea nux 403
Pineas nuces ad Venerem conducere 401 a. b.
Pinus, et cur ex ea Vergilio equus Troianus fabricatus 620
Piper cur appoſitum cuti, laedat, deuoratum non item 656
Pirorum genera 405
Piſandri poëtae laus 475 ſeq.
Piſandrum in quibus imitatus ſit Vergilius 474
Piſae oppidum 531
Piſcinae Romae precioſiſſimae 389
Piſcium ſignum cur Ioui aſſignetur 118
Piſcium ſignum quomodo ad ſolem referatur 330. ſeq.

Piſiſtrati tyranni prudens factum 624
Piſo Ciceronis gener ab eodem cauillo notatus 356
Placentae a ſecundis menſis Varroni remotae 375
Planci libido ſutoris ioco notata 349
Planetae cur alii breuiori, alii longiori tempore Zodiaci ſigna percurrant 113. 114
Planetae ſeptem 38
Planetae tres Sol, Venus, Mercurius ſibi quam proximi 100
Planetas omnes aeque celeriter moueri 114
Planetarum cur alii nobis proſperi, alii aduerſi 103. 104
Planetarum motus contrarius coeli motui 91
Planetarum ordo 118
Plani quid 570 a.
Planipedes quinam 345 a.
Planities, Graecis ἐπιφάνεια dicta, caret alto 25
Plantationis auctor Saturnus 238
Platani Hortenſii vino irrigari ſolitae 380
Plato ipſius veritatis arcanum 32
Plato quem ordinem ſphaeris Planetarum aſſignarit 118
Platonicorum argumenta, quibus aduerſus Ariſtotelem probarunt animam a ſe moueri 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. etc.
Platonicorum de Coeleſtium corporum interuallis ſententia 137
Platonicorum de inferis ſententiae 61. 62
Platonicorum ratiocinationes de animae immortalitate 180. 181
Platonis, de animae mundi fabrica, verba 131
Platonis de ſphaerae ſolaris ordine ſententia 98. 99
Platonis de vini vſu ſententia 376 ſeq.
Platonis dialogi 210
Platonis diſſertatio de conſtitutione mundi et diſpoſitione elementorum 34. 35 eiusque ipſa verba 34 a. b.
Platonis et Ciceronis de republica librorum differentia et ſimilitudo 1. 2
Platonis fabula a' veri ignaris irriſa 5
Platonis Phaedon 261
Platonis ſcribendi ratio 2
Platonis ſeruitus 255
Platonis ſympoſium 209
Plauti iocorum venuſtas 346
Plebeia ingenia exemplis magis quam ratione capi 637
Plebei genitiuus antiquus 241 b.
Plebiſcitum quando factum 271
Plenitudo ex numerorum partibus naſcitur 26
Plenitudinem non niſi diuinis rebus et ſupernis conuenire 23
Plenius Macrobio familiare 37 b.

P. Licinius Craſſus diues 39 b.
Plinii Secundi pingue et floridum dicendi genus 470
Plotini, de Planetarum in homines poteſtate, ſententia 104
Plotinus verborum parcus 177
Πλῶται muraenae et anguillae dictae 390
Pocula multa apud Graecos a re nauali cognominata 562 ſeq.
Poculorum genera, variaque nomina 560 ſeq.
Podagrae cauſa 640
Poetarum fabulae ex Philoſophiae adytis 294
Poetarum ſenſa nimis rigide non exigenda 162 b.
Poeticam tubam omnia ſemper in maius tollere 164
Πθέμνιος Apollo 303
Πολιοκρόταφοι ſenes cur dicti Homero 662
Politica fortitudo 51. iuſtitia 51. temperantia 51
Politicae virtutes 50. 201
Politici prudentia 50
Pollex digitus vnde ſic dictus 677
Pollionis ſcomma in Auguſtum 362
Pollucibilis coena 398
Polluctus Herculis 395
Πόλος circuitus mundi 295
Pompeiana ficus 406
Pompeii de Cicerone dictum 354
Pompeius Macula 349
Pompolus Philoſtrati ſeruus philoſophus 261
Pondera omnia nutu ſuo in terram ferri 120. 121. 122. 153
Ponti gelu vnde 673
Pontica nux 401
Ponticum mare dulcius caeteris 674
Pontificis coenae luxus 382
Pontificum poteſtas res geſtas in tabulis referendi 416
Populeae coronae quomodo in ſacris Herculis 444
Populi Romani in maiores, iuniores, diuiſio 266
Popilia 382
Populiae dictum 368
Populi fugia 416
Populonia Iuno 442
Populus apud veteres quid 622 a. b.
Porcus Troianus cur dictus 383
Porricere, proprium ſacrificii verbum 414
Portarum Solis altera hominum, altera Deorum 65
Poſtumius Liuius Fidenatium dictator 260
Poſtuorta apud Romanos diuino afficitur cultu 237
Poteſtas, etſi ſupplicet, cogit 369
Potionum remedia cur ex contrariis 646
Potitii 428
Potitius et Pinarius ſacrorum Herculis cuſtodes 269
Potus per aſperamne arteriam pulmoni illabatur 684 ſeqq.
Potus vitandi qui 637
Πρακτικὸν, animae vnde 68
Praeciae quinam 286 a.

Prae-

Praecianum pirum 405
Praecox ficus 406
Praecox malum 404
Praecox pirum 405
Praedictiones ſemper dubiae 47. diligenti ſcrutatione indagandae 47
Praeficae quinam 135.b.
Praefiſcine et *praefiſcini* pariter dixiſſe veteres 221
Praeliales dies 285. quinam 288
Praelium ſumere quando nefas 288
Praemature 614
Praemia poſt obitum bonis ſperanda 49
Praemortuum in vtero quamdiu viuat 43
Praeneſtina nux 400
Praeneſtini 269
Praetexta a Tullo Hoſtilio inſtituta, 228. cur pueris conceſſa 230
Praetexta magiſtratuum geſtamen 228
Praetexta quinam pueri vſi 228 ſeq.
Praetexta vnde in nominis vſum abierit 228 ſeqq.
Praetexta origo et a pueris vſurpatio 228
Praetori quando fari liceret 287
Prannia vua 408
Precia vua 408
Pridie quaſi priſtino die 222
Primum quod alia mouet, immobile 183. 184
Principii nulla origo 170
Priſcae locutiones, *vix aegre, curioſe ſedulo, iocoſe lepide* 235. b.
Priſci ſympoſium 345 a.
Priſtine et *priſtini* pariter dixiſſe veteres 221
Procliue et *procliui* pariter dixiſſe veteres 221
Producere quid 348 *b*.
Profanare et *fanare* quid 428*a*.
Profanum quid 417 ſeq.
Proferri idem quod augeri 276 a.
Profeſti dies 285
Proiecta ſecundum veteres *porro iacta* 596
Proletarii et capite cenſi quinam 282 a.
Προυνίας ἀθηνᾶς νάος in Delo 305.
Properare quid 614
Proprium ſomnium quid 16
Propter viam facere aut ſacrificare 348
Proſerpina Bona Dea dicta 267
Proſerpina pro inferiore terrae hemiſphaerio 324
Proſerpinae porca ſacrificatur 267
Profiuum malum 404
Protagoras 210
Πρῶτον. αἴτιον 9
Prouidentiae miniſtra fortuna 538
Prouidere quid 52 a.
Prouincialis cuiuſdam iocus in Auguſtum 361
Prudentia animi iam purgati 50 exemplaris 50 politica 50
Prudentia Scipionis 56
Prudentiae officium 50

Pſaltria illecebris philoſophantes exercebat 344
P. Scaeuola Sextus 382
Ψωμμακοσία et Ψαμμακοσία γέργερα apud Ariſtophanem pro multis 559
P. Scipio Africani pater quomodo ſerui fidem expertus 259
Pſithia vua 408
Ψόγος Categoria 630
Πτέρνα pars veli inferior 562
Ptolomaei libri de harmonia 103
Pubentes herbae 552
Pubertatis aetas 43
Pubertatis annus in foeminis duodecimus, pueris autem decimus quartus 652
Publicia flaminica 382
Publicius trib. plebis 241
Publicum ſomnium quid 16
Publii mimi ſales et ioci 371
Publii ſententiae 372 ſeq.
Publius omnes alios mimos ſuperauit 371
Pudentes cur rubeant 665
Puellas biennio maturius quam pueros tutela liberari 44
Pueri Maniae Deae mactati 241
Pueri paſcentes 694 *a. b.* 696 *a. poſcentes ibid.*
Pueritia cur non caneſcat 664
Pugilum in explorandis viribus conſuetudo 44
Pulla ficus 406
Pulmentorum varietas 641
Pulmo receptaculum potus 688
Pulmo ſolidus et laeuigatus 686
Punicis Oſciſque verbis vſi veteres 598
Punico bello ſerui militarunt 259
Punicum malum 404
Puncta duo, lineae ductus 26
Punctis finiri lineas 25
Punctum corpus indiuiduum 89. 130
Punctum lineae principium 185
Punctum protractum lineam efficere 130
Punctum pro vno 130
P. Volumnius 382
Purgatio feminarum quando incipiat 44
Purgatio an in ſacris inferis aeque vt ſuperis neceſſaria 412
Purgatoriae virtutes 51. quibuſnam inſint 51. 52
Purificatio ſacrificantibus neceſſaria 411
Purpurae vſus cur in praetexta puerorum 229
Πύθειν 304
Πύθιος Apollo cur dictus 304
Putredo pecudum quid 693
Putredo vnde generetur 305
Putredinis cauſa 692
Pylades hiſtrio 373
Pyrgi oppidum 531
Pyrorum genera 405
Pythagorae virtus 200
Pythagorae vulgatum, *De Deo non eſſe ſine lumine loquendum* 10 a.
Pythagoras animam ex ſymphoniis muſicis conſtare dixit 37 b.

Pytha-

Pythagoras concentuum coeleſtium inuentor 126. et numerorum 127
Pythagoras fabis ſaepius vtebatur 13 a
Pythagoreis cur fabae interdictae 13 a. b.
Pythagoreorum ſymbola ſeu myſtica ſenſa 8
Pytho 297
Pythonis Draconis ab Apolline occiſi fabula 304. eiuſque ſignificatio 304

Q.

Q. Catulus 382
Q. Cicero M. Tullii frater, ſcommate ab eodem notatus 353
Q. Cornelius 382
Q. Hortenſii luxus et mollities 380 ſeqq.
Q. Mucius 215
Q. Sulpitii ad Alliam contra Gallos congreſſus 289
Quadratum corpus 25
Quadratum octo angulis 25
Quadruplus numerus 103. quid 128
Quaeſtiones conuiuales 636
Qualitates binae in ſingulis elementis 33
Quaſſare et *quatere* quid differant 609
Quaternarius numerus 32. 131
Quaternarii laus 32
Quaternarius i iurisiurandi religione ſacer Pythagoricis 3 b.
Quatuor corpori longo latoque praedito aſſimilatur 130
Quatuor duplicata ſibique ſuperpoſita ſolidum corpus efficiunt 26
Quinarii numeri excellentia et potentia 32
Quinarii reuerentia apud veteres 32 a.
Quinarius ad zonas coeli refertur 32
Quinarius rerum omnium numerus 32
Quintilis menſis a Martio quintus 264
Quintilis menſis, qui poſtea Iulius 270
Quirianum malum 404
Quirinus cur dictus Ianus 248
Quod canis in Aegypto: bibit et fugit prouerbium 349

R.

Radius olea 408
Ranae de terra et imbre 692
Ratio animae puriſſima pars 37. 79
Ratio, in coeleſtibus, ſono cauſa modulaminis 126
Ratio mentis vis, cuius ſedes in capite 79
Ratio quid viſui conferat 683 ſeq.
Ratiocinatione amiciri animam, dum per Saturni ſphaeram delabitur 68
Rationalis philoſophia quaenam 202
Reboare 597
Redamare pro reamare 618
Redarguere pro rearguere 618
Redire pro reire 618
Regina ſacrorum 284
Reipublicae conſulitur politicis virtutibus 50

Reipublicae gubernator quibus virtutibus debeat eſſe inſtructus 51
Reipublicae ſeruatores aut adiutores in coelo praemium et beatitudinem conſecuti ſunt 21. 49
Religio quid 69 b. et vnde 419
Religioſi qui 419
Religioſus de quibus interrogandus 629
Remediorum varietas 646
Remi et Romuli nutrix Acca Larentia 251
Remittere animum eſſe quaſi amittere 225
Reo qualis oratio neceſſaria 449
Repetitio pathetica 467
Reprehendendi diſciplina 627
Reprehenſio qualis a philoſopho debeat proficiſci 627
Reprehenſionem ſemper ſequitur dolor 627
Rerum publicarum quarundam mos circa milites 44
Rerum publicarum rectoribus quaenam virtutes conueniant 199
Res quaenam pro ominibus habitae 70 *b.*
Retrimenta 639. 640
Ῥεύματα morborum cauſae 640
Reus voti aut ſacrorum quis 414
Rhegium 390
Rhetores orationibus patheticis ſtudere 447
Rhetorica an conuiuiis introducenda 622 ſeq.
Rhetoricae inuenta plurima in Vergilio 339
Rhodia vua 408
Ῥιζοτόμοι Tragoedia Sophoclis 552
Riuos deducere nulla religio prohibet 234
Romae nomen Latinum et Dei ipſius tutelaris cur ignotum 436
Romanorum dies qualis 215
Romanorum ſacra diurna partim, partim nocturna 215
Romuli et Remi nutrix Acca Larentia 251
Romuli virtus 200
Romulus acri ingenio ſed agreſti 280
Romulus cum P. Tatio regnum communicauit 290
Romulus quomodo annum ordinarit 264
Rorarii milites pugnae 658 *a.*
Ros Aeris et Lunae filius 697
Roſcii de hiſtrioniae et eloquentiae collatione liber 387
Roſcius hiſtrio, et Ciceronis cum eo certamen 387
Roſcius L. Sullae cariſſimus 387. ſeius diurna merces 388
Rotantes ſe in orbem cur vertiginem patiantur 658
Rubile pirum 405
Rubor quid 665. vnde pudentibus et gaudentibus 665
Rubri maris ortus 166
Rubrum malum 404
Ructuum cauſa 641. 646
Ruſticum vetus canticum 560
Ruyters te voet 595 a.

S.

Sabinarum raptus 229. 249
Sabini a Tarquinio domiti 228

Sabinorum cum Romanis praelium ad Viminalem collem 249
Sacerdotibus cura menſium et dierum commiſſa 278
Sacra celebritas quid 285
Sacra Romanorum diurna et nocturna 215
Sacra vnde irrita reddantur 70 *a*.
Sacri homines Diis certis quinam 431
Sacrificia 285
Sacrificiis cur adhibiti muſici ſoni 135
Sacrificium dictum *propter viam* 348
Sacrorum ritus quomodo a Vergilio obſeruati 410 ſeq.
Sacrum quid 417. 431
Sacrum hominem fas interficere 431
Sagittarius omnium Zodiaci domiciliorum imus 330
Sagittarius quomodo pro Sole 330
Salibus ineſſe pingue quiddam 679
Salii 248. 283. cur Herculi a Vergilio attributi 444
Salis conſperſio qua ratione carnem ad diuturnum vſum conſeruet 666. 667
Salis natura 667
Sallentina olea 408
Salſamenta vendere 631
Saltandi mos ante triclinia, et in eo luxus 385
Saltare cum crotalis 385. 386
Saltare inter honeſta apud veteres 385
Saltatorius ludus apud veteres 385
Salus, eiusque feriae 286
Salus idem cum Luna 318
Salus quid, et eius ſimulacrum 318
Saluſtii breuitas 470
Saluſtius alienae luxuriae grauiſſimus cenſor 382
Sam pro *ſuam* 242 b.
Samothraces dii 421
Sanctae leges quid 418
Sanctum quid 418
Sanguen arbor vnde dicta 407 *a. b.*
Sanguinis abundantia indicium caloris 651 ſeq.
Sanguis calore priuatus in ſaniem vertitur 667
Sanguis quomodo in muliere impragnata lactis naturam induat 510
Sapere pro guſtare 668 *b.*
Sapientesqui 50. perpetuo caeli poſſeſſionem expetunt 54
Sapientia 49. quibus modis acquirenda 207
Sapientia perfecta animae 53
Sapienti morte in immortalitatem migrandum 176
Sapientibus qualis mors appetenda 74
Sathimui vnde dicti fint, qui Satyri vocari ſolent 245
Saturnalia dierum optimus 345
Saturnalia quando primum Romae inſtituta 243
Saturnalia quo die celebrata 251

Saturnalia ſacra 238
Saturnalia tempus ſolemniter feriatum 209
Saturnalia vno die celebrari ſolita 249 ſeqq. trium dierum 250. 252. ſeq. ſeptem dierum 249. 253
Saturnalibus bellum ſumere nefas 249. 288. aut a nocentibus poenas exigere 249
Saturnalibus cerei miſſitati 263
Saturnalibus famulos cum Dominis epulari 243
Saturnalibus ſeruis licentia magna conceſſa 239
Saturnalibus ſeruis a Dominis cur epulae appoſitae 264
Saturnalium initium 213
Saturnaliorum origo 236. 239
Saturnaliorum ritus 235
Saturnaliorum vetuſtas 242
Saturnalium et *Saturnaliorum* pariter dici 220
Saturnia dicta Italia 238
Saturnia 91. 102
Saturni annus 174
Saturni falx cur in Siciliam dicatur decidiſſe 246
Saturni feſto bellum inchoare non licitum 249. 288
Saturni inſigne falx 238
Saturni diſſertatio de infelici imperatorum vita 60 a.
Saturnius collis 239
Saturnii dicti ſunt qui ab Hercule erant in Italia relicti 239
Saturni ſphaera 98. pro aqua 65
Saturni Sphaera ratiocinationem et intelligentiam dat 68
Saturni ſtella 102 ſeqq. cur malefica 103. 104
Saturni ſtella triginta annis zodiacum percurrit 99. 102
Saturni templi faſtigiis cur Tritones impoſiti 244
Saturni templum cur apud Aegyptios extra vrbes ſtructum 235
Saturni templum cur aerarium Romanum 244
Saturni tempora feliciſſima 239
Saturni tempore quomodo aera ſignata 237
Saturno ara erecta 240
Saturno cur cerei oblati 241. 262
Saturno cur ſacrum aperto capite fiat 244. 252
Saturno deberi plantationis diſciplinam, peritiam ruris, mellis etiam; et fructuum inuentionem 237. 238
Saturno December ſacer 238
Saturno falx cur attributa 245
Saturno quales honores a Iano exhibiti 237
Saturno regnante nullum furtum commiſſum 244
Saturno templum quando et a quo Romae conſecratum 243
Saturno virorum victimis ſacrificatum 240
Saturnum ſeruorum honore delectari 252
Saturnus ab Iano hoſpitio exceptus 237
Saturnus Coeli patris pudenda abſcindens 8

Saturnus cur a filio Ioue pulſus, et cur vinctus 245 ſeq.
Saturnus cur Coeli patris pudenda abſcidiſſe dicatur 244 ſeq.
Saturnus cur coelum dictum 252
Saturnus cur compedes geſtare fingatur 244
Saturnus cur filios ſuos deuorare fingatur 245
Saturnus cur laneos pedes habeat 244
Saturnus Deorum princeps 235
Saturnus et eius vxor Ops fructuum et frugum repertores 252
Saturnus temporum auctor, vnde Graecis κρόνος et χρόνος 244. 332
Saturnus idem qui Sol 332
Saturnus in vincula coniectus á filio 8
Saturnus maximo honore apud Romanos cultus 236
Saturnus primus aera ſignauit 237
Saturnus quaſi Sathimus 245
Saturnus Stercutus dictus 238
Saturnus vnde dictus 245
Satyrae Menippeae Varronis 234
Satyri in Parnaſſo monte auditi 310
Satyri qui et Sathimni dicti 245
Scaeuolae reſponſum quid feriis agi liceat 287
Scaeuus quid 366 a. b.
Scandianum malum 404
Scantianum malum 404
Scari in deliciis, et ab Octauio in Italicum mare primo illati 393
Scarum cerebrum Iouis dictum 393 b.
Σκιάλλιος Apollo cur dictus 304
Scipio quomodo deleta Carthagine triumpharit 175
Scipionis Africani Aemiliani, de ſeculi ſui luxuria, teſtimonium 385. ſeq.
Scipionis perſonae quomodo conueniant ſomnium generale aut publicum 18
Scipionis pietas prudentiaque 17. 231
Scipionis ſomnium quale 17. eius propoſitum 17. 18
Scipionis virtutes 56
Scipionum nomen vnde 231
Scomma 627. 630. quid 630
Scomma in eadem conditione iucundum 634
Scommata contumelioſa, atque eorum duo genera 631 ſeq.
Scommata minus aſpera, qualia 632
Scommatibus a quibus in conuiuio abſtinendum 631
Scommatum varius vſus 633
Scommatum vſus moderatus a Lycurgo inſtitutus Lacedaemone 635
Σκοπὸς propoſitum 20
Scorpii chelae, Libra 96
Scorpius Marti et Veneri dicatum ſignum 117. 265

Scorpius quomodo ſolem referat 330. eius natura *ibid.*
Scrophae cognomentum vnde 232
Saulna idem qui ſequeſter 398 a.
Scutilum quid 439 b.
Scutilus homo pro macilento 440 b.
Scyphus Herculis poculum 564
Scythia frigidae zonae vicina 162
Scythicum mare gelu non conſtringi 673
Sebadius Sol et Liber Pater dictus 311
Segetia Dea, eiuſque feriae 286
Seia Dea, eiuſque feriae 286
Seleuci regis occiſi per ſeruum vltio 259
Σεληνόβλητοι 296
Sella curulis a Tullo Hoſtilio inſtituta 228
Semela Fauni filia, quomodoque a patre compreſſa 267
Semelae ſacrum 267. ſeq.
Sementiuae feriae 286
Sementiuum ſerum pirum 405
Semina omnium rerum de coelo fluxiſſe 245
Seminis definitio 692
Seminiſne an alimenti maior vis aut natura 510
Semitonium quid 128
Semoniae feriae 286
Semiramis 170
Semper Leontini iuxta crateres, adagium 646. *b*
Sempronia 382
Semproniae laſciuia 385
Semurius ager 251
Senarii vis ac religio 30
Senarius vnde conſtet 30. ſeq.
Senarius numerus plenus atque perfectus 676. ſeq.
Senatulum quid 243. b
Senecae morbus, ἄσθμα 74. a
Senecae morbus meditatio mortis dictus 73. b
Senecae morbus, ſuſpirium 73. a
Senectus cur frigida et ſicca 663
Senectus loquax, et fabulis referendis amica aetas 629
Senemuris Aegyptii rex 334
Senepos idem qui Senemuris 334
Senes cur ad fletum difficiliores 651
Senes cur facile inebrientur 650
Senes cur facile ieiunium ferant 675
Senes cur Homero πολιοκρόταφοι 662
Senes etiam ſanos ebriorum malis laborare 651
Senex de quibus interrogandus 629
Senſus quae membra participent quae non 660
Senſus a cerebro miniſtrari 659
Senſus cur in capite locati 661. 662
Senſus quid viſui conferat 683. ſeq.

Senſus quinque 377. 660.
nulli diuino corpori in ſunt 660
Senſuum efficacia quomodo de ratione pendeat 683
Senſuum officia ſeptem foraminibus celebrata 46
Senſuum rationes 681. 684
Sententiam nominem de ſe ſuam poſſe vitari 58
Sentiendi natura ad nos de Sole 68
Sentiendi vis animae cur i n dita 79
Sentire et creſcere animalibus caeteris cum homine commune 79
Senum corpora dura 651
Senum corpus ſiccum 651
Senum cutis aſpera 651
Septas qui et ſeptenarius 37
Septem et octo anima mundi contexta 28
September menſis Germanice dictus 271
Septenarii decas viuendi meta 44
Septenarii gemina vinciendi vis 35
Septenarii multiplicationem perfectam aetatem facere 44
Septenarii potentia 38
Septenarii perfectio 31. ſeqq. et laus 37. ſeqq.
Septenario anima mundi generata 38
Septenario conſtare hominem 41. ſeqq.
Septenario diſponi corporis membra 42
Septenario lunam moueri 38
Septenario monas aptiſſime iungitur 30
Septenarium multis rationibus plenum dici 28
Septenarius numerus rerum omnium nodus 35. 140
Septenarius tribus modis coniungitur 29
Septenarius virgo et Pallas vocatus 30
Septenarius vnde conſtet 29
Septentrionalis extremitas inhabitabilis, 144. ſeq. quia perpetuo frigore oppreſſa 162
Septentrionalis parallelus 86
Septentrionalis vertex ſemper a nobis videtur 88. ſeq.
Septentrio 146 ventus rigidus 147
Septentrionem nunquam admittere Solem 161
Septentriones nunquam occidere 88
Septentrionum compago 95
Serapis cultus 235
Serapis Aegyptiis Deus maximus 323
Serapis idem cum Sole 323
Serapis quomodo ab Aegyptiis pro Sole cultus 322
Serapis templum cur apud Aegyptios extra vrbes ſtructum 235
Sergiana olea 408
Sergius Orata oſtreis Lucrinis primus optimum ſaporem adiudicauit 389
Sergius Orata vnde dictus 389

Sermones in conuiuio quales habendi 209
Sermonis pro tempore et loco applicatio, philoſophiae non minima pars 626
Sero quid ſignificet 354. *a*
Serui Dominis non contemnendi et cur 255. ſeq.
Serui familiares cur dicti 256
Serui philoſophi 261. ſeq.
Seruii inter Grammaticos praeſtantia 341
Seruii Tullii natalis 275
Seruii verecundia 665
Seruilia M. Bruti mater, Ciceronis ioco notata 348
Seruilianus a Seruilio dictus 231
Seruilii Gemini in Mallium dictum 349. ſeq.
Seruis coenas apponi a Matronis ſolitas menſe Martio 264
Seruis Saturnalibus licentia magna conceſſa 239
Seruitus nulla turpior quam voluntaria 255
Seruius doctorum maximus 608
Seruius Grammaticus 213
Seruius Tullius 290. 291
Seruorum opera et fortitudo in bellis 259
Seruorum fidelium et fortium exempla 257. 258. 259
Seruorum honore delectari Saturnum 252
Seruorum in dominos odium et fides vnde 256. 257
Seruos cum Dominis edere quando inſtitutum 252
Seruos Diis curae eſſe 253. ſeqq.
Seruos non habere hoſtes ſed fieri 256
Serum pirum 405
Seuerus Caſſius 358
Sexagenarios de ponte deiicere, prouerbium 225
Sextilianum ſerum pirum 405
Sextilis menſis, qui poſtea Augnſtus 270
Sext. Pacubius trib. plebis 271
Si pro an 23. a
Sibylla cur cognominatus Corn. Rufus 299
Sibyllini libri conſulti 229. 299
Sibyllinum carmen 299
Sicani 223
Sicilia admodum fertilis 246
Sicilienſes a Pelaſgis vaſtati 240
Sicula menſa, Siculae dapes 60. b. 646
Siculum fretum 390
Sidera eſt ſtellae corpora diuina 81
Sidera ignes coeleſtes 77. 81
Sidera et ſtellae vnde Σιω dicantur 333
Sidera moueri viſus humanus deprehendere non poteſt 174
Sidera Soli vicina non videntur 97
Sidus ſignum ſtellis coactum 82
Sigillariorum celebritas 253
origo 262. ſeq.

Si-

Signa ζωδια 117
Signa de aduerſis ſemper obſcura et inuoluta 46
Signa in Zodiaco latitudinem exigere 85
Signa poſteriora poſt Solis occaſum videri 97
Signa quaenam ſingulis Planetis deputata ſint 117. ſeq.
Signa quaenam et ſtellae in mundi natali apparuerint 117
Signare pro ſignificare, aperire 9. b
Signa Zodiaci cur diuerſorum numinum poteſtati aſſignata 117
Signifer qui et Zodiacus 117
Signinum pirum 405
Signorum Zodiaci obſeruatio quomodo ab Aegyptiis excogitata 114. ſeqq.
Signorum Zodiaci ordo 95. ſeq.
Signum cum Sole oriens et occidens 97
Silueſtre malum 404
Similata idem quod ficta, formata 240. b
Similia ſimilibus gaudere 653
Similia ſimilibus nutriri 645
Simplicitas mali neſcia 172
Simulacra rerum cur in aqua maiora veris, appareant 680
Sinapi cur appoſitum cuti laedat, deuoratum non item 656
Siniſtra membra corporis pro ominibus habita 70. a
Siniſtrae partes cur imbecilliores 639
Sirenes coeleſtibus orbibus inſidentes 134
Siſyphi ſaxum quid ſignificet 58
Siticines quales 135. b
Sitis cum domatur, cur maior voluptas, quam cum ſedatur fames 670
Sitis cur edendo non ſubleuetur vt bibendo fames 669. ſeq.
Smyntheus Apollo cur dictus 303
Socrates 209
Socratem non fuiſſe eodem tempore cum Timaeo 210
Socratis ſcomma in Critobulum 634
Solatium pro ſubſidio 670. a
Solaris annus qualis 174
Solaris annus magnus 174
Sol aetherei ignis fons 106
Sol annuo ſpatio Zodiacum percurrit 99. 102
Sol cur cor coeli 106
Sol cur dux reliquorum luminum 106
Sol cur ἐυβουλεὺς dictus 313
Sol cur mens mundi 106
Sol cur moderator et princeps reliquorum luminum 106. 294
Sol cur temperatio mundi 106
Sol Deo ſiue τῷ ἀγαθῷ apud Platonem ſimillimus 10
Sol dux et princeps, reliquorum moderator luminum, mens mundi et temperatio 91. 105. 106

Sol

Sol et Liber Pater Sebadius dictus 311
Sol et Luna duces anni 293
Sol idem cum Libero Patre 311
Sol ἥλιος vnde dictus 297
Sol in ariete et libra horas diei et noctis pares facit 96. 97
Sol Iouis oculus 327
Sol λύκος dictus 302
Sol mundi caput rerumque ſator 317
Sol mundi mens 312
Sol naſcentis hominis daemon 318
Sol octies terra maior 111. 112
Sol omnium vitae auctor 40
Sol plures dies in Geminis conſumit 39
Sol quando Apollo vocandus, quando vero Bacchus 310
Sol quando in terris eſſe dicatur 119
Sol quem ordinem habeat inter Planetas 98. ſeq.
Sol qui et Ianus geminus 247
Sol quia talis *ſolus* apparet 106
Sol ſingulis menſibus vnum ſignum emetitur 96
Sol a terra quot ſpatiis diſtet 108
Sol terra maior 90
Sol terrenae foecunditatis auctor 314
Sol vnde dictus 294
Sol vnde ἀπόλλων dictus 295
Sol vnde Dionyſus dictus 312
Sol vnde Liber dictus 312
Sol vnde Phanes dictus 312
Sole et Luna praecipue vitam noſtram moderari 104
Solem cur Cicero non abſolute, ſed fere Planetarum medium dicat 101
Solem in defectu ſuo nihil pati 86
Solem luce ſua cuncta illuſtrare 91
Solem nunquam Zodiaci terminos excedere 85
Solem peruſtae ſiue torridae Zonae fines non excedere 162
Solem terra eſſe maiorem Lunae defectus probat 107
Solem tribus tantum cardinibus recipi 160
Solem tropicos nunquam excedere 163. ſeq.
Soleo neſcit futurum 753
Soli omnium Deorum nomina quomodo conueniant 294
Solidi corporis dimenſio triplex 129
Soliditas corporum quibus conſtet 25. ſeq.
Solidum corpus quomodo efficiatur 130
Solidum nil eſt ſine terra 34
Solinius ager 251
Solis amfractus et reditus pro anno 46
Solis circuli, per quem meat, ambitus 90
Solis cognomina 298. ſeqq.
Solis curſus vices omnium rerum diſpenſat 106

Se-

Solis curſus quanto tempore Zodiacum abſoluat 273
Solis defectus 86
Solis diameter 111
Solis diuerſa cognomina 105. ſeq.
Solis diuerſae virtutes diuerſis Diis nomina dederunt 294
Solis domicilium cur leo 328
Solis duo maximi effectus 296
Solis effigies apud Aſſyrios 307
Solis lumen maximum 105
Solis magnitudo 90
Solis magnitudo ſecundum quoſdam 107 quomodo deprehenſa 108. ſeqq.
Solis meatus quatenus ſurſum et deorſum 160
Solis motus per XII. ſigna 38. ſeq.
Solis motus proprius ab Occaſu in Orientem 96
Solis natura 329. ſeqq.
Solis omnes virtutes ad vnius ſimulacri barbati ſpeciem redacti 307
Solis orbis matutinus cur maior ſolito appareat 680
Solis ordinem ſpatii reſpectu non eſſe in medio Planetarum, verum quidem numero 101
Solis portae 65
Solis portae Cancer et Capricornus 306
Solis prae caeteris ſideribus et ſtellis praeſtantia 333 ſeq.
Solis praecipua poteſtas in anno Romano conſtituendo 292. 293
Solis quaſi ſatellites Mercurii et Veneris ſphaera 91. 99. 140
Solis radius ſecum naturam ignis deuehit 101
Solis ſimulacrum apud Aegyptios 311. 316. 326
Solis ſphaera ignis elementum 63
Solis ſphaera ſentiendi opinandique naturam dat 68
Solis temperatus calor morborum omnium fuga 296
Solonis virtus 200
Solſtitia duo, 40 vnde dicta 160
Σῶμα corpus quaſi σῆμα 61
Somnia de aduerſis omnia ſemper obliqua et obſcura 46. ſeq.
Somnia de ſtatu ciuitatis pro veris habenda quae 18
Somniant graui a cibo et crapula diſtenti 13. a.
Somnii ſpecies quinque 11. 12. 16
Somniorum portae quales, quiſue eorum vſus 18. 19
Somnium alienum quid 16
Somnium commune quid 16
Somnium generale quid 16
Somnium Homericum quale 47
Somnium Numenii, eiuſque expoſitio 10. ſeq.
Somnium ὄνειρος 12 quid 16
Somnium proprium, alienum, commune, publicum, generale

rale 16
Somnium proprium quid 16
Somnium publicum quid 16
Somnium Scipionis omnes philoſophiae partes complecti 202
Somnium Scipionis quale 17 eius propoſitum 18
Somnum frigidis reduci 649
Somnus ex humore 663. ſeq.
Soni ſphaerarum 8. 140
Sonorum quomodo alius acutior, alius grauior 138. ſeq.
Sonum ex aere percuſſo et violenta colliſione corporum oriri 125
Sonum produci numeris 127
Sonus circa Terram denſus 140
Sonus dulcis aut aſper vnde 125
Sonus ex epogdoo numero 138
Sonus ex motu 124. ſeq. 126. 137
Spatium a terra vſque ad aquam neceſſitas a Phyſicis dicitur 36
Spatium inter aerem et ignem obedientia vocatur 36
Spatium inter aquam et aerem ἁρμονία nominatur 36
Specierum mutatio rerum interitus 178
Species rerum in mente contineri 32
Speculi ignem emittentis ad Lunam comparatio 101
Speculorum imagines vnde 681. ſeq.
Spes paſſio 76
Σπεῦδε βραδέως Auguſti dictum 613
Sphaera aplanes 31. 55. 62. 63. 83. 118
Sphaera vltima ἀπλανής 55
Sphaera extima cur ſummus vocetur Deus 93
Sphara maxima coelum 83
Sphaera omnis circa centrum mouetur 186
Sphaera ſolida 8e
Sphaerali motu coelum moueri 658
Sphaerae curſus, rotari 92
Sphaerae in vniuerſum nouem 140
Sphaerae medietas centrum 108
Sphaerae pro ſtellarum corporibus 83
Sphaerae, quae mouentur, octo 27
Sphaerae quo 83
Sphaerae vagae ſeptem 38. 64 inferiora gubernant 38
Sphaerae vltimus locus qui medius 140
Sphaerarum coeleſtium concentum cur non audiamus 141
Sphaerarum coeleſtium ex motu concentus 124. 126
Sphaerarum coeleſtium interualla 137. ſeq.
Sphaerarum coeleſtium melodia et cur ſonorum alius acutior alius grauior 126. 138. ſeq.
Sphaerarum coeleſtium ordo 90

Sphaerarum circuli quomodo in XII. partes diuiſi 112
Sphaerarum inferiorum ſtellae quomodo in Zodiaci ſignis meare dicantur 112. ſeq.
Sphaerarum omnium lumen in Sole ſecundum Platonem 105
Sphaerarum ſoni ſeptem 124 ſeqq.
Sphaeras circa aliquod immobile moueri neceſſum eſt 120
Sphaerica forma ſola mentis capax 79
Spinalis medulla longum cerebrum vocata 45. *a. b.*
Spiramentum hominis quid conferat 659
Spiramenti natura 661
Spiritus fortior incipiens quam deſinens 139
Spiritus hauſtu priuatum durare vltra horas ſeptem non poſſe 45
Spiritus pro anima 80
Squalere quid et vnde dictum 611
Squalor quid 611
Stare id dici, ad quod acceditur 292
Stare quando incipiat puer 43
Stati dies 285 quales 287
Statiuae feriae quales 285
Statoris Iovis aedes 420
Stellae coeleſtes ignes 73. 81
Stellae errantes 82
Stellae et ſidera corpora diuina 81
Stellae et ſidera vnde *θεοὶ* dicantur 333
Stellae fixae ſemper in eodem loco mouentur 95
Stellae globoſae et rotundae 82
Stellae Iouis et Veneris beneficae 104
Stellae Mercurius et Venus quomodo dicantur ſupra et infra Solem locatae 100
Stellae ſempiterni ignes 81
Stellae ſingulae vniuerſa terra maiores 89. 90
Stellae quae 73
Stellae vagae quinque 93
Stellarum animae diuinae mentes 81
Stellarum circos Solis circo eſſe maiores 90
Stellarum curſu res humanas diſponi, aut ſaltem ſignificari 294. ſeq.
Stellarum curſus coelo infixi 91
Stellarum etiam fixarum an motus aliquis 94
Stellarum nomina vnde 102
Stellarum quaedam cur ſemper, quaedam nunquam nobis videantur 88. 89
Stellas errantes contrario quam coelum motu verſari 94. 95. 97
Stellas errantes motu proprio volui 95
Stellas moueri viſus humanus deprehendere non poteſt 174
Stellas nullam in ſpecie habere differentiam 82
Stellas omnes ad Solem referri 328. *b*

Stellas omnes, excepta Luna, propria luce lucere 100. 105
Stellis aues immolandas 433
Stephanitis vua 408
Stercutus cur dictus Saturnus 238. ſeq.
Στέρεον corpus ſolidum 25
Stomachi vis et officium 639
Stomacho laſſo cur nihil calidum adhibeatur 648
Stomacho ſenſus maxime neceſſarius 661
Stomachus paterfamilias 639
Straton Peripateticus 42
Strophe hymnorum 135
Struthium malum 404
Styli dicendi duo 472
Styx fluuius infernalis quid 57
Suaue et Dulce non idem 654
Sublicius pons 262
Subulo quid 345 *a*
Succi qualitas in cibis 638
Σύμβολα notae ſecundorum vel aduerſorum 69. *a*
Sumtuariae leges vnde 396. ſeq.
Superficie terminari omnia corpora 24. 25
Superficiem intellectus de corporibus diſcernit 24. 25
Superficies a corporibus non ſecernenda propter perfectam ſocietatem 26
Superficies cum lineis, eſt prima incorporea natura poſt corpora 24
Superficies lineis terminatur 25
Superficies quid apud Geometras 129. 130
Superi nobis Dii, nos inferis 14. 57
Surſum nihil ruere poteſt 148
Sus praegnans terrae hoſtia 267
Συζυγία neruorum 661
Syene ciuitas ſub aeſtiuo tropico conſtituta 161. 163
Syene quando vmbras non ſpargat 162. a
Syllana lex ſumtuaria 397
Syllae nomen corruptum ex Sybillae cur Corn. Rufo inditum 299
Syluicolae 601
Symetus fluuius in Sicilia 554
Symphoniae muſicae, et ex iis conſtituta anima 37
Symphoniae quinque 128
Syrius cuius ſideris proprie ſit ſtella 328. *b*
Syſſitiorum cauſa 395. *a*

T.

Tabulae duodecim 215. 216
earum renouatio 397
Taciti teſtimonium de *locis feralibus* 71. *b*. 72. *a*.
Tactus vis totius corporis 661
Tametſi et *tamen* oppoſita 24. *a*. *b*
Tametſi pro tamenetſi 24 *b*
Tanais 162. 198
Tangi nil ſine ſolido poteſt 34
Tantali poena quid ſignificet 58

Ta-

Tarentina nux 403
Tarentinae oues quaſi Terentinae 403
Tarentinum ſerum pirum 405
Tarentum cur molle dictum Horatio 403
Tarquinius Demarati Corinthii filius 228. 422
Tarquinius Superbus 241
Tau litera quid ſignificet 327. a
Tauri ſignum 196. 197 quomodo ad ſolem referatur 329
Taurus ſidus 82 cur Veneri aſſignetur 265
Taurus pro Sole vbi colatur 329
Taurus quibus Diis immoletur 440
Taurus ſignum Veneri dicatum 118
Taxare et *tangere* quid differant 609
Tellana atra ficus 406
Temperantia animi iam purgati 52 politica 50 exemplaris 52
Temperantia Scipionis 56
Temperantiae effecta 50
Temperantiae officium 50
Temperatae Zonae 145
Temperatae Zonae partes, quae frigidae vicinae, frigidiores; quae peruſtae vicinae, calidiores 162
Temperatio mundi, dictus Sol 106
Tempeſtas ſuprema 217
Tempeſtiua pinus 596. 597
Templum Dei mundus 77
Tempora certa lege naturae connexa 246
Tempora non aliunde quam ex curſu Solis 170
Tempora non fuiſſe, cum fuit chaos 245
Tempora quatuor anni horae dicta 327
Tempore abſumi omnia ac reſtitui 245
Tempus ante mundum non fuiſſe 170
Tempus omnia metere 245
Tempus praeſens leonis capite ſignificatum, praeteritum lupi, futurum canis effigie 322 ſeq.
Tempus quid 245
Ter terna ſuperficiem efficiunt 28
Ter terna ter cubum reddunt 28
Ter terna ter ſolidum corpus 131
Terentii vnde dicti 403
Terentina nux 403
Terenum idem quod molle, Sabinorum lingua 403
Teres forma ſola diuina 79
Termini corporum incorporei 24
Terminalia 274. 275
Termutia olea 408
Ternarii laus 32. 37
Ternarius medio numero vincitur 32
Ternarius numerus quomodo prima linea dicatur 130
Ternarius omnium numerorum primus impar 27

Terra coeleſtis circuli medium ac centrum 109
Terra centrum 121
Terra cur Bona Dea et Fauna et Ops et Fatua vocetur 267
Terra cur immobilis, cur in eam nutu ſuo omnia pondera ferantur 120. ſeqq.
Terra elementaris quae 121
Terra globoſa 86
Terra infima 120
Terra Maia dicta a magnitudine 266. ſeq.
Terra mater cur Ops dicta 252
Terrae mundanae ſphaerae centrum et immobilis 101
Terra mundi ima pars 100
Terra nona et vltima ſphaera 144
Terra noſtra quomodo dicatur auguſta verticibus, lateribus latior 167
Terra noſtra chlamydi extentae ſimilis dicta 167
Terra omnis ad coeleſtem circulum puncti loco 89. ſeq. 167
Terra omnis quatuor inſulae 166
Terra puncti loco ad coeli vaſtitatem 90
Terra, quae a nobis colitur, parua quaedam inſula 166
Terra quot diametros habeat 109
Terra reſpectu coeli punctum 144. *b*
Terra ſicca et frigida 33. 645
Terra ſola immobilis 334
Terra ſphaerarum nona et mundi vltima 119. atque immobilis 140
Terra ſphaericum punctum 90. *b*
Terrae ambitus quantus 156. ſeq. et quot ſtadiorum 109
Terrae cinguli ſiue Zonae 144
Terrae diametros 109
Terrae et aquae per frigidum coniunctio 33
Terrae exiguitas cognita quem fructum ſecum ferat 168
Terrae frigus vel calor a coelo, cui ſubiacet, communicatur 158
Terrae globoſitas 89. 121. 143. 144
Terrae globus in templo Dei medius 73
Terrae imago Aegyptiis bos 317
Terrae medius cingulus cur inhabitabilis 145
Terrae nobis inhabitatae latitudo 167
Terrae orbis in LX. diuiſus partes 156
Terrae partes, quae incoluntur, maculae dictae 143. 155
Terrae quaenam partes habitabiles, quaenam incultae 144. ſeq.
Terrae ſeptentrionales et auſtrales extremitates cur inhabitabiles 144. ſeq.
Terrae ſitus et origo 120

Terrae ſpatia quanta habitabilia, quanta inculta 156
Terrae ſuperius hemiſphaerium Venus, inferius autem Proſerpina dictum 324
Terrae totius minima particula a nobis poſſidetur 169
Terrae vmbra 109
Terram dab omni parte coelum ſuſpicere 144
Terram excipere omnia nutu ſuo pondera 153
Terram lumine Solis clareſcere non relucere 101
Terram noſtram Oceano cingi, veluti paruam inſulam 144
Terram quomodo Oceanus ambiat 165. 166
Terram vocari in ſacris Magnam Matrem: eius hoſtia ſus praegnans 267
Terrenas zonas coeleſtibus infici 158
Tertia Iunia, ſiue Iunia Tertia filia Seruiliae et C. Caſſii vxor 348
Teſſera 26. 130
Tetrachordum cur Mercurio attributum 317
Τετρακτὺν Pythagorei venerantur i. e. quaternarium numerum 36
Teucer 48
Thalia nympha, deque ea fabula 554. ſeq.
Tharſius Amphias 634
Thaſia nux 402
Thebe vrbs Aſiae ab Achille euerſa 528
Themiſferia Cereris ſacra dicta 445
Theocritum in opere paſtorali imitatus Vergilius 474
Theocritus Chius ob ſcomma in Antigonum occiſus 633
Θεοὶ pro ſideribus et ſtellis 333
Theologi quomodo potentiam Solis demonſtrent 337
Theonis verba de aſtrorum inuentione 115. *a b*
Θεὸς γυναικεία Medea dicta 269
Θρεπτικὸν animae vnde 68
Theron Rex, eiuſque contra Herculis templum expeditio 321
Theſeus 298
Θυμβραῖος Apollo cur dictus 304
Θυμικὸν animae pars 37
Θυμικὸν animae vnde 68
Θυὸν apud Homerum pro citreo malo 405
Θυραῖος cur Apollo 246
Thuricremae arae apud Vergilium, ex Lacretii imitatione 600
Thyrſus Bacchi 315
Tiberini piſces in deliciis habiti 393
Tibiarum ſonus cur alius acutior, alius grauior 139. ſeq.
Tibur malum 404
Tignum et *Tignus* 599 *b*
Timaeum et Socratem non eodem tempore fuiſſe 210
Timaeus 11

Timentes cur palleſcant, curque tremant 666
Timor paſſio 76
Timore laborantem felicem eſſe non poſſe 60
Timorem cum amore miſceri non poſſe 256
Timoſum pirum 405
Tineas necare citreum malum veſtibus interiectum 404
Titianum pirum 405
Tityi iecur depaſcens vultur quid 58. 496
T. Larcius Dictator 243
Toga picta a Tullo Hoſtilio inſtituta 228
Togata gens pro Romanis 602
Toni oppidum deuotum 438
Tonum in duas diuidere partes impoſſibile 128
Tonos ſiue Tonus, muſicus numerus, quem epogdous parit 128
Toronii Flacci in Auguſtum ſcomma 363
Tot nobis hoſtes quot ſerui, prouerbium 256
Toto coelo errare, prouerbium 445
Τράχηλος media veli pars 562
Τραγήματα 376
Traiani obitus 336
Traianus quomodo Heliopolitani Iouis oraculum expertus 335
Tranſenna quid 382 a
Tranſmittunt pro tranſeunt 594
Tranſuerſi quinam nobis dicti 156
Tremellius Scropha dictus 232
Tremor vnde metuentibus 666
Tremulum lumen vnde 594
Tribunum plebis nullum abeſſe Roma integrum diem licere 215
Trigonalis forma 32
Trigonum corpus 25
Trinundinus dies 291
Triplaris numerus 103. quid 128
Triſtis pro amaro 600
Tritones cur Saturni tempi faſtigiis impoſiti 244
Triuia cur dicta Diana 246
Triumphi auctor primus Liber Pater 315
Troianus equus 383
Troianus porcus cur dictus 383
Tropici duo 86. 40. 146
Tropici Zodiaci termini 163
Tuba vnde 613
Tuberes admodum ſparſae dictae inſulae minuſculae 142 a
Τύχη numen 318
Τύχης nulla apud Homerum mentio 538
Tulliam Ciceronis filiam tres maritos habuiſſe 356. b
Tullus Hoſtilius Saturno templum conſecrauit 243. Magiſtratuum inſignia primus inſtituit 228
Turacis ager 251
Turicremus 600

Tur-

Turrianum pirum 405
Tuſci cur Nonas plures habebant 283
Tuſculani 266
Tutela quando pueri et puellae liberentur 44
Tutelae ſeu Philotidis ancillae cum aliis inſigne facinus 260
Tutelares Deos euocandi mos 435. ſeq.
Tutilina Dea, eiuſque feriae 286
Tychonianae hypotheſes laudatae 100 *a*
Tyranni vita an beata, Dionyſius tyrannus cuidam oſtendit 60
Tyrannus nunquam timoris expers 59
Tyrrhenum mare 674
V.
Vagae ſphaerae ſeptem 64
Vagarum ſphaerarum motus 140
Valerianum ferum pirum 405
Valerius Maximus Meſſanam cepit 231
Valeſii pro Valeriis 415
Variola vua 409
Vatinii cauillum in Ciceronem 353
Vatinii conſulatus Ciceronis ſcommate notatus 353
Vatinius a populo lapidatus 368
Vatinius Auguſti cauillo notatus 360
Ve particula quid ſignificet 616
Vecors vnde et quid 616
Vectigalia locari menſe Martio ſolita 264
Vectigaliorum pro vectigalium 220
Vector quid ſignificet 367. *a. b.*
Vehemens vnde et quid 616
Vrbere et *vebi* quid 609
Veii oppidum deuictum 438
Velabrum vrbis celeberrimus locus. 251
Veliuolum 601
Venae receptacula ſanguinis 639
Venator de quibus interrogandus 629
Venerem calidis omnibus prouocari 649
Venerem in ſacris genitricem vocari 265
Venerem matrimonia amicitiaſque componere 265
Veneri cur Aprilis menſis ſacer 325
Veneri cur ſecundus menſis ſacer 265
Veneri Saliorum carminibus nulla laus attributa 265
Veneri Tauri ſignum in Zodiaco dicatum 265
Veneris manus 174
Veneris et Mercurii ſphaera Solis quaſi comites 99
Veneris et Mercurii eadem vis 123. *a*
Veneris et Mercurii idem ſonus 125. *a*
Veneris nullum nomen aut feſtum ſub regibus Romanis 265

Veneris ſimulacrum Cypri barbatum, quia eadem mas et foemina 432
Veneris ſphaera 68
Veneris ſphaera pro aere 63
Veneris ſphaera deſiderium excitat 68
Veneris ſtella anno per Zodiacum curſum conficit 99
Veneris ſtella cur benigna 103
Venus Aeneae mater 265
Venus ἀφροδίτη 432
Venus Architis apud Aſſyrios 324
Venus Deus non Dea cur 432
Venus eadem cum Luna 432
Venus e ſpuma orta 265 vnde ἀφροδίτη 245
Venus et Mercurius Solis quaſi ſatellites 91. 140
Venus lugens quid ſignificet 324
Venus Lunus a Parthis cultus 432. *b*
Venus pro ſuperiore terrae hemiſphaerio 324
Ventris duo orificia 639
Ventris laxamentum ſequi timorem et cur 666
Venucula vua 408
Ver humidum ſimul et calidum 40. 645
Vera per figmentum referendi modi 8
Verba aeque ac vinum conuiuium hilarare 625. ſeq.
Verbis obſoletis non vtendum 223
Verbis praeſentibus vtendum 223
Verbis propriis Vergilius et vſus 413. ſeq.
Verbum Graecum de quinario 32. *a*
Verbum inſolens tanquam ſcopulum eſſe fugiendum 22:
Vergiliae fixae 95
Vergiliae in Tauro clariores 97
Vergiliana apophthegmata 537
Vergiliana epitheta 599. ſeqq.
Vergiliani poematis diſpoſitio 530. ſeq.
Vergilii ad Auguſtum epiſtola 339
Vergilii breuitas 471 copia, *ibid* ſiccitas, *ibid.* floridum dicendi genus 471. ſeq. omnia ſimul iuncta 471. ſeq.
Vergilii cum Cicerone comparatio 469
Vergilii cura in exprimendis diuerſis hoſtiarum generibus 423
Vergilii et Homeri par ſplendor 513. ſeqq.
Vergilii facundia 470
Vergilii gloria quae 338 et laus 340
Vergilii in Grammaticis Graecis praeceptor Parthenius 544
Vergilii in nominibus ſacrorum locorum retinendis diligentia 420. ſeqq.
Vergilii locus explicatus 163. ſeqq.

Vergilii repetitiones, interpoſitiones 605. 606 intermiſſiones 606 indignatio, miſeratio, trepidatio, conqueſtio 606. ſeq.
Vergilii ſtilus maturus et grauis, ardens et erectus 472. ſeq.
Vergilii vitia ab Homero mutuata 526. ſeq.
Vergilium in quibuſdam ab Homero diſcrepare 537. ſeqq.
Vergilium multa a Graecis traxiſſe 474. ſeqq.
Vergilium non apte feciſſe initium belli inter Troianos et Latinos 540
Vergilium nullius vnquam diſciplinae error inuoluit 163
Vergilium quaedam ab aliis, quae videbantur ab Homero, ſumſiſſe 589
Vergilius antiquae latinitatis ſtudioſus 619
Vergilius cum natura rerum comparatus 472. ſeq.
Vergilius cur Ioui taurum immolari dixerit 440. ſeq.
Vergilius diligens in verbis pro cauſae merito eligendis 608
Vergilius Homericae perfectionis imitator 47. ſeq.
Vergilius in quibus et quomodo imitetur Homerum 474. ſeq. 478. 482. ſeqq.
Vergilius in quibuſnam Homero ſuperior videatur 507. ſeqq. in quibuſnam inferior 516. ſeqq.
Vergilius Mallius trib. plebis 289
Vergilius moriens poemata ſua igni legauit 338
Vergilius non minus orator quam poeta 338. ſeq.
Vergilius nullius diſciplinae expers 37. 86. 287
Vergilius quaenam a Graecis mutuauerit a 545. vſque ad 563 quaenam a Latinis 569. ſeqq.
Vergilius quaenam occulte a Graecis traduxerit 545. ſeqq.
Vergilius qualis Homeri imitator 526. ſeqq.
Vergilius quam fuerit Graecae linguae addictus 544. ſeq.
Vergilius quomodo Deorum propria nomina expreſſerit 422
Vergilius quomodo figuris vſus peculiaribus 603. ſeqq.
Vergilius quomodo Graeca verba operi inſeruerit 596. ſeq.
Vergilius quomodo Homerica epitheta imitatus eſt 526. ſeqq.
Vergilius quomodo ſacrorum ritus obſeruauerit 410. ſeqq.
Vergilius quomodo vocabulis antiquis vſus 592. ſeqq.
Vergilius Venetus 474
Vergilius propriis vſus eſt verbis 413. ſeqq.
Verianum malum 404

Verno luto, hyberno puluere grandia farra 560
Verro ignorat perfectum 753
Vertigo cur ex crebra corporis in orbem rotatione 658. ſeq.
Verum cum non in omnibus liqueat, omnes tamen opinari 67
Verum latens quomodo anima perſpiciat 19
Veſanus vnde et quid 616
Veſicae officium 689
Veſpera 217
Veſpera ab ἑσπέρα 213. *a*
Veſpertilio an inter aues numerandus 690
Veſta cur potens dicta 422
Veſtae ignem renouari Calend. Martiis 264
Veſtales virgines 296. 382
Veſtibulum proprie quid et vnde dictum 616
Veſtium omina quae 72. *a b*
Veteres proprie locutos eſſe 609
Vettius, Auguſti in eum iocus 358
Vettius Praetextatus 209
Vetulae 696. a
Vetuſtas adoranda 384
Vetus vnde et quid 616
Vexare quid et vnde tractum 609
Viae ἀγυιαὶ appellatae 246
Vibonenſis et Peſtanus duo maris ſinus 595. *a*
Vices pares a militia ductum 116. 117. *a*
Viciſſitudinis rerum humanarum cauſa 170. ſeq.
Victus primorum hominum qualis 169
Videndi ratio 681. ſeq.
Vidua quaſi *valde idua*, i. e. *valde diuiſa*: aut *vidua*, i. e. *a viro diuiſa* 284
Viduis ad nubendum feriae magis quam virginibus aptae 284
Vim cuidam facere feriis, piaculare 284
Viminalis collis 249
Vina cur in Aegypto frigida 657
Vina cur numquam aut raro congelaſcant 672
Vina varia vitanda 637. 644
Vinalia 219
Vinaliorum dies Ioui ſacer 218
Vini auctor Liber Pater 315
Vini moderatus vſus laudatus 376. ſeq.
Vini natura humida 668
Vini nimietas nec ad venerem, nec ad conceptionem conducit 649
Vino ſomnum conciliari 649
Vinum cur αἴθοπα οἶνον Homerus appellauerit 672
Vinum cur quod vetuſtiſſimum, optimum 667. ſeq.
Vinum cur, ſi vas diutule ſemiplenum cuſtodiatur, acorem incurrat 668
Vinum cur ſtomacho laſſo adhibeatur 648. ſeq.
Vinum cur ſudore nimio aut laxato ventre defeſſis ingeratur 649
Vinum defoecatum cur magis penetret, et cur facile mutetur

ſetur 667
Vinum idem ieiuno quam ei qui cibum ſumſerit meracius 669
Vinum in dolii medietate cur optimum 669
Vinum ingenii virtutisque fomes 376
Vinum lac nuncupatum 269
Vinum miteſcere cum mulſum fit 443
Vinum natura frigidum 649
Vinum non libari Cereri ſed mulſum 441
Vires quando decreſcere incipiant 44
Virgines patrimae matrimaeque 229
Virginis ſignum 97 iuſtitia 330
Virgo cur numerus ſeptenarius 30
Virgo quomodo pro Sole 330
Viridiorum pro viridium quid ſignificet 219
Virium augmentum quinta annorum hebdomdae compleri 44
Virorum vox cur grauis 664
Viros frigus facillime tolerare 653
Viros vocare feriis illicitum 288
Virtute et Voluptate nihil ſibi contrarium magis 641
Virtute ſola beatos fieri 49. 200
Virtutes aliae otioſae aliae negotioſae 200
Virtutes animi iam purgati, 53 exemplares, *ib.* purgatoriae 41
Virtutes paſſiones in homine auferre 52
Virtutis praemium ampliſſimum conſcientia 21. 168
Virtutis fructus in conſcientia ſapienti, minus autem perfecto in gloria 168
Virtutum duplex genus 200
Virtutum genera quatuor ſecundum Platonem 50
Virtutum effectus, beare 52
Virtutum ideae in mente 52
Virtutum officia ſecundum Stoicos 50
Virtutum ſemina infixa ſemper elucere 56
Viſio ὅραμα. 12. quid 15. 16
Viſui tria neceſſaria 682. ſeq.
Viſus hominis non vltra centum et octoginta ſtadia 87
Viſus nocturnus appoſite dictum 11. *a*
Viſum φάντασμα 12 quid 14. 15
Viſum quando incipiat moueri puer 43
Viſus vnde in oculis 682
Vita animae in quo conſiſtat 57
Vita vulgo, animae mors 61
Vitae finem eſſe exſpectandum non praecipitandum 73. ſeqq.
Vitae finem hominem latere neceſſe eſt 48
Vitae redditus Er Platonicus 2. *b*
Vitam a Sole omnia mutuantur 40

Vitam nil aliud, quam viuere in corpore, antiquitas putauit 57
Vitam noſtram praecipue Sole et Luna moderari 103
Vitellii pauor 59. a
Vitiſator 599. 601
Vitro ſoluendo firmandoque ignis ex myrica optimus 693. ſeq.
Vitula Dea vnde dicta, pro Victoria 415. ſeq.
Vitulae Deae frugibus ſacra fiunt 416
Vitulari quid 415
Viuendi meta ſeptenarii decas 44
Vlyſſis error quatenus a Vergilio in Aenea expreſſus 476
Vmbilici reliquias quando iactet puer 43
Vmbracula 594
Vmbro 286
Vmbrorum dies qualis 214. ſeq.
Vngues cur ſine ſenſu 660
Vnguis dolor vbi 660
Vnionis a Cleopatra abſumti magnitudo 399
Vnionum in aceto diſſolutio 399
Vnitas mas et foemina, par et impar, non numerus quamquam fons numerorum 29
Vnitatis laus 29
Vnum apud Geometras puncti locum obtinere 26
Vocabulorum auctor antiquitas 86
Vocales literae ſeptem a natura repertae, et cur Latinis quinque tantum 43
Vocare apud veteres quid 493. a
Vocis concordiam ponderum lege prouenire 127
Vola 45
Volatile ferrum pro ſagitta 602
Volemum pirum 405
Volones quinam dicti 259
Voluntariae cohortes 260
Volupiae ſacellum 250
Voluptas an ſemper virtuti inimica 641. 647
Voluptas guſtus et tactus beluina, id eſt cibi et Veneris 378
Voluptas quaenam vitanda 378
Voluptas ſeriis et ſtudioſis cauenda 641
Voluptas Stoicis hoſtis, Epicureis ſummum bonum 345
Voluptas vtendi modo honeſta, vel inhoneſta 647
Voluptate et virtute nihil ſibi contrarium magis 641
Voluptates quaenam homini cum belluis communes 378
Voluptatis maximae definitio Epicuro 610
Vomit vndam antiquis dictum 593
Vomitoria in ſpectaculis quae 593
Vox homini naſcendi quomodo detur 267

Vox in feminis et eunuchis quare exilior 664
Vrania Muſa vnde dicta 134
Vrbes exercituſque deuouendi verba et ritus 437. ſeq.
Vrbes omnes in alicuius Dei tutela 435
Vrbinus ſerui virtute periculo mortis ereptus 257
Vri id eſt boues feri 598
Vrina retrimentum potus 689
Vrox 598. a
Vſurpatiua verba quae 749
Vſurpatum ire mulierem 215
Vuarum genera 408. ſeq.
Vuidi ignes 305. a
Vulcani vxor Maia 266
Vulcani vxor Maieſta 266
Vulcanus cur dictus Mulciber 599
Vulcanus quibuſdam ex vno parente natus 30. a
Vulnera ex aeneo mucrone minus noxia 698
Vultur iecur Tityi depaſcens quid 58
Vxore praeſente quibus ſcommatibus locus 634

X.

Xantippus 210
Xeniades Corinthius 261
Xenocrates ſapiens 29. a

Y.

Ὑπερκαταληκτικοὶ verſus Syllaba longiores 527
Ὑπερκαταληκτικοὶ verſus ſicut et ἀκέφαλοι ac λαγαροὶ apud Vergilium imitatione Homeri 526
Ὑπερβάινοντες dies qui 273

Z.

Zeno Stoicus 261
Zilmiſſus collis 311
Ζώανες animae ſacratorum hominum 431
Ζώδεια 117
Zodiaci appellatio, 116 vnde 117
Zodiaci et Planetarum aliorum delineatio 112. ſeq.
Zodiaci in duodecim partes diuiſio quomodo reperta 112. 114
Zodiaci latitudo 85
Zodiaci ſigna cur aliis ſtellis breuiori, aliis longiori tempore percurrantur 113. 114
Zodiaci ſigna omnia ad Solis naturam referri 328
Zodiaci ſigna quae quibus nominibus dicantur 265
Zodiaci ſigna quomodo ſphaerarum inferiorum ſtellae occupent 112. ſeq.
Zodiaci ſignorum ordo 95
Zodiacum lacteo circulo oblique interſecari 64. ſeq.
Zodiacum per Zonas temperatas volui 164
Zodiacum quanto tempore Sol curſus abſoluat 273
Zodiacum tribus lineis conſtare 85
Zodiacus circus 85
Zodiacus de tropico in tropicum obliquatus 162
Zodiacus ex quibus conſtet 112
Zodiacus Solis via 160. 170
Zona 65
Zona vſta ſiue torrida, quae, 162. ſeq. cur ſemper flammis

mis obnoxia 162
Zonae coeli quinque, cur perpetuo frigore oppreſſae 100. 107
Zonae temperatae 145
Zonae temperatae partes, quae frigidae vicinae frigidiores, 162 quae peruſtae vicinae, calidiores *ib.*
Zonae terrae quot et quae habitabiles 144. ſeqq.
Zonas easdem ineſſe coelo, quae inſunt terrae 158. ſeq.
Zopyrion 260
Ζυγὰ ἢ ἄζυγα luſus Auguſti 237. b
Ζυγὸς. Scorpii prior pars 265

INDEX AVCTORVM
QVI IN NOTIS LAVDATI, ILLVSTRATI VEL EMENDATI

A.

Accius emendatus 242. b
Aelianus 60. *b.* 302. *a.* 323. *b.* 358. *b. expoſitus* 389. *a. b.*
Aelius Spartianus 432. *b.* 433. *a.*
Aeſchylus 438. *a. correctus* 555. *a. b.*
Agellius 71. *a.* 135. *b.* 214. *a.* 215. *a.* 220. *b.* 221. *b.* 222. *b.* 225. *a.* 250. *b.* 276. *a.* 289. *a.* 307. *b.* 352. *b.* 366. *a.* 368. *a.* 370. *a. b.* 372. *b.* 373. *a.* 375. *a.* 377. *b.* 383. *b.* 386. *b.* 398. *b.* 432. *a.* 449. *a.* 542. *b.* 544. *a. b.* 609. *a.* 614. *a.* 617. 618. 687. *b.* 695. *a. correctus* 208. *a. b.* 221. *a. b.* 222 *b.*
Albinouanus 359. *a.*
Ammianus 376. *b.*
Apicius 383. *a.* 400. *b.*
Apollonius 69. *b. eius interpres* 381. *a.* 433. *b.* 493. *b.*
Apuleius 12. *a.* 13. *a. b.* 14. *b.* 59. *a.* 69. *a.* 70. *b.* 118. *a.* 235. *a.* 236. *a.* 254. *b.* 288. *b.* 307. *b.* 350. *a.* 354. *a.* 374. *a.* 385. *a.* 401. *a.* 449. *b.* 468. *b.* 493. *a.* 541. *b.* 631. b. 666. b. 668. a. 686. a. *illuſtratus* 62. *a. emendatus* 142. *a.* 207. *a. b.* 304. *b.* 468. *a. b.* 538. *a.* 622. *a.* 686. *a.*
Arati interpres 62. *b.*
Aratus 643. a.
Ariſtenaetus 230. *b.* 352. *b.* 373. *a.* 632. b.
Ariſtonicus 373. *b.*
Ariſtophanes 252. *b.* 309. *a.* 366. *b.*
Ariſtoteles 142. *b.*

Arno-

Arnobius 2. b. 21. a. 41. a. 66. b 68. a. 57. a. b. 170. a. 178. a. 202. a. 244. b. 268. a. 282. a. 288. b. 297. b. 301. b. 308. b. 383. b. 401 a. 435. a. 436. b. 445. a. 552. a. *correctus* 66. a. 543. a. b.
Artemidorus 16 a. b.
Aſconius 356. b. 386. b.
Aſtrampſychus 16. b. *eius locus conſtitutus* 16 b.
Athenaeus 3. a. 375. a. b. 427. a. b. 439. a. 561. a. 643. a. 687. b. *emendatus* 373. b.
Auguſtinus 746 a.
Auſonius 13. b. 307. b. 352. a. 371. b. 453 a. 541. a. 722. a.

B.

Butas 267 b.

C.

Caecilius 546 b.
Caelius Antipater 222. b.
Caeſar 353 a.
Calixenus Rhodius 561 b.
Callimachus 111. a. 268 b.
Capella 84. a. b. 99. b. 351. b. *emendatus* 543 a.
Caper Grammaticus 394. a. 570 b.
Carphilides 178. a. 327 a.
Caſſiodorus 373 a.
Cato 42. a. 408. a. *emendatus* 282 b.
Catullus 70. b. 222. b. 235. a. 238. a. 331. a. 371. a. 553 a. 576. a. 622. b. 678. 748. b. *emendatus* 546. a. 695 a.
Celſus 45. a. 74. a. 278. b. 401. b. 405 b.
Cenſorinus 243. a. 263. a. 272. b. 277. a. 278. a. 328. b. *bis emendatus* 136. b. 214. b. 327 b.
C. Gellius 243 a.
Cicero 12. a. 13. a. 24. b. 60. a. 67. a. 69. a. 98. b. 222. b. 236. a. 240. a. 254. b. 276. b. 282. a. 290. b. 359. a. 361. b. 363. b. 593. a. 595. a. 598. a. 643. a. 658. b. 704 a.
Cinna poeta 380 b.
Claudianus 164. b. 172. b. 179. b. 317. b. 326. a. 552. b. 553. b. 576 b.
Clemens Alexandrinus 13 a.
Clemens Protrept. 297 b.
Cleomedes 107. a.
Codex Theodoſianus 205
Columella 383. a. 406. a. 407 b.
Conſtantinus Geoponicon auctor 643 a.
Copernicus 99 a.
Cornificius 605 a.
Corn. Nepos 3 b.
Curopalates 598 a.
Curtius 41. b. 72. a. 352 a.
Cyprianus 244. a. 344. b. 381. a. 392. b. 435 a.

D.

Didymus 268 b.
Dio 253. b. 374. b. 375 b.
Diodorus Siculus 313 a.
Diogenes Laertuis 261. a. 298. a. 426 a.
Diomedes 392. b. 600 b.
Dionyſius Halicarnaſſeus 240. b. 254 b.

E. Em.

E.

Empiricus Marcellus 643 b.
Ennius 345. b. 393. a. 546. b. 573. 748 a.
Etymologicus emendatus 298 a. b.
Eubulus comicus 646 a.
Eupolis 643 a.
Euripides 745 a.
Euripidis Scholiaſtes 268 b.
Euſebius 327. a. 709 a.
Euſtathius 300. b. 311 a. b.

F.

Fabius 282 a.
Faunnius Eulogius 29. a. 41 a.
Feſtus 7. b. 45. a. 59. a. 63 b. 69. b. 207. b. 222. b. 234. a. 237. b. 242. b. 252. b. 282. a. 286. a. 288. a. 319. a. 329. a. 339. a. 345. b. 348. a. 352. b. 370. a. 383. b. 386. b. 401. b. 428. a. b. 431. b. 436. b. 440. b. 443. b. 451. b. 470. a. 530. b. 553. b. 562. a. 575. b. 576. b. 598. b. 614. a. emendatus 71. b. 277. a. b.
Firmicus 117 b.
Flaccus 426 b.
Florus 21. a. 474 b.
Fulgentius 41 a.

G.

Galenus 685 b.
Geoponicon auctor (vide *Conſtantinus*) 655 a.
Georgius Codinus 247 b.
Gloſſarium 19. a. 25. a. 118. a. 135. b. 158. b. 252. b. 268. a. 277. b. 302. b. 326. b. 331. b. 347. a. 348. b. 373. a. 382. b. 388. b 392. b. 394. b. 411. a. 420. a. 432. a. 436. a. 439. b. 468. b. 537. a. 551. b. 562. a. 598. a. b. 609. b. 612. b. 614. a. 615. a. 668. a. 695. a. emendatum 570 b.

H.

Harpocration 297 b.
Heraclides Ponticus 635 b.
Heſiodus 307. a. 327 a.
Hierocles 51 b.
Hieronymus 64. a. 72. b. 135. b. 290. a. 309. a. 380. b. 401. b. 439. a. emendatus 348. b. 376 a.
Hipparchus 115 a.
Hippocrates 16. b. 42. b. 367. a. 446. a. 685. a. 695 a.
Homerus 303. a. 445. b. 705 a.
Horatius 126. a. 374. b. 532. a. 635. a. correctus 241 a.

I.

Ioannes Sariſberienſis 379 b. 383. b. 384. a. 386. a. 393. b. 398. a. 432. a. 538. b. 620. b. 636 a.
Iſidorus 278. b. 364. a. b. 408. b. 694. a. emendatus 273 b.
Iulius Caeſar 24 b.
Iulius Firmicus 117 b.
Iulius Modeſtus 436. a.
Iuſtinus 3. b. 6. b. 21 a. 41. b. 198. a. 395. a. 632 b.
Iuuenalis 52. a. 165. a. 255. b. 256

Digitized by Google

b. 256. *b.* 264. *a.* 309. *a.* 322. *a.b.* 339. *b.* 344. *a.* 345. *a.* 359. *a.* 371. *a.* 374. *b.* 381. *b.* 383. *a.* 386. *a.* 392. *a.* 401. *a.* 425. *a.* 593. *b.* 631. *a.* 668. *a.* 688. *a.* *emendatus* 322. *a. b.* 439. 440. 696 *a.*
Iuuenalis interpres 416 *a.*

L.

Laberius 401 *a.*
Lactantius 27 *a* 47. *a.* 202. *a.* 240. *a.* 248. *b.* 254. *b.* 268. *b.* *emendatus* 262. *b.* 430 *a.*
Lampridius 69. *a.* 243 *b.*
Liuius 6. *b.* 241. *a.* 254. *b.* 276. *a. b.* 383. *b.* 474. *a.* 615 *a.*
Lucanus 161. *b.* 325. *b.* 357. *b.* 576 *a.*
Lucianus 374 *a.*
Lucilius 576. *b.* in eum coniectura 597 *a. b.*
Lucretius 282. *b.* 326. *a.* 352. *a.* 399. *a.* 546 *b.*
Lutatius 590. *b.* *emendatus* 62. *b.* 307. *a.* 318 *b.*
Lycophron 322 *b.*

M.

Macrobius 70. *b.* 103. *a.* 105. *a.* 121. *a b.* 132. *a. b.* 171. *a.* 172. *a.* 176. *b.* 178. *a.* 194. *a.* 196. *a. b.* 197. *b.* 233. *b.* 267. *a.* 271. *b.* 281. *b.* 287. *b.* 307. *b.* 313. *a.* 320. *b.* 333. *b.* 340. *a.* 346. *a.* 391. *a.* 415. *a.* 449. *b.* 493. *a.* 528. *a. b.* 615. *b.* *emendatus et explicatus* 11. *a.* 13. *b.* 17. *b.* 25. *a.* 29. *a.* 40. *a.* 53. *b.* 54. *a. b.* 61. *a.* *b.* 65. *a.* 74. *b.* 95. *a. b.* 100. *b.* 102. *a.* 108. *a. b.* 131. *b.* *et paſſim illuſtratus* 78. *a.* 107. *a.* 139. *a.* 304. *a.* 351. *a.* 408. *a.* *eius lectio firmata* 9. *a.* 20. *a. b.* 125. *b.* 161. *a. b.* 162. *a.* 236. *a.* *b.* 268. *a.* 301. *a.* 323. *a.* 330. *a. b.* 356. *a. b.* *ſuppletus* 202. *b.* 211. *b.* 245. *b.* 292. *b.* 379 *a. b.*
M. Capella 283 *b.*
Mamertini Panegyricus emendatus 531. *b.* 532 *a.*
Manilius 161. *b.* 329. *b.* 351. *b.* 453. *a.* *emendatus* 328 *a.*
Marcellinus 430 *b.*
Martialis 18. *b.* 59. *b.* 71. *b.* 74. *b.* 210. *a.* 216. *b.* 319. *b.* 345. *a.* 346. *b.* 347. *b.* 354. *b.* 360. *b.* 376. *a.* 383. *b.* 387. *a. b.* 388. *a.* 399. *a.* 401. *a.* 411. *a.* 415. *b.* 440. *a.* 605. *a.* 622. *b.* 668. *a.* 671. *b.* 687. *a.* 694. *b.* *illuſtratus* 63. *b.* *emendatus* 63 *a. b.*
Maſurius 218. *a.* 436 *a.*
Minutius Felix 21. *a.* 46. *a.* 94. *a.* 301. *b.* 329 *b.*
Modeſtinus 407 *b.*

N.

Naeuius 401 *a.*
Nazarii Panegyricus emendatus 531 *a.*
Niciarius 182 *a.*

Nonius 98. *a.* 222. *b.* 250. *b.* 383. *b.* 614 *a.*

O.

Origines 64 *a.*
Orus Apollo 323. *b.* 598. *b.*
Ouidius 11. *a. b.* 17. *a.* 69. *b.* 99. *a.* 126. *b.* 139. *b.* 144. *a.* 195. *b.* 237. *b.* 328. *b.* 348. *b.* 371. *b.* 528. *a.* 535. *b.* 552. *a.* 600. *a.* 668. *a.* 673. *b.* 685. *a.* 694. *b.*

P.

Palladius 268. *a.* 405. *a.* 406. *b*
Panegyricus incertus (Conſtantino Caeſari dictus) *emendatus* 387. *a. b.* 530 *b.*
Papinius 71. *a.* 432. *b.* 590. *a.* 602 *a.*
Pauſanias 538 *b.*
Perſius 218. *a.* 255. *a.* 309. *a.* 427 *a.*
Perſii interpres 241. *b.* 244 *a.*
Peruigilii Veneris ſcriptor 245. *a.* *emendatus* 694 *b.*
Petronius 6. *b.* 12. *b.* 59. *b.* 71. *b.* 143. *a.* 201. *b.* 218. *b.* 347. *a.* 351. *a.* 352. *b.* 372. *b.* 422. 442. *a.* 532. *a.* 538. *b.* 541. *b.* 600. *a.* 622. *b.* 683. 684. *a. emendatus* 58. *a.* 164. *a.* 241. *a.* 350. *a.* 352. *b.* 576. *a. b.* 635. *a.* 694. *a. illuſtratus* 570 *a. b.*
Phaedrus 8. *a.* 111 *b.*
Philo Biblienſis 336 *b.*
Philolaus 37 *b.*
Pindarus 300 *b*
Pindari Scholiaſtes 374 *a.*
Plato 4. *a.* 9. *a.* 51. *b.* 66. *b.* 105. *a.* 131. *a.* 134. *a.* 171. *a.* 553. *b.* 624. *b.* 632. *b.*
Plautus 6. *b* 14. *b.* 18. *b* 69. *a. b.* 117. *a.* 190. *a.* 235. *b.* 255. *a.* 305. *b.* 328. *a.* 341. *a.* 346. *b.* 348. *a.* 351. *b.* 367. *b.* 379. *a.* 383 *b* 386. *b.* 391. *b.* 408. *a.* 417. *b* 605. *a.* 622. *a.* 646. *a. b.* 664. *b.* 694. *b.* *emendatus* 70. *a.* 71. *a. b.* 234. *a. b.* 403. *b.* 458. *a.* 493. *b.* 530. *a.* 575. *a.* 583. *a.* 633. *a.* 695. *b. explicatus* 32. *a.* 382. *a.* 600. *b.*
Plinius 32. *b.* 41. *a.* 96. *b.* 216. *b* 247. *b.* 325. *b.* 353. *a.* 363. *a. b.* 382. *a.* 384. *b.* 387. *b.* 390. *a.* 393. *a.* 401. *a* 405. *b.* 406. *a.* 407. *a.* 430. *b.* 439. *b.* 614. *b.* 677. *b.*
Plinius Iunior 673. *b. emendatus* 684 *a.*
Plutarchus 4. *b.* 10. *a.* 13. *b.* 354. *b.* 272. *b.* 290. *b.* 327. *b.* 356. *b.* 365. *a.* 395. *a.* 624. *b.* 625. *b.* 632. *b.* 635. *a. b.* 643. *b.* 691. *a.* 693. *b.*
Polybius 385 *b.*
Pollux 328 *b.*
Pomponius 69. *a.* 276. *b.* 320. *b.* 368 *b.*
Porphyrius 65. *b.* 268 *b.*
Priapeia 577 *a.*
Priſcianus 19 *b.*
Propertius 117. *a.* 381. *a.* 412. *a.* 439. *a. b.* 535. *a.* 546.

546. a 552. a. 596. a. 601. a. 629. b. *emendatus* 748. a. b.
Prudentius 468 b.
Ptolemaeus 115 a.
Pythagoras 10. a. 37. a. 70. a.

Q.

Quintilianus 50. a. 99. a. 198. b. 357. a.

S.

Saluſtius 248. b. 282. a. 532. b.
Sammonicus Serenus 671. a.
Seneca Philoſophus 59. b. 60. b. 102. b. 111. a. 140. a. 178. b. 190. b. 206. b. 254. b. 255. b. 360. a. 361, a. 364. b. 372. a. 388. a. 411. b. 468. b. 622. a. 635. a. 665. a. 753. a. *emendatus* 15. b. 70. a. 73. a b. 142. a. *explicatus* 14. a. 622 b.
Seneca Rhetor 344. a. *emendatus* 385 a.
Seneca Tragicus 146. b. 489. a. *correctus* 320. a. 431 a.
Seruius 59. b. 74. b. 321. a. 381. b. 474. a. 551. a. b. 619 b.
Sidonius Apollinaris 439. a. 671 a.
Siſennae locus reſtitutus 596 a.
Solinus 21. a. 46. a. b. 272. b. 273. a. 363. a. 465. a. 493. a. *correctus* 273. a. 277. a. 363 a.
Sophocles 436. a. 488. b. 597. b.
Spartianus 69. b. 436. b.
Statius 17. a. 317. a. 381. a. 388. a. 571. a. 593. b. 614 b.
Stephanus de vrbibus 538 b.
Strabo 553. *emendatus* 300 b.
Suetonius 12. a. 59. a. 69. b. 253. a. 271. a. 277. a. 290. b. 308. a. 345. a. 350. b. 353. a. 357. b. 363. a. 365. a. 372. b. 376. a. 399. a. 401. b. 413 a. 568. a. 685. a. *emendatus* 388. a. b. *lectio eius formata* 413 a.
Suidas 328. b. 643. b. 646. a.
Sulpicius Seuerus 45. b. 652 b.
Symmachus 282 b.

T.

Tacitus 21. b. 69. b. 71. a. b. 200. a. 352. a. 374. b. 393. a. 453. b. 652. a. *emendatus* 59 a. 652 b.
Terentius 126. b. 235. b. 600. b.
Tertullianus 63. b. 72. b. 291. b. 317. b. 374. b. 392. a. 413. b. 532. a. 631. a. 688 a.
Theo 8. a. 115 a.
Theocritus 65. a. 93. b. 300 a.
Theodoretus emendatus 298 a. b.
Theophraſtus 13. a. 643 b.
Tibullus 66. b. 69. b. 248. a. 403 a. 493. a. 552. a. *eius lectio firmata* 493. a. *emendatus* 745 a.
Tranquillus 402 b.

V.

Valerius Maximus 217. b. 222 b. 254. a. 257. b. 276. a. 419. b. 493. a. 670. b. emendatus 70. a. 361. b. 370 a.
Varro 219. b. 222. a. 268. b. 346. b. 384. a. 390. a 394. a. 428. a. 433. b. 621. b. 754 a.
Vergilius 15. a. 17. a. 70. b. 74. b. 102. b. 111. a. 126. b. 136. b. 195. b. 210. a. 235. b. 250. a. 255. a. 300. a. 308. a. 322. b. 328. b. 341. a. 357. a. 402. b. 412. a. 456. a. 488. a. 531. a. 546. b. 552. a. 576. a. 579. a. 590. b. 674. b. 694. a. emendatus 465. a. b. 687. a. in Culice correctus 164 b.
Velius Longus 252 a.
Velleius 172. b. emendatus 680 a.
Verrius 436 a.
Vlpianus 24. a. 311. a. 364 a.
Vopiſcus 59. b. 364 b.

X.

Xenophon 624 b.

Z.

Zoſimus 324. 373. b. 709.

CORRIGENDA:

Pag. 28. lin. 9. poſt *nam* dele interpunctionem
— 35. — 23. poſt *Soliditas* interpunge
— 37. — 12. poſt verba *et eſt* interſere, *primus hemiolius tria, et*
— 45. — 16. pro *cibi* lege *cibo* *
— 48. — 13. *regna* lege *regno*
— 51. — 4. *b.* *κάδαρσις* lege *κάθαρσις* *
— 56. — 28. *quod* lege *quos*
— 65. — 11. *b.* lege *τὸν γαλαξίαν τὸν*
— 69. — 20. *b.* lege *proficiſcenti*
— 70. — 25. *b.* lege *omina*
— 76. — 30. lege *qui ad ſupera*
— 79. — 23. poſt *conuenire: quia*, excidit, *et ſola videntur erecta, tanquam ad ſupera ab imis recedant.* Et paulo poſt pro *ſuſcipiunt* lege *ſuſpiciunt*
— 80. — 15. lege *et terras*
— 89. — 2. lege *nec*
— 91. — 14. poſt *coelum* pone punctum.
— 93. — 1. *a.* lege *ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα.* *
— 102. — 3. lege *et imos*
— 105. — 17. *b.* lege *Adeo*
— 112. — 27. poſt *adſcriptum eſt* interſere, *A. intra hunc ſeptem alii orbes locentur: et zodiacus ab*
— 115. — 8. *b.* excidit *ἥλιον* poſt *τὸν*
— 121. — 20. poſt *vniuerſam* neglectum eſt, *terram*
— 124. — 10. lege *deprebenſa* *
— 129. — 3. a. pro 8 lege 18.
— 131. — 16. lege *effecta*
— 132. — 2. poſt *hemiolii* excidit, *et epitriti*
— 136. — 3. lege *conſcia; et ita*
— — — 22. pro *ratia* lege *retia*
— 138. — 16. lege *acute ſonent; quam ob cauſam ſummus ille*
— — — 18. leg. *lunaris*
— 150. — 8. a. lege XICCCCLIV.
— — — 20. b. dele *no-*
— 152. — 25. a. poſt 20. pone]
— — — 41. a. leg. *circuli*
— — — 21. b. pro XI. lege IX.
— 153. — 8. b. pro *Non* lege *Nam*
— 156. — 31. poſt tria interpunge
— 157. — 14. lege *omni*
— — — 5. a lege *u et o loco*

Pag. 158.

Pag. 158. lin. 1. lege VII.
— 168. Nota 1. non ad initium capitis X. ſed ad finem capitis IX. pertinet.
— 173. — 17. leg. *ita quandoque* *
— 185. — 18. lege *principium*
— 190. — 4. a. poſt *dictat* interſere *conniuentem. Eſt quidem ibi*
— — — 1. b. poſt *indulgentem* excidit *et ignoſcentem*
— 192. — 29. poſt *ineſt* excidit *ex*
— 193. — 23. pro *alibi* lege *albi*
— 194. — 2. a. poſt *artifici* interpunge.
— 196. — 6. poſt *motus* interſere *eſt*, *etiam ſibi cauſa motus*
— 199. — 5. lege *motus*
— 201. — 10. lege *peruolabit* *
— 208. — 11. pro *ſit* lege *ſi*
— — — 8. a. lege *ingenia*,
— 212. — 7. lege *tam* *
— 214. — 24. pro *in* lege *id*
— 218. — 5. b. lege *poetas*
— 220. — 12. poſt *ait* interpunge.
— 224. — 14. ante *libris* excidit *in*
— — — 16. lege *Quis vnquam* *
— — — 26. lege *viceris* *
— 226. — 7. lege *quibus*
— 228. — 12. lege *dicenda*
— 229. — 2. deleatur *quoque* *
— 234. — 23. poſt VESPER excidit SERVS *
— 244. — 7. poſt *aut* corrige *partiri*
— — — 11. poſt *faſtigio* excidit *Saturni*
— 245. — 19. pro *quidem* lege *quidam* *
— — — 21. poſt *filios* interſere *ſuos*
— 249. — 13. lege *portam*
— 254. — 6. lege *Senatui*
— 258. — 19. lege *fecundum*
— 259. — 1. lege *C. Gracchum*
— 265. — 13. lege μαιΦόνε *
— — — 14. lege *benefica*
— 269. — 9. dele *vt*
— — — 30. lege *Iunoni*
— 283. — 4. lege *habebantur*
— — — 7. lege *apud quos*
— — — 16. lege *fiduciam*

Pag.285. lin. vltima, poſt *conceptiuae* repone, *aut imperatiuae*,
— 294. — 7. pro *vna* lege *vana*
— 298. — 23. lege *celebrarentur*
— 391. — 9. poſt *rapiunt* diſtingue, et interſere *ita*
— 306. — 27. Diſtingue *incipit agere retrogreſſum. caprae*
— 310. — 9. b. adde *Gronou.* et linea 11. b. pro *Idem* repone *Meurſ.*
— 312. — 8. pro ἶχε lege ἔσχε
— 316. — 23. pro *ſolius* lege *ſolis*
— 317. — 11. b. lege *ſicuti*
— 322. — 18. a. lege *hominis*
— 327. — 19. lege *anguſtiis*
— 330. — 5. b. lege p. 332.
— 332. — 1. lege φόως
— 333. — 14. poſt *ſtellas* interſere, ἀπὸ τοῦ θεῖν, *id eſt* τρέχειν, *quod ſemper in curſu ſint ;*
— — — 16. poſt δὲ pone τοι
— 336. — 6. a. lege *legi*
— — — 12. b. lege *Abad*
— 337. — 9. lege ἐλίσσων. *
— 340. — 4. a. lege 234.
— 341. — 8. a. lege ἀρχαΐζει.
— — — 14. a. lege *correctoribus*
— 342. — 3. a. lege *conuiui moderator* *
— 345. — 16. pro *legere* ſcribe *duos*
— 346. — 1. b. lege *dicimus.*
— 350. — 2. a. lege *paciſcendi*
— 355. — 3. lege *mimus*
— 356. — 4. b. dele *Tulliam Ciceronis tres maritos habuiſſe*
— 358. — 17. a. lege *cap.* 2.
— 368. — 10. lege *Vatinius*
— — — 16. dele *videret*
— — — 17. lege *habebitis*
— 372. — 3. lege *ſpectator*
— 375. — 2. lege ἀχαριστεῖς.
— — — 1. b. lege *exſibilabatur*
— 376. — 21. b. poſt *Hieronymus* excidit *Sacculi matronarum. Immo et ipſe Hieronymus*
— — — 25. a. lege *indictum*
— 378. — 23. lege διὸ καὶ
— — — 30. poſt τὸ ὑπὸ interſere τῶν χαριστῶν ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. ὑσῶν δὲ

Pag. 381.

Pag. 381. lin. 14. lege *At Metellus*

— — — 15. b. lege *dimiſſum*

— 382. — 8. a. lege *oſtreatum*

— 383. — 6. poſt *aprugnum* excidit *patinam piſcium*,

— — — 3. b. lege *habet*

— 384. — 1. b. lege *exceptos e leporario*

— 387. — 11. a. lege *ita tritum*

— 388. — 11. poſt *conſulari* excidit *Ciceronis inimico, quod etiam*

— — — 6. b. lege *ſummae equeſtris gradus*

— 389. — 21. lege *piſcinarios*

— 390. — 6. lege *ſummo*

— — — 15. lege *vallatam*

— 405. — 1. b. lege *Mileſium*

— 406. — 10. poſt *ludia* deeſt *leptoludia*

— — — 22. a. ante *forte* excidit *Editio Lugdunenſis non habet hoc loco atra*,

— 407. — 10. pro *tubum* corrige *rubum*

— — — 14. pro *vnam* lege *vuam*

— 408. — 11. b. lege *Albicerus*

— 410. — 5. b. lege 340.

— 412. — 9. a. lege *committitur*

— — — 19. b. lege *ſtatuit*

— 422. — 2. a. lege *reſtituerunt*

— 427. — 5. b. lege 218.

— 439. — 17. a. lege ἡδύγε

— 443. — 12. pro *a. d.* lege *ad* *

— 454. — 7. lege *Laride* *

— 458. — 4. lege *atra* pro *aera* *

— 462. — 2. lege *iras* pro *aras* *

— 465. — 4. lege *Anchiſes*

— 529. — 16. deeſt *et* in fine

— 542. — 7. lege ἀμέρξισι

— 547. — 2. lege *hunc morem*

— 580. — 2. a. pro 534 lege 943.

— 618. — 12. lege *altiores*

— 636. — 12. lege *praeferendum*

Intero

Digitized by Google

Digitized by Google